מלון הלשון העברית

הישנה והחדשה

חברו

אליעזר בן־יהודה

ירושלמי

כרך ארבעה־עשר

בתוספת כרך „המבוא הגדול"

בעריכת פרופ׳ נ. ה. טור־סיני

המוציאים לאור:

חמדה ואהוד בן־יהודה

ירושלים־תלפיות

ישראל

בסיוע משרד החינוך והתרבות

למדינת ישראל

ירושלים

מהדורה עממית מיוחדת

להוצאת „לעם" חברה ישראלית בע"מ

תל־אביב

THESAURUS
TOTIUS HEBRAITATIS
ET VETERIS ET RECENTIORIS

AUCTORE

ELIESER BEN IEHUDA

HIEROSOLYMITANO

Vol. XIV

ET I VOL. PROLEGOMENA

in aedibus
BEN IEHUDAE
HIEROSOLYMAE-TALPIOT
ISRAEL
1951/1952

הערה

הקדמה ומבוא גדול יבואו *) בכרך מיוחד.

מפני שעוד לא הגיעו החכמים לכלל הסכמה בקביעת זמן חבור קצת חלקי התנ״ך לא הקפדתי על סדר הזמנים בדיוק, וחשבתי את כל זמן התנ״ך בשתי תקופות, בתקופה הראשונה רוב הספרים הכתובים בסגנון הלשון הטהורה, הקדומה, ובתקופה השניה — הספרים שנושאים עליהם מטבע הסגנון של הזמן המאוחר.

את גוף בן סירא, שנמצא בהגניזה במצרים, אעפ״י שהוא בודאי קדום לקצת מזמורי תהלים וכדומה, צינתי בציון שצינתי המקורות מזמן המשנה והתלמוד.

בהמשנה והתלמוד השתמשתי בהדפוסים שהיו תחת ידי פה, ובשנויי נוסחאות של רבינוביץ (דקדוקי סופרים) וכמו״כ במתניתא דבני מערבא, ובקצת סדרי המשנה שיצאו לאור עם גוף הערבי של פרוש הרמב״ם, וקצת המסכתות שפרסם פרופ׳ דר׳ שטראק, ובכ״י של המשניות המנקדות שבבית הספרים בפרמה, וקטעים של משנ׳ מנקדות שנמצאו בהגניזה.

בתלמוד ירושלמי השתמשתי בדפוס ויניציאה, וצינתי מראה המקומות לפי מספר הדפים של דפוס זה, ובקטעי הירוש׳ שנמצאו בהגניזה שפרסם דר׳ גינזב׳ בשם שרידי הירושלמי, ובשנויי נוסח׳ של רטנר (אהבת ציון).

בהספרות שלאחר זמן התלמוד ועד ימינו השתמשתי לפי סדר הזמנים, ואף על פי כן, בקצת מקומות לא דקדקתי בזה והבאתי את המשלים על פי ראות עיני לפי הצרך ההגיוני וכיוצא בזה.

המלים בלעז בלשונות גרמנית, צרפתית ואנגלית כתבתי על פי הכתיב הנהוג בהמלונים של Toussaint — Langenscheidt

ואלה הסימנים שהשתמשתי בהם לצין בהם מקורות המלים:

בלי כל סימן הן מלים מהתנ״ך.

● מלים מגוף בן סירא, מהמשנה, ותלמוד ומדרשים.

⁘ מלים מהספרות שלאחרי התלמוד, מימי הגאונים ואילך.

∞ מלים שחדשתי אני ושנתקבלו כבר בספרות של זמננו, או בדבור העברי בארץ ישראל.

▲ מלים שחדשו אחרים ושנתקבלו כבר בספרות של זמננו, או בדבור העברי בארץ ישראל.

המחבר

---

*) בינתים יצא לאור כרך זה — המו״ל.

מִלּוֹן הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית

הישנה והחדשה

כולל:

א) כל מלות הלשון העברית שבתנ"ך, והמלות העבריות ומספר רב מיתר המלים שבתלמוד ומדרשים, וכל המלים שבספרי הפוסקים, המחקר, החכמות, הפיוטים, השירה והמליצה, עד ימינו אלה, כמו"כ, אשר לא מצא להם כלל מלים בספרותנו או שהמלים אשר מצא אינן טבועות במטבע הלשון העברית.

ב) גדר כל מלה לכל משמעותיה, ותרגומה בגרמנית, צרפתית ואנגלית.

ג) עדיות ומשלים מכל הספרות, לכל פרטי משמעות המלה ולכל גוניה ולכל דרכי שמוש הלשון בה.

ד) מדרש מלים, בהערות, באו בו חקירות וְהַוָיוֹת בדבר צורת המלות ומשקלן, מקורן פרושן ודיוק משמעתן, לפי דעות המסורה, המתרגמים והמדקדקים והחקירות החדשות על פי דמיון ללשונות האחיות.

ה) השמות הנרדפים, ובמושגים כללים, המלות השיכות להם עפ"י דמיון ושתוף הרעיון למען יוכל אדם למצא המלה המבקשה גם אם איננה ידועה לו.

חברו

אליעזר בן־יהודה

ירושלמי

כרך ארבעה־עשר

וכרך מיוחד „המבוא הגדול"

ירושלים
שנה ששית למדינת ישראל
1952/53

לוח מקצת ראשי־תיבות

א.

א״א, ארך אנפין.
אב׳, אבו׳, אבות.
א״ב ב״ס, אלף בית בן סירא.
אג׳ המוס׳, אגרת המוסר.
א״ב דר״ע, אלף בית דרבי עקיבא.
אגר׳ בע״ח, אגרת בעלי חיים.
אדו״מ, אהבת דוד ומיכל.
אדר״נ, אבות דרבי נתן.
אהיל׳, אהילות.
אהל׳, אהלות.
אה״ע, אבן העזר.
אה״צ, אהבת ציון.
או״א, אמת ואמונה.
או״ד (לרסע״ג), אמונות ידעות.
או״ז, אור זרוע.
או״ח, אורח חיים.
אולסה׳, אולסהויזן.
או״נ, אוצר נחמד.
אוצה״ח, אוצר החיים.
אוצה״ס, אוצר הספרות.
אוצה״ש, אוצר השרשים.
אוצ״ט, אוצר טוב.
אזהר׳, אזהרות.
אורח׳ צד׳, אורחות צדיקים.
איו׳, איוב.
איט׳, איטאלייאני.
איכ׳, איכה.
איל׳ אהב׳, אילת אהבים.
אי״ש, איש שלום (Friedmann).
אמו״ר, אמונה רמה.
אמשד׳, אמשטרדם.
א״ס, אין סוף.
אסת׳, אסתר.
אעפ״י, אף על פי.
אעפי״כ, אף על פי כן.
א״ק, אדם קדמון.
ארנ׳, מוס־ארנולט.
אר״צ, ארם צובה.
אשור׳, אשורית.
א״ת, אבן תבון.

ב.

ב״א, בן אשר.
באה״ג, באר הגולה.
באו״ת, בעל אור תורה (מנחם מלונזנו)
בארמ׳, בארמית.
ב״ב, בבא בתרא. — בר בהלול.
בד״ה, בדבור המתחיל.
בוקשד׳, בוקשדורף.
ב״ז, בן זאב.
בחי״ע, בחינת עולם.
ביהמ״ד, בית המדרש.
בינ׳, בינוני.
בכו׳, בכורים. — בכורות.
ב״מ, בבא מציעא.
במד׳, במדבר.
במשמ׳, במשמעות.
ב״ס, בן סירא.
בסור׳, בסורית.
בעבר׳, בעברית.
ב״ע, בר עלי.
בע״ח, בעלי חיים.
בערב׳, בערבית.
ב״ק, בבא קמא.
ב״ר, בן רבי.—בראשית רבא.— ביאליק־רבניצקי.
בראש׳, בראשית.
בר״ד, בר דוד.
ברכ׳, ברכות.

ג.

גא׳, גאון. — גאונים.
גא״י, גלילות ארץ ישראל.
גיט׳, גיטין.
ג״כ, גם כן.
גמ׳, גמרא.
גני׳, גניזה (בפרט הגניזה של ביהכ״נ של קהיר שנמצא בה גוף העברי של בן סירא ועוד הרבה כ״י עתיקים).
ג״ע, גן עדן, של ר״א הקראי.
גפה״ע, גוף פרוש הערבי.

ד.

ד״א, דרך ארץ.
דא״ז, דרך ארץ זוטא.
דא״ר, דרך ארץ רבה.
דבר׳, דברים.
דג״ח, ד׳ גנזבורג, מהדורה חדשה של התנ״ך.
ד״ה, דבור המתחיל. — דברי הימים.
דה״י, דברי הימים.
דהי״א, דברי הימים א.
דהי״ב, דברי הימים ב.
דו״מ, דוד ומיכל.
ד״ח, דברי חכמים.
די״ע, דברי ימי עולם.
דל״ע, דקדוקי לשון עברית.
דני׳, דניאל.
ד״ס, דקדוקי סופרים (שנויי נוסחי בתלמוד בבלי של מ׳ רבינוביץ).
דרנב׳, דרנבורג.

ה.

ה״ג, הלכות גדולות.
הגר״א, הגאון ר׳ אליהו.
הוס׳, הוספה.
הוצ׳, הוצאת.
הור׳, הוריות.
הוש׳, הושע.
הלכ׳ פסוק׳, הלכות פסוקות.
הקד׳, הקדמה.

הרא"ש, הרב רבנו אשר.
הרדב"ז, הרב רבי דוד בן זמרי.
הר"ש, הרב רבנו שמשון.

ו.

ויק' ויקרא.
וכדו', וכדומה.
וכו', וכולי.

ז.

ז"א, זעיר אנפין.
זבח', זבחים.
זול', זולת.
זכר', זכריה.
ז"ל, זה לשונו.

ח.

ח"א, חלק א.
ח"ב, חלק ב, וכו'.
חבק', חבקוק.
חגי', חגיגה.
חה"י, חמדת הימים.
חה"נ, חלק הנקוד.
חה"פ, חלקת הפעלים.
חו"ה, חובות הלבבות.
חוה"מ, חול המועד.
חוהמ"ס, חול המועד סכות.
חוהמ"פ, חול המועד פסח.
חו"י, חות יאיר.
חול', חולין.
חו"מ, חושן משפט.
חז"ס, חיים זליג סלונימסקי.
חיד"א, חיים יוסף דוד אזולאי.
חל"א, חכמי לשון אשורית.
חס', חסר, חסרים.
חקו"ד, חקור דין.
חת"ס, חתם סופר.

ט.

טבו"י, טבול יום.
טהר', טהרות.
טוא"ח, טור אורח חיים.
טוחו"מ, טור חושן משפט.
טע' זקנ', טעם זקנים.

י.

י"א, יש אומרים.
יבמ', יבמות.
י"ג, יש גורסים.
יוא', יואל.
יו"ד, יורה דעה.
יוה"כ, יום הכפורים.
יומ', יומא.
יוצ', יוצר.
יחזק', יחזקאל.
יל"ג, יהודה ליב גורדון.
ילק"ש, ילק' שמע', ילקוט שמעוני.
י"מ, יש מפרשים.
יסוה"ת, יסודי התורה.
יסו"ע, יסוד עולם.
יסט', יסטרוב (M. Jastrow)
ירוש', ירושלמי.
ירמ', ירמיה.
ישע', ישעיה.
יש"ר, יהודה שלמה ריגיו.

כ.

כוש', כושית.
כ"י, כתב יד.
כ"מ, כסף משנה.
כמו"כ, כמו כן.
כנ', כנוי.
כנה"ג, כנסת הגדולה.
כרית', כריתות.
כשת', כשתלו (Castello)
כתוב', כתובות.

ל.

לקו"ק, לקוטי קדמוניות.

מ.

מ' לטריש, מ' אלדבי, מאיר...
מ"א, מלכים א'.—מאיר אלדבי.
מ"ב, מלכים ב'.
מג"א, מגן אבות.
מד', מדות.
מדב"מ, מתניתא דבני מערבא (נוסח המשנה שהוציא W. H. lowe עפ"י כ"י)
מדב"ע, מדבר בעדו.
מדה"ג, מדרש הגדול.
מדר', מדרש.
מד"ר, מדרש רבה.
מהד', מהדורה.
מהר"י קולון, מורנו הרב יוסף...
מהר"מ מרוטנברג, מורנו הרב מאיר...
מהרש"ך, מורנו הרב שלמה כהן.
מהרש"ל, מורנו הרב שלמה לוריא.
מה"ש, משקלי השמות.
מוא"ר, מוסרי ארץ (של קלמן שולמן).
מו"ל, מוציא לאור.
מו"מ, מזרח ומערב.
מו"נ, מורה נבוכים.
מוס', מוסף.
מו"ק, מועד קטן.
מ"ז, משקל זכר.—מספר זוגי.
מחב', מחברת.
מחז', מחזור.
מיכ', מיכה.
מיכאל', מיכאלים.
מי"כ, מיכה יוסף כהן.
מכי', מכילתא.
מכ"ר, משה כהן ריכרסון (בעל חה"נ וחה"פ).
מכשי', מכשירין.
מל', מלא, מלאים.
מלא', מלאכי.
מל"א, מלון לשון אשורית.
מלא' ההג', מלאכת ההגיון.
מ"מ, מכל מקום.
מנוה"מ, מנורת המאור.
מנח', מנחה, מנחות.
מנק', מנקדות.
מס', מסכת.

מסו׳, מסורה.

מ״ע, מצות עשה.—מאיר עין (על הספרי).

מע״ר, מעשר ראשון.

מע״ש, מעשר שני.

מעשר׳, מעשרות.

מקו׳, מקואות.

מקו״ח, מקור חיים.

מק״נ, מקיצי נרדמים.

מ״ר, מספר רבים.

מ״ש, מנחת שי.

משמ׳, משמעה, משמעת, משמעות.

משנ׳, משניות.

מת׳ שפת׳, מתק שפתים.

נ.

נגע׳, נגעים.

נדר׳, נדרים.

נוסח׳, נוסחה, נוסחאות.

נזי׳, נזיר. — נזירות.

נחו׳, נחום.

נחמ׳, נחמיה.

נחמ׳ ונע׳, נחמד ונעים.

נ״י, נמוקי יוסף.

ניד׳, נידה.

נל״ה, נחי למד הא.

נמס׳, נמסר.

נע״ו, נחי עין ו.

נע״י, נחי עין יוד.

נפ״י, נחי פא יו״ד.

נק׳, נקבה.

ס.

ס׳ פרנקל, סיגמונד...

סדה״ד, סדר הדורות.

סדעו״ר, סדר עולם רבה.

סה״ח וקה״ע, סדר החכמים וקורות העתים (ניבויאר).

סהמ״א, ספרות המאוחרת.

סה״ש, ספר השרשים.—ספרי השנים.

סוט׳, סוטה.

סליח׳, סליחות.

סמא״צ, סדור מנהג ארם צובה.

סמ״ג, ספר מצות גדולות.

סמי׳, סמיכות.

סנה׳, סנהדרין.

ע.

עב׳, עבר.

עבודה״ק, עבודת הקודש.

ע״ד, על דבר.

עדי׳, עדיות.

עה״מ, עמק המלך.

עה״ש, ערוך השלם.

עובד׳, עובדיה.

עוקצ׳, עוקצין.

ע״ז, עבודה זרה.—על זה.

עזר׳, עזרא.

ע״ח, עץ חיים.

עי׳, עין.

עיוה״כ, ערב יום הכפורים.

עי״ש, עין שם.

עי״ת, עשרת ימי תשובה.

ע״כ, עד כאן.

עכ״פ, על כל פנים.

ע״מ, על משקל.

עמ׳ פרנס׳, עמנואל פרנסיס.

עמ׳, עמו׳, עמוד.—עמוס.

עפי״ר, על פי רוב.

ער״ה, ערב ראש השנה.

ערוב׳, ערובין.

ערכ׳, ערכין.

ערל׳, ערלה.

ע״ש, על שם.

עשי״ת, עשרת ימי תשובה.

עת׳, עתיד.

עתיק׳, עתיקות.

פ.

פדר״א, פרקי דר׳ אליעזר.

פה״פ, פה הפעל.

פוע׳, פועל.

פ״י, פעל יוצא.

פלו׳, פלוני, פלונית.

פסח׳, פסחים.

פסיק׳ רב׳, פסיקתא רבתי.

פסיק׳ ר״כ, פסיקתא רב כהנא.

פ״ע, פועל עומד. — פתחי עולם.

פעו׳, פעול.

פעו״י, פעל עומד ויוצא.

פרש״י, פרש רש״י.

פתי׳, פתיחה.

צ.

צ״ד, צמח דוד.

צו״ג, צום גדליהו.

צוה״ת, צוהר התיבה.

צ״ל, צריך להיות, צריך לומר.

צפנ׳, צפניה.

ק.

קדוה״ח, קדוש החדש.

קדוש׳, קדושין.

קהל׳, קהלת.

קוה׳, קוהוט.

קונט׳, קונטרס.

קינ׳, קינה.

קני׳, קנים.

ק״ס, קרית ספר.

קרוב׳, קרובה, קרובות.

ק״ש, קלמן שולמן.

ר.

ר״א קליר, רבי אליעזר...

ר״א מודינא, רבי אריה...

ר״א הקראי, רבי אהרן...

ר״א בחור, ר״א דלמידיגו, רבי אליהו...

רא״ב, רבי אליהו בחור.

ראב״ד, רבי אברהם בר דוד.

ראב״ח, רבי אברהם בר חיא.

ראב״ע, רבי אברהם בן עזרא.

רגב״ש, רבי גרשון בן שלמה.

רגמ״ה, רבנו גרשום מאור הגולה.

רד"ק, רבנו דוד קמחי.
ר"ה, ראש השנה.
רה"ג, רב האי גאון.
ר"ח, רבנו חננאל.
רח"ו, רבי חיים ויטאל.
ר"י נאג'ארה, רבי ישראל...
ר"י אברבנאל, ר"י ישראלי,
ר"י סטנוב, רבי יצחק...
ר"י עמדין, רבי יעקב...
ר"י א"ת, רבי יהודה אבן תבון.
ר"י אלבו, ר"י בן אביתר, ר"י
יעבץ, רבי יוסף...
ר"י הלוי, ר"י אלחריזי, ר"י חיוג,
רבי יהודה...
ר"י מפיסא, רבי יחיאל...
רי"א, רבי יהודה אריה (מודינה).
— רבי יצחק אברבנאל.
ריב"ג, רבי יונה בן גנאח.
ריב"ל, רבי יצחק בר לוינזון.
ריב"ק, ר' יהודה בן קריש.
ריב"ש, רבי יצחק בר ששת.
רי"ף, רבי יצחק אלפסי.
רי"ק, רבי יוסף קמחי.
ר"כ, רב כהנא.
ר"ל, רצה לומר.
רלב"ג, רבי לוי בן גרשון.
רלב"ח, רבי לוי בן חביב.
ר"מ, רבי מאיר.—רבי משה.
ר"מ אלשיך, ר"מ גבאי, ר"מ
דרעי, רבי משה...
ר"מ מרוטנברג, רבי מאיר...
רמ"א, רבי משה איסרליש.
רמא"ג, ר' מרדכי אהרן גנזבורג.
רמב"ם, רבנו משה בן מימון.
רמב"ן, רבנו משה בן נחמן.
רמב"ע, רבי משה בן עזרא.
רמ"ג, רבי מאיר גבאי.
רמח"ל, רבי משה חיים לוצאטו.
רמ"ע מפאנו, רבי משה עזריה...
רמ"ק, רבי משה קורדובירו.
ר"נ, רבנו נסים. — רבנו נתן.
רנה"ו, ר' נפתלי הירץ ויזל.
רנ"ק, ר' נחמן קרוכמל.
רסע"ג, רב סעדיה גאון.
רע"ב, רבי עובדיה ברטנורה.
רע"ג, רב עמרם גאון.
רע"פ, רבי עמנואל פרנסיס.
ר"ש א"ת, רבי שמואל אבן תבון.
ר"ש הנגיד, ר"ש גמע, רבי
שמואל...
רשב"א, ר' שלמה בן אדרת.
רשב"ג, ר' שלמה בן גבירול.
— ר' שמעון בן גמליאל.
רשב"י, רבי שמעון בר יצחק.
רשב"י הבבלי, רבי שלמה בר
יהודה...
רשב"ם, רבי שלמה בן מאיר.
רשב"צ דוראן, רבי שלמה בן
צמח...
רש"ט פלקירא, רבי שם טוב...
רש"י, רבנו שלמה יצחקי.
רש"ל, רבנו שלמה לוריא.
רש"פ, רבי שלמה פפנהים.
ר"ת, ראשי תבות. — רבנו תם.

ש.

ש' בלאך, שמשון...
ש"א, שמואל א'.—שבילי אמונה.
ש"ב, שמואל ב'.
שבו', שבועו', שבועות.
שבי', שביע', שביעית.
שבי"ע, שבילי עולם.
שדה"פ, שער דקדוק הפעלים.
שדה"ש, שער דקדוק השמות.
שד"ל, שמואל דוד לוצאטו.
שה"ג, שבת הגדול.
שה"כ, שיר הכבוד.
שה"פ, שם הפעולה.
שה"ק, שלשלת הקבלה.
שה"ש, שיר השירים.
שו"ע, שולחן ערוך.
שופט', שופטים.
שו"ת, שאלות ותשובות.
ש"ז, שם זכר.
שזו"נ, שם זכר ונקבה.
שי"פ, שמואל יוסף פין.
שי"ר, שלמה יהודה רפפורט.
של"ה, שני לוחות הברית.
שמה"צ, שמות הצמחים.
שמו', שמות.
שמח', שמחות.
שמ"ע, שמיני עצרת.
ש"נ, שם נקבה.
שנו"ז, שם נקבה וזכר.
שעה"ש, שער השיר. — שער
השמים.
שקל', שקלים.
ש"ש, שירי שלמה.
שש"ק, שירי שפת קדש.
ש"ת, שמחת תורה.
שת"ז, שם תאר זכר.
שת"נ, שם תאר נקבה.

ת.

ת"א, תרגום אונקלוס. —
תרגום ארמית.
ת"ב, תשעה באב.
תגמ' הנפ', תגמולי הנפש.
תד"א, תנא דבי אליהו.
תהל', תהלים.
תה"פ, תאר הפעל.
תה"ש, תאר השם.
תוה"א, תולדות הארץ.
תוה"ב, תורת הבית.
תוה"ט, תולדות הטבע.
תו"מ, תלמוד ומדרשים.
תוס', תוספות.
תוספת', תוספתא.
תוש"ז, תאר ושם זכר.
ת"ז, תאר זכר.
תחכ', תחכמוני.

ת״י, תרגום יונתן. — תרגום ירושלמי.
תל״ע, תלמוד לשון עברי.
תמ׳, תמורה.
תמי׳, תמיד.
ת״נ. תאר נקבה.
תנחו׳, מדרש תנחומא.
תנח׳ בוב׳, תנחומא שהו״ל בובר.
תענ׳, תענית.
תק׳ מדה״נ, תקון מדות הנפש.
ת״ר, תנו רבנן.
תרג׳, תרגום.
תרומ׳, תרומו׳, תרומות.
תשו׳, תשובות.
ת״ת, תלמוד תורה.

AJSL, the American Journal of Semitic Languages.
Barth, NB, Nominalbildung in den semitischen Sprachen — Pron., Pronominalbildung.
BTM, Biblisch. Talmud. Medizin, v. Dr. Preuss.
Brock, Brockelmann.
Cis, Corpus inscriptiorum Semiticarum.
Ew, Ewald.
Frw, Fremdwörter.
Ges, Gesenius.
GJG, Geschichte d. jüd. Gottesdienstes, v. Dr. J. Elbogen.
JAs, Journal asiatique.
JQR, Jewish Quarterly Review.
JQR NS, Jewish Quarterly Review New Series.
KMT, Kahle, der massoretische Text des Alten Testaments nach der Ueberlieferung der babylonischen Juden.—MdO, die Massoreten des Ostens.
Kö, König, Lehrgebäude der hebräischen Sprache.
Lehnw, S. Kraus, Griechische und lateinische Lehnwörter im Talmud, Midrash und Targum.
Lidz, M. Lidzbarski.
MF, Morgenländische Forschungen.
MOS, Mitteilungen des Orientalischen Seminars.
Nö, Dr. Th. Nöldeke.
OLz, Oriental. Litteraturzeitung.
Olsh, Olshausen.
Pflnzn, Aramäische Pflanzennamen, Dr. J. Löw.
PSBA, Proceedings of the Society of biblical Archaeology.
PSm, Payne Smith.
QGJD, Quellen zur Geschichte der Juden in Deutschland.
REJ, Revue des études juives.
SKr, S. Kraus.
Spi, Spitta, Grammatik des arab. Vulgärdialektes von Ägypten.
ZAW, Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft.
ZDMG, Zeitschrift der deutschen Morgenländ. Gesellschaft.

בסוף ההקדמה תבוא*) רשימה שלמה מכל הספרים שהשתמשתי בהם לחבורי זה.

מפני טיבו של הספר לא הכנסתי בגוף החבור אלא המלים העבריות, או המלים שכבר נכנסו לתוך הסגנון העברי ומצויות במקורות עברים, אך כדי שיהיה החבור מספיק לכל הספרות העברית, אפרסמם בכרך מיוחד, בקצרה, אוצר המלים הארמיות וגם המלים הזרות, יווניות רומיות ופרסיות שבתלמוד ומדרשים.

---

*) הרשימה השלמה באה ב„מבוא הגדול" — המו״ל.

רשימת ספרים

(נוספת*)

אגרות הרמב"ם, הוצ' ד. צ. בנעט
אוצר דברי חכמים ופתגמיהם, א. הימאן
אוצר הגאונים א—יב, ב. מ. לוין
אוצר הכתובות הפניקיות, נ. סלושץ
אוצר הסגלים והניבים, צ. שרפשטין
אוצר המונחים הפלוסופיים, י. קלצקין – מ נ. צובל
אוצר המשלים והפתגמים, י. ח. טביוב
אוצר השירה והפיוט, י. דוידזון
אוצר לשון המשנה, ח. י. קסובסקי
אלדד הדני, א. עפשטיין
בן משלי, שמואל הנגיד, הוצ' ש. אברמסון
בראשית רבתי, הוצ' ח. אלבק
ברית דמשק, הוצ' מ. צ. סגל, השלח כו
גנזי קדם א, בעריכת ב. מ. לוין
גנזי קויפמן
גנזי שכטר א—ג
דיואן אלעזר הבבלי, הוצ' ח. ברודי
דיואן שמואל הנגיד (בן תהלים), הוצ' א. מ. הברמן
הדרשות בישראל, י. צונץ, תרג' מ. א. זק
בעריכת ח. אלבק
היכל רש"י א—ב, י. אבינרי
הירושלמי כפשוטו, ש. ליברמן
הלשון והספר (כרך הלשון), נ. ה. טורטשינר
הלשון והספר (כרך הספר), נ. ה. טור־סיני
המשוררים בני דורם של משה אבן עזרא
ויהודה הלוי, ח. שירמן, ידיעות מכון שוקן
הנוטריקון הסמנים והכנוים, מ. היילפרין
הסגלה, הוצ' מ. ז. חסידה
ידיעות המכון לחקר השירה העברית ד, ה, ו
כל שירי רבי יהודה הלוי, הוצ' י. זמורה
כתב ג'אמע אלאלפאט', דוד בן אברהם אלפאסי,
הוצ' ש. ל. סקוז
כתבי אוגרית, ח. א. גינזברג
לשון חכמים, א. פורת
לשוננו, בעריכת נ. ה. טור־סיני
לשוננו לעם, הוצ' ועד הלשון העברית
מאגדות השבת ומנהגיה, ל. זלוטניק
מבוא לנוסח המשנה, י. נ. אפשטין
מבחר הפנינים, הוצ' א. מ. הברמן
מבחר השירה העברית, ח. ברודי — מ. וינר
מבחר השירה העברית באיטליה, ח. שירמן
מגילות גנוזות א—ב, א. ל. סוקניק
מגלת המגלה, ראב"ח הנשיא, הוצ' ז. פוזננסקי
מדרש בראשית רבא, הוצ' י. תיאודור — ח. אלבק
מדרש בראשית רבתי, הוצ' ח. אלבק
מדרש דברים רבה, הוצ' ש. ליברמן
מדרש הגדול על בראשית, הוצ' מ. מרגליות
מדרש הגדול על שמות, הוצ' ד. צ. הופמן
מדרשי גאולה, י. אבן־שמואל
מורה הנבוכים לרמב"ם, תרג' ר"ש אבן תבון,
הוצ' י. אבן־שמואל
מחברות עמנואל א—ח, הוצ' ח. ברודי
מחברות עמנואל, הוצ' א. מ. הברמן
מכילתא דרבי ישמעאל, הוצ' ח. ש. הורוביץ —
י. א. רבין
מלון כל בו לחקלאות א—ד, י. ח. זגורודסקי
מלון עברי, י. גור
מלון קונקורדנציוני ללשון הפיוטים
(חוברת לדוגמה), י. כנעני
מלחמות השם, סלמון בן ירוחים, הוצ' דודזון
מנורת המאור, ר"י אלנקאוה, הוצ' ה. ענעלאו
מנחה ליהודה (ספר היובל לכבוד הרב י. ל. זלוטניק),
בעריכת ש. אסף — י. אבן־שמואל — ר' בנימין
מסות ומחקרים לזכרון מרת לינדא ר. מיללער ז"ע,
י. דוידזון
מסכת סופרים, הוצ' מ. היגר
מסכתות דרך ארץ, הוצ' מ. היגר
מסכתות כלה, הוצ' מ. היגר
מחברת משירי קדש אשר לשלמה בן יהודה
אבן גבירול, הוצ' י. דוידזון — י. זנגויל

---

* רשימת ספרים מלאה, עד שנת ת"ש, נמצאת בסוף כרך „המבוא הגדול" למלון. ספרים נוספים נזכרים בהערות העורך.

מעגל טוב השלם, חיד"א, הוצ' א. פריימן
מעשה ירושלמי לר' אברהם בן מימון, הוצ' זלוטניק—
אלוני — פטאי
מרפא לשון, מ. לנדא
משנת רבי אליעזר, הוצ' ה. ענעלאו
משפט האורים, י. מ. שטינברג
משלי שלמה, נ. ה. טורטשינר
מתיבות, הוצ' ב. מ. לוין
סדור עבודת ישראל, הוצ' י. דוב (בר)
סדור רב סעדיה גאון, הוצ' דודזון — אסף — יואל
סדר קידושין ונישואין, א. ח. פריימן
ספר איוב, נ. ה. טורטשינר
ספר היובל לכבוד י. נ. אפשטין
ספר המעשיות, הוצ' מ. גסטר
ספר הענק, רבי יהודה אלחריזי, הוצ' א. אברונין
ספר הקצרת לרמב"ם, הוצ' ז. מונטנר
ספר הרקמה לר"י אבן ג'אנח, הוצ' מ. וילנסקי
ספר השבת, י. נכט — ז. אפשטין — י. ל. ברוך
ספר זכרון, יוסף קמחי
ספרן של ראשונים, ש. אסף
עט סופר, רד"ק
ערכי מדרש, ב. ז. בכר, תרג' א. ז. רבינוביץ
פיוטי ינאי, הוצ' מ. זולאי
פנקס ועד ארבע ארצות, הוצ' י. היילפרין
פרוש הגאונים על סדר טהרות, הוצ' י. נ. אפשטין
פירוש מגילת רות לסלמון בן ירוחם, בספר הזכרון לפוזננסקי
פירוש ר' עמנואל בן שלמה זצ"ל על שיר השירים, הוצ' י. ד. עשוועגע
פירושים וחדושים בירושלמי, ל. גינצבורג
פרשנדתא לישעיה, הוצ' י. מאהרשען
קבץ על יד יא—יג
רשימת הפיוטים והשירים בין כתבי הגניזה בספרית דוד קויפמאן, ש. ודר. (תדפיס מספר „מזכרת עמנואל")
שאלות עתיקות בתנ"ך, י. רוזנטל, HUCA XXI
שבט יהודה, שלמה אבן וירגה, הוצ' ע. שוחט — י. בר
שירי ראב"ע, הוצ' ד. רוזין, 1888—94
שירי דונש בן לבראט, הוצ' נ. אלוני
שירי החל לרמב"ע, הוצ' ח. ברודי
שירי היחוד והכבוד, הוצ' א. מ. הברמן
שירי יצחק בן אברהם אבן עזרא, הוצ' נ. בן־מנחם
שירי משה חיים לוצאטו, הוצ' ש. גינצבורג — ב. קלאר
שירי שלמה בן יהודה אבן גבירול, הוצ' ח. נ. ביאליק וי. ח. רבניצקי
שירי תימן, הוצ' א. צ. אידלזון — נ. ה. טורטשינר
שרידים מהגניזה, הוצ' מ. צ. ווייס
תוספת הערוך השלם לח. י. קהוט, ש. קרויס
תוספת ראשונים, ש. ליברמן
תורת השירה הספרדית, ד. ילין
תלמוד ירושלמי הגדול, הוצ' ראם
תנחומא, הוצ' ש. בובר
תעודות לכיש, נ. ה. טורטשינר
תקנות קנדיאה, הוצ' א. ש. הרטום ומ. ד. א. קאסוטו
תרביץ, בעריכת י. נ. עפשטיין
תשובות הגאונים, הוצ' ש. אסף
תשובות הרמב"ם, הוצ' א. ח. פריימן
תשובות ר' אברהם בן הרמב"ם, הוצ' א. ח. פריימן
Aram.-Neuhebr. Handwörterbuch, Dalman
Babyl.—Assyrisches Glossar, C. Bezold-Götze
Chrestomathia Aethiopica, A. Dillmann
De ludibus orientalibus, Hyde
Die exegetische Terminologie der jüdischen Traditionsliteratur, W. Bacher
Die Recensionen und Versionen des Eldad Haddânî, D. H. Müller
Die Inschriften des alten Judenfriendhofes in Wien I-II, B. Wachstein
Die semitischen Fremdwörter im Griechischen, H. Lewy
Die Flora der Juden I—IV, I. Löw
HUCA I—XXII
Lexicon Syriacum. C. Brockelmann
Nachlässe der Wiener Juden, J. Taglicht
Proceedings of the American Academy for Jewish Research XVIII (1948—49)
The Dead Sea Srolls I, Ed. M. Burrows—I. C. Trever—W. H. Brownlee
Ugaritic grammar, Cyrus H. Gordon
Ugaritic handbook, Cyrus H. Gordon
Prolegomena, Friedrich Delitzsch
Saadya Studies, Erwin I. J. Rosenthal
Texts and Studies, J. Mann

מִלּוֹן הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית

הַיְשָׁנָה וְהַחֲדָשָׁה

שער הריש

—סוף—

א. *רִצּוּי, ש״ז, —מעשה הַמְרַצֶּה והמפיס, רצוי שאלה, פיוס חבא בבקשה, בתפלה וכדו׳: רבה אמר וכו׳ א״ל אביי (לרבה) בשלמא תחילתו מזכיר גשמים הזכרה נמי ריצוי שאלה היא [1]) אלא סופו מאי ריצוי שאלה איכא (תענ׳ ד:). — ובספהמ״א: לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה נסוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי רצוי (רש״י, ברא׳ מד ח). מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם, עד שאינכם כדֵי שאפנה אל מנחתכם ולקחת ריצוי מידכם (הוא, מלאכי ב יג). ולכך ויברכו כל הקהל לה׳ אלהי אבותיהם מתוך ריצוי לשון ומחסת קדושתו (הוא, דהי״א כט כ). דשח ושחק עם אשתו, שיחה בטלה של ריצוי תשמיש (הוא, ברכ׳ כב.). הודאה היא, ואין בה הפסק דבר אחר, לא הפסק תחינה ולא הפסק ריצוי (הוא, פסח׳ קה.). ובשם שירמיה אמר אמן אחר ריצוי אף אנו נאמר אמן אחר דברי תחינה (מחזור ויטרי תסט). והכתוב הזה תולה צורת הצום והרצוי המובחר לפני המקום (ראב״ח, הגיון הנפש, יד:). כי העינוי והרצוי לפני המקום שהמתענה יהיה רחוק מכל טנופי העולם הזה (שם, טו:). שרצינו ברצון נפשינו רצוי גמור בלא שום זכר אונס כלל (ספר המערות לר״י ברצלוני, 14). ועבד שנמצא שהוא אוכל נבילות וטריפות או שמחלל שבתות ייסרהו רבו פעם ראשונה ושנייה ויאיים עליו בהכאה ובהתראה ובריצוי (תשו׳ הגאו׳ ב ע, ורטהיימר, גנזי ירושלים ד). אבל מקרא יג מדות מנהג כשר הוא ותורת היא לפי שהן דברי חינון וריצוי (ר׳ קלונימוס, מעשה הגאונים כו). כי בביטול רצוי זה ומצוה זו בטל קרבן (ריטב״א על ר״ה א, כא:). מזגי האדם מטים אל הכעס או אל הסבלנות והריצוי (ר״י אברבנאל, נחלת אבות ה, די מדות בתלמידים). ואף על פי שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם שנראה בזה שהיה להם רצוי מיוסף, מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף (במיי לברכשית, אחרי קברו את אביו). — ואמר הפיטן: רצוי זבחיו וזבחי עדה לפניו יובילו היות רגיל בם (יוסי בן יוסי, אתה כוננת, עבודה, מחז׳ איטלי׳ ב, ריד.). רצוי תמיד הגיש בערבים (הוא, אמונ׳

[1]) [רש״י: וכיון דאיכא שאלה אבתריה מזכיר הוא לרצויי בעלמא.]

עתים, עבודה, שם שם, ריז). ברית רישומו ריביתה, ר י צ ו י ריחו רויתה (ינאי, נבים, קרוב' נראשי, זולאי, לג). אם לא יקדים קירובו יקולל, אם לא ירחיש ר י צ ו י ו ירוחק (הוא, אם, קרובי ויקרי, שם, קכה). בקודש מחולים, כ ר י צ ו י מסריבה (הוא, כאחד, שם שם, קס). ר י צ ו י שתי חנוכות לזובח (הוא, קרובי סכנה, שם, סמח). ר צ ו י תשורה לפניך העלה, רצית ניחוחו ושועו עלה (משלם בן קלונימוס, אשוחח כפלאותיך, עבודה, .Elbog., Stud 127). ר צ ו י הזיות טבל והצליף במנין (הוא, אמיץ כח, עבודה). נעים וטוב מה מתוק מתרגל, מצוי ל ר צ ו י אב לבן יפרגל (שלמה הבבלי, אהשבה, זולת שבת נראשית). בינה ר צ ו י תורמים (שלמה ברבי יהודה, שמורים וכאוה, יוצר א פסח). ספד לרנה ו ל ר צ ו י תוכחות (שלמה הקטן, תבוא לפניך, סליחי תעני חמישי). קרבן תפלתי יכון כשלם ולא כמחוסר, ר צ ו י לרצון מקבל כטנא בכורי גנוסר (חליה בר שמעיה, אכה חטא, סליחי ספרי יוה"כ). ר צ ו י ו כניחות לתמר (אזכרי העיר, סליחי ג עשי"ת). — *ובמשמ' שביעת רצון: והוא הכלי הנאות אשר יתמזג בו החמר ויוכן לקבל ר צ ו י ו של אומן (ר"י מוסקאטו, קול יהודה לכוזרי א א, יב.).

ב. *רִצּוּי, ש"ז, — רצוי מעות, כמו הרצאת מעות, מעשה המַרְצֶה, המשלם והמונה מעות כדי להחליפן בסלעים: ב ר צ ו י עצמו והוא אינו בקי במלאכת ה ר צ ו י (או"ד לרסע"ג, הקד'). ר צ ו י מעות מידו לידה אפילו שלא ע"י נגיעה כלל מורידה את האדם לדיוטא תחתונה של גיהנם (ר"א לויפל, סע"י ג, .ג).

רָצוֹן [1]), ש"ז, סמי' רְצוֹן, כנ' רְצוֹנִי, רְצוֹנְךָ, רְצוֹנֵךְ, רְצֹנְכֶם, רְצוֹנוֹ, רְצֹנוֹ, רְצוֹנָם, רְצֹנָם, — א) קבלת דבר בהסכמה, ביחוד קבלת קרבן האדם ע"י האל, שנחה דעתו ממנו, Befriedigung; content(e)ment, satisfaction, בפרט עם למ"ד היחס, לְרָצוֹן לפני ה' וכדו': ועשית ציץ זהב טהור וכו' והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל וכו' לְרָצוֹן להם לפני יי' (שמות כח לו—לח). אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לִרְצֹנוֹ לפני יי' (ויקר' א ג). וכי תזבחו זבח שלמים ליי' לִרְצֹנְכֶם תזבחהו (שם יט ה). איש איש וכו' אשר יקריב קרבנו וכו' לִרְצֹנְכֶם וכו' כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לְרָצוֹן יהיה לכם ואיש כי יקריב זבח שלמים ליי' וכו' תמים יהיה לְרָצוֹן (שם כב יח—כא). וכי תזבחו זבח תודה ליי' לִרְצֹנְכֶם תזבחו (שם שם כט). והניף את העמר לפני יי' לִרְצֹנְכֶם (שם כג יא). והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם וזבחיהם לְרָצוֹן על מזבחי (ישעי נו ז). כל צאן קדר יקבצו לך אילי נביות ישרתונך יעלו על רָצוֹן מזבחי ובית תפארתי אפאר (שם ס ז). עלותיכם לא לְרָצוֹן וזבחיכם לא ערבו לי (ירמ' ו כ). — ובקבלת דברי שירה ותפלה לרצון: יהיו לְרָצוֹן אמרי פי והגיון לבי לפניך (תהל' יט יה). — ולקח האל רצון מיד האדם, לקח מנחה לרצון: וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח יי' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רָצוֹן מידכם (מלאכי ב יג). — ב) רצון האדם או האלהים במשמ' יחס נפשי טוב, נטית חסד לאחר, בנגוד אל אף, עברה וקצף, Huld, Gnade; bienveillance, bonnes graces; graciousness, mercy: כי באפם הרגו איש וּבִרְצֹנָם [1]) עקרו שור (בראש' מט ו). וממגד ארץ ומלאה וּרְצוֹן שכני סנה תבואתה לראש יוסף (דברי לג יו). כי בקצפי הכיתיך וּבִרְצוֹנִי רחמתיך (ישעי ס י). כי אתה תברך צדיק יי' כצנה רָצוֹן תעטרנו (תהל' ה יג). כי רגע באפו חיים בִּרְצוֹנוֹ (שם ל ו). יי' בִּרְצוֹנְךָ העמדת להררי עז הסתרת פניך הייתי נבהל (שם שם ח). היטיבה בִרְצוֹנְךָ את ציון (שם נא כ). כי תפארת עזמו אתה וּבִרְצוֹנְךָ תרים קרנינו (שם פט יח). אוילים יליץ אשם ובין ישרים רָצוֹן (משלי יד ט). רְצוֹן מלך לעבד משכיל ועברתו תהיה מביש (שם שם לה). באור פני מלך חיים וּרְצוֹנוֹ כעב מלקוש (שם יו יה). נהם ככפיר זעף מלך וכטל על עשב רְצוֹנוֹ

---

1) [כן בערב' רִצְ'וַאן, רִצַ'י a) ועוד, בארמ' רַעֲוָא.]

a) رضوان، رضى

---

1) [גם במקום זה בא „ברצונם" בנגוד אל „באפם", ועל כן הכונה גם כאן: אפילו כלפי מי שרצונם עליו, שהם נוהגים בחסד עמו, הם עושים מעשים כאלה.]

(שם יט יג). — וכשם׳ אל מקבל הרצון, **רצון עמך,** במשמ׳ רצונך לעמך: **זכרני יי׳ בִּרְצוֹן עמך פקדני בישועתך** (תהל׳ קו ד). — ובצרופים יום רצון, **עת רצון, שנת רצון:** כה אמר יי׳ **בעת** רָצוֹן עניתיך וביום ישועה עזרתיך (ישע׳ מט ח). **הלזה תקרא צום ויום רָצוֹן ליי׳** (שם נח ה). לקרא שנת רָצוֹן ליי׳ ויום נקם לאלהינו לנחם כל אבלים (שם סא ב). **ואני תפלתי לך יי׳ עת רָצוֹן** (תהל׳ סט יד). — **ועם פעל או תאר,** השביע את פלוני רצון, **שבע רצון:** נפתלי שבע רָצוֹן [1]) ומלא ברכת יי׳ (דבר׳ לג כג). **פותח את ידך ומשביע לכל חי רָצוֹן** (תהל׳ קמה טז). — **ג) ורצון האדם או האל** במשמ׳ מה שרצוי לו: שפתי צדיק ידעון רָצוֹן ופי רשעים תהפכות (משלי י לב). **שחר טוב יבקש רָצוֹן** ודרש רעה תבואנו (שם יא כז). **טוב יפיק רָצוֹן מיי׳** ואיש מזמות ירשיע (שם יב ב). **זבח רשעים תועבת יי׳** ותפלת ישרים רצוֹנוֹ (**שם טו ח**). **רְצוֹן מלכים שפתי צדק ודבר ישרים יאהב** (שם טז יג). — **והפיק רצון, מצא רצון** וחן בעיני אלהים ואדם: **כי מצאי מצאי חיים ויפק רָצוֹן מיי׳** (משלי ח לה). **טוב יפיק רָצוֹן מיי׳ ואיש מזמות ירשיע** (שם יב ב). **מצא אשה מצא טוב ויפק רָצוֹן מיי׳** (שם יח כב). — **ד) כמו חֵפֶץ,** מה שהאדם חפץ ורוצה [2]), Willen, Wollen; volonté; will, wish, **בפרט בצרוף עם עשה, עשה רצון האדם או האלהים, מלא את חפצו:** לעשות רְצוֹנְךָ אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי (תהל׳ מ ט). **ברכו יי׳ כל צבאיו משרתיו עשי רְצוֹנוֹ** (**שם** קג כא). למדני לעשות רצוֹנֶךָ כי אתה אלהי רוחך טובה (שם קמג י). **רְצוֹן יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם** (**שם** קמה יט). **ועתה תנו תודה ליי׳** אלהי אבתיכם ועשו רְצוֹנוֹ (עזר׳ י יא). — **ועשה כרצונו במשמ׳ זו:** והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כִּרְצוֹן איש ואיש (אסתר א ח). **ויכו היהודים בכל איביהם מכת חרב והרג ואבדן ויעשו בשנאיהם כִּרְצוֹנָם** (**שם** ט ה).

ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כִרְצֹנוֹ והגדיל (דני׳ ח ד). **ועמד מלך גבור ומשל ממשל רב ועשה כִּרְצוֹנוֹ** (שם יא ג). **ויעש הבא אליו כִּרְצוֹנוֹ ואין עומד לפניו** (שם שם טז). **ועשה כִרְצֹנוֹ המלך** (שם שם לו). **ותכנע לפניהם את ישבי הארץ** הכנענים **ותתנם בידם** וכו׳ **לעשות בהם כִּרְצוֹנָם** (נחמ׳ ט כד). — **וכרצונם במשמ׳ ככל שהם רוצים: ועל גויתנו משלים ובבהמתנו כִּרְצוֹנָם** (שם שם לז). — **וככל רצונם במשמ׳ בכל לבם, חפצים לעשות: וישמחו כל יהודה על השבועה כי בכל לבבם נשבעו ובכל רְצוֹנָם בקשהו** (דהי״ב טו טו). — **ובתו״מ, רצון האדם ורצון האלהים, רצון אבינו שבשמים, רצון קונו של אדם, שלא ברצון** וכדו׳: פרתו של ר׳ אליעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא **ברצון** חכמים (שבת ה ד). **לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה** (חוני המעגל, תענ׳ ג ח). **הבא על יבמתו** בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין **ברצון** וכו׳ קנה (יבמ׳ ו א). **עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו** כדי שיבטל **רצון** אחרים מפני **רצונך** (ר׳ גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא, אבי׳ ב ד). **הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך** שבשמים (יהודה בן תימא, שם ה כ). **בזמן שישראל ברצון** לפני המקום **מה נאמר בהם את קרבני לחמי,** כבנים שמתפרנסין מאביהן (תוספת׳ מנח׳ ז ט). **רבון העולמים וכו׳ כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך** (ר׳ ביבי אבא בשם ר׳ יוחנן, ירוש׳ תענ׳ ב ד). **בני, כשותך ירבו עושי רצון המקום בישראל** (שמעון הצדיק, שם נדרי׳ א א). **אמו של ר׳ ישמעאל באת ואמרה וכו׳ גערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי כבוד וכו׳** כד נפיק מבית וועדא אנה בעה משזגי׳ ריגלוי ומישתי מהן ולא שבק לי, **אמרין הואיל והוא רצונה הוא כבודה** (שם קדוש׳ א ז). **כתיב** ולקחתי דגני בעתו וגו׳ **וכתיב ואספת דגנך וגו׳ לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום** (ברכ׳ לה:). **הרואה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו** (שם נז:). **ומה לעוברי רצונו**

[1]) [אין כנראה כונת הכתובים כשמוש צרופים **אלו בלשוננו היום, שרצון האדם מתמלא, אלא שהאלהים** נותן לו את מלוא רצונו וחסדו.]

[2]) [**במשמ׳ זו בא השם כנראה בהשפעת הארמ׳, ועי׳ א. רָצָה, הערות.**]

בך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה (ר״ע, מכ׳ כד:). לשחרית א״ל, רבי, אלך למרחץ, א״ל רצונך [1] (ד״א ו). בימי הורדוס המלך היו גשמים יורדין בלילות, בשחרית נשבה הרוח נתפזרו העבים וכו׳ והיו פועלים יוצאים ועוסקים במלאכתן ויודעין שרצון אביהם שבשמים מעשיהם (מד״ר ויקר׳ לה). היה המלך אוהבו (את הצבי), בזמן שהוא יוצא לשדה היה מפקיד: ירעה יפה לרצונו, לא יכה אדם אותו (שם במדי׳ ח). שמיפק ביד מלכים לשתות ולעשות כל רצונן בעבירה (שם שם י). כל זמן שהיה בנו עושה רצונו היה המלך רואה איזו נטיעה יפה בעולם ושותלה בפרדס של בנו (שם קהל׳ ה, מתוקה שנת העובד). — *ובנוסחה יהי רצון [2] בתפלה: היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא, היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא (ברכ׳ ט ג). יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו (חג׳ ה כ). זה הוא סדר התמיד לעבודת בית אלהינו, יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן (תמיד ז ג). יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שלא תצא עלינו גלות (ירוש׳ יומא ה ג). ר׳ אלעזר בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתשכן בפורינו אהבה ואחוה ושלום ורעות (ברכ׳ יז:). רב בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים וכו׳ (שם שם). רב ספרא בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתשים שלום בפמליא של מעלה וכו׳ וכל העוסקין שלא לשמה יהי רצון שיהו עוסקין לשמה (שם יז:—יז.). מאי מברך (האורח את בעה״ב) יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא (ר׳ שמעון בן יוסי, שם מו.). יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהי ריות בעולם (תפלת חוני המעגל, תעני כג.). (אמרו המלאכים לאברהם) יהי רצון שתזכה לעשות עוד סעודה אחרת לבר דכר דיתיליד לך (ר׳ יהושע, מד״ר וירא מח). בצאתו (של הכהן) מן הקדש אומר יהי רצון מלפניך שתהא שנה זו גשומה שחונה וטלולה וכו׳ (ר׳ יוסי ב״ר חלפתא, שם ויקר׳ כ). — *רצוני, רצונך במשמ׳ רוצה אני וכו׳: ומעשה בגוי אחד שהביא דגים לרבן גמליאל ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו (ביצה ג ב). ואם אמר לו טול לי הימנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר (גיט׳ ג ה). אמר לו מה אתה טוענני רצוני שהשבע לי חייב (שבוע׳ ז ח). הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק פטור (ב״מ ב י). שאלו את הזקנים אם אין רצונו בעבודה זרה למה אינו מבטלה (ע״ז ד ז). אמר לי, רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו (רבי יוסי בן קסמא, אב׳ ו ט). מי שיש לו פתח במבוי אין בני מבוי כופין אותו לעשות הימנו דלת למבוי שיכול לומר רצוני שאיכנס בהבילתי על פתחי (תוספת׳ ב״מ יא טו). אמרה לו (המדינית לישראל) רצונך שתשתה יין וכו׳ רצונך שאשמע לך (ספרי במדי׳ קלא). רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך (רבי אלכסנדרי, ברכ׳ יז.). אמר להם (השועל לדגים) רצונכם שתעלו ליבשה (שם סא:). מעשה ברשב״ג (ור׳ יהודה) ור׳ יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום, אמר לו רשב״ג לר׳ יוסי ברבי רצונך נפסיק וניחוש לדברי יהודה חברינו (פסח׳ ק.). ההוא דאתא לקמיה דרבי נחמיה א״ל וכו׳ רצונך שתגלגל עמי בעדשים (כתוב׳ סז:). האומר לחבירו עבדי גנבת והוא אומר וכו׳ אתה נתתו לי במתנה, רצונך השבע וטול (ר׳ חנא, ב״ב קכח.). בשעה שביקש הקב״ה לבראות את האדם קרא כת אחת של מלאכי השרת אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו (ר׳, סנה׳ לח:). (אמר הקב״ה לדוד) רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב (רב, שם נה.). א״ל (רבי לר׳ פנחס) רצונך סעוד אצלי (חול׳ ז:). אמר ליה (רבי לצדוקי אחד) רצונך שתסעוד אצלי (שם סז.). נכנס רבי אליעזר (אל ריב״ז) וישב לפניו ואמר ליה רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך (אדר״נ כט). א״ל רבי יהושע לר״ג רבי רצונך שנקבל פני פולסופוס חבירנו (ד״א ה). ואם רצונך לידע שנדמית אסתר ללבנה, כשם שהלבנה נולדה לשלשים יום כך אסתר אמרה ואני

1) [נוסחת הגר״א: כרצונך, וכן כלה רבתי ט, ובספר קדמוניות היהודים לר״א אפשטין מובא: לרצונך.]

2) [וכן בארמ׳ יהא רעוא.]

לא נקראתי לבא אל המלך זה שלשים יום (מד"ר שמות טו). ולפי שהם (בני ישראל) מקודשי' לשמים לכך מה שהם מקדשיי הוא מקודש, רצונך לידע צא ולמוד מכלי השרת וכו' (שם שם). כל הייסורין לצד אחד והעניות לצד אחד, רצונך לידע בא וראה וכו' (שם שם לא). אמר הקדוש ברוך הוא אומות העולם מכבדין אותי וכו' רצונך לידע עגלון מלך מואב אדם ערל היה וכו' (שם במד' טז). (אמר השטן לפני הקב"ה) אם רצונך אבד אומה זו (עם ישראל) מן העולם (ר' ישמעאל, שם אסתר ו, אם על המלך). אם רצונך אכנם לארץ ואהיה שם שתים ושלש שנים ואחר כך אמות (תנחומא בובר ואתחנן ו). רצונכם באו והסתכלו במצרים (פסיק' רב', כי ושמחי). רצונך יהנו בנינו מטובה זו שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישראל (שם, סוף אחים). אם רצונך יכנס תלמיד אחד ויאמר לנו דבר ונשמח בו (סדר אליהו רבא יח). — *ולרצון, שלא לרצון במשמ' מדעת, בכונה, שלא מדעת, בלי כונה: שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו (יבמ' יד א). האשה שנטף חלב מדדיה ונפל לאויר התנור טמא שהמשקה מטמא לרצון ושלא לרצון (כלים ח יא). כל משקה שתחלתו לרצון אעפ"י שאין סופו לרצון או שסופו לרצון אעפ"י שאין תחלתו לרצון הרי זה בכי יתן, משקין טמאים מטמאים לרצון ושלא לרצון (מכשיר' א א). חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון וחלב הבהמה אינו מטמא אלא לרצון (שם ו ח). — ובספהמ"א, גם מ"ר רצונים: פועל שמלאכתו קשה כגון כתף ודאי ברצון יניח חצי שכירותו או יותר ע"מ שיהא בטל (רגמ"ה, בכורות כט:). ארך אפים משמע שני רצונים אחת של טובה ואחת של רעה (שם, ב"ק נ:). מהם מי שמתנדב לרצון אהובו בממונו בלבד ומהם מי שמתנדב לרצון אהובו בגופו ובממונו (ר"י א"ת, חו"ה, אהבת ה' ג). אני מבקש החירות מעבדות הרבים אשר אני מבקש רצונם ואינני משיגו וכו' ר"ל עבדות בני אדם ובקשת רצונם ואבקש עבדות אחר יושג רצונו במורח מעט וכו' והוא רצון האלהים (שם, כוזרי ה כה). והנה התבאר כי רצוננו ורצון הנפרד אמנם יאמר עליהם רצון בשתוף ואין דמיון בין שני הרצונים (ר"מ א"ת, מו"נ ב יח, הדרך השני). זה הכסיל והדומים לו מן ההמון לא ידמו המציאות אלא באדם אחד בלבד וכו' וכשיבואו רצוניו הפך רצונו יגזור כי כל המציאות רעה (ר"י חריזי, מו"נ ג יב). ברצון אתננה לך (מעשה ירושלמי, זלוטניק, 57). אין המלכים מלכים ברצון בלבד אלא בטבע (רש"ע פלקירא, ראשית חכמה ג א, 68). ומעתה נדע בודאי כי בריאת העולם יצאה מרצונו המוחלט (מנחת קנאות, קויפמן, 98). כי אם היו הרצון והבחירה אשר הוא פועל בהם ממין הרצון והבחירה אשר באדם היה מתחייב הספק שאמרנו (ר"י אלבו, עקרים ג ב). ואמר חכם אחד אין עושר כמו הרצון וההסתפקות (בים מדות, מעלת הכלון, מא:). על כל זה ראה בעל הרצון שעדיין האור גדול (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך ו, מג:). — ואמר הפיטן: עמו וצאנו יחון ברצונו, כי טל חיים ברצונו (ינאי, אתה מוריד ומעלה, קרוב' ויקרי, זולאי, קסא). מלך עליון וכו' מאריך רצונים ומקצר חרונים (שמעון בר יצחק, מלך עליון, קרוב' ב ר"ה). בכי תמיד לעיניו והתחנני לפניו והפיקי רצוניו (סכחי יגונך, קונט' הפיוטים, 43). — ואמר המשורר: ועל אישים אשר יעשו רצונמו באוריה (ר"ש הנגיד, הבמות, בן תהלים, ששון, יב; הברמן ב, 131). ואריתי והוא נרדם ברצון אשר ימנע והוא מקיץ בחימה (יוסף בן חסדאי, הללבי חן, בן תהלים, ששון, ע). דרשו באלפי הזמן אולי בהם אנוש יפיק רצוניה (רשב"ג, נפש אסר, ביאליק-רבניצקי א, 28). הבינני וחנני נבחה ויפק את רצונך רצוני (הוא, פסוקי, שם ב, 48). ולבו ספתים אלהים אחרים לבקש רצונם ולעזב רצון אל (ר"י הלוי, היוכלו פגרים, זמורה א, 50). נסה עלי ידידי אור רצונך (משלם בן שלמה דאפיאירה, המירכאת, ברודי, ידיעות מכון שוקן 7, עו). לאלהים עליון מלאך הריון ושלוהי רשיון רצונו משלימים (הוא, בחזות, שם שם, כה). — *ושבע רצון [1]) במשמ' מְרֻצֶּה, ואמר המשורר: וראיתי בליעל חסר לב שבע רצון וילין על אבוסו (הוא, יכסף, שם שם, ע). — *ורצוני (רצונו) לומר וכדו' [2]), וברית ר"ל במשמ' כונתי לומר: כי

1) [עי' בהערה לעיל עמ' 6707.]

2) [עי' א. רָצָה, הערות.]

אמרי על הדמיון בנקבי שם האלף והבית והלמד לא יורה על יותר מן האותות האל, רצוני לומר שאינני מורה על ענין מיוחד וכו' וככר בארתי זה בתחלת ספר התוספת והוספתי לבארו ולגלותו בזולת הספר ההוא, רצוני לומר בספר ההכלמה וכו וראיתי לנהוג כל שערי הספר מנהג אחד, רצוני לומר שתהיה הנקיבה הולכת על דרך אחת (ר"י א"ח, ספ"ס לריב"ג, הקד', 4). וכאשר ראיתי זה ולא היה לי וכו' מה שאגזור בו על שרשיהם רצוני לומר על שרשי המלות (שם שם, 5). וכבר סדרנו אותות אלף בית בחלק חזה סדור שוה וישר לא השגיח עליו זולתנו, רצוני לומר שלא שמנו אכה קודם אכד ולא ויתאבלו קודם ויהאבכו וכו' (שם שם, 7). ואז תגיע אל בקשתך, רצוני לומר הדביקה ברוחני, רצוני לומר השכל הפועל (הוא, כוזרי א א). — °ומכאן בקצור רָצוֹן במשמ' כַּוָּנָה, עקר הבנת הדברים, Absicht, Meinung; intention: והיה רצונו בזה אם לא יבין העם המלות האלו ועניגם בדרך שכלם אמור להם שאני הוא הידוע אצלם מצד הקבלה (הוא, מו"ה, פיחות י). ואחר אשר התבאר הרצון באמרו תחת השמש תחת השמים התבאר ג"כ מה שאמרו רז"ל למעלה מן השמש (ר"י אלנטולי, מלמד התלמידים, הקד', א). אמנם אלה הצורות הם צורות מלאכיות, רצוני מלאכת האדם (אמו"ר לרלב"ג א ג, 9). רק שהאופן הראשון הוא נמנע, רצוני שתהיה הצורה האוירית מקבלת הצורה המימיית (שם). אחר כן הקנה האל ית' לחומר צורת גשם תחלה, רצוני צורת גשם בשלוח, איננו אויר ולא מים ולא אש ולא ארץ, אך היא ההתדבקות לבד (שם, 10). ורצוני באמרי עשן לא עשן האש אלא אידים יבשים (שם ג ג, 44). כשיעויין בתכלית למקדשי אל אשר הם שני המקדשים הנזכרים רצוני התורה ובית המקדש (מעשה אפוד, הקד' 12). וראיה גמורה שאין רצון הכתוב לאחד מאלו השלש הקפות וכו' (ר"א הקרקי, גן עדן, קדה"ש ג, ז). סגולת זאת הנפש על רוב החכמות העיוניות אשר אין הרצון בהם אלא העמידה על אמתתם לבד (אולר נשמד ג, קלו). הרצון במדינה מחוז בו עיירות רבות (כלב"ג, אספר א). בשנת יז ליהושפט, הרצון שעברו לו ממלכותו אותם השנים (ר"י אברבנאל, מ"ב א). הבנתי מדבריך שרצונך כי בשתי בחינות יכולים לדבר ממנו (רמח"ל, חוקר ומקבל, 7). — °רצון ראשון, רצון האלהים: היתכן מציאות הכתב בלוחות יותר מופלא ממציאות הכוכבים בגלגל, כמו שזה ברצון ראשון, לא בכלי עשאם, כך יהיה זה הכתב הכתוב ברצון ראשון, לא בכלי (ר"מ א"ס, מו"כ א סו). — °ונוסחה קבועה בתפלה, אמן כן יהי רצון, ובר"ת אכי"ר.

°**רְצוֹנִי**, ת"ז, — עשוי מתוך רצון וחפץ, willentlich; volontaire; voluntary: ונקרא זה הכח נפש המרגשת והיא אשר ממנה נמצאו לבעלי חיים חמשת חושים הידועים וכח התנועה המקרית (ס"א המקומית) והרצונית (הוא מן א). המות שתי מיתות, מיתה רצונית ומיתה טבעית (מבחר הפניכים מד כב, הברמן, קס). באו בית אל ופשעו, זה הצווי אינו על דרך מצוה רצונית אלא על דרך גזום (רד"ק, עמוס ד ה). כי יבחרני מיתר שכני לצפני בסכו מרוכסי מהומות מקריות, מרגשי שואות רצוניות (ר"י בדרסי, בחינת עולם יג). וכבר ימצאו סוגי הדבורים אשר תעיין בם ההלצה מהעניגים הרצוניים שלשה (ר"י מסיר ליאון, נופת צופים א ג, 12). ר': ומה הם הארבעה אבות נזקין שצועקים לפני ה' ומבקשים נקמה? ת': ראשונה שפיכת דמים הרצוניי אשר יעשה בזדון (אברהם יגל, לקח טוב). — ובמשמ' בעל רצון וכונה, עושה ברצון ובכונה: הסדר הנמצא בכוכבים הוא בהכרח מכוון מפועל רצוניי (ספורנו, אור עמים, יח).

*__רְצוּעָה__, ש"נ, — חתיכת עור ארכה וצרה, המשמשת שרוך לסנדל, קשירה לרגל הבהמה או חבל לראש האשה וכדו' Riemen; courroie; strap, lace: המנהיג סופג את הארבעים והיושב בקרון סופג את הארבעים וכו' והשלישית שהיא קשורה לרצועות אסורה (כלא' ח ג). לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו אף על פי שהרצועה באמצע (שם ט ט). אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו וכו' ולא ברצועה שברגלו ואין התרנגולין יוצאין בחוטין ולא ברצועות שברגליהם וכו' ולא פרה בעוו הקופד ולא ברצועה שבין קרניה (שבת ה ז). לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא

ברצועות שבראשה (שם ו ח). קושרת אשה מפתח חלוקה וכו' ורצועות מנעל וסנדל (שם טו ג). הטמאין שבעגלה העול של מחכת והקטרב והכנפים המקבלות את הרצועות (כלים יד ד). שלשה עורות הן העשוי לשטיח טמא מדרס, לתכריך הכלים טמא טמא מת ושל רצועות ושל סנדלים טהורה מכלום (שם כד יב). אלו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שבראשי הבנות (מקו' ט ח). המשיחות והרצועות שבמשיחות הספרים ושבמטפחות התינוקות, תפורות חיבור, קשורות אינן חיבור (תוספת' כלים ב"מ ט ה). יוצא הוא החמור באוכף שלו וכו' ולא יפשיל את הרצועה שתחת זנבו (ירוש' שבת ה ב). עיקר חליצה התרת רצועות (רב, שם יבמ' יב א). — ורצועות של תפלין: רצועות תפלין עם התפלין מטמאות את הידים (ידים ג ג). רצועות שחורות הלכה למשה מסיני (ר' יצחק, מנח' לה.). — וגרדמי רצועות: גרדומי רצועות כשירות (רב פפא, שם לה:). — ורצועות של ספר תורה: המשיחות והרצועות שתפרן לספר אף על פי שאין ראשי לקיימן מטמאין את הידים (תוספת' ידים ב יב). — ורצועה להלקות בה את הפושע, את התינוק וכדו', אף בהשאלה: כיצד מלקין אותו וכו' חזן הכנסת עומד עליו ורצועה של עגל בידו כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות ויורדות בה (מכות ג יב). הוסיף לו עוד רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו (שם שם יד). לסופר שנכנס לבית הספר ואי' הביאו לי רצועה מי דואג מי שלמוד ללקות (תוספת' סוכה ב ו). ושוטרים, אלו הלוים המכים ברצועה (ספרי דבר' טו). לאחד שקילקל בעיר, מסרו לבעל האגמון וחבשו והיה קשה מבעל האגמון, מסרו לבעל הזמורה וחבשו והיה קשה מבעל הזמורה, מסרו לבעל הרצועה וסטרו והיה קשה מבעל הרצועה (שם סוטה ט יב). שום תשים עליך מלך, אין לי אלא מלך מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינין ומכין ברצועה מניין (שם קידוש' ד ה). ראית מימיך מאחר שאדם מכה את חבירו במקל הוא חוזר ומכה אותו ברצועה (ר' אלעזר, מד"ר בראש' כ). לתינוק שסרח ולקה ברצועה וכשמבקשין להפחידו מזכירין לו הרצועה שלקה בו כך היה עמלק רצועה רעה לישראל (שם במדי' טז). מעולם רצועת מרדות היה עמלק לישראל (שם שם יט). צריך הדיין שיהא לפי המקל, לפי הרצועה, לפי מה שהוא, שלא יהא חשוד, והמקל והרצועה גדולים וכו' (רבי שבתי, פסיקי רבי, אזכי אזכי, קנ.). — ובצרוף התרה הרצועה, אין מי שילקה ויענש את הרשע: הואיל והותרה הרצועה אף אני מותר בה (ירוש' בכורים א ה; שם קידוש' ד ו). הותרה רצועה לית דין ולית דיין (מד"ר ויקר' כח). — ובהשאלה, רצועת ארץ וכדו', חבל ארץ שצורתו דומה לרצועה: ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין (יומא יב.). — ובסהמ"א: שנצי, רצועות שהכים קשור בהן, שהרצועות נקראות שנצי (ר"ח, ב"מ כו.). והן (הכתפות) כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד (רש"י, שמות כח ו). רצועות (ספר בחכמה הכדורית לגמינוס, כ"י, תרג' כ"מ א"ה, לפי קלצקין). רצועה מן רצועות הישוב (פרוש לס' הקאנון של ן' סינא, כ"י, לפי קלצקין). גם מחובר הוא שמה עם ארץ ערב אשר באזיא ע"י רצועת ארץ זוע"ץ (ר"ם בלוך, שבילי עולם א, 2).

רָצוּץ, עי' רָצַץ.

רִצּוּץ, עי' רִיצּוּץ.

רִצּוּץ, ש"ז, — רציצה, מעשה הרוצץ והשובר: המרוצה, ריצוץ דלים, ועושק יוכיח עליו, כי עושק ורצוץ תמיד סמוכין בלשון מקרא (רש"י, ירמי' כב יז). ירוצו, כמו ותרץ גלגלתו דאבימלך, ל' ריצוץ (הוא, יבמ' טו:). כארי כן ישבר רצוץ עצמות לא שבירתם מפני הקדחת זהו שאמר כי האריה תקחנו קדחת בכל יום ויש לו רצוץ עצמות (רד"ק, ישע' לח יג). ככלי יוצר תנפצם, כאבני גר מנפצות, כולם ענין פיזור, ויש מהם פיזור עם השבר והרצוץ (הוא, סה"ש, נפץ). לא ירדנו בפרך לעיניך וכו' פירוש בקושי וברצוץ (שם, פרך). שפוד של מתכת שנרצץ שוויא מנא שהריצוץ פחיסה וכפיפה כעין שבירה (שבלי הלקט, יו"ט רכא). מעט שברון ורצוץ כמו מה שיקרה בקדחת רביעית (תרגום פרקי גלינוס, כ"י פריז). — ובמשמ' התרוצצות: שני גוים בבטנך, פירוש, אל תפחדי מזה כי הרצוץ הזה הוא בסבת שני בנים שיש בבטנך (בחיי, תולדות,

ויתרוללו). אם האמת הוא שיצחק גם כן הוא עקר וכו' אם כן למה היה הרצוץ (ר"י אברבנאל, תולדות). ויתרוצצו הבנים בקרבה וכו' רצה לומר כי סבת חריצוץ היה בסבתה (צרור המור, תולדות).

רצח [1]), ממנו רצח, רצח, רצח, °רצחון, °רצחן, °רצחנות, °רציחה.

רצח, פ"י, רצחו, רצחת, רצח, תרצח, ירצח, — רצח את האדם, רצח אותו נפש, הרג אותו בכונת זדון, morden; assassiner; to assassinate: לא תרצח [2]) לא תנאף לא תגנב (שמות כ יג; דבר' ה יז). כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה (דברי' כב כו). הרצחת וגם ירשת (מ"א כא יט). הגנב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר לבעל (ירמ' ז ט). אלה וכחש ורצח וגנב ונאף פרצו ודמים בדמים נגעו (הוש' ד ב). — וגם במשמ' הרג שלא בצדיה, או בנקמת הדם, totschlagen; tuer; to kill: ורצח גאל הדם את הרצח אין לו דמים (במד' לה כז). כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח (שם שם ל). לנס שמה רצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמל שלשם (דבר' ד מב). ועי' רצח. — ובתו"מ: ורצח גואל הדם את הרוצח, מצוה ביד גואל הדם וכו' דברי ר"י הגלילי, רע"א רשות וכו' מ"ט דר"י הגלילי, מי כתיב אם רצח, ור"ע, מי כתיב ירצח (מכו' יב.). סוף שאשתו עושה לו כשפים ורוצחתו (פסיק' רב', י הדברות קמייתא, קז:). אתה רצחת אחת, שש עשרה נרצחות יבואו לך (מדר' תהל' ג). — ובספה"א: מי יתן מותנו ביד אויבינו ולא נמות כמו נבלים לרצוח איש את אחיו ונחשבה לרוצחים כי רצחנו איש את רעהו (יוסיפון פרק עח). — ואמר המשורר: צביה את עלי תושב ואל נא תרצחי הלך (רמב"ע, הענק ד, ברודי, שמה). סתו עבר ובא זמן האהבה ידידי קום שבה והיגון רצח בכסות ערבו (ר"י הלוי, פני אדם, זמורה ג, 371).

1) [בערב' בא רצ'ח a) וגם רצ'ח' b) במשמ' שבר ונפץ.]

2) [בטעם העליון תרצח.]

a) رضح b) رضخ

— נפע', נרצחה, ארצח, — נרצח, רצחו אותו, נהרג בזדון: ויען האיש הלוי איש האשה הנרצחה ויאמר (שפטי' כ ד). אמר עצל ארי בחוץ בתוך רחבות ארצח (משלי כב יג). — ובתו"מ: ירצח [1]) הרוצח במה שרצח (ר' יוחנן, ירוש' סנה' ז ג). אמר ליה הקב"ה לדוד וכו' אתה רצחת אחת, שש עשרה נרצחות יבואו לך (מדר' תהל' ג). — ואמר המשורר: אלך שבע ימים ולא אהיה כמו מתים בחייהם ולא נרצחו (משלם דאפיאירה, קו קו, ידיעות מכון שוקן ד, לא). הרוג בידי ילדי תמותה לא ביד, נרצה ולא שפך אנוש דמך (הנ"ל, לבי לימים, שם שם, נז).

— פעי', ירצחו, ירצחו, מרצח, מרצחים, — רצח, הרג בזדון ובאכזריות: וכחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו [2]) (הוש' ו ט). אלמנה וגר יהרגו ויתומים ירצחו (תהל' צד ו). — ובינ' מרצח, מי שדרכו לרצח, Mörder; meurtrier; murderer: הראיתם כי שלח בן המרצח הזה להסיר את ראשי (מ"ב ו לב). איכה היתה לזונה קריה נאמנה וכו' צדק ילין בה ועתה מרצחים (ישעי' א כא).

— פע', תרצחו [3]), צורה מספקה: עד אנה תהותתו על איש תרצחו [4]) כלכם כקיר נטוי גדר הדחויה (תהל'

1) [בירוש' גני' (עמ' 258) מנק' ירצח.]

2) [לפי דעת העורך (ידיעות החברה לחקירת א"י, ככך יא עמ' 9 וכו') כונת הכתוב היא להריגת בני שכם ואפרים בידי אנשי גלעד (שפטי' יב) בלשון זו בקרוב: וכחכי איש (האבקות אנשים, מן חכך, על דרך רכסי איש), גדודים, חבר כמני הדרך (מארבים בדרך) ירצחו שכמה (את שכם) כי זמה (לשון קשר) עשו.]

3) [עי' בהערה הבאה.]

4) [כך לפי קריאת בן אשר, ולפי בן נפתלי: תרצחו (עי' סה"ש לריב"ג, שרש התת).

ואמנם כל ענין הכתוב קשה; כי אין לפי התכן תהותתו לשון צעקה בשאון, אלא משמעותו (עי' טורטשינר, הלשון והספר א, עמ' 362): עד אנה תבטהו על איש, על בשר ודם וכו', בנגוד לעמדת המשורר, המשיך ואומר: אך לאלהים דמי נפשי כי ממנו תקותי, אך הוא צורי וישועתי וכו'. ועל כן נראה שגם במקום תרצחו הכונה: תרחצו מן ב. רחץ במשמ' בטח, בלשון זו: עד אנה תהותתו על איש תרחצו (ז"א תבטחו) כלכם בקיר נטוי גדרה דחויה.]

סג ד). — ואמר הפיטן: ואיך התרת לא תענון ורצחו (היתומים) במגדל אל (רסע"ג, זכור הבוסס, סדור רסע"ג, סכח). [1]

— הפעי, *הִרְצִיחַ, — גרם שאחרים ירצחו: וכתיב ולא תזנה ותוכל לקרות ולא תַזנה, לא תנאף ותוכל לקרות לא תַנאיף, לא תרצח לא תרצח [2], כל המספיק כלי משחית לרוצחים כאילו הורג וכו' (ספר חסידים תתתתשכו).

רֶצַח, ס"ז, — א) מעשה הרוצח נפש, Mord; meurtre; murder: בְּרֶצַח [3] בעצמותי חרפוני צוררי באמרם אלי כל היום איה אלהיך (תהל' מב יא). — ב) כמו צֶרַח במשמ' צְרִיחָה [4] וצעקה: בימינו היה הקסם ירושלם לשום כרים לפתח פה בְּרֶצַח להרים קול בתרועה (יחזק' כא כז). — ואמר הפיטן: אי כה אמר כורת בפצח, בברית בין הבתרים כה יהיה לנצח, והן עתה בלעו עצמי ברצח (ר"א קליר, אי כה, קינ' ת"ב). עמיתך מערוף ברצח הזהיר היום בפצח (אלהים בהנחילך, יוצר ב שבועי, מחז' איטלי א, קנה.). כי כחציר ימלו וכדשאים, יהירים אשר ברצח

---

1) [בפסיק' רבי' (י' הדברות, דבורה ו', קכד:) כתוב: לא תרצח, לא תתרצח, לא תעשה הדם צורך (הגהות המפרשים: צורח, רוצח) עליך, ע"כ, כאלו בא כאן התפ' מן רָצַח. ואולם אין קריאה זו תתרצח מתקבלת על הדעת אלא אם כן נקבל את התקון רוצח בהמשך. אך למעשה אי אפשר לומר כזאת, שהדם רוצח על האדם, ובעל כרחנו עלינו לקבל את הקריאה הטבעית: הדם צורח עליך, כלשון „קול דמי אחיך צועקים" או „אם עלי אדמתי תזעק" וכדו', ומכאן שגם בעקר הדרוש היה כתוב: לא תרצח, לא תִצְרַח (תזעיק). ואין תתרצח אלא ט"ס. והרי כן בא רֶצַח (עי' ערך זה) אף במקום צֶרַח במשמ' צריחה וצעקה.]

2) [בהוצ' מקנ"ר מדפס: תְּרַצַּח, כאלו פִּע'.]

3) [אף המפרשים העברים פרשו ברצח כאלו היה כתוב כרצח, בכף, ולמעשה כך נראה. וז"ל רש"י: נדמה לי כאילו הורגים אותי כך עצור בעצמותי וכו', ע"כ; וראב"ע: כאשר יאמרו לי איה אלהיך היה לי כמו רצח בעצמותי וכו', ע"כ.
והשב"ים והוולג' תרגמו רצח כלשון שבירה ורצוץ, ואינו מסתבר.]

4) [כך השבעים (βοή) וכנראה יש לגרס צרח, כדעת רבים.]

חוטאים (רי שמעון בר יצחק, תוכחה להב, סדר א שבוע').

— *ובצרוף מכות רֶצַח, מכות עד כדי המתת המֻכה, נוהג בספרות ובדבור.

רֹצֵחַ, רוֹצֵחַ, ס"ז, — הורג נפש בזדון, ואף בשגגה, Mörder; meutrier; murderer: את שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הָרֹצֵחַ (במד' לה ו). ונס שמה רֹצֵחַ מכה נפש בשגגה וכו' ולא ימות הָרֹצֵחַ עד עמדו לפני העדה למשפט (שם שם יא — יב). ואם בכלי ברזל הכהו וימת רֹצֵחַ הוא מות יומת הָרֹצֵחַ וכו' גאל הדם הוא ימית את הָרֹצֵחַ (שם שם יו—יט). ולא תקחו כפר לנפש רֹצֵחַ אשר הוא רשע למות (שם שם לא). וזה דבר הָרֹצֵחַ אשר ינוס שמה וחי אשר יכה את רעהו בבלי דעת וכו' (דבר' יט ד). וכי ירדף גאל הדם אחריו ולא יסגרו את הָרֹצֵחַ בידו (יהוש' כ ה). ויתנו להם את עיר מקלט הָרֹצֵחַ את שכם (שם כא כא). לאור יקום רוֹצֵחַ יקטל עני ואביון ובלילה יהי כגנב (איו' כד יד). — ובתו"ם: רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני (שביע' י ח). וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה וכו' מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו, ונערה המאורסה מרוצח, מה רוצח יהרג ואל יעבור, אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור (רבי, פסח' כה:). בגלעד שכיחי רוצחים (אביי, מכו' ט:). והיה חייב למות מיד אלא שרחמת עליו וגרשתו כדרך הרוצח בשגגה וגולה וכו' (מד"ר במד' כג).

רִצָּחוֹן, ס"ז, — רֶצַח, רציחה, ואמר הפיטן: יצקנו ברצחון דם תחתון ועליון (יעלנו, ודוי, ככף רכניס, סו.).

***רַצְחָן,** רַצְחָן [1]), רוצחן, תוס"ז, — המלמד ברציחה, מְרַצֵּחַ: משרבו הרוצחנים [2]) בטלה עגלה ערופה (סוט' ט ט). משבא אלעזר בן דינאי ותחינא בן פרישה היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחנים

---

1) [מכמא א"י במקום רַצְחָן.]

2) [במשנ' מנק' ליוורנו: הָרַצְחָנִים; בתוספת' (סוט' יד א) ובספרי (דבר' כה) הכתיב: הרצחנים.]

(ספרי דבר' כה). לא כדינן של רוצחנין דינו של קין (ר' נחמיה, מד"ר בראש' כב). עשאו (הקב"ה את קין) אות לרוצחנים (רב, שם שם). אם לרוצחנין עשה שביל ודרך שיברחו וינצלו, לצדיקים על אחת כמה וכמה (שם במד' כג). אות לרוצחנין שיהיו בורחין לערי מקלט וניצולין (דברים רבה, ליברמן, 60). הזהרת השמש על הרוצחנין שיהיו בורחים לערי מקלט וניצולין (ר' יוסי, שם שם). כך שבחו של הקב"ה להיות שמו מעורב עם הרצחנים עם המנאפים עם הגנבים (פסיקי רב', י' הדברות קמייתא, לט:). — ובסהמ"א: לא דיי שאמנה עם המנאפים אלא עם הרצחנין (מדה"ג, שמות יג יע, הופמן, 133). איש במזל פלוני יהיה רצחן ושופך דמים (ר"י לטיף, אגרת התשובה, 51). ויש לסטים ורוצחנים באותו הדרך (חורת' לדיקים, שער התשובה). ומה ההבדל בין שפיכתו (שפיכת הדם) בידים או בגרום שישפך כיון שבסוף היו רצחנים (ר"י אברבנאל, פרשת וישב, שאלה עו). — ואמר הפיטן: אלה בנצחנימו ואלה ברצחנימו הבטחות, ואנחנו בשם נצח ישראל כפינו שטוחות (שלמה הבבלי, חכנו, סליח' יום ו). — ואמר המליץ: צפרדע של משה וכו' היא חיה דורסת ורצחנית מאד דומה לעקרב משונה וגדול (מנסס לפין מסטנוב, המאסף תקמ"ט, קלח).

***רַצְחָנוּת,** ש"נ, — תכונת מי שהוא רצחן: אל תתחבר לרוצחים, התרחק מחבורתם שלא ילמדו בניך מעשה רצחנות[1] (מדרש עשרת הדברות, ביהמ"ד ילינק א, 78). לפיכך יזהר אדם מרצחנות, כי הוא מעשה האלהים ובניינו, האיך יקום בן אדם ויאבדם (שם שם, 79). שלוף חנית מתערה לקראת רודפי ואחר הרצחנות סגור אותה כמנהג העולם (ערוך ערך רק). ליצנות רכילות גולנות רצחנות (ספר ויכוח נגד החסידות, שלום על ישראל ב, 51).

***רְצִיָּה,** ש"נ, — שה"פ מן א. רָצָה, קבלת קרבן ובדו' לרצון: מפני מה אני מבשיר בהפשט וניתוח שהן לאחר הרציה, פוסל בצפון שהוא לפני הרציה (ספרא ויקרא נדבה פרק ז). — ואמר הפיטן: צא מרגיזה לרציה, צא משמה לשליווה (ינאי, לא מאסירה, קרובי בראשית, זואת, ה). אשר

[1] [נדפס: רצחנית.]

קריאתך קרובה, אשר רציתך עשויה (הוא, אשר אמרתך, קרובי לתלת דפורענותא, שם, שד). רצית חגיגת יום זה תזכם לראות בבנין בחירת בית נויהם (ר"י"ל בר ראובן, אזהרות, כז:).

א. *רִצְיוֹן, רִצְיוֹן, ש"ז, — כמו רְצִיָּה, רָצוֹן, הִתְרַצּוּת: הקרשת מעוזבת בגינים הבדל עליונים מתחתונים, ולא אבו ברציונים, לפיכך נקראו זידונים (אמתי, אסיאה, יוצר שבת ד אחה"פ). רצון מיום השמיני עולת בקר וצאן ועוף לרציון (רסע"ג, תרי"ג מצות, קבץ מע"י גאוני ב, 31; סדור רסע"ג, קסא). אהודנו בשיר הגיון זמר וניצות בריציון (נחמיה בן שלמה, אנאים גבורות, עבודת יוה"כ, ידיעות מכון שוקן ד, רכ). נקמה וחמה ורציון (פזמון ילירה לר"י ברללוני). אולי ירחם וירא בעני עמו ויקשב וישמע הצגים לעמו וכו' ועיניהם תולים למצוא רציון (מלאכי רחמים, סליח' ליום ג). היום אם בקולו תשמעו יחישנה ברציון; (אל אל, יוצ' שבת נחמו). אזמרך עליון בשובי ברציון, גליתי גליון שיבת ציון (יוה"כ, תימני'). הלא האלקים ברחמיו מאריך אפו ברציונים (בנימין בר אברהם, שערי עץ חיים, 73). הכעס והרציון, בזולתם יהיה האדם בעל רפיון (ר"ז אלצ'אהרי, ספר המוסר ו, כ"י תימני).

ב. *רִצְיוֹן, ש"ז, — כמו רִיצָה, מֵרוֹץ: וכמה פעמים הריצם אל הבור כריציון גדול אשר אינם יכולים לעמד בו (מכתב אביתר הכהן מזמן הגאו', סעדיאנה, 88).

***רְצִיחָה,** ש"נ, — מעשה הרוצח, רֶצַח: עקובה מדם, מליאה אורבי רציחה (רס"י, הושי ו ח). אילו יאמרו אנו רוצים לגלול ואילו יאמרו אנו רוצים לגלול עד שתהיה רציחה ביניהם (ספר חסידים תתתשלב). קשה היא שפיכות דמים, שאין לה כפרה אלא רציחה (מדה"ג, שמות כ יג, הופמן, 231).

°°רָצִין[1], ת"ז, — בעל רצון כֵּן, כְּבַד ראש, בעל משקל ותשומת לב, serious; serieux; ernst:

[1] [מלה זו וגם רְצִינִי, רְצִינוּת, חדש וגזר המחבר עפ"י הערב' רַזִין[a]), כבד משקל (עי' רזן,

[a]) رزين

והילד המשחק ברצינות יהיה רצין בכל מעשיו ועסקיו כל ימי חייו (הסקפה שנה ג לח, מאמר רחסי). היא העמידה פנים רצינים (רבינוביץ, כיללות וחסים, הלפה שנה ח 79). עד שמלת המשי של החיט הגדול שבכרך אשר גם אנשים רצינים יכנוה בשם מעשה ידי אמן (ברייכין, תרגום פרדוכקים לנורדוי, 121). הוא מתחיל בדברים פרטים ועולה לאט לאט ומגיע עד הענינים היותר רצינים והיותר נשגבים (פפרמן, תרגום הייכריך היכה, הקד' לספר 3). מראהו רצין (קלוזנר, אמיל זולא).

*רְצִינָה [1], ש"נ, — תולעת שבתבואה, Kornwurm; calendre; corn-weevil (איינהורן, ישובה של הארץ, 211).

רְצִינוּת, ש"נ, — תכונת האדם והדבר הָרָצִין, כֹּבד ראש, seriousness; seriosité; Ernst: התחילו לעסק ברצינות גדולה (מאמר עם לעסות, המליץ ז עבת תרנה). ובשעה שהגרודני הזה היה עומד בחשק נפש עזה וברצינות נאצלה בתוך ארון הספרים העתיקים (מספר זכרונותי, המליץ ד אייר תר"ס). הם האנשים אשר הבינו את רצינות הדבר הציעו מפני זה הצעה זו (לשאלת הפועלים בא"י, המליץ תר"ס, 245). וחבר זקנים תמימים ויראי אלהים וכו' יושבים וברצינות משנה הם מחפשים חטאים (רבי קרוז' ממשבות ומעשים, השלח יח, עבת תרס"ג). צריך היה עסקן לאומי כאחד העם להתיחס אליו ביתר כבד ראש, ביתר רצינות (אהרנפריין, השלח יח 7, וכוח על אלטנייילנד). כל מה שחסר בציורי מורילו הנך מוצא בציורי מורלים, פשטות ורצינות (ברייכין, הלפה ח, 178). אבי מראה לכלנו פנים של רצינות עשויה (הוא, ליל הסדר בברלין, הצפירה ל, 79). ועתה שפוט נא אחי על זה בכובד ראש לדעת הזקנים וברצינות לדעת החדשים (מכתבים ממידד לאלדד, הזמן שנה א, גל' 11). גם בדברי חדודים גם ברצינות איומה (שם שם גל' 23).

הערה) מן העבר' רָצוֹן. והיום עודפת הצורה רְצִינִי בדבור ובספרות.]

[1]) [עפ"י הארמ' שבתו"ם: רצינתא (ב"ב לח:), שאמנם פרושה אינו ברור כל צרכו.]

רְצִינִי, ת"ז, — כמו רָצִין: כל זה חרות בתוי פניו הרציניים (ברייכין, סופרים וספרים, הלופה ח, גל' מ). התאמץ נא להיות רציני ואמר נא לי על ישרתך (ליבוסילקי, ד"ל האשה, המליץ מג, גל' לז). מצב הענינים בחצי האי הבלקני רציני מאד (המליץ מג, גל' עד). זה כחה של עבודה רצינית צנועה ומתמדת, עבודת חכמים לשמה של האמת (י. קלוזנר, כתבי היתדות וכתבי תקדם, השלח יב, חוב' 3).

*רְצִיעָה, ש"נ, — מעשה הרוצע את עבדו באזנו לדלת [1]: הנרצע נקנה ברציעה (קידוש' א 3). מה הדלת שאינו כשר למצוה כשר לרציעה, מזוזה שהיא כשרה למצוה אינו דין שתכשר לרציעה (מכי', נזיקין 3). אם מוציאה הכתוב מיד מכר החמור, קל וחומר מיד רציעה קלה (שם שם ג). ואף לאמתך תעשה כן, להעניק, יכול אף לרציעה, ת"ל ואם אמור יאמר העבד, העבד ולא אמה (ספרי דברי קכב). מנין לרציעה שהיא באזן הימנית וכו' (ר' יוחנן, יבמ' קד.). שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה (ר"ש, קידוש' עז:). שאין מצות רציעה אלא במרצע (מסכת עבדים). — ובסהמ"א: רצועה ברציעת אזן ואל חפש לא יצאה (מכתב חסדאי אבן שפרוט אל מלך הכוזרים). אבל הרציעה בדלת אע"פ שאין שם מזוזה (רמב"ם, עבדים ג ט). שאם יברח מבעליו רציעת אזנו תוכיח עליו שהוא עבדו (חזקוני, שמות כא ו).

רְצִיפָה, ש"נ, —מעשה הרוצף בלחי שבמבוא: דהוה משך רציפה [2]) זו ד' אמות באורך המבוי (רש"י, עירוב' ע:, ד"ה רב אשי). השווהו מבפנים ברציפת לחיים הללו ועשאו כותל (שם שם, ד"ה ולרבן שמעון). —ובמשמ' המשך אחד בלי הפסק: אינו משער הנמנע שיהיה (הכדור הסובב) נמצא אחר שלא היה בצורת זאת התנועה הסבובית מצד הרציפה (אהרן הקראי, עץ חיים ו, 21). — בִּרְצִיפָה, במשמ' רצופים יחד: שיקשרו כלם ברציפה קצתם בקצתם (קאנון ד פ ג יב).

[1]) [עי' רצע, הערות.]

[2]) [על לשון הגמרה: כגון שרצפו בלחיים וכו'. עי' א. רָצַף.]

***רְצִיצָה,** ש״נ, — א) שבירה: נגש אצל שעיר במרוצה, נתון לדחי מעתד לרציצה (משולש בר קלונימוס, תשוחה כפלאותיך, עבודת יוה״כ, Elbog., Stud. עמ׳ 130). ירעיך קדקד, לי רציצה (רס״י, ירמ׳ ב טז). מות ירעם וכו׳ לשון רציצה (הוא, תהל׳ מח טו). רסיסים, ענין שבירה ורציצה (רד״ק, שרשים, רסס). — ב) שה״פ מן התרוצץ: ויתרוצצו, על כרחך המקרא הזה אומר דרשני שסתם מה היא רציצה זו (רש״י, ברא׳ כה כב).

*רצם [1], ממנו *רָצַם.

***רָצַם,** פ״י, — רצם העֻבָּר עֻבָּר אחר בבטן האם ועשאו סנדל, לחץ ומעך אותו ונטל צורתו, quetschen; écraser; to crush: אין סנדל אלא שרצמו חי ואינו יוצא עם החי אלא עם המת (רב יהודה, ירוש׳ נדה ג ד).

— נִפע׳, *נִרְצַם, — נרצם השפוד, נמעך בדבר ונתעקם: אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצם [2] ואחד גריפת התנור וכירים (ביל׳ כח:). סנדל וכו׳ מתחילתו ולד הוא אלא שנרצם [3] (ת״ר, נדה כה:).

רצע [4], ממנו מַרְצֵעַ, *רְצוּעָה, *רְצִיעָה, רָצַע, *רַצְעָן.

רָצַע, פ״י, — רצע אדם את עבדו במרצע באזנו, קשר אותו באזנו לדלת [5]: והגישו אל הדלת או אל המזוזה וְרָצַע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם (שמות כא ו). — ובתו״מ: ועורפין את העגלה ורוצעין עבד עברי וכו׳ (תוספת׳ מו״ק ב יא). ביום רוצעים, בלילה אין רוצעים (ספרי דברי קכ). אין רוצעים אלא בטלת (ר׳ יודן בריבי, שם שם קכב). בכל רוצעין אפילו במספר (מס׳ עבדים ג). — *ובמשמ׳ הלקה ברצועה: כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב״ה רוצעו (רב המנונא, קידוש׳ ע.). — *וביני׳ פָעוּ׳: חוטמו בלום וסולד ונוטף, אזניו צומות ואזניו רצועות ועיניו תרוטות ועיניו מצודניות וכו׳ (תוספת׳ בכורות ה ג). — ובסהמ״א: יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה (רש״י, שמות כא ו). — ואמר הפיטן: שנת החמישים ונטשתה (את הארץ) וגם הרצוע בה יפקח (רסע״ג, תרי״ג מצות, סדור רסע״ג, קנט). — ואמר המשורר: וארצע את בני חורין באוזן ולי אוזן למודע רצועה (ר״ש הנגיד, כשמה מאשר תמאו, משון טו; הברמן ג, 6). אני זר מקהת אם לא אשו תנובי הזמן הרע רצועים (הוא, דבריך, שם, מח; ב, 54). יום כל עבדים יהיו מתפרצים מאת אדוני אהיה רצוע (ר״י הלוי, גבר זמן, זמורה ג, 290). גביר נפשי, לך נפשי רצועה במרצע חסדים מעלומים (ר״י בן סהל, ויש אישים, JQR 1913, עמ׳ 81). הנה אוני לדלת ניבך רצועה (ר״י חריזי, תחכי׳ מ, 315). אני מן הידידים לא ידעתם וכמה לעבדתך רצועים (משלם דאפיאירה, עלמות הן, ידיעות מכון שוקן ז, עז). רצע זמן אזני לעולם לעבד, צר לי מי יתן אהי גוע (עמנו׳, מחב׳ ח, הברמן, 26).

— נִפע׳, *נִרְצַע, בינ׳ נִרְצָע [1], — נרצע העבד, נרצעה האזן, רצעו את אזן העבד: הנרצע נקנה ברציעה (קידוש׳ א ב). מה ראתה אוזן לרצע יותר מכל

---

[1] [אין השרש בשפה אחרת במשמ׳ קרובה, ואין מקורו ברור כל צרכו.]

[2] [ובאותו עמוד: שפוד שנרצף, עי׳ ב. רָצַף.]

[3] [כך בערוך; בדפוס׳: שנרצף.]

[4] [עי׳ בהערה שאחר זו.]

[5] [קדמונים ואחרונים הבינו מַרְצֵעַ כלשון מחט הרצען, ואת הפעל רָצַע כלשון נקיבה במחט באזן העבד. ואולם אין פרוש זה מתאים לא ללשון הכתוב ולא לענין, שכונתו לקשירת העבד לבית בעליו לעולם, ולא לנקיבתו, ואף בערב׳ בא רצע [a] כלשון חבור ולא כלשון דקירה. ומטעמים אלו בלבד כבר מוכח, שיש לראות מרצע כלשון רצועה שרוצעים, ז״א שקושרים בה את העבד באזנו בדלת הבית, לסימן שלא ילך מכאן לעולם. ואמנם כדי לקשר את העבד באזנו היו אף מנקבים את בדל האזן.

וכל הענין מצא הקבלה מענינת בחֻקי אשור הקדומים שרציעת האזן נזכרת בהם למשל בסעיף 40 בענש לאיש שראה קְדֵשה שברחה מן ההיכל ולא הסגיר אותה בפתח ההיכל: חמשים מלקות ילקו איש זה, וזה שעקב אחריו יקח את בגדיו, את אזניו ינקבו וישחילו בהן חוט ויקשרוהו לאחור, חדש ימים יעשה עבודת המלך, ע״כ.]

[a] رصع .

[1] [אפשר שבאה צורה זו אף במקרא, אם יש לקרא בישע׳ נא יד במק׳ מהר צעה להפתח: מֵהֵרָצְעָה (ז״א מעבדותו) להפתח ולא ימות לשחת.]

האיברים כולן (תוספת' ב"ק ז ה). נ ר צ ע מנין (שיוצא בגפו), ת"ל והוא יצא בגפו, להביא את ה נ ר צ ע (מכי' נזיקין ב). מה ראה העבד הזה ל י ר צ ע באזנו יותר מכל איבריו (ירוש' קידוש' א ג). אין הכהן נ ר צ ע שמא ייעשה בעל מום וייפסל מן העבודה (כ"מ, שם שם). המוכר עצמו אינו נ ר צ ע, מכרוהו ב"ד נ ר צ ע (בבלי שם יד:). נ ר צ ע שמסר לו רבו שפחה כנענית והגיע יובל וכו' ואינו רוצה לצאת (מסכ' עבדים ג). —°ובהשאלה: אך אם ינצחוהו, יתחדשו בו תכונות ה נ ר צ ע ו ת לעבודת התאות יקראו התכונות ההם מדות רעות (מאזני צדק לאלגזלי, 32).

— פעי', *רִצֵּעַ, ריצע, — הכה ברצועה: משל לאחד שסרח בעיר, מסרוהו לרוצען[1] ו ר י צ ע ו היה קשה מן הרוצען, מסרוהו לבעל זמורה וחכטו וכו' (תוספת' סוט' טו ז).

— התפ', *הִתְרַצֵּעַ, — לקה ברצועה: ראה כמה דיו משתפך וכמה קולמוסין משתברין וכמה ינוקין מ ת ר צ ע י ן (תנחו' בובר, לו י).

— פעו', °רֻצַּע, — לקה ברצועה, ואמר הפיטן: עונש בהן גדול וכהן הדיוט להתרותם פן י ר ו צ ע ו ברצועות בויה (ר"י בר לאוון, אספרה אל חק, אזהרות, כז.). —וכמו נפע', ואמרה משורר: מ ר ו צ ע[2] כמו עבד להשיג רצון קונו ואליו להתרצות בפחדו ואימותיו (ראב"ע, או ראב"ע, בשם אל, כסלא א, 193).

***רַצְעָן**, רַצְּעָן, רוצען, ש"ז, — א) סנדלר העושה סנדלים וכלים אחרים מרצועות עור[3], Schuhmacher, Riemer; cordonnier, ceinturier; shoemaker, strapmaker: שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות וכו' ר' יהודה אומר אף ה ר צ ע נ י ם (פסח' ד ו). ה ר ו צ ע נ י ן

---

1) [בצ"ל, ולא כבהוצ' צוק"ם: מסרוהו לרוצח.]

2) [כך, בתמונת העבד הנרצע, נכון גם בכ"י צ שלפני בראדי, באור לדיואן של רמב"ע, עמ' תמא, ולא מרוצץ, כגרסתו.]

3) [ואלה דברי הערוך (ערך רצע): האושכף לפי שמלאכתו במרצע נקרא ר צ ע ן, וי"א לפי שמלאכתו ברצועות של עור נקרא ר צ ע ן.]

מכלבין במועד (ר' יוחנן, ירוש' מו"ק א ח). — ב) שליח בית דין או פדגוג המלקה ברצועה: משל לאחד שסרח בעיר, מסרוהו ל ר ו צ ע ן[1] וריצעו, היה קשה מן ה ר ו צ ע ן, מסרוהו לבעל זמורה וחכטו, היה קשה וכו' (תוספת' סוט' טו ז). — ובסהם"א: החייטים ו ה ר צ ע נ י ם שהם עניים ומתפרנסים בעמל ידיהם (תשו' הגאו', שערי תשובה סי' ריד). נימין הקשות שבצואר חזיר וכו' שבהן תופרין ה ר צ ע נ י ן (ערוך ערך מקשה). וסנדל שקושרין ה ר צ ע נ י ן בשעת עשייתן (רמב"ם, שבת י א). והדיוטות ראשי המטות, החיטים שופטים ו ר צ ע נ י ם דינים (שלמה בונפיד, פולמוס בנכבדי סרגוסה, קבץ על יד יד, טו). איש איש מלאכתו נא יהי חושב, מה טוב ל ר צ ע נ י ם שפוט מגעל אל חוטבי עצים דרוש חוטב (שמשון כהן מודון, קול מוסר, סוחס המחבר).

°**רַצְּעָנוּת**, ש"נ, — מלאכת הרצען: וכל זמן שעסק בעיבוד העורות לא עסק ב ר צ ע נ ו ת וכו' כי לא הוציאו מכלל השותפות כי אם מלאכת ה ר צ ע נ ו ת (עוסו"מ קעו).

°**רַצְעָנִי**, ת"ז, — שיך לרצען: וכן המכונות החיטיות ו ה ר צ ע נ י ו ת ודומיהן (ר"א לויסל, שלום על ישראל, ג, יח.).

א. **רצף**[2], ממנו מַרְצֶפֶת, °רָצוּף, א. °רָצִיף, ב. °רָצִיף, °רְצִיפָה, °רְצִיפוּת, א. רֶצֶף, א. °רַצָּף, °רִצְפָּה, רִצְפָּה, *רִצְפִּית.

ב. **רצף**[3], ממנו ב. °רֶצֶף, °רִצְפִּית, רִצְפָּה

ג. **רצף**[4], ממנו ב. *רֶצֶף.

---

1) [בצ"ל; עי' בהערות שלפני זו.]

2) [גם בארמ', בסור' ובערב' בא רצף, רַצַף a), באשור' רַצָף במשמ' ערך ודבק אבנים וכדו' זו על יד זו לרצפה.]

3) [שרש זה הוא רעף בארמ', רצ'ף b) בערב', ועי' רִצְפָּה, הערה.]

4) [כמו רָצַם, ואולי ט"ס במקומו.]

a) رصف b) رضف

א. רָצַף, פ"י, רק בינ' פָּעוּ', רָצוּף, — רצף דברים תוך דבר, ערך אותם כאבני רִצְפָּה בתוכו: עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו רָצוּף אהבה מבנות ירושלים [1] (שה"ש ג י). — ובתו"מ בשמוש זה: בשפופרת של אבר ופיה ר צ ו ף לתוכה (שמואל, נדה סו.). — *ורָצַף מקום באבנים, רצף עשבים וכדו', רצף אילנות לקורות, סדר וערך אותם כרצפה, אלו על יד אלו, zusammenstellen, pflastern; arranger, paver; to arrange, pave: ה ר ו צ ף בית הפרס באבנים שאינו יכול להסיטן טהור (אהל' יח ה). מכיון שנתן דעתו לחרוש אפי' לא רצף (ירוש' כלא' ג ע). עד כדון ב ר ו צ ף בעושה קלחים יחידים, כמה דתימר גבי כרם לא שנייא הוא ר ו צ ף הוא עושה אף הכא לא שניא הוא ר ו צ ף הוא עושה קלחים יחידים (שם שם ג ד). ואין תימר ב ר ו צ ף הא לא תנינן אלא עשר גפנים לבית סאה (שם שם ה א). במשנה סדר נטיעתם לעצים ב ר ו צ ף לקורות במשפה לסייג מקום הסייג מוכיח עליו (ר' זעירא, שם ערלה א א). — ובסהמ"א: ויסובו את נהר תיכרו אל מקומות אחרות ו י ר צ פ ו את קרקע הנהר משער לשער (יוסיפון גיכלבורג, יג). — ואמר המשורר: אהמה לאפריון עפרים נטשו אתו ועל אהל צבאים עזבו, אחר אשר תוכו בנער ר צ פ ו אהב וקירותיו בחשק עזבו (רמב"ע, הענק ז, ברודי, סעא). — ובינ' *רָצוּף, רצופים, מסֻדר זה על יד זה, anschliessend; joint; joining: השתי אם היה ר צ ו ף מטמא (נגע' יא ט). אפילו ריקנין שבכם ר צ ו פ י ם מצות ומעשים טובים כרמון הזה (מד"ר שה"ש ו, כפלח הרמון). כיצד בודקין סדור העמים, ישראל נכנס ואחר כך כהן, ואם נכנס כהן תחלה אף על פי מצאו ר צ ו ף בשייף או בפשיפש טמא (תוספת' אהיל' יח י). והמסכת הפרוסה וכו' שהיתה ר צ ו פ ה בברים ובכסתות מצטרפות (ר' שמעון, שם נגעי ה יא). אם ב ר צ ו פ י ן אף ב"ה מודו שהוא נותן פיאה מכל אחד ואחד, כי נן קיימין בנטועין מטע עשר לבית סאה, בית שמאי עבדין לית כמרווחין ובית הלל עבדין לון כ ר צ ו פ י ן (ירוש' פאה ג א; וכעין זה שם שביע' ב י). מרווחין ורצפן במחלוקת, ר צ ו פ י ן וריווחן דברי הכל (ר' יוסי, שם כלאי ע ג). ר צ ו פ י ם כד' אמות (ערוב' ג:). מצאן (את המתים) ר צ ו פ י ן ואין ביניהן מד' אמות עד ח' יש להן תפוסה (ב"ב קב.). ר צ ו ף שעשאה מסורג, מסורג שעשה ר צ ו ף וכו' אל יקרא בו (סופר' א י). — ובהשאלה, אף לדברים הבאים זה אחר זה, תכופים זה לזה בזמן, בנגוד אל פרוד, aufeinanderfolgend; successif; successive: ג' שנים שאמרו הוא שאכלן ר צ ו פ ו ת (רב הונא, ב"ב כט.). שלשה ימי הצום אין מתענין אותם ר צ ו פ י ן אלא פרודין, שני וחמישי ושני (סופר' יז ד). — ובסהמ"א: וירצפו את קרקע הנהר וכו' כלו ר צ ו ף נחשת (יוסיפון גיכלבורג, יג). שאם חס ושלום יארע בה דבר מיתה מזמן שטר זה עד סוף ארבע שנים ר צ ו פ ו ת שתזכה בכל אותה מתנה (שו"ת הרי"ף כה). שכיות החמדה, פלטרין ר צ ו פ י ן במשכיות רצפת שיש (רש"י, ישעי' ב טז). ויונתן תירגם ובידו רצפה ובפומיה ממלל, לשון רצפה דבר ה ר צ ו ף בפה ובלשון (הוא, שם ו ז). ר צ ו ף ומלא כיער הזה שהוא מלא עצים (הוא, שם כט יז). כשהירקות ר צ ו פ י ן נוטל מהן מבינתיים (הוא, מו"ק ד: ד"ה מלופי). ואסור לכבד את הקרקע וכו' אלא א"כ היה ר צ ו ף באבנים (רמב"ם שבת כא ג). דורך נסע ונגלה מקרית פיראר"ה בעליל ארץ סביוניט"א סבב הגלגול והמצפה אם בבחירה או בגזרה ר צ ו פ ה (מנחת קנאות, קופמן, 4). שפרקי מסכת זו כולם סובבים על עניין אחד ר צ ו ף וכולם כפרק אחד (ר"מ המאירי, יומא א, טו.). הנה רוכל אחד ר צ ו ף פה (אגרות יל"ג א ו). — *ותה"ם רצופות, כמו פעמים רצופות, ואמר המשורר: והציל יחידתי בעשר אשר באו ר צ ו פ ו ת אשר באו פעמים ופעמים (ר"ש הנגיד, תנומה, בן תהלים, ששון, ק הברמן א, 135).

—פִּעֵ', *רִצֵּף, — כמו קל [1]: מ ר צ פ י ן שדה בית

---

[1] [הבנת הכתוב נסתמה ע"י צרוף מלים, שאין להם מקום בענין, לפסוק זה, כי, כפי שראו רבים, שיכות המלים (מ)בנות ירושלים להמשך: בנות ירושלים צאינה, וראנה בנות ציון, ובמק' אהבה מ היה כתוב בעקר כנראה הבם במשמ' שנהבים.]

[1] [בבן סירא שבגניזה מג ח כתוב בתאור השמים: כלי צבא נבלי מרום מרצף רקיע מזהירתו, ע"כ, ויש מבארים מרצף כצורת בנין פִּעֵ' או פֻּעַ'. אבל בגליון במק' זה: מערץ, והואיל ומְדֻבר כאן על נבלי

השלחין במועד (תוספת' מו"ק א ג). — *ורצף הלבלר את השיר בפתיחות וכדו': אבל בשירת דוד שבשמואל ובתהלים לא נתנו חכמים שיעור אבל לבלר מובהק מרצפן במפתחות באותיות וסוף[1] (סופר' יג א). — ובסהמ"א: אם נפצע את הקרום או את העור הפנימי המרצף את הלוע ואת הגרון (י. עוזיס, הדיפתיריה א, 2). — ואמר הפיטן: התחנתו אוה וכסף, לו הזהב והכסף, תאיו רצף בכסף (משלם בן קלונימוס, אפיק, יוצר ב פסח).

— הפעי, ״הִרְצִיף, — כמו קל, ואמר הפיטן: קראם ממלכת כהנים ידידיו נגידיו, רובי תורות הרציפ ודתי לימודיו (רסע"ג, אתה, סדר לעלרת, סדור רסע"ג, פסח).

— נִפְעַ', ״נִרְצַף, — שרצפו אותו: מפני שהבית נרצף ברצפת אבנים הסוככים על הארץ קרוי אבן משכית (רש"י, משלי יח יא).

— הִתְפַּ', ״הִתְרַצֵּף, — שרצפו אותו, ואמר הפיטן: קולך כאוב יצפצף וברצפת אבנים תתרצף (עזרא הבבלי, תוכחת מוסר ז).

ב. *רָצַף[2]), פ"י, — כמו רָצַם, לחץ, דחק ומעך: דאשתכח מאכולת רצופה וכו' להך לישנא דאמר דחוק הוא אימא שמש רצפה (נדה יז.). נמצא עליה כגריס ועוד ואותו רצופה בו מאכולת ר' חנינא אומר טמאה (שם כע.).

— נִפְעַ', *נִרְצַף, — שרצפו אותו: שפוד שנרצף[2]) אסור לתקנו ביום טוב (תוספתא, ביצה כח:). סנדל דומה לדג

מרום (השוה איו' לח לג), שהם ענני הגשם, נראה שהיה כתוב בעקר: מרעיף או מעריף, וצ"ע.]

[1]) [אלה דברי נחלת יעקב למקום: אבל בשירת דוד וכו' דהיינו בשירה הכתובה בשמואל ב' כ"ג ובתהלים י"ח בשירה זו לא נתנו חכמים שיעור בכמה שיטין צריכין לכתוב אותן, אבל סופר מובהק כו' נ"ל דהגירסא שבס"א עיקר וה"פ שסופר מובהק מרצפן בפתיחות שמכוון בתחלת השורה תיבת בהתחלת ענין ובסוף השיטה כותב התיבות שיש בהן אתנחתא וסוף פסוק ומכוון תמיד ליתן ריוח מעט בסוף הענין, ע"כ.]

[2]) [אולי אך ט"ס במק' רָצַם.]

[3]) [כך גם גרסת ר"ח בשבת טז: דרצפונהי מרצף פי' כגון שפוד שנרצף וכו', אך בביצה כח: גרסת ר"ח: שנרצם, ועי' רָצַם.]

של ים מתחילתו ולד הוא אלא שנרצף (נדה כה:).

ג. ״רָצַף[1]), פ"י, — אפה כעֻגת רצפים, ואמר הפיטן: קטוף העסה בחררה קמוצה, רצופה בראשיהם שלא חמצה (ר"י עוב עלם, אמנה גדולה, קרוב' שבת הגדול).

א. ״רֶצֶף, ס"ז, — רפידה, ואמר הפיטן: חדר הורתי צל קורתי רצף אהבתי (ינאי, קרובי שמות, זואת, קט). רצף ריווי רעיפתם (הוא, איתרות איום, קרובי שבוע', שם, רפד). ברצף סוכת ענני כבוד נתקרבה (מחזור ויטרי, 577). סוגב ברצף אהבה מבורך לקונה שמים (נחמיה בן שלמה, אם ימלאו, תפלת גשם, ידיעות מכון שוקן ד, ריג). — ואמר המשורר: אשר נתן רפידתו ידידות ורצף אהבה נתן רצפיו (ר"י הלוי, קמה, זמורה ב, 118).

ב. ״רֶצֶף, ס"ז, מ"ר רְצָפִים, — כמו רִצְפָּה, ואמר הפיטן: רמס כבש ועלה למזבח ובידו מחתת פז האדום רצפים[2]) מלאה מפני מערב יורד ושמה ברובד המרצפת (יוסי בן יוסי, אזכיר גבורות, עבודה, סדור רסע"ג, רעג). שביך תפלט ממדורת רצף (רסב"ג, אבן בחן, ביאליק-רבניצקי ב. 192). אשר נתן רפידתו ידידות ורצף אהבה נתן רצפיו (ר"י הלוי, קמה, זמורה ב, 118). מלקחיה שמות כ"ה ל"ת שלוקחים הרצפין בהן (ר"י קמחי, ספר הגלוי, 115). וכבד רתחה כסיר בגחלי וברצפי (יעקב בן אלעזר, ספורי האהבה, שירמן, ידיעות מכון שוקן ד, רסג). — ובהשאלה לדברי שיר ופיוט: הנה ישראל בביתו נאגדים ורצפי ינאי בפי נחום חמודים[3]) (קטע מאגר' מזמן הגאו', סעדיאנה של שכטר, 66).

״רַצָּף, ס"ז, — איש הרוצף אבנים לרצפה, Pflasterer; paveur; paviour, נוהג בדבור ובספרות.

רִצְפָּה[4]), ס"נ, מ"ר רְצָפִים, — אבן לוהטת שהיו אופים עליה עוגות ולהם: ויבט והנה

[1]) [פעל שגזר הפיטן מן רִצְפָּה.]

[2]) [נ"א רשפים.]

[2]) [ע"פ מליצת הכתובים ישע' ו ו וכו'; יחזק, ג ג.]

[4]) [כן באותה משמ' בערב' רַצְפַה a), ועי' בהערה לשרש ב. רצף.]

a) رضفة

מראשתיו עגת רְצָפִים (מ"א יט ו). ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רִצְפָּה במלקחים לקח מעל המזבח (ישע' ו ו). — ואמר המשורר: נטה לשתות בתוך גן על שפת נהר עלי רצפה בכוס ממי פרת קפא ויין בו כמו רצפה (רמב"ע, הענק ג, ברודי, שלז). ועי' גם ב. רֶצֶף.

רִצְפָּה[1], ש"נ, סמי' רִצְפַּת, — כסוי של אבנים (Stein) נרצפות לקרקע הבית או החדר, Pflaster; pavé; pavement: ויביאני אל החצר החיצונה והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר סביב סביב שלשים לשכות אל הרצפה והרצפה אל כתף השערים לעמת ארך השערים הרצפה התחתונה (יחזק' מ יז–יח). נגד העשרים אשר לחצר הפנימי ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה (שם מב ג). מטות זהב וכסף על רִצְפַת בהט ושש ודר וסחרת (אסתר א ו). ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו (דהי"ב ז ג). — ובתו"מ: מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה הרצפה שהיא משונה מחברותיה (שקל' ו ב). עמוד והפג אחת על הרצפה (יומא א ז). נשפך על הרצפה ואספו פסול (זבח' ב א). הגיע לרצפה וכו' צבר את הגחלים על גבי הרצפה (תמיד א ד). למטה ברצפה באותו הקרן מקום היה שם אמה על אמה (מדות ג ג). ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות וכו' לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים (עולה. מגי' כב:). — ובסהמ"א: מעזיבה, רצפת טיט (רש"י, סוכה טו). — ואמר המשורר: נטה לשתות בתוך גן על שפת נהר עלי רצפה (רמב"ע, הענק ג, ברודי, שלז).[2] — *ורצפת קרום הריר: מכסה הקרום עשוי כמעט כולו לשכות לשכות הנודעות בשם לשכות הרצפה יען כי הן מרצפות את חללי הג"ף כעין רצפת אבנים (י. טונים, הדיפתיריה ו, 19).

רצפות, עי' רִצְפִּית.

***רְצַפִּית**, ש"נ, — כעין אבק או עפר שעל הצמחים: הסיג של רצפית[1] הרי אלו מטמאין ומטמאין ומצטרפין (ר' אליעזר, עקל' א ג). — ובסהמ"א: האבק אשר יארג על קצת הצמחים והוא רצפית[1] דמות אריגת העכביש (פי' המשנ' לרמב"ם, עקל' א ג).

***רְצָפִית**, ש"נ, — עגת רצפים, ואמר הפיטן: למה גרעתני עד שבעת אלפים בימי לועט רצפית[2] (רסע"ג, זכור תבוסה, סליס' ת"ב, סדור רסע"ג, שכט).

רצץ[3], ממנו °הִתְרֹצֲצוּת, *מִרְצָה, מְרֻצָּה, °רִצּוּץ, °רְצִיצָה, רָצִץ.

רָצַץ, פ"י, רַצּוֹתִי, רַצּוֹתָנִי, רֹצְצוֹת, רָצוּץ, רְצוּץ, רְצוּצִים, יָרוּץ, תָּרֹץ, — א) שָׁבַר, brechen; casser; to break: עתה הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה (מ"ב יח כא). קנה רצוץ לא ישבור ופשתה כהה לא יכבנה וכו' לא יכהה ולא ירוץ[4] עד ישים בארץ משפט (ישע' מב ג–ד). — ובמשמ' פ"ע, נשבר, נשתבר: עד אשר לא ירתק חבל הכסף ותרץ[5] גלת הזהב ותשבר כד על המבוע ונרץ הגלגל אל הבור (קהל' יב ו). — ב) ובהשאלה רָצַץ אדם את אחיו, עשק וקפח אותו, bedrücken, entrechten; opprimer, faire tort à; to oppress,

---

1) [כך נכון ולא רְצָפָה כטעות המדברים. וכתב בעל מנחת שי ליחזקאל מ יז: בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים הרי"ש במאריך והצד"י בשוא לבד והפ"א רפה ובקצת ספרים הצד"י בחטף פתח וכו'. ולפי ג. ברגרין (לשוננו יז) גם פ"ר רְצָפוֹת.]

2) [בקאנון (לאשל ד ה א כט) בא רצפה במשמ' גלגל הארכובה (patella), אך היא מלה ערבית, רַצְפָה a), ולא עברית.]

a) رضفة

---

1) [כך יש לתקן במקום רצפות שבדפוס'. עין דברי לו, Flora I, עמ' 76. וכן גרסת הערוך ערך סג שפרש: העפר שעל שרשי הירק. וכן בפרוש הגאונים (אפשטין, 138).]

2) [נ"א: צרפית.]

3) [בארמ' ובסור' רעע (עי' ב. ר ע ע), בערב' رضّ a).]

4) [כך, כלשון שבירת קנה, יש להבין פעל זה כאן ולא במשמ' פ"ע.]

5) [אך כנראה צ"ל וְתֵרוֹץ, נפע'.]

a) رضّ

wrong: את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רַצּוֹתִי ומיד מי לקחתי כפר (ש״א יב ג). לא עשקתנו ולא רַצּוֹתָנוּ ולא לקחת מיד איש מאומה (שם שם ד). העשקות דלים הָרֹצְצוֹת אביונים (עמו׳ ד א). — ובִינִי פָּעוּ׳: והיית רק עשוק וְרָצוּץ כל הימים (דבר׳ כח לג). פתח חרצבות רשע התר אגדות מוטה ושלח רְצוּצִים חפשים וכל מוטה תנתקו (ישע׳ נח ו). עשוק אפרים רְצוּץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו[1]) (הוש׳ ה יא). — ובתו״מ: אם מסר לו תיכה מלאה בגדים, בזמן שהיא רוצצת[2]) טמאין מדרס, אם אינה רוצצת טמאים מדף (ר׳ יוסי, טהר׳ ח ב). אף שתים (התיכות בצק) אינן מצטרפות אלא אם כן היו רוֹצְצוֹת משקה (הוא, שם שם ח), ולא ישוח לפניו, שמא ירוץ את גולגלתו[3]) (תוספ׳ ע״ז ג ד). טומאה תחת רגלו (של מגדל) או על גבי רגלו והיא רוצצת, טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (שם אהיל׳ ה ה). היתה כפושה טומאה תחתיו והיא רוצצת, טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (שם שם ו ג). היה מעגיל במעגילה כדרך הליכתה והושיט התינוק את ידו ורצצה (ר׳ ירמיה, ירוש׳ מכות ב א). טומאה רצוצה בוקעת ועולה עד לרקיע (סוכ׳ עא.). משל לאחד שמצא נחש ורצץ את ראשו באבן וחתך את זנבו (מד״ר שמות טו). לליסטים שנכנסו לכרמו של מלך ורצצו גפנים (שם שם ל). בקשו השערים לירד עליו (על שלמה) ולרוץ את ראשו (שם במדי׳ טו). אותן שהטמינו עצמן במערות להרגן רמז הקב״ה להר ורצץ[4]) אותן (שם שם יט). רצפה, רוץ פה, רצוץ פה למי שאמר דילטורייא על בני (מד״ר שה״ש, אל תראוני). ונתן שנאה בינו לבין האשה שיהיו רוצצים את ראשו (פדר״א יד). — ובסהמ״א: (ידכה, לרבות את הגידם) שאין לו יד, דידכה

1) [כאמור בהערה לערך צָו נראה, שבא הפעל רצץ עוד פעם בהמשך המשפט בקריאה: כי הואיל הלך אֵת, רָצוֹ, ז״א רצץ ועשק אותו במשפט.]

2) [בלוי: לוהצת.]

3) [כך גם בירוש׳ (ע״ז ב יא) ובבבלי (שם כה:), אך בשרידי ירוש׳ מהגני׳ (עמ׳ 227): יריץ ועי׳ גם הפע׳.]

4) [ואולי פְּעֵ׳.]

דמשמע יד רצוצה[1]) ומקולקלת (רש״י, מנח׳ לז., ד״ה לרבות). והנפשות הרצוצות ביד יצר הרע נעזרות (רמב״ח הנשיא, הגיון הנפש ב, טו.). כאשר באתי לכתוב מהו יסוד המאמינים האלו ורצצתי הקולמוס בחמתי (רי״א מודנה, ארי נוהם ג ל, 77). — ואמר הפיטן: אץ קוצץ וכו׳ רצוצי לרצץ (ר״א קליר, אץ קולץ, קרוב׳ שבת זכור). הנה זה בא לפרקים, זמן לגאול רצוצי ארקים (הנה זה, מוס׳ שבת החדש). קרואים בשמך פדם ותרחם רצוצים בגלות ובך בוטחים (בנימין בן זרח, איך נפתח, סליח׳ יוס א). קשת לב להחפיש רצוצים (יהודה בר מנחם, אני חומה, יוצ׳ שבת הגדול). אסורים רצוצים פתח ולחפשי הוצא (משלם כפי, סליח׳ מנח׳ יוה״כ). חמול על עדה רצוצה מרודפת ונתוצה (יוצר רוס ונשיה, סליח׳ כ״ה, סדור ארם צובה, תמח:). — ואמר המשורר: עלי אחי ואבי כל רצוץ משפט ואלמנה גזולה (ר״מ הנגיד, לסוכי אשאלה, משון, ל; הברמן ב, 107). רעוץ ורצוץ חליו ועדיו (רשב״ג, אנושים ועגומים, ביאליק-רבניצקי ב, 82). קדם חפלה מי יחבש שברי רצוץ אנכי הולך עירירי (רמב״ע, אזכרה, סעה״ש 83). יסרוני בעקרבים חבורי עצבים ונפשי במוקשי רצוצה (ר״י הלוי, אהה אדני, ומורה א, 333). רצצוני רועצי דודי ואקראה (ראב״ע, אהלינה, איגר 125). והוא קרא דרור להן ושלח רצוציהן וכמשפט שפטן (ילחק אבן עזרא, פניני פיך, סעה״ש 161). היה עורה ומשגבה ביום תחליף גלת זהב הגוף ותרוץ (ר״י חריזי, הענק פא, אגרוני, 30).

— נִפְעַ׳, נָרֹץ, תֵּרוֹץ, — רצצו אותו: בתפשם בך בכף תֵּרוֹץ ובקעת להם כל כתף ובהשענם עליך תשבר והעמדת להם כל מתנים (יחזק׳ כט ז), ותשבר כד על המבוע וְנָרֹץ הגלגל אל הבור[2]) (קהל׳ יב ו). — ובסהמ״א: תרוץ, תירצץ (רש״י, יחזק׳ כט ז). ורבים נרמסו מרגלי הסוסים ויירצצו מגלגלי העגלות (רמח״ג, הלרפסים ברוקיא, 99). — ואמר הפיטן: יוסטן באיבה להרצץ ראש והוא ישוף עקב למלשני בסתר (יוסי בן יוסי, אתה כוננת עולם, עבודת יוה״כ).

1) [שיטה מקובצת: רעועה.]

2) [ועי׳ גם קל, הערה.]

—פעל, רִצֵּץ, רִצַּצְתָּ, יְרַצֵּץ,—כמו קל בשתי המשמ׳: אתה רִצַּצְתָּ ראשי לויתן תתננו מאכל לעם לציים (תהל׳ עד יד). כי רִצַּץ עזב דלים בית גזל ולא יבנהו (איוב כ יט). וַיְרַצֵּץ אסא מן העם בעת ההיא (דהי״ב טז י). — ואמר בן סירא: כפתן על חי תפגע ריציץ מתניו שעודנו נער (ב״ס גני׳ ל יא). — ובתו״מ: דרסה ופרסה בכותל או שריצצתה[1] בהמה ומפרכסת וכו׳ ושחטה כשרה (חול׳ ג ג). טוב שבנחשים רצץ את מוחו (ר״ש בן יוחי, מכי׳ בשלח א). ונכנסו אותן ההרים לתוך המערות וריצצו כל הגבורים שבתוכן (דברים רבה, ליברמן, 24). ונתנו אליוני ידיהם לתוך פיהם ומרצצים ומקצצים אותם (פסיק׳ רב׳, ומאמר ליו, קמד.) — וכמו התפ׳: ויתרוצצו הבנים בקרבה, שהיה מרצץ עם אחיו במעי אמו (מדר׳ תהל׳ כח). — ובספה״א: וישביע את העם וכו׳ ורכים לא רצו להשבע וכו׳ וירצץ מן העם בעת ההיא הם אשר לא נשבעו (יוסיפון, גינצבורג, שא). — ואמר הפיטן: בדבור מפוצץ רצוצי לרצץ (ר״א קליר, אז קולך, קרוב׳ שבת זכור). איילת פירחי איסר לרצץ ראש. גמר (ברכת המזון לחנכה, ידיעות מכון שוקן ה, עז). במחנה אשור יצא מלאך לילה, ריצצם פגרים מתים במכת לילה (שלמה בן יצחק, אדון לך, יוצר פסח פס שם, קנו). זעכתי קמיך להאמל, רצצתים בקנה קמל (משלם בר קלונימוס, אודך, זולת ב פסח). — ואמר המשורר: ולולא הם משנאי משלו בי ועצמי רצצו ויעצמוני (ר״י חריזי, תחכ׳ י, 169).

— פוּעַל, יְרֻצְּצוּ, — כמו קל ופע׳: וירעצו וַיְרֹצְצוּ את בני ישראל בשנה ההיא (שפט׳ י ח). — ובמדר׳: נכנסו הסלעים לתוך המערות ורוצצו כל אותן הגבורים (תנחו׳ בובר, חקת מז). — ובספה״א: הירוע, הירוצץ ברזל שלהם את שלך, ד״א הירוצץ פרעה הבא בעזרתכם שהוא קשה כברזל את נבוכדנצר שהוא ברזל הבא מצפון (רש״י, ירמ׳ טו יב). ורעו את ארץ אשור, וירוצצו (הוא, מיכ׳ ה ה). — ואמר המשורר: ירוצון כברק לרוצץ עניים (ר״י חריזי, הענק נו, אברונין, 22).

1) [בכ״י מינכן (חול׳ נג.) וכן ביצה לה.: שרצצתה, בלי יוד.]

— הִפעִ׳, וַתָּרֶץ[1], — כמו קל ופע׳: ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך וַתָּרִץ[2] את גלגלתו (שפט׳ ט נג). — ובתו״מ: הרי אתם מכניסין את ראשי בין שני ההרים הגבוהים בין דברי ב״ש ובין דברי בית הלל בשביל שירוצו[3] את מוחי (ר׳ יהושע, ירוש׳ יבמ׳ א ו). מתירא אני מבית דין הגדול שמא ירוצו את ראשי (ר׳ ישמעאל ברי יוסי, תוספת׳ אהילו׳ יח יח). דברים שהן מריצין לבני מעים (ר׳ שמואל בר נחמן, מד״ר ויקר׳ כח). — ואמר הפיטן: ימינך רהב מחצבת, הרץ גלגלת במקבת זאת עדינה היושבת (יצחק בר׳ שלום, אין כמוך באלמים, זולת שבת א אחה״פ).

— הִתפ׳, יִתְרֹצֵץ, — התרוצצו הבנים בקרב האם, רצצו ודחקו זה את זה: וַיִּתְרֹצְצוּ הבנים בקרבה (בראש׳ כה כב). — ובמדר׳: כיון שנתרוצצו הבנים במעיה אמרה כך אני מצטערת וכו׳ (תנחו׳ ויצי׳ טו). — ובספה״א, ואף במשמ׳ שרוצצו אותו, נשבר: וברבות הימים נכיארש המלכה הרגישה הילד מתרוצץ בבטנה (יוסיפון, גינצבורג, עב). ויהי במותה ויגנע הילד בבטנה ויתרוצץ ויפתחו רחמה ויוציאו את הילד (שם, רלא). יחת אפרים, יתרוצץ אפרים מעם, שיגלם סנחריב (רש״י, ישע׳ ז ח). רע ירוע, הרשע יתרוצץ (הוא, משלי יא טו). ונרוץ הגלגל, יתרוצץ גלגל העין בתוך גומה (הוא, קהל׳ יב ו). נתרועעו, נתרוצצו, כלומר נשבר גאון עוזם (הוא, מנח׳ נג:, ד״ה נתרועעו). כי הנפש בכם מתאמצת ולרוץ עדיכם מתרוצצת אך רחוק בינינו (מכתב מר״י מיגש לחכמי נרבונה, האסיף תרכ״ד, 151). וכיצד הוא הריסוק, שיתרוצץ האבר ויחלה מחמת הנפילה עד שתפסד צורתו (רמב״ם, שחיטה ט ח). נתרצץ עצם הראש בודקין קרום של מוח שמא ניקב (שם יא ז). כי לבו בקרבו הוא מתרוצץ ונפשו היא מתחלקת לכמה חלקים (ר״י ערלאמה, יד

1) [עי׳ בהערה הבאה.]

2) [הטעם מלעיל, ובס״א כ״י וַתֶּרֶץ, וַתָּרָץ, עי׳ מנחת שי. וכתב ריב״ג (הרקמה ח, 51). וז״ל: וכבר שמו החירק במקום הסגל במלת ובפרשכם כפיכם וכו׳ ותרץ את גלגלתו, ע״כ. ולדעת אחרים אין זה אלא מבטא אחר בבנין קל.]

3) [בבבלי (יבמ׳ טז:): ירוצו, קל.]

אנסלוס על משלי יח, ד"ה תועבת). — ואמר המשורר:
וים מתרוצץ וקדים יפוצץ ארזים ויפץ רוח קצפיו
(ר"י הלוי, יעץ ומקים, זמורה ח, 29).

— פע', ״רֻצַּץ, — רצצו אותו: ירוע, ירוצץ (רס"י, משלי יג כ).

א. רַק [1]), ת"ז, נק' רב' רַקּוֹת, — דַּק, ריק, צנום, dünn, leer; mince, vide; thin, empty: והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד וְרַקּוֹת בשר [2]) וכו' ותאכלנה הפרות הָרַקּוֹת והרעות את שבע הפרות הראשנות הבריאת (בראש' מא יט—כ).

ב. רַק [3]),—א) תה"פ הקודם לשם עצם או כנוי ומוציא אותו מכלל דברים אחרים, בִּלְבַד, אַךְ, nur, bloss; seulement, ne...que; only: וכל יצר מחשבת לבו רַק רע כל היום (בראש' ו ה). כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רַק טוב ונשלחך בשלום (שם כו כט). רַק הכסא אגדל ממך (שם מא מ). רַק אדמת הכהנים לא קנה (שם מז כב). להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רַק ביאר תשארנה (שמות ח ה). רַק בארץ גשן וכו' לא היה ברד (שם ט כו). ויסר מעלי רַק את המות הזה (שם י יז). רַק הבהמה בזזנו לנו (דבר' ב לה). רַק אל ארץ בני עמון לא קרבת (שם שם לז). כי רַק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (שם ג יא). רַק באבותיך חשק יי' לאהבה אותם (שם י יה). רַק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת (שם כ כ). רַק ביום ההוא סבבו את העיר שבע פעמים (יהוש' ו יה). והעיר שרפו באש וכל אשר בה רַק הכסף והזהב וכלי הנחשת והברזל נתנו אוצר בית יי' (שם שם כד). רַק כל הערים העמדות על תלם לא שרפם ישראל (שם יא יג). רַק את כל האדם הכו לפי חרב (שם שם יד). וראש דגון ושתי כפות ידיו כרתות אל המפתן רַק דגון נשאר עליו (ש"א ה ד). אשר שמר מצותי וכו' לעשות רַק הישר בעיני (מ"א יד ח). רַק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה (עמו' ג ב). הנה כל אשר לו בידך רַק אליו אל תשלח ידך (איוב א יב). [1]) — ובחזוק, רק פלוני לבדו, רַק אך ובדו': רַק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה (בראש' מז כו). הֲרַק אך במשה דבר יי' הלא גם בנו דבר (במדי' יב ב). וְרַק היא יחידה אין לו ממנו בן או בת (שפט' יא לד). ואמלטה רַק אֲני לבדי להגיד לך (איוב א יט). — ולפני תה"פ, רַק הַפַּעַם: אל יחר אפך בי ואדברה אך הפעם אנסה נא רַק הפעם בגזה (שפט' ו לט). — ולפני משפט זקה הבא במקום שם עצם: רַק אשר אכלו הנערים וכו' הם יקחו חלקם (בראש' יד כד). ללמדם מלחמה רַק אשר לפנים לא ידעום (שפט' ג ב). — ולפני משפט תנאי, רַק אִם: רַק אם שמוע תשמע בקול יי' אלהיך וכו' (דבר' יה ה). לא יכרת לך איש מלפני וכו' רַק אם ישמרו בניך את דרכם וכו' (מ"א ח כה). ולא אסיף להניד רגל ישראל מן האדמה וכו' רַק אם ישמרו לעשות ככל אשר צויתים (מ"ב כא ח). — ב) ולפני משפט עקרי עפ"י רב בשלילה, המוצא כלו מכלל דברים אחרים אף במשמ' אֶלָּא, אמנם, אֲבָל: רַק לאנשים האל אל תעשו דבר (בראש' יט ח). רַק את בני לא תשב שמה (שם כד ח). אנכי אשלח אתכם וכו' רַק הרחק לא תרחיקו ללכת (שמות ח כד). רַק אל יסף פרעה התל (שם שם כה). רַק [2]) אין דבר ברגלי אעברה (במד' כ יט). אבל בכסף תשברני וכו' רַק אעברה ברגלי (דבר' ב כח). רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים (דבר' ד ט). רַק הדם לא תאכלו (דבר' יב יה). רַק חזק לבלתי אכל הדם (שם שם כג). רַק לא ירבה לו סוסים (שם יז יו). רַק מערי העמים האלה וכו' לא תחיה כל נשמה (שם כ יו). רַק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות וכו' (יהוש' א ז). רַק יהיה יי' אלהיך עמך (שם שם יז). וְרַק אתם שמרו מן החרם פן תחרימו (שם ו יח). ועשית לעי ולמלכה

---

[1]) [עי' רקק, הערות.]

[2]) [ובאותה פרשה (פס' ג—ג): וְדַקּוֹת בשר.]

[3]) [בעקר כנראה אותה מלה כמו א. **רַק** בשמוש שונה.]

---

[1]) [במשלי יג י: רַק בזדון יתן מצה, צ"ל כנראה: קְרַב זדון, עי' טורטשינר, משלי שלמה, עמ' 82 וכו'.]

[2]) [כעדות הכתוב המובא מיד אחרי זה אין לקשר „רַק" עם „אין דבר" אלא עם „ברגלי אעברה", והמלים „אין דבר" פרוש מחזק הן למלה רַק: רק זו, אין דבר אחר.]

כאשר עשית ליריחו ולמלכה רַק שללה ובהמתה תבזו לכם (שם ח ב). אנכי אורישם מפני בני ישראל רַק הפִּלה לבני ישראל בנחלה (שם יג ו). שלום לך רַק כל מחסורך עלי רַק ברחוב אל תלון (שפטי יט כ). רַק העם מזבחים בבמות (מ"א ג ב). רַק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך היצא מחלציך הוא יבנה הבית לשמי (שם ח יט). רַק את כל הממלכה לא אקרע שבט אחד אתן לבנך (שם יא יג). והבמות לא סרו רַק לבב אסא היה שלם עם יי' (שם יה יד). רַק לעת זקנתו חלה את רגליו (שם שם כג). לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש רַק יקרא שמך עלינו (ישעי' ד א). רַק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה (תהל' לא ח). — ובבטוי מקֻצר בשלילה, לצמצום תכן משפט חיובי שקדם: ויעשה הרע בעיני יי' רַק לא כאביו וכאמו (מ"ב ג ב). ויעש הישר בעיני יי' רַק לא כדוד אביו (שם יד ג). ויעש הרע בעיני יי' רַק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו (שם יז ב). ויעש הישר בעיני יי' רַק לא בלבב שלם (דהי"ב כה ב). — ג) ואחרי משפט שלילה, להוציא ממנו דבר אחד בלבד לחיוב, אין...רק, כמשמ' אין אלא דבר זה בלבד: אין בארון רַק שני לחות האבנים (מ"א ח ט). לא תדבר אלי רַק אמת בשם יי' (דהי"ב יח יה). — ד) ובמשמ' חזוק, רַק עָשוק כמו אך עשוק, כלו עשוק, עשוק מאד: רַק עַם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (דבר' ד ו). והיית רַק למעלה ולא תהיה למטה (שם כח יג). והיית רַק עשוק ורצוץ כל הימים (שם שם לג). — ובשמוש מספק: והיה רַק זועה [1] הבין שמועה (ישעי' כח יט). עַל זאת יתפלל כל חסיד אליך לְעת מצוא רַק [2] לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהל' לב ו). — ומ"ר *רַקִּים, רקין, שמושים במלה רַק: אתים וגמים ריבויין, אכין ורקין [1] מיעוטין (ירוש' ברכ' ט ז).— ובסהמ"א: ואין למלה רתת חבר רק בארמית (ראב"ע, הושי' יג א). — ואמר המשורר: הלנו נהלה רק [2] מקדשי אל ואיך נהיה להר קדשו שכחים (ר"י הלוי, דבריך במור עבר, זמורה ה, 12). ואל תקניא אלהיך בורים, ולא תפנה לבבך רק למלכך (לוי בן אברהם, בתי הנפש והלחשים א, ידיעות מכון שוק' ה, כג). ואין יודעים ואוהבים רק גשומים (שם שם, כח). אנשי מינות אומרים לגנות אין התורה רק חזיון (משלם דאפיאירה, אגרי מיכות, שם ד, לב). דבר שלי על הפליא, לא האמין רק בנסיון (שם שם, לג).

ג. *רַק [3], ש"ז, — קלף דק: מקום שאין בו מי שיודע לעשות לא גוילין ולא רק, והוצרכו לכתב ספר תורה ומצאו רק שבא ממקום רחוק וכו' (תשו' הגאו' הרכבי תלב, 227). ועשו ספר תורה מן רק אע"פ שאין מעובד לשמה (שם שם). רק הנעשה מן הצבאים כותב עליו במקום שער כמו גויל או במקום בשר ברק הנעשה מן עורות אחרים (שם שם).

רַק, עי' רַיק.

רֹק, *רוק, ש"ז, כנ' רֻקּי, — ריר, לֵחַ, שהאדם רוקקו מפיו, Speichel; salive; — a: פני לא הסתרתי מכלמות וָרֹק (ישעי' נ ו). כמה לא תשעה ממני לא תרפני עד בלעי רֻקּי (איו' ז יט). תעבוני רחקו מני ומפני לא חשכו רֹק (שם ל י). — ובתו"מ [4]: וירקה בפניו, רוק הנראה לדיינים (יבמ' יב ו). זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו ודם הנדה שהן מטמאין במגע ובמשא (כלי' א ג). דם נכרית ודם טהרה של מצורעת ב"ש מטהרין וב"ה א כרוקה

---

[1] [למעשה חוזר משפט זה, והיה רק זועה הבין שמועה, לענין הפסוקים ט—יג: את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה וכו' והיה להם דבר ה' צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם, וכנראה גם כאן לא רק זועה הקריאה הנכונה אלא: והיה קָו זְעַר(ה) הבין שמועה, כלומר: שוט שוטף זה כי יעבר הוא ילמד אפילו אותם התינוקות גמולי מחלב ועתיקי שדים הזעירים, הממלאים הכל קיא צואה, שמועה ודעה. וכן מתרגמים השבעים כאן רק זועה ἐλπὶς πονηρά (תקוה רעה) כשם שהם מתרגמים קו לקו: ἐλπὶς ἐπ᾽ ἐλπίδι (תקוה לתקוה). ועי' על פס' ט—יג טורטשינר, הלשון והספר א, 345 וכו'.]

[2] [אמנם כנראה הכונה בשִׁבּוּל האותיות של מצוא רק ובחלוף ד—ר: לעת צוק מְאֹד, בהקבלה אל: לשטף מים רבים.]

[1] [לפי זה נוהג בדבור „אך ורק" לחזוק.]

[2] [כלומר: כלום יש לנו נחלה מלבד מקדשי אל?]

[3] [עפ"י שמוש המלה רַק a) בערב'.]

[4] [וכן רוקא בארמ' שבתו"ם.]

a) رقّ

וכמימי רגליה (נדה ד ג). שבעה סממנין מעבירין על הכתם, רוק תפל ומי גריסין וכו׳, איזהו רוק תפל, כל שלא טעם כלום (שם ט ו–ז). מי שנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק (תוספת׳ עירוב׳ יא ח). משרבו מושכי הרוק[1] נתמעטו התלמידים ובטל כבוד התורה (שם סוט׳ יד ח). שהוא מביא טיט ורוק בעריבה ומשיק ויורד וטובל (שם מקוא׳ ה ח). ישן כל היום אינו עושה רוק תפל, ניער כל הלילה עושה רוק תפל (שם נדה ח ח). צואה כל שהיא מבטלה ברוק (ר׳ יוחנן, ירוש׳ ברכ׳ ג ה). וברוק עבה (רבא, בבלי שם כה:). רקק והגיע בו הרוק וכו׳ מהו (ירוש׳ ב״ק ח ח). רוק תפל אסור לעין בשבת (שמואל, שם ע״ז ב ב). ונתזה צינורה של רוק מפיו על בגדו (שם הור׳ ג). רוק דורסו לפי תומו (רב יהודה, שבת קכא:). ת״ח צריך שיהא צנוע באכילה ובשתייה וכו׳ ובקולו וברוקו ובמעשיו הטובים (דא״ז ז). כמאן דמהייך וזורק רוק מפיו (ר׳ ברכיה, מד״ר בראש׳ סז). אם היה בו צחצוחית של רוק הרי הוא כשר (שם שם פא). והיו כל אוה״ע מרקקין לפניהם עד שעשאו גוש של רוק (תנחו׳ בובר, ראה טו). — ומ״ר *רֻקִּים, רוקין: כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין (שקל׳ ח א). שוטה אחת בעיר או נכרית או כותית, כל הרוקין שבעיר טמאין (טהר׳ ה ח). שני רוקין אחד טמא ואחד טהור תולין על מגען ועל משאן (טהר׳ ד ו). — *ובהשאלה לזרע ברחם האשה: ליחוש עד שהרוק בתוך הפה שמא נימוק והולך לו (נדה טז:). — ובסהמ״א: מי שישב ברשות הרבים ובא אחד ודרס על בגדו או שרקק ונגע ברוק על רוקו שורפים את התרומה (קטע מספר המעשים לבני א״י, תרביץ ג, 324). רק את המות הזה, שרוקו ממית (מדה״ג, שמות י יז, מרגליות, קנו).

[1]) [בבבלי (סוט׳ מז:): משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה, ע״כ, ופרש רש״י: מושכי הרוק, מאריכי הרוק ומדת גאוה היא, ע״כ, ואולי יש לבקש את פרושו של צרוף זה בדמיון לפתגם הערבי מא״י (עֲביד, 5000 Sprichwörter מס׳ 1171): בזק בזקה ועאד לחסהא, כלו׳ ירק רֹק ושב ולקק אותו, כתמונה למי שחוזר מדבורו. וצ״ע.]

ובשרש הלשון יש שם בשר שמן ומתילד הרוק ועל כן נקרא הבשר השמן ההוא מוליד הרוק (גרשון בן שלמה, שער השמים ט). כגון שאמר פלו׳ בני בכור הוא ורוקו מרפא חולי העינים (שו״ע חו״מ רעז יג).—ואמר המשורר: שני שניו שני חצים שנונים ורקו אם לחסד או נקמה (יוסף בן חסדי, הללבי, שעה״ש 29). זכרו כבשם וטעמו מתוק כרוק פי צבאות (רמב״ע, הענק ב, ברודי, סכז). ומהם נתיבות חק לכל תוצאות הגוף כרירו ודמעותיו ורקו וזעותיו (רמב״ע, בשם אל, ברודי, רמב). טוב מליבם תאותך רק קצפה ולהיות נעלך הלוץ (ר״י חריזי, הענק קד). יום יחנק ברוקו ויסתם גרונו מלאכול לחם חקו (הנ״ל, תחכי ב, 30). שפתיה כחוט שני ורק פיה כצוף או מן (יעקב בן אלעזר, ספר המשלים ט, ידיעות מכון שוקן ה, רכה).

א. רקב [1]), ממנו רָקַב, א. רָקָב, *רַקְבּוּבִית, רִקָּבוֹן, *רַקְבָּנִית.

ב. רקב [2]), ממנו ב. רָקָב.

רָקַב, פ״ע, יִרְקַב, יִרְקָב, — רָקַב העץ וכדו׳, נשחת והתקלקל, faulen; pourrir; to rot: המסכן תרומה עץ לא יִרְקַב יבחר (ישע׳ מ כ). — ובהשאלה: זכר צדיק לברכה ושם רשעים יִרְקָב[3]) (משלי י ז). — ואמר בן סירא: כל מעשיו רקוב ירקבו ופעל ידיו ימשך אחריו (ב״ס גני׳ יד יט). — ובתו״מ: סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין וכו׳ בין טמאין בין טהורים ירקבו (תרומ׳ ה א). יעלו (הפרות) ויאכלו במקום, וְאם אין מקדש ירקבו (מע״ש א ה). התקדשות שבה (בעיר הנדחת) יפדו ותרומות ירקבו (סנה׳ י ו). תרום ותרקוב (התרומה) (ר׳ אליעזר, תוספת׳ תרומ׳ ו ד). אתם

[1]) [אין שרש זה בלשון שמית אחרת, פרט לתרג׳ הארמ׳ של ישע׳ נא (וכצמר יאכלם סס): וכעמרא דאחיד ביה רוקבא, כנראה בהשפעת העבר׳.]

[2]) [עי׳ ב. רָקָב, הערה.]

[3]) [הכונה כנראה: ומה שהרשע אומר על אדם או דבר הוא: (דבר זה) ירקב. עי׳ טורטשינר, משלי שלמה, עמ׳ 66.)

כונסים פירות ואני כונס פירות, שלכם רקבים [1] ושלי עומדים (מד"ר ברא"ש' פד, אלבק, 1012). — ואמר המשורר: ואריב הלצים שיר הרב גנבו ובקנאתם בו עצמותם רקבו (יהודי בן ששת, הקד' לאסו' תלמ"י דונש, סעה"ס 3). אולי יחנן ה' שארית יעקב ועץ נטעינו לא ירקוב רקוב (ר"ז אלנ'אהרי, ספר המוסר מחב' מה, מעמוני מ:תריס, 25). — ⁚וכפ"י, כמו הפעי ב): כשיפה מרה המטפטפת משולי הדלי ומשקע טנופת המים ורוקבין העץ (רש"י, ישע' מ טו).

— נִפע', *נִרְקַב, — כמו קל: צלם של אבן היה נימוח ושל עץ היה נרקב ושל מתכת היה נעשה חררה (מכי' מסכ' דפסחא ז). — ובסהמ"א: ומעמיד (העפר) את התבואה מלירקב (רש"י, בראש' מא מח). גאונם יהיה כאזור הזה הנרקב (הוא, ירמ' יג י). נשים בדלתה נסרים של עץ הנרקבים והתולעת גוררתן ואוכלתן (הוא, שה"ש ה ט). כמת שנרקב בשרו ונפל מזמן הרבה (הוא, שבת לד., ד"ה גל). אפי' צדיקים נרקבים ונעשים עפר (הוא, שם קנב:, ד"ה דהוו).

— הִפע', *הִרְקִיב, — א) כמו קל: היין שקרם ופירות שהרקיבו ומעות שהתליאו (מע"ש ד ב). גזל מטבע ונסדק, פירות והרקיבו, יין והחמיץ, משלם כשעת הגזלה (ב"ק ע ב). ואינו חושש שמא הרקיבה תבואה ושמא החמיץ יין ושמא התלידו מעות, הלך ומצא שהרקיבו והחמיצו הרי זה חושש לתבואה עד שתרקיב וליין כדי שהחמיץ ולמעות כדי שיתלידו (תוספת' גיט' ג ב). נימוק (הגט) או שהירקיב או שנעשה ככברה כשר (שם שם ט יב) שם היו (הבגדים) גנוזין, שם היו מרקיבין ולא היו כשירים ליום הכיפורים הבא (ר' חייה, ירוש' יומ' ז ג). והן (הפירות) שהרקיבו מן הכניסה, אבל אם הרקיבו מתולעי' כבריאין הן (ר' יוסי בר חנינא, שם ב"ק ט ג). אכל ולא הלך ד' אמות אכילתו מרקבת (שבת מא.). שגשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקיבין (יומ' כא:). טחנו (את המת) וחזר והרקיב (נזי' נא:). כל תבואה שהיתה בבתינו הרקיבה (מד"ר בראש' לא). אף לחם שהיה לנו בסל הרקיב (שם שם). אם על התבואה גוזר ומרקבת שמא יגזור עלינו ונמות (שם שם). — ב) כפ"י, עשה שירקב הדבר: כסם זה שנכנס בכלים ומרקיבן (שם דבר' ב). — ובסהמ"א: הרקבת בשרנו כבגד שאכלו עש (רש"י, תהל' לט יב). ואם כבשן בטרפיהן בחומץ בטלה תורת יד מן העלין, לפי שהכבישה מרקבתן ומרככתן (הוא, ברכ' כ., ד"ה הלכה). הקנאה מרקבת העצם הקשה וכ"ש הבשר הרך תרקיב [1] (ר"ת, הכרעי על דונש, 11). אפלו מרגלית שבים מרקבת בו (ברוח הקדים) (מדה"ג, שמות יד כא, הופמן, 144).

— פִּע', רִקֵּב, — כמו קל: ירוקב בקנאות ויועד בשנאות לשואות ומשואות למספד תמרורים (דונש, לדורש החכמות, סוף הפתיחה לתשו' על מנחם, 4). תמרים שבהרים ותאנים סורות ומרוקבות (רמב"ם, בכורים ב ג).

— הִתפ', ⁚הִתְרַקֵּב, — כמו קל: ועל שם שמתרקבת (דבשת הגמל) תמיד וסכין שם דבש לרפואה קרויה דבשת (רש"י, ישע' ל ו). [2]

א. רָקָב, ש"ז, סמי' רְקַב, — קלקול והשחתה ברמה ותולעים, Fäulnis; pourriture; putrefaction:

ואני כעש לאפרים וכרקב לבית יהודה (הוש' ה יב). שמעתי ותרגז בטני לקול צללו שפתי יבוא רקב בעצמי ותחתי ארגז (חבק' ג טז). אשת חיל עטרת בעלה וכרקב בעצמותיו מבישה (משלי יב ד). חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה (שם יד ל). — ובתו"מ במשמ' חלק נרקב של עץ או של גופת המת: אלו מטמאין באהל, המת וכזית מן המת וכזית נצל ומלוא תרוד רקב (אהל' ב א). מלוא תרוד רקב שנתפזר בתוך הבית הבית טמא (שם ג ב). אי מה הנבילה אין לה רקב אף המת אין לו רקב (ירוש' נזיר ז ב). איזהו מת שיש לו רקב וכו' נקבר ערום בארון של שיש וכו' זהו מת שיש לו רקב (נדה כז:). — ובסהמ"א: רוב הבנים רקב הסמ:ן (ר"י חריזי, מוסרי הפילוסופים ב כא). — ⁚ובמשמ' תולעת העץ והמעים: הרקב

---

[1]) [נ"א: רקובים, מרקיבים, מתרקבים, ועוד, עי' בדברי אלבק.]

[1]) [כצ"ל, ולא תרקוב, כנדפס.]

[2]) [עי' גם קל, הערות.]

שם לתולעת המרקבת העץ מתוכו (ר״י חגטולי, מלמד התלמידים, זכור, פא.). והיא (התורה) כאילן הערבה הגבוה וענפיו עצימים ועליו רבים והבועות והרקבים מתילדים בהם ואכילתם תוליד התחלואים (ר״י בדרסי, פרדס ג. חותם״ם ג). הרקב (האלץ ווארם, שפוהל ווארם) והמה ימצאו לרוב תוך מעי אדם (ליכדא, ראשית למודים א ו, כה.).

ב. רָקָב [1], ש״ז, — נֹאד, Schlauch; outre; (water) bag: והוא כְּרָקָב [2] יבלה כבגד אכלו עש (איוב יג כח). — ואמר בן סירא: צינת רוח צפון ישיב וכרקב יקפיא מקוה (ב״ס גני׳ מג כ).

***רִקְבָא,** רִקְבָּה, ש״נ, — כמו ב. רָקָב: הדרדורין והרקובות[3] של גוים ויין ישראל כנוס בהן אסור בשתיה (תוספת׳ ע״ז ד ט). יין הבא ברוקבאות של עובדי כוכבים אסור בשתיה (בבלי שם לג.).

***רַקְבּוּבִית,** רַקְבִּיבִית, רַקְבִּיבוּת, ש״נ, — החלק שנרקב בפרי, בעץ וכדו׳: המצולות והרקביביות[4] של תרומה אסורין, העלו אבק מותרין (תוספת׳ תרומ׳ י ג). עבשו פרודות תחת מגרפותיהם וכו׳ תחת שהיינו גורפים דבש הרי אנו גורפין רקבובית (ירוש׳ פאה ז ד). טומנין בכסות ובפירות ובכנפי יונה וכו׳ בשלא רבת רקבוביתן אבל אם רבת רקבוביתן אסור לטמון בהן (שם שבת ד א). מאי ושם רשעים ירקב, אמר רבי אלעזר, רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו (יומא לח:). וכיצד מתו (סיחון ועוג), רשב״ל אמר, רקבובית הכנים בהם (דב״ר ליברמן, 30).

1) [כן בארמ׳ ובסור׳ רוקבא, ריקבא, ובערב׳ קִרְבָה a) באותה משמ׳, ואין למלה זו כל קשר לשרש א. רקב.]
2) [במשמ׳ זו של נאד תרגמו השבעים כאן את המלה, וכך נכון, כדעת רבים.]
3) [כך בהוצ׳ צוק״מ. בדפוס: והקרבות.]
4) [כך בכ״י א״פ, הוצ׳ צוק״מ. ובכ״י וינה וכטו״ב בנדפס: והרקבונית. וברמב״ם (תרומות יא יג): הנצולות והרקבניות של תרומה אסורות.]

a) قربة

רִקָּבוֹן, ש״ז, — תכונת הדבר הנרקב, Fäulnis; pourriture; putrefaction: יחשב לתבן ברזל לעץ רִקָּבוֹן נחושה (איוב מא יט). — ובספה״א: ומפני זהר השמש אשר יזהיר בכלי הזכוכית וכו׳ יבער צמר הגפן או הרקבון או הנעורת וידליקו כמו אש (ר״ש דונולו, חכמוני ליצירה א, סה:). אל תאיצו להאיר מחשכים בשביב רקבון עץ (אסף ו יט). — ואמר המשורר: יבין איש לב ונבון כי סוף כל רקבון ומעפר חצבנו ועדיו עתה שבנו (יצחק בן גיאת, מס יתרו, סעפ״ם 21).

***רַקְבָּנִית,** ש״נ, — כמו רַקְבּוּבִית: הנצולות והרקבניות של תרומה אסורות (רמב״ם, תרומ׳ יא יג). [1]

רקד [2], מסנו *הֶרְקֵד, *הַרְקָדָה, רַקָּד, רָקֹד, *רַקְדָן, *רַקְדָנִית, *רִקּוּד, *רְקִידָה.

רָקַד, פ״ע, רָקְדוּ, רְקוֹד, תִּרְקְדוּ, — קפץ ודלג משמחה או מחרדה, springen, hüpfen; sauter, sautiller; to leap, jump: ההרים רָקְדוּ כאילים גבעות כבני צאן מה לך הים כי תנוס וכו׳ ההרים תִּרְקְדוּ כאילים גבעות כבני צאן (תהל׳ קיד ד–ו). עת לבכות ועת לשחוק עת ספוד ועת רְקוֹד (קהל׳ ג ד). — ובתו״ס: ארבע סניפין של זהב דומין לדקרנין היו שם שבהן היו סומכין את החלה וכו׳ כדי שלא תהא רוקדת[3] (תוספת׳ מנח׳ יא ו). ואומר (בברכת הלבנה) ג׳ פעמים סימן טוב וכו׳ ורוקד ג׳ רקידות כנגדה ואומר ג׳ פעמים כשם שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע בך כך אם ירקדו אחרים כנגדי לא יגעו בי (סופר׳ כ ג)[4]. — ואמר המשורר: כסעיף

1) [עי׳ בהערה שלפני זו.]
2) [גם בארמ׳ ובסור׳ רקד, באשור׳ רָקָדוּ כאותה משמ׳, ובערב׳ רַקַד a), רוץ, ובניבים שונים אף כמו בעבר׳, וקרוב אליו בערב׳ גם רַקַץ, רַקַז b).]
3) [ברש״י מנח׳ צד: בכמה דפוסים בט״ס מרוקדת.]
4) [גם בארמ׳ שבתו״ס, כגון: המשל אומר לפום זוזי רקוד לי (מדרש תהלים עז).]

a) رقد b) رقص، رقز

הדם חטה צביה עת תרקד ופרע שערה תפרע (רמב"ע, הענק ג, ברודי. שלם).

— פִּעֵל, מְרַקֵּד, מְרַקְּדָה, יְרַקְּדוּ, יְרַקֵּדוּן, — כמו קל, :hüpfen, tanzen; sautiller, danser; to jump, dance ושבנו שם בנות יענה ושעירים יְרַקְּדוּ שם (ישע' יג כא). כקול מרכבות על ראשי ההרים יְרַקֵּדוּן (יואל ב ה). קול שוט וקול רעש אופן וסוס דהר ומרכבה מְרַקֵּדָה (נחום ג ב). ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם יְרַקֵּדוּן (איוב כא יא). ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דויד מְרַקֵּד ומשחק[1] (דהי"א יה כט). — ובתו"מ: חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן (סוכ' ה ד). וא"ו הן משום שבות, לא עולין באילן וכו' ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין (ביצ' ה ב). טיפת ריקד שיחק היה נבדק בסוטה (רב ולוי בר סיסי, ירוש' סוט' ג ג). ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני (השטן) מרקד ובא לפניהן (ברכ' נא.). ואל תעמיד בפני השור בשעה שעולה מן האגם מפני שהשטן מרקד בין קרניו (רש"י, פסח' קיב:). כיצד מרקדין לפני הכלה, בש"א כלה כמות שהיא וב"ה אומרין כלה נאה וחסודה[2] (ת"כ, כתוב' טז:). שבשעה שהולך אדם לחטוא השטן מרקד לו עד שגומר העבירה (מד"ר במד' כ). — *וכמו הִפְע' במשמ' נענע בנפה, בכברה: אבות מלאכות וכו' הבורר והטוחן והמרקד (שבת ז ב). — ובסהמ"א: כדרך שמרקדין את הקמח בחולין כך נוהג הכהן בתרומה (רמב"ם הלכ' תרומ' יא ה). קמח שלא רקדו אלא לשו בסובין שלו (הוא, בכורים ו יח). ומשליך הקטורת על האש בנחת כמי שמרקד סולת (הוא, תמידין ומוספין ג ח).

— הִפְעִ', וַיַּרְקִידֵם, — הִרְקִיד האל את ההרים, עשה שירקדו: קול יי' שבר ארזים וכו' וַיַּרְקִידֵם כמו עגל (תהל' כט ו). — ובתו"מ, הִרְקִיד[3] את התבואה בכברה, נענע אותה עד שרקדו הגרעינים, schütteln, sieben; secouer, cribler; to shake, sieve: אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה (גיט' ה ט). כמה יגע אדם הראשון ולא טעם לוגמא אחת עד שחרש וזרע וכו' וטחן והרקיד ולש ואפה (תוספת' ברכ' ז ה). הבורר והטוחן המרקיד והאופה (שם שבת ט יט). היו בוררין אותה ולותתין אותה וטוחנין אותה ומרקידין אותה (שם מנח' ט ג). נחתום שהוא עושה בטומאה וכו' לא בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין עמו (ירוש' שביע' ה ט). שלא לקצור ולא לטחון ולא להרקיד ביום טוב (חזקיה, שם שבת ז ב). אין שונין את הקמח אבל מרקידין לאחורי הנפה (רבי חנינה בן יקא בשם רב יהודה, שם שם). הראשונים חרשו זרעו וכו' טחנו הרקידו לשו וכו' ואנו אין לנו מה לוכל (ר' חגי, שם שקל' ה א). — ובסהמ"א: מדהרות דהרות אביריו, שהיו מרקידים את סוסיהם במלחמה (רש"י, שופט' ה כב).

— פֻּעַל, בינ' *מְרֻקָּד, — שהרקידו אותו בכברה: קיטמא נהילא. מרוקד בנפה, נכבש ונעשה קשה (רש"י, חול' כא:).

— הִתְפַּ', *הִתְרַקֵּד, — התחיל לרקד: באותו היום הרים מתרעשים והגבעות מתרקדים וחומות ומגדלים נופלים (ספר אליהו, ביהמ"ד ילינק ג, 66).

רֶקֶד, ש"ז, — מעשה הרוקד, רִקּוּד, Tanz; danse; dance: ואמר הפיטן: ומינהרות קול, ומארץ זמר, ומעצים רנן, ומהרים רקד (ינאי, האמירוהו, קרוב' ימים נוראים, זולאי, שלד).

רַקְדָן, ש"ז, — היודע לרקוד, העוסק ברקוד, Tänzer; danseur; dancer, נוהג בספרות ובדבור.

רַקְדָנִית, ש"נ, — היודעת לרקוד, העוסקת ברקוד, Tänzerin; danseuse; dancer, נוהג בספרות ובדבור.

רַקָּה, ש"נ, כנ' רַקָּתֵךְ, רַקָּתוֹ, — צֶדַע, צד המצח מתחת לפאות השער, Schläfe; tempe; temple: והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה רַקָּתוֹ

---

1) [בש"ב ו טז במק' זה: מפזז ומכרכר.]

2) [בריתא ידועה זו, המוסרת הלכה קדומה לפי דעת ב"ה וב"ש, שואלת „כיצד מרקדין", ואינה מביאה בתשובה אלא את המלים שבהן מקלסין את הכלה, כפרוש רש"י: כיצד מרקדין לפני הכלה, מה אומרים לפניה, ע"כ. ואפשר שלא הובאה הבריתא בגמרא בשלמותה, אלא רק בחלק זה הדן במלות הקלוס והשבח.]

3) [במקצת מקומות הכתיב חסר, עד שנראה כאלו הכונה לבנין פִּעֵ', וכן השתמש כנראה הרמב"ם במלה.]

(ספט' ה כו). כפלח הרמון רַקָּתֵךְ מבעד לצמתך (שה"ש ו ז). — ובסהס"א, אף בהשאלה: ידיבורך נאה והגון זרקת פרצופך אשר בפני עילופך ועיטופך אדומה ומצוחצחת ועגולה כחצי רימון (רסב"ס, שה"ש ד ג, הול' ילינק). וכנראה שנפלתי בנטיתי הדרך והוכתי ברצפה ברקתי (חיד"א, מעגל טוב, 30). — ואמר המשורר: ושכבתי ובין שָׁדַי קוצות מריקות מר עלי רקה אדֻמה (יוסף בן חסדאי, הללבי, סעה"ס 28). זיענהו מהלליו וכל אחת מהן עלי רקת זמנו מפותחת (ר"ש הנגיד, לשר רבי נסים, דיואן, הברמן ב, 13). עלי רקת זמן הרע עצתו שם כמו פעם (רמב"ע, הענק א, ברודי, סכג). — ומ"ר ״רקתות: או ילוש אפר מעץ תאנה עם חומץ וישים ברקתות (ר"מ אלדבי, סב לאמונה ד א, הרלם). ושני עצמות של הרקתות (ברוך משקלוב, עמודי השמים, תפארת אדם, יב.). כי יש מקומות בגוף אשר הגידים מונחים בולטים מתחת לעור כמו אצל הרקתות (ליבדא, ראשית למודים א ע, מב.). וכשיהי הכאב (של הראש) מהמרה הירוקה הכרתו דפיקת הרקתות וחמימות המצח (חבור על חכמת הרפואה, כ"י בריטי' מוז', 6). ושתי רקתותים (שם, ח:).

*רָקוּב, ת"ז, — שרָקֵב, נרקב: אתם כונסים פירות ואני כונס פירות, שלכם רקובים[1]) ושלי עומדים (מד"ר ברא"ש פד, אלבק, 1912).

רְקוּבוֹת, עי' רְקֻבָּא.

*רִקּוּד[2]), ס"ז, — מעשה המרקד: קיפוץ עוקר שתי רגליו כאחת, ריקוד עוקר אחת ומניח אחת (בשם רב הונא, ירוש' ביצ' ה ב). פי מיני ריקודין רקדה בת פרעה באותו הלילה (כ' הוניא, מד"ר ויקר' יב). — ואמר המליץ: ובמצב ההוא תרקדנה ריקוד במהירות נפלאה בתבנית ריקוד אלם (פאנטאמימע) אשר תשואות חן לו מכל רואה (כ"ם בלוך, שבילי עולם א, כא.).

רִקּוּחַ, ס"ז, מ"ר כנ' רקחיך, — משחת הרוקחים, Salbe; pommade; ointment: ותשרי למלך בשמן ותרבי רִקֻּחָיִךְ[1]) ותשלחי צריך (ישע' נז ט). — ובסהס"א[2]): ואחרי כן לידע הבשמים והזיעות הנכתשות וכו' ולידע הזיעות הנמסות וכו' ואז יתחיל לעשות ריקוחים שיחפץ (שבתי דונולו, ספר המרקחות, סטיינשניידר, 1). ובממלכה השנית אנשים שועים וכו' מרקחי רקוחים ומפתחי פתוחים (רלב"ע, חי בן מקיץ, אינר, עמ' 142). המאמר השביעי ברקוחים הפשוטים הנקראים מרכבאת ובלטין קונדיטי (קאנון, מזכרת הרפואות).

[1]) [נ"א רקבים, מרקיבים, מתרקבים, עי' רָקַב, קל.]

[2]) [גם בארמ' שבתו"מ ריקודא.]

*רִקּוּם, ס"ז, — מעשה רוֹקֵם, א. רִקְמָה, ובהשאלה יצירת העֻבר במעי אמו: ביצת השרץ מרוקמת טהורה, וכמה הוא ריקומה, כדי שיראה שרץ מתוכה, ניקבה כל שהוא טמאה (תוספת' חול' ח כ). — ובסהס"א: לא נגמרה ריקום הצורה אלא בסדור התחתון (ערוך ערך רקם). שיוכל ליגע בריקום (רש"י, חול' סד., ד"ה וניקבה). מפרש במס' נדה בהמפלת מהו ריקומו של שפיר (תוס', בכורות מו., ד"ה מרוקם). — ״ובמשמ' העקרית: והתקינה לנר או ללפוף עליה החוט לריקום (רמב"ם, כלים יא ג). לפתח הכותלים בזהב או לעשות רקום זהב בבגדיו הנאים (כ"ם א"ת, שמונה פרקים להרמב"ם ה). דוקא תבנית ממש שהי' במשכן (אסורה), אבל צורתה ברקום או בדיו שרי (ריטב"א למס' ר"ה ב, לא:).

״רִקּוּן, ריקון, ס"ז, — מעשה המרוקן, הֲרָקָה, Leerung; vidage; emptying: ותרגומו ולא תרוקין, לשון ריקון, מריקה עצמה מהם (רש"י, ויקר' יח כח). דאין כאן (באשה שיצאו ילדיה) אלא פחת ריקון העובר (תוס', ב"ק מט., ד"ה שמין). ואין כאן שומת פחת ריקון (תוס, שם שם, ד"ה אלא שמין). פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד (תוס, שם שם, ד"ה ושבח ולדות).

רִקּוּעַ, ס"ז, מ"ר סמי' רִקֻּעֵי, — מטלית מושטה על דבר כצפוי כדי לכסות על חרים או על הלל ריק[3]).

[1]) [בהקבלה אל רִקֻּחָיִךְ יש כנראה לבטא גם בהמשך הפסוק: ותשלחי צִרָיִךְ, במק' צִרַיִךְ, או שיש להבין מלה זו כמ"ר של צֳרִי, כדגמת כֵּלִים, כֵּלַיִךְ מן כְּלִי.]

[2]) [ועי' רִכּוּךְ, הערה.]

[3]) [עי' רָקִיעַ, רָקַע, הערות.]

: Flicken, Belag; tache, couvrage; patch, covering
ועשו אתם רִקֻּעֵי פחים צפוי למזבח (במד׳ יז ג). — ובתו״מ: ריקועי זהב צפוי לבית קדשי הקדשים (שקל׳ ד ד). אין עושין אותן ריקועין אפילו אחורי בית הכפורת (תוספת׳ תמור׳ ד ח). בית ה׳ אלהיך וכו׳ לרבות את הריקועים (ע״ז מו:). — ובספה״א: ובן השמר הדומה לרקועים הוא הנקרא צפאיחי בערב׳ (פרושי אבן רשד על מרוזי אבן סינא). הוציאו משם (את המשי) ורקועו ופתילו וטויתו ואריגתו (קלונימוס, בעלי חיים ד ז). — ואמר המשורר: וראה פיטות הגוף שבו מחלש רקעי פחים (רמב״ע, הענק ה, ברודי, סנע).

רִקּוּעִי, ת״ז, — שטוח, מרודד[1]: גבסין, וכו׳ אבן החרסית רקועית לבנה (קאנון ב, לוח סממים).

רָקוּק, ת״ז, — כמו ב. דקיק, דק מאד: ורוב העצמות הדקיקה רקוקים יחבוש (אסף, 135).

רקח[2], ממנו מֶרְקָח, מִרְקָחָה, מִרְקַחַת, רִקּוּחַ, רַקָּח, רֶקַח, רָקַח, רֹקַח, רֹקֵחַ, רַקָּחָה.

רָקַח, פ״י, יִרְקַח, רוֹקֵחַ, — רָקַח מרקחת, מסך ובלל שמני בשם למשחה נודפת ריח טוב: איש אשר יִרְקַח כמהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו (שמות ל לג). ומן בני הכהנים רֹקְחֵי המרקחת לבשמים (דהי״א ט ל). ועי׳ רֹקֵחַ. — ובספה״א: אף במשם׳ מלא ריח מרקחים, וביני פעו׳ רָקוּחַ, במשם׳ מבשם בשמן בשם, ואמר הפיטן: רקח מלא חפניו ונתן לחוך כף (יוסי בן יוסי, אזכיר גבורות, עבודת יוה״כ, סדור רסע״ג, רעג). ירויבה אעניק שבי ומלקוח, כהניה ומרקחיה אשר רקחה רקוח (אז בגוח, פליט׳ י עבת, ספרדי). — ואמר המשורר: כרוח בעברה על בשמים תרקח ועת תעבר על הנבלות תבאיש (ר״מ הנגיד, בן משלי, אברמסון, 65). דבר בעתו כגופה רקוחה וכו׳ ובלא זמנו לרחוק וקרוב יבאיש

[1] [עפ״י הבנה זו של רִקּוּעַ, רָקַע.]

[2] [גם בכנעני רקח במשם׳ רֹקֵחַ, או רַקָּח, ובארמ׳ מרקחתא כמו מרקחת, ואולי שאול מעבר׳. ובאשור׳ רִקְ במשם׳ רָקַח, בהבלעת החית שהפכה לאלף.]

כפגר (שם, 98). יפיחון בקנה לאפי מלכים ויהיו מלכות ברקחם רקוחות (רמב״ע, הענק, הקד׳, ברודי, ט). ומבשמי נדיבותיו רקחתיו (ר״י זבארה, שעשועים, הקד׳, דודזון, 5). והרמונים אדמונים והתפוחים רקוחים והשקדים משוקדים (ר״י חריזי, תחכי ה, 61). ירקח בוכרם מעשי רקח (משלם דאפיאירה, במחי׳ מעט, ידיעות מכון שוקן ד, כ). ירקח במזגו הגביר הסר מעט כי כן לרקח חלבנה ושחלת (הנ״ל, אשכל, שם שם, מה). ומתחכם להצדיק המעול כרקחי הנבלה בבשמים (הנ״ל, ביום סגריר, שם שם, נא). וטרם ירקח כמוהו שבע פעמים יזורר (עמנואל, מחברת כז, הברמן, 783).

— פע׳, בינ׳ מ״ר מְרֻקָּחִים, — נעשה מבשמים רקוחים: וישכיבהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מְרֻקָּחִים במרקחת מעשה (דהי״ב טז יד). — ובספה״א: וכל אשר ייטב הספר הזה בעיניו וכו׳ יחשוב אותו כקרבן מרוקח מוקטר מוגש (הקד׳ ר״י אלנקאוה למנוה״מ, 18). — ואמר המשורר: בעלת שפתות כחוט שני וחך לה כיין הטוב ופיה כגופחה מרוקחה (ר״ש הנגיד, קח מלביה, דיואן ג, הברמן, 115). נפת וצוף בפיך ממלחים מעשה אלהים לא מרקחים וריח אפך כתפוחים (ראב״ע, שמש ביום וליל, כהנא א, 49). תשתה המרקחים מיינם גם תרחץ במרחץ רב מונים (הנ״ל, שמעו נא, שם שם, 182).

— הפע׳, הֵרְקַח, — הִרְקִיחַ מרקחה, בלל בשמים למרקחה, נתן אותם תבלין לתבשיל[1]: התם הבשר וְהַרְקַח המרקחה (יחזק׳ כד י). — ובמשמ׳ נתן ריח של בשם: והגפן הרקיח והדודאים נתנו ריח (ראב״ע, חי בן מקיץ, כהנא ב, 49).

— פעי׳, רֹקַח, — כמו קל: העושה אלונתין בשבת חייב משום מרקיח (בשם ר׳ יוחנן, ירוש׳ ביצ׳ א ט). העושה אלונתין ביום טוב אסור משום מרקח (בשם ר׳ ירמיה, שם שם). אלוה העלה סמים מן הארץ בהם הרופא מרפא את המכה ובהם הרוקח מרקח[2] את המרקחת (בשם בן סירא, מד״ר בראש׳ י). — ובספה״א:

[1] [כך נראה, ואין צרך בתקונים שהציעו.]

[2] [ב״ס גני׳ (לח ז): עושה.]

אנשים שועים חכמים וידועים וכו' **מ ר ק ח י** רקוחים ומפתחי פתוחים (ראב"ע, חי בן מקיץ, איגר, עמ' 142).

— נפעי, *נִרְקַח, — נתמלא בשֹם, ואמר המשורר: בני ארח ליין משתיו עלו כי מאד **נ ר ק ח** ומאכליו בריאות (רמב"ע, אמת על הזמן, ברודי, יג). הבו לאפי מדברי חזים אשר כסר בדברי ספרים **נ ר ק ח ו** (מסלם דאפילירה, קו קו, ידיעות מכון שוקן ד, לא).

רַקָּח, ש"ז, מ"ר רַקָּחִים, — הממזג ומוסיף מיני מרקחת, Salbenmischer; parfumeur; perfumer: ועל ידו החזיק חנניה בן הָרַקָּחִים (נחמי' ג ח). ועי' רַקָּחָה.
— ובספה"מ"א: משקים וממתקים הנעשים ביד **ה ר ק ח י ם** הנכרים (אליהו ירושלמי, לקו"ק, נספחי', 28).

רֶקַח, ש"ז, — בֹּשֶׂם, ביחוד יין הָרֶקַח, יין בשם: אשקך מיין הָרֶקַח מעסיס רמני (שה"ש ח ב).
— ובמדר': מיין הרקח, זה התלמוד שמפוטם במשניות **כ ר ק ח** (מד"ר שה"ש, אכהנך). — *ואף מ"ר רְקָחִים, ואמר המשורר: תתן עלי איש חי קטורת סמים ירח, ויסריח עלי מת **ר ק ח** (ר"ש הנגיד, בן משלי, הברמסון, 117). במקום צבאים או גביעי יין **ר ק ח** לבבי מזמן יהל (רמב"ע, הענק ב, ברודי, שלב). אשר לו רפאו אתכם **ר ק ח י ו** בעודכם על אדמה לא חליתם (ר"י הלוי, אמר לגבאי ספקים, זמורה ג, 85). אמור לזמן וכו' ואל הכוס ויפיח **ר ק ח י ו** אלי כל אף עדי ישקיט חרדים (לקו"ק, פב). אמצה גביע עסים **ר ק ח** לקול תור וסיס מיין **ר ק ח י ו** ולא מיין זמרתי (יהודה אבן גיאת, מבין עפאים, שעה"ש 125). להראותם **ר ק ח י ם** וסמים ומיני עשבים ובשמים וכו' באמור להם **ה ר ק ח** הזה יועיל כאב הראש והסם הזה יסיר כהות העינים (ר"י זבארה, שעשועים י, דודזון, 122). ואם זרח בחוג מערב מאורו במזרח מלאו כל צד **ר ק ח י ו** (ר"י חריזי, תחכ' ג, 43). גם להכמים ארקחה **ר ק ח י** (רד"ק, השכל וידוע, שיר בסוף המכלול).

רֹקֵחַ, עי' רוֹקֵחַ.

רֹקַח, ש"ז, — דבר מְרֻקָּח: ועשית אתו שמן משחת קדש רֹקַח מרקחת מעשה רקח (שמות ל כה). ועשית אותה קטרת רֹקַח מעשה רוקח ממלח טהור קדש (שם שם לה). — ואמר המשורר: יפיחון בקנה לאפי מלכים ויהיו מלכות **ב ר ק ח ם** רקוחות (רמב"ע, הענק, הקד', ברודי, ס).

רֹקֵחַ, רוֹקֵחַ, ש"ז, — כמו רַקָּח: ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוֹקֵחַ ממלח טהור קדש (שמות ל לה). ויעש את שמן המשחה קדש ואת קטרת הסמים טהור מעשה רֹקֵחַ (שם לז כט). — ואמר בן סירא: בהם רופא יניח מכאוב וכן **ר ו ק ח**[1] עושה מרקחת (ב"ס גני' לח ז-ח). — ובספה"מ"א, גם במשמ' מרכיב ומכין סמים לרפואות, Apotheker; pharmacien; (pharmaceutical) chemist: שני **ר ו ק ח י ם** שהובאו לפני חכמי הרפואה לעשות מרקחת התריאק הגדול (ר"י אלבו, עקרים א יח). כאשר מלאכת הרפואה ששולטת על מלאכת **ה ר ו ק ח ה** ומסדרת אותה בעבור שהבריאות שמלאכת הרפואה היא עליה היא תכלית כל המרקחים הנעשים ממלאכת **ה ר ו ק ח** (יוסף כיאתכים, תרג' קילור תומ' דאקינה, הקד').

רַקָּחָה, ש"נ, מ"ר רַקָּחוֹת, — נק' מן רַקָּח: ואת בנותיכם יקח לְרַקָּחוֹת ולטבחות ולאפות (ש"א ח יג).

***רְקִידָה,** ש"נ, — מעשה הרוקד, קפיצה: ואומר (בברכת הירח) ג"פ סימן טוב וכו' ורוקד ג' **ר ק י ד ו ת** כנגדה (סופרי' כ ב). — ובספה"מ"א: הידוס, **ר ק י ד ת** התרנגולים (רש"י, ב"ק יז:). מפני מה העורב הולך **ב ר ק י ד ה** (אלפא ביתא דבן סירא, כו:).

***רְקִימָה,** ש"נ, — שה"פ מן רָקַם: אם כתב **ב ר ק י מ ה** או מעשה מחט כגון זה אינו גט (ערוך ערך אכדכתרי). כרובים היו מצויירין בהם באריגתן ולא **ב ר ק י מ ה** שהיא מעשה מחט אלא באריגה בשני כותלים (רש"י, שמות כו א). וכל אלו **ה ר ק י מ ו ת** של נפלים אין נותנין להן ימי טוהר (רמב"ם, אסורי ביאה י ג).

רָקִיעַ[2], ש"ז, סמי' רְקִיעַ, — מעין מטלית מחוקת המושטה כאלו מתחת לנבלי אשמים

---

1) [מעין זה במד"ר (ברא' י), עי' רָקַח, פע'.]

2) [לפי שיתבאר בערך רקע, הוראת שרש זה בעבר' כבארמ' וערב' היא לא דרך ושטח, אלא כלשון חזוק של בגד, נעל, נאד וכדו' ע"י שימת טלאי (וכן רְקְעָה בערב' ועוד היא טלאי). ולטלאי מחזק כזה, שהאל כאלו מתקן בו את נבלי השמים השחוקים מתכון הכתוב, וזאת גם כונת השבעים והולג' בתרגמם רקיע בלשון

המבקעים: ויאמר אלהים יהי רָקִיעַ בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים ויעש אלהים את הָרָקִיעַ ויבדל בין המים אשר מתחת לָרָקִיעַ ובין המים אשר מעל לָרָקִיעַ ויהי כן ויקרא אלהים לָרָקִיעַ שמים (בראש' א ו–ח). יהי מארת בִּרְקִיעַ השמים (שם שם יד). ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רְקִיעַ השמים (שם שם כ). השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הָרָקִיעַ (תהל' יט ב). הללו אל בקדשו הללוהו בִּרְקִיעַ עזו (שם קנ א). והמשכילים יזהרו כזהר הָרָקִיעַ (דנ' יב ג). — ורקיע זה שמעל כנפי הכרובים במרכבה: ודמות על ראשי החיה רָקִיעַ כעין הקרח הנורא נטוי על ראשיהם מלמעלה ותחת הָרָקִיעַ כנפיהם ישרות (יחזק' א כב–כג). ואראה והנה אל הָרָקִיעַ אשר על ראש הכרבים כאבן ספיר (שם י א). — ואמר בן סירא: כלי צבא נבלי מרום מרצף רקיע מזהירתו (ב"ס גני' מג ח).—ובתו"מ: (טומאה) על גבה, כנגדו עד הרקיע טמא (אהל' ט ד). שהרקיע של מים והכוכבים של אש (ר"ש בן יוחי, ירוש' ר"ה ב ה). שנים עשר מזלות בראתי ברקיע (ברכ' לב:). הרואה רקיע בטהרתה אומר ברוך עושה (מעשה) בראשית (ריב"ל, שם נט.). מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה שנאמר אלביש שמים קדרות (בשם רב חסדא, שם שם). היכן הוא כל צבאם נתונים, ברקיע שהוא למעלה מן השמים, ומן הארץ ועד הרקיע מהלך ה' מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה ומרקיע עד הרקיע מהלך ת"ק שנה (מד"ר בראש' ו). אמרו (אנשי דור הפלגה) א' לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט (שם שם לח). רב אמר ב' רקיעים הן, שמים ושמי שמים, ר' אלעזר אמר ז' רקיעים הן, שמים ושמי ושמים, רקיע, שחקים, מעון, זבול, ערפל (שם דבר' ב).—ובספהס"א: ושערים בנפש ומהן חקק שבעה רקיעים ושבע אדמות (ס' יצירה ד ז). חרטומי מצרים וחכמיה חכמים הם בחכמת הרקיע (יוסיפון, גינצבורג, קה.). הוי יודע כי הרקיע הראשון המכסה את כל הרקיעים מלמעלן ומלמטן וכו' נחלק לש"ס חלקים (ראב"ע הנשיא, ס' העבור א ו, 16). ומפני שמרכז רקיע החמה יוצאה ממרכז הארץ יהיה הקו החולק את גלגל המזלות לשני חלקים שוים חולק את גלגל רקיע החמה לשני חלקים שאינם שוים (שם ב ג, 80). ואלו (רקיע, לבנה, צדק, מאדים וכו') הם רקיעי הכוכבים הנקראים שמשי הרקיע (הוא, חשבון המהלכות א א). הוי יודע כי שטח עקמומית גלגל הירח הוא שקראו הכתוב רקיע (ר"י ישראלי, יסוד עולם ב א, יט:).—ואמר המשורר: יעדו בצורה מצלעיו, להיות עזרו ושעשועיו, לכבש עוף רקיעיו וירדו בדגת הים (ר"י הלוי, מי כמוך, דיואן ג, 10). — *ובמשמ' טרפש: מה עשה קב"ה, הבדיל בטרפשא הנק' רקיע והבדיל בין איברי מאכל ובין הריאה וכו' (הקנה, טרפות, קיז:).

***רְקִיעָה,** ש"נ, — כמו רְקוּעַ: יכול לא יכנס לעשות רקיעות תלמוד לומר אך (ספרא ויק, אמור פרק ג). — ובספהס"א, גם כמו רָקִיעַ: האידים והעבים והמטר והשלג והברק והרעם ורקיעת השחקים והיותם כראי מוצק (יוסף ישראל פורלין, תולדות אדם ג לב, בריט' מוזי). — ואמר הפיטן: קנינך יתדת גבעות בתבל תקועות באונך ושבע רקיעות באויר קבועות בגאונך (יצחק בן גיאת, קנינך, מעה"ס 20).

***רְקִיעוּת,** ש"נ, — התפשטות: מצד שהודיע רקיעותו (יוסף שלמה לולקי, פי' עירס כסף לס' המבחר לאהרן בן יוסף, יח:).

***רְקִיעִי,** ת"ז, — שיך לרקיע, שברקיע, מתכונת הרקיע: שכל מה שיראהו נמשך לא יפסד ולא ישתנה לו מנהג כלל, בענינים הרקיעיים, או יִמָּשֵׁךְ על סדר וכו' בענינים הטבעיים, הוא אומר שהוא בהנהגה (ר"מ א"ת, מו"נ ג יז). כל הנמצאים הרקיעיים המורגשים והניראים אף כי הארציים

חזוק או מוצק: firmamentum, στερέωμα. רקיע זה, הנקרא בס' איוב אף מוצק (גם זה לשון חזוק), הוא המבדיל אפוא בין מים (עליונים) למים (תחתונים). כי כך חשבו קדמונינו את ענני הגשם השחורים העפים ברוח כבלואי סחבית (השוה באנגלית clouts במשמ' זו על יד clouds, עננים) שנקרעו מן העננים המכילים בקרבם את הגשם, אחרי שנרקעו ונשחקו עננים אלו בימי הקיץ ועל כן שמם שְׁחָקִים כשמוש מלה זו במשמ' סחבות בלשון המשנה. ועי' בדברי העורך, לשוננו טו, עמ' 12–19.]

כלם עבדים הם לו (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ט). **אם** מצד המקומות ואם מצד הנצבים **הרקיעיים** (ביאגו, דרך אמונה ג ב, פא.). **היות** שהגלגלים **הרקיעיים** נבדלו מהכדור העליון (ר״י אברבנאל, בראשי׳, יהי רקיע, ד״ה ואחרי שידעת).

א. רָקִיק [1], ש״ז, סמי׳ רְקִיק, מ״ר סמי׳ רְקִיקֵי, — **פת** לחם או עוגה דקה: ולחם מצות וחלת מצת בלולת בשמן **וּרְקִיקֵי** מצות משחים בשמן (שמות כט ב). וככר לחם אחת וחלת לחם שמן אחת **וְרָקִיק** אחד מסל המצות אשר לפני יי׳ (שם שם כג). וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור סלת חלות מצת בלולת בשמן **וּרְקִיקֵי** מצות משחים בשמן (ויקר׳ ב ד). ומסל המצות אשר לפני יי׳ לקח חלת מצה אחת וחלת לחם שמן אחת **וְרָקִיק** אחד (שם ח כו). וסל מצות סלת חלת בלולת בשמן **וּרְקִיקֵי** מצות משחים בשמן (במד׳ ו טו). ולקח הכהן את הזרע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל **וּרְקִיק** מצה אחד (שם שם יט). וללחם המערכת ולסלת למנחה **וְלִרְקִיקֵי** המצות ולמחבת ולמרבכת (דהי״א כג כט). — ובתו״מ: חלות תודה **ורקיקי** נזיר, עשאן לעצמו פטור, למכור בשוק חיב (חלה א ו). מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא **רקיקין** (רבן גמליאל, ביצה ב ו). **רקיק** שנגע **ברקיק** ותתיכה בחתיכה, לא כל **הרקיקין** ולא כל החתיכות אסורין, אינו אסור אלא מקום שבלע (זבח׳ יא ח). החלות טעונות בלילה, **הרקיקין** משיחה (מנח׳ ו ג). ובמצה ג׳ מינין, חלות **ורקיקים** ורבוכה (שם ז א). יוצאין **ברקיק** השרוי ומבושל שלא נימוח (תוספת׳ פסח׳ א לא). **רקיקי** מנחת ישראל שחסרו עד שלא קרב הקומץ פסולין (שם מנח׳ ד ז). עושין סריקין **כרקיקין** ואין עושין **רקיקין** בקלוסקאות (ר׳ יוסה, ירוש׳ פסח׳ ב ד). —*ואף בנגוד אל עבה, כאלו כת״ז, ועי׳ ב. רָקִיק: אמר שמואל **רקיק** אינו ממעט בחלון [2], מאי איריא **רקיק** אפילו עבה נמי וכו׳ (ב״ב יט:). —ובספה״א: רבב כדי למשות תחת **רקיק** כסלע (רמב״ם, שבת יח י). וכשיגמל ויוכל לאכל יעשו לו עוגות מקמח סלת וססוכר יעשו לו כמין **רקיק** (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ה ב). — ואמר המשורר: **אם** תשאלו **רקיק** לאכלה אזי יתן בפניך רקיקה (ר״ש הנגיד, ידידותך, בן תהלים, הברמן ב, 56).

ב. *רָקִיק [1], ת״ז, — דַק, דָקִיק, דק מאד, דליל, **אף** בהשאלה, dünn, fein; mince, fin; thin, fine: אם יהיה דיבורו **רקיק** הוא עז פנים (סוד הסודות יא, גסטר, 96׳). למה שהיה האש היותר חם שבגשמים יתחייב שיהיה היותר דק והיותר **רקיק** (רש״ע ספרוט, עין כל. כ״י ביהמ״ד שכטר, 15). **ומי** שרוצה לראות השתן צריך שיראהו בתוך כלי זכוכית **רקיק** וזך עשוי כמין שלפוחית (ר״י ישראלי, מראות השתן, כ״י ברלין). אם ראית את השתן והנה הוא אדום **ורקיק**, זה יגיד כי גבר על בעליו המרירה האדומה (שם). הגם לא ידבק **ברקיק** אלא באמצעי (לקוטי מקור חיים לרשב״ג ג ח). כתב אפלאטון שהנקבה בכל דבר נפש חלשה וכו׳ וראשה קטן ופניה רכים וצוארה **רקיק** (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד ב). הזבוב מתפרנס מהלחות **הרקיק** שבבשר (ר״י אברבנאל, אבי׳ ה ח). וחלקי הראש העצמיים ומה שנלוה אליהם הוא השער ואחריו העור וכו׳ ואחריו הקרום **הרקיק** השיליי (קאנון יג א א א, בוסע ואלטומנא). ופנים חשוכים בלי צחות דקים **ורקיקים** בלי יופי (ר״י הדסי, האשכול סי׳ נט). [2]

***רְקִיקָה**, ש״נ, — מעשה הרוקק בפיו: **לא** יכנס להר הבית לא במקלו ולא במנעלו וכו׳ **ורקיקה** מקל וחמר (ברכ׳ ט ה). חליצה מעכבת **ורקיקה** מעכבת (ספרי דבר׳ רלא). בין שהקדים

---

[1] [וכן בערב׳ מַרְקוּקָה a) ואף מַרְקוּק b) במשמ׳ **זו**. ובעקר היא ת״ז כמו ב. רָקִיק במשמ׳ דק.]

[2] [פירש״י: רקיק, סופגנין, חררה דקה ורכה, אינו ממעט בחלון, שבין בית לבית ויש בו פותח טפח ומת מונח באחת מהן וטומאה בוקעת לצד שני אין רקיק ממעט שיעורן מלהוציא טומאה וכו׳.]

a) مرقوقة b) مرقوق

---

[1] [זאת כאמור אף עקר משמ׳ של א. רָקִיק, ועל שמוש זה השפיעה אף הערב׳.]

[2] [ויש שבאה אף בטכסטים עבריים המלה הערב׳ רַקִּיק a) במשמ׳ עֶבֶד, עבדים.]

a) رقيق

חליצה לרקיקה בין שהקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי (יבמ' קה.). שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה (ר' יוחנן, סנה' קח.). — ובספהמ״א: והשעול המתחוה בסבת רוע החולי יהיה עמו רקיקה (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד ב). — ואמר המשורר: אם תשאלו רקיק לאכלה אזי יתן בפניך רקיקה (ר״ש הנגיד, ידידותך, בן תהלים, הברמן ב, 56).

***רְקִיקוּת,** ש״נ, — תכונת הדבר הרקיק, דקיקות, דקות יתרה, Feinheit; finesse; fineness:

ואותו (השתן) אשר ילך מן הרקיקות אל העובי ויתמיד טוב מן העומד על העובי (קאנון א ב ג ב ג). אם ראית השתן והוא ממוסך בין רקיקות לעובי וכו' זה יעיד כי גבר על בעליו הדם והאדומה (ר״י סיפרארי, מכאוב השתן פ, 10). ורקיקות הבטן וצרות החזה יורו על טיב הדעת (סוד הסודות יא, 99).

א. רקם[1], ממנו *רִקּוּם, *רְקִימָה, רָקַם, רִקֵּם, *רֻקַּם, א. רִקְמָה.

ב. רקם[2], ממנו ב. רִקְמָה.

רָקַם, קל לא נמצא במקרא, ועי' רִקֵּם[3].

— פעי', רֻקַּמְתִּי, — רֻקַּם, שרקמו, ארגו ויצרו אותו: אשר עשיתי בסתר רֻקַּמְתִּי בתחתיות ארץ (תהלי קלט טו). — ובתו״מ: ביצת השרץ המרוקמת טהורה (חול' סד:). המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם וכו' הבא אחריהן בכור לנחלה ואינו בכור לכהן (בכורות מ א). מה עשה המן, עשה לו צלם מרוקם על בגדיו ועל לבו וכל מי שהיה משתחוה להמן היה משתחוה לע״ז (מד״ר אסתר ז, אחר הדברים האלה). — ובספהמ״א: וביד כל אחד ואחד (מן הצדיקים) כוס של זהב מרוקם באבנים טובות ומרגליות (א״ב דר״ע כ, ורטהיימר, לה). — ואמר הפיטן: רקם יציר בעוז נאמו (ריט״ע, אאמיר מאמהר, יוצר שבת הגדול).

— פעי', *רִקֵּם, — יצר, בהשאלה בתמונת הרוקם בגד: ביום ראש השנה בשעה ראשונה עלה במחשבה וכו' בה' רקמו, בו' עשאו גולם וכו' (מד״ר ויקר' כט). המכנים בריה אחת לתוך כנפי השכינה מעלין עליו כאלו הוא בראו ויצרו וריקמו (ר' חוניא, שם שה״ש א, לריח שמניך). — ובמשמ' פ״ע, כמו רֻקַּם: ביצים שריקימו וכו' אסורין משום שקץ (ירוש' ב״לה א א). חלבון וחלמון מעורבין זה בזה בידוע שהיא ביצת השרץ וכו' שאם ריקמה וניקבה בבעדשה מטמאה (חול' סד.). — ואמר הפיטן: גמר אומר ואז יעץ בשכל גולם לרקם בצלם ולא אחר (יוחנן הכהן בן יהושע, אזכר סלה, עבודה, מחז' איטלי ב, קכט.). גויו ריקם בשר ודם (אבמיע במקהלות, הברמן, ידיעות מכון שוק: ה, פו).

— קל, *רָקַם, — כמו פע': ורוקם מן המליצות חליצות (ר״י חריזי, תחכ' יו, 160). היה עושה מסך לפתח האוהל מעשה רוקם והוא שמתקן את הצורה על הבגד ואח״כ רוקמה במחט (עמנואל ריקי, מעשה חושב ג ד). — ואמר הפיטן: נתן בעתותו עת הובילני רוקמי (ר״א קליר, איכה את אמר, קינ' ת״ב). נעשה אדם כצלמנו מלל, רקמו והנשימו ועזר לו כלל (ר' בנימין, אלהינו, מחז' איטל' א, סד.). —ואמר המשורר: רקם כתבו ובא רצוף צפון אהבה (יהודה בן גיאת, מבין עפאים, שעה״ש 125). —בינ' פעו', רָקוּם, ואמר הפיטן: ודת טל תרעיף רקומה (ינאי?, אור על, זולאי, שפב). לא תרצח ברוב רקום (ר״י הלוי, ויגד אים, רהוטה, זמורה ה, 295). ואמר המשורר: והבטתי אלי צורה איומה אבל היתה בתוכן (כך!) דג

---

[1]) [גם בערב'a) ובכ ש' רַקַם במשמ' זו כבעבר', ומכאן אף באיטלקית ricamare באותה הוראה. ובארמ' שבתרג' בא רקם, רקמתא כתרג' של רקמה רקמתים (שפט' ה ל; יחזק' כז יו) אבל גם של חברברות (ירמ' יג כג), ובן בסור' תרקמתא במשמ' כתמי חמה שבפנים. אך עי' על מקור השרש הזה בהערה לעיך רָקַם.]

[2]) [עי' ב. רִקְמָה, הערה.]

[3]) [אין רִקֵּם, המשמש רק ש״ע ולא בינו' פוע' עדות לשמוש בנין קל בלשון המקרא, כי כן בא גם דֻּבַּר מן הפע' דִּבֵּר ובדו', ואף פע' רֻקַּמְתִּי (תהלי קלט יה) מורה על כך, שהשתמשו בפע' ולא בקל. ואפשר שנגזר שמוש הפעל מש״ע שאול עם מלאכת הרקמה מלשון ותרבות אחרת. ואולי היא המלה ארגמן (השאולה מחרית) שמשנה נגזר, במבטא של עם אחר, הפעל רקם במשמ' מוה בארגמן וכדומה.]

---

a) رقم

רקומה (ר"ש הנגיד, הלכותל, דיואן, הברמן ג, 23). אזי באו אלי מצע משובץ בארגמן ומכלולים רקומים (הוא. אהדע, שם, 12). ורוח תעבר על הררי מר ובינות הערוגות הרקומות (ר"י הלוי, לדה עצ על, זמורה ג, 180—181).

— הפע', *הִרְקִים, — הלביש בגד רקמה, ואמר הפיטן: וענקים הכנע ומכלולנו הרקים, הרקים שש ומשי לעם בך דבקים (רסע"ג, ענה אליצי, הושענה, סדור רסע"ג, רמד). הרקים על אדם שם שבט ראובן (רסב"ג, בבכי גשו, ביאליק-רבניצקי ב, 213).

— התפ', *הִתְרַקֵּם, כמו פע': ביצת עוף טמא שהתחיל האפרות להתרקם בה ואכלו לוקה (רמב"ם, מאכלות אסורות ג ח).

רֹקֵם, ש"ז, — העוסק ברקום בגדים[1], Buntwirker, Sticker; brodeur; embroiderer: ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רֹקֵם (שמות כו[1]). ואבנט תעשה מעשה רֹקֵם (שם כח לט). מלא אתם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחשב וְרֹקֵם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש וארג (שם לה לה). — ובספהמ"א: הַחוט שלופפין עליה השני או הזהב וכיוצא בהן כדרך שעושין הרוקמין וכו' טמאה (רמב"ם, כלים יח טו). — ואמר הפיטן: כי הנה כיריעה ביד הרוקם, ברצותו מישר וברצותו מעקם (כי הנה כחמר, מעריב ליל כפור).

***רֶקֶם**, רֶקֶם, ש"ז, מ"ר רְקָמִים, — כמו א. רִקְמָה: התנופפי ברוב הדרך המחושקת בריקמי זהב (רבי יצחק נפחא, ע"ז כד:). — ואמר הפיטן: אם לפי בנינו ורקמו בחרש מן החמר לקח (רסע"ג, אם לפי, תוכחה, סדור רסע"ג, תג). — ואמר המשורר: מלבש, משבץ, מרקם ברקם, כסותו גאותו ולא זע ולא קם (ראב"ע, מלבש, כהנה א, 12).

א. רִקְמָה, ש"נ, כנ' רִקְמָתֵךְ, רִקְמָתָם, — מלאכת אריגה בצבעים Stickerei; broderie; embroidery: ואלבשך רִקְמָה ואנעלך תחש (יחזק' טז י). ותעדי זהב וכסף ומלבושך ששי ומשי וְרִקְמָה (שם שם יג). ותקחי את בגדי רִקְמָתֵךְ ותכסים (שם שם יח).

[1] [ונאמר בירושלמי (שקל' ח ז): מעשה רוקם פרצוף אחד, מעשה חושב שני פרצופות.]

והסירו את מעיליהם ואת בגדי רִקְמָתָם יפשטו (שם כו יז). שש בְּרִקְמָה ממצרים היה מפרשך (שם כז ז). בנפך ארגמן וְרִקְמָה ובוץ וראמת וכדכד נתנו בעזבוניך (שם שם טז). — ומלאכת אבנים מגוונות: הכינותי לבית אלהי וכו' אבני שהם ומלואים אבני פוך וְרִקְמָה וכל אבן יקרה (דהי"א כט ב). — ובספהמ"א: ועתה שמע בקולי וקחי את תבניתם רקום ריקמת צלם שניהם ושלחי בידי אל אנטונינוס והיה בראותו את צלמי הבחור והנערה הוא יעשה כל חפצם (יוסיפון, גינצבורג, רעח). למען הראות את אופן הסתעפותם (של סמפונות הריאה) בתוך הריאה, נגזרה והוסרה מעל פניהם רקמת הריאה מצד הימין (י. טוביה, הדיפתיריה, ה, יז.). — ואמר הפיטן: גדל חסד אשר יסד גלמי וגם רקמתי (רשב"ג, שכי חיי, ביאליק-רבניצקי ב, 98). במחול משחקים אז יצאה אהובה, נוהגת לרקמות עם כספה וזהבה (ריט"ע, אז כאדרת, זולת שבת הגדול). שגיא כח חכם בדעתו תהומות נבקעו ורקמות במעין בראות (ר"ש אוליוירו, שוכן עד, אני אילת אהבים, ו:). בלבי צמחו היום שמחות והשקם הזמן מימי מנוחות ולבשו כל נאות מדבר רקמות (בלבי, סדור מנהג ארם צובה, תשמ.). — ואמר המשורר: קנינך לשמי כתמים וגנזי ברמים באונך ורקמת גלמים ורקח וסמים בגאונך (יצחק בן גיאת, קנינך, שעה"ש 20). ימינו על פני ספר תחקק בפי העט כתב משי ורקמה (רמב"ע, חרדה לבשה, ברודי, קיט). וכסחרי רקמה רקמת ישאלו להן שלוחינו ונאמנינו (מחלס בן שלמה דאפיאירה, כשאי שלומות, ברודי, ידיעות מכון שוקן ד, סו). — ובמשמ' מקום אשר יהיו בו מיני פרחים שונים: וחלקתי ספרי זה לשני חלקים וכו' וקראתי אותו בעבור רבי עניניו ספר הרקמה[1] לדמות שעריו אל רקמות האדמה והמה המקומות אשר יהיה בהם מינים שונים מן הפרחים נלקח מרקמת הבגד אשר תהיה מצבעים שונים (ר"י א"ח, סוף הקד' ספר הרקמה). — *ורקמת הכתב[2] כתב צבעים: המבלי העט

[1] [ת ג' של הערב' לֻמַע a).]

[2] [ע"ם שמוש הפעל רַקַמַ b) בערבי במשמ' כתב, סימן בנקודות וכדו'.]

a) لمع   b) رقم

רקמת הכתב אין לרקום (מעשה הרב דון ר' יצחק אברבנאל, דברי חכמים, ב). — ואמר המשורר: כי הזמן כתב רקמות עלי הציץ בלי קלף וניר (ר"י חריזי, תחכ' ה, 58).

ב. רִקְמָה, ש"נ, מ"ז רִקְמָתַיִם, — שלל, מלקוח, שבי[1], Beute, Gefangene; butin, prisouniers; booty, prisoners: הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא שלל צבעים רִקְמָה צבע רִקְמָתַיִם לצוארי שלל (שפטי ה ל). הנשר הגדול גדול הכנפים ארך האבר מלא הנוצה אשר לו הָרִקְמָה (יחזק' יז ג). כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה לרקמות[2] תובל למלך (תהל' מה יד-יה).

א. *רָקַן[3], קל לא נמצא.

—פִע', פוּע', *רִקֵּן, ריקן, רוֹקַן, — הֵרִיק, עשה רֵיק, leeren; vider; to empty: אלו מיטמאין וכו' יד האשכול כל שהוא וזנב של אשכול שריקנו וכו' (עוקצ' א ג). פסיגה של אשכול שריקנה טהורה, שייר בה גרגיר אחד טמאה, שרביט של תמרה שריקנו טהורה, שייר בו תמרה אחת טמאה, וכן בקטניות שרביט שריקנו טהור, שייר בו גרגיר אחד טמא (שם שם ה). מהו להצילך וכו' לרוקן כל נכסי האומות וליתן לך (מד"ר ויקר' כד). המצריים בוכים מפני שהיו בוזזים שבזזום ישראל ורקנו בתיהם (ר' אלעזר בן עזריה, שם במד' ג). —ובסהמ"א: בוקק, מרוקן (רש"י, ישע' כד א). ובקותי, ורוקנתי, לשון בוקה וכו' (הוא, ירמי' יט ז). ויבקקו, וירוקנו (הוא, שם כא ב). ואף על פי שריקן אותו זנב מן הגרגרים (ר"ש, עוקצ' א ג). חלכה ברמאות ורקנה הארגז ונטלה החפצים וכו' (סו"ת מהרי"ע ב מד, מו:). — ואמר הפיטן: אם אפס רבע הקן, אהל שכן אם רקן (אס אפס, סליחי לו"ג). נועדו יחדו לרוקן נער וזקן (יי' אויב גבר, סליח' תעני' אסתר, מכלאל א, רז.).

---

[1]) [רק במשמ' זו של שלל ושבי חרב יש למלה מובן מתאים לענין הכתובים, וכן צְבָעִים לשון שלל הוא, ועי' צֶבַע, הערות.]

[2]) [כלו' לשלל, כשבוית חרב.]

[3]) [נגזר מן רֵיקָן, עי' שם.]

—הִתפ', *הִתְרוֹקֵן, נִתְרוֹקֵן, — שריקנו והריקו אותו, נתרוקנה רשות לפלוני, עברה לידיו מבעלית הקודמים: נערה המאורסה, אביה ובעלה מפירין נדריה וכו' מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל, מת הבעל נתרוקנה רשות לאב (נדר' י ב). אם אמרת בבעל שאין הרשות מתרוקנת לו לפיכך אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה וכו' תאמר באב שהרשות מתרוקנת לו לפיכך יפר כל נדר (ספרי במד' קנה). לא נתרוקנה רשות לבעל אלא שקידשה כשהיא בוגרת (נדר' ע:). — ונתרוקן הבור, נעשה ריק: בור רק, נתרוקן בורו של יעקב, אין בו מים, אין בו דברי תורה שנמשלו למים (ר' אחא, מד"ר בראשי' פד). — ובסהמ"א: כששולף החרב מתרוקן הנדן (רש"י, ויקר' כו לג). כמה האשה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה, וכמה היא יפה עכשיו כשנתרוקנה ונפחתו דמיה (הוא, ב"ק מט., ד"ה שמין). לא יתכן לשכור להרפא מן היין עד שיתרוקן ממנו (ר"י א"ת, חו"ה, אהבת ה' ז). חיזר (השכור) ומתפלל כשמתרוקן משכרותו (רמב"ם, תפלה ד יז). נותנו (את בנו בכורו) להקב"ה ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו (חנוך, מצוה יח). שטרם נותנו לאדם קונדרוס מאשר יכתוב וכו' יעתיקהו תחלה לעצמו ולעולם לא יתרוקן ממנו (יוחסין א, פיליפובסקי, 89). — ואמר הפיטן: נסתמה הבירה ונתרוקן טהר השלחן (תענית צבור, סליח' לחמשי).

— פֻע', פוּעַ', בינ' מְרֻקָּן, מְרוֹקָן, — מוּרָק, שהריקו אותו: ומבוקה, ומרוקנת על ידי בוקקים (רש"י, נחו' ב יא).

ב. *רָקַן[1], קל לא נמצא.

—פִע', *רִקֵּן, — יחד את הענין רַק לדבר אחד בלבד: בלתי לה' לבדו, ריקן העבודות כולן לשם המיוחד (סנה' ס:).

רקע[2], ממנו *הַרְקָעָה, רִקּוּעַ, רָקִיעַ, *רְקִיעָה, רֶקַע, *רָקַע.

---

[1]) [נגזר מן ב. רַק.]

[2]) [רגילים לראות את הוראתו הראשונה של שרש זה כלשון דריכה ברגל (אך עי' רָקַע), ומכאן רִקּוּעַ כדבר שנשטח כאלו בדריכה; ואין זה נכון. אלא עקר משמ' השרש היא כלשון חזוק כהוראת רְקַע

רָקַע, פִּיעֵ"ע, רִקַּע, רַקְּעֲךָ¹), אֲרִקָעֵם, רֹקַע, רוֹקַע, — א) רָקַע האדם ברגל, שם בה נעלים מטלאות, הלך יחף²): כה אמר יי' הכה בכפך וּרְקַע ברגלך ואמר אח אל כל תועבות רעות בית ישראל (יחזק' ו יא). כי כה אמר אדני יי' יען מחאך יד וְרַקְּעֲךָ ברגל ותשמח בכל שאטך בנפש אל אדמת ישראל (שם כה ו). — ב) רקע האל את הארץ על המים, שם אותה כאלו כטלאי לבל יבקעו מעינות תהום ויציפו את העולם: כה אמר האל יי' בורא השמים ונוטיהם רֹקַע הארץ וצאצאיה (ישעי' מב ה). נוטה שמים לבדי רֹקַע הארץ מי אתי (שם מד כד). לְרוֹקַע הארץ על המים כי לעולם חסדו (תהל' קלו ו). — ג) רָקַע האדם את אויבו: ואשחקם כעפר ארץ כטיט חוצות אדקם אֲרִקָעֵם ¹) (ש"ב כב מג). — ובתו"מ: ברוך רוקע הארץ על המים (ברכת השחר כשירד האדם מעל משכבו, ברכ' ס:). — ובסהמ"א: אתה הוא ה' אלהים הרוקע הארץ על המים המטביע אדניה וכו' (רסע"ג, תפלת השחר, סדור רסע"ג, כ). — ואמר הפיטן: קבע נשיות ורֹקע עליות (ר"י בן חניהור, כתמז ישראל, סעה"ם 10). חי בשורך מלאכתך תמה חוצב עמודים לרקוע בלימה וכו' (משולם בר קלונימוס, אשוחח נפלאותיך, Elbog., Stud. עמ' 126). — ואמר המשורר: נהרים קרעתי והרים רקעתי וימים ומעברים עברתי (ר"י חריזי, אגרת לשון הזהב דברי חפץ). אלו קרעת שחרים ורקעת²) ההרים ובקעת נהרים (הוא, תחכ' ד, 50). — *וְרִקַּע כתבת קעקע, נתנה בבשרו, ואמר הפיטן: כתבת הקעקע בגוף לא תרקע³) (רשב"ג, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ג, 147). — ובינ' פָּעוּל, *רָקוּעַ: שהיתה רקועה שנדבקה בשעוה או בקדרום או בסנדרים ונדבקת ההיא רקועה על צואר הבהמה ונכנס ראש הסכין מתחת כל אלה נקראת חלדה ואסורה (והזהיר, ויקרא, יב). — ואמר הפיטן: פצחה רקועת שעלים, עסים אחוזים בהלים (ר"א קליר, אתו, סדר א' שבוע'). — ואמר המשורר: עשוים לך גביר חשן ואפוד וכל פחי זהבינו רקועים (משולם דאפיירה, עלמות הן, ידיעות מכון שוקן, ז, עו).

בסור', רַקַּע a) בערב', ובפרט חזק ותקן בגד ע"י שימת טלאי עליו, וכן בתרג' הארמי מתרגם נקד וטלוא, העקדים והטלאים (ברא' ל לג-לה), ונעלות בלות ומטלאות ברגליהם (יהוש' ט ה): נמור ורקוע, נמורהא ורקועתא, ומסנן בלן ומרקען ברגליהון (עי' גם בתרגמן של ר"א בחור); וזה פרוש רקוע פחים, כאלו טלאי עָשׂוּי פַּח על דבר חלול, צפוי; ומשום כך ובמובן זה תרגמו הקדמונים אף רָקִיעַ (עי' ערך זה) στερέωμα, firmamentum, כאלו טלאי מושם מתחת למים העליונים לבל יִבָּקְעוּ נבלי שמים, ועי' בהערת לפעל. וכן אומר בצדק ר' יודה בן פזי (ירוש' ברכ' א א): יהי רקיע, יעשה כמין מטלית הרקיע, ועי' רָקִיעַ, הערה.

ובכתבת בנענית מאדיל (Idalion) שבקיפרוס (קלוסן, מס' 90) נקראה מצבת שיש, או ביתר דיוק צפוי הזהב שהיה עליה, מרקע חרץ (עי' גם בכתבת יחומלך מלך גבל (שם מס' 5).]

¹) [כתב רד"ק: הריש בפתח אעפ"י שאין העין (כלו' האות ק) גרונית ובא כן לזווג המלות (עם מחאך) (מכלול, לג.).]

²) [מלונים ומפרשים הבינו שמוש זה של הפעל בלשון דריכה ודריסה, ואין זאת אלא טעות. כי אין כל הוראת השרש רקע בעבר' אלא זו שבכל יתר הלשונות השמיות ובפרט בארמ' וערב', של חזוק בגד, נאד או נעל (שברגל) ע"י שימת טלאי, רֻקְעָה b) בערב'. ולא זו בלבד אלא שעקר דברי יחזקאל מתרגמים הם מארמ', ואף במקומות אלו מורה שמוש הפעל מַחְאָךְ (על יד תרגומו: הַכֵּה) על מקור ארמי כזה. ואם בא בארמ' שבתרג' ומסנן בלן ומרקען ברגליהון (כתרג' ונעלים בלות ומטלאות ברגליהם, יהוש' ט ה), כי אז גם רקעך ברגל ביחזק' פרושו: ונעלים בלות וטלאות ברגלך, כסימן של אבלות אמתית או של לעג בהכאת כף אל כף ובהליכת יחף. כי גם במקום שנאמר על הגולה או על האבל שהוא הולך ערם ויחף, אין הכונה שהוא מחסר כל בגד ונעל, אלא שבגדיו קרועים ונעליו בלות ומטלאות.]

a) رقع   b) رقعة

¹) [אמנם הנוסח מספק הוא, כי במקום זה כתוב בתהל' יח מג: אשחקם כעפר על פני רוח כטיט חוצות אריקם, אך אפשר שמי שכתב אֲרִקָעֵם תאר את נצחון המלך על אויביו כדמיון נצחונו של האל הבורא על שר הים, שהאל עשה מגופו את רקיע השמים בשחקים בצורת דק, ועי' הפע', הערות.]

²) [כצ"ל, עי' תקונים והערות של קמינקא בסוף הספר (עמ' 478).]

³) ולא דייקו המבארים שם בפרושם: לא תחקוק.]

—פע', ירקעו, ירקענו, ירקעום, — רקע פחים, עשה מהם רקועים, כאלו טלאים[1]: וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילם (שמות לט ג). ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת וכו' וירקעום צפוי למזבח (במדי' יז ד).
—ורקע הצורף כלי בזהב, שם בו צפוי, belegen; couvrir; to cover: הפסל נסך חרש וצרף בזהב ירקענו ורתקות כסף צורף (ישע' מ יט). —ובסהמ"א[2]: מנהג מרקעי פחים, כשמניחין הטס על הסדן מכין תחלה בקורנס על הסדן כשמתחיל במלאכה (ר"ח, שבת קג:). המרקע דינרי חבירו והעביר צורתן חייב לשלם (רמב"ם, חובל ומזיק ז יח). ולפיכך הוא מרקען ופושטן שלא יהיו משופעין אילך ואילך (רעב"ע, תמיד ו ב). — ואמר המשורר: אחרי דבריך כפחים רקעו אתו פתילים קצצו ידיך (ר"י הלוי, מה לך, זמורה ב, 19.) בתוך חכי לשון ברק ירוצץ, כמו פטיש לבב אומים יפוצץ, ארקע בו פתילי המליצות ומהם שרשרות השיר אקצץ (ר"י חריזי, תחכי עז, 163).

— פע', בינ' מרקע, — מצפה על כלים: כסף מרקע[3] מתרשיש יובא וזהב מאופז מעשה חרש וידי צורף (ירמי' י ט). — ובסהמ"א: כאניה שהיא צפה בלב ים כך הארץ מרוקעת על המים (פדר"א ה). רדידי, עדיי המרודד והמרוקע עלי (רס"י, סה"ס ח ז). — ואמר המשורר: בחוטי שרשרות זהב מרקע בככר מעבה הלב יצוקים (ר"י חריזי, תחכי ג, 36).

— הפע', תרקיע, — הרקיע האל שחקים, חזק כאלו בטלאים, בשיטת רקיע מוצק, את נבלי השמים השחוקים והבלויים[4]: התדע על מפלשי עב מפלאות תמים דעים וכו' תרקיע[5] עמו לשחקים חזקים כראי מוצק (איוב לז יו-יח). — וכתו"מ: התריגו לפחמין הרקיעו[1] לזהבין ועשו לי שני מגידי בעלמה (ר' אבהו, עירובי' נג:). — *וכמו קל במשמ' ב), רקע את הארץ: משמחתי את השמים והרקעתי את הארץ שמא זזו ממקומן (מדר' תהל' קמו). — ובסהמ"א[2]: לרד, להרקיע ולרדד (רס"י, ישעי' מה ח). לדרך פריצי חיות ומעונות אריות ולהרקיע ארצות ויערים (ר"ז אלנ'אהרי, ספר המוסר ל). —ואמר הפיטן[3]: גבהים הרקיע ונטם ומראם תמיד נרהקים (שלמה הבבלי, אמץ דר, יולר שבת ג אחה"פ). הרקיע והוביש והדשיא והאיר והשריץ בחמישי (ראב"ע, אחד רבה, איגר 108). דבר שלח והרקיע ומקוה ימים כונן ויצוה (הוא, מי כמוך, שם 230). והרקעת רקיע בתוך ובינתים (סדר אליהו ליום ב, שירי היחוד והכבוד, ל). —*ובמשמ' התרומם לרקיע[4], ואמר המשורר: אל השחקים נפשך תרקיע או מהררים ליקר תופיע (רמב"ע, אל השחקים, ברודי, קסב). נדא למרומים ולשחקים נרקיע (יל"ג, אהבת דוד ומיכל יב, שירי יל"ג ג, 105).

—נפע', *נרקע, — נרקעה הארץ על התהום, רקעו אותה: שהארץ על התהומות נרקעת כאניה שהיא צפה בלב ים כך הארץ מרוקעת על המים (פדר"א ה). — ובמשמ' נעשה רקועי פחים וכדו':

---

1) [לא כלשון דריכה או הכאה בפטיש דוקא, אלא כלשון צפוי כטלאי לכלי.]

2) [עפ"י ההבנה המקבלת של הפעל במקרא.]

3) [אין הכונה שבא הכסף כאלו ברקועים מתרשיש, אלא שהובא משם הכסף, שהוא בעת מצפה על הפסל.]

4) [עי' בהערה הבאה.]

5) [הקדמונים שישבו בא"י ובסביבתה, שראו את ירידת הגשמים בחרף ואת החם והיבש בקיץ, בארו להם מעשי בראשית כאלו, החוזרים ונשנים מדי שנה בשנה ע"י כך, שנבלי שמים, שמי הים העליון נתונים בהם, בלים ונשחקים ואף נפלשים ונקבים במשך חדשי הקיץ עד שמי הגשם יורדים מראשית הסתיו. אך בסוף ימי הגשמים חוזר האלהים ומרקיע את השחקים, כלו' הוא שם רקיע חדש, טלאי חזק, כדמות (כראי, עי' א. ראי) מוצק מתחת לשמים השחוקים של ימות הגשמים, הנקראים משום כך שחק, שחקים. וכאן נשאל איוב, אם יודע הוא על נקבי (מפלשי) העבים, ואם הוא מרקיע את השחקים.
ובירוש' (ברכ' א א) נאמר על הפסוק: תרקיע, מלמד שהן עשויין כטס, ע"כ. וכן בבמד"ר (בראשי' יב): נראים כמין תרקיא, θωϱάκια, ביונ' שריונות.]

1) [כך בכ"י מינכן (עי' ד"ס); בדפו' ארקיעו, ופרש רש"י: שטחו כמו רקיע לזהבין, גחלים לוחשות אדומות כזהב.]

2) [עפ"י הבנת הפעל במקרא, כמו בקל ובפע'.]

3) [במשמ' עשה רקיע.]

4) [עפ"י הבנה כזו בפסוק (איו' לז יח).]

והב שחוט, הוא רך ונוח להרקע (רס״י, מ״א י יז). — ואמר הפיטן: הל תהלו כנרקעו [1]), המון סגל תודעו (אור ישראל, יוצר א שבועות, מחזי איטלי א, קמז:). — ואמר המשורר: וקרא אל האין ונבקע ואל היש ונתקע ואל העולם ונרקע (רשב״ג, כתר מלכות).

— הפע׳, הֻרְקַע, — שרקעו עליו רקוע, ואמר הפיטן: פרפר ואמנה הופקעו, קדומים וקישון הורקעו (יוסף בר׳ ניסן, קרובי׳ ז פסח, ידיעות מכון שוקן ה קסט).

— התפ׳, הִתְרַקַּע, — התישר, נעשה ישר ושטוח: וקצת הדברים יתרקעו ויתפשטו וישטחו ויוסיפו באורך וברוחב כברזל והדומה לו (כ״ש א״ת, אותות השמים, כ״י ביה״ס לרבנים, מאמ׳ ד).

רֶקַע, ש״ז, — ארץ שרקע האל על המים, ואמר המשורר: אשר שת לעדיו גלילי רקעיו והוא אב וקדמון וראש כל מניעים (שלמה בונאפיד, שבו קול, דברי חכמים, פז). — ונוהגת המלה בספרות ובדבור במשמ׳ שטח שמבעד לדברים ולמאורעות, Hintergrund; fond; background.

רַקֶּפֶת [2]), ש״נ, — שם צמח בעל פרחים ורדים־סגלים, מצוי מאד בארץ־ישראל, בפת הירדן, cyclamen, נוהג בספרות ובדבור.

א. רקק [3]), ממנו הֲרָקָקָה [4]), רַק, רַקָּה, רָקִיק, רְקִיקוּת, ב. רָקַק, רִקְרֵק.

ב. רקק [5]), ממנו רֹק, רְקִיקָה, א. רָקַק, רָקָק.

א. רָקַק, פ״י, ירק, — ירק, זרק לחה (רֹק) מפיו: וכי יָרֹק הזב בטהור וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב (ויקר׳ יה ח). — ובתו״מ: לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברשות הרבים וכו׳ וכן לא

1) [כמו השמים אשר נרקעו.]

2) [ע״פ הארמ׳ והסור׳ רקפתא, ועי׳ לֽו, פלורה III, 77 וכו׳.]

3) [בערב׳ רַקּ a), היה דק, כוש׳ רַקַק, אשור׳ רַקָּק, סור׳ רַקִּיק (כבעבר׳ רקיק), אַרֵק, עשה דק מאד.]

4) [מהרקקת עצל הכטן (קאכון ג יג א א א).]

5) [וכן גם ב. יָרַק, עי׳ שם. ובארמ׳ ובסור׳ רקק, רַק כבעבר׳.]

a) رقّ

ירוק (ערובי׳ י ה). חלצה ורקקה אבל לא קראה חליצתה כשרה (יבמ׳ יב ג). רקק והגיע בו רוקו וכו׳ נותן ארבע מאות זוז (ב״ק ח ו). רקק בפניה (בפני ע״ז) וכו׳ הרי זו אינה בטלה (ע״ז ד ה). אף הלוחש על המכה וכו׳ ורוקק אין לו חלק לעולם הבא (אבא שאול משום ר׳ עקיבא, תוספת׳ סנה׳ יב י). מי שדרסה אשה על בגדיו בגדיו טמאין מדרס, ר׳ דוסתאי בר׳ יהודה אומר אם רקק ושפה את רוקו בשעה שהיא רקה בגדיו טמאין מדרס (שם טהר׳ ו יב). הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו (ריב״ל, ירוש׳ ברכ׳ ג ה). רקה דם מהו (שם יבמ׳ יב ו). אני ראיתי את ר׳ שגיהק ופיהק ונתעטש ורק (ר׳ חנינא, ברכ׳ כד.). הרק בתפלתו כאלו רק בפני המלך (שם כד:). יבמה שרקקה תחלוץ ואינה צריכה לרוק (יבמ׳ קה.). היתה לפניו גחלת ונפח בה וביערה, רקק בה וכבת׳ (בשם בר קירא, מד״ר ויקר׳ לג). אמר לה (איש אחד לאשתו) אין את נכנסת לביתי עד שתלכי ותרוקי בפניו של רבי מאיר (שם דבר׳ ה). — ובסהמ״א: רקתה בעינו שבע פעמים (והזהיר, ויקרא לה, לט). תוף שדאי, רקקי והשליכי (רס״י, כתוב׳ סא:). ויש ממנו (ממיני הנחשים) מין הנקרא רוקק כי הוא יכול לקבץ הרוק בפיו ויזרקהו (קאנון ד ו ג כא). [1])

— פעי׳, רִקֵּק, — כמו קל: והיו מתנפלות עליו (שתי הנשים על ר׳ עקיבא) כל הלילה וכו׳ והיה יושב ביניהם ומרקק (אדר״נ טז). והיו כל או״ה מרקקין לפניהם (לפני בני ישראל) עד שעשו אותן גוש של רוק (פסיק׳ ר״כ, עשר תעשר, לט).

— התפ׳, הִתְרַקֵּק, — נזרק רֹק: אמרה לו שוטה שבעולם, מפני מה אתה מרקק, וכי מוכת שחין אני או יש בי מום כדי שיתרקק [2]) עלי (ס׳ המעשיות, גסטר, 39).

ב. רָקַק, קל לא נמצא.

— הפע׳, הֵרְקִיק, — עשה רָקִיק, דק מאוד: ונתמנתת (הלבנה) על הכיעור על אשר מתחסרת מחצי החודש ועד מולדה, ומחסרת ומרקת ומרקקת כל חי

1) [במק׳ הנפע׳ נרוק (מקו׳ ז א) יש לקרא כנ״א נדוק מן דוק.]

2) [ואולי כתיב מלא במקום: שתרקק.]

המתמלא במלואה (ר״ש דוזולו, מכמוני ליליה ד). והעב יצטרך אל המתיך להרקיקו ויקל הרחותו (קאנון א׳ ר׳ כ ד). וכשיצאו אפרוחים תשבור מה שעוזבה לשמש יתשקה אפרוחיה מה שבהם מהלחות ממה שיתיכהו השמש וירקיקהו (קלונימוס, בעלי חיים ס ג). ויפתח (היין) סתומי המקומות שנדבק בהם המותר וירקק המותרים העבים (רמ״ע פלקירא, המבקש, לז).

— התפ׳, הִתְרַקֵּק, — נעשה רקיק, דק מאוד: כי הדבר כשיתקבץ יתגשם ויראה אל החוש, ובהפך כשיתפזר עצמו יתרקק ויסתר מהחוש (לקוטי מקור חיים לרשב״ג ג כג).

רֶקֶק, רֶקֶק, ש״ז, — בִּצָּה, מקוה מים קטן שמימיו עכורים בטיט, Sumpf; marais; swamp: הזורק בים ארבע אמות פטור, אם היה רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ארבע אמות חייב וכמה הוא רקק מים, פחות מעשרה טפחים (שבת יא ד). כשהיו שני רקקים, אחד הרבים מהלכין בו ואחד אין הרבים מהלכין בו אלא כשהן נדחקין (ר׳ חנינא בשם ר׳ פינחס, ירוש׳ שם יא ד). במהלכת ברקק (רבה, עירוב׳ מג.). אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר, לויתן בחכה הועלה מה יעשו דגי רקק (בר קיפוק, מו״ק כח:). עוף שנברא מן הרקק הכשרו בסימן אחד (עובר גלילאה, חול׳ כז:). מן הרקק נבראו (שם שם). מרקק שבים (נברא העוף) (בר קפרא, מד״ר במד׳ יט). ואמר הפיטן: עולם ממכת זיו וצפור מרקק צנתרת (רשב״ג, יי אל, ביאליק-רבניצקי ב, 188). — ואמר המשורר: כל יעלות מן הרקק נבראו בין השמשות על ידי הדחק (עמנואל, מחב׳ ב, הברמן, 73).

רִקְרֵק, התפ׳, הִתְרַקְרֵק, — נעשה רקיק, דק מאוד [1]: וכאשר ימעט שתן הבריא ויתרקרק (קאנון א׳ ג ב ז). ואמנם הרוח הרואה כבר יתעבה ויתרקרק, וכשיתעבה יהיה לבעליו סנוור וכו׳ וכשיתרקרק יהיה בעליו הפך זה הענין (קבוצי גלינוס, בקבוות המליים, כ״י פריז).

1) [השוה בערב׳ רקרק a), רסס מים בטפות דקות וכדו׳.]

a) رقرق

רַקַּת, ש״נ, — רקיקה, ואמר הפיטן: וחלוץ ורקת[1] לאשה נתקת (רשב״ג, שמר לבי, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ג, 140).

רָשׁ, רָאשׁ [2], תוא״ז, מ״ר רָשִׁים, — מִסְכֵּן, אביון: הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה (ש״א יח כג). שני אנשים היו בעיר אחת אחד עשיר ואחד ראש לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד ולרש אין כל כי אם כבשה אחת וכו׳ ויבא הלך לאיש העשיר וכו׳ ויקח את כבשת האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו (ש״ב יב א—ד). שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו (תהל׳ פב ג). יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב, כפר נפש איש עשרו ורש לא שמע גערה [3] (משלי יג ז—ח). גם לרעהו ישנא רש ואהבי עשיר רבים (שם יד כ). לעג לרש חרף עשהו (שם יז ה). תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות (שם יח כג). טוב רש הולך בתמו מעקש שפתיו והוא כסיל (שם יט א). כל אחי רש שנאהו (שם שם ז). תאות אדם חסדו וטוב רש מאיש כזב [4] (שם שם כב). עשיר ורש נפגשו עשה כלם יי׳ (שם כב ב). עשיר ברשים ימשול (שם שם ז). נותן לרש אין מחסור ומעלים עיניו רב מארות (שם כח כז). אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה על החפץ (קהל׳ ה ז). — וכמו רֵישׁ, רֵאשׁ, עֹנִי: ראש עשה כף רמיה ויד חרוצים תעשיר (משלי י ד). — ובתו״מ: אחשורוש וכו׳, שהכל נעשו רשין בימיו (ר׳ חנינא,

1) [וכהערה: ו״רַקַּת״ הוא מקור נסמך מן ״ירק״ כמו רדת מן ״ירד״.]

2) [בעמ׳ 6585 נשמט שמ״ש השרש הזה כפעל רוש בתהלים לד יא: כפירים רשו ורעבו ודרשי יי׳ לא יחסרו כל טוב. ובהתפ׳ מִתְרוֹשֵׁשׁ (עי׳ בהערה הבאה) במשלי יג ז: יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב. ובסהמ״א, במשמ׳ עשה עצמו רש: מעשה בר׳ עקיבא שיצא יום אחד לשוק למכור מרגלית אחת שהיתה לו. ראה יהודי אחד עשיר גדול והיה מתרושש בעיני אדם והיה לובש בגדים בזויים וכו׳ (מכוה״מ לר״י אלנקאוה ג, ענעלאו, 149). ובשמוש היום נוהג גם פוע׳, רושש במשמ׳ עשה לרש, דלדל.]

3) [כלו׳ יש כאלו מתרושש, ובכל זאת, בסופו הון רב לו, הוא הרש כשאין האלהים גוער בו.]

4) [כלו׳ מאיש מאכזב.]

מגי׳ יח.). ראשך עליך ככרמל וכו׳ הרשים שבכם חביבין עלי כאליהו שעלה לכרמל (מד״ר ויקרי לח). עשיר ורש נפגשו, עשיר בתורה, רש בתורה, אמר אותו רש לאותו עשיר השניני פרק אחד וכו׳ דבר אחר, רש זה שהוא רש בנכסים וכו׳ עמד רש עם איש תככים אמר לו תן לי מצוה וכו׳ (שם שם לד). אתמול היה מסית כעשיר וכו׳ ועכשיו הוא מסית כרש (שם דברי ט). אם ראית עשו בכרך הגדול שברומי עושק דלים וגוזל רשים והקב״ה משפיע לו שלוה, תראה בו מדת הדין (ר״י בר חנינה, שם קהל׳, אם עושק רש). — ובספה״א: אין רש יותר ממי שאינו שמח בחלקו (ר״י א״ת, מבחר הפנינים מו א, הברמן, עג). בהתאסף ראשי עם רשי תבונות לתקן תקנות או תקלות (שלמה בונפיד, פולמוס בנכבדי סרגוסה, קבץ על יד יד, כד). — ואמר הפיטן: כרש לפניו אתהלכה לפתוח בדבר הלכה (ר״י טוב עלם, אבא בחיל, קדר שבת הגדול). — ואמר המשורר: ראשה ומחזיק יד לרשיה (ר״ש הנגיד, הנה יחידתי, הברמן ב, 10). אשר יסלח עון עמו וייגע להועילם ויתן הון לרשם וכו׳ יהי אדון לראשם (הוא, בן משלי מד, אברמסון, 14). לא היה על כל תבל רש, גם לא נשמע נאקת גלה (רמב״ע, הענק א, ברודי, טו).

רַשָׁאָה, עי׳ רַשַּׁאי.

***רַשַּׁאי**[1], רַשַּׁי, רשיי, ת״ז, נק׳ רַשָּׁאָה, ־רַשָּׁאִית, ת״ר רשאים, ־רשאות, — רשאי לעשות דבר, רשאי במעשה פלוני, רשאי שיעשה דבר, שיש לו רשות לעשות דבר, שמת־ לו, זכאי לעשות, berechtigt; autorisé; authorised: מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך, לחתום אינו רשאי שלא לחתום, ושלא להתום אינו רשאי לחתום (ברכ׳ א ד). האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה (שם ב ד). אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו, ואם הבטחתי שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתי, רשאי (שם ה ד). שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין לחלק (שם ז ד). המדל בגפנים כשם שהוא מדל בתוך שלו כך הוא מדל בשל עניים ד״ר יהודה, ר׳ מאיר אומר בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל עניים (פאה ז ה). כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן רשאי אני בפסולו (ר׳ שמעון, שביע׳ ב ג). כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו (אבא שאול, שבת כג ג). הממנה עמו אחרים בחלקו רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו (פסחי ח ד). והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא, לא מפני שאינו רשאי, אלא שהיתה דרך רחוקה ומלאכת שניהן שוה כאחת (יומ׳ ז ב). נשא אשה ושהה עמה י׳ שנים ולא ילדה, אינו רשאי ליבטל (מפריה ורביה), גרשה מותרת לינשא לאחר ורשאי השני לשהות עמה י׳ שנים (יבמ׳ ו ו). המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל וכו׳ יוציא ויתן כתובה משום שנועל בפניה, ואם היה טוען משום דבר אחר רשאי (כתוב׳ ז ה). שאם ירצה שלא לזון את עבדו רשאי. ושלא לזון את אשתו אינו רשאי (גיט׳ א ו). שהחובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור (ב״ק ח ו). מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן (ב״מ ז א). ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה (ר׳ ישמעאל בן ר״י הגלילי, אב׳ ד ח). הלוקח עובר חמורו של עכו״ם והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי והמשתתף לו וכו׳ פטור מן הבכורה (בכורות א א). מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים את כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו (ר׳ אלעזר בן עזריה, ערכ׳ ח ד). שור זה עולה, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה שאינו רשאי[1] (שם שם ז). הכל

---

[1] [עי׳ רשה, הערות. במשנ׳ מנק׳ כ״י פרמה ואחרות: רַשָּׁאִי. בכתבת הכנענית של אזתוד מלך הדננים מקראטפה בקיליקיה (בנסחה השלמה ג, 5 וכו׳) נאמר כי נתנו האלים לאזתוד: ארך ימם ורב שנת ורשאת נעמת ועז אדר על כל מלך. ועדין לא התבררה הוראת המלה.]

[1] [במשנה שבבבלי (ערכ׳ כח:): אף על פי שאינו רשאי, ע״כ. ונדחקו לפרש כאן רשאי במשמ׳ חַיָּב, וזה לא יתכן מצד הלשון. ומפרוש רש״י יוצא כאלו היתה לפניו הגרסה: אף על פי שאינו חייב, ואינו נכון. ואולם אין כאן לפנינו אלא רמז קצר לכלל המנמק למה צריך להעמיד את המַחרם על מעוטו ולא לבזבז כסף הרבה, והוא משום שאינו רשאי להחרים את כל נכסיו, כאמור במשנה המובאת לפני זו, ובתוספת׳ (ערכ׳ ד כג). וכן לא צדקו אלה שרצו להעביר

סמירים וכו' לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר (תמור' ה ה). רשאי בעל הבית להפקיר מעשר טבל כדי תרומת מעשר שבמעשר (תוספת' תרומ' ה ט). האיש אינו רשאי לישא עקרה וזקנה איילונית וקטנה ושאינה ראויה לוולד, האשה רשאה שתינשא אפילו לסרים, האיש אינו רשאי לשתות כום עיקרין שלא יוליד, והאשה רשאה לשתות כום עיקרין שלא תלד (שם יבמ' ח ד). הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר ורשאי הלוקח ליקח לו כל מה שירצה (שם ב"מ ד כח). השוכר שדה מחבירו ועמד השוכר והשכירה לאחר, רשאי בעל הבית שיאמר לו אין לי חשבון עם כל אדם אלא עימך (שם שם ט לג). המלוה את חבירו אינו רשאי למשכנו (שם שם י ח). רשאין הצמרין והצבעין לומר כל מקח שיבוא לעיר נהיה כולנו שותפין בו (שם שם יא כד). שאם היה יושב לפני הדיין ויודע זכות לעני וחובה לעשיר אי אתה רשאי לשתוק (ר' יהושע בן קרחה, שם סנה' א ח). אין אדם רשיי להקדיש את כל נכסיו (שם ערכ' ד כג). שאם רוצה אדם לעשות פסחו יחידי שהוא רשאי (ר"ע, מכי' מסכ' דפסחא ג). אינו רשאי להניף המקצר (הברזל) על המאריך (המזבח) (ר"ש בן אלעזר, שם בחודש יא). אם מי שאין רשאי בהקדשתו רשאי בהפרשתו, מי שרשאי בקדושתו אינו דין שיהא רשאי בהפרשתו (ספרי במד' ל). משיכבשו לארץ תהיו רשאים לכבוש ח"ל (שם דבר' כח). גוים שאתם יורשים אותם אתם רשיין לאבד את אלהיהם (קטע כ"י מכי' דרשב"י על דבר', JQR 1903, עמ' 448). הגוים שאתה יורש את ארצם אתה רשיי לאבד את אלהיהם (שם שם). נולד לו מום בחמשה עשר יום בתוך שנתו רשאי [1]) לקיימו וכו' (ר' ישמעאל, ירוש' ר"ה א ח). שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו (ר' יוסה, שם כתוב' ו ג). אין המסובין רשאין לאכול כלום עד שיטעים הבוצע

אשמ' משוערת זו של רשאי, רשות, גם על מקומות אחרים.

למעשה רשאי, רשות, היא הנגוד אל חובה, במקומות מרבים בתו"מ ולא יתכן שהשתמשו במלה זו אף כשם נרדף אל נגודה.]

1) [שרידי ירוש' מן הגני' (עמ' 140): רשיי.]

(ברכ' מז:). כל סעודה שאינה של מצוה אין תלמיד חכם רשאי ליהנות ממנה (פסח' מט.). אין הבוגרת רשאה לגזול את עצמה בימי אבל אביה (תענ' יג:). (אשה) שמת חמיה או חמותה אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת (מו"ק כ:). נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע (סנה' ו:). דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב ושבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה (תמור' יד:). אין אתם רשאים לעשות בן (מגי' תענ' א). — ובסהמ"א: אין אשתו רשאה למנעו (סו"ת הרי"ף קע). אתה ובניך בחלק, אבל בנותיך לא בחלק אלא אם תתנו להן מתנות רשאות הן לאכול בחזה ושוק (רש"י, ויקר' י יד). אין הבת הבתולה רשאה לעמד במקום המשפט (ר"ז אלציאהרי, ספר המוסר מחב' י, כ"י תימני).

*רשה [1]), ממנו *הרשאה, *הרשיה [2]), *מרשה, *מרשה, ∞ מרשון, *רשאי, א. *רשה, *רשות א. ב. רשיון, רשיון, *רשיונה.

א. *רשה, קל לא נמצא במקורות הקדומים.

— הפע', *הרשה, — הרשה ראובן את שמעון, הרשה לו, העביר את זכותו עליו, עשה אותו רשאי בדינו, הרשה: bevollmächtigen; autoriser; to authorise את בן ביתו וכו' לתרום, תרומתו תרומה (תרומ' ג ד). במרשות זו את זו, בשהרשת השלישית את השנייה לדון עם הראשונה (שמואל, ירוש' כתוב' י ד). התקדשי לי בשטר חוב זה, או שהיה לו מלוה ביד אחרים והירשה עליהם וכו' (קידוש' מז:). — ובהוראה מחלשת, הרשה את פלוני לומר דבר, לעשות דבר, נתן לו רשות לכך, erlauben; permettre;

1) [שרש זה נמצא גם בארמ' שבתו"מ בפעל (בבנין אפעל, ארשי) ובשם עצם (רשו, רשותא) כבעבר', ונראה ששמוש השרש בעברי' שאול הוא דרך הארמ' מן האשור'־בבל'. בלשון זו בא רשו במק' נשה, נשא בעברי, והנושה, בעל המלוה, הוא הנקרא (מ)רשו, והוא הרשאי על המלוה והיכול להרשות, ז"א להעביר זכותו על אחרים, ומכאן התפתחות השרש בעברי' ובארמ'. וכן בא בארמ' שבתו"ם רשו, רשותא אף במשמ' של משה, מלוה ממש. ועי' גם רשות, הערה.]

2) [בפיוטי ינאי: יושר הרשייה לו ליתן (זולתי עט).]

to permit: תרשני[1]) לומר לפניך מה שלמדתני (ר"ע, ספרא ויקרא נדבה, פרשתא ד). כשהלכתי לכרכי הים מצאתי גר אחד שנשא אשת אחיו מאמו, אמרתי לו בני מי הרשך (בן יאסיין, יבמ' לח.). אל ישלח איש למזבח עולה ומנחה ולבונה ועץ ביד איש טמא באחת מן הטמאות להרשותו לטמא את המזבח (ברית דמשק יד א, השלה כו, 501). — ובספהמ"א: שמי שמרשה חבירו ולאחר שיתן לו הרשאה נמלך ומבקש לבטלה ומרשה אחר יש לו רשות שהלכה ששליח עשאו, ומי שמרשה חבירו ומתירא שמא יקחם אומר לו באותה השעה שמרשה אותו בפני עדים שאני עושה אותך שליח להביא לי מעות כן וכן שיש לי עם פלוני (הלכ' פסוק', 53). ואסור לעשות מלאכה קדם הבדלה כדי שתרשה[2]) את השבת כמי שנכנס אצל המלך יכנס ברשות ויצא ברשות (הלכ' קצובות, הלכ' שבת, הוצ' הורוין). והודעתו זמירות רנניך וערך קדושתך והרשיתו לשפוך שיחה ורנה לפני כסא כבידך (ר' בחיי, בקשה, יי' ספתי, בסוף סו"ה, הוצ' א. ש. יהודה). והכתוב נתן רמז לענין הזה וכו' והרמז הזה מרשה אותנו לחקור על דברי הקדמונים (ראב ח, הגיון הנפש, א:). הרשני על זה מה שרוממתני בצוותך אותי לקרוא אליך והרשיתני לשבח את שמך העליון (ר"י א"ח, סו"ה, מפתון הנפש ג). מי שהרשה לאחד ורצה לבטל השליחות ולהרשות לאחר הרי זה מבטל (רמב"ם, שלוחין ושותפין ג ח). אתה הרשיתני לערוב אותך וליתן (הוא, מלוה ולוה כו ח). ממי שקבלתי הספרים הוא הרשני ללמוד בהם (טו"ע חו"מ עב לג). — ואמר הפיטן: יראיך הרשוני וארוץ ואין בש (רשב"ג, אלהים אלי, ביאליק-רבניצקי ב, 178). ועי' מַרְשֶׁה.

— הפע', *הֻרְשָׁה, הורשה, — שהרשו לו, נִתנה לו רשות: במה שהורשית(ה) התבונן (ו)אין לך עסק בנסתרות (ב"ס גני' ג כב; במאו, ירוש' חגי' ב א, בבלי שם יג.). לזה חצר סמוכה לכן ולזה חצר סמוכה לכאן, זה סמוך לחצירו וזה סמוך לחצירו וכו' לא הורשו אלא שלשים יום, הוזק בתוך שלשים יום פטור (ר' יהודה, תוספתי ב"מ יא ט). בשעה שביקש לצאת לחו"ל מהיכן הורשה, לא מבאר שבע (מד"ר בראשי סח). — ובספהמ"א: הלא כבר הורשה לאכל מכל עץ הגן זולתי עץ הדעת (ר' הלל מוירונה, תגמ' הנפש, כב). מורשה שהורשה בשכר ידוע אפילו אם לא יוציא הממון מיד הנתבע קרוביו כשרים בין לעדים בין לדיינין (טו"ע חו"מ קכג י). — *והֻרשה הדבר, המעשה, נתנה רשות לעשותו: אפילו דריסת הרגל אינה מורשה[1]) לכם לעבור בארצם שלא ב־רשות (רש"י, דברי ב ה). הלא כבר הורשה לאכל מכל עץ וכו' ועץ החיים היה בכלל המורשים (ר' הלל מוירונה, תגמ' הנפש, כב). ועם אותו הכח (הרצוני) יש להם (למלאכים) הבחירה והורשתה להם כמו לבני אדם (שם, כד). — ועי' מֻרְשֶׁה.

— קל, *רָשָׁה, בינו' פָּעוּ', רָשׁוּי, — שנִתנה לו רשות, ואמר הפיטן: ארץ מלאה כבודו וכל כת אופן וחיה אז כרוך כבוד אדני ממקומו ענות רשויה (ר' נתנאל מקינון, י"ה מן הקר"ן, שירי היחוד והכבוד, עה).

—התפ', *הִתְרַשָּׁה, — קבל רשות, הֻרשה: לא יתרשה הארום ליכנס בשו' אי מהן (שו"ת תמת ישרים קסח).
—ובמשמ' נטל רשות לעצמו, נוהג בספרות ובדבור.

—נפע', *נִרְשָׁה, — כמו הֻפע' והִתפ', קבל רשות, ואמר הפיטן: ארשה ארוש רחשין (ר"א קליר, טל). לעת תרשינה לפאר קופצות מתחת לכסא (הוא, וחיות, קדוש' מוסף ר"ה). קוראים (המלאכים) זה לזה ושואלים זה לזה ונרשים זה מזה (ר"ש בר יצחק, חסדי ה', סלוק ז פסח). כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלם לצערו (רש"י, במדי כג טז). ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר, דהיינו אחר שפתח חכם (הוא, סוטי ל:, ד"ה לאמר). — *ובמשמ' נתמנה כמֻרשה: כל מורשה שהוא נרשה בשכר ידוע וקצוב וכו' יכולין קרוביו להעיד לו (שו"ת הריף קנז).

---

1) [וכן בירוש' (חגי' ב א) ובבבלי (שם יד:); ובתוספתי (זבח' א ח) במבטא מרשל: תורשיני.]

2) [שתתן לה רשות לצאת.]

---

1) [נ"א: איני מרשה לעשות לכם, עי' הוצ' ברלינר, עמ' 358.]

ב. *רָשָׁה [1], — אמר אֶרֶשֶׁת ותפלה, beten; dire une prière; to pray: בן אמוץ מגיד על ואת ורושה (רסע״ג, אפה מסלי, אברמסון, ס; בקובץ רסע״ג, תרפ). — ואמר הפיטן: ארשה [2] מי יתנני שמיר ושית (ר״א קליר, אאדה, קינ׳ ח״ב).

*רִשּׁוּל, ש״ז, — התרשלות, התרַפּות, עצלות Nachlässigkeit; indolence: רשול לנותר כהן תתיאש (ר׳ אליהו הזקן, אזהרות, קבץ מע״י גאו׳ ב, 56). וכן התלמיד לפי רשולו פעמים יצאו לו בלבולים וקושיות בפרשה (ר״י אכעולי, מלמד התלמידים, שופטים קסח.). ומי שטבע מוחו יהיה חם יהיה זריז בעניניו בלי רשול (שער השמים ט). אחרי אשר למצוא חפץ להשיג איל ולהוסיף עילוי ותילוי ראש לא חמלת תת בכרותי ראש הרשול אשר רויתני (ר״י בדרשי, בחינת עולם עז). שאם חייבו על זו הגנבה מפני רשולו יש גם לחשוב על הנטרף מפני רשולו (אהרן הקראי, גן עדן, ארבעה טורים, קפד.). מפני חלשת דעתו או מפני רשולו מחקירת המופתים ישען במאמר הנביא (הוא, עץ חיים פה, עמ׳ 80). בן אם תבזה קנין ראמות גביש לתת רוש הרשול מול יקרך (משה ריאטי, מקדש מעט, היכל ב). ואם ברוב טרדות זמנו בהתנמנמות ואם בדרך הרישול והעצלה (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי ו ו). ונגד הכת הג׳ המוכים במכת הביטול והרישול אמר לך אל נמלה עצל (ר״מ אלגבילא, כלסית דעת ב ג ג, קמ:). לכה אחי והזדרז והפלג שקידה על אשר תתאו ותרצה בלא רשול ולא עצלות ותשיג אשר תגזור ולכן בוא ונסה (תולדות חיים, בשתי ידות למנחם לונזנו). ורבים חללי יאוש ורשול מאד מחללי סבת גזרה (שם). — ומ״ז, ואמר הפיטן: המון חוגג עלות יראה התר שלשלים, עת כי בא לחננה בלי רשוּלִים [1] (ר׳ מאיר בר׳ שמואל, אור יום הנף, מעריב ב פסח). — ובמשמ׳ סרת העודף הנרפה ונגרר למטה: מרושלין שמילק רישולן [2] ע״י אבנט (רש״י, זבח׳ יח:, ד״ה רב הדא תני).

רָשׁוּם, עי׳ רָשַׁם.

*רִשּׁוּם [3], ש״ז, — א) סימן של דם, של תקיעת מסמר וכדו׳ שנשמר ונכר, Zeichen, Spur; trace (signe), sign: מים (מי רגלים) כל זמן שרישומן ניכר (אסור להתפלל כנגדם) (גניזא, ירוש׳ ברכ׳ ג ה). נבלעו, דאין רשומן ניכר, לא נבלעו דרשומן ניכר (בבלי שם כה.). היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות, אם רישומן ניכר כשירה ואם לאו פסולה (מגי׳ יח:). לא נצרכה לשרישומו (של הכתב במגלת הסוטה) ניכר עד שלא תקבל עליה שבועה (רב אשי, סוטי יט:). נמחק (השטר) או נטשטש, אם רישומו ניכר כשר (ב״ב קסה:). שמשו (המזלות) אלא שלא הָיה רשומן ניכר (ר׳ יוחנן, מד״ר ברא׳ כה). ואחר ישקה את האשה וכו׳, להביא את שרשומו ניכר (שם במד׳ ט). מה המסמר הזה אף על פי שאת עוברו [4] ממקומו רישומו ניכר כך כל מי שעונותיו גורמים חכמים פושטין בו יד אף על פי שהוא חוזר בו רישומו ניכר (שם קהל׳, דברי חכמים). — ובסהמ״א: וכן הספינה כשהיא נמצאת בים אין רישומה ניכר (ר״ז מברצלונה, בי׳ משלי ל יט). בשני הקרומים האמורים במעים יש רישומים וקמטים לצד רחבם בסבוב (שלטי הגבורים כח, כד.). — ואמר הפיטן: ענשתו (את קין) לנוע ולנוד באשמיו, עת התודה התויתו רישומיו (משלם בר קלונימוס, אפוסה, עבודת יוה״כ, Elbog., Stud. עמ׳ 127) — ב) *בהשאלה, במשמ׳ פעלה והשפעה, רֹשֶׁם שבנשמה, Eindruck; impression: ואולי הענינים ההם אשר ישיגום האנשים ההם הם דעות היו להם ונשארו רשומיהם

---

[1]) [פעל שגזרו הפיטנים מן אֲרֶשֶׁת שפתים, וכאמור בהערה למלה זו בעמ׳ 405 היו אף מדקדקים שראו ארשת כנגזרת מן רשה. עי׳ בדברי ש. אברמסון ב„לשוננו״ יג, 125 ובהערת ז. בן־חיים שם.

ואמנם במגלת אחימעץ, וארשה בגזירה ברשות דר נהורה, כנראה הכונה: וְאֶרְשֶׁה, ז״א ואקבל רשות.]

[2]) [מנקד: אַרְשֶׁה. אברמסון שם גורס אֶרְשֶׁה, וכן נראה יותר.]

---

[1]) [כדגמת עֲצַלְתַּיִם במקרא.]

[2]) [בגמרה: שמילקן.]

[3]) [וכן רשום וגם רושמא בארמ׳ שבתו״ם ובתרגומים.]

[4]) [צ״ל: עוקרו.]

חקוקים בדמיונם (ר"ם א"ת, מו"נ ב לח). שהדמיון מין ממיני למוד ההמון לרבים מהדברים העיוניים הקשים כמו שיגיעי בנפשותיהם רשומיהם ודוגמותיהם (רס"ע פלקירא, ראשית חכמה ג, 81). ידיעת הנמצאים המתחדשים באויר וכו' כרשומי הכוכבים ברשומיהם וניצוציהם וכו' (הוא, המבקש, לז). והכח המדמה הוא אשר בו ישארו רשומי המורגשות אחר אשר הם נעלמים מההרגש (הוא, המעלות ב, 36). ועל כן היה רשום העצם נראה כשיהיה המזג רקיק ויוכן לקבל רשומו, וארצה לומר ברשומו פלוש רשומי העצמים השכליים בו, ואז נראה רשום העצמים הרוחניים בגוף (הוא, מקו"ח לרמב"ג ב יד). כי רשום הפעלים ההם נשאר עוד היום אחר כמה אלפי שנה (לדה לדרך ב ד ה). וכל אלה (החושים) יקראו איכיות התפעליות והם רשומים גשמיים, אמנם ההתפעליות הם רשומים נפשיים (המו"ר לרמב"ד א א, 6). לדקותם ודקות משכן רשומיהם יקשה עלינו השגתם (שם ב ד ב, 59). ורישומו של ארוך דהיינו רושם רגליו מתלבש בתוך זעיר ומשם הוא חיותו (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, אבא ואמא י, עא:). ומכל מה שנתגלגל בדברינו על ג' סדרי הלמוד שזכרנו רישומו של כל אחד מהם נכר (ר"י מוסקאטו, נפוצות יהודה ה). — ושם ספר של אריסטו: וזה הספר נקרא ספר הרשומים העליונים ויש מי שקורא אותו ס' אותות השמים (רס"ע פלקירא, ראשית חכמה ב, 52). — °ובמשמ' כסוי בטיט על הקנקנים שטביעת רשום היתה נטבעת בו: כסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט נקרא רשום (ר"ח, ב"מ כג:). —°ורשומי הקולות, תוי נגינה: את חכמת הניגון (מוזיק) יאהבו ובכדור דורשיה יקלו הרבה רשומי הקולות (נאטען) להם אשר יקראום בשם עריהם וכו' (ר"ם בלוך, שבילי עולם ג, לה:). —°ובמשמ' כתב רְשׁוּם, ואמר הפיטן: מכון לשבתך בשומך מאז חקקתו ברישומך, מולדותיו הכלולים בשמך מלטם לטען שמך (ר"א קליר, לפה בבת חמותה, מוס' יוה"כ). משכנו אחריך, שימנו ברשומך (שלמה הבבלי, תבא לפניך, סליח' יום א).

°רְשׁוּמָה, ש"נ, מ"ר רְשׁוּמוֹת, — רק בצרוף דורשי רשומות, דורשי כתובים בדרשות שונות[1]): ואדיריהם שלחו צעיריהם למים ולא מצאו וכו' דורשי רשומות אמרו לא מצאו דברי תורה שנמשלו למים (מכיי בשלח מסכ' ד, מא"ס, מה.). ויראהו יי' עץ וכו' דורשי רשומות אמרו הראהו דברי תורה שנמשלו לעץ (שם שם, מה:). ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא וכו' דורשי רשומות אמרו ישראל קראוהו מן (שם שם, מט:). וילקטו אותו בבקר בבקר וכו' דורשי רשומות אמרו מכאן שהיה במן בזעת אפך תאכל לחם (שם שם, נ.). ולדבקה בו וכו' דורשי רשומות אומרים רצונך שתכיר מי שאמר והיה העולם למוד הגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו (ספרי דבר' מט). הזרוע וכו' דורשי רשומות היו אומרים נתן לו זרוע תחת היד (שם שם קסה). דורשי רשומות אמרו כולהם יש להם חלק לעולם הבא מה טעמא לי גלעד וכו' זה אחאב מלך ישראל שנפל ברמות גלעד וכו' (ירוש' סנה' י ב). וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים (ב"ק פב.). דורשי רשומות אומרין האדם נידון אחר רובו (מד"ר קהל' סדרא תליתאה, זכוני מות). — ובמהמ"א: דורשי רשומות אומרין אין רפידים אלא רפיון ידים (מדה"ג שמות יז ח, הופמן, 182).

°רְשׁוּמָה[2]), ש"נ, — כמו רְשׁוּם: והלא אין חיים לאנוש בלא רשומה נחרשת, כי מעת היולדם טיבורם נקמטת, וגם המילה תהי תוספת חיים.

---

1) [הוראתו המדיקת של צרוף זה, שכנגדו גם דורשי חמורות (או המורות), לא התבררה, ועי' כהערות המחבר לערכים הֹמֶר, חֲמוּרָה, ד. חֹמֶר, המכיע גם הוא את ספקותיו כלפי הפרושים שהציעו. ואמנם אפשר היה להבין דורשי רשומות בדרך פשוטה כדורשי המימרות הרשומות, הכתובות במקרא, ואולי ואולי אין גם דורשי המורות (אם כך נכון) אלא דורשי הָאֲמוּרוֹת בתורה, ואף הצרוף המצוי „דרש מקרא זה כמין הומר" (כנוסחו של רסע"ג) לא יהיה לפי זה אלא כמין הָאֹמֶר, כדרך המאמר והמשל המובא בענין. וצ"ע.]

2) [ע"פ רְשׁוּמָא, ש"ז בתוספת א הַיְּדוּעַ, בארמ' שבתו"ם.]

סמלטת (סעדיה על חוי, דוידזון ג, 41). ונהגו לבצוע בשבת ז׳ רשומות[1]) כמנין ימי השבוע וכו וביום טוב לבצוע חמשה רשומים (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ז).

*רָשׁוֹן[2]) ש״ז, — תולעת, חיה קטנה, חגב קטן: אי זהו שפיר מרוקם שאמרו, כל שתחילת ברייתו דומה לרשון וכו׳ (ירוש׳ נדה נ ג). סלעם זה רשון (חול׳ סה.). חרגול זה רשון (דבי ר׳ ישמעאל, שם סה:). תחלת ברייתו (של הילד) דומה לרשון, ב׳ עיניו כב׳ טיפין של זבוב (מד״ר ויקר׳ יד).

*רָשׁוּשׁ[3]), ש״ז, — כמו רַחֲשׁוּשׁ, במשמ׳ תולעת רוחשת, Gewürm ; vers, vermine ; worms, vermin : ואיזו היא (קרקע) בתולה, כל שאין בה רשישים ואין עפר תחתיו[4]) (תוספת׳ אהל׳ טז ה). איזהו בתולת קרקע, כל שמעלה רשושין ואין עפרה תיחות (ת״כ, נדה ח:).

רָשׁוּשׁ, רשושות, עי׳ רָשׁוּשׁ.

א. רָשׁוּת[5]), ש״נ, — כמו רָאשׁוּת, מעמד מי שהוא עומד בראש המדינה וכדו׳, שלטון בראש, Herrschaft ; autorité ; authority : אהב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות (שמעיה,

[1]) [כלו׳ סימנים בחלה.]

[2]) [גם בארמ׳ שבת״ם רשונא, גם כתרגום של ילק (תהל׳ קה לד). והיו שחשבו שעקר המלה ראֹשֶׁן מן ראש, ואינו מסתבר, אלא כנראה נולדה המלה בארמ׳ במבטא רשלני של רַחֲשׁוֹן, וכן בסורי׳ רחשונא, חיה קטנה, ועי׳ רָשׁוּשׁ, הערה.]

[3]) [מלונים ומפרשים הבינו מלה זו כלשון רגבי עפר, ואין זה מתאים לא בענין ולא מצד הלשון, על יד „מעלה״, אלא הנכון: תולעים, כנוסחה זו שבתוספת׳: כל שאין בו רשושים, ע״כ, וכן גם בבבלי: כל שאין מעלה רשישים, כלו׳ שאינו מעלה תולעים.]

[4]) [כך בדפוס; צוק״ם: כל שאין בה רושם ואין עפרה תיחות.]

[5]) [יש שגוזרים ממ׳ה זו אף את השמושים המובאים לקמן בערך רְשׁוּת, במשמ׳ בעלות, וקשה להכריע, ועי׳ גם בהערה לערך רשה. ואמנם אפשר שבמקרים מרבים התקרבה משמ׳ שתי המלים האלה זו לזו, עד שקשה להפריד ביניהן.]

אבי׳ א י). הוו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן (ר׳ גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא, שם ב ג). עיר שישראל ונכרים דרים בה והיתה בה מרחץ מרחצת בשבת וכו׳ אם יש בה רשות רוחץ מיד (ר׳ יהודה, מכשיר׳ ב ה). שהאיש ספק בידו לעשות והאשה אין ספק בידה לעשות מפני שרשות בעלה עליה (תוספת׳ קדוש׳ א יא). ארבע מיתות נמסרו לבית דין, הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד (שם סנה׳ ט י). אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסים ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין אין מספיקין לכתוב חללה של רשות (נמס כב, סנה יא.). והרשות מקברת את בעליה (יומא פו:). ואל תקרב אל פתח ביתה זו הרשות (ר״א, ע״ז יז.). — ורשות של מעלן בנגוד אל רשות שלמטן, שתי רשיות: ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים (סנה׳ ד ה). מה אם רשות שלמטן שיש בה כזב ושקר וגניבות דעת וכו׳ רשות של מעלן וכו׳ על אחת כמה וכמה שחייבים אנו לקבל עלינו מידת הדין (ר׳ אבהו, ירוש׳ שם ו יג). שמא חס ושלום שתי רשויות הן (חגי׳ טו.). ואין כל בריה יכולה לומר שתי רשויות בראו העולם (מד״ר בראש׳ א א). הפיות שאומרים שתי רשויות הן יכרתו ויגועו (ר׳ יהודה בר סימון, שם דבר׳ ב). כי אלהים קדושים הוא, פסוק זה פתח הוא למינין שנראה כשתי רשויות (תנחומא קדוש׳ ג). — ואגרת (של) רשות: ואלו כותבין במועד קדושי נשים וכו׳ וגזירות בית דין ואגרות של רשות[1]) (מו״ק ג ג). — ובסהמ״א: ובכל מקרא קדש ושבת וחדש יביא עליהם גוליירים מלפני הרשות לאחוז בית מדרשות (קטע ממכתב לאביתר הכהן מזמן הגאו׳, סעדיאנה שכטר, 88). יש הרשות לחבורת ארץ ישראל על חכמי בני הגולה ואין לבני הגולה רשות על בני ארץ ישראל (מכתב בן מאיר לבבל, הרכבי, ספר הגלוי, רטז). ואל תתודע לרשות, פי׳ כיצד מלמד שלא יצא לו לאדם שם ברשות שלסוף נותנין עיניהן בו והורגין אותו ונוטלין ממונו (ר״י עקנין, אבי׳ א י, 16). ואם תעיין בדבר תמצא שבידיעת הרשות רעות הרבה

[1]) [כפרוש רש״י (מו״ק יח:): צווי וקיום של שלטון. והרמב״ם: כתבים ששולחין בני אדם זה לזה ממקום למקום.]

עד לאין מספר[1] (שם שם). — ואמר הפיטן: יזמו תת רשותם[2] בשמים ובארץ (ינאי, ארץ אשר, קרוב׳ ברא׳, זולאי, יב). ומרשות והוד מלך ברחה (רס״ג, מוסר השכל)[3].

ב. *רְשׁוּת, רֵשׁוּת, ש״נ, — מצב הרש והדל, דלות: כי גם במלכותו נולד רש, במלכותו של יוסף נולדה רשותו[4] של פוטיפרע (מד״ר ברא׳ פט). כי גם במלכותו נולד רש, במלכות יצר טוב נולד רשותו של יצר הרע וכו׳ במלכותו של אברהם נולד רשותו של נמרוד (שם קהל׳ ד טו).—וכסהמ״א: ופן אורש וגנבתי, ענין הרשות והסכנות (רד״ק, קס״ם, ירם).

*רְשׁוּת[5], ש״נ, — א) דבר או מקום השיך לפלוני, שפלוני הוא הרשאי לעשות בו כרצונו, : Bereich, Besitz; domain(e), possession; חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חיב (שבת יד א). כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו וכו׳ חוץ מרשות המיוחד למזיק ורשות הנזק והמזיק (ב״ק א ב). גנב ברשות הבעלים וטבח ומכר חוץ מרשותם וכו׳ משלם תשלומי ארבעה וחמשה (שם ז ה). גנב משל אביו ואכל ברשות אביו, משל אחרים ואכל ברשות אחרים, משל אחרים ואכל ברשות אביו, אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים (סנה׳ ח ג). נפל דליו לתוך בורו של עם הארץ וכו׳ טמא מפני שהונח ברשות עם הארץ שעה אחת (טהר׳ ח ג). כיון שאדם מבקיר דבר ויצא מרשותו הבקירו הבקר (ר׳ מאיר, ירוש׳ דמאי ג ב). אדם מבטל רשות ביתו ואין אדם מבטל רשות חצירו (שם ערוב׳ ב ח). מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרשות הרבים ומצאו חסיד אחד אמר לו ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך (ב״ק נ:). — וסוגי הרשות, רשות היחיד, רשות הרבים, ארבע רשויות וכדו׳: הבונה גדר בינו ובין רשות הרבים מותר להעמיק עד הסלע (שביעי׳ ג י). עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד (ערוב׳ י ד). המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד, ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר חיב (ב״ק ג ז). ארבעה רשויות שבת, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור (תוספת׳ שבת א א). מסלקין דרך רשות הרבים (ר׳ יהושע, שם ב״ק ג יב). כמה דר׳ יוסי מדמי רשויות להעלימות לפטור כך מדמה רשויות להעלימות לחיוב (ירוש׳ שבת א א). ים ובקעה וכו׳ אינן לא רשות הרבים ולא רשות היחיד (שם שם). ומהלכים בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שנייה (ב״ק פא.). — ובהשאלה, עמד ברשות עצמו, ברשות אחרים וכדו׳, היה אדון לעצמו, שלטו בו אחרים: (אמר משה לישראל) לשעבר הייתם עומדים ברשות עצמכם, עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור (ספרי דבר׳ עז).—ברשותך אני, שלך אני, תוכל לעשות בי כרצונך: כיון שהיה תובעה אמרה שחוט את התרנגול הזה ונבשל ונאכל עמך וברשותך אני (תנחומא בלק יח). — ב) בהשאלה, היקף הדברים שאדם רשאי לעשותם, תכונת מה שמותר לעשות, נתינת היתר לעשות, הסכמה ; Erlaubtes, Erlaubnis ; permitted, permission ,permis(sion) בצרופים כגון נתן רשות, הרשות בידו, וגם במשמ׳ הרשאה, בא ברשות פ׳, ברשות ושלא ברשות, יש לך רשות, נטל רשות, חוץ מרשותו: ארבעה אחין נשואין ארבע נשים ומתו, אם רצה הגדול שבהם ליבם את כולן הרשות בידו (יבמ׳ ד יא). המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן וכו׳

[1] [ואמנם בהמשך הדברים כותב ר״י עקנין: ולשון רשות מלשון כרשיון כורש מלך פרס עליהם.]

[2] [נ״א: רישיונם, עי׳ שם עמ׳ שצז הערות סי׳ 1, ועי׳ מ. זולאי, עיוני לשון בפיוטי ינאי, ידיעות מכון שוקן ו, רטו.]

[3] [רשות ראס אל גלות באגרות הרמב״ם א, בנעט, 68, אינה רְשׁוּת ראש הגלות בדעת המתרגם, אלא היא הערב׳ רִשְׁוַת, מתן.]

[4] [כך בהוצ׳ תאודור־אלבק, 1089, עי׳ בהערה שם. בדפוסים: רשתו.]

[5] [על מקור הוראתה של מלה זו עי׳ בהערה לשרש רשה, ועי׳ גם א. רְשׁוּת, הערה.

בערוב׳ מא: כתוב: ג׳ אין רואין פני גיהנם אלו הן דקדוקי עניות וחולי מעיין והרשות, ע״כ, ופרש ר״ח: עבודת השרים והשלטונים. אבל רש״י מפרש: מי שיש לו נושין, וקשה להכריע.]

מתו צריך לטול רשות מן היורשין (גיט' ג ז). מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה, אם שלו קדמו קדושיו קדושין (קדוש' ד ט). מעמידין זקיפים לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידן לקפח את שוקיו (סוט' ח ו, ומעין זה ספרי שופט' קלח). זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך (ב"ק ג ה). הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור וכו' ואם הכנים ברשות בעל חצר חיב (סם ה ב). הכל צפוי והרשות נתונה (רבי עקיבא, אב' ג טו). רצה להלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו (תוספת' ברכ' ה ז). משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע (מכי' בא מסכ' דפסחא יא). ודברת בם, מיכן שיש לך רשות לדבר בם (רב יוסף, ירוש' ברכ' ב א). ההיא מילתא דאמר לך היא הוה נטילת רשות דידיה (סם סם ח). אמרו לו (ר' יוחנן ור' יונתן לש"ץ) אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות (סם סם ט א). וחרמש לא תניף, מיכן שאין לו רשות לאכול אלא בשעת הנפת המגל (סם מעשרו' ב ו). אלמלא נתנה רשות לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין (אבא בנימין, ברכ' ו.). אותו היום סלקוהו לשומר הפתח וניתנה להם רשות לתלמידים ליכנס (סם כח.). אין לך רשות לומר מה למטה מה למעלה מה לפנים מה לאחור (ר' יונה בסם ר"ל, מד"ר ברא' א). הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן צריך ליטול ממנו רשות (סם סם מז). לחכם שנטל קרובתו ועשתה י' שנים ולא ילדה, אמר לה בקשי לי אשה, אמר לה יכול אני ליטול חוץ מרשותיך וכו' (סם סמות לז). דרך ארץ שאין חתן נכנס לחופה אלא אם כן נותנת לו רשות (ר' יוחנן, סם ויקר' ט). — ג) וכנגוד אל חובה, מצוה, דבר הנתון לרצונו של אדם לעשותו או לא: ההולך לשחוט את פסחו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול להזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער וכו' ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד (פסח' ג ז). כל שחייבין עליו משום שבות, משום רשות, משום מצוה בשבת, חייבין עליו ביום טוב (ביצ' ה ב). ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד (סנה' א ה). רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם, ר' יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם, ר' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חיבין עליו (מכ' ב ז). נשבע לבטל את המצוה ולא בטל פטור וכו' א"ר יהודה בן בתירא, מה אם הרשות שאינו מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חיב עליה, מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חיב עליה, אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן, תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן (שבוע' ג ו). מה חריש רשות אף קציר רשות (ר' ישמעאל, ירוש' שביעי' א ס). המים שלפני המזון רשות ושל אחר המזון חובה (סם חלה ב ג). לא תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא רשות ונחלקו עליה אבות העולם (ר' יוחנן, סם חגי' ב ב). כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה (ר' ילחק, פסח' מט.). תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה, רבי יהודה אומר רשות (שמואל, ברכ' כז:). — ד) ובמשמ' כח ושליטה: השיאה וגרשה, השיאה ונתארמלה כתובתה שלה, ר' יהודה אומר, הראשונה של אב, אמרו לו משהשיאה אין לאביה רשות בה (כתוב' ד ב). נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך אינו יכול להשביעה לא היא ולא יורשיה ולא את הבאים ברשותה (סם ט ה). מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל, מת הבעל נתרוקנה רשות לאב (נדרי י ב). כל שלא יצאת לרשות עצמה שעה אחת אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה (סם סם ג). הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר לה כל נדרים שנדרת עד שלא תכנסי לרשותי הרי הן מופרין, משתכנס לרשותו אינו יכול להפר (סם סם ד). רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה (קדוש' א ו). ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן, וכי מידו לקח אלא מהו מידו מרשותו (ר' ישמעאל, ירוש' גיטי' ס א). רשות יורש כרשות לוקח (רמי בר חמא, ב"ק קיא:). הרשעים ברשות לבן, אמר נבל בלבו וכו' אבל הצדיקים לבן ברשותם, וחנה היא מדברת על לבה (מד"ר ברא' סז). — ובספה"א: ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרם (המנהג, תפלת

סחרית). אגרות יתנו לי סופריך על ר ש ו ת ך ודעתך (רס״י, נחמי׳ ב ז). הבורא יתברך הניח ב ר ש ו ת נ ו בחירת עבודתו והמרותו (ר״י א״ח, חו״ה, הבטחון ד). סברי מרנן כלומר ב ר ש ו ת כ ם ובדעתכם רבותי (אבודרהם, כג:). —°ורשות במשמ׳ פיוט ששליח צבור נוטל בו כאלו רשות לפתח בתפלה, רשות לברכו, רשות לנשמת וכדו׳, נוהג בלשון הפיטנים. — ואמר הפיטן: מ ר ש ו ת האל הגבור והנורא ו מ ר ש ו ת ספז ומפנינים יקרה ו מ ר ש ו ת סנהדרין וכו׳ ו מ ר ש ו ת ראשי ישיבות וכו׳ ו מ ר ש ו ת זקנים וכו׳ (רשות לחתן תורה בשמחת תורה).

א. רִשְׁיוֹן, רִשְׁיוֹן, ס״ז, — מתן הוראה, היתר מצד המלכות, Anordnung, Erlaubnis; instruction, permission: ויתנו כסף לחצבים ולחרשים וכו׳ להביא עצי ארזים מן הלבנון אל ים יפו כְּרִשְׁיוֹן כורש מלך פרס עליהם (עזר׳ ג ז). — ובסהמ״א: וידעו כל ישראל כי נאמן בית נגידי להיות לפני יי׳ עד עולם וכי אני עוצר בעם יי׳ אחריו ב ר ש י ו ן אדוננו ראש הגולה (גנזי מצרים, מט). ויעד בם אז טיטוס לאמר השמרו לכם ואל תוסיפו עוד לא לדבר דבר ולא לעשות בלעדי ר ש י ו נ י (יוסיפון סב). — ואמר המשורר: ובסוד גשמות אם הוא כדמות לדעת זאת אין לך ר ש י ו ן (משלם בן שלמה דאפיאירה, אגשי מיכוש, ברודי, ידיעות מכון שוקן ד, לד). —°ובמשמ׳ רצון, ואמר הפיטן: שבויי חנם מכורי בלא כסף שואגים בתפלה ומבקשים ר ש י ו ן (שמואל הכהן, מלאכי רחמים, סליח׳ יוס ג). — ואמר המשורר: ואדירים נתונים על ארצות ב ר ש י ו נ ו, וברצונו קשולים (ר״ש הנגיד, הלי תעם, דיואן, הברמן א, 17). ידברו ואבן ב ר ש י ו נ ך ויעשו ואולם ברצונך (ר״י הלוי, אלהים אל מי, זמורה ח, 805). לאלהים עליון מלאך הריון ושלוחי ר ש י ו ן רצונו משלומים (משלם בן שלמה דאפיאירה, בחזות בנבואה, ברודי, ידיעות מכון שוקן ד, כח). כל המצוים מלבדו הם מתפעלים סרים למשמעתו וכו׳ ר ש י ו ן [1]) וחפץ לא יהי בהם, אבן רצונו עם גזרתו (עמנואל, השפט בכור, מחב׳ ז, הברמן, 147). — °ובמשמ׳ רשות ולא חובה, בחירה, דבר נתון לבחירתך: וכן אמר החכם, דע כי שנים הם פקודים אצלך מאל והוא ששם במו ר ש י ו נ ך, או תאחוז עשרך ותן עשרונך או תעזוב עשרך וקח עשרונך (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ז, ואל יגגיל). — °ובמשמ׳ רָשׁוּת ושלטון, ואמר הפיטן: רגליו (של האדם) למטה וראשו למעלה כי ר י ש י ו נ ו במטה ובמעלה (ינאי, אז מאתים, קרובי ויקרי, זולאי, קלא). בטח בה לב בעלה, בשלטון אשר נתן לה, ב ר ש י ו ן אשר הואמן לה (הוא, אשת חיל, זולאי, ידיעות מכון שוקן ו, רעז). — °ובצרופים רשיון עליה וכדו׳, תעודת רשיון ממשלתית, נוהג בספרות ובדיבור.

[1]) [השות פרוש המשניות לרמב״ם בפ׳ חלק, בתרגום שבסוף מקראות גדולות, ויני׳ רע״ח: ואין ר ש ו ת להם ולא חפץ אלא רצונו ית׳. עי׳ תרביץ ה, 335.]

ב. °רִשְׁיוֹן, ס״ז. — כמו נִשְׁיוֹן, ואמר הפיטן: גוי גדול שלא זכרת, ר ש י ו נ ו ת י ו [1]) למה אז זכרת (יהודה, אלילי מרעי, קרובי זכור).

ג. °רִשְׁיוֹן, ס״ז, — רִישׁ, עֹנִי, ואמר הפיטן: פגר מנאציך בעוני ו ר ש י ו ן (שלמה, אנא עורכה, סליח׳ ער״ה).

°רִשְׁיוֹנָה, ס״נ, — כמו א. רִשְׁיוֹן, במשמ׳ פְּקֻדָּה, ברית, ואמר הפיטן: ר ש י ו נ ת ך עם בני אלעד לי עומדת לעד (רסע״ג, אלהים אלל, אזהרות, סדור רסע״ג, קנ).

°רְשִׁימָה, ס״נ, — א) בספרות הקבלה כמו רִשּׁוּם, סימן וקו: כי הנשמה למטה בגוף היא היא ענין הקו והרשים, הקו בא להאיר ולברר ה ר ש י מ ה, והנשמה לברר הגוף (רמח״ל, פתחי חכמה ב, כג.). — ב) כתב שנרשמים בו בזה אחר זה דברים שונים, Liste; list(e): סמוך למיתתו עשה צואה וכתב ר ש י מ ה ממה שיש בידו מעזבון יתומים (שאילת יעבץ ב קב, כב:). — ג) רשימת תעלה, מַתְכֹּן הרופא להכין תרופה לחולה במתכנתה: שרופא הגוף ינהג מנהגו לכתוב ר ש י מ ת תעלה לחולה (ר״י קטנוב, דברי ריבות). — ד) ונוהג בספרות במשמ׳

[1]) [אשר ישה ברעהו ת״א די ירשא בחברת (דברים ט״ו, ב׳) ר״ל חטאתיו שחטא לך (פֶּר בסדורו, 665). וכן באשור׳ רַשׁוּ במק׳ נשה, נשא בעבר׳.]

מאמר קטן הרושם עֻבדות בלי לעבד אותן עבוד ספרותי מלא, בפרט בקרות על ספר וכדו׳. [1])

***רָשִׁישׁ,** [2]) ת״ז, — חלש, חסר אונים, ואמר בן סירא: אל תהי גבהן בלשוניך ורפי ורשיש [3]) במלאכתך (ב״ס גני׳ ד כט).

***רשל** [4]), ממנו *הִתְרַשְּׁלוּת, *רִשּׁוּל, *רַשָּׁל, *רָשֵׁל, *רַשְׁלָן, *רַשְׁלָנוּת.

***רָשַׁל,** קל לא נמצא בתו״ם.

— פִּע׳,*רִשֵּׁל, — רִפָּה והחליש, abschwächen; affaiblir; to weaken: בשעה שהרוח יוצא לעולם הקב״ה משברו בהרים ומרשלו בגבעות ואומר לו תן דעתך שלא תזיק בריותי (ר׳ יהושע בן חנניה, ירוש׳ ברכ׳ ט ג). הנואף הזה כביכול מרשל כח השכינה (ר׳ ילחק, מד״ר במד׳ ט). — ובספה״א: חנאה כך לפנות לדברי מרשלי ידי מחזיקי דת (רב האי גאון לר״א בן עטה הנגיד, JQR NS I, עמ׳ 235). זה מפתוי היצר לך שירשל אותך מעיין ומחקור על אמתת הענינים (ר״י א״ת, חו״ה, חשבון הנפש ג). כי הוא מזהיר על עניני המצות, ומצוה על בחירת עבודת הבורא ומרשל מבחירת התענוגים ומונע מהם (שם, אהבת ה׳ ז). שהשינה מעצלתו מהלמוד ומהמעשים ומרשלת הגוף ומרבה בו ליחה לבנה (ר״י עקנין, ס׳ מוסר ב טז). ועוד יועיל בטול זה הדעת באמונה מפני שזה יביא לרשל משתדל (ר״י בדרשי, אגרת לרשב״א, תשו׳ רשב״א תיח). ושלא יתיצב איש לפניהם ולפחות יספיק לרשל העם ולרפות ידיהם (ר״י ערמאה, חזות קשה, שער ח).

— פֻּע׳ בינ׳ *מְרֻשָּׁל, — רפה, תלוי ברפיון: היו (בגדי הכהן) מרושלין ומסולקין או שהיו משוחקין ועבד, עבודתו כשרה (תוספתי מנח׳ א ח; בבלי זבח׳ יח.). מרושלין שסילקן ע״י אבנט כשירין (זבח׳ יח:).

— התפ׳,*הִתְרַשֵּׁל, נִתְרַשֵּׁל — רפו ידיו, התעצל, nachlässig sein; se relâcher; to slacken: חס ושלום לאותו צדיק (משה) שנתעצל במילה וכו׳ אלא שנתרשל בלינה קודם המילה לכך בקש המקום (ר׳ יוסי, מכי׳ עמלק א). וכל זמן שהם מתיגעים ידיהם מתרשלות (ספרי במד׳ פב). שכל זכיות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה (ר׳ יהושע בן קרחה, נדרי׳ לא:). לצייר שהיה צר איקונין של מלך, בא לגמור הפרצוף, אמרו לו מת המלך וכו׳ כיון ששמע הצייר כך נתרשלו ידיו (ר׳ אבהו, מד״ר במדי ט). אף משה ואהרן נתרשלו ידם (כשהוציאו המרגלים דבת הארץ) מיד עמד כלב וכו׳ (שם שם טז). לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו וכו׳ כשסרחת רביעית נתרשלו ידי אוהבו של מלך (שם שם יח). אמר לו זמרי ואותה שלקחת מדינית היא, מיד נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה (שם שם כ). ע״י שנתגעשו ונתרשלו ישראל מלגמול חסד ליהושע רצה הקב״ה להרעיש וגם להגעיש עליהם ההר (שם קהל׳, טוב שם). היין נכנס בכל אבר ואבר והגוף מתרשל והדעת מטולטלת (תנחו׳ בובר, שמיני ז). — ובספה״א: יתפאר (המלמד) בלבו שאין כמותו ויתרשל מן התינוקות (רש״י, ב״ב כא., ד״ה דילמא). כי הנפשות תאותן רבה להשיג תכלית הרע ומתרשלות לעסוק בדרכי החסד (ר״י א״ת, חו״ה, הקד׳, 21). אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתרפין וכו׳ חייב לרגוז עליהן (רמב״ם, ת״ת ד ה). אסור לבית דין לחוס על ההורג, שלא יאמרו וכו׳ ונמצאו מתרשלין בהריגתו (הוא, סנה׳ כ ד). שמיגע גופו ומקלקל את חדוד דעתו ומשקיע את אשו ותתרשל נפשו מלדרוש ותלאה ותפרש (ר״י עקנין, ספר מוסר ב כ). וכשתכח השכלי

---

[1]) [סופרי ימי הבינים (כגון ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד א–ג) השתמשו במלה רְשִׁינָה במשמ׳ של שרף עצים, Gummi, gomme. אבל אין זו מלה עבר׳ אלא הרומ׳ resina.]

[2]) [עי׳ בהערה הבאה.]

[3]) [כך כתוב והשין מנקדת בחיריק בכ״י. ואין זה אלא מבטא אחר או ט״ס במקו׳ נשיש, חלש וחסר אונים בארמ׳ ובסורי׳ (עי׳ במלון הסורי של ברוקלמן מהד׳ ב, עמ׳ 450). וכן בתרג׳ הסורי של ב״ם במקום זה ונשיש. וכנראה זאת גם כונת הכתוב: או נָשִׁיש (ו״א חלש) שבט בני מאסת (צ״ל מְאֻסַּת) כל עץ (יחזק׳ כא יח), שהמסרת נקדה נָשִׁישׁ בשין שמאלית.]

[4]) [גם בארמ׳ ובסור׳ בא רשל במשמ׳ התיר ותרפה, ובערב׳ רַשַׁלַ[a]) הלך לאט וכדו׳. וכנראה חדר שרש זה לעבר׳ מן הארמ׳, ואפשר שעקרו בעבר׳ נשל.]

[a]) رشل

משתדל בצורך ההוא הגופני והוא מ ת ר ש ל בפעולתו ובטל לעצמו וכו' (ר"י אבטולי, מלמד התלמידים, ויגם, מ.). אחד ממלכי ערב לקח בשבי אחד מהמלכים וצוה להדליק מדורה גדולה ולהשליכו שמה וכו' ירדו גשמים וכבו המדורה ו י ת ר ש ל ו בשמירתו (לבי סיגון, 14). מדרך הנפש כאשר תתעסק במשפט כח מה ש ת ת ר ש ל ממשפט כח אחר (אמו"ר ב ה א, 70). ומה אם טרפה ששומר שכר פטור עליה לא באת על ידו, קל וחומר אם נ ת ר ש ל בשמירתן שהוא חייב בה על כל פנים (מהר"ג, בכאס' לא לט, מרגליות. תקנא). אף על פי שהייתי אצל לבן לא נ ת ר ש ל ת י מן המצוות (שם שם לב ה, תקסא). נתפחד יעקב שמא י ת ר ש ל יוסף מקבורתו בארץ ישראל (שם שם מח ז, תסים). שאין מ ת ר ש ל י ן לדבר מצוה (שם שמות יז יב, הופמן, 183). שיש עדים שאבד באונס ולא היה כה במוכר להצילו ולא נ ת ר ש ל בדבר (שו"ע חו"מ כד 3). — ואמר המשורר: שבתי וראיתי רפה ומ ת ר ש ל סכל וגם עצל ידו נצלחת (ר"מ בן חביב, דרכי נעם, יד.).

— קל, ״רָשַׁל, — כמו התפ': עון בעלי התשובה יכבש ויעביר לפשול, פשעי זדונות עשה כחטא שגיאות ל ר ש ו ל (מנחם בר' מכיר, אדעם כי אין, זולת סבת תסובה). כי אין הדעת באחת משתי השמירות ש ר ש ל בשמירתו שאם חייבו על זו הגנבה מפני רשולו יש גם לחשוב על הנטרף מפני רשולו ולמה פטרו, ואיך אפשר היות שני מאמרים כאחד, על האחד נאמר ר ש ל ועל האחד לא ר ש ל, והאמת שאם ר ש ל בכל מה שספר להזיק הבהמה יתחייב לשלם (אהרן סקרלי, גן עדן, ד' שומרים, קסד.).

—נפע', ״נִרְשַׁל, — נחלש, ואמר הפיטן: הלמוני בגלות ונמעדתי בקלות, אחזתני דלות כאשה אלמנה, והייתי נ ר ש ל לכל עמים משל נלחץ גם נכשל, נתעב ומשונה (אלהי אזכירה, סליחי יוה"כ, תימני). ידי עשו גבורה וידי נ ר ש ל ה במתני חלחלה (מה לי, שם).

—הפעי, ״הִרְשִׁיל, — כמו התפ', ואמר הפיטן: בבר דשא האשיל ועשב וזרע אבר, בעת תת כחה ו ת ר ש י ל ועץ פרי ופסת בר (רסע"ג, באדני ילדקו, עבודי יוה"כ, סדור רסע"ג, רפא).

״רֶשֶׁל, ס"ז, — התרשלות, רפיון ידים: ואני מוכן באילו המועדים להשתדל בכך בלא ר ש ל וחשל (ד"ס של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מן, 74).

״רַשְׁלָן, תוס"ז, — מי שדרכו להתרשל, עצל, נוהג בדבור ובספרות.

״רַשְׁלָנוּת, ס"נ, — תכונת האדם המתרשל, נוהג בדבור ובספרות.

רשם [1], ממנו ״הרשמה [2], ״התרשמות, ״מרשם [3], ״רשום, רשומה, ״רשומה, ״רשימה, רשם, ״רשם, ״רשם, ״רשמה, ״רשמי, ״רשמי, ״רשמיות, ״תרשים, ״תרשמת.

רָשַׁם, פ"י, רשום, — חקק וכתב, aufzeichnen, schreiben; noter, écrire; to note down, write: אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת (דני' י כא). — ובתו"מ: לא חייבו (הכותב) שתי אותיות אלא משום ר ו ש ם, שכך היו ר ו ש מ י ן [4] על קרשי המשכן לידע אי זה הוא בן זוגו (שבת יב ג). כתב בדיו בסם וכו' ובכל דבר שהוא ר ו ש ם וכו' חייב (שם שם ד). ואינו כותב לא בקומוס ולא קנקנתום ולא בכל דבר שהוא ר ו ש ם אלא בדיו (סוט' ב ד). עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא ר ו ש ם (מכו' ג ו). השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות והמשתתף עמהן צריך ש י ר ש ו ם (חול' י ג). המקרא הזה ר ש ו ם ומפורש על ידי איוב (מכי', עמלק א). האוכל איסור בזמן הזה צריך ל ר ש ו ם לפניו את השיעורין (ר' הושעיא, ירוש' פסח א א). ה ר ו ש ם על העור כתבנית כתב פטור (שם שבת יב ד). עד שלא נגאלו ישראל ממצרים היתה (לבנת הספיר) ר ש ו מ ה

1) [השרש שאול בעבר' מן הארמ', וכן בסור' רשם, בערבי' רשם וגם רשם a) באותה משמ' של חקיקה, עשית סימן בטביעה וכתיבה כבעבר'.]

2) [נוהג בספרות ובדבור כמשמ' הכנסת תלמידים וכדו' ברשימת בית הספר וכדו', inscription.]

3) [נוהג בדבור ובספרות כמשמ' ציור בראשי קוים וכדו'.]

4) [כך בהוצ' שטרק, ובמדב"ם: רושמים; בדפוס': כותבין.]

a) رشم، رسم

ברקיע, משנגאלו עוד לא נראית ברקיע (בר קפרא, שם סוכ' ד ג). עד שירשום[1]) ויאמר מכאן ועד כאן (ירוש' ביצ' ד ו). את הרשום בכתב אמת וכו' עד שלא נתחתם גזר דין רשום, משנתחתם גזר דין אמת (לוי, שם יבמ' יז ו). עדים שאינן יודעין לחתום וכו' רושם לפניהם בדיו והן חותמין בדיו (ר"ש בן לקיש, שם גיט' ב ג). רושם לפניהם במים, אם בא ועירר ערערו קיים (שם שם). א"ל הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו (שבת נה.). כל מקום שנאמר וישק אינו אלא כרושם (כלה רבתי ג, היגר, 240). ונשרו דמעות מעיניהם (של המלאכים) לתוך עיניו (של יצחק) והיו רשומות בתוך עיניו וכיון שהזקין כהו עיניו (מד"ר בראש' כה). בשעת השמד היו הפולחין לובשין סנדלים מסוגרים והיו עושין רושם בארץ והיו בנות ישראל יוצאות ורואות את סנדליהן רשומות בארץ והיו מתייראות ומפילות (ר' יוחנן, דב"ר ליברמן, 81). האדם חוטא, הקב"ה רושם עליו מיתה, עשה תשובה הכתב מתבטל, לא עשה תשובה הרשום בכתב אמת (תנחו' בובר, לו ז). — ובספה"א: פי' שחור כלי ברזל וכו' ורושם בו את המגילה (ערוך ערך שחר). מכתב שקורין גרפיא ושל ברזל הוא קורע ורושם את הגלל שייש (רש"י, ע"ז כב:, ד"ה מכתבת). שרש אשר אינו נאמר על יום ידוע ולא עת רשום[2]) אלא על העת אשר הקב"ה מגלה אותו ברחמיו (ראב"ח הנשיא, ס' העבור, 22). ומעת שירשום (בגופו) באחד מדברים הרושמין אחר שישרוט באי זה מקום מן הגוף וכו' לוקה (רמב"ם, עכו"ם יב יא). שאמר לו המוכר רשום מקחך (הוא, מכירה ז ז). והעצם הוא הנמצא הבלתי צריך לנשוא, נרשום[3]) אותו תחלה כן עד שנוסיף ביאור (אמו"ר א א, 4). וכאשר רצה אבן גבירול לרשום אותו (את החמר הראשון) אמר וכו' (שם א ב, 11). לספרי הנביאים כלם קראו שם נביאים וכו' לרשום מעלתם וגם כן להבדילם מהכתובים (ר' אברבנאל, הקד' לנביאים ראשונים). — ורשם עצמו לעבודה זרה: מנהג העכו"ם שרושמין עצמן לע"א שלהן כלומר שהוא עבד נמכר לה ומרושם לעבודתה (חנוך מצוה רנג). — ואמר הפיטן: הקרואים בשמם כשמך, הרשומים ומצויינים לך (ינאי, האומרים, קרובי ימים נוראים, זולאי, שם). צאן קדשים, קהלות יעקב, רשומים בשמך (אם אני חומה, הושענות). הן על הבאר שוררו בעליזות וכו' ובספר מלחמות רשומה בשיטי חרוזות, אז ישיר ישראל את השירה הזאת (שמעון בר יצחק, אי פתרוס, זולת ז פסח). חדש ושבת חשב להפר חוטא ואשם חק ויעבר קול גם במכתב רשם ואמר הם כי לא להזכיר בשם (מנחם בר' מכיר, אודך כי עניתני, יוצר שבת ב חנכה). בלמדו ספר מפי משולי ערמת והבין ודקדק בדת רשומת (אלה אזכרה, מוסף יוה"כ אשכנז'; מחז' ת"ב ספרדי). — ואמר המשורר: ואהבתו בתוך לבי כתובה ומנער עלי לוחו רשומה (יוסף בן חסדי, הללבי חן, סעה"ש 28). ספרי אמת הם וכל דיניהם השם חתמם, שם הדברים על אפניהם עווז רשמם (ראב"ע, אלים ברולס, איגר 87). — בינ' פעו', רָשׁוּם, במשמ' כאלו מְצֻיָּן בסימנים, נִכָּר, חשוב ונכבד[1]): כלם קדושים ומורע אחד קדוש ומסתעפים מאנשים רשומים (ר"י אברבנאל, הקד' לס' שמות). והנה נתנו חז"ל בזה טעם למלת וילך שנאמר על מעשה רשום שנעשה וכו' להעיר על מעשה רשום ומצויין לעשותו (הוא, שמות, וילך איש מבית לוי). כאשר שמע סיסרא שברק בן אבינעם אדם גבור חיל רשום מאד (הוא, שפט', ויגידו לסיסרא). כיוון לזכור עניני דוד ומעשיו הרשומים (הוא, הקד' שמואל). עדין היו ביהודים אנשים רשומים בחכמה ובתפארת (שבט יהודה, הכוכב, 2). כל איש או אנשים שבמקרא שהיה איש חשוב רשום בעושר וטובה (ר"מ אלשיך, איו' א א). ונתקבצו ועמדו על נפשם קרוב לס"ד אנשים או יותר מהם אנשים רשומים וכו' (שו"ת מהרשד"ם יו"ד פ). ורבו ביניהם המריבות עד שנתרצו וברו שני דיינים רשומים מחכמי שלמי העיר (לחם רב סי' קעא). — ואמר המשורר: בבל העלמות נעימות ותמות ובנוי רשומות הלא אין כלאה

1) [ויסמן בסימן.]
2) [כתוב בְּמְפֹרָשׁ.]
3) [נסמן.]

1) [כהתפתחות המלה מְצֻיָּן, ובלעז ausgezeichnet וכדו' במשמ' מְשֻׁבָּח, שגם הוראתו בעקר מסמן בסימנים וציונים.]

(עמכו' פרלכסים, מחק ספסים, 47). — *מדה רְשׁוּמָה, מדה מסמנת ברשם בנכונה, gauged; jaugé; geaicht: ואם יש מנהג בעיר שאין מודדים אלא במדה הרשומה ברושם הידוע וזו אינה רשומה מותר להשהותה (טו"ע חו"מ רלא ג). — *רָשַׁם במשמ' עשה רֶשֶׁם: ותמצא הפעל נוכחה רוֹשֵׁם מאלו העצמים ונכח המועיל והמחדש (רס"ע פלקירא, מקו"ח לרסב"ג ה כח). התפעליות הנפש כמו הדאגה והכעס והיגון שירשמו רושם גדול (לכי היגון, 12). — *רָשַׁם עגול וכדו', עשה תנועה בצורת עגול [1]: עגולת המזלות היא העגולה אשר ירשמה השמש בתנועתו מהמערב אל המזרח (ס' הגדרים).

— נפע', *נִרְשַׁם, — שרשמו אותו, נטבע ונחקק: שהיו המכות נרשמות בגופיהן (של המצרים) (מד"כ תהל' עח). — ובמהמ"א: והמתחבר לרשע, מפני שהוא לומד ממעשיו והם נרשמים בלבו (רמב"ם, תשובה ד ה). כל ענין הראשונים לפי מעלתם היה בהתרשמות יתר וע"כ נרשם עונם (כלח ישראל סוף פרק ד). — ואמר המשורר: והנפ·ע ובעל חוב בלי שם יהי נשבע ומשתלם בנרשם (רב האי גאון, שערי שבועות, קבולי קונטרסים, לה.). והסוד הנזכר בכל ספר יקר ורשומו נכר במופתים נרשמים (משלם דאפיאירה, במזות בכבודם, ידיעות מכון שוקן ד, כו). נרשמת בכתב אשורי תורה כל סוד נעלמי היא נפש מכתב ניירי נקראת עוז תעצומי (כ"ם סבזי, סס יסוד, שירי תימן, 206). — *ונרשם דבר לפלוני, סֻמן בסימן המורה שהדבר שלו: למי זאת נרשמת הכר נא דבר אמת למי החתמת והפתילים (ר"י הלוי, יום ליבשה, גאלה ז פסח, זמורה ז, 268).

— פעי, *רִשֵּׁם, — שרשמו וחקקו בו סימן: למה נכתבה פרשת מצורע למעלן ואחריה פרשת סוטה, משל לתמורה שהיתה חולה והוליכה אצל האפייטרום וכיוה אותה וילדה בן מרושם, למה, שנכוית אמו, כך הולידה פרשת מצורע בן מרושם, זה הנואף וכו' (ר' תנחום בר חנילאי, מד"כ במדי ט). — ובמהמ"א גם במשמ' שרשמו אותו: מנהג העכו"ם שרושמין עצמן לע"א שלהן כלומר שהוא עבד נמכר לה ומרושם

[1]) [כשמוש הלעוים: beschreiben; décrire; to describe.]

לעבודתה (חנוך מלוה רכג). — ואמר הפיטן: בנתה ביתה בחכמה ובתבונה רושמה מבטן [1]) והוכנה וכו' יחד יתארסו שניהם באמונה (ברכת המזון לחתן, ידיעות מכון שוקן ה, קד).

— פע', *רִשֵּׁם, — רִשֵּׁם דבר, סִמֵּן וצִיֵּן אותו, הגדיר, bestimmen, definieren; déterminer, définir; to determine, define: והגדרת היסוד הכללי והצורה הכללית אינה ממה שאפשר וכו', אבל לרשם אותם אפשר מצד סגולותיהם המתחייבות להם (רס"ע פלקירא, מקו"ח לרסב"ג ה כח). ואלו הגרמים פועלים ומרשמים מקצתם במקצתם (קטעים מס' העצמים, קופמן, Stud. über Sal. Ibn Gabirol, עמ' 32). — ובמשמ' צִיֵּן ובחר, ואמר הפיטן: שׁוֹני כמלאכי מרומו מושבו רשמני לרוממו (אנעים מזומי שירים, יוצר א פסח, מחז' איטלי א, קד.).

— הפע', *הִרְשִׁים, — כמו קל, רָשַׁם, כתב, נתן סימן, ואמר הפיטן: בשלשת ימי אפלה נגהם להעמם, בשבעה ימי עברה להרשימם (אלהים אל דמי, סלוק שבת זכור). צבי קדש חללת ראשית מלהרשים, ציץ המטה ופרח הזדון ליורשים (שלמה הבבלי, תוחלת ישראל, סליחי ב עשי"ת). דברת מלבות שלישית חלם חמודות בפרושים, דמות נמר ולו ארבעה כנפים להרשים [2]) (מנחם בר' מכיר, אודך כי עניתני, יוצר שבת ב חנכה).

— הפע', *הֻרְשַׁם, — כמו נפע' ופֻע': ריבוי זקן לא יגלחו משורשם, סורטה בגיוויים לא יורשם (ינאי, טלטולי, קרובי ויקרא, זולאי, קסב). תכבד העבודה עלי כלה כהרשם, תאמים ספרו מעשה להולך בראשם (ר"י טוב עלם, אז כאראת, זולת שבת הגדול). — ובמשמ' סֻמן והגדר בסימנים: ויורשם (היסוד הכללי) עוד שהוא עצם מקבל לכל הצורות וכו' ותורשם (הצורה הכללית) שהיא עצם החכמה השלמה והאור הנקי (רס"ע פלקירא, מקו"ח לרסב"ג ה כט).

— התפ' *הִתְרַשֵּׁם, — התרשם דבר בדבר, השאיר בו רשמיו וסימניו, sich abzeichnen, Eindruck machen;

[1]) [הכלה נרשמה מלפני לידתה שתנשא לפלוני החתן.]

[2]) [לשם סימן והכר.]

se dessiner, faire impression; to leave its imprint, its impression: התחייב מזה שיהיה התטבעות חלקי הצורה וכו׳ והתרשמם ביסוד כפי מה שברצון ממנו (רס״ע פלקירא, מקו״ח לרסב״ג ב יח). מפני היות כל צורה מצורות הנמצאים התרשמה ביסוד (שם שם יט). כי האדם כשידבר באמרה תתרשם צורתה ועני‍נה בשמע השומע ושכלו, ועל זה הקרוב יאמר כי הבורא ית׳ וית׳ דבר בדברה והתרשם ענינה בעצם היסוד ושמר אותה, כלומר שהצורה הברואה נתרשמה ביסוד ונתטבעה בו (שם ה עא). ואחר כך יתחדש בו כח אחר בו ישמור מה שיתרשם בנפשו מהמורגשות אחר שיהיו נעלמים מהשיג ההרגש (הוא, המעלות ב, 45). נתרשם בבשרם רושם מצות הברית (מנחת קנאות, קופמן, 89). שהמראה שצריך מירוק וזיכוך לשיתרשמו בו הגוונים וכו׳ (רי״ל קאלו, תולדות יצחק, פח:). השמש כשיתרשם בלחות האוירי שנתחדש מהמטר תראה הקשת (ר״י אברבנאל, מ״ב כב). לגדל רבוי המים ההם שבאויר לא היו יכולים ניצוצי השמש לעבר בה עד שלא היה מתרשם הקשת לא בעננים ולא באויר (כלי יקר, נח ט יד). שיתרשמו בו (בחשן) מיד כל השנויים היעודים במערכת האומה (ר״מ ספנהים, יריעות שלמה א, כא:). רצה לחתם במאמר שיתרשם בלב השומע וישאיר בזכרונו למד גדול (שד״ל, דברי קהלת, מחקרי היהדות ב, 121). — והתרשם דבר מדבר, קבל רשם ממנו, נרשם סימנו בו, Eindruck empfangen; s'impressionner; to be impressed: ותמצא הנפעל נוכח המתרשם מהעצמים והמקבל התועלת (רס״ע פלקירא, מקו״ח לרסב״ג ג כא). ועיין בנפש הצומחת וכו׳ ותמצא הטבע עצור בה מתרשם ממנה (שם שם מב).

*רֹשֶׁם [1]), ש״ז, — סימן נִכָּר המורה על מה שקרה, Zeichen; sign(e): מה מיתה שנאמרה בידי שמים מיתה שאין בה רושם, אף מיתה שנאמרה כאן מיתה שאין בה רושם (רי, מכי׳ משפטים, מסכ׳ דנזיקין ה, פא:). ומה אש כל המשתמש בו עושה בגופו רושם, כך התורה כל המשתמש בה עושה בו רושם (ספרי דבר׳ שמג). לא סוף דבר חרב של

1) [ע״פ רשום, רושמא בארמ׳.]

מלחמה אלא אפילו חרב של שלום שכבר עשת רושם בימי יאשיהו (ירוש׳ תענ׳ ג ו). שבכל מקום שכתוב יין בתורה עשה רושם (מד״ר במד׳ י). בשעת השמד היו הפולחין לובשין סנדלים מסומרים והיו עושין רושם בארץ והיו בנות ישראל יוצאות ורואות את סנדליהן רשומות [1]) בארץ והיו מתיראות ומפילות (ר׳ יוחנן, דב״ר ליברמן, 82). — ורשם שבמדת המשקה, סימן למדה: המודד את הבור בין לעומקו בין לרוחבו אינו בכי יותן, אמר לו ר׳ טרפון מה לי כשמדדו לעומקו מה לי כשמדדו לרחבו, אמר לו בשמודדו לעומקו רוצה למשקה שברושם כשמדדו לרחבו אינו רוצה במשקה שברושם, אמר לו אם כן יהא משקה שברושם טמא למשקה שברושם טהור, אמר לו וכו׳ אי אפשר למשקה שברושם עד שיהא למטה מן הרושם (תוספת׳ מכשירי ב יד). — ובסהמ״א: הכתיבה בכל האומות הם רשמים וחקיקות מונחים כפי ההסכמה (דונש בן תמים, פיי יצירה, כג). נעשה (האדם) בחותם כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוי״ן [2]) בלעז (רש״י, ברא׳ א כז). שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם (הוא, שם כח י). חביותיהם של חרם היו וגפין אותם במגופת חרס וכו׳ וטח בו טיט סביב המגופה והוא קרוי רושם (הוא, ב״מ כג:, ד״ה ברשום). ואל יהיה רחוק בעיניך הראות רשמי ענינים אלהיים נכבדים בעולם הזה התחתון (ר״י א״ת, כוזרי א עז). ואף על פי שמריו בלבל אותו עליו והפסידו נשאר לו ממנו רשמים (ר״י א״ת, כוזרי ה כ, ופהקדמה הרביעית). כל מקום שאתה מוצא רושם רגלי אדם וכו׳ שם אני עומד לפניך (מדה״ג שמות יז ו, הופמן, 181). שהגדר או הרושם נותן הבנה ציורית במה שיש לו גדר או רושם (ר״י אלבו, עקרים ב ו). הרושם רשמים וצורות בכותל ובששר וכיוצא בהן בדרך שהציירין רושמים הרי זה חייב (רמב״ם שבת יא יז). היתה המדה של אחד מהן והיו בה רשמין לידע חציה, שלישה ורביעה וכיוצא בהן כיון שהגיע לרושם מן הרשמים קנה ראשון ראשון ואע״פ שלא נתמלאת המדה שכל רושם מהם כמדה בפני עצמה שהרי של אחד מהן היא המדה והוא סומך על הרשמים שבה (הוא, מכירה ד י).

1) [נ״א חקוקות.]
2) [.coin]

(על שרשי רגלי תתחקה) קרא הרושם שעושים רגליו שרשים (חוהב משפט לאיוב, לח.). דכיון שנדונו בגיהנם לעולם רושם גיהנם ניכר בהם כמו שניכר הרושם בשולי הקדירה (ריעב״א על ר״ה א, כג.). התפעלות מעט שקרה לאם בימי עבורה יעשה רושם בולדה (ר״י עמדין, מגדל עוז, ק:) — *ועשה חרון האל רשם, הכה פצעים נכרים: ויחר אף ה׳ במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי, אמר ר׳ שמעון בן יוחאי כל מקום שנ׳ חרון אף נעשה רושם חוץ מזו, וחכמים אומרים אף כאן נעשה רושם דכתיב אהרן אחיך הלוי (מדה״ג שמות ד יד, הופ׳ין, 37). שכל הקללות וארורים והחרמות והשמתות וכו׳ יהי רצון וכו׳ שאל ישלטו בנו ואל יעשו רושם (יהי רלון מלפניך, סדר התרת נדרים). — ואמר המשורר: וריבך ריב ותן מקום לשלום ותשבן חרבות אל נדנים, ולמה יעשה רשם חרונך ושנאה תעמד מאב לבנים (משלם בן שלמה דאפיאירה, בסוד עדה, ברודי, ידיעות מכון שוקן ז, סא). — *ובהשאלה רֹשֶם במשמ׳ הכר בזכרון האדם ובנפשו, Eindruck; impression: הכעס הוא תוגת או רושם נפשי (ר״י מסיר ליאון, נופת צופים ג ב, 113). ההתפעליות הם רשמים אשר יגיע, בחושינו ממוחשיהם כרשמים שיקבלו ממה שימושש מן החם והקר וכו׳ וכמו הרשמים שיקבל חוש הריח מן הריחות (אמו״ר לראב״ד א א, 6). אלו דברי תורה שהם מוסרים עושי פרי ועושים רושם מאחר שנכנסים בתוך לבו (הקד׳ של״ה). כל המוכיח ביושר לבב דבריו עושים רושם שכחם גדול להגיע עד לב שומעם (ר״מ אלשיך, איוב ו כה). ראיתי שהעביר בקולמוס בלי נימוס ועשה הדבר קצת רושם בלבי שאותו הגאון וכו׳ עלה עשן באפו ח״ו על שבאתי לחשוב על דבריו (שו״ת חות יאיר מג). הספר הזה ראוי שישים לבו עליו וכו׳ כי הוא גולל לעינינו ציור שלם מחיי מצרים מבלי אשר ישבית בכל זאת את הרושם הכללי (גוטלובר, הקד׳ ספר ממלרים). — *ובמשמ׳ השפעה: ועוד שלכל הכוכבים ומצבי הגלגלים רושם ועזר בו (ר״י א״ת, כוזרי ה יד). — *ורשם היום במש׳מ׳ תאריך, רשימת היום בכתב: והוא (אלכסנדרוס) מצא מכתב נקתניבור וכו׳ את משפט מולדו ואת רשם היום והשעה והרגע (יוסיפון יג). — *ורשם במשמ׳ סימון, הגדרה: וכאשר נבאר כונת מין מאלו המינים הנה כשנזכירהו בסוגו והבדלו נקראהו גדר ואם נבארהו בסוגו וסגולה מסגולותיו נקראהו רשם או חק, דמיון זה אמרנו בגדר האדם חי מדבר וכו׳ ואם בארנו שם האדם בשנאמר שהוא חי רחב החזה או שנאמר הוא חי נצב הקומה או חי צוחק הנה לאלו נקרא רשמים (מלות ההגיון י).

***רֶשֶׁם,** ש״ז, — כתב רשום, ואמר הפיטן: רשם ברית אשר כרת עימכם הוא חייכם ואורך ימיכם (ינאי, קרובי דבר׳, זולאי, רכג). מים לאדרך כניתה ברשם, להרגיע ברעפם לנפוחי נשם (ר״א קליר, אף ברי, תפלת גשם). שפל מרודנו עלה ולא נחפר, ברשם יקרך צופם חוקקנו לחיים בספר (שמעון בר יצחק, אני קראתיך, סליח׳ יום ג). רדו מלאכי צבאות שנונים בחרבם, רשם ואות רבם מסים בקרבם (מאיר בן יצחק, אדיר ונאה, יוצ׳ שבת אחר שבועות). ברבה החתים רשמם (של דור המבול) וכרבה מחה יקומם (נחמיה בן שלמה, אנאים גבורות, עבודת יוה״כ, ידיעות מכון שוקן ז, רכח). מכסה שמים בעבים ומלבישם ומחליף זמנים עלי חק ורשם (רסב״ג, מכסה שמים, דיוידסון-רבניצקי ו, 55). — ואמר המשורר: נפך רשמיו ומנפת טעמיו ורוחות מר דרור נפפו טוריו לנשמתי (יהודה בן גיאת, מבין עפאים, סעה״ש 125). — *ורֶשֶׁם במשמ׳ שם המפורש כבתיבו: אשרי עין ראתה פרישת כהן ברשם צועק אנא השם (משלם בן קלונימוס, עבודת יוה״כ).

***רִשְׁמָה,** ש״נ, — סִמּוּן בסימנים, הגדרה, Bezeichnung, Definition; designation, definition: הבנת ההבדל אשר בין שם המקרה ושם הפעל קשה וכמעט שציורה נמנע להלקח העצם ברשמת המקרה (פרופיאט דוראן, מעשה אפוד י, 50).

∞רִשְׁמִי[1]**,** ת״ז, — מטעם השלטון, הפקידות, המשרה וכדו׳ ולא כאדם פרטי, offiziell; official: ציר אנגליה הודיע שלבקור המלך אדוארד ברומי תהיה תכונה רשמית (הלפה שנה א 72). הנכאיב שני השופטים להעיד על אמתת ידיעותיהם בפני

---

[1]) [ע״פ הערב׳ רַשְׁמִי a) באותה משמ׳.]

---

a) رسمي

אנשים רשמיים ופקידי הממשלה (התחדשות ענין דריפוס, שם 73). נתפרסם באופן רשמי כי מיום 1 אפריל יחל מהלך המסעות (באספולות ישראל, הצפירה שנה ל 73). הודיעו בדרך רשמי כי הבקור הזה (של מלך אנגליה) יהיה רשמי (המליץ שנה מג 73). הוא (המאמר) צריך להחשב כמאמר רשמי למחצה (אחד העם, המטה ועכשו, הזמן שנה א 22). לפי ידיעה רשמית שנו תמול את מקום המלך (המליץ שנה 42 גליון 135).

רִשְׁמִי, ת״ז, — עושה רשם, ביחס לרשם שבנפש: ההתפעלות המיוחס אל החוש כאשר יקבל המוחשות וכו׳ יקרא התפעלות רשמיי (הגהת ר׳ יצחק ן׳ אלויו בס׳ הגדרים, ערך התפעלות).

רשע[1]), ממנו *הַרְשָׁעָה, מַרְשַׁעַת, רָשַׁע, רֶשַׁע, רָשָׁע, רִשְׁעָה, *רִשְׁעוּת, *רַשְׁעָן, *רַשַּׁעַת.

רָשַׁע, פ״ע, רָשַׁעְתִּי, רָשַׁעְנוּ, אֶרְשָׁע, תִּרְשַׁע, — א) חטא בזדון, פשע, עשה הרע, בנגוד אל צדק[2]), freveln, unrecht tun; faire des crimes, tort; to commit crimes, do wrong: חטאנו והעוינו רָשָׁעְנוּ (מ״א ח מז). על דעתך כי לא אֶרְשָׁע (איוב י ז). אם רָשַׁעְתִּי אללי לי וצדקתי לא אשא ראשי (שם שם יה). אל תִּרְשַׁע הרבה ואל תהי סכל (קהל׳ ז יז). חטאנו רָשָׁעְנוּ (דני׳ ט יה). — ועם השלמה, רשע מאלהים, חטא ופשע כלפי אלהים: כי שמרתי דרכי יי׳ ולא רָשַׁעְתִּי מאלהי (ש״ב כב כב; תהל׳ יח כב). — ב) יצא חיב בדין, schuldig befunden werden; être coupable; to be found guilty: אנכי אֶרְשָׁע למה זה הבל איגע (איוב ט כט). — ובתפלה: קשינו ערף רשענו שחתנו תעבנו (ודוי, אשמנו). — ובספה״א: אם רשעת אל תרשע הרבה (בשם רבא בר עולא, ילקוט שמעוני קהל׳ תתקעו). —

ובינ׳ פעו׳, *רָשׁוּעַ, חַיָּב בדינו, ואמר הפיטן: קורא לך ומתודה אני אשמתי ופשעתי, צדק נא דינהו ואל יצא רשוע (הסדר של תמה, כליח׳ לנעילה, סדור אר״ל, מרים.).

—הפעי׳, הִרְשִׁיעַ, הִרְשַׁעְנוּ, הִרְשָׁעְנוּ, הִרְשִׁיעוּ, מַרְשִׁיעַ, מַרְשִׁיעֵי, הַרְשִׁיעַ, תַּרְשִׁיעַ, תַּרְשִׁיעֵנִי, תַּרְשִׁיעֵי, יַרְשִׁיעַ, יַרְשִׁעַ, יַרְשִׁיעֵנִי, יַרְשִׁיעֶךָ, יַרְשִׁעֶנּוּ, יַרְשִׁיעוּ, יַרְשִׁיעֻן, — א) הִרְשִׁיעַ השופט את הנדון, מצא אותו רשע וחיב בדין, schuldig sprechen; condammer; to declare guilty: אשר יַרְשִׁיעֻן אלהים ישלם שנים לרעהו (שמות כב ח׳. והצדיקו את הצדיק וְהִרְשִׁיעוּ את הרשע (דבר׳ כה א). ושפטת את עבדיך לְהַרְשִׁיעַ רשע לתת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו (מ״א ח לב). הן אדני יי׳ יעזר לי מי הוא יַרְשִׁיעֵנִי (ישע׳ נ ט). יי׳ לא יעזבנו בידו ולא יַרְשִׁיעֶנּוּ בהשפטו (תהל׳ לז לג). יגודו על נפש צדיק ודם נקי יַרְשִׁיעוּ (שם צד כא). טוב יפיק רצון מיי׳ ואיש מזמות יַרְשִׁיעַ (משלי יב ב). מצדיק רשע וּמַרְשִׁיעַ צדיק תועבת יי׳ גם שניהם (שם יז טו). האף שונא משפט יחבוש ואם צדיק כביר תַּרְשִׁיעַ (איוב לד יז). והוא ישקט ומי יַרְשִׁיעַ ויסתר פנים ומי ישורנו[1]) (שם שם כט). — והרשיע אדם את חברו, את האלהים, אמר עליו שהוא רשע: לא מצאו מענה וַיַּרְשִׁיעוּ את איוב (שם לב ג). האף תפר משפטי תַּרְשִׁיעֵנִי למען תצדק (שם מ ח). —ובמשמ׳ הוכיח שפלוני רשע, שלא יצדק: וכל לשון תקום אתך למשפט תַּרְשִׁיעִי (ישע׳ נד יז). — והִרְשִׁיעַ פי האדם את עצמו, גלה רשעתו: אם אצדק פי יַרְשִׁיעֵנִי תם אני ויעקשני (איוב ט כ). יַרְשִׁיעֲךָ פיך ולא אני ושפתיך יענו בך (שם טו ו). — ב) הִרְשִׁיעַ האדם, הרשיע לעשות, עשה מעשי רשע, הראה עצמו רשע, כמו קל: חטאנו עם אבתינו העוינו הִרְשָׁעְנוּ (תהל׳ קו ו). אף אמנם אל לא יַרְשִׁיעַ ושדי

[1]) [גם בארמ׳ ובסור׳ בא שרש זה במשמ׳ שבעבר׳. ובכוש׳ רַסַע הוראתו התעלם, שכח, ובערב׳ רשׁע [a]) במשמ׳ רפיון ידים ורגלים. בשפות השמיות הקדומות, באשורי ובאוגרית׳, לא נמצא השרש.]

[2]) [מחוץ לס׳ איוב אין הפעל בקל בא אלא בודוי עוונות, וגם בס׳ איוב אך בגוף ראשון, ונראה שנולד הפעל בבנין הִפע׳ שבו רב שמושו.]

[a]) رسع

[1]) [כנראה אין האל הנושא בראשית המשפט אלא הרשע, וזאת הכונה: והוא, הרשע, שקט בלבו ויאמר: מי יַרְשִׁיעַ (אותי), הרי האל מסתיר פניו ומי ישורנו. ולהבנה זו מתאים, שנזכרו כדברים האלה כטענת הרשע בהמשך (לה יג וכו׳): אך שוא (תאמר) לא ישמע אל ושדי לא ישורנה, אף כי תאמר לא תשורני דין לפניו ותחולל לו.]

לא יעות משפט (איוב לד יב). חטאנו ועוינו הִרְשַׁעְנוּ[1]) ומרדנו וסור ממצותך וממשפטיך (דני׳ ט ה). יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים וְהִרְשִׁיעוּ רשעים ולא יבינו כל רשעים (שם יב י). ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הִרְשָׁעְנוּ (נחמי׳ ט לג). ואחרי כן אתחבר יהושפט מלך יהודה עם אחזיה מלך ישראל הוא הִרְשִׁיעַ לעשות (דהי״ב כ לה). כי אמו היתה יועצתו לְהַרְשִׁיעַ (שם כב ג)[2]). — וביני׳ מַרְשִׁיעֵי ברית, הפושעים בברית: וּמַרְשִׁיעֵי ברית יחניף בחלקות (דני׳ יא לב). — ואמר בן סירא: אל תרשיעך בעדת שער ואל תפילך בקהלה (ב״ס גני׳ ז ז). מרשיע נפשו מי יצדיקנו ומי יכבד מקלה נפשו (שם י כט). — ובתו״מ: שומע אני לשאול באורים ותומים, תלמוד לומר אשר ירשיעון אלהים, לא אמרתי אלא אלהים שהם מרשיעין (מכי׳, מסכ׳ נזיקין טו). אם המצא תמצא, אם המצא בעדים, תמצא בדיינים, פרט למרשיע את עצמו וכו׳ מאשר ירשיעון אלהים, ולא המרשיע את עצמו (ב״ק סד:). עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עידי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא וכו׳ (עולא, מכות ו.). הם הרשיעו עלינו שתי רשעיות (תנחו׳ בובר, דברים ג). — ובסהמ״א: ורש״י ז״ל פי׳ משחקת בתבל ארצו על הדורות מרשיעים[3]) שהיו מאדם ועד נח וכו׳ (ר״י נחמיאס, משלי ח לא). — ואמר המשורר: ואל תתחר במרשיעים ואל תתחר ברשעתם (ר״ם הנגיד, היה שומר דברים, בן משלי, אברמסון, 123). — ״ובמשמ׳ החטיא את פלוני, גרם לו להיות רשע: דחברים הם אומה אחת שבאה בימי רבי יוחנן וכשבאה לבבל הרשיעה את הפרסיים ואיתקלקלו טפי מארומאי (ר״י, תוס׳ גיטי יז., ד״ה הא מקמי).

— פע׳, ביני׳ ״מְרֻשָּׁע, — רשע מרשע, רשע גמור: ויכול כל אדם להקרא רשע ומרושע לפני המקום (יסודי התשובה פרק יז, לג., בשם סדר היום).

1) [כ׳ והרשענו.]

2) [בכתוב: ובכל אשר יפנה יַרְשִׁיעַ (ש״א יד מז) כנראה ט״ס, וצ״ל יוֹשִׁיעַ או יִוָּשֵׁעַ (כך השבעים) או יַעֲשִׁיר.]

3) [ברש״י שבדפו׳: הרשעים.]

— הפע׳, ״הֻרְשַׁע, — נחשב כרשע, ואמר הפיטן: נעגם בבכי כי הורשע כפתי והם יבכו פן צדיק ירשיעו (יוסי, אזכיר גבורות, עבודת יוה״כ, קנץ מע״י גאו׳ ב, 6). — ורשע מרשע, כמו מֻרְשָׁע: יודע אני בעצמי שאני רשע מורשע לפני המקום (פלא יועץ, ידיעה, קכט).

רָשָׁע, תוס״ז, נק׳ רְשָׁעָה, מ״ר רְשָׁעִים, רִשְׁעֵי, — א) חוטא ופושע בזדון, בנגוד אל צַדִּיק, תם, Frevler, Bösewicht; malfaiteur, impie; evil-doer, wicked: האף תספה צדיק עם רָשָׁע וכו׳ חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רָשָׁע והיה כצדיק כָּרָשָׁע (בראשי׳ יח כג–כה). רגלי חסידו ישמר וּרְשָׁעִים בחשך ידמו (ש״א ב ט). מֵרְשָׁעִים יצא רשע וידי לא תהיה בך (שם כד יג). שבר יי׳ מטה רְשָׁעִים שבט משלים (ישעי׳ יד ה). אין שלום אמר יי׳ לָרְשָׁעִים (שם מח כב). מדוע דרך רְשָׁעִים צלחה (ירמי׳ יב א). וסער מתחולל על ראש רְשָׁעִים יחול (שם כג יט). באמרי לָרָשָׁע מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רָשָׁע מדרכו הרשעה לחיתו הוא רָשָׁע בעונו ימות ודמו מידך אבקש (יחזק׳ ג יח). תחריש בבלע רָשָׁע צדיק ממנו (חבק׳ א יג). ושבתם וראיתם בין צדיק לְרָשָׁע בין עבד אלהים לאשר לא עבדו (מלאכ׳ ג יח). אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רְשָׁעִים (תהל׳ א א). בפעל כפיו נוקש רָשָׁע (שם ט יז). זמם רָשָׁע לצדיק וחרק עליו שניו (שם לז יב). מארת יי׳ בבית רָשָׁע ונוה צדיקים יברך (משלי ג לג). מגורת רָשָׁע היא תבואנו ותאות צדיקים יתן (שם י כד). הן צדיק בארץ ישלם אף כי רָשָׁע וחוטא (שם יא לא). תם וְרָשָׁע הוא מכלה (איוב ט כב). ארץ נתנה ביד רָשָׁע[1]) פני שפטיה יכסה (שם שם כד). ועיני רְשָׁעִים תכלינה ומנוס אבד מנהם (שם יא כ). מדוע רְשָׁעִים יחיו עתקו גם גברו חיל (שם כא ז). — ובצרוף לשם נרדף, רָשָׁע עריץ: ראיתי רָשָׁע עריץ ומתערה כאזרח רענן (תהל׳ לז לה). — ובצרוף שבסמי׳, רִשְׁעֵי (ה)ארץ: ונתתיו ביד הזרים לבז וּלְרִשְׁעֵי הארץ לשלל (יחזק׳ ז כא). שמריה ימצו ישתו כל רִשְׁעֵי ארץ (תהל׳ עה ט). לבקרים אצמית כל רִשְׁעֵי ארץ (שם קא ח). — ובת״ז על יד ש״ז: סורו נא מעל אהלי האנשים הָרְשָׁעִים האלה (במד׳ טז כו). אף כי אנשים

1) [ו״א: רשעים ירשו ארץ.]

רְשָׁעִים הרגו איש צדיק בביתו על משכבו (ש״ב ד יא). מלאך רָשָׁע יפל ברע וציר אמונים מרפא (משלי יג יז). העז איש רָשָׁע בפניו וישר הוא יכין דרכיו (שם כא כט). ארי נהם ודב שקק מושל רָשָׁע על עם דל (שם כח יה). זה חלק אדם רָשָׁע עם אל ונחלת עריצים משדי יקחו (איו׳ כז יג). — ובנק׳: להזהיר רשע מדרכו הָרְשָׁעָה לחיתו וכו׳ ולא שב מרשעו ומדרכו הָרְשָׁעָה (יחזק׳ ג יח–יט). — ב) שאין עמו הצדק במשפט או בריב, החַיָּב בדין, schuldig; guilty; coupable: והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לָרָשָׁע למה תכה רעך (שמות ב יג). ה׳ הצדיק ואני ועמי הָרְשָׁעִים (שם ט כז). אל תשת ידך עם רָשָׁע להית עד חמס (שם כג א). ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רָשָׁע (שם שם ז). והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הָרָשָׁע והיה אם בן הכות הָרָשָׁע והפילו השפט והכהו וכו׳ (דברי כה א–ב). להרשיע רָשָׁע לתת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק לתת לו בצדקתו (מ״א ח לב). מצדיקי רָשָׁע עקב שחד וצדקת צדיקים יסירו ממנו (ישע׳ ה כג). אמר לְרָשָׁע צדיק אתה יקבהו עמים (משלי כד כד). האמר למלך בליעל רָשָׁע אל נדיבים (איו׳ לד יח). — רָשָׁע לָמוּת, מי שדינו למות: ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רָשָׁע למות כי מות יומת (במד׳ לה לא). — ובתו״מ: חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מבלי עולם (ר׳ יהושע, סוט׳ ג ד). החמרין רובן רשעים והגמלים רובן כשרין (ר׳ יהודה, קדוש׳ ד יד). שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם (סנה׳ ח ה). שכל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם, אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם (שם י ו). משפט רשעים בגיהנם י״ב חדש (ר׳ עקיבא, עדיו׳ ב י). מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום (עקביא בן מהללאל, שם ה ו). הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע (נתאי הארבאלי, אבו׳ א ז). וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את הדין (יהודה בן טבאי, שם שם ח). ואל תהי רשע בפני עצמך (ר׳ שמעון, שם ב יג). והגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח (ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי, שם ד ז). אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים (ר׳ ינאי שם שם טו). להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם וכו׳ וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם (שם ה א). מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע (שם שם יט). אוי לרשע אוי לשכנו (נגע׳ יב ו). קטנים בני רשעי ארץ אין להם חלק לעולם הבא (תוספת׳ סנה׳ יג א). אמרתי לו (ליצר הרע) רשע אתה כפחז בדבר שאינו שלך (שמעון הצדיק ירוש׳ נדר׳ א א). יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו וכו׳ רשע וטוב לו רשע שאינו גמור, רשע ורע לו רשע גמור (ר׳ יוסי, ברכ׳ ז.). הלעיטהו לרשע וימות (רשב״ג, ב״ק סט.). וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל (רבי יוחנן, סנה׳ מז.). אפילו רשע וחוזר בו, הקב״ה מקבלו (ר׳ ירמיה, מד״ר ויקר׳ טו). נוח לרשעים שיהיו סומין שעיניהם מביאין רעה לעולם (שם במד׳ כ). אמר לו הקב״ה (לפרעה) אי רשע מה אתה מבנים עין רעה בבני (שם דבר׳ א). — ומצוי כשם לואי לשמות צוררי ישראל, המן הרשע, טיטוס הרשע, אדרינוס הרשע וכדו׳. — ונקי *רְשָׁעָה, במשמ׳ אשה רשעה ורעה: שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לביתו (סוט׳ ו.). הלך זה ונשא רשעה אחת ועשתה אותו רשע (מד״ר בראש׳ יז). — *מלכות אדום הָרְשָׁעָה, ובקצור מלכות הָרְשָׁעָה[1], כנוי למלכות רומי: אף בימי מלכות רשעה הזאת היו משלשלין להן שתי קופות של זהב וכו׳ (ר׳ לוי, ירוש׳ ברכ׳ ד א). פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה (ת״ר, ברכ׳ סא:). אי אתה מתירא מפני מלכות הרשעה (ר׳ עקיבא, שם שם). וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל גסטרא של בית פעור (סוט׳ יג:). כמה פריה ורביה ביטלה רשעה זו מישראל (ב״מ פד:). ותדעל מלך גוים, זו מלכות הרשעה שהיא מכתבת טירוניה מכל אומות העולם (מד״ר בראש׳ מא). ברזל אין כתיב כאן לא במקדש ולא במשכן למה שנמשלה בו אדום הרשעה שהחריבה בית המקדש (שם שמות לה). — ובתפלה: כשעמד

---

[1] [כך יש לנקד בצרוף זה, ולא הָרִשְׁעָה, כמוכח מן הצרוף „אדום הרשעה“, ועי׳ בהערה הבאה.]

עליהם המן הרשע בקש להשמיד להרג וכו' (על הנסים, בימי מרדכי, לפורים). כשעמדה מלכות יון הרשעה[1]) על עמך ישראל להשכיחם תורתך וכו' (בימי מתתיהו, לחנכה). — ובספה״א: עד שלא באת אצלי היה הקב״ה רואה מעשי ומעשה עמי ואני צדקת ביניהם, משבאת אצלי, לפי מעשיך אני רשעה[2]) (רש״י, ברא׳ יט יט). אומה רשעה שהיו בימי פרסיים וכופין את ישראל לעשות מלאכתן (הוח, ביל׳ ו., ד״ה חברי). ונימא שנואה היינו רשעה דהיא שנואה לפני המקום (תוס׳ יבמ׳ כג., ד״ה וכי ים). להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם (רמב״ם, מלכים ג י). להשארת הנפשות החשובות ואבדן הרשעות (אמו״ר א ג, 13). ושהאנשים בקשו הפרדה, למה שהיו המדינות רשעות ומעיקות וכו' (כבוד אלהים, יג:).

רֶשַׁע, ש״ז, רֶשַׁע, רִשְׁעָהּ, רִשְׁעוֹ, רִשְׁעֵנוּ, — מעשה הרשע, תכונת הרשע, מעשי חטא ועון בזדון, בנגוד אל צדק, צדקה, אמת, Frevel, Ungerechtigkeit; crime, injustice: אל תפן אל קשי העם הזה ואל רִשְׁעוֹ ואל חטאתו (דבר׳ ט כז). מרשעים יצא רֶשַׁע וידי לא תהיה בך (ש״א כד יג). ידענו יי׳ רִשְׁעֵנוּ עון אבותינו כי חטאנו לך (ירמי׳ יד כ). כי הזהרת רשע ולא שב מֵרִשְׁעוֹ ומדרכו הרשעה (יחזק׳ ג יט). בְּרִשְׁעוֹ גרשתיהו (שם לא יא). כי לא אל חפץ רֶשַׁע אתה (תהל׳ ה ה). אהבת צדק ותשנא רֶשַׁע (שם מה ח). אל תט לבי לדבר רע להתעולל עללות בְּרֶשַׁע את אישים פעלי און (שם קמא ד). לא יכון אדם בְּרֶשַׁע (משלי יב ג). חללה לאל מֵרֶשַׁע ושדי מעול (איוב לד י). לאיש כמוך רִשְׁעֶךָ ולבן אדם צדקתך (שם לה ח). — ובצרופים עם פעל, חרש רֶשַׁע, עשה רֶשַׁע: חרשתם רֶשַׁע עולתה קצרתם אכלתם פרי כחש (הוש׳ י יג). תועבת מלכים עשות רֶשַׁע כי בצדקה יכון כסא (משלי יז יב). — ועם שמות עצם: הן לריב

[1]) [כתב ר׳ אליה בחור בנמוקים לס׳ השרשים לרד״ק (ערך רשע): וכן ראוי לומר בברכת על הנסים דחנוכה מלכות יון הרשעה הריש בשוא והשי״ן בקמץ וכו׳, ע״כ.]

[2]) [במד״ר (ברא׳ כ): עכשיו שבאתה אצלי באתה להזכיר את עוני ולהמית את בני ע״כ, ומעין זה בפסיק׳ רבי, ביום השמיני(י.).]

ומצה תצומו ולהכות באגרף רֶשַׁע (ישע׳ נח ד). פתח חרצבות רֶשַׁע התר אגדות מוטה (שם שם ו). החמס קם למטה רֶשַׁע (יחזק׳ ז יא). עוד האש בית רשע אצרות רֶשַׁע ואיפת רזון זעומה האוכה במאזני רֶשַׁע ובכים אבני מרמה (מיכ׳ ו י—יא). בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רֶשַׁע (תהל׳ פד יא). כי לא ינוח שבט הָרֶשַׁע על גורל הצדיקים (שם קכה ג). כי לחמו לחם רֶשַׁע ויין חמסים ישתו (משלי ד יז). כי אמת יהגה חכי ותועבת שפתי רֶשַׁע (שם ח ז). לא יועילו אוצרות רֶשַׁע וצדקה תציל ממות (שם י ב). — ובתו״מ: מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה (אבי״, סנה׳ מז.). מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו (רבא, שם שם). שהיה קרח פיקח ברשעו (תנחו׳ בובר, קרח טו). — ומלבן ברשע, כפול ברשע: ולרבקה אח ושמו לבן, א״ר יצחק לשבח, פרדכסיוס, ור׳ ברכיה אמר לגנאי מלובן ברשע (מד״ר ברא׳ ס, ועוד).[1]) — ובספה״א: והוא מחלקו לשנים, רשע ורעה, והרשע הוא מעשה היד ודבור הפה, והרע הוא בלב (ראב״ע, הגיון הנפש, לג:). — ואמר הפיטן: קול אומר קרא קולי אל יי׳ אקרא, רישע לא יחובר, רשות קחת סבר (ר״א קליר, קטע עבוד׳ יוה״כ, Elbog., Stud., עמ׳ 120). — ואמר המשורר: חבל גנת ילדי רשע, על כן שאפה אל גן זכיו (רמב״ע, הענק ח, בדודי, סעו).

רִשְׁעָה, ש״נ, סמי׳ רִשְׁעַת, כנ׳ רִשְׁעָתוֹ, — כמו רֶשַׁע: אל תאמר וכו׳ בצדקתי הביאני יי׳ לרשת את הארץ הזאת וּבְרִשְׁעַת הגוים האלה יי׳ מורישם מפניך לא בצדקתך ובישר לבבך וכו׳ כי בְּרִשְׁעַת הגוים האלה יי׳ אלהיך מורישם מפניך (דבר׳ ט ד—ה). והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו כדי רִשְׁעָתוֹ במספר (שם כה ב). כי בערה כאש רִשְׁעָה שמיר ושית תאכל (ישע׳ ט יז). ותמר את משפטי לְרִשְׁעָה[2]) מן הגוים ואת חקותי מן הארצות אשר סביבותיה (יחזק׳ ה ו). צדקת הצדיק עליו תהיה וְרִשְׁעַת רשע עליו תהיה (שם יח כ). ובשוב רשע מֵרִשְׁעָתוֹ אשר עשה ויעש משפט וצדקה וכו׳ (שם שם

[1]) [עי׳ למאמר זה בדברי העורך, הלשון והספר א, עמ׳ 123 וכו׳.]

[2]) [כאן כצה״פ מן רֶשַׁע.]

כז). צדקת תמים תישר דרכו וּבְרִשְׁעָתוֹ יפל רשע (משלי יא ה). צדקה תצר תם דרך וְרִשְׁעָה תסלף חטאת (שם יג ו). — ובצרופים עם שם עצם או פעל: וקראו להם גבול רִשְׁעָה והעם אשר זעם יי׳ עד עולם (מלא׳ א ד). גם נבנו עשי רִשְׁעָה (שם ג יה). והיו כל זדים וכל עשה רִשְׁעָה קש ולהט אתם היום הבא (שם שם יט). — וכדמות דמיונית: וזאת אשה אחת יושבת בתוך האיפה ויאמר זאת הָרִשְׁעָה (זכרי ה ז—ח). — ובתו״ם: כושן רשעתים, שעשה שתי רשעיות[1] אחת ששיעבד את ישראל ואחת שעבר על השבועה (תוספת׳ סוט׳ יא ז). רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות (ירוש׳ תרומ׳ ז א). במי שיש בו שתי רשעיות הכתוב מדבר (שם כתוב׳ ג א). וכל העובר עבירה סמוך למיתתו דומה שלא היתה מדת רשעתו חסירה אלא אותה עבירה והשלימה (מד״ר קהל׳, אמרתי אני בלבי על דברת). הם הרשיעו עלינו שתי רשעיות (תנחו׳ בובר, דבר׳ ג). כבהו כדי רשעה אחת מלפניו ושתי רשעיות מאחוריו (מדר׳ תהלים, דבר׳ כה ג). — ובתפלה: וכל הרשעה כלה כעשן תכלה (ובכן תן פחדך, תפל׳ ר״ה ויוה״כ). — מלכות הרשעה, עי׳ רֶשַׁע, הערות. — ואמר המשורר: והשחירו צדקות הלבנות והלבינו רשעות השחורות (ר״ש הנגיד, אלהים מאריך, דיואן, הברמן א, 98). אכן לצפה בסוף טוב לב בדלות עם לכת עלי קשט מן רשעה ורבנות (סוף, בן משלי, הברמן, 325). לך אודה ואתודה עלי חטאי ורשעתי (ראב״ע, לך אלי, כהנא א, 204).

***רִשְׁעוּת,** ש״נ, — יחס של רִשְׁעָה, ביחוד גם יחס רע כלפי ישראל, שנאת ישראל: אמר כמה הם מדות הרשעות, אמרתי סכלות וגאוה ושטות ועזות (ר״י חריזי, תחכ׳ לו, 299). ואהיה כמו הרשעים רשע ואדבר רשעיות ומיניות (דרך אמונה א ג, כה:). ועיד הוצאות וורשי׳ מחמת הרשעות שנתחדשה אין בעת פנאי לעיין בדיניהם (פנקס ו״ד

[1]) [כמ״ז של רִשְׁעָה הבינו חז״ל רִשְׁעָתַיִם בשם הפרטי כושן רשעתים מלך ארם נהרים, שדרשו אותו: שעשה שתי רשעיות, מלובן ברשעה וברמאות, ומשום כך זהו אותו עם לבן הארמי; עי׳ בדברי העורך, ללשון והספר, א, 127.]

ארבע ארצות, שנת ת״ד, היילפרין, 72). ומנת ומתנות לאדונינו המלך יר״ה ושריו בוועדים וביטל רשעיות בוורשי בוועדים ושלא בוועדים (שנת תמ״א, שם, 171). ופטורים מטענות וביטל רשעיות (שם שם, 177).

***רַשְׁעָן,** רַשְׁעָנִי, ת״ז, — עושה מעשה רֶשַׁע: וייטב אלהים למילדות בהשגחתו עם היותן מצריות רשעניות הטה לבבן (ר״י אברבנאל, שמות א).

***רַשַּׁעַת,** ש״נ, — אשה רְשָׁעָה, מַרְשַׁעַת: הלך החסיד ונשא רשעת[1]) אחת (בראשית רבתי, אלבק, 39).

רשף[2]), ממנו רֶשֶׁף, *רָשַׁף.

רֶשֶׁף, ש״ז, מ״ר רְשָׁפִים, סמי׳ רִשְׁפֵּי, רִשְׁפֵּי, כנ׳ רְשָׁפֶיהָ, — עוף דמיוני טורף ומכלה, דמות דמיונית בעלת כנפים טורפת וחוטפת[3]), Harpye : harpie,—y: אספה עלימו רעות חצי אכלה בם מזי רעב ולחמי רֶשֶׁף וקטב מרירי (דבר׳ לב כד). לפניו ילך דבר ויצא רֶשֶׁף לרגליו (חבק׳ ג ה). ויסגר לברד בעירם ומקניהם לָרְשָׁפִים (תהל׳ עח מח). — ובני רשף באותה משמ׳: כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא יצמח עמל, כי אדם לעמל יולד ובני רֶשֶׁף יגביהו עוף[4]) (איוב ה ו—ז). — ובהשאלה רשפי קשת, רשפי

[1]) במדר״ר (בראש׳ יז): רשעה.]

[2]) [עי׳ רֶשֶׁף, הערה.]

[3]) [הוראת המלה לא יכלה להתברר כל צרכה, כל עיד לא הובן הכתוב באיו׳ ה ז המובא בהמשך, ועל כן נחלקו המתרגמים והמפרשים בפרוש המלה במקומות השונים במקרא, כגון: אש, להבה, חַמּוֹת, ניצוץ, דֶּבֶר, עוף טורף, ולפי זה שמוש השם בסהמ״א. וחז״ל אמרו: ואין רשף אלא מזיקין וכו׳ ואין רשף אלא יסורין (ברכ׳ ה.), רשפים אלו עופות (מד״ר שמות יב). ועי׳ בהערה שאחר זו.

בכתבות הכנעניות בא רשף גם כדמות אלהית, גם בצרוף רשף חץ וכן בכתבת אזתוד מקארא-טפה בצרוף רשף צפרם. שם אחרון זה פרושו כנראה רשף חוטף צפירים או צִפֳּרִים, ולפי זה אין אולי רשפחץ לשון יורה חצים, כדעת רבים. ואמנם זיהו היונים את האל רשף באלוהה אפולון, יורה החצים.]

[4]) [שני הפסוקים לא הובנו במסורת הפרשנות, ויש להבין אותם בהמשך לנאמר באיו׳ ד ח וכו׳ על

אהבה ואש כדמויות עפות סכלות ומשמידות כמלחמה זבאש קנאת האהבה: שמה שבר רִשְׁפֵי קשת סגן זחרב ומלחמה (תהל׳ עו ד). כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אש שלהבתיה (שה״ש ח ו). — ואמר בן סירא: כ ר ש ף יניף שלגו וכארבה ישכון רדתו (ב״ס גני׳ מג יז). — ובסהמ״א: ואחרי הגבול הזה אש אוכלה אל השמים עולה גחלים בוערים ו ר ש פ י ה סוערים להביה כחרבים ושביביה ככוכבים (רלב״ע, חי בן מקיץ, כהנא ב, 49). והשמש תפרש כנפיה להאיר נשפיה ותפיץ ר ש פ י ה להחיות נגופיה (כ״י חריזי, תחכ׳ ה, 67). שלח קסמיו לשעירים ובני ר ש ף עצת תושיה מפיהם לקחת (גוטלובר, יוגלרים, 56). — ואמר הפיטן: כמס דב ר ש פ י להב מלהיב ללהב (ר״א קליר, הבתולות, קרובי פורים). כל ר ש פ י רומה בקול מקדשים (שמעון בר יצחק, כל שנאני שחק, קרוב׳ ב כ״ה). אלהי מלט סגלה מ ר ש ף (רסב״ג, וארץ השפיל, ביאליק-רבניצקי ב, 185). צלח למזבח הפוש מחתת אודם, צברה ומלאה ר ש פ י ם ולא אפר (יוחנן הכהן בן יהושע, אזכר סלה, עבודה, מחז׳ איטלי ב, קל:). זוחלים ובני ר ש ף כתרו את צאנך (רועה ישראל האזינה לקול אנך, שחר׳ יוה״כ, סדור מנהג ארם צובה, תרב.). — ואמר המשורר: תמוז בו ירבה החם בגופים עם יבש שיבער כ ר ש פ י ם (ראב״ע, שמעו נא, כהנא א, 185). — ובמשמ׳ חם: כי המראים אמנם ימצאו מהתערב המקרים הראשונים לכל הנמזגים הנמצאים בהתחלותיהם, והם ארבעה: ה ר ש ף והיובש ו ה ר ש ף והרטיבות והקור הרטבי והיובש הקר (ס׳ המאמר לאבו אפלח הסרקסטי, הוצ׳ סלוס, קרית ספר ג, עמ׳ רב). — ומ״ר רְשָׁפוֹת: בערו בקרבי ר ש פ ו ת (מנחם בן סרוק, אגרת לחסדאי אבן שפרוט, תשו׳ תלמידי מנחם, 36).

„חרשי און וזרעי עמל יקצרהו״: און זה ועמל זה שיזרעו ויחרשו לא יצליח; לא יצא כלל מעפר השדה און זה ומאדמתם לא יצמח עמל זה שזרעו; ואף אם יולד אדם — ילד — לזורעי עמל אלו, כי אז יבאו בני רשף הטורפים ויחטפו ויגביהו אותו אתם בעופם. כאן באה המלה רשף בהקבלה מלאה לשמוש המלה harpya ביונ׳ וברומ׳, ואף אפשר ששתי המלים קרובות הן בתולדותן. ועי׳ בדברי העורך, הלשון והספר א, 386 וכו׳.]

רָשַׁף[1], פ״י, — להט ושרף באש להבה, (ver)brennen; brûler; to burn: גדודי טובותיו לפניו הלכו, קשתם דרכו וחרבם שלפו, וערי עדיו כבשו ולכדו ושרי צריו טרפו ו ר ש פ ו (קטע מזמן הגאונים, סעדיאנה שכטר, 68). ר ש ף נצוצים באור חדק (ר״א קליר, אליס ביום מחסן, על). ר ש פ ת צרים (הוא, אפיקים, קרוב׳ ב פסח). רוכים ימציאוהו מחתות דקה, ריקן כף להריקה, רד בחופניו לתוכה שחוקה, ר ש פ ה פנימה ותימר כחוקה (משלם בן קלונימוס, אשוחח נפלאותיך, עבודה, Elbog., Stud., 130).

— נפע׳, נִרְשַׁף, — שרשפו ושרפו אותו, ואמר הפיטן: לא תשא טעות פן ת ר ש ף באש בוערה (ר״א קליר, ויחד אבי סוכה, תפלת טינה ללוכן).

— פעי, רִשֵּׁף, — כמו קל, ואמר הפיטן: רגיל ועיתי הריצו להר צוק, רץ מהיר למלאכתו ולא קם רצון הלבים פר ושעיר הקטיר ר י ש פ ם בליל (קטע מעבודה, Elbog., Stud. 164). כהושעתה קיצב פר ושעיתו למעלה, ר י ש פ ת ו האש וגם חמים אשר בתעלה (מחזור ויטרי, 449). ר ש ף ואבד מכרסם עוללי (יחיאל בר אברהם, אני הגבר, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, כח).

— פע׳, רֻשַּׁף, — כמו נִפע׳, ואמר הפיטן: תעו כחדק ממסוכתם ובכן ר ש פ ה סכתם (ר״א קליר, קיסט שעירת עז, קרוב׳ א סכות). חכלים נפלו לתם באהלי מקרא ומשנה, חקתו בכסא רום ו ר ו ש פ ו צריו חרולים (רסע״ג, אלהים יה מקדם, עבודה, סדור רסע״ג, תי—תיא).

— הפע׳, הִרְשִׁיף, — כמו קל ופִע׳: לא שוא אלות אשר יסוד מ ר ש י פ י ם (ר״א קליר, תפלת טינה ללוכן). בבוקר בצאת השמש בגבורת חמתו הוא מלהיב ובערב בבוא השמש בחוזק חמתו מ ר ש י ף והצהרים קשה משניהם (אסף, 123:).[2]

[1] [פעל נגזר מן השם רֶשֶׁף.]

[2] [בפיוט אם ימלאו העבים של ר׳ נחמיה בן שלמה (זולאי, ידיעות המכון שוקן ד, רי) שורה קטמ נאמר: מורא סובלם בחרץ, להרשיף שרצי מים, ופרש המהדיר: לברא בני רשף. אך כנראה ט״ס היא במק׳: להשריץ.]

***רֶשֶׁק**[1], ס"ז, — שם צמח בֹּשֶׂם, נֵרְד, Narde; nard, ואמר המשורר: תלמי יתנו נרדי ו ר ש ק י (משה, אבי הכרם, אילת השחר יוס ו, כג:).

***רִשְׁקָה**, ס"נ, — כמו רֶשֶׁק: ופירש על זה בעל קמחא דאבישונא שהדברות העליונות היו בהשקת שפתים ולא בהנעה כי אם הקולות היו נרשמות באויר לפי דעת חכמי האמת בחירות כרכומי ר ש ק ו ת, שהיו נרשמות האותיות באויר ונחקקות בדמות זוהר (הגי׳ לקול יהודה לכוזרי א פט). —ואמר הפיטן: אחת לאחת משיקות בהירות כרכומי ר ש ק ו ת (סבתי בן משה מרומא, יול׳ פסח, מחז׳ איטל׳ א, קג.).

***רִשְׁרוּשׁ**, ס"ז, — קול עלי היער ברוח וכדו׳, נוהג בספרות ובדבור.

***רִשְׁרֵשׁ**[2], פ"ע, — רשרשו העצים, רשרשו דפי הניר, השמיעו קול בתנועתם ברוח או בידו של אדם: כשהרגשתי בידי הניר ה מ ר ש ר ש קפצתי במהירות עזה החוצה (אחד מרבים, זכרונות הפסל גרוך סן, 49, כדפס מקדם בהתקפת סנה ז, א׳ תתל"ז למרכן).

רשש[3], ממנו רָשִׁישׁ, רָשַׁשׁ, *רָשֵׁשׁ.

רָשַׁשׁ, קל לא נמצא במקרא.

— פוּעַ׳, רֻשַּׁשׁ[4], — החריב והרס: ואכל (האויב) קצירך ולחמך וכו׳ יְרֹשֵׁשׁ ערי מבצריך אשר אתה בטח בהנה בחרב (ירמ׳ ס יז). — ואמר הפיטן: והכלים תמשש והחמץ ת ר ו ש ש ותשרפנו בשש עדי אחד ועשרים (רשב"ג, שמר לבי, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ג, 145). צבאות כל חמדת שכיות צאנן יציע ל ר ו ש ש ארבע מלכיות

---

1) [מן הארמ׳ שבתרגומים ובתו"מ: רישקא, וכן בסור׳ רֶשְׁקָא, מן הפרס׳ רישה, עי׳ לֵו, פלורה II, 15.]

2) [מלה שנוצרה בחקוי קול העלים. ועי׳ גם אבינרי, מלון חדושי ביאליק עמ׳ 43 וכו׳.]

3) [אין מקור השרש ברור כל צרכו. בסור׳ רש(ש) פרושו הכה בפטיש. ועי׳ גם רָשִׁישׁ, הערה, וההערות על תְּרְשִׁישׁ בשמושיו השונים.]

4) [ועי׳ גם רִישׁ, פוּעַ׳, עמ׳ 6740, הערה 2).]

(ר"א קליר, מנסר, מוסף פרשת החדש). — ואמר המשורר: תבל ת ר ש ש עצומי כח וגאים בהונים, עד תתנם שאלי פת לחם קצוצי בהונים (רמז"ע, הענק ה, בכורי, סעה). — ואמר המליץ: עשק ועול י ר ו ש ש ו ויהרסו ארמון גאים (נ"ז, נ"ס כא ה).

— פעי׳, רֻשַּׁשְׁנוּ, — רֻשַּׁשׁ, שֻׁדַּד, נהרס: כי תאמר אדום רֻשַּׁשְׁנוּ[1] ונשוב ונבנה חרבות כה אמר יי׳ צבאות המה יבנו ואני אהרוס (מלאכי א ד).

— קל, *רָשַׁשׁ[2], פ"י, — כמו דוש, דָּשַׁשׁ: רשושי חליקא טרגום וטיסני ר ו ש ש י ן בצינעה לצורך המועד (הלכ׳ פסוקי לתלמידי יהודאי גאון, הלכי המועד, 131). ר׳ יוסי אומר רשושי צפרין הן החמירו על עצמן שלא היו ר ו ש ש י ן כל עיקר (שם שם).

— פעי׳, רִשֵּׁשׁ, — כמו פוּע׳, ואמר הפיטן: ר ש ש תנין ליום נחמה לסעודות משבילים (אליה, אגורה, יוצר שבת ה אחה"ס).

***רָשֵׁשׁ**, ס"ז, — כמו רָשִׁישׁ, חלש, חסר אונים, ואמר בן סירא: יש ר ש ש ואבד מהלך חסר כח ויותר אונש ועין יי׳ צפתהו לטוב וינעריהו מעפר צחנה (נ"ס גני׳ יא יב).

רֶשֶׁת, ס"נ, רָשֶׁת, כנ׳ רִשְׁתִּי, רִשְׁתּוֹ, רִשְׁתָּם, — א) גרעיני תבואה וכדוי שהציד זורה ומפזר אותם על המלכדת כדי לפתות צפרים לבוא אליה, פתיון, שרגוג[3], Köder; appât; bait: כי חנם מזרה הָרָשֶׁת בעיני כל בעל כנף[4].

---

1) [ז"א: נהרסו בתיגו.]

2) [ע"פ הקריאה רשושי במק׳ דָּשׁוּשֵׁי בתו"ם. עי׳ דָּשׁוּשׁ.]

3) [זו כנראה הוראתה הראשונה של רֶשֶׁת (כמקור מן ירש) ועל כן שמוש הפעל זרה על יד רשת, כדברי רש"י לכתוב משלי א יז: כי חנם מזורה הרשת, כי העופות הרואים חטים וקטניות מזורים על הרשת חנם הוא בעיניהם שאינם מכירים על מה היא נזרת ויורדין בה ואוכלין, ע"כ. ובכתבי אוגרית (גרא א, גינזברג, 23): קח רתת בדכ (קח רשת בידך).]

4) [עי׳ בהערה שלפני זו, והכונה שנדמה לצפרים כאלו קבלו כאן מתנת חִנָּם ממש, ואולי אף בהכנת המלה רשת בחדוד, כלשון ירושה שנפלה לפני הצפרים.]

(משלי א יז). — ב) שבכת חוטים וחבלים שצדים בהם צפרים או דגים, Netz; filet; net: יארב במסתר כאריה בסכה יארב לחטוף עני יחטף עני במשכו בְרִשְׁתּוֹ (תהל' י ט). עיני תמיד אל יי' כי הוא יוציא מֵרֶשֶׁת רגלי (שם כה יח). כי שלח בְּרֶשֶׁת ברגליו ועל שבכה יתהלך (איו' יח ח). — ובצרופים, פרש רשת על פלוני, ליד מעגל או לרגלי ההולך: ופרשתי את רִשְׁתִּי עליו ונתפש במצודתי (יחזק' יב יג). ופרשתי עליו רִשְׁתִּי ונתפש במצודתי (שם יז כ). ויפרשו עליו רִשְׁתָּם בשחתם נתפש (שם יט ח). ופרשתי עליך את רִשְׁתִּי בקהל עמים רבים והעלוך בחרמי (שם לב ג). כי פח הייתם למצפה וְרֶשֶׁת פרושה על תבור (הוש' ה א). אפרוש עליהם רִשְׁתִּי כעוף השמים אורידם (שם ז יב). טמנו גאים פח לי וחבלים פרשו רֶשֶׁת ליד מעגל מקשים שתו לי (תהל' קמ ו). גבר מחליק על רעהו רֶשֶׁת פורש על פעמיו (משלי כט ה). פרש רֶשֶׁת לרגלי (איכה א יג). — וטמן רשת: טבעו גוים בשחת עשו בְּרֶשֶׁת זו טמנו נלכדה רגלם (תהל' ט יו). תוציאני מֵרֶשֶׁת זו טמנו לי (שם לא ה). כי חנם טמנו לי שחת רִשְׁתָּם חנם חפרו לנפשי תבואהו שואה לא ידע וְרִשְׁתּוֹ אשר טמן תלכדו (שם לה ז-ח). — והכין רשת רֶשֶׁת הכינו לפעמי (שם נז ז). — ומעשה רשת, דבר עשוי בצורת רשת: ועשית לו מכבר מעשה רֶשֶׁת נחשת ועשית על הרשת ארבע טבעת נחשת על ארבע קצותיו ונתתה אתה תחת כרכב המזבח מלמטה והיתה הרשת עד חצי המזבח (שמות כז ד-ה). ויעש למזבח מכבר מעשה רֶשֶׁת נחשת (שם לח ד). — ואמר בן סירא: והיתה לך רשתה (של החכמה) מכון עז וחבלתה בגדי כתם עדי זהב עולה ומוסרותיה פתיל תכלת (ב"ס גני' ו כט-ל). דע כי בין פחים תצעד ועל רשת תתהלך (שם ט יג). — ובתו"מ, גם מ"ר רשתות: הרשתות והמכמרות והמדף הפלצור ומצודות הסכרין טמאין (כלים כג ה). המים העולין וכו' במצודות ובברשתות ובמכמרות אינן בכי יתן (מכשירי ה ז). אמר להם (השועל לדגים) מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם (ר' עקיבא, ברכ' סא:). — ובכהמ"א: ופירש ונפל בעצומיו חלכאים, ויפלו ברשתותיו הדלים (דונש על רסע"ג 28). קישרין ומתירין, שכל רשתות עשויות קשרים קשרים והן קשרי קיימא ופעמים שצריך ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו ומתיר מכאן וקושר מכאן (רש"י, שבת עד:). מסב קלע, צורות רשתות וקליעות (הוא, יומא כד.). דברי גאוה רשתות הן לבעליהן (ספר חסידים תתקלז, 288). — ואמר הפיטן: זדים עורכי חניתות חגורי חרבות וקשתות טרפו במכמורי רשתות יין החמה לשתות (שמעון בן יצחק, אופנים, קרובץ ז פסח). — ואמר המשורר: ורשת השחיתות המחישות אלי שחת עלי ראשי נתונה (ר"ש הנגיד, המזכיר, בן תהלים, הברמן ג, 77). הלא הנה אותות, לרגלם כרשתות (רשב"ג, תחלת החכמה, ביאליק-רבניצקי א, 71). לחנו נפלו עופות ומאין רשתות נתפשו אקו וזמר (רמב"ע, הענק ג, ברודי, שלג). רשת לבבות הוא (הזמן) עמך ולא ירגע עד כי יהי משיב את גופך רמה (שם א, שסד). — ובהשאלה, רשת הדמיון: ומה שלא יפול ברשת הדמיון אצלו נעדר ונמנע המציאה (ר"מ א"ס, מו"נ א מט). — ורשת בשמש' הרשתית שבעין: ויש בעין שבע מחיצות וכו' הרשת והשליא והקשת וכו' (ר"מ אלגזי, שבילי אמונה ד א, וחוש הראות). — ובשמש' אחד מחלקי חוג החוזים: טבעת וכרם ואם ובנות ורשת ובריח וכו' (ראב"ע, כלי נחושת). — ובהשאלה, רשת הדרכים, הנהרות, רשת בתי הספר וכדו', נוהג בספרות ובדבור.

רִשַּׁת, קל לא נמצא.

— פעי', רִשֵּׁת, — עשה או צִיֵּר בצורת רֶשֶׁת, נוהג בספרות ובדבור.

— הפעי', הִרְשִׁית, — פרש כְּרֶשֶׁת, ואמר הפיטן: וסדרין לפרוש בראשית מעם נבדל להרשית (נחמיה בן שלמה, הלאים גבורות, עבודת יוה"כ, ידיעות מכון שוקן ז, רלג).

רִשְׁתִּי, ת"ז, — כעין הרשת: העור הד' הנק' רשתיית בל"ל רעטינא שהיא עשויה מעשה אורג כתואר הרשת ולכן נקראת עור רשתיית (ברוך משקלוב, עמודי השמים, מאמר א"ס, יח:).

רִשְׁתִּית, ש"נ, — אחת המחצות המכסות את פנים העין, שצבעה שונה אצל בני האדם, Netzhaut; rétine; retina.

ר״ת: ראשי תבות.

***רתה**[1], ממנו *רָתָה, *רִתּוּי, *רַתְּיוֹן.

רָתָה, קל לא נמצא, ועי׳ רַתּוּי.

— פִעֵל, *רִתָּה, — רתה על פלוני, הֵקֵל עליו, חמל עליו, mildern, erleichtern; modérer, soulager; to moderate, alleviate: שעשו (בני אהרן) דבר שלא בעצה ונשטפו, רבי אלעזר אומר קרובים היו לשטף אלא שריתה[2] המקום על אהרן (ספרא שמיני פרק א, ויק, מז). לרוח היום, רב אמר, לרוח מזרחית דנו, לרוח שהיא עולה עם היום, וזבדי בן לוי אמר לרוח מערבית דנו, לרוח שהיא שוקעת עם היום, על דעתיה דרב הקשה עליו, כל שהיום עולה הוא ארתיח, ועל דעתיה דזבדי בן לוי ריתה עליו, כל שהיום שוקע הוא צונן (מד״ר בראשי יט). ר׳ יהודה אמר שלחו מגן עדן בעולם הזה ושלחו מגן עדן לעולם הבא, רבי נחמיה אמר שלחו מגן עדן בעולם הזה ולא לעולם הבא, על דעתיה דרבי יהודה הקשה עליו ועל דעתיה דרבי נחמיה ריתה עליו (שם שם כא). ויגרש את האדם וכו׳ רבי יוחנן אמר כבת כהן שנתגרשה ואינה יכולה לחזור, ר״ש בן לקיש אמר כבת ישראל שנתגרשה והיא יכולה לחזור, על דעתיה דרבי יוחנן הקשה עליו, על דעתיה דר״ש ריתה עליו (שם שם).

***רִתּוּחַ**, ש״ז, — תכונת הדבר הרותח, Sieden; bouillonnement; boiling: וימשש הדבש בכל עת בלי לנוח שלא ישפך הדבש מחום הריתוח (שבתי דונולו, ספר המרקחות, II). והלא מצרף, כלומר והלא נמצא מרבה ריתוח האש במים (ר״ח, יומא לד:). ר׳ יוחנן קבר י׳ בנים זכרים וכי העשירי שבהן נפל לתוך יורה גדולה שהיתה רותחת ריתוח קשה וחזק ונמס בשרו ונמק (נסים גאון, ברכ׳ ה:).

---

1) [מקור השרש לא התברר, ואפשר שנגזר שמושו מן היונ׳ ῥηΐτητος, ῥᾴτερος, ῥηΐτηρος במשמ׳ רָתוּי, קל יותר, ῥαΐζω, הקל, וכדו׳.]

2) [גירסת הראב״ד והערוך בערך רתה. לפנינו: שריתם.]

***רַתּוּי**, ש״ז, — רתוי על פלוני, קל לו (יותר), נוח לו, leichter, besser; plus facile, mieux; easier, better: כל המסתכל בארבעה דברים רתוי[1] לו כאילו לא בא לעולם, מה למעלן, מה למטן, מה לפנים, מה לאחור, וכל שלא חס על כבוד קונו רתוי[1] לו כאילו לא בא לעולם (חגי׳ ב א). — ואמר הפיטן: דל ודך בהונו ורעב באונו כמו מת חשוב כי אין שיחו קשוב, הערירי אשר לא הוליד בן בעולם רתוי לו כמו מת בא לעולם (ינאי, קרוב׳ בראשי, זולת, מא). וחמות רתוי לפרוע ושתוי (רסע״ג, שמר לבי, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ג, 158).

רַתּוֹק[2], ש״ז, — מלה מסֻפקה: והסבתי פני מהם וחללו את צפוני ובאו בה פריצים וחללוה עשה הָרַתּוֹק כי הארץ מלאה משפט דמים והעיר מלאה חמס (יחזקי ז כב-כג).

***רִתּוּק**, ש״ז, — מעשה המרתק בשרשרת: והכסף העליון אמנם הוא מרותק, ירצה משולשל כשלשלת הזה, כך סוד שלשלת הוא ריתוק, וירתק הוא כמו ודשנו את המזבח שר״ל ינתק הריתוק הזה ויקלקל הרתוק (רמ״ק, אילימה, עין שמש תמר ד פרק כג).

---

1) [כן בסדר״מ ובבבלי חגי׳ טז. בהוצאות אחרות של המשנה: ראוי.]

2) [הקדמונים הבינו מלה זו ביחזק׳ בלשון שרשרת או סגירה מסביב. ואמנם היתה מלה רתוק במשמ׳ זו בלשון; כי במס׳ כל קציניך נדדו יחד מקשת אסרו, כל נמצאיך אסרו יחד מרחוק ברחו (ישע׳ כב ג) יש לקרא לפי הענין בשנוי סדר המלים: כל קציניך נדדו יחד מקשת ברחו, כל נמצאיך (או לפי הש׳-עים: נאמציך) אסרו יחד ברתוק אפרו. ואולם ביחזק׳ ז כג אין משמ׳ כזאת מתאימה, אלא כנראה הכונה למעשה פשע וחטאה, ואין אף ה״א הידיעה (הָרַתּוֹק) מסתברת לפי הענין. ועל כן אפשר שהיתה כאן מלה מעין הָרִתּוּק (מן ב. רָתַק, הפע׳) במשמ׳ מכה, מהלומה והרג, כשמוש מרתיקא (ויהב לית חד מרתיקא גו ליביה, ירוש׳ מו״ק ג ז, ועי׳ מַרְתֵּיקָא, הערה). או שהיה כאן צרוף מלים כגון הֶרֶג וְחֶנֶק, ואולי כך נכון.]

רַתּוּקָה, ס"נ מ"ר רַתּוּקוֹת (קרי), — שרשרת, שלשלת כמו רְתוּקָה: ויצף שלמה את הבית מפנימה זהב סגור ויעבר בְּרַתּוּקוֹת זהב לפני הדבר ויצפהו זהב (מ"א ו כא). — ואמר המשורר: וליל אפל אסרהו ב ר ת ו ק ו ת כמו נושה (רמב"ע, הענק ז, גרודי, סע).

רְתוּקָה, ס"נ, מ"ר רְתֻקוֹת, — שרשרת, שלשלת, Kette; chain(e): הפסל נסך הרש וצרף בזהב ירקענו ורְתֻקוֹת כסף צורף (ישעי' מ יט).

***רְתוּת,** — מלה מספקה[1]: כדבר אפרים רתת, כדבר ירבעם ר י ת ו ת ו של שלמה אמר לו הב"ה למה אתה מוכיחו נשיא הוא בישראל, חייך שאני מטעימך משררותו ואין אתה יכול לעמוד בה, כיון שנכנס למלכות מיד ויאשם בבעל וימות (מד"ר ויקר' יג).

רתח[2], ממנו °הַרְתָּחָה, *רְתוּת, רָתַח, רֶתַח, °רֹתַח, *רִתְחָה, *רַתְחָן, °רַתְחָנוּת, *רְתִיחָה, °רְתִיחוּת, °רְתִיחִי.

רָתַח, קל לא בא במקרא.

— פִּעֵ', רִתַּח, — רִתַּח את התבשיל, את המים, חמם ובשל אותם עד שיבעבעו המים שבהם, sieden lassen; faire bouillir; to boil: מבחר הצאן לקוח וגם דור העצמים תחתיה רַתַּח רתחיה גם בשלו עצמיה בתוכה (יחזק' כד ה). — ובספה"א: ולשון הלהב בשל נתחיו ז ר ת ח רתחיו (ר"י חריזי, תחכמוני כח, 206). — ואמר המשורר: כחול ים היא כבדה על כבדי ומעי תארה כסיר י ר ת ח (ר"י זבארה, שעשועים יג, דוידזון, 141). באש עשי מהם מבשל או צלי, על מחבת ברזל באורך ר ת ח י (אברהם פרווינצאלי, מה המי, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, רמח). חשקי ברזל קלל על המצה במרחשת על אש אותו ר ת ח ו (יל"ג, האשה וילדיה, שירים ג, 172).

1) [לפי כל הענין אין המשמ' של רעדה וחרדה, כהבנת רְתֵת שבכתוב, מתאימה כאן, אלא או לשון רעות (מן רַע) בקרוב במשמ' דְבר בגנותו של שלמה, או אף ר ד ו ת ו במשמ' דברי מוסר ומרדות, ואולי יש לגרוס כך.]

2) [גם בארמ' ובסור' של א"י במשמ' זו שבעבר', ובסור' בא רתח במשמ' רטן, מלמל, דבר.]

— פִּעֵ', רֻתַּח, — שרֻתְּחוּ והרתיחו אותו: מעי רֻתְּחוּ ולא דמו קדמני ימי עני (איו' ל כז). — ובתו"מ: האלפס והקדרה שהעבירן מ ר ו ת ח י ן לא יתן לתוכן תבלין (שבת ג ה). התיז (נכרי) את הצרעה בקנה או שהיה מטפח על פי החבית מ ר ו ת ח ת וכו' ימכור (ע"ז ד י). אם ישהא אדם בחמין שעה אחת אינו מת ומעיה של אשה מ ר ו תּ ח י ן והולד נתון בתוך מעיה והקב"ה משמרו (ר"ל, מד"ר ויקר' יד). — ובספה"א: ואחרי שיהיה הדבש מ ר ו ת ח להתבשל כחק הדת אז תתן הבשמים הכתותים הנכברים בתוך העלי (ר"ש דוכולו, ספר המרקחות, II). התבונן לאגם או לבור בפתחו תראה עשן עולה עליו כעשן הדודים ה מ ר ו ת ח י ם והסירות המנופחים (דונש על מנחם, אגמון, 48). והרי בין השמשות כל הקדרות מסולקות מ ר ו ת ח ו ת מן הכירה (רש"י, ביצה כז., ד"ה תקשי). וכלבד שישליך המים מתוכה כשהן מ ר ו ת ח י ן (סדור רש"י סכז). שיהיו המים מ ר ו ת ח י ם על האור (אבן ירחי, המנהיג הלכ' פסח' מה). — ואמר המשורר: אנא רדו מרכסים עד אשר נשים ארץ כמו סיר בדם שרים מ ר ו ת ח ה (ר"ש הנגיד, האעלור, בן תהלים, הברמן א, 114). לו אמצאה מים אשר רתחו לדון בהם בגיהנם רשעים גמורים אז אמוש רשעים הנדיבים ואותם על נבל אשר יאכל לבד בזעם אז (רוח, בן משלי, אברמסון, 220).

— הִפְעִ', הִרְתִּיחַ, — כמו פִּעֵ' וגם במשמ' פ"ע: יַרְתִּיחַ כסיר מצולה ים ישים כמרקחה (איוב מא כג). — ואמר בן סירא: בהצהירו י ר ת י ח (השמש) תבל (ב"ס גני' מג ג). — ובתו"מ: קומקום שהוא מ ר ת י ח אינו חושש שמא יצאו משקין מתוכו וכו' (כלים כם ח). ר' יהודה אומ' כשם ששפוד של עץ אינו נשרף כך שפוד של מתכת אינו מ ר ת י ח (תוספת' פסח' ה ס). עששיות של ברזל היו מ ר ת י ח י ן מערב יום הכיפורים ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן (ר' יהודה, שם יוה"כ א כ[1]). היה עומד ומקדש ו ה ר ת י ח או שעף או שדחאו חברו או שדחאו

1) [במקום הצרוף הרתיח את המדה (תוספת' צוק"ם ב"ב ה ה ובבריתא בבבלי ב"מ סא:, ב"ב פט:) שרגמ"ה ורש"י מפרשים אותו כלשון עשית קצף, יש להעדיף את הנ"א ה ר ת י ע; ואמנם, כאמור בהערה לערך רתע, אין אולי שרש זה אלא מבטא אחר במקום רתח.]

חרוה ובא אחר וקדש הרי זה פסול (שם פרק ו ד). לפי שהדברים הללו רותחין ומרתיחין והוא נוטלן והן תשים לתוך ידו ומחזירין והן מוסיפין רתיחה לפיכך אסרו לטמין בהן (ירוש' שבת ד א). סלעים מרחיק אותן מן הכותל וכו' א"ר יוסי לא שהסלעים מרתיחין אלא שהן עושין חלודה והן מלקין ארעיתו של כותל (שם שם). ר' יודא אומר צולה אותי בשפוד של מתכת, אמרו לו והרי הוא רותח ומרתיח (שם פסח' ז א). מרחיקין הגפת והזבל והמלח והסיד והסלעים מכותל חבירו ג' טפחים או סד בסיד, הכא את מר מפני שהסלעי' מרתיחין וכא את מר אין מרתיחין (שם ב"ב ב א). כל טיפה וטיפה שהיה הקב"ה מוריד עליהן (על דור המבול) היה מרתיחה בתוך גיהנם וכו' (ר' יוחנן, שם סנה' י ג). אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזרה שמא ירתיח (שבת לד.). הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין שעשאן באילפס חייבין, בחמה פטורין וכו' במה דברים אמורים שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח נעשה כמי שעשאן בחמה ופטורין (פסח' לז.). בן יצהר, שהרתיח עליו את כל העולם בצהרים (ר"ל, סנה' קט:). (תאן) שנפל לתוך גריסין צוננין והרתיחם נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור (ע"ז סח.). לרוח היום, רב אמר לרוח מזרחית דנו, לרוח שהיא עולה עם היום, וזבדי בן לוי אמר לרוח מערבית דנו, לרוח שהיא שוקעת עם היום, על דעתיה דרב הקשה עליו, כל שהיום עולה הוא מרתיח ועל דעתיה דזבדי בן לוי ריתח עליו, כל שהיום שוקע הוא צונן (מד"ר ברא' יט). ניקב נקב מגיהנם והרתיח כל העולם כולו על יושביו לשעה קלה (ר' ינאי, שם שם מח). בחומו נדעכו ממקומם, מהו בחומו ברותחין, א"ר יוחנן כל טיפה וטיפה שהיה הקב"ה מביא על דור המבול היה מרתיח בתוך גהינם (שם ויקר' ז). שתי משפחות של כהנים היו באלכסנדריאה אחת מקרית ואחת מרתחת (ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, שם שה"ש ד, פני סדיך). והיה הדם תוסס ומרתיח (שם קהל' פרשה א, ועוד ראיתי). קראו הכתוב (את אחשורוש) ארתחששתא שהיה מרתיח ותש (שם אסתר, ויהי בימי). שגדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, שמלאכי השרת אינן יכולין לשמוע קולו אלא עומדין ומרתתין[1]) ונבהלים והצדיקים יכולין לשמוע קולו (תנחומא בובר ויקר' א). ולא היה יכול אותו המלך הגדול שהיה אדם מזכיר שמו על הרוחות שהן זועות ומרתיחות מפניו (מד"ז שה"ש א, בובר, 5). — ובספה"א: עד שיפוח היום, הרתיח הב"ה אותו היום שמל אברהם (בראשית רבתי יח א, אלבק, 78). דובבות, נעות, לשון דבר שמרתיח ומבצבץ (רש"י, יבמ' לז.). נרתק יש לו לגלגל חמה ברקיע וכו' ובריכה שלמים לפניו ובשעה שהוא יוצא לעולם הוא מיתש את כוחו בה כדי שלא ילהט את העולם, שאלולי כן היה מרתיח את העולם (בשם ר' נתן, מדה"ג בראש' כג א, מרגליות, שסח). וכאשר הגיעה עת האכל וכו' מצאנו מקומות מוכנים ומטעמים מזמנים והקדרות ירתיחו ומרחוק יריחו (ר"י חריזי, תחכי' י, 105). — ואמר הפיטן: הוא רימה לכן ירתיח (ינאי, הוא אגוס, קרוב' ויקר', זולאי, קכג). — *והרתיח נחש, כמו הִרְתִּיעַ[2]): ר' ינאי היה יושב ופושט בפתח עירו, ראה נחש מרתיח ובא לעיר (מד"ר במד' יט).

— קל, *רָתַח, בתו"מ רק בינו' רוֹתֵחַ, רותחת, siedend, siedeheiss; brouillant; boiling hot: לא יתן (את השמן לפני שהפרישו ממנו מעשר) לקדרה וללפס כשהן רותחין (מעשר' א ז). אחד שבשל בו ואחד שערה לתוכו רותח וכו' טעונין מריקה ושטיפה (זבחי' יא ז). כבוש ברותחה הוא (ירוש' תרומ' י א). תבשיל דרכו לאכול רותח, פת אין דרכו לאכל רותחת (שם שבת א ו). מגלגלין בצים על גב גג של סיד רותח ואין מגלגלין בצים על גבי עפר רותח (תוספ', שם שם ג ג). לפי שהדברים הללו רותחין ומרתיחין (שם שם ד א). ר' יודה אומר צולה איתו בשפוד של מתכת, אמרו לו, והרי הוא רותח ומרתיח (שם פסח' ז א). פעם אחת חלה (ר' יהודה בן בבא) ונכנסו הרופאים אצלו לבקרו, אמרו לו, אין לך רפואה אלא חלב רותח (שם סוטה ט י). דיניה דההוא גברא במאי, א"ל בצואה רותחת (גיטי נז.). יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע (ר' ילמק, סנה' לג:). רבנו עשה סעודת

1) [צ"ל ומרתתין.]
2) [עי' רָתַע, הִפע', הערות.]

לאנטונינוס בשבת הביא לפניו תבשילין של צונן אכל מהם וערב לו, עשה לו סעודה בחול הביא לפניו תבשילין רותחין, אמר לו אותן ערבו לי יותר מאלו (מד"ר בראשי' יא). לאחד שהיה בידו קולב רותח, בקש ליתנו על בנו ונתנו על עבדו (ר' יודן בשם ר' יודן בר סימון, שם שם לפ). — ומ"ר *רותחים, רותחין במשמ' מים רותחים: הרוצה לטהרן (את כלי הגת ובית הבד) מיד או חולטן במי רותחין או מולגן במי זיתים (ר' יוסי, תוספת' ע"ז ח ג). כל המנחות אין לשין אותן ברותחין מפני שאין חולטין וכו' רבוכה לשין אותה ברותחין (שם מנחו' ז יג). אין לשין מצה ברותחין מפני שהן חולטין (ירוש' פסח' ב ז). נראין דברי' בדבר שדרכו לבוא בצונין אבל דבר שדרכו לבוא ברותחין עד דיידא גלשה הוא מקבב (ר' אבהו, שם שם ד ד). רב יהודה שאל לשמואל בגין דאנא חכים מחמי סימני שפיר, א"ל רישיה דרישך יכווה ברותחין ואתה לא תיכוי אפי' בפושרין (שם כדה ג ג). (אנשי דור המבול) ברותחין קלקלו וברותחין נידונו (רב חסדא, ר"ה יב.). הוה (אדוניו של יוסף) אמר ליה מזוג רותחין והיו רותחין (ר' אחא, מד"ר בראש' פו). אמר לו הקב"ה (למשה) לא יהיו שתי הפנים בכעס אלא כשתראה אותי נותן רותחין הוי נותן צונין (שם דבר' ג). — ובסהמ"א, אף בפעל רָתַח, תסס והעלה בועות בהסקה, sieden, brodeln; bouillir; to boil: בימות הקיץ שכל העולם כולו רותח ומעינות צוננים (ר' נתן, מדה"ג בראש' כג א, מרגליות. שפה). ראו פתחו של פרעה שהוא רותח כדוד (שם שמות ה א, הופמן, 43). שטבע העוף רותח ומטבעו לפיכך צמאו רב (ר"י אלנעולי, מלמד התלמידים, בשלח, כו:). שהיין רותח בחביות (אמו"ר לראב"ד א ז, 87). — ואמר המשורר: ואם מעי ברבי נוליו ירתחו, עיני בדמעי נגרו (רמב"ע, אם קדמו, ברודי, עד). וים מתרוצץ וקדים יפוצץ וכו' ירתח בלי אש ולב מתיאש (ר"י הלוי, יועץ ומקים, זמורה א, 29). — *ובהשאלה, לב רתוח, נרעש ונרגז, ואמר הפיטן: דורשי קרבתך בלב קרוע ורתוח, דינם הצהר צדק קבל כנתוח (שלמה הבבלי, אורם לדקם, סליח' מנהג יוה"כ).

—נפעל, *נִרְתַּח, — כמו פע': אמבטי שהחמין נמשכין לה מן המעיין חשיב לה ככלי ראשון שנרתחו בו (רש"י, שבת מ:, ד"ה בכלי).

—הפעיל, *הִרְתִּיחַ, — שהרתיחו אותו: אתיתי לחנוך בלב קרוע ומורתח (שמעון בר יצחק, אתיתי, קרוב' ב ר"ה). הנעל הנהוג בארץ הה וכו' הוא עשוי מעור קשה שהורתח (ר"י אבן כספי, טרשות כסף, תלט).

רֶתַח, ש"ז, מ"ר כנ' רְתָחֶיהָ, — חתיכת תבשיל רותח: מבחר הצאן לקוח וגם דור העצמים תחתיה רתח רתחיה[1] גם בשלו עצמיה בתוכה (יחזק' כד ה). — ואמר הפיטן: עת המקשרות תבכרנה הקדישם מאין רתח, גירי צדק כאזרח, והנבלה להושבי פתח (רסע"ג, את יי' אלהיך, תרי"ג מצוות, סדור רסע"ג, קנט). — ואמר המשורר: סיר היקוד נחו רתחיה ועוד לא רעיונים מדאגה נחו (משלם בן שלמה דאפיליירה, קו קו, ברודי, ידיעות מכון שוקן ד, ל). — *ובמשמ' רתיחה, ובהשאלה אף התרגשות וחרדה[2]: כקצף על פני מים פתרונו כפי ענינו כרתח על פני מים (מנחם, מחברת, קלף). — ואמר הפיטן: אדפק בצהרים פתח, אשאלה שאילה ברתח (ר"א קליר, אדפק, רשות, Elbog., Stud. 119). ראה רתח לבכי ברתח שפיתת הסיר (יחיאל, יערב, סליחו' שחר' יוה"כ, מחז' איטלי' ב, לד:).

***רְתַח**, ש"ז, — שה"פ מן רָתַח, רתיחה: חמת המלך שככה, נחה מרותחו, הי"ג מים נחו מרותחן (רש"י, מנחו' קח:).

***רְתָחָה**, ש"נ, — כמו רתיחה: הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא ממעשה רתחתה[3] (נדר' ו ג).

---

1) [ויש מניחים שצ"ל נְתָחֶיהָ.]

2) [וכן בארמ' שבתו"מ רְתְחָא, ריתחא, אף במשמ' רגז וכעס.]

3) [אין קריאת המלה ומבטאה ברורים כל צרכם. ואמנם כתוב רתחתה ברב דפוסי המשנה ואף בבבלי ובירוש', אבל במשני מנק' ליוורנו: ממעשה רתיחתה (עי' רתיחה), ובירוש' שם בהמשך נשאל על המשנה: אי זו היא מעשה רותחנה, כעדות לקריאה זו במשנה, וצ"ע.]

***רַתְחָן,** רַתְחָן, רוּתחן, ש"ז, — מי שעלול לרתח ולהתקצף בכעס, קל לכעס, jähzornig ; irascible : שלשה חייהן אינם חיים, הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת (פסח' קיג:). — ובספה"א: רחמנים ולא רותחנים שופטים ושוטרים ודינים תמימים (חסו' הגאו', JQR July 1918, עמ' 175). כי האשה מנסה בתועלת לה בנסיון זה שאם תראה כי רתחן הוא שלא לקחתו (את האיש) (ספר הקנה, סוד קידושין, פז:). במריבי כהן, פי' הם רתחנים וקפדנים ככהן (כועס אלימלך, משפטים).

***רַתְחָנוּת,** ש"נ, — תכונת הרתחן, מהירות הכעס, Jähzorn ; colère ; irascibility : אל תרצה, דאינו מועיל לך שאינו מקבל רצוי בתוך רתחנותו אלא לאחר שנתקררה דעתו (רש"י, אב' ד יח).

***רְתָיוֹן,** רִתְיוֹן, ש"ז, — מדת החמלה והרחמנות: שאין הנגעים באין אלא על לשון הרע וכו' ואין המקום דן את האדם אלא ברתיון, הרי הן באין על ביתו חזר בו מעון חליצה ואם לאו מעון נתיצה, חרי הן באין על בגדיו וכו' הרי הן באין על גופו (תוספת' נגע' ו ז). — ואמר המשורר: לבני ברית שים אחרית טובה וריתיון (פנזי, יום אזכרה, פירי סימן, 109).

***רְתִיחָה,** ש"נ, — שם"פ מן רָתַח, מעשה הדבר הרותח, Sieden ; bouillonnement ; boiling : הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא ממעשה רתיחתה[1] (נדרי ו ג). האופה חמיטה וכו' ורתיחת גריסין של פול ראשונה ורתיחת יין חדש וכו' בית שמאי אומרים חבור בטבול יום, בית הלל אומרים אינו חבור (עוק"י א א). איזה הוא סרים חמה וכו' כל שאין מימי רגליו מעלין רתיחה (תסב"ג משום ר' יהודה בן יאיר, תוספת' יבמ' י ו). לפי שהדברים הללו רותחין ומרתיחין והוא נוטלן והן תשים לתוך ידו ומחזירין והן מוסיפין רתיחה לפיכך אסרו לטמון בהן (ירוש' שבת ד א). — ובספה"א: אשר קרך בדרך וכו' לשון קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך (רש"י, דברי כה יח). כדרך קדירה שתמו מימיה ברתיחתה (הוא, יחזק' כד י). ירתיח כסיר מצולה, כסיר קטן נפוח שמעלי' מהרה רתיחות תכופות ורצופות כן הוא מרתיח את המצולה שהיא גדולה ועמוקה (הוא, איוב מא כג). דיקולא דמיא, רתיחת המים (הוא, פסח' מ.). שאין מודדין ביום טוב וכו' ולא גרסינן במתני' מפני ברורי המדות ואית דגרס ליה והן העלאת הרתיחות (הוא, ביצה כט.). משישלה בחביות, משנתן בחביות והוא תוסס ורתיחתו עולה ומקצת שמרין קופאין למעלה וקודם שיגיפו אותן חביות שולין אותן רתיחות ומשליכן, דמשלי, כבר נישולו רתיהותיו ממנו לחוץ (הוא, ב"מ לג:). מה בולעו בניצוצות, לאו בולעו אלא ע"י ניצוצות שניתז הרתיחות שם (הוא, ע"ז עו:). וקו הוא לבלוע אלא על ידי רתיחה (הוא, חולי ח:). כגון שנפל אותו זית לתוך יורה רותחת דמה שבולע אינו פולט שכל זמן שאינו נח מרתיחותיה אינו פולט (הוא, שם קח:). כי זאת ההכמה (האלוהית) וכו' רחקו למדה לבחורים וגם אי אפשר להם לקבלה לרתיחת טבעיהם וטרדת דעותיהם בשלהבת הגדול והצמיחה (ר"מ א"ת, מו"נ א לד). לפי שרתיחת הלחות מונעת זכות ההבנה (ר"י אבטולי, מלמד התלמידים, שופטים, קסז.). ויהיה זקן בימים אשר סרה מעליו רתיחת דמו (מנחת קנאות, קופמ', 103). בעת הרתיחה תעלה הקדרה הבל (רד"ק, ספ"ש, נפח). רתיחת הבחרות (אגרת ספורנו, JQR VIII, עמ' 517). כי רתיחת הטבע והמיית הנערות מונעים לאדם ומעכבין אותו מליכנס בחכמות (ר"י אבוהב, מנוה"מ ד ג ג ג). שמלך אדום ירמוז אל היצר מצד אדמימותו ברתיחת הדם (ר"י מוסקאטו, נפוצות יהודה כט). — ואמר המשורר: ושאל על מקום אש הנדודים השיבותיו בלבי היא יקודה בהשיאה רתיחת דם לבבי אלי ראשי עלי עיני ירדה (ר"מ הנגיד, יחידתי, בן תהלים, הברמן ג, 9). ואל תחוש חקור חכמה יונית עדי נוח רתיחת הנעורים (ר' לוי בן אברהם, בתי הנפש והלחשים, דודזון, ידיעות מכון שוקן ס, כה).

***רְתִיחוּת,** ש"נ, — כמו רתיחה: ואביהם מתגולל ברתיחות דמו בקרבו מפני זלעפות רעב (ר' אליהו, שבט מוסר ט).

***רְתִיחִי,** ש"ז, — מטבע הרתיחה, מתכונת הדבר הרותח: ובעבור זה נקרא זאת הקדחת

---

[1] [כך במשנ' מנק' ליוורנו, ועי' רְתָחָה.]

מהרופאים סינוק"א רתיחיית או הלהבה (ספר הקדמה, כ"י ברלין).

***רְתִימָה**, ש"נ, — קשירת הסוס בעגלה: בשעה שהעגלון מתעסק ברתימת הסוסים ובעגלה (ר"א לויפל בשם הר"נ מברסלב, מע"י ג, נג.).

***רְתִיעָה**, ש"נ, — נסיגה, הֶקֵּשׁ הרתיעה, הקש המוכיח שיש להרתע מדעה מן הדעות[1]: כי בעל התלמוד לפעמים מביא וקובע בתלמוד דברי שום חכם אעפ"י שאין הדבר כמותו ויכריח שיהיה סותרו אמת וכו' וקרוב לדרך זה דרכו בעלי ההגיון בהקש הרתיעה (מכת' ר' חיים בן מוסא לר"י בנו, בי"ת ב). — *ורתיעה, במשמ' נסיגה בפחד מדבר, נוהג בספרות ובדבור.

רַתִּיקָה, ש"נ, מ"ר רתיקות (כתיב), — כמו רַתּוּקָה: ויצף שלמה את הבית מפנימה זהב סגור ויעבר ברתיקות[2] זהב לפני הדביר (מ"א ו כא).

***רתך**[3], ממנו *רִתּוּךְ, *רַתָּךְ.

***רָתַךְ**, קל לא נמצא במקורות.

— פע', *רִתֵּךְ, — התיך, schmelzen; fondre; to melt: מעשה בשלציון המלכה שעשתה משתה לבנה ונטמאו כל כליה ושברתן ונתנתן לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים (סוטה עז:). והאיכא חציצה, א"ר אמי בשריתכן (שם נב:). — *ובמשמ' מיוחדת של חבור שברי מתכת יחד בהתוך האש בפעימות פטישים, בנגוד להלחמה ע"י מתכת אחרת, schweissen; souder; to weld, נוהג בספרות ובדבור.

רתם[4], ממנו *רְתִימָה, א. רָתַם, ב. *רָתַם, *רֶתֶם, רֹתֶם, *רִתְמָה.

1) [עי' הערת המחבר בעמ' 1178, המביא את דעת אי"ש, שהקש זה הוא הנקרא apogogicus והוא הנקרא גם reductio ad absurdum, ובעבר' הקש החלוף. עי' בהערת ח. י. רות בהוצאת מלות ההגיון להרמב"ם (ירושלים תרצ"ה), עמ' 39 ועי' גם קלצקין־צובל בערכים הֶקֵּשׁ, רתיעה.]

2) [כך כתיב, קרי רַתּוּקוֹת.]

3) [אך מבטא אחר של נתך, עי' שם.]

4) [עי' בהערות לערכים הבאים.]

א. **רָתַם**[1], פ"י, רִתֵּם, — רָתַם המרכבה לרכש, אסר את הסוס במרכבה, anspannen; atteler; to put (horses): רְתֹם המרכבה לרכש יושבת לכיש (מיכה א יג). — ובספה"א: המליך את א' ברוח וקשר לו כתר וצרפן זה עם זה ורתם בהם אויר בעולם, רויה בשנה, גויה בנפש (יצירה ג). מלמד שהעולם הזה נברא לדבר נכון ורתום לגלגלים כמו השם הגדול השכלי, ורתום ועיוך השם הגלמי הזה (תרגום ר' יהודה ן' קרדינאל לכוזרי ד כה). — ואמר הפיטן: שכינתך שכנה בתוך לבות סגלתך, בנים וגם אבות, והיתך לרתם במרכבות (רסע"ג, לך אל סי, ביאליק-רבניצקי ב, 59). ועת רחקו רכוביו חיות רתומים (ר"י הלוי, ידעו הבנים, זמורה ע, 539). — ואמר המשורר: יום מרכבות פרוד למסע רתמו עשו לנפשי את אשר לא יזמו (רמב"ע, יום מרכבות, ברודי, קכג). מאורי אור למרכבתו רתומים ומעלותם למהלכיו אסורים (הוא, הענק א, שם, סד). בימי חרפי השיר על פי רתם רכבו על פי חנת (עמנואל, הה לזמני, מחב' ז, הברמן, 126). יום ירתמו ימים לפרדי הפרידה (הוא, אכה אדני, שם יע, 542). וכאשר רתם רכבי הפרידה (שם כג, 657).

ב. ***רָתַם**, פ"י, — שרף גחלי רֹתֶם באש, ואמר הפיטן: יעורות באבי האחל להעריב בם מחל ליערי רתומי גחל (ר"א קליר, אקדם פני, קרובי א סכות).

***רֶתֶם**, ש"ז, — קשרים שרותמים בהם את הסוס, רִתְמָה: רתם, היה ראוי על דרך הלשון להיותו רתמי, והטעם קשור, וכן דרך עוברי דרכים לקשר רתם (ראב"ע, מיכה א יג).

רֹתֶם[2], ש"ז, מ"ר רְתָמִים, — שם שיח מדבר שענפיו ושרשיו שמשו גחלים להסקה, Ginster, genista

1) [אין דמיון לפעל כזה בשפות הקרובות, ויש שמציעים לקרוא רתך (השוה רִתְכָה, מין מרכבה, בארמ' שבתרגומים), ואין להכריע ע"פ מקום בודד זה שבמקרא, אם היה פעל כזה בלשון, כי אפשר שיש כאן שם מקום, כדגמת רִתְמָה (במד' לג יח וכו'), שנקרא כך כנראה ע"פ שיחי רְתָמִים שהיו שם.]

2) [אוריגנס מעתיק את המלה ραθεμ, וכן בארמ' רִתְמָא, ערב' רَتَم a) במשמ' זו.]

a) رتم

raetam; genêt; broom: והוא הלך במדבר דרך יום ויבא וישב תחת רֹתֶם אחת[1] וכו' וישכב ויישן תחת רֹתֶם אחד (מ"א יט ד–ה). חצי גבור שנונים עם גחלי רְתָמִים (תהל' קכ ד). הקטפים מלוח עלי שיח ושרש רְתָמִים לחמם[2] (איוב ל ד). — ובתו"מ: מעשה ברותם אחד שהציתו בו את האור והיה דולק י"ב חדש (מד"ר בראש' לח). — ואמר המשורר: תוך ידך השר מחוק כצוף רתם (רמב"ע, הענק א, ברודי, סכז). ואם היום יאכילכם מן מחר יאכילכם רתמיו (ר"י נגארה, יברך כלל, עולת חדש, פזמ', כב).

***רִתְמָה**, ש"נ, — כלי הרתימה והקשירה של הבהמות לרכב ולרכיבה, נוהג בספרות ובדבור[3].

רתע[4], ממנו *הַרְתָּעָה, *רְתִיעָה, *רֶתַע.

***רָתַע**, קל לא נמצא.

—נפעל, *נִרְתַּע, — נרתע האדם לאחוריו, חרד ונסוג לאחור, zurückschrecken; reculer; to recoil: ומביאים זכר של רחלים וכו' ומכה את הזכר ונרתע לאחוריו (פרה ג ג). ויעמדו מרחוק, חוץ משנים עשר מיל, מגיד שהיו ישראל נרתעים לאחוריהם שנים עשר מיל וחוזרין לפניהם שנים עשר מיל (מכי' יתרו, מסכ' דבחדש ט, עא:). יצרנהו באישון עינו, הולכים י"ב מיל וחוזרים י"ב מיל על כל דבור ודבור ולא היו נרתעים לא מקול הקולות ולא מקול הלפידים (ספרי דבר' שיג). והם תוכו לרגליך, אע"פ שנרתעים לאחוריהם י"ב מיל וחוזרים י"ב מיל ישא מדברותיך, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שם שם שמד). עולה הייתי במעלה אדומים וראיתיו (את הירח) רבוץ בין שני סלעים, ראשו דומה לעגל, אזניו דומות לגדי, ראיתיו ונבהלתי ונרתעתי לאחוריי (ירוש' ר"ה ב א). היה אבינו יעקב נותן את המקלות בשקתות המים והיתה בהמה באה לשתות ורואה את המקלות ונרתעת לאחוריה וכו' (מד"ר בראש' עג). שלשה דברים שמע משה מפי הגבורה ונבהל ונרתע לאחוריו (פסיק' ר"כ, סקל"ס, כ.). — ובהשאלה, נרתע האדם מחטא: הוי נרתע מחטא הקל שלא יביאך לחטא חמור (דא"ז ג). — ובסהמ"א: וכשיפטר מרבו לא יחזור לו לאחוריו אלא נרתע לאחוריו ופניו כנגד פניו (רמב"ם ת"ת ה ו). לא נסוג אחור לבי מדעותיהם ולא נרתעו רגלי מלפסוע אחר פסיעותיהם (מנחת קנאות, קופמן, 5). ואני בראותי פניו (של הגבור שראה בחזון) נבהלתי ונרתע לבי בקרבי (ר"א אבולעפיה, ספר האות, עטרת לבי לכבוד גרץ). — ואמר הפיטן: למאד נרתעתי, נבהלתי ונחפזתי (רסב"ג, שחי רעיוני, ביאליק-רבניצקי ג, 134). — ואמר המשורר: לגאונו פי תבעת ולשוני נרתעת פליאה היא מני נשגבה לא אוכל (ר"י נגארה, ידמה נוד, עולת תמיד, פזמ', ל).

— הפעי', *הִרְתִּיעַ, — הרתיע הנחש, הרתיח, השמיע קול רתיחה מחריד, החריד לאחור, zischen, zurückschrecken; siffler, rebuter; to hiss, frighten away: לא אמרו (שאין אדם מפסיק תפלתו) אלא (אם הנחש) כרוך אבל אם היה מרתיע ובא כנגדו הרי זה מסתיר מלפניו ובלבד שלא יפסיק את תפילתו (ר' אילא, ירוש' ברכ' ה א). ר' ינאי היה יושב ודורש בפתח עירו, ראה נחש מרתיע ובא (מד"ר בראש' י). — והרתיע הנחש את עץ הדעת ובדו', וזעזע אותו: פתח כסים אל תותר וכו' וזעזעה הרתעתה פרחה חטא מסך (רבי אלעזר המודעי, שבת נה:). עמד (הנחש) ונגע באילן בידיו וברגליו והרתיעו עד שנשרו פירותיו לארץ (אדר"נ א). כיון ששמעה הרשעה כך

---

1) [במקום „אחד", בהשפעת „תחת" שלפני זה.]

2) [אין הכונה ששרשי הרתמים שמשו כלחם לבני אדם, כטעות רבים, אלא למ"ד של לחמם היא ל בכל"ם כמו שראה רד"ק, והכונה ששמשו שרשים אלו לשם חמם, לחִמום בקר.]

3) [כנראה בהשפעת שם המקום רִתְמָה (במד' לג יח וכו').]

4) [שרש זה עבר לעבר' מארמ', וכן הוא נמצא בסור' במשמ' נסיגה והרפיה. בארמ' שבתרגומים הוא בא גם במשמ' רתח ממש, כגון וחמא נבוכדנצר לדמיה דמירתע בארעא (תרג' שני לאסת' א א), וכן בא בתו"מ בסק נחש מרתיע גם בנ"א: מרתיח. ונראה כי בשמוש זה, הרתיח הנחש, הרתיע הנחש, נולד שמוש זה במשמ' השמיע הנח"ש קול רתיחה, קול נִשום ורחישה כקול מים רותחים, שהוא גם קול גוער מחריד ומאיים לשומעים, עד שהובן צרוף זה אף במשמ' החריד הנחש, ומכאן: נרתע (ואף הרתיע) האדם מפני הנחש במשמ' חרד מפניו, נסוג אחור, ואך אח"כ עבר הפעל רתע לשמש גם לגבי דברים אחרים מרתיעים, מלבד הנחש, שבו נולד שמוש זה.]

אמרה להן הפשיטו לו (לר' ישמעאל) צורת פניו וכו' צעק צעקה גדולה והרתיע את העולם כלו (מדרש פס"ש א ג, גריגהוט, ד:). — והרתיע החנוני את המדה, הניע אותה לאחור: אין החנוני רשאי לא להרתיע[1]) את המדה ולא להקפיצה ולא להטותה על צידה (תוספ' ב"ב ה ה). לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה, במדה זו מדידת קרקע וכו' במשקל שלא יטמין משקלותיו במלח ובמשורה שלא ירתיח[2]) (ת"כ, ב"מ סא:, ב"ב פט:). — ובמשמ' פ"ע, הרתיע אדם מלפני הנחש וכדו', נרתע מלפניו ונסוג אחור: היו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן אמר אחד מהן הריני נזיר שזה פלוני וכו' בש"א כולם נזירים וכו' הרתיע לאחוריו אינו נזיר (נזיר ה ה—ו). מעשה בר' אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר תורה נתון עליו והרתיע מלפניו כמרתיע מלפני הנחש[3]) (ירוש' ברכ' ג ה). שמע קול קרנות והרתיע, הגפת תריסין והרתיע, צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו הוזר (סוטה מד:). —ובמהמ"א: וראה דוד חרבו של מלאך המות והיה מרתיע בכל איבריו עד יום מותו (פדר"א מג). אדם שמדבר לפני מי שגדול ממנו בשר רם מרתיע גופו ונזדעזעין איבריו, המדבר לפני מלך מלכי המלכים ברוך הוא על אחת כמה וכמה שידבר באימה וביראה וברתת ובזיע (סדר אליהו רבה ע, איש-שלום, 46). מה לך אתה נבהל עבד נאמן, מה לך אתה מרתיע, וכו' אם אני לא אבהל מי הוא שיבהל, אם אני לא ארתע מי הוא שירתע (היכלות ג, אוצר מדרשים, 112). בשעה שבנה שלמה בהמ"ק וכו' מה עשתה בת פרעה, הכניסה לו על מטתו כמין רקיע של נחושת וכו' ועברו עליו ארבע שעות ביום שלא עמד ולא קרב תמיד של שחר וכו' מה עשה ירבעם, קבץ כל שבטו של אפרים והשכים לפתחו של שלמה להרתיעו וכו' וז"ש הכתוב כדבר אפרים רתת וגו' כשנרתע אפרים והגיד על התמיד ששהה[1]) (רש"י, אנ' ב 7). היציאות המתחדשות בשרשי האזניים אין צורך בהם כפי רוב הענינים שתרתיעם ותמנעם בתחלות הראותם כשאר המורסות (פרקי משה ג, ח:). היו מפחדין ומרתיעין ממלאכת שמים ויריאין עד למאד מן העונש (גנזי מלכים, הלכות ס"ת, לח). קדמו אתמול מכתבים שנים וכו' על דברת השמועה הרעה ההגיעה והרתיעה וכל לב הכניעה והכאיבה וכל עין הדמיעה (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מן, 81). נח הלב ושקט הנפש מהזועות מאד מזעזעות ומרתיעות (שם שם, 130). יש שם כעין בית יד או מין יתד העשוי כעין מפתח ובו מרתיעין את הגלגל ומחזירין אותו לאחור (רפאל מלדולה, שו"ת מים רבים או"ח לח). — *וברפואה, הרתיע את הפצע, גרם לנסיגת הפצע והקטנתו, ובינוי מַרְתִּיעַ, חסר המרתיע את הפצע: המורסות החמות ראוי שתקרב אליהן בהתחלה מה שירתיע ויקרר ויקבץ החלקים, ואחר זה תמזג המרתיעים במרפים (קאנון א א א). וגם ירטה על המצח המרתיעים וכו' ואלו הם המרתיעים כמו קלפת אבטיח וכו' (שם ג ג א ז). והתחבושת הזה במרתיעי' ואח"כ במתיכם (נרבוני, ארח חיים, במלאי המזה ב, כ"י ביהמ"ד סמינר). שבל כאב או התלהבות העינים בתחלתו צריך למרתיעים (טוביה כ"ץ, מעשה טוביה, בית חדש י, ק.).

— הפע', *הִרְתֵּעַ, — הרתע הפצע, הרתיעו אותו, שָׂמוּ מרתיע עליו: תושם קרני המציצה עד שתמשוך הליחה המזקת מתוך הגוף לחצוני העור ולא איעץ להרתיע לעולם אלא בפלא שזה תורתע הרתעה כשלא יהיה שום כאב ויהיה הגוף נקי (פרקי משה ג).

---

1) [נ"א להרתית. כאמור בהערה לפעל רתח, הפע', הבינו המפרשים פעל זה בקריאה הרתיה במשמ' עשית קצף על הנוזל שבמדה. ואולם יתר הפעלים מדברים על המדה ממש ולא על מה שבתוכה, ולאו דוקא על נוזל שאפשר להעלות בו קצף. ועל כן יש להעדיף הבנה זו, שנתנה לעיל עמ' 6075, שהכונת לכפיפת המדה ממש לפנים, לאחור ולצדדים. וליברמן, תוספת ראשונים לתוספתא, מביא מכי"ו בסק' להקפיצה את הגרסה להקפיעה שאמנם איננה מובנת, אך מורה היא על ספק בגרסת הספרים.]

2) [כך בדפוסים. אבל הכונה כאלו היה כתוב ירתיע.]

3) [מעין זה בלשון אחרת בבבלי מנח' לב:.]

1) [השוה מד"ר ויקר' יב; שם במד' י; ילק"ש ירמיה שכ.]

*רתף [1]) מִמֶּנּוּ *מַרְתֵּף, *רָתַף.

רָתַף, קל לא נמצא.

— פִּעֵ׳, *רִתֵּף, — רתף יין, סדר אותו במרתף: השוכר בית מחבירו מעמיד בו רחים של חמור אבל לא ריחים של יד, לא ירתף על גבו יין מפני שטוען את הכתלים (תוספתי ב״מ ח ל).

א. רתק [2]), מִמֶּנּוּ רַתּוּק [3]), רַתּוּקָה, רְתוּקָה, רַתִּיקָה, א. רָתַק, *רָתָק.

ב. רתק [4]), מִמֶּנּוּ ב. רָתַק.

ג. *רתק [5]), מִמֶּנּוּ *מַרְתִּיק, ג. *רָתַק.

א. רָתַק, קל לא נמצא.

— פֻּעַ׳, רֻתְּקוּ, — רֻתַּק, נאסר ונקשר בכבלים, ברתוקות, : gefesselt werden; être enchaîné; to be fettered ועל נכבדיה ידו גורל וכל גדוליה רֻתְּקוּ בזקים (נחו׳ ג י). — ואמר המשורר: שבת משוש תפים והגיל נאסף יום רתקו רגליו ויום נאסרו (רסב״ג, בימי יקותיאל, ביאליק-רבניצקי א, 56). בזיקי גוף ותאות עיר ירותק (לוי בן אברהם, בתי הנפש והלחשים א, ידיעות מכון שוקן ה ל). ועבתות אהבה בם יחד רתקו

---

[1]) [אין להכריע אם היה בלשון מראש פעל רָתַף, שממנו נגזר מַרְתֵּף, או ששמש ראשונה מַרְתֵּף בלשון, אולי כמלה שאולה מלשון אחרת, ונגזר רִתֵּף כפעל משני מן מרתף; וכך נראה יותר ע״פ שמושו הנדיר של רָתַף, וגם משום שאין פעל כזה בלשון קרובה.]

[2]) [שרש זה במשמ׳ קשירה וסגירה נמצא כנראה גם בארמ׳ שבתו״ם בשם עצם רתקא (ב״מ קז.) במשמ׳ גדר, ובערב׳ רַתַק [a]) במשמ׳ תפר יחד, אחה ודבק. באוגרית׳ בא רתק, אך אין לקבע לפי שעה את הוראת המלה (רתקת) ואת יחסה לשרשים שבעברי׳ ובשפות הקרובות.]

[3]) [עי׳ בהערה למלה זו.]

[4]) [עי׳ ב. רָתַק, הערה.]

[5]) [עי׳ ג. רָתַק, הערה.]

---

[a]) رتق

לב אם ובתה הכֻלן נתקו (יכ״ג, חס מבכה על בתה, שירי יל״ג א, 87).

— נִפְעַ׳, *נִרְתַּק, — נקשר [1]): גבוהים הרקיע ונשם ומראם תמיד נרתקים, גם ידו יסדה יסודות וארקים (שלמה הבבלי, אומץ דר חזקים, יוצר שבת ג אחה״פ). משוכי בחבלים לאסרם, נרתקים בעבתות שזורים (מנחם בר׳ מכיר, אמור וקדש, זולת הפס׳ א). ובשלשתן יתחזק הגוף וירתק (ר״י חריזי, לשון הזהב, דברי חפץ).

— פִּעֵ׳, *רִתֵּק, — כבל וקשר יחד, binden, fesseln; lier, enchaîner; to bind, fetter: חמשים מצות ריתק בכלל לא תרצח (רסע״ג, אזהרות, סדור רסע״ג, כז). הקשת לברית ריתק (הוא, באדני ילדקו, עבודת יוה״כ, שם, רפב). והסת אין להפך אך ביפתק, לווטא למכחש יש לרתק (רב האי גאון, שערי שבועות, קבולי קונטרי, ל:). רתק חול לתהום (ר״ם בן יצחק, אדון אמנני, קרוב׳ א שבוע׳). הם יחליפו ירתקו חבל כחם ברוח פיו וצבאותם (שלמה אוליויירו, אגר׳ אילת אהבים, י.).

*רָתָק, ש״ז, — שרשרת, ואמר הפיטן: והעשירם בהון עתק ברתק להאתק בתק ותק כזרים (נהלל גאון, שבת מבורך, שירי היחוד והכבוד, הברמן, קנט).

ב. רָתַק, קל לא נמצא.

— נִפְעַ׳, יֵרָתֵק, — נִרְתַּק החבל, כמו נִתַּק: עד אשר יֵרָתֵק [2]) חבל הכסף ותרץ גלת הזהב ותשבר כד על המבוע ונרץ הגלגל אל הבור (קהל׳ יב ו). — ובסהם״א: כי חבל הסמיכה נרתק מכמה שנים (אגרות ר׳ שמואל בן עלי ובני דורו, אסף, תרביץ א ג, 69).

---

[1]) [גם ע״פ הבנה זו בכתוב.]

[2]) [כך הקרי, כתיב: ירחק.

היו שנדחקו לפרש או עפ״י הכתיב, ירחק, או כלשון קשירה מן א. רָתַק, אך הענין דורש את החבנה כמו יִנָּתֵק. ואף חיו שהציעו קריאה זו ממש, אלא שנמצא חלוף ר — נ בלשון (כ-גמת רדף במשמ׳ נדף) ואפשר לקים יֵרָתֵק במשמ׳ זו.]

ג. *רָתַק [1]), קל לא נמצא [2]).

— הִפעִ', *הִרְתִּיק, — דפק, הכה, הרתיק על הפתח: כל מי שאינו תוכף לגאולה תפילה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא והרתיק [3]) על פתחו של מלך, יצא לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג (ר' אמי, ירוש' ברכ' א א). לעולם ישקיע אדם עצמו במשניות שאם ירתק [4]) יפתחו לו אם לתלמוד לתלמוד אם להגדה להגדה (ר' ברכיה, מד"ר ויקר' כא; פסיקי ר"כ, אחרי, בובר, קעו.) — ובקצור הרתיק על אדם, דפק על פתחו: כשנגלה הקב"ה על הר סיני לא הניח אומה שלא הרתיק עליה ולא קבלו עליהם לשמרה (את התורה) (מד"ר שמות כז). אני ישנה ממעשה העגל ולבי ער והקב"ה מרתיק עלי (שם שם לג). שישראל עתידים להיות טמונים במערות ובמחילות והקב"ה מרתיק עליהם (מד"ז שה"ש ה ב, בובר, 33). — ובספה"א: משל לאדם שהרתיק על תרעו של מלך כנוקש על דלתי רחמים (מחז' ויטרי, 313). — ואמר הפיטן: צעדוני תולליו בהרתיקו פיגר מאביביו משד עתקו (יוסף ברי ניסן, אלהוב עיקשם, קרוב' ז פסח, ידיעות מכון שוקן ה, קסו) [5]).

רְתֻקָּה, עי' רְתוּקָה.

רתת [1]), ממנו *רִתּוּת, *רְתִיתָה, *רָתַת, *רָתֵת, רְתֵת, *רְתָתָה, *רְתֵתִי.

*רָתַת, פ"ע, — רעד ורָטַט, zittern; trembler; to tremble: איכא בינייהו רותתת [2]), ורותתת מי משקין (סוטי ס.). אשה שראשה כבד עליה ואבריה כבדים עליה ורותתת וגוסה (נדה סג:). שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת, משהוקם נתבסס העולם (ר"ש בן יוחאי, מד"ר במד' יב). למה היה העולם דומה באותה שעה, לטרסקל על שתי רגלים שאינו יכול לעמוד והוא רותת, כיון שעשו לו רגל שלישי נתבסס ועמד (שם שם). — ובספה"א: מחמת שהיה זקן היו ידיו רותתות (רגמ"ה, ב"ב קסז.). הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד (חנוך, מלוה רעה). אבל החולה מתוך שאצבעותיו רותתות ואינו יכול להגביה אחד ולכוף את הסמוכה לו לגמרי (המאירי, יומא ב לדף כב.).

— נִפעִ', *נִרְתַּת, — התחיל לרעד: וכיון שראה השטן כך נבהל ונרתת והלך מעליו (תנחו' בובר, סוקסט לפרשת חוקת א).

— פִּעֵ', *רִתֵּת, — כמו קל: (תחלת הזקנה) עד שירתת (ר' חנינא, חול' כד:). היה יושב ביניהם ומרתת (אדר"נ ו). כיון שנברא הברזל התחילו אילנות מרתתים, אמר להם מה לכם מרתתים [3]), עץ אחד מכם אל יכנס בו ואין אחד מכם ניזוק (מד"ר ברא' ה). משל לשני תינוקות שברחו מבית הספר, היה זה לוקה וזה מירתת (ר' ירמיה בן אלעזר, שם שם מח). לאחד שנכנס בפלטין של מלך וכו' יצא ותפשו וכו' והיה מירתת, אמר לו למה אתה

---

[1]) [הוראת השרש בפעל ובשם היא ממש זו של טרק בארמ', טְרַק, [a]), דפק בערב', שממנו מטרק במשמ' פטיש וכדו'; ועל כן נראה, שיש כאן שִׁבּוּל הגאים רתק (רטק) — טרק, וחלוף ת—ט על יד ק שבמלה כדגמת קטל שהיא קתל בערב'.]

[2]) [אמנם בתוספתי צוק"מ (זבים ד א): תוקעו טמא רותקו טהור, ע"כ, אולם בדפוס' התקו, ואולי צ"ל: דותקו.]

[3]) [כצ"ל ולא כמו בדפו' קרוטושין: והרחיק. ועי' ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ב, ענעלאו, 106.]

[4]) [צ"ל: ירתיק.]

[5]) [במד"ר (ברא' מה) נאמר: כל מי שהרתיק אחר מידת הדין לא יצא שפוי מתחת ידיה, ראויה היתה שרה להגיע לשני אברהם וע"י שאמרה ישפט ה' ביני וביניך נמנעו מחייה מ"ח שנה, ע"כ (הולי תיאודור, 458). ולשוא נסו לבאר כאן הרתיק אחר מה"ד כלשון דפיקה על הפתח, וכמו כן אין ערך לגרסה שהרתיע המובאת ע"י תיאודור. ולפי כל הענין נראה שאין זו אלא ט"ס פשוטה במקו' שהרהר אחר מדה"ד, והשוה את הדגמאות המובאות בערך הרהר עמ' 1188.]

[a]) طرق

[1]) [שרש זה לא היה בעברי' הקדומה, כמבואר בהערה לערך רְתֵת, ובתו"מ שאול הוא מן הארמ', וכן בא רתת במשמ' רעד בסורי', וכנראה קרוב הוא אל רטט.]

[2]) [רש"י: אשה שאנו רואים בה שהיא רותתת מאימת המים.]

[3]) [בהוצ' תיאודור: מרתיתים.]

מירתת, שמא נטלת כלום מן פלטין (שם שמות כ). והחר מרתת שנאמר ויחרד כל ההר מאד (שם שם כט). עשה עצמו כאלו מרתת ומפחד (שם שם ל). משל למלך שהושיב שומרים לשמרו מן הגיים וכו׳ עבר הגיים והרגן והיה מרתת על עצמו (שם במד׳ כ). אתמול היו מלאכים מרתתין לפניו ועכשיו הוא אומר כי יגורתי וכו׳ (ר׳ תנחומא, שם דבר׳ ט). מפני מה לשינך נושך באבר אחד וכולן מרגישין ומרתתין (ר׳ שמואל בר נחמני, שם קהל׳, אם ישך הנחש).—ובספה״א: כשם שהארי נוהם אז החיות מרתתין כך הקב״ה אריה וכו׳ (אגדת בראשית מ). שיטהרם לכך כדי שיהו מרתתים ליגע בו (תוס׳ חגי׳ כ:, ד״ה בגא לאהם). שלא יהיו זקנים מרתתים (חזקוני, ויקר׳ א ה).—*ובמשמ׳ פ״י, הרעיד, עשה שירעד, זִעזע, zittern machen; faire trembler; to make tremble: ולעתיד המשפט דמעות גו בבייתי אוריד שבץ מרתתני שמה ושאיה נהייתי (ר׳ שמשון בכרך, אלי בורלאי, תחנה, סו״ת חות יאיר רלח).

—הִפְעִי, *הִרְתִּית,—כמו קל ופִע׳: היה שוחט והרתית או שעף או שדחה חברו וכו׳ פסולה (תוספתי חול׳ ב ח). שמע קול הגפת תריסים ונבעת, קול צהלת סוסים ומרתית[1], קול תקיעת קרנים ונבהל (ספרי דבר׳ קלב). התחילו כתלי הבית מרתיתים (מד״ר בראשי׳ כז). והיה העבד עומד ומרתית[1]) לפני המלך (שם שמות כז). וישראל מרתיתין שנאמר ויחרד כל העם (שם שם כט). כיון שאמר (יצחק) גשה נא הרתית גופו והיה שוחה כשעוה הזו (תנחו׳ בובר, תולדות יד). — ובספה״א: שוחט שידיו מרתיתים ואמנם הוא מרגיש בפגימה דקה (פתחי תשובה, יו״ד א א, בשם נודע ביהודה). סענדעריל מרתית ופוסע אבל וחפוי ראש (ס״י אברמוביץ, מסעות בנימין השלישי, הספרים ג, 22).

*רֶתֶת, ס״ז, — רֶטֶט, רעדה: ואני [רעד] ורתת אחזוני וכל גרמי ירועו (מגילת ספודיום ד, מגילות גנוזות ב, סוקניק, מח). מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע (ברכ׳ כב.). למלך ששלח שלוחין שלו למדינה, ועמדו בני המדינה ושמשו לפניהם באימה וביראה וברתת ובזיע (ר׳ ברכיה, מד״ר ויקר׳ כז). — ובספה״א: וכיון שראה דוד חרבו של מלאך המות מאותה שעה נכנס בו רתת וקרירות ושוב לא היה בו כח (סדר אליהו רבה ח, איש שלום, 89). ירדו עמו תשעים אלפי רבבות וכו׳ רתת וחלחלה אוחזת לכל מי שרואה אותם (סדר הגדה של פסח, מובא בשם רסע״ג בסדר רב עמרם השלם ב, קח.). המדבר לפני מלך מלכי המלכים הב״ה עאכו״ב שיהיה מדבר ברתת ובזיע (בראשית רבתי, אלבק, 206). ומשה ע״ה לא היה כן, אבל יבא אליו הדבור ולא ישיגוהו רתת ורעדה בשום פנים (פירוש המשני׳ לרמב״ם, סנהי׳ יא א). אותות קדחת שלישית וכו׳ רתת חזק אשר ירגיש עקיצת מחט (נרבוני, ארח חיים, קדחת שלישית, כ״י שכטר). השלישית בתחלת חדושה תתחיל ברתת חזק ואמנם יתחזק הרתת בה ויקשה בארך הימים (שם שם). ויהיה שם כאב מועט יתחדש עמו בעתים רתת וקדחת (קאנון ג יג א ד). כהנהגת הרתת והסמור (שם ד א ב יב). והרתת יהיה בקדחת השלישית עם עקיצה ירגישה המתקדה כעקיצת מחט (קבולי גליניס בבתרגון מאמר ב, כ״י פריז). וירפא ברתת ורעש האברים (שלטי הגבורים מח). שמים הקרים מכווצים העור ובכויצתם מולידים רתת וסימור (טוביה כץ, מעשה טוביה א ד, יסודי עולם ה, פ:). וסבוב הראש ודפיקת הלב ורתת האיברים (שם, מסמרת הבית ב, קטו:). — ואמר הפייטן: ונשאו עיניהם וראו צריהם בקרבתם, חיל ורתת שם אחזתם (ר׳ שמעון בר יצחק, חסדי, סלוק ז פסח). ועת קראו אותם רעדה אחזתם ויצאה נשמתם ברתת[1]) ושברים (רשב״ג, אזהרות, שמר לבי). תעה לבבי בפלצות ברתת והדכאה (משה בר שמואל, אל ימעט, סליחי יום ז). רתת אחזתנו חבלים וצירים (שמואל ברבי אברהם, שמרכוך בקשנוך, סליח׳ ג עשי״ת).—ומ״ר *רְתָתִים: בלולי אש ומימות גבורי עיר מרומות נצבים כחומות ברתתים ואימות (בנימין בן זרח, בלולי אש, אופן שבת הגדול). ואחר יתקרר ומתחלת ברתת קשה מאד ויתר חזק משאר הרתתים (קאנון ד א ב לו).

[1]) [ואלוי מְרַתִּית, פִּע׳.]

[1]) [נ״א ברטט, בך ביאליק-רבניצקי ב, 136.]

רְתֵת, ס"ז, — מלה מספקה [1]: כדבר אפרים רְתֵת נשא הוא בישראל ויאשם בבעל וימת ועתה יוספו לחטא וכו' (הוש' יג א–3). — וכמו רְתָת [1], ואמר הפיטן: היה דברך אל בני יומים ר ת ת היום כלבים אלמים ינבחו (מסלס דאפיאירה, קו קו, ידיעות מכון סוקן ז, ל). — ואמר המשורר: על כן לבשו כלם בגדי נקם תלבשת ו ר ת ת לבם הרבה חק כחם פרצה (יל"ג, מלחמות דוד בפלשתים, שירי יל"ג ו, 4).

רְתָתָה, ס"נ, — כמו רְתָת: והתגעשה כל העיר כאילו מוסדות כל העולם יתמוטטו והיתה ר ת ת ה רעדה בעיר עד שכל העם עזבו את רכושם וברחו וכו' (כ"ד גנז, למח דוד, סל"ח לאלף ו').

רְתֵתִי, ס"ז, — של רְתֵת, שבִרְתֵת: ידוע שסבת הקול היא תנועה ר ת ת י ת מתחדשת באויר (גבעת המורה על מו"נ א כח).

---

[1]) [השבעים, המתרגמים מלה זו כלשון צדק, צדקות (δικαιώματα) גרסו כנראה דָּתֹת. כל יתר המתרגמים והמפרשים הקדמונים הבינו רְתֵת כבארמית, כדברי ראב"ע: ואין למלה רתת חבר רק בארמ', ע"כ. ומן החדשים היו שהציעו הצעות שאינן מניחות את הדעת.

לשם ברור הענין עלינו לצאת מן המשפט הברור שבפסוק: ויאשם בבעל וימת, אשר לפיו עלינו לראות „בישראל", בהקבלה אל „בבעל" כשם אחר לבעל, הוא שׁר־אֵל. כי כך נקרא הבעל המעֻצב בדמות עגל הזהב בשם זה גם באוגרית' (ת'ראל) וגם בדברי הנביא הושע במקומות אחרים. כך למשל שׁם ח ו: כי מישראל (צ"ל: כי מי שׁר־אֵל) והוא חרש עשהו ולא אלהים הוא כי שבבים יהיה עגל שמרון. וכן גם כאן: נשא הוא ב(י)שראל, פרושו: נשׂא הוא משאת לשר־אל, כלשון ונשאתם את סכות מלככם (עמו' ה כו). ועל כן גם תֹכן המלים כדבר אפרים רתת צריך לשמש פתיחה לאותו ענין. והואיל ובערבי בא השרש רתת (רַתַּ [a]) במשמי גמגם בדבור, אפשר שהכַּוָּנה: כשאפרים מדבר הוא נכשל בלשונו, ועל כל פנים רתת צורת פֹּעל היא ולא ש"ע, אולי בנקוד רָתַת. וצ"ע.]

[1]) [עפ"י הבנה כזו בכתוב.]

[a]) رت

שער השין

W

ש

ש (ימנית ושמאלית ועי' לקמן), אות העשרים ואחת באלף בית העברי, בין ר ובין ת ושמה שִׁין, ועין בערכים שִׁין, שְׁין. וכן נדרשה אות זו באותיות דר"ע נוס' א: ש י ן זה שיניהם של רשעים גמורים וכו', אך ביונ' נקראה האות כפי השבטים היוניים σίγμα וכפי הדוריים σάν ובבוש' שמה שַׁיִת, ובבבלי (שבת קד.) פורשה במלה שקר, ואמנם אפשר שפרוש זה מתיחס לצרוף שלוש האותיות ק־ר־ש יחד. במסרת התימנים נלמדות האותיות ש—ת במלים שנון **תורה**.

האות ש היא, לפי המבטאים הנוהגים בישראל, סימן לשני הגאים שונים המֻבדלים בנקיד הטברני ע"י נקֻדה מימין או משמאל, שׁ ימנית, שׂ שמאלית, בקצת כתבי יד ע"י נקודה בתוך האות, שׁ או ובנקוד העליון הבבלי ע"י ש או ס הכתובות מעל לאות: שׁ, שׂ, כעדות לכך, שבזמן הנקדנים בטא חלק משרשי השין במבטא הסמך. וחלקה זו של ש העברית לשתי אותיות שונות במבטא מתאימה למצב שבלשון הארמית המקראית, שבאה גם בה בדרך כלל שׂ שמאלית או ס כתמורת שׂ בעברית; והבדל כזה נכר גם בערב'[1]) הצפונית (אשר סימן

[1]) [בהפיך המבטא בין שׁ a) לשׂ b), כגון תִּשְׁעָה c), עַשְׂרָה d), לְעֻמת תִּשְׁעָה, עֲשָׂרָה **בעבר' וארמ'**. ועי' לקמן.]

a ش b) س c) تسعة d) عشرة

השין משמש בה גם במקום סמ"ך) והדרומית ובכוש'. לעמת זאת אין הבדל זה, שאינו בכתב האותיות בעבר' ובכנענ' ואף לא בכתבות הארמיות הקדומות, מוכח גם בלשונות השמיות הקדומות. הוא איננו באשור'[1]); וגם באוגרית', שיש בה סימן ש שני (אולי בשנוי מבטא מסים) על יד האות הרגילה, אין סימן נוסף זה בא אלא במלים מועטות מאד, בעוד שמלים מרֻבות, הבאות בעבר' בשׂ שמאלית[2]), כתובות בלשין זו באיתה אות כמו מלים הבאות בעבר' בשׁ ימנית[3]). וכן אין הבדל שׁ—שׂ במבטא העברי של השמרונים, שאמנם אולי משפע הוא מלשון מוצאם בבבל, וכן אין הבדל כזה בהעתקות היוניות והרומיות (המשקפות את מבטאם של עולי בבל) הכותבות Σ, S, גם במקום שׂ (שָׂרָה — Σαρρα, Sara) וגם במקום שׁ (שְׁלֹמֹה—Σαλωμών, Salomon). ועי' עוד לקמן. וכן מורות עובדות נוספות הרבה על כך, שלא היה הבדל כזה אף בלשון המקרא. בשעשועי הלשון בדברי הנביאים אין הבחנה בין שׁ — שׂ: ויקו לְמִשְׁפָּט והנה מִשְׂפָּח (ישע' ה ז)[4]). כמה מלים

[1]) [אף שבכמה שרשים מתחלף בלשון זו ש ו־ס, ומבטא שתי האותיות האלה בא בחלוף בבבל לעמת אשור, ועי' גם לקמן.]

[2]) [כגון עשׂר, שׂרה (באוגרית': שר), שַׂהַר, שׂמאל, **שׂמח**, **שׂנא**, ועוד]

[3]) [כמו שְׁאֵר, שֶׁבַע, שִׁית, **שכב**, **שלם**, ועוד.]

[4]) [במקרים אחרים, כגון **שׂריך** סוררים (ישע'

הכתובות במקרא בשין ימנית (או להפך) אינן למעשה אלא שמוש מיחד של המלה הכתובה בשין שמאלית; השוה את הנאמר בהערות לערכים ב. שְׁאָה, שְׁאוֹן, שאר — שְׁאָר, שְׁקָר, שִׁטָּן, תְּשׁוּאָה, ועוד, ובמקרים אחרים אין עדות מספקת לנקוד המלה בשין או בשׂין, או שהן נכתבות בטעות זו במקום זו. גם בשירים המסדרים במקרא בסדר א"ב בא שׁ ללא הבדל במקי שׂ, כגון בתהל' קיט קסא—קסח: שָׂרִים, שָׂשׂ, שֶׁקֶר, שֶׁבַע, שָׁלוֹם, שִׂבַּרְתִּי, שָׁמְרָה, שָׁמַרְתִּי; ובאיכ' ג סא—סג: שָׁמַעְתָּ, שִׂפְתֵי, שִׁבְתָּם; שם ד כא: שִׂישִׂי, — בעוד שאין שׂ באה במקום ס' בשירים אלו.

ואם אמנם מספר (שפט' יב) כי בטאו בני אפרים סִבֹּלֶת במק' שִׁבֹּלֶת, אין כאן ענין להבחנה כזו בין ש שמאלית לימנית, אלא למבטא בסמך במקום כל ש (שמאלית וימנית כאחת) [1], כמבטא זה שבהעתקות היוניות [2], או לחלוף כגון זה שבין אשור לבבל (שכנגדו גם בניבי העבר' בימינו) שהפכו ובטאו ס במקום ש, ו—ש במקום ס ומעין החלוף האחר בערב', שחל אחר הוּלַּד ההבדל בין ש ימנית ושמאלית, שבא בה ש במק' שׂ עברית ולהפך (עי' לעיל בהערה). והשוה גם את המלים המרבות בעבר' השאולות מאשור', והמעתיקות ש אשורית שׁ כשנלקחה המלה מבבל, אבל ס כשנלקחה מאשור.

ואכן יש להבדיל בעבר' בכמה שרשים כגון שכר — שׂכר, שהוראתם שונה, אך אין כאן ההבדל שבמבטא גורם, אלא תולדות המלה, ואפשר, למשל, כי שֵׁכָר, שָׁכָר מלים שאולות הן מאשור [1]), ואף השרש שכר אולי עקרו בבנין שפעל או ספעל מן אכר — אגר, כהוראת אגר — שׂכר בארמ'.

ובכלל: הרי אין כאן מבטא כפול של אות אחת, כמבטאים הכפולים של אותיות בגדכפ"ת, שאין להן סימן אחר באלף-בית; אלא לפנינו הגית אות אחת, ש, כמבטאה של אות אחרת, ס; ואלו היה מבטא כזה קים בלשון הקדומה, היו מביעים אותו באות ס גם בכתב.

לפי כל אלה צדקו הרואים בהבדל שׁ — שׂ תופעה מאחרת. הבדל זה נולד כנראה בדרך זו, שבטאו כמה מלים, שגם הן היו בעקר נהגות בשין, אחר כך בסמך, הואיל וגבר במקרים אלו — לפעמים עפ"י גורמים מיחדים שבהגוי — מבטא של ניב אחר (הדומה לזה של בני אפרים הנ"ל), שנהגה בו סמך במקום שין בכלל. התפתחות זו [2] חלה כנראה מקדם בארמ' [3] וממנה עברה לעבר', בדרך כלל באותם השרשים המשתפים לשתי הלשונות. ואמנם גם בארמ' הקדומה לא היה הבדל זה, כעדותן של הכתבות הקדומות, ואף של הארמ' המקראית, ואף בעבר' שבמקרא בא הכתיב בשין ולא בסמך גם, למשל, בס' איוב, שיש לראותו כמתרגם מארמ' של בבל, כגון כַּעַשׂ במק' כַּעַס. ועם הכלל העקרי, שבכל מקום שמלה אחת כתובה במקרא גם בשין וגם בסמך (פרט למקומות שהמסרת לא עמדה על כונת הכתובים) עלינו לראות את הכתיב בשין כמקורי יותר, יש גם להבין, שכתיב זה בשין מורה אף על מבטא קדום בשין ימנית ממש.

הכתיב בשין (ולא בסמך) היה קים במדה מרבה אף עד ימי עריכת הספרות התלמודית בכתב. כי רק כך, למשל, מתבארות עבדות כאלה, שהובנו מלים כגון שָׂהֲדִין (בכתיב מאחר סָהֲדִין, שמשמעו: עדים)

ה כג), שאין הבדל השרשים אלא באותיות ש—ס בלבד, הכונה כנראה דוקא לשנוי במבטא, כאלו לומר: אל תקרא שרר (שׂריך) אלא סרר (סוררים).]

[1] [העבדה שבחרו בני גלעד או המספר במלה שבלת דוקא, מתבארת כנראה לא ע"י תכונה מיחדת במבטאה של מלה זו, אלא מתוך הספור המלא, שרק תמציתו באה במקרא. בספור מלא זה בודאי לא נדרשו בני אפרים בפרוש לאמר שבלת (עד שהכירו בכונת השאלה ואולי יכלו להזהר בהגית המלה), אלא נשאלו, למשל: למה אין אתם עוברים במקום אחר? והם ענו: יראנו פן תשטפנו שבלת (סבלת) הנהר.]

[2] [אמנם שם האות שין מעתק בתרגום השבעים לאיכ' בחלק מכתבי היד χσεν (בכ"י אחרים Σεν), אבל שמות אותיות אלו לפני כל פסוק ופסוק כנראה הוספות מאחרות הן, ואין כנגדן בגוף העברי.]

[1] [על ההבדל של שרשים כגון שׂכל — שכל עי' לקמן.]

[2] [חלוף זה של שׁ — ס בא לפעמים גם בתוך האשור' במלים שונות, כגון סַלָּם על יד שלם, סִבּוּ במק' שִׁבּוּ במשמ' שֶׁבַע, ועוד.]

[3] [השוה גם שם, למשל, כנס על יד כנש.]

כאלו הכונה שֶׁהַדִּין (עי' עמ' 5893, ערך צֶדֶק, פִּע', הערה), ואך בתקופה מאחרת עוד יותר נקבע הכתיב בסמך בארמ' ובעבר' בעקר במלים שבתו"מ, לעמת מלים מקראיות שכתיבן בשין נשמר [1]), עד שזהו הפיטנים שין וסמך והשתמשו באותיות אלו ללא הבחנה. וכן אומרת למשל גם המסורה להושע ב ח על הבדל זה שבמבטא השין: שָׂךְ, חד מן מלין חמיין שי"ן וקרינן סמ"ך, וסימ' ושכתי כפי עליך, בשמיכה וכו', ע"כ. וכן קראו חכמי התלמוד לשין שמאלית, בנגוד לשין ימנית, בשם סמך. עי' מ"צ סגל, יסודי הפוניטיקה, עמ' 28 למטה, ואת הספרות הרשומה שם. וכן יש לראות את השין השמאלִית בקרי תמידי בסמך לעמת הכתיב בשין (ימניה).

ואמנם אין ספק, שאף נשתנה כתיב המקרא בהשפעת המבטא המאחר. כך, למשל, כתובה המלה סִיר (הבשר) בכל מקום בסמ"ך, אך על הכתיב הקדום בשין מורים דברי הכתוב במשלי כה כ (עי' טורטשינר, משלי שלמה, 59 וכו'): וְשָׂר פְּשָׂרִים על לב רע, שנשמר בהם הכתיב שר, הואיל והנקדנים לא הכירו את כונת הכתוב, שהיא: ושׂר פשׂרים (סיר הבשר שבסעודה) על לב רע, כהקדמה להמשך: אם רעב שנאך האכילהו לחם. לעמת זאת נקדו בעלי המסרת למשל שַׂכִּין (עי' ערך זה ובספר העורך, משלי שלמה, עמ' 115) במשלי כג ב כאלו הכונה סַכִּין בסמך, בעוד שהכותב התכַּון לצורה נגזרת מן שָׂכַן.

מהבדל זה שבין שִׁין ושִׂין, שהוא תוצאת התפתחות ארֻכה, יש להפריד את השאלה, כיצד בִּטְּאָה האות ש ונבדלה בהגיתה מן הסמך. ואמנם אין עדות מהעתקות היונים שכתבו Σ והרומים שכתבו S גם במקום שׁ–שׂ וגם במקום ס; אבל כשם שבא בערב' שׁ (ס) ושׂ בהפוך למבטאם של רֹב דוברי עברית וכאותו נגוד במבטא האשורי בבבל ובאשור, אפשר שהיו הפוכי מבטא כאלה קימים אף בעבר' הקדומה, ושנויי מבטא כאלה קַימים, כידוע, אף בניבי העבר' החיה בשבטי ישראל השונים, בין שהם מבטאים כל ש כמו סמך, ובין שהופכים את הגית שתי האותיות. ושנויים כאלה מתבטאים גם בהעתקת

1) [כגון למשל תריסר לעמת שנים עשׂר.]

לשונות אירופה באותיות עבריות מן ימי הבינים ואילך, שמצוי בה הכתיב ש במקום S הלעזות. ועי' במאמרו של י. פ. גומפרץ, תרביץ יג 107—115, המניח, כי מבטאה המיֻחד של ש ימנית נשכח מאות שנים בפי יהודי אשכנז, ונתהדש אך עם שינוי הגאים שחל בגרמנית, וצ"ע, ועל מבטא שׁ—שׂ כפי יהודי איטליה עי' א. ש. הרטום, לשוננו טו, עמ' 57.

העֻבדה שאין ההבדל בין שׁ–שׂ מסֻמן בכתב האותיות אלא בנקוד בלבד, גרמה לפעמים לספקות או לטעויות בקביעת הקריאה.

אם היתה אפוא האות ש בתקופת המקרא סימן להגה אחד, אין הגה זה וסימנו אחידים בהשואה אל שפות שמיות אחרות. אמנם גם באשור' (עי' עוד לקמן), בכוש' וכן אף בכמה כתבות ארמיות קדומות מאד באה בכל מקום ש כתמורת אות זו בעבר', אך באוגרית', בערב' הצפונית ובארמ' לבנותיה למן הכתבות מימי גלות בבל ואילך בא בחלק מן השרשים שיש בהם ש בעבר', בארמ' ת [1]), ובאוגרית' וערב' תׄ [2]), בעוד שנשמרה ש (שׁ או שׂ) בשרשים אחרים [3]). הבדל זה נחשב ע"י חוקרי השפות השמיות היום כמקורי בצורה זו או זו, אע"פ שאפשר, שיש גם כאן אך התפצלות של הגה אחד לשני הגאים שונים [4]), התפצלות שאמנם חלה בתקופה קדומה יותר ופשטה ועברה משבט זה או זה של דוברי שמית לשפות אחרות, בעוד שנשמר מצב קדום אחד באשור', כוש' ועבר' כבארמ' הקדומה [5]).

1) [שור בעבר' — תורא בארמ', ובכתבת מסוג'ין מהמאה השמינית: שור.]

2) [שור בעבר' — תׄר באוגרית', תׄור a) בערב'.]

3) [עשׂרה בעבר' — עשרה באוגרית', עַשַׂרַה b) בערב'.]

4) [כך, למשל, יכל מבטא כפול זה של האותיות בגדכפ"ת להביא לידי כך, ששרש זה או זה לא יִבטא אלא במבטא אחד בלבד שלא כשרשים אחרים. בדרך זו אומרים, למשל, רבים בטעות לִתְפֹּס (במק' לִתְפֹּס) או שָׁפַכְתִּי (במק' שָׁפַכְתִּי) כאלו יש שני סוגים שונים של האות במלים אלו, אחת פ ואחת פּ.]

5) [אמנם ע"פ הנחה זו לא היה הבדל לשוני במבטא העברי הקדום אף בין שרשים כגון שׂכל

a) ثور b) عشرة

לעמת זאת יש להכיר כנראה ש לא מקורית במלים ובחלקי מלים אלו, אשר ש משמשת בהם כאות שמוש בדקדוק. כי גם במקום ה של הכנויים (הוא, היא, הם וכו') ושל בנין הִפע' בא באשור' ש: שו, שִׁי, שַׁכְלִל וכדו', ובחלק משמושים אלו בא הנגה שׁוּרק אף באוגרית' (שפעל ולא הפעיל, אבל בכנויים: הא, המת = הוא, הֵם) ובערב' (בבנין אִשְׁתַּפְעַל), ובצורות שונות (ראה את הנאמר בהערות על שֶׁ, שֶׁמָּא ועוד) אף בעברי, אבל בשמושים אלו יש לראות שין זו כהתפתחות מאחרת מן ה, במעבר דרך ch, כשנויי מבטא ההגה הזה אל ש בכמה שונות.

בסמון המספרים ע"י אותיות (גמטריה) ש היא 300. על צורת השין והנדרש עליה בתו"מ עי' גם בנאמר על אות ק, עמ' 5665 ובהערה שם. ועי' שִׁין, שִׁין.

ש שמשה גם בקצור במקום שֶׁקֶל, שקלים [1]: זהב אפר לבית חרן ש ≡ (חרס מכד מימי מלכי ישראל בחפירות תל קסילה, ידיעות החברה לחקירת א"י ועתיקותיה טו 1—2, עמ' 16), כלומר: זהב אופיר לבית חרן שקלים שלושים, ובמטבעות מימי החשמונאים ומימי בר כוכבא באה ש במקום שָׁנָה: ש ב, ש ג, כלומר שנת שתַים, שנת שלוש.

שֶׁ, [2]), שַׁ, שָׁ, שְׁ [3]), — מלת זִקָּה וקשור, חסרת נטיה, כמו אֲשֶׁר, עי' ערך זה, — א) כמלת זִקָּה המקשרת משפט זקה אל שם עצם, או בתמורתו בכנוי וכדו' החוזר אליו, שֶׁ... לו, שֶׁשָּׁם וכדו', welcher, —e, —es; qui, que; who, which, that: ולגמליהם אין מספר כחול שֶׁעַל שפת הים לרב (שפט' ז יב). לבד מן השהרנים והנטיפות ובגדי הארגמן שֶׁעַל מלכי מדין (שם ח כו). ירושלם הבנויה כעיר שֶׁחֻבְּרָה

(שממנו שֵׂכֶל, הִשְׂכִּיל, ובכתיב מאחר הסתכל ועוד) ו־שכל (שהוא תכל בארמ'). אך אם קשה שהיו בלשון שרשים שוים במבטא ושונים כל כך בהוראתם, יש לראות גם תופעות כאלה בִּרְכַּן כתוצאה מתולדות המלים. ועי' בהוראות לשרשים אלו.]

[1]) [ועי' גם בתוספת' מע"ש ה א וירוש' שם ד ו: פת שין הרי זה מעשר שיני.]

[2]) [מלה זו באה בצורה שַׁ באשורי לכל תקופותיה וניביה (בבבלית קדומה שֻׁ) כמלת זִקָּה הרגילה וכמלת הסמיכות: בִּית שַׁ אִילִ(ם), בית של אדם. וכמלת זקה בלבד, כבעבר', היא באה בכתבות הפניקיות בכתיב ש או באל״ף נוספת א ש. וכבר היו שראו בצורה זו, א ש, גם את מקור המלה אֲשֶׁר העבר', אלא שראו בריש נוספת זו יסוד רומז מיֻחד או תמורת ל, ועל כן דוחה ג. ברגשטרסר במאמרו המקיף על המלה שֶׁ במקרא (ZAW XXXX, עמ' 40—56) דעה זו. אבל למעשה אין צרך להניח תוספת כזאת, אם אך נקבע, כי בטא גם אֲשֶׁ בכנענית הקדומה, כמו שֶׁ (וכמו ה הידיעה ועוד), בדגשות האות שאחריו, כגון אֲשֶׁ־קָּם, אֲשֶׁ־בַּנָּ(ה), ומכאן נולדה ר של אֲשֶׁר באותו תהליך מצוי בהגוי (dissimilatio, שִׁמּוּם) כמו שַׁרְבִיט מן שַׁבִּיט וכדו'. כי הכתבות הכנעניות המרבות, נוסף על עדות האשור', מוכיחות היום ללא ספק, שהיתה צורה קצרה זו, שֶׁ, אֲשֶׁ, אף בלשון העבר' הקדומה. אמנם בלשון ארץ יהודה גברה בימי המקרא הצורה אֲשֶׁר, לא רק בספרות (כדעת ברגשטרסר) אלא גם בחיים, כעדות החדשה של מכתבי לכיש והחותמות שנמצאו במקום זה, שרק א ש ר משמשת בהם, וכן בא אשר, ולא אש, בכתבת מישע מלך מואב (שורה 29). רק מתוך ניב אחר, שנשתמרה בו הצורה שֶׁ, חודרת צורה זו אחר כך שוב ללשון והשמוש במלה אֲשֶׁר נעשה יותר מגבל, ונשמר בלשון השירה, המחקה את סגנון המקרא. ועל כן עלינו להבדיל בין מקרים קדומים של שֶׁ בלשון המקרא (כן גם בשירת דבורה, ובמקרים אחרים בודאי נכתב שם אח"כ אֲשֶׁר במקום שֶׁ קדומה) ובין השמוש המְאֻחר במלה זו, הנפוץ אחר גלות בבל, ולא שנדון כל שֶׁ במקרא כעדות לשמוש מאחר. על זהות מקורית של שתי המלים מעידה גם הזהות השלמה בשמושן, עד ששתי המלים באות לפעמים זו על יד זו באותו שמוש. את המלה שֶׁ מצאו גם בשמות פרטיים מִישָׁאֵל, ואולי אף מְתוּשָׁאֵל, אך עי' בהערות למלה שְׁאוֹל.]

[3]) [הנקוד בסגול הוא הנוהג במקרא חוץ ממקומות אלו: בְּשַׁגַּם (בראש' ו ג, ועי' ערך שַׁגָּם), שַׁקַּמְתִּי (שפט' ה ז), שָׁאַתָּה (שם ו יז), שַׁדּוּן (איוב יט כט, ועי' גם ערך זה), שְׁלֹמֹה (שה"ש א ז), שְׁהוּא (קהל' ב כב), שְׁהֵם (שם ג יח). והשוה לשני מקרים אלו בס' קהלת, שתנועת המלה שֶׁ מבלעת בהם לפני ה, את הקרי שתקיף במק' שהתקיף (שם ו י), כשסכל במק' כשהסכל (שם י ג) בהבלעת ה אחר שֶׁ באותו ספר, כאלו צורפה ש ה להגה אחד במבטא.]

לה יחדו ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם יי' (תהל' קכב ג–ד). יהיו כחציר גגות שקדמת שלף יבש שלא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר (שם קכט ו–ז). (יי') שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה וכו' שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים (שם שם ח–י). שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו (שם קלו כג). אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי' אלהיו (שם קמד יה). אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה (שם קמו ג). בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו (שה"ש ג יא). שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד שניך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם (שם ד א–ב). מה נעשה לאחותנו ביום שידבר בה (שם ח ח). הזאת העיר שיאמרו כלילת יפי משוש לכל הארץ (איכ' ב טו). זה היום שקוינהו מצאנו ראינו (שם שם טז). מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש (קהל' א ג). אל מקום שהנחלים הלכים שם הם שבים ללכת (שם שם ז). יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא (שם שם י). וגם לאחרנים שיהיו לא יהיה להם זכרון (שם שם יא). ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש (שם שם יד). ופניתי אני בכל מעשי שעשו ידי ובעמל שעמלתי לעשות (שם ב יא). כי מה האדם שיבוא אחרי המלך (שם שם יב). וישלט בכל עמלי שעמלתי ושחכמתי תחת השמש (שם שם יט). כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו (שם שם כא). יש צדיקים אשר מגיע אלהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אלהם כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה הבל (שם ח יד). אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו (שם י טז). מקום שיפול העץ שם יהוא (שם יא ג). ומן הנתינים שנתן דויד והשרים לעבדת הלוים וכו' (עזרא ח כ). — וגם לפני בינוי: כשמן הטוב על הראש ירד על הזקן זקן אהרן שירד על פי מדותיו כטל חרמון שירד על הררי ציון (תהל' קלג ב–ג). הללו עבדי יי' שעמדים[1] בבית יי' בחצרות בית אלהינו (שם קלה ב). כדגים שנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחזות בפח (שם ט יב). — ובקשר לכנוי כולל, מה־ש, כל־ש, מי ש וכדו', ואף בלי הזכרת שם עצם או כנוי, שמשפט הזקה תלוי בהם: אשרי שישלם

[1] [שם קלד א: הנה ברכו את יי' כל עבדי יי' העמדים בבית יי' בלילות.]

לך את גמולך שגמלת לנו אשרי שיאחז ונפץ את עלליך אל הסלע (תהל' קלז ח–ט). אשרי שאל יעקב בעזרו (שם קמו ה). הגידה לי שאהבה נפשי (שה"ש א ז). בקשתי את שאהבה נפשי (שם ג א). מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה (קהל' א ט). גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי מכל שהיו לפני בירושלם (שם ב ז). מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו (שם ג כב). ולא יוכל לדין עם שתקיף[1] ממנו (שם ו י). רחוק מה שהיה ועמק עמק מי ימצאנו (שם ז כד). לא ידע האדם מה שיהיה ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו (שם י יד). ויזכר את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שבא הבל (שם יא ח). וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמהם (דהי"א ה כ). ועל הכרמים שמעי הרמתי ועל שבכרמים לאצרות היין זבדי השפמי (שם כז כז). — ומעין זה עם שם תאר, רב ש, יתר ש, להשואה: אם יוליד איש מאה ושנים רבות יחיה ורב שיהיו ימי שניו ונפשו לא תשבע וכו' (קהל' ו ג). ויתר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם (שם יב ט). — וכמלת זקה במשפטים שיש להם גם גון של חווי, נמוק או תנאי וכדו', עד שאפשר לראות לפעמים כמין מעבר לשמוש המלה ש עצמה כמלת קשור במשמ' כי, כגון „לולי ה' שהיה לנו" במשמ' לולי שהיה לנו ה', או „על הר ציון ששמם" במשמ' על שהר ציון שמם וכו': לולי יי' שהיה לנו בקום עלינו אדם אזי חיים בלעונו (תהל' קכד ב–ג). ברוך יי' שלא[2] נתננו טרף לשניהם (שם שם ו). אל תראני שאני שחרחרת ששזפתני השמש (שה"ש א ו). הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבני (שם ו ה). טובים היו חללי חרב מחללי רעב שהם יזובו מדקרים מתנובות שדי (איכ' ד ט). על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו (שם ה יח). ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש שאניחנו[3] לאדם שיהיה אחרי (קהל' ב יח). וגם כל האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל עמלו מתת אלהים היא (שם ג יג). ושבח אני

[1] [כך קרי; כתיב: שהתקיף.]

[2] [כלו' הואיל ולא נתנני, וכן בדגמאות שאחר זו: ששזפתני במק': יען כי שזפתני, שהם הרהיבוני במק' יען כי הרהיבוני.]

[3] [כנראה הכונה: שנאתי שאניח את כל עמלי ולא: שנאתי את עמלי ממש.]

את המתים שֶׁכְּבָר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה (שם ד ב). ואילו האחד שֶׁיִּפֹּל ואין שני להקימו (שם שם י). אשריך ארץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בן חורים ושריך בעת יאכלו (שם י יז). — וכצרוף עם ל היחס להוראת הקנין, שֶׁלִּשְׁלֹמֹה וכדו׳, עי׳ שֶׁל [1]. — ב) במשמ׳ מלות קשור לחווי כמו כִּי, בצרופים כגון רָאָה שֶׁ, יָדַע שֶׁ, עָשָׂה אות (לעדות) שֶׁ, dass; que; that: ועשית לי אות שָׁאַתָּה מדבר עמי (שפט׳ ו יז). גורו לכם מפני חרב כי חמה עונות חרב למען תדעו שדין [2] (איוב יט כט). מה תגידו לו שֶׁחוֹלַת אהבה אני (שה״ש ה ח). ידעתי שֶׁגַּם זה הוא רעיון רוח (קהל׳ א יז). וראיתי אני שֶׁיֵּשׁ יתרון לחכמה מן הסכלות (שם ב יג). וידעתי גם אני שֶׁמִּקְרֶה אחד יקרה את כלם (שם שם יד). ודברתי בלבי שֶׁגַּם זה הבל (שם שם יה). ולראות שְׁהֶם בהמה המה להם [3] (שם ג יח). החיים יודעים שֶׁיָּמֻתוּ (שם ט ה). — וכמו כִּי לנמוק, במשמ׳ הואיל ו, על כי, משום ש, weil; parce que; because: פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי שֶׁרֹּאשִׁי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה (שה״ש ה ב). — ובמשמ׳ המסקנה והתכלית, כמו עַד אשר, וכדו׳: אין טוב באדם שֶׁיֹּאכַל [4] ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו (קהל׳ ב כד). והאלהים עשה שֶׁיִּרְאוּ מלפניו (שם ג יד). טוב אשר לא תדר מִשֶּׁתִּדּוֹר ולא תשלם (שם ה ד). ומאומה לא ישא בעמלו שֶׁיֹּלֵךְ בידו (שם שם יד). ומה יתרון לו שֶׁיַּעֲמֹל לרוח (שם שם יה). — ולפני מלת שאלה במשמ׳ זו, שַׁלָּמָה: הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים שַׁלָּמָה אהיה כעטיה על עדרי חבריך (שה״ש א ז). — ואחרי שאלה מַה... שֶׁ, כמו מַה... כִּי, במשמ׳ זו: מה דודך מדוד שֶׁכָּכָה השבעתנו (שם ה ט). מה היה שֶׁהַיָּמִים הראשונים היו טובים מאלה (קהל׳ ז י). — ואחר מלות אחרות כמלת קשור אחת, כמעט שֶׁ, עד שֶׁ, כְּשֶׁ, כל־עֻמַּת שֶׁ, על־דברת שֶׁ: חדלו פרזון בישראל חדלו עד שַׁקַּמְתִּי דבורה שַׁקַּמְתִּי אם בישראל (שפט׳ ה ז). כן עינינו עד יי׳ אלהינו עד שֶׁיְּחָנֵּנוּ (תהל׳ קכג ב). אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שֶׁתֶּחְפָּץ (שה״ש ב ז). עד שֶׁיָּפוּחַ היום ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי וכו׳ (שם שם יז). כמעט שֶׁעָבַרְתִּי מהם עד שֶׁמָּצָאתִי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שֶׁהֲבֵיאתִיו אל בית אמי ואל חדר הורתי (שם ג ד). כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כְּשֶׁבָּא (קהל׳ ה יד). כל עֻמַּת שֶׁבָּא כן ילך (שם שם יה). גם את זה לעֻמַּת זה עשה האלהים על דברת שֶׁלֹּא ימצא האדם אחריו מאומה (שם ז יד). וגם בדרך כשהסכל [1] הולך לבו חסר (שם י ג). וישב העפר על הארץ כְּשֶׁהָיָה (שם יב ז). — ומלות קשור כאלה בתוספת אחרי שֶׁ, בְּשֶׁגַּם, בְּשֶׁכְּבָר, בְּשֶׁל [2]: לא ידון רוחי באדם לעולם בְּשַׁגַּם [3] הוא בשר (בראש׳ ו ג). כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם בְּשֶׁכְּבָר [4] הימים הראשונים הכל נשכח (קהל׳ ב טז). ועי׳ שֶׁל.—ואמר בן סירא: במה שהורשית [5] התבונן ואין לך עסק בנסתרות (ב״ס גני׳ ג כב). אכול כאיש דבר ששם לפניך ואל תעט פן תגעל (שם

---

1) [אעפ״י שאין כאן אלא צרוף של שֶׁ, שַׁ, עם ל היחס, ובמקרא וגם בכתבי יד של מקורות מתו״מ שֶׁל זו אף מצֹרֶפת היא למלה שלאחריה, נחשב שֶׁל לא רק היום כמלה בפני עצמה, אלא שבצרופים כגון בְּשֶׁל אֲשֶׁר וכדו׳ היא כתובה לחוד אף במקרא, ואף מפני שמושיה המרבים היא טעונה ברור בערך מיוחד.]

2) [כך כתיב; קרי: שַׁדּוּן. ואמנם המשפט קָשֶׁה ועי׳ בערך שַׁדּוּן.]

3) [הכונה: שבמקרה הבהמה יקרה בהם. ואולי יש כאן מלה אחרת בשם ובפעל הכתובה גם היא באותיות הם, המה, ועי׳ גם שֶׁבֶת, הערות.]

4) [אמנם לפי כל דברי הספר אין המשפט מסתבר כך. ועל פי ההקבלה בפרק ב יב—יג „ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמח וכו׳ וגם כל האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל עמלו מתת אלהים היא" יש להניח שהשמטו כמה מלים, ועלינו להשלים גם כאן: אין טוב ב[ם כי אם לשמח וכו׳ וגם כל ה]אדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו גם זה ראיתי כי מיד האלהים היא.]

---

1) [כך כתיב; קרי: כְּשֶׁהַסָּכָל.]

2) [עי׳ בערך שֶׁל, ובהערות לעיל.]

3) [כך לפי הבנה אחת, אך עי׳ שַׁגָּם.]

4) [כלו׳ הואיל וכבר נשכחו הימים הראשונים, נשכח הכל, ועי׳ כְּבָר.]

5) [כך גם בבבלי וירוש׳ חגי׳, רסע״ג: באשר הורשית.]

לד עז). — ובתו"ם 1), א) כמלת זִקָּה: קרא וטעה יחזור למקום שטעה (ברכ' ב ג). מנין הוא מתחיל, מתחלת הברכה שטעה בה (שם ה ג). על דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהכל (שם ו ג). ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון (שם שם ה). אכל דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו וכו' (שם ז א). אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל (שם ח א). הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל וכו' מקום שנעקרה ממנו ע"ז אומר וכו' (שם ט א). כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים מן העולם (שם ט ה). אלו דברים שאין להם שיעור (פאה א א). אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה (שם שם). מקובל אני מר' מיאשא שקבל מאבא שקבל מן הזוגות שקבלו מן הנביאים (שם ב ו). נכסים שאין להם אחריות (שם ג ו, ועוד). חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעל הבית, שלאחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים של בעל הבית (שם ד יא). העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית (שם ה ז). העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש (שם ו ב). ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח (שם שם ג). אי זו היא קמה שהיא מצלת את העמר, כל שאינה שכחה אפילו קלח אחד (שם שם ח). כל זית שיש לו שם בשדה (שם ז א). כרם שכולו עוללות וכו' לבעל הבית (שם ז ז). ואינן נאמנין אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן (שם ח ב). וכן דיין שדן דין אמת לאמתו וכו' וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין וכו' (שם שם ט). (המקיים קוצים בכרם) לא קדש אלא דבר שכמותו מקיימין (כלא' ה ח). ואשת אחיו שלא היה בעולמו (יבמ' א א). היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיהיו לה שלשה חדשים (שם ד י). הנשואות יתארסו והארוסית ינשאו חוץ מן הארוסות שביהודה (שם שם). איזהו ממזר, כל שאר בשר

שהוא בלא יבא (ר"ע, שם שם יג). הצד השוה שבהן שדרכן להזיק (ב"ק א א). ואלו דברים שאין נשבעין עליהם (שבוע' ו ה). יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע (ר"מ, שם שם ו). אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין (שם שם). היכן שורי שגנבת (שם ח ד). איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם (רבי, אבו' ב א). חטאת שקבל דמה בשתי כוסות (זבחי' ח יב). — *ובצרופים קצרים כגון תורה שבכתב, שבעל פה, דברים שבצנעה: כמה תורות יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבעל פה (שבת לא.). דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב ושבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה (תמורי' יד:). הוי דברים שבלב ודברים שבלב אינם דברים (רבא, קדוש' מט:). ביקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה (ר"ה כא:). הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעין אותך (נדרי' כה.). דברים שבצינעה נוהג (האָבֵל בשבת) (ר' יוחנן, מו"ק כד.), דברים שבינו לבינה (כתוב' עא:). ושרת בשם ה' אלהיו, איזהו שירות שבשם הוי אומר זה שירה (רב יהודה בשם שמואל, ערכין יא.). איזוהי עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה (רב מתנה, שם שם). — *ובצרופים שבשלילה, אשר בנגוד להם, בחיוב, אין המלה שֶׁ באה, כגון שלא לשמה, שלא על מנת, וכדו', בנגוד אל: לשמה, על מנת וכדו': למד תורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה את בא לשמה (ירוש' חגי' עו ג; וכעין זה פסחי' נ: ועוד). אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס (אנטיגנוס איש סוכו, אבי א ג). — *שֶׁלֹּא 1), במשמ' לא, במשפטים שונים: מקום שאמרו וכו, לחתום אינו רשאי שלא לחתום, ושלא לחתום אינו רשאי לחתום (ברכ' א ד). מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין (פסח' ד א). אפילו הורתו

1) [בשמוש המלה שֶׁ ואף שֶׁל במשנה בפרט דן במיחד מ. צ. סגל במאמריו וכספריו על דקדוק לשון המשנה, וכן הקדיש לשמוש המלה במשנה Albrecht מאמר מפֹרט ב ZAW XXXI עמ' 205–217, ועי' גם שם. אך בהבנת התופעות הלשוניות האלה יש שנִתַּן כאן ע"י העורך פרוש שונה מדעת המלֻמדים האלה.]

1) [לפני מלת השלילה לא הֻרגשה עוד הוראת המלה ש בשמושים שונים, כמו שקרה כזאת אף במלה די, זי, בארמ', והשוה דלא (הוא זולת, ז"א זו־לא, בעבר').]

של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה וכו' (יבמ' יא ב). ממאנין וכו' בפניו ושלא בפניו וכו' בבית דין ושלא בבית דין (שם יג א). והן מתפרנסין שלא בצער (ר' שמעון בן אלעזר, קידוש' ד יז). — וביחוד בטפסי ברכות, גם בהשמטת שם העצם: ברוך אתה ה' וכו' שהכל נהיה בדברו (ברכ' ו ח). ברוך אתה ה' וכו' שברא מאור האש (שם ח ה). ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה (שם ט א). ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם (שם שם ב). ברוך שככה לו בעולמו (בבלי שם נח:). העושה סכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו[1] וקיימנו וכו' (סוכ' מו.). צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה, מיכן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה (ר' אלעזר, מד"ר בראש' סג). ברוך שאכלנו[2] משלו ובטובו חיינו (סדר הזמון בברכת המזון). — ובקצור שהכל, במק' הברכה המלאה, שהכל נהיה בדברו וכדו': ועל כולם אם אמר שהכל יצא (ברכ' ו ב). — ואחרי בניי רומז או כולל, כגון מי ש, מה ש, כל ש[3]: האומנין קורין בראש האילן או בראש הנדבך מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה (ברכ' ב ד). כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו (ר' יהודה, שם ו ג). כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה (שם שם ז). מי שאכל ושכח ולא ברך וכו' (שם ח ז). נותן פאה ממה שקצר (פאה ב ח). כל שאינו יכול לפשוט את ידו וליטלה (שם ז ח). וכל מי שאינו צריך לטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות, וכל מי שצריך לטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו (שם ח ט). שכל מה שבחצר מוכן הוא (ביצ' ד ו). כל שהיא אסורה איסור ערוה לא חולצת ולא מתיבמת (יבמ' ב ג). מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אשת אחיו ליבום ואחיו לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית (שם שם ה). מי שקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קדש (שם שם ו). זו היא שאמרו אוי לו על אשתו ואוי לו על אשת אחיו (שם ג ה). איזהו ממזר וכו' כל שחייבין עליו כרת בידי שמים (שמעון התימני, שם ד יג). איזהו פצוע דכא, כל שנפצעו הבצים שלו (שם ח ב). איזו היא קטנה שצריכה למאן, כל שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה (שם יג ב). שאם תפלו בידם ירחמו עליכם כמה שנאמר ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות וכו' (סוטה ח א). כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל (ב"מ ז יא). איזו היא דרך ישרה וכו' כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם (רבי, אבו' ב א). כל כלי בעלי בתים שיעורן ברמונים ר"א אומר במה שהן (כלים יז א). מלבן וכו' אבניו ועציו ועפרו מטמאין בכזית, ר' אליעזר חסמא אומר במה שהן (נגע' יג ג). לקיים מה שנא' האמת והשלום אהבו (תוספת' יבמ' א י). התקינו להיות מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע (ספרי דבר' שא). הלכה כדברי מי שהוא מיקל (ריב"ל, ירוש' כלא' ו א). מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה וכו' מי שפיקח מהו אומר הריני שונה שתי הלכות היום שתי הלכות למחר עד שאני שונה את כל התורה כולה (ר' חנין מד"ר ויקר' יט). — וכמשפט מקצר שהפך כאלו לשם עצם, מַשֶּׁהוּ, מִישֶׁהוּ, כָּל־שֶׁהוּא, עי' בערכים כָּל, עמ' 2365, מַשֶּׁהוּ, עמ' 3358. — ובצרופים שבדמוי או שבנגוד, כגון בין שהוא... ובין שהוא (שאינו)...., את שהוא... ואת שאינו...., וכדו': נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן את שלפני המטה ואת שלאחר המטה, את שלמטה צורך בהן פטורין ואת שאין למטה צורך בהן חייבין (ברכ' ג א). ושכחו לפניהם ולאחריהם, את שלפניהם שכחה ואת שלאחריהם אינו שכחה (פאה ו ד). את שדרכו להמדד בגסה ומדדו בדקה טפלה דקה לגסה, את שדרכו להמדד בדקה ומדדו בגסה טפלה גסה לדקה (דמאי ב ס). מעשר שני וכו' בין שנטמא באב הטומאה בין שנטמא בולד הטומאה וכו' הכל יפדה וכו' (מע"ש ג ט). שאור של חטים וכו' ויש בו כדי לחמץ בין שיש בו לעלות באחד ומאה ובין שאין בו לעלות באחד ומאה אסור, אין בו לעלות באחד ומאה בין שיש בו

---

1) [בתוספת' (ברכ' ז ט) שהגיענו; בשאילת' דר' אחאי (סי' קעא): אשר החיינו.]

2) [במשנה (ברכ' ז ג): ברוך וכו' על המזון שאכלנו.]

3) [בדומה לשמוש במקרא.]

כדי לחמץ בין שאין בו כדי לחמץ אסור (ערלה ב ו). בין שנראה בעליל ובין שלא נראה בעליל מחללין עליו את השבת (ר״ה א ה). נגח עבד או אמה נותן שלשים סלעים בין שהוא יפה מנה ובין שאינו יפה אלא דינר אחד (ב״ק ד ה). — ובמשפטי זקה מקצרים אחרים ללא נושא מפרש, שהפכו כאלו לשמות עצם כגון שֶׁבְּמוֹתוֹ[1], שכנגדו, שלפניו, שבעסק, שעבר, שנטמא וכדו׳: הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא (ברכ׳ ט ג). ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא (שם שם ד). יחיד שהתחיל בראש השורה ושכח לפניו ולאחריו, שלפניו אינו שכחה ושלאחריו שכחה (פאה ו ד). הכל יפדה ויאכל בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה (מע״ש ג ט). נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שיניו וכו׳ מגבב משלפניו ומדליק (בי׳ ד ו). ואיזו היא (העוברת על) דת משה, מאכילתו שאינו מעושר וכו׳ (כתוב׳ ז ו). ואלו נשבעים ונוטלין, השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה (שבועו׳ ז א). היה אחד מהן משחק בקוביא וכו׳ שכנגדו נשבע ונוטל (שם שם ד). שהן אוכלין מכבר על שבעסק ולא משבעסק על משבהר (תוספת׳ שביעי׳ ז י). — ולשעבר במשמ׳ בזמן שעבר, בעבר: לשעבר היו הפרדות מושכות המרכבות ועכשו מרכבות מושכות את הפרדות (מכי׳ בשלח ה). ועי׳ עָבַר, 4282.[2] — ובמשפט זקה הבא במשמ׳ תנאי כגון ראובן שֶׁהָלַךְ במשמ׳ אם הלך ראובן וכו׳: זב שראה קרי ונדה שפלטת שכבת זרע והמשמשת שראתה נדה צריכין טבילה (ברכ׳ ג ו). שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן

[1]) [כך הפך אף באשור׳ שַׁ־כֵּם (שֶׁבְּמוֹ) לשם עצם כמשמ׳ בא־כח, סֹכֵן, ומלה עברית זו עצמה שאולת היא מן שַׁ־כֵּם זו. עי׳ לשוננו יד, 65 וכו׳.]

[2]) [א״מ לונץ ב„מעין מבוא" להוצאת הירוש׳, א׳ מעיר, כי בא בירוש׳ „לשעבר, לבא במקום בדיעבד, לכתחלה שבבבלי", ולא הביא דגמאות. והשוה ירוש׳ תרומ׳ ב ט: והכא לשעבר הא לכתחילה לא אפי׳ בתחילה. ויש שבא „לשעבר" בירוש׳, כמו במשנה ובמכילתא, במשמ׳ הפשוטה: בנוגע לדבר זה שכבר עבר, בנגוד „לבא", לדבר זה שעוד עתיד הוא לבוא ולהיות. השוה בירוש׳ על המשנה שביע׳ ב ז.]

(שם ז א). מי שאכל ושכח ולא ברך וכו׳ יחזור למקומו ויברך (שם ח ז). האחין שחלקו נותנין שתי פאות, חזרו ונשתתפו נותנין פאה אחת, שנים שלקחו את האילן נותנין פאה אחת (פאה ג ה). גדיש שלא לוקט תחתיו, כל הנוגע בא־ץ הרי הוא של עניים (שם ה א). שבלת של לקט שנתערבת בגדיש מעשר שבלת אחת ונותן לו (שם שם ב). שנים שהתחילו מאמצע השורה וכו׳ ושכחו לפניהם ולאחריהם וכו׳ יחיד שהתחיל בראש השורה ושכח לפניו ולאחריו וכו׳ (שם ו ד). תבואה שנתנה לשחת או לאלומה וכו׳ אין להם שכחה (שם שם י). וכולם שהיו להם נשים ומתו מותרות לינשא להם (יבמ׳ ב י). וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות (שם ג ז). בת כהן שנשאת לישראל לא תאכל בתרומה (שם ט ו). האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך ונשאת ואחר כך בא בעלה תצא מזה ומזה (שם י א). הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מיבמין (שם שם ב). השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע (ב״ב א א). בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם אסור לו ומותר לכל אדם (תוספת׳ כלא׳ ג יב). — ובמשפט זקה, שאפשר להבינו כמשפט מְשֻׁא לחווי דבר, הואיל ועקר המספר מבע במשפט זה, במיחד בצירוף כגון מעשה בראובן שהיה וכדו׳: מעשה בר׳ ישמעאל ור׳ אלעזר בן עזריה שהיו שרויין במקום אחד וכו׳ (תוספת׳ ברכ׳ א ד). מעשה בר׳ טרפון שהיה יושב בצילו של שובך (שם שם ד טז). מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר׳ יהושע (שם שם ד יח). מעשה במונבז המלך שעמד וביזבז כל אוצרותיו לעניים (שם פאה ד יח). מעשה בר׳ אליעזר ור׳ יהושע וכו׳ שהיו מסובין בבני ברק (הגדה של פסח). — ב) כמלת קשור בשמושים שונים[1]) כגון במשפט מְשֻׁא לחווי,

[1]) [שמושים אלו מצויים בחלקם אף במקרא, עי׳ לעיל, ויש לראותם כמדה ידועה כקצורים במקום צרופים מלאים יותר, שמלת שֶׁ משמשת בהם כמלת זקה; ועי׳ בהערות לקמן. וכן באה במקרא אף המלה אֲשֶׁר וגם כַּאֲשֶׁר, בַּאֲשֶׁר וכו׳ בשמושים דומים לאלו של שֶׁ. אך נוסף לכך השפיעו בודאי גם שמושיה המרֻבים של דִּי בארמ׳ על הרחבת תחומה של שֶׁ כמלת קשור

אחרי פעלים כמו אמר, ידע, נשבע, ראה וכדו׳, כמו במקרא: הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי [1] שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו׳ (ברכ׳ א ה). לא למדתנו רבנו שחתן פטור מקריאת שמע (שם ב ה). ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי (שם ה ד). נוהגין היו בבית אבא שהיו נותנין פאה לזתים שהיו להם בכל רוח (רבן גמליאל, פאה ב ד). ומודים שאם היו ראשי שורות מעורבין שהוא נותן פאה מאחת על הכל (שם ג א). ואם ידוע שיש לו שדה אחת בסוריא חייב לעשר (דמאי ו יא). אם ידוע שהיתה של חוסץ עד שלא תרמה אינה תרומה (תרומ׳ ג א). משביעין אנו עליך וכו׳ שלא תשנה דבר מכל מה שאמרו לך (יומא א ה). התקינו שיהו שלוחין יוצאין (ר״ה ב ב). שמעתי שהסרים חולץ וחולצין לאשתו (יבמ׳ ח ד). קונם שאיני [2] ישן, שאיני מדבר, שאיני מהלך וכו׳ שבועה שאיני ישן וכו׳ (נדרי׳ ב א). שבועה שלא אוכל (שם שם ב). אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה וכו׳ אמן שלא נטמאתי (סוט׳ ב ה). זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וכו׳ (ב״מ א א). ישבע השוכר שמתה כדרכה (שם ג ב). משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני (שבוע׳ ד ט). לידע להודיע ולהודע שהוא אל וכו׳ ודע שהכל לפי החשבון, ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך (אבו׳ ד כב). אמרו לו מה שנה זה מן הזבח, אמר להם שהזבח דמו ובשרו ואמוריו אחד ולבונה אינה מן המנחה (מנח׳ ב א). אקפח את בני שזו הלכה מקופחת (ר׳ טרפון, אהל׳ טז א). ללמדך שכל דבר שבית דין נותנין נפשם עליו סופו להתקיים בידם (ירוש׳ שביעי׳ א ז). העבודה שאיני מכירן (ר׳ יוחנן, שם יבמ׳ ח ג). חייך שאני נותנך בשם זכר ובראש תיבה (ר׳ הושעיה, שם סנה׳ ב ו). למדתי שאין נכנסין לחורבה, ולמדתי שמתפללים בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה (ר׳ יוסי, ברכ׳ ג.). כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג׳ פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא (ר׳ אבינא, שם ד:). העבודה שאגלחך לשמים (דברי הנזיר אל שמעון הצדיק, נדר׳ ט:). חייך שאני מציל בזכותך ג׳ מבניך מן האור (סוטה י:). קטן וכו׳ בידוע שאין לו גואלין (סנה׳ סט.). אתה מבושר שמחלתי לך (מד״ר שמות מו). חייכם שאני ממלא משאלותיכם (שם במדי׳ ב). — והיה מַעֲשֶׂה שֶׁ, ובקצור מַעֲשֶׂה שֶׁ [1]: מעשה שבאו בניו מבית המשתה (ברכ׳ א א). מעשה שזרע ר׳ שמעון איש המצפה וכו׳ (פאה ב ו). לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב״ש וזקני ב״ה לבקר את ר׳ יוחנן וכו׳ (סכה ב ז). ועי׳ מַעֲשֶׂה. — חֲזָקָה (על פלוני) שֶׁ, בחֶזְקַת שׁ...: מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין ואינו חושש שמא מת הכהן וכו׳ (גיטי׳ ג ז). חזקה שאין בית דין מתעצלין (ירוש׳ חלה א א). חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו (רב חנינא חוזאה, עירובי׳ לב., פסחי׳ ט.). — פעמים שֶׁ: פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה (ריש לקיש, מנחו׳ צט:). ועי׳ פַּעַם. — ובמסקנת ההקש, הקל וחמר וכדו׳ כגון אֱלָא שֶׁ, אינו דין שֶׁ, על אחת כמה וכמה שֶׁ, (מה...) כל שֶׁכֵּן [2] שֶׁ: מה בין תם למועד, אלא

בעבר׳ שבתו״ם. מעין שמושים אלו של שֶׁ במלת קשור, אך לא בהקף רחב כבעבר׳, יש גם באשור׳.]

[1]) [השוה במכי׳ בא מסכתא דפסחא טז: הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום.

ואין כאן זכיתי לשון זכיה במזל, אלא לשון לימוד מתוך דיוק בכתוב, כשמוש הפעל במדרשי הלכה. כגון במכי׳ שם שם יח: לא אם אמרת בלקוח וכו׳ תאסר ביתום וכו׳ לא זכיתי מן הדין ע״כ, כלו׳ לא למדתי.]

[2]) [כך הנוסח בדפוס׳ וכן להלן. אולם בכתב״ם: שאני במקום שאיני. ואלה דברי מ״צ סגל: יש שהקשור שֶׁ־ אחרי הבטוי שבועה כונתו בשלילה כמו אם אחרי אָלָה כמו נדר׳ ב ב: „שבועה שאוכל לך” = שלא אוכל משלך. השוה דברי אביי, נדר׳ ט״ז ע״א, שבועות י״ט ע״ב: „שאוכל שתי לשונות משמע היו מסרבין בו לאכול” וכו׳ וכו׳. וכן אחרי הבטוי קונם, שֶׁ־ כונתו שלילה וכו׳. אולם אם יש מַפְעָל (object) לנשוא אז בא המַפְעָל לפני הנשוא והנשוא להדגשה כמו נדר׳ ב ב: „קונם סוכה שאני עושה, לולב שאני נוטל” = לא אעשה סוכה לא אטול לולב וכו׳, ע״כ (לבנין פסוקי השבועה והנדר בעברית, לשוננו א, 226).]

[1]) [בדוגמאות המובאות להלן יש גם עדות על מעבר מתוך משפט זקה מלא.]

[2]) [בכל הצרופים כאלה כלול כאלו פעל החווי׳ כגון: אלא נאמר שֶׁ; אינו דין לומר שֶׁ; מה נאמר בכל כך? שֶׁכֵּן; על אחת כמה וכמה נאמר שׁ וכדו׳.]

שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העליה (ב״ק א ד). מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה, העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו (ר׳ חנניא בן גמליאל, מכו׳ ג טו). ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת וכו׳ על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד (אבו׳ ו ג). המורם מהם כיוצא בהם א״א שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם (זבח׳ ה ז). ומה אם יו״ט הראשון ואהרון וכו׳ הרי הן טעונין חגיגה, חולו של מועד וכו׳ דין הוא שיהא טעון חגיגה (מכי׳, מס׳ דפסחא ז). מה אם הבן שאין אביו רשאי למכרו הרי הוא נמכר על גניבתו, הבת שאביה רשאי למכרה אינו דין שתמכר על גניבתה (שם, מס׳ דנזיקין ג). אמש יצאו עבדיך לשדה והביאו לנו תרדין ואכלנום בלא מלח, ואם אכלנום במלה כל שכן שהיו פנינו צהובין (נדר׳ מט:). ועי׳ אֶלָּא, דִּין, כַּמָּה, כֵּן. — ובמשפט הנמוק, במשמ׳ מפני שֶׁ..., על שֶׁ...: מברך על המליח ופוטר את הפת, שהפת טפלה לו (ברכ׳ ו ז). קצר חציה וקצרו לסטים חציה פטורה, שחובת הפאה בקמה (פאה ב ז). הכל לעניים שספק לקט לקט (ר׳ מאיר, שם ד יא). המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן וכו׳ מעושרין הן נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (דמאי ו יא). ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים לא שהיו צריכין להם אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש (ר״ה ב ו). ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד וכו׳ (ר׳ אלעזר הקפר, אבו׳ ד כב). מה לך מקיף לשבאל, (אמר לו) שאני אבל (מדו׳ ב ב). בניי לא נחוש לדברי חכמים השליכו מה שבידכם, השליכו מה שבידן ונתן להם כפליים במעושר, ולא שעינו צרה אלא שחשש לדברי חכמים (תוספת׳ פסחי׳ ב כ). תן הדברים האלה על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את הקב״ה ומדבק בדרכיו (ספרי דבר׳ לג). — ולפני מלות קשור אחרות, שֶׁהֲרֵי, שֶׁכֵּן: מה לכרם שכן[1]) חייב בעוללות קמה תוכיח, מה לקמה

1) [השוה במקרא „אשר על כן" באותה משמ׳ באיוב לד כז.]

שכן חייבת בחלה וכו׳ (ברכ׳ לה.). אל תהי רגיל לעשות כן שהרי שנינו וכו׳ (יומ׳ כג:). הלומד מחבירו וכו׳ צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו (אבו׳ ו ג). ועי׳ הֲרֵי, כֵּן. — ובמשפט התנאי במשמ׳ כְּשֶׁ, אִם[1]) : וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מיד (תענ׳ ג א). הריני נזיר שזה פלוני וכו׳ הריני נזיר שאין זה פלוני, הריני נזיר שאחד מכם נזיר, שאין אחד מכם נזיר, ששניכם נזירים וכו׳ (נזיר ה ה). וכן שנטל צומת הגידין נשבר העצם אם רוב הבשר קיים שחיטתו מטהרתו (חולי׳ ד ו). — ובשמוש זה אחרי או: בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו, אם נתרמה התרומה נשבעו לגזברין (שקל׳ ב א). וכלן אם מתו או מאנו או נתגרשו או שנמצאו אילוניות צרותיהן מותרות (יבמ׳ א א). המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו וכו׳ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל (ב״מ ג א). המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו או שהוזלו וכו׳ (ב״ב ס ח). ובמשפט התכלית והמטרה, וגם במשמ׳ כְּדֵי שֶׁ: אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי (ר׳ נחוניא, ברכ׳ ד ב). יהי רצון שתלד אשתי זכר וכו׳ יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי (שם ט ג). עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה (יומ׳ ג י). התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום וכו׳ (ר״ה ד א). האשה רשאה שתינשא (תוספת׳ יבמ׳ ח ד). אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה (קדוש׳ מא.). — ובמשפט המסקנה: צר לי המקום שאלין בירושלים (אבו׳ ה ה). — ובצרופים עם בכל״ם, כְּשֶׁ: במה דברים אמורים, בשלא דבר (תרומ׳ ג ד). חמשים תאנים שחורות וחמשים לבנות, נפלה שחורה שחורות אסורות וכו׳ כשאינו ידוע מה נפלה מעלות זו את זו (שם ד ט). למה אמר תרומה עולה באחת ומאה, כשאינו ידוע אם בלולות הן או לאין נפלה (שם שם יא). — כְּשֶׁ, במשמ׳ הזמן והתנאי: מה אם הפסח שהוא מותר לשמו כששנה את שמו חייב, זבחים שהן

1) [המעבר מתוך משפט זקה ברור כאן; השוה את הדגמאות המובאות לעיל למעבר זה.]

אסורין לשמן כששנה את שמן אינו דין שיהא חייב (ר' אליעזר, פסח' ו ה). וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על איר (ר"ה א ג). וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין (יהודה בן טבאי, אבו' א ח). כשהיו בני ישראל במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם (מנח' ד ג). ועי' כ. — ועם ל, לִכְשֶׁ: אמרו לו ולא תהא כהנת כפונדקית, אמר להם לכשתהא פונדקית נאמנת (יבמ' טז ז). לכשתבוא אצלי אזונה (כתוב' יב א). הריני נזיר לכשיהיה לי בן (נזיר ב ז). — ועם מ(ן) לפני כְּשֶׁ: אם מכשיצאתה האבן מידו הוציא הלז את ראשו וקבלה הרי זה פטור (ר' אליעזר בן יעקב, מכות ב ג). — מִשֶּׁ, במשמ' משעה שֶׁ, מזמן שֶׁ: משקלקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהיו אומרים וכו' (ברכ' ט ה). המקדיש פירותיו וכו' משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין (פאה ד ח). מאימתי כל אדם מותרין בלקט, משילכו הנמושות, בפרט ועוללות, משילכו העניים בכרם ויבאו, ובזתים משתרד רביעה שניה (שם ח א). ואם משהגריל מת (השעיר), יביא זוג אחר (יומ' ו א). משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין (ר"ה ד א). משבאו לארץ קרבו אלו ואלו (מנח' ד ג). נטלו מבעוד יום מחזירו מבעוד יום, נטלו משחשיכה מחזירו משחשיכה (ירוש' שבת ד ז). משהיתה שכינה יוצאה מבית המקדש היתה חוזרת ומגפפת ומנשקת בכותלי בית המקדש (מד"ר איכ', פזיח'). — ומלות קשור מרכבות ממלת יחס עם שֶׁ, כגון אחר שֶׁ, עד שֶׁ, על שֶׁ[1], או משם עצם עם בכל"ם לפני שֶׁ, כגון בזמן שֶׁ, בשעה שֶׁ[2], ועי' גם בערכיהן של המלות העקריות שבצרוף, אַחַר, אֵימַת, שָׁעָה, תּוֹךְ וכדו': מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן (ברכ' א א). סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו (שם ה ה). כענין שהוא מברך כך עונין אחריו (שם ז ג). בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזמון וכו' ואין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים (שם שם ה). נותנין פאה מתחלת השדה ומאמצעה וכו' ובלבד שיתן בסוף כשיעור (פאה א ג). ופטור מן המעשרות עד שימרח (שם שם ה). המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות (שם ד ח). לא ישכור אדם את הפועלים על מנת שילקט בנו אחריו (שם ה ו). כשם שהוא מדל בתוך שלו כך הוא מדל בשל עניים (שם ז ה). אינו מת מן הזקנה עד שעיניו כהות (שם א ט). ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו (דמאי ג ג). יבאו ויאכלו ובלבד שיודיעם (שם ד ד). כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים כך לא יתקנו (שביע' ג). מלקט אדם עצים וכו' מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו (שם ד א). וכל אילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו (שם שם י). פודין מעשר שני בשער הזול במות שהחנוני לוקח לא כמות שהוא מוכר (מע"ש ד ב). שאימתי שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה וכו' אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה (שם ה ב). עת שבאו אבותינו לארץ מצאו נטוע פטור, נטעו אף על פי[1] שלא כבשו חייב (ערלה א ב). מאיזה טעם אינו מביא, משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך, עד שיהיו כל הגידולין מאדמתך (בכור' א ב). חוזר וקורא אותם בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע (שם ג א). על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר (שבת ב ו). ואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן (שם ג ו). כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו (שם יח ב). מקיפין שלשה חבלים וכו' ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים, שיעור חבלים ועובין

1) [חלק מצרופים אלו בא גם במקרא (עי' לעיל), וכנגד צרופים אחרים בא במקרא צרוף עם אֲשֶׁר או עם כִּי, ושוב צרופים אחרים נולדו כדגמת בטויים ארמיים מרכבים עם דִּי.]

2) [במקרים אחרים, כגון: נותנו לה בחזקת שהוא קיים (גיט' ג ג), שאלברכט מונה גם אותם באלו כצרוף המשמש מלת קשור, באמת לפנינו משפט משא, האומר, מה היא החזקה, כמו חזקה שֶׁ, בחזקה שֶׁ, המובאים לעיל.]

1) [אין במק' זה „אף על גב ש" במקורות בעבר', אלא רק בארמ' „אף על גב ד" (ברכ' כו., מגי' ג. ועוד).]

יתר על טפח כדי שיהא הכל עשרה טפחים (עירובי' א ט). פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים, מרור על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים (פסחי' י ה). ואף על פי שאינם שוין כשרין וכו' אם עד שלא הגדיל (השעיר) מת יקח זוג לשני (יומ' ו א). כשם שאין (התעניות) הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות (תעני' ב ט). וגזרו תענית על[1]) שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן, ר' יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו (שם ג ו). אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו (מגי' ג ב). ועד כמה הוא מדלג (בקריאת הנביא), עד כדי שלא יפסוק המתורגמן (שם ד ד). כשם שבתו פטורה כך צרתו פטורה (יבמי' א ב). אף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה (שם שם ד). ואם הפילה מונה (עשר שנים) משעה שהפילה (שם ו ו). סרים אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת כושר (ר"ע, שם ח ד). בין שהוא מתכוין ובין שאינו מתכוין (שם טו ה). האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס וכו' (כתוב' ח א). בשביל שאני זכר הפסדתי (אדמון, שם יג ג). וכיון שהשלים מת (נזיר א ז). שאין מתנה עמה לא על קידם שתתארס ולא מאחר שתתגרש (קוטי' ב ו). משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר (שם ח א). שאם תפלו בידם ירחמו עליכם כמה שנאמר ויקומו האנשים וכו' (שם שם). מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה (שם ט יב). מקום שנהגו לחלק את הולדות מיד חולקין, מקום שנהגו לגדל יגדלו (ב"מ ה ג). מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה רואין מהיכן ירק חי (ר' מאיר, שם י ג). הרי הוא כמו שהיה (ר' יהודה, מקו' ה ב). חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהם כמה שהם (שם ו א). היו חמריו ופועליו טעונין טהרות ועוברין לפניו אף שהפליגו יתר מטיל הרי אלו טהורין

1) [השוה בארמ' „על ד" (אבות ב ו).]

מפני שהוא בחזקת המשתמר, אם אמר להם צאו ואני אבוא אחריכם, כיון שנתכסו מעיניו הרי אלו טמאים (תוספת' טהרו' ו יז). שכשם שהיה משה כלול לדברות כך היה אהרן כלול לדברות (מכי' בא, פתיח'). כל זמן שרטיה זו על מכתך אכול ושתה (ספרי דברי' מה). מתוך[1]) שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (ביצ' יב.). על ידי שנתגרו המלכויות אלו באלו באה הגאולה לאברהם (מד"ר בראש' מב). עם שהיתה משחקת עם אוהבה אבדה את בי המרגליות (ר"מ בשם ריב"ל, שם שמות מב). היכן שפקדוני מונח (שם דברי' י). נודה לך ה' אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה (ברכת המזון). — ובספה"א גם עם שֶׁ[2]): ואל יאשימנו אדם בחברנו הענין הזה אל לשון לא תעשון כן עם שאנו סוברים בו מה שאמרו רז"ל (ר"י א"ת, הרקמה לד). שהעם עם מה שהאמינו במה שבא בו וכו' נשאר בנפשותם ספק (הוא, כוזרי א פז). — ואמר המשורר: איש אמונות בשעושה וצדיק בשנואם יחופף כמגן לך (ר"ש הנגיד, בחר לך, בן משלי, סמון קלה; אברמסון, 60). חשב הוה כשהיה ועבר (הוא, מסב הוה, שם סמון, קעה; אברמסון, 156). — ובדבור היום נוהגים צרופים כגון למרות שֶׁ, איזה (אדם) שֶׁהוּא, אילו שֶׁהם, ואף בקצור אֵישֶׁהוּ, אֵישֶׁהִי.

שאב[3]), ממנו "הַשְׁאָבָה, מַשְׁאָב, ~מַשְׁאָבָה, שְׁאָב, שַׁאָב, "שְׁאֵבוֹן, *שָׁאוֹב, *שְׁאוּבָה (?), *שְׁאִיבָה, *שׁוֹאֵבָה (?).

שָׁאַב[4]), פ"י, שָׁאַבְתְּ, שְׁאֹב, שַׁאֲבִי, אֶשְׁאָב, תִּשְׁאַב, תִּשְׁאָב, יִשְׁאָבוּ, יִשְׁאֲבוּן, — שָׁאַב מים, דלה מים

1) [תרגום של הצרוף הארמי מִגּוֹ דְ.]
2) [עפ"י הערב' מע אנ a).]
3) [עי' שָׁאַב, הערה.]
4) [כן בא שאב בארמ' שבתו"מ. באשורי בא סָבַ באותה משמ' כבעבר', ובערב' שַׁאַב b) במשמ' שתה, ובמשמ' קרובה גם באוגרית' שאב (גינזברג, כתבי אוגרית, עמ' 60). אך כנראה נולד גם השרש שאב בשמית הקדומה, כמו שאף (שעקרו: (ה)שאה פה, הריק ופער פה), ראשינה מתוך צרוף שראשיתו שא(ה) כלשון הרקה,

a) مع ان b) سأب

מן הבאר או הבור, schöpfen: puiser: to draw (water), ויברך הגמלים וכו׳ לעת ערב לעת צאת השאבת ויאמר וכו׳ הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים וכו׳ (בראש׳ כד יא–יג). ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב וכו׳ ותרץ עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו (שם שם יט–כ). והיה העלמה היצאת לשאב וכו׳ ואמרה אלי גם אתה שתה וגם לגמליך אשאב היא האשה אשר הכיח יי׳ לבן אדני וכו׳ והנה רבקה יצאת וכדה על שכמה ותרד העינה ותשאב וכו׳ (שם שם מג–מה). ויקבצו (כל ישראל) המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני יי׳ וכו׳ (ש״א ז ה–ו). המה עלים במעלה העיר והמה מצאו נערות יצאות לשאב מים (שם ט יא). ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים וישאבו מים מבאר בית לחם אשר בשער (ש״ב כג יו, וכעין זה דהי״א יא יח). ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה (ישע׳ יב ג). מי מצור שאבי לך (נחו׳ ג יד). וצמת והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון הנערים (רות ב ט). ועי׳ שאב, שאבת. — ובמגלות הגנוזות: וחבלי מות אפפו לאין פלט וילכו נחלי בליעל על כול אגפי [מ]יים אש אוכלת בכול שואביהם וכו׳ עד אפס כול שותיהם (מגלת ההודיות, מגלות גנוזות ב, סוקניק, מ). — ובתו״מ: היה תולש (את הטיט) ומשכו ממנו שלשה לוגין פסול ור״ש מכשיר מפני שלא נתכוון לשאוב (מקו׳ ב ו). מים שאובין ומי גשמים שנתערבו וכו׳ אם רוב מן הכשר כשר (שם ד ד). ג׳ מקואות בזה כ׳ סאה ובזה כ׳ סאה ובזה כ׳ סאה מים שאובין והשאוב מן הצד וכו׳ היה השאוב באמצע וכו׳ (שם ו ג). שני מקואות של ארבעים ארבעים, אחד שאוב ואחד כשר וכו׳ (תוספת׳ שם ב ט). יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי, ללקט עצים דעתי על אמי (כתוב׳ כז:). — *שאבה הפתילה את השמן, שאבו הפרות, החטים, השעורים את ריח היין וכדו׳ במשמ׳ ינקו, ספגו אותו לתוכן, משכו אליהם [1], einsaugen; absorber, to absorb: לא ימלא אדם את הקערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת (שבת ב ד). חבית שהיא מלאה פרות ונתונה לתוך המשקין וכו׳ ושאבו, כל ששאבו בכי יתן וכו׳ ר׳ נחמיא מטהר בקטניות שאין הקטנית שואבת (מכשיר׳ ג ב). ריאה שואבת כל מיני משקין (ברכ׳ סא.). ועמילן של טבחים כו׳ פת תבואה שלא הביאה שליש שמניחה על פי קדירה ושואבת הזוהמא (פסח׳ מב:). — *ואבן שואבת [1]: גחזי וכו׳ מאי עבד, איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ (סוטה מז., סנה׳ קז:). ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב וכו׳ היכי מצי מנח ליה וכו׳ רבי יוסי ברבי חנינא אמר אבן שואבת היתה בה דהות דרא ליה (ע״ז מד.). — *ובהשאלה שאבה הנפש חיים, שאב האדם רוח הקדש, שאב ממון: למה נקרא שמה בית שואבה שמשם שואבים רוח הקודש (ריב״ל, ירוש׳ סוכ׳ ה א). הנשמה הזו ממלאה את כל הגוף ובשעה שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלן (בשם ר״מ, מד״ר בראש׳ יד). שנאב, שהיה שואב ממון (שם שם מב). — ובסהמ״א: ושואב ממקור האור בלי דלי, ופועל הכל בלי כלי (רשב״ג, כתר מלכות, אשה מכם, ביאליק-רבניצקי ב, 64). ושואבת הכבד זה הלחלוחית בגידים דקים ביותר וכו׳ ודומה מעשה הכבד בזו הלחלוחית מעשה אבן שואבת לברזל שמתחברת אליו (ר״י עקנין, אב׳ ב יג, 44). כמו כח האבן השואבת אשר תמשוך הברזל בלי טבע ובלי דבר (ר״י זבארה, שעשועים ט, דודזון, 104). כי טבע הגלגלים הסובבים אותה לשאוב הארץ אליהם כאבן תקומה (ר״מ אלשיך, איוב לח ה). — ואמר המשורר: שובי יחידתי לאל וכו׳ וגם דמעה לפניו שאבי (רשב״ג, מה לך יחידה, ביאליק-רבניצקי א, 14). ממעיני ישע יחידה תשאבי את מי ששוניך ומעדניך (רמב״ע, חבל חני, ברודי, קנב). בחדש אב אהי נכאב ואדאב ואשאב מי דמעי מכבדי (עמנואל, בחברי, מחברת ט, הברמן, 78). — *ושאב אויר, נשם: גם הסעודה לפגרים להחליפם כח חלף אשר

באלו (ה)שאה במים = הריק במים, עד שחולקו המלים שלא כמוצאן, כדגמת הפעל נסב בארמ׳, שעקרו נשא־ב, או כערב׳ ג׳אב (הביא) בלשון הדבור במק׳ גא ב, כלו׳ בא (ב)דבר.]

[1]) [ועי׳ פע׳, הערה.]

[1]) [וכן בארמ׳ שבתו״מ אבנא שאיבתא.]

ישאב האויר וכל יגיעת כח (רסע"ג על חוי הגלכי, דודזון, 70).

—נפע' °נִשְׁאַב, — ששאבו אותו: וכלם בו שבים נחלים עם גבים וגם הנשאבים בנודות ודליים (ד"ה של יהודי מלכים ולוי ב, יעקב מַן, 22). ושתוף האור המתעורר וכו' תקר' צנור מפני שע"י נשאב השפע מן העליונה לתחתונה (עסיס רמונים ז א, כ.).

—פעי, °שִׁאֵב, —כמו קל במשמ' ספג ומשך אליו: חבית שהיא מלאה פירות שנתנה בתוך המשקין וכו' ושאבו הוכשרו, באלו משקין אמרו, במים וביין ובחומץ אבל שאר המשקין אין משאבין[1]) מן החרס כדי שיכשירו הפירות שבצידן (רמב"ם, טומאת אוכלין יד ו).

—הפעי, °הִשְׁאִיב, — השאיב מים וכדומה, נתן מים לשאב, ואף בהשאלה: מי מקוה וכו' כשרים להשאיב הביור בתוכו, למלאות מהן ולתת לתוכו (רמ"י, זבח' כב.). — ואמר הפיטן: טוב ברכות השאבתו (יבאי, אתה אומר, קרוב' ברלשי', זולאי, כא). ומרום גנז בו משאיב ציחי מים (רסע"ג, אבוין כליות, סדר יצירה, סדור רסע"ג, שלא). השאיבה מים בששון ממעיני הישועה (קלונימוס, אדברה תחנונים, סחר' יוה"כ).

שֹׁאֵב, ש"ז, מ"ר סמ' שֹׁאֲבֵי, — שֹׁאֵב מים, עבד שמלאכתו לשאב מים מן הבור, Wasser-schöpfer; puiseur (de l'eau); who draws water: טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שֹׁאֵב מימך (דבר' כט י). ויהיו (הגבעונים) חטבי עצים וְשֹׁאֲבֵי מים לכל העדה (יהושע ט כא). ארורים אתם ולא יכרת מכם עבד וחטבי עצים וְשֹׁאֲבֵי מים לבית אלהי (שם שם כג). ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים וְשֹׁאֲבֵי מים לעדה (שם שם כז).

°שְׁאֵבָה, עי' °שְׁאוּבָה.

°שַׁאֲבוֹן, ש"ז, — שה"פ מן שָׁאַב, שאיבת מים, ואמר הפיטן: תביעת שאבון במוסף אתפלל (רסע"ג, אסק, רשות, סדור רסע"ג, שלז).

1) [כנראה השתמש הרמב"ם בבנין פִּע' במשמ' זו כדי להבדילה מן ההוראה המקראית, ואולי נהג לבטא כך אף במקורות שבתו"ם.]

שָׁאג[1]), ממנו שַׁאַג, °שַׁאַג, שְׁאָגָה.

שָׁאַג[2]), פ"ע, שָׁאַג, שָׁאַגְתִּי, שָׁאֲגוּ, שֹׁאֵג, שֹׁאֲגִים, שְׁאֹג, יִשְׁאַג, יִשְׁאָג, יִשְׁאֲגוּ, יִשְׁאָגוּ, — שָׁאַג האריה, הכפיר, הלביא, צעק בקול גערה ורעם חזק, brüllen; rugir; to roar: והנה כפיר אריות שֹׁאֵג לקראתו (שפט' יד ה). עליו יִשְׁאֲגוּ כפירים נתנו קולם (ירמ' ב יה). יחדו ככפרים יִשְׁאָגוּ נערו כגורי אריות (שם נא לח). קשר נביאיה בתוכה כארי שׁוֹאֵג טרף טרף (יחזק' כב כה). הֲיִשְׁאַג אריה ביער וטרף אין לו היתן כפיר קולו ממענתו בלתי אם לכד (עמו' ג ד). אריה שָׁאָג מי לא יירא אדני יי' דבר מי לא ינבא (שם שם ח). שריה בקרבה אריות שֹׁאֲגִים (צפני ג ג). פצו עלי פיהם אריה טרף וְשֹׁאֵג (תהל' כב יד). הכפירים שֹׁאֲגִים לטרף ולבקש מאל אכלם (שם קד כא). — ושאג האל בקול רעם, שאג קול הרעם: שאגה לו כלביא ושאג[3]) ככפירים וינהם ויאחז טרף ויפליט ואין מציל (ישעי ה כט). יי' ממרום יִשְׁאָג וממעון קדשו יתן קולו שָׁאֹג יִשְׁאַג על נוהו (ירמ' כה ל; ועי' יואל ד טז, עמו' א ב). אחרי יי' ילכו כאריה יִשְׁאָג כי הוא יִשְׁאַג ויחרדו בנים מים (הוש' יא י). אחריו יִשְׁאַג קול ירעם בקול גאונו (איוב לז ד). — ושאג האדם בקול כאריה, בכעס או בצער: נפוגתי ונדכיתי עד מאד שָׁאַגְתִּי מנהמת לבי (תהל' לח ט). — ובתרועת נצחון: שָׁאֲגוּ צרריך בקרב מועדך שמו אותתם אתות (שם עד ד). — ובתו"מ: ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי שהחרבתי את ביתי וכו' (רב יצחק בר שמואל בשם רב, ברכ' ג.). מיד כעס יהודה ושאג בקול גדול והלך קולו ארבע מאות פרסה עד ששמע חושים בן דן וקפץ ובא אצל יהודה ושאגו שניהם וביקשה ארץ מצרים ליהפך (מד"ר ברא' צג). —ואמר הפיטן: קהלות יעקב, רשומים בשמך, שואגים, תמוכים עליך (אם אני חומה, סדר

1) [עי' שָׁאַג, הערה.]

2) [בערב' תַּאַגַ' a) במשמ' זו. בשאר הלשונות השמיות לא נמצא השרש.]

3) [כך כתיב; קרי: יִשְׁאַג.]

a) ثأج

הוסטנוס). שואגי בקול ערב יחוד בקר וערב (משלש בר קלונימוס, אפיק רנן, יולר ב פסח). שחר כהקרין והבקר אור שאגו בקול חזק ונאור (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יולר שבת א חנכה). דוד שואג בקול יתן קול דברו סלחתי (אמנם כן, ערבי יוה״כ). חתני ברשפי גחל ושאג עלי כשחל ויחר עלי אפו (איך לזמר, זולת שבת איכ׳, מחז׳ איטלי א, קסד :). — ואמר המשורר: ראיתיך ואת תשאג כשחל והצמתה בשאגתך שחלים (ר״מ הנגיד, תלי תעמי בן תהלים, ששון, כג; הברמן א, 23). ועם הבוערים תסכל ותבער ובראותך ארי תשאג והעת חמור תראה פתח פיך ותנער (רמ״ע פלקירא, המבקש, יב).

*שַׁאַג, ס״ז, — כמו שְׁאָגָה, קול האריה השואג וכדו׳, ואמר הפיטן: יום שאג הקשב (ינאי, יוסף, קרוב׳ ימים נוראים, זולאי, שכו). שאג שופרות שמעו בסיני (הוא (?), איומה אמילה, קרוב׳ לשבועות, שם, שעב). שתילי גבעות ארבע, שאג ספר המרבע שוע פגיעות ארבע, שעה צדקם לתבע (ר״א קליר, טוטן עמק, מוסף יוה״כ).

שְׁאָגָה, ס״נ, סמי׳ שַׁאֲגַת, כנ׳ שַׁאֲגָתִי, שַׁאֲגָתוֹ, מ״ר שַׁאֲגֹתַי, — קול האריה השואג והדומה לו, Gebrüll; rugissement; roaring : שְׁאָגָה לו כלביא ושאג ככפירים וינהם (ישע׳ ה כט). ותשם ארץ ומלאה מקול שַׁאֲגָתוֹ (יחזק׳ יט ז). קול שַׁאֲגַת כפירים כי שדד גאון הירדן (זכרי׳ יא ג). שַׁאֲגַת אריה וקול שחל ושני כפירים נתעו (איו׳ ד י). — ובהשאלה, קול נהימת האדם בצערו: רחוק מישועתי דברי שַׁאֲגָתִי (תהל׳ כב ב). כי החרשתי בלו עצמי בְּשַׁאֲגָתִי כל היום (שם לב ג). כי לפני לחמי אנחתי תבא ויתכו כמים שַׁאֲגֹתָי (איו׳ ג כד). — ובספה״א: מה אעיד ומה אדמה ללבי אשר יהמה וישתק משאגותיו (מנחם בן סרוק, הגרת אל כב חסדאי, תשוי תלמידי מנחם, XXVI). — ואמר הפיטן: עורר סערה בשאגת רעמים (אתה האלהים, יולר ז פסח, מחז׳ איטלי א, קכ.). — ואמר המשורר: ארי נורא ולו יחשה ויחריש משאגתו (משה דרעי, אהי נורא, לקו״ק, סד). ראיתיך ואת תשאג כשחל והצמתה בשאגתך שחלים (ר״מ הנגיד, תלי תעמ, בן תהלים, ששון, כג; הברמן א, 23). ואנהה עוד נתי נהיה לשאגותי בתוגותי ויאמסו כמו מים (רשב״ג, אהם יכד, איגר 169).

שאה [1]) ממנו *הִשְׁתָּאוּת [2]), ב. מְשׁוֹאָה, ב. מְשׁוֹאָה (?), א. שְׁאָה, שְׁאָה, שאוה, *שָׁאוּי, שְׁאִיָּה, *שְׁאִיּוֹן, שֵׁאת, ועי׳ שָׁאוֹן.

א. שָׁאָה, פ״ע, שָׁאוּ, — היה ריק, עזוב ושמם, leer, verödet sein; être vide, désolé; to be void, deserted : עד אשר אם שָׁאוּ ערים מאין יושב ובתים מאין אדם (ישע׳ ו יא). — ובספה״א: ובאשר חזרתי ובידי בקשתי, בקשתי אותו, והנה הבית ממנו שאה, והזקן עם אשתו כעוף דאה (ר״י חריזי, איתיאל ז). והחמשים נשלכים בכל מהלכים, והכנסיות שאות וישימום למשאות (ד״ה של יהודי מלרים וא״י ב, יעקב מן, 39). — *ובמשמ׳ המתין וצפה [3]): כי אני לך מקוה ומתאוה ושואה ומשתאה (רה״ג לר״א בן עטה, JQR NS 1, 2, 233). ועי׳ שָׁאוּי.

—נפע׳, תִּשָּׁאֶה, — נִשְׁאָה, — נעשה ריק ושמם: עד אשר אם שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תִּשָּׁאֶה [4]) שממה (ישע׳ ו יא). — ואמר המשורר: אבכה עלי בתי מידעי כי נשאו גם שממו מדור (רמב״ע, סענק ז, ברודי, שסט).

---

[1]) [ברור הוראות השרש הזה והתפתחותן נתקל בקשיים, הואיל ומסורת המדקדקים לא הבחינה בינו ובין מלים כגון שָׁאוֹן ו־שְׁאוֹן (ישע׳ יז יג) במשמ׳ נשיאת קול, שאין לגזור אותן מן שאה, ועי׳ ב. שָׁאָה, שָׁאוֹן, הערות. יתר המלים, לכל מה שנגזר בעבר׳ באמת מן שאה, מתבארות מתוך הוראה יסודית של ריקות ועזיבה, בהקבלה גמורה לשרשים שמם ותהה (השוה תֹּהוּ=ריק), וכן בסור׳ שהא, היה עזוב וחרב, שהותא, מדבר בארמ׳ שבתו״ם, ומכאן שיש לראות גם את שמושו השכיח של שהא, שהה בארמ׳ ובעבר׳ בתו״ם, כמקביל אל שאה שבמקרא ובלשון ריקות ובטילה ממעשה בעקר. מן שאה במשמ׳ זו של ריקות נגזר כנראה בראשית תולדות השפות השמיות גם שָׁאַף (ושכנגדו ביותר השפות) בקצור במבטא במסק׳ השאה (=הריק) פה, פער פה, ועי׳ שאף, הערות. וכן גם שאב הוא כנראה קצור קרוב מעין זה, כאלו בא שאב מים במסק׳ (ה)שאה במים וכד׳, הריק (ב)מים. ועי׳ שָׁאַב, הערה.]

[2]) [כמו השתוממות, נוהג בדבור.]

[3]) [כהבנה זו של השתאה, ועי׳ בהערה לבנין התפ׳.]

[4]) [היו שהציעו תִּשָּׁאֵר, ואינו נכון.]

—הִפעי׳, הֻשְׁאוֹת, — השאה, הריק, השם, עשה עזוב ושמם: לְהַשְׁאוֹת [1]) גלים נצים ערים בצורות (ישע׳ לז כו).—ואמר הפיטן: רוממה הי׳ בעוך זדים לה ש א ו ת (סמעים כד דוד, ולוכן ספל רומי, קרוב׳ י טבת).

—הִתפ׳, מִשְׁתָּאֶה, — הִשְׁתָּאָה, עמד ריק ממחשבה, נטול חושים [2]), אבד לבו, השתומם, תהה ותמה, staunen; s'étonner; to be astonished: והאיש מִשְׁתָּאֶה לה מחריש לדעת ההצליח יי׳ דרכו אם לא (בראש׳ כד כא).— ובסהמ״א, גם במשמ׳ השתהה, המתין וצפה: ובמסכנות ישפל הגבר והאיש מ ש ת א ה, ומת או נשבר או נשבה אין רואה (רס״ע פלקירה, המבקש, עז). — ואמר המשורר: נעם הכבוד בעין הדעת תראה ומבלי אבר אליו תדאה ותשאף עדיו ו ת ש ת א ה בנשף בערב יום באישון לילה (רמב״ע, חוחה, סעה״ם 80). כי אותות אלהי אראה אין עוד מלבדו, הוא עמי ואיך א ש ת א ה כל רגע לחסדו (רמב״ע, שם חלי, חיגר 61). ואלו תראה יפיה הנאה, יאכל לבך ו י ש ת א ה (ר״י חריזי, תחכמוני ו, 72).—ואמר המליץ: לא יערך לכסיל אמת אם לבו בל י ש ת א ה בה (ב״ז, ב״ש לו כג).

ב. שָׁאָה [3]), קל לא נמצא.

—נִפעי׳, נִשְׁאָה,—נשאו המים, העמים, נשאו קולם: הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון ושאון לאמים כשאון מים כבירים יִשָּׁאוּן לאמים כשאון מים רבים יִשָּׁאוּן (ישע׳ יז יב–יג).

שֹׂאָה, עי׳ שׁוֹאָה.

***שָׁאוֹב**, מלה מספקה, כלי למים (?): רועה הייתי בעירי והלכתי למלאות את ה ש א ו ב [1]) מים (ירוש׳ נדר׳ א א).

***שְׁאוּבָה**, ש״נ,—בצירוף בית השאובה או חשובה [2]): החליל חמשה וששה זהו החליל של בית ה ש ו א ב ה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, אמרו, כל מי שלא ראה שמחת בית ה ש ו א ב ה לא ראה שמחה מימיו (סוכ׳ ה א). לא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית ה ש ו א ב ה (שם שם ג). למה נקרא שמה בית ש ו א ב ה שמשם שואבים רוח הקודש (ריב״ל, ירוש׳ שם ה א).

---

1) [בס״ב יש כה בסק׳ זה: לַהְשׁוֹת, כאלו מן השה.]

2) [כך רב המפרשים לפי הענין ולפי יתר שמוש השרש. אך התרגומים הקדומים הבינו את הפעל בדרכים שונות. השבעים: κατεμάνθανεν, וכן וולג׳ contemplabatur, כלו׳ הסתכל, וכן בקרוב אונקלוס: שהי בה מסתכל (ולא דק רש״י באמרו: ואנקלוס תרגם לשון שהייה שוהא ועומד במקום אחד); ות״י: הוה מסתין לה, ועי׳ כהערה לשרש. ואף היו שראו בפעל זה לשון שתיה, וכנגד זה רש״י.]

3) [מדקדקים ומלונאים גזרו גם את השם שָׁאוֹן וגם את הפעל יִשָּׁאוּן הבא על ידו מן א. שָׁאָה, ואולם מה ענין שאון והמת קול המון אצל שאה זה, שכל הוראתו היא לשון ריקות, שממה ועזובה! למעשה אין שָׁאוֹן זה אלא שינוי מבטא מן שָׁאוֹן — כחילופים רבים כאלה בלשון המקרא, שלא היה בה למעשה ההבדל המאחר של ש שמאלית וימנית—כלשון נשיאת קול, מן שׂוֹא הבא בסקי נשׂא גם בצורות כגון שׂיא, כשׂוֹא גליו, וגם במלה תשואות חן, בשין ימנית, שגם פירושה בעקר לשון נשיאת חן. ועל יד שָׁאוֹן זה שעקרו שָׁאוֹן, כלשון תשואית המון ימים, עלינו להבין גם את הפעל ישאון כלשון יִשָּׁאוּן בשין שמאלית, כלו׳ ישאו קולם, כלשון ישאו נהרות קולם וכדו׳.]

1) [בירוש׳ נזיר א ו: הניאב, ובמד״ר במד׳ י: הניאוב, ועי׳ גָאוֹב, עמ׳ 3463, והערת המחבר שם.]

2) [כבלי סוכ׳ ה א, ברב הנסחאות: החליל של בית השואבה, שמחת בית השואבה, מאור בית השואבה, וכן נוהג היום בדבור. אבל ברב כתבי היד, כפי שהראה י. נ. אפשטין, תרביץ א חוברת ג, 135 וכו׳ השאובה (ובנקוד הַשְּׁאוּבָה או הַשְׁאוּבָה), השאבה (=הַשְּׁאִבָה), ובלי ה״א: שאובה, ובת״י דברי יו יד: ותיחדון וכו׳ בִשְׁאוּבְתָא וחלילה, ועל יד קריאה זו גם: חשובה, ולפי זה דברי הבבלי (סוכ׳ נ:): רב יהודה ורב עינא חד תני שאובה וחד תני חשובה, אמ־ מר זוטרא מן דתני שאובה (כך בכ״י מינכן) לא משתבש ומאן דתני חשובה לא משתבש ע״כ. ואפשטין שם רואה עקר בקריאה בית השאובה ומפרש: מקום המים השאובים, ואמנם קשה לקבל צרוף כזה מצד הלשון, וש. קרויס בתוספת הערוך ערך שאב 1 כותב: „בית השואבה״ — הנכון בית השאובה, וגם זה אינו עקר, אלא צ״ל „בית שובה״; שובתא בסורית (לא מצאתין במלונים של PSm וברוקלמן. העורך) = בית האבוקות. עמדו על זה גייגר ושי״ר ואחרים (ש׳ ליברמן במ״ע קרית ספר

שאוי [1]), ת"ז, — שוסם, עזוב: ושאיה יוכת שער וכו' בית שהוא שאוי ויחיד מאין אדם יוכת שער, מזיקין מכתתין אותו (רש"י, ב"ק כא.) — ואמר הפיטן: מעון לך למטה ישוררון ישחרון שחויים שאויים שכוני חבל (רסב"ג, מעון לך, ביאליק-רבניצקי ו, 39).

שאול [2]), שאֹל, סזו"נ, עם ה' הכוון שאולה, שאֹלה, — מקום (משכב) המתים מתחת לארץ, ארץ הרפאים, אבדון, בור שחת כמו Ἀίδης, orcus כיונ' ורומ', Hades; les enfers; Totenreich, Unterwelt: כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית (דבר' לב כב). שאול מתחת רגזה לך לקראת בואך עורר לך רפאים כל עתודי ארץ הקים מכסאותם כל מלכי גוים (ישע' יד ט). ותשלחי צריך עד מרחק ותשפילי עד שאול (שם נז ט). והורדהו אותה ובנות גוים אדרם אל ארץ תחתיות את יורדי בור וכו' ידברו לו אלי גבורים מתוך שאול וכו' (יחזק' לב יח-כא). אהי דבריך מות אהי קטבך שאול (הוש' יג יד). אם יחתרו בשאול משם ידי תקחם ואם יעלו השמים משם אורידם (עמ' ט ב). יי' העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור (תהל' ל ד). והצלת נפשי משאול תחתיה (שם פו יג). אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך (שם קלט ח). ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה (משלי יה כד). גבהי שמים מה תפעל עמקה משאול מה תדע (איוב יא ח). אם אקוה שאול ביתי בחשך רפדתי יצועי לשחת קראתי אבי אתה אמי ואחתי לרמה (שם יז יג). — ירד שאול(ה), הוריד שאו(ה), הורד שאול: ויאמר (יעקב

י"ב 56. ע"כ. ואינו מסתבר. על הנוסחה שאובה במקורות מאחרים העיר ג. שלום, תרביץ ב, עמ' 250. ואמנם מצוי בסוד' הצרוף בית שבא, בית שבתא במשמ' בית כנסת (ברוקלמן מהד' ב 718) שבודאי לקוח הוא ממקור יהודי, והואיל ובא במקורות מא"י הכתיב שובא, שובה במק' זה במשמ' שבת, לא מן הנמנע הוא, שזאת כונת הכתוב במקור, שמחת בית השובה, כלו' שמחת בית הכנסת. לפי זה יש לראות גם את הקריאה חשובה ככתיב ומבטא בבלי מרושל במק' השובה, טעות שכנגד, שאובה במק' חשובה, כלשון מחשבה, באה במאמר מקטע כ"י מן המכילתא דרשב"י שמות יב טז המובא על ידי אפשטין: מה מלאכה אסורה במשכן מלאכה שיש עמה שאובה אף מלאכה האסורה בן מלאכה שיש עמה שאובה.]

[1]) [בעקר בינ' פעוי מן שאה.]

[2]) [אין המלה באה במשמ' זו ובשמוש מקורי אלא בעבר' בלבד, ואף מכאן כמלה שאולה, בצורת שאולא, שיולא, בלשון התרגומים הארמיים, אע"פ שמושג זה של שאול ואבדון (דומה, רפאים) משותף הוא למחשבת עמי הקדם. גם נסיונו של פרד. דליטצש למצא את המלה בצורה שאל (בספרו Prolegomena עמ' 145) נדחה בצדק ע"י חוקרים אחרים. ואולם כשמוש הצרוף ירד לשאול, שאילה בא במקרא גם עבר בשלח (איוב לג יח; לו יב; והשוה יואל ב ח: ובעד השלח יפלו, ועי' שלח, הערות), וצרוף זה, שגם ש. ייבין דן בו בלשוננו טו, עמ' 138 וכו', מתבאר כעת ע"י המספר בעלילת המלך כרת האוגריתית א, יו שמתו קרוביו במיתות שונות, במחלה, בדבר, במים, וחלק מהם נפל בשלה (בשלח תתפל) ז"א נפל בנשק או בחרב, בהוראת המלה שלח (עי' שם) בכל המקרא, וכן שלאח בערב'. אלא שאין כנראה כונת הצרוף נפל בשלח, עבר בשלח, לנשקו של בשר ודם, אלא לכלי נשקם, לחרבם של האלים, שהפך אחר כך בעצמו לדמות אלהית, כמלאך משחית. ועל זהות מקורית של המושגים שלח ושאול בהוראה זו מורות שתי עובדות: א) שבא באכדית שלת (מן שאל במשמ' חדד, כמו בערבית חדיד מן חדד בהוראת חרב) במשמ' חרב, כלי נשק, מלה המקבילה לשאול בעבר', אך בתוספת ת הנקבה, בבכל המלים כגון אצבע–אצבת, ארץ–ארצת, אש–אשת, נפש–נפשת וכו', המשמשות כנקבה בדקדוק. ב) שבשתי הרשימות המקבילות של אבות העולם בבראש' ד מכאן (אדם — קין — חנוך — עירד, מחויאל או מחייאל — מתושאל — למך) ובפרק ה מכאן (אנוש — קינן — מהללאל — ירד — חנוך — מתושלח — למך) מתחלף מתושאל ב־מתושלח. ווהוי זה מקרב את הדעה, שיש לבטא במק' הנקוד המסורתי מתושאל (שאין לו מקביל): מתו־שאל, כלו' איש השאול, כהקבלה אל מתו־שלח, איש השלח, או לשם מת־בעל, איש הבעל (אש־בעל) במכתבי עמרנא. הרי כמו על השאול הבולעת, כך מדבר במקרא גם על החרב, וביחוד על חרב האלהים האוכלת, והנהרג בקרב מוטת „לפי חרב", לתוך פי החרב הבולעת. לפי זה יהיה מקור השם שאול בראית חרב האל, נשק האל, כדמות מלאך המות הבולע את החיים, ומכאן כשם לבור שחת, מות ואבדון כ„פי השאול", שהמתים יורדים ונופלים לתוכו. והשוה את המלים אבדון, בור, מות, שאון, שחת, שלח, הבאות בשמושים דומים במשמ' שאול.]

להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שְׁאֹלָה (בראשי' לז לה). והורדתם את שיבתי ביגון שְׁאוֹלָה (שם מב לח). ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שְׁאֹלָה (במדי' טז ל). ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם וכו' וירדו הם וכל אשר להם חיים שְׁאֹלָה ותכס עליהם הארץ (שם שם לב–לג). יי' ממית ומחיה מוריד שְׁאוֹל ויעל (ש"א ב ו). ועשית כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלם שְׁאֹל (מ"א ב ו). והורדת את שיבתו בדם שְׁאוֹל (שם שם ט). הורד שְׁאוֹל גאונך המית נבליך תחתיך יצע רמה ומכסיך תולעה (ישע' יד יא). ביום רדתו שְׁאֹלָה האבלתי כסתי עליו את תהום וכו' מקול מפלתו הרעשתי גוים בהורדי אתו שְׁאֹלָה את יורדי בור וינחמו בא"ץ תחתית כל עצי עדן וכו' גם הם אתו ירדו שְׁאֹלָה (יחזקי לא יד–יז). ישימות עלימו ירדו שְׁאוֹל חיים (תהלי נה טז). כלה ענן וילך כן יורד שְׁאוֹל לא יעלה (איוב ז ט). בדי שְׁאֹל תרדנה אם יחד על עפר נחת (שם יז טז). — ובצרופים עם פעלים אחרים: ישובו רשעים לִשְׁאוֹלָה (תהלי ט יח). יבשו רשעים ידמו לִשְׁאוֹל (שם לא יח).—ובצרוף מספק: כצאן לִשְׁאוֹל שתו מות ירעם וירדו בם ישרים לבקר וצורם לבלות שְׁאוֹל[1]) מזבל לו (שם מט יד). כי שבעה ברעות נפשי וחיי לִשְׁאוֹל הגיעו נחשבתי עם יורדי בור (שם פח ד–ה). רגליה ירדות מות שְׁאוֹל צעדיה יתמכו (משלי ה ה). מי יתן בִּשְׁאוֹל תצפנני תסתירני עד שוב אפך (איוב יד יג). וברגע שְׁאוֹל יחתו (שם כא יג).— שערי שאול: בדמי ימי אלכה בשערי שְׁאוֹל פקדתי יתר שנותי[2]) (ישע' לח י). — עִמְקֵי שאול: ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שְׁאוֹל קראיה (משלי ט יח). — חֶבְלֵי שאול: חבלי שְׁאוֹל סבבוני קדמוני מקשי מות (ש"ב כב ו; וכעין זה תהלי יח ו). — מְצָרֵי[3]) שאול: אפפוני חבלי מות ומצרי שְׁאוֹל מצאוני (תהלי קטז ג). — בֶּטֶן שאול: קראתי מצרה לי אל יי' ויענני מבטן שאול שועתי שמעת קולי (יונה ב ג).—דַּרְכֵי שאול: דרכי שאול ביתה יורדות אל חדרי מות (משלי ז כז).— פדה, הציל, מלט וכדו' מיד שאול: מיד שְׁאוֹל אפדם ממות אגאלם (הוש' יג יד). כי לא תעזב נפשי לִשְׁאוֹל לא תתן חסידיך לראות ש"ת (תהלי טז י). אך אלהים יפדה נפשי מיד שְׁאוֹל (שם מט טז). מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שְׁאוֹל (שם פט מט). אל תמנע מנער מוסר כי תכנו בשבט לא ימות אתה בשבט תכנו ונפשו מִשְּׁאוֹל תציל (שם כג יג–יד). —והשאול כחיה טורפת אשר לא תשבע: לכן הרחיבה שְׁאוֹל נפשה ופערה פיה לבלי חק (ישע' ה יד). אשר הרחיב כִּשְׁאוֹל נפשו והוא כמות ולא ישבע (חבק' ב ה). כמו פלח ובקע בארץ נפזרו עצמינו לפי שְׁאוֹל (תהלי קמא ז). נבלעם כִּשְׁאוֹל חיים ותמימים כיורדי בור (משלי א יב). שְׁאוֹל ואבדה לא תשבענה (שם כז כ). שלוש הנה לא תשבענה וכו' שְׁאוֹל ועצר רחם[1]) (שם ל טו–טז). — השאול כמקום אשר לא יהללו בו ולא יודו בו לאלהים: כי לא שְׁאוֹל תודך מות יהללך לא ישברו יורדי בור אל אמתך חי חי הוא יודך כמני היום אב לבנים יודיע אל אמתך (ישע' לח יח–יט). כי אין במות זכרך בִּשְׁאוֹל מי יודה לך (תהלי ו ו).— וכמקום שאין בו מעשה וחשבון: כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בִּשְׁאוֹל אשר אתה הלך שמה (קהלי ט י). — וכדוגמה לדבר נסתר ונעלם: שְׁאוֹל ואבדון נגד יי' אף כי לבות בני אדם (משלי טו יא). ערום שְׁאוֹל נגדו ואין כסות לאבדון (איוב כו ו). — עשה חזה עם שאול: כי אמרתם כרתנו ברית את מות ועם שְׁאוֹל עשינו חזה (ישע' כח טו). — ובמשל לעֹז הקנאה: עזה כמות אהבה קשה כִּשְׁאוֹל קנאה (שה"ש ח ו). — ואמר בן סירא: חשכת בשרי משחת ומיד שאול הצלת רגלי (ב"ס גני' נא ח–ב). ותגע למות נפשי וחיתי לשאול החתיות (שם שם ו). ארים מארץ קולי ומשערי שאול שועתי (שם שם ט). — ובתו"מ: ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך (אב' ד כב). אומ' משה, רבון כל העולמים, כן הגון להם שתתן להם ותהרגם, אומ' לו לאדם טול

---

[1]) [אפשר, שאין „לבלות" כאן צורת פעל והכונה כמו: לבלהות שאול. והעורך, הלשון והספר ב, עמ' 345 מציע לגרס: וירדו במו שדים, לְבֹקֶר יְצִירָם (ז"א יהפכם), לבלות (= לבלהות) שאול וכו'.]

[2]) [הכונה בתקבלת: בדמי (ז"א בדוּמָה, במות) יְמֵי אֲכַלֶּה, בשאול פקדתי יתר שנותי.]

[3]) [ז"א חבלי, כמו מן מֵצַר, כדעת י. נ. אפשטין.]

[1]) [הכונה: שאול (אשר) יַעֲצֹר רחם, עי' רָחַם, הערות.]

כבר ורד לשאול (תוספתי סוטי ו ז). דתני בשם ר׳ נחמיה כל דבר שהוא צריך למ״ד מתחילתו ולא ניתן לו ניתן לו ה״א בסופו כגון לחוץ חוצה וכו׳ מתיבין לר׳ נחמיה והא כתיב ישובו רשעים לשאולת אמר רבא בר זבדא לדייטי התחתונה של שאול (ירוש׳ יבמ׳ ח ו). שלש הנה לא תשבענה שאול ועוצר רחם, וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכנים ומוציא אף שאול מכנים ומוציא והלא דברים קל וחומר ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכניסין בו בקולי קולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות (ברכ׳ טו:). לא הגלה הקב״ה את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאול (פסח׳ פז:). שני שערים יש לשאול אחד פנימי ואחד חצוני (פסיק׳ רב׳, דיבורא ספיאתי, קכד:). — ובספה״א: המדור ההי׳ נקרא שאול ושם נדונים האפקורסים והכופרים בתורה (ראשית חכמה יג, שער היראה, כז.). ולב עכרן פחד וכו׳ ויאמר אך זאת עצה לא שמעוה שאול ואבדון (מחברות, מחברת ליון ח). —ואמר המשורר: לו אחרי מותי באזני יעלה קול פעמון והב עלי שוליך, או תשאלי לשלום ידידך משאול אשאל בדודיך ובשלומיך (ר״י הלוי, מה לך צביה, זמירה ב, 18). אט לי, ברוב ממשח, ואל תשפך דמי פני ותפילם ולא נפלו בשאול[1]) בעוד אישים אשר לא שאלו מקצת אנשים שכבר שאלו (אלעזר הבבלי, אט לי, דיואן גבורי, קיט). ותוך בטן שאול תחצב (הנמלה) מערות לה והופרת, ובין חדרי שאול תצפון אשר אוספה וצוברת (ר״י סרגוזי, תחכמוני ז, 49).

שָׁאוּל, עי׳ שָׁאַל.

שְׁאוֹן[2]), ש״ז, סמי׳ שְׁאוֹן, כני׳ שְׁאוֹנָהּ, — קול המון והמולה, של המים או של קרב ומלחמה, או של אנשים עליזים במשתה היין, Getöse; bruit; noise: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק וירד הדרה והמונה וּשְׁאוֹנָהּ ועלז בה (ישעי׳ ה יד). הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון וּשְׁאוֹן לאמים כִּשְׁאוֹן מים כבירים ישאון לאמים כִּשְׁאוֹן מים רבים ישאון (ישעי׳ יז יב—יג). שבת משוש תפים חדל שְׁאוֹן עליזים (שם כד ח). כחרב בציון שְׁאוֹן זרים תכניע חרב בצל עב זמיר עריצים יענה (שם כה ה). בא שָׁאוֹן עד קצה הארץ כי ריב ליי׳ בגוים (ירמי׳ כה לא). קראו שם פרעה מלך מצרים שָׁאוֹן[1]) העביר המועד (שם מו יז). כי שדד יי׳ את בבל ואבד ממנה קול גדול והמו גליהם כמים רבים נתן שְׁאוֹן קולם (שם נא נה). וקאם שָׁאוֹן בעמיך וכל מבצריך יושד כשד שלמן בית ארבאל ביום מלחמה (הוש׳ י יד). ומת בְּשָׁאוֹן מואב בתרועה בקול שופר (עמ׳ ב ב). אל תשכח קול צרריך שְׁאוֹן קמיך עלה תמיד (תהלי עד כג). — ובמגלות הגנוזות: שאון קולם נפץ זרם (מגי׳ גנו׳ ג, לד). — ובצרוף קול שאון: קול המון בהרים דמות עם רב קול שְׁאוֹן ממלכות גוים נאספים (ישעי׳ יג ד). קול שָׁאוֹן מעיר קול מהיכל קול יי׳ משלם גמול לאיביו (שם סו ו). — ובני

---

[1]) [כך, כאלו נפלו בשאול, כונתו הגלויה של חרוז זה, אבל כונתו הטמונה שבחידוד היא: ואל תפיל את פני ריקם, הרי לא נפלו פני שואלים, בשאול, ז״א בששאלו ובקשו, כבר (וי״א כביר, הרבה), בעוד כאן אנו אישים אשר לא שאלו אף מקצת. עי׳ לשוננו יא, עמ׳ 272 וכו׳.]

[2]) [כמבֹאר בהערות לערכים שאה, א. שָׁאָה, ב. שָׁאָה, אין שָׁאוֹן מלה נגזרת מן שָׁאָה, שפרושו היה ריק ועזוב, אלא מבטא שונה במק׳ שָׁאוֹן מלשון נשיאת קול, כמו תשואות במשמ׳ תשׂאות הן, נשיאת חן, וכמו שׂוא, שׂיא במק׳ נשא.]

[1]) [אמנם המשפט סתום. השבעים מעתיקים את האותיות בשינוי: Σαὼν Ἐσβεὶ Εμωήδ, בעוד שוולג׳ מתרגמת את הנוסח שלפנינו tumultum adduxit tempus. פרושי המפרשים ואף הצעות התקין שהציעו אינם מניחים את הדעת, ואפשר שיש להבין מועד כאן, כבמקומות אחרים, במשמ׳ סימן הנתן במשאת עשן במלחמה, ואולי בא שאון במק׳ מַשָּׂאוֹן, כלו׳ משאת עשן, בהכפלת המ״ם שבסוף המלה מצרים.

ואכן שים לב לכך, כי בכמה מקומות בא שאון והפעל שאה בהקבלה טבעית אל המון, המה, וגם כאן באות במלה שהמסרת קראה אותה המועד, האותיות: המו. ולפי זה אפשר שהכונה המקורית בקרוב היא: שאון העביר הֱמוֹ עַד, כלו׳ האלהים העביר את פרעה את שאונו ואת המונו שהיה מני עד.]

שאון [1]) ככנוי לאנשי מואב: כי אש יצאה מחשבון ולהבה מבין סיחן ותאכל פאת מואב וקדקד בני שָׁאוֹן (ירמ' מח מה). — ובור שאון, כמו בור שחת: ויעלני מבור שָׁאוֹן [2]) מטיט היון (תהלי מ ג). — ובסהס"א, גם במשמ' שואה וחרדה, וזמ"ר שאונים וגם שאינות: הגבורים יחתו לקול שאוניו והענקים נבהלו בפניו (ר"י חריזי, תחכ' א, 17). ורעמו הפנים מקול שאונותיהם, ונמס כל לב לרעם גבורותיהם (שם ז, 82). ועתה נמלטתי משאוניהם ומלתעות המוניהם (שם כב, 213). אנכי הבא ממערכות הזמנים והנמלט מיד מקורות השאונים והמים הזידונים (שם ל, 251). אבל קשת זמן רע תחלפני ומכל צד אפפוני שאוניו (הוא, איתיאל ח). שהכוונה ממנו לכנותו בשם המורה על רעותיו ושאונותיו אל עם ישראל (רשב"ל דורלן, מגלת ספר, עב:). ויחרד כל העם אינו לשון פחד אלא לשון שאון והניעה (חזקוני עה"ת, שמות כח טז). — ואמר הפיטן: על הר ציון צדו שאוני מדני (ר"א קליר, שבת סורו מני, קינ' ת"ב). השיבנו שלם שלום שנים ותאמר אפדם משאונים (הוא, איכה אשפתו, שם). ולסוף בסוף לחמו נפצת וכל שאונו בסאסאה לחצת (הוא, בעשר מכות, פלוק ב פסח). שוב להעלות עמך משאונים (רש"י, יי' אלהי הצבאות, סליח' ער"ה). עונם תכבוש ותשליך בצול שאונך (גרשום בן יהודה, אמנם אנחנו, סליח' ד עשי"ת). אלהינו אדיר באדירים וכו' שאונו משבר סלעים ומפרק הרים (בנימן הלוי בר שמואל, כך גזרו רבותינו סנהדרין, רשות לשבת הגדול, מחז' איטלי א, לא.). בסיף הותז ראשו ונגזר, נשקתהו אמו בשאוניה (בת עמי תיילל ביגוניה, קינ' מחר' ת"ב ספרדי). — ואמר המשורר: מבקש ממך ריב אל תדינו ובים אל תהי בא תוך שאונו (רה"ג, שערי מוסר השכל, 64). וסופו לאנחה ושיח וצוחה ושאון ושברים (דונש, דעה לבי, אלוני, שם). תשמע שאון רעמי בחוללת ארץ יבקע קול חליליה (ר"ש הנגיד, הנה יחידתי, בן תהלים, ששון, ג; הברמן ב, 8). ויותרון בקיר לבי שאונים (הוא, עלי מה, שם, כא; שם, 100). ומה יסיר שאון שוטם ויפיל גאון כעס, השיבותיו נקמה (הוא, בן משלי, ואומר לי, ששון, קסה; אברמסון, 131). יחל בשאון יריעה על לב דוה לב שרועה (שם, יחל בשאון, ששון, קלא; אברמסון, 197). מאם בזמן משלח שאונים בכל לבב וכל מובה מרחק (שם, מאס בזמן, ששון, רה; אברמסון, 229). בהעלותי על לבי בערשי שאון מות אשר מחר יהי בא נמסותי והתפרדו עצמי (הוא, בן קהלת, בהעלותי, ששון, רסו). אולי בזכרי יגוני ישקוט מעט משאוני (רשב"ג, נחר בקראי, ב"ר א, 4). נפש אשר עלו שאוניה אנה תשלח רעיוניה (הוא, נפש אשר, שם, 28). ואיך ארף ואדם ואיכה ידמו כים שאונים (הוא, עטה הוד, שם, 95). וברק שחק כאש שאון רעמו ידמה אל קול חולה (רמב"ע, הענק ב, ברודי סמ). שחר יעירהו שאון ים (שם ה, סעה). תמו דור רשעי שאוני ונמלט נח בחסד שכן מעוני (ר"י הלוי, אזכיר קלת, זמורה ז, 42).

[1]) [אמנם בבמדב' כד יז במשפט מקביל: כל בני שֵׁת, כשם שבט ממש, ועי' ב. שֵׁת, הערה.]

[2]) [רש"י כתב: מאסירים של מצרים ומשאון המיית ים. וראב"ע: יש אומרים שאון מגזרת שואה והנכון שאון מים רבים או טיט. והיו שהבינו כלשון שאון ורעש גם את השם סָאוֹן, עי' שם הערה עמ' 2897 וכו', ועל כן השתמשו גם במלה שאון במליצות בגויות ע"פ דמיון לכתוב בישע' ט ד. השבעים תרגמו: ταλαιπαρίας, צרה, וכן וולג' miseriae, ומעין זה התרג' הארמי: אתרגושתא. אך אין כל אלה מניחות את הדעת. ואולי יש כאן שכול אותיות במק' אֱשׁוֹן במשמ' בור מחשכים, וצ"ע. ועי' גם שו, הערה.]

שְׁאוֹנִי, ת"ז, —מרים קול שאון: נסה דבר זה בכל הכלים השאוניים או חלולים וכו' שכערך שבין הגשמים השאוניים כן הערך שבין קולותיהם (יע"ר מקנדיאה, אלים, מעין חתום סי' מז).

שאט [1]), ממנו שְׁאָט, שְׁאֵט, שְׁאָט, שְׁאָטָה.

שְׁאָט, ש"ז, כנ' שְׁאָטְךָ, — שאט נפש, שאט בנפש, בוז, בזיון [2]), mépris; Verachtung;

[1]) [כמו ב. שוט, עי' שם.]

[2]) [כך בארו פעל זה רב המפרשים. ואמנם ברש"י ליחזק' כה ו נאמר: לשון בזיון פותרין בו וכו' ואני אומר שאט לשון שאף (כך נכון, ולא שטף, כבדפוסים אחרים) גולוזמנ"ט (goulument, בליעה) בלע"ז ואולם במקום אחר (כח, כד) אומר גם רש"י: השאטים אותם הבוזים אותם, ועל כן נראה, שאין הדעה המובאת ב„ואני אומר" משל רש"י אלא משל יד מאחרת, ואין לדעת על סמך מה נאמרו הדברים.]

contempt: יען מחאך יד ורקעך ברגל ותשמח בכל שָׁאטְךָ בנפש אל אדמת ישראל (יחזק׳ כה ו). **יען עשות** פלשתים בנקמה וינקמו נקם בִּשְׁאָט בנפש למשחית איבת עולם (שם שם יה). **אם לא באש קנאתי דברתי על שארית הגוים ועל אדום כלא אשר נתנו את ארצי להם למורשה בשמחת כל לבב בִּשְׁאָט נפש למען** מגרשה לבו (שם לו ה). — ובסהמ״א: רבים ב ש א ט נפשם עצמו עיניהם מראות כבוד הדר גאונך (אסף ג כב יט). עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעים ב ש א ט בנפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון (רמב״ם, עכו״ם ב ה). לא יחל דברו שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש ב ש א ט נפש (הוה, שבועות ו ב). אף על פי שהיה עובד עבודה זרה ועובר על מצוות התורה ב ש א ט בנפש להכעים לא נחתם גזר דינו אלא על שפיכות דמים (מדה״ג בכלתי ע ה, מרגליות, קפג). ומה חלק מחליק לשון אשר ב ש א ט נפש יגביה בפה חנף שפלים למרום בראש ספרו (ר״מ בלוך, שבילי עולם, הקד׳, 1). — ואמר המשורר: יבורך המרפא בשלומים ש א ט נפשו ושומר את לשונו (ר״ם הנגיד, בן משלי, יבורך המרפא, סשון, קסז; הברמסון, 187). אך לא ב ש א ט נפש כל זאת עשית, לא הכבדת לבך ערפך קשית (יל״ג, דרך בת עמי, כל שיריו א, 47). — ואמר המליץ: על קרועי בגדים בל תלעג ו ש א ט נפשך על מר נפש (ב״ז, ב״ם יא ז). — *ובקצור שְׁאָט, ואמר הפיטן: רננו בטוב בכל ש א ט יראת יי׳ טהורה (רסע״ג, אנכי אש אוכלה, אזהר׳, סדור רסע״ג, רטז). וישמח בכל ש א ט כי הבין להתהפך באמר אמונה, רמיה כי יחליף אף גילת לו ורנן (הוה, אם לפי בחרך, תוכחה, שם, תד). — *ושאט לשון: והאריך ב ש א ט לשון מאד נגד קדוש משכנו עליון (רי״א מודינה, אחרי נוהם א, 4).

שָׁאַט, פי״ע, — **בז, בזה**, verachten; mépriser; to despise: היש מהרו את מבזה ו ש ו א ט פחדו ובועט בדת הרצויה (ר״מ זכות, יסוד עולם, הוצ׳ ברלינר). **אל תבוז חכם וכו׳ ואל תקל זקן וכו׳ ואל** ת ש א ט בחור (אסף ב קס ה—י). **אל יקל המעט** בעיניך כי ש א ט למצער בל תשיג ידו הרב (ב״ז, ב״ם ו ב). ל ש א ט בנפש את המות ולהקל אכפו בעיניך **הזאת יכבד עליך בן אדם** (ר״מ בלוך, אוצ״ם ז, 261).

— ואמר המשורר: **יש עת אשר תשטום כעשו ו ת ש א ט בצפו** (ר״ם הנגיד, בן קהלת, בן תהלים, הברמן א, 106). **שבר ש א ט י שפר לאטי** (רסב״ג, שזופי פליטי, ביאליק-רבניצקי ב, 221). **חמדת ו ש א ט ת בתאותה לעשת הנפש החטאת** (ילקק בן לחוזן, פסדסי מילרר, סעז״ס 58).

שָׁאֵט, ת״ז, — **נתן לבוז**, verächtlich; méprisable; contemptible, ואמר המליץ: **אל תהלל איש בתאר פניו ולא תבוז אדם כי משחת מראהו כי מה ש א ט בעוף הדבורה[1]) ומה מתוק פריה** (ב״ז, ב״ם יא ג).

שְׁאָטָה, ש״נ, — **בוז, לעג**, Hohn, Spott; derision, mépris; contempt, derision: **והרתיח כסיר מצולות ההגיון ל ש א ט ת ם, וירופף חוג הגלגל העליון לשעטתם** (ר״י חריזי, תחכמוני יו, 161). **והתפוצצו לקול ש א ט ת ם ושעטתם ההרים והנהרים** (שם, שנויי נוסחאות, 483).

***שְׁאִיבָה**, ש״נ, — **מעשה השואב מים**: **כמה דבית שמאי אמרי משום חימוץ מחמיץ כן רבי** מאיר אמר משום ש א י ב ה ניכרת (ירוש׳ ערלה ב ג). מכלל ד ש א י ב ה דאורייתא (ב״ב סו.). — ובסהמ״א: ושייב מיניה, פי׳ ענין ש א י ב ה (ערוך ערך שב). שמחת בית השואבה, היו שמחים בחג לכבוד ש א י ב ת ניסוך המים (רש״י, סוכ׳ מג:). ש א י ב ת מן הנהר (שלמה בר׳ שמואל, ספר המלילה, בכר, 17). — *ובהשאלה לחתית גחלים: **כל ש א י ב ת גחלים מתוך** ההסק קרי חותה (רש״י, משלי כה כב). — *ובמשמ׳ משיכת דבר לדבר: **כי טבע הגלגלים הסובבים אותה לשאוב הארץ אליהם כאבן תקומה ועל כן בהיות ה ש א י ב ה בשוה בכל חלקי סיבוב הגלגל תוכרח** הארץ להיות באמצע אויר החלל (ר״מ אלשיך, איוב מ ה).

שְׁאִיָּה, ש״נ, — **שממון ועזובה**[2]), Verödung; désolation; devastation: **נשאר בעיר שמה**

---

1) [כך בן־זאב ע״פ הסורי: מטל דשיטא היא בעיפא. אך במקור העברי: אליל בעוף דבורה.]

2) [משמ׳ זו יוצאת מן ההקבלה אל שַׁמָּה, וכתב רש״י (ב״ק כא.): ושאיה יוכת שער, שד ששמו שאיה מכתת שער (של) בית שאין בני אדם דרין בו, לישנא אחרינא בית שהוא שאוי ויחיד מאין אדם יוכת שער מזיקין מכתתין אותו. וכזאת כונתו גם בפרושו לכתוב המובא בפנים.]

וּשְׁאִיָּה יכת שער (ישעי' כד יב).—ובסהמ"א, גם במשמ' שאון ושואה: ושאיה יוכת שער, על ידי שאיות גלמוד שיהו הבתים שואין מאין יושב יוכתו השערים ע"י שדים ומזיקין [1] (רש"י, שם שם).—ואמר הפיטן: חמודות באר לו האותיות כי קצף עליו רב העליליות וכו בלילה נהרג בשאיות (שמעון בר יצחק, אמרו לאלהים, קרובי ז פסקה). — ואמר המשורר: איך עזבה עיר קורטבה ותהי כים שאיה (ראב"ע, אהה ירד, סעה"ש 139). וליועץ רוח עץ אין מחיה וכל מלה הן נמלה בשאיה (הוא, אפרוש כף, כהנא א, 17). מצחק בקיביה ומכתו טריה ואחריתו שאיה (הוא, מלחק בקוביא, שם שם, 161).

*שְׁאִיּוֹן, ש"ז,—בור שְׁאִיּוֹן, כמו בור שאון, עי' שָׁאוֹן, ואמר הפיטן: והמות יגל וישלף המגל ונרוץ הגלגל אלי בור השאיון (רשב"ג, ביום קלר אפי, ביאליק-רבניצקי ג, 39).

*שְׁאִילָה, ש"נ, — מה"פ מן שָׁאַל, בפרט א) שְׁאִילַת שָׁלוֹם, מעשה השואל בשלום זולתו, Begrüssung; salutation; greeting: הנכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפלה ואין צריך לומר שאילת שלום (תוספתא ברכ' ב כג). אין שאילת שלום לחבירים בתשעה באב (שם תעני' ד יב). כמה כדי דיבור, כדי שאילת שלום (שם נדרי' ה א). גט שחתמו עדים לאחר שאילת שלום פסול שלא חתמו אלא על שאילת שלום (שם גיטי' ט ט). קשה הריבית שאף שאילת שלום הרי הוא ריבית (ר' עקיבא, שם ב"מ ו יז). במלכי אומות העולם משיב שאילת שלום (ר' אחא, ירוש' ברכ' ה א). שלשה דברים גזרו בית דין שלמטן וכו' תרמה של יריחו ומגילת אסתר ושאילת שלום בשם (ר' יהושע דרומיא, שם שם ט ה). ואיגרות של רשות, זו שאילת שלום (שם מו"ק ג ג). אילו דברים שאבל אסור בהן כל שבעה וכו' משאילת שלום ומלעשות מלאכה (שם שם ג ה). שואל אני בשלום פלוני לא חתם אלא בשאילת שלום (ר' ינאי, שם שבועי' ה ה). חברים אין שאילת שלום ביניהן (תעני' יד:). מנודה מהו בשאילת שלום, אמר רב יוסף ת"ש ובשאילת שלום שבין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום (שם טז.). מדוחק התירו שאילת שלום בשבת (פסיק' רב', י' הדברות תליתאה, קטז:). — ב) שאילת חפץ מאחר, Entleihen; emprunt; borrowing: אמר לו שואל שלח ושלחה ומתה חייב וכו' אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא לא שנו אלא שהחזירה בתוך ימי שאילתה אבל לאחר ימי שאילתה פטור (ב"מ פ:). לעולם הוא חייב עד וכו' שיהו בעלים משעת שאילה עד שעת שבורה ומתה (רב המנונא, ב"מ לה:). מה ת"ל בעליו אין עמו לומר לך היה עמו בשעת שאילה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה, היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך להיות עמו בשעת שאילה (שם שם). בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו שואל הוי או שוכר הוי אמר רבא וכו' אי שואל הוי שאילה בבעלים היא, אי שוכר הוי שכירות בבעלים היא (שם לו. וכו'). ועי' שְׁאֵלָה. — ובסהמ"א: האומר לשלוחו צא והשאל עם פרתי אינה שאילה בבעלים וכו' נשאל העבד עמה שלא מדעת רבו אינה שאילה בבעלים (רמב"ם, שאלה ופקדון ב ה). שלשה אין דורשין שלא יהא אחד טרוד בשאילת הרב והשנים נושאין ונותנין בדבר וכו' (מדה"ג ברא' א א, מרגליות, ד. עי"ש חגיגה יא:). מי שיוקיר פניו מן השאילה ישמר לחותו (ר"י חריזי, מוסרי הפילוסופים ב כא).—ואמר הפיטן: שפלות ושאילת שלום תשאלו במלאכי שלום (ינאי, ויסלם אנשים חכמים, קרובי במדי, זולאי, כח). ועי' שְׁאֵלָה.

*שְׁאִיפָה, ש"נ, — א) מעשה השואף ונושם אויר, Einatmung; aspiration; inhalation: שהמרוץ יהיה בשאיפת האויר מחוץ וכו' והשאיפה תהיה בחוש האף ולולי האף ל"א היתה הנשימה (תקון מדה"נ לרשב"ג יא). האף הנה תועלותיו נראות וכו' אחת מהן שהוא עיקר בחלל המקיף עליו על השאיפה (קאנון א א א ד). אמר על הפרא שאיפת רוח בלא סמיכה אל אחר והנה סמך אותם אל התנים נראה כי עקר השאיפה היא בתנים (רד"ק, ירמ' יד ו). והשאיפה ג"כ חסד מהאל ית' בבעלי חיים היותר שלמים וכו' והבעל

1) [עי' בהערה שלפני זו.]

חיים היותר חסר כמו הדג וכו' לפי שהיה הריחו מבלי **ש א י פ ה** וכו' יריח ירצה או לא ירצה (חמו"ר לרמב"ד א ו).—ושאיפת העשן בעשון[1]: אמנם אחר העיון נראה להתיר **ש א י פ ת** הטאבאקו וכו' מטעם שנתפשט היום בעירינו מנהג **ש א י פ ת** הטאבאקו בכל נפש אדם אנשים ונשים וטף (ר' רפאל מלדולה, שו"ת מים רבים, או"ח כח). —

ב) תאוה לבלע דבר ובהשאלה חפץ עז לקבל דבר, להגיע אל מטרה וכדו', עי' שָׁאַף, Streben; ambition: השואפים על עפר ארץ וכו' כל שאפם וכל מחשבתם בראש דלים הוא וכו' **ש א י פ ה** גולשי"ר[2] בלע"ז (רש"י, עמ' ב ז). מתי יעבור החדש, זו היא **ה ש א י פ ה** מצפים עת תייקר התבואה וימכרו לעניים ברבית (הוא, סס ח ה). ושאף צמים הילם שב אל בני האויל וכו' והרצון **ב ש א י פ ה** הצפוי והתקוה על דרך אומרו כעבד ישאף צל (רלב"ג, איוב ה ה). **ש א י פ ה** לשון תאוה לבלוע (ליון ב, 101, ד"ה אל תסתף).

שאל[3], ממנו הַשְׁאָלָה, מִשְׁאָל, כִּשְׁאָלָה, מִשְׁאֶלֶת, שְׁאַל, שְׁאֵלָה, שְׁאָלָה, שְׁאֵלוֹן, שׁוֹאֵל, שֵׁלָה.

שָׁאַל, פיו"ע, שָׁאַל, שְׁאֵלְךָ, שְׁאֵלָה, שְׁאָלָה, שָׁאַלְתָּ, שָׁאַלְתְּ, שָׁאַלְתְּ, שָׁאַלְתִּי, שְׁאֶלְתִּיו, שְׁאֶלְתִּיהוּ, שָׁאֲלוּ, שְׁאָלוּנִי, שְׁאֵלוּנוּ, שְׁאֶלְתֶּם, שְׁאַל, שְׁאֵלִים, שֹׁאֶלֶת, שָׁאוּל, שְׁאוּל, שְׁאָלָה, שְׁאוֹל, שָׁאוֹל, שְׁאַל, שַׁאֲלִי, שַׁאֲלוּ, אֶשְׁאַל, אֶשְׁאֲלָה, אֶשְׁאָלְךָ, אֶשְׁאָלֵם, תִּשְׁאַל, תִּשְׁאָלֵנִי, יִשְׁאַל, יִשְׁאָלְךָ, יִשְׁאָלֵהוּ, תִּשְׁאָלֶהָ, — א) שָׁאַל דבר (מפלוני, מאת פלוני, מעמו), בקש (ממנו) שיתן לו דבר, verlangen; démander; to ask: ועתה ישראל מה יי' אלהיך שֹׁאֵל מעמך כי אם ליראה את יי' אלהיך (דברי י יב). ככל אשר שָׁאַלְתָּ מעם יי אלהיך בחרב לאמר לא אסף לשמע את קול יי אלהי (סס יח

---

[1]) [השוה בערבי' שרב דח'אן a), שתה טבק, כנראה בעקר בעשון בנרגילה, בהעברת העשן דרך בקבוק מים.]

[2]) [gouler.]

[3]) [גם בארמ' ובסורי' שאל, בערבי' הצפונית והדרומית שׄאל, בכוש' סאל, באוגרית' (בפעל) שׄאל, אשור' שָׁאָלוּ.]

a) سرب دخان

טז). ויִלכדה עתניאל בן קנז אחי כלב ויתן לו את עכסה בתו לאשה ויהי בבואה ותסיתהו לִשְׁאוֹל מאת אביה שדה (יהוש' יה יז–יט; וכעין זה שופט' א יב–יה). על פי יי' נתנו לו (ליהושע) את העיר אשר שָׁאָל (יהוש' יט נ). מים שָׁאַל חלב נתנה (שופט' ה כה). ויאמר אלהם גדעון אֶשְׁאֲלָה מכם שאלה ותנו לי איש נזם שללו (סס ח כד). ותהר חנה ותלד בן ותקרא את שמו שמואל כי מיי' שְׁאִלְתִּיו (ש"א א כ). ויאמר שמואל את כל דברי יי' אל העם הַשֹּׁאֲלִים מאתו מלך (סס ח י). דבר אחד אנכי שֹׁאֵל מאתך לאמר וכו' (ש"ב ג יג). ויבא אדניהו בן חגית אל בת שבע וכו' ויאמר וכו' שאלה אחת אנכי שֹׁאֵל מאתך וכו' ותבא בת שבע אל המלך וכו' ותאמר שאלה אחת קטנה אנכי שֹׁאֶלֶת מאתך אל תשב את פני ויאמר לה המלך שַׁאֲלִי אמי כי לא אשיב את פניך (מ"א ב יג–כ). ותאמר (השונמית לאלישע) הֲשָׁאַלְתִּי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי (מ"ב ד כח). ויוסף יי' דבר אל אחז לאמר שְׁאַל לך אות מעם יי' אלהיך העמק שְׁאָלָה או הגבה למעלה[1]) ויאמר אחז לא אֶשְׁאַל ולא אנסה את יי' (ישע' ז י–יב). חיים שָׁאַל ממך נתתה לו (תהל' כא ה). אחת שָׁאַלְתִּי מאת יי' אותה אבקש שבתי בבית יי' כל ימי חיי (סס כז ד). זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שָׁאָלְתָּ (סס מ ז). שתים שָׁאַלְתִּי מאתך אל תמנע ממני בטרם אמות, שוא ודבר כזב הרחק ממני ראש ועשר אל תתן לי (משלי ל ז–ח). — ובצרוף עם כנוי שְׁאֵלוֹ[2]) דבר, כמו שאל ממנו: יִשְׁאָלוּנִי משפטי צדק קרבת אלהים יחפצון (ישע' נח ב). כי שם שְׁאֵלוּנוּ שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה שירו לנו משיר ציון (תהל' קלז ג). — ולפני משפט שאלה, שאל מה אתן לך וכדו': בגבעון נראה יי' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים

---

[1]) [כונת הדברים, שלא כפרושי המפרשים: שאל שיעמיק או שיגביה האלהים את צל המעלות! ועל כן נאמר בהקבלה לספור זה אל המלך חזקיהו (מ"ב כ ט–י): זה לך האות מאת יי' וכו' הלך הצל עשר מעלות אם ישוב עשר מעלות וכו' וישב את הצל במעלות אשר ירדה ב מ ע ל ו ת א ח ז אחרנית עשר מעלות.]

[2]) [אין מציאות צרוף זה שבכנויים בלבד מוכיחה שמוש הפעל שאל עם ש"ע ביחסת את במקום מן, כי כך בא בכנויים גם נתתני, יערכוני וכדו' במק' נתת לי, יערכו נגדי.]

שאל מה אתן לך (מ"א ג ה; וכעי' זה דהי"ב א ז). ויהי כעברם ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך (מ"ב ב ט). — ושאל אדם דבר לאחר, בשבילו: ויען המלך שלמה ויאמר לאמו ולמה את שאלת את אבישג השנמית לאדניהו ושאלי לו את המלוכה (מ"א ב כב). — ושאל האדם דבר, שאל לו דבר, שאל שאלה, חפץ, בקצור במשמ' שאל דבר מאת האלהים, רצה שינתן לו הדבר. ;sich wünschen) désirer; to wish: ועתה הנה המ ך אשר בחרתם אשר שאלתם (ש"א יב יג). התפלל בעד עבדיך אל יי' אלהיך ואל נמות כי יספנו על כל חטאתינו רעה לשאל לנו מלך (שם שם יט). וייטב הדבר בעיני אדני כי שאל שלמה את הדבר הזה ויאמר אלהים אליו יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עשר וכו' ושאלת לך הבין לשמע משפט הנה עשיתי כדבריך וכו' וגם אשר לא שאלת נתתי לך (מ"א ג י–יג; וכעין זה דהי"ב א יא–יב). — ושאלו עיני האדם דבר: וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי מהם (קהל' ב י). — ושאלה נפש האדם ממנו, ובכנוי שאלתו נפשו: ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך (דבר' יד כו). — ושאל אדם את נפשו למות, בקש שימות: וישאל (אליהו) את נפשו למות ויאמר רב עתה יי' קח נפשי (מ"א יט ד). ותך השמש על ראש יונה ויתעלף וישאל את נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי (יונ' ד ח). — ושאל את נפש אויבו, בקש את מותו: ולא שאלת נפש איביך (מ"א ג יא). אם אשמח בפיד משנאי וכו' ולא נתתי לחטא חכי לשאל באלה נפשו (איוב לא ל). — ושאל במשמ' קבל על פי שאלתו: ויהי משקל נזמי הזהב אשר שאל אלף ושבע מאות זהב (שופט' ח כו). — ושאל אדם לחם ברעב, שאל ואין: מחרף עצל לא יחרש י ש א ל[1]) בקציר ואין (משלי כ ד). עוללים שאלו לחם פרש אין להם[2]) (איכ' ד ד). — ובלי כל השלמה במשפט מקצר: נדרשתי ללוא

1) [ושאל קרי.]

2) [במק' (ויתן להם המזון לרב) וישאל המון נשים (דהי"ב יא כג) הציע פ. פרלס (Analecten, 47) את הקריאה: וישא להם נשים. ואכן אפשר שכאן תרגום מארמ', שבא בה וישא להמון במשמ' וישא להם.]

שאלו נמצאתי ללא בקשני (ישע' סה א). שאל ויבא שלו (תהל' קה מ). — ושאל, בקצור במשמ' שאל ודרש תשלום, שחד: השר שואל והשפט בשלום והגדול דבר הות נפשו (מיכ' ז ג). — יבתו"מ: מזכירין גבורות גשמים בתחית המתים ו ש ו א ל י ן הגשמים בברכת השנים והבדלה בחונן הדעת (ברכ' ה ב). אמר לו רבי יהושע (לרבי אליעזר) הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר, אמר לו רבי אליעזר אף אני לא אמרתי ל ש א ו ל אלא להזכיר משיב ומוריד הגשם בעונתו (תענ' א א). אין ש ו א ל י ן את הגשמים אלא סמוך לגשמים (שם שם ב). מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים וכו' עג עוגה ועמד בתוכה ואמר רבונו של עולם וכו' התחילו גשמים מנטפין, אמר לא כך ש א ל ת י אלא גשמי בורות שיחין ומערות, התחילו לירד בזעף, אמר לא כך ש א ל ת י אלא גשמי רצון ברכה ונדבה (שם ג ח). משחרב בית המקדש בושו חברים וכו' ואין דורש ואין מבקש ואין ש ו א ל (סוט' ט ט). נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים י ש א ל ו על הפתחים (ב"ב ט א). יחיד ש ו א ל צרכיו בשומע תפילה (רבי זעורא בשם רב הונא, ירוש' ברכ' ה ב). בשר ש ש א ל ו שלא כהוגן ניתן להם שלא כהוגן, לחם ש ש א ל ו כהוגן ניתן להם כהוגן (בשם רבי יהושע בן קרחה, יומא עה.–עה:). עזר נא אמתך אשר נשארתי יתומה בלי אב ואם, ומשולה לעניה ש ו א ל ת מבית לבית (מד"ר אסתר א, ותאמר אסתר). — ואמר הפיטן: ויחדש אהלם, וימלא שאלם, ויתכיל החלם (אגרות ר' שמואל בן עלי ובני דורו, הרכבי א, 25). — ואמר המשורר: כמה ש א ל ת י מ ו להעצר ולא אבו ויסרתים ולא נוכחו (רמב"ע, אם קדמו, ברודי, עד). — ב) שאל אדם דבר מחברו, בקש ולקח דבר על מנת להחזירו[1]), entleihen; emprunter; to borrow: ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת (שמות ג כב). דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (שם יא ב). ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת (שם יב

1) [בהבדל זה מן לוה, שפרושו: לקח על מנת להחזיר תמורתו ולא את הדבר עצמו.]

לה). לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניכי (מ"ב ד ג). — ובינו' שאול: ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה, אדני והוא שאול (שם ו ה). — ושאול לפלוני במשמ' משאל, נתון בהשאלה: ויהי לתקפות הימים ותהר חנה ותלד בן ותקרא את שמו שמואל כי מיי' שאלתיו וכו' וגם אנכי השאלתיהו ליי' כל הימים אשר היה הוא שאול ליי' (ש"א כ–כח) [1]. — ובתו"מ, אף בבינו' שואל, שהפך כאלו לש"ע, לעמת המשאיל, כדגמת לוה ומלוה, קונה ומוכר ולעמת יתר סוגי השומרים: שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני (שבת כג א). השואל כלי מחבירו מערב יום טוב כרגלי השואל, ביום טוב כרגלי המשאיל, האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן (ביצה ה ד). לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לביש את מי שאין לו (תעני' ד ח). ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר (ב"מ ז ח). השואל את הפרה ושאל בעליה עמה או שכר בעליה עמה, שאל הבעלים או שכרן ולאחר כך שאל את הפרה ומתה פטור (שם ח א). אין השואל רשאי להשאיל ולא השוכר רשאי להשכיר ולא השואל רשאי להשכיר (תוספת' שם ג א). הניח להם אביהן פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה (ב"ק קיב.). — ובספה"א: הרב שהוא מקריא ברצונו לתלמידים בכל

[1]) [לפי דברי העורך MGWJ 74, עמ' 254 וכו' הלשון והספר ב, עמ' 233 וכו', נקרא סוג של ילדים שנתנו כ„שאולים" ונתונים לשרות המקדש שאול, ושאול רזה היה אף שמואל הנביא, ועל כך כנראה נרמז בחזרת המלים שאול, שאלתיו וכדו' בפרשה זו, שהמלה שאול (ולא השם שמואל) מתפרש בה בשני המובנים האלה גם כילד שאמו שאלה (=בקשה) אותו מאת האלהות, ואשר ממנה הוא גם שאול לאל כל ימי חייו. ועל סוג זה של שאילים שהאם השאילתם למקדש, כבמעשה שמואל, וברב המקרים בודאי כשלא היה אבי הילד ידוע (השוה: ומי אביהם, ש"א י יב), ועל כן בזו לו, ולא על שאול המלך, רמז ראשונה הפתגם העממי הגם שאול בנביאים, כלו' כלום יוכל אדם בזוי כזה להיות בנביאים. ואך אחרי שנשכח מקורו, נדרש הפתגם על שאול המלך, וזאת בדרכים שונות, בש"א י לעמת יט.]

עת שירצה ואיזו מסכתא שירצה וכו' הרי הן שאולין אצלו ואין הוא שאול להם וביום הפרק שהכל באין לשמוע ענין אותו מועד הרי הוא שאול להם והם אינן שאולין לו (רמב"ם, תפלה ופקדון ג ז). — *ושאל אדם שם או מלה, השתמש בה במשמ' משאלת, שלא כמשמעותה העקרית: וחכמי האמות מקדם היו מסתירים הדברים בהתחלות ומדברים בהם בחידות ואפלטון ומי שקדם לו היה קורא החמר הנקבה והצורה הזכר וכו' ואם הם וכו' היו שואלים השמות ולוקחים הדמיון בלמוד כל שכן שראוי לנו אנחנו, קהל בעלי הדת, שלא נבאר דבר שיקשה על ההמון להבינו (ר"ם א"ת, מו"נ א יז). שאולות כלומר לקוחות ממלה אחרת (כ"י חריזי, פי' המלות הזרות). — *ובהשאלה מלה שאולה, מלה לקוחה מלשון אחרת שהתאזרחה בלשון אחרת וקבלה צורה נהוגה בלשון זו, Lehnwort; mot emprunté; loan-word, נוהג בספרות ובדבור. — ג) שאל ראובן את שמעון דבר, תמה ואמר, (be)fragen; demander; to ask: ייען המלך ויאמר אל האשה אל נא תכחדי ממני דבר אשר אנכי שאל אתך וכו' היד יואב אתך בכל זאת (ש"ב יד יח–יט). כה אמר יי' וכו' האתיות שאלוני על בני ועל פעל ידי תצוני (ישעי' מה יא). ואותי יום יום ידרשון וכו' ישאלוני משפטי צדק (שם נח ב). ציון ישאלו דרך הנה פניהם (ירמ' נ ה). [1]) — ועם משפט בשאלה ישירה, שאל אותו לאמר, שאל אותו ואמר, שאל מי שמע וכדו': ואשאל אתה ואמר בת מי את (ברא' כד מז). כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך (שם לב יח). וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך (שם שם ל). וישאל את אנשי מקמה לאמר איה הקדשה הוא בעינים על הדרך (שם לח כא). וישאל את סריסי פרעה וכו' לאמר מדוע פניכם רעים היום (שם מ ז). אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח (שם מד יט). והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת (שמות יג יד). כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה יי' אלהינו אתכם (דבר' ו כ). כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם (יהוש' ד ו). אם איש יבא ושאלך ואמר

[1]) [הכתוב בתהל' לה יא: אשר לא ידעתי ישאלוני, נתן לפרושים שונים, וכנראה אין הכונה לשאלה סתם.]

חיש פה איש ואמרת אין (שופט' ד כ). ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם (ש"א יז נו). ויבא עד בור הגדול אשר בשכו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד (שם יט כב). שאלו נא בגוים מי שמע כאלה (ירמ' יח יג). וכי ישאלך העם הזה או הנביא או כהן לאמר מה משא יי' (שם כג לג). ואת ברוך שאלו לאמר הגד נא לנו איך כתבת את כל הדברים האלה מפיו (שם לו יז). שאלי נס ונמלטה אמרי מה נהיתה (שם מח יט). — ועם שאלה עקיפה, גם בצרוף שאל וראה: שאלו נא וראו אם ילד זכר (ירמ' ל ו). — ושאל את פלוני על דבר, לדבר, גם לפני משפט שאלה: למה זה תשאל לשמי (בראש' לב ל; שופט' יג יח). שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי היש לכם אח (בראש' מג ז). עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתבות עולם (ירמ' ו יו). אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת על זה (קהל' ז י). ואשאלם על היהודים (נחמ' א ב). — ובלי הבעת תכן השאלה, גם בצרופים כגון שאל אותו ואמר לו וכדו': שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (דבר' לב ז). וילכד נער מאנשי סכות וישאלהו ויכתב אליו את שרי סכות (שופט' ח יד). שאל את נעריך ויגידו לך (ש"א כה ח). ויאמר שמואל ולמה תשאלני ויי' סר מעליך (שם כח יו). וארא ואין איש ומאלה ואין יועץ ואשאלם וישיבו דבר (ישע' מא כח). ויבאו כל השרים אל ירמיהו וישאלו אתו ויגד להם ככל הדברים האלה אשר צוה המלך (ירמ' לח כז). שאל נא בהמות ותרך ועוף השמים ויגד לך (איוב יב ז). הלא שאלתם עוברי דרך ואתתם לא תנכרו (שם כא כט). אזר נא כגבר חלציך ואשאלך והודיעני איפה היית ביסדי ארץ וכו' (שם לח ג–ד; וכעין זה שם מ ז; מב ד). — ושאל אדם את פי פלוני: נקרא לנער ונשאלה את פיה (בראש' כד נז). — ובדברי משפט, שאל וחקר את פ' וכדו': ודרשת וחקרת ושאלת היטב (דבר' יג יה). — ושאל ראובן לשלום שמעון, שאל לו לשלום במשמ' שאל מה שלומו, ברך אותו בברכת שלום [1], begrüssen; saluter; to greet: וישאל להם לשלום ויאמר השלום אביכם הזקן (בראש' מג כז). ויצא משה לקראת חתנו וכו' וישאלו איש לרעהו לשלום (שמות יח ז). ושאלו לך לשלום (ש"א י ד). ויבא (דוד) וישאל לאחיו לשלום (שם יז כב). ויאמר דוד לנערים עלו כרמלה ובאתם אל נבל ושאלתם לו בשמי לשלום (שם כה ה). ויגש דוד את העם וישאל להם לשלום (שם ל כא). וישלח תעי את יורם בנו אל המלך דוד לשאל לו לשלום ולברכו (ש"ב ח י; וכעין זה דהי"א יח י). ויבא אוריה אליו וישאל דוד לשלום יואב ולשלום העם ולשלום המלחמה (ש"ב יא ז). מי יחמל עליך ירושלם ומי ינוד לך ומי יסור לשאל לשלם לך (ירמ' יה ה). — ושאל שלום העיר במשמ' זו: שאלו [1] שלום ירושלם ישליו אהביך (תהל' קכב ו). — וכלפי האלהים, שאל את האלהים, באלהים, את פי האלהים, בדבר אלהים וכדו' כדי לדעת את רצונו וכדו': ויקחו האנשים מצידם ואת פי יי' לא שאלו (יהוש' ט יד). ויאמרו לו שאל נא באלהים ונדעה התצלח דרכנו (שופט' יח ה). וישאלו עוד ביי' הבא עוד הלם איש (ש"א י כב). ויאמר אלו שאול (לאחימלך) למה קשרתם עלי אתה ובן ישי בתתך לו לחם וחרב ושאול לו באלהים וכו' ויען אחימלך וכו' היום החלתי לשאול לו באלהים (שם כב יג–יה). ויוסף עוד דוד לשאול ביי' ויענהו יי' (שם כג ד). ועצת אחיתפל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל בדבר האלהים (ש"ב יו כג). ההלכים לרדת מצרים ופי לא שאלו (ישע' ל ב). נדרשתי ללוא שאלו נמצאתי ללא בקשני (שם סה א). — ושאל במשפט האורים, וכנגדו בעבודת אלילים שאל אוב, באוב, בתרפים, בעץ: ולפני אלעזר הכהן יעמד (יהושע) ושאל לו במשפט האורים לפני יי' (במד' כז כא). לא ימצא בך וכו' מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים (דבר' יח יא). כי עמד מלך בבל אל אם הדרך בראש שני הדרכים לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד (יחזק' כא כו). עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו (הוש' ד יב). וימת שאול וכו' על דבר יי' אשר לא שמר וגם לשאול באוב לדרוש ולא דרש ביי' וימיתהו (דהי"א י יג). — ואמר

---

[1] [גם באשור' שאל שלם במשמ' זו. ובתו"ם גם שאל בשלום פלוני, עי' בהמשך.]

[1] [אמנם בצורה זו ובמקום זה קשה הצרוף. ואפשר שהיה כתיב בעקר: שלו שלום ירושלם ישליו אהביך, במשמ' שלו (וב)שלום ירושלם, והמעתיק ראה כאן שלא בצדק כתיב חסר במקו' שאלו, כמו שלתך במק' שאלתך, ש"א א יז, וצ"ע.]

בן סירא: בוש וכו׳ משואלי שלום מהחריש (ב״ס גני׳ מא יז–כ). — ובתו״מ: הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ושואלו בשבת יאכל על פיו וכו׳ תרומת מעשר של דמאי שהזרה למקומה ר׳ שמעון שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכלו על פיו (דמאי ד א). מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו (פסח׳ י ד). כיצד בודקין את העדים, זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון וכו׳ ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים (ר״ה ב ו). חכם וכו׳ שואל כענין ומשיב כהלכה (אבו׳ ה ז). ושננתם לבניך שיהו מסודרים בתוך פיך שכשאדם שואלך דבר אל תגמגם בם (ספרי דבר׳ לד). אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, שמא תאמר להם יש במה לשאל ולי אין לי וכו׳ (שם שם קעד). מעשה בתלמיד אחד שבא ושאל את רבי יהושע תפילת הערב מהו אמר ליה רשות, בא ושאל את רבן גמליאל וכו׳ אמר לו למחר כשאכנס לבית הוועד עמוד ושאול את ההלכה הזאת (ירוש׳ ברכ׳ ד א). כשנכנסו בעל תריסין עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה (ברכ׳ כז:). שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם (ר׳ אליעזר, סנה׳ סח.). חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו (פסח׳ קטז.). מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה (רבי חנינא, חול׳ ז:). כיון שנכנסו לבית המדרש עמד השואל ושאל כלום חילקנו בין חבר לעם הארץ (בכורות לו.). רבי יהושע בן לוי בעו קומיה דריש לקיש אמר ליה מהו ליקח עבדים ערלים מן הגוים, אמר ליה אימתי את שאלני ביום טוב (מד״ר ברא׳ מז). אמר לו שאול (לאבנר) הלכה שנתעלמה מעיניך צא ושאל לשמואל 1) (שם רות ה, ויאמר בעז). — *ושאינו יודע לשאל, אחד מארבעה הבנים שהתורה דברה כנגדם בענין הפסח: ושאינו יודע לשאל את פתח לו (מכי׳ בא, מסכתא דפסחא יח, כג.). — *ושאל בשלום פלוני 2), שאל את פ׳ בשלום: אפילו המלך שואל בשלומו (בשעת התפלה) לא ישיבנו (ברכ׳ ה א). חוכרין נירין מן הגוים בשביעית וכו׳ ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום (שביע׳ ד ג). והקרובים באים ושואלין בשלום הדינים ובשלום העדים (סנה׳ ו ו). מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין (תוספת׳ פסח׳ כ טז). מעשה בר׳ יהושע שהיה מהלך באיסטרטא ובן זומא בא כנגדו הגיע אצלו ולא שאל בשלומו (שם חגי׳ ב ד). לא ישא אדם ויתן עם הגוי ביום אידו וכו׳ ולא ישאל בשלומן במקום שמתחשב (שם ע״ז א ב). פעם אחת הייתי מהלך מכזיב לצור ומצאתי זקן אחד ושאלתיו בשלום (ר׳ יוסי, ספרי דבר׳ שנד). השואל (כגון בפרקים שבקריאת שמע) בשלום רבו או במי שהוא גדול ממנו בתורה הרשות בידו (ירוש׳ ברכ׳ ב א). שואל אני בשלום פלוני לא חתם אלא בשאילת שלום (ר׳ ינאי, שם שבוע׳ ח ה). הוא (אבל) שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום, אחרים אין שואלין בשלומו שהוא אינו שרוי בשלום (ר׳ אידי בר אבין, מו״ק כא:). והיו מטרונייתא באות לשאול בשלמה של שרה והיתה שרה אומרת להם צאו ושאלו בשלמה של עלובה (מד״ר ברא׳ מה). כיון שעלו (משה ואהרן) היה (פרעה) מסתכל בהן שמא יעטרו אותו וכו׳ ואף לא שאלו בשלומו (שם שמות ה). — *ובקצור שאל במשמ׳ שאל בשלום: היה קורא בתורה וכו׳ בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב (ברכ׳ ב א). — *ובענין נדרים, שאל החכם לנודר, שאל אותו שאלות לטובתו כדי למצוא לו פתח להתיר נדרו, ועי׳ נִפע׳: אל תרצה את חברך בשעת כעסו ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו 1) בשעת קלקלתו (ר׳ שמעון ב אלעזר, אבו׳ ד יח). — ובסהמ״א, ששאלת, ששאלתם 2)

---

1) [במק׳ את שמואל, כבארמ׳].

2) [במקרא שאל לשלום פ׳, שאל לפלוני לשלום, שאל שלום ירושלים, ועי׳ שם, וכן גם בתו״ם: אין אנו מבקשין אלא שלא ידע שעברנו כאן ולא שאלנו את שלומו (מד״ר דבר׳ ד).]

1) [רש״י למקום מסכם ומביא פרושים שונים, והנכון כפרושו הראשון: בשעה שהוא נודר אל תשאל לו ולומר: בני, כזה וכזה אל תדור, כדי שיתירו לך וימצאו לך פתח לנדרך, לפי שמתוך כעסו אומר לך: לא כן, אלא בכל ענין שבעולם אני נודר, ונמצא שאינו בא לידי חרטה לעולם, ע״כ.]

2) [וכנגדו בארמית ודשאלת, ודשאלתון. השוה, למשל, אסף, תשובות הגאונים, עמ׳ 82 ועוד.]

וכדו' כפתיחה לתשובה: וששאלת הא דאמ' ר' זירא אמ' רבה בר ירמיה שני דברים שאמר חנן הלכה כיוצא בו וכו' קושיא זו שהקשית כבר אקשיוה רבנן בגמרא וכו' (תשו' הגאו', הרכ, 9). וששאלתם אמ' רב גדל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכו' (שם שם 24). וששאלתם הא דתנן הלוקח פשתן מחברו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום וכו' (שם שם). ששאלתם על צבור שאמרו תפילת המנחה ביום ששי עם דמדומי חמה ודחקתן העת וכו' (אוצה״ג א, לוין, התשובות, 71) — *שאל אל[1], כמו שאל את: ויהושע שאל אליהם מי אתם (ר״י אברבנאל, יהוש' ט יח).

—נפעל, נִשְׁאַל, נִשְׁאַלְתִּי, נִשְׁאֹל, — נשאל אדם מפלוני לעשות דבר, שאל ובקש לעצמו רשות לעשותו, sich Erlaubnis erbitten; demander permission; to beg leave: נִשְׁאֹל נִשְׁאַל ממני דוד לרוץ בית לחם עירו (ש״א כ ו; וכענין זה שם פס' כח). ולקץ ימים נִשְׁאַלְתִּי מן המלך ואבוא לירושלם (נחמ' יג ו–ז). — ובתו״מ, נשאל במשמ' שאלו אותו שאלה, נתן הזדמנות שישאלוהו: חרש שוטה וקטן שנמצאו במבוי שיש בו טומאה הרי אלו בחזקת טהרה וכו' וכל שאין בו דעת להשאל ספקו טהו׳ (טהר' ג ו). ואין נשאלין לעם הארץ על טהרותיו (תוספת' דמאי ב כד). שאין נשאלים אלא לבעל המעשה (ספרי במד' קח). כל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטועה בו באיסור נשאל והן מתירין לו (ר״א בשם ר' אבין, ירוש' פסח' ד א). מכדי האי מחט דבר שאין בו דעת לישאל[2] הוא וכל דבר שאין בו דעת לישאל בין בר״ה בין ברה״י ספיקו טהור (פסח' יט:). ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה (ר' יוחנן, שם כ:). שאלה אחת נשאלתי ולא יכולתי להשיבה (ר' גמליאל, מד״ר בראש' כ). — *ונשאל הנודר נדר ע״י החכם[3]: מפירין נדרים בשבת ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת (שבת כד ה). נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו' על כולן אין נשאלים להם ואם נשאלו עונשים אותן (נדרי ב ה). אין נשאלין נדרים אלא עטופי' ויושבים והנשאל יושב והשואל צריך להיות עומד (ירוש' שם י י). עם כשהוא (ר״ג) יוצא מגזיב בא אחד להישאל לו על נדרו וכו' (שם ע״ז א ט). — *ונשאל באורים ותומים: באלו נשאלין[1] באורים ותומים, ואין נשאלין בהן להדיוט אלא למלך ולבית דין (יומא ז ה). — *ונשאל באוב: בעל אוב וכו' וידעוני וכו' הרי אלו בסקילה והנשאל[2] בהם באזהרה (סנה' ז ז). בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת (בבלי שם סה:). — *ונשאל לפלוני במשמ' שאל אותו[3]: מי שנדר בנזיר ונשאל לחכם ואסרו מונה משעה שנדר (נזיר ה ג). הנוית בני עירי עלי נשאל לזקן שיש שם (ירוש' נדר' ה ד). — *ונשאלה שאלה, הלכה, שאלו אותה או עליה: כמה פעמים נשאלה הלכה זו ביבנה (ר' יעקב בר אידי בשם רבי יוחנן, ירוש' שבת ד א). — *ונשאל חפץ או עבד מפלוני, נלקח ממנו על מנת להחזירו: השאילני פרתך י' ימים והשאל לי בהן ה' ימים ראשונים מתה בתוך האחרונים משעבוד הראשונים מתה וכו' השאילני פרתך ואני נשאל לך וכו' ומתה כמי שהבעלין עמו (שם ב״מ ח ג). האומר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו (רב עילים, בבלי שם לו.). — וכסהם״א: ומתוך דברי השואל והנשאל המשיב ישכיל המשכיל שדבר פשוט היה להם התר לעבד בצואת כלבים (סו״ת הראב״ן הירחי, גנזי ירושלם, ורטהימר, כז). אדוננו הרב הגדול הגאון יבאר לי בחסדו שאלתי זאת שנשאלתי מקהל סרקסט״ה (תשו' הרמב״ם קנג, פריימן, 149).

---

1) [על־פי השמוש בערבית.]

2) [שישאלו אותו.]

3) [ואלה דברי רח״י קסובסקי באוצר לשון המשנה ערך א. שאל: ובא בענינו לענין נדרים שהחכם שואל ודורש את הנודר בדי למצא לו פתח חרטה להתיר את נדרו. והנודר הוא הנשאל. ואולי בא הנודר השואל התרה על נדרו, בתמונת הנפעל, לתפארת הלשון, בהיותו שואל לחכם וגדול והוא נענה לתשובתו. ע״כ. ועי' לעיל עמ' 6803, על אבות ד יח.]

1) [הכהנים.]

2) [עקר הכונה לזה העושה מעשה אוב וידעוני שהוא נשאל ע״י אחרים, וגם הם באזהרה. ויש מפרשים נשאל במשמ' השואל לו, לצרכו, כמו במקרא.]

3) [קרוב לשמוש המקרא, ועי' בהערות שלפני זו.]

—פע', שִׁאֵלוּ, יְשַׁאֲלוּ, — א) שִׁאֵל באבל וכן, שאל באורים ותומים[1]: דבר ידברו בראשנה לאמר שאול ישאלו באבל וכן התמו (ש"ב כ יח). — ב) שִׁאֵל, שאל לחם, חזר על הפתחים, betteln; mendier; to go begging: יהיו בניו יתומים ואשתו אלמנה ונוע ינועו בניו וְשִׁאֲלוּ (תהל' קט ט–י). — ובתו"מ: ראויה היא לתבוע כתובתה ולאבד מזונותיה והבנים ישאלו על הפתחים (יבמ' כתוב' יג ג). — *ושִׁאֵל (בפלוני) במשמ' שָׁאַל (עליו): כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאיל[2] בו (בשם ר' ילחק, ברכ' ו:). והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת גדול מה מעשיו (ב"ב קכג.). — ובספה"א: עד שאתם משאלין על אבשלום שאלו על שלמה (תשו' רב סרירא גאון בסוף אגרת רש"ג, הול' ב"מ לוין, כספת ד, V). מגיד שפרעה מתחזר ומשאיל[2] על משה ואהרן היכן הן (והזהיר בא ה). ונוע ינועו בניו ושאלו, יהו משאלים על הפתחים (רש"י, תהל' קט י). — ואמר המשורר: ויהלך היום משאל פת לחם וידו מחזיק פלך (רמנ"ע, העניק ח, ברודי, סט:).

—הפע', הִשְׁאִלְתִּיהוּ, יַשְׁאִלוּם, — השאיל ראובן את פ' או לפ' דבר, נתן לפלוני דבר ששאל, נתנו לו על מנת שיחזור לו[3], leihen; prêter; to lend: ויי' נתן את חן העם בעיני מצרים וַיַּשְׁאִלוּם (שמות יב לו).

[1]) [לפי דעת העורך (ס' הזכרון לבה"מ לרבנים בוינה עמ' 152 וכו' בא כאן „אבל וכן" במשמ' אֲבַל = בַּל, לא) וכֵן, לאו או הן, כשם לגורל האורים והתומים, המכריעים בלאו או הן על שאלת השואל, ונקד אֲבַל ולא אֵבֶל, כי בא הספור לבאר גם את שם העיר אָבֵל על יסוד מעשה זה.]

[2]) [הכונה לפִעֵי מְשַׁאֵיל ולא להִפעִ'. ופרש רש"י: משאיל בו מה טיבו של פלוני למה לא בא, ע"כ. אך בכ"י מינכן: שואל בו, ועי' ד"ס. אמנם גם דברי הבבלי ב"מ פז. לימדה תורה דרך ארץ שישאל אדם באכסניא שלו והאמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל ע"כ מובאים בשדה"ג בראש' (מגליות רצט) בלשון זו: והא אמר שמואל אין משאילין באשה כלל ע"כ, כאלו בבנין הפע', ואולי היו שכתבו כך בשבוש.]

[3]) [עי' לעיל בהערה על ההבדל בהוראת הקל שָׁאַל, מן של לָוָה.]

וגם אנכי הִשְׁאִלְתִּיהוּ ליי' (ש"א א כח). — ובתו"מ, גם כבינו' מַשְׁאִיל, המשאיל חפץ לפלוני: משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחיים ותנור (שביע' ה ט). המשאיל קנקנין למעשר שני אף על פי שגפן לא קנה מעשר (מע"ש ג יב). השואל כלי מחבירו מערב יום טוב כרגלי השואל, ביום טוב כרגלי המשאיל (ביצ' ה ד). המודר מאכל מחברו לא ישאילנו נפה וכברה וריחים ותנור אבל משאיל לו חלוק וטבעת וטלית ונזמים (נדר' ד א). המודר הנאה מחברו לא ישאילנו ולא ישאל ממנו, לא ילונו ולא ילוה ממנו (שם שם ו). השוכר פרה מחברו והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל ישלם לשוכר (ב"מ ג ב). שכר אחת ושאל אחת ומתה, המשאיל אומר שאולה מתה וכו' והלה אומר איני יודע, חיב (שם ח ב). אמר לו השואל שלחה לי ביד בני וכו' או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני וכו' ושלחה ומתה חיב (שם שם ג). לפני אידיהן של עכו"ם שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם, להשאילן ולשאול מהן, להלוותן וללוות מהן (ע"ז א א). השאילה חלוקה לנכרית או לנדה הרי זו תולה בה (נדה ט ג). אין השואל רשאי להשאיל ולא השוכר רשאי להשכיר וכו' (תוספת' ב"מ ז א). אמר לו השאילני מגלך[1]) אמר לו לאו, למחר אמר לו הוא השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה (יומא כג.). השאילני ואשאילך, שמור לי ואשאילך וכו' כולן נעשו שומרי שכר זה לזה (ב"מ פא.). — *ובלשון הפילוסופיה, השאיל אדם תכונה לפלוני או לדבר, השאיל שם לענין זה או זה, העביר אותם עליו בדמוי ובמשל, übertragen, figürlich anwenden; employer au figure, comme métaphore; to use figuratively, metaphorically: כי כל מה שידמהו ההמון חסרון או אי אפשר לציירו בחק השם יתעלה לא השאילוהו ספרי הנבואה לו יתעלה (ר"מ א"ת, מו"נ א סו).

[1]) [עי' שנויי נסחאות בד"ס.]

—פע׳, *שֻׁאַל, בינ׳ מְשֻׁאָל, — שהשאילו איתו, ואמר בן סירא: נכבד עמו ואהוב עושהו המשואל מבטן אמו נזיר יי׳ בנבואה שמואל שופט ומכהן (ב״ס גני׳ מו יג).

—הפע׳, *הֻשְׁאַל, בינ׳ מֻשְׁאָל, — שהשאילו אותו: הרי היא מושאלת לך היום שתשמרנה לי למחר, הרי היא מושאלת לך עד חצות שתשמרנה לי מחצות ולמעלה, הרי היא מושאלת לך עד חצות שתשמור לי חברתה מחצות ולמעלה וכו׳ הרי הן כשומר חנם (תוספת׳ ב״מ ח כג). — ובכהמ״א, הֻשְׁאַל שם מענין לענין וכדו׳, העבר לשמש בתמונה ובמשל שלא כמשמעותו הראשונה, ובפרט בבינוי שם מֻשְׁאָל, übertragen, metaphorisch; figure metaphorique; figurative, metaphorical: המאמר הזה עניני הראשון לבאר עניני שמות באו בספרי הנבואה מהשמות ההם שמות משתתפים וכו׳ ומהם מושאלים ויקחום גם כן כפי הענין הראשון אשר הושאלו ממנו (ר״מ א״ת, מו״נ, פתיח׳). והשמות יש מהם משותפים וכו׳ ויש מהם מושאלים ויש מהם מועתקים וכו׳ והמושאלים הם שמות אשר יושאלו מדבר אחד לדבר אחר כמו בטן האדמה (רס״ע פלקירא, ראשית חכמה ב, 24–25). ולפי שזה (תפת) מקום שריפת הפושעים הושאל זה השם למשפט הרשעים (ר״י אכטולי, מלמד התלמידים, וילא כא א). שהשמות יושאלו על המושאלים אליהם משני צדדים אם מצד שידמו אליהם בדבר מה וכו׳ ואם מצד שיורו עליהם בהוראה רחוקה (ר״י אלבו, עקרים ב כח). — *והֻשְׁאַל לפלוני במשמ׳ נשאל, שאלו אותו: אם יושאל לך מאיש שוגה ומפתי למה היה זה וכו׳ (ר״י אברבנאל, זבח פסח, פסקה בדרב המקום).

שְׁאֵלָה, ס״נ, ככ׳ שְׁאֵלָתִי, שֶׁאֱלָתִי, שְׁאֵלָתֵךְ, שֵׁלָתֵךְ, שֶׁאֱלָתָם, — מִשְׁאָלָה, בקשה שאדם שואל מחברו, Bitte, Wunsch; prière, desir; request, wish: ויאמר אלהם גדעון אשאלה מכם שְׁאֵלָה ותנו לי איש נזם שללו (שופט׳ ח כד). ויען עלי ויאמר לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את שֵׁלָתֵךְ אשר שאלת מעמו (ש״א א יז). וברך עלי את אלקנה ואת אשתו ואמר ישם יי׳ לך זרע מן האשה הזאת תחת הַשְּׁאֵלָה אשר שאל ליי׳ (שם ב כ). ועתה שְׁאֵלָה אחת אנכי שאל מאתך וכו׳ אמרי נא לשלמה המלך כי לא ישיב את פניך ויתן לי את אבישג השונמית לאשה (מ״א ב טז–יז). ויתאוו תאוה במדבר וכו׳ ויתן להם שֶׁאֱלָתָם (תהל׳ קו יד–טו). מי יתן תבוא שֶׁאֱלָתִי ותקותי יתן אלוה (איוב ו ח). ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שְׁאֵלָתֵךְ וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש ותען אסתר ותאמר שְׁאֵלָתִי ובקשתי אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שְׁאֵלָתִי ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם וכו׳ (אסת׳ ה ו–ח). ועי׳ שֵׁלָה. — ואמר בן סירא: אל תבזה שאילות דל ואל תתעלם ממדכדך נפש (ב״ס גני׳ ד ד). — ובתו״מ גם במשמ׳ בקשת תשובה על דבר שאדם שואל את חברו, Frage; question: נשאלה שאילה[1]) אם שמעו אמרו להן (תוספת׳ חגי׳ ב ט). שכל זמן שאדם רוצה לבקש שאלותיו צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים ואחר יבקש שאלותיו (ספרי במד׳ קה). בארבעה מקומות ביקש משה מלפני הקב״ה והשיבו לו על שאלותיו (ר״א בן עזריה, שם שם). מהו שיאכל על שאילת חברו[2]) (ירוש׳ דמאי ד ב). מעשה שעשיתי מפרש בים הגדול וראיתי ספינה אחת ששקעה בים והייתי מצטער על תלמיד חכם אחד שהיה בתוכה וכשבאתי למגיזה של קפודקיא והתחיל מקדמיני ושואל לי שאלות וכו׳ (ר׳ עקיבא, שם יבמ׳ טז ג). א״ל אביי לרב דימי והכתיב ומברכתך יברך בית עבדך לעולם, בשאלה שאני, בשאלה נמי הכתיב הרחב פיך ואמלאהו וכו׳ (ברכ׳ ג.). אמר לו (הלל לאיש השיאל) בני, מה אתה מבקש, אמר ליה שאלה יש לי לשאול וכו׳ מפני מה ראשיהן של בבליים סגלגלות, אמר ליה בני, שאלה גדולה שאלת וכו׳ אמר לו שאלות הרבה יש לי לשאול וכו׳ (שבת לא.). בעי רבי יהושע בן לוי חפן ומת מהו שיכנס אחו׳ בחפינתו, א״ר חנינא בא וראה שאלת הראשונים (יומא מט.). בעא מיניה רב

---

1) [נ״א הלכה.]

2) [על המשיה: הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואלו בשבת (אם עישר) ואוכל על פיו.]

מרדכי ירד להציל ולא הציל מהו, אמר ליה וזו שאילה[1]) (ב"ק קטז.). פגע בו רבי יהושע ברבן גמליאל ופניו חולניות, אמר למה פניך חולניות, אמר לו שאלה אחת נשאלתי ולא יכולתי להשיבה, אמר לו מה היא, אמר לו לכמה נחש מוליד (מד"ר בראשי כ). אם באתה אשה אצלך לבית המדרש לשאול לך על הדין או על השאלה תהא רואה אותה כאלו יצאה מירכך (רבי מנחם מתניה דרבי אלעזר בר רבי אבינא, שם במד' יח). אמר לי (המלאך לדניאל) גזרה נגזרה שיבנה בהמ"ק ולמלא שאלתך אמרתי בתחלת תחנוניך (ר' חגי בשם ר' יצחק, שם קהל', פרשה אליעזר, לך אכול). וישאל המן ממני שאלה קטנה וקלה על עם אחד אשר יש בינינו (שם אסתר, אם על המלך טוב). אדם יש לו עסק אצל המלכות וכו' ספק עושה לו שאילתו ספק אינו עושה לו שאילתו (תנחו' תבא א). ועי' שְׁאִילָה. — *ושאלה לחכם בנדר וכדו', שאלה שאדם בא לשאל לחכם על נדרו מחמת חרטה והחכם מוצא לו פתח לבטול הנדר: קונם יין שאני טועם כו' אמר רבי ירמיה לכשתחשך צריך שאלה לחכם (נדר' ס.). אין שאלה בהקדש וכיון דאין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות (נזיר ע.). — ובסהמ"א: והארך נא ברחמיך שנותיו וצוה כל שאלותיו למלאות (רה"ג, שמע קולי, ערבית ליל יום כפור, מחז' איטל' ב, סט:). ומשאילות התלמיד ומחקריו מוסיף הרב חכמה (ר"ח, ב"מ נג.). נקט בן זומא משום דעיקר השאילה נשאלה ממנו (תוס' יומא ל:, ד"ה כבן). שאלת החכם חצי החכמה (מבחר הפנינים א ג, הברמ', ה). טעמתי מרירות כל הדברים ולא מצאתי מר כטעם השאלה[2]) (שם, מז ב, עג). ידיכם הם למורות בנתינה בכפל מלשוני בשאלה (עמנואל, מחב' יח, הברמן, 496). אמר לוי בן גרשום, אחר התהלה וההודאה לאל והשאלה ממנו להישיר לפנינו דרכו ראינו בזה הספר לחקור בשאלות יקרות מאד וסתומות (רלב"ג, מלחמות ה', הקד'). — *ובפרט שאלת

---

[1]) [מעין זה במקום אחר (זבח' ל:): תא שמע דבעא מיניה לוי מרבי. חישב לאכול כזית למחר בחוץ מהו, א"ל זו שאילה, ושם צב:: בעא מיניה לוי גיתו בבגד לבגד מהו וכו' א"ל זו שאלה.]

[2]) [בקשה.]

חכם, שאלה בראש אגרת הבאה לשאול חכם בדבר הלכה, שנרשמה אח"כ עם התשובה ונקראת שאלה ותשובה, ר"ת שו"ת: שאלה, בהלכות ציצית פרק ראשון כתוב וכו' (תשו' הרמב"ם א, א"מ פריימן. 1). שאלה במעשה קידושין שקרו בטבריה וציפורי (שו"ת דברי ריבות, שב). — *שאלת חלום: ליל ה' בצערי עשיתי שאלת חלום בענין זה (סיד"א, מעגל טוב, 116). והראה לי ספר בצרפת שכתוב שם שמות המלאכים וחותמיהן ואותיותיהן ושאלות חלום (שם, 120). — *ושאלה, במשמ' ספק עיוני, בעיה: ושאלת החדוש והקדמות עמוקה וראיות שתי הטענות שוות (ר"י א"ת, כוזרי א סז). ואני סבור שאין לך מנוס מחקור בשאלות הגזרה והבחירה (שם ה יט). זה הפרק אבאר לך בו מה שאאמינהו אני בזאת השאלה (ר"ש א"ת, מו"נ ב טז). והיות האדם אומר שעשה מופת על שאלה אחת בהטעאות אינו מחזק אצלי האמנת המבוקש ההוא (שם שם). זה תכלית מה שאצלי בזאת השאלה (שם ב כד). דע כי כל ההקדמות הכלליות אשר יסדו אותם המדברים וכו' והם צריכות להם בקיום מה שירצו לקיים באלה הארבע שאלות[1]), הם שתים עשרה הקדמות (ר"י חריזי, מו"נ א עג). והנה בארתי לך כי כל הענין נתלה בזאת השאלה[2]) (שם ב כו, בסוף הפרק). שאלה הוא משפט חלקי מסופק עליו, יבוקש ידיעתו באחד משני קצותיו, רצוני הקיום או הסלוק על אחד משני הסותרים (ס' הגדרים). — *ובשמות של ספרים: „השאלות הדבריות והדרושים אשר לפילוסופים" לאבן רשד (קלצקין-לוצל ד, 65). „שאלות טבעיות" המיוחסות לארסטו, תרגום ר"ש א"ת (שם). — *ושאלה בחשבון וכדו': שאלה (ראב"ע, המספר, 117). — *ובמשמ' ענין שדנים בו, בעיה עיונית או מעשית שיש למצא פתרון לה, שאלה חשובה, נכבדה, בוערת, שאלת היהודים וכדו', נוהג בספרות ובדבור. — *ובדקדוק, משפט שאלה, מלת שאלה; וסימן השאלה, הסימן ? שמציינים בו משפט שאלה או תמיהה: סימן השאלה ?

---

[1]) [בתרגומו של ר"ש א"ת: באלו הארבע בקשות.]

[2]) [בתרגומו של ר"ש א"ת: בזה המבוקש]

[3]) [ע"פ הארמ' שבמקרא ובתו"ם.]

(בהקד' המגיה לפרוש אברבנאל לנביי ראשוני דפוס ליפסיה תמו). — °ה השאלה, עין ה, 1017. — °ובמשמ' שאילה: ולקחתי בתורת שאלה ס' זה עם ס' אחרים (סי"א, מעגל טוב, 59).

°שאלון, ס"ז, — טפס המכיל שאלות לחות דעה, לבחינה וכדו', נוהג בספרות ובדבור.

°שאלתה[1], ס"נ, — שאלה בהלכה: שאלתות, שם ספר הלכי של רב אחאי גאון.

שאמום, עי' שעמום.

שאן[2], ממנו שאנן, א. שאנן, °שאננות, שלאנן.

°שאן[3], פ"ע, — הרים קול שאון, צעק, הריע: רגשו עליונים על איש עולה וכו' שאנו שלשים למנחילם שלישים (ינאי, המרומם, קרובי דברי, זולאי, רכו).

—הפע', °השאין, — הביא בשאון, בהמון: היום נסע הארי מסבכו, והשאין פרש ונלגל ועם נסיכו (רסע"ג, אז בעזבי, סליח' ג הסדר, סדור רסע"ג, שלה).

שאנן, פ"ע, שאננו, — היה שאנן, חיה בשלום ובשלוה ללא דאגה ופחד: ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד (ירמי' ל י; שם מו כז). שאנן מואב

---

[1]) [על פי הארמ' שבמקרא (דנ' ד יד). ונוהג היום בפרט במשמ' פניה מסבית בשאלה לשרי הממשלה וכדו', interpellation.]

[2]) [אין לראות שרש כזה כקים בלשון הקדומה. אמנם בא בסור' שין במשמ' השקיט, שם שלום, שיננא וגם משינא, חי בשלום, אוהב שלום, אך נראה שצדק ברוקלמן במלונו הרואה מלים אלו כשאולות מן הפרסית ולא כקרובות לעבר' שאנן. ולא מן הנמנע הוא שאין שלאנן הרחבה מן שאנן בהשפעת מלים כגון שלו, אלא אדרבה, שנולד ראשונה שלאן, של(א)נן מן שלה, שלא (השוה בארמ' ובסור' שלא על יד שלי, בערבי שלא) במשמ' שלו, ואך אח"כ נוצר מזה שאנן בהתדמות הלמ"ד לנו"ן שאחריה. שם המקום בית שאן אין לו כנראה קשר למלים אלו, אלא שאן היא בו שם אלהות שנעבדה במקום.]

[3]) [פעל משני שיצרו אותו הפיטנים מן שאון, עי' ב. שאה, שאון, הערות, ובפרט: ולא יכלמו בם שאונם (חו"א היה עם פיפיות, רשות מוסף ר"ה).]

מנעוריו ושקט הוא אל שמריו (שם מח יא). ושמע לי ישכן בטח ושאנן מפחד רעה (משלי א לג). יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נגש (איוב ג יח). — ואמר המשורר: אלו כפגר מת בבור שכנתי שם אשקטה יותר ופה שאננתי (משה זכות, תפתה ערוך, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, רנז). בדד כל העיר אין קול בהוציתיה, בנוה שלום בני איש יחד שאננו (לטרים, נסיא בישראל, בסוף ממלכים, א).

—פע', °שאנן, — שאנן את פלוני, נתן לו שלום ושלוה, ואמר הפיטן: יה תירגלתי למילדתו להשיבו, לשאננו להשליוו, להשקיטו ולויישבו (ינאי, קרובי ברא', זולאי, מב). ושבע שמחות מדשנה, הלא בעדה שבע משאננה[1] (ר"א קליר, תבורת שי, קרובי ב סכות). —ובמשמ' פ"ע, חי בשאננות ובשלוה: טובה ורחבה ושמינה ובפירותיה משומנה, ישיבתה מכל משונה וממזיק וממחריד משאננה (הוא, אדמת קודש, שם שם, מד).

—פעי', °שאנן, — ששאננו אותו, ואמר הפיטן: ...ומשואנן, מוצע ומרוענן וזיו כביר מוענן (ינאי, קרוב' שמות, זולאי, קיט). זכור את יום מנוחתי אשר בו נחתי שקטתי ושבתי ושואננתי ונפשתי מכל מלאכתי (הוא?, אמנה פילסתה, קדושתא לשבועות, שם, שע).

א. שאנן, כני שאננה, שאננה, מ"ר שאננים, שאננות, — א) ת"ז, שלו, חי בשלוה, ללא דאגה ופחד, secure; tranquille; sorglos: נשים שאננות שמענה קולי בנות בטחות האזנה אמרתי (ישע' לב ט). חרדו שאננות רגזה בטחות (שם שם יא). וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות (שם שם יח). עיניך תראינה ירושלם נוה שאנן אהל בל יצען (שם לג כ). הוי השאננים בציון והבטחים בהר שמרון (עמ' ו א). וקצף גדול אני קצף על הגוים השאננים (זכרי' א טו). רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים[2] (תהלי' קכג ד). לפיד בוז לעשתות

---

[1]) [האל נותן לה שבע ושאננות.]

[2]) [גם במקומות כאלה אין שאנן אלא לשון שלוה והשקט, אמנם שלות הרשע הא מר לא יראני אל.]

שאנן נכון למועדי רגל[1] (איוב יב ה). — ב) במשמ' ס"ע, היות שאנן ושלו: ושבתך וצאתך ובאך ידעתי ואת התרגזך אלי יען התרגזך אלי ושאננך עלה באזני[2] ושמתי חחי באפך ומתגי בשפתיך (מ"ב יט כז–כח; ישעי' לז כח-כט). — ובתו"מ: רבש"ע, זכורה אני בטחון ושאנן ושלוה שהייתי שרוייה בו ועכשיו נתרחק ממני (מד"ר איכה פתיח', רבי יוחנן פתח). אשרי שעה שמשיח נברא וכו' לפי שמפתח שפתיו ברכה ושלום ושיחתו נחת רוח והוד בלבושו ובטח ושאנן בדיבורו (פסיק' ר"כ, סוף אחים, בונה, קמט. – קנט:). — ואמר הפיטן: קדוש לאדני האדנים צבי קדש שבת שאננים (ר"א קליר. קרוב' א שבועות). ברח דודי אל שאנן נוה (שמעון בן אבון, ברח דודי, גאולה שבת חוה"מ פסח). בוז לשאנן וגאיון כי ילבש בוץ ושש ובד (ר"י נגארה, יברח כלל, עולת חדש, פזמי' כב). — ואמר המשורר: ומנעמו העתק ומשאננו אל המוניו ולשאוניו (ר"ש הנגיד, זמן רע, בן תהלים, ססון, לג; הברמן ב, 85). והם שעשועים לכל שאננים וצדה לדרך לעברי ארחות (רמב"ע, חנו לין, הענק, פתיח', ברודי, ס). בגני ההדס חלנו ונחנו וישבנו בצלם שאננים עדי רגשו עצי גנים ועלה באזנינו לקול עוף שאננים (שם ג, סמב). שלו מדמה כי בתחבלות סבב לנפשו שיהי שקט, מקים זמן גורה למען כל שאנן ביום יקום יהי שקט (שם ח, ספד). ובנות עדינות הגלו ממדינות מכמות רעננות ומנוהות שאננות (ר"י הלוי, יונה נבהלה, זמורה ז, 281). ופשט (איש שמחה אשתו) גילו ושאננותיו בלכתה מאתו (ר"י בדרסי, אוהב נשים. המחלת סיבה לכבוד לינן). רגעי מספר נחו על מבוע המים ובתוך שאנן האויבים שאננים ישבו (יל"ג, מלחמות דוד בפלשתים ב, כל שיריו ג ו, 51).

[1] [הכונה: לבוא פיד ואסון ובוז, לבוא עשתות (גם היא לשון פגע ואסון) יהיה הוא שאנן, נכון יהיה לעת בוא צרות ממעידת רגלים.]

[2] [שאנן ורגז נגודים הם גם כאן כבמקומות אחרים, כגון חרדו שאננות רגזה בטחות (ישע' לב יא) וכנגוד של „ושבתך וצאתך ובואך" הקודם כאן. והכונה כי פחד (רגז) סנחריב מקדם ואח"כ נרגע והיה שאנן. ולא צדקו המפרשים שפרשו שאננך כלשון שאון. ועי' ב. שאנן.]

ב. °שאנן, ת"ז, — הומה בקול זון[1]: ועלה באזנינו לקול עוף שאננים (רמב"ע, הענק ג, ברודי, סמב). ובתוך שאנן האויבים שאננים ישבו (יל"ג, מלחמות דוד בפלשתים ב, כל שיריו ג ו, 51).

°שאננות, ש"נ, — תכונת השאנן, ואמר הפיטן: שלות שודדים ושאננותם בהילילך (ובכל תוקף, סחרי יוה"כ).

°שאנני, ת"ז, — מתכונת השאנן: מה עשיתם כי החרדתם אלי את המנוחה השאננית הזאת (ר"מ ספנהים, ארבע כוסות, כוס ביד הי' א).

שאף

שאף[2], ממנו °שאיפה, א. שאף, °שאף, °שאפה, °שאפן, °שאפנות.

א. שאף, פיו"ע, שאפה, שאפני, שאפו, שואף, שאפי, שאפים, שאף, אשאף, אשאפה, תשאף, ישאף, — שאף בעל חיים או אדם, פער פיו[3] לבלוע או להוציא קול צעקה, den Mund (das Maul) aufreissen; ouvrir la bouche (largement); to open the mouth (wide): כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד (ישעי' מב יד). פי פערתי ואשאפה כי למצותיך יאבתי (תהל' קיט קלא). — ועם משא ישיר, שאף הרשע את הצדיק, האויב את ישראל, צמים (ז"א רעב וצמא) את חיל האדם וכדו', פערו את פיהם לבלע אותו: יען ביען שמות ושאף אתכם להיותכם מורשה לשארית הגוים וכו' (יחזק' לו ג). השאפים על עפר ארץ בראש

[1] [על פי הבנה זו במ"ב יט כח, ישע' לז כט, עי' א. שאנן, הערות.]

[2] [עי' בהערה הבאה.]

[3] [זאת, פער פה, עקר הוראת הפעל, שכל שמושיו מתבארים מתוכו, ואפשר שצדקו פולרס וברוקלמן (Grundriss I 53), המשוים שהפ a), פער פה, היה צמא, בערב'. אך הוראה מלאה זו של הפעל, שאינו בצורתו ממש בלשון קרובה, מקרבת את המחשבה, שיש כאן בעקר בטוי מקצר מתוך צרוף מלא, מרכב מן פעל והמלה פה (או תמורתה ביתר הלשונות) במשמ' פתח פה, פער פה. באפן דומה בא על יד הפעל גדף במקרא באותה משמ' גם הגדיל, ז"א הגדיל פיו, ואפשר שאין גדף אלא קצור דומה במבטא כמק' גדל פה, הגדיל פה.]

a) سهف

דלים [1]) ודרך ענוים יטו (עמו' ב ז). שמעו זאת השׁאפים אביון ולשבית ענוי ארץ (שם ח ד). חנני אלהים כי שׁאפני אנוש כל היום לחם ילחצני שׁאפו שוררי כל היום כי רבים לחמים לי מרום (תהל' נו ב–ג). ישלח משמים ויושיעני חרף שׁאפי סלה (שם נז ד). אשר קצירו רעב יאכל ואל מצנים יקחהו ושׁאף צמים חילם [2]) כי לא יצא מעפר און וכו' (איוב ה ה–ו). — ושאף בעל החיים, הצמא למים או לאהבה, רוח, פער פיו כאילו לבלוע ולא בלע אלא רוח והבל, נשאר רעב וצמא [3]), כלו עיניו: ופראים עמדו על שפים שׁאפו רוח כתנים כלו עיניהם כי אין עשב (ירמ' יד ו). — ובצמאון האהבה: בכרה

[1]) [אין לצרף בראש דלים בסמ', כטעמי המסרת, אלא המכון הוא לצרף השאפים דלים, כמו השאפים אביון בכתוב המובא אחרי זה, ואפשר שנהפך סדרן של שתי המלים בראש דלים, והעקר, למשל: השאפים על עפר ארץ דלים, ובראש דרך ענוים יטו.]

[2]) [כפי שהברר בספרו של העורך, הלשון והספר א, 386, כתוב זה הוא המשך לנאמר באיוב ד ה—ט: כאשר ראיתי חרשי און וזרעי עמל יקצרהו וכו'. על זורעי און ועמל אלו נאמר: אשר קָצְרוּ רָעָב (כך צ"ל) יאכל, ואלם (כך, ז"א כחם וחילם) צָנִים (=צִמְּאוֹן) יקחהו ושאף צמים חילם.]

[3]) [שמושו של צרוף זה, שאף רוח, במקרא לא הובן כל עקר. אין כונתו נשם אויר, כמו שפרשו ותרגמו וכשמשו בתו"מ ובסהמ"א, אלא: פער פיו לאכל או לשתית ולא בלע למעשה אלא רוח והבל, בהקבלה גמורה אל רעה רוח, רעות רוח בלשון קהלת. כי כמה בטויים כאלה, שהפכו פתגם ומליצה, באים במקרא בהוראה כפולה, אחת בכוון המעשה עצמו ואחת כפי תוצאתה. כן, למשל, באים בפתגמים במקרא פעלים כגון אהב, בקש, שנא, לא רק בהוראתם הראשונה ככונת האוהב, המבקש והשונא ממש, אלא גם בכתובים, כגון קנה לב אהב נפשו (משלי יט ח), מגביה פתחו מבקש שבר (שם יז יט), חושך שבטו שונא בנו (שם יג כד), שכונתם: התוצאה היא כאלו אהב, בקש, שנא, ולא שאהב, בקש, שנא באמת. מעין זה בא רעה רוח במקרא גם בהוראה העקרית, ככדברי הושע (יב ב): אפרים רעה רוח ורדף קדים, כלו' הוא הולך אחרי הבלים; אבל בקהל' (א יד ועוד) הכל הבל ורעות רוח וכדו': תוצאת כל מעשיו היא כאלו רדף ורעה רוח, אינו משיג אלא רוח והבל. וכן שָׁאַף רוח בכתובים שבמקרא פרושו: כל מה שישאף ויפער פיו, לא יקבל אלא רוח, הוא ישאר צמא ורעב ללא אכל ומים.]

קלה משרכת דרכיה פרא [1]) למד מדבר באות נפשה [2]) שׁאפה רוח (שם ב כג–כד). — ובקצור, שאף השמש אל מקומו, שאף כאילו רוח וחזר אל מקומו מבלי להשיג כלום: וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שׁוֹאֵף [3]) זורח הוא שם (קהל' א ה). — ובהשאלה, שאף העבד את צל הערב, האסיר את הלילה, פער כאלו פיו לבלעו [4]), חכה לו בגעגועים, sehnsüchtig erwarten; attendre avec impatience; to wait anxiously: כעבד יִשְׁאַף צל וכשכיר יקוה פעלו (איוב ז ב). אל תִּשְׁאַף הלילה לעלות עמים תחתם [5]) (שם לו כ). — ובמדרש: כמו התנינים שואפים רוח כך אני הייתי שואף לתורתך (מדר' תהל' קיט). — ובסהמ"א: העיט הוא עוף ועל שם שהוא עט ושואף אל [6]) הנבלות (רש"י, ברא' טו יא). שהוא חביב לרבו עד שרבו מצפה ושואף מתי יראהו (הוא, חגי' ז:, ד"ה עבד). מאת צעיר תלמידיו וקטן עבדיו יהודה הלוי השאל לשלומו השואף אל מקומו (אגרת ר"י הלוי אל יהושע בן דוסא, סעה"ם 99). בעינים רמות שואף הבלי הזמן ותענוגותיו (בן המלך והנזיר, הקד' המחבר). קראתי אליך משה איש האלהים בנפש שואפת ועין דולפת ודמעה שוטפת (ר"י חריזי, תחכ' טו, 157). — ואמר הפיטן: איכה שאפת כשאפך לשלות ביד שוללים שלמיך (ר"א קליר, איכה אלת, קינ' ת"ב). ולגנוב לא תשאף ולא תחמוד חברים (רסע"ג, אזהרות, בלל שדי). ומבלי אבר אליו תדאה ותשאף עדיו ותשתאה (רמב"ע, אותה כפשי, סעה"ס 80). שאפני תנים ברב אונים ועצמה (הוא, אנה אדון. שם 85). והחמה שזפתני

[1]) [עי' פֶּרֶא, הערה.]

[2]) [כתיב: נפשו.]

[3]) [גם כאן זאת כנראה הוראת הפעל, בהתאם לכל תכן הפרשה, המדגישה, שאין יתרון בכל מעשה, שלא ימלא הים, לא תשבע העין והאזן, וכן כי יסב השמש בדרכו שואף רוח, ברעות רוח, ללא יתרון.]

[4]) [השוה: ויחלו כמטר לי ופיהם פערו למלקוש (איוב כט כג).]

[5]) [לפי דברי העורך בפרושו הכונה: אל תצפה ללילה לעלות פַּעֲמִי (ז"א באפלה) מתחתם, מתחת כבלי האל.]

[6]) [בדפוס' אחרים: את, וכך נראה יותר לפי שמוש הפעל בכתוב.]

שאפתני שרפתני (ראב"ע, אני תמה, איגר 63). להשיגך לרצונך אשאף ואהים (הוה, אאמיר אל, שם 72). — ואמר המשורר: השאפה רוח הלא תתנחמי (עמנו', מחב' ד, הברמן, 141). — °ובמשמ' נשם ושאב רוח וכדו' [1]): ויש מהם בלי רצון שתים והנה שואפות רוח לחיים, והיא ריאה אשר תמיד מפיחה ולב שואף מצוא מהם רוחה (ר' זכריה, בתי הנפש, בספר מעשיים, דודזון, 158). כי לא ישאף מי שלא יתנשם ולא יתנשם מי שאין לו ריאה (אמו"ר לראב"ד א ו, הריח, 27). ישם ישאף מרב היגיע (יל"ג, משלי יהודה ד יב, 174). — °ובמשמ' משך ושאב, כאלו בהבאת הנשימה, ואבן שואפת כמו אבן שואבת: כמו שיש לאבן השואפת כח למשוך הברזל (הלכ' מוירונה, חגמ' הנפש, מאמר א ליון ה, יז). אבק הטאבק"ו שבערבי קורא טוטו"ן ששואפין אותו בחוטם ונותן לתוכו הסוכר מעט סם טוב להריח בו (הלכות קטנות לר' מאגיז, חו"מ קח). ואם לא יפול לרגליהם שדוד כי יחטאו המטרה ישאפהו השנהב אליו בחוטמו (ר"ם צלוק, מבילי עולם ג, מ:). — °ובמשמ' השתדל, שם מגמתו, aspirer ; to strive ; streben ; נוהג בדבור ובספרות. — בינ' פעו' °שָׁאוּף, — ששאפו אותו, ואמר הפיטן: נשמת שאופי תנין השם ארבו בקרבו תשבחך (רסב"ג, נשמת חוגגי, ביאליק-רבניצקי ב, 123).

—נפעל, °נִשְׁאַף, — נִשְׁאַף האויר, נמשך לתוך האף והפה בנשימה: והדמיון בזה האויר הנשאף מפני שאי אפשר לעמוד בלעדיו שעה אחת בשום פנים (ר' א"ח, חו"ה, הבחינה ה). לפי שהאויר הנשאף אמנם יצטרך אליו וכו' שיהיה קר בפעל (קאנון א ב ב ב).

—הפע', בינ' °מֻשְׁאָף,—כלה בצמא, verschmachtet ; ruiné de soif ; parched with thirst, ואמר הפיטן: שדה מושאף בנמוך ישתה מים (רסע"ג, אכוין כליות, סדור רסע"ג, שלט).

ב. *שָׁאַף, פיו"ע, — דרך ודרס ברגל [2]) zertreten ; fouler aux pieds ; to crush under the feet.

---

[1]) [עפ"י הבנה זו במקרא.]

[2]) [עפ"י הבנה זו של א. שָׁאַף בכמה מקומות במק-א. ועי' שוף.]

שכל מי שיודע שחטא ומתפלל על החטא ומתירא ממנו וכו' שהקב"ה מוחל לו, וכל מי שהוא חוטא וישואפה [1]) ברגליו ומעבירה כנגד עיניו הקב"ה מבקשה הימנו (מדר' תהל' כה).

°שְׁאָף, ש"ז, — מעשה השואף, שאיפה: איכה שאפת בשאפך [2]) לשלות ביד שוללים שלמיך (ר"א קליר, איכה אלת, קינ' ת"ב). שאט לשון שאף גולוזמנ"ט בלע"ז (רש"י [3]), יחזק' כה ו). השואפים על עפר ארץ, על עפר ארץ שהם הולכים עליהם כל שאפם וכל מחשבתם בראש דלים הוא (הוה, עמ' ב ז). ושתי הרוחות הומות ומשתוחחות אחת ככפיר בחרון אפו ואחת כחזיר בתאותו ושאפו (ראב"ע, חי בן מקיץ, כהנא ב, 48).

°שְׁאָפָה, ש"נ, — כמו שְׁאָף, ואמר הפיטן: זכור איכה אנו שפתינו אך אבו פעמי מרון שאפתינו [4]) וכו' (ר"א קליר, זכור איכה, קרוב' ת"ב, מחז' איטלי' א, קסח.). — ואמר המשורר: ואדאג מיגונותי ואשם ואשאף כי שאפני שאפה [5]) (רשב"ג, זכועי על בנות ימים, שירי שלמה, דוקס, 8).

°שְׁאַפָן, תוס"ז, נקי' שְׁאַפָנִית, — שואף לגדולות, רודף כבוד ambitiös, Streber ; ambitieux, arriviste ; ambitious, pushing person. נוהג בספרות ובדבור.

°שְׁאַפְנוּת ש"נ — תכונת השאפן, Strebertum ; caractère ambitieux ; ambitious spirit, נוהג בספרות ובדבור.

---

[1]) [וישם בארמ': עקרבא דמית (נ"א רמת) לגמלא ושואפה בעוקבה.]

[2]) [מנק': בִּשְׁאָפָהּ.]

[3]) [אך עי' שאט, הערות.]

[4]) [על חרוז זה כותב בעל לקח טוב בפרושו לקרובה זו (גנזי שכטר א, 258—259), וז"ל: איכו פעמי מרון זה הוא משטר שכן אומ' והאדיב מסריבי מרון שהיו עולין עולי רגלים בשירה ותודה ושמחה וכו' שאפתינו שהיו שואפין ועולין בחג, ע"כ. ועי' על כל הקרובה המסבכת הזאת בדברי דודזון, אוצר השירה והפיוט א, 210—212 ובספרות הנזכרת שם.]

[5]) [בהוצי' ביאליק-רבניצקי א, 123: שאיפה.]

א. שאר [1]), מסמנו **השארה, **השארות, משארת [2]), שאר, שאר, שארית.

ב. שאר [3]), מסמנו שאר, שארה, *שארה, **שארות, **שאריות.

שאר, פ״ע,—נותר, היה בחיים או במקום לאחר שלא היו עוד אחרים, übrig bleiben; rester; to remain (over): ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים ויאמר עוד שאר הקטן והנה רעה בצאן (ש״א יו יא).

— נפע׳, נשאר, נשאר, נאשאר, נשארה, נשארה, נשארתי, נשארו, נשארו, נשארתם, נשארנו, נשאר, נשארים, נשארה, נשארת, נשארת, נשארות, ישאר, ישאר, תשאר, ישארו, תשארנה, — כמו קל: וינסו מלך סדום ועמרה ויפלו שמה והנשארים הרה נסו (ברא׳ יד י). והנשארים בכם והבאתי מרך בלבם וכו׳ (ויקר׳ כו לו). וישארו שני אנשים במחנה וכו׳ ותנח עליהם הרוח (במד׳ יא כו). עד אבד הנשארים והנסתרים מפניך (דבר׳ ז כ). ובערת הרע מקרבך והנשארים ישמעו ויראו (שם יט יט—כ). לבלתי בוא בגוים האלה הנשארים האלה אתכם (יהוש׳ כג ז). וישב מן העם עשרים ושנים אלף ועשרת אלפים נשארו (שפט׳ ז ג). ויכו את עמון עד חם היום ויהי הנשארים ויפצו ולא נשארו בם שנים יחד (ש״א יא יא). ויקחו נא חמשה מן הסוסים הנשארים אשר נשארו בה הנם ככל ההמון ישראל אשר נשארו בה הנם ככל המון ישראל אשר תמו וכו׳ (מ״ב ז יג). והעם הנשאר בארץ יהודה אשר השאיר נביכדנאצר וכו׳ (שם כה כב). והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו (ישע׳ ד ג). חרו ישבי ארץ ונשאר אנוש מזער (שם כד ו). וחיל מלך בבל נלחמים וכו׳ אל לכיש ואל עזקה כי הנה נשארו בערי יהודה ערי מבצר (ירמ׳ לד ז). הרחוק בדבר ימות וכו׳ והנשאר והנצור ברעב ימות (יחזק׳ ו יב). ויהי כהכותם ונאשאר [1]) אני (שם ט ח). מי בכם הנשאר אשר ראה את הבית הזה בכבודו הראשון (חגי ב ג). וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה (רות א ג). נפרצה נשלחה על אחינו הנשארים בכל ארצות ישראל (דהי״א יג ב).—ונשאר המחנה, נשארה פרסת הבהמה, כתמונה לאדם ולבהמה: והיה המחנה הנשאר לפליטה (ברא׳ לב ט). וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה (שמות י כו). — ועל דבר שאין בו רוח חיים, ואף דבר מפשט: והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח (ויקר׳ ה ט). וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול ויאמר הנה הנשאר שים לפניך אכל (ש״א ט כד). וכבו את גחלתי אשר נשארה לבלתי שום לאישי שם ושארית על פני האדמה (ש״ב יד ז). ונשאר בו עללות כנקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר (ישע׳ יז ו). נשאר בעיר שמה ושאיה יכת שער (שם כד יב). — ובפרט בצרוף לא נשאר באדם כח, נשמה [2]): ואראה את המראה הגדלה הזאת ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית (דני׳ י ח). מעתה לא יעמד בי כח ונשמה לא נשארה בי (שם שם יז). — ועם מלת חזוק, נשאר לבדו, אך הוא, רק הוא, נשאר רק שם וכדו׳: וימח את כל היקום וכו׳ וישאר אך נח ואשר אתו בתבה (ברא׳ ז כג). כי אחיו מת והוא לבדו נשאר (שם מב לח). להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשארנה (שמות ח ה). לא נותר ענקים בארץ בני ישראל רק בעזה

---

1) [גם בארמ׳ שבכתבות ובמקרא שאר, שארית, באוגרית׳ שאר, ובערב׳ הדרומית והצפונית שאר a) במשמ׳ זו, אך בא״מ׳ שבתו״ם ובסור׳ נטשטש מבטא האלף (השוה גם שרית במק׳ שארית במקרא) והוא בא בצורות כגון שיר, שיר (ומכאן אף בעבר׳ שיר וכדו׳), אשתיר וכו׳. ועי׳ בהערה שאחר זו.

כנראה אין גם שאר, שמסנו שאור, אלא התפתחות מן שאר. כי השאר שנשאר מן הבצק, מחמיץ והוסף שאור].

2) [עי׳ בסוף ההערה הקודמת, ובהערת המחבר לערך משארת, עמ׳ 3353.]

3) [שאר במשמ׳ בשר בא גם בכתבות כנעניות, באשור׳ שיר (במק׳ שאר), ובאוגריתי׳ ת׳אר. ולפי זה יש לחבר עם מלה זו, כדעת רבים, את הערב׳ ת׳אר b) במשמ׳ גאלת הדם, וזאת כנראה במעבר מן שאר (בשר) במשמ׳ קרוב, גואל הדם.]

---

a) سائر, سئر b) ثأر

---

1) [ואפשר שיש כאן משרידי שתי נסחאות, ואשאר או ונשארתי.]

2) [עי׳ יתר, נפע׳, בשמוש זה.]

פגת ובאשדוד נשארו (יהוש' יא כב). וראש דגון ושתי כפות ידיו כרתות אל המפתן; רק דגון נשאר עליו (ש"א ה ד). הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם (ישעי' מט כא). ואני נשארתי לבדי (דני' י ח). — ובשלילה, לא נשאר איש, אחד, עד אחד: ויסר הערב וכו' לא נשאר אחד (שמות ח כז). לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים (שם י יט). ויכסו את הרכב ואת הפרשים וכו' לא נשאר בהם עד אחד (שם יד כח). ולא נשאר איש בעי ובית אל (יהוש' ח יז). ויפל כל מחנה סיסרא לפי חרב לא נשאר עד אחד (שפטי' ד יו). ויבאו כל עבדי הבעל ולא נשאר איש אשר לא בא (מ"ב י כא). — ולא נשאר בלתי אם, זולת, כי אם, רק: לא נשאר לפני אדני בלתי אם גויתנו ואדמתנו (בראש' מז יח). ויתאנף יי' מאד בישראל ויסרם מעל פניו לא נשאר רק שבט יהודה לבדו (מ"ב יז יח). והגלה את כל ירושלם וכו' לא נשאר זולת דלת עם הארץ (שם כד יד). — ועם מלה א רת המורה על שארית, כמו פליטה, יתר, שאר: ואת יתר העם הנשארים בעיר וכו' הגלה נבוזראדן רב טבחים (מ"ב כה יא). לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים וכו' (ישע' יא יא). והיתה מסלה לשאר עמו אשר ישאר מאשור (שם שם יו). ויספה פליטת בית יהודה הנשארה שרש למטה ועשה פרי למעלה (שם לז לא). ונבחר מות מחיים לכל השארית הנשארים מן המשפחה הרעה הזאת (ירמ' ח ג). — ונשאר פלוני או נשאר דבר מרבים וכדו': כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (דבר' ג יא). ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה (רות א ה). וכל הנשאר מכל המקמות אשר הוא גר שם ינשאוהו אנשי מקמו וכו' (עזר' א ד). — ונשאר מכליון ושבי וכדו', נצל: ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד (שמות י ה). אתן את צדקיהו וכו' ואת הנשארים בעיר הזאת מן הדבר מן החרב ומן הרעב ביד נבוכדראצר (ירמ' כא ז). ואשאלם על היהודים הפליטה אשר נשארו מן השבי ועל ירושלם ויאמרו לי הנשארים אשר נשארו מן השבי שם במדינה ברעה גדלה (נחמ' א ב-ג). — ונשאר לפלוני, גם במשמ' נשאר מאשר לו, ממנו: ויך יהוא את כל הנשארים לבית אחאב ביזרעאל (מ"ב י יא).

והסרתי דמיו מפיו ושקציו מבין שניו ונשאר גם הוא לאלהינו (זכר' ט ז). ולא נשאר לו בן כי אם יהואחז קטן בניו (דה"ב כא יז). — ועם בטוי המורה על המצב שאדם או דבר נשאר בו, נשארו מעט (מהרבה), מתי מספר, פליטה, נשארה התשובה מעל, נשארה הארץ הרבה לרשתה[1]: ונשארתם מתי מספר בגוים אשר ינהג יי' אתכם שמה (דבר' ד כז). ונשארתם במתי מעט תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרב (שם כח סב). והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה זאת הארץ הנשארת כל גלילות הפלשתים וכל הגשורי (יהוש' יג א-ב). כי נשארנו מעט מהרבה (ירמ' מב ב). ואיך תנחמוני הבל ותשובתיכם נשאר מעל (איוב כא לד). צדיק אתה כי נשארנו פליטה כהיום הזה (עזר' ט יו). — ובסדר': אף על פי שנשארו (אחינו שבגלות) לפליטה מתענים היו עלינו בשני ובחמישי (ר' הושעיה, מד"ר בראש' עו). התאנה חנטה פגיה, אלו פושעי ישראל שמתו בשלשת ימי אפילה וכו' והגפנים סמדר נתנו ריח, אלו הנשארים שעשו תשובה ונגאלו (שם שה"ש, התאנה חנטה). — ובספה"א: נשאר לי לכתוב בכאן פירוש הא דאמר רבא וכו' (ר"ח, עירובי' סו:). ניטל הכותב ונשאר המוחק אם נשאר מאורכו מלוא פס ידו טמא (רמב"ם, כלים יא כ). ואע"ג דהשתא נשארת תחת בעלה (סו"ת בנימין זאב כח). — ואמר הפיטן: דמי אל תתני פלטה הנשארה, הרימי קול וזעקי מרה (ר' קלונימוס, אמרתי שעו, קיני ת"ב). — ואמר המשורר: נשאר אהובי לאלהינו ובו כתר אמונה ידעיו הכתרו (משולש לאפיליה, ירכו מזמותי, ידיעות מכון שוקן ד, קד). — ובחשבון ביני נשאר, מה שנשאר אחר נכוי סכום אחד ממשנהו: (ראב"ע, המספר, 117). — ובפילוסופיה, נשאר דבר, נשארו החיים, לא פסקו מלהתקים, fortdauern; continuer; to last: וצדקתו עומדת לעד, קיימת ונשארת (ר"ס א"ת, מו"ב א יג). כי נצב עליו מתמיד, קיים, נשאר (שם שם טו). ואמתת המקרה וענינו שלא ישאר ולא יתקיים שני זמנים ר"ל שתי עתות וכשיברא המקרה ההוא יאבד ולא ישאר וכו' כי קצת המקרים ישארו

[1]) [לא בכל מקום אפשר להכריע ממש, אם יש כאן נושא לפעל או בטוי המורה על מצב הדבר הנשאר.]

מדת אחת וקצתם לא ישארו שני ומנים (שם שם פג, ההקדי' הפשיח). — *וכפעל עזר: וגדלה הכת ונשארה צריכה יותר מב' כספים פת לבדו בכל יום (תשו' הרמב"ם קפ"ח, פריימן, 178—179). ואם יתן לו מעותיו בזמן הנז' יחזור השתות לראובן כאשר היה ונשאר נותן לו מה שיבוא לו מהשכירות זמן רב (שם רפ"ג, שם 258).

—הפעי, השאיר, השארתי, השאירו, השארנו, השאיר, אשאיר, תשאיר, נשאר, ישאירו, — א) השאיר דבר או אדם, הותיר, נתן שישאר, übrig lassen; laisser (de reste); to leave over: ויאכל את כל עשב הארץ את כל אשר השאיר הברד (שמות י יב). על מצות ומררים יאכלהו לא ישאירו ממנו עד בקר (במד' ט יב). ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך עד השמדך אשר לא ישאיר לך דגן תירוש ויצהר שגר אלפיך ועשתרת צאנך (דבר' כח נא). וישחיתו את יבול הארץ עד בואך עזה ולא ישאירו מחיה בישראל (שפט' ו ד). והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל (מ"א יט יח). ומדלת הארץ השאיר רב טבחים לכרמים וליגבים (מ"ב כה יב). והעם הנשאר בארץ יהודה אשר השאיר נבוכדנאצר מלך בבל וכו' (שם שם כב). יבקש את עון ישראל ואיננו וכו' כי אסלח לאשר אשאיר (ירמ' נ כ). אם בצרים באו לך הלוא ישאירו עללות (עבד' א ה). והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם יי' (צפני ג יב). ועתה כמעט רגע היתה תחנה מאת יי' אלהינו להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יתד במקום קדשו (עזר' ט ח). — ובצרופים שליליים כגון לא השאיר (לפלוני) כל נשמה, לא השאיר איש מהם וכו', לא השאיר לו שריד, ובשבועת אם אשאיר וכדו': ונחרם את כל עיר מתם והנשים והטף לא השארנו שריד (דבר' ב לד). החרם אותם ואת כל הנפש אשר בה לא השאיר שריד (יהוש' י כח). רק את כל האדם הכו לפי חרב עד השמדם אותם לא השאירו כל נשמה (שם יא יד). ונבזה בהם עד אור הבקר ולא נשאר בהם איש (ש"א יד לו). כה יעשה אלהים לאיבי דוד וכה יסיף אם אשאיר מכל אשר לו עד אור הבקר משתין בקיר (שם כה כב). הכה את כל בית ירבעם לא השאיר כל נשמה לירבעם עד השמדו (מ"א טו כט). הכה את כל בית בעשא לא השאיר לו משתין בקיר וגאליו ורעהו (שם טז יא). וישחטום אל בור בית עקד ארבעים ושנים איש ולא השאיר איש מהם (מ"ב י יד). כי לא השאיר ליהואחז עם כי אם חמשים פרשים ועשרה רכב ועשרת אלפים רגלי (שם יג ז). — ובבטוי המורה על התוצאה, עד בלתי השאיר שריד, מבלי השאיר שריד וכדו': ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד (במדי כא לה). מתת לאחד מהם מבשר בניו אשר יאכל מבלי השאיר לו כל (דבר' כח נה). ויכו אותם עד בלתי השאיר להם שריד ופליט (יהוש' ח כב). ויך יהוא את כל הנשארים לבית אחאב וכו' עד בלתי השאיר לו שריד (מ"ב י יא). — ועד השאיר, בחיוב, במשמ' עד בלתי השאיר אלא: והערים יהרסו וכל חלקה טובה ישליכו איש אבנו ומלאוה וכו' עד השאיר אבניה בקיר חרשת (שם ג כה). — והשאיר אחריו: מי יודע ישוב ונחם והשאיר אחריו ברכה ונסך ליי' אלהיכם (יואל ב יד). — ב) במשמ' פ"ע, כמו נפע', נשאר: העיר היצאת אלף תשאיר מאה והיוצאת מאה תשאיר עשרה לבית ישראל (עמוי ה ג). — ובמדר': שבועה נשבע הקב"ה בכסא כבודו שלא להשאיר לזרעו של עמלק[1] תחת כל השמים לא נין ולא נכד בעמו (מדר' תהלי ט). — ואמר המשורר: ואם יכחוש אותו, פרי צדק יהי משאיר (ר"ם חגיז, בן משלי תמז, מפון, קעב).

—פעי, בינ' *משאר, — כמו נפע', מה שהשאירו: המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל (פאה א ג). מה אם במקום שהמחשבה פוסלת בחוץ לא עשה את המשואר כיוצא, מקום שאין המחשבה פוסלת בפנים אינו דין שלא נעשה את המשואר כנכנס (ר"י הגלילי, זבחי ח יב). הצומח מציל מיד השער צהוב וכו' והמשואר מציל מיד שער צהוב וכו, (נגעי י ג). אין לי אלא הצומח בסוף והמשואר בתחלה, מנין הצומח בתחלה והמשואר בסוף (ספרא תזריע, נגעים פרק ט).

—התפ', *השתאר[2], — כמו נפע': רק ביאור תשארנה, כולן ימותו ולא ישתארו מהן אלא אותן

---

1) [כילק' שמע' (תהלי תרמב): זכר עמלק.]
2) [בתו"מ גם נשתיר, עי' שיר.]

הנשארות ביאור (מד"ר שמות י). — ואמר המליץ: סוג תאויר וכו' הסב לו כאב החזה ושיעול נורא מאד עד אשר נאלץ להשתאר כמה ימים שוכב על ערשו (גוטלובר, ממלרים, 128).

שְׁאָר, ש"ז, — מותר, יתר, מה שנשאר, מי שנשאר, Rest; rest(e): וּשְׁאָר עֵץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם (ישע' י יט). בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב בכל ההמון הרב וּשְׁאָר [1]) מעט מזער לוא כביר (שם טז יד). והכרתי מן המקום הזה את שְׁאָר הבעל (צפנ' א ד). ובימי ארתחששתא כתב בשלם מתרדת טבאל וּשְׁאָר כנותו על ארתחששתא מלך פרס (עזר' ד ז). ויבן העיר מסביב מן המלוא ועד הסביב ויואב יחיה את שְׁאָר העיר (דה"א יא ח). — ושאר ישראל, שאר העם שישוב אל האלהים במושג נבואי, גם בש"ע המשלי שאר־ישוב: ויאמר יי' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה וּשְׁאָר ישוב בנך (ישע' ז ג). והיה ביום ההוא לא יוסיף עוד שְׁאָר ישראל ופליטת בית יעקב להשען על מכהו ונשען על יי' קדוש ישראל באמת שְׁאָר ישוב שְׁאָר יעקב אל אל גבור כי אם יהיה עמך ישראל כחול הים שְׁאָר ישוב בו (שם י כ—כב). — ושאר בסוף רשימת דברים, מה או מי שלא נזכר עד כאן: בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש וכו' בִּשְׁאָר מדינות המלך מה עשו (אסת' ט יב). וּשְׁאָר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם (שם שם יו). ובשנה השנית וכו' החלו זרבבל בן שאלתיאל וישוע בן יוצדק וּשְׁאָר אחיהם הכהנים והלוים (עזר' ג ח). ויאמר להם זרבבל וישוע וּשְׁאָר ראשי האבות לישראל (שם ד ג). וּשְׁאָר העם וכו' מחזיקים על אחיהם (נחמ' י כט—ל). ועמהם הימן וידותון וּשְׁאָר הברורים (דה"א טז מא). וּשְׁאָר דברי שלמה הראשנים והאחרונים הלא הם כתובים על דברי נתן הנביא (דה"ב ט כט). — ושם ושאר במשמ' זרע שישאר מאדם: והכרתי לבבל שם וּשְׁאָר ונין ונכד (ישע' יד כב). — ושאר רוח [2]) במשמ' כזו: על כי יי' העיד בינך ובין אשת נעוריך וכו' ולא אחד עשה וּשְׁאָר רוח לו ומה האחד מבקש זרע אלהים ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעוריך אל יבגד (מלא' ב יד יה). — ובתו"מ, בסמ' אל ש"ע, שאר נכסים, שאר ירקות: אחד טמאה טמה שיש כאן הרי בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו (דמאי ה א). זרע לוף העליון, זרע כרישים וכו' ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלין פטורין מן המעשרות (מעשר' ה ח). שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חיב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור (שבת יד א). שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור (פסח' י ד). ומברך עליה שמנה ברכות על התורה ועל העבודה וכו' ועל שאר התפלה (יומא ז א). ועל זדון טמאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין, על שאר עברות שבתורה וכו' שעיר המשתלח מכפר (שבוע' א ו). שבעה שבטים שחטאו מביאין שבעה פרים ושאר שבטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר (ר' יהודה, הור' א ה). כל המנחות וכו' טעונות שלש מתנות שמן וכו' ושאר השמן נאכל לכהנים (מנחי' ו ג). ומה אתה מקיים וימירו את כבודם בתבנית שור, בשור של שאר ימות השנה, ת"ל אוכל עשב, אין לך מנוול ומשוקץ כשור בשעה שאוכל עשב (ר"ע, מד"ר שה"ש, לפוקתי). — *ועם כל, שאר כל הדברים: איני כשאר כל אדם, אסטניס אני (רבן גמליאל, ברכ' ב ו). ולא יאמר אדם לחבירו בירושלים הילך יין ותן לי שמן וכן שאר כל הפירות (מע"ש א א). ושאר כל הנשים מותרות לבעליהן וליבמיהן (יבמ' ט ב). תלקה הירך תחלה ואח"כ הבטן ושאר כל הגוף לא פלט (סוט' א ז). וטיט היון וטיט היוצרים וכו' ושאר כל הטיט (מקו' ט ב). בן שחלק ואשה שנתגרשה הרי הן כשאר כל אדם (ת"כ, ב"ב מז). — *ובלי ש"ע אחר השְּׁאָר: נטל מקצת פאה וזרקה על השאר (פאה ד ג). המסלת קב או קבים לסאה לא יאכד את השאר (תרומ' יא ה). הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים (סוט' ג ב). נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו

---

1) [יש מציעים לקרא כאן: וּשְׁאָר.]

2) [כנראה זאת בקרוב כונת הצרוף במקרא לפי הענין, כלו' על מנת כך נברא האדם, שישאר וישמר רוח האל שבו בזרעו מדור לדור. ואמנם אפשר שלא כונו המעתיקים והנקוד לדעת המקור, ושיש להניח כאן צורת פעל ולא ש"ע, וצ"ע.]

(ב"מ ג ז). במה דברים אמורים בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות תתקים העדות בשאר (ר' יוסי, מכות א ח). ירד (הנכרי) לבור מה שבבור אסור והשאר מותר (ע"ז ד ח). ועי' שְׁיָר. — ואמר המשורר: צפון וימין את שאר נפשי עלי כנפי שלומותי לך ישאו (רמב"ע, עד מה בגרון, ברודי, י). — *בין השאר, בין דברים אחרים, נוהג בדבור. — *וכהשאלה, שאר ירקות (ע"פ תו"מ) במשמ' כל מיני דברים שלא פֹּרטו, נוהג בדבור. — *ושאר רוח, במשמ' יתרון רוח, רוח יתרה, נוהג בספרות ובדבור, על פי הבנה זו בכתוב. — *וברבוי, שְׁאָרֵי, כמו שְׁאָר: אכן אם טען אין לו מחמת שהפסיד בסחורה או שאין משלמים לו אחרים ג"כ או שארי טענות גרועות כגון שנתן לנדן בנו או בתו, אז יהיה מוחרם מיריד ליריד (פנקס ועד ארבע ארצות, שנת שפ"ד, הײלפרין, 48). ובמותרות אם הניח בעלה קרקעות היא קודמת וכו' אבל במטלטלין היא כמו שארי בעלי חובות לקח' חלק כחלק (שם, שנת ת"ד, שם, 70). ובדבר הוצאות שמוציאים פה לובלין לטרובינאל ביומא דשוקא וכו' מכל זה פטורים אנשי ליטא יציו, וכן מכל שארי הוצאות (שם שם, 72). אמנם בשארי ירידים או בשארי קהלות שלא בירידים אין בכח שום נושה להוציא חובו הנ' (שם, שנת תכ"א, שם, 112). כי חפשי וחירות ניתן להם ושארי מיני יפויים (שם, שנת תפ"ז, שם 306). עוררנו אותו שיחיש וימהר להדפיס השו"ת הנ"ל עם השארי שו"ת אשר חבר (שם, שנת תקי"ב, שם 373).

שְׁאֵר [1], ש"ז, כנ' שְׁאֵרִי, שְׁאֵרֶךָ, שְׁאֵרוֹ, שְׁאֵרָהּ, שְׁאֵרָם, — בָּשָׂר, א) בשר הבהמה המשמש מאכל וזבח [2], ובשר החי וגופו, Fleisch; chair, viande; meat, flesh: אם אחרת יקח לו שְׁאֵרָהּ [1] כסותה וענתה לא יגרע (שמות כא י). [2]) כלה שְׁאֵרִי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם (תהל' עג כו). הגם לחם יוכל תת אם יכין שְׁאֵר לעמו (שם עח כ). וימטר עליהם כעפר שְׁאֵר וכחול ימים עוף כנף (שם שם כז). ונהמת באחריתך בכלות בשרך ושְׁאֵרֶךָ (משלי ה יא). גמל נפשו איש חסד ועכר שְׁאֵרוֹ אכזרי (שם יא יז). — ובצרוף חמס ושאר: חמסי ושְׁאֵרִי [3], על בבל תאמר ישבת ציון ודמי אל ישבי כשדים תאמר ירושלם (ירמי' נא לה). — ואמר בן סירא: בנות לך נצר שארם ואל תאיר אלהם פנים (ב"ס גני' ז כד). שקד [4]) עשיר ימחה שארו דאגת מחיה תפריע נומה (שם שם לד א). — ובנוסחן של ברכות: המברך אומר אשר קדש ידיד מבטן חוק בשארו [5]) שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורינו צוה להציל ידידות שארנו למען בריתו אשר שם בבשרנו (תוספת' ברכ' ז יג, מובא בשנויים קלים שבת קלז:). — ובתו"מ בפרט בשמושים כגון נפלה השמלה לשאר האשה, הלמה את גדלה, התאימה לה: רבי יונתן אומר, שארה כסותה, כסות שהוא נופל לשארה, אם היתה ילדה, לא יתן לה זקנה, זקנה, לא יתן לה של ילדה (מכי' משפט' מסכת' דנזיקין ג). כי היא כסותה לבדה וכו' ר' נתן אומר וכו' לכך נאמר כי היא כסותה אי אתה רשאי למנע ממנו כסות שהוא נופלת לשארו (שם שם מכי' דכספא יט). שארה כסותה, שתהא הכסות לפי

---

1) [תעודות משפטיות קדומות מבבל מראות, כי היתה התחיבות לתת לאשה מנות בשר לימי החגים שבשנה, כשם שנהגו לתת לה בחג כסות ללבוש, ועוד, לפי זה יש להבין גם את פשוטו של הכתוב. ועי' בספרו של העירך, הלשון והספר, כרך ב עמ' 215 וכו'.]

2) [גם במק' כאשר בסיר (מיכ' ג ג) צ"ל, כדעת רבים: כשאר בסיר.]

3) [אמנם בשמוש זה במשמ' קריאת חמס וגזל בא במקומות אחרים חמס ושד (ירמ' ו ז, כ ח; יחזק' מה ט; עמ' ג י; חבק' א ג), ועל כן יתכן שגם במקום יחידי זה המכון הוא: חמסי וְשֻׁדִּי, והמעתיק שקרא ושדי השלים וכתב ושארי.]

4) [נ"א שקר.]

5) [לפי זה היו שהבינו כאן שארו במשמ' האבר המיחד למילה.]

1) [כאמור בהערה לשרש ב. שאר, שְׁאֵר היא המלה המשמשת בשפות הדומות, באשור', אוגרית', בכתבות הכנעניות ובכמה מקומות במקרא במשמ' בשר בכלל, בעוד שנדחקה בעבר' ובארמ' מפני בָּשָׂר, בִּשְׂרָא, בערב' מפני לַחְם, ונשמרה בלשון זו אך במשמ' גאולת הדם ע"י שאר הבשר, הקרוב. ועי' גם בהערות שאחר זו.]

2) [השוה במיחד בכתבות הכנעניות את הנוסחה החוזרת בלוח הקרבנות הכנענ' ממרסיליה: ואחרי השאר (ו"א ושארית הבשר) לבעל הזבח.]

השאר שלא יתן לה הילדה לזקינה ולא את הזקינה לילדה (ר' ליעזר בן יעקב, ירוש' כתוב' ה ח). — ובספהמ"א: אני איש דוה לב היגע תמיד על חפצי ולא אשוב עד יכלה שארי וישוב לעפרו (מנחם, מכתב אל חסדאי בן שפרוט, סעה"ס 3). וכן אני מתאוה להיות חלקי בשמים מפני שמי שחלקו בעליונים וידבק עמם כשיכלה שארו ולבבו שהוא מן השאר רוצה בו האבר הידוע הנקרא כן [1]) והוא הנושא לנפש ולכל כוחותיה (ר"מ א"ח, יקוו המים, 99). — ואמר המשורר: ירא אסך ודבר טוב לדודך ולשארך וכבד את חברך (ר"ש הנגיד, יהוסף כל, בן תהלים, הברמן א, 40). נסעו סבות חמדה בשובו לעפר חמדה כי הוא כסותה לבדה, סותה היא לשארו ביום שובו לשארו הוא שמלתו לעורו (ילחק בן כאוזן, פסוקי מילדי, סעה"ס 58). הה כי חשק אבל כחי ושארי עוד לו לא מצא (רמב"ע, הענק ד, ברודי, שמח). הבה מידעי ודמינו נשחה ואת כל השאר נוכל (סס ע, סלא). שארו החלי בלה ועצמו ואכל הכאב בדיו וגלדו (הוא, לאט ללב, ברודי, לו). כלה שאר גופי ונפשי נבערה (ראב"ע, גבהי ספקים, מכתב לר' שמואל אבן גאמע, כהנא ב, 36). — ב) שְׁאֵר, שאר בשר, קרוב קרבת בשר, Blutsverwandte(r); proche parent; near relation: איש איש אל כל שְׁאֵר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה (ויקר' יח ו). ערות אחות אביך לא תגלה שְׁאֵר אביך הוא ערות אחות אמך לא תגלה כי שְׁאֵר אמך הוא (סס סס יב–יג). וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שְׁאֵרוֹ הערה (סס כ יט). לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לִשְׁאֵרוֹ הקרב אליו לאמו ולאביו וכו' ולאחתו וכו' לה יטמא (סס כא א–ג). או דדו או בן דדו יגאלנו או מִשְּׁאֵר בשרו ממשפחתו יגאלנו (סס כה מט). ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לִשְׁאֵרוֹ הקרב אליו ממשפחתו (במד' כז יא). — ובתו"מ: איזהו ממזר, כל שאר בשר שהוא בלא יבא (ר"ע, יבמ' ד יג). גר שהיה לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב (יבמ' לח.). — ובספהמ"א: ואין ספק כי הנחלה לשאר תנתן (ראב"ע, הקד' ב לפרושו על התורה, כהנא ב, 82). — ואמר המשורר: בחר מות והטמן בקברך ואל תלך לבקש משארך (רמ"ג, שירי מוסר השכל, לקו"ק, 53). וקנאה תהרוס חברה יסודה ותרחק שארי לב הקרובים (ר"ש הנגיד, בן משלי, הברמאן, 215). שאר אוכל שאר קרוב בסתר וקרוב את בשר אחיו יפלח, אמת כי זה שאר כבאר בחסר וזה קרוב כמו ערוב (כך!) משולח (סס סס, 320). עלי מה ישכחה גבר תבוסת זמן רע עד יכחש בו שארו, ועצמו יהיה רקב ביצחת ולרמה יהי שבר שארו (רמב"ע, הענק ה, ברודי, ספד). —*ומ"ר שְׁאֵרִים, בפ"ם בלשון הקראים: ויתחייב שיהיה אסור מן שאריה ומן המודבק בה אשר נאסר מן שאריו ומן המודבק בו (ספר היושר לישועה בן יהודה, העריות, 44). לא אסרם הכתוב אלא מצד היותם שני שארים על שני שארים (ר"א הקרחי, גן עדן, עריות ב, קל.). שהכנענים היו דבקים בשארים ר"ל שהיו נושאים קרובות הם (סס סס ו. קלג:). ומזה הקישו חכמי הקראין לכל שני שארים על שני שארים בהקש החפוש שחפשו ומצאו השארים שהם עקרים לא שארים שהם שארי שארים (ס' עריות למשה בשיילי, הקדס ג א–ב, 64). ואוסרים לקיחת האשה שארים ר"ל האם ואשת האב והאחות ואשת האח והבת ואשת הבן (ר' ילחק בן אברהם, חזוק אמונה א יט). את כל שני שארים על שני שארים בל יקחו (אברהם פירקוביץ, מסה ומריבה). — ואמר הפיטן: ולא יצא מפיו להטמא לאביו ולאחותו ואחיו ויתר השארים (רשב"ג, בכל סדי, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ב, 146).

שַׁאֲרָה, ש"נ, — קרבת בשר בעריות: ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שַׁאֲרָה הנה זמה הוא (ויקר' יח יז).

***שְׁאֵרָה**, שְׁאֵרָה, ש"נ, — קרובה קרבת בשר, ואמר המשורר: אני עם פנינה שארתי (ח"נ ביאליק, בשל חפוח). שארתי היקרה (הנ"ל, דון קישוט).

***שְׁאֵרוּת**, ש"נ, — קרבת שארי בשר, Verwandtschaft; parenté; kinship: וחופה דלאדר קידושין

---

[1]) [עי' בהערה לעיל על דברי הברכה הק כשארו שם.]

נמי לא מהניא בפסולות לשמואל דלא שייך בהו שארות וקירוב ביאה (תוס' יבמ' כז:, ד"ה רב). כיון דכתיב שאר בקרא וע"י הנישואין באה השארות (שם שם לז., ד"ה עריות).

°שְׁאֵרִיּוּת, ש"נ, — כמו שְׁאֵרוּת: כי אין אנו יכולים להקיש דבר על דבר אלא אם כן יהיה דומה לו בכל חלקיו בין בגופים האסורים בין במדרגת שאריותם (ספר עריות למשה בסיילי, הקדם ג א–ב, 62). והאח והאחות נקראים כנפים מפני שאין בהם טבעיות שאריות בל שורש ועקר קבוע אלא שאריותם הוא ארעי (שם שם 70).

שְׁאֵרִית, ש"נ, כנ' שְׁאֵרִיתְךָ, שְׁאֵרִיתוֹ, שְׁאֵרִיתָם, — כמו שאר, ובמיחד מי שנשאר מעם זה או זה אחר חרבנו וכדו' Überrest; reste(s); remainder: כי מירושלם תצא שְׁאֵרִית ופליטה מהר ציון (מ"ב יט לא, ישע' לז לב). והמתי ברעב שרשך וּשְׁאֵרִיתְךָ יהרג (ישע' יד ל). לפליטת מואב אריה וְלִשְׁאֵרִית אדמה (שם יה ט). וּשְׁאֵרִיתָם לחרב אתן לפני איביהם (ירמ' יה ט). ואני אקבץ את שְׁאֵרִית צאני מכל הארצות אשר הדחתי אתם שם (שם כג ג). ואת אשקלון ואת עזה ואת עקרון ואת שְׁאֵרִית אשדוד (שם כה כ). ויבאו כל שרי מלך בבל וכו' נרגל שראצר סמגר נבו וכו' וכל שְׁאֵרִית שרי מלך בבל (שם לט ג). על היום הבא לשדוד את כל פלשתים להכרית לצר ולצידון כל שריד עזר כי שדד יי' את פלשתים שְׁאֵרִית אי כפתור באה קרחה על עזה נדמתה אשקלון שְׁאֵרִית עמקם (שם מז ד–ה). ועשיתי בך שפטים וזריתי את כל שְׁאֵרִיתֵךְ לכל רוח (יחזק' ה י). הנני נוטה ידי על פלשתים והכרתי את כרתים והאבדתי את שְׁאֵרִית חוף הים (שם כה יו). יען ביען שמות ושאף אתכם מסביב להיותכם מורשה לִשְׁאֵרִית הגוים וכו' (שם לו ג). והכרתי יושב מאשדוד וכו' ואבדו שְׁאֵרִית פלשתים (עמ' א ח). למען יירשו את שְׁאֵרִית אדום וכל הגוים אשר נקרא שמי עליהם (שם ט יב). כי חמת אדם תודך שְׁאֵרִית חמת תחגר (תהל' עו יא). ואשר נתנו שְׁאֵרִית העם זהב (נחמ' ז עב). ויכו את שְׁאֵרִית הפלטה לעמלק (דה"א ד מג). — ושארית ישראל, שארית בית ישראל, יעקב, יהודה, יוסף, ירושלם, שארית נחלתו, שארית העם וכדו': ונטשתי את שְׁאֵרִית נחלתי ונתתים ביד איביהם (מ"ב כא יד). שמעו אלי בית יעקב וכל שְׁאֵרִית בית ישראל (ישע' מו ג). וכתאנים הרעות וכו' כן אתן את צדקיהו מלך יהודה ואת שריו ואת שְׁאֵרִית ירושלם הנשארים בארץ הזאת והישבים בארץ מצרים (ירמ' כד ח). הושע יי' את עמך את שְׁאֵרִית ישראל (שם לא ו). אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה וכו' למה יכבה נפש ונפצו כל יהודה הנקבצים אליך ואבדה שְׁאֵרִית יהודה (שם מ טו). וישב ישמעאל את כל שְׁאֵרִית העם אשר במצפה (שם מא י). דבר יי' עליכם שְׁאֵרִית יהודה אל תבאו מצרים (שם מב יט). ולקחתי את שְׁאֵרִית יהודה אשר שמו פניהם לבוא ארץ מצרים לגור שם (שם מד יב). אהה אדני יי' המשחית אתה את כל שְׁאֵרִית ישראל (יחזק' ט ח). אולי יחנן יי' אלהי צבאות שְׁאֵרִית יוסף (עמ' ה טו). אסף אאסף יעקב כלך קבץ אקבץ שְׁאֵרִית ישראל (מיכ' ב יב). והיה שְׁאֵרִית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת יי' וכו' והיה שְׁאֵרִית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער (שם ה ו–ז). והיה חבל לִשְׁאֵרִית בית יהודה (צפנ' ב ז). מואב כסדם תהיה ובני עמון כעמרה וכו' שְׁאֵרִית עמי יבזום ויתר גוי ינחלום (שם שם ט). שְׁאֵרִית ישראל לא יעשו עולה (שם ג יג). וישמע זרבבל וכו' וכל שְׁאֵרִית העם בקול יי' (חגי א יב). ויער יי' את רוח זרבבל וכו' ואת רוח כל שְׁאֵרִית העם (שם שם יד). — והשארית, השארית הנמצאה, הנשארים במשמ' זו: ונשאת תפלה בעד הַשְּׁאֵרִית הנמצאה (מ"ב יט ד, ישע' לז ד). ונבחר מות מחיים לכל הַשְּׁאֵרִית הנשארים מן המשפחה הרעה הזאת בכל המקמות הנשארים אשר הדחתים שם (ירמ' ח ג). תפל נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו אל יי' אלהיך בעד כל הַשְּׁאֵרִית הזאת כי נשארנו מעט מהרבה (שם מב ב). — ובצרופים עם פעל, כגון לא היתה לו שארית, שָׂם שארית לפלוני, שָׂם שֵׁם ושארית, נתן שארית, הותיר שארית, שָׂם לשארית: וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שְׁאֵרִית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה (בראש' מה ז). וכבו את גחלתי אשר נשארה לבלתי שום לאישי שם וּשְׁאֵרִית על פני האדמה (ש"ב יד ז). וּשְׁאֵרִית לא תהיה להם כי אביא רעה אל אנשי ענתות (ירמ' יא כג). וגם כל היהודים וכו' שמעו כי נתן מלך בבל

שְׁאֵרִית ליהודה (שם מ יא). למה אתם עשים רעה גדלה אל נפשתיכם להכרית לכם איש ואשה וכו' לבלתי הותיר לכם שְׁאֵרִית (שם מד ז). סלוה כמו ערמים והחרימוה אל תהי לה שְׁאֵרִית (שם כ כו). ושמתי את הצלעה לִשְׁאֵרִית והנהלאה לגוי עצום (מיכ' ד ז). — ובצרוף לאין שארית ופליטה וכדו': הלוא תאנף בנו עד כלה לאין שְׁאֵרִית ופליטה (עזר' ט יד). ועי' שֵׁרִית. — ובספה"א [1]), גם בחשבון, כמו שְׁאָר: כשתשליך ימי חדש הלבנה שבעה שבעה וכו' ישאר יום אחד ושתים עשרה שעות ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים וכו', וזו היא שארית חדש הלבנה (רמב"ם, קדה"ח ו ה). וזו היא שארית שנה פשוטה, ואם שנה מעוברת היא תהיה שאריתה חמשה ימים וכו' (שם שם). כשתקבץ שארית לשארית (שם יא י). ואולם מחברות ט' מאלו הנושאים המתחלפות בנושאיהן הם כמו מספר ל' אם כן מחברות השאריות שהם מחברות ט' מאלו הנושאים הם כמו מספר ל' גם כן (רלב"ג, מעשה חושב א סח, 48). — ואמר הפיטן: שומר ישראל שמור שארית ישראל [2]) וכו' (תחנון, בתפלת שחרית).

שֵׂאת, ס"נ, — כמו שׁוֹאָה [3]), אסון: פחד ופחת היה לנו הַשֵּׁאת והשבר (איכ' ג מז). — ואמר הפיטן: מלך הטוב בעיניך ראה עונות לשאת, במסטין תגער להביא עליו השבר והשאת, ויצא חפור מרוב פחד ושאת (מלך אחד, סליח' ער"ה). — ואמר המשורר: ומה נורא שאת נצח שאת ורצת (יל"ג, הוי אח, שירי יל"ג א, 159).

°שַׁב [4]), ס"ז, — מין מלח גפריתי שורף של נתר או של מתכות שונות, קנקנתום, צריף, אלום, אלון, vitriol, alumen: ואם יש בהם (בעינים) כנים יתמיד המרחץ וירחצם וגם הראש במי שב (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד א, הרולה). ידוק שב והוא צריף וקנקנתום והוא זאג וטר ויסוך הלק כחלק (שם שם, הכתירים). לנדנוד השנים ישים עליהם שב ומלח ועפצים שחוקים בד בבד (שם שם, הפיכים). לסרחון השחי ימשחנו במרתך שחוק וכו' או בשב מותך במים (שם שם ז, תכפת).

1) [גם כשע"פ, כשם אחד מבני רסע"ג.]

2) [נוסחאות שונית לתפלה זו, כגון: שומר ברית אבותינו שמור שאריתנו וכדו'. ועי' אצל דודזון, אוצר השירה והפיוט ג, 434.]

3) [עי' בהערה למלה זו.]

4) [אמנם שאולה המלה מן הערב' שַׁבּ בשמוש זה, אך כנראה גזורה היא מן השרש שבב, המצוי גם בעברי כבערב' במשמ' שָׂרַף, וממנו שְׁבִיב ועוד.]

שבא, עי' שבה.

***שַׁבָּא** [1]), שַׁבָּאִי, ס"ז, — מי ששבה שֶׁבִי, לקח בשבי: מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל והיה שבאי מהלך אחריהם וכו' (ת"כ, סנהי קז.). לבת מלכים שנשבת והיה אביה עומד לפדותה והיתה מרמזת לשבאים ואומרת להם לכם אני ושלכם אני ואחריכם אני (ר' אליעזר, מד"ר סה"ש, לפוסתי). — ובספה"א: ולפי שראתה כי השבאי רוצה לכופה ולהתעלל בה שאלה את הרב אישה אם יש חלק בתחיית המתים למשליכים עצמם אל הים (מאמר על סדר הדורות לר' סעדיה בן מימון אבן דנאן, חמדה גנוזה, כח:).

°שְׁבָא, סזו"נ, — כמו שְׁוָא [2]), שם הסימן המֻרכב משתי נקודות זו תחת זו ונכתב מתחת לאות: והשבא אם יהיה באות שהוא ראשון לתיבה מתחשב כמלך (קונטרס המסורת, עמ' 52). ואלה משליהם, נקודה ופתיחה קבוצה פשוטה ושבא (מנחם, מחב', פתיחה, 7). יש אשר תהיה הוי"ו קמוצה ויש אשר תהיה נקודה בשתי נקודות הנקרא שב"א וכו' ובהיות המלה נקודה בטעם מלרע אזי תהיה הוי"ו הנוספת על המלה ההיא נקודה בשתי נקודות שב"א (חסוי תלמי' מנחם, 50). קמץ חטף, וצורת נקודתו כה הוא קמץ גדול ושב"א שהוא ב' נקודות (שם, 54). ויש מאלה השבאים אשר

1) [אין לקבל את דעת פ. האופט JAOS 22 עמ' 17, שיש להבין כך גם במקרא, יוא' ד ח (ומכרום לשבאים אל גוי רחוק), והשוה ירמ' ו כ.]

2) [כמה ממדקדקי ספרד ראו עקר השם הזה בטעות בצורה שבא, שראו בה צורה מן ישב, כאלו שְׁבָה, כתמורת המונח הערבי שֻׁכּוּן a) לסימן המורה על הסר תנועה. ואולם עי' שְׁוָא והערה שם.]

a) سكون

יניעון בחרק בהיות האות אשר אחריהם יוד מונעת באיזה תנועה תהיה מהשבעה מלכים תהיה תנועת השבא לפניה לעולם בחרק (ספר דקדוק לר״י חיוג, דוקס, 19). וקאל פי תְּאֵהבו פתי, אנ אלאצל פיה תֶּאֱהבו פתי, בסגל תחת אלתא ושבא תחת אלאלף (ריב״ג, גוף הערבי של כתאב אלמסתלחק, 14). אם תהיה הא הפעיל נופלת על אות גרוניה והיה מקומה שבא[1]) תנהג גם כן המנהג הזה מן הפתחות (ר״י ח״ס הרקמה טו. וילנסקי, ר). וכבר טעה המשורר באמרו הֶעִירֹתָ וחדשת אהבים וכו׳ והניע ההא בשבא ופתח (שם שם). ומה שיהיה מן ווי העטף דינה להיות בשבא ונפלה על אות גרוניה נעה בשבא ופתח לא יוכל הלשון להניע האות ההיא בשבא המוחל בו וכו׳ ותונע הוו ההיא בפתח כמו וַאֲחלל שרי קדש (שם שם). על שיהיה פועל ככד בלבד מפני השבא אשר תחת התו (פרשים לריב״ג, אהב). וכל שניכפין ביחד בשבא כאמרך הלא ככרכמיש וכו׳ יבטל הרפא (פי׳ יצירה לר״י ברצלוני, 131). ושבר גדול והוא חירק וקטן והיא צרי והשבא[1]) מונעת באלה כולם בתנאים וכו׳ (כוזרי ב ס). ושאר האותיות כאשר תבא וי״ו עליהן בשבא אם תהיינה נעות לא תשתנה הוי״ו מן השבא וכו׳ (ר״י קמחי, ספר זכרון, 2). ועתה אבאר ביאור השבא היאך היא נחה והיאך היא נעה (שם, 18). וכאשר אמר יכרסם מבנין חזק אמת אמר, כי השבא של היוד יורה על זה (הוא, הגלוי, סח). והוא סוד שני נקודות הנקר׳ שבא קמץ נוטה להברת חלם (ר״י גיקטיליא, גנת אגוז ג, פע). כי שבא עבד רץ לפני המלכים המושלים עליו (שם שם, לד.). הַלְאֵל, הא הלאל לתימה ובאה בפת״ה מפני שהלמ״ד בשב״א ואי אפשר לשני שבאין שיבואו כאחד בראש התיבה (אוצר משפט לאיוב, הלאל מדברו עולה, פח:). ויוצא אותו בפת״ח כמו ויוצא בשב״א (הברבנאל, פ׳ לך לך, ויולא אותו החוצה). ואמנם השב״א אין ספק שהוא עבד (ר״מ בן חביב, דרכי נעם, ח:). וכן צריך להניע השב״א וכו׳ (שם, ע.). שאות ריש של ארדף נקודה בשב״א (ר״ע פרלנבים, מתק שפתים, 40).

[1]) [כך גם בגוף הערבי.]

שְׁבָאִי, ת״ז, — שיך לשְׁבָא, מסמן בשבא: והעקר באלה הוין השבאיות הקמצות וכו׳ והזמרה הקמצית בשבא (ר״י ח״ח. הרקמה טו, וילנסקי, רח). אך כאשר לא יהיה ענינה העתידות ולא יהיה בה וו העטף השבאית מלתה תהיה מלעיל (שם ל, סמז). אבל באה תנועה שבאית אחר תנועה שבאית[1]) שלש ויותר (הוא, כוזרי ב ס). ולא נמצא הוי״ו במקרא שתבא שבאית על וי״ו אחרת ונמצא בדברי רבותינו שאמרו הן וולדותיהן (ר״י קמחי, ס׳ זכרון, 2). כי כן תי״ו תשעשעו שבאית כחוק בנין חזק (הוא, הגלוי, סח).

א. **שבב**[2]), ממנו ״שֵׁב, שֶׁבֶב (?), שְׁבִיב.

ב. **שבב**, ממנו ״שָׁבָב.

שֶׁבֶב או שְׁבָב[3]), ש״ז, רק מ״ר שְׁבָבִים, — מלה שלא הוברה הוראתה: כי מישראל והוא חרש עשהו ולא אלהים הוא כי שְׁבָבִים[4]) יהיה עגל

[1]) [בגוף הערבי: שבאיה.]

[2]) [בערב׳ בא שַׁבַּ במשמ׳ שָׂרַף, וכן בסורי שוב במשמ׳ זו, ובש״ע בארמ׳ ובסורי שביבא (להבה), במנדעית שאמביביא (קרני אור). ובאשור׳ בא שַׁבָב, נצנץ והבריק; וכנראה שאולה המלה שְׁבִיב בעבר׳ מארמ׳. ועי׳ שֶׁבֶב, הערה.]

[3]) [אין צורת מ״י של מלה זו ידועה.]

[4]) [השבעים תרגמו πλανῶν, תועה (דרך), הוולג׳ in aranearum telas erit, לקורי עכבישים יהיה, הסור׳ לטליותא הוא, לילדות, לנ״ר, ות״י: לנסרי לוחין, ומעין זה, במשמ׳ בקיעים, רב שמושה של המלה בסהמ״א (אך עי׳ בדגמאות), אעפ״י שאין הוראה כזאת מתאימה לא לגזירת המלה ולא בעניין, לגבי העגל העשוי זהב ולא עץ, וכן רש״י: לנסרי לווחים ולשון ארמית הוא שיבא מכשורא (סנה׳ ז) ע״כ. וראב״ע: כמו שביבים ויפת אמר כי עגל שומרון יעשה ישראל להיות שובב וזה איננו נכון ע״כ. ורד״ק: כמו שברים וחתיכות כמו שיבא מכשורא בדברי רז״ל וכן אמרו וישב משה את דברי העם אל ה׳ דברים שמשבבין לבו של אדם כלומר שמשברין וי״ת ארי נסרי לווחין ע״כ. ואין אלה אלא נחושים (עי׳ גם שָׁבָב, הערה), וכן לא העלו החדשים פרוש מוסמך למלה. אך עי׳ גם לקמן.

ואמנם יש לשים לב לכך, שכוונת ראשיתו של

שמרון (הוש' ח ו). — ואמר הפיטן: שופט בצדק הדלים, יום יום קרא לשובבים, שלח גם מלאכים קלים, בשר אסלח אל השבים, שוב העביר קול באהלים, תקע הריע ו ש ב ב י ם (משה כהן, מי העומד, רשות לנשמת ליוה"כ, מחז' איטלי ב, עז:). — *ובמשמ' שובבית וחטא: והשובבות הוא החטא נקרא ש ב ב, ותשפיל ותפיל לפנינו כל בעלי דבב (ר"ח, הכרעות, טבניס, 36).

***שָׁבַב** 1), פעל מספק, — שִׁבֵּב (?) את האבן, סדק ותחך (?) אותה 2): יצא (ר' חנינא בן דוסא) למדברה של עירו וראה שם אבן אחת ו ש ב ב ה וסיתתה ומירקה ואמר הרי עלי להעלותה לירושלים (מד"ר קהל' סדרה א בתחלתו).

הפסוק היא, שלא כחלוקת המסרת: כי מי שׁר־אל? (כנוי לעגל הזהב, ששמו נמצא כעת בצורה ת'ר־אל, ז"א שׁוֹר־אֵל, כנוי לבעל, המתאר בצורת שור, באוגריתית) כי הוא חרש עשהו ולא אלהים הוא. ואפשר שאין „שבבים יהיה" מורה על עתידו של עגל שמרון אלא, כראשית הפסוק, לדרך יצירתו, שנוצר כמעשה חרש ב ש ב י ב י האש, שנפח הצורף, ולכך מתאימה אף המלה „כי" שאינה מתפרשת כהבנה הרגילה. ולפי זה יהיה שְׁבָבִים כמו שביבים ממש, ואולי אף יש לבטא כך. ועל כן צדק בקרוב דונש באמרו: ושובים ושבבים בפתרונו שיים ופשרו כשביבים לאש הכיורים (לדורס הסכמות, אלוני, פו), ולשוא טענו נגדו תלמידי מנחם: ופתרת כי שבבים כשביבי אש בלא עד כי אמרת זה קרוב לזה ולא יתכן ביען כי המשקל כה הוא רְדִיד יְדִיד שְׁבִיב ולא תאמר רְדָדִים יְדָדִים שְׁבָבִים (תשו' תלמידי מנחם, 85).]

1) [המלונים, ולפניהם חכמי ישראל בימי הבינים, הברו פעל זה עם הארמ' שיבא בלשון הגמרא בצרופים כגון כי היכא דנפשיה שיבא מכשורא (סוכה' ז:), שהבינוה כ־שון שבר ובקיע מן העץ (עי' גם רש"י להוש' ח ו). ואולם לפי דעת העו־ך, הלשון והספר א, 363 אין לבטא שיבא או שְׁבָא בשין ימנית אלא שִׂיבָא, בשין שמאלית כלשון ס י ב או צ י ב, ציב־(א)חד מן הכישור, כישור הטויה, ואין למלה זו כל קשר למלה שבביב ש מקרא. ועי' בהערה שאחר זו.]

2) [כך נראית משמ' הפעל במקום היחידי שהוא נמצא בו, אבל במד"ר שה"ש א א במק' זה וסדקה ופתחה וכרכמה, ובילק' מ"א ה (קפב) רק ו כ ת ת ה ו ס ד ק ה, ובילק' משלי (כב כט) ופתחה ומרקה, וקשה להניח פעל שבב כזה בלשון ע"פ נסחה מפרכת זו.

בכל יתר המקומות, שמצאי פעל שבב בתוים, הכונה לבניו פוע', שׁוֹבֵב מן שוב, עי' שם.]

שְׁבָבוֹת, עי' שׁוֹבָבוּת.

שבה 1), ממנו *שְׁבָא, *שְׁבַאי, שְׁבָה, *שְׁבוֹי (שְׁבוֹי), שְׁבִי, שְׁבִיָּה.

שָׁבָה, פ"י, כנ' שְׁבָם, שָׁבִית, שָׁבוּ, שְׁבוּם, שְׁבִיתֶם, שֹׁבִים, שׁוֹבֵינוּ, שׁוֹבֵיהֶם, שֹׁבֵיהֶם, שְׁבוּיִם, שְׁבִיּוֹת, שְׁבוּת, שְׁבֵה, יִשְׁבּ, יִשְׁבֵּם, תִּשְׁבֶּךָ, יִשְׁבּוּ, — שבה האויב את יושבי הארץ, העיר, אנשים ונשים, במלחמה, בחרב וכדו', לקח והגלה אותם כאסירים במלחמה, gefangen wegführen; captiver; to take into captivity: ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שָׁבוּ ויבזו (ברא' לד כט). וַיִּשְׁבּוּ בני ישראל את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם ואת כל מקנהם ואת כל חילם בזזו (במד' לא ט). ועמלקי פשטו אל נגב ואל צקלג וכו' וַיִּשְׁבּוּ את הנשים אשר בה (ש"א ל א—ג). ונתתם לפני אויב וְשָׁבוּם שֹׁבֵיהֶם אל ארץ האויב (מ"א ח מו, וכעין זה דה"ב ו לו). האשר שָׁבִיתָ בחרבך ובקשתך אתה מכה (מ"ב ו כב). וַיִּשְׁבְּ ישמעאל את כל שארית העם אשר במצפה את בנות המלך ואת כל העם וכו' וַיִּשְׁבֵּם ישמעאל בן נתניה (ירמ' מא י). ויסבו כל העם אשר שָׁבָה ישמעאל מן המצפה וישבו וילכו אל יוחנן בן קרח (שם שם יד). והצתי אש בבתי אלהי מצרים ושרפם וְשָׁבָם (שם מג יב). וַיִּשְׁבּוּ בני ישראל מאחיהם מאתים אלף נשים (דה"ב כח ח). — ואת הארץ או העם: כי אם יהיה לבער קין עד מה אשור תִּשְׁבֶּךָּ 1) (במד' כד כב). — ושבה האויב חיל, מקנה צאן, רכוש: ביום שְׁבוֹת זרים חילו ונכרים באו שערו (עבד' א יא). וַיִּשְׁבּוּ מקניהם גמליהם חמשים אלף וצאן מאתים וחמשים אלף וחמורים אלפים ונפש אדם מאה אלף (דה"א ה כא). וַיִּשְׁבּוּ צאן לרב וגמלים (דה"ב יד יד). וַיִּשְׁבּוּ את כל הרכוש הנמצא לבית המלך וגם בניו ונשיו (שם כא יז). — ושבה את סמל האלהים:

1) [אמנם לא התבררה משמעות המלים האלה באמת, ואין הצעת החוקרים מסתברות, ולפי הענין צריך לבוא כאן רעיון שונה מזה בהחלט, כגון בקרוב: וקנך איתן במרום סלע, ועל כן, אם אף יהיה קין לבער, (בכל זאת) עד מה שארית יש בָּךְ, וכדומה. והשוה ישעיה ו יג: ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער.]

ואשב משם את אראל דודה וא[ס]חבה לפני כמש בקרית (כתבת מישע 12-13, המצוה הגדול, 50). — ובלשון נופל על לשון, שבה שבי, שביה: וישמע הכנעני וכו׳ וילחם בישראל וַיִּשְׁבְּ ממנו שבי (במד׳ כא א). כי תצא למלחמה על איביך ונתנו יי׳ אלהיך בידך וְשָׁבִיתָ שביו (דבר׳ כא י). קום ברק וּשְׁבֵה שביך בן אבינעם (שפט׳ ה יב). עלית למרום שָׁבִיתָ שֶׁבִי (תהל׳ סח יט). ויתנהו יי׳ אלהיו ביד מלך ארם ויכו בו וַיִּשְׁבּוּ ממנו שביה גדולה (דה״ב כח ה). שמעוני והשיבו השביה אשר שְׁבִיתֶם מאחיכם (שם שם יא). ועוד אדומים באו ויכו ביהודה וַיִּשְׁבּוּ שבי (שם שם יז). — ובינוני פועל שׁוֹבֶה, שֹׁבֶה, האויב, הלוקח שבי: ונתתם לפני אויב ושבום שֹׁבֵיהֶם אל ארץ האויב וכו׳ ושבו והתחננו אליך בארץ שֹׁבֵיהֶם (מ״א ח מו-מז, וכעין זה דה״ב ו לו-לח). ונתתם לרחמים לפני שׁוֹבֵיהֶם (מ״א ח נ). והיו שֹׁבִים לְשֹׁבֵיהֶם ורדו בנגשיהם (ישע׳ יד ב). עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדו וכל שֹׁבֵיהֶם החזיקו בם (ירמ׳ נ לג). ויתן אותם לרחמים לפני כל שׁוֹבֵיהֶם (תהל׳ קו מו). כי שם שאלונו שׁוֹבֵינוּ דברי שיר ותוללינו שמחה (שם קלז ג). — ובינוני פעול, שָׁבוּי, שבוי חרב, ששבו אותו: ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את לבבי ותנהג את בנתי כִּשְׁבֻיוֹת חרב (בראש׳ לא כו). לקרא לִשְׁבוּיִם דרור ולאסורים פקח קוח (ישע׳ סא א). — ובמגלות הגנוזות: שבה שביכה איש כבוד (מגי׳ גנו׳ ב, סוקניק, כא). — ובתו״מ: לאחד שהיה מהלך בדרך והיה מנהיג את בנו לפניו, באו לסטים לשבותו מלפניו, נטלו מלפניו ונתנו לאחריו (מכי׳ בשלח, מסכ׳ ב, מה״ש, ל.). לא תצא כצאת העבדים, נהגו בה כבוד ששבית׳ אותה מאצלי שנאמר עלית למרום שבית שבי (מד״ר שמות ל). — ובפרט בינו׳ פעו׳ שבוי, גם בצרופים כגון פדיון שבויים וכדו׳: מותר שבויים לשבויים, מותר שבוי לאותו שבוי (שקל׳ ב ה). ואלו שאין להם קנס, הבא על הגיורת ועל השבויה ועל השפחה וכו׳ ר׳ יהודה אומר שבויה שנפדית הרי היא בקדושתה (כתוב׳ ג ב). אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן מפני תקון העולם ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם, רשב״ג אומר מפני תקנת השבויין (גיט׳ ד ו). נושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבויה ועל המתה (ב״מ ז ח). השבויה אוכלת בתרומה ד״ה דוסא, וחכ״א יש שבויה אוכלת ויש שבויה שאינה אוכלת (עדי׳ ג ו). היורד לנכסי שבויים ושמע בהם שממשמשין ובאים אם קדם ותלש מן הקרקע כל שהוא הרי זה זריז ונשכר, אילו הן ניכסי שבויים, כל שהלך אביו או אחיו או אחד מן היורשים למדינת הים ושמע בהן שממשמשין ובאין וירד לנהלן (תוספת׳ כתוב׳ ח ג). אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים (רב שמואל בר יהודה, ב״ב ח.). מעשה בפרוצפיה באשה אחת שהיתה פודה את השבויים, באתה שבויה אחת ופדאתה, שנייה ופדאתה (ר׳ ילקו, מד״ר אסתר, ויהי בימי). — ואמר המשורר: חן כל שובך אשבה ולך כל הון אנבה (ראב״ע, בחרתי באהלינה, דיואן איגר 161).

—נפעל, נִשְׁבָּה, נִשְׁבּוּ, — ששבו אותו: וישמע אברם כי נִשְׁבָּה אחיו (בראש׳ יד יד). כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נִשְׁבָּה (שמות כב ט). ויבא דוד ואנשיו אל העיר והנה שרופה באש ונשיהם ובניהם ובנתיהם נִשְׁבּוּ וכו׳ ושתי נשי דוד נִשְׁבּוּ (ש״א ל ג-ה). והשיבו אל לבם בארץ אשר נִשְׁבּוּ שם ושבו והתחננו אליך בארץ שביהם (מ״א ח מז, וכעין זה דה״ב ו לז). במסתרים תבכה נפשי וכו׳ כי נִשְׁבָּה עדר יי׳ (ירמ׳ יג יז). וזכרו פליטיכם אותי בגוים אשר נִשְׁבּוּ שם (יחזק׳ ו ט). — ובתו״מ: שתי נשים שנשבו זאת אומרת נשביתי וטהורה אני וזאת אומרת נשביתי וטהורה אני אינן נאמנות (כתוב׳ ב ו). נשבית (אשתו) חיב לפדותה (שם ד ט). עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד ישתעבד (גיט׳ ד ד). קטנה בת ישראל שנשבית וכו׳ הרי היא בקדושתה (ר׳ יהודה, תוספת׳ כתוב׳ ג ד). אי זהו שאינו יודע עיקר שבת, קטן שנשבה בין הגוים (ירוש׳ שבת ז א). אני ואמי נשבינו לבין הנכרים (כתוב׳ כז:). ועכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג (מד״ר בראש׳ מב). לבת מלכים שנשבית ביד הלסטים ובא המלך והצילה (שם שמות כט). לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבית הצאן (שם במד׳ יט). מי גדול השובה

או הנשבה, הוי אימר השיבה (תנחו' ויקר' ו). — ובסהמ"א: מעשה באשה אחת שהיו לה שלש בנות ונשבית הזקנה היא ובת אחת (רמב"ם, נחלות ח 3).

— הפעי', *הִשְׁבָּה, — השבה את הצאן, גרם להן שנשבו: לרועה שיצא לרעית צאנו של מלך וניש̇בית הצאן ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך, אמר לו המלך אם את נכנס עכשיו מה יאמרו הבריות שאת השבית הצאן (מד"ר במד' יט).

שְׁבוֹ, ס"ז, — שם אחת מן האבנים היקרות שבחשן הכהן הגדול, Achat; agate: והטור השלישי לשם שְׁבוֹ [1] ואחלמה (שמות כח יט; שם לט יב).

***שִׁבּוּחַ**, ס"ז, — מעשה המשבח והמהלל, תשבחה, ואמר הפיטן: כי מתוך אפילה אורה ומתוך ביזוי כבוד ומתוך גניי שיבוח (ינאי, קרוב' ויקר', זולאי, קמא).

שָׁבוּט, עי' שָׁבָט.

***שְׁבוּטָה** [2], ס"נ, — סוג של דגים שטוחים חד־צדדיים שכים, דג משה רבנו, Scholle; sole; plaice, נוהג בספרות ובדבור.

שבוטוט, עי' שַׁבְטוּט.

***שָׁבוּי** או שַׁבּוּי, ס"ז, מ"ר שבויין, — כמו שַׁבָּא, שַׁבַּאי, השובה שבי: עבד שנשבה ופדאוהו

---

1) [השבעים תרגמו ἀχάτης, וכן וולג', ולכך מתאימים גם דברי המדרש: גר (אבנו) שבו וצבע ספה שלו לא לבן ולא שחור אלא מעורב (מד"ר במד' ג), אך ת"א: טרקיא, ת"י ערקין (במק' טרקין), ולפי זה היו שפרשו טורקישא (Türkis), כדברי הרי"ץ קארו: נפתלי על שבו ונקרי טורקישא והפרשי' מתמידי' לנושאה וכן ותרגומו טרקיא וסגולתה שמושכת האדם על הרכב ומצלחת אותו בענין הרכיבה (תולדות יצחק להרי"ץ קארו, ואתה תלוה, תמצוי', ענ.), ואחרים פרשו: אמטיסטא, ז"א Amethyst, ופ. דליטצש השווה שְׁבוֹ, שם אבן באשורי' אך אין הדלה ברורה אף בלשון זו]

2) [ע"פ שְׁבּוּטָא בש"ז בארמ' שבתו"ם, וכן בערבי' שַׁבּוּט a), אך בטעות השתמשו בשם זה גם כשם לדג הַקַּרְפִּיוֹן, שאינו בים.]

a) شبوط

וכו' ולמה אמרו ישתעבד, שלא יהא העבד מבריח עצמו מן שבויין (חזקיה, ירוש' גיט' ד ז).

שְׁבוּל, עי' שְׁבִיל.

***שָׁבוּם**, ת"ז, — עשוי כִּשְׁבִים, ואמר הפיטן: שירות נטיפותי וכל סהר שבום מהם יבום זה פעמים ביבום (רסע"ג, אזיס לי, סליחו' ת"ג, סדור רסע"ג, סכב).

שָׁבוּעַ [1], ס"ז, סמי' שְׁבוּעַ, מ"ר שְׁבֻעִים, שְׁבֻעוֹת, סמי' שְׁבֻעוֹת, שְׁבֻעֹת, כנ' שְׁבֻעֹתֵיכֶם, מ"ז שְׁבֻעַיִם, — א) שבעה ימים רצופים, Woche; semaine; week: שבעה שְׁבֻעֹת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שְׁבֻעוֹת (דבר' יז ט). — ושבוע ימים במשם זו: בימים ההם אני דניאל הייתי מתאבל שלשה שָׁבֻעִים ימים לחם חמדות לא אכלתי וכו' עד מלאת שלשת שָׁבֻעִים ימים (דנ' י ב–ג). — וביחוד שבעת ימי שמחה של הכלה שנכנסה לחפה: ויאמר לבן (ליעקב) לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה מלא שְׁבֻעַ זאת ונתנה לך גם את זאת וכו' ויעש יעקב כן וימלא שְׁבֻעַ זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה (ברא' כט כו–כח). [2] — וחג (ה)שבועות, החג שחגגו אחרי שספרו שבעה שבועות ממועד קודם [3]: וחג שָׁבֻעֹת תעשה לך בכורי קציר חטים (שמות לד כב). שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה וכו' ועשית חג שָׁבֻעוֹת ליי' (דבר' יו ט–י). שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יי' אלהיך וכו' בחג המצות ובחג הַשָּׁבֻעוֹת ובחג הסכות (שם שם יו). ובדבר יום ביום להעלות

---

1) [גם בארמ' שבועתא, מ"ר שבועיא, בערבי' אשבוע a), אבל כנראה רק כמלים שאולות מן העבר'. על מקורו של השבוע עי' לאחרונה בדברי העורך על השבת בספר השנה ליהודי אמריקה תשי"א.]

2) [בירמ' ה כד כתוב: הנתן גשם ויורה ומלקוש בעתו שְׁבֻעֹת חקות קציר ישמר לנו. אך אין כאן האותיות שבעת, הסתומות כענין, אלא כתיב כפול של (ומלקו)ש בעת(ו).]

3) [בס' טוביה שבגנוזים (ב א) בא הצרוף המלא ἁγία ἑπτὰ ἑβδομάδων (חג שבעת שבועות) כבאור של ἐν τῇ πεντηκοστῇ ἑορτῇ, חג החמשים (יום).]

a) أسبوع

כמצות וכו' שלש פעמים בשנה בחג המצות ובחג הַשָּׁבֻעוֹת ובחג הסכות (דהי"ב ח יג). — ובלי חג, שבעות במשמ' זו: וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה ליי' בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מקרא קדש יהיה לכם (במד' כח כו). — נחג שְׁבֻעוֹת ימים במשמ' חג שִׁבְעַת ימים, חג הפסח: בראשון בארבעה עשר יום לחדש יהיה לכם הפסח חג שְׁבֻעוֹת ימים 1) מצות יאכל (יחזק' מה כא). — ב) במשמ' שבע שנים רצופות: שָׁבֻעִים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלא הפשע ולחתם חטאות וכו' ותדע ותשכל מן מצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שָׁבֻעִים שבעה וְשָׁבֻעִים ששים ושנים תשוב ונבנתה רחוב וחרוץ וכו' ואחרי הַשָּׁבֻעִים ששים ושנים יכרת משיח ואין לו והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא וכו' והגביר ברית לרבים שָׁבוּעַ אחד וחצי הַשָּׁבוּעַ ישבית זבח ומנחה (דני' ט כד—כז). — ובתו"מ 2) בפרט בצרוף שבוע הבן, חג וסעודה ביום השביעי להולד הילד 3): כך היו חבורות שבירושלם נוהגות, אילו לסעודת אירוסין ואילו לסעודת נישואין, אילו לשבוע הבן ואילו ללקט עצמות (ר' חלעי בר' כדוק, תוספתי מגי' ד טו). שבוע הבן ולקוט עצמות שבוע הבן קודם לליקוט עצמות (שם שם). השולח סיבלונות לבית חמיו ואכל שם שבועי בנים או דברים אחרים מה שאכלו אכלו (שם ב"ב י י). ואומר על המוגמר אע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה, ר' יהושע בן לוי אמר בשבוע הבן היא מתניתא הא בעל הבית בתוך ביתו לא (ירוש' ברכ' ו ו). מה סימן היה להן קול מגרוס בעיר משתה שם משתה שם. אור הנר בברור חיל שבוע בן שבוע בן (שם כתוב' ח ה; וכעין זה בבלי סנה' לב:). רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן (ב"ק פ.). ומיום שפשטה מלכות שגוזרת עלינו גזירות קשות וכו' ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן ואמרי לה לישוע הבן דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים (ב"ב ס:). — *ובמשמ' שבע שנים רצופות: מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית, הפגים משיזריחו וכו' בשאר שני שבוע חייב במעשרות (שביע' ד ז). קונם יין שאיני טועם וכו' שבוע זה, אסור בכל השבוע ושביעית שעברה ואם אמר יום אחד, שבת אחת, חדש אחד, שנה אחת, שבוע אחד אסור מיום ליום (נדרי' ח א). המקבל שדה מחברו לשבוע אחת בשבע מאות זוז השביעית מן המנין (ב"מ ט י). שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום (שם שם יא). היו בודקין אותן בשבע חקירות באיזה שבוע באיזה חדש (סנה' ה א). סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית (מכו' א י). אלו הם המים המכזבים, המכזבים אחד בשבוע (פרה ח ט). ומי האיש אשר בנה בית חדש וכו' ר' אלעזר אומ' אנשי שרון לא היו הולכין לבתיהן מפני שהן מחדשין אותן פעמים בשבוע (תוספתי סוט' ז יח). כל הצלמים אסורין וכו' מפני שהן נעבדין בכרך גדול שברומי פעמיים בשבוע (ר' חייה בר בא, ירוש' ע"ז ג א).

שְׁבוּעָה, שְׁבֻעָה, ס"נ, סמי' שְׁבוּעַת, שְׁבֻעַת, כנ' שְׁבֻעָתִי, שְׁבֻעָתְךָ, שְׁבוּעָתוֹ, — אָלָה, חזוק דברי האדם ע"י קללה שתחול עליו אם אין דבריו נכונים 1), גם בצרופים כגון נשבע שבועה, הקים את השבועה וכדו', Eidfluch, Schwur; serment; oath: ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית מִשְּׁבֻעָתִי זאת (ברא' כד ח). איש כי ידר נדר ליי' או השבע שְׁבֻעָה לאסר

---

1) [אמנם כדעת רבים אך ט"ס במקי שִׁבְעַת ימים, וכן אף בת"י: שְׁבַעָא יומין.]

2) [בדרך כלל בא בתו"מ במק' שבוע ימים: שַׁבָּת, ועי' שם.]

3) [אין שבוע הבן בעקר סעודת ברית המילה ביום השמיני להולד הבן, בדעת מפרשי התלמוד בימי הבינים; אלא היא, כמו שהוכיח ראשונה ל. לֵו, חג וסעודה שחגגו היונים ביום השביעי להולד הבן או הבת, ושקבלוהו היהודים מן היונים, וכן נזכר גם במקורות עבריים קדומים אף שבוע הבת על יד שבוע הבן. השוה על שאלה זו בפרט את מאמרו של י. ברגמן MGWJ 76 (1932), עמ' 465—470. ועי' ישוע.]

1) [כל שבועה עקרה קללה, שהנשבע מתקלל בה, אם יעשה או לא יעשה כך וכך, או אם אין דבריו אמתיים. ועל כן אומר הנשבע או המשבע (המתקלל) אם אעשה או אם לא אעשה זאת (תחול עלי הקללה), כחוזק להבטחתו שלא יעשה או שיעשה כזאת. ועי' שָׁבַע.]

אסר על נפשו לא יחל דברו (במד׳ ל ג). כי מאהבת יי׳ אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבתיכם הוציא יי׳ אתכם ביד חזקה (דבר׳ ז ח). ויאמרו אליה האנשים נקים אנחנו משבעתך הזה אשר השבעתנו (יהוש׳ ב יז). זאת נעשה ההיה אותם ולא יהיה עלינו קצף על השבועה אשר נשבענו להם (שם ט כ). ויאמרו בני ישראל מי אשר לא עלה בקהל מכל שבטי ישראל אל יי׳ כי השבועה הגדולה היתה לאשר לא עלה אל יי׳ המצפה לאמר מות יומת (שופט׳ כא ה). ויבא העם אל היער והנה הלך דבש ואין משיג ידו אל פיו כי ירא העם את השבעה (ש״א יד כו). מקרה אחד לצדיק ולרשע וכו׳ כטוב כחטא הנשבע כאשר שבועה ירא (קהל׳ ט ב). וכל ישראל עברו את תורתך וכו׳ ותתך עלינו האלה והשבעה אשר כתובה בתורת משה (דני׳ ט יא). — וכטא נדר בשבועה: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וכו׳ לכל אשר יבטא האדם בשבעה (ויקר׳ ה ד). — ואסר על נפשו בשבועה: ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבעה (במד׳ ל יא). — ובהשאלה, שבועה שנשבע האלהים: והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך (ברא׳ כו ג). כי מאהבת יי׳ אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבתיכם הוציא יי׳ אתכם ביד חזקה (דבר׳ ז ח). למען הקים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם לתת להם ארץ זבת חלב ודבש (ירמ׳ יא ה). זכר לעולם בריתו וכו׳ אשר כרת את אברהם ושבועתו לישחק (תהל׳ קה ח–ט; וכעין זה דה״א יו יה–יו). — ושבועת ה׳, שבועת אלהים, שבועה באלהים: שבעת יי׳ תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כב י). ויחמל המלך על מפיבשת בן יהונתן בן שאול על שבעת יי׳ אשר בינתם (ש״ב כא ז). ומדוע לא שמרת את שבעת יי׳ (מ״א ב מג). אני פי מלך שמר ועל דברת שבועת אלהים (קהל׳ ח ב). — ושבועת אסר, שבועה הבאה לחזק אסר: כל נדר וכל שבעת אסר לענת נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו (במד׳ ל יד). — ושבועת שקר: ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם ושבעת שקר אל תאהבו (זכר׳ ח יז). — ובעל שבועה, בעל ברית, שהתחיב לחברו בשבועה: כי רבים ביהודה בעלי שבועה לו (לטוביה) (נחמ׳ ו יח). — ושבועה, אלה ושבועה, שבועת אלה, במשמ׳ קללה שבשבועה: והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה יתן יי׳ אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך בתת יי׳ את ירכך נפלת ואת בטנך צבה (במד׳ ה כא). והנחתם שמכם לשבועה לבחירי והמיתך אדני יי׳ (ישע׳ סה יה).[1] — ובהו״מ: כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה (כתוב׳ ט ה). הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה (שם שם ז). על מה היא אומרת אמן ואמן, אמן על האלה, אמן על השבועה (סוט׳ ב ה). היה חיב לחברו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך (סנה׳ ג ב). היו שניהן חשודין חזרה שבועה למקומה (ר׳ יוסי, שבוע׳ ז ד). ומה שבועה חמורה אין שבועה חלה על שבועה, נזירות קלה לא כל שכן (נדר׳ יח.). נשבעת ואסרת שאין אתה מביא מבול לעולם ומה אתה מערים על השבועה וכו׳ א״כ לא יצאתה ידי השבועה (ר׳ אחא, מד״ר ברא׳ לט). — *וסוגי שבועה שונים, שבועת בטוי: שבועה שלא אוכל ככר זו וכו׳ זו היא שבועת בטוי (שבוע׳ ג ז). — *שבועת דינין: שבועת הדינין[2] הטענה שתי כסף וההודאה בשוה פרוטה (שבוע׳ ו א). — *שבועת הסת: מנה לי בידך, אין לך בידי, פטור, אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת[3] (שבוע׳ מ:). — *שבועת מצוה בנגוד לשבועת הרשות: מה אם (שבועת) הרשות שאינו מושבע עליה מהר

---

[1] [האלה שבועה באה לכאורה גם ביחזק׳ כא כח: והיה להם כקסם שוא בעיניהם שבעי שבעות להם והוא מזכיר עון להתפש — ואולי יש כאן בעקר תרגום של בטוי ארמי (כגון דבעי בעותא, השוה דני׳ ו ח. יד) שאין יש בו שרשית במשמ׳: שמתפלל על חבריו, אך בתוך התפלה הוא מזכיר להם עוון. בחבק׳ ג ט: עריה תעור קשתך שבעות מטות אמר סלה, מציעים כמה חדשים צורה מן שבע, אבל אפשר שהכונה להשקפה זו של קדמונינו, כי ברית אלוהים ושבועתו נטויות במרום בכתב שמימי על פני הרקיע. ואפשר שבא כאן אמר במשמ׳ גבה ומרום, וצ״ע.
על ירמ׳ ה כד עי׳ לעיל בערך שבוע.]

[2] [רש״י: שהדיינים משביעין על ידי הודאת מקצת הטענה.]

[3] [רש״י: לשון שומא ששמו חכמים עליו שבועה כמו אם ה׳ הסיתך בי, ע״כ, ועי׳ בערך הסת, עמ׳ 1139.]

סיני הרי הוא חייב עליה, (שבועת) מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה, אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן, תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן וכו' (שבוע' ג ו). — *שבועת עדות: שבועת העדות כיצד, אמר לשנים בואו והעידוני, שבועה שאין אנו יודעין לך עדות וכו' (שם ד ג). — *שבועת הפקדון: שבועת הפקדון כיצד, אמר לו תן לי פקדוני שיש לי בידך, שבועה שאין לך בידי וכו' (שם ה ב). — *שבועת שוא: איזו היא שבועת שוא, נשבע לשנות את הידוע לאדם, אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב וכו' זו היא שבועת שוא (שם ג ח). — *גלגול שבועה, הטלת שבועה על הנטען אעפ"י שאינו חיב בה מעקרו: מנין לגלגול שבועה מן התורה וכו' (קדוש' כז:). עד היכן גלגול שבועה, א"ר יהודה אמר רב דא"ל (טוען לנטען) השבע לי שאין עבדי אתה (שם כח.). — *וכנויים לשבועה: שבותה, שקוקה, נדר במותא הרי אלו כנוין לשבועה (נדרי' א ב). — *ובמקום הפעל נשבע אני ש, שבועת ש: שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן, שנתתי ושלא נתתי (שבוע' ג ה). שבועה שאיני יודע מה אתה סח (תוספת' ב"ק ז יג). אמר לעדים בואו והעידוני וכו' שבועה שלא נעידך הרי אלו פטורין עד שיאמרו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות (שם שבוע' ב יב). — *ואף בלי ש: היו ה' ככרים ואמר שבועה (שלא אוכל) הי ככרים האילו (ירוש' נדר' ב ג). — *וכשבועה בשמוש זה: אומר אדם לחבירו, בשבועה שאני הולך ואוכל כך וכך במקום פלוני (מד"ר במדי' כב). — ובסהמ"א: אמרה לפניו (הארץ) רבש"ע תן לי שבועות ימינך שאין אתה תובע אותם מידי ונטה הקב"ה יד ימינו ונשבע לה וכו' שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ ואין ימין אלא שבועה שנאמר נשבע ה' בימינו (פדר"א מב). כי מלת בחיי היא שבועה (עמנואל, מחב' כב, הברמן, 622). חמורה שבועת מבול שנכרתו עליה שבע בריתות (מדה"ג ברא' ט יב, מרגליות, קפה). ישבע לו שבועה חמורה בנק"ח או לפעמים בפתיחת א"ה וכדין שבועות השותפין (תקנות מדינת מהז, פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 19).

***שְׁבוּעוֹן** [1], ס"ז, — עתון היוצא אחת לשבוע, נוהג בספרות ובדבור.

***שְׁבוּעִי,** ת"ז, — של השבוע, ימים שבועיים, ימי השבוע: כי לא יתכן שיהיו הימים השבועיים נקראים בשם אחד בעצמו לישוב כלו (ר"י ה"ת, כוזרי ב כ). — ומקרא שבועי במשמ' חג השבועות, ואמר הפיטן: וראשון ושביעי תקדש חג ישעי ומקרא שבועי בבכורי קצירים (רמב"ג, שמר לבי מענה, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ב, 138).

***שָׁבוּץ,** עי' שָׁבַץ.

***שִׁבּוּץ,** ס"ז, — מעשה משבצת, ואמר הפיטן: עליך כמלאך בשיבוץ מכנסי בד כפרש מוכן ציר אמת לשולחיו (יוסי בן יוסי, אזכיר גבורות, עבודה, סדור רסע"ג, רעא). תמימים בעודם בסין רפודים, שבוץ עדי עדיים אפודים (ר"א קליר, תמימים בעודם, יוצר זכור). שיבוצי' פשט וקידש בגילה (קטע מעבודה, Elbog., Stud. 180). שרת בבית אולמו אפדני שבוץ יהלומו (משלם ברבי קלונימוס, אפיק רנן, יוצר ז פסח). — *ובמלאכת השיר, במשמ' הכנסת דברי המקרא וכדו' לתוך מליצת השיר [2].

***שִׁבּוּצִי** [3], ת"ז, — של שִׁבּוּץ, סגנון שבוצי, סגנון המשבץ בתוך דברי הבאות מן המקרא וכדו במליצה, נוהג בדבור ובספרות.

***שִׁבּוּק,** ס"ז, מ"ר שִׁבּוּקִים, שִׁבּוּקִין [4], — כמו גֵּרוּשִׁים: גופו של גט וכו' דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין (גיט' ט ג). — ובסהמ"א: וזה יהיה לך ממני גט פטורין וספר כריתות ואגרת שבוקין כדת משה וישראל (ר"א הקרא', גן עדן, נשים כה, קכו.).

***שְׁבוּקָה,** ס"נ, — אחד מכנויי השבועה?: שבוקת שקוע' שקורה (ר' חיים, ירוש' נדר' א ב).

שָׁבוּר, עי' א. שָׁבַר.

---

1) [ומזה גם דו־שבועון.]

2) [עי' ד. ילין, תורת השירה הספרדית, עמ' 118 וכו'.]

3) [קלצקין, ע"פ לויאס, מבוא לאוצר חכמת הלשון, עמ' יג.]

4) [ע"פ הארמ' שְׁבוּקָא בלשון התרגומים.]

***שִׁבּוּר,** ס״ז, — מעשה המשבר, שבירה חזקה: תרנגולין שירדו לגינה ושברו את החליפין וקיטמו את הירק משלם נזק שלם, סומכוס אומר על הקיטום נזק שלם ועל השיבור חצי נזק (תוספתי ב״ק ב ח). למה סמך הכתוב מיתת אהרן לשיבור הלוחות ללמדך שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב״ה כשיבור לוחות (ר׳ יודן בי ר׳ סלוס, ירוש׳ יומא א ח). או שיבור או גידוע או נתיצה (ר׳ בון בר חייה, שם ע״ז ד ד). התחיל (משה) מצטער על שבור הלוחות (מד״ר שמות מו). — ובספה״א: והנה עלה זית טרף בפיה, פ׳ יש בו סימן שיבור ששיברתו מן האילן בפיה (ר״ש פרחון, מחברת הערוך, טרף). בואי שנת סיבור וצאי שנת שיבור (ר״ז אללאהרי, ספר המוסר, מחב׳ כד). — ובחכמת ההנדסה, כמו תִּשְׁבֹּרֶת, שעור שטחו של דבר [1], Flächeninhalt; superficie; area: מכאן ואילך צא וחשוב כשבורים במדה הזאת ולמטה (משנת המדות א ז). שהמקום שיש כשבורו: חמשים אמה על חמשים אמה הוא בית סאה (רמב״ם, ערכין וחרמין ד ד). כל כלי שיש כשיבורו אמה על אמה ברום שלש הרי הוא מחזיק ארבעים סאה בלח (הוא, כלים ג ד). והנה שבורן של מדות התיבה יחד הן מ״ה רבוא (פלא הרמון ז א, ב).

***שִׁבּוּשׁ** [2], שִׁבּוּשׁ, ס״ז, — קלקול, תכונת הדבר המשובש והמקלקל: התקינו שלא יהו מקבלין עדות החדש אלא כדי שיהא שהות ביום להקריב תמידין ומוספין ונסכיהם ולומר שירה שלא בשיבוש, אי אמרת בשלמא אמור שירה דחול היינו דאיכא שיבוש אלא אי אמרת לא אמור כלל מאי שיבוש איכא, כיון דלא אמור כלל אין לך שיבוש גדול מזה (ר״ה ל:). — ובספה״א: ויתרבה החרום ושבוש הדרכים (רא״ב״ע, חזיונות על סנת ד״א תתקי״ד, כה״א ב, 118). ונפטר אבי וכו׳ ולא זכיתי להתעסק בו כי הייתי בטיני תחלואים יוצאים ובאים ושגושים ושבושים במדינה ובדרכים (ד״ת של יהודי מצרים וא״י ב, יעקב מָן, 39). כי אפילו אותם החוגגים שהיו מתכנסים בכל שנה נמנעו מסכסוך החילות ושבוש הדרכים (שם שם, 187). עדיין לא נזדמן לי יציאה מן המדינה מכמה שבושים וחליים (שם שם, 323). — ושִׁבּוּשׁ בספר: חלבו דמאי, אע״פ שהוא בכל הספרים אמת הדבר שהוא שיבוש ולא יש חכם אשר יושיבנו על כנו (רש״י, חולי עד:). ושיבוש הוא מפני כמה תשובות (הוא, נדה לה.). ושיבוש הוא מפני כמה דברים (הוא, שם מג.). והנה הסופר הראשון טעה ויוסיף השני על חטאת הראשון פשע עד שלא יוכל אדם להנצל משיבושי הספר (רא״ב״ע, שפת יתר, 41). ולפי שראיתי שיבוש גדול בכל הספרים שראיתי בדברים אלו (רמב״ם, ק״ת ה ד). א״א שיבוש סופר יש כאן ולא הבנתי אותו (ראב״ד לרמב״ם שלוחין ו ה). — ובפרט במשמ׳ טעות, Fehler, Irrtum; faut, erreur; mistake, error: וראיתי רוב חכמי דורנו בארץ צרפת אינן בקיאין במדידת הארצות וכו׳ ומחלקין את הקרקעות בין היורשין והשותפין לפי אמידה וגוזמא וכו׳ וכל אחד מהם חטאו בטעותן כפי שבוש אומדנותן (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת, הקד׳, 3). והקצור הנופל בשבושי החושים (ר״י ערמאה, יד אבשלום למשלי ל, ד״ה שלשה המה). — ובמשמ׳ דעה מטעית, בלבול: נסתלקו בה מעליהם השבושים וסרו עמה הספקות ונצללו להם הראיות והזדכו להם המופתים (אמונות ודעות, הקד׳, א). וראיתי בני אדם כאלו טבעו בימי הספקות וכבר כסו אותם מימי השבושים ואין צולל שיעלה אותם ממעמקיהם וכו׳ (שם, ג). כל זה יהיה עם הסתלקות הספקות והסרת השבושין וכו׳ ואולי יאמר אומר מה ענין החכמה שהבורא יתברך שם אלה השבושין והספקות בין הברואים ונקדים הנה התשובה על זה ונאמר היותם ברואים הוא עצמו חייב להם הספק והשבוש (שם, ד). וכן כל אשר יעיין האדם ויסתכל יהסרו הספיקות, עד אשר יזדקק בסוף הענינים האחד, הוא המבוקש, וישאר לבדו בלי ספק עמו ולא שבוש בו (שם, ה). וכאשר יגלה לך השכל אופני הצדק וכו׳ יסור הספק הזה וינוח לבנו משבושו (ר״י א״ת, חו״ה,

---

1) [עי׳ שָׁבַר, פִּעֵ׳.]

2) [כמבֹאר בהערה לערך ב. שבש, אין כאן בעקר אלא צורת שפעל מן ביש (שעקרו באיש) ולא מן שבש, במבטא שִׁבּוּשׁ, ולא שִׁבּוּשׁ כנהוג, ואין לבאר את המלה כלשון סבוך ובלבול אלא במשמ׳ הרעה וקלקול, שהיא לבד מתאימה.]

יחוד המעשה ה). כי ראיתי שהבלבול והשבוש בזאת השאלה ובדומות לה אמנם יקרת לבעלי העיון ממנו בזמן הזה (אמו"ר לרא"ד, 2). בעבור שתופים והעברות נפלו בלשון העברי בשמות הנכבדים, חייבו שבושים ומבוכות (שם ג ו א, 81). ואני אשמיעך אחר זה הספקות והשבושים אשר הביאום לדבר סרה בענין ההוא (ר"מ א"מ, מו"נ ג טז). ועל כן היו הקטנים ידיעתם משובשת וזה כי רוב התנועה והשבוש נמצאים בהם (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה א, 11). ובלי יון הוא (ספסטה) שם המלאכה אשר יוכל האדם בו להטעות חבירו ולהראות כי זיוף ושבוש בדבריו (שם ג ה, 86). ואם השלימיות היציריים אינם נפרדים מהמחשביים וכו' יתחייב מזה שבוש (שם ג א, 67). וממה שראיתי משיבושי קצת אמונות מן המקטרים לצבא השמים יראה לי שיהיה זה רמז אצלם וכו' (ר"מ המאירי ליומא א, יט:). — ואמר הפיטן: ראש אל תקיף וזקנך אל תשחת בכומרי אדום ושיבושיו (רי"ל ג'יקטילה, אזהרות, זוכחי, ספר היובל לאפשטין, 167). — ואמר המשורר: ומחוסרי מות נבוכי מחשב מטעיני שכל מבוכות משו, שבוש בנפשותם וכסבורים אשר מלעבוד את יוצרי חופשו (יהוא מזמותי, ספר דברי חכמים, עט).

שְׁבוּת[1], ככי שְׁבוּתְךָ, שְׁבוּתֵךְ, שְׁבוּתֵנוּ, שְׁבוּתְכֶם, שְׁבוּתָם, מ"ר ככי שְׁבוּתֵיכֶם, — צורת מקור מן שוב הבאה כהשלמה אל פעל זה בקל או הִפע' בצרוף שב שבות פלוני, השיב שבותו במשמ' השיב אותו למצבו הקידם, wiederherstellen; restaurer; to restore: — א) שב האלהים את שבות האדם: ויי' שב את שְׁבוּת[1] איוב (איוב מב י). — ואת שבות העם והארץ: ושב יי' אלהיך את שְׁבוּתְךָ ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי' אלהיך שמה (דבר' ל ג). ושבתי את שְׁבוּתְכֶם[2] וקבצתי אתכם מכל הגוים ומכל המקומות אשר הדחתי אתכם שם נאם יי' (ירמי' כט יד). ושבתי את שְׁבוּת עמי ישראל ויהודה אמר יי' והשבתים אל הארץ אשר נתתי לאבתם (שם ל ג). כה אמר יי' הנני שב שְׁבוּת אהלי יעקוב ומשכנותיו ארחם (שם שם יח). עוד יאמרו את הדבר הזה בארץ יהודה ובעריו בשובי את שְׁבוּתָם יברכך יי' נוה צדק (שם לא כג). ושבתי שְׁבוּת מואב באחרית הימים (שם מח מז). ושבתי את שבותהן[3] את שְׁבוּת[1] סדם ובנתיה ואת שְׁבוּת[1] שמרון ובנותיה וּשְׁבוּת[4] שביתיך[5] בתוכהנה (יחזקי' טז נג). ושבתי את שְׁבוּת מצרים והשבתי אתם ארץ פתרוס (שם כט יד). בשובי שְׁבוּת עמי, כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים[6] (הוש' ו יא–ז א). ושבתי את

[1]) [הרבה התלבטו במלה זו, שבמקורה בא גם כ. שְׁבִית (עי' שם) ובכל הצרוף שב שבות וכדו' מתרגמים ומפרשים, ומהם שגזרו שבות אף בטעות מן שָׁבָה במשמ' שְׁבִי מלחמה (כך אף השבעים המתרגמים ברב המקומות αἰχμαλωσία, שבי), או שגזרו שוב־שבות מפעל שוב אחר וכדו', ועי' בסוף הערה זו. אך למעשה אין לפנינו בצרוף שוב־שבות אלא צורת הכפלה של הפעל שוב, לשם חזוק ובמשמ' של הִפע', כדגמת הכפלת הפעלים רביב, גלגל, דקדק וכדו', או כגון רברבותא וכדו' בארמ', אלא שלפי צרכי הנשימה חלקו את המלים בדרכים שונות. ויש שחלקו בלשון צרוף כגון שבשבותו ובטאו שב־שבותו, כלשון שָׁב־שְׁבוּת, בעוד שחלקו במקרים אחרים שבשב־אותו (כלו' השיב ושובב אותו). כי כן אין המלה אֶת, אותו, לסימן היחס בלשון אלא סיום הפעל, שהפך למלה בפני עצמה לפי צרכי הנשימה והמקצב, בחלוקת המלים, עד שאומרים בפעל קצר (מן החסרים והנחים) גם: ללדתו, לבנותו, במלה אחת, אבל מן השלמים: לשמר אותו וכדו' בשתי מלים. ולפי זה לא היו לש"ע שבות חיים עצמיים בלשון, אלא כהשלמה לפעל שוב בלבד, כדגמת המקור המחלט כגון אשמר־שמור וכדו' שאין לו משמ' עצמית אלא כחלק מן הפעל המכפל המדגש בדרך זו.

בתרגום השבעים נוספה למזמור לח הכתית: περὶ σαβάττου, על שבת; אבל לפי כל תוכן המזמור הכונה על שְׁבִת במשמ' תשובה מעון, ואמנם אין שמוש זה במקום אחר. ומן המפרשים העברים היו שהניחו, כי באה מלת שְׁבוּת במקרא גם במשמ' משיבה ושובבות, ועי' בדברי רש"י להוש' ו יא (בשובי שבות עמי) איכ' ב יד (להשיב שבותך).]

[1]) [כך הקרי, והכתיב: שבית.]

[2]) כך הקרי, והכתיב: שביתכם.]

[3]) [כך הכתיב, והקרי: שְׁבִיתְהֶן.]

[4]) [כך הקרי, והכתיב: ושבית.]

[5]) [גם כאן הכונה: שבותיך, ועי' שְׁבִית.]

[6]) [שלא כחלוקת הדברים במסרת.]

שְׁבוּת עמי ישראל וכנו ערים נשמות וישבו (עמ' ט יד). והיה חבל לשארית בית יהודה וכו' כי יפקדם יי' אלהיהם ושב שבותם [1]) (לפני ב ז). בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם וכו' בשובי את שְׁבוּתֵיכֶם לעיניכם אמר יי' (שם ג כ). מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יי' שְׁבוּת עמו (תהל' יד ז; וכעין זה שם נג ז). רצית יי' ארצך שבת שבות [2]) יעקב (שם פה ב). שובה יי' את שבותנו [3]) כאפיקים בנגב (שם קכו ד). — ב) ועם הִפע'' השיב שבות פלוני: שדות בכסף יקנו וכו' בארץ בנימין ובסביבי ירושלם וכו' כי אשיב את שְׁבוּתָם נאם יי' (ירמ' לב מד). והשבתי את שְׁבוּת יהודה ואת שְׁבוּת ישראל ובנתים כבראשונה (שם לג ז). כי אשיב את שְׁבוּת הארץ כבראשונה (שם שם יא). כי אשוב את שְׁבוּתָם ורחמתים (שם שם כו). ואחרי כן אשיב את שְׁבוּת בני עמון (שם מט ו). והיה באחרית הימים אשוב את שְׁבוּת [4]) עילם (שם שם לט). עתה אשיב את שבות [4]) יעקב ורחמתי כל בית ישראל (יחזק' כט כה). בימים ההמה ובעת ההיא אשר אשוב את שְׁבוּת יהודה וירושלם (יואל ד א). נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שְׁבוּתֵךְ [5]) (איכ' ב יד). — ואמר המשורר: אך עד יעבר זעם הכי אחר עיניך אפקחת ושבותך אשיב משבי וְאקבץ עדה נדחה (רמב"ע, תילת על, איגר 149).

***שְׁבוּת** [6]), שְׁבוּת, — שביתת שַׁבָּת, בפרט בדיני שביתת שבת שנגזרו ע"י החכמים, Sabbatruhe; sabbath-rest; repos du sabbat: הנוטל צפרניו זו בזו וכו' ר' אליעזר מחיב וחכמים אוסרין משום שבות (שבת י ו). היה קורא בספר וכו' ונתגלגל הספר מידו וכו' אפילו בארין עצמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש (ר' שמעון, ערוב' י ג). הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וכו' אין דוחין את השבת, ר' אליעזר אומר דוחין, אמר רבי אליעזר, והלא דין הוא, מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו שהן משום שבות לא ידחו את השבת, אמר לו ר' יהושע, יום טוב יוכיח שהתירו בו משום מלאכת ואסרו בו משום שבות וכו' השיב ר' עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת וכו' (פסח' ו ב). כל שחיבין עליו משום שבות וכו' בשבת חיבין עליו ביום טוב, ואלו הן משום שבות, לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה וכו' (ביצ' ה ב). החולב והמחבץ וכו' בשבת חייב חטאת וביום טוב לוקה ארבעים דברי ר' אליעזר וחכמ' אומ' בין ביום טוב ובין בשבת אינו חייב אלא משום שבות (תוספתי שבת ט יג). אינו אומר שבתון אלא שבות שכן הוא פותח בשביתה ראשון (ר"ע, ספרא אמר פרשה יא, ויק, קא:). ומניין שיום הכיפורים אסור באכילה וכו' תלמוד לומר שבתון שבות (שם שם פרק יד, קב.; וכעין זה יומא עד.). לא כל שבות התירו במקדש (ר' יונתן, ירוש' פסח' ה ח). שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו, כלום אתם (מלאכי השרת) עושים מלאכה שאתם צריכים שבות (ר' נחום או ר' תנחום, שבת פט.). — ובסהמ"א, אף במ"ר שבותים, שבותין: דיני המצוה כגון מה הן הדברים הנקראים עיקר מלאכות וכו' והמלאכות הקלות שאסרו הם ז"ל לגדר והדבריי גם כן הנקראין שבותין (פי' חינוך יסכו מלוה לב). שבאמת דיני השבותין חמורים והן כהררים התלויין בשערה (שאילת יעבץ ב קלט, תח:).

***שְׁבוּתָה**, ש"נ, — כנוי למלה שבועה [1]): שבותה שקוקה נדר במותא חרי אלו כנוין לשבועה (נדר' א ב). — ובסהמ"א: כגון היו אנשי אותו מקום עלגים והיו קוראים לשבועה שבותה או שקוקה (רמב"ם, שבועות ב ח).

---

1) [כן הכתיב, וכך נראה. הקרי: שְׁבִיתָם.]

2) [הקרי: שְׁבִית.]

3) [קרי: שְׁבִיתֵנוּ.]

4) [כך הקרי, והכתיב שבית.]

5) [כך הקרי, והכתיב שביתך.]

6) [כך כנראה עקר, שְׁבוּת, כדרך שמושו של משקל פְּעוּל גם על יד הפעלים בבנין קל, ומה גם כאן שהמלה נגזרה מן שַׁבָּת. ואין מקום לא לקריאת המרשלת שְׁבוּת, ואף לא לקריאה שְׁבֹת, שְׁבוֹת (כמנקד בקטעי כ"י משנ' מנקי' אדלר 2182 ושם גם רְשׁוּת במק' רְשִׁית וכדו') במקור, שאינה מתאימה כרב המקומות.]

---

1) [בעקר כנראה מן הארמ' שבועתא, במבטא מְרֻשָּׁל, ועי' בדברי הרמב"ם המובאים כאן.]

שבח[1], ממנו ‎∴השְׁתַּבְּחָה[2], ‎∴השְׁתַּבְּחוּת[2], ‎∵שִׁבּוּחַ, שֶׁבַח, *שֶׁבַח, ‎∵שִׁבְחָה, ‎∵שִׁבְחִי, *תִּשְׁבָּחָה.

שָׁבַח, קל לא נמצא במקרא.

—פעי, שִׁבַּח, פִּי שַׁבְּחִי, שַׁבְּחוּהוּ, תְּשַׁבְּחֵם, יְשַׁבַּח, יְשַׁבְּחֶנָּה, יְשַׁבְּחוּנְךָ, — א) שִׁבַּח האל את גלי הים, הרגיע אותם, beruhigen; calmer; to calm: אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תְשַׁבְּחֵם (תהלי פט י).[3] — ב) שבח האדם את האלהים, הלל אותו והודה על גדולתו[4], loben, preisen; louer, glorifier; to praise, glorify: כי טוב חסדך מחיים שפתי יְשַׁבְּחוּנְךָ (תהלי סג ד). הללו את יי' כל גוים שַׁבְּחוּהוּ כל הָאֻמִּים (שם קיז א). דור לדור יְשַׁבַּח מעשיך וגבורותיך יגידו (שם קמה ד). שַׁבְּחִי ירושלם את יי' הללי אלהיך ציון (שם קמז יב). — ושִׁבַּח מדה מן המדות: וְשִׁבַּחְתִּי אני את השמחה אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכל ולשתות ולשמוח (קהלי ח טו). — ובמשמ' שבח אותו כַּאֲשֶׁר, אֲשֶׁר אותו: וְשַׁבֵּחַ[1] אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה (שם ד ב). — ובתו"מ: לפיכך אנחנו חיבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו (פסחי י ה). אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים (סוטי ז ח). והודו ושבחו שלא ראו אויבים (מכי' בא, מסכ' דפסחא יב). שכל מי ששומע הנסים האלו שעשה הקב"ה לישראל במצרים צריך לשבח (שם שם). שאף אהרן שומע מפי משה כשומע מפי הקדש וכו' וכן הכתוב משבחו בקבלה בריתי היתה אתו (ספרא ויק, אחרי, פרק א, פג:). עמנו היה בשיירה וירד הגיים עלינו ונתלה ביחור של זית ופשחו ורדף הגיים וחזר, נומתי לו בני משבחך אני בארי[2] (ירושי יבמ' טז ג). משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל (רבי אליעזר, סוכי כז:). אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו (כתוב' יז.). אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני הכלה ושיבחוהו חכמים (שם שם). אמר לה שושבינה אלואי את שומעת שהית בעלך משבחך (מד"ר במדי ב). כיון שראה הקב"ה שהקריב (נתנאל בן צוער) על סדרי התורה התחיל משבח את קרבנו (שם שם יג). בוא וראה ז' גאולות שגאלתי אתכם והייתם חייבין לשבחני שבע פעמים (שם שם כ). נאמר שירים ונשבח למי שעשאנו שירים בעולם (שם שה"ש, שיר השירים). כשחזרו ממלחמת מדין התחיל משה לשבחן אפילו ריקנין שבכם רצופים מצות ומעשים טובים כרמון (שם שם, כפלח הרמון). — ובתפלה: עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית (עלינו, תפלת סמכים). — ואמר הפיטן: ברית שלמו שעתה, שבח שמו שיבחתה (יכלי, ברית, קרוב' ברכמי, זולתי, נג). — ואמר המשורר: נוגן אשר פיהו הדר יפיו

---

[1] [יש שרואים כאן שני שרשים, אחד שהוראתו שבח והודיה, שכנגדו בערב' שבח באותה משמ', ואחד במשמ' הרגיע, שכנגדו בערב' שַׁבַּחַ במשמ' זו. ואולם אין לראות שבח במשמ' שבח והודיה (בתפלה) בערבי במקורי בלשון זו, אלא כשאיל מן הארמי, ועל כן בא כאן ח ולא ח', שאינה בארמ', ועקר משמ' השרש היא הרגיע (את האל), גרם לו נחת רוח (השוה את הצרוף ריח ניחוח), וזאת ע"י דברי שבח והודיה, ומכאן משמ' נוספת זו של השרש האחיד. אין השרש בא כך לא באשור' ולא באוגריתי; אך אפשר, שאין שבח במשמ' הרגיע בעבר' אלא שריד של בנין שפעל שֻׁפְשַׁח (או שבשח) באשור' במשמ' הרגיע (כן גם ינזן, ZA IV, 268), ובפרט הרגיע את לב האלהים בתהלה. ושים לב כי ח זו שבמלה האשור', ח' מקורית היא, כבערב' שבח', במשמי הרגיע. ואפשר שעבר כל השרש אף לעבר' דרך הארמ' מן האשור'. ועי' גם בהערה לבנין התפ' והפע'.]

[2] [נוהג בדבור ובספרות. ועי' שֶׁבַח, הערות.]

[3] [במשלי כט יא, כל רוחו יוציא כסיל וחכם באחור ישבחנה, כנראה ט"ס לפנינו, ובמק' האותיות שבכתיב החסר הקדום, באחרישבחנה, הכונה וְחָכָם בְּאַחֲרִישׁ בְּחָנָהּ, החכם מחריש ובוחן בטרם ידבר, עי' בספר העורך משלי שלמה, עמ' 68.]

[4] [וכן בארמי (דני ב כג; ד לא. לד ועוד).]

[1] [וְשַׁבֵּחַ אני את המתים הוא לדעת הפרשנים העברים תאר במקום פעל (רד"ק, מכלול, ליק, כח:), ושמושים קרובים לכך מצויים בכתבת הכנענית מקרטפה בקיליקיה, כגון: יחו אנך, ירחב אנך, מלא אנך וכו' במק' החייתי, הרחבתי, מלאתי וכו'.]

[2] [משבחך אני שבחך כארי (קרבן העדה).]

בשיר עלי נבל ישבח ובעת גבר יין במימי ים גליו ברן קולו ישבה (רמב״ע, הענק ב, ברודי, סלב).

—הִתפ׳, הִשְׁתַּבֵּחַ, — השתבח אדם בתהלת האל, לקח שבח לעצמו מתהלה זו, sich rühmen; se vanter; to boast: הושיענו יי׳ אלהינו וקבצנו מן הגוים להדות לשם קדשך לְהִשְׁתַּבֵּחַ בתהלתך (תהל׳ קו מז; וכעי׳ זה דהי״א יו לה). — ובתו״מ, נשתבח, גם במשמ׳ שהללו ושבחו אותו[1]: בן יהוצדק היה משתבח בקפיצותיו (ירוש׳ סוכ׳ ה ד). לפי שאותו רשע משתבח ואומר שהוא אלוה (שם שמות ט). וכן אתה מוצא באהרן שלא נשתבח לפני המקום אלא בשלום (שם במדי יח). ושלף (טיטוס) חרבו וקיצץ את ספר התורה, נעשה נס והתחיל דם מבצבץ ממנו, התחיל משתבח לומר[2] שעצמו הרג (שם שם יח). שהיה הקב״ה מתנאה ומשתבח במעשיו (תנחו׳ שמיני ג). והתחיל הולך ומשתבח בביתו לאשתו ולבניו (שם קדוש׳ ח). — ובתפלה: ישתבח שמך לעד מלכנו (ישתבח, תפלת שחרית). — ובסהמ״א: שהקב״ה משתבח בך ואומר יש באברהם אוהבי שבזקנותו עמד וחתך את בשרו (מדה״ג בראשי כב א, מרגליות, שמז). — *ובמשמ׳ השביח, נעשה מְשֻׁבָּח יותר[3]: הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה כל שהוא כותשה היא משתבחת (ר׳ יוסי, מד״ר בראש׳ לד). אין סכין מתחדדה אלא בירך של חבירתה כך אין תלמיד חכם משתבח אלא בחבירו (ר׳ חמא בר חנינא שם שם סט). מה יין כל זמן שהוא מתישן בקנקן משתבח כך דברי תורה כל זמן שהם מתישנין בגופו של אדם הן משתבחין בגדולה (שם שה״ש, כי טובים). מה השמן הזה אין משתבח אלא ע״י כתישה כך ישראל וכו׳ (שם שם, לריח שמניך). — ובסהמ״א: והסופת יעמד על מציאות

[1] [וכן בארמ׳ שבתו״ם ובתפלה: יתגדל וכו׳ וישתבח.]

[2] [כמק׳ זה בגיט׳ נו: כסבור שהרג את עצמו].

[3] [גם הוראה זו נולדה כנראה מזו של שבח ותהלה, הואיל והמשבח נחשב כטוב וכיפה, ואין לקשר את הפעל, אף במשמ׳ זו, בשרש אחר, כדעת לוי בסלוני, למשל, המשוה בערב׳ שַׁבַע[a])].

[a]) سبع

מעשי הנהגתו והשגחתו בכל חלק מחלקיו וכו׳ ישתבח מי שנצחנו שלמתי (ר״ם א״ח, מו״נ א עב). כתב אברהם את כל אשר לו במתנה ליצחק ונתן הכתב ביד העבד לילך ולהשתבח בו בבית אביו ובמשפחתו (ר׳ סעדיה, מדה״ג בראש׳ כד לו, מרגליות, תד). אל תשתבח בעצמך ששרפת את התורה שמאש ניתנה ולאש חורה (שם כז ג, שם, תקמ). יזכנו הצור להשתביח עם אומתו (שם שמות יג, הופמן, 128).

—הִפע׳, מַשְׁבִּיחַ, — השביח האל את שאון הגלים, הרגיע אותם, כמו פִּע׳: מַשְׁבִּיחַ שאון ימים שאון גליהם והמון לאמים (תהל׳ סה ח). — ובתו״ם, השביח הארים את השדה, התבלין את המאכל, היטיבו אותו, עשו שיהיה טוב ומשֻׁבח יותר[1], verbessern; ameliorer; to improve: אין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו, ר׳ יהודה מתיר מפני שהוא משביחו (תרומ׳ יא א). מעשר שני וכו׳ נפל לתוכו דבש ותבלין והשביחו השבח לפי חשבון (מע״ש ב א). הניח בנים גדולים וקטנים השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע (ב״ב ט ג). כל דבר שהשביח הגזלן יד הגזלן על העליונה (ר׳ שמעון בן אלעזר, תוספת׳ ב״ק י ב, ומעין זה ב״ק לד.). מין (פֵּרות) אחד המשביח את חבירו מותר (לערב) (ר׳ יהודה, שם ב״מ ג כו). אין לי אלא אכילה ושתייה, מנין אף משביחי אכילה ושתייה כגון הקושט והחימום וראשי בשמים (ספרי דבר׳ קז). האומר לחבירו שפחה וולדנית אני מוכר לך, בניה משביחין אותה (ירוש׳ ב״ק ה ו). אין שמין בית כור מפני שהוא פיגם ולא בית קב מפני שמשביח (שם שם ו ב). נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הן וכו׳ לא אמר כלום, לא נתכוון אלא להשביח מקחו (יבמ׳ קכב.). יתומים אומרים אנו השבחנו ובעל חוב אומר אביכם השביח על מי להביא ראיה וכו׳ (ב״מ ק.). שהיה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להם (ב״ב עז.). הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה ובא בעל חוב וטרפה (שם קנז:). — *והשביח את פלוני, נתן לו יתרון על אחר: אם אומר כן נמצאת

[1] [עי׳ בהערה לבנין התפ׳.]

משביח את הניזק (ירוש׳ גיט׳ ה א). — ובמשמ׳ פ״ע, נעשה משבח וטוב יותר, besser werden ; improve, devenir meilleur; to go better : הזבית תולה במים המארים, אינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנונה והולכת (רבי, סוט׳ ג ה). אם כן משהאשה יולדת משבחת (רשב״ג, ב״ק ה ד). עב־ים נמכרים בכסותן לשבח שאם תלקח לו כסות בשלשים דינר משביח הוא מנה, וכן פרה אם מסתינים אותה לאטלס משבחת היא, וכן מרגלית אם מעלין אותה לכרך משבחת היא (ערכ׳ ו ה). השביח הניזק וכו׳ עד שלא עמד בדין והשביח אין לו אלא כשעת ניזק (תוספת׳ ב״ק ג ה). שמה (את הבהמה) במנה והשביחה והרי היא יפה מאתים זוז (שם ב״מ ה יג). אין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן (שם בכורות ו טו). מה הגפן כשבעלים מבקשין שתשביח מה הם עושין עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במקום אחר וחיא משבחת (ר׳ תנחומא בר אבא, מד״ר שמות מד). כל הנטיעות את מכסה את שרשיהן והן משביחות, האגוז הזה את מכסה שרשיו ואינו משביח (פסיק׳ ר״כ, סוכה, בוכב, קנט.). — ובסהמ״א: לאדם שהיה לו חלוק והוציאו לשוק למכרו ולא היה ניכר אם נאה הוא וכו׳ הוציא חלוק אחר שהוא פחית ממנו ונתנו בצדו והשביח אותו החלוק הראשון (מדה״ג שמות א, הופמן, 2). שמוע שמעתי כי היה מוכיח חכם באיי הים, ישביח גלי המלצות ודכים (ר״י חר זי, תחכ׳ ג, 28). — ואמר הפיטן: בכן שאון מצרים מנו השבחתה (ינאי?, אמרסק, זולאי, סנז). — ואמר המשורר: וסיר ירתיח וקול יצריח ואין משביח להמון קשים (ר״י הלוי, יעץ ומקים, זמורה א, 28). אזעק חמס אל הימים ולחק גלגל כי השביחם[1], מדוע דרכם צלחה או מה ראה כי הרויחם (עמנואל, מחב׳ יח, הברמן, 500).

—קל, *שָׁבַח, פ״ע, — שָׁבְחוּ נכסים, השביחו, נעשו טובים יותר: בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן אבל לא בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהן (ב״ב קכד.). שבח ששבחו נכסים מאליהם מהו (רבא, שם קכה:)[1].

—פעי, *שֻׁבַּח, רק בינ׳ מְשֻׁבָּח, —ראוי לשבח, שמשבחים אותו, טוב ביותר, rühmenswert, vorzüglich ; louable, excellent; praiseworthy, excellent : בשלשה פרקים משערים את הכלבלה וכו׳ המונה משובח והמודד משובח ממנו והשוקל משובח משלשתן (תרומ׳ ד ו). החובט משובח (שם ט ג). כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח (סנה׳ ה ב). כל היד המרבה לבדוק, בנשים משובחת (נדה ב א). מפקחין על ספק נפשות בשבת והזריז הרי זה משובח (ירושל׳ שבת ט׳ יב). אשירה ליי׳ שהוא נאה, שהוא הדור, שהוא משובח ואין כערכו (מכי׳ בשלח׳ פרשת השירה א, מא״ש, לה.). משובח בגופו משובח במראיו, משובח בגופו קודם (ירוש׳ יומא ו א). שכל המרבה בעסק על אביו ועל אמו הרי זה משובח (שם מו״ק ג ח). מעשה ששילח המלכות שני איסטרטיוטות ללמוד תורה מרבן גמליאל וכו׳ ובסוף אמרו לו כל תורתכם נאה ומשובחת חוץ משני דברים הללו וכו׳ (שם ב״ק ד ג). כרוז וכו׳ קולו נשמע בשלש פרסאות וכו׳ ואעפ״כ ב״ג משובח ממנו דאמר מר וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו ביריחו (יומא כ:). מכבין ומפסיקין בפני הדליקה בשבת והזריז הרי זה משובח (שם פד:). היא השקתו יין משובח בכסית משובחים (סוט׳ ט.). ואף משה יצא מהול שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא, וכי מה ראתה אמו בו שנאה ומשובח מכל אדם, אלא שיצא מהול (אדר״נ ב). אל תכנס במבוי זה שזונה יש שם נאה ומשובחת (שם שם). וחברון שבע שנים נבנתה, להודיעך שבחה של ארץ ישראל, שהפסולת שלה משובח הרבה יותר מן המשובח של מצרים (מד״ר במדי טז). לעתיד לבא הקב״ה מעלה מגן עדן אילנות משובחים (שם דבר׳ א). שיר השירים, המשובח שבשירים (שם שה״ש, שיר השירים). משל את הצדיקים במשובח

[1]) [כן צריך לומר ולא: השכיחם, כנדפס. השוה דב ירדן, עיוני לשון ומליצה במחברות עמנואל, לשוננו יז, 18.]

[1]) [אפשר שבאה ב ו״ם גם צורת בינו׳ שׁוֹבֵחַ במשמ׳ נותן שבח. ראה את הנאמר על הצירוף שובחי הרגל (תוספת׳ סוכה ב א) בערך שֶׁבַח.]

שבמינים ובמשובח שבאיתו המין (שם שם, אני חבנלת). בשעה שבקשו עשרה צדיקים לומר ספר תהלים אמר להם הקב"ה כלכם נעימים וחסידים ומשובחין לומר הימנון לפני (שם קהל׳ סדרא ז, החכמה תעוז). וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח (הגדה של פסח). — ובתפלה: המלך המרומם לבדו מאז המשבח והמפואר והמתנשא מימות עולם (המאיר, ברכות השחר). — ובסהמ"א: ולבחירה סבות משתלשלות אל הסבה הראשונה וכו׳ והנפש וכו׳ תעשה מה שהיא רוצה מהם וצריך שתשובח או שתגונה על הבחירה ההיא (ר"י ח"ת, כוזרי ה כ). אתמה במי שישובח במה שאין בו איך ישמח (בן המלך והנזיר ח). כי לא ישובח מי שיעשה כלים שוים כבר כסף לעשות מחט ברזל אחד כמו שישובח מי שיעשה כלים שוים עשרת אלפים ככר כסף לעשות מחטים מבלתי תכלית (ר"י אלבו, עקרים, הקד׳). ולהיות זאת האהבה המשובחת שבמיני האהבות ולא תמצא אלא לבעלי שכל ובינת ישובח האדם או יגונה עליה (רפאל מנורלי, מרפא לנפש, כח:). — ואמר הפיטן: כי שובח בנשים ידי מרובה ליבדוק (ינאי, כי מאוסר, קרוב׳ ויקר׳, זולאי, קנז).

—נפע׳, *נִשְׁבַּח, — כמו קל והִפע׳: והא אמרת נתרבה בו׳ דהיכא דנשבח אין מחשבין לו אלא שעת מקנתו (רש"י, קדוש׳ כ:).

—הִפע׳, *הֻשְׁבַּח, — כמו קל והִפע׳: ומיהו היציאה שהוציא הלוקח ישלם לו הנגזל שהרי מתוך כך הושבחה יותר (תוס, ב"מ יד:).

*שֶׁבַח, שבח[1]), ס"ז, — א) תהלה, תפארת, יתרון, Preis, Ruhm, Vorzug; louange, gloire superiorité; praise, glory, superiority: נפלו לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו וילקח בהן קרקע והוא

[1]) [גם בא מ׳ שבתו"מ שְׁבָחָא, בסור׳ שובחא. מסורת הדבור של אשכנזים והנקוד הבבלי (פירת, לשון חכמים) וסדורי התימנים מבטאים שְׁבָח או שְׁבַח, אך בסדורי האשכנזים והספרדים שֶׁבַח, שִׁבְחֲךָ וכו׳, ומבטא זה עודף בדבור היום. ועי׳ בהערות שאחר זו. ולא מן הנמנע הוא שנתערבבה כאן גם מלה אחרת, שעקרה הֶשְׁבַּח מן הִשְׁבִּיחַ, ושראו בה ה"א הידיעה במק׳ ה"א של בנין הִפע׳.]

אוכל פירות, רבן שמעון בן גמליאל אומר לא תמכור מפני שהן שבח בית אביה (כתוב׳ ח ה). שבח סעודה[1]) ביניהון, בשפסק עמהן להאכילן דבשני חולין והאכילן דבשני תרומה (ר׳ אבהו בשם רבי יוסי בן חנינא, ירוש׳ תרומ׳ ו ג). שאין שבחו של תלמיד חכמים להיות מניח את ביתו ברגל והולך לו (שם סכ׳ ב ה). מי יוכל לספר כל שבחיו וגבורותיו של הב"ה (מד"ר שמות לד). לשון שירה, על שבחן של צדיקים (שם ויקר׳ יד). כל זמן שהפסולת הזו בכסף אינו מראה יופיו וכו׳ נסתננה הפסולת ממנו מיד הוא מראה שבחו (שם במדי׳ ז). ולא במקום השבח אלא במקום הפסולת של ארץ ישראל וכו׳ (שם שם טז). כשם שהפרש בין כסף לזהב כך יש שבח ממון הים מבזת מצרים (שם שה"ש, תורי זהב). מה השדים הללו כבודה ושבחה של אשה כך משה ואהרון כבודן ושבחן של ישראל (שם שם, שני שדיך). למלך שמשיא בתו חוץ למדינה, אמרו לו בני המדינה, אדונינו המלך, שבחך הוא ובדין הוא שתהא בתך אצלך במדינה (שם שם, כלה היה). אדונינו המלך הוא שבחנו הוא חיינו (שם שם, היושבת בגנים). גדול שבעיר הוא זיות והוא הודת והוא הדרה והוא שבחה (רבי עזריה בשם רבי יהודה בר׳ סימון, שם רות ב, ותלך מן המקום). ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן, שבח לו, שבח לאביו, שבח למשפחתו ושבח לשבטו (תנחומא בובר ויקהל ג). — ובשמושים וצרופים שונים, כגון לְשֶׁבַח, בנגוד אל לגנאי, לשבחו של פלוני, הזכיר לשבח וכדו׳: אף על פי שחזר וקרא אברהם אברם אינו לגנאי אלא לשבח (תוספת׳ ברכי׳ א טז). כל מקומות שנקראו לשבח עבודה זרה מכנין אותן לגנאי, את שקורין אותה פני אלה קורין אותה פני כלב וכו׳ (שם ע"ז ו ד). בדברים הללו מזכירין אותן לשבח שלא יצא ביד בניהם פת נקייה מעולם, שלא יהו אומרים ממעשה לחם הפנים הן אוכלין (ירוש׳ שקל׳ ה ב). אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח שלא נתן שיר השירים אלא לשבחן של ישראל (רבי יהודה, מד"ר שה"ש, עד שהמלך). ולרבקה בן ושמו לבן, ר׳ יצחק אומר לשבח,

[1]) [מה שסעודת חולין היא יותר יפה מדמי סעודת תרומה (פני משה), כלשון יתרון.]

פרדכסיוס [1]), ור' ברכיה אומר לגנאי, מלובן ברשע (מד"ר בראש' ס, ועוד). — דברי שבח: שכן מצינו בנביאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהן בדברי ש ב ח ובדברי נחמות [2]) (ירוש' ברכ' ה א). ויאמר ה' אל משה לאמר, מהו לאמר, א"ל הקב"ה צא ואמור להם דברי ש ב ח ונחמות [2]) (מד"ר שה"ש ו, יפה את רעיתי). — לשונות של שבח: בעשר' לשונות של ש ב ח נאמר ספר תילים, באישור, בניצוח וכו' המאושר שבכולן הללויה שהשם ו ה ש ב ח כלולין בו (רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי, ירוש' סוכ' ג יב, וכעין זה בבלי פסח' קיז.). — מנה שבחם של חכמים: חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכי וכו' הוא היה מונה ש ב ח ן (אבו' ב ח). — אמר שבחו של אדם, מקצת שבחו: מקצת ש ב ח ו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו (רבי ירמיה בן אלעזר, ערובי' יח:). — וסדר שבחו של הקב"ה: נסתכל דוד במילה והתחיל סודר ש ב ח עליה שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד (ספרי דבר' לו). לעולם יסדר אדם ש ב ח ו של הקב"ה ואח"כ יתפלל (ברכ' לב.). — ונתן שבח: על כולן צריך שיתן הודאה ו ש ב ח לפני המקום (ת"כ, שם כד.). — להודיע שבחו של פלוני, להגיד שבחו: ויצא בן אשה הישראלית, להודיע ש ב ח ן של ישראל שלא היה ביניהם אלא זה ופרסמו ופרטו הכתוב (מכי' בא, מכי' דפסחא ה, ס.). וידבר משה אל ה' לאמר, להודיע ש ב ח ן של צדיקים שכשהם נפטרים מניחים צורך עצמן ועוסקין בצורך צבור (ספרי במד' קלח). ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה ורודפה לילך ולהגיד ש ב ח ה [3]) בבית אביה (ר' יוחנן, כתוב' עא:). וחברון שבע שנים נבנתה, להודיעך ש ב ח ה של ארץ ישראל, שהפסולת שלה משובח הרבה יותר מן המשובח של מצרים (מד"ר במד' טז). — שבח הוא לפלוני, הוא שבחו של פלוני, ובנגוד, אין שבחו של אדם לעשות או שיעשה כך או כך: לפי שאין ש ב ח לתלמיד חכם שיצא מבושם (תוספת' ברכ' ו ה). שאין ש ב ח ו של מלך להיות שנים עשר איש משמשין אותו אלא שנים עשר משמשין את האחד והאחד משמש את המלך (שם ב"ב ב י). ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה, בשלמא זקנה בשל ילדה ש ב ח הוא לה אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה (שבת סד:). ועיני לאה רכות וכו' רכות ממש, ולא גנאי הוא לה אלא ש ב ח הוא לה (רב, ב"ב קכג.). אמר הקב"ה, אין ש ב ח ן של בני שאהיה מדבר עמהם בפרהסיא (ר' עזריה משום רבי יהודה ב"ר סימון, מד"ר במד' יב). לעתיד לבוא הקב"ה מעלה מגן עדן אילנות משובחים, ומה הוא ש ב ח ן שהן מרפין את הלשון (שם דבר' א). הקב"ה ברא את האדם ונתן ביבו על פתחו ואי זה זה בית חטמו והוא נואו והוא ש ב ח ו (שם קהל' רבה א, ופניתי אני). — נתן טעם לשבח, בנגוד אל נתן טעם לפגם: אחד נותן טעם ל ש ב ח ואחד נותן טעם לפגם הרי זה אסור (ר' מאיר, תוספת' תרומ' ח ח). — עשה לפלוני את כל השבח הזה, ראה כל השבח הזה וכדו': והיו מתפללין בתוך בתיהם והקב"ה מעלה עליהם כאילו מתפללין בבית המקדש, אבותיי שעשו לך את כל ה ש ב ח הזה על אחת כמה וכמה (ירוש' ברכ' ד ד). ראה חכמה שיש בה (בנמלה) ובכל ה ש ב ח הזה שיש בה (מד"ר דבר' ה). מה עשה אותו הארים, מלא כלכלו' של תאנים מפירותיו של פרדס ונתנן על פתח הפרדס, כשהיה המלך עובר ורואה כל ה ש ב ח הזה אמר כל ה ש ב ח הזה בפתח הפרדס, בפרדס כולו על אחת כמה וכמה (שם שה"ש ז, הדודאים). שונמית זו קיר אחד עשתה לאלישע והחייה את בנה, אבותי שעשו לך כל ה ש ב ח הזה עאכ"ו (ר' שמואל בר נחמן, שם קהל' א, כי ברוב חלומות). אמר לו (הורקנוס לאליעזר בנו) בני, לא על כך באתי אלא לנדותך מנכסי, עתה שבאתי לראותך וראיתי כל ה ש ב ח הזה הרי אחיך מנודים מהם והם נתונים לך במתנה (פדר"א ב). — ובהכפלה שבח שבחים: אין תימר שהיה (יואב) בוזז ובונה להן דימוסיות ומרחצאות שבח, ואין תימר שהיה בוזז ומאכיל חכמים ותלמידיהם ש ב ח ש ב ח י ם (ר' תנחומא, ירוש' מכות ב ז). — ב) שבח, שבח קרקעות, שבח נכסים וכדו' במשמ' השבחה והטבה שהשביחו והוטבו ועלו בשוים, Wertzuwachs, increment-value; plusvalue: דגים שנתבשלו עם

---

1) [περιδέξιος, זריז בשתי ידים, ביונ', ועי' בדברי העורך, הלשון והספר א, עמ' 123 וכו'.]

2) [חשוה: לעילא מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא די אמירן בעלמא (קדיש).]

3) [ועי' לעיל, עמ' 6455.]

הקפלוטות של מעשר שני והשביחו השבח לפי חשבון (מע״ש ג ח). אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם (גיט׳ ה ג). אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתר על השבח נותן לו את השבח (ב״ק ט 7). לקח ממנו שדה והשביחה והרי היא יוצאה מלפניו גובה מנכסים משועבדים ושבח קרקעות אין גובה אלא מנכסים בני חורין, במה דברים אמורים בזמן שקדם מקחו של זה לשבחו של זה (תוספת׳ ב״ב ו כח). אין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן (שם בכורות ו טו). המוציא את תבנו וקשו לרה״ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה וכו׳ אמר רב בין בגופן בין בשבחן (ב״ק ל.–ל:). אמר ליה רבינא לרב אשי, מי אמר שמואל בעל חוב ללוקח יהיב ליה שבח והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח, אמר ליה לא קשיא, כאן בשבח המגיע לכתפים וכאן בשבח שאין מגיע לכתפים (שם לה:). כשהן גובין (לחומת העיר) לפי נפשות גובין או דילמא לפי שבח ממון גובין (רבי אלעזר, ב״ב ז:). — וכתפלה: ואם אפיק שבח כמימי הים וכו׳ לא אשיג אחת מני אלף מגמול הטוב וכו׳ אשר עשית עמדי (רסע״ג, הבקשה השניה, סדור רסע״ג, סט). ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם (נקדש את שמך בעולם, קדושה). — ובסהמ״א: אפילו ענין השיר ההוא שבח הגבורה או הנדיבות וכו׳ או בשבחי היין ירחיקו זה בכל צד מן הרחקה (פי׳ המשני׳ לרמב״ם, אבי׳ א יז). כל מי שעצר בתאותו ואסר את קיבתו רבו שבחיו והביא לידי בריאות כל נתחיו (ר״י זבארה, שעשועים ח, דוידזון, 84). למלך שעשה חופה לבנו ותלה בה כל מיני שבח (ר׳ יהושע בן קרחה, מדה״ג בראש׳ ו ז, מרגליות, קמג). ונותנין שיר שבח גדולה ותפארת ונצח והוד למי שהמלחמה שלו (שם שמות יד ח, הופמן, 138). לויתן זה יצרת לשחק בו, והלא לויתן בכלל מעשים שבים היה, אלא מגיד שיש שבח בלויתן כנגד כל מעשים שבים (שם שם כ יא, שם, 226). — ואמר הפיטן: שבח וצדק תתן לצור בהחכימו (ינאי, קרובי ויקר׳, זולחי, קל). — ואמר המשורר: לא אגועה ופיך תפתח בגנאי או שבח (ראב״ע, שמש, כהנא א, 49). כלתה נפשי לרע, נעמו למאד שבחיו (הוא, בעלי ריבי, שם, 55). והוא מיטב דמי כבד ושבחו, ובו יתפרנסו הלב ומוחו (ר״י זבארה, בתי הנפש, בספר שעשועים, דוידזון, 166). — °ובברכה, שבח לאל, כמו תהלה לאל, ברוך השם: גם זה ידוע ענינו לכלנו שבח לאל (אבן כספי, פרשת כסף, 30).

°**שְׁבָחָה,** ש״נ, מ״ר שְׁבָחוֹת, — כמו שֶׁבַח: כי לך נאה יי׳ אלהינו וכו׳ שיר ושבחה הלל וזמרה (ישתבח, תפלת שחרית). — ואמר המשורר: ועל גרגרות מעלתו ענק חן וטוריו מלאים באבני שבחות (־מב״ע, תנו לין, הענק, הקד׳, ברודי, ש).

°**שְׁבָחִי,** שְׁבָחִי, ת״ז, — של שבח: ואמנם ימצא במאמרים השיריים השבחיים שיחקו אלו השלשה דברים (באור ספר השירים לאריסטו, לאזיכיו ח).

שבט [1]), ממנו *שָׁבַט, שֵׁבֶט, *שַׁבְטוּט, שַׁרְבִיט.

***שָׁבַט** [2]), פיו״ע, — רדד וישר בשבט, בקולמוס וכדו׳, to level; aplanir; glattstreichen: השובט והמדקדק על גבי אריג כל שהוא הרי זה חייב (תוספת׳ שבת ח ג). שנים איחזין במלגז ולוגזין בכרכר ושובטין בקולמוס וכותבין בקנה וכו׳ (שם שם ט י). השובט והמקטקט על האריג הרי זה חייב (ירוש׳ שם יב). שובט הרי הוא בכלל מיסך (בבלי שם לג:). — ובסהמ״א: כוכבא דשביט פי׳ הכוכב הנראה בשמים ינתר ממקום למקום כמו שובט בשבט ומוריד השבט על המקום

---

[1]) [גם בארמ׳ ובסור׳ שְׁבַטָא, ובסור׳ אף שַׁבַּט, רדד ושטח; בשבא׳ שׁבט, מכת שבט, בכוש׳ סַבַּט, הכה, באשור׳ שַׁבָּטוּ, שבט, שרביט, שַׁבַּט, הכה. וכנראה אין גם שפט אלא מבטא אחר של שרש זה, שעקר שמושו בשם העצם שבט, שרביט וכדו׳, שגם שׁוֹט הוא אך מבטא מטשטש ממנו.]

[2]) [כנראה נגזר שמוש הפעל מן שֵׁבֶט, או בארמ׳ מן שִׁבְטָא, ומעין זה בלשונות אחרות. ועי׳ בהערה שלפני זו.]

שמכה בו (ערוך ערך ככב). יש לאורגים עץ או עצם שראשו חד ונקרא ברכר וכו' מעבירו על השתי כשהוא מתיח לפניו ושובט בו החוטין (שם ערך ככר). — וניכ' פעו', שָׁבוּט, מכה בשבט, ואמר הפיטן: פגיעת נגעי תוכחותיך שבוטים פזורים פרודים ובגוים עבוטים (שלמה הבבלי, אין מי יקרא, קליקי יוס א). שבוטיך לבוטיך למו למסרת עצרה, תמיד חין ותפלה להקדים לצ־ה (אליה בן שמעיה, אלהי בשתי, סליה' ב עפי"ת).

שֵׁבֶט, ס"ז, שָׁבֶט, ככי שִׁבְטְךָ, שִׁבְטֶךָ, שִׁבְטוֹ, מ"ר שְׁבָטִים, שִׁבְטֵי, שְׁבָטֶיךָ, שִׁבְטֵיכֶם, שְׁבָטָיו, שְׁבָטֶיהָ, שִׁבְטֵיהֶם, — א) מַטֶּה, מקל, שיט של עץ או של ברזל שמכים וחובטים בו, Stock, Stab; bâton; stick, staff: וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בַּשֵּׁבֶט ומת תחת ידו (שמות כא כ). ויקח שלשה שְׁבָטִים בכפו ויתקעם בלב אבשלום (ש"ב יח יד). והוא הכה את איש מצרי איש מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בַּשָּׁבֶט (שם כג כא). כהניף שֵׁבֶט את מרימיו כהרים מטה לא עץ (ישע' י יה). אל תירא עמי ישב ציון מאשור בַּשֵּׁבֶט יככה ומטהו ישא עליך בדרך מצרים (שם שם כד). כי במטה יחבט קצח וכמן בַּשָּׁבֶט (שם כח כז). כי מקול יי' יחת אשור בַּשֵּׁבֶט יכה (שם ל לא). או נשיש שֵׁבֶט בני מאסת כל עץ (יחזק' כא יה). בַּשֵּׁבֶט יכו על הלחי את שפט ישראל (מיכ' ד יד). תרעם בְּשֵׁבֶט ברזל (תהל' ב ט). — ובפרט שבט האב הרודה ומיסר את בנו, שבט מוסר: בשפתי נבון תמצא חכמה וְשֵׁבֶט לגו חסר לב (משלי י יג). חושך שִׁבְטוֹ שונא בנו ואהבו שחרו מוסר (שם יג כד). אולת קשורה בלב נער שֵׁבֶט מוסר ירחיקנה ממנו (שם כב יה). אל תמנע מנער מוסר כי תכנו בַּשֵּׁבֶט לא ימות (שם כג יג). שֵׁבֶט ותוכחת יתן חכמה (שם כט יה). — ושל האל: ופקדתי בְשֵׁבֶט פשעם ובנגעים עונם (תהל' פט לג). יסר מעלי שִׁבְטוֹ ואמתו אל תבעתני (איו' ט לד). בתיהם שלום מפחד ולא שֵׁבֶט אלוה עליהם (שם כא ט). — ובהשאלה, שבט אפו של האל: הוי אשור שֵׁבֶט אפי ומטה הוא בידם זעמי (ישע' י ה). — ושבט פיו של מלך: והכה ארץ בְּשֵׁבֶט פיו וברוח שפתיו ימית רשע (שם יא ד). — בשבט אנשים, כדרך שבני אדם נוהגים לרדות את בניהם[1]: אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעותו והכחתיו בְּשֵׁבֶט אנשים ובנגעי בני אדם (ש"ב ז יד). — לְשֵׁבֶט בנגוד אל לְחֶסֶד: אם לְשֵׁבֶט אם לארצו[2] אם לחסד ימצאהו (איו' לז יג). — שבט הָרֶשַׁע: כי לא ינוח שֵׁבֶט הרשע[3] על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם (תהל' קכה ג). — ושֵׁבֶט הרועה: רעה עמך בְשִׁבְטֶךָ צאן נחלתך (מיכ' ז יד). יי' רעי וכו' שִׁבְטְךָ ומשענתך המה ינחמני (תהל' כג ד). — וכאלו היה השבט מכה ורודה, כדמות בעל חיים: דרך כוכב מיעקב וקם שֵׁבֶט[4] מישראל ומחץ פאתי מואב (במד' כד יז). — ושבט המונה הסופר והמודד המֻעבר על מה שנמנה ונמדד: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת הַשָּׁבֶט העשירי יהיה קדש ליי' (ויקר' כז לב). והעברתי אתכם תחת הַשָּׁבֶט והבאתי אתכם במסרת הברית (יחזק' כ לז). — ושבט עֶבְרָה במשמ' זו: זורע עולה יקצור און וְשֵׁבֶט עברתו יכלה[5] (משלי כב ח). אני הגבר ראה עני בְּשֵׁבֶט עברתו[6] (איכ' ג א). — ב) כמו שַׁרְבִיט, במשמ' שבט המושל, שבט מלכות, Zepter; sceptre: לא יסור שֵׁבֶט מיהודה ומחקק מבין רגליו (ברא' מט י). ויהיו לה מטות עז אל שִׁבְטֵי משלים (יחזק' יט יא). ולא היה בה מטה עז שֵׁבֶט למשול (שם שם יד). כסאך אלהים עולם ועד שֵׁבֶט מישר שֵׁבֶט מלכותך (תהל' מה ז). — תומך שבט, במשמ' מושל ומלך: והכרתי יושב מבקעת און ותימך

---

[1] [כנראה זאת כונת הצרוף, בשמוש המלה אנשים במשמ' ילדים, וכן (ש"א ב לג): וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, ז"א ילדים. ועי' על שמוש כזה של אנוש, אדם בדברי העורך, הלשון והספר א, 387 וכו'.]

[2] [במקום „אם לארצו" יש לבטא כנראה: אִם לֹא רָצוּ, והכינה: אם לענש — כשלא רצו בני האדם בדרכי האל — ואם לחסד.]

[3] [אולי הכונה: לא יפגע שבט הפרענות הבא בענש על הרשע גם בצדיק.]

[4] [כנראה באים גם שבט גם כוכב במשמ' כלי נשק, ואולי במקום כוכב הכונה לנשק הנקרא באשו, כִּבְ.]

[5] [זאת כונת המשל: ושבט עברתו יְכַלֶּה, שבט המדה שהוא מדד והעביר, יָכִיל וימדד אותו; עי' טורטשינר, משלי שלמה, עמ' 64.]

[6] [עי' ב. רָאָה, הערות.]

שֵׁבֶט מבית עדן (עמו' א ה). — מושך בשבט סופר, אוחז בשבט של פקידות גבוהה מטעם המלך: מני מכיר ירדו מחקקים ומזבולן משכים בְּשֵׁבֶט ספר (שופ' ה יד). — ג) בהשאלה, בדמיון לחטר וענף היוצא מן העץ, חלק מן העם, המתיחס לאב אחד, אחד משבטי ישראל, כמו מַטֶּה בשמוש זה, Stamm; tribe; tribu: דן ידין עמו כאחד שִׁבְטֵי ישראל (ברא' מט טז). כל אלה שִׁבְטֵי ישראל שנים עשר (סס סס כח). ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שִׁבְטֵי ישראל (שמות כד ד). פתוחי חותם איש על שמו תהיין לשנים עשר שָׁבֶט (סס כח כא). וירא את ישראל שכן לִשְׁבָטָיו (במד' כד ב). ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שֵׁבֶט מנשה בן יוסף וכו' (סס לב לג). הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לְשִׁבְטֵיכֶם וכו' ואקח את ראשי שִׁבְטֵיכֶם וכו' (דבר' א יג–טו). ואקח מכם שנים עשר אנשים איש לַשָּׁבֶט (סס סס כג). בעת ההוא הבדיל יי' את שֵׁבֶט הלוי לשאת את ארון ברית יי' (סס י ח). כי אם במקום אשר יבחר יי' באחד שְׁבָטֶיךָ שם תעלה עלתיך (סס יב יד). לא יהיה לכהנים הלוים כל שֵׁבֶט לוי חלק ונחלה עם ישראל (סס יח א). אתם נצבים היום כלכם לפני יי' אלהיכם ראשיכם שִׁבְטֵיכֶם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל (סס כט ט). פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שֵׁבֶט אשר לבבו פנה היום מעם יי' אלהינו (סס סס יז). ונקרבתם בבקר לְשִׁבְטֵיכֶם והיה הַשֵּׁבֶט אשר ילכדנו יי' יקרב למשפחות (יהוש' ז יד). ויותרו בבני ישראל אשר לא חלקו את נחלתם שבעה שְׁבָטִים (סס יח ב). הטוב היותך כהן לבית איש אחד או היותך כהן לְשֵׁבֶט ולמשפחה בישראל (שפט' יח יט). הלא בן ימיני אנכי מקטני שִׁבְטֵי ישראל (ש"א ט כא). הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שִׁבְטֵי ישראל אתה (סס טו יז). רק את כל הממלכה לא אקרע שֵׁבֶט אחד אתן לבנך (מ"א יא יג). ולקחתי המלוכה מיד בנו ונתתיה לך את עשרת הַשְּׁבָטִים (סס סס לה). בשבטי ישראל הודעתי נאמנה (הוש' ה ט). וימאס באהל יוסף וּבְשֵׁבֶט אפרים לא בחר ויבחר את שֵׁבֶט יהודה את הר ציון אשר אהב (תהל' עח סז–סח). ששם עלו שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יה עדות לישראל להדות לשם יי' (סס קכב ד). אלה שרי שִׁבְטֵי ישראל (דה"א כז כב). ויקהל דויד את כל שרי ישראל שרי הַשְּׁבָטִים ושרי המחלקות וכו' (סס כח א)[1]). — ושבטי עמים אחרים: התעו את מצרים פנת שְׁבָטֶיהָ (ישע' יט יג). — וגם במשמ' משפחה שבשבט: אל תכריתו את שֵׁבֶט משפחת הקהתי מתוך הלוים (במד' ד יח). וישלחו שבטי ישראל בכל שִׁבְטֵי בנימן (שפט' כ יב). ומשפחתי הצערה מכל משפחות שִׁבְטֵי בנימן (ש"א ט כא). — וככנוי לכל עם ישראל: לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שֵׁבֶט[2]) נחלתו (ירמ' י טז, ומעין זה סס נא יט). — ואמר בן סירא: עד יוריש שבט זדון ומטה רשע גדוע יגדע (ב"ס גני' לג כג). ויציבה לשבטים לחלק לשנים עשר (סס מד כג). — ובתו"מ: ועמהן כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו[3]) (תעני' ד ה). לא השבט (שביד המונה) קדשו (את מעשר הבהמה), ומה אלו טעה והניח את השבט על שמיני ועל שנים עשר שמא עשה כלום, אלא כתוב שקדש את העשירי הוא קדש התשיעי ואת אחד עשר (נזיר ה ג). ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל (סוט' ז ה). אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא ע"פ בי"ד שבעים ואחד (סנה' א ה). עשרת השבטים אינן עתידין לחזור (ר"ע, סס י ג). מה היום מאפיל ומאיר, אף עשרת השבטים שאפל להן כך עתיד להאיר להן (ר' אליעזר, סס סס). הורו בית דין של אחד מן השבטים ועשה אותו השבט על פיהם אותו השבט הוא חייב ושאר כל השבטים פטורין (ר' יהודה, הורי' א ה). כונסן לדיר וכו' ומונה בשבט א ב ג ד וכו' והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר (בכורות ט ז). אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשיו, יעקב הוליד יב שבטים[4]) שלא היה בהן שום דופי (ר' אבא בר

---

[1]) [ככתוב: הדבר דברתי את אחד שִׁבְטֵי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי (ש"ב ז ז) אולי הכונה, כדעת רבים, שֹׁפְטֵי ישראל.]

[2]) [אמנם המלים „וישראל שבט" אין להן תמורה בתרגום השבעים, אך אין זאת אלא טעות המתרגמים.]

[3]) [שאינו ידע מאיזה שבט משבטי ישראל מוצאו].

[4]) [כאן בהשאלה לבני יעקב, אבות שבטי ישראל.]

כהנא, סנה קמו.). האספו מעשרת השבטים והקבצו לשבט יהודה ובנימין, צוה אותן להיות נוהגין בשבט יהודה ובנימין בכבוד (ר' אבנר, מד"ר ברא"ש' לח). זה שבטו של לוי שהם יושבים ומקוים לחסדו של הקב"ה (שם במדי' ה). ושבט של אש בידו ופרוכת פרושה לפניו וכו' (פדר"א ד).—ואמר המשורר: שבט בני או כוס עליכם עברה אל תשכרו בה עוד ואל תתערו (רשב"ג, בימי יקותיאל, צ"ר א, 59). — ואמר המליץ: כמו תראינה עינינו דמות עם רב משוטטים לשבט או לחסד (מפו, אהבת ציון ח).

שְׁבָט [1], ס"ז, — שם החדש האחד עשר מן החדש שבו חל חג הפסח, החדש החמשי בשנה מן החדש שבו יחגו היהודים ראש השנה: ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חדש הוא חדש שְׁבָט בשנת שתים לדריוש (זכרי' א ז). — ובתו"מ: באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו (ר"ה א א). ופירות הנטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט (תוספת' ר"ה א ח). חצי כסלו טבת וחצי שבט חורף, חצי שבט אדר וחצי ניסן קור (ר' שמעון בן אלעזר, שם תעני' א ז). לא אחד בשבט היה אלא ט"ו בשבט היה (רבינא, ר"ה יד:). ואלו הן שנים עשר חדשים בשנה, ניסן אייר וכו' שבט אדר (ילירה ה ב). — ובמהמ"א: ואם נולד בחודש שבט ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו גבריאל ארוך יוא מפיו ומפי כל משמרתו (חרס גדול בספר זכרונות ישן של ויינה, בספר ברכת אברהם לכבוד ברלינר). — ואמר המשורר: שבט אל תאכל בו את התרדים וכו' (ראב"ע, שמעו נא, כהנא א, 183).

***שְׁבַטְבַּט** [2], ס"ז,—שם עשב בר מוזיק, equisetum, Schachtelhalm; prêle; shave-grass, horse-tail: אף מי העשב הנקרא שבטבט[1] ישתה עם מסטיכון (אסף 53:).

***שַׁבְטוּט**, ס"ז, — שבט רך, נצר רך מעץ זית, Zweiglein; ramuscule; sprig: ותבא אליו היונה וכו' מהיכן הביאה אותו, ר' אבא בר כהנא אמר משבטוטין[2] שבא"י הביאה אותו (מד"ר ברא"ש' לג ומעין זה שם ויקר' לא ושם שה"ש, הנך יפה).

שְׁבִי, ס"ז, בהפסק שֶׁבִי; סמוי' שְׁבִי, כנ' שִׁבְיוֹ, שִׁבְיָהּ, שֶׁבְיֵךְ, שִׁבְיְכֶם, שְׁבִיָם, — א) הגלית בני אדם ממקומם במלחמה: אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לַשְּׁבִי לַשֶּׁבִי (ירמ' יה ב; וכעין זה שם מג יא). ונכשלו בחרב ובלהבה בַּשְּׁבִי ובבזה (דנ' יא לג). ובעונתינו נתנו וכו' בַּשְּׁבִי ובבזה ובבשת פנים (עזר' ט ז). — ובצרופים עם פעל הלך בשבי, הלך שבי: בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בַּשֶּׁבִי (דבר' כח מא). לא יכלו מלט משא ונפשם בַּשְּׁבִי הלכה (ישע' מו ב). ואתה פשחור וכל ישבי ביתך תלכו בַּשֶּׁבִי (ירמ' כ ו). כל רעיך תרעה רוח ומאהביך בַּשְּׁבִי ילכו (שם כב כב). לכן כל אכליך יאכלו וכל צריך כלם בַּשְּׁבִי ילכו (שם ל יו). בגולה בַּשְּׁבִי ילכו (יחזק' יב יא). בחורי און ופי בסת בחרב יפלו והנה בַּשְּׁבִי תלכנה (שם ל יז). ואם ילכו בַשְּׁבִי לפני איביהם משם אצוה את החרב והרגתם (עמ' ט ד). גם היא לגלה הלכה בַשֶּׁבִי (נחו' ג י). עולליה הלכו שְׁבִי לפני צר (איכ' א ה). בתולתי ובחורי הלכו בַשֶּׁבִי (שם שם יח). — והביא בשבי: וגם אלהיהם עם נסכיהם עם כלי חמדתם כסף וזהב בַּשְּׁבִי יבא מצרים (דנ' יא ח). — נתן לשבי: ויתן לַשְּׁבִי עזו ותפארתו ביד צר (תהל' עח סא). — לקח בשבי: אוי לך מואב אבד עם כמוש כי לקחו בניך

1) [מן האשור' שַׁבָּטוּ, וגם בארמ' ובסורי' שְׁבָטָא].

2) [מן הארמ' שבטבטא, שבטביטא, שהוא שבצבין, שבצבוץ בעבר' שבתו"ם, עי' שם ובדברי לֶו, פלורה I עמ' 1 וכו'. ואין גם בטבוט, בצבוץ אלא קצור של אותה מלה.]

1) [ועיד בדברי אסף הרופא (50.): ועוד עשב הנקרא בלשון יון פוליקינבום ובלשון ארם שבטביטא, ע"כ, והגהה מן הצד: הוא בינטונודיא.]

2) [גרסה זו, המקיימת ע"י כתבי יד והערוך, נראית כנכונה, ולא שבשובין (כלשון שבשתא במשמ' שריג הגפן) שבדפוסים, כי על עץ זית מדבר כאן ולא על זמורות הגפן. וכן יש לדחות את הגרסאות שבשטין, שמטוטין, שבטישין, שבוטין המובאות ע"י תיאודור בהוצאתו, שנולדו כנראה בטעות הכתב או המבטא מן שבטוטין.]

בַּשֶּׁבִי ובנתיך בשביה (ירמ' מח מו). — שב, בא, עלה מהשבי: ואלה בני המדינה העלים מִשְּׁבִי הגולה (עזר' ב א; וכעין זה נחמ' ז ו). ובשנה השנית וכו' החלו זרבבל וכו' וכל הבאים מֵהַשְּׁבִי ירושלם (עזר' ג ח). הבאים מֵהַשְּׁבִי בני הגולה הקריבו עלות לאלהי ישראל (שם ח לה). ויעשו כל הקהל השבים מן הַשְּׁבִי סכות (נחמ' ח יז). — ופלוני בשבי: והנה נפלו אבותינו בחרב ובנינו ובנותינו ונשינו בַּשְּׁבִי על זאת (דהי"ב כט ט). — ובצרוף לש"ע, ארץ שבי: הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שִׁבְיָם (ירמ' ל י; שם מו כז). והשיבו אל לבבם בארץ אשר נשבו שם ושבו והתחננו אליך בארץ שִׁבְיָם וכו' ושבו אליך בכל לבם ובכל נפשם בארץ שִׁבְיָם אשר שבו אתם (דהי"ב ו לז–לח). — שמלת שבי: והסירה את שמלת שִׁבְיָהּ מעליה (דבר' כא יג). — ושבי הגולה כמו שבי: ואלה בני המדינה העלים מִשְּׁבִי הגולה אשר הגלה נבוכדנצור מלך בבל לבבל (עזר' ב א; וכעין זה נחמ' ז ו). — ב) שבי במשמ' בני אדם ההלכים בשבי, השבויים, גם על יד שלל, מלקוח: ויבאו אל משה וכו' את הַשְּׁבִי ואת המלקוח ואת השלל אל המחנה (במד' לא יב). כן ינהג מלך אשור את שְׁבִי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף (ישע' כ ד). היקח מגבור מלקוח ואם שְׁבִי צדיק ימלט כי כה אמר יי' גם שְׁבִי גבור יקח ומלקוח עריץ ימלט וכו' (שם מט כד). התנערי מעפר קומי שְׁבִי ירושלם התפתחו מוסרי צוארך שביה בת ציון (שם נב ב). ואשאלם על היהודים הפליטה אשר נשארו מן הַשֶּׁבִי ועל ירושלם ויאמרו לי הנשארים אשר נשארו מן הַשְּׁבִי שם במדינה ברעה גדלה ובחרפה (נחמ' א ב–ג). — ובצרופים עם פעל, שבה שבי: וילחם בישראל וישב ממנו שֶׁבִי (במד' כא א). כי תצא למלחמה על איביך ונתנו יי' אלהיך בידך ושבית שִׁבְיוֹ (דבר' כא י). קום ברק ושבה שֶׁבְיְךָ בן אבינעם (שפט' ה יב). ועי' שִׁבְיָה. — ואסף שבי: כלה לחמס יבוא מגמת פניהם קדימה ויאסף כחול שֶׁבִי (חבק' א ט). — ובכור השבי, בכורו השבוי של אדם: ויי' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על כסאו עד בכור הַשְּׁבִי אשר בבית הבור (שמות יב כט). — ומלקוח השבי במשמ' שבי: שא נא את ראש מלקוח הַשְּׁבִי באדם ובבהמה (במד' לא כו). — ושבי סוסים: הרגתי בחרב בחוריכם עם שְׁבִי סוסיכם [1] (עמ' ד י). — ואמר המשורר: שחתי לעפרה נוסעה עמי כחי אהב שבי, ותענה פתי ואיך תשב ואת הולך שבי (רמב"ע, הענק ז, ברודי, סעג).

שָׁבִיב [2], ש"ז, סמי' שְׁבִיב, — להבה, לשון אש, קרן אור, Flamme, Strahl; flamme, rayon; flame, ray: גם אור רשעים ידעך ולא יגה שְׁבִיב אשו (איוב יח ה). — ואמר בן סירא: אל תצלה בגחלת רשע פן הבער בשביב אשו (ב"ס גני' ח י); וירא יי' ויתאנף ויכלם בחרון אפו ויברא להם אות ויאכלם בשביב אשו (שם שם מה יט). ותשוט בשביבי להוב (מגלת ההודיות, מגי' גנוז ג, סוקניק, ח). — ובספה"א: ואחרי הגבול הזה אש אוכלה וכו' להביה כחרבים ושביביה ככוכבים (רחב"ע, אגרת חי בן מקיץ, כהנא ב, 49). ויעבירני אל המדורה וארא הלהבים לפנינו משקים, והשביבים סביבותינו דולקים, והרשפים אותנו מקיפים (שם שם, 50). ותפיל רפאים, ותקים רפאים, בניבים, מיקוד להב חצובים, וממקור עדן שאובים, פעם יפיצו שביבים, ופעם ישיפו רביבים (ר"י חריזי, תחכמוני, הקד', 9). וכשמוע העם ניבו, התקבצו כלם סביבו, לקדוח להם שביבו, ולהרעיף עליהם רביבו (שם יח, 178). ונחלי רביבו, וגחלי שביבו, כל זה שכחתם, ודרך אחרת לקחתם (שם כז, 238). והשביבים העוברים בגופים הזכים אל המעיין אליו או שיהיו ישרים או מתעקלים וכו' ונאמר כי השביבים הישרים הם אשר כשיצאו מהראות הם נמשכים על יושר וכו' (רס"ט פלקירא, ראשית חכמה ו ג, 44). ומהם תחבולות במלאכת המראות ובעמידת מהמראות אל המקומות אשר ישיבו השביבים כשיעקלו אותם וכו' ומזה יעמוד האדם על מראה ממיני המראות אשר ישיבו

---

[1]) [אמנם אין הענין מתפרש כך יפה, לא שמוש תמלה שבי לגבי סוסים ולא שנהרגו הסוסים דוקא, ולא שצרף „שבי" הסוסים עם הריגת הבחורים. ולפי צרופים כגון בחֻרים וזקנים יחדו (ירמ' לא יג), יונק עם איש שיבה (דבר' לב כה), גם שָׂב גם ישיש (איוב טו י) ועוד, אפשר שהכונה בעקר לכגון: בחוריכם עם שָׂבֵי ישישיכם. וצ"ע.]

[2]) [במקרא רק בסמ' שְׁבִיב. ועי' שבב, הערה.]

שביבי השמש אל גופים אחרים (שם ו ז, 48). ושיר לבוראנו חידשנו שלא כיבה אורנו ולא הדעיך שביבנו (ד״ה של יהודי מצרים וא״י ב, יעקב מַן, 218). עושו ובואו כל החושקים מסביב, וכבו מלבי אש ושביב (עמנואל, מחב׳ ג, הברמ׳, 103).—ואמר הפיטן: אשרי עין ראתה קיר היכל החביב, והכבוד מחופף בקרן נוגה ושביב (יוסי בן יוסי, אשרי עין, מוסף יוה״כ). למעלה שביבים תלהט ולמטה רשפים תלחך (ינאי, קרובי שמות, זולאי, עז). אשר איסתך בישביבי אש (הוא, אשר איימתך, קרובי ימים נוראים, שם, שכג). — ואמר המשורר: ושובים ושבבים בפתרונם שוים ופשרו כשביבים לאש הכיורים (דונש, לדורש החכמות, תשו׳ דונש על מנחם, 4). ידידי שעו מני אמרר בבכיתי ואולי שביב לבי אכבה בדמעתי (רשב״ג, ידידי שעו ברודי, 26). אבניו משביב לבי שרופות (ר״י הלוי, יפי קול, זמורה ב, 58). נחנו הרוגי אש שביב יופי (ראב״ע, סור כי בנוס, כהנא א, 85).

***שְׁבִיבִית,** ש״נ,—כמו שָׁבִיב, ואמר הפיטן: הקורא למי הים ושפכם בדכיות, הרם ונשא בכם שביביות (האדיר, שחרי יוה״כ).

שְׁבִיָּה, ש״נ, — כמו שְׁבִי: וראית בַּשִּׁבְיָה אשת יפת תאר (דבר׳ כא יא). מדם חלל וְשִׁבְיָה (שם כב מב). אוי לך מואב וכו׳ כי לקחו בניך בשבי ובנתיך בַּשִּׁבְיָה (ירמ׳ מח מו). והשב חרפתם אל ראשם ותנם לבזה בארץ שִׁבְיָה (נחמ׳ ג לו). ויתנהו יי׳ אלהיו ביד מלך ארם ויכו בו וישבו ממנו שִׁבְיָה גדולה (דהי״ב כח ה). שמעוני והשיבו הַשִּׁבְיָה אשר שביתם מאחיכם (שם שם יא). לא תביאו את הַשִּׁבְיָה הנה (שם שם יג). ויחזיקו בַּשִּׁבְיָה וכל מערמיהם הלבישו מן השלל (שם שם יט). — ובתו״מ: הבא ממדינת הים ומבית השביה (מ״ק ג א). — ואמר המשורר: והיתה לו יחידתו לשלל ושביה (ר״מ הנגיד, זכור לבי, בן תהלים, הברמן א, 72).

***שִׁבְיוֹן,** ש״ז, — כמו שְׁבִי, ואמר הפיטן: ורוויך קבץ שביונם השיבה (אליה בר שמעיה, אלהי בשתי, סליח׳ ב עפ״א).

***שְׁבִיּוּת,** ש״נ, — מצב השבוי והשבויה, שבי: יתירות על בנות ג׳ שנים וכו׳ בחזקת הפקר הן ונבעלות בנכריותן והשבויה בשביותה[1]) (כש״י, כתוב׳ לו:).

***שָׁבִיט**[2]), ש״ז, — כוכב שָׁבִיט, כוכב נודד, Komet; comète; comet: יסצאו עוד תחת ממשלתה הגדולה והרחבה חברת כוכבים אחרים גם המה מתנועעים ויסובו בלכתם את השמש ונקראים כוכבי שביט ובל״א (קאמעטען) (ר״ד מפריזנהויזן, מוקדות תבל א, לב.).

***שְׁבִיטָה,** ש״נ, — מעשה השובט ומְשַׁשֵּׁר[3]): ושביטה בכרכר וכתיבה בקולמוס (ר״ח, שבת לג:).

א. שָׁבִיל, שְׁבִיל[4]), ש״ז, כני שְׁבִילְךָ, מ״ר סמי׳ שְׁבִילֵי, — נתיב, מעגל, דרך צרה, Pfad; sentier; path: כי שכחני עמי לשוא יקטרו ויכשלום בדרכיהם שְׁבִילֵי עולם ללכת נתיבות דרך לא סלולה (ירמ׳ יח טו). בים דרכך ושביליך[5]) במים רבים (תהל׳ עז כ). — ואמר בן סירא: אל תהי זורה לכל רוח ואל תלך לכל שביל (ב״ס גני׳ ה ט). — ובתו״מ: ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלולית, ודרך היחיד ודרך הרבים ושביל הרבים ושביל היחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים (פאה ב א). מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן (ב״מ ב ג). שני שבילין אחד טמא ואחד טהור הלך באחד מהם ואין ידוע באיזה מהן הלך וכו׳ ר״ע מטמא (טהר׳ ה א). איזו היא רשות הרבים שבילי בית גלגול (שם ו ו). השבילים המפולשים לבורות ולשיחים ולמערות ולגתות רשות

---

1) [כצ״ל, בדפוסים: בשבויתה.]

2) [ע״פ הכנה זו של הארמ׳ כוכבא דשביט בתו״מ (ברכ׳ נח:).]

3) [עי׳ שָׁבַט.]

4) [גם בארמ׳ ובסור׳ שבילא, ערב׳ سَبِيل a) במשמ׳ זו בנראה בעקר צורת שפעל מן יבל, הוביל, שאולה מאשורי שֻׁיבֻּל, הוביל, ועי׳ שבל, הערה.]

5) [קרי: וּשְׁבִילְךָ.]

---

a) سبيل

היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה (סס סס). לאחד שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים (ספרי דבר׳ נג). התורה הזו דומה לשני שבילים אחד של אור ואחד של שלג וכו׳ (ירוש׳ חגי׳ ב א). בארבעה שבילין חמה מהלכת, ניסן אייר וסיון מהלכת בהרים וכו׳ (פסח׳ לד:). ומהלכים בשבילי הרשות עד שתיד רביעה שניה (ת״כ, ב״ק פא.). ודרך לחזיז קולות, אפי׳ קול שיוצא מן הרקיע עשה לו הקב״ה שביל בפני עצמו (מד״ר ויקר׳ טו). ועשה לו הקב״ה שביל שבו יצא הדבור עד שיגיע למשה (תנחו׳ ויקרא א) [1]. — ואמר הפיטן: סמוך נפלי ויושר את שבילי (יי׳ אך בך, סליחו׳ יוה״כ, מחז׳ איטל׳ ב, קט.). — ואמר המשורר: ועש יורה שביל שחק לבניו ויורני שבילי בשאיה (ר״ש הנגיד, הכל היום, בן תהלים, הברמן ב, 7). מוליך לבנה על שבילים לא ידעה והוא ידע שביליה (הוא, הנה יחידתי, סס סס, 8). להלך על שבילים גם ותכיר עקלקול מנתיבה הנכונה (הוא, בן משלי, אברמסון, 216). אמר אחלי יכנו שבילי לפני אל (ר״י הלוי, יה למיחלים, זמורה ז, 200). שבט רשע על צדיקים לא ינוח ויעברו בתוך שביל פתוח ומצרים רודף רות תעו במדבר בישימון דרך (הוא, את נתיבי, סס סס, 79). גביר על חוג תבונות משכנותיו ובשביל המזומות לו צעדים (מסה דרעי, הריח מוה, לקו״ק נג). — ובתורת הרפואה, צנור בגוף המוליך נוזל, שביל מי רגלים [2] וכדו׳: השבילים הם עורקים בלתי טבעים (פרוש אבן רשד על חרוזי אבן סינא). והשבילים שבהן מתבשלת שכבת זרע שלה מקום זה הוא הנקרא עליה (רמב״ם, אסורי ביאה יא ז); ניקב חוט מהוטי הביצים לשביל מי רגלים והרי הוא מטיל מים משני מקומות משביל המים ומשביל שכבת זרע ה״ז כשר (סס עז ס). והחלק הראשון מתחלק לשני חלקים ונקראים בתים ומגיעים אל החלל שבמחצית המוח שבראש והוא הנקרא שביל והחלק האחרון אין בו אלא חלל [אחד] ונוגע חללו בחלל השביל שבאמצע והשביל שבאמצע הוא שמערב בין חלל האחרון ובין שני חללים הקדמונים (ר״י עקנין, פי׳ אבות ה כא). — *שביל הזהב [1], הדרך הממצעת במדות, נוהג בספרות ובדבור. —*שביל בשערות הראש, קו חוצה בתסלקת השערות המסדרות ממנו לצדדים, נוהג בדבור.

ב. *שְׁבִיל [2], — א) מלת יחס, רק עם ב: בִּשְׁבִיל, בגלל. לשם, מפני, בעבור, wegen, für; à cause de, pour; because of, for: עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן וכו׳ היו עשויות שורה ומוקפות עטרה אין חורשין להם אלא לצרכן (שביעי׳ א ו). נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור (שבת עז ח). מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסכך על גבי המטה בשביל הקטן (סוכ׳ ב ח). כל אחד ואחד חיב לומר בשבילי נברא העולם (סנה׳ ד ה). אמרו לו עקביא חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אב בית דין לישראל, אמר להן מוטב לי להקרא שוטה כל ימי

[1]) [אבינרי, היכל רש״י א קסח מביא בשם רש״י לסנה׳ ק: שביל, מ״ר שבולות, במשמ׳ מעבר בשערות הראש או הזקן, אבל הנוסחה ברש״י (אף בדפוס וילנא) היא: ויש בין (לא: בו) שבילות הזקן כמין מעבר, וברור שהנכון כברב הדפוסים: בין שבולות הזקן, ועי׳ שִׁבֹּלֶה.]

[2]) [אולי בהשפעת שמושו של השרש שבל בלשון שִׁבֹּלֶת מים וכדו׳.]

[1]) [בעקר שביל הזהב האמצעי, ע״פ הלועזית הלקוחה מדברי הורציוס: aureum mediocritatem diligere.]

[2]) [במלונים רשום אף בשביל כצורה מן שְׁבִיל במשמ׳ דרך, ואפשר להשוות בגרמנית את מלת היחס wegen, הקרובה אל Weg במשמ׳ דרך. אך בעבר׳ אין כל מעבר מן ש״ע שביל, שאינו מצוי במשמ׳ הכללית של דרך אלא רק כלשון נתיב ומעגל קטן וצר בלבד, אל ההוראה למען, בגלל של בשביל, ואין התפתחות כזאת גם בארמ׳ שבילא או בערב׳ שַׁבִּיל. מצד אחר בא בעברי׳ באותה משמ׳ כמו בשביל גם בְּשֶׁל, אף במקרא, כגון „בשל מי הרעה הזאת לנו״ (יונ׳ א ז) שפרושו: בשביל מי (ועי׳ שֶׁל), ועל כן יש לראות בשביל כהרחבה לשונית, בהכפלת הבית מן בְּשֶׁל, כדגמת ההכפלה של בדידי, לדידי (=בשלי, לשלי), בארמ׳ שבתו״ם. ואף אפשר, ששמש ראשונה על יד בְּשֶׁלִּי וכו׳ גם בְּשֶׁבִּי, (כלו׳ במה שיש בי, שנוגע בי), עד שבא בשבילי לשמש במק׳ שתי צורות אלו יחד.]

ולא לעשות שעה אחת רצע לפני המקום שלא יהיו אומרים בשביל שרוה הזר בו (עד׳ ה ו). בשבילכם הריני מוחל לו (תענ׳ כ:). אפילו משפחות הדרות באדמה אין מתברכות אלא בשביל ישראל (יבמ׳ סג.). אם קטן אני אהיה (נזיר) בשביל אבא, אם גדול אני אהיה בשביל עצמי (ר׳ חנינא, נזיר כט:). ומה המן שהיה מין אחד נהפך לכמה מינין בשביל צורך כל אחד ואחד (מד״ר שמות ה). וכי בשביל הגברים הללו אנו מטריחים על הצבור (רבי אלעזר, שם במד׳ ח). בשעה שהייתי יורד מן מדין למצרים היה דרכי ליטול מהן חמור שבשביל צרכיהם ירדתי ולא נטלתי (שם שם יח). התבן והמוץ והקש היו מדיינין זה עם זה, זה אומר בשבילי נזרעה השדה וזה אומר בשבילי נזרעה השדה אמרו להן החטים המתינו לי עד שתבא הגורן ואנו יודעין בשל מי נזרעה השדה (שם שה״ש ז, סככך). מעשה באחד שהיה לו דין עם מלך ממלכי בית חשמונאי וכו׳ אמר להם שמעון בן שטח וכו׳ אם משגר אני בשביל המלך אתם מוכיחין אותו, אמרו לו הן, שיגר בשבילו וכו׳ (תנחומא שופטים ו). — ולפני מקור של פעל, בשביל לצאת וכדו׳: הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל להגות מעצי המערכה (פסחי׳ ז ח). אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתו (ר׳ יוסי, ירוש׳ ברכ׳ א א). בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אובדת ממנו שלש מאות כור מעשר בכל שנת (הורקנוס בנו של לעזר לאביו, שם סוט׳ ג ד). כמה בירכורין כרכר בשביל להשיח עמה (רבי אבא בר כהנא בשם רבי ילחק, מד״ר ברחש׳ כ). גדול השלום שאף הכתובים דברו בדויים בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה (שם שם מח). מבן חדש ומעלה תפקדם, למה מבן חדש ומעלה וכו׳ בשביל לכפול להם שכר (רבי הונא הכהן בשם רבי שמואל בר זעירא, שם במד׳ ג). גדול שלום שהשם שנכתב בקדושה אמר הקב״ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו (שם שם יא). מי שהיה נרדף מן הגוים וכו׳ מחלל את השבת בשביל למלט את נפשו (שם שם כג). כשהיתה אחת מהן לובשת את תכשיטיה היתה מטה מכאן לכאן את גרונה בשביל להראות את תכשיטיה (שם איכ׳, סורו טמא). — ב) בשביל ש במלת קשור, כמו כדי ש, למען, ואף בשלילה. damit; afin que; (in order) that: לא יקיב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת וכו׳ לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת (שבת ב ד). אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל וכו׳ ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה (שם ג ג). קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא (ר׳ אליעזר בן יעקב, שם טו ב). ועושין מחיצה בכל הכלים וכו׳ בשביל שלא תעבור הדליקה (שם טז ה). כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה (שם שם ז). נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור (שם כב ד). בוזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו (ערוב׳ י יד). זוג (עדים) שבא ראשון בודקין אותו ראשון וכו׳ ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים וכו׳ כדי שלא יצאו בפחי נפש, בשביל שיהו רגילין לבא (ר״ה ב ו). מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד (מו״ק ב ג). אמר אותו עכו״ם בעצמו אלך ואתגייר בשביל שישימוני כהן גדול (שבת לא.). — ובשביל דבר ש, בצורת מעבר בין מלת יחס למלת קשור, כגון בשביל החולה שיישן: המכבה את הנר וכו׳ בשביל החולה שיישן פטור (שבת ב ה). לוה הימנו והחזיר לו מעותיו והיה משלח לו ואמר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלי זו היא ריבית מאוחרת (ספרי דבר׳ רסג). — ובמשמ׳ מפני ש, weil; parce que; because: נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים, אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי (ב״ב ט א). רבי יונה וכו׳ כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע (ירוש׳ פאה ח ט). לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי (ע״ז ח.). ר׳ ישמעאל שאל את ר׳ עקיבא א״ל בשביל ששמשת את נחום איש גם זו כ״ב שנה וכו׳ הדין את דכתיב הכא מהו (מד״ר ברחש׳ א). אמרה (היו״ד) לפניו, רבש״ע, בשביל שאני קטנה שבאותיות הוצאתני משרה הצדקת (שם שם מז). בשביל שאין לך מי

שיתלה לך אנקליטין לא תעשה משפט (שם שם מט). בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה (ר׳ אמי לרבי שמואל בר נחמ׳, שם ויקר׳ לא). — ובספה״א: אקיף, הרבה בשבילי את הדרך להקיף ההר (רס״י, בילה כה:).

שְׁבִילָה, ש״נ, — כמו שְׁבִיל במשמ׳ קו חוצה בתסרוקת השערות המסדרות ממנו לצדדים, וגם במשמ׳ רצועת בד ששמים אותה על מפת שלחן לנוי, נוהג בדבור.

שָׁבִים[1], ש״ז, במקרא רק מ״ר שְׁבִיסִים, — מין קשוט לראש האשה, כנראה בצורת עִגולים קטנים בדמות שמש קטנה, Sönnchen; petit soleil; little sun: ביום ההוא יסיר אדני את תפארת העכסים והַשְּׁבִיסִים והשהרנים (ישע׳ ג יח). — ובתו״מ גם בצרופים כגון שבים של שבכה: סבכה וכו׳ שבים שלה טמא בפני עצמו (כלים כח י). כל הראוי לטמא טמא מת אעפ״י שאינו ראוי לטמא מדרס מטמא בנגעים כגון קלע של ספינה, וילון, ושבים של סבכה (נגעי יא יא). שבים של שבכה טמא בפני עצמו מפני שהוא מתקינו לסבכה אחרת (תוספת׳ כלים ב״ב ה טו). הטסין והצפויין וחליות שבו טהורין ומשום חיבורי שבים טמאין (שם שם טז). השביסים (ישע׳ ג יח) שלטוניה, כמא דאת אמר שבים של סבכה (ירוש׳ שבת ו ד). — ובספה״א: וכל בית מעטר במיני שביסים, ומפרשי רקמה עליו פרושים (ר״י חריזי, תחכ׳ ג, 36). והיה בתוכם אור הבזק, הנערץ החזק, זהב המזוקק, אשר בלבו כל חק מחקק, מרביץ שבים הענק בפניניו, ומפיל נפיל הענק בצניניו (שם יז, 160). — ואמר המשורר: בחר מהחלי מבחר שביסו ודי לך מענן בקר רסיסו (רשב״ג, בחר מהחלי, ביאליק-רבניצקי א, 45). קום הזמן ולבש עדניך וקשר שביסי שהרניך (הוא, קום הזמן, שם שם, 66). ואל תפחד לקול חליה בצואר לעת נשף ורגשת השביסים (רמב״ע, הכיח מה, ברודי, קס). כבת תעדה עגיל ותתיף בשביסים (הוא, זמן יקרא, שם, קסא). אי השביסים ועטרות כלות וחפות חתנים (עמנואל, רואי ויודעי, מחב׳ כא, הברמן, 601).

שְׁבִיעִי, שְׁבִעִי, ת״ז, נקי שְׁבִיעִית, שְׁבִיעִת, שְׁבִעִת, — מספר סדורי שאחר המספר שִׁשִּׁי, siebenter; septième: seventh, — א) במנית בני אדם או דברים שאין בהם רוח חיים לפי זמנם או מקומם: ויהי בפעם הַשְּׁבִיעִית תקעו הכהנים בשופרות (יהוש׳ ו יו). למטה בני דן למשפחתם יצא הגורל הַשְּׁבִיעִי (שם יט מ). אצם הששי דויד הַשְּׁבִיעִי (דהי״א ב יה). עתי הששי אליאל הַשְּׁבִעִי (שם יב יב). להקוץ הַשְּׁבִעִי לאביה השמיני (שם כד י). הַשְּׁבִעִי ישראלה (שם כה יד). — ב) ובמנית ימים, שבתות ושנים לתאריך, החל מבריאת העולם, ממעשה ידוע, מראשית המלכות, מימי החג, משכירות העבד וכדו׳: ויכל אלהים ביום הַשְּׁבִיעִי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום הַשְּׁבִיעִי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלהים את יום הַשְּׁבִיעִי (ברא׳ ב ב–ג). שבעת ימים מצות תאכלו וכו׳ מיום הראשן עד יום הַשְּׁבִעִי וביום הראשון מקרא קדש וביום הַשְּׁבִיעִי מקרא קדש יהיה לכם (שמות יב יה–יו). שבעת ימים תאכל מצת וביום הַשְּׁבִיעִי חג ליי׳ (שם יג ו). כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד וּבַשְּׁבִעִת יצא לחפשי חנם (שם כא ב). וראהו הכהן ביום הַשְּׁבִיעִי (ויקר׳ יג ה). וכבס המטהר את בגדיו וכו׳ וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים והיה ביום הַשְּׁבִיעִי יגלח את כל שערו (שם יד ח–ט). עד ממחרת השבת הַשְּׁבִיעִת תספרו חמשים יום (שם כג יו). ביום הַשְּׁבִיעִי נשיא לבני אפרים (במד׳ ז מח). וביום הַשְּׁבִיעִי תסבו את העיר שבע פעמים (יהוש׳ ו ד). ותבך עליו שבעת הימים אשר היה להם המשתה ויהי ביום הַשְּׁבִיעִי ויגד לה וכו׳ ויאמרו לו אנשי העיר ביום הַשְּׁבִיעִי בטרם יבא החרסה מה מתוק מדבש ומה עז מארי (שפט׳ יד יז–יח). ויהי ביום הַשְּׁבִיעִי וימת הילד (ש״ב יב יח). — ג) ובמנית ימים, חדשים ושנים בתוך יחידת זמן גדולה יותר, בשבוע, בחדש

[1]) [השבעים תרגמו κοσύμβους, בלורית הראש, ת״י שביסיא, אך בירוש׳ (שבת ו ד): שלטוניה, לשון שלטים קטנים. אבל כנראה אין כאן אלא מבטא של לשון אחרת במק׳ שְׁמִישׁ במשמ׳ שמש קטן, עִגול בצורת שמש, לעמת שהרונים שאחרי כן. והשוה בערב׳ שֻׁמַיְשׁ, באוגרית׳ שפש במק׳ שמש. להוראה זו מתאים גם שמוש המלה במשנה (ועי׳ שביץ), וכתיב המלה במגלת ישעיה מן הגנוזות, שהוא שביש.]

בשנה, בשנות שמטה ויובל וכדו׳: ותנח התבה בחדש השביעי (בראש׳ ח ד). ששת ימים תלקטהו (את המן) וביום השביעי שבת לא יהיה בו ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו (שמות יז כו–כז). אל יצא איש ממקמו ביום השביעי וישבתו העם ביום השביעי (שם כט–ל). ושש שנים תזרע את ארצך וכו׳ והשביעת תשמטנה ונטשתה וכו׳ ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת (שם כג יא–יב). בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם (ויקר׳ יו כט). בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסכות (שם כג לד). ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ (שם כה ד). — ובקצור השביעי במשמ׳ החדש השביעי בשנה: בשביעי בחמשה עשר יום לחדש בחג יעשה כאלה שבעת הימים (יחזק׳ מה כה). בשביעי בעשרים ואחד לחדש היה דבר יי׳ ביד חגי הנביא (חגי ב א). כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וכו׳ הצום צמתני אני (זכר׳ ז ה). צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה (שם ח יט). — ובשביעית במשמ׳ בפעם השביעית: ויאמר שב שבע פעמים ויהי בשבעית ויאמר הנה עב קטנה ככף איש (מ״א יח מג–מד). — ובתו״מ: זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי, ראה שלש שוחטין עליו בשמיני שלו (פסחי׳ ח ה). יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה שבעה (סוכ׳ ד ג). על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד וכו׳ הוא יענה אתכם (תענ׳ ב ד). תגלחת הטומאה כיצד, היה מזה בשלישי ובשביעי ומגלח בשביעי (נזיר ו ו). פרח (גוזל) מן (הקן) הראשונה לשניה, לשלישית, לרביעית, לחמשית, לששית, לשביעית, חזר פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו (קנ׳ ב ג). אין הזיה פחות משלישי ושביעי (ר׳ יהושע. כלים יז ז). הזה מששית שביעית חזר והזה שביעית פסולה, משביעית שמינית וחזר והזה שמינית כשרה (פרה ד ב). כל השביעין חביבין לעולם, למעלן השביעי חביב, שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים זבול ומעון וערבות וכתוב סולו לרוכב בערבות ביה שמו, בארצות שביעית חביבה וכו׳ בדורות שביעי חביב וכו׳ באבות שביעי חביב וכו׳ בבנים השביעי חביב וכו׳ במלכים השביעי חביב וכו׳ בשנים שביעי חביב וכו׳ בשמטים שביעי חביב וכו׳ בחדשים שביעי חביב (מד״ר ויקר׳ כט). — ובסהמ״א, גם בצרוף שביעי לפלוני, במשמ׳ בן הדור השביעי שאחרי פלוני, מעין שמוש זה בספרים סדוריים אחרים: והטעם כאשר אמרו חכמינו כי עדה וצלה נמנעו כי פחדו להוליד בנים בעבור שיהיו שביעיים לקין ויהרגו או ימותו (ראב״ע. בראש׳ ד כג). — *ובנקב׳ שְׁבִיעִית במשמ׳ שנה שביעית שבשמטה, גם מ״ר שביעיות: שדה שנטייבה בש״א אין אוכלין פירותיה בשביעית (שביע׳ ד ב). אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין (שם ח ג). אין לוקחין עבדים מדמי שביעית (שם ח ח). שביעית משמטת את המלוה (שם י א). בתחלה היו קורין אותן אוספי שביעית, משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית (ר׳ שמעון, סנה׳ ג ג). סוחרי שביעית זהו תגר שביעית, אי זהו תגר שביעית, ישב לו כל שני שביעית ובשביעית התחיל נושא ונותן בפירות שביעית אין מקבלין אותו עד שתגיע שביעית אחרת ויבדק ויחזור חזרה גמורה, תני ר׳ יוסי שני שביעיות (ירוש׳ שבוע׳ ז ד). היהודים הללו שומרי שביעית הן וכו׳ היהודים הללו שומרי שבתות הן (מד״ר איכ׳ פתיח׳, רבי אבהו פתח). — *ובצרופים, ערב שביעית, מוצאי שביעית במשמ׳ השנה שלפני שנת השמטה ושאחריה: פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן (שביע׳ ב ה). בארבעה פרקים הדבר מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה (אב׳ ה ט). — *ובקצור שביעית במשמ׳ פרות שביעית, דמי שביעית, קדושת שביעית: מודה ר׳ יהודה בנותן לחמותו שביעית שאינה חשודה להחליף להאכיל את בתה שביעית (דמאי ג ו). הטומן לפת וכו׳ אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשרות (כלא׳ א ט). כלל גדול אמרו בשביעית, כל שהוא מאכל אדם וכו׳ יש לו שביעית ולדמיו שביעית (שביע׳ ז א). שביעית נתנה לאכילה וכו׳ וכן

בתרומה ובמעשר שני, קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר (שם ח ג). — °ושביעית במשמ' צרוף של שבע יחידות, של ימים, או של דורות וכדו': שבע כפולות בגד כפרת שבהן נחקקין שבעה עולמות, שבעה רקיעין, שבע ארצות וכו' לפיכך חבב עליונו את השביעיות תחת כל השמים (יצירה ד טו). כי שבעתים יוקם קין, קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה, שבעים ושבעה, לשון רבוי שביעיות אחז לו (רש"י, בראש' ד כד). שבעתים, שבע שביעיות, כאור של שבעת הימים, הרי ארבעים ותשע שבעיות (הנ"ל, ישעי' ל כו). חשוב צ"א יום כולן שביעיות תמימות הן (הנ"ל, ערכי' כו.). האמנם הקף השבעיות סדור בהרבה ממצותינו, הננו מחזיקים במלאכה ששת ימים ובשביעית נשבות ואחר שבע שביעיות של שנים ג"כ נשבות שנה (ס' החנוך). בג"ד כפר"ת שבהם נבראו כל השביעיות למעלה ולמטה ובהם מצויירים הז' כוכבי לכת (גיקאטיליה, שערי אורה, מנטובה, קג:). — °ובתורת הנגינה, שביעית במשמ' צרוף שבעת טונים רצופים בסלם הקולות, שהוא גדול או קטן יותר בסולמים השונים, septima maior :א septima minor: ואם יערכו הקולות וכו' כמו ט' אל ח' שביעית הגדולה (יאזועל, למודי הטבע, עח.). ואם יערכו הקולות וכו' וכמו ט' אל ח' שביעית הקטנה (שם שם). — °ובחשבון, שביעית במשמ' חלק שביעי מן היחידה: והמדקדק במדידת העגול אשר בתוך המרובע המושש לעגול בארבע צלעותיו ימצא המרובע מוסיף על העגול שביעית המרובע ומחצית שביעיתו (ראב"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת, הקד', 4). אתה לוקח מחצית הקוטרים ותחברם ותרבעם ותוציא ממרובעם שביעיתו ומחצית השביעית (שם ב 7, 68).

***שְׁבִיץ**[1], ס"ז, — כמו שָׁבָץ: יכול בגד גדול לבן מטמא בזב וכו' הא קטן צבוע עד שאתה מרבה שביץ של סבכא והגגלים[2] ת"ל בגד בגדיו ריבה (ספרא שמיני פרשה ז, ויק, כח: וכעין זה שם פרשה ו, גג.). — ואמר המשורר: קצץ חוט שביצי וציצי (רשב"ג, ארוממך, ביאליק-רבניצקי ב, 93).

1) [בעקר רק נ"א במק' שבים, כנראה בהשפעת שמושי השרש שבץ, עי' שם.]

2) [עי' לו אצל קר ים Lehnw. II, 170.]

°**שָׁבִיר**, ס"ז, — משתבר, נתן להשבר, zerbrechlich; fragile, נוהג בספרות ובדבור.

***שְׁבִירָה**, ס"נ, — שה"פ מן שבר, מעשה השובר: היא הוויה היא הקמה היא שבירה היא נתיצה היא גאולה היא פדייה (ירוש' ערל' א ג). שלא יבא לידי שבירת עצם (שם פסח' ו ה). — ובסתמ"א: זה יקרה מחמת שבירת הנצוצות מהאדים העבים אשר על האופק (טוביה כץ, מעשה טוביה, עולם הגלגלים ז, מז:). — °וברפואה, חולי השבירה, Bruchleiden; hernie; —ia: באשה שיש לה חולי השבירה והיא למודה לראות בכל עת שבודקת (נודע ביהודה ה' נדה נח). — °ובחכמת הלשון, תנועת החירק, הקרובה אל יוד[1]: והדומה לו (להאלף) בקלות הוא היוד והיא הברה נקראת שבירה ומהם מי שקורא נמיכה (ר' נסים, פי' ספר יצירה, קונטרס המקורה, דוקס, יג). — °ובמשמ' שבירת כלים בקבלה: באשר רצה הקב"ה שתהיה בחירה לאדם ע"כ רצה שיהי' טוב ורע וכו' וע"כ עשה ענין השבירה שהיא שורש כל שליטות הרע במציאותו (רמח"ל, פתחי חכמה ב, כט).

°**שְׁבִירוּת**, ס"נ, — תכונת הדבר השבור: ושבירות הלב נקרא מירור דבת' לב יודע מרת נפשו (מדה"ג שמות א יד, הופמן, 8). מתודה אני לפניך יי' אלהי בכפיפת ראש וכו' בשבירות לב בנמיכות רוח וכו' (רבינו נסים, רבונו של עולם, ודוי הגדול, סדר יום כפור קטן). — °ובמשמ' תכונת הדבר השָׁבִיר, הנתן להשבר, נוהג בספרות ובדבור.

א. **שְׁבִית**, ס"נ, — כמו שְׁבִיָּה: אוי לך מואב אבדת עם כמוש נתן בניו פליטם ובנתיו בַּשְּׁבִית למלך אמרי סיחון (במד' כא כט).

1) [תרגי' הערב' כַּשְׁרַה [a] במשמ' זו.]

a) كسرة

ב. שְׁבִית, ס״נ, כנ׳ שְׁבִיתֵךְ, שְׁבִיתֵנוּ, שְׁבִיתְכֶם, שְׁבִיתָם, שְׁבִיתְהֶן, מ״ר כנ׳ שְׁבִיתַיִךְ, — **א)** שב האלהים את שבית האדם: ויי׳ שב את שבית[1]) איוב (איוב מב י). — ואת שבית העם והארץ: ושבתי את שביתכם[2]) וקבצתי אתכם מכל הגוים (ירמ׳ כט יד). ושבתי את שְׁבִיתְהֶן[3]) את שבית[1]) סדם ובנתיה ואת שבית[1]) שמרון ובנותיה ושבית[4]) שְׁבִיתַיִךְ בתוכהנה (יחזק׳ יו כג). והיה חבל לשארית בית יהודה וכו׳ כי יפקדם יי׳ אלהיהם ושב שְׁבִיתָם[5]) (צפני ב ז). רצית יי׳ ארצך שבת שְׁבִית[6]) יעקב (תהל׳ פה ב). שובה יי׳ את שְׁבִיתֵנוּ[7]) כאפיקים בנגב (שם קכו ד). — **ב)** ועם הפעל, השיב שבית פלוני: והיה באחרית הימים אשיב את שבית[1]) עילם (ירמ׳ מט לט). עתה אשיב את שבית[1]) יעקב ורחמתי כל בית ישראל (יחזק׳ לט כה). נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שביתך[8]) (איכ׳ ב יד). ועי׳ שְׁבוּת.

***שְׁבִיתָה**, ס״נ, — מעשה השובת ביום השביעי, שמירת שבת, בטול מלאכה בשבת, ואף הִמָּצא האדם במקום זה או זה בשבת[9]): המעלה פירות מן הגליל ליהודה וכו׳ אוכל מהם וכו׳ עד שהוא מגיע למקום השביתה והרוכלין המחזירין בעירות אוכלים עד שמגיעים למקום הלינה (מעשר׳ ב ג). נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהן (שבת קכא ו). מי שבא בדרך והיה ירא שמא תחשך[10]) לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום, שביתתי בעקרו מהלך ממקום רגליו ועד עקרו אלפים אמה וכו׳ אם אינו מכיר וכו׳ ואמר

1) [כך הכתיב, הקרי: שְׁבוּת.]

2) [כך הכתיב, הקרי: שְׁבוּתְכֶם.]

3) [כך הקרי, הכתיב: שבותהן.]

4) [כך הכתיב, הקרי: וּשְׁבוּת.]

5) [כך הקרי, הכתיב: שבותם.]

6) [כך הקרי, הכתיב: שבות.]

7) [כך הקרי, הכתיב: שבותנו.]

8) [כך הכתיב, הקרי: שְׁבוּתֵךְ.]

9) [ע״פ הוראות אלו של הפעל שָׁבַת. ראה את חלוקתן בערך זה.]

10) [בכמק׳ ד׳ מלים אלו בנ״א: ותשכה, ותשיכה.]

שביתתי במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח (ערוב׳ ד ז—ח). ההולך וכו׳ ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו וכו׳ יחזור ויבער וכו׳ ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד (פסח׳ ג ז). השואל פונדק מחבירו ללינה אין פחות מיום אחד, לשביתה אין פחות משני ימים (תוספת׳ ב״מ ח כז). מנין שלא יעלה באילן ולא ירכב על גבי בהמה וכו׳ תלמוד לומר שבתון שבות, אין לי אלא שביתת רשות, שביתת מצוה מנין לא יקדיש ולא יעריך ולא יחרים וכו׳ תלמוד לומר שבתון שבות (ספרא אחרי, פרק ז, ויס, פג.). שהוא מצוה על שביתת בהמתו כמיהו, שנאמר למען ינוח שורך וחמורך כמוך (ירוש׳ שבת ה ב). משביתה אחת למדו כמה שביתות (רבי חנינא, שם ערוב׳ סוף פרק י). היו שנים א׳ מכיר וא׳ שאינו מכיר, זה שאינו מכיר[1]) מוסר שביתתו למכיר והמכיר אומר שביתתי במקום פלוני (ערוב׳ נב:). — קנה שביתה, עי׳ א. קָנָה, 6013. — ובסהמ״א: קנו שנים שביתה ביתר מבית סאתים ואחר כך בא להם שלישי אסורין לטלטל אלא בארבע אמות כשהיו קודם שיבוא זה, שהשביתת היא הגורמת לא הדיורין (רמב״ם שבת טז יג). — *ושביתה מעבודה ומעשה בכלל, חדילה: ותמצא תשובת הרשע וכו׳ צריכה אל שלשה דברים, האחד שביתה מן המעשה ההוא, והשני שביתת הפה והלב מלהרהר ומלדבר וכו׳ (ראב״ח הבטיח, הגיון הנפש, כז:). וישבת ביום השביעי, וכי יש יגיעה למעלה או שביתה אלא לומר מה אם למעלה שאין שם עמל ויגיעה נהגו בו שביתה, למטה שהן בני עמל ויגיעה על אחת כמה וכמה שצריכין לנהוג בו שביתה, ד״א וישבת וכו׳ ששבת מן הדיבור, ומנין שהשתיקה מן הדיבור קרויה שביתה, שנאמר וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את איוב (מדה״ג ברחשי ב ב, מרגליות, סו). כל המעשים אשר נעשו תחת השמש על ידי בני אדם וכו׳ וכל תנועותיו ושביתותיו כלן בידו אם רצה לנוע מתנועע ואם (רצה) לשבות שובת (ר״י עקנין, פי׳ אבות ב טז). כי זאת התנועה אשר נקרא שמה מבוששת יש בין רוחה יותר שביתות מן האחרת אשר נקרא שמה

1) [על המשנה ערוב׳ ד ז, המובאת לעיל.]

מהירה, וכאשר הקש: מן החץ אשר יורוהו מקשת חזקה, אמרו גם כן יש בין רַוחי תנועותיו **שביתות** (כ״י מכיזי, מו״כ א עב, הסקדי׳ הג׳). והנה החכם רבינו אהרן נ״ע באר שתוף מלת **שביתה** בכמה ענינים (כ״א הקרלי, גן עדן, סג המלות ב, מו.). באופן שלא יעמדו הטעות הנ״ל **בשביתה** כלל ועיקר (נוסח שטר לאחר רבים קלולא, פסד ולמק ערך מנהג מבטל הלכה, קמא.). — *שביתת פועלים וכדו׳, הפסקת עבודה כדי להשיג תנאים טובים יותר מן המעביד, Streik; grève; strike, נוהג בספרות ובדבור, גם בצרופים כגון שביתת רָעָב, שביתת שֶׁבֶת. — *שביתת נשק במשמ׳ הפסקת הקרבות למעשה לפני כריתת שלום Waffenstillstand; armistice, נוהג בספרות ובדבור.

***שֹׁבָךְ**, שֹׁבָךְ[1]), שֹׁבָךְ, מ״ר שבכים, שבכות, — אִרְבַּת יונים, Taubenschlag; pigeonnier; dovecot: נִיפול הנמצא בתיך חמשים אמה הרי הוא של בעל **השובך** וכו׳ נמצא בין שני **שובכות** קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו (ב״ב ב ו). חזקת חבתים והבורות והשיחין והמערות **והשובכות** והמרחצאות וכו׳ וכל שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים (שם ג א). מכר כורת מכר דבורים, מכר **שובך** מכר יונים (שם ה ג). הלוקח פירות **שובך** מחברו מפריח בריכה ראשונה (שם שם). תקדיש וכו׳ **שובך** מלא יונים וכו׳ מועלים בהם ובמה שבתוכן (מעי׳ ג ו). הזיזין והגזוריות **והשובכות** והשקיפים והסלעים וכו׳ (אהל׳ ח ב). מעשה ברבי טרפון שהיה יושב בצילו של **שובך** בשבת במנחה (תוספתי ברכ׳ ד יז). ערים שהיה לו נוטע כהילכתו או שהיה מכוון **כשובך** הזה עגול ואינו ערים (ר׳ שמעון, שם כלא׳ ג ה). בית העגיל העשוי **כשובך** אין מטמאין בנגעים (שם נגעי׳ ו ג). סוכה העשויה **כשובך** פסולה לפי שאין לה זויות (סוכה ז:). שופך שמו, ולמה נקרא שמו שובך שעשוי **כשובך** (סוט׳ מג:). ושובך, שהעמיד **שובך** לאלהים, זה המשכן שהיה עומד **כשובך**, א״ר יהודה ב״ר סימון העמיד הקב״ה משכן **כשובך** (מד״ר שמות מ). מה יונה זו נכנסת לקנה ומכרת את קנה **ושובכה** וגוזליה ואפרוחיה וחלונותיה וכו׳ מה יונה זו אף על פי שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת **שובכה** לעולם וכו׳ (שם שה״ש, הנך יפה). — וְסֻלַּם של שבך לעלות אליו: אין מוליכין את הסולם **משובך** **לשובך** אבל מטהו מחלון לחלון (ב״ם, ביצ׳ א ג). מרחיקין את הסולם מן **השובך** ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה (ב״ב ב ה). סולם של **שובך** שהוא עולה בו לעלייה, סולם של עלייה שהוא עולה בו **לשובך** (ירוש׳ ביצ׳ א ד). איני הולך אלא להביא שני גוזלות הללו מן **השובך** זה שלפני בסולם הזה שעל כתיפי (שם תעני׳ ד ז). — יוני שבך בנגוד ליוני עליה: ואין נותנים מים לפני דבורים ולפני יונים **שבשובך** (שבת כד ג). ותניא הצד יוני **שובך** ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחין וכו׳ חייב (תוספת׳ שבת יב ד). — ושבך לתרנגלת: מושיבין **שובכין** לתרנגולים בארבעה עשר (פסח׳ ד ז). — ובסהמ״א: בורגנין, כמין **שובכין** עשוין בשדות לאצור בהן תבואה (רי״ם, ערוכי׳ כא.). מנהג מפריחי יונים שמעמידין **שובכין** ופיגמין ומציבין בהן יונים שבאשי שמשבשין בהם יונים שלבני אדם אחרים (תשו׳ הגאו׳ הרכבי סנט, 182). ויהיו בגדיו לבנים ולבו שחור ברב היגונים **כשבך** היונים לבן מבחוץ ושחור מבפנים (כ״י מכיזי, תחכ׳, 233).

[1]) [אין ספק, שעקר המלה בשין שמאלית ולא ימנית, כלשון חלון וארבה, כערב׳ שֻׁבָּאכּ a), מקביל אל שְׂבָכָה (עי׳ שם) בעבר׳, וכן בא בת״י שׁוֹבְכָא כתרג׳ של אֲרֻבָּה (ישע׳ ם ח, בסורי במקומו כַּוְּתָא, חלון). ואמנם נוהג המבטא בשין ימנית במסֹרת הלמוד והדבור. ואשר לְנקודה המקורי של המלה (בארמ׳) הוא לפי עדות הערב׳ שֻׁבָּךְ או שֻׁבַּךְ, כנקוד המלה סֻלָּם, שהיא כנראה מנח שאול בעבר׳ כבערב׳. ואמנם בא במשנ׳ מנק׳ גם שׁוֹבָךְ, אך בירוש׳ שבגניזה (יו״ע א, גינצבורג, 168): שׁוֹבְבֶ[י]ה.]

a) شباك

א. שבל[1]), ממנו א. שְׁבִיל, שַׁבְּלוּל (?), א. שִׁבֹּלֶת, ב. שִׁבֹּלֶת.

[1]) [המלים המובאות כאן כנגזרות משרש זה, על אף רִחוק הוראתן המיוחדת (ועי׳ בהערות לכל מלה ומלה), אפשר לראות כלן כשאולות בעבר׳ וביתר הלשונות מן

ב. שׁבל[1], ממנו שֹׁבֶל.

שֹׁבֶל[2], ס"ז, — שפל הבגד או של גוף האדם: קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שֹׁבֶל גלי שק עברי נהרות (ישע' מז ב).

שַׁבְּלוּל[3], ס"ז, — שבלת מים (?): אלהים הרס שנימו בפימו וכו' ימאסו כמו מים יתהלכו למו וכו' כמו שַׁבְּלוּל תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש (תהל' נח ז–ט). — ובתוה"מ במשמ' בעל חיים קטן[1], לא ידוע: שבלול לחזזית[2], ממסית לעקרב (ירוש ברכ' ט ג). כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה, ברא שבלול לכתית, ברא זבוב לצירעה וכו' (שבת עז:). כמו שבלול תמס וכו' כשם ששבלול זה ממסמס והולך ורשומו ניכר, כך לשון הרע ממסמס והולך והיזקו ניכר (מדרש תהלים נח ג).[3] — ובספה"א במשמ' חלזון, Schnecke; limaçon; snail: על צואריהן חרוזי שבלולי הים (מעער שנעקען) לבנים מזהירים ויקרים (ר"ש בלוק, שבילי עולם ב, מו:). הן אנכי מצאתי את השבלול תועבת נפשך (מאפו, אהבת ציון י, 82). הדום קטן בעל ארבע רגלים תוכו הנסר אשר נעשה לשבת עליו רצוף קליפת שבלולי מרגליות וחתיכות זכוכית ראי (גוטלובר, מגלים, 153). — ואמר המשורר: וילך הזמן אחרי פעמיו כאלו שבלול הלך בתמסו (רשנ"ג, בחר מהחלי, בכודי, 7) אראה ירומם את קרניו שבלול, אראה וקרני כל צבי גודעו (יעקב פרלכסים, על מה אדכיך, הוספה למתק שפתים, 96). לולי בלבי להבך הרגשתי וכשבלול אלך למאז תמס (הוא, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, רעו). — וכמשמ' גולם הזחל: כמו הרמש הנקרא (אופער אאז) אשר מיד בצאתו מהשבלול (פופע) ישריץ ויטיל ביצים וימות בו ביום (לינדא, רשית למודים א ו, כג).

[האשור' שובל, שיבל, צורת שפעל מן וָבַל, בעבר' יבל. מכאן שְׁבִיל, הדרך המובילה, שִׁבֳּלֵי התבואה, כיבול השדה, שִׁבֹּלֶת הנהר, כלשון יובל, יבלי מים, המובילים מים. על מוצא המלים האלה כשאולות מורה שמושן, המֻגבל ברב הוראותיהן ללשון השירה, חוץ משבלת הדגן, שמקורה באשור' שִׁבֻּלְתּוּ במשמ' זו ברור למדי, ושהֻשאלה לעבר' ולשפות אחרות כמנח מסחרי. ואף צורה אחרת של אותו פעל שאול הוא סבל בסמ"ך. ועי' ג. שִׁבֹּלֶת, הערה.]

[1]) [עי' בהערה שאחר זו.]

[2]) [בערב' בא סַבָלַה a) במשמ' שולי השמלה התלויים ונסחבים על הקרקע, מן הפעל סַבַלַ b), היה תלוי ומשרבב למטה. אך בעקר יש לראות שֹׁבֶל כמבטא אחר במק' שפל, ואף שול, במשמ' שֶׁפֶל הגוף והבגד. ואמנם היו שפרשו שֹׁבֶל במשמ' „השער היורד על הלחיים ונקרא כן על דרך משבלת הנהר" (לשון אבן גיקטילא, פוזננסקי, 101), אך אין פרוש זה מתאים לענין.]

[3]) [השבעים, הוולג' והסור' תרגמו מלה זו כלשון שעוה (κηρός, cera, שעותא), והתרג' הארמ' תיבללא (מלה שאיננה בשום מקום אחר). כשם לבעל חיים הבינו או דרשו חז"ל את השם, ופרוש זה בא אצל הפרשנים שבימי הבינים על יד ההבנה: שבלת מים, וזה לשון מנחם: קבוץ מים; וריב"ג מזכיר פרוש זה וממשיך: ויבשר אצלי שאומר בשבלול ענין אחר והוא שאדמהו לדברי רבותינו ז"ל אמר רב יהודה אמר רב כל שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית וראיתי בפרוש לרבנו האיי שהוא ממיני השרץ והכתית היא מכיטה ואין ספק שהוא רמש רך ולח ראוי לרכך המכות ע"כ, וראב"ע: והוא כדמות דג במים שימס בהליכתו ויש אומרים כי למ"ד שבלול כפול והוא כמו שבולת מים גם הוא נכון, ע"כ, ובפרושו הראשון הוא מתכון למיני ה־medusa שבים. שמוש המלה במשמ' חלזון, המקֻבל בספה"א ביותר, מיסד הוא בעקר על פרוש רש"י למקרא (יש פותרין לימצ"א—הוא limax ברומ') ולגמרה (שבת ע"ז:).

פרושה הנכון של המלה תלוי בהבנת כל המשפט, הקשה במבנהו: כמו שבלול תֶּמֶס יהלך. ואולי יש להבין תֶּמֶס לא כש"ע או כפעל בנקבה, אלא כפניה בגוף שני אל אלהים, בהמשך לצווי שבפס' ז: כמו שבלול תֶּמֵס את הרשע ויהלך. ולפי זה יהיה הפרוש שבלת מים, זרם מים, הקרוב ביותר, בהמשך אל: ימאסו כמו מים יתהלכו למו שבפס' ח.]

a) سبله b) سبل

[1]) [או כדעת ראב"ע, או כדעת ריב"ג ורש"י, שנזכרו בהערה הקודמת.]

[2]) [נ"א: שבלון לחזזית.]

[3]) [וכן בארמ' שבתו"מ שבלולה, שבלוליה (ירוש' נדה ג ג).]

יא. **שִׁבֹּלֶת** ¹), ס״נ, מ״ר שִׁבֳּלִים סמי׳ שִׁבֳּלֵי ²), — ראש הקנה של צמחי תבואה בגרעיניו, Ähre; épi; ear: ויחלם שנית והנה שבע שִׁבֳּלִים עלות בקנה אחד בריאות וטבות והנה שבע שִׁבֳּלִים דקות ושדופות קדים צמחות אחריהן ותבלענה הַשִּׁבֳּלִים הדקות את שבע הַשִּׁבֳּלִים הבריאות והמלאות (בראשי׳ מא ה–ז; וכעין זה כג–כד, כו וכו׳). והיה כאסף קציר קמה וזרעו שִׁבֳּלִים יקצור והיה כמלקט שִׁבֳּלִים בעמק רפאים (ישעי׳ יז ה). אלכה נא השדה ואלקטה בַשִּׁבֳּלִים (רות ב ב). והמכו ככל יקפצון וכראש שִׁבֹּלֶת ימלו (איוב כד כד). — ובמשמ׳ ראש ענף של זית, אשכול הזית: מה שתי שִׁבֳּלֵי ²) הזיתים אשר ביד שני צנתרות הזהב (זכרי׳ ד יב). — ובחו״מ גם מ״ר שובלין: שבלת שבקציר וראשה מגיע לקמה, אם נקצרה עם הקמה הרי היא של בעל הבית (פאה ה ב). שבלת של לקט שנתערבה בגדיש, מעשר שבלת אחת ונותן לו (שם שם). שתי שבלים לקט ושלש אינן לקט (שם ו ה). מצא בראשו (של מרקולים) וכו׳ פרכילי ענבים ועטרות של שבלים וכו׳ אסור (ע״ז ד ב). והשדרה של שבולת והלבוש שלה וכו׳ וקנה של שבולת שלשה טפחים וכו׳ ומלעין של שבלין הרי אלו מטמאין (עוקצ׳ א ג–ג). שיבלת של קמה הרי היא של בעל הבית ושבקציר הרי היא של עניים (תוספת׳ פאה ב יח). השובלין שבקשין ושבשורות הרי אלו של בעל הבית (שם שם כא). הכנים שובלין לתוך ביתו לעשותם מלילות הרי זה תורם שובלין (שם תרומ׳ ג יח). עשה להם ציר של קנים שובלין ושל כל דבר פותחין ונועלין בהן בשבת (שם עירוב׳ יא יב). סיכך בשובלים אם היה הקש מרובה על הדגן כשירה (שם סוכה א ו). נרה שנה ראשונה ושנייה וכו׳ והיתה עושה קנה זרת ושבלת זרתיים (שם מנחו׳ ט ג). תיפתר בשהיה שם קלח אחד ובו חמש שבולים (ירוש׳ פאה ג א). המהבהב שיבולין באור נשבלו (שם מעשר׳ ד א). אימתי שבלים אומרות שירה בניסן (ר״ה ח.). — *ושבלת שועל ¹), sorghum; Durra, Mohrhirse; doura(h); durra: החטים והזונין אינן כלאים זה בזה, השעורים ושבולת שועל, הכסמים והשיפון וכו׳ אינם כלאים זה בזה (כלא׳ א א). אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים ובשעורין בכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון (פסח׳ ב ה). מה לחם האמור להלן חמשת המינין אף לחם האמור כאן חמשת המינין ואלו הן חיטי׳ ושעורי׳ וכוססים ושבולת שועל ושיפון (ספרי במד׳ קי). השיפון מין כוסמין, שיבולת שועל מין שעורים (ירוש׳ חלה א א). — *שבלת נרד, קנה של בשם ²): פיטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה וכו׳ מור וקציעה שיבולת נרד וכרכום (ירוש׳ יומא ד ה; ת״ב, כריס׳ ו.). ועי׳ נרד. — *ושבלת הזקן, במשמ׳ פאת זקן, ציצית שערות שבזקן ³): פאת זקנו סוף זקנו ואיזהו סוף זקנו שבולת זקנו (ת״כ, מכות כ:). — ובסהמ״א: מאן דאית ליה מעברתא בדקניה, שזקנו מחולק ומפוצל ויש בין שני שבולות כמין מעבר (כס״י, קנה ק:). ושבולת הזקן והוא מקום חיבור הלחיים למטה הנקרא בלעז מינטו״ן (ס׳ החנוך, מלוה רנב). פאת זקנך, היא שבלת הזקן (רד״ק, שה״ש, פאה). והנה האורות האלה הכח״ב שלהם קבלו אור מן האורות אוזן פה חוטם בשבולות הזקן אך השאר לא קבלו אלא מן האור הפה שבולות הזקן (רמח״ל, פתחי חכמה ב, מ:). החוט הכולל כל שבולת הזקן שהוא כלפי פנים צד הצואר כלפי הגרון והחזה (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, קרית ארבע כח, קה.). בשני שבולת הזקן התולים למטה שלא יתפשטו יותר (שם, רישא דזעיר אנפין כט, קכט.). ולכל אחד יש לו שני פאות למעלה ולמטה ועם השערות המכסים הגרון שהיא כתר לאבא

¹) [באשורי שִׁבִּלְתּ, ארמ׳ שֻׁבַּלְתָּא, סור׳ שֶׁבֶּלְתָא, ערב׳ שֻׁנְבֻּלָה a) וגם שֻׁבְּלָה b), כוש׳ סַבַל, ועי׳ ג. שבלת, הערה.]

²) [נ״א: שִׁבֳּלֵי, שִׁבֳּלֵי.]

a) سنبلة b) سبلة

¹) [גם בארמ׳ שבחו״מ (פסח׳ לה.) שבולי תעלא, ופרש רש״י שבלת שועל אביינ״א (avoine), שבלת שלה עשויה כזנב שועל, ע״כ. וכן שמוש הלשון היום. אך עי׳ לו, Flora I, 738.]

²) [בערב׳ בא שُנבלה, שבלת גם במשמ׳ אזוביון (lavendula).]

³) [בערב׳ בא שבלה גם במשמ׳ שפם.]

ולאמא עם שיבולת הזקן התולה מן הסנטר למטה (שם שם פה, קנט:).

ב. שִׁבֹּלֶת [1], ש"נ, — יאור, נהר, Strom; fleuve; river: והיה ביום ההוא יחבט יי׳ מִשִּׁבֹּלֶת הנהר עד נחל מצרים (ישעי׳ כז יב). טבעתי ביון מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים וְשִׁבֹּלֶת שטפתני (תהל׳ סט ג). אל תשטפני שִׁבֹּלֶת מים ואל תבלעני מצולה (שם שם יו). ועי׳ לקמן. — ואמר בן סירא: אל תבוש לשוב מעון ואל תעמוד לפני שבלת (ב"ס גני׳ ד כו). — ובמשמ׳ שביל [2]: אל תהי זורה לכל רוח ואל תלך לכל שבלת (שם שם ה ט). — ובתו"מ: כלי בית הבד וכו׳ בזמן שהם של עץ מנגבן והם טהורים, בזמן שהן של גמי מיישנן כל שנים עשר חדש או חולטן בחמין, רבי יוסי אומר אם נתנן בשבלת הנהר דיו (טהר׳ י ח). הנותן פירותיו בשבלת הנהר להביאן עמו אינן בכי יתן (מכשיר׳ ה ו). לגבור שהיה עובר בנהר ובנו עמו וכו׳ באה השיבולת לשטוף את הבן וכו׳ התחיל הבן צועק מלמטן אבא אילולי שאתה מחזיק בי כבר הייתי שטוף ביד השיבולת ומת (פסיקי רב׳, ותאמר ציון, קמו.). — *ובהשאלה, הִלְכוּ שִׁבֹּלֶת, הלכו כאלו בזרם אחד, בצותא, באמצע הדרך [3]: בשעת הרגל הטהורין מהלכין שיבולת והטמאין מהלכין מן הצד (ירוש׳ שקל׳ ח א). — ובסהמ"א: וכן רועה שהעביר הבהמות על הגשר ודחפה אחת מהן לחבירתה ונפלה לשבולת הנהר הרי זה חייב (רמב"ם, שכירות ג ט). — ואמר המשורר: מאד אתחל ואתחלחל ביום שדי חשפני, והשפיפון מצפון כשבולת שטפני (רשב"ג, שעה נאספר, פליט׳ י"ז תמוז, ביאליק-רבניצקי ב, 222). — ואמר המשורר: ונשטפתי משבלת יגונים והייתי כשבלת שדופה (הוא, זכרוני, שם א, 123). — ואמר המליץ: אמת אמת תרדף ולא תשחה לעצת השבלת [1] (צ"ז, ב"ס ד כו). גם מעוז חיי בין שני הקצוות נוסד על אבק פורח כקצף על מים רצים נסוג וילך והלם יבטח כי יגיחנו שבולת הזמן ואיננו (ר"ם ספנסיס, ארבע כוסות, כוס התרעלה, א). — וְשִׁבֹּלֶת כמלה שהשתמשו בה בני גלעד כדי להכיר לפי מבטאה את בני אפרים [2]: וילכד גלעד את מעברות הירדן לאפרים והיה כי יאמרו פליטי אפרים אעברה ויאמרו לו אנשי גלעד האפרתי אתה ויאמר לא ויאמרו לו אמר נא שִׁבֹּלֶת ויאמר סבלת ולא יכין לדבר כן ויאחזו אותו וישחטוהו אל מעברות הירדן (שפטי׳ יב ה—ו).

שבע [3], ממנו *הִשְׁבִּיעָה, שָׁבוּעַ, שְׁבוּעָה, שְׁבִיעִי, א. שֶׁבַע, ב. *שֶׁבַע, שֶׁבַע, שִׁבְעִים, שִׁבְעָנָה, שִׁבְעָתַיִם, ועי׳ שַׁבָּת.

---

1) [המלה באה גם בצורת זכר שבל (כנראה שִׁבֹּל) בצרוף פַּפֵּ שִׁבֹּל, במשמ׳ פִּיפִי יאור, קני היאור, papyrus, בסוף כתבת שעל ארון המלך אחירם מגבל (קלוזנר, אוצר הכתבות הפניקיות מס׳ 1) במלים: והא. ימח. ספרה. לפפ. שבל, שכונתן: והוא (עצמו) יִמָּחֶה ספרו (ספר החיים, במקום ששמו רשום בו) ויהיה (שוב) לקני פפיור, עי׳ טורטשינר, הלשון והספר א, עמ׳ 411 וכו׳.]

2) [וכן בשולי הדף: שביל.]

3) [קשה לראות כאן שבלת כלשון שביל, ואמנם אפשר שיש כאן תמונה משבלת הדגן, כיחס הבטוי בצותא אל „של תשלו לה מן הצבתים" (רות ב יו), כלם ביחד כגבעולי השבלת הדבקים יחד, וצ"ע. ואין להשתמש בבטוי זה במ"י לגבי אדם אחד.]

1) [עי׳ לעיל בנוסח ב"ס שבגניזה.]

2) [כאמור בערך האות ש אין כאן ענין להבחנת שין ימנית ושמאלית, אלא למבטא כל ש כמו ס בפי בני אפרים, ואם, לכאורה, לא שאלו על מבטאה של מלה אחרת, כגון שנים, שלוש, חמש, שבע וכדו׳, אין הדבר כן אלא לפי ניסוחו המקוצר של הסיפור במקרא; אבל למעשה אין כונת המספר לומר, כי ממש כך שאלו את העוברים לאמר מלה זו, שבלת, שהרי אז היו אלה מכירים בכונת השואלים והיו מתאמצים לבטא את המלה כמו ששמעו אותה מפי השואל. אלא בודאי היו מדברים אתם על ענין כזה, שהביא את הנשאלים לידי כך להזכיר מלה זו, והוא מענין אותו מעשה, כגון ששאלו אותם: ולמה אין אתם עוברים במקום אחר, והם ענו: בכל מקום אחר תשטפנו שבלת (או: סבלת) הנהר, וזאת הסבה למה שמשה דוקא מלה זו במבחן המבטא, ועל כן שבלת זו היא המשמשת גם בכתוב זה ולא שבלת הדגן. בסימן להבדל ש-שׂ בא ברשימת הטעמים של הספרדים: שבולת שׂבולת. שבלת משמשת גם בלשונות אחרות כלשון מבחן מכריע.]

3) [במשמ׳ המספר באה המלה בכל השפות השמיות, בכנענ׳ ובכתבת מישע שבע, שבעת, בארמ׳

א. שָׁבַע, קל לא נמצא.

—נפע', נשבע, נשבעת, נשבעתי, נשבעו, נשבעו, נשבעתם, נשבענו, נשבע, נשבעים, נשבעות, השבע, השבע, השבעה, השבעו, אשבע, אשבע, השבע, ישבע, תשבע, תשבעו, ישבעו, ישבעו, — נשבע האדם, נשבע שביע , נשבע לאמר, נשבע ואמר, נשבע חי ה', נשבע אם יעשה או אם לא יעשה דבר, כי יהיה או לא יהיה דבר, פן יעשה, לעשות או מעשות דבר, להרע או להיטיב, לבלתי היות דבר וכדו', נטל עליו קללת שבועה אם לא יקים את דבריו [1], schworen; jurer; to take an oath: ויאמר אברהם אנכי אשבע (ברא' כא כד). על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם (שם שם לא). איש כי ידר נדר ליי' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו (במד' ל ג). וישבע משה ביום ההוא לאמר אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה (יהוש' יד ט). השבעו לי פן תפגעון בי אתם (שפט' יט יב). כי נשבעו בני ישראל לאמר ארור נתן אשה לבנימן (שם כא יח). וישבע שאול חי יי' אם יומת (ש"א יט ו). וישבע עוד דוד ויאמר וכו' (שם כ ג). וישבע דוד לאמר כה יעשה לי אלהים וכה יסיף כי אם לפני בוא השמש אטעם לחם או כל מאומה (ש"ב ג לה). נשבע להרע ולא ימר (תהל' טו ד). נשבעתי ואקימה לשמר משפטי צדקך (שם קיט קו). כטוב כחטא הנשבע כאשר שבועה ירא (קהל' ט ב). ויקם עזרא וישבע את שרי הכהנים וכו' לעשות כדבר הזה וישבעו (עזר' י ה). — ונשבע האדם בה', באלהים, באלהי ישראל, בו, בשם ה', נשבע בשמו חי ה': ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקר' יט יב). את יי' אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע (דבר' ו יג). ואנחנו נשבענו ביי' לבלתי תת להם מבנותינו לנשים (שפט' כא ז). אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יי' לאמר יי' יהיה ביני ובינך וכו' (ש"א כ מב). כי ביי' נשבעתי כי אינך יוצא אם ילין איש אחך הלילה וכו' (ש"ב יט ח). אדני אתה נשבעת ביי' אלהיך לאמתך כי שלמה בנך ימלך אחרי (מ"א א יז). הנשבעים בשם יי' ובאלהי ישראל יזכירו לא באמת ולא בצדקה (ישעי' מח א). אם למד ילמדו את דרכי עמי להשבע בשמי חי יי' כאשר למדו את עמי להשבע בבעל ונבנו בתוך עמי (ירמי' יב טז). והמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו (תהל' סג יב). — ובקריאת האל ושמו בכנוי, באלהי אמן, בחי העולם, בפחד אביו: וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (ברא' לא נג). המתברך בארץ יתברך באלהי אמן והנשבע בארץ ישבע באלהי אמן (ישעי' סה טז)[1]. וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם (דני' יב ז). — וגם באלהים אחרים: בניך עזבוני וישבעו בלא אלהים (ירמי' ה ז). הנשבעים באשמת שמרון ואמרו חי אלהיך דן (עמו' ח יד). ואת המשתחוים הנשבעים

ובסור' שבעא, בערב' הצפונ' והדרום' שבע[a], בכוש' סבעו, בלשון מהרה בדרום ערב הובא, הבית. באשור' סיב, סבת. אוגרית' שבע(ת). כלשון שבועה וקללה בא השרש רק בעבר' ובארמ' של יהודים, המשפעת מן העבר'. כנראה מקור ההוראה הזאת בשמוש המספר שבע בקללה שבשבועה: ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם (ויקר' כו יח), שבע שני רעב (ש"ב כד יג), שש ושבע צרות (איוב ה יט), ובשבעה דרכים ינוסו (דבר' כח ז) וכדו', ובכתבת האלה הארמית הקדומה מסוגיין הרבה קללות כגון: ושבע.. . יני נשין[ה י]הינקן עלים ואל ישבע, ושבע ססיה יהינקן על ואל יש[בע] וכו' ושבע שנן יאכל ארבה ושבע שנן תאכל תולעה וכו'. ואין גם הצרוף המצוי במקרא, כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף, אלא כנוי במקום הקללות המפרשות שנאמרו למעשה בהזדמנות כזאת.

כנראה ממשפטים כגון אלו קבל ראשונה בנין הפע', השביע, את המשמ': גזר שבע צרות על פלוני, ומכאן גם נפע', נשבע, במשמ' נתחיב לחברו בקללות שבע כאלה. ואין שבועה אלא קצור במקי קללות שביעה (= שבע).

אפשר שעקר הוראת המספר שבע היא הרבה, שפע, ושבע בכלל, והוראה זו התיחדה אחר כך למספר מיחד (שבע או שבעים) כהתיחדות מלים כגון אלף, רבבה (עי' ערך זה) בהוראתן. ולפי זה אין גם שׂבע אלא צורה אחרת של שרש זה.]

[1]) [לחלק מדרכי שמוש אלו הנזכרים כאן מובאות דגמאות אך בהמשך, בשמושים בלפי האלהים או בבטויים מלאים כגון נשבע באלהים וכדו'.]

[1]) [ואפשר להבין כאן נשבע במשמ' העקרית: קלל את עצמו, בנגוד אל המתברך. ואמנם אפשר שבא כאן אף מתברך בכנוי סופרים במקו' מתקלל.]

a) سبع

ליי' והנשבעים במלכם (צפני' א ה). — ונשבע האלהים, נשבע בו, בימינו, בנפשו, בגאון יעקב וכדו': כי נשבעתי נאם יי' וכו' כי ברך אברכך (בראש' כב יו—יז). זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את זרעכם (שמות לב יג). וישמע יי' את קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר אם יראה איש וכו' (דבר' א לד—לה). ויי' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן (שם ד כא). בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב (ישעי' מה כג). אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך (שם נד ט). נשבע יי' בימינו ובזרוע עזו אם אתן את דגנך עוד מאכל לאיביך (שם סב ח). בי נשבעתי נאם יי' כי לחרבה יהיה הבית הזה (ירמ' כב ה). הנני נשבעתי בשמי הגדול אמר יי' אם יהיה עוד שמי נקרא וכו' (שם מד כו). נשבע אדני יי' בקדשו כי הנה ימים באים וכו' (עמו' ד ב). נשבע אדני יי' בנפשו (שם ו ח). נשבע יי' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם (שם ח ז). אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב (תהל' פט לו). אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי (שם צה יא). נשבע יי' ולא ינחם (שם קי ד). — ונשבע האדם בפלוני במשמ' נשבע שיהיה כמהו אם לא יקים את דברו, התקלל בו, היה לו פלוני לאלה ולשבועה: כל היום חרפוני אויבי מהוללי בי נשבעו (שם קב ט). — ונשבע ראובן לשמעון, איש לאחיו, נשבע לו שבועה וכדו': השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי ולניני ולנכדי (בראש' כא כג). וישכימו בבקר וישבעו איש לאחיו (שם כו לא). אתה אדני המלך נשבעת לאמתך לאמר כי שלמה בנך ימלך אחרי (מ"א א יג). — ונשבע לחברו במשמ' כרת לו ברית שלום: ויעש להם יהושע שלום ויכרת להם ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה (יהוש' ט יה). והגבענים לא מבני ישראל המה וכו' ובני ישראל נשבעו להם (ש"ב כא ב). — ובמשמ' השביע אותו: אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל (שם שם יז). — ונשבע לה', גם במשמ' נשבע אמונים לו: ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות ליי' צבאות (ישעי' יט יח). כי לי תכריע כל ברך תשבע כל לשון (שם מה

כג). ואת המשתחוים הנשבעים ליי' והנשבעים במלכם (צפני' א ה). וישבעו ליי' בקול גדול ובתרועה ובחצצרות ובשופרות (דה"ב טו יד). — ונשבע האלהים לאדם, הבטיח לו בשבועה, גם במשא ישר, נשבע לאבות את הארץ, את הברית: יי' אלהי השמים אשר לקחני וכו' ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ וכו' (בראש' כד ז). כי יביאך יי' אל ארץ הכנעני וכו' אשר נשבע לאבתיך לתת לך (שמות יג ה). להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם (במד' יד טז). לא ישכח את ברית אבתיך אשר נשבע להם (דבר' ד לא). ושמר יי' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתיך (שם ז יב). לשבת על האדמה אשר נשבע יי' לאבתיך וכו' לתת להם (שם ל כ). בטרם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי (שם לא כא). נשבע יי' לדוד אמת לא ישוב ממנה (תהל' קלב יא). — ונשבע אל פלוני במשמ' זו: וישבע המלך צדקיהו אל ירמיהו בסתר לאמר חי יי' וכו' אם אמיתך (ירמ' לח טז). — ונשבע על דבר, נשבע שכך הוא הדבר או שכך יהיה: וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על הדבר הזה (בראש' כד ט). מכל אשר ישבע עליו לשקר (ויקר' ה כד). — ועם בטוי המתאר את השבועה כשבועת שוא ושקר, נשבע לשקר, על שקר וכדו': או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר (שם שם כב). ואם חי יי' יאמרו לכן לשקר ישבעו (ירמ' ה ב). הגנב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר לבעל (שם ז ט). ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר (זכר' ה ד). והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר (מלא' ג ה). לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה (תהל' כד ד). — ונשבע לבטא בשפתים, כמבטא בשפתיו ללא מחשבה: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבעה ונעלם ממנו (ויקר' ה ד). — ובתו"מ: בני העיר ששלחו את שקליהן, נגנבו או שנאבדו, אם נתרמה התרומה נשבעין (השליחים) לגזברים, ואם לאו נשבעין לבני העיר, ובני העיר שוקלין תחתיהן (שקל' ב א). שאין נשבעין לעבור על המצות (נדר' ב ב). נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות וכו' וזוקקין נכסים שאין להם אחריות את הנכסים שיש להם אחריות

לישבע עלירן (קידוש' ח ה). הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי (ב"ק ט ה). המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים נגנבו או שאבדו, שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא, נמצא הגנב משלם תשלומי כפל וכו' (ב"מ ג א). שכיר בזמנו נשבע ונוטל, עבר זמנו אינו נשבע ונוטל (שם ט יב). איזו היא שבועת שוא, נשבע לשנות את הידוע לאדם וכו' נשבע על דבר שאי אפשר וכו' נשבע לבטל את המצוה וכו' (שבוע' ג ח). כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין (שם ז א). ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופין וכו' אמר לו מה אתה טועני, רצוני שתשבע לי חייב (שם שם ח). האומר נשבע אני חייב, בתורה ובשמים פטור (תוספת' שם סוף פרק ג). בראשונה היו נשבעות לשקר וקוברות את בניהם (ירוש' גיטי' ד ג). אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן (כתוב' יח.). אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת מי נשבע וכו' בזו ישבע בעל הבית ויפסיד אומן קציצה (שבוע' מו.). אי זה מלך רוצה שיהיו נשבעים בו ומשקרים (ר' פינחס, מד"ר במד' ח). — *נִשְׁבַּע שֶׁ, שיעשה דבר או שלא יעשה וכדו': נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך (תעני' ג ח). זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו (ב"מ א א). שנשבע לה שמעין שהוא נוטלה (כג הונא, ויד"ר ברא' פ). — *ונשבע בחיי פלוני היקר לו[1]: משל לאשה שהיתה אצל אוהבה ונשבעת בחיי בעלה (שם ויקר' כו). — *ונשבע ראובן על דעת שמעון, נשבע שכך העיד שמעון לפניו: אמר לבניו גזילה זו של פלוני היא, אבידה זו של פלוני היא, בזמן שהן נשבעין על דעת אביהן פטורין, על דעת עצמן חייבין (תוספת' ב"ק ו יג). — ובפהמ"א: יתומים שהוציאו שטר חוב על אחרים ואמרו להם ליתומים פרוע הוא נשבעים שפרוע הוא, שכיון שהלכה כרב פפא, שמי שמוציא שטר על חבירו ואמר לו שטר פרוע הוא נאמר למלוה הישבע עכשיו שאינו למלוה, נשבע לוה (הלכ' פסוק' לתלמידי רב יהודאי גאון 42). ועניין הבטלה בב' צדדין כגון שנשבע על דבר ידוע שאינו כן וכו' הצד השני כגון שנשבע על הידוע שהוא כן (חנוך, מלוה ל).

—הפע', הִשְׁבִּיעַ, הִשְׁבִּיעַנִי, הִשְׁבִּיעָךְ, הִשְׁבִּיעוּ, הִשְׁבַּעְתָּנוּ, הִשְׁבַּעְתִּי, הִשְׁבַּעְתִּיךָ, מַשְׁבִּיעֶךָ, הַשְׁבֵּעַ, הַשְׁבִּיעַ, אַשְׁבִּעַ, אַשְׁבִּיעֲךָ, אַשְׁבִּיעֵם, יַשְׁבִּעַ, יַשְׁבִּיעֵנִי, תַּשְׁבִּיעוּ. — השביע ראובן את שמעון, השביע אותו באלהים, הטיל עליו קללת שבועה, אשר יעשה או לא יעשה דבר, אם יעשהו או לא, אם יקים דבריו[1], beschwören, vereidigen ; conjurer, assermenter; to conjure, administer an oath: שים נא ידך תחת ירכי ואַשְׁבִּיעֲךָ בייי' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני (ברא' כד ב–ג). וַיַּשְׁבִּעֵנִי אדני לאמר לא תקח אשה לבני וכו' (שם שם לז). אבי הִשְׁבִּיעַנִי לאמר וכו' בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני (שם נ ה). כי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ את בני ישראל לאמר וכו' והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג יט). וְהִשְׁבִּיעַ אתה הכהן ואמר אל האשה אם לא שכב איש אתך וכו' הנקי ממי המרים המאררים האלה ואת כי שטית וכו' וְהִשְׁבִּיעַ הכהן את האשה בשבעת האלה וכו' יתן יי' אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך וכו' (במד' ה יט–כא). נקים אנחנו משבעתך הזה אשר הִשְׁבַּעְתָּנוּ (יהוש' ב יז). ויונתן לא שמע בְּהַשְׁבִּיעַ אביו את העם (ש"א יד כז). הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אביך את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל לחם היום (שם שם כח). הלוא הִשְׁבַּעְתִּיךָ בייי' ואעד בך לאמר ביום צאתך והלכת אנה ואנה ידע תדע כי מות תמות (מ"א ב מב). חי יי' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדני שם לבקשך ואמרו אין וְהִשְׁבִּיעַ את הממלכה ואת הגוי כי לא ימצאכה (שם יח י). עד כמה פעמים אני מַשְׁבִּעֶךָ (שם כב טז). ויכרת להם ברית וַיַּשְׁבַּע

---

[1] [אין זה דומה לשבועה המקראית, חי יי', שכונתה חי האל ויוכל לעשות לי כה וכה אם אשקר. אלא כאן קיצור מרעיון כגון: נשבע שיפגע האל בחייו או בחיי בנו וכדומה. ועי' גם נֶדֶר.]

[1] [אין זו במקרא הטלה של חובת שבועה על אחר, אלא הבעת קללות ואלות, שיחולו על מפר הברית וכדומה. ואמנם יש שהמַשְׁבִּיעַ מצדו נשבע. ובנוהג שבתלמוד המֻשְׁבָּע עונה אמן.]

אתם בבית יי׳ (מ״ב יא ד). השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ (שה״ש ב ז, ג ה). מה דודך מדוד שככה השבעתנו (שם ה ט). ויקם עזרא וישבע את שרי הכהנים הלוים וכל ישראל לעשות כדבר הזה וישבעו (עזר׳ י ה). ואקרא את הכהנים ואשביעם לעשות כדבר הזה (נחמ׳ ה יב). ואשביעם באלהים אם תתנו בנתיכם לבניהם וכו׳ (שם יג כה). וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלהים (דהי״ב לו יג). — וכמו נפע׳, במשמ׳ נטל על עצמו שבועה: ובשם אלהיהם לא תזכירו ולא תשביעו[1]) ולא תעבדום (יהוש׳ כג ז). — ובתו״ם: והעלהו (את הכהן הגדול) לעליית בית אבטינס, השביעוהו ונפטרו והלכו להם (יומ׳ א ה). כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה, אבל משביע הוא את יורשיה ואת הבאים ברשותה (כתוב׳ ט ה). היורשים משביעין אותה על העתיד לבא ואין משביעין אותה על מה שעבר (שם שם ו). אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה, נמנעו מלהשביעה (גיטי ד ג). דיכן פקדוני אמר לו נאבד, משביעך אני ואמר אמן (ב״ק ט ז, ועי׳ שבוע׳ ג יא, ה ב–ה ועוד). חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו (שבוע׳ ז ח). והשביעם משה בכל מה שקבלו בסיני שהמים יבדקו אותן (מד״ר במדי׳ ט). מפני מה משביעים את האדם ונותנים לפניו נודות מנופחות ותוקעים בשופרות, לומר אתמול היו מלאים גידין ועצמות ועכשיו הם ריקות (ר׳ סימון, פסיקתי רב׳, הדברות תני ותח, קיג:). — *והשביע על פלוני: משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך (יומ׳ א ה). שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות, משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין, השביע עליהן ה׳ פעמים חוץ לבית דין וכו׳ חייבין על כל אחת ואחת (שבוע׳ ד ג). משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון וכו׳ (שם שם ה). משביע אני עליכם כשתדעו לי

1) [כדעת רבים צ״ל תשבעו.]

עדות שתבואו ותעידוני (שם שם ט). משביע אני עליכם, מצוה אני עליכם, אוסריכם אני, הרי אלו חייבין (שם שם יג). — *והשביע האדם את יצרו, התגבר עליו ע״י שבועה שנשבע: צריך להשביע את יצרו שכן אתה מוצא בכל הצדיקים שהשביעו את יצרם וכו׳ וכשם שהצדיקים משביעין יצרן שלא לעשות, כך הרשעים משביעין יצרן לעשות (ר׳ יאשיה, ספרי דבר׳ לג).

— הפעי, *הֻשְׁבַּע, בינ׳ מֻשְׁבָּע, מֻשְׁבַּע, — שהשביעו איתו: מה אם הרשות שאינו מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה, מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה (ר׳ יהודה בן בתירה, שבוע׳ ג ו). המושבע מפי אחרים חייב (שם שם יא). אמאי חייב, מושבע ועומד מהר סיני הוא (בבלי שם כב:). מה יפהדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע, מזיד כשוגג וכו׳ (שם לז:). — *מֻשְׁבָּע במשמ׳ שופט או פקיד המשבע לדון דין צדק[1]): כי באותו יום המיתו אותו מושבעי רומה בכלי ברזל (ר״ם חלמולי, פתרון חלומות, י:). וזו נקרא לעדה שהוא של מושבעי רומה הוכרח לצאת (שם מה:).

ב. *שָׁבַע, קל לא נמצא.

— פע׳ *שִׁבַּע, — אמר שבע פעמים, ואמר הפייטן: רון פגיעות לפניך הבעו, דרך הלולך ביום ישבעו (משלם בר קלונימוס, מורה חטאים, קרובי שחרי יוה״כ).

— פעי, בינ׳ *מְשֻׁבָּע, — כפול שבע, עי׳ משבע[2]).

א. שֶׁבַע, שם מספר נק׳, סמי׳ שְׁבַע, זכ׳ שִׁבְעָה[3]), סמי׳ שִׁבְעַת, כנ׳ שִׁבְעָתָם, — מספר המוסיף אחת על שש, ועי׳ גם שביעי, שבעים, שבענה, שבעתים, 7, sieben; sept; seven — א) בנפרד לפני דברים המנויים במ״ר, שבעה אנשים, שבע

1) [כתרג׳ של הרומ׳ iuratus במשמ׳ זו, ומכאן Geschworener; juré במשמ׳ שופט מֻשְׁבָּע, בלשונות אירופה, וכן שם: מתרגמן משבע מטעם בית המשפט ובדו׳.]

2) [עי׳ גם שִׁבַּע, פע׳.]

3) [ביחזק׳ מ כו בא שִׁבְעָה על יד ש״נ: ומעלות שבעה עלותיו, כנראה בטעות המעתיק.]

נשים וכדו׳: ויצב אברהם את שֶׁבַע כבשת הצאן לבדהן ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שֶׁבַע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה ויאמר כי את שֶׁבַע כבשת תקח מידי (בראשי׳ כא כח-ל). אעבדך שֶׁבַע שנים ברחל בתך הקטנה (שם כט יח). והנה מן היאר עלת שֶׁבַע פָּרוֹת וכו׳ (שם מא ב). בנה לי בזה שִׁבְעָה מזבחת והכן לי בזה שִׁבְעָה פרים ושִׁבְעָה אילים (במ׳ כג א). פרים בני בקר שנים איל אחד שִׁבְעָה כבשים בני שנה (שם כח כז). וְשִׁבְעָה כהנים ישאו שִׁבְעָה שופרות היובלים לפני הארון וביום השביעי תסבו את העיר שֶׁבַע פעמים (יהוש׳ ו ד). ויותרו בבני ישראל אשר לא חלקו את נחלתם שִׁבְעָה שבטים (שם יח ב). ואתם תכתבו את הארץ שִׁבְעָה חלקים (שם שם ו). ויהי ארון יי׳ בשדה פלשתים שִׁבְעָה חדשים (ש״א ו א). ינתן לנו שִׁבְעָה אנשים מבניו והוקענום ליי׳ (ש״ב כא ו). ויולדו לו שִׁבְעָה בנים ושלוש בנות (איוי׳ א ב). — ואחרי הדברים העומדים למנין [1]), הנזכרים במ״ר, בנים שבעה, פרות שבע וכדו׳: ועשית את נרתיה שִׁבְעָה (שמות כה לז). כבשים בני שנה שִׁבְעָה תמימים (במד׳ כח יא ועוד). פרים שִׁבְעָה אילים שנים (שם כט לב). חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שִׁבְעָה (משלי ט א). ובני אליועיני הודיוהו ואלישיב וכו׳ וענני שִׁבְעָה (דה״א ג כד). כל הבא למלא ידו בפר בן בקר ואילם שִׁבְעָה והיה כהן (דה״ב יג ט). ויביאו פרים שִׁבְעָה ואילים שִׁבְעָה וכבשים שִׁבְעָה וצפירי עזים שִׁבְעָה לחטאת (שם כט כא). — ולפני שם מספר אחר, המשלים את הסכום, שבע שְׁנַיִם ושמנה מאות, שבע ושמנים שנה [2]) וכדו׳: ויחי שת וכו׳ שֶׁבַע שנים ושמנה מאות שנה (בראשי׳ ה ז). ויחי מתושלח שֶׁבַע ושמנים שנה ומאת שנה (שם שם כה). ובחדש השני

[1]) [במקום שיש צרך עניני להקדים ולאמור מה מונים ואחר כך תוצאת המניה, וכזה ההבדל בעמדת המלים, ולא בזמן שנכתבו בו הדברים בספר זה או זה. ואולי אף נוסחו הדברים בחלקם על פי טבלאות ורשימות ששמשו מקור לכותב, כאלה שנמצאו בבבל במספר רב. ברשימות כאלה היו המספרים רשומים בסְפָרוֹת, שנמצאו כמותן בכתבות, ולא במלים.]

[2]) [במקרים כאלה בא המנוי במ״י, לפי הנהוג אחר שם המספר שמנים וכדו׳.]

בְּשִׁבְעָה ועשרים יום לחדש (שם ח יד). שֶׁבַע שנים ומאתים שנה (שם יא כא). ושני חיי לוי שֶׁבַע ושלשים ומאת שנה (שמות ו טז). שִׁבְעָה וחמשים אלף (במד׳ א לא). שֶׁבַע שנים וששה חדשים (ש״ב ב יא). עשרים וְשִׁבְעָה אלף איש הנותרים (מ״א כ ל). שֶׁבַע ועשרים ומאה מדינה (אסת׳ א א). — ואחרי המספר הגדול, בחזרה על הדבר המנוי: מאה שנה ועשרים שנה וְשֶׁבַע שנים (בראשי׳ כג א). מאת שנה ושלשים שנה וְשֶׁבַע שנים (שם כה יז). — ובצרוף במספר אחד עם הדבר המנוי במ״י: בשנת עשרים וָשֶׁבַע שנה לאסא מלך יהודה (מ״א טז טו). בשנת שלשים וָשֶׁבַע שנה ליואש מלך יהודה (מ״ב יג י). — ובצרוף בזכר שִׁבְעָה עָשָׂר [1]): בחדש השני בְּשִׁבְעָה עשר יום לחדש (בראשי׳ ז יא). ותנח התבה בחדש השביעי בְּשִׁבְעָה עשר יום לחדש (שם ח ד). בני חרם אלף וְשִׁבְעָה עשר (עזר׳ ב לט). כל אלה וכו׳ גבורי החילים שִׁבְעָה עשר אלף ומאתים יצאי צבא למלחמה (דה״א ז יא). לחזיר שִׁבְעָה עשר להפצץ שמונה עשר (שם כד טו). — בסמוי בזכ׳ שִׁבְעַת בצרופים שבעת ימים [2]), אלפים וכדו׳: ויחל עוד שִׁבְעַת ימים אחרים (בראשי׳ ח י). את שִׁבְעַת המזבחת ערכתי ואעל פר ואיל במזבח (במד׳ כג ד). עשרון עשרון תעשה לכבש האחד לְשִׁבְעַת הכבשים (שם כח כא). שלש מאות אלף ושלשים אלף שִׁבְעַת אלפים וחמש מאות (שם לא מג). אם הגד תגידו אותה לי שִׁבְעַת ימי המשתה ומצאתם ונתתי לכם שלשים סדינים וכו׳ (שפט׳ יד יב). וְשִׁבְעַת ימי החג יעשה עולה ליי׳ שִׁבְעַת פרים וְשִׁבְעַת אילים תמימם ליום שִׁבְעַת הימים (יחזק׳ מה כג). ויהי מקנהו שִׁבְעַת אלפי צאן ושלשת אלפי גמלים וכו׳ (איוב א ג). וישבו אתו לארץ שִׁבְעַת ימים וְשִׁבְעַת לילות (שם ב יג). עשה המלך וכו׳ משתה שִׁבְעַת ימים (אסת׳ א ה). אמר למהומן בזתא וכו׳ שִׁבְעַת הסריסים וכו׳ (שם שם י). שִׁבְעַת

[1]) [בנגוד אל שְׁבַע עֶשְׂרֵה; וכן שלושה עשר, חמשה עשר וכו׳. אך במספר שְׁנַיִם, שְׁתַּיִם, בא שְׁנֵים עָשָׂר, וכן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, ולא שְׁנַיִם עשר, שְׁתַּיִ עשרה, בנגוד לארם תְּרֵי עֲסַר; ובמספר אחד: אַחַד עשר.]

[2]) [מעין זה: שני ימים, שלושת ימים, ארבעת ימים וכו׳, על יד שְׁנַיִם כרובים, שלושה בנים, ירחים וכדו׳.]

שרי פרס ומדי (שם שם יד). — ובסמ' בנק', רק בצרופים שְׁבַע עֶשְׂרֵה, שְׁבַע מאות [1]: יוסף בן שְׁבַע עשרה שנה (בראשי לז ב). אלפים שְׁבַע מאות וחמשים (במדי ד לו). שש מאות אלף ואלף שְׁבַע מאות ושלשים (שם כו נא). — ובכנוי שִׁבְעָתָם [2]: ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה וכו' ואת חמשת בני מיכל בת שאול וכו' ויפלו שִׁבְעָתָם [3] יחד (ש"ב כא ח–ט). — ג) בשמוש פלוגי או כולל, שבעה שבעה, שבעה ימים ושבעה ימים, שבעה לזה ושבעה לזה, במשמ' כל שבעה ושבעה לחוד, וכדו': מכל הבהמה הטהורה תקח לך שִׁבְעָה שִׁבְעָה איש ואשתו וכו' גם מעוף השמים שִׁבְעָה שִׁבְעָה זכר ונקבה (בראשי ז ב–ג). שִׁבְעָה (שבכים) לכתרת האחת וְשִׁבְעָה לכתרת השנית (מ"א ז יז). ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכו' שִׁבְעַת ימים וְשִׁבְעַת ימים ארבעה עשר יום (שם ח סה). שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוצקות לנרות אשר על ראשה (זכר' ד ב). — ובפתגמי מספר שש ושבע, שבעה ושמונה וכדו': בשש צרות יצילך וּבְשֶׁבַע לא יגע בך רע (איוב ה יט). תן חלק לְשִׁבְעָה וגם לשמונה (קהל' יא ב). — ובמשמ הכפל, שֶׁבַע כמו שבע פעמים, וכדו' [4]: ויספתי ליסרה אתכם שֶׁבַע על חטאתיכם (ויקר' כו יח). כי שֶׁבַע יפול צדיק וקם (משלי כד טז). — וְשִׁבְעִים וְשִׁבְעָה בשמוש כזה: כי שבעתים יקם קין ולמך שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה (בראשי ד כד). — ובתוה"מ: אם יש ביניהם ממין שבעה מברך עליו (ברכי ו ד). עד אימתי נקראו נטיעות, רבי אליעזר בן עזריה אומר עד שיחולו, רבי יהושע אומר בת שבע שנים (שביעית א ח). לא מנו הכמים שבעה משקין כמוני פטמים (ר' יהושע, תרומ' יא ב). אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים (בכורים א ג). ופסח דורות נוהג כל שבעה (ימים) (פסחי ט ה). שבעה דברים התקינו בית דין וכו' (ר' שמעון, שקל' ז ו). שבעת ימים קודם יום הכפ'רים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין וכו' (יומא א א). והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה וכו' וכך היה מונה אחת, אחת ואחת, אחת ושתים וכו' אחת ושבע (שם ה ג). בראשונה היה לולב נטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב נטל במדינה שבעה זכר למקדש (סוכ' ג יב). בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים, ר' גמליאל אומר בשבעה בו (תעני א ג). הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין שלש תעניות (שם שם ד). חמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וכו' בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות וכו' (שם שם ו). ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה (הדשים) לאחרון (יבמ' ד ב). מעשה בהילני המלכה שהלך בנה למלחמה ואמרה אם יבא בני מן המלחמה בשלום אהא נזירה שבע שנים ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים ובסוף שבע שנים עלתה לא"ץ והורו בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות ובסוף שבע שנים נטמאת ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה (נזיר ג ו). היו בודקין אותן (את העדים) בשבע חקירות, באיזה שבוע, באיזו שנה, באיזה חדש, בכמה בחדש, באיזה יום, באיזו שעה, באיזה מקום (סנה' ה א). אחד אומר בחמש (שעות) ואחד אומר בשבע עדותן בטלה, שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב (שם שם ג). שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם וכו' (אבו' ה ז). שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירות (שם שם ח). אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקימו ברבי ובבניו (רבי שמעון בן מנסיא, שם ו ח). שבע הזיות שבפרה מעכבות זו את זו, שבע הזיות של בין הבדים ושעל הפרוכת ושעל מזבח הזהב מעכבות זו את זו, שבעת קני מנורה מעכבין זה את זה, שבעה נרותיה מעכבין זה את זה (מנחי ג ו–ז). שבע מדות של לח היו במקדש הין וחצי ההין וכו' (שם ט ב). כשהוא (הכבש) חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה, כיצד קולו שבעה, שתי קרניו שתי חצוצרות, שני שוקיו שני חלילין וכו, (ר' יהושע, קני ג ו). עצם כשעורה שהוא מטמא

---

1) [וכן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, שְׁלֹשׁ מאות, שֵׁשׁ־אלה וכדו'.]

2) [השוה שְׁנֵיהֶם, שְׁלָשְׁתָּם וכדו'.]

3) [כך קרי; כת: שבעתים, ועי' שִׁבְעָתַיִם.]

4) [כידוע בא המספר שבע, שבעה, במקרא כבלשונות ובתרבויות אחרות, כמספר עגל או קדוש, ולא תמיד הכונה למספר מיֻחד זה אלא למשג הַרְבֵּה בכלל.]

טומאת שבעה (יָמים) (כלים א ד). חתן שנראה בו נגע נותנין לו שבעת ימי המשתה (נגע' ג ב). וממאין בשבוע אחד שהוא שבעה ימים (שם שם ד). נכנס לפנים מן החומה מנודה מביתו שבעת ימים (שם יד ב). שבעת ימים קודם לשרפת הפרה מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו וכו' ומזין עליו כל שבעת הימים מכל חטאות שהיו שם (פרה ג א). שבעה משקין הן, הטל והמים והיין וכו' (מכשיר' ו ד). בשבעה דרכים בודקין את הזב עד שלא נזקק לזיבה, במאכל, במשתה וכו' (זבים ב ב). שבעה ימים סובבין את ארץ ישראל (ירוש' כלא' ט ד). שבעה שמות נקראו לו (לשער המזרחי), שער סור, שער היסוד וכו' (שם ערוב' ה א). לאחר שבעה (יָמים) ככר עכר האבל (שם מו"ק ג ה). שבעה שמות נקראו לו (ליתרו) (מכי' יתרו מסכתא דעמלק א). שבעה גנבין הם, הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות וכו' (מכי' משפטים, מסכתא דנזיקין יג). שבע כיתות של צדיקים בגן עדן זו למעלה מזו (ספרי דבר' י). לשבע שמחות פניהם של צדיקים ראויים לעתיד לבוא, לחמה וללבנה, לרקיע, לכוכבים ולברקים ולשושנים ולמנורת בית המקדש (ר' שמעון בן יוחי, שם שם). בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים (ר' זירא, ברכ' לא.). שבעה שמות יש לגיהנם וכו' (ריב"ל, ערוב' יט.). שבעה דברים מכוסים מבני אדם וכו' (ת"ר, פסחי' נד:). שבעה זהבים הם, זהב, וזהב טוב וכו' (ר' חסדא, יומא מד:). שבעה שמות יש לו ליצר הרע (רב עוירא או ריב"ל, סוכ' נב.). שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר (מגי' כז.). דאסקיה (שהעלהו דוד את אבשלום) משבעה מדורי גהינם (סוטה י:). שבעה פרושין הן, פרוש שיכמי, פרוש נקפי וכו' (ת"ר, שם כב:). צבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה עטלף, עטלף לאחר שבע שנים נעשה ערפד וכו' (ב"ק טז.). שבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם (ב"ב טו:). שבעה לא שלט בהן רמה ותולעה (שם יז.). שבעה קפלו את כל העולם כולו (ת"ר, שם קכא:). שבעה סמנין מעבירין על הכתם, רוק תפל ומי גריסין וכו', העבירן שלא כסדרן או שהעבירן שבעתן כאחד לא עשה ולא כלום (סנה' מט:). שבע מצות נצטוו בני נח (ת"ר, שם נו.). שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ (רבא, מנחי' כט:). שבעה עשר יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו (ערכי' יג.). שבע (שנים) שכבשו (את א"י) ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר (נדה מז.). שבעה אין להם חלק לעולם הבא וכו' (אדר"נ לו). שבע בריות זו למעלה מזו וכו' שבעה דברים רובן קשה ומיעוטן יפה וכו' בשבעה דברים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו וכו' שבע מדות משמשות לפני כסא הכבוד וכו' שבעה מדורות הן וכו' שבעה רקיעין הן וכו' כנגדן קרא לארץ שבעה שמות וכו' שבע מעלות בין צדיק לצדיק וכו' שבע מדות דרש הלל הזקן לפני בני בתירה וכו' (שם לז). שבעה הבלים אמר קהלת וכו' כנגד שבעה ימי בראשית (ר' יהודה בר' סימון, מדרש תהלים לא ב). — ובספה"א: ואומר קדושתא שהיא אחת מעין שבע [ברכות] (ס"ר רב עמרם השלם ב, י:). המתפלל ברכת מעין שבע, קונה שמים וארץ, מגן אבות בדברו (רש"י, שבת כד:). ואומר ברכה אחת מעין שבע ברכות (סדור רש"י סי' תפ, 242). בלילי שבתות חוזר ש"ץ וכו' אבל אינו מתפלל שבע אלא ברכה אחת מעין שבע וכו' (רמב"ם, תפלה ט י). שבעה כוכבי לכת (ר' בח י, וילא). שבעה מי יודע (הגדה של פסח). — *שבע ברכות, כנוי לשבע ברכות חתנים. — *ישב שבעה, נהג שבעת ימי אבלות. — *ישב שבעה נקיים על מאמר וכדו', בהשאלה, שהה זמן רב (על פי ברכ' לא.). — *השגיח בשבע עינים, בהשאלה, עיין ודקדק ביותר בדבר (על פי זכר' ג ט).

ב. ***שֶׁבַע**, — רק בצרוף בַּת־שֶׁבַע[1], ש"כ מ"ר בְּנוֹת־שֶׁבַע, תאנה לבנה: היה עושה בלבסים

---

[1]) וכן בארמ' שבתו"מ ברת שובעין (ירוש' ב"ב ג ז). במקום זה בא גם בַּת שׁוּחַ, ומה שנאמר במד"ר (ברא' סוף פי' עו) על בנת שובעין, נאמר בבבלי (ברכ' מ:) על בנות שוח. וכן כתוב במקום השם הפרטי בת־שבע שבמקרא גם בַּת־שׁוּעַ (דהי"א ג ה), ונראה

לא יאכל בבנות שבע, בבנות שבע לא יאכל בלבסים (מעשר׳ ב ח). זותים מאימתי חייבות במעשרות, משיכבר צמייא קייטא, לא ביכר צמייא קייטא, משביכרו בנות שבע (ר׳ חייה בשם ר׳ חנינה, ירוש׳ שם א ג).

שִׁבְעִים [1], שם מספר זו״נ, — שבע פעמים עשר, 70; siebzig; soixante-dix; seventy: כי שבעתים יקם קין ולמך שִׁבְעִים ושבעה (בראש׳ ד כד). ויהי כל ימי למך שבע וְשִׁבְעִים שנה ושבע מאות שנה (שם ה לא). ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שִׁבְעִים נפש (שמות א ה). בְּשִׁבְעִים נפש ירדו אבתיך מצרימה (דבר׳ י כב). ועי׳ שֶׁבַע. — ובתו״מ: הרי אני כבן שבעים שנה (ר׳ אלעזר בן עזריה, ברכ׳ א ה). אין דנים לא את השבט ולא את נביא השקר וכו׳ אלא בבית דין של שבעים ואחד (סנה׳ א ה). והיה (מרדכי) יודע בשבעים לשון (מג׳ יג:). ועי׳ לָשׁוֹן, 2739. — ונוהג השם שִׁבְעִים ככנוי לתרגום היוני של המקרא המיוחס לשבעים הזקנים, Septuaginta.

שִׁבְעָנָה [2], — כמו שבעה: ויהי לו שִׁבְעָנָה בנים ושלוש בנות (איוב מב יג). — ובספה״א: ועשה הארבע תולדות וכו׳ מתהפכים כפי הפוך והכח לשבענה הככבים וראשי התלי והמזלות, וכל הככבים יש להם כח עם שבענה המשרתים במפעליהם (ראב״ע, ספר למשלה בקדרות, ג).

שגם כאן הוראת השם הפרטי היא כבמ״נה, ולא נתברר מקור השם ולא צורתו המקורית.

ובהמליץ א יה, עמ׳ 262 מעיר מ. ליכטנפלד בצדק על כך, כי מאמר חז״ל „ראויה היתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגה" (עי׳ פַּג) מתכון להוראה זו של בת־שבע בחדוד: לא בת־שבע בשלה היתה או אלא פגה. ועי׳ בדברי לוֹ כרך I, עמ׳ 241 ואילך.]

1) [אין כאן כמובן מ״ר סתם מן שבע (שכן שבע עצמו הוא רבוי), ושים לב להבדל במבנה המלה שלשים, ארבעים, שבעים וכו׳ תמורות על עשר פעמים שלוש, ארבע, שבע, למלת עֶשְׂרִים שהיא כאלו מ״ר או מ״ז מן עשר(ה), ולא כמבנה המלים zwanzig, twenty בלע״ז, בצורה מרחבת ממספר השנים.]

2) [אולי ט״ס, כדעת רבים. ובדרש בתרגום הארמי: והוה ליה ארבסר בנין, כלו׳ כפל ממה שהיו לו בראשונה.]

שִׁבְעָתַיִם, שם מספר, שִׁבְעָתַיִם, — שבע פעמים, כפול שבעה; sieben mal; sept fois; seven times: כל הרג קין שִׁבְעָתַיִם יקם (בראש׳ ד טו). והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שִׁבְעָתַיִם כאור שבעת הימים (ישעי׳ ל כו). אמרות יי׳ אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שִׁבְעָתַיִם (תהל׳ יב ז). והשב לשכנינו שִׁבְעָתַיִם אל חיקם חרפתם אשר חרפוך אדני (שם עט יב). לא יבוזו לגנב כי יגנוב וכו׳ ונמצא ישלם שִׁבְעָתַיִם (משלי ו לא).

א. **שבץ** [1], ממנו מִשְׁבְּצוֹת, א. שָׁבָץ, תַּשְׁבֵּץ.

ב. **שבץ** [2], ממנו ב. *שִׁבֵּץ, שָׁבָץ.

א. **שָׁבַץ** [3], קל לא נמצא במקורות הקדומים.

— פִּעֵל, שִׁבַּצְתִּי, — שִׁבֵּץ, קשט ורקם בטבלאות זהב וכדו׳: וְשִׁבַּצְתָּ [4] הכתנת שש וכו׳ (שמות כח לט). —

1) [גזניוס (Thesaurus, עמ׳ 1356) השוה אל הפעל הערבי הנדיר תַּשַׁבַּץ a) במשמ׳ היה (העץ) מסבך בענפיו וכדו׳, ואחרים אל השם שִׁבְּסָנוּת באשור׳ המורה על מין ממיני המלאכות שבאמנות. אפשרות אחרת היא לחבר שרש זה עם שפץ, הבא בארמ׳ שבתו״מ במשמ׳ תקון וחזוק בדק.

ואולם השבעים כב־ תרגמו משבצת κοσυμβωτοί מציצות, כמו שתרגמו שביסים κοσύμβοι בלוריות, ציציות. ואם נכון הפרוש הנתן לעיל למלה שבים, כשלט קטן ועגול בדמיון לשמש, כי אז אין הוראת הפועל שבץ אלא קשט בשלטים קטנים באלה, של זהב או של כסף, ואף בלוחי־ת של אבנים יקרות. ועי׳ גם בהערה להלן, ובהערה לערך שָׁבָץ.]

2) [עי׳ שָׁבָץ, הע״ה.]

3) [עי׳ בהערה הבאה.]

4) [השבעים מתרגמים וְשִׁבַּצְתָּ כאלו במאר וּשְׁבַצְתָּ, κοσυμβωτοί, מציצות מעשה שביסים, אבל משבצים זהב (שמות כח כ): περικεκαλυμμένα χρυσίῳ, עטופים זהב. ולג׳ מתרגמת וְשִׁבַּצְתָּ, stringesque, וקשרת, ועי׳ בהערות שלפני זו. בתרג׳ הארמיים בא בכל מקום רמץ במק׳ שבץ, ועי׳ ב. רמץ. וריב״ג פרש כל לשון שבץ במעשה עינים קטנות ברקמת הארג.]

a) تشبص

זבתו"ם: ואלו הן גולמי כלי מתכות שהן טהורין, כל שהוא עתיד לשוף ולגרר ולכרכב לשבץ ולהקיש בקורנום (תוספת' כלים ב"מ ג י). — ובסהמ"א גם בהשאלה: מכתב שלחתם ולבב לקחתם, החור בתכלת שבצתם והשהם בפוך הרבצתם (ר"י הלוי, מכתב בשם ר"י מיגש לחכמי נרבונה, האסיף תרכ"ד, 151). ושבץ משבצות מלים ארוגים בשכל לא בארגמן ובשרד (ר"י חריזי, הקד' תחכ', 1). ויטוה לשוני פתיל רעיוני ובגדי זמני בשירי אשבץ (שם, 6). ובתוכם איש זקן יקבץ מן התעודות נפוצותיהם וישבץ מן המ.יצות חליצותיהם (שם ח 84). חליצות המליצות משבץ ונפוצות התבונות מקבץ (שם כ, 388). אמנם מי ששיבץ אבן מקיר או כפים מעץ מה כבוד יהיה להם מזה (ר"י אברבנאל, נחלת אבות 7, איזהו מכובד). לפי שהכבוד הנעשה לחכמים הוא פרסום מעלותיהם כשבץ הזהב למרגלית (שם שם). דת אל תערב באגדות של דפי, אבני יקר בכלי בדיל שבצת (פרנסים, לבי מודה, קבץ על יד א, 118). — ואמר המשורר: וזממיו שבצוהו ומחשביו ארגוהו (ר"י הלוי, על משכבי בלילות, זמורה א, 62). כוס כלבנת ספיר אחזה עינים ובכתם אופיר שבצה ידים (הוא, הבכוס, שם ג, 334). דמיונו כאריה לשונו אדמדמת, עיניו אדם פטדה בחריהן שבצו (לטרים, נסיא בישראל, ממאריס לגוטלובר, 9).

—פע', בינ' משֻׁבָּצִים, — מְשֻׁבָּץ, ששבצו אותו, שמלאו בו לוחיות לוחיות: וע' ה החשן וכו' ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן וכו' מְשֻׁבָּצִים[1] זהב יהיו במלואתם (שמות כח יח—כ). — ובסהמ"א: ובכפלי יריעות שובצו אבנים יקרות (חי בן מקיץ, הקד' ז). הכתונת בין של כ"ג בין של הדיוט משבצת היתה שהיא בתים בתים באריגתה (רמב"ם, כלי המקדש ח טז). ולחבר מליצות בזהב היופי משבצות (ר"י חריזי, תחכ' א, 19). ואקום ואחבר תפלה נמרצת, בתוכחות מוסר משבצת (עמנואל, מחב' כו, הברמן, 747). — ואמר הפיטן: עלמות קומה ימלא בכתנת כפולה משובצת יד פסי יד (יוסי בן יוסי, אזכיר גבורות, סדור רס"ג, נ"ט). וזמן לשרתך בחריטים

[1]) [יש גורסים גם בפס' יא: מְשֻׁבָּצוֹת בבק' מִשְׁבְּצוֹת, ועי' מִשְׁבֶּצֶת.]

משובצים (רסע"ג, אב ידעך, הוסענא, סדור רסע"ג, רמא). נוהלים לכסותו משובצים (הוא, אלהים יה מקדם, שם, תיג). רע יאחזנו השבץ וגבר טוב בכל פאר ישובץ (אל חי, קרובץ, אהג'יל, סמע"ל). — ואמר המשורר: בשריונים משבצים כגלים, ומגנים אדמים כגוילים (ר"ש הנגיד, הלי תעם, הברמן א, 18). אזי באו אלי מצע משבץ בארגמן ומכלולים רקומים (הוא, התדע את פעלי, שם ג, 12). וספירים יפזר אל ספרים משבצים בכל משי ורקמה (יוסף בן חסדי, הלבבי חן, שעה"ש 29). כתנות תהלות ארגו אתם ידי אמן ובזהב אהבה שבצו (רמב"ע, רכבי נדדים, ברודי, קלח).

—קל, בינ' פעו', *שָׁבוּץ, — כמו מְשֻׁבָּץ: צוארך אפדתי דברותי וכו' הרי חמשים ותשע מצות שבוצים במצות לא תגנוב (רסע"ג, אזהרות, סדור רסע"ג, ריב). והכהן שביץ בהוד אבני זכרון (רסב"ג, אשרי עין, מוס' יוה"כ ספרד', ביאליק-רבניצקי ב, 216). מטור וקדה קרוצה ובחן והוד שבוצה (מנחת יהודה שנא נשים, עטם זקנים, ה:). שבוצים מעשה אמן ולא מחור וארגמן (מעשה הרב דון יצחק אברבנאל, דברי חכמים, כא).

—הפע', *הִשְׁבִּיץ, — כמו פִּעֵ'. ואמר הפיטן: בשנן בשקד בשבח שירות ישביצו, בלהג בלמד בלקת לבבות יליצו (רסב"ג, אל נקדש, ביאליק-רבניצקי ג, 189).

ב. שָׁבַץ, קל לא נמצא.

—פע', *שִׁבֵּץ, — מי שאחזו הַשָּׁבָץ, ואמר הפיטן: שקצתי חיי משבצת כרב בת, מעינה כלמות ורק מני דבשת (שלמה הבבלי, אספה לדעת, זולת שבת ברכאשית).

שָׁבָץ[1]), ש"ז, — חֻלְשָׁה, התעלפות מות וכדו': עמד נא עלי ומתתני כי אחזני הַשָּׁבָץ כי כל עוד

[1]) [כך בקרוב הוראת המלה לפי הענין, ועל כן אפשר שיש לחבר מלה זו, כדעת אחרים, עם הערבי צ'בש a) (בשֹבל הרגאים), כ"ש' צ'בב, חלש, מתעלף, וקרוב לך תרגי השבעים (σκότος δεινός), חשך חזק, והוולג' מתרגמת angustiae, פחד מור, ת"י רתיתא, רעידה, וע' רש"י, המזכיר גם את דרשת חז"ל; ואין

a) ضبس

נפשי בי (ש"ב א ט). — ובספה"מ"א גם במשמ' עֲוִית ושתוק, cramp ; crompe ; Krampf : שאחזנו השבץ וגדלו מהומותינו ורבו אנחותינו בבוא שמועת חתתנו (צ"ל חתנני) כי טבע בים וכל ממונו אבד (ד"ה של יהודי מגרים וא"י, יעקב מן, ב, 40). — ואמר הפיטן: פלץ ושבץ לבשוני בעת אחזה מוני עקטים (מאיר בר' אלעזר, ציון לפירת, קינ' ה"ב). שבץ אחזתני ביולדה וכח אין ללדה (אזרחי מעבר הנהר, סליחי ד' עשי"ת). שבץ אחזני עצמי חרו (סבן אחזני, סליחי ספר' יוה"כ, מחז' איטלי ב, לד.). — ובספרי רפואה: עשתונות החולים תאבדנה וכמעט קט יגועו החולים ומתו, לפעמים יאחזם לפני מותם השבץ (י. טוביה, סדיפתיריה, 25). — ושבץ הפצעים, tetanus : לא ינגפו לעלם התרנגולים במחלת שבץ הפצעים והיונים בשטות דכלבים (שם, 31). — ושבץ הלב, במשמ' שטף דם פניםי הנגרם ע"י בקיעת עורקי הדם ומביא לידי שתוק או מות, Herzschlag ; apoplexie ; (ע־), נוהג בספרות ובדבור.

השבץ אלא בגדי כהונה (תנחו' מלורע ז) כרמז להריגת כהני נב, ובדרך הדרש הלך רלב"ג וז"ל: שהלבוש שהיה לבוש היה משובץ להוסיף לו חוזק באופן שלא יוכל החרב לחתכו בקלות ואמר שאול שהחנית שנפל עליו אחז לו השבץ ולזה לא היה יכול לעבור לדקרו וכו', ע"כ. ורד"ק אינו קובע הוראה מדיקת אלא אומר: שם חולי אולי יקרה לאדם מחמת מכת חרב, ע"כ. תמוהה דעת ריב"ג, הרואה גם כאן, כבכל שרש שבץ, לשון עינים (שבאריגה), עיין בערב': תפשני העיון ר"ל ההקפה שהקיפוהו אנשי המלחמה וסבבוהו ולא יכל להנצל מהם.

אך אחרים הבינו שבץ כמשמ' אחוז ושתוק האברים כדברי ר' ישעיה בפרושו: כשאדם מתפחד הרבה כל איבריו נקמטין וזהו כתונת תשבץ שהיתה ארוגה קמטין שהחוטים נקמטין ע"י אריגה ונעשין גומות גומות ע"כ. וכן נוהגת המלה היום, ומעין זה רשם המחבר בשולי מלון גזניום: שנג[a] בערב', crompe. ואמנם לא מן הנמנע הוא שגם שָׁבָץ זה, כמו א. שבץ וכן שְׁבִיס, קשורים הם בלשון עם שֶׁמֶשׁ, ושעקר הוראת השם היא מכת שמש ובו נתבאר שתוק פתאומי במחשבת הקדמונים כמכת השמש. ולפי זה יהיו גם מלם אלו קרובות אל א. שבץ.]

[a] شنج

*שבכ[1]) ממנו *שָׁבוּק, *שָׁבַק.

*שָׁבַק[2]), פ"י, — עזב, נטש, הניח, ואמר המשורר: לחיץ הארץ בחוזקה והביאה בדחק ובצוקה, לארצו הגלם בבוקה, נפשם וחיותם לשבקה (חסימען בן סלטיאל, אתן לדק, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמ', כז). — שָׁבַק חיים לכל חי, שבק חיים לכל ישראל[3]) וכדו', הניח להם חיים כשנפטר ומת: ראובן נפטר לבית עולמו וחיי למרנא גאון שבק וכו' ראובן נפטר לבית עולמו וחיי לאדוני שבק (תשו' הגאו' הרכבי שכג–ד). אחר ימים נפטר ראובן וחיים לכ"ר שבק (שו"ת מהרשד"ם, יו"ד עה). אחר כך נפטר ראובן לבית עולמו וחיים לכל ישראל שבק (שו"ת ר"מ אלשיך סט). הלך לעולמו וחיים לעמו שבק (מלכה משכה ה.ח"ג, וכסטין I, 217). ובעוה"ר כ"ב תמוז הלך ח' שב"ח לטבול בים בלי ידיעתי ונטבע וכו' ברוך דיין האמת וחיים שבק לנו ולכל ישראל (סידור, מעגל טוב השלם, 42). וזה גרם כי בעוה"ר אח"כ רבים מישראל אשר כבד[4]) חולים ונפטרו לב"ע חל"ש[4]) (שם 52, ומעין זה שם, 66). ועי' חי, 1520.

—נפע', *נִשְׁבַּק, — נעזב, ואמר המשורר: מר צעקו גם נאקו כי נשבקו, גם שרקו כלם כצאן גועים.

---

1) [עי' בהערה שאחר זו.]

2) [ע"פ הארמ' שְׁבַק (דני' ד יג ועוד), השכיח בתו"מ ובתרגומים, וכן בסור'. ובערב' שבק[a]), במשמ' השאיר מאחריו, קדם לפלוני. במקורות שבתו"מ אין שבק בעבר' בדגמאות מסמכות. במקום „שבקו בבית האסורים וירעב" בפסיק' רבי מר הובאה בילק"ש הנסחה: חבשוהו. שובק הבא בלשון הגאונים במשמ כלי באפיה, אינו עבר' אלא פרס', ועי' אפשטין, פרוש הגאונים, 39].

3) [במליצה על פי הארמ' שבתו"מ: לא שביק מר חיי לכל בריה (ברכ' סא:). לא שבקת חיי לברייתא (ב"ק לח:), לא שביק איסי חיי לכל בריה (ב"מ לב.), ודומה לה: הניח חיים לכל ישראל (מדרש עשרת הדברות ג, ילינק א, 72 ; איזנשטין ב, 454).]

4) [בדפוס: כבר.]

5) [לבית עולמן חיים לישראל שבקי.]

[a] سبق

(סעדיה בן יוסף, יוס הזכרה, פירי תימן, הידלזון-טורטסיגר, 258).

א. שבר [1], ממנו א. משבר, ב. משבר, משבר, *שבור, *שבירה, א. שבר, א. שבר, א. שברון, *שובר, *תשברת.

ב. שבר [2], ממנו ב. שבר, ב. שבר, ב. *שברון.

ג. שבר [3], ממנו ג. שבר.

א. שבר, פ"י, שבר, שברך, שברה, שברה, שברת, שברת, שברתי, שברו, שבר, שבור, שבירי, שבור, לשבר, שברי, שבר, שברם, אשבר, אשבור, ישבר, ישברהו, תשבר־, תשברו, תשברו, ישברו, ישברוהו, — שבר האדם, או האל, או רוח סערה, מקל, עץ, כלי הרש, קנה, על, דלת, חומה, עצם וכו', brechen; casser; to break: ויגשו לשבר הדלת (ברא' יט ט). לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו (שמות יב מו). ויתקעו שלשת הראשים בשופרות וישברו הכדים (שפט' ז כ). ושברה (את החומה) כשבר נבל יוצרים כתות ולא יחמל (ישע' ל יד). קנה רצוץ לא ישבר ופשתה כהה לא יכבנה (שם מב ג). ושברת הבקבק לעיני האנשים וכו' ככה אשבר את העם הזה ואת העיר הזאת כאשר ישבר את כלי היוצר (ירמ' יט י—יא). אחרי שבור חנניה הנביא את המוטה מעל צואר ירמיה הנביא (שם כח יב). מוטת עץ שברת ועשית תחתיהן מטות ברזל (שם שם יג). קול יי שבר ארזים (תהל' כט ה). בארך אפים יפתה קצין ולשון רכה תשבר־גרם [4] (משלי כה טו). — ובהשאלה, שבר את על פלוני, את מוטות עלו, פרק את מרותו: ואשבר מטת

[1] [בארמ' ובסור' תבר, בערב' ושבא' ת בר [a], בכוש' סבר, באשור' שבר, באוגרית' ת'בר.]

[2] [עי' ב. שבר, הערה.]

[3] [עי' ג. שבר, הערה.]

[4] [בסלי אחיקר שבכתבי יב באותה משמ': רכיך לשן מ[ן כלא] ועלעי תנין יתבר, ובעבר': רכה הלשון מכל (אבר אחר), וצלעות תנין תשבר.]

[a] ثبر

עלכם ואלך אתכם קוממיות (ויקר' כו יג). כי מעולם שברתי עלך נתקתי מוסרותיך ותאמרי לא אעבוד (ירמ' ב כ). אך המה יחדו שברו על נתקו מוסרות (שם ה ה). שברתי את על מלך בבל (שם כח ב). אשבר עלו מעל צוארך ומוסרותיך אנתק (שם ל ח). בשברי שם את מטת מצרים ונשבת בה גאון עזה (יחזק' ל יח). וידעו כי אני יי' בשברי את מטת עלם והצלתים מיד העבדים בהם (שם לד כז). — שבר את מטהו, את זרועו, נטל מבעליו את הכח לרדות: שבר יי' מטה רשעים שבט משלים (ישע' יד ה). את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי (יחזק' ל כא). ושברתי את זרעות פרעה (שם שם כד). שבר זרוע רשע (תהל' י טו). — ושבר האל לאדם מטה לחם וכדו', נטל ממנו פרנסתו כשבירת מטה [1]: בשברי לכם מטה לחם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל ואכלתם ולא תשבעו (ויקר' כו כו). הנני שבר מטה לחם בירושלם ואכלו לחם במשקל ובדאגה (יחזק' ד טז). ויקרא רעב על הארץ כל מטה לחם שבר (תהל' קה טז). — ושבר האל קשת ומלחמה, שבר את קשת העם, את בריח העיר וכדו', נטל ממנו את הכח להלחם ולהתגונן: הנני שבר את קשת עילם ראשית גבורתם (ירמ' מט לה). ושברתי את קשת ישראל בעמק יזרעאל (הוש' א ה). וקשת וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ (שם ב כ). ושברתי בריח דמשק והכרתי יושב מבקעת און (עמו' א ה). — ושבר את העם, את בחוריו, את מלכו: לשבר אשור בארצי ועל הרי אבוסנו (ישע' יד כה). הביא עליהם יום רעה ומשנה שברון שברם (ירמ' יז יח). כי שברתי את מואב ככלי אין חפץ בו (שם מח לח). רוח הקדים שברך (את צור) בלב ימים (יחזק' כז כו). קרא עלי מועד לשבר בחורי (איכ' א טו). ואכלי פתבגו ישברוהו וחילו ישטוף ונפלו חללים רבים (דני' יא כו). — ושבר האריה אדם או בהמה, טרף אותו: ויתנהו יי' לאריה וישברהו וימתהו (מ"א יג כו). לא אכל האריה את הנבלה ולא שבר את החמור (שם שם כח). — וביחי' שבור, בעל חיים ששברו בו

[1] [באותה משמ' בא (ישע' ג א) גם: הסיר כל משען לחם וכל משען מים, ועל כן אין לחשב על מטה ממש בהבנת צרוף זה. ועי' ערך מטה, עמ' 2943.]

אבר מן האברים: עורת או שבור או חרוץ או יבלת וכו' לא תקריבו אלה ליו' (ויקר' כב כב). — וכהשאלה לתכונות נפשיות, שבר לב האדם, גרם לו כאב גדול: חרפה שברה לבי ואנושה (תהל' סט כא). הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם (שם קמז ג). — ושבר גאון עזו, הסיר את עזות לבו הגאה: ושברתי את גאון עזכם (ויקר' כו יט). — ושבר האדם את צמאו[1]) רוה אותו, den Durst stillen; étancher la soif; to quench one's thirst: ישקו כל חיתו שדי ישברו פראים צמאם (תהל' קד יא). — ובתו״מ: שדה שקצרוה כותים וכו' שברתה[2]) הרוח או בהמה פטורה (פאה ב ז). שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות (שבת כב ג). וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה[3]) (ר״ה ג ח). כיצד הרגל מועדת, לשבור בדרך הלוכה, הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבור, היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק וכו' (ב״ק ב א). ראה אותן רצין אחר מציאה, אחר צבי שבור וכו' (ב״מ א ד). נושא שכר והשוכר נשבעים על (הבהמה) השבורה ועל השבויה ועל המתה (שם ז ח). אין מוכרין להם (לגויים) בהמה גסה, עגלים וסיחים שלמים ושבורין (ע״ז א ו). שיהא תולש את מעותיו בלשכה ויהא שובר את הדלת ונכנס (ערכ' ט ד). כלי מתכות מיטמאין ומיטהרין שבורין (ר' אליעזר, כלים יד ז). ומת, מיתתו בידי שמים, או נשבר, ששברתו חיה (מכי' משפטים עז). אוכל תשברו מאתם, באוכל תשברו, האכלתו שברתו, שאם היה קשה עליך כאוכל תשברו (ירוש' שבת א ה). לאדם שנשברה רגלו וחיתה, מצאו רופא ואמר לו כלך אצלי שאני שוברה וארפאנה (ר' מאיר, מו״ק כא:). אל תכנס לחצר חבירך ליטול את שלך שלא ברשות וכו' אלא שבור את שיניו[4]) ואמור לו שלי אני נוטל (בן

1) [גם ברומ': frangere sitim: במשמ' זו.]

2) [במדרש תנאים (דבר' כד יט, הופמן, 160): שיברתה, פע'.]

3) [יש להעדיף את נוסח המכילתא מסכתא דעמלק: וכי ידיו של משה מגברות ישראל או ידיו שוברות עמלק.]

4) [ובהמשך: רבי ינאי אמר מאי שבור את שיניו, בדין, ע״כ, כלומר נצחהו בדין.]

בג בג, ב״ק כז:). ועד שיהיו בעלים משעת שאילה עד שעת שבורה ומתה (ב״מ לה:). איד, ואיד יעלה מן הארץ, שהוא שובר לבעלי[1]) שערים, ענן, שהוא עושה בריות ענוים אילו מאילו (מד״ר בראש' יג). נזכרת אני את הצברים שהיית שובר את המלכיות בעבורי בלילה וכו' בא עלינו סנחריב שברת אותו בלילה (שם שמות יח). נטל את הטבלה מלפנינו שהיתה יפה כששה ככרי זהב ושברת (פסיק' ר״כ, את קרבני, בובר, כט:). — שבר את לבו של אדם, במשמ' שנה את רוחו, את יצרו, לרעה (לפחד) או לטובה[2]): מצוה לפרוק עם השונא כדי לשבור את לבו[3]) (תוספתי ב״מ ב כו). שלא אמרו (ישראל) האיך נחזור לאחורינו שלא לשבור לב טף ונשים (מכי' בשלח א; מד״ר שמות כא). נתכוונו המרגלים לשבור לבן של ישראל (תנחו' שלח ט). — ושברה האשה את כתבתה, ושברה על הכתבה, בטלה את תביעתה על הכתבה בשובר[4]): אם אמרה טמאה אני, שוברת כתובתה ויוצאת (סוט' א ד). שברה לו מקצת כתובתה, שברה לו על כולה (תוספת' כתוב' ד יא). כונסה ומגרשה והיא שוברת לו על הכתובה (שם שם ט א). שברה לו כשהיא תחתיו וגרשה והחזירה אליו ומת נוטלת כתובתה (שם שם ט ו). כתוב לזון את בת אשתו ושברה לו לא כל הימנו, שזכין לקטן ואין חבין לו (שם שם י ב). ועי' שובר. — וכהשאלה, שבר דברי פלוני, בטל אותם, סתר אותם: כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש (ר' נתן בר חייה, ירוש' שביעי ח א). שלא לשבור דבריו של

1) [צ״ל: למעלי, כי אין ספק שנדרשות כאן המלים ואיד יעלה (כשם שנדרש בהמשך ענן — ענוים) במשמ' יביא איד ושבר למי שיעלה את השערים, למעלי שערים, ולא לבעלי, ולא עמד תיאודור בהוצאתו על כונת המלים.]

2) [השוה לקמן, פע', שבר את האזן, הערה.]

3) [במקום זה באותו מובן בבבלי (ב״מ לב:): מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו. נ״א לשבר אינו אלא טעות.]

4) [שמוש זה של שבר מקורו בזמן שכתבו תעודות כאלה על חרסים, הנתנים להשבר ממש, והשוה בארמ' שבתו״מ בטויים כגון: האי שטרא חספא בעלמא הוא.]

די יוחנן (שבת מו.). סופו של פסוק שובר את ראשו (ר׳ שמואל בר נחמן, תנחו׳ ויקר׳ יג). דתבריא, שהם שוברים את הדברים (מד״ר שה״ש, אמרתי אעלה בתמר). — ובסהמ״א: ואין מה שאמר הכתוב וכו׳ שובר מה שאמרנו (ר״י א״ת, הקדמה א, 4). כי רצטידנו אתו איננו שובר לדברנו זה, אע״פ שבא מן צידה (שם יד, 97). ואיננו שובר עלינו מה שאמרנו וכו׳ (הוא, הסרסים לריב״ג, פרע). ואלו היתה הסברה מחזקת אותו היתה לו התורה שוברת וסותרת (ראב״ע, העבור, כד). אינו חולק עליהם וכו׳ כל זמן שאינו שובר את טעמם (הוא, מגלת המגלה, עד). ושברתי כל אתן הראיות (רמב״ם, אגרת אל חכמי מונטפליר, HUCA ג, 353). ראה רשע זה כמה הוא אוכל וכמה הוא שותה עד ששוברין את שיניו (מכוה״מ לר״י אלנקאוה ד, 230). שהבעל חושב שאסרה ככה שהיה מאוס עליה משום שהוא בקוע ושבור והוא עני (סו״ת ר״י מינץ ור״מ פאדוא לד, גז.). — ושבר שני פלוני במשפט[1], הרשיע אותו בדינו: אבל לפועלי און המשפט מחתה מפני ששוברים את שיניהם במשפט (מכוה״מ לר״י אלנקאוה ד, 223). — ואמר המשורר: שבר את לבך מתאנתו ושום חכמה ומועצה מנתו (ר״ש הנגיד, ספר את לבך, בן משלי, הברמאן, 318). אשר דמה לאיל על אפיקי מים ולא יוכל שבור צמא (ראב״ע, קרא סיר זה, כהנא א, 76). — **ושבר שַׁעַר, כמו הפקיע שער, שבר את המחיר הקבוע בשוק[2]: בשבר אשר הם שוברים, הן הן שהיו שוברים השערים מעצמן, היתה שורה פוגעת בחברתה ושואלין אלו לאלו, בכמה לקחתם היום, והן אומרין בשמונה סלעים, והן לא לקחו אלא בששה סלעים, באין אלו ונותנין שמונה סלעים מעצמן ונוטלין (מדה״ג בראש׳, מכגל וה, תסב). — **ובתורת הלשון, שָׁבַר מלה, בטא או נקד אותה בתנועת חירק[3]: לפי שמה אמולה לבתך הלי בו שבור (דונש, תשוי על רסע״ג 152, עמ׳ 54). ומנהג העברים כאשר יאמרי מאלה (מפעלי ל״ה) פעלתי שיהפכו ההא ליוד נעלם וישברו מה שיש לפניו בחיריק (דקדוק לר״י חיוג, דוקס, 99). נדה היא, והוא תאר אעפ״י שהוא שבור הפה כאשר הוא צחה צמא (ר״י א״ת, סרסים לריב״ג, כדד). וירשתם, שבור הריש בעבור שבר הוי״ו (ראב״ע, דבר׳ יא ח). כי היה ראוי להיות שבור בחיריק (הוא, שפת יתר, 21.

—נפעל, נִשְׁבַּר, נִשְׁבְּרָה, נִשְׁבַּרְתִּי, נִשְׁבְּרוּ, נשברו, נשבר, נשברים, נשברי נשברה, נשברת, נשברת, השבר, תשבר, ישבר, תשבר, תשברו, ישברו, ישברו, תשברנה, — נשבר המטה, הקנה, השבט, הפטיש, הפח, כלי החרס, הפסל, נשברה הדלת, הקרן, הקשת, שברו אותם, חל בהם שבר, zerbrochen werden, zerbrechen; se casser; to break, be broken: וכלי חרש אשר תבשל בו יִשָּׁבֵר (ויקר׳ ו כא). אל תשמחי פלשת כלך כי נִשְׁבַּר שבט מכך (ישע׳ יד כט). ביבש קצירה תִּשָּׁבַרְנָה נשים באות מאירות אותה (שם כז יא). איכה נִשְׁבַּר מטה עז מקל תפארה (ירמ׳ מח יז). איך נגדע וַיִּשָּׁבֵר פטיש כל הארץ (שם נ כג). הציתו משכנתיה נִשְׁבְּרוּ בריחיה (שם נא ל). ונשמו מזבחותיכם וְנִשְׁבְּרוּ חמניכם (יחזק׳ ו ד). למען יחרבו ויאשמו מזבחותיכם וְנִשְׁבְּרוּ ונשבתו גלוליכם (שם שם ו). נִשְׁבְּרָה דלתות העמים נסבה אלי (שם כו ב). בתפשם בך בכף תרוץ וכו׳ ובהשענם עליך תִּשָּׁבֵר (שם כט ז). נפלו דליותיו וַתִּשָּׁבַרְנָה פראתיו (שם לא יב). חרבם תבוא בלבם וקשתותם תִּשָּׁבַרְנָה (תהל׳ לז טו). נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נִשְׁבָּר ואנחנו נמלטנו (שם קכד ז). ותרץ גלת הזהב וְתִשָּׁבֶר כד על המבוע ונרץ הגלגל אל הבור (קהל׳ יב ו). — ונִשְׁבְּרָה האניה: יהושפט עשה אניות תרשיש ללכת אופירה לזהב ולא הלך כי נִשְׁבְּרוּ[1]) אניות בעציון גבר (מ״א כב מט). והאניה חשבה לְהִשָּׁבֵר (יונה א ד). וַיִּשָּׁבְרוּ אניות ולא עצרו ללכת אל תרשיש (דה״ב כ לז). — ובור נִשְׁבָּר, בור סדוק: אתי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת נִשְׁבָּרִים אשר לא יכלו המים (ירמ׳ ב יג). — ונשברה עצם אדם או בהמה, זרועו, מפרקתו: ויפל מעל הכסא אחרנית בעד יד השער וַתִּשָּׁבֵר מפרקתו וימת (ש״א ד יח). ושברתי את זרעתיו את החזקה

1) [עפ״י ב״ק כז:, עי׳ לעיל.]
2) [עי׳ פָּקַע, הערה, עמ׳ 5118.]
3) [עי׳ א. שֶׁבֶר, הערות.]

1) [כך קרי, כתיב: נשברה.]

ואת הנשברת (יחזק׳ ל כב). שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה (תהל׳ לד כא). כי זרועות רשעים תשברנה וסומך צדיקים יי׳ (שם לז יז). כתפי משכמה תפול ואזרעי מקנה תשבר (איוב׳ לא כב). — ובקצור, נשברה הבהמה, במשמ׳ נשברה ידה או רגלה: כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה אין ראה (שמות כב ט). את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשברת לא חבשתם (יחזק׳ לד ד). הנכחדות לא יפקד הנער לא יבקש והנשברת לא ירפא (זכר׳ יא יז). — ובתמונה, נשבר איש, עם, חיל, מלכות, קריה וכדו׳, הכה ונגף: וכשלו בם רבים ונפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו (ישעי׳ ח יו). נשברה קרית תהו (שם כד י). כי שבר גדול נשברה בתולת בת עמי מכה נחלה מאד (ירמי׳ יד יז). וצעקי מעברים כי נשברו כל מאהביך (שם כב כ). נשברה מואב (שם מח ד). נגדעה קרן מואב וזרעו נשברה (שם שם כה). פתאם נפלה בבל ותשבר (שם נא ח). עת נשברת מימים במעמקי מים מערבך וכל קהלך בתוכך נפלו (יחזק׳ כז לד). וידעו כי אני יי׳ בתתי אש במצרים ונשברו כל עוזריה (שם ל ח). על כן פתאם יבוא אידו פתע ישבר ואין מרפא (משלי ו יה). ועל שר שרים יעמד ובאפס יד ישבר (דני׳ ח כה). וכעמדו תשבר מלכותו ותחץ לארבע רוחות השמים (שם יא ד). ויירדפם אסא וכו׳ ויפל מכושים לאין להם מחיה כי נשברו לפני יי׳ ולפני מחנהו (דהי״ב יד יב). — ובתמונה, נשבר לב האדם או רוחו, במשמ׳ רפה עז רוחו: שלחני לחבש לנשברי לב (ישעי׳ סא א). נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמתי (ירמי׳ כג ט). קרוב יי׳ לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע (תהל׳ לד יט). זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה (שם נא יט). — ותעולה: ותשבר כעץ עולה (איוב׳ כד כ). — ובמשמ׳ פ״י, במו שבר: אשר נשברתי [1] את לבם הזונה אשר סר מעלי (יחזק׳ ו ט). — ובתו״מ: ובן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל (שבת כג ה). ודחף אחד מהן את חברו ונפל ונשברה רגלו (יומי׳ ב ג). הציר והצינור והקורה והמנעול והספתת שנשברו מתקנן במועד (מו״ק א י).

נשברה כדו ברשות הרבים (ב״ק ג א). השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה, אם נשבר הקנקן פטור (ב״מ ו ד). אמר לשומר חנם היכן שורי, אמר לו מת, והוא שנשבר או נשבה וכו׳ (שבוע׳ ח ג). נשבר העצם אם רוב הבשר קיים שחיטתו מטהרתו (חול׳ ד ו). ניטלה האוזן נשבר החדוד טהור (כלים ד א). חרחור שנפגם טמא עד שינטל רובו, נשבר מקופו טהור (שם יג ג). המצניע החבית שלא תשבר (פרה ז ח). יטול את המקל וישברנה או יעברו עליה ואם נשברה נשברה (ירוש׳ ב״ק ג א). וכן אגוזים וכן קשואים וכן כל כלי זכוכית וכן כל הנשברים כאלו (יפים לחלום) (ברכ׳ נז). וראיתי ספינה אחת שנשברה (רבן גמליאל, יבמ׳ קכא.). נפלה פרתו ונשברה, לטובתו נשברת פרתו (מד״ר בראש׳ מג). נשברה החבית נשברה לסרסור (שם דברי׳ ג). — *ונשבר קל וחמר, הפרך ופקע כחו: מה אם הכסף שאינו מוציא הרי היא מכנים, שטר שהוא מוציא אינו דין שמכנים. לא אם אמרת בכסף שהוא מוציא להקדיש ידי פדיונו, תאמר בשטר שאינו מוציא להקדש ידי פדיונו, נשבר קל וחומר וחזרתה למקרא (ירוש׳ קידוש׳ א א). — ובספהמ״א: עכו״ם שנשברה מאליה שבריה אסורים בהנאה (רמב״ם, עכו״ם ח יא). — ואמר הפיטן: (אדם) משול כחרס הנשבר, כחציר יבש כציץ נובל (ונתנה תקף, מוסף ר״ה). — ובמליצה: מי שהוא מלוה לאחד שהוא פחות מן כ״ה שנים וכו׳ הוא בטל ומבוטל כחרס הנשבר (פנקס ועד ארבע ארצות, הילפרין, 48). ותחימתו היא בטלה ומבוטלת כחרס הנשבר שאין בו ממש (שם, 70). — *ונשבר הלווה או הסוחר, פשט את הרגל, אין לו לשלם, bankerott sein; faire faillite; to be bankrupt: ראובן נשבר ונשבה והלך אל המקום אשר היה רוחו ללכת וטרם נסיעתו הפקיד סך מעות שהיו לו בידי שמעון (שו״ת מוהרשך ב קלט). ראובן ושמעון היו שותפים זמן מרובה בנכסים רבים ונשברו והיו חייבים חובות רבים ליהודים (שם שם רו). נשבר בעניני מסחר (שם רב קפג). ראובן ושמעון שותפים היו חייבים ללוי ויהודה וישברו וכו׳ ונשברו ראובן ושמעון בתוך הזמן (שו״ת תורת אמת לששון, שאלה קז, פח). על ענין פאטור

[1] [אולי, כדעת רבים, אך מ״ס במקום שברתי.]

שצוהו הבעל בית שיבטיח את סחורותיו והבטיחם ואח"כ וכו' הרויח לו הזמן ו נ ש ב ר המבטיחו (שס פאלה קס, קכה:). ובהיות שנתבטל המשא ומתן ופרעונות המסים רבו עליו נ ש ב ר עד שכל מה שנמצא לו בנכסים וסחורות היה ת"ק גסים (סו"ת תורת חסד לפרחייא, סי' רכה). ולוקח סחורה וכו' ואחר כך מראה ש נ ש ב ר (פ"א יועץ, גזל, לט). והרי אנו דומים למי שחייב חוב גדול ו נ ש ב ר ואין ידו משגת לפרוע (שס, תשובה, רפח). — *ובתורת הלשון' נשברה המלה, בטאה בקול שבור: ומפסיקין במלה הנפסקת, ומצמידין במלה הנצמד, ומגביהין במלה הנגבהת, ומשבירין במלה ה נ ש ב ר ת (הורית הקורא, דרנבורג, 74). — *ונשברה ראות, בטאה או נקדה בחירק[1]: קחי, הקיף נ ש ב ר[2]) בעבור החית שהוא בשבר (ספר דקדוק מר' הודה חיוג, דוקס, 4). — *ובמשקל השירה, חרוז נִשְׁבָּר, חרוז שאינו בנוי לפי חקי המשקל: והנה נתתי לך כלל איזה חרוז הוא שקול או איזה הוא נ ש ב ר (ראב"ע, לחות, ז:).

– פעי, שִׁבֵּר, שִׁבַּר, שִׁבַּרְתָּ, שִׁבְּרוּ, שִׁבַּרְתֶּם, מְשַׁבֵּר, שַׁבֵּר, אֲשַׁבֵּר, אֲשַׁבְּרָה, אֲשַׁבְּרֵם, תְּשַׁבֵּר, יְשַׁבֵּר, תְּשַׁבֵּרוּ, תְּשַׁבֵּרוּן, יְשַׁבֵּרוּ, — שִׁבֵּר כלים, עצים, קשתות, לוחות, קרנים, שִׁנַּיִם, צלמים, עצמות וכדו', zerschmettern; fracasser; to smash: ואת כל עשב השדה הכה הברד ואת כל עץ השדה שִׁבֵּר (שמות ט כה). כי הרס תהרסם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מצבתיהם (שס כג כד). וישלך מידו את הלחת וַיְשַׁבֵּר אתם תחת ההר (שס לב יט). וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שִׁבַּרְתָּ (שס לד א). מזבחתיהם תתצו ומצבתם תְּשַׁבֵּרוּ (דבר' ז ה). ורוח גדולה וחזק מפרק הרים וּמְשַׁבֵּר סלעים לפני יי' (מ"א יט יא). ויבאו כל עם הארץ בית הבעל ויתצהו את מזבחתו ואת צלמיו שִׁבְּרוּ היטב (מ"ב יא יח). וְשִׁבַּר את המצבות ויכרת את האשרים (שס כג יד). ואת עמודי הנחשת אשר בית יי' ואת המכנות ואת ים הנחשת אשר בבית יי' שִׁבְּרוּ כשדים וישאו את נחשתם בבלה (שס כה יג). נפלה נפלה בבל וכל

[1]) [עי' א. שֶׁבֶר, 6869.]

[2]) [המבטא השוא בתנועת חירק קצרה לפני חירק שבאות גרונית.]

פסילי אלהיה שִׁבַּר לארץ (ישעי כא ט). שויתי עד בקר כארי כן יְשַׁבֵּר כל עצמותי (שס לח יג). דלתות נחושה אֲשַׁבֵּר ובריחי ברזל אגדע (שס מה ב). וְשִׁבַּר את מצבות בית שמש (ירמ' מג יג). כי הכית את כל איבי לחי שני רשעים שִׁבַּרְתָּ (תהל' ג ח). וַיְשַׁבֵּר יי' את ארזי הלבנון (שס כט ה). קשת יְשַׁבֵּר וקצץ חנית עגלות ישרף באש (שס מו י). שמה שִׁבַּר רשפי קשת מגן וחרב ומלחמה סלה (שס עו ד). ויך גפנם ותאנתם וַיְשַׁבֵּר עץ גבולם (שס קה לג). כי שִׁבַּר דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע (שס קז טז). וָאֲשַׁבְּרָה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף (איוב כט יז). טבעו בארץ שעריה אבד וְשִׁבַּר בריחיה (איכ' ב ט). בלה בשרי ועורי שִׁבַּר עצמותי (שס ג ד). ויך את האיל וַיְשַׁבֵּר את שתי קרניו (דני' ח ז). — ושבר האל אניות: ברוח קדים תְּשַׁבֵּר אניות תרשיש (תהל' מח ח). — ואת ראשי התנינים: אתה פוררת בעזך ים שִׁבַּרְתָּ ראשי תנינים על המים (תהל' עד יג). — ובתו"מ: סימא את עינו, קטע את ידו, ש י ב ר את רגלו (ב"ק ח א). נפח בכלים ו ש י ב ר ן משלם נזק שלם (ר' חנניה, ירוש' שבת ז ב). שהרג את הנפש ו ש י ב ר את הצלוחית (ר' אבא, שס גטין ה ד). פועל ועני שעלו לראש אילן ו ש י ב ר ו סוכה (שס ב"ק י ד). (אשר שברת,) יישר כחך ששיברת (ר"ל שבת פז.). היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מספיק לקיש עליו אחת עד ש ש י ב ר ו (מד"ר בראש' לב). ונטל את המקל והתחיל מ ש ב ר את החביות[1] (תנחו' נשא, ראה ט). נטל קורדים ו ש י ב ר את החביות של משקים שהיו לו (פסיק' רבי, עשר תעשר, קכז.). עומד הייתי על הגזלן ו מ ש ב ר את שיניו להוציא מתוכם את הגזל (שס, אנכי אנכי, קנ.). קירטע העגל ו ש י ב ר את העול (מדרש הגאים, דבר' לב טו). — ובמשה"א: אני ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו מ ש ב ר לבו למקום (רש"י, קידוש' מב., ד"ה עוג מברוקאים). דרש וחקר ושאל היטב ושם אותם יחד להקניץ בדיניהם, והיו מ ש ב ר י ם[2] אחד דברי

[1]) [בפסיק' ר"ב (עשר תעשר, לז.): משבר בחביות.]

[2]) [כך בכוזרי הוצ' צפרוני (בסוף הספר עמ' לז); בדפוס' אחרים: ש ו ב ר י ם.]

חברו ולא יכלו לעמד על דין אחד (מכתב מלך כוזר לרב חסדאי). תרועה, שהיא כאדם גונה ומיליל וכו' כדי שישבר יצר הרע, כמו שעושין במלחמה שמתריעין כדי להבהיל אויביהם ולשברם (מכוה"מ לר"י אלבקאוס ב, 878). — *וּשִׁבֵּר את עצמו, עִנה את נפשו: ישרה בעיניו (של העורב) הליכת היונה, והיה משבר עצמו בהליכה (א"ב של בן סירא, אוצר מדרשים א, 48). — *ישבר את התקיעה, תקע אותה בשבירת הקול לשברים: וכשעושין תקיעה ומשברין אותה בסופה אינה יפה (ריטב"א, ר"ה פרק ד, מז.). — *ובהשאלה, שִׁבֵּר את האזן[1]), שִׁבֵּךְ את האזן, בקע ופִתֵּחַ את הלב כדי שיבין: וכתוב זה לא נכתב כי אם לשבר את האוזן שלא תתמה (רש"י, שמות יג יח). ומה ת"ל כבשן, לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע (שם יט יח). שאין לה בעצם שום מין מסיני התנועה, ואמרנו בה עלייה וירידה אין זה אלא בדרך משל כדי לשבר אוזן (ר"מ מוירונה, הגמולי הנפש, ג:). כדי לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע (רח"ם, המיוק, מלוח ל, פ' יתרו). שדברה תורה כלשון בני אדם לשבר את האזן (ר"י מוסקאטו, קול יהודה לכוזרי א, יח:). — *ובתורת החשבון, שִׁבֵּר את המשלש, חִשב את שטחו בתשברת: כי המשבר שני המשלשים ההם ומצרף תשברתם ימצא תשבורת המרובע אשר הם חלקיו (ראב"ע, חבור המשיחה והתשבורת ב ג, 59).

—הפעי, אַשְׁבִּיר, — הִשְׁבִּיר, שבר ופתח את מַשְׁבֵּר הרחם: האני אַשְׁבִּיר ולא אוליד וכו' אם אני המוליד ועצרתי (ישעי' סו ט). — *בתורת הלשון, הִשְׁבִּיר במלה, בטא אותה בקול שבור: (המשרת) העשירי נקרא תברה וכו' קביעה בתוך התיבה כקורה מהפכת היד והתיבה משבירה (הוריס הקורא, דרנבורג, 72). ומפסיקין במלה הנפסקת, ומצמידין במלה הנצמדת ומגביהין במלה הנגבהת ומשבירין במלה הנשברת (שם, 74).

—הפעי, הָשְׁבַּרְתִּי, — כמו נִפְעַ': על שבר בת עמי הָשְׁבַּרְתִּי קדרתי שמה החזקתני (ירמי' ח כא). — ובתו"מ: ואמלטה רק אני וכו' כל מקום שנאמר רק מיעוט,

[1]) [כך נכון, כתמורת הבטוי התלמודי שבך את האזן, שעקרו שׁבך, כמבואר בפרט בדברי העורך ה"לשוננו" יא, עמ' 259—268. ועי' שׁבך הערות.]

אף הוא מושבר[1]) ומולקה (ר' יודן, מד"ר ויקר' יז). וראתה אותו פניו נפוחות וגופו מושבר ומוכה (תנחו' קדושים ח).

—פעי, *שֻׁבַּר, בינ' מְשֻׁבָּר, — ששִׁבְּרו אותו: ואמלטה רק אני לבדי וכו', רק מיעוט, אף הוא משובר[2]) ומולקה (מד"ר רות, וימותו גם שניהם; מעין זה גם פסיק' רבי, ויהי בחצי הלילה, סט.). — ואמר המשורר: אבל דְּמוּם אלי מים נבוכים ואל בורות משברים (ר"ש הנגיד, שמואל קדמה, הברמן א, 63). ביום נוה ועת השקט רוח אניתו משברת (הוא, מירה בפי, שם ב, 40).

—התפ', *הִשְׁתַּבֵּר, נִשְׁתַּבֵּר, — כמו נִפְעַ': נפל לתוכו (לתוך הבור) שור וכליו ונשתברו, חמור וכליו ונתקרעו (ב"ק ה ו). שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברו חביות של יין נסך על גביהן (ע"ז ה ב). נפלה מן הגג ונשתברו רוב צלעותיה (חול' ג א). עושין מחיצה בכלים ריקנין ובמלאין שאין דרכן להשתבר (שבת קכ:). הרי שהיה טוען כדי יין וכדי שמן וראה שהן משתברות לא יאמר הרי זה תרומה ומעשר וכו' (ב"ק קטו:). עכו"ם שעובדים אותה במקל, שבר מקל בפניה חייב, זרק מקל לפניה פטור וכו' בעינא זויקה משתברת וליכא (ע"ז כ:). שנסמית עינו ושנקטעה ידו ושנשתברה רגלו (בכורות לו:). ראשי תנינים אין משתברין אלא על הסלעים (אדר"נ לג). כיון ששמעו קולו נפלו על פניהם ונשתברו שניהם (מד"ר ברלשי' לא). כמה דיו משתפך וכמה קולמוסין משתברין (תנחו' לו י). איזה יוצר מבקש שישתברו קנקניו (פסיק' רבי, בחדש השביעי, קסז:). — ובשמוש מִסְפֵּק[3]): הנכנס למרחץ אינו

[1]) [כך גם בילק' שמע' (איו' תתכג); נ"א עי' פֻּעַ'.]

[2]) [ועי' לעיל הַפעל.]

[3]) [רגילים לבאר את הצרוף השתבר (במרחץ) על השיש בשמוש השכיב עצמו על השיש לשם עִסּוּי גופו, כאילו בשבירת שרירי גופו. ואולם לא זו בלבד, שאין הנוסח מוסמך (עי' בשנויי הנוסחאות המובאים בהערות הבאות) אלא במקום זה נאמר במשנה שבת כב ו על הרוחצם במרחץ: ואין מעצבין את הקטן ואין מחזירים את השבר. ואולי זאת הכונה גם כאן.]

מתעכל ואינו מתגרגר ואינו **מ ש ת ב ר** על השיש 1) (דא"ר י). **המשתבר** 2) על שיש חבירו של חמור (רסב"ג, שם שם). — ובפהס"א: מיד **משתברת** גולגולת ראשו ומתנתקין רוב ראשי צלעותיו (היכלות רבתי, ביהמ"ד ילינק ג, 86). שכינה מתאוננת **ומשתברת** עליו (רש"י, סוטה ה., ד"ה וגבוה). משקלות **שנשתברו** אע"פ שהחזירן ושוקל בהן אינן מקבלין טומאה (רמב"ם, כלים ט ע). והשביבים העוברים בגיפים וכו' או שיהיו ישרים או מתעקלים או מתהפכים או **משתברים** (רש"ע פלק רא, ראשית חכמה ג, 44). **והמשתברים** (השביבים) הם אשר ישובו מפני הבראה אל צד המעיין (שם שם 45). מכה רוב הרים וגבעות **משתברים** העם מטורח עליה וירידה (פענח רזא עס"ח, אמשטרדם תנ"ח, פ' שלח, כ:). — ואמר הפיטן: וסרקו את בשרו במסרק ברזל **להשתברה** (ר' מאיר בן יחיאל, ארזי הלבנון, קינ' ט"ב).

ב. שָׁבַר 3) פיו"ע, שִׁבְרִים, לִשְׁבָּר־, לִשְׁבֹּר, שִׁבְרוּ, יִשְׁבֹּר, נִשְׁבְּרָה, תִּשְׁבְּרוּ, — שָׁבַר האדם בר, אֹכֶל, קנה תבואה, מזונות, Getreide, Lebensmittel kaufen; acheter du blé, des vivres; to buy corn, victuals: וכל הארץ באו מצרימה לִשְׁבֹּר אל יוסף כי חזק הרעב בכל הארץ (ברא' מא נז). יש שבר במצרים רדו שמה וְשִׁבְרוּ לנו משם ונחיה ולא נמות וירדו אחי יוסף עשרה לִשְׁבֹּר בר ממצרים וכו' ויבאו בני ישראל לִשְׁבֹּר בתוך הבאים (שם מב ב–ה). ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לִשְׁבָּר־אכל (שם שם ז). ועבדיך באו לִשְׁבָּר־אֹכֶל (שם שם י). שבו שִׁבְרוּ לנו מעט אכל (שם מג ב). נרדה וְנִשְׁבְּרָה לך אכל (שם שם ד). אכל תִּשְׁבְּרוּ מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם (דבר' ב ו). לכו שִׁבְרוּ ואכלו ולכו שִׁבְרוּ בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב 1) (ישע' נה א). — ובמשמ' בנין הפע', מכר תבואה: ויפתח יוסף את כל אשר בהם וַיִּשְׁבֹּר 2) למצרים (ברא' מא נו). — ובמדר': וירדו אחי יוסף עשרה וכו' תשעה חלקים לאחוה ואחד **ל ש ב ר** בר (ר' בנימין, מד"ר ברא' לא). אף יוסף יודע היה שאחיו יורדין למצרים **ל ש ב ר** אוכל (ר' יהודה בר סימון, שם שם). כל מי שנכנס **ל ש ב ו ר** אוכל כתבו שמו ושם אביו (הנ"ל, שם שם). — ואמר המשורר: אלו בימי יוסף תהיה, מסך **ש ב ר** כל איש שברו (רמב"ע, הענק א, ברודי, שכז).

—הפעי, מַשְׁבִּיר, תַּשְׁבִּרֵנִי, נַשְׁבִּיר, נַשְׁבִּירָה, — הִשְׁבִּיר, אֹכֶל וכדו, מכר תבואה: ויוסף הוא השליט על הארץ הוא הַמַּשְׁבִּיר לכל עם הארץ (ברא' מב ו). אכל בכסף תַּשְׁבִּרֵנִי ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי (דבר' ב כח). מתי יעבר החדש וְנַשְׁבִּירָה שבר והשבת ונפתחה בר וכו' לקנות בכסף דלים ואביון בעבור נעלים ומפל בר נַשְׁבִּיר (עמו' ח ה–ו). מנע בר יקבהו לאם וברכה לראש מַשְׁבִּיר (משלי יא כו). — ואמר הפיטן: ברכתי תעלה לראש **מ ש ב י ר** מחולל ומוליד צדיק כביר (שיר הכבוד). — ואמר המשורר:

---

1) [בתלמוד (שבת קמז.): ואין מחזירין את השבר.]

2) [אמנם יש נוסחאות אחרות: המשתכר, המשתין. עי' מהדורת היגר, עמ' 300.]

3) [היו שהשוו לפעל העברי מלים אשוריות כגון הפעל שֵׁבֵר (עי' בסמוך) או שִׁבִּרְתֻּ במשמ' מחיר. אך אין שֵׁבֵר אלא כמו א. שָׁבַר בעבר' במשמ' שבירת האדמה וחרישתה, ואין שִׁבִּרְתֻּ אלא כתיב לא מדיק על יד הנכון שִׁפִּרְתֻּ מן שִׁפַּר (שהוא ספר בעברי). כמו כן קשה לקבל את גזירת הפעל שָׁבַר בהוראה זו מן א. שָׁבַר או את השואתו לערב' ת'מרה a) במשמ' פרי וכו'. יותר נראה, שיש כאן צורת שפעל קדומה, שאולה מאשור', מן עבר (שממנו עֲבוּר, בארמ' עִבּוּרָא באשור' אֲבוּר, תבואה), כהוראת צורה זו, שֻׁבֻּר (מקור), העביר והיביל, כי כן נקראה התבואה לא רק עֲבוּר אלא גם יְבוּל, תבואה (היא בארמ' עללתא) כדבר המובא והמובל מן השדה או ממקום הקניה, וכן בלשונות אחרות, למשל Getreide בגרמנ', שעקרו Getr gede, מה שמובל ומשא, ועוד. ואמנם בלשון המקרא אין עֲבוּר (הארץ) במשמ' תבואה בא אלא לגבי אכילת מצות בפסח (יהושע ה יא–יב) אחרי שעברו בני ישראל את הירדן, בעוד שהשרש שבר (שעקרו בנין שפעל) שאול הוא מאכדית.]

a) ثمرة

1) [אין המלים יין וחלב קשורות כאן ישר עם שִׁבְרוּ, ואין להניח שנהג צרוף כגון שְׁבַר יין וחלב בלשון הקדומה. ויש להשלים בהבנת הכתוב את המשג קְנוּ, הכלול במלת שִׁבְרוּ.]

2) [אמנם כדעת רבים אולי צריך לבטא: וַיַּשְׁבֵּר.]

יפזר הון וישביר בר לכל חי (רמח"ע, הענק ח, ברודי, סכה). — *ובמליצה, מכר בכלל: מי מכר נפשך לשאון ים, השביר נפשך למשבריו (כ"ם ספנהיס, ארבע כוסות, כוס תנחומים ה).

ג. שָׁדַר [1]), פ"י, אֶשְׁבֹּר, — שָׁבַר חק על דבר, שם עליו חק: וָאֶשְׁבֹּר עליו חקי ואשים בריח ודלתים (איוב לח י). — ואמר המשורר: שבר עלי ים חק ושם עליו מסגר ומנעולים למשמרת (כ"ם הנגיד, שירה בפי, הברמן ב, 40).

א. שֶׁבֶר, ש"ז, בסמי' גם שֶׁבֶר, בהפס' שָׁבֶר, שִׁבְרִי, שִׁבְרֵךְ, שִׁבְרֵךְ, שִׁבְרֵךְ, שִׁבְרוֹ, שִׁבְרָהּ, מ"ר שְׁבָרִים, שְׁבָרֶיהָ, — שה"פ מן א. שָׁבַר, כמו שְׁבִירָה, Brechen, Bruch; rupture, brèche; breaking, breach: כפרץ נפל נבעה בחומה נשגבה אשר פתאם לפתע יבוא שִׁבְרָהּ ושברה כְּשֵׁבֶר נבל יוצרים כתות לא יחמל (ישעי ל יג—יד). — וְשֶׁבֶר בגוף האדם והבהמה, שבר יד או שבר רגל: או איש אשר יהיה בו שֶׁבֶר רגל או שֶׁבֶר יד (ויקרי כא יט). שֶׁבֶר תחת שֶׁבֶר עין תחת עין שן תחת שן כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו (שם כד כ). — וְשִׁבְרֵי הארץ: הרעשתה ארץ פצמתה רפה שְׁבָרֶיהָ כי מטה (תהלי ס ד). — ובתמונה, שֶׁבֶר האדם, העם, פצע אנוש, מכת מות, כליון, Todeswunde, Zusammenbruch; blessure mortelle, collapse; fatal wound, collapse: וְשֶׁבֶר פשעים וחטאים יחדו ועזבי יי' יכלו (ישעי א כח). ביום חבש יי' את שֶׁבֶר עמו ומחץ מכתו ירפא (שם ל כו). רעה אנכי מביא מצפון וְשֶׁבֶר גדול (ירמ' ד ו). שֶׁבֶר על שֶׁבֶר נקרא כי שדדה כל הארץ (שם שם כ). וירפאו את שֶׁבֶר עמי על נקלה (שם ו יד). על שֶׁבֶר בת עמי השברתי (שם שם כא). אוי לי על שִׁבְרִי נחלה מכתי (שם י יט). אנוש לְשִׁבְרֵךְ נחלה מכתך (שם ל יב). והכעסתי לב עמים רבים בהביאי שִׁבְרְךָ בגוים (יחזקי לב ט). ולא נחלו על שֵׁבֶר יוסף (עמוי ו ו). אין כהה לְשִׁבְרֵךְ נחלה מכתך (נח' ג יט). קול צעקה משער הדגים ויללה מן המשנה וְשֶׁבֶר גדול מהגבעות (צפני א י). לפני שֶׁבֶר גאון (משלי טז יח). מגביה פתחו מבקש שָׁבֶר (שם יז יט). נשפך לארץ כבדי על שֶׁבֶר בת עמי (איכ' ב יא). גדול כים שִׁבְרֵךְ מי ירפא לך (שם שם יג). — ובצרופים, שֵׁאת ושבר, שֹׁד ושבר, זעקת שבר: כי דרך חרנים זעקת שֶׁבֶר יעערו (ישעי טו ה). שתים הנה קראתיך מי ינוד לך השד וְהַשֶּׁבֶר והרעב והחרב מי אנחמך (שם נא יט). מחשבותיהם מחשבות און שד וָשֶׁבֶר במסלותם (שם נט ז). לא ישמע עוד חמס בארצך שד וָשֶׁבֶר בגבוליך (שם ס יח). — ושבר רוח, שבר ברוח, בשמוש צער עמק, מחלת נפש: הנה עבדי ירנו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומִשֵּׁבֶר רוח תילילו (שם סה יד). מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שֶׁבֶר ברוח (משלי טו ד). [1]) — ובתו"מ: ואין מחזירין (בשבת) את השבר (שבת כב ו). התורם את הבור ואמר הרי זו תרומה ע"מ שתעלה שלום, שלום מן השבר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה (טבול יום ד ז). ואיד יעלה מן הארץ, ע"ה שבר [2]) מלמטן, מיד הגשמים יורדין [3]) (רשב"ל, ירושי תענית ב א). אבל יוצא הוא באגד שע"ג המכה ובקישישין שעל גבי השבר (שבת סג.). נכון למועדי רגל, שהיו מוכנים לשני שברים, לשבר מלמעלן ולשבר מלמטן (מד"ר בראשי ל). נזכרת אני את השברים שהיית שובר את המלכיות בעבורי, ואין נגינתי אלא לשון שבר וכו' (שם שמות יח). — *ובמשמ' קטע מדבר שלם שנשבר, שברי כלים, שברי לוחות וכדו': כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין (שבת יז ה). שאם יש בה שברי פתילות שאסור לטלטל (בבלי שם מז.). המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין (ע"ז ג ב). אף (העושה כלים) מן הקצוצית, משברי כלים, מן הגרוטים וכו' (כלים יא ג). מיטה שנשברה היא ושבריה ניטלין בשבת, תרקוש שנשבר הוא ושבריו ניטלין בשבת,

---

1) [קשה לעמוד על מקורו של שמוש כזה בפעל שָׁבַר, ואף אפשר שיש כאן טעות המעתיק או המתרגם ממקור הספר, שהית כתוב ארמית. ועי' בדברי העורך בפרושו למקום.]

---

1) [הַשְּׁבָרִים (יהושי ז ה) הוא כנראה שם מקום, כדעת רבים. מִשְּׁבָרִים יתחטאו (איוב מא יז) אולי (לפי דברי העורך בפרושו) תרגום לא מכון של הארמ' מִתַּבְּרִין יִתְחַטְאוּן, בשמ' מפחדים (כהוראת אתבר בארמ') יתפיסו לו, וצ"ע.]

2) [בדרשת אֵד כלשון איד וזעקת שבר.]

3) [במד"ר (בראשי' יג): מיד והשקה את פני האדמה.]

סגופת חבית שנשברה היא ושבריה ניטלין בשבת (תוספתי שבת יד ג). והזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון (ברכי ח:). — ובספהמ״א: עוד שאלת על מיני היסורים הרעב והחלי והפחד והשוד והשברים והחום והקור (רסע״ג, הסגות על חוי 102, עמי 42). ונקרא הרחם משבר מפני חבלי היולדה ושבריה שיש לה בהיות הולד ברחם ולא יוכל לצאת מהרה (רד״ק, הושע יג יג). השבר הוא פרוק חבור מיוחד בעצמות וכו׳ ורבים יקראו מיני השבר בשמות מתחלפים ויאמרו לשבר הגדול ההולך ברוחב ועמק הצפיני וכו׳ ויאמרו להולך ברוחב השבר המפסיק הנקרא אלמשטב, וההולך בארך עם התרחבות הירחיו והסהריי (קאנו. ד ה ג א). ואז עלו מהבריאה שברי הכלים ועמדו באצילות (עמנואל סי ריקי, משנת חסידים). — ואמר הפיטן: אויבי לנגדי בגבולי ונחלתי הם לשכים צדי עת שברי ונחלתי (רי״ל גיאת, אקבלה, סעה״ס 26). ויצאה נשמתם ברטט ושברים[1] (רשב״ג, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ג, 136). רפה שברה, היה שברה ועזרה (הוא, לך נפשי, שם שם, 110). בך שברי, חבוש שברי וכל שבר עדתך (ראב״ע, אני תמה, איגר 63). — ואמר המשורר: וראשו בהנחה וסוסו לאנחה ושיח וצוחה ושאון ושברים[2] (דונש, דעה לבי, אלוני, פח). ושיריך שקולים וחזקים ומשבר וענין רע סנועים (ר׳ ... הנגיד, דבריך בתוך לבות, הברמן ג, 53). חברי אל תרמו איד לאידי ולא שברי במות יצחק לשבר (הוא, פתגמוניס, שם שם, 108). אצפה לעברם ואעצף בקברם ועיני לשברם יפיצון נהרים (ר״י הלוי, היוכלו פגרים, זמורה א, 50). אני הגבר ראה שבר ומשושו גלה (ראב״ע, אני הגבר, איגר 205). — ״ושבר כה: ומתני מלכים אפתח, לי חלשות היא זה ושבר כח (רש״י, ישעיה מה א). — וחלי השבר, Bruchleiden; a — hernie: ומורי זל״ה עם היות שהיה לו חולי השבר שהקור מזיק לו עכ״ז לא היה מונע מלטבול בכל עת (ר״ח ויטאל, הקדמת ע״ח). — ״ושברים במשמ׳ תעלות: ואשבר עליו חקי, עשיתי לו (לים) שברים סביב לעכבו בתוכם והם לו חוק אשר לא יעברם כמו וירדפם לפני השער עד השברים והם תעלות סביב לעיר[1] (רש״י, איוב לח י). — ״שֶׁבֶר, שְׁבָרִים, קול שבור בתקיעת שופר: שיעור תקיעה כתרועה, שיעור תרועה כשלשה שברים (ר״ה לד.). איתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה ג׳ שברים תרועה תקיעה (שם שם). — ובספהמ״א: ונראין הדברים שהשבר קטן מתקיעה וכו׳ וגם גדול הוא מן היבבה של בני אדם, וכיון שכן נמצא שהשבר אינו אלא כדי ב׳ יבבות ויותר מעט וכו׳ וכן השבר בעצמו אינו נעשה לשברים, שא״כ חזר יבבות, ועל כרחנו שבר ותקיעה קול פשוט (ריטב״א על ר״ה פרק ד, מו:). שכוונת התורה בתרועה לעשותה מקולות ושברים, ובתחלה היה עושה זה שברים וזה יבבות כפי מה שנראה לו שהוא יותר יפה (שם שם, מח.). למה הזכיר הכתוב הללוהו בצלצלי תרועה ולא אמר הללוהו בצלצלי שלשה שברים ותקיעה (עמנואל, מחב׳ כב, הברמן, 621). — ״ובמשמ׳ סתירת דבר ובטולו: ולא יתכן שיהיה להם טענה עליכם בתורתכם ולא שבר לאמונתכם (ר״י א״ח, אוי״ד, הקד׳). אבל בזכרי אלה השנים עשר שרש ובארי השבר עליהם בטלתי בזה בעיפיהם ונכרתו פארותם (שם א). — ובתורת הלשון, שֶׁבֶר או שבר גדול במשמ׳ חירק, ושֵׁבֶר קטן במשמ׳ צירי[2]: והיא נעימה תקרא אצל הערב השבר והוא מן קול ורוח יוצא מן הריאה יחתכהו סוף הלשון בעזר המלתעות מן השנים (אבוסהל דונש אבן תמים, פרוש ספר יצירה, כ.). ויהיה המקור עוד שהם על מפעל בשבר הסמ כמו למשכב זכר, למשכב דדים (ר״י א״ח, הרקמה יד). כאשר כבד עליהם השבר תחת התו (במלת תְּמֵחִי) עם שבר החת

---

[1]) [בשברי לב.]

[2]) [כמו השאת והשבר.]

---

[1]) [אמנם במקום ההוא (יהושע ז ה) אין רש״י מפרש כן אלא הולך אחרי ת״י: עד השברים, עד דתברינון. ואפשר שהמלים האחרונות בפרוש רש״י לאיוב תוספת הם מיד אחרת.]

[2]) [כתרגום של כַּסְרָה a) (שבר) כשם לתנועת i בערבית.]

a) كسرة

המירוהו בסגול (שם טו). והלשון הזה דומה ללשון הערב מפני שהם אומרים למריטה איפִּירַאט כשבר הסם ודגשותת (הוא, סה"ש לריב"ג, מרט). ושבר גדול והוא חירק וקטן והוא צרי והשבא מונעת באלה כלם בתנאים (הוא, כוזרי ב ם). שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמ"ץ והשבר והנטיה והשוא והטעמים (שם ג כח). הפתחא לאל"ף וההֵ"א והקמוץ לוא"ו והשבר ליו"ד (שם ד ג). ויורש·ם, שבור הריש בעבור שבר הוי"ו (רא"ע, דברי יא ח). ומפני שבהוצאתו מן הפה נראה הקורא כחורק שיניו קראוהו חיר"ק וחכמי דקדוק לשון ישמעאל יקראו שבר (הוא, לחות, א.). — "ובחשבון, שֶׁבֶר במשמ' מספר מְחלק במספר אחר, כגון חצי, שליש, שני שלישים, וכדו': וכשאתה מתיר את החלקים האלה גודלן אל קוטנן עד שיעלה בידך מנין שתהיה מוצא בו כל השברים האלה אין אתה מוצא כי אם אלף ושמונים, מפני שאתה מוצא בו תשיעית ושתות וחומש ורביע ושליש והצי וכו' (רא"ב"ע, סעבור, 37). השער ההי שער השברים והם על דרכים רבים (רא"ע, ס' המספר, 4). שבלשון הערבי קוראים חלקי המדות שברים וכן חלקי המנויים שלא יהיה אחד שלם כשליש וכרביע (ר"ש א"ת, פי' המלות הזרות, מסבורת). לפי שבעלי חשבון חלקו השברים לששים מפני שבמספר הזה נמצאו חלקים רבים שלמים יותר מכל מספר שלפנינו (ר"י אלנטולי, מלמד התלמידים, מקץ, לז.). ואם תרצה לחבר שברים עם שברים ויהיו השברים משברי תבנת התבונה, כתוב השברים מהמספר האחד בטור אחד כפי מדרגתם (רלב"ג, מעשה חושב ב א, 52). — ואמר המשורר: ויחד אחזת צורות משנות ואם רבו בלי חלקי שברים (רא"ע, חדשים מעשה אל, כהכא א, 61). — "ושבר ראשון, חלק אחד מששים, ושבר שני, אחד מששים בשבר הראשון וכו': ואם אתה חולק ש"ם חלקי הרקיע על י"ב מזלות הרקיע יהיו כל חלקי מזל ומזל מהם שלשים חלקים ואנו קוראים לכל חלק וחלק מהם חיל וכו' וכל חיל וחיל נחלק לס' חלקים וכו' וחכמי ישמעאל קורין לו שבר (רא"ח, צורת הארץ, ה.). כמו שיעשו חכמי התכונה בבואם לדקדק חשבון מה יחלקו האחד לששים ויקראו שברים ראשונים, וכל אחד מהשברים ההם יחלקו לששים ויקראו שניים, וכל אחד מהשניים יחלקו לששים ויקראו שלישיים (רלב"ג, מעשה חושב ב א, 50). והנה המדרגה אשר שבריה יותר דקים באלה הטורים היא השלישית וכו' (שם שם, 58). — "ושֶׁבֶר הַשֶּׁבֶר: וכאשר התבאר זה כלו נודיעך דרך לקיחת המורה בשבר השבר ונאמר שהמורה על שבר השבר הוא המספר המורכב מהמספרים המורים על השברים ההם, והמשל ששלישית חמישית שלישית אחד מורכב ממספרי שלשה חמשה שלשה באחד ולזה יהיה הלק ממ"ה באחד (שם ב ה, 71). —"ושברים של צורות הנדסיות: וידוע הוא כי שברי העגול הם שלשה שברים כשברי כל התמונות, וכל שבר ושבר משברי העגול יש לו מיתר וחץ וכו' (רא"ח, המשיחה והתשבורת, 64). וכל עגול שאלכסונו פחות מעשרה יהיו שברי המשולש השוה לקו העגול בערך העגול אל עשרה (רא"ע, יסוד מורא יא, מא.). ואם נשים עגול שיהיה אלכסונו עשרה ונעשה יתר בשלישית החץ מפאת הנקודה מבי הפאות אז נמצא מרובע שיהיו שבריו במדת קו העגול (הוא, ס' השם, קבולת קונטרסים, ו). יש בעגול דברים רבים, האחד קו העגול והשני האלכסון וכו' והחמישי החץ והששי השברים (הוא, ספר המספר ז, 76). — "שבר אמתי, מְדֻמֶּה, מְשֻׁלָּב וכדו', נוהג בחורת החשבון בימינו.

ב. שֶׁבֶר [1], ש"ז, שִׁבְרוֹ, — תבואה, Getreide; blé; grain, corn: וירא יעקב כי יש שֶׁבֶר במצרים (בראש' מב א). לכו הביאו שֶׁבֶר רעבון בתיכם (שם שם יט). כאשר כלו לאכל את הַשֶּׁבֶר אשר הביאו ממצרים (שם מג ב). ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף שִׁבְרוֹ (שם מד ב). וילקט יוסף את כל הכסף וכו' בַּשֶּׁבֶר אשר הם שברים (שם מז יד). מתי יעבר החדש ונשבירה שֶׁבֶר והשבת ונפתחה בר (עמוס ח ה). ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שֶׁבֶר ביום השבת למכור לא נקח מהם (נחמ' י לב). — ואמר המשורר: בידו מעיני השכל לצמא ומכלת לכל רעב ושבר (רמב"ע, חמדות, בכורי, לג). אלו בימי יוסף תהיה, ממך שבר כל איש שברו (הוא, הענק א, שם, סכו).

---

[1] [עי' ב. שֶׁבֶר, הערה.]

ג. שֶׁבֶר [1]), ס"ז, שִׁבְרוֹ, — פתרון, פֵּרוּשׁ, Au lösung, Deutung; sol tion, interpretation: ויהי כשמע גדעון את מספר החלום ואת שִׁבְרוֹ וישתחו (ספט' ז יה). — ובסהמ"א: פותרי החלומות והיודעים שבריהם (רס"ע פלקירלא, המנקם, כא). — ואמר המשורר: כי המדע כחלום סתום היה, אכן אתה שברו (רמצ"ע, הענק א, ברודי, סכז). שמת את יסותיהם חלום סתום ואף מות שבריך ופתרוניך (הוא, תבל תכי, שם, קכא).

א. שִׁבָּרוֹן, ס"ז, סמי' שִׁבְרוֹן, — כמו א. שֶׁבֶר, שבירה, אסון: הביא עליהם יום רעה ומשנה שִׁבָּרוֹן שברם (ירמ' יז יח). — וְשִׁבָּרוֹן מָתְנַיִם כהבעת כאב גדול: האנח בְּשִׁבְרוֹן מתנים (יחזק' כא יא). — ובסהמ"א: ומזיה אפיקים ריפה, לי שברון כח (רס"י, ישע' מה א). אם כן המעשה ענינו הוא שברון התאות בהחזיר אותם מבור תחתיתם אל הצד העליון האלהי (מאזני לדק לאלגזאלי, 45). וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים והשלטונים (מגלת אנטיוכוס). ובקור שברון החום עד שיהיה פושר (אמו"ר לראב"ד א ו, 25). מן המוסרים המביאין לפרישות והכנעת הנפש ושברונה ומניעתה מלבקש מה שיזיקנה (אבודרהם, סדר ימי העומר ושבועות). להגן על הדור שחטאו ולא שבו והיה עתיד לבא שברון וייסורי הצדיק מגיגים שלא תבא וכו' (אלשיך, איוב א יח). ורמז לשברון כח יצר חרע אשר הוא כחרבות לגוף (ר"י מוסקאטו, נפולות יהודה כט). אתה והם תלכו לשברון כי לפני שבר גאון (פענח רזא עפ"ת, קרח, כא:). אמנם מה שהזכיר מהתמדת למודו נפלאות וגם שברון רוחו ושמירת פיו ולשונו מדברים בטלים כבר יש לו יסוד גדול לסמוך עליו (כודע ביהודה, חו"מ לה, כ:). — ומ"ר *שִׁבְרוֹנוֹת: שהפסידו הגבירים הפסד מרובה בזה ועוד היו שתי שברונות מגוי וישראל מסך ש' אלף פלורינים (חיד"א, מעגל טוב השלם, 139). — ואמר הפיטן: נבון (יוסף) בשורי שברון לב, סחו לו אחים בכל לב, על אח נישפוך נפש ולב (ינאי, מים עמוקים, קרוב' בראשית, זולצ', סג). ריח נכאה דכאות לב שברונים, רצון יעלו כחלבי קרבנים (רס"י, ה' אלהי הצבאות, סליחי ערו"ה). מזבח אבנה בשברון לבי ואשברה אף רוחי בקרבי (שיר היחוד ליום א). כי תם עונך ומשנה שברוניך (ר' יוסף הכהן, ליון במספט, קינ' ת"ב). — *וְשִׁבְרוֹן השטר, כמו שׁוֹבֵר: כתוב על גבו (של השטר) שברונו (ר"י סדסי, אשכול הכפר, לא מחמוד, פסק אום כ).

ב. *שִׁבָּרוֹן, ס"ז, — מסחר תבואה: משל למדינה שהיתה מסתפקת מן החמרין והיו שואלין אלו לאלו מה שברון נעשה במדינה היום (ר' אחא בר חנינא, מד"ר בראשי' מ).

***שַׁבְרוּת,** ס"נ, — מצב הדבר השבור, שַׁבְרוּת האזן [1]): כי הוא אדון הזמנים ולמעלה מהם וכו' וזהו שרבותינו ז"ל קוראין לזה שברות האזן (רסב"א, תשו' י).

***שִׁבְרִי,** ת"ז, — אנוס וכפוי [2]): ואמנם כי כל אלו הענינים והדעות הם הכרחיים שברים (פי' תאמסטיאוס לס' השמים והעולם של ארסטו, הוצ' לנדויאר, 114). וזה כי התנועה השברית מכח מה ובשתי התנועות על כל פנים, כלומר השברית ואשר בטבע (שם, 115).

***שַׁבְרִיר** [3]), ס"ז, מ"ר שַׁבְרִירִים, — קרני אור מסנוורות: ואשר במים מתחת לארץ, להביא את

1) [אמנם ספק אם יש לחבר מלה זו עם א. שֶׁבֶר. י. בארט, Etym. St., עמ' 27, חבר שֶׁבֶר זה עם פשר; פ. האופט עם האשור' שַׁבְרוּ (בעקר צורת שפעל מן בַּרוּ, ראה, חזה) במשמ' חוזה, קוסם. ואולי עקר המלה היא שֶׁבֶר, ועי' בערך שֶׁבֶר. ואולם יתכן, כי חשבו הקדמונים, כי בא פתרונו של החלום לטובה כדי לשבר את השפעתו לרעה, ומכאן שמוש המלה שבר במשמ' פתרון. לפי זה אפשר, שאין כאן אלא שמוש נוסף של א. שֶׁבֶר.]

1) [עי' שֶׁבֶר, הערות, שְׁכַב, הערות.]

2) [כך עפ"י קלצקין (אוצר המונחים הפילוסופיים ד, 73), ובהערה שם נאמר: בגוף הערבי היה כתוב כפי הנראה קסרי = אנוס, ונתחלף לו למתרגם שם קסר = הכרח, אונס, ב כסר = שבר, ע"כ.]

3) [היא המלה שברירי בארמ' שבתו"ם, כגון שברירי דשמשא (יומ' כט:), וכנראה היא צורת שפעל שאילה מן האשור' במבטא בבל, מן ברר, שהוראת אור בלשון זו, ועי' פרוים, Die Bibl.- Talm. Med. עמ' 312. ואין מקום לפרושים מלשון פרס שהציעו.]

הבוביא, דברי ר"ע, ויש אומרים להביא את השברירים [1] (מכי', מסכי בחדש ו). — *ושברירים שבעין, מחלת עין, שהלקוי בה אינו יכול להסתגל למעוט האור בלילה, Nachtblindheit; héméralopie; night-blindness, nyctalopy: יותרת הכבד במשמעה מרפאין בהן בעלי שברירין שבעין שנקראין בל' ישמעאלי עלעשא ואלשבכרה (רה"ג, תשו' הגאו' הרכבי שלד, 209; מובא גם בערוך ערך רת).

א. שבש [2], ממנו א. שָׁבַשׁ, א. *שָׁבָשׁ.

ב. שבש [3], ממנו *הִשְׁתַּבְּשׁוּת, שִׁבּוּשׁ, ב. שָׁבַשׁ, ב. *שָׁבָשׁ, *שַׁבְּשָׁן.

---

1) [הורויץ ורבין בהוצאת המכילתא מביאים גם גרסאות: השדורין, הסורוזים. ובספרי דבר' שב נאמר באותו ענין: עובדים לבבואה ולא לבבואה בלבד אלא להבל זה שעולה מן הקדירה, אך אין בזה פרוש של שברירים אלא דרוש מיסד על לשון הכתוב: כענין שנ' בעסוני בהבליהם.]

2) [שרש קדום זה בא בארמ' (ומכאן אחר כך בעברי) בשם עצם במשמעות שריג וזמורה (בלשון התרגומים הארמיים תלתא שבשין, הוורו שבשהא במק' שלשה שריגים, הלבינו שריגיה, וכן שבשתא — שריג, זמורה בארמ'), וכן בפעל במשמ' השתרג והסתבך בשריגי הצמחים (בלשון התרגומים: ווייתניא פחדוי משבשין, אשבשו כשבשין דגופנא, במק' גידי פחדיו ישורגו, ישתרגו), ובמשמ' משאלת בא כך גם במקרא: אדין מלכא בלשאצר שגיא מתבהל וכו' ורברבנוהי משתבשין, ז"א כאילו נצודים במלכדת שריגים וזמורות, ועל כן בא שַׁבַּשׁ בארמ' גם במשמ' פִּתָּה ולכד (כאלו במלכדת), כגון שבשתני ה' ואשתבשית בתרג' של פתיתני ה' ואפת וכדו'. ועי' בהערה שאחר זו.]

3) [מפרשים ומלונאים גזרו גם את המלים המיחסות כאן לשרש ב. שבש מן א. שבש בלשון סבוך וערבוב, אבל למעשה אין הוראות המלים האלה מתבארות כלל בגזירה כזאת. אין "משובש" שבלשון חז"ל מסובך ומעורבב, אלא: מושחת, מקולקל, ואין שבוש, שיבוש אלא קלקול, ואין ספק כי לפנינו במלים אלו בעקר צורות שפעל (כדגמת שכלל, שעבד וכדו') מן ביש (שעיקרו: באיש מן באש) במשמ' רע, בהתאם לצורות כגון (בן) מֵבִישׁ, (אשה) מבישה (משלי יב; יז ועוד) במק' א. ועל כן עקר הצורות האלה: שָׁבַשׁ, מְשֻׁבָּשׁ, שִׁיבּוּשׁ, במקום שבאש, משבאש, שבאוש.]

א. שָׁבַשׁ, קל לא נמצא במקורות.

—פע', *שִׁבֵּשׁ, — צד עופות במלכדת או בזמורה: מנהג מפריחי יונים שמעמידין שובכין וגומין ומציבין בהם יונים שבאשי [1] שמשבשין בהן יונים של בני אדם אחרים כדי שיעמדו עם יוניהם ויצדו אותם (ערוך ערך חרל).

—התפ', *נִשְׁתַּבֵּשׁ, — נתפתה: זה שהמלכתיו ועשיתיו מלך על כל העולם כולו היאך נשתבש ואכל פירות האילן (אדר"נ א).

ב. שָׁבַשׁ, קל לא נמצא במקורות.

—פע', *שִׁבֵּשׁ, בינ' מְשֻׁבָּשׁ, בעקר צורת שפעל מן ביש, הורע, קלקל, נפסד, sich verschlechtern, verderben; détériorer, être corrompu; to deteriorate, get spoiled: אמור להם משמי אתם יודעים שהמדינה הזאת משובשת בגייסות [2] (רבי עקיבא בשם נחמיה איש בית דלי, יבמ' טז ז). משל למקום אדריסון שהוא משובש בגייסות, מה עשה המלך, הושיב בו קוסטרינום בשביל לשמרו (רבי לוי, מד"ר ויקר' כה). למדינה שהיתה משובשת בגייסות והיה בה זקן אחד והיה מזהיר לכל בני המדינה וכו' וכל מי שלא היה שומע לו היו הגייסות באות והורגין אותו (פסיק' ר"כ, סוכה, קנז).—ובסהמ"א: החוגגים שהיו מתכנסים בכל שנה נמנעו מסכסוך החילות ושבוש הדרכים וכו'

ונראה שנולדו מלים אלו מן ב. שבש (שעקרו שפעל מן ביש, באש) בעברית ולא בארמית, ואך אחר כך נתערבבו בשמושים של א. שבש שבארמית.

ערבוב זה של שני השרשים מתבטא יפה יפה בבטוי המחדד של חז"ל על הצרך ללמד את הבן בספר מנה: אמר רבא ואיתימא רב משרשיא בהדתא שבשתא כיון דעל על (פסח' קיב. וכן ב"ב כא). אין כונת המאמר הזה בעקר לשבוש ולקלקול, אלא לשבשתא במובן הזמורה המשמשת מלכדת לצפור: מלכדת זו, כיון שנכנס (על, בזכר!) בה העוף, נכנס (ושוב לא יצא). ואך משום שראו בשבוש, ואח"כ גם בארמ' שבשתא אותה מלה, חשבו כי נקראה כך הטעות משום שהיא דומה לשבשתא, למלכדת.]

1) [בארמ' שבתו"ם שַׁבָּשׁ, שַׁבָּאשׁ, ציד צפרים בשבשתא.]

2) [ואיני יכול ללכת בעצמי.]

וארץ ישראל משובשת **מהם ברעב ומהם בדבר ומהם בפחד** (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מַן, 187). **אם הוא שעת מלחמה והדרכים** משובשות **בין זה לזה יכול לומ׳ לא ידעתי** (לבוש חו"מ קמג א)• **הדרכים היו** משובשים (חיד"א, מעגל טוב השלם׳ 50׳. — ***שרטוט משבש: ואם יחיה באמצע (דם ההקוה) שרטוט מקצה אל קצה עמוק בלא שבוש דרך מזומנת לו ואם** משובש **לא יוכל לילך** (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד, לידע מהחולה). — ***בית משבש: וביתו קטנה וצרה מעופשת ומטונפת** ומשובשת (חיד"א, מעגל טוב השלם, 54). — ובמיוחד ספר משבש, מקלקל בשגיאות המעתיקים: **יש ספרים** משובשים **וכתוב בהן וכו׳ וגירסת שוטים היא זו** (רש"י, כתוב׳ פ.). **ופי׳** משובש **היא מאדם חריף ומפולפל** (תוס׳, חול׳ פח.). גירסא זו הכתיבה בספרים משובשת **היא ועל ידי פרשנים טועין שלא היו בקיאין בשמועה ופירשוה בשיבוש בתוך הגירסא** (תוס׳, נדה סב:). — ***ודעה משבשת, מדה משבשת: השיאוך ויכלו לך קבלותיך החלושות ויפתוך דעותיך** המשובשות (ר׳ זרחיה הלוי, המאור ירושלמי ב, קכז). **מצא דעתו** משובשת **ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו** (רמב"ם, תפלה ד טו). **כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו** משובשת **תמיד בדבר מן הדברים** (תוס׳, עדות ט ט). **כל סרים קולו דק ומדותיו גרועות** ומשובש **בדעתו** (גרשון בן שלמה, שער השמים, מאמר 6, לח.). **ואחד הנכפה מזמן לזמן או הנכפה תמיד בלא עת קבוע והוא שלא יהא דעתו** משובשת **תמיד שיש נכפין שגם בעת בריאותן דעתן מטורפת עליהן** (טור ח׳ עדות לה). — ***ידיעה משבשת, ידיעה לקויה: ועל כן היו הקטנים ידיעתם** משובשת **וזה כי רוב התנועה והשבוש נמצאים בהם תנועים אותם מלהבין** (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה א, 10).

— פע׳, ***שִׁבֵּשׁ, קלקל והשחית, verderben; corrompre; to spoil: **שישתדל לספק עליך אמתותיך** ולשבש **מה שנתברר לך** (ר"י א"ת, חו"ה, יחוד המעשה ה). **וכאשר יתיאש היצר מגבור עלינו מן הפנים האלה יספק עלינו גמול העולם הבא ע נשו וישתדל לערבב** ולשבש **עלינו מצד מעוט מציאותו** (שם שם). **ועל דרך כלל הוא זיכר** משבש **דעת המאמין בתורה וישחית לאיש החכם אמונתו מאד מאד** (ר"י חריזי, מו"נ ב כז). **וכמה גדולים וכו׳ הלכו בזו המחשבה וכו׳ ממה שראו בדברי ההגדות** המשבשות **את הדעות** (הראב"ד על הרמב"ם תשובה ג ז). **הדברים אשר דרכם להטעות האדם מהאמת** ולשבש **אותו** (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה ב, 38). **ירוב הרופאים יטעו וחושבים שעוזרים הטבע והם** משבשים **פעלה** (תוס׳, המבקש, לד). **וכן ההרות אוכלות הפחם וכיוצא בו מפני שגברה עליהם ליחה נכריה** ותשבש **תאותם** (רשב"ל דוכן, מגן אבות, חלק יעקב ד, ו:). — **ואמר הפיטן: קלקלנו ישרים ותורות** שבשנו (שלמה הבבלי, חבא לפניך, סליחי יוה ב). **נשמה אשר נתתה עמדי היא** תשבש (משה בן יוסף, אזנו ילורי, מבחר השירה העברים באיטליה, שירמן, קיב). — **וביחוד שבש גרסה, ספר: ואפשר הסופרים** שבשוה **כאשר היו** משבשים **כמה העתקות** (ראב"ד, תמים דעים, סי׳ סב). **הפ״ק השנים עשר לבאר בשיבושי גירונימו** המשבש **המעתיק ספרי הקודש מלשון עברית אל לאטינו** (פרופ ט דוכן, כלמת הגויים, הלופה מאוצר הגל ג, 104). — **ובמשמ׳ קבע כי יש שבוש בספר: הרשב"א** שבש **לשון זה וכו׳ ואין** לשבש **הספרים** (ר"נ, נזיר ו.). **מה שאתה** משבש **המשנה וגורם שלא יהא זכור כהא פליגנא עלך כי אין צריך** לשבש (אור זרוע להרי"ץ מוין, הלכי עיוה"כ, סג:).

— התפ׳, ***הִשְׁתַּבֵּשׁ, נִשְׁתַּבֵּשׁ [1], — התקלקל, לקה: **או אשר** ישתבשו **יסודי הגוף** (אסף 130). **וכבר נשקע יוני מן העולם** ונשתבש **ואבד** (רמב"ם, תפלין א יט). **כי חסיר (הרמב"ם) מחבורו שמות המפרשים והדרשות והדרושים וכו׳ אשר בם הרעיונים** משתבשים (ר"י חריזי, תחכ׳ מו, 352). ונשתבשה **כל ארץ ישראל בגייסות** (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מַן, 181). **ורבתה קטטה בעולם** ונשתבשו **דרכים בגייסות** (אורחות צדיקים, שער התורה). **ובהיות טבעי הגוף נ:חים אז** ישתבש **השכל** (משה בן יהודה

---

[1] [כך גם בשמוש הפעל אשתבש בארמ׳ שבתו"ם, כגון: אמר רב נחמן מאן דתני מסיקין לא משתבש, מאן דתני מציקין לא משתבש (ב"ק קטז:). ועי׳ בהערה לשרשים א. שבש, ב. שבש.]

נכרי, המאמר במערכה). — ואמר הפיטן: ומימי הקילון יבשו והשואבים נשתבשו (ד״ס סל יהודי מלרים וח״י ב, יעקב מן, 28). — והשתבש הספר וכדו׳, לקה בשבושים: ואפשר הספרים שבשוה וכו׳ עד שנשתבשה כל התשובה (רחב״ד, תמים דעים קי״ סב). — ״והשתבשה דעתו של אדם, ובקצור השתבש האדם, נתקלקלה דעתו, טעה, לא ידע, irren, fehlgehen; se tromper, faillir; to be mistaken, be wrong: ואמנם כי פשוטו של זה הדבר נראה שאינו מתקבל על הדעת שמשתבשין בה ואני ברחתי שמיא פירשתיה פירוש צח (נכים גאון לברכות לג.). ולא דייק בלמוד התינוקות שלא ישתבשו (רס״י, ב״ב כא.). ורבים השתבשו לחקור למה קילל הנחש (רחב״ע, ברחס׳ ג א). ודור רביעי, רבי המפרשים השתבשו בפי׳ דור (הוא, סס טו עו). נבוכה וכו׳ כאדם שהשתבש ולא ידע מה יעשה (הוא, אסתר ג טו). שתוי יכול לדבר בפני המלך ואינו משתבש (רמב״ס, הפלה ד יז). ודרכי החשבון יש בהן מחלוקות גדולות וכו׳ ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהן ונתעלמו מהן דברים ונולדו להן ספיקות (הוא, קדה״ח יא ב). אפילו אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה (הוא, ביאת המקדש א ג). ואמרו בי בטלמיוס לא הרגיש בזה ומפני כן נשתבש במדת זמן [1] השנה (ר״י הישראלי, יסוד עולם ג א, מ.). וכבר השתבשו האנשים בהבנת סודות הלשון הזה ודרכי שמושו עד שלא ראיתי מעודי לא תלמיד ולא רב שעמד על סודו (פרופיט דורן, מעשה אפד, הקד׳, יו). — ״והשתבש החולי על הרופא, טעה הרופא במפולו בו: וכבר ביאר גלי״נוס כי היונים כלם כשיהיה משתבש עליהם החולי שהם לא היו מרפאים אותו בדבר והיו עוזבים אותו אל הטבע (רס״ע פלקירא בסס הרמב״ס, המבקש, לד).

א. ״שָׁבֶשׁ, ס״ז, — זמורת הגפן [2], Weinranke; sarment de vigne; vine-shoot, ואמר המשורר: ושמח לבי במשתה ענבי משומר אנבי וגפן שבשי (ר״מ סבזי, איומה המסי, שירי תימן, אידלזון-

1) [ז״א בחשוב מדת הזמן.]

2) [ע״פ הארמ׳ שבשתא, ס״ר שבשי במשמ׳ זו.]

טורטשינר, 101). במסבה אשתה ליין שבשי (הוא, יום שבת, סס, 165).

ב. ״שָׁבֶשׁ, ס״ז, — שיבוש וקלקול, Verderbnis, Fehler; corruption, erreur; corruption, mistake: זאת המדינה אליה כל בשר יבואו מסוף העולם ועד סופו, אך הדרך אליה רב השבשים והסכנות (אבן בחן, ויכיליה, פ.).

***שַׁבְשֶׁבֶת** [1], ס״נ, — זמורה, שצַיָּד צפרים משתמש בה [2], Leimrute; gluaux; lime-twig: דבק כדי ליתן בראש השבשבת [3] (סנח ח ז).

***שַׁבְשׁוּשׁ,** מלה מספקה, עי׳ שבטוט.

״שַׁבְּשָׁן, תוס״ז, — שדרכו לשבש ולקלקל: וכל המדפיסים האחרונים נמשכו אחר שבשן אחד ושבשו וחלקו את הפרוש ד״ה תאות לשלשה חלקים (אברהם ברלינר, רס״י על התורה מהד׳ סניה, הקד׳, XIII).

שבת [4], ממנו *הִשְׁבָּתָה, מִשְׁבָּת, שְׁבוּת, שְׁבִיתָה, שֶׁבֶת, שַׁבָּת, ״שַׁבָּתָאוּת, *שַׁבְּתַאי, ״שַׁבְּתָאִי, שַׁבָּתוֹן, *שַׁבַּתִּי.

שָׁבַת [5], פ״ע, שָׁבְתָה, שָׁבְתָה, שָׁבַתּוּ, תִּשְׁבֹּת, יִשְׁבֹּת, תִּשְׁבַּת, תִּשְׁבֹּת, תִּשְׁבְּתוּ, יִשְׁבָּתוּ, יִשְׁבֹּתוּ, — א) שבת דבר, שבתה המלאכה וכדו׳, חדל להיות,

1) [בירוש׳ סוטה ט, קרוב לסוף כתוב: ר׳ ירמיה שיבשב ולבש עטרה וכו׳, אבל במקומו במדרי איכ׳, נפלה עטרת ראשנו: ר׳ ירמיה דשבשא (נ״א דשבשבת), או כשם מקום, או ככינוי מלאכתו, ר׳ ירמיה ציד עופות (שַׁבְּשָׁא כא״מ׳), ואין כאן פעל.]

2) [עי׳ א. שבש, הערות. וכן בארמ׳ שבתו״ם שבשבה, כמו שבשתא: ואיתעבידת כמו שבשבה דהדס (מד״ר ברחס׳ כט).]

3) [בערוך (ערך שפשף) הובאה גם הגרסה: שפשפת, ובבבלי (סנח פ.): שפשף, ועי׳ שפשף.]

4) [עי׳ בהערות לערכים שֶׁבֶת, שַׁבָּת.]

5) [הפעל שָׁבַת קדום הוא בעבר׳, ואף ממנו נגזר ש״ע שַׁבָּת (עי׳ ערך זה), ואמנם נולדו בלשון אח״כ שמושים חדשים של הפעל ע״פ קביעת יום השבת ומנהגיו. ולא צדקו החוקרים שרצו לראות את יום השבת (ולפי זה גם את הפעל) כשאול מתרביות אחרות.]

נגמר ופסק, aufhören, enden; cesser, finir (de); to cease, end: עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו (בראש' ח כב). וישבת המן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא היה עוד לבני ישראל מן (יהוש' ה יב). שבת משוש תפים חדל שאון עליזים שבת משוש כנור (ישע' כד ח). גרש לץ ויצא מדון וישבת דין וקלון (משלי כב י). שבת משוש לבנו נהפך לאבל מחולנו (איכ' ה טו). מלאכה גדולה אני עשה ולא אוכל לרדת למה תשבת המלאכה כאשר ארפה (נחמ' ו ג). — ושבת האדם במשמ' זו, חדל להיות: ונשאת המשל הזה על מלך בבל ואמרת איך שבת נגש שבתה[1] מדהבה (ישע' יד ד). נשמו מסלות שבת עבר ארח (שם לג ח). זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם (איכ' ה יד). — ושבת מהיות במשמ' זו, חדל להיות: אם ימשו החקים האלה מלפני נאם יי' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים (ירמ' לא לה). — ב) ושבת העובד, המדבר מעבודתו, מדבורו וכדו', חדל מלעבד, מלדבר, הפסיק עבודתו: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות (בראש' ב ב–ג). וישבתו העם ביום השביעי (שמות טז ל). ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת (שם כג יב). כי ששת ימים עשה יי' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש (שם לא יז). ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת (שם לד כא). כלם מנאפים כמו תנור בערה מאפה ישבות מעיר[2] מלוש בצק עד חמצתו (הושע ז ד). וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את איוב (איוב לב א). — ושבת האדם שבתו[3]: שבת שבתון הוא לכם וכו' מערב עד ערב תשבתו שבתכם (ויקר' כג לב). — ובהשאלה שבתה הארץ, שבתה שבתה, לא עבדו אותה בשנת השבת, שנת השמטה: כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת ליי' (שם כה ב). אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתכם עליה (שם כו לד–לה). למלאות דבר יי' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה (דהי"ב לו כא). — ואמר בן סירא: אשרי איש לא הסרתו נפשו ולא שבתה תוחלתו (ב"ס גני' יד ב). כשבות מת ישבות זכרו והנחם עם צאת נפשו (שם שם לח כג). — ובתו"מ: ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, וכי איפשר לו לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים, אלא שבות כאלו מלאכתך עשויה, דבר אחר שבות ממחשבת עבודה (מכי' יתרו, מסכ' דבחדש ז, סט:). שבת ליי' שבות כ..', מה הקב"ה שבת ממאמר אף את שבות ממאמר (ר' אבהו, ירוש' שבת טו ג). שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום (שבת יב:). נשמה יתרה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר שבת וינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש (ר"ש בן לקיש, ביצה טז.). לא ישבתו, מכלל ששבתו (רבי יהושע, מד"ר בראש' לג). — *ובמשמ' עשה שבת במקום זה או זה: אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון וכו' לן נותנין לו פרנסת לינה, שבת נותנין לו מזון שלש סעודות (פאה ח ז). חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד בש"א עירוב לכל חבורה וחבורה (עירוב' ו ו). המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל הרי זה אוסר (שם ח ה). ההולך לשחוט את פסחו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער וכו' ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד (פסח' ג ז). הנודר משובתי שבת אסור בישראל ואסור בכותים (נדרי' ג י). כבר שבתו תלמידים ביבנה ולא שבת שם רבי יהושע וכשבאו תלמידיו אצלו וכו' אמר להם ומי שבת שם, אמרו לו ר' אלעזר בן עזריה, אמר להם אפשר ששבת שם ר' אלעזר

1) [כמבאר בערך ב. שבת, הערה, המכון בקרוב: שבת הם רהבה.]

2) [ו"א יחדל משמר.]

3) [כנראה אין צרוף זה בא בעקר במשמ' שבת האדם ביום השבת, אלא כהכפלת הפעל לשם חזוק במשמ' שבת שביתה גמורה וכפולה בהתאם לצירוף שבת שבתון שבאותו פסוק. ועי' שבת שבתון, הערות.]

בן עזריה ולא חדש לכם דבר (מכי׳ נח, מסכ׳ דפסחא טז, יח:). בכל מקום אדם לן ואין אדם שובת בכל מקום (ירוש׳ מעשר׳ ג ג). שבת בתל שהוא גבוה עשרה וכו׳ מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה (ערובי׳ עו.). עכו״ם ששבת חייב מיתה (ר״ל, סנה׳ נח:). — *וכצרוף מספק, שובתי הרגל [1]: ומעשה בר׳ אילעאי שהלך אצל ר׳ אליע׳ ללוד אמ׳ לו מה זה אלעאי אי אתה משובתי הרגל לא אמרו אין שבחו של אדם להניח ביתו ברגל (תוספתי סוכה ב ח). — ובתפלה: לאל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי התעלה וישב על כסא כבודו (לחל חסר סבת, סמר׳ לסבת). — *ושבת האור, דלק בשבת, ביום הכפורים וכדו׳: שמואל אמר לפיכך מברכין על האש במוצאי שבתות שהיא תחילת ברייתה, רב הונא בשם רבי אבהו בשם רבי יוחנן אף במוצאי יום הכיפורים מברך עליה שכבר שבת האור כל אותו היום (ירוש׳ ברכ׳ ח ו). א״ר יוחנן מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכיפורים וכו׳ מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת וכו׳ כאן באור ששבת כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים (פסחי׳ נד.). — *ושבתה המלח: ולא תשבית מלח, הבא מלח שאינה שובתת[2] ואיזו זו מלח סדומית (מנח׳ כא.). — *ושבת מתוך מקים, נעדר ממנו: דבר אחר על משבתיה, זה רבן יוחנן בן זכאי ששבת מתוכה (מד״ר איכה א ז). — בינוי פעו׳, *שבות: והיתה שבת הארץ לכם, מן השבות בארץ אתה אוכל ואין אתה אוכל מן השמור, מיכן אמרו שדה שנטייבה בית שמאי אוסרים אין אוכלים פירותיה בשביעית ובית הלל אוסרים אוכלים (ספרא בהר פרק א, ויס, קו.).

— נפעי, נִשְׁבַּת, נִשְׁבְּתוּ, —כמו קל, חדל מלהיות: וְנִשְׁבַּת מבצר מאפרים וממלכה מדמשק (ישע׳ יז ג). למען יחרבו ויאשמו מזבחותיכם ונשברו וְנִשְׁבְּתוּ גלוליכם

[1]) [אין צרוף כזה מסתבר ביותר, ולפי שאלת השואלים ׳(כלום) לא אמרו אין שבחו של אדם להניח ביתו ברגלי אפשר שהעקר: אי אתה משובחי הרגל.]

[2]) [שמצויה בקיץ ובחרף ומלח סדומית הים משליכה לאגפה (רש״י), וכעין זה בערוך, עין שם.]

(יחזק׳ ו ו). ובתחפנחס חשך היום בשברי שם את מטות מצרים וְנִשְׁבַּת בה גאון עזה (שם ל יח). ונתתי הארץ שממה ומשמה וְנִשְׁבַּת גאון עזה (שם לג כח).

—הפעי׳, הִשְׁבִּית, הִשְׁבַּתָּ, הִשְׁבַּתִּי, הִשְׁבַּתִּי, הִשְׁבַּתִּיךְ, הִשְׁבַּתִּים, הִשְׁבִּיתוּ, הִשְׁבַּתֶּם, הִשְׁבַּתְנוּ, מַשְׁבִּית, לְהַשְׁבִּית, לַשְׁבִּית, הַשְׁבִּתוּ, אַשְׁבִּיתָה, תַּשְׁבִּית, יַשְׁבִּית, יַשְׁבֵּת, תַּשְׁבִּיתוּ, — א) השבית האדם או האל את פלוני ממלאכתו, השבית אותו לבלתי יעבד, עשה שישבת ויחדל ממלאכה: ויאמר פרעה הן רבים עתה עם הארץ וְהִשְׁבַּתֶּם אתם מסבלתם (שמות ה ה). מחר יאמרו בניכם לבנינו לאמר מה לכם וליי׳ אלהי ישראל וכו׳ וְהִשְׁבִּיתוּ בניכם את בנינו לבלתי ירא את יי׳ (יהוש׳ כב כד—כה). הנני אל הרעים ודרשתי את צאני מידם וְהִשְׁבַּתִּים מרעות צאן (יחזק׳ לד י). — והשבית את הסוסים מבוא: וַיַּשְׁבֵּת את הסוסים אשר נתנו מלכי יהודה לשמש מבא בית יי׳ (מ״ב כג יא). — ובקצור השבית אשה מזונה, במק׳ השבית אותה מהיות זונה [1]: וְהִשְׁבַּתִּיךְ מזונה וגם אתנן לא תתני עוד (יחזק׳ יו מא). — וכשנוי המשא, השבית את המלאכה, המלחמה, הריב וכדו׳ במק׳ השבית את האדם ממלאכה וכדו׳, עשה שיחדלו ממנה: ופקדתי על תבל רעה ועל רשעים עונם וְהִשְׁבַּתִּי גאון זדים וגאות עריצים אשפיל (ישע׳ יג יא). והבאתי רעי גוים וירשו את בתיהם וְהִשְׁבַּתִּי גאון עזים ונחלו מקדשיהם (יחזק׳ ז כד). וְהִשְׁבַּתִּי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה (הושע ב יג). מדינים יַשְׁבִּית הגורל[2]) ובין עצומים יפריד (משלי יח יח). ויאמרו צרינו לא ידעו ולא יראו עד אשר נבוא אל תוכם והרגנום וְהִשְׁבַּתְנוּ את המלאכה (נחמ׳ ד ה). ויהי כשמע בעשא ויחדל מבנות את הרמה וַיַּשְׁבֵּת את מלאכתו (דה״ב טז ה). — ב) והשבית פלוני דבר או בעל חיים ממקום, מאנוש, מפני האדם, במשמ׳ השבית אותו מלהיות שם, עשה שלא יהיה, הכרית אותו, austilgen; exterminer; — ate: שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תַּשְׁבִּיתוּ שאר מבתיכם (שמות יב טו).

[1]) [ואמנם אפשר היה לבטא בכתב הקדום החסר בצורת מקור מִזְּנֹה ז״א מזנות.]

[2]) הגורל בא כאן בהדוך כראשי תבות במק׳ הגורש לץ, עי׳ טורטשינר, משלי שלמה, עמ׳ 78.]

ונחתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד וְהִשְׁבַּתִּי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם (ויקר' כו ו). אמרתי אפאיהם אַשְׁבִּיתָה מאנוש זכרם (דבר' לב כו). סורו מני דרך הטו מני ארח הַשְׁבִּיתוּ מפנינו את קדוש ישראל (ישע' ל יא). וְהִשְׁבַּתִּי מערי יהודה ומחצות ירושלים קול ששון וקול שמחה (ירמ' ז לד). בא יבוא מלך בבל והשחית את הארץ הזאת וְהִשְׁבִּית ממנה אדם ובהמה (שם לו כט). ונאספה שמחה וגיל מכרמל ומארץ מואב ויין מיקבים הִשְׁבַּתִּי (שם מח לג). וְהִשְׁבַּתִּי זמתך ממך (יחזק' כג כז). וְהִשְׁבַּתִּי זמה מן הארץ (שם שם מח). כה אמר אדני יי' והאבדתי גלולים וְהִשְׁבַּתִּי אלילים מנף ונשיא מארץ מצרים לא יהיה עוד (שם ל יג). וכרתי להם ברית שלום וְהִשְׁבַּתִּי חיה רעה מן הארץ (שם לד כה). סיגים הִשְׁבַּתָּ כל רשעי ארץ (תהל' קיט קיט).[1]) וישב פניו לאיים ולכד רבים וְהִשְׁבִּית קצין חרפתו לו בלתי חרפתו ישיב לו (דניאל יא יח). — ועם למ"ד היחס, השבית גואל לאלמנת המת וכד'': וְהִשְׁבַּתִּי למואב נאם יי' מעלה במה ומקטיר לאלהיו (ירמ' מח לה). ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך יי' אשר לא הִשְׁבִּית לך גאל (רות ד יד). — והשבית את המלח מעל המנחה, נתן למלח שלא יהיה עליה: וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תַשְׁבִּית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח (ויקר' ב יג). — ובלי השלמה במשמ' הכרית והשמיד: וְהִשְׁבִּית את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה (מ"ב כג ה). כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא וְהִשְׁבַּתִּי ממלכות בית ישראל (הושע א ד). שמעו זאת השאפים אביון וְלַשְׁבִּית ענוי ארץ (עמו' ח ד). למען צורריך לְהַשְׁבִּית אויב ומתנקם (תהל' ח ג). — ובתו"מ: יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתשבור ו ת ש ב י ת עולו של יצר הרע מלבינו וכו' יר"מ יי' אלהי ואלהי אבותי ש ת ש ב י ת ה ו מעלינו ותכניעהו (תפלת ר' תנחום בר א סכולסטיקא, ירוש' ברכ' ד ב). — ובזהמ"א: וחייבים אתם ל ה ש ב י ת ן (את השפחות) בשבת מעשות מלאכה (תשו' גאוני מזרח ומערב לזק, הלכות עבדים, ו). אחד מהן (מהשותפים)

1) [בתהל' פט מה: הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ כנראה הכונה לש"ע על משקל הפותח במ"ם, אולי: מַטֵּה הֹדוֹ.]

והתנת בפני שלשה שאינו קונה כלום בשותפות ו ה ש ב י ת את הממון שלחבירו והותירו בעיניו ולא נשא ונתן בו וכו' אין על זה כלום כאשר ה ש ב י ת את הממון מן הסחורה (זכרון לראשונים הרמ"ה סי' תכו, 221). ישב רוחו, רוח מערבי ל ה ש ב י ת הקרח ויזלו מים (רד"ק, תהל' קמז יח).

—הפע', ״הָשְׁבַּת, הושבת,—שהשביתו אותו: שנחלקו גם כן החכמים שאם תהיה היציאה כש"ה במקום ה מ ו ש ב ת לבד או אם תהיה כשרה גם במקום המחולל ר"ל להיות האינם ישראלים נמצאים וכו' טען החכם ר' ישועה נ"ע כי אפילו אם יהיה המקום מ ו ש ב ת ר"ל תוך העיר לא יתכן לעשות כאלו המעשים כל שכן מחוץ לעיר בהיות המקום מחולל (אהרן הקראי, גן עדן, ענין שבת יג, לא).

שַׁבָּת [1]), ש"כ [2]), סמי' שַׁבַּת, כנ' שַׁבַּתְּכֶם, שַׁבַּתּוֹ, מ"ר שַׁבָּתוֹת, סמי' שַׁבְּתוֹת, כנ' שַׁבְּתֹתַי, שַׁבְּתוֹתַי,

1) [המלה שַׁבָּת מקורה במסרת עברית (שמית־מערבית) קדומה מלפני מתן תורה בסיני (עי' לקמן), ואך בהשאלה מעברית באה מלה זו בצורה שַׁבָּא, שַׁבְּתָא בארמ', שַׁבְּת a) בערב', סַנְבַּת בכוש', ובצורות כגון Samstag, sabbath, Sabbat (מתוך Sambes-tag, יום השבת), sobota, samedi, ליתר הלשונות (ועי' גם בערך סבטיון עמ' 3914). אך גם השמות שַׁפַּתּ, שַׁבַּתּ באשור', סמדת במצרית במשמ' יום החמשה עשר בחדש (ולא יום שביעי בשבוע או אף יום 7, 14 וכו' בחדש הלבנה, כמו שחשבו בטעות) שאולים הם משמית־מערבית כדרגה קדומה של העברית, ואינם מקוריים בלשונות אשור ומצרים, כמבֹאר במחקר העורך על מקורה של השבת בספר השנה ליהודי אמריקה, ניו־יורק, שנת תשי"א, ועי' שם. המלה שבת והצרוף המלא יום השבת נולדו, כמנמק שם במפֹרט, מתוך ראִית העובדה, כי יש לאל הבורא תקופות עבודה ויצירה במלאכתו בטבע, ובפרט במעשיו בשני המאורות הגדולים, השמש והירח, ועל כן ראו במעשים אלו חדוש מעשי בראשית בבריאת העולם. כן ראו הקדמונים, כי האל בורא ירח הדש מדי חדש בחדש ומשכלל ומשלים אותו בתוך 14 ימים, וביום 15 הוא שובת ממלאכתו זו. ועל כן קראו ליום 15 בחדש יום שבתון, שבת, ובמשמ' זו בלבד נשמרה המלה באשור ובמצרים; אבל גם במקרא נשמר זכר לשמוש זה של המלה גם בצרופים כגון הדש ושבת

a) سبت

שַׁבְּתֹתֵיכֶם, שַׁבְּתֹתֶיהָ, שַׁבְּתוֹתֶיהָ, — א) היום השביעי בשבוע הנתן כיום מנוחה מעבודה, אף בצרופים כגון שמר שבת, חלל שבת: ויאמר משה אכלוהו היום כי שַׁבָּת היום ליי׳ היום לא תמצאהו בשדה ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שַׁבָּת לא יהיה בו וכו׳ ראו כי יי׳ נתן לכם הַשַּׁבָּת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמו ביום השביעי וישבתו העם ביום השביעי (שמות יו כח—ל). ושמרתם את הַשַּׁבָּת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה (שם לא יד). ושמרו בני ישראל את הַשַּׁבָּת לעשות את הַשַּׁבָּת לדרתם ברית עולם (שם שם יו). ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שַׁבָּת ליי׳ אלהיך לא תעשה כל מלאכה (דבר׳ ה יג—יד). אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שמר שַׁבָּת מחללו (ישעי׳ נו ב). אם תשיב מִשַּׁבָּת רגלך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לַשַּׁבָּת ענג לקדוש יי׳ מכבד (שם נח יג). בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בַּשַּׁבָּת וכו׳ ומוכרים בַּשַּׁבָּת וכו׳ ויהי כאשר צללו שערי ירושלם לפני הַשַּׁבָּת ואמרה ויסגרו הדלתות וכו׳ עד אחר הַשַּׁבָּת וכו׳ מן העת ההיא לא באו בַּשַּׁבָּת (נחמ׳ יג יה—כא). [1]) — ויום השבת,

(ז״א בהוראתו הקדומה של המונח: בראש חדש וביום מלאת הלבנה), וגם בקביעת החגים הגדולים ביום 15 לחדש, ביום שבתון, עד שאפשר היה לדבר על יום א׳ של חג הפסח ביום שבת, בצרוף: לבחרת השבת: ב) כמו כן ראו, כי שומר הבורא תקופה של 6 זמנים (שנקראו ימים) של עבודה לגבי השמש: 6 שעות לעליית השמש, 6 חדשים ליצירה בימות החמה, וכדו׳, שאחריהם שובת האל ממלאכתו. ומכאן למדו, כי האל הבורא שומר על סדר זה של 6 זמנים (ימים) לעבודה, שאחריהם הוא שובת, כשם שהוא קובע גם תקופה של 6 שעות כפולות לאור היום לעומת 6 שעות כפולות של חשך ואפלה, כעדות לכך, כי רוצה הוא בהפסקת כל עבודה אחר 6 זמני מלאכה. זאת העובדה, שראו בה עדות לכך בטבע, „כי ששת ימים (זמנים) עשה יי׳ את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש״. ועל כן קבעו ימי שבת וחג לאחר כל תקופה של ששת ימי עבודה (ה״א יום השבת השבועי) וימי שבתון בחג אחר ששת חדשי הקיץ, בחג הסוכות בחדש השביעי, ובחג הפסח אחר 6 חדשי החרף. וחגים אלו נקבעו ביום 15 בחדש הירח, ז״א ביום השבת שבשבוע וביום השבתון שבשנה, ומכאן מקורו הראשון של הצרוף שבת שבתון, ז״א שבת שבחדש הלבנה החל בשבתון שבשנה (ואמנם בתורה לגבי יום הכפורים שהוא קודם לעקר החג ביום 15 בחדש).

מכאן גם מקור השבוע, שנולד עם רעיון השבת. ואמנם (עי׳ במחקר הנ״ל) היה גם מחוץ לישראל בתקופה קדומה הסדר בצרוף של 6 ימי עבודה, כחמישית (במונח האשורי: חַמְשַׁתּ) החדש של 30 ימים בממצע. אבל רעיון של יום שבת ומנוחה של האל הבורא, אשר גם על הברואים לשבות ולנוח בו עם בוראם, לא היה יכל לְהִוָּלֵד בעמים אחרים, שראו את השמש והירח והכוכבים עצמם כאלים, ולא האמינו באל אחד שברא ובורא את כלם. ועל כן אמנם עבר השם שבת בצורה זו או דומה לה לאשור ולמצרים במשמ׳ היום החמשה עשר בחדש הלבנה, אבל רעיון המנוחה של אלהים ואדם ביום כזה זר הוא להם. ועל כן אין אצלם אף זכר לרעיון השבוע של 7 ימים, שלא נולד (כדעת רבים) מתוך קדושת המספר 7, אלא בהוספת יום השבת לששת ימי המלאכה. ועי׳ בנמוקים ובהקבלות שנתן בפרטים מרבים במחקר הנזכר. לפי הנאמר שם אין לשבת כל קרבה אמתית לכללים שבס״ת האשורי והבבלי על ימים רעים מסימים בחדשי השנה, אשר אך בטעות השוו אותם חוקרים שונים (כגון לאחרונה St. Langdon בספרו Babyl. Menologies עמ׳ 85 – 96 ועוד) לרעיון השבת בישראל. ועי׳ גם בהערות שאחר זו.

בסדור הערך הזה אי אפשר היה לשמר בכל על סדר התפתחותה של הוראת המלה המתאר כאן בראשי קוים בלבד, הואיל והתפתחות זו ברבה כבר חלה לפני תקופת המקרא, שהוא המקור הקדום ביותר שבידנו לחיי הלשון העברית.]

[2]) (לעמ׳ 6877) [רק בישע׳ נו ב. ו בזכר: שמר שבת מחללו, ואין ללמד ממקום בודד זה על שמוש לשון המקרא. צורת המלה היא בנקבה גם באשור׳, וגם לפי מבנה בעברי, אף כדעת המדקדקים העברים מימי הבינים. ואלה דברי ראב״ע בס׳ צחות, שער השמות: ולפי דעתי ככה דקדוק המלה היתה בתחלה שַׁבֶּתֶת בשלש נקודות תחת הבית וכן תחת התי״ו הראשון שהוא שורש על משקל דֶּלֶקֶת יַבֶּשֶׁת ובעבור התחברות שני תווי״ן חסרו האחד כמשפטם במלת וְהֵמִתָּה, אותו תשחית יְכָרֵת, ופתחו הבית להיות לאות על לשון נקבה, כאשר עשו במלת מְשָׁרֵת את המלך, ורנה עולת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ דגוש התי״ו להתבלע תי״ו השורש, ע״כ. אין לראות אפוא שַׁבָּתוֹן (בתו רפויה) כנגזר מן שַׁבָּת, אלא כמלה אחרת גזורה מן חשרש שבת.]

[1]) [על מוסף (או מיסך) השבת (מ״ב יו יז וכו׳) עי׳ הערת המחבר בעמ׳ 2976.]

כמו שַׁבָּת: וכור את יום השבת לקדשו וכו׳ כי ששת ימים עשה יי׳ את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו (שמות כ ח–יא; ומעין זה דברי׳ ה יב יה). כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת (שמות לא יה). וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת (במד׳ יה לב). וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם (שם כח ט). השמרו בנפשו־יכם ואל תשאו משא ביום השבת וכו׳ ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכו׳ וקדשתם את יום השבת (ירמ׳ יז כא–כב). שער החצר יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח (יחזק׳ מו א). והעלה אשר יקרב הנשיא ליי׳ ביום השבת ששה כבשים תמימים (שם שם ד). מזמור שיר ליום השבת[1] (תהל׳ לב א). ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שבר ביום השבת למכור לא נקח מהם (נחמי׳ י לב). בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות וכו׳ ומביאים ירושלם ביום השבת וכו׳ ואריבה את חרי יהודה ואמרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עשים ומחללים את יום השבת וכו׳ ומנערי העמדתי על השערים לא יבוא משא ביום השבת (שם יג יה–יט). — ובנגוד אל הדש בצרופים קדומים שנוצרו בלשון כשעוד היתה למלה הוראה זו של יום מלאת הלבנה[2], ושנשמרו בה גם בשמוש המלה בהוראתה כיום שביעי בשבוע: ויאמר מדוע אתי הלכתי אליו היום לא חדש ולא שבת (מ״ב ד כג). לא תוסיפו הביא מנחת

---

[1]) [אמנם לפי דברי העורך ב„הלשון והספר״ ב 2 וכו׳ אין כונת הדברים במקרא, כפי השמוש בבית השני, שיאמרו הלויים מזמור זה מדי שבת בשבתו בכל שבוע; אלא לקוח השיר מתוך תאור של חג הפסח בימי דוד, ובכל יום ויום משבעת ימי חג זה אמרו הלויים שירים לפאר את מעשה האלהים, אשר, אחר ימות הגשמים שוב יסד ארץ על המים (אף תכון תבל בל תמוט), ופרק זה מתוך סדרת שירים אלו נאמר ביום השביעי, יום השבת של חג זה.
ועי׳ גם בהערה לערך שְׁבוּת, שְׁבִית.]

[2]) [עי׳ בהערות הקודמות. ואמנם אולי אין להבין ע״ד במקרא בצרופים אלו „שבת״ במשמ׳ זו של יום טו בחדש ממש (כדעת כמה חוקרים), אבל יצירת הצרוף בלשון על כל פנים בתקופה קדומה זו, ששמש בה „שבת״ גם במשמעות זו.]

שוא קטרת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה (ישע׳ א יג). והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה (הושי ב יג). לאמר מתי יעבר החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר (עמו׳ ח ה). שכח יי׳ בציון מועד ושבת (איכ׳ ב ו). — ובצרוף ממחרת השבת במשמעות זו[1]: והניף את העמר לפני יי׳ לרצנכם ממחרת השבת יניפנו הכהן (ויקרי כג יא). וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה עד ממחרת השבת[2] השביעית תספרו חמשים יום (שם שם יה–יז). — ובמ״ר, שַׁבָּתוֹת, שבתות וחדשים וכדו׳: ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגים ובחדשים ובשבתות בכל מועדי בית ישראל

---

[1]) [ידועים דברי חז״ל בספרא (אמור פרק יב, ויס עמי ק:, ומעין זה בבלי מנחות סו.) על כתוב זה: ממחרת השבת, ממחרת יום טוב, יכול ממחרת שבת בראשית, א״ר יוסי ברבי יהודה כשהוא אומר עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום כל ספירתם לא יהיה אלא חמשים יום, ע״כ, וכן ידועות טענות הקראים נגד פרוש זה, ועי׳ בסכומי דבריהם של ראשונים ואחרונים בענין זה בספרו של ד. הופמן על ספר ויקרא, למקום. ואמנם, לפי הנאמר בהערות שלפני זו, נקרא יום טוב הראשון, הואיל והוא חל בט״ו בחדש, בתקופה הקדומה שבת ממש, אבל לשון הכתוב, המדבר גם על „ממחרת השבת השביעית״ באותו ענין, במשמ׳: ממחרתו של (סוף) השבוע השביעי, היא שמראה על שמוש אחר, אולי באשמת הכותב האחרון שלא דיק בלשונו כל צרכו, והשתמש במלת שבת גם במשמ׳ שבוע וע״י כך נתן מקום לספקות. בדבר׳ טז ט נאמר במק׳ ממחרת השבת: שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבועות, ואפשר היה לחשב כי נתן כאן לא תאריך קבוע, אלא מועד משתנה בכל שנה ושנה ובכל מקום ומקום לפי התחלת הקציר ממש בהר ובשפלה, שהרי אין מועד חג השבעות מסמן בתורה לפי יומו וחדשו, כיתר שני הרגלים. והנה מלמדות אותנו כעת תעודות אשוריות קדומות הרבה מקפדוקיה, כי „החל חרמש בקמה״ הוא שם העונה (באשור׳ sibit nigalli, אחיזת המגל), ראשית עונת הקציר, המשמשת גם בתעודות משפטיות אלו כתאריך קבוע, ולפי זה נקרא בישראל יום ט״ו בניסן, יום ראשון לעונת ימי החמה: החל (עונת) חרמש בקמה, ראש עונת הקציר, ואין כאן סתירה לגבי הדברים שבפרשת אמור (ויקרא כג).]

[2]) [כאן, כאמור בהערה הקודמת, במשמ׳ שבוע.]

(יחזק' מו יז). והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני יי' (סם מו ג). והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבדת בית אלהינו ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעולת התמיד השבתות החדשים למועדים ולקדשים ולחטאות (נחמי' י לג–לד). ולכל העלות עלות ליי' לשבתות לחדשים ולמעדים (דהי"א כג לא). הנה אני בונה בית לשם יי' אלהי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים ומערכת תמיד ועלות לבקר ולערב לשבתות ולחדשים ולמועדי יי' אלהינו (דהי"ב ב ג). — ובצרופים שבהכפלה, שבת שבת, שבת בשבת, ביום השבת ביום השבת: עלת שבת בשבתו (במד' כח י). והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני (ישע' סו כג). ומן בני הקהתי מן אחיהם על לחם המערכת להכין שבת שבת (דהי"א ט לג). — ובכנוי הבעלות ביחס לאדם ולאלהים: אך את שבתתי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדרתיכם (שמות לא יג). איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו (ויקר' יט ג). אלה מועדי יי' אשר תקראו אתם מקראי קדש וכו' מלבד שבתת יי' ומלבד מתנותיכם (סם כג לז–לח). יען במשפטי מאסו וכו' ואת שבתותי חללו וכו' ואמר אל בניכם וכו' בחקותי לכו וכו' ואת שבתותי קדשו וכו' (יחזק' כ יו–כ). והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה (הוש' ב יג). — ושבת שבתון בשמוש ליום השבת: שבתון שבת קדש ליי' מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר (שמות יו כג). ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש ליי' כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת (סם לא יה). ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליי' כל העשה בו מלאכה יומת (סם לה ב). ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו (ויקר' כג ג). — ושבת, שבת שבתון, בשמוש ליום הכפורים[1]: בח"ש השביעי בעשור תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו וכו' שבת שבתון היא לכם (סם יו כט–לא). אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא וכו' כל מלאכה לא תעשו וכו' שבת שבתון הוא לכם (סם כג כז–לב). ועי' שבתון — ב) ובמשמ' שבוע, בפרט במנית שבועות אחדים, Woche; semaine; week: וספרתם לכם ממחרת השבת[1] מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום (סם כג יה–יו). — ובצרופים, באי השבת, יוצאי השבת, הבאים למשמרת במשך שבוע[2] וכדו': ויצום לאמר זה הדבר אשר תעשון השלשית מכם באי השבת ושמרי משמרת בית המלך וכו' ושתי הידות בכם כל יצאי השבת ושמרו את משמרת בית יי' אל המלך וכו' ויעשו שרי המאיות ככל אשר צוה יהוידע הכהן ויקחו איש את אנשיו באי השבת עם יצאי השבת ויבאו אל יהוידע הכהן (מ"ב יא ה–ט, וכעין זה דהי"ב כג ד–ח). — ג) ובמנין השנים, שבת, שבת שנים, השנה השביעית במחזור, שנת השמטה ששבתו בה מעבודה בשדה, Sabbatjahr; année sabbatique; sabbatical year: כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת ליי' שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליי' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ (ויקר' כה ב–ה). וספרת לך שבע שבתת שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתת השנים תשע וארבעים שנה (סם סם ח). אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתכם עליה (סם כו לד–לה). והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתתיה בהשמה מהם (סם סם מג). למלאות דבר יי' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה (דהי"ב לו כא). — ושבת הארץ, במשמ' תבואת השנה השביעית: והיתה

1) [כאמור בהערות הקודמות נולד צרוף זה בשמוש כלפי מועד כזה, שחל בו שבתון גם מצד השמש וגם מצד היראה, ואך אחר כך הועבר על ימי מנוחה אחרים.]

1) [עי' על מקום זה לעיל, במשמ' יום ט"ו בחדש.]

2) [כנראה לכך הכונה, ולא למשמר ליום השבת דוקא.]

שַׁבַּת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך וכו' תהיה כל תבואתה לאכל (ויקר' כה ו–ז). — ובגנזות ממדבר יהודה: הוי משקה רעיהו מספח חמתו אף שכר למען הבט אל מועדיהם, פשרו על הכוהן הרשע אשר רדף אחר מורה הצדק לבלעו בכעס חמתו אבית גלותו ובקץ מועד מנוחת יום הכפורים הופיע אליהם לבלעם ולכשילם ביום צום שבת מנוחתם[1] (פשר חבקוק ב יה). — ובתו"מ: ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם, לכם שבת מסורת ואי אתם מסורין לשבת (ר"ש בן מנסיא, מכי' תשא מסכ' דשבתא א, קג:). אות היא לעולם, מגיד שאין שבת בטלה מישראל (שם שם קד:). גדול שנשבה בין הגוים רב ושמואל חד אמר מונה ששה ועושה שבת והרגה אמר עושה שבת ומונה ששה (ירוש' שבת ז א). אין אבל בשבת (שם מו"ק ג ה). ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל (ברכ' מט.). שבת אחד מששים לעולם הבא (שם נז:). א"ל הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל (שבת י:). הנכנס לבקר את החולה (בשבת) אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא (ת"ר, שם יב.). הדלקת נר בשבת חובה (בשם רב, שם כה:). ותזנח משלום נפשי, א"ר אבהו זו הדלקת נר בשבת (שם שם). וכבדתו, שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול וכו' מעשות דרכיך, שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול וכו' ודבר דבר, שלא יהא דיבורך של שבת כדבורך של חול (שם קיג.–קיג:). עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות (ר' עקיבא, שם קיח.). כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות וכו' (בשם בר קפרא, שם שם). יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות בשבת (ר' יוסי, שם קיח:). רבי חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה (שם קיט.). כל מצות שנתן להם הקדוש ב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצינעא (ר' יוחנן בשם רשב"י, ביצ' טז.). שבת קובעת (מוקצה למעשר) (רב נחמן, שם לד:). שמש בשבת צדקה לעניים (רבי יצחק, תעני' ח:). שבת עולה ואינה מפסקת (לענין אבלות) (מו"ק יט.). מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (ע"ז ג.). ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות (שם סד:) נובלת העולם הבא שבת (ר' חנינא בר יצחק, מד"ר בראשי' יז). שנים וחמשים שבתות יש בשנת החמה (שם במד' יד). לא ניתנה השבת אלא לתענוג (ר' ברכיה בשם ר' חייא בר אבא, פסיק' רב' כג:, י' הדברות תליתאה, קכא.). לא ניתנה השבת אלא לתלמוד תורה (ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן, שם שם). — ובמיוחד בצרופים כגון: — *בגדי שבת: ושמת שמלותיך, וכי ערומה היתה, אלא אלו בגדי שבתה (ר' חנינא, ירוש' פאה ח ח). — *ברכת שבת: ברכת יי' היא תעשר, זו ברכת שבת (שם מו"ק ג ה). — *הוצאת שבת: כמה הוא שעורו (של הערוב) וכו' כגרוגרת להוצאת שבת לכל אחד ואחד (ערוב' ז ח). לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנא' והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, לאלתר (רב חסדא, שבת קיז:). כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יוה"כ חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יו"ט והוצאת בניו לתלמוד תורה וכו' (רב תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה, ביצה טז.). — *הלכות שבת: הלכות שבת חגיגות והמעילות הרי הם כהררים התלויין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות (חגי' א ח). — *חלבי שבת: וחלבי שבת קריבין ביום הכפורים (שבת טו ג). — *חלול שבת: בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת חיה רעה רבה ובהמה כלה וכו' (שבת לג.). אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת (רב יהודה בריה דרב שמואל בשם רב, שם קיט:). כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף הוא בא לידי שלש עבירות גילוי עריות ושפיכות דמים וחילול שבת (רב יהודה בשם רב, גיטי' ו:). — *יציאת השבת, הוצאה מרשות לרשות בשבת: יציאות השבת שתים שהן ארבע (שבת א א; שבועי' א א). — *כבוד שבת: אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת (שבת ב ב). בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת (תעני' א ו). אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים מלספר ומלכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת (שם ב ז). ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת

---

[1]) [נ"א ביום צום הכפורים, שהוא לָהם שבת מנוחה.]

(סס ד ג). שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת (סס סס ז). אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת וכו' (ביצה טז.).—*כלכלת שבת, סל פרות מיוחד לשבת: כלכלת שבת ב"ש פוטרין וב"ה מחיבין (מעשר' ד ב).—*לילי שבת: היה אוכל באשכול (שלא הפרש ממנו מעשר) וכו' חשיכה ליל שבת ר' אליעזר אומר יגמור ור' יהושע אומר לא יגמור (תרומ' ח ג). ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת (שבת טו ג). נותן לה מעה כסף לצרכיה ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת (כתוב' ה ט). אמר קונם שום שאיני טועם עד שתהא שבת, אינו אסור אלא עד לילי שבת (נדרי ח ו). נדרה בלילי שבת יפר בלילי שבת וביום השבת עד שתחשך (סס י ח). ונתתי מטר ארצכם בעתו וכו' מלילי שבת לליל שבת (ר' נתן, ספרי דברי מג, ס.). — *מוספי השבת: מוספי שבת קודמין למוספי ראש חדש (זבח' י א). — *מוצאי שבת: חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון עד מוצאי שבת (ברכ' ב ה). הלוקח פרות וכו' ושכח לעשרן וכו' חשכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר (דמאי ד א). ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת, אבל לא משבת למוצאי שבת (שבת טו ג). במוצאי שבת מבדילין ולא תוקעין (חולי א ז). לא תמלא אשה קדירה עססיות ותורמוסין ותתן לתוך התנור ערב שבת עם חשכה, ואם נתנה למוצאי שבת אסורין עד כדי שיעשו (תוספת' שבת ג(ד) א). אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל אפילו בחמישי בשבת (בשם ר' יוסה ברי, ירושל' ברכ' ה ב). ועי' מוצא, 2858. — *ענג שבת: וקראת לשבת עונג וכו' זה עונג שבת (ר' יהודה בשם רב, שבת קיח:). — *עקר שבת: כל השוכח עקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חיב אלא חטאת אחת, היודע עקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חיב על כל שבת ושבת (שבת ז א). — *ערב שבת[1]: שלושה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתן ערבתן הדליקו את הנר (סס ב ז). מי שהיו לו שני תינוקות וכו' אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת ר' אליעזר מחיב בחטאת ור' יהושע פוטר (סס יט ד). נולד וכו' בין השמשות של ערב שבת נמול לעשרה (סס סס ה). יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת (ביצה ב א). ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת (תעני' ד ג). אין דין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב (סנה' ד א). עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות (אב' ה ו). לא תמלא אשה קדירה עססיות ותורמוסין ותתן לתוך התנור ערב שבת עם חשכה (תוספת' שבת ג(ד) א). שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו וכו' (ר' יוסי בר יהודה, שבת קיט:). לעולם יסדר אדם שלחנו בערב שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית (ר' אלעזר, סס סס). נשמה יתרה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו (ר"ש בן לקיש, ביצה טז.). — *ערבי שבתות: עד מתי מותר להחזיר בכרכים, עד כדי שיראה לשולחני, ובכפרים עד ערבי שבתות (ב"מ ד ו). — *מערב שבת לערב שבת: כל העולם כולו ניזונין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (רב יהודה בשם רב, ברכ' יז:). — *קדושת שבת: כי אני יי' מקדשכם לעולם הבא כגון קדושת שבת בעולם הזה (מכי' תשא, מסכ' דשבתא א, קג:). — *שובתי שבת: הנודר משובתי שבת אסור בישראל ואסור בכותים (נדרי ג י). — *שמירת שבת: אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ירש את העולם במדה וכו' יעקב שכתוב בו שמירת שבת וכו' ירש את העולם שלא במדה (ר' יוחנן בשם ר' יוסי בר חלפתא, מד"ר בראשי' יא). — *תחום שבת: אפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת (ערובי ה ה). אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת (סוטה ה ג). מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת והיה ר"מ מהלך אחריו וכו' א"ל מאיר חזור לאחריך שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת (ת"ר, חגי' טו.). — ועם פעלים, *דחה שבת: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה

---

[1] [בשבעים בראש מזמור צג: Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου

את השבת (ר' עקיבא, פסח' ו ב). מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת וכו' (ר' יוסי, תוספת' שבת טו עז). יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת וכו' (יבמ' ה:). ועין א. דָּחָה, 914. — *חלל שבת[1]: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת (אביי, שבת קיט:). שגזרה המלכות גזרה שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות (ר"ה יט.). חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה (רבי שמעון בן מנסיא, יומא פה:). ועי' א. חָלַל, 1581. — *כִּבֵּד שבת[1]: עשירים שבא"י במה הן זוכין וכו' בשביל שמכבדין את השבת (שבת קיט.). — *נכנס לשבת, התחיל את השב׳, ראה כָּנַס, 2:46. — *עִנֵּג שבת: כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים (ר' יוחנן משום ר' יוסי, שם קיח.). כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו (רב יהודה בשם רב, שם קיח:). — *עִקֵּר שבת: ואם אתה מבקש לעקור אותם עוקר את השבת ובטל אותה (מד"ר אסתר ז). — *שָׁמַר, שִׁמֵּר שבת: כי קדש היא לכם, מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל, מה לפלוני חנותו נעולה, שהוא משמר את השבת, מה לפלוני בטל ממלאכתו, שהוא משמר את השבת (מכי' תשא מסכ' דשבתא, קד.). כל המשמר שבת כהילכתה אפי' עובד עבודת כוכבים כדור אנוש מוחלין לו (רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שבת קיח:). אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון (ר' יהודה בשם רב, שם שם). אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהילכתן מיד נגאלין (ר' יוחנן משום רשב"י, שם שם). שפעם אחת גזרה המלכות גזרה שלא ישמרו את השבת (מעי' יז.). — *קדשה עליו השבת: מפסיקין לשבת וכו' מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ור' יוסי בן חלפתא שהיו מסובין בערב שבת בעכו וקדשה עליהן השבת[2], אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לר' יוסה בן חלפתא רצונך שנפסוק לשבת וכו' (ירוש' פסח' י א). — *יום שכלו שבת, עולם שכלו שבת: השיר שהיו הלוים אומרים וכו' בשבת וכו' מזמור שיר ליום השבת, מזמור שיר לעתיד לבא ליום (נ"א לעולם) שכלו שבת ומנוחה לחיי עולמים (תמיד ז ד). קדושת שבת בעולם הזה נמצינו למידין שהוא מעין קדושת העולם הבא וכן הוא אומר מזמור שיר ליום השבת לעולם שכלו שבת (מכי' תשא, מסכת' דשבתא א, קג:). — *שבת בראשית, שבת ממש, יום השביעי בשבוע המזכיר את מעשה בראשית, שלא כמלת שבת סתם, שהוראתה גם יום חג, ובנגוד אל שבתות שנים במשמ' שנות השמטה: ומניין שיום הכיפורים אסור באכילה ובשתיה וכו' תלמוד לומר שבתון שבות, יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולם, תלמוד לומר שבתון הוא לכם ועיניתם, הוא אסור בכולן ואין שבת בראשית אסור בכולן (ספרא אמר, פרק יד, ויק, קג.). אין לי אלא יום הכיפורים, שבת בראשית מניין, תלמוד לומר תשבתו, ימים טובים מנין, תלמוד לומר שבתכם (שם שם). כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות וכתיב בחריש ובקציר תשבות, מה אנן קיימין אם לענין שבת בראשית והלא כבר נאמר ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך, ואם לעניין שבתות שנים והלא כבר נאמר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך, אלא אם אינו עניין לשבת בראשית ולא לעניין שבתות שנים תניהו עניין באיסור שני פרקים הראשונים וכו' (ירוש' שביעית א א). וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל וכו' מועדי נאמרו ולא נאמרה שבת בראשית עמהן (רבי יוסי הגלילי נדרי' עח.). מועדי ה' נאמרו ולא נאמרה שבת בראשית עמהן, והא כתיב שבת עמהן (רב אשי בר נתן, שם שם). מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד, שבת בראשית אין צריכה קידוש ב"ד (רב ששת, שם עח:). ממחרת השבת ממחרת יו"ט, או אינו אלא למחרת שבת בראשית, רבי יוסי בר יהודה אומר הרי הוא אומר תספרו חמשים יום, כל ספירות שאתה סופר לא יהו אלא חמשים יום ואם תאמר ממחרת שבת בראשית פעמים שאתה מוצא חמשים ואחד ופעמים שאתה מוצא חמשים ושנים וכו' ר"י בן בתירא אומר אינו צריך הרי הוא אומר תספור לך, ספירה תלויה בבית דין, יצתה שבת בראשית שספירתה בכל אדם, רבי יוסי אומר ממחרת השבת ממחרת יום טוב, אתה אומר ממחרת י"ט או אינו אלא ממחרת שבת בראשית, אמרת וכי נאמר ממחרת השבת

1) [על פי השמוש במקרא].

2) [בתוספת' ברכ' ה ב וכן פסח' ק.: וקדש עליהם היום.]

שבתוך הפסח' וחלא לא נאמר אלא ממחרת השבת, דכל השנה כולה מלאה שבתית, צא ובדוק איזו שבת (מנח' סה:—סו.). — *ובמשמ' שבוע: ולא היו מתענין (אנשי המעמד) ערב שבת מפני כבוד השבת ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו (תעני' ד ג). שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת (שם שם ז). ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת (מגי' ג ד). שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעירות ביום השני וביום החמישי (כתו' א א). המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש א' שתי שבתות, בה"א שבת אחת, ותלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום, הפועלים שבת אחת, העונה האמורה בתורה, הטילין בכל יום, הפועלים שתים בשבת, החמרים אחת בשבת (שם ה ו). המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת וכו' וכן המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה שלשה דינרין בשבת (שם שם ז). קונם יין שאיני טועם וכו' שבת זו אסור בכל השבת ושבת שעברה וכו' ואם אמר יום אחד, שבת אחת וכו' אסור מיום ליום (נדרי ח א). שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע (שם טה) יצא ביום גובה כל היום (ב"מ ט יא). החנוני מקנח מדותיו פעמים בשבת וממחה משקלותיו פעם אחת בשבת (ב"ב ה י). זכור את יום השבת לקדשו, תהא זוכרו מאחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת (אלעזר בן חנניה, מכי' יתרו מסכ' דבחדש ז, סט.). אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל אפילו בחמישי בשבת (בשם ר' יודה בר', ירוש' ברכ' ה ב). אפילו יום טוב שחל להיות באמצע שבת אומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה (ר' זעורא בשם רב יהודה רבי אבא בשם אבא בר ירמיה, שם שם). שדי מובקרת יום אחד, שבת אחת, חדש אחד, שנה אחת, שבוע אחד (שם נדר' ד י). חל (תשעה באב) להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה, בשני בשלישי ברביעי ובחמישי לפניו אסור לאחריו מותר (תעני' כט:. לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת (מד"ר בראשי' יא). נהר סמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת ובשבת הוא נח (שם שם). לשני פרגמטוטין שנכנסו למדינה, ענה אחד מהם ואמר לחברו אם פותחין אנו שנינו כאח' במדינה אנו עושין אפרגיים במדינה, אלא פתח אתה שבתך ואני שבתי (ר' חמא בר' חנינא, שם שה"ש, מט יפו). — *ושבת המיוחדת למי שכהן בה בתפקיד מן התפקידים: שבתי היתה[1] והלכתי אחר ר' טרפון לביתו, אמר לי, יהודה בני, תן לי סנדלי ונתתי לו ופשט ידו לחלון ונתן לי ממנה מקל (ר' יודה, ירוש' סוטה ב ב). שבתי היתה אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר (תוס', פסח' לו.). שבת של מי היתה, שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה (חגי' ג.). — ובספה"א: באת(ה) שבת באת(ה) מנוחה (רש"י, ברא' ב ב; הרז, מגי' ע.; תוס' סנה' לח. ד"ה מלבם). שבת (ראשי תבות) שנה בשבת תענוג (ילק"ר ואחרון). — *ובקבלה, שבת כשם לספירה העשירית: הנה באומרכם אמרה שבת לשון נקבה יורה שירמוז על מדה שהיא משפעת ולא משפעת והוא השכל העשירי (ר"י אלבו, עקרים יא ב). שהשכל האחרון שהיא השכל העשירי והוא השכל הפועל והוא הספירה העשירית שיקראוהו שבת (שם שם). — *בכך (וכך) בשבת: בכך בשבת בכך ימים לירח פל' שנת כך וכך לבריאת עולם וכו' נכתב שטר המוהר דזה במדינה פלנית (נוסח כתובה ירושלמית, פריד מעיר, ג). — *קבלת שבת, עין א. קַבָּלָה, 5696. — ושבתות מיוחדות, *שבת בינתים, השבת שבתוך עשרת ימי תשובה (לבוש המור כי תשא דף פד, ב—ג; חסב"ץ ח"ב סי' רמ"ח). — *שבת בראשית, שבת ראשונה אחר סכות, שפותחים בה מחזור חדש בקריאת

---

[1] [ומעין זה בארמ': שבתא דרב ביבי הואי ואיקלעו רבי אמי ורבי אסי שדא קמייהו בלבלא דפירי וכו' (שבת עד.), ופרש רש"י: הגיע יומו להיות עומד ומשמש על התלמידים, ע"כ. אך לפי הענין הכונה: שמש אחד מן החכמים מעין ראש בית דין מדי שבוע בשבוע, ומעין מנהג זה נמצא בתעודות קדומות באד מקפדוקיה, ועי' בהערות הקודמות בערך זה ובערך שָׁבוּעַ.]

התורה בפרשת בראשית: על אשר נהגו ק״ק א׳ שבשבת בראשית קורא בתחילת התורה א׳ מן הקהל אשר יצא לו הגורל (טו״ח מים רבים מלדולה די ס״ח חו״מ). — *שבת הגדול, שבת שלפני הפסח: שבת שלפני הפסח נהגו לקרותו שבת הגדול וכו׳ ועל שנעשו נסים לישראל באותו שבת אשר לפני הפסח לפיכך נקרא שבת הגדול [1] (פרדס, מיוחס לרש״י, מובא בשבלי הלקט, פסח רה). טעם אחר לפי שמאחרין העם בשבת שלפני הפסח לשמוע הדרשה וכו׳ ומפני משך זה נראה בעיני העם היום גדול וארוך יותר מיום אחר ועל כן קראו לשבת זה שבת הגדול (שבלי הלקט, פסח רה). עד כאן אומרים בשבת הגדול (כתבת בהגדה של פסח). — *שבת זכור, שבת שלפני פורים שקוראים בה פרשת זכור את אשר עשה לך עמלק: וציערתי בעצמי על שבת זכור שהיינו פורשים מישוב של יאודים וברחמיו ית׳ רצה להתעכב בעזה שבת זכור (חיד״א, מעגל טוב השלם, 5). — *שבת חזון, שבת שלפני תשעה באב, שמפטירים בה בישעיה א: חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלם וכו׳. — *שבת נחמו, שבת שאחרי תשעה באב, שמפטירים בה בישעיה מ: נחמו נחמו עמי וכו׳: ויגש החמשה ושלשים ויאמר הושיעה אדני כי מעי ככנור יהמו, מה נאכל בשבת נחמו (עמנואל, מחב׳ כב, הברמן, 629). — *שבת פרה, שבת בחדש אדר, שקוראים בה פרשת פרה אדמה, במדבר יט. — *שבת שובה, שבת שלפני יום כפור, שמפטירים בה בהושע יד: שובה ישראל עד יי׳ אלהיך וכו׳. — *שבת שירה, שבת שלפני המשה עשר בשבט או שבת שחל בה חמשה עשר בשבט, שקוראים בה בפרשת בשלח שירת הים, אז ישיר משה וכו׳. — *שבת שקלים, שבת בר״ח אדר או לפניו, שקוראים בה פרשת שקלים, שמות כא יא–יו. — *שבת תשובה, ראה שבת תשובה. — ונסחי ברכות לשבת, *שבת טוב: ויצא מבית הכנסת וכו׳ ולא נתן שבת טוב לשום אדם באשר היה נוהג לעמוד כל שבת לפני ב״ה מעט ונתן שלום

[1]) [דעה אחרת, משום שמפטירים בה במלאכי ג: לפני בוא יום יי׳ הגדול והנורא. ואמנם נקראת גם השבת שלפני הפסחה הנוצרית בקצת שפות שבת גדולה.]

לנכרים ושבת טוב לכולא ציבורא (ספר מהרי״ל, הלכות שמחות). — *שבת שלום ומבֹרך [1]): יבא אל ביתו ברוב ששונים ויאמר קול ברם׳ שבת שלום ומבורך (חמדת ימים ח יז, פט:) — *שבת שלום, ברכה מקֻבלת בימינו.

*שֶׁבֶת [2]), ש״נ,— צמח ששמש תבלין, Dill, anaethum graveolens; aneth; dill: ומודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שבת או חרדל וכו׳ שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד (פאה ג ב). ר׳ אליעזר אומר השבת מתעשרת זרע וירק וזירין וחכמים אומרים אינו מתעשר זרע וירק אלא השחלים והגרגיר בלבד (מ״ש׳ ד ה). השבת משנתן טעמו בקדרה אין בו משום תרומה ואינו מטמא טומאת אוכלים (עקצ׳ ג ד). השבת שזרעה לזרע מתעשרת לזרע ופטורת זירין וירק (תוספת׳ שביעי׳ ב ז). שורשי השבת לא מטמאין ולא מיטמאין ולא מצטרפין (שם עקצ׳ א ג). — ובספה״א: וימפשט עורו ויבושל במים ושמן זית מועט ושבת וכרתי (פרקי משה ט, כו.). ותטיף באוזן שמן שבת (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד א, החזקים).

א. שֶׁבֶת [3]), ש״ז, ככ׳ שִׁבְתּוֹ: וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו וכו׳ ונפל למשכב אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שִׁבְתּוֹ

[1]) [נסח ברכה מסרתי אצל ספרדים וחסידים.]

[2]) [באשור׳ שִׁבִּתּוּ וגם שִׁבִּת, פרס׳ שִׁבִת, סורי שֶׁבְתָּא. מוצא המלה לא הברר כל צרכו, ולפי ב. גיגר, תוספת הערוך 391, אין מקורה בפרסית אלא כנראה באשור׳, וצ״ע.

לפי עדות יתר הלשונות יש לבטא מלה זו, שעל כל פנים אין מקורה בעבר׳: שְׁבַת (כבני שְׁבַתּוֹ וכו׳) או שְׁבַת, ולא שֶׁבֶת, ובכ״י פרמה (פאה ג ב, מעשרות ד ה) מנקד שְׁבַת, וכן עקר.]

[3]) [מקור מן ישב שהפך ש״ע, או ש״ע מן שָׁבַת, כדברי ראב״ע: ופי׳ שבתו מגזרת שביתה ששבתה מלאכתו, ונכון הוא, והוא על משקל שברו כי התי״ו שורש, ויתכן להיותו כמו זה שבתה הבית מעט, שהוא מגזרת ישב, והטעם זמן ישיבה בבית שובת בלי מלאכתו והעד על זה הפי׳ שהוא הפך והתהלך בחוץ, ע״כ. והשבעים תרגמו לפי הענין τῆς ἀργίας αὐτοῦ, לשון בטלה מעבודה, וכן התרג׳ הארמיים בוטלניה, והולג׳ תרגמה operas eius, ז״א עבודתו (שהחסיר).]

יתן ורפא ירפא (שמות כא יח–יט). — ובתו"ם: החובל בחברו חיב עליו משום חמשה דברים בנזק, בצער, ברפוי, בשבת ובבשת וכו' שבת רואין אותו כאלו הוא שומר קשואין, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו (ב"ק ח א). הקוטע ידי עבד חברו וכו' נוטל נזקו צערו ריפיו שבתו וכו' (ר' יוחנן, ירוש' שם ח ה). הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור אביי אמר נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה[1] ורבא אמר אינו נותן לו אלא דמי שבתו שבכל יום ויום (בבלי שם פו.).[2]

ב. שֶׁבֶת, שְׁבָת, — מלה מספקה: ומצרים הבל וריק יעזרו לכן קראתי לזאת רהב הם שָׁבֶת[3] (ישעי' ל ז).

ג. שֶׁבֶת, שְׁבָת, — מלה מספקה: ובליעל כקוץ מנד כלהם כי לא ביד יקחו ואיש יגע בהם

[1]) [כנראה אין להבין כאן גדולה וקטנה על תשלום שבת כפול, אלא שבת גדולה וקטנה פרושה: תשלום שבת שהוא גדול בהתחלת המחלה, שהוא הולך ופוחת לפי מדת הבראת היד, המאפשרת לנחבל לעבד להשתכר יותר ויותר. ולא כפרוש רש"י שפרש גדולה: דמי ידו, וקטנה: כל ימים שיפול למשכב רואין אותו כאילו הוא שומר קשואין.]

[2]) [בירוש' ב"ק ח א (ו: למטה) בא בתוך משפט ארמי גם מ"ר מן שבת: תרין שבתין אינון וכו'.]

[3]) [במשפט זה התקשו רבים, ואף הציעו בו את הקריאה: רהב המֻשְׁבָּת, שאינה מסתברת. אך, כאמור בהערה עמ' 6460 אין להתעלם מדמיון הצרוף רהב הם שבת על דברי הנביא על בבל (יד ד): איך שבת נגש שבתה מדהבה (הקריאה הנכונה, כדעת רבים, וכן בגנזות: מרהבה) ונדמה שבאותיות אלו, שבתהמרהבה, מסתתר ש"ע הם, מעין אותה מלה, שלא הכרה גם באיוב ה יה: וישע מחרב מפיהם ומיד חזק אביון, שכונתו (עי' טורטשינר, משלי שלמה עמ' 52) וישע מחרב, מפי הָם (מפי צר, הבא להמו ולאבדו) ומיד חזק אביון. ולפי זה הכונה בדברי הנביא על בבל: איך שבת נֹגֵשׂ שבת הָם רֹהְבָה, ומעין דברים אלו על בבל קרא הנביא גם על מצרים: על כן קראתי לזאת רַהַב הָם שֻׁבָּת, ז"א: רהבו של ההם, הצר והאויב הנוגש הזה שֻׁבָּת. וכמוער בספר הנ"ל, אין גם השם הָמָן בעקר אלא חָצָר, צורר היהודים, שבקש להמם ולאבדם.]

ימלא ברזל ועץ חנית ובאש שרוף ישרפו בַּשָּׁבֶת[1] (ש"ב כג ו–ז).

***שַׁבְּתָא** עי' שַׁבָּת.

***שַׁבְּתַאי,** שַׁבְּתַי[2]), ש"ז, — שמו של כוכב הלכת סטורנוס, שמקומו בין יופיטר (צדק) ואורנוס, Saturn; —e: ונפלה תקיפת ניסן בשבתאי (ברכ' נט:). ויש מזל שהוא גומר הלוכו לשלשים שנה והוא שבתי (מד"ר ברא' י). ואחריו מה אתה בורא שבתי שעתידים אומות העולם למשול בהם בישראל (פסיק' רב' כ, לו.). ושבעה שמשים בו עליהם שיחיו רצים ובאים בי"ב מזלות האלה ואלה:

[1]) [אין למלה פרוש מסתבר במקומה, ואולי עקר הדברים בקרוב: ובאש שרף ישרפו וישבתו, וכנראה השפע הנסח ע"י ישב בשבת שבפסוק שאחר זה.]

[2]) [שם זה אינו במקרא ואינו גם ביתר השפות השמיות. שמו הקדום של הכוכב הזה הוא באשורי כַּיְמָנוּ, כַּיָּוָנוּ, והוא בסור' כֵּ(א)וָן, כֵּיוָן, בערב' כיואן a) וכן היה שמו בעבר' שבמקרא, והשוה את דברי ראב"ע על כיון צלמיכם (עמ' ה כו): ומלת כיון ידועה בלשון ישמעאל גם פרס כי הוא כיוא"ן והוא שבתי כי עשו לו צלם, ע"כ. והשם שבתי, שבתאי, הנגזר משמו של יום השבת, הֻמצא אך אחרי שלמדו ליחס כוכבים שונים לימי השבוע, כנהוג עד היום בשפות שונות. ואמנם נראה כי גם מנהג זה נולד בישראל, הואיל ורק בישראל נהגו יום השבת השבועית והשבוע בכלל. וידועים גם דברי טקיטוס בהסטוריה V, 4 על השבת ועל סטורנוס אצל היהודים: septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit; dein blandiente inertia septimum quoque annum ignaviae datum. alii honorem eum Saturno haberi, seu principia religionis tradentibus Iudaeis, quos cum Saturno pulsos et conditores gentis accepimus, seu quod de septem sideribus, quis mortales reguntur, altissimo orbe et praecipua potentia stella Saturni feratur; ac pleraque caelestium viam suam et cursus septenos per numeros commeare. וכן קורא לה Tibullus (30 לפנה"ס) Saturni sancta dies. דעה אחרת מובעת וחמר רב לענין מובא במאמרו של ש. גאנדז, The origin of the planetary week בתוך Proc. of the Amer. Acad. f. Jew. Research XVIII (1949), עמ' 213 — 267.]

a) كيوان

הם השמשים שבתי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה, שבתי ממונה על העניות ועל המסכנות ועל הדוויה ועל החריבה ועל חולי ומכה הטמונה בגוף (בריתא דר' שמואל הקטן ט). כל הכוכבים משרתים לשבעה כוכבים של שעות ושמן כל״ש צמח״ן כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נוגה והם משרתים לשבעת ימי השבוע יום א' כוכב חמה יום ב' צדק לבנה, יום ג' נוגה מאדים, יום ד' שבתאי כוכב, יום ה' חמה צדק, יום ו' לבנה נוגה, יום ז' מאדים שבתאי (פדר״א ו). חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים (ס' יצירה ד ז). — ובסהמ״א: ויקראו לו עוד שם צפו יאנוס על שם החיה ושטורנוס על שם הכוכב אשר היו עובדים לו בימים ההם ושם הכוכב שבתאי (יוסיפון, גינצבורג, ח). שבתי על אשר הוא קר ויבש למאד נתמנה על ההיתה ועל העינוי וכו' ונתמנה על יום השבת שאין בו מלאכה ופעל ונתמנה על העצלות וכו' על הרעה והוא למשה (ר״ש דונולו, חכמוני ליצירה, ורשה, כג:). האזן הימנית דומה לנוגה, האזן השמאלית דומה לשבתי (שם סד.). ברקיע העליון שעל כלן הוא השביעי הנושא את המים העליונים תהיה מעונתו של שבתי (שם, ע:). מי ישוחח גדלתך בהקיפך על גלגל צדק גלגל שביעי וכו שבתי בתקופתו וכו' ומעורר מלחמות ובזה ושבי ורעב ומחריב ארצות ועוקר מלכיות (רשב״ג, כתר מלכות, ביאליק-רבניצקי ב, 68). והסכימו בז' כדורים הנשארים כי העליון בכולם בידור שבתאי וכו' והיו מסדרין כוכבי לכת על הסדר הזה: שבתי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה וסימנם שצ״ם חנכ״ל (ראב״ע, לוחות הארץ, יח). שבתי הולך בכל יום על עוקם גלגל הקפתו ב״ז שברי מעלה מחשבון ש״ס מעלה בהקף הגלגל ההוא (שם, לג). ודרך סדורן ברקיע כך הוא העליון אשר בכולן והוא המתחיל לשמש הוא שבתי ואחריו צדק וכו' וסימנם כדרך סדורן שצ״ם חנכ״ל (הוא, ספר העבור א י, 28). שעה ראשונה של ד' בשבת שימש שבתאי ובשניה צדק וכו' (רש״י, שבת קכט:). תחילת ליל א' בשבת משמש כוכב ואחריו לבנה ואחריו שבתי צדק מאדים וכו' (הוא, ערוב' נו.). וגזרו על שבתאי שהוא זכר ומכוכבי היום (ראב״ע, ראשית חכמה א). שהגלגלים עשרה זה בתוך זה, גלגל הראשון שאנו רואין הוא גלגל הירח וכו' ששי גלגל צדק, שביעי גלגל שבתאי (פרוש הרמב״ם למסכת ר״ה דף כ ע״ב, יין לבנון, 9). שראש האדם המשילו הראשונים אל הגלגל והעינים כנגד שני המאורות שהם השמש והירח, והמשילו האזנים לכוכבים העליונים שהם שבתאי וצדק וכו' (עולם קטן, הוצ' הורוויץ, כד). למה לא התחייב מהשכלת שבתאי מה שלמעלה ממנו דבר אחד ומהשכלתו המלאך הראשון דבר אחר ותהיינה צורות אצילות שבתאי ארבעה (ר' י' א״ה, כוזרי ד כה). ואמרו כי שבתאי ישפיע ממנו כח רוחני ויתפשט בכל העולם ובו מתאחז הצורה בחומר (רש״ט פלקירא, המבקש, סב). מי כשבתי אל החכמה האלהיה וכו' (עמנואל, מחב' ט, הברמן, 759). מי כשבתי מעיד על שתותי (שם, 760). ומגלגל שבתאי כח השפיטה והבחינה (מנחת קנאות לר' י' מפיקא, 55). הכוכב השביעי נקרא שבתאי לשון שבת והנחה יען שתנועת זה הכוכב יותר כבידה ויותר במתון מכל שאר כוכבי לכת (דוד גנז, נחמד ונעים א ט). סוד השבת המבטל ומשדד המערכת של כוכב שבתאי המורה הריסה ושביתה (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, ספר עולם הבריאה כג, קטז:). — והמלה משמשת כשע״פ [1]: שבתי דונולו, שבתי צבי, שבתי כהן, וכדו'.

שַׁבְּתָאוּת, ש״נ, — אמונה במשיחיותו של שבתי צבי [2].

שַׁבְּתָאִי, ש״ז, — השיך לכת שבתי צבי [2].

שַׁבְּתָה, שִׁבְּתָא, ש״נ, — מחלה מדבקת המשתקת את אברי הגוף, שתוק ילדים [3], meningitis: ומביאים ראיה שהרי התירו להדיה ידה כשנותנת

---

1) [כנראה בהוראה: שנולד בשבת.]

2) [לפי מכתב מפרט של פרופ' ג. שלום אל העורך, אין עדות לשמוש זה לפני סוף המאה הי״ט, ועד אז משמשים המנחים כת שבתאי צבי, שציו״ת, שציי״ם, ובאידיש שעבסיל. ואולי היה שפ״ר בתרגום ספרי גרץ (עי' למשל בכרך VIII, 583) הראשון שהשתמש במלים שבתאי ושבתאות. —ובמליצה: אחזהו השב״ץ (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 343).]

3) [על פי הבנה זו של הארמ' שבתא, שיבתא, בתו״מ (תעני' כ:) איכא דאמרי מילתא דשיבתא הוה גמיר. ואחרים פרשו במשמ' רוח רעה, וכן מסתבר.]

פת לתינוק משום שיבתא (המאירי יומא ח, עז:). מ"מ אחר שהסיח דעתו יש לחוש משום שיבתא מועטת (פס פס). — ובמשמ' רוח רע: ולי המחבר נראה שטוב ליטול ידו לכתחלה כשיש לו מים דרוח שיבתא שורה על הידים (לכלח, האגור ג, ג.).

שַׁבָּתוֹן, ס"ז, — שביתה ממלאכה, שנהגה בימי חגים [1], Feier, Ruhe; repos; repose, rest: בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שַׁבָּתוֹן זכרון תרועה מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו (ויקר' כג כד—כה). אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו' תחגו את חג יי' שבעת ימים ביום הראשון שַׁבָּתוֹן וביום השמיני שַׁבָּתוֹן (פס פס לט). — וביום השבת, בצרוף שבתון שבת קדש: הוא אשר דבר יי' שַׁבָּתוֹן שבת קדש ליי' מחר (שמות יו כג). — ובהכפלה שבת שבתון [2], שביתה מחלטת, שנהגה ביום השבת וביום הכפורים: ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שַׁבָּתוֹן קדש ליי' כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת (פס לא יה). בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו וכו' שבת שַׁבָּתוֹן היא לכם (ויקר' יו כט—לא; וכעין זה פס כג לב). — ושבתון לארץ, שביתת הארץ בשנת השמטה, ושנת שבתון, שנת השמטה: שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה ובשנה השביעת שבת שַׁבָּתוֹן יהיה לארץ שבת ליי' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שַׁבָּתוֹן יהיה לארץ (פס כה ג—ה). — *ושנת שבתון, חֻפשת שבתון, חפשה הנתנת לעובד אחת לשבע שנים, נוהג בספרות ובדבור.

***שַׁבְּתִי,** ס"ז,—שיך לכוכב שבתאי, מתכונת השבתאי: ומפני מה קוראים לאיזה אנשים שבתיים, לפי שגם טבעם קר ויבש כמו ככב זה (עוזיה כץ, מעשה טוב ה, עולם הגלגלים ע, כ.).

***שַׁבְּתְיוֹן** [3], ס"ז, — שם הנהר סמבטיון: גלות שביעי זה גלות עשרת השבטים שגלו לפנים מנהר שבתיון, ולמה נקרא שבתיון, לפי שהוא נח בשבת (מדרש עשר גליות כסחה ב, ביה"מ ילינק ס, 115). וכן הם מעידים על נהר שבתיון שהאבנים מתנועעות כל השבוע ונחות כל השבת (קרסקס, מו"נ ב הקד' יג).

***שַׁבְּתָנִי,** ס"ז,—בן כת נוצרית שובת שבת כיהודים, Sabbatianer; Sabbataire; Sabbatarian, נוהג בספרות.

***שַׁג,** כנוי מדמה של גנאי: אמר רב הונא וכו' שרי ליה לבר ישראל למימר ליה לעובד כוכבים שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשין תיו [1] שלו, אמר רב אשי האי מאן דסנאי שומעניה שרי ליה לבזוייה בשין גימל [2], האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחיה ומאן דשבחיה ינוחו לו ברכות על ראשו (מגי' כה:).

---

[1]) [עי' בהערות לערך שַׁבָּת.]

[2]) [כמבאר בערך שַׁבָּת, נולד הצרוף שבת שבתון ראשונה כלפי ימים אלו שחלה בהם שבת כפולה, לפי מהלך השמש והירח יחד, ועי' שם.]

[3]) [בתו"ם רק בצורת יונ' סמבטיון, סבטיון, סנבטיון, וכן אצל יוסף בן מתתיהו, מלחמת היהודים ז א, ואצל פליניוס Hist. Nat. XXXI, 2, בצורה Σαββατικός, Σαββατεῖον. ועי' בערך סבטיון עמ' 3914.]

[1]) [ז"א בֹּשֶׁת.]

[2]) [בדפוסים: בגימ"ל שי"ן, אך הנכון: בשין גימל, והמחבר רשם בפתקה: וגרסת ר"ח בשין וגימל, וכן גרסת הרא"ש במגלה שם וכן מסכים קרבן נתנאל שם, והוא שֵׁג מקביל לשֵׁת — שג, והוא מקום האשה, ע"כ. ואמנם אין הדבר דומה ללשון הגנאי בדברי רב הונא, שהם במשפט שלם, וכאן אין כל יסוד להניח הוראה מיחדת זו או זו של המלה. ומסתבר, שלא היה כתוב בעקר אלא ש"ג בלבד, כראשי תבות של המלים שם גנאי; ועל כך מורה בפרוש דבר הגמרא במסכת ע"ז (מו.): א"כ מה ת"ל ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, לכנות לה שם, יכול לשבח, לשבח ס"ד, אלא יכול לא לשבח ולא לגנאי, ת"ל שקץ תשקצנו וכו' הא כיצד היו קורין אותה בית קליא קורין אותה בית כריא וכו' ע"כ. ורק הואיל וכתבו המעתיקים במקום שֵׁת: ש"ת, שין תיו, כאותיות בודדות ולא כמלה, כדי שלא יבטאו מלה גסה כזאת במפרש, על כן ראו גם בקצור ש"ג מלה ממש שאין לבטאה, וכתבו גם כאן את שמות האותיות ממש: שין גימל, ללא צורך. ומפרשים אלו, שגרסו גימ"ל שי"ן, דרשו זאת כראשי תבות: גיופא שטיא, ולא זו כונת הגמרא.]

שגג [1]), ממנו שָׁגַג, **שָׁגָג, שְׁגָגָה, **שְׁגִיגָה, שֻׁגָּם (?).

שָׁגַג, פ״ע, שָׁגַג, שֹׁגֵג, שְׁגָגָת, — שגג האדם, שגג שגגה, חטא בשגגה, חטא מתוך טרוף הדעת ללא כונה מראש [2]), in Leidenschaft handeln, unabsichtlich tun; se passioner, faire sans intention; to give way to passion, do unintentionally: ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות יי׳ אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שָׁגָג והוא לא ידע ונסלח לו (ויקר׳ ה יז–יח). וכפר הכהן על הנפש הַשֹּׁגֶגֶת בחטאה בשגגה לפני יי׳ (במד׳ יה כח). טרם אענה אני שֹׁגֵג ועתה אמרתך שמרתי (תהל׳ קיט סז).—ובשמוש מספק: הן יעצר במים ויבשו וישלחם ויהפכו ארץ עִמּוֹ עז ותושיה לו שֹׁגֵג [3]) ומשגה (איוב יב יז). — ובתו״מ במשמ׳ עשה ללא כונה, חטא שלא מדעת, בלבד: המטביל כלים בשבת שׁ ו ג ג ישתמש בהם, מזיד לא ישתמש בהם, המעשר והמבשל בשבת שׁ ו ג ג יאכל, מזיד לא יאכל, הנוטע בשבת שׁ ו ג ג יקיים, מזיד יעקור (תרומ׳ ב ג). נטמאת עסתה שׁ ו ג ג ת או אנוסה, (שעור החלה) אחד מארבעים ושמונה (חלה ב ז). שׁ ג ג או נאנס ולא עשה את (הפסח) הראשון יעשה את השני (פסח׳ ט ח). אדם מועד לעולם בין שׁ ו ג ג בין מזיד בין ער בין ישן (ב״ק ב ו). אחד שׁ ו ג ג ואחד מזיד בחלול השם (ר׳ יוחנן בן ברוקא, אב׳ ד ד). הורו בית דין שׁ ו ג ג י ן ועשו כל הקהל שׁ ו ג ג י ן מביאין פר, מזידין ועשו שׁ ו ג ג י ן מביאין כשבה ושעירה, שׁ ו ג ג י ן ועשו מזידין הרי אלו פטורין (הורי׳ א ד). ההוא, ולא אנוס ולא שׁ ו ג ג ולא מוטעה, ההוא, לא אנוסה ולא שׁ ו ג ג ת ולא מוטעת (ספרי דבר׳ קמט). הכל מודים בשבועת ביטוי שאין חייבין עליה קרבן עד שישגוג בלאו שבה (שבת סט.). הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שׁ ו ג ג י ן ואל יהיו מזידין (ביצה ל.). — *וכמו תה״פ, בשוגג, בנגוד אל במזיד: האוכל תרומת חמץ בפסח בשׁ ו ג ג משלם קרן וחומש, במזיד פטור מתשלומים (פסח׳ ב ד). הבא על יבמתו בין בשׁ ו ג ג בין במזיד בין באונס בין ברצון וכו׳ קנה (יבמ׳ ו א). המטמא והמדמע והמנסך בשׁ ו ג ג פטור במזיד חייב (גיטי׳ ה ד). לא יצר אדם על עבירה שעשה בשׁ ו ג ג אלא שנפתח לו פתח שיחטא ואפילו בשׁ ו ג ג ואפילו במזיד וכו׳ לפיכך אם חטא בשׁ ו ג ג אין סימן יפה לו (תנחו׳ ויקר׳ ו). — ובספה״א, גם כמו שָׁגָה במשמ טעה בענין זה או זה: זה כתב מ׳ אדנים הלוי בר לבראט בתשובתו על רב׳ ומר׳ סעדיה ראש ביר׳ יוסף אשר שׁ ג ג בפתרון (תשו׳ דונש על רסע״ג 1). — ואמר המשורר: וגם דוד בחנו אל ושׁ ג ג בבת שבע

[1]) [מדקדקים ומלונאים ראו כאן שרש משנה על יד שגה, במשמ׳ טעה, אך למעשה יש כאן בעקר מלה בהוראת כעס וקצף, ועי׳ שגגה, הערות. ולפי זה עקר הוראת הפעל שָׁגַג היא עשה בכעס, ללא כונה תחלה, ואין הוראתו כהוראת שָׁגָה.]

[2]) [זאת עקר הוראת הפעל, כעדות שמושי השם שְׁגָגָה (עי׳ שם), ואך מכאן עבר הפעל לשמש גם בהוראה לדבר שנעשה ללא ידיעה כלל, אף שלא בטרוף הדעת.]

[3]) [רב המפרשים והמתרגמים הניחו גם כאן שימוש רגיל מן שֹׁגֵג, כאלו הכונה בקרוב: לו, לאלהים, שייך גם החוטא בשגגה וגם המשגה אחרים. ואולם אין זה מענין הפרשה, ושל ראשית הפסוק: עמו עז ותושיה, בפרט בהשואה לפס׳ יג: עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה. ועל כן נסה גם העורך בפרושו משנת תש״א למצוא באור בכוון דומה לפס׳ יג, שלפא רה הוא מדבר על כחו וחכמתו של האלהים; ואמנם גם בדרך זו קשה להגיע לפתרון מניח את הדעת.

ואולם אפשר, שיש להבין פס׳ יב בשאלה, כלו׳: בישישים חכמה (לפי דבריכם) וארך ימים תבונה? ובתשובה לכך פס׳ יג: עמו (עם האל בלבד הוא לתת) חכמה וגבורה, לו עצה ותבונה, הן (אלהים) יהרס ולא יבנה, יסגר על איש ולא יפתח (פס׳ יד) וכו׳ ולפי זה אפשר להבין גם פס׳ טו: עמו (בלבד הוא לתת לאדם) עז ותושיה, לו (הוא לתת) שגג ומשגה, ועל כן ההמשך: (הרי האלהים) מוליך יועצים שולל וכו׳.

לפי פרוש זה מוטב לבטא בקרוב שָׁגָג וּמַשְׁגֶּה, כשמות עצם ולא כצורות של פעל. ואמנם עם כל אלה עלינו להביא בחשבון גם זאת, כי תרגמו הדברים מארמ׳, ובלשון זו בא שלו במק׳ שגג בעבר׳ (וכן בתרג׳ למקומנו: ליה שלי ומשלי), בדמיון רב להמשך שבפס׳ יז: מוליך יועצים שולל. ועי׳ שׁוֹלָל, הערות.]

ושמשון עם דלילה (ילחק חזן עוזרח, יריבוני, בן-מנחס, עז). ומרותי יבאוך ואך לא להוכיח אבל דרך זכירה וכו' ויוכיחו לנפשי בחחלה ושכלי באשר ש ג ג והמרה (עמנוחל, חבי חכמה, מחבי ח, הברמן, 220) פעם ודו ופעם ש ג ג ו (הוח, מחב' כח, שס, 821).

—התפ', *הִשְׁתּוֹגֵג, — כמו שגג: והזהרו פן תשלו, הלילה לכם מ ה ש ת ו ג ג (JQR January 1918, עמ' 365).

***שָׁגֵג,** שָׁגָג, ס"ז, — כמו שְׁגָגָה, במשמ' חטא שלא מדעת: כי אין בעולם פי שינקה מן ה ש ג ג והשלי (דונש, תשוי על רסע"ג 6). סוף המאמר שראוי להתפלל משני המינים לבד שיהיה בלי ש ג ג וטעות (חהכן הקרלחי, ג' עדן, תפלה ח, עח.). — ואמר הפיטן: ש ג ג לב הותל עיד בל יטנו (יוסי בן יוסי, חנוסס לעזרה, מוסף ב ר"ה). טפילת שוא ש ג ג הורייתו (יכחי, חבר טוב, קרובי ויקר', זולחי, קלו). זרו רשעים שטו כזב בשאף, זרה מחבוק ב ש ג ג לשאף (ר"ח קליר, חלופים, תפחרת פיבה ללונץ). יוצלל זדון ויכפר חטא ש ג ג י, אמרי האזינה יי' בינה הגיגי (חליה בר שמעיה, חריה ביער, סליחי יוס ז). יה מעלים נושא וגם פוסח, ש ג ג לכפר לאשר גונח (ישעיה בר-מל, מטרלחכי, חיכס ספסי, מבחר הסירה העברית בח"כליס סירמן, פה).

שְׁגָגָה, ס"נ, ככי שִׁגְגָתוֹ (שִׁגְגָתוֹ), שִׁגְגָתָם (שִׁגְגָתָם), — א) כעס ורגז, דבר המעורר רגז [1]: טוב אשר לא תדר משתדור ולא תשלם אל תתן את פיך להחטיא את בשרך [2] ואל תאמר לפני המלאך [3] כי שְׁגָגָה [4] היא למה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך (קהלי ה ד–ה). אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח כי מרפא יניח חטאים גדולים יש רעה ראיתי תחת השמש כִּשְׁגָגָה [1] שיצא מלפני השליט (שם י ד–ה). — ב) במשמ' חסר כונה רעה, חטא שלא מדעת: נפש כי תחטא בִשְׁגָגָה מכל מצות יי' אשר לא תעשינה ועשה אחת מהנה וכו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים ליי' לחטאת (ויקרי ד ב–ג). אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות יי' אלהיו אשר לא תעשינה בִּשְׁגָגָה ואשם או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים (שם שם כב–כג). נפש כי תמעל מעל וחטאה בִּשְׁגָגָה מקדשי יי' והביא את אשמו ליי' (שם ה יה). ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות יי' אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן וכפר עליו הכהן על שִׁגְגָתוֹ אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו (שם יז–יח). ואיש כי יאכל קדש בִּשְׁגָגָה ויסף חמשיתו עליו ונתן לכהן את הקדש (שם כב יד). וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה וכו' והיה אם מעיני העדה נעשתה לִשְׁגָגָה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה וכו' וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם כי שְׁגָגָה הוא והם הביאו את קרבנם אשה ליי' וחטאתם לפני יי' על שִׁגְגָתָם ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בִּשְׁגָגָה ואם נפש אחת תחטא בִשְׁגָגָה והקריבה עז בת שנתה לחטאת וכפר הכהן על הנפש השגגת בחטאה בִשְׁגָגָה לפני יי' לכפר עליו ונסלח לו האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם לעשה בִּשְׁגָגָה (במדי יה כב–כט). והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בִּשְׁגָגָה (שם

---

1) [עי' בהערות שאחר זו.]

2) [בנדר.]

3) [כנראה הכונה: אל תאמר דבר לפני הַמֶּלֶךְ, לפני שֶׁתִּמְלֹךְ ותחשב עליו יפה.]

4) [אין המשמ' של חטא שלא מדעת, ואף לא זו של שגיאה וטעות (שאינה למלה שגגה במקרא), מתאימה כאן. הכמוי למה יקצף האלהים על קולך, מורה כי על כעס וקצף מדבר כאן, וכן בא גם במקום השני בס' קהלת (י ה) כשגגה שיצא מלפני השליט בהמשך ברור אל פס' ד: אם רוח המושל יעלה עליך, שפרושו: אם כעס המושל והשליט יצא ויעלה עליך. ולפי זה יש לראות גם את הצרוף נפש כי תחטא בשגגה בראשית שמושו במשמ' חטא מתוך טרוף הדעת שבכעס, ללא כונת זדון קודמת (malice aforethought, dolus), ואך אחר כך הקפידו והחמירו, ועל כן צמצמה הוראת הפעל והשם למקרים שנעשה החטא בלי ידיעת האדם בכלל, כגון שנשל הברזל מן העץ וכדו', ואך במאחר יותר קרבו שני השרשים שגג ושגה האלה בהוראתם, על פי דמיונם בשמיעה. ואף אפשר שיש לנקד במקום זה או זה, למשל, יִשְׁגּוּ במק' יִשְׂגּוּ וכדו'.]

1) [עי' בהערה שלפני זו.]

(לה יא). הנו לכם את ערי המקלט וכו' לנוס שמה רוצח מכה נפש בִּשְׁגָגָה בבלי דעת (יהוש' כ ב–ג). — ובתו"מ: הזורק ונזכר (ששבת היום) לאחר שיצתה מידו, קלטה אחר, קלטה כלב, או שנשרפה, פטור, זרק לעשות חבורה בין באדם ובין בבהמה ונזכר עד שלא נעשית חבורה, פטור, זה הכלל, כל חיבי חטאת אינן חיבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה. תחלתן שגגה וסופן זדון, תחלתן זדון וסופן שגגה פטורין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה (שבת יא ו). ארבעה נדרים התירו חכמים, נדרי זרוזין ונדרי הבאי נדרי שגגות ונדרי אונסים וכו', נדרי שגגות אם אכלתי ואם שתיתי ונזכר שאכל ושתה, שאיני אוכל ושאיני שותה ושכח ואכל ושתה (נדר' ג א–ב). אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה, היה מעגל במעגילה ונפלה עליו והרגתו, היה משלשל בחבית ונפלה עליו והרגתו, היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה גולה (מכו' ב א). על שאר עברות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות וכו' שעיר המשתלח מכפר (שבוע' א ו). הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון (ר' יהודה, אבו' ד יג). אין חיבין על העלם דבר עם שגגת המעשה (הורי' ב ג). אל תנהג באיש הזה מנהג שופך דם כי בשגגה בא מעשה לידו (תוספת' מכו' ב ה). אין לי אלא וודייהם, ספיקותיהם ואנסיהם ושגגותיהם מנין, ת"ל עוונות לכל עוונות, פשעיהם לכל פשעיהם, חטאתם לכל חטאתם (ספרא ויק, אחרי, פרשה ד, פב.). קצר חצי גרוגרות בשבת זו בזדון שבת ובשגגת מלאכות וחצי גרוגרת שבת זו בשגגת שבת ובזדון מלאכות, שגגות שבו מהו שיצטרפו (רבי ירמיה, ירוש' שבת ז א). דנין אויין שעשה בהן זדון כשגגה מאויין כמותן (שם שבוע' ד ס). — ובספה"א אף במשמ' שגיאה וטעות [1]: ועד הנה קרוב לששים שגגות מצאתי באגרותיך, יש באותיות ויש בדברים (שמל הקראי, אגרת תוכחת לריב"ס, לקו"ק נספח', 27). מעשה הזדון בחכמה ובדעת הוא יותר טוב מהשגגה בכסילות (בן המלך והנזיר כד). והגדול מי ששגגותיו ספורות [2] (ישראל משה חזן, שארית הנחלה קלז, כא). — ואמר המשורר: ושגגתך צבי החן שגגה בעיני החכמים לא זעירה, אבל יאשרו בני מוסר והשכל שגגה בעצבים היא חבורה (עמנואל, אבי סכמה, מחבי ח, הברמן, 221).

שגה [1], ממנו מִשְׁגֶּה, שָׁגָה, שְׁגִיאָה, *שְׁגִיָּה, שִׁגָּיוֹן.

שָׁגָה, פ"ע, שָׁגִיתִי, שָׁגוּ, שֹׁגֶה, שֹׁגִים, לִשְׁגּוֹת, אֶשְׁגֶּה, תִּשְׁגֶּה, יִשְׁגֶּה, תִּשְׁגּוּ, יִשְׁגּוּ, — א) שגו הצאן מדרכם, ובהשאלה שגה האדם ממצות האל וכדו', תעה מדרכו, טעה, (ab)irren; (ab)errer; to stray, err: יִשְׁגּוּ צאני בכל ההרים ועל כל גבעה רמה ועל פני כל הארץ נפצו צאני (יחזק' לד ו). גערת זדים ארורים הַשֹּׁגִים ממצותיך (תהל' קיט כא). סלית כל שֹׁגִים מחקיך כי שקר תרמיתם (שם שם קיח). — ושגה בדבר, טעה בו: וגם אלה ביין שָׁגוּ ובשכר תעו כהן ונביא שָׁגוּ בשכר נבלעו מן היין תעו מן השכר שָׁגוּ בראה פקו פליליה (ישעי' כח ז). — ובלי השלמה: ויאמר שאול חטאתי שוב בני דוד כי לא ארע לך עוד וכו' הנה הסכלתי וָאֶשְׁגֶּה הרבה מאד (ש"א כו כא). עוונותיו ילכדנו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך הוא ימות באין מוסר וברב אולתו יִשְׁגֶּה (משלי ה כב–כג). הורוני ואני אחריש ומה שָׁגִיתִי הבינו לי (איוב ו כד). ואף אמנם שָׁגִיתִי אתי תלין משוגתי (שם יט ד). [2] — ואיש שֹׁגֶה, איש שדרכו לטעות, כסיל: וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שֹׁגֶה ומפתי וכפרתם את הבית (יחזק' מה כ). — ובהחלשת תהוראה המקורית, אף ללא כוון לגנאי,

[1]) [על פי הבנה זו בקהלת ה ה; י ה.]

[2]) [ועי' ב. שִׁגָּיוֹן.]

[1]) [בארמ' ובסור' שגא, כוש' שַׁגַי במשמ' תעה, כבעבר'.]

[2]) [בשני מקומות באה צורת הפעל יִשְׁגּוּ או תִּשְׁגּוּ במקום שמדֻבר על שגגה ולא על שגיאה. כן בויקר' ד יג: ואם כל עדת ישראל ישגו, אחר נפש כי תחטא בשגגה (פס' ב) ולפני אשר נשיא יחטא ועשה וכו' בשגגה ואשם (פס' כב); ושוב בבמד' יה: פס' כב), וכי תשגו ולא תעשו, לפני נעשתה לשגגה (פס' כד), כי שגגה הוא, כי לכל העם בשגגה (פס' כה–כו), ונראה, כי כאן כונת הכתוב לצורה יִשְׁגּוּ, תִּשְׁגּוּ מן שָׁגַג, ולא מן שגה.]

שגה האדם ביין, באשה, כאלו השתכר בהם [1]: אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכל עת באהבתה תִּשְׁגֶּה תמיד ולמה תִשְׁגֶּה בני בזרה ותחבק חק נכריה (משלי ה יט—כ). לץ היין המה שכר וכל שֹׁגֶה בו לא יחכם (שם כ א). — ואמר בן סירא: רודף חרוץ לא ינקה ואוהב מחיר בו ישגה (צ"ס גני' לד ה). — ובסהמ"א: וזו תשובת רש"י ושכתבת על היקף וכו' ואני כבר נשאלתי על זאת והשבותי כדברי האומר שיש היקף ושגיתי בה (אור זרוע להרי"ץ מוין, סוכה ולולב סעו, קע.). אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק (רמנ"ס, הסונה ג ד). חקר תענוג המתענגים האוכלים ושותים וחוגגים ובאהבת העלמות שוגים ויחבקו חיק נכריה וזרה שוגים (רס"ע פלקירא, המבקש, יד). הכנים שורו לחצר חבירו שלא ברשות וכו' אם הזיקו בעל החצר פטור, שיכול לומר כיון שהכניסו שלא לדעת לא ידעתי בו עד ששגיתי (טו"ע חו"מ, נזק' שפ"ח). עורה לתמר אהובתך ושגה באהבתה ואל תשגה עוד בחזיונות שוא (מאפו, אהבת ציון, 210). — *ובמשמ' שגג, ואמר המשורר: והיו מתמול שגים והיום לתרגני בערמה הם מזידים (רשב"ג, אתה לי מזמן, ביאליק-רבניצקי א, 63). — ואמר הפיטן: באורח נתיבותיך תהלך כשוגה (עזרא הבבלי, תוכחי מוס' ז, קז). — בינה פעו', *שגוי: השגויה אנכי השגיתיה לי והשלמתיה (מנחם, מחברת, סעח).

—הפע', מַשְׁגֶּה, תַּשְׁגֵּנִי, — הִשְׁגָּה, השגה ראובן את שמעון, עשה שישגה ויתעה בדרכו: ארור מַשְׁגֶּה עור בדרך (דברי כז יח). מַשְׁגֶּה ישרים בדרך בשחותו הוא יפול (משלי כח י). — ובהשאלה: בכל לבי דרשתיך אל תַּשְׁגֵּנִי ממצותיך (תהל' קיט י). [1] — ואמר בן־סירא: כי רבים הפחיז זהב והון השגה לב נדיבים (צ"ס גני' ח ב). — ובסהמ"א: ומגזרתו אנכי אחטנה, השגויה אנכי השגיתיה לי והשלמתיה [2] (מנחם, מחברת, סעח). אל תשגני עד גמרך אותו המאמר לכל האחות (הקדי פי הברית). — ואמר המשורר: השגו נעורים בארח לא סללה הליכותי ועל מעגל תעה מרוצתי (יהודה אבן גיאת, מבין עפאים, סעה"ש 124).

*שְׁגוּיָה עי' *שְׁגִיָּה.

שָׁגוּם עי' שָׁגַם.

*שָׁגוּר, ת"ז, — שוטף, הולך בשטף, geläufig; courant; fluent, עי' א. שָׁגַר.

*שִׁגּוּשׁ [3], ש"ז, — מהומה, בהלה, פרעות, Störung, Unruhe; trouble, émeute; trouble, disturbance: ומשום (אלו) מהומות ושמדות ושגושים שהיו באותו זמן לא שמשו התלמידים כל צרכן (אגרת ר' שרירא גאון, דף ג). שהיו כאלו אובדות בשיגוש החרבן והשמד ומחלוקת בית שמאי ובית הלל (שם, דף ד). המהומה, שגוש, קול בהלות (רש"י, דבר' כח כ). ונפטר אבי וכו' ולא זכיתי להתעסק בו כי הייתי במיני תחלואים יוצאים ובאים ושגושים ושבושים במדינה ובדרכים (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מַן, 89). וקרא הוא את השיעור הזה הסכמה ותקנה כדי שלא יבא אדם לידי שיגוש (שערי צדק, תשו' גאונ' לג, נח). וגם לא יפחד מאימת המהומות ושגוש הרהבים (ברכיה הנקדן, מוסר גלנן, פסקה יג). לפיכך צריך להתקין פעולתם כפרטות בכדי להבריאם ולהחכימם, להפרותם ולהמציא להם מחסורם למנעם מן השיגוש והבטלה ולבצרם מצר ואויב (אגרות החכמה א, מודע

[1] [היו מן הפרשנים שראו כאן פעל אחר, ואלה דברי ריב"ג בס' השרשים, ערך שגה: ומה שגיתי הבינו לי וכו', כבר נזכר בספר אותות הרפיון וספקנו עליו אנחנו בתוספת הבאתו באהבתה תשגה תמיד בכלל הענין הזה ובארנו שמה שאיננו ראוי ונטינו בו אל ענין אחר, רוצה לומר, ענין השמחה והערבות כמו שגיון לדוד או בענין ההתעסקות באהבתה מאהוב זולתה וכבר אמר בו קצת המפרשים והוא יהודה בן קריש ואמר שהוא שמע האיש הרני אומר יש לי שגויה (ועי' בערך שְׁגִיָּה) בענין יש לי עסק, ומה הענין אצלי וכל שוגה בו לא יחכם, ע"כ. ואולם אפשר שאותו פעל לפנינו, בהחלשת הוראתו, ואין ראיות בידנו כדי להכריע בענין. ואמנם יותר מתאים היה כאן פעל במשמ': באהבתו תשמח תמיד, וצ"ע.]

[1] [על איוב יב יו (לו שגג ומַשְׁגֶּה) עי' בערך שָׁגַג.]

[2] [פי' אנכי חשכתיה לשגגה שלי ואנכי שלמתי תמורתה (הערת פיליפובסקי בהוצאתו).]

[3] [ע"פ הארמ' שבתו"מ.]

לביכס, ס). — ואמר המשורר: הן יום רבו גזר תעניתא קם עם בניו בתפלה ועלמא, שגוש עד לטרדם מלאך אתא (מסה ריאטי, מקדש מעט, היכל, ז).

***שְׁגוּשְׁיָה**, ש״נ, — כמו שְׁגוּשׁ, ואמר בן־סירא: עקבת לב טוב פנים אורים ושיגושיה[1] מחשבת עמל (ב״ס גני׳ יג כו).

שגח[2], ממנו *הַשְׁגָּחָה, *הַשְׁגָּחִי, *הַשְׁגָּחָתִי[3], *מַשְׁגִּיחַ[4], שָׁגַח.

שָׁגַח[5], קל לא נמצא במקורות.

— הפעי, הִשְׁגִּיחַ, מַשְׁגִּיחַ, יַשְׁגִּיחוּ, — השגיח האדם, הביט, השקיף, blicken, ausschauen; regarder, porter ses regards; to look, glance: ראיך אליך יַשְׁגִּיחוּ אליך יתבוננו הזה האיש מרגיז הארץ מרעיש ממלכות (ישע׳ יד יו). ממכון שבתו הִשְׁגִּיחַ אל כל ישבי הארץ (תהל׳ לג יד). דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו מַשְׁגִּיחַ מן החלונות מציץ מן החרכים (שה״ש ב ט). — ואמר בן־סירא: איש משגיח על שלחן זר אין חייו למנות חיים (ב״ס גני׳ מ כט). מה נהדר בהשגיחו מאהל בצאתו מבית הפרכת (שם נ ה). — ובתו״מ, בפרט בצרוף השגיח על פלוני, שם עליו עין ולב לחמל עליו[6], sich bekümmern um; avoir soin de; to attend to: שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ, וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עקר (ביצה ג ו). משל למלך ששיגר את בנו לבית המשתה והיה יושב ומפקדו אומר לו אל תאכל יותר מצרכך [ואל תשתה יותר מצרכך] כדי שתהיה נקי לביתך, לא השגיח הבן ההוא, אכל ושתה יותר מצרכו (ספרי דבר׳ מג, פא:). הדירה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה, שלמחר מתה מוטל לפניה ואין בריה משגחת עליה (ירוש׳ כתוב׳ ז ה). בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו (ברכ׳ לח:). אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כלו לא היו משגיחים עליו (רבן יוחנן בן זכאי, שם לד:). אין משגיחין בבת קול (רבי יהושע, שם נב.). כליו של עם הארץ טמא או טהור, א״ל טמא, ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך (חגי׳ כב:). כי דבר ה׳ בזה וכו׳ כל מי שאינו משגיח על המשנה (ר׳ נתן, סנה׳ צט.). יצתה בת קול ואמרה להם וכו׳ ולא השגיחו עליה (שם קד:). וארוני בשדה פלשתים שבעה חדשים ואין אתם משגיחים בו (מד״ר ברא׳ כד). בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורין ואין כל בריה משגחת עליו (שם ויקר׳ יד). כשם שאין בעל הבית משגיח לא על משפלות של זבל ולא על משפלות של תבן וכו׳ למה שאין נחשבין לכלום, כך אין הקב״ה משגיח על אומות העולם וכו׳ ועל מי הוא משגיח על ישראל (ר׳ חוניה, שם שה״ש ז, פרכך חגן). בא אחד ונשטח לפניו (לפני שלמה) ואמר לו אדוני המלך, רצונך שתשגיח עלי היום, מיד הלך והעלה לעליה וזבח לו שור והביא לפניו הרבה מטעמים וכו׳ (מדרש שוח״ט משלי טו). — ובספה״א באותה משמ׳, וגם במשמ׳ שים עין על דבר בפקוח, beaufsichtigen; surveiller; to watch over: שמעשה היה בשפחה אחת שהיתה למר שמואל מורדה עינה בשבת, צעקה ולא השגיחו בה (והזהיר, שמות יז). ואין משגיחין על מדת ארכו ומדת רחבו (רמב״ם, שכנ יד ח). ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר ובא לוי לערער על השדה ולטעון שראובן גזל אותה ממנו אין שומעין לו ואין משגיחין על ראיות שיביא על אותה

---

1) [כך צריך לקרא אותיות אלו, כפי שהראה י. כהן בלשוננו יג, 121, ולא ושיג ושיח, כמוצע בדברי הפרשנים. וכן בא שגושיא בסור׳ בשפ׳ זו.]

2) [עי׳ ההערה בפעל שָׁגַח.]

3) [ניהג בדיבור.]

4) [עי׳ שָׁגַח, הִפע׳.]

5) [בשמוש שבמקרא בא הפעל השגיח במשמ׳ הביט והשקיף בכלל, אבל בשמוש שבתו״מ בעבר׳ ובארמ׳ רק בעקר במשמ׳ השגיח ושם עין על פלוני בחמלה, חמל ורחם עליו, ובמעבר כזה בא בערבי׳ אַשְׁגַּחַ a) במשמ׳ נטה חסד לפלוני בלבד.]

6) [וכן בארמ׳ שבתו״ם, כגון: מה חמא רבי משגח על גן יומא דנן (ירוש׳ כלה ג, סוף), בשרה בור דלא משגח עליה (שם ב״ב ס ח).]

---

a) اسجح

שדה (הוה, טופן וכטען עז א). ולא אשגיח למי שדבר זולת אריסטו, מפני שדעותיו הם הראוים להתבונן (ר"מ א"ת, מו"נ ב יד). הוא (אריסטו) רואה שהש"י משגיח בגלגלים ובמה שבהן (סם ג יז, הדעה הב'). ולא יתחייב לי גם לפי זה הדעת השאלה לומר למה השגיח בבני אדם ולא השגיח בהשגחה ההיא לשאר בעלי חיים (סם, והדעה הה'). שכבר יראה בחקירה שכל מה שהיו אלו הנמצאים השפלים יותר נכבדים השגיח הטבע יותר בשמירתם וכו', וכהיות הענין כן והיה האדם הנכבד המוחלט שבכל הנמצאות השפלות וכו', הנה השגיח בו הטבע השגחה עצומה והושמו הגרמים השמימיים כלם משתתפים בשמירתו והנהגתו (מלחמות השם ג ב, לה). מפני שטבע האל המשגיח להשגיח ביותר שפל (טבע יהודה). — ואמר הפיטן: יציץ צור מהרבו וישגיח אל מפתחו לכורע על ברכו ושופך מרי שיחו (יסעיפו בן אליאו, ילין לור, מחז' איטלי' ב, לח.). תביט ותציץ ותשגיח לרחומך (אלהים בישראל, סליחי' לבני, סדר רב עמרם השלם ח"ב). — ובינוי' *מַשְׁגִּיחַ, במשמ' מי שמשגיח על הכשרות, על ישר התנהגותם של פקידים וכדו', Aufseher; surveillant; overseer: כי מכתבך הראשון בא לידי בעת טרדה רבה בעת עזוב המשגיח שלנו את בית ספרנו וילך לו אל עיר אחרת (יל"ג, אגרות א פ). — *ומשגיחי המשחר, במשמ' המשגיחים על המשחרים והמבקרים בארץ: מ"ע אשכנזי, מלבד אשר בבית מלוננו לא מצאנו כי אם בבתי משגיחי המשחר Consulaten (גוטלובר, תמלרים, 7).

—הפעי', *הֻשְׁגַּח, — שהשגיחו עליו: אבל כת החכמים ועושי המצות שקראם צדיקים וישרים בשני אלו הפסוקים הוא כת מושגח מאתו ית' אשר אינם נעזבים לפגעים ולמקרים (זרחיה מברצלונה, באור משלי, ספסר ב, 109). האנשים המושגחים ממנו (רלב"ג, משלי ג בתחלתו). שהוא בתחלתו ההשגחית יועיל אל חשלם המושגח בתועלות כלן (ידעיה הפניני, בחורים, 15). הנה ראוי שנחקור בה בג' ענינים, האחד בבחינת המשגיח, הב' בבחינת המושגחים, הג' באופן ההשגחה (חסדאי קרשקש, אור ה' ב ב א). לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה ולא יושגח אל חבורי מי שיהיה מהם בעל דברים (פרופיט דורן, מעשה אפוד, הקדי, 18). והמצפה להיותו מקים מושפע ומושגח מאד (ר"י אברבנאל, פ"א ז, ויפסע סמו"ל). שהוזקק (יעקב) לצאת חוצה לארץ המושגחת (הוא, זבח פסח, ויכד מלרימה). והנה הקדים לוח להודיע שהצלחותיו כלם מושגחות מאתו ית' (הוא, ס"ג כב, כי אתה). ולפי שעדיין לא היה כוונת הכל ראויה מכל וכל לא הושגח להנצל מכף מעול וחומץ (רפאל מנורלי, מרפא לנפש, יז.). ואחר שיש לאדם זה היתרון לא יתכן שנאמר שיהיה משולח ונעזב ובלתי מושגח בפרטי מעשיו (סם, כד:), שאחר שכל איש ואיש נמנה מפי משה ואהרן הרי הושגח מהנביאים הגדולים האלה ובאמצעות' יושגחו מהש"י (תולדות יצחק להרי"ץ קארו, במדבר, אמשטרדם, ק.). שהאומה הישראלית לא די שהם מושגחים מהשי"ת השגחה עצומה בעה"ז אלא שגם אחרי מותם יש להם אחרית טוב (יצחק בר אברהם הקראי, חזוק אמונה א יח). באופן שיושגחו ויודרכו לעוצות ההצלחה האמתית (ר"י עמדין, מגדל עוז סב).

—נִפע', *נִשְׁגַּח, — כמו הָפע': אבל כת החכמים ועושי המצות וכו' הוא כת מושגח מאתו ית' אשר אינם נעזבים לפגעים ולמקרים ואינם ניזוקים ממיני הנזקים הנכנסים על שאר בני האדם שאינם נשגחים ממנו ית' (זרחיה מברצלונה, באור משלי, ספסר ב, 109). ובשאר הענינים בהם תעלה הנפש במעלה העליונה תהיה הנפש ההיא נשגחת מן הבורא עד שיהיו דרכי האיש הזה הנבדק באהבת האל נכח עיני ה', כלומר שיהיו מושגחים ממנו ית' (הוא, סם סם, 174—175). וכאשר ראה כי שעת ה' להכל ולא לו אז נפלו פניו וידע כי לא מצד המשגיח אלא מצד הנשגח הוא סי' למנוע ממנו הרצון (אוה"ח ברלסי ז ג).

שְׁגִיאָה[1], ש"נ, רק מ"ר שְׂגִיאוֹת, — שְׁגִיָּה, מעשה השוגה, התועה והטועה, Irrtum, Fehler;

---

[1]) [כך לפי נקוד המסרת, ולפי זה שמוש המלה במהמ"א. ואולם בכתוב תשוחה המלה גם מצד הענין והכתיב באלף (במק' שגיה). ומן התכן מסתבר יותר, שהיתה כונת המשורר: שַׂגִּיאוֹת (גדולות ונפלאות) מי יבין, כלשון גדלות ואין חקר (איוב ה ט), גדלות עד אין חקר (סם ט י), גדלות ולא נדע (סם לז ה) וכדו'.]

שְׁגִיאוֹת : erreur, faute ; error, mistake מי יבין מנסתרות נקני (תהל' יט יג). — ובספה״א : עד שישגה באהבה כשגיאת חשק הנשים החזק (ר״י אכטולי, מלמד התלמידים, חיי שרה. יט.). כי השיר אשר חשב היותו באזני צדק מאזן, כדרך שיר כל חרזן, היו מזיו שגיאותיו מלאים מפיקים מזן אל זן (עמנואל, מחברת כ:, הברמ׳, 644). — ואמר המשורר : בחר בוכים לחברה וחסידים וסר משוחקים ומתי שגיאות (ר״ם הנגיד, בחר בוכים, בן קהלת, ססון, רסו). אלהים אלי אתה, שמר שרעפי לבל יזניחוני, שגיאות שפתי כל ידיחוני (רשב״ג, אלהים אלי, ביאליק-רבניצקי ב, 178). השמוני שגיאותי וחרפה לבי שברה (ראב״ע, אין לי פה, איגר 239).

שְׁגִיגָה, ש״נ, — משגה, טעות : ודע ששטן נגזר מגזרת שטה מעלי ועבור וכו׳, מפני שהוא המטה מדרך האמת בלא ספק ויורנו בדרך התעות והשגיגה (ר״ם א״ת, מו״נ ג כב).

א. **שְׁגִיָּה**, ש״נ, — כמו שְׁגִיאָה, מעשה השוגה והטועה, גם במשמ׳ שגיגה, מעשה השוגג : הזהר בני מזדון ומשגיה (דונש על רסע״ג 51). והנה כבר השיבותי על משקלך והחילותי לגלות שגיותך ולשבור מחברתך (תשו׳ תלמידי מנחם, 29). הנה הרשע ימות ועדין לא לקח מוסר וברוב אולתו יהיה שוגה בענינים אשר ירצה להרשיע בהם עד ששגיותו בהם תהיה סבת הפלתו (רלב״ג, משלי ה כג). — ואמר הפיטן : דת עכו״ם המסיתים פן תאבה ופן תשמע לשלש שגיותם אשר פרצו בפרץ (רי״ל בר לאונן, אקפרה אל חק, אזהרות). מלך מלכי המלכים התחשוב כזדון שגיה (ר׳ נתנאל מקינון, י״ה מן הקר״ן, שירי היחוד והכבוד, הברמן, עז). — ואמר המשורר : ולא זכה לבן ישיב בכל זדון ובשגיה (ר״ם הנגיד, הבמות, בן תהלים, הברמן ג, 132).

ב. **שְׁגִיָּה**, ש״נ, — עסק, מעשה המתעסק בדבר [1], בלשון אלדד הדני : וכבר אמר בו קצת המפרשים והוא יהודה בן קריש ואמר שהוא שמע האיש הדני אומר יש לי שגוית [1], בענין יש לי עסק (קה״ם לריב״ג, סגה). תשגה תמיד, ראיתי בדברי ר׳ משה הדרשן תשגה תעסוק תמיד והוא לי׳ רבי והביא ראיה כמו לבקש שגיה לבקש עסק, ולא ידעתי איפה נשנית (רש״י, משלי ה יט). ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן (רמב״ם, תפלין ו יג). ששמע ן׳ קריש את ר׳ אלדד הדני אומר שגויה [1] יש לו בבית ושאל אותו טעם שגויה והושיבהו שטעם שגויה כמו עסק (ר״י בן נחמיאש, פי׳ משלי ה יט).

א. **שִׁגָּיוֹן**, ש״ז, מ״ר שִׁגְיֹנוֹת, — סוג מסוגי השירה שבמקרא [2] : תפלה לחבקוק הנביא על שִׁגְיֹנוֹת (חבק׳ ג א). שִׁגָּיוֹן לדוד אשר שר ליי׳ על דברי כוש בן ימיני (תהל׳ ז א). — ואמר המשורר : והנה פרי רעיוני, ומכתם שגיוני, ומיטב הגיוני (ר״י הלוי, אגרת לר׳ נתן הבבלי, זמורה א, 72). לך נגנים המלות שרפים בהגיון ודרי מטה ישררו בשגיון (הוא, לך אדר, סס ע, 488). רבנו זמרנו, בשמנו ומרנו ושגיון מזמורנו (הוא, אגרת ליהושע בן דוסא, סעה״ם 99). פארוהו שרים ועמהם נוגנים, קצינים וסגנים וילדי נאמנים ושבחו שגיונים פתח והגיונים (יחיד וזוכה, מחזור ויטרי, תלג). צור תהלתי שוכן רום חביון על כל אלהים מאד נעלה

---

1) [ע״פ הבנה זו של שָׁגָה (עי׳ שם) בכמה משמושיו במקרא.]

---

1) [צ״ל : שגייה.]

2) [אין הוראתו המדיקת ומקורו של שם זה ידועים, ואין בשני המקומות הבודדים, שהמלה באה בהם, כדי להגדיר אותה ביתר דיוק. השבעים בתהל׳ תרגמו : ψαλμός מזמור, ובחבק׳ : μετὰ ᾠδῆς, בשירה, וכן ולג׳ בתהל׳ psalmus (כמו : מזמור), אבל בחבק׳ pro ignorantibus (על שוגים), והתרג׳ הארמי בתהל׳ באפן חפשי : תרגומא דאוריתא לדוד וכו׳ ובחבק׳ : צלותא דצלי חבקוק וכו׳ דאם יתובן לאוריתא וכו׳ ישתבק להון ויהון כל חוביהון דחבו קדמוהי הא כשלותא. והחדשים השוו בערב׳ שַׂגַע (דבור במקצב שירי) או שַׂגַא, קול נהקת הגמל, או באשור׳ שֵׁגוּ (לשון שגעון), וכל אלו השערות בלבד הן. וכתב הראב״ד : דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב״ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד, א״א, זה השגיון לא ידענו לאי זה דבר כיון, ואנו מפרשים אותו בשני ענינים, לשון שיר כמו שגיון לדוד, וענין אחר בעבור אהבתה תשגה בעניניך שלא תשים אליהם לב.]

הקשב רנתי כשיר שגיון וחיש קרבה אל נפשי גאלה (ר"י נג'ארה, אודך יה, עולת תמיד, פזמ', קעג).

ב. ⁎**שְׁגָיוֹן**, ש"ז, — כמו שְׁגִיָּה, שגיאה, גם במשמ' חטא: יתברך ויתקדש אל עליון, שאין בדבריו לא שקר ולא שגיון (נסי בר נח, פתי' פי' ה הדברות, לקוטי קדמוניות, נספחים, 8). ואיך יהיה הוא המה כדברך איש זדונות ושגיונות (השגי רסע"ג על חוי הבלכי, דוידזון, 68). ומחל (השותף לחברו) על שגיונות ועל טעיות (סר שלום, תשו' גאו' קדם, קסב, סי' מט). ואני מודה על האמת ולא הייתי עושה סניגורין לדברי כי טוב היה לי למחוק שגיוני מלהעמיד בלא רגלים (ר"ת, ס' הישר, שו"ת כו ג). ואשרי מי ששגיונותיו מועטים כדבר איש האלקים הרמב"ם ז"ל בהקדמתו [1] (שאילת יעבץ א לג, למנרג, כח). בני, מי הרשך לעמוד במדרשיהם וללמוד נימוסיהם ללכת אחרי ההבל והשגיון, לבלות זמן במלאכת ההגיון (שם שם מא, לח). — ואמר הפיטן: אלה בשגיון עין רעיון ואלה בהגיון שוא קנאוני (שמואל, אהבה וירא). המו כיוגים בדבר תחנונים, מרוב שגיונים הרבו פחדו (ישועה בן יעקב, סליחי יוה"כ תימני'). — ובמשמ' דבר שהאדם שוגה ומתעלם בו, שהוא אוהב אותו, ואמר הפיטן: ולמי אזעקה אל עליון ואני רק אמתך, אין לי בדברים שגיון בלתי אהבתך (ר"י הלוי, קבלו מלאכי, זמורס א, 871).

שְׂגִירָה [2], ש"נ, — הסקה, הפחת אש בתנור, Heizung; chauffage; heating: ואין שם מלאכת ישראל כל עיקר, לא נתינת עצים ולא שגירה ולא אפיה ולא רדייה (שו"ת הגאו' מן הגניזה, 224). אין שגירת התנור מועלת אלא בפת אבל בשאר התבשילין אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומורדת (שו"ע יו"ד קיג ז).

1) [על פי הבנה זו של א. שְׁגָיוֹן, ועי' בהערה לערך זה.]

2) [ע"פ הארמ' שבתו"ם, כגון שגר תנורא (שבת קט:) ובת"י יחזק' לט (ובערו והשיקו) ויהון שגרן ומסתוברין.]

שגל [1], ממנו ⁎הִשְׁתַּגְּלוּת ⁎מִשְׁגָּל, ⁎מִשְׁגָּלִי, שֶׁגֶל, ⁎שְׁגַלּוֹנָה, ועי' שֵׁגָל.

שָׁגַל, פ"י, ישגלנה, — שָׁגַל אדם אשה, שכב אתה: אשה תארש ואיש אחר ישגלנה (דברי כח ל). — ובספה"א: האנשים ההם אשר ישובו נפשותם לגופותם ההם יאכלו וישתו וישגלו ויולידו (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה, נתיב עשירי). — ובינוי' פָּעוּ' ⁎שָׁגוּלָה, ואמר המשורר: ותוכחותיו לכל ראשים עטרות וכצפירות עלי קדקד סבולות, אשר קנה בעינינו בתולות וכמונו ועמנו שגולות (רשב"ג, תהלת אל, ביאליק-רבניצקי א, 79).

—נִפעַ', תשגלנה [2], — נשגלה אשה, ששכב גבר עמה: ועלליהם ירטשו לעיניהם ישסו בתיהם ונשיהם תשגלנה (ישעי יג טז). ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה ונלכדה העיר ונשסו הבתים והנשים תשגלנה (זכרי יד ב).

—פֻּעַ', שֻׁגַּלְתְּ [3], — כמו נִפעַ': שאי עיניך על שפים וראי איפה לא שגלת על דרכים ישבת להם כערבי במדבר ותחניפי ארץ בזנותיך וברעתך (ירמי ג ב).

—הִפעִ', ⁎הִשְׁגִּיל, — השגיל את האשה, גרם שישכב גבר עמה, ואמר הפיטן: למו השיבה נות יפיפיה, לי איך תיסרוני ברמיה, לערל וטמא תשגילוני ערית (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יוצר שבת א חנכה).

שֵׁגָל [4], ש"נ, — אשת מלך או פילגשו: בנות מלכים ביקרותיך נצבה שֵׁגָל לימינך בכתם אופיר (תהלי

1) [חז"ל ואנשי המסרת ראו את השמוש בשרש זה כבלתי טהור, ועל כן המירו את הכתיב שגל בכל מקום בשרש שכב. וכנראה שמש השרש בעקר לגבי בהמה, כמבאר בערך שֶׁגֶר, עי' שם, ובזה הגסות שבשמושה.]

2) [למעשה אין בנקוד, השיך לקרי ולא לכתיב, עדות לבנין הדקדוקי, ואפשר שלא היה נפע' במקרא.]

3) [אך גם כאן הנקוד שיך לקרי שֻׁכַּבְתְּ.]

4) [וכן בארמ' שבמקרא (דני' ה ב, ג, כג), ועי' שֶׁגֶר, הערה. וחז"ל אמרו: מאי שגל וכו' כלבתא וכו' ואי בעית אימא לעולם שגל מלכתא וכו' ואמאי קרי לה שגל שהיתה חביבה עליו כשגל, אי נמי שהושיבה במקום שגל (ר"ה ד.).]

מה י). ויאמר לי המלך והשֵּׁגָל יושבת אצלו עד מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב (נחמ׳ ב ו). — ואמר המשורר: בך רוח בשם נקבה חיה כשגל נצבה (ראב״ע, אל מתנשא, סעה״ס 145). — *וכמשמ׳ שֵׁגֶל, ואמר המשורר: התר וגל שד קם כגל כשדי שגל חן ועש דדי (ר״י הלוי, אחר גלות, זמורה ג, 15). — *ובמשמ׳ כלבה, כפרוש חז״ל: כלבים קטנים כמיני שגל ששוחקין בהן (ערוך ערך קטן).

***שִׁגְלוֹנָה,** שִׁגְלוֹנֶת [1], מ״ר שגלוניות, — כמו שֵׁגָל: בא עליהם סנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרנות של זהב ועמהן שגלונות וזונות (ר׳ יהודה בשם רב, סנה׳ צה:).

***שגם** [2], ממנו *שָׁגַם, *שֶׁגֶם.

שַׁגָּם [3], — מלה מספקה: ויאמר יי׳ לא ידון רוחי באדם לעולם בְּשַׁגַּם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה (בראשי׳ ו ג).

***שָׁגַם** [1], קל לא נמצא במקורות.

— פִּעֵ׳, *שִׁגֵּם, — שגם נסרים, חבר אותם בשגמים: הנסרים שבמרחץ ששיגמן רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין, שאינן עשוין אלא שיהו המים מהלכין תחתיהן (כלים כב י). — ובהשאלה, בדרשת המלה בשגם בבראשית ו ג: אני אמ־תי שתהא רוחי דנה בהם והם לא בקשו, הרי אני משגמן בייסורין, אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהם והם לא ביקשו, הריני משגמן אילו באילו, דאמר רבי אלעזר, אין לך (שהוא) מתחייב באדם (הזה) אלא אדם כיוצא בו (מד״ר בראשי׳ כו). אינן דנין רוחן בעצמן שב״ו הן אלא הרי אני מביא עליהם מיעוט שנים שקצבתי עליהם בעולם הזה ואחר כך אני משגמן בייסורין (רבי יהושע בר נחמיה, שם שם). מי גרם להם שימרדו בי, לא על שלא שיגמתי אותם בייסורין, אתמהא, הדלת הזו מי מעמידו, שגמיו (רבי חיננא שם שם).

***שֶׁגֶם** [2] או שׁוֹגָם, ש״ז, — ציר הדלת, Türangel; gond; door-hinge : עשאן (את הנסרים) כסינין

---

[1] [ואמנם אפשר, כי שמשה כצורת יחיד שֵׁגָל, כדעת לוי ויסטרוב במלוניהם. ויתכן שאין שגלונות אלא ט״ס במק׳ שגלות, בהשפעת זונות שאחריו.]

[2] [עי׳ שֶׁגֶם, הערה.]

[3] [פרושים שונים הֻצעו למלה זו, מבלי שהסירו את הקשי שבכתוב. רב המתרגמים והמפרשים רואים אותה כמֻרכבת מן ש הזִּקה (עי׳ שם) ומלת הקשור גַּם (שלא כנקוד בקמץ), כדברי רש״י: כמו בשגם בסגול, כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר וכו׳, ובדרך זו הלכו אף התרגומים הקדומים. ואמנם קשה כאן מלת גם, שאינה באה כאן להוסיף ולחזק, ואין השמוש בצרוף „כש" בסגנון התורה. אחרים גזרו את המלה משרש שגג, וגם זה קשה.

לפי הנקוד אפשר היה להבין (ב)שגם כש״ע שג בכנוי הרבים, ואף היו שהשוו בכוש׳ שַׁגָּ במשמ׳ בשר, ולפי זה ראו במלים הוא בשר תוספת פרוש למלה שג(ם) הקשה. וגם כפרוש זה קשה כנוי הרבים בשג־ם, בעוד שכל המשפט מנסח במ״י, וכנראה אין להניח שהיתה מלת שג הכוש׳ בלשונות שם העתיקות.

אפשרות אחרת היא לראות במלה „שגם" את תמורתה העבר׳ הקדומה של המלה גשם, גושמא בארמ׳, ג׳שׁם a) בערב׳ (שהחזירו אותה אח״כ גם לעבר׳ בצורת ב. גֶּשֶׁם) כשבּול ההגאים, כדגמת שמלה — שלמה, וכן בא בערב׳ תיגם b) וכסור׳ שגם כמק׳ גֶּשֶׁם (מטר)

a) جسم b) ثجم

בעבר׳. לפי זה יהיה שעור המשפט: לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם (ז״א בגוף), היא (האדם) בשר (בן תמותה), והיו ימיו מאה ועשרים שנה. והשוה את דרשת חז״ל (מד״ר בראשי׳ כו), שדרשו בשגם: אני משגמו ביסורים וכו׳, המובאת לקמן בפעל שָׁגַם. וכל דברי אלהים באים בתגובה על זווג בני אלהים עם בנות בשר ודם, וצ״ע.]

[1] [כנראה נגזר הפעל מש״ע שֶׁגֶם.]

[2] [מן הארמ׳ שגמא, שיגמא, ובבבלי (ערוכ׳ קח.) גושמא במשמ׳ זו. ופרוש הגאון על בשגמין (כלים י ו) מבאר: איכא דאמ׳ בשיגמין ואיכא דאמ׳ בשגימין כמין כיזוראן (ז״א קנה במבוק) עץ הוא והוא רך ואינו משתבר בין לח ובין יבש ועושין ממנו כלים כמות אילו הצפחת, ע״כ. ואפשטין בהוצאתו עמ׳ 20 מביא את דברי הערוך והרמב״ם הרואים גם הם במלה את שם קנה הבמבוק, והמזהים אותה עם שעם, והאחרון אומר: ושוגמין ושועמין אחד ושעם אלכ׳זיראן, אך אין פרוש זה יוצא יפה בענין, ועי׳ שעם. והמלונים האחרונים מבארים ציר הדלת. וגם היו שהבינו את המלה שגמין במשמ׳ זמורות: שַׁגְמִין, זמורות שמתוחין מקיר אל קיר ושוטחין עליהם בגדים (מלון למח דוד, בכריות, ריט.).]

או כְּשׁוּגְמִין [1]) אינו צריך למרח מן האמצע (כלים י ו). הדלת הזו מי מעמידו, שׁגמיו [2]) (רבי אליעזר, מד"ר ברא' כו).

שׁגע [3]), ממנו *הִשְׁתַּגְּעוּת, מְשֻׁגָּע, שָׁגַע, שִׁגָּעוֹן, *שִׁגְעוֹנִי.

שָׁגַע, קל לא נמצא במקרא.

—פעל, שִׁגַּע, — שׁטרף שִׂכלו, ביחוד מְשֻׁגָּע, עי' ערך זה.

—התפ', מִשְׁתַּגֵּעַ, הִשְׁתַּגֵּעַ,—השתגע האדם, נטרפה דעתו, אף ברוח הנבואה, rasen; être hors de soi; to rave: וישנו (דוד) את טעמו בעיניהם ויתהלל בידם ויתו על דלתות השער ויורד רירו אל זקנו ויאמר אכיש אל עבדיו הנה תראו איש מִשְׁתַּגֵּעַ למה תביאו אתו אלי חסר משגעים אני כי הבאתם את זה לְהִשְׁתַּגֵּעַ עלי הזה יבוא אל ביתי (ש"א כא יד–יו). — ובספה"א: וישתגע פוספיוס בראות הוד העיר (יוסיפון גינצבורג, פים). הוה קא מפרזל, משתגע ומתעסק לנתקה הימנו (רש"י, גיט' סח.). וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר אלו בכלל השוטים (רמב"ם, עדות ט י). כי הביא טענות בזויות וכו' וכל דבריו תעתועים, וטענות המשתגעים (ר"י חריזי, תחכמוני כד, 225). רבים ממי שישתגע ישתגע בדברים האלהיים עד שמקצתם יגידו מה שיהיה לעתיד לבא (רש"ט פלקירה, ראשית חכמה ג, 75). והאיש הזה אשר תראהו משתגע, הוא חובר חברים מחכם ודרדע (עמנואל, מחברת כח, הברמן, 699). וכמו כן רבוי ההקצה מיבשת רטיבות הגוף והמות עד שישתגע האדם (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ה ו).

---

1) [כן הנקוד במשנ' מנקדת ליוורנו, ובכ"י פרמה שׁוּגְמִין.]

2) [במדרש הגדול (בראשי' ו ג, מרגליות, קלה): הדלת הזה מי מעמידה, שוגמין שבה.]

3) [כאותה משמ' כבעבר' בא בכוש' זנגע, השתגע. אחרים משוים בערב' שׂגע a) (קול הגית היונים, ודבור בחרוזים) או שגע b) (שעקר הוראהו: אמיץ לב, ואמנם גם כתאר הגמל המשתגע), או האשור' שֵׁגוּ; אך עם זה מסתבר, שיש כאן בעקר צורת שפעל קדומה מן נגע, במשמ' נגע האלהים באדם, ומכאן עבר הפעל בשרש חדש לשפות אחרות.]

a) سجع b) شجع

ומהבלבול נשתגעו הפרדות להפילנו (חיד"א, מעגל טוב השלם, 3). — ואמר המשורר: לא יצלחה בעדת משגעים אבל איש יהפך נפשו למשתגעת (ר"י הלוי, לא האמין, זמורה ג, 116–117). אויה זמן, אל מי כבודך תחלק ביום, לכל סכל ומשתגע (עמנואל, מחב' א, הברמן 27). — *ופתגם: לולי המשתגעים נשאר העולם חרב (ר"י חריזי, הקד' פרוש המשני' לרמב"ם).

—קל, *שָׁגַע, — כמו התפ': אם אין עדי' שראו בדבר מכוער לא אסרי' לה על בעלה וכו' כ"ש הכא שיש לתלות משק שדים אלא ששגעו ומן השיגעון הזה הי' משמע קול גניחותיהו (מהר"ם מרוטנברג, שערי תשובה ג קנ).

—נפע', *נִשְׁגַּע, — כמו התפ': ורבים נפתו לאהבת האשה ורבים נסכלו ונשגעו למענה (יוסיפון גינצבורג, מח).

—פעי', *שִׁגַּע, — טרף את דעתו של אדם, גרם לשגעון: ואלה תולדות המחלה למיניה, קרחת חדה משגעת (אסף 128.). המעט ממנו (מן היין) מפקח הלבבות והרב ממנו משגע שותהו (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי כב כ).

שִׁגָּעוֹן, ש"ז, — תכונת המשגע, טרוף הדעת, מחלת רוח, Raserei, Wahnsinn; rage; raving: יככה יי' בְּשִׁגָּעוֹן ובעורון ובתמהון לבב (דבר' כח כח). ויגד הצפה לאמר בא עד אליהם ולא שב והמנהג כמנהג יהוא בן נמשי כי בשגעון ינהג (מ"ב ט כ). ביום ההוא נאם יי' אכה כל סוס בתמהון ורכבו בַּשִּׁגָּעוֹן ועל בית יהודה אפקח את עיני וכל סוס העמים אכה בעורון (זכר' יב ד). — ובספה"א, גם במ"ר שגעונות: ואם המות אורב לבני אדם, הבטחה בעולם שגעון (מבחר הפנינים מג מח, הברמן, קא). ואמנם בארתי לך זה שלא תחשוב השגעונות אשר ישקרו בהם חכמי הכוכבים אמתיות (ר"מ ח"ה, פי' פרקי לרמב"ם ח). יתהללו קצתם בשקריהם ובתרמותם, וקצתם בשגעונותם, וקצתם ברבילותם (ר"י זבארה, שעשועים יג, דודזון, 142). אמר לו אין זה אלא שגעון גמור ודבר נמנע, ויען האיש יותר שגעון ויותר נמנע מה שאתה חושב לדעת (רש"ע פלקירה, המבקש, סז). ומפני שרוב

השטיפה בלבד ועוצם האהבה לא יכונה אל השגעון; וזה מגונה במחשבה הראשונה חקר כמו כן השגעון אשר אומרים שהוא מגונה (הוא, ראשית חכמה ג ג, 75). כי השגעון ממנו אנושי וממנו אלהי, ומה שהוא אנושי יש ממנו בהמי עד שיהיה ממנו מי ששגעונו דובי ויש ממנו מי ששגעונו אריי (שם שם). והאכזרים הם תאוות הגוף הבטלות והנפסדות שאינם סוכרחות לא לגוף ולא לנפש בשום ענין אבל רם מותרות ושגעונות (זרחיה מברצלונה, פי׳ מ״לי ס י, הסחר ג, 172). ואם היו דברים בטלים ושגעונות לא היו מיחסים הסכלות לראשי חכמי ישראל (מנחת קנאות לר״י מפיסה, קוסמן, 51).

*שִׁגְעוֹנִי, ת״ז, — מתכונת השגעון, מתוך שגעון, נוהג בספרות ובדבור.

א. שגר [1], ממנו *אשגרה, *השגרה, *שגור, א. *שָׁגַר, שֶׁגֶר, *שִׁגְרָה, *שִׁגְרָתִי, *שִׁגְרָתָן.

ב. *שגר [2], ממנו *שגירה, ב. *שָׁגַר.

א. *שָׁגַר [3], פ״י, — הזיל, הוריד, שפך, יצק, נמצא בפרט בינ׳ פעו׳, שָׁגוּר, נִגָּר ונשפך בשטף, גם בהשאלה [4], giessen ; verser ; to pour (out) : אם שגורה [5] תפלתו בפיו יתפלל שמונה עשרה ואם לאו מעין שמונה עשרה (ר״ע, ברכ׳ ד ג). אמרו עליו על ר׳ חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולים היה אומר זה חי וזה מת, אמרו לו מנין אתה יודע, אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף (שם ס ה). וקללת המלך שגורה בפיהם (מד״ר אסתר, אם על המלך טוב). — ובסהמ״א: ואל תהי שבועה שגורה בפיך (מדרש עשרת הדברות, ביהמ״ד ילינק א, 72). כשמרגיל לשונו לישבע נשבע היום נשבע למחר ונעשית שבועה שגורה בפיו וקלה בעיניו (שם שם). וניבו נבזה אכלו, ניבו של מזבח השגור בשפתותיכם, זהו תמיד, נבזה אכלו אתם אומרים עליו (רש״י, מלאכי א יב). לא חשהין אנחנא, לא חוששין אנו על זאת ליטול עצה מה להשיבך, כי המענה מוכן ושגור בפינו (הוא, דני׳ ג יו). כי מעטים הם מאד מי שיבינו אמתת העולם הבא ואע״פ שהמלה שגורה בפיהם (רמ״ע פלקירא, ספר המעלות, 24). — *ואדם שגור לעשות דבר, רגיל לעשותו: ונראה לי שהגרסנים לפי מרוצתם שגורים להרגיל בגירסתן המלך המשפט וגם המלך הקדוש (סדור רש״י, בובר, קמ). שקודם בא יעקב היה עשו שגור ללכת בשעיר (ר״י אברבנאל, וישלח, ואלה תולדות עשו). — *ושגרה בעלת החיים ולד ממעיה, הפילה, מלטה: אין פטר שגר בהמה אלא ששגרתו אמו (מכי׳ בא, מסכ׳ דפסחא יח, איש-שלום, כב.) [1] מה יונה זו שוגרת רוגליות הרבה וחוזרת לשובכה כך ישראל (מד״ר שה״ש, הנך יפה). — ובסהמ״א: מנין סימן לולד בהמה דקה טינוף ובגסה שליא ובאשה שפיר ושליה, ת״ל שגר בהמה, כל שהבהמה שוגרת (מדה״ג שמות יג יב, הופמן, 125).

—פע׳, *שִׁגֵּר, הזיל, הוריד, שפך, יצק, giessen ; verser ; to pour (out) : מיד עיניהם משגרות דמעות (תדב״א רבה ע, איש-שלום, 48). — *ושגר פלוני דבר בפיו, חזר עליו עד שיהא שגור בדבורו: חנניה מישאל ועזריה כשירדו לכבשן האש לא ירדו אלא בסימן, כיצד, לא לנו יי׳ לא לנו, אמר חנניה, לשמך תן כבוד וכו׳ וגבריאל היה עונה אחריהן למה יאמרו הגוים איה וגומר, כיון ששיגרו כל הלילה בפיה׳ נטלו אותו סימן וירדו (מד״ר שמות ט).

---

[1] [עי׳ א. שִׁגֵּר, הערה.]

[2] [עי׳ שֶׁגֶר, הערה.]

[3] [מן הארמ׳ שְׁגַר, וכן בא בסורי׳ שגר במשמ׳ שפך, ועקרו (עי׳ ברוקלמן במלונו הסורי) כבנין שפעל קדום מן גרר, כמו הַגֵּר בעבר׳, כלשון והגרתי לגיא אבניה וכדו׳.]

[4] [עקר הוראת הצרוף שגורה תפלתי בפי בתו״ם היא: תפלתי כאילו יצוקה (מֻגרת) לתוך פי מבלי שאדע מהיכן היא באה לידי.]

[5] [בדפוסים: שגורה, אבל במדב״ם, בכ״י קופמן (שְׁגֻרָה) ובירושׁ׳ לברכ׳ שם, ובתוספת׳ ג ג: שגרה.]

---

[1] [כנראה על יסוד דברי המכילתא מפרש רש״י בדבר׳ כח ד: שגר אלפיך, ולדות בקרך שהבהמה משגרת ממעיה, ע״כ, אלא שראה גם כאן בנין פִּעֵ׳ מן ב. שָׁגַר במשמ׳ שלח.]

—פִעֵל, *הִשְׂגִּיר [1]), — השמיט המתפלל דבר מה בתוך דבריו: שליח צבור שהשגיר שתים שלש ברכות אין מחזירין אותו (ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי, ירוש' ברכ' ה ג). — *ובמשמ' עשה דבר מה שגור בפיו: ריש דוכנא, שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות (רש"י, ב"ב כא.). וברביעית יעמידוהו על הספר, או ילמדוהו קצת על פה תורה צוה לנו, כדי להשגירו בפיו (מחזור ויטרי, 550).

—פֻעַל, *שֻׁגַּר, — נעשה שגור בפיו: וביאר הנביא ע"ה שהם האב והאם וכו' ומפני שהם שורשי האיש ועקר הויתו שוגר בפי החכמים בשם עקרים (משה בסיילי, ספר עקרים, הקדמה ג, 70).

2. *שָׁגַר, קל לא נמצא.

—פִעֵל, *שִׁגֵּר, שִׁגַּר, — א) שגר ראובן את שמעון אל פלוני או אל מקום, הריץ אותו [2]), schicken; envoyer; to send: פדאו (ר' יהושע לתינוק אחד) בממון הרבה וישיגרו בארץ ישר' (תוספת' הורי' ב ו). למלך ששיגר את בנו לבית המשתה (ספרי דברי' מג). מעשה שחלה בנו של ר"ג, שגר שני ת"ח אצל ר' חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים (ברכ' לד:). גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים והם שגרוני אצלך (שם שם.). לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא וכו' מפני ששיגרן לבית אמן, משל לאדם שכעס על אשתו, להיכן משגרה, לבית אמה (רבי יוחנן, פסחי' פז:). אפילו שיגרה בעלה אצל חנווני להביא לו חפץ משלו ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי אין לך מיאון גדול מזה (ר' יוסי בר יהודה, שם קח.). שאלמלא [לא] נתקלל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים ואבנים טובות ומרגליות (ר"ש בן מנסיא, סנהד' קג:). כיון ששמע את דבריה שגרה בת חורין היא ועשר שפחותיה (אדר"נ יז). פלוני חברך שגרני אצלך לפייסך (כלה רבתי ג). מה אשיב לחכמים ששגרוני (רבי יהושע, דא"ר ו). כשיבואו אנשים אלו לידך תפוש אותם ושגר אותם לפני (מד"ר בראש' לח). אמר לו (משה לסמאל) מי שיגרך, אמר לו מי שברא את כל הבריות (שם דבר' יא). — ב) ושגר דבר או ידיעה אל מקום או אל פלוני: חזקיהו המלך וכו' קצץ דלתות של היכל ושגרן למלך אשור (ברייתא במשנה פסחי' ד ט). מעשה שנפלה דליקה בחצירו של יוסף בן סימאי משיחין ובאו אנשי קצטרא שבציפורי לכבותה וכו' שילח להן למוצאי שבת סלע לכל אחד ואחד ולהיפרכוס שלהן שיגר לו חמשים דינר (תוספת' שבת יג ט). לא כתבים אני משגר לכם, לא עדים אני מעמיד (מכי' יתרו, מסכ' דבחדש ג, מה"ש, סב:). מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית, שמע שיש זונה בכרכי הים והיתה נוטלת ד' מאות זהובים בשכרה, שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבעה לו זמן (ספרי במדי' קטו). וכולן משגרין להן (תרומה) לבתיהן (יבמ' ק.). מעשה באגריפס המלך שהיה בא בדרך ושמע קולו (של רב גביני כרוז) בג' פרסאות וכשבא לביתו שיגר לו מתנות (יומא כ:). וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל (שם כב:). כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך (תעני' יט:). זה המשגר לאשתו בשר שאינו מחותך בערבי שבתות (רבה, חגי' ה.). למלך בשר ודם שכעס על בנו וכו' והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו (ב"ב י.). מעשה באדם אחד ששגר לבית חמיו יין חדש ושמן חדש וכלי פשתן חדש בעצרת (שם קמו.). ולא ישגר אדם לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה (חול' לז.). למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו ומשגר לאוהביו ממה שלפניו (ר' סימאי, נדה ע:). המשגר כוס של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה חייב מיתה (מסכ' כלה). וכן הכלה שמשגרת לפני הכלה משאות השולחן (כלה רבתי ח). עברו שלשה ימים ולא באו, מיד נטל יוסף שבעים גבורים מבית המלך ושגר בשבילם לבקש אותם (את אחיו) בשוק (מד"ר בראש' לח). — וכסהמ"א: מיד שגרו בשבילו (להביאו), אמרו

1) [ע"פ שמוש זה של הארמ' אשגר בתו"מ.]

2) [כשמוש זה בא הפעל כשפעל מן גרר במשמ' סחב ומשך, אף אפשר שבכמה מקומות בתו"מ הכונה לבנין קל, אך אין הוכחה ברורה לכך.]

לו ר׳ יהושע משגר כשבילך, אמר להם מי אני ומי אבותי שר׳ יהושע אור ישראל משגר בשבילי (ברחש׳ רבתי לג ח, חלבק, 147). שגרו מסתיבתא (חולר הנחוכים ז, לוין, לז.). כך הוא דרך החתנים, לאחר סעודת ארוסים חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו וס עד שם (רס״י, פסחי׳ מט.). וכי לא היה להקב״ה מלאך או שליח לשגר לעשות נקמה במצרים (מדרש הנעלם בזוהר וירא, וילנה תרמ״ב, קיז.). ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי כן דרכי לבלוע הדם ולשגר לשאר האברים (שם תולדות, קלח:). ואחר שיבדל הדם משתי המרות ומהלהלוחית הלבנה משגרת הכבד אתו אל הלב (ר״י בן יהודה, ספר מוסר ב יג).

—נפעי, *נִשְׁגַּר, — נשלח: ורבו אנחותינו בבוא שמועת חתננו כי טבע בים וכל ממונו אבד והרבה היה שם עמו מהנשגר והנשלח (ד״ה של יהודי מצרים וא״י ב, יעקב מן, 40).

—פעי, *שִׁגֵּר, — ששגרו אותו: ואחרי כן הגיעה האגרת וכו׳ וכמעט היתה משגרת אל אזן סגרת ומסגרת (ר״י הלוי, אגרת לר״ש הנגיד, זמורה א, 67). בשתי ונכלמתי, ודוממתי ונאלמתי, על כי התעלמתי, להשיב על המשגרת מאת הבחור הנעים החכם והנבון (הוא, אגרת אל ר׳ דוד נרבוני, שם ג, 188).

—התפ׳, *הִשְׁתַּגֵּר, — ששגרו אותו: ששט׳ שמשתגר ממקום למקום אם שנים מעידים עליהם שהאנשים הללו טובים ונאמנים ואנו מכירים חתימת ידן מקיימין אתו על פיהם (רב צמח גאון, אוצר הגאונים ח, התשובות, לוין, 82).

שֶׁגֶר[2], ש״ז, סמי׳ שְׁגַר, — שגר הבהמה, רחם הבהמה, ופטר שגר הבהמה, פדיון רחמה: והעברת כל פטר רחם לי״י וכל פטר שֶׁגֶר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לי״י (שמות יג יב). וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שְׁגַר אלפיך ועשתרת צאנך (דברי׳ ז יג). ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך שְׁגַר אלפיך ועשתרות צאנך (שם כח ד). ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך וכו׳ שְׁגַר אלפיך ועשתרת צאנך (שם שם נא). — *וכמשמ׳ נטע ונצר: שגר ונטע יפריחו שם (ב״ס גני׳ מא יט). — ובתו״מ, במשמ׳ הטלת ולדות: מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה וכו׳ ר׳ יהודה אומר בית ארבעת כורין מלא שגר היונה (ב״ב ב ה). — ואמר הפיטן: דון ידון שופך חלף בחקף דמי ענייך הנשפכים כשגרן אלף (דוד בר משולם, אלהים אל דמי, סליחי׳ מוסף יו״כ).

*שִׁגְּרָה, ש״נ, — שגרת הפה, הדבור, הלשון, מצב הדבר השגור, שגירות, Geläufigkeit; aisance; fluency: ואני מבקש מן המעיינים בספרים האלה, שאם ימצאו בקצת מלות ההעתקה טעות, שיבינו שה תה וכו׳ מפני השגגה וטרדת הלב במליצה, כל שכן עם שגרת הלשון הערבי בפינו וברעיוננו (ר״י א״ת, הקד׳ המתרגם לספר הרקמה). וכן דרכי אז לאחוז בקולמוס לפי תומי ולעזבה לשיטפת שיגרתה

---

1) [ואולי ש״ע מִשְׁגֶּרֶת.]

2) [מלת שגר זו שבמקרא אין לה קשר אל הפעל א. שָׁגַר שבתו״מ, שהשאל מארמי ושעקרו כבנין שפעל מן גרר. על הוראתה המקורית של מלת שֶׁגֶר מירות עיבדות אלו: א) שגר שבבקר בא במשפט כמקבילה אל עשתרות שבבהמה, וכשם שמלת עשתר(ת) באה בעקר כדמות (אבר) הנקבה, עד שהפכה בכל השפות השמיות הקדומות לכנוי ושם לאלות ולנשי אליל, כך יש לראות גם שגר כמלה בהוראה דומה, וכנראה יש לקשר אותה עם האשור׳ שֵׁגְרֵת, מ״ר שֵׁגְרֵיתִי, במשמ׳ שֵׁגָל, אשת המלך ופילגשו. ושים לב לכך, כי מלים רבות המשמשות בעבר׳ במין נקבה, כגון אצבע, ארץ, אש, נפש וכו׳ מקבלות באשור׳ גם סיום הנקבה בתי״ו, על כן באשור׳ שגרת לעומת שֶׁגֶר בעבר׳. ב) על הוראה זו של רחם הבהמה מורה גם הצרוף פטר שגר, המקביל אל פטר רחם באדם. ואין לתמה, כי באה מלה כגון שגר, שגרת, או שגל, שעקרה בבהמה, גם לגבי אשה או פילגש, כי כן משמש גם בעבר׳ בְּקָרֶת, בנות מלכים ביקרותיך (תהל׳ מה י) בהקבלה אל נצבה שגל לימינך. ולפי זה תהיה גם שגל, וגם פלגש (בתוספת פ הידיעה המצרית) איתה מלה בעקר כמו שֶׁגֶר. והואיל ועקר שמוש המלה בבהמה, על כן כנ אה ראו קדמונינו גסות בשמוש הפעל שגלי והמירוהו בכתיב ב־שכב.

ובצרוף פטר רחם, פטר שגר באה המלה פטר, כפי שהוכיח העורך לאחרונה (הלשון והספר כרך ב, עמ׳ 294 וכו׳) במשמ׳ פדיון, כי בכור הבהמה משמש פדיון בקרבן לכל ולדות הרחם. וחז״ל והמפרשים הבינו כלשון חטלה וזריקה, מן א. שגר.]

מאלי׳ (סטנוב, מודע לציגה, ים). — ׳ובמשמ׳ דרך עבודה לפי המנהג השגור, Rutine ; routine, ובעל שגרה, שַׁגְרְתָן, נוהג בדבור ובספרות.

***שִׁגְרוֹן** [1], ס״ז, — מחלת פרקים, Ischias (goutte) sciatique ; sciatica, נוהג בדבור ובספרות.

***שַׁגְרִיר** [2], ס״ז, — משנה למושל, מפקד משנה: ותיי כיי דמר ר׳ חנינה, לב׳ מלכים וב׳ איפרכין, מלכו של זה גדול ממלכו של זה ואיפרכו של זה מאיפרכו של זה ואין איפרכו של זה גדול ממלכו של זה, שמואל אמר לשני מלכים ושני שגריריהן, מלכו של זה גדול ממלכו של זה ושגרירו של זה משל זה ואין שגרירו של זה גדול ממלכו של זה (ירוש׳ שבוע׳ ה ה).

***שִׁגְרָתִי**, ת״ז, — הולך לפי השגרה, נוהג בדבור ובספרות.

***שַׁגְרְתָן**, תוס״ז, — בעל שגרה, שרכש לו נסיון ועושה לפי שגרה, Rutinier ; routinier נוהג בדבור ובספרות.

***שגש** [1], ממנו *שִׁגּוּשׁ, *שִׁגּוּשִׁיָּה, *שֶׁגֶשׁ.

***שָׁגַשׁ** [2], קל לא נמצא במקורות.

—פעי, *שִׁגֵּשׁ [3], - המם, בלבל, verwirren ; confondre ; to confuse: אשגש אותו ביינו (מדרש לקח טוב, אסתר, ביום השביעי). איך ישגשוני בעותי הזמן (מוקדמות תבל, יוסף תבל, הרב דרנבורג, מאמר שני, הכילי, ג.). — ואמר המשורר: שגש אויבינו בקולו, טבעי פרעה וחילו (ר״ש שבזי, אז ממעון, שירי תימן, אידלזון-טורטשינר, 178).

—פעי, *שֻׁגַּשׁ, בינ׳ מְשֻׁגָּשׁ, — שבלבלו והממו אותו: ה:ה באותו הזמן המשגש (של שלטון רומא בא״י) הבא אחריו הרע לעשות מן הראשון ונתמעט הלמוד על ידי המלחמו: והשגושים (קרוכמל, מורה נבוכי הזמן שער י).

—התפעי, *הִשְׁתַּגֵּשׁ, —התבלבל: שכל הממשים הנרגשים בחושים מתעוותים ומשתגשים בסיני הספק (הקדי המחבר להרגום הקדוש של אמונות ודעות). מבללים נעלמים, ועניינים נעצמים, ומחשבים מסתפקים, והרהורים משתגשים (שם).

שַׁד, שַׁד [4], ס״ז, מ״ז שָׁדַיִם, שְׁדַיִם, שְׁדֵי, שָׁדַי, שָׁדֶיךָ, שָׁדֶיהָ, שְׁדֵיהֶן, — אבר ההנקה שבחזה האשה,

---

1) [ע״פ הארמ׳ שיגרונא שבתו״ם, שעקרו שִׁיגְרוֹנָא, מן היונ׳ ἰσχίαγρα.]

2) [מקור המלה לא הברר. היו שגזרו אותה מן הפרס׳, שאמנם אין בה כמלה זו, ואין זה מסתבר לגבי מלה הבאה במקור מא״י בלבד. ב. גיגר בתוספת הערוך רואה כקרוב יותר לחבר את המלה עם הסור׳ שריר במשמ׳ נאמן המלך, בתוספת ג ע״פ הבנה עצמית כנגזרת מן הפעל שגר; וגם זה קשה. היו אף שגזרו את השם מרומ׳ secretarius ויונ׳ או σκρινιάριος, ואין אף פרושים אלו מסתברים.

ואולם, כבמקרים אחרים, אין לראות את דברי ר׳ חנינא מכאן ואת דברי שמואל (אולי שמואל חתנו של ר׳ חנינא, הנזכר במד״ר בראש׳ יד) מכאן כדעות שונות, אלא כמסירת נוסח שונה של אותו מאמר. והנה כהרכבת המלה ביונית ὑπ-αρχος (התחת-מושל), כן מבעים אותם שני היסודות ברומ׳ במלים sub-rege (ובמקומם surrege) וכדו׳. ועל כן קרוב הדבר לחפש כאן מלה מֻרכבת מיסודות אלו. ועל פי שאלת העורך העיר מר ח. רוזן על המלה surregulus, המגדרת במלון Lewis-Short: a p tty prince, a feudatory vassal. המלה באה אצל אמיאנוס-מארקלינוס (17,12,21) ואצל סולפיקיוס סווירוס (Histori Sacra 2.10.1), שחין בראשית המאה החמישית אחר הספירה. שינויי הגאים כגון surregulus — surregurus (מכאן שגרור, שגריר) מצוי הוא גם ברומית, אבל קל הוא ביותר במלה שאולה בלשון אחרת. דגמה דומה לכך היא במלה נקדוד (לעיל עמ׳ 3788) במאמר המד״ר על נח: אין גנאי למלך לדבר עם נקדודו (כך בדפוסים); כי לפי עדות כתבי היד, הנכון: נקרורו בריש, והיא היונ׳ ναύκληρος, מנהיג הספינה, וכמובן נקרא כך נח המנהיג ספינת התבה במי המבול. ובשמוש הלשון היום משמשת המלה במשמ׳ שליח המדינה בחו״ל, Gesandter ; ambassadeur ;—or]

1) [השוה בבלי שבועות ו:]

2) [עי׳ בהערה שאחר זו.]

3) [מן הארמ׳ שבהו״ם, וכן בסור׳ שגש, המם ועכר, ערב׳ שג׳ש a), דלת, אשורי שַׁגָּשׁ, שַׁקָשׁ, המם והשמיד.]

4) [בארמ׳ ובסור׳ במ״ר תַּדְיָא, ערב׳ תַ׳דְי b),

a) سجس b) ثدى

מקום מוצא החלב מגופה[1], ;(Mutter)Brust ; sein breast: ותרבי ותגדלי וכו' שדים נכנו ושערך צמח (יחזק' יו ז). שמה מעכו שדיהן ושם עשו דדי בתוליהן (שם כג ג). בעשות מצרים דדיך למען[2] שדי נעוריך (שם שם כא). ושתת אותה ומצית ואת חרשיה תגרמי ושדיך תנתקי (שם שם לד). ותסר זנוניה מפניה ונאפופיה מבין שדיה (הוש' ב ד). תן להם רחם משכיל ושדים צמקים (שם ט יד). כי אתה גחי מבטן מבטיחי על שדי אמי (תהל' כב י). מדוע קדמוני ברכים ומה שדים כי אינק (איוב ג יב). צרור המר דודי לי בין שדי ילין (שה"ש א יג). שני שדיך כשני עפרים (שם ד ה). זאת קומתך דמתה לתמר ושדיך לאשכלות וכו' ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן וריח אפך כתפוחים (שם ז ח–ט). אחות לנו קטנה ושדים אין לה (שם ח ח). אני חומה ושדי כמגדלות (שם שם י). — ובצרופים כגון יונק שדים, יונק שדי אמו, עתיק משדים: גמולי מחלב עתיקי משדים (ישעי כח ט). אספו עוללים ויונקי שדים (יואל ב טז). מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי (שה"ש ח א). — ובהשאלה לגבי בעלי חיים בנגוד למעשי בני אדם: גם תנין חלצו שד[3] היניקו גוריהן (איכ' ד ג). — ובשמוש מספק[4]: ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם (בראש' מט כה). על שדים ספדים על שדי חמד על גפן פריה (ישעי לב יב). — ובתו"מ: מה שד זה עיקר לתינוק והכל טפילה לו וכו' (תוספת' סוטי ד ג). תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה (ברכ' ג). מה שד זה תינוק טועם בה כמה טעמים וכו' (יומי עה.). מה השדים הללו הודה והדרה של אשה וכו' מה השדים הללו כבודה ושבחה של אשה וכו' ומה השדים הללו מלאים חלב וכו' ומה השדים הללו כל מה שהאשה אוכלת התינוק אוכל ויונק מהם וכו' (מד"ר שה"ש, שני שדיך). והיונקים (אוכלים את המן) כחלב משדי אמם (תנחו' שמות כה). — ובספה"א: והבריות מקללות שדים שינק מהם (רש"י, בראש' ג יז). ולענה ינקתם מחלב שדיה ושודיה (ר"י חריזי, תחכ' ג, 30). וכלם בקומות נעיות כנדגלות איומות, ולהם שדים נצבו כחומות (שם כ, 198). ושפתותיה כחוט השנים, ושניה כפנינים, ושני שדיה כשני רמונים (ר"י זבארה, שעשועים, דודזון יג, 134). — ואמר המשורר: ושכבתי ובין שדי קוצות מריקות מר עלי רקה אדמה (יוסף בן חסדי, הללני, שעה"ש 28). עפר תנה אדם שפתיך מגדי

וגם באוגרית ת'ד (וכנראה לא בצדק ראו אותה מלה בלשון זו בכמה מקומות אף בכתיב שד או זד). המלה נולדה בס"ז שדים, ואין להניח, כי היתה גם בעבר' צורת ס"י אחרת, בכתיב שדי, כדעת אחדים. כמה מפרשנינו העבריות ראו מלה זו בטעות גם כש"ע לשד, ועי' שם.]

[1]) [רק בהשאלה בא במקום אחד במקרא שד לגבי בעלי חיים אחרים, בתמונה דומה לאדם (עי' בהערה להלן), ואין לראות שמוש בזה במקרה. כי שונה מקום אבר ההנקה בבהמת הבית ממקומה באשה, וכן משמשות מלים שונות לאברים אלו באדם ובבהמה ביתר הלשונות.]

[2]) [יש מציעים: למעך.]

[3]) [ס"א: שד. הואיל ועקר הכונה בתמונה שבנגוד למעשה בני אדם, מדבר גם על התנים במלה הנוהגת לגבי אדם.]

[4]) [בשני המקומות האלה אין המלה שדים מתאימה לענין. בכתוב בישע', שנאמר בו גם ספדים בלשון זכרים, כבר היו שראו, כי בא „על שדים" בהקבלה אל „על שדי חמד על גפן פוריה", ועל כן הציעו לקרא שדים כמ"ר מן שדה, ואמנם אין זה מסתבר לפי הנאמר כאן בהמשך. כי מעין אותו ענין יש לראות גם בבראש' מט כה. כי לא זו בלבד, שאין „ברכת שדים ורחם" המשך מתאים אל „ברכת שמים ותהום", אלא, כאמור בהערה לערך ב. רחם, עמ' 6538, מקבילים דברי הברכה כאן „ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם" לנאמר בברכת יוסף בדבר' לג יג: „ממגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים". ועל כן כבר היו שחשבו בצדק, כי בא גם כאן ורחם במקום ירחים כמ"ר מן ירח. והנה בהקבלה שבדבר' לג בין תבואת שמש ובין גרש ירחים, אין גרש כנראה בעקר אלא גדש, סמ' מן גדיש, ועל כן יש לבקש גם באותיות שדים שבבראש' מט מלה במשמ' קרובה לזו. כנראה יש להכיר כאן מלה שדים מן שדם, בקרוב במשמ' בציר הכרמים: ברכת שדים ירחים. ואותה מלה כנראה היא שבאה גם בישע' לב יב: על שדים (ז"א על הבציר) ספדים, על שדי חמד, על גפן פריה. ועי' שדם, שדמה, הערות.]

ועשות שדך אשכר (רמב"ע, הענק ב, ברודי, סכט). תושיט ימינה כוס וידה מתחת פתיגיל שד לאט תעש (סס סס ב, סלח). חשק קומה כמו תמר ושדיה כקרנים (סס ד, סכ). — ובהשאלה: ופה לא אפתח פי ושדי דעתי צומקים (רחב"ע, כדוד הסיר חוני, כהנא א, 23). הה על שדי חסד אשר צמקו (עמנואל, מחב' יג, הברמן, 377). — "ובבשמ' בליטות בדומה לשדים: היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ (רס"י במד' כח עו).

שֵׁד [1]) ס"ז, מ"ר שֵׁדִים,—דמות אלילית: יזבחו לַשֵּׁדִים לא אלה אלהים לא ידעום (דבר' לב יז). ויעבדו את עצביהם וכו' ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם לַשֵּׁדִים (תהל' קו לו–לז). — ובתו"ם: מה דרכו של שד נכנס לאדם וכיפה אותו (ספרי דבר' סיח). ששה דברים נאמרו בשדים, שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם (חגי' עז.). וכשהוא מספר מגלה טפח ומכסה טפח ודומה עליו כמי שכפאו שד (כלר' כ:). שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה (ר' אליעזר, סנה' סז:). ואין שואלין בדבר שדים בשבת (רסב"ג. סס קא.). מתרה שאמרו, אפילו מפי עצמו ואפילו מפי השד (רנא, מכות ו:). היוצא מבית הכסא ושימש הוויין לו בנים נכפים, מפני ששד של בית הכסא מלווה עמו (מ. כת כלה). אלו השדים שברא הב"ה את נשמתן ובא לבראות את גופן וקדש השבת ולא בראן, ללמדך דרך ארץ מן השדים וכו' (מד"ר בראש' ז). ואין שעירים אלו אלא שדים (סס ויקר' כב). — ובסהם"א: ונקראו שדים של בקר צפירירי (ערוך ערך לפר). שידא ושידתין, שד זכר ושד נקבה (רס"י, גיט' סח.). ושאיה יוכת שער, שד ששמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו (הוא, ב"ק כא., ד"ה וסחיה). ושידים הממונים על הזוגות מזיקין את השותה זוגות (ה א, ב"מ פו., ד"ה אסקיה). ויצוה אותו שלא יפנה אל השדים המחשביים והמתדמים ולא יקבלם ולא יאמין בם (ר' י א"ה, כוזרי ג ה). ויגער במחשבי ובשדיו מבלבל האמת ומספקו (סס סס). דע באמת כי שד הוא או מזיק ההורג אותם (ר"י זבארה, שעשועים ו, דודזון, 59). חשבתיך מן הידידים ואתה מבני השדים (סס יא, 128). והם נקראים שדים בעבור שנמצאים במקום שדוד כגין המדבר (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ט). שאצבע הכוהן שולטים בו שדים הנקראים שרי בוהן (ספר גורלות). על שם ששודדין דעתו של אדם נקראו שדים (חזקוני על התורה, דבר' לב יז). הן שדי יום הן שדי צהרים הן שדי ערב הן שדי לילה (תולדות אדם, סי' קל). —ואמר המשורר: דמות שד על פני אשה מפתח, נתתי בחזות יופית תנתח (ר"י זבארה, שעשועים יב, דודזון, 141). — ועי' שֵׂדָה.

א. שֹׁד, ס"ז, — מעשה השודד והחומס, וגם שד מלחמה, Plünderung, Raub; pillage, rapine; plundering, robbing: אפרים רעה רוח ורדף קדים כל היום כזב וָשֹׁד [1]) ירבה (הוש' יב ב). האצרים חמס וָשֹׁד בארמנותיהם (עמו' ג י). למה תראני און ועמל תביט וְשֹׁד וחמס לנגדי [2]) (חבק' א ג). כי שֹׁד יהגה לבם ועמל שפתיהם תדברנה (משלי

---

[1]) [התרגומים הקדומים והפרשנים המסורתיים פרשו מלה זו גם במקרא כהוראתה בתו"ם בעבר', ובארמ' שידא, וכן בסור' שאדא, רוח רע מזיק. ואכן בכתובים שבמקרא השדים במ"ר הם סוג של אלילים ממש, שזבחו להם זבחי אדם. ואמנם אפשר, שיש להוסיף על מקומות אלו עוד שני כתובים: א) באיוב ה כא: בשוט לשון תחבא ולא תירא בְּשֹׁד (כנראה צ"ל מִשֵּׁד, מִשֵּׁיד, שהרי שֹׁד נזכר בפסוק שאחרי זה: לְשֹׁד ולכפן תשחק) כי יבוא; ב) בתהל' מט יח, בתאור המתים היורדים שאולה: מית ירעם וירדו בם ישרים (כנראה צ"ל: וירדו בְּמוֹ שֵׁדִים), וכאן אולי באה המלה בשמושה בתו"ם. ואולם באשור' משמשת אותה מלה שֵׁד בהוראת אל מן האלים ממש, המסמל בדמות שור, ושעקרו (כדעת דליטצש) אולי אל סופה ורעם, כדגמת אלים אחרים המסמלים בדמות שור. והואיל ונבלעו באשור' א, ה, ו, ח, י, ע במבטא, קשה לקבע את שרש המלה, אם בכלל יש לחפש אותו בשמית. שמוצא המאחר של המלה שד, הנוהג בתו"ם, בא כנראה כתוצאה מתהליך ידוע זה, שי דו שבוה האלילים בהת התהות הדת מגדולתם והפכו לשמ ת בני אלהים נחותי דרגה.]

[1]) [יש גורסים כזב ושוא, כקריאת השבעים κενὰ καὶ μάταια]

[2]) [אמנם בא בשמוש דומה גם הצרוף חמס וָשֹׁאר. ועי' שְׁ ר.]

כד ג). — ובצרוף קרא חמס ושׁד, שמע חמס ושׁד, שמע קריאה על חמס ושד: חמס וָשׁד ישמע בה על פני תמיד חלי ומכה (ירמ' ו ז). כי מדי אדבר אזעק חמס וָשׁד אקרא (שם כ ח). — ובהשאלה במשמ' אסון בכלל, גם מבחינת השׁדוד, וגם בצ־ופים כגון שׁד וָשֶׁבֶר, Verheerung, Unglück; ravage(s), malheur; devastation, misfortune: כי אפס המץ כלה שׁד תמו רמס מן הארץ (ישע' יו ד). אל תאיצו לנחמני על שׁד בת עמי (שם כב ד). שתים הנה קראתיך מי ינוד לך השֹׁד והשבר והרעב והחרב מי אנחמך (ישע' נא יט). מחשבותיהם מחשבות און שׁד ושבר במסלותם (שם נט ז). לא ישמע עוד חמס בארצך שׁד ושבר בגבוליך (שם ס יח). קול צעקה מחרנים שׁד ושבר גדול (ירמ' מח ג). כי הנה הלכו מִשֹּׁד[1] בצרים תקבצם מף תקברם (הוש' ט ו). וכל מבצריך יושד כשׁ־[2] שלמן בית ארבאל ביום מלחמה (שם י יד). המבליג שׁד על עז וָשׁד על מבצר יבוא[3] (עמוס ה ט). כי חמס לבנון יכסך וְשׁד בהמות יחיתן (חבק' ב יז). שׁד רשעים יגורם (משלי כא ז). לְשׁד[4] ולכפן תשחק ומחית הארץ אל תירא (איוב ה כב). — ובלשון נופל על לשון, שׁד מִשַּׁדַּי: כי קרוב יום יי' כְּשׁד משדי יבוא (ישע' יג ו, יואל א טו). — וכמלת קריאה שׁד לפלוני, אוי לו: אוי להם כי נדדו ממני שׁד להם כי פשעו בי (הוש' ז יג). — ואמר המשורר: אובא לגן בשם ואשכח שד ואעטה גיל (רמב"ע הענק ג, בכודי, סלט). בצור העט תהי הרג משנאים ובו כל אהבים משד חמלט (שם י, שם, סח). העבר שדי, גאלי ופדי, וזכר מרודי, ופנה באידי (ר"י הלוי, יוסף חמלל, זמירה ז, 273). בת עמי בכי ואל תדומי, לשוד יום זה הששי (ראב"ע, אוי כי לבי, אוצר 172). למי אנוס לעזרה מחסי, אזוע מפני שוד הזבובים (הוא, למי אנוס, כהנא א, 21). וקדמון אתכם שודיה ואידיה, ושרפו לבבכם לפידיה ופידיה (ר"י חריזי, תחכי' 3, 30).

ב. שַׁד, ש"ז, — כמו שַׁד: וינקת חלב גוים וְשֹׁד מלכים תינקי (ישע' ס טז). למען תינקו ושבעתם משׁד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה (שם סו יא). יגזלו מִשֹּׁד[1] יתום ועל עני יחבלו (איוב כד ט). — ואמר המשורר: אם בחסדים הזמן שלח רזון, ביד השר יהי שדם (רמב"ע, הענק א, בכודי, סכו). אמרו אל משקה, אל משד הכוס אתי יגמל (שם ג, שם, סמא). ורחק מבית עשיר למען מידו שד כבוד או זיו (שם ע, שם, שפט).

שדד [2], ממנו א. שֹׁד, שֹׁדֵד, *שְׁדֵדוּת, *שִׁדּוּד. *שְׁדִידָה.

שָׁדַד[3], פ"י, שָׁדְדוּ, שַׁדּוּנִי, שׁוֹדֵד, שֹׁדֵד, שׁוֹדְדִים, שֹׁדְדִים, שׁוֹדְדֵי, שָׁדוּד, שְׁדוּדָה, (ל)שְׁדוֹד, שָׁדְדוּ[4], יְשׁוֹד, יְשָׁדֵם, יְשָׁדְדֵם, — שָׁדַד איש המלחמה עיר או ארץ, חמס והחריב אותן, plündern, verheeren; piller, ravager; to plunder, devastate: קומו עלו אל קדר וְשָׁדְדוּ[4] את בני

---

1) [אולי בא כאן הלכו במשמ' קרובה לזו של פעל זה בערב', שהיא אבדו וכלו. ויש מציעים לקרא אַשּׁוּר בםק' מִשֹּׁד.]

2) [אפשר שאין כאן שלמן שמו של המלך השודד, אלא שׁד שלמן פרושו: שׁד שלם, כדגמת גלות שלמה וכדומה.]

3) [אין שׁד הראשון במקומו. הכונה, בהמשך למשפט הקודם (הקרא למי הים וישפכם על פני הארץ), היא: המבליג יָגַשׁ על עז וָשׁד על מבצר יָבִיא.

ובבבלי (סנה עז:) נאמר: איומת חלש על גבור וכו' מאי קרא, המבליג שוד על עז, ע"כ. ואמנם אפשר שהבינו כאן שד במשמ' שָׁדוּד, אך יתכן שאין כאן אלא דרשת הענין בלבד.]

4) [כמנית שש ושבע צרות בא על יד זה בפסוק כא, כדבר שונה מזה: ולא תירא מִשֹּׁד כי יבוא. ועי' בערך שַׁד.]

---

1) [ואמנם עי' הערת המחבר לערך מִשֹּׁד.]

2) [אין שרש זה באותה משמ' ביתר השפות השמיות, וספק אם יש לחבר אליו פעלים כגון شدّ (a) בערב', סדד בכוש' במשמ' סתם ודחף, שעקרם כנראה בבסך ולא בשין, ורחוקים הם מהוראת השרש בעבר'. ואולי נולד שרש זה בצורת שפעל קדומה מן נדד במשמ' הגלית יושבי ערים וארצות במלחמה.]

3) [המלה נולדה בשמוש לגבי מלחמה, ואך מכאן הָשאלה לשמושים אחרים.]

4) [רד"ק: צווי מן הקל בא שלם והוא בפלס חָרבו מאד, מָשכו אותה, ע"כ.]

a) شدّ

קדם (ירמ' מט כח). ושדדו את גאון מצרים ונשמד כל המונה (יחזק' לב יב). שדוד נשדנו חלק עמי ימיר איך ימיש לי לשובב שדינו יחלק (מיכ' ב ד). מפני רשעים זו שדוני איבי בנפש יקיפו עלי (תהל' יז ט). —ושדדה חיה רעה, שדד רוח ושד: הכם אריה מיער זאב ערבות ישדדם (ירמ' ה ו). מדבר באפל יהלך מקטב ישוד[1] צהרים (תהל' צא ו).—ובהשאלה, שדד אלהים את הארץ וכדו': קול צעקת הרעים ויללת אדירי הצאן כי שדד יי' את מרעיתם (ירמ' כה לו). כי שדד יי' את פלשתים שארית אי כפתור (שם מז ד). — ובמשמ' גרם לשד ולשבר, לאסון: תמת ישרים תנחם וסלף בגדים ישדם (משלי יא ג). — ובינ', שודד, גם כש"ע, חומס ומחריב: יגורו בך נדחי מואב הוי סתר למו מפני שודד (ישע' טז ד). הבוגד בוגד והשודד שודד (שם כא ב). הוי שודד ואתה לא שדוד ובוגד ולא בגדו בך כהתמך שודד תושד כנלתך לבגד יבגדו בך (שם לג א). כי פתאם יבא השדד עלינו (ירמ' ו כו). על כל שפים במדבר באו שדדים (שם יב יב). ויבא שדד אל כל עיר ועיר לא תמלט (שם מח ח). על קיצך ועל בצירך שדד[3] נפל (שם שם לב). כי מצפון יבוא לה השודדים (שם נא מח). כי בא עליה על בבל שודד (שם שם נו). אם גנבים באו לך אם שודדי לילה איך נדמיתה הלוא יגנבו דים (עבדי א ה). ישליו אהלים לשדדים[4] ובטחות למרגיזי אל (איוב יב ו). קול פחדים באזניו בשלום שודד יבואנו (שם טו כא).—ובינ' פעו', שדוד: באשר כרע שם נפל שדוד (שופט' ה כז). הוי שודד ואתה לא שדוד וביגד ולא בגדו בך (ישע' לג א). ואתי שדוד מה תעשי כי תלבשי שני וכו' (ירמ' ד ל). — ובמשמ' בינ' פועל: בת בבל השדודה[5] אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו (תהל' קלז ח). — ואמר בן סירא: אם יסור ונשתיהו ואכבירנו

1) [אמנם ב' כ"י: וישד במקום ישוד, ואינו נראה.]

2) [כך קרי; הכתיב: ושדם.]

3) [בפסוק המקביל (ישע' טז ט): הידד.]

4) [נ"א: בבוא השודדים, וכן בהמשך בבוא מחרידים (מרגיזי) מאת האל.]

5) [ויש מניחים כאן צורה כגון שודדה או שדודה.]

לשדדים (צ"ם גני' ד יט). — ובמדרש: יבואו השודדים וישדדו[1] אותה (פסיק' רבי, ויהי בעת ספרהה, קכט). שהיה היא (ריש לקיש) ושני רעיו גוזלים וחומסים וכו' מה עשה, הניח לשני רעיו שודדים בהרים ושב לאלהי אביו (פדר"א מג). — ובספה"א: אוי כי שודד אני מרוב רחבת ידיך וטובותיך אשר עשית עמי (יוסיפון, גינצבורג, כמח). ליום א"ד השכים המלך ומצא אוצרותיו שודדים וכל מחמדיו בזוזים (מגילה מ לר"י אלנקאוס ג, 97). — ואמר הפיטן: קרקרה זרים והיא שדודה (רקע"ג, שריד מקבוצה לי"ז בתמוז, סדור רקע"ג, סכב). בקום המן בזה הזמן כשוד שלמן שדדוני (אוך זכים, סליח' תעני' אסתר, ספרד'). — ואמר המשורר: ואשה אין להשביע בעדה לעיני כל כמו סוסה שדודה (רה"ג, שערי שבועות, קבולת קינטרסים, 185). דרור נקרא לנפצי השדודה (ר"ם הגיד, יסידתי, הברמן, ג, 10). אשר הרבה מריבות ומדינים עלי לבה שדודה (הוא, הימים יחרידו, שם ג, 68). אתה כי רדפוני התלאות והיינו לעין ימים שדודים (רשב"ג, אהה לי מזמן, ביאליק-רבניצקי א, 63). — "שדוד במשמ' משולל, חסר: וחסר לב יושב שאנן מתארח כאזרח רענן וישליו אוהלים לשודדי השכל והאוילים (לוי היגון, 5). — "שודד, שם של רוח טמא: בהיכל זה רוח טמא אחד שהוא שולט על הכל ושמו שודיד והוא מעורר שוד ושבר (ר' אליהו הכהן, ראשית חכמה, שער היראה, כח:). — "ושדד האל את מערכות השמים, בטל את גזרתן: בכח ידי אשר אני שודד בו המזלות ועוזר לבחירי (רמב"ן, אמונה ו ב). כי היא אל שדי שודד המערכות ומשנה הטבע והגלם בעונם והושיעם ברצונו בנסים ובנפלאות גדולות (ר"י אבוהב, מנורת המאור נר ג א ד ב). שהשם יתברך הוא שודד המערכות בעבור צדיקים (ר"י אבוהב, נהר פישון, במדבר). ועי' ערך מערכה, עמ' 3199 ולהלן פע'. — "ושודדת, מין אנית קרב: אין להם רק ח' צי אדיר (קריגסשיפע) ועשרה שודדות (קאפערשיפען) (ר"ם בלוך, מבילי עולם ג, ט:).

1) [ביזק' שמע' (ירמ' ...): וישודדו, עי' פוע'.]

—נִפְעַ', נְשַׁדְּנוּ, — נְשַׁד, ששדדו אותו, את רכושו: שדוד נשדנו חלק עמי ימיר איך ימיש לי לשובב שדינו יחלק (מיכ' ב ד). — ובתו"מ, *נִשְׁדַּד: אפילו את מקימני אלף פעמים איני קם, אימתי אני קם, לכשתראה עניים נ ש ד ד י ם , אביונים נאנקים (מד"ר ברא' עה). — ובפהס"א: אילו כתב נשדנו היה הלשון מוסב על ה נ ש ד ד י ם ולא על השודדים, ואם כתב שדונו היה מוסב אל השידדים ולא ל נ ש ד ד י ם (רש"י, מיכ' ב ד). — °ובמשמ' ששדדו וגזלו אותו מידי אחר: והם עבדי עולם הנקנים או ה נ ש ד ד י ם טובי לב ומדברים בלשון נאוה לאוזן שומעת (ר"ם בלוך, מבילי עולם ב, מ.).

— פִּעֵ', תְּשַׁדֵּד, מְשַׁדֶּד־, — שִׁדֵּד, החריב, הרס, zerstören; détruire; to destroy: מְשַׁדֶּד־אב יבריח[1]) אם בן מביש ומחפיר (משלי יט כו). אל תארב רשע לנוה צדיק אל תְּשַׁדֵּד רבצו (שם כד טו). — ואמר הפיטן: וישימו כל גבולך ו ש ד ד ו ונתקו יריעות אהלך (ר"א קליר, אלה ס אל דמי, סלוק זכור). לי ישקד לדרשי מכף מ ש ד ד י וחרשי (משה בר קלונימוס, אפיק רנן, יוצר ב פסח). — °וְשִׁדֵּד האל את מערכות השמים, בטל את גזרתם: (שדי,) מגזרת שודד כלומר מנצח ו מ ש ד ד[2]) מערכות השמים[3]) (רמב"ן, ברא' יז א). שהוא מנצח ו ש ד ד מערכת העליונה ועושה נסים נכתרים לצדיקים (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה א). בדרך התורה והמצות והתפלות יוכל ל ש ד ד המערכת השמימית וכו' אל שדי השודד המערכות (מנחת קנאות, קופמן, 51). אע"פ שהב"ה לא י ש ד ד המערכות העליונות וכו' אבל ל ש ד ד המערכה ולבטל כחות העליונים וכו' (ר"י אברבנאל, זבח פסח, כמה מעלות). שמסר מפתחות העולם הזה בידם זולתי בעתות מה ש י ש ד ד אותם לעשות כרצון האנשים הנגשים אל ה' (ר"מ אלבילה, ראשית דעת ג

1) [כנראה צ"ל: יַחֲרִיב.]

2) [נ"א: ומשודד, כנראה בטעות.]

3) [השוה את דברי ראב"ע למקום: ורבים פירשוהו מגזרת שודד, שהוא מנצח ומתגבר ע"כ, ולא פרש מי הם רבים אלו. ובפרושו לאיוב כד א (מדוע משדי) כותב ראב"ע: רובי המפרשים יפרשו שדי במקום הזה שדד.]

א). כשהוא מ ש ד ד ומנצח מערכת הכוכבים (רפאל נורצי, פאה סלת, ז, מדת הגאוה). ודרך רשעים יעות, ר"ל שמ ש ד ד עליהם דרכם לשיזדמן להם הכל שלא כסדר (ר"ם פנזהים, ישועות שלמה א, י:). ועי' מַעֲרָכָה 3199. — °ושדד מזלות וכוכבים, במשמ' זו: שמי שמרכיב כלאים מ ש ד ד כחות של מעלה ומי שמקיים מצוות התורה מ ש ד ד מערכות השמים (רי"ל קארו, תולדות יצחק, קדושים, אמצע', לג:). וגם ש י ד ד המזלות שהוציאם מבית עבדים נגד מזל מצרים המחייב שעבד לא יצא לחירות (אלשיך, איוב כב כג). בו הוחל לקרא בב"ד של מעלה שר עליון של מצרים ל ש ד ד כח מזל טלה שלהם להכן לנו הדרך (ר"י מוסקאטו, נפוצות יהודה כג).

—פֻּעַ', יְשֻׁדַּד, — כמו פִּעֵ': הוא יערף מזבחתם יְשֹׁדֵד[1]) מצבותם (הוש' י ב).

—פָּעַ', שָׁדַד, שַׁדֵּד, שָׁדְדָה, שְׁדָדָהּ, שָׁדְדוּ, שְׁדָדוּ, שְׁדָדֻנוּ, — שָׁדַד העם, הארץ, האהל, השדה, שְׁדָדוּם אותם: כי בליל שֻׁדַּד ער מואב נדמה כי בליל שֻׁדַּד קיר מואב נדמה (ישע' טו א). הילילו אניות תרשיש כי שֻׁדַּד מבית מבוא[2]) (שם כג א). כי שֻׁדַּד מעוזכן (שם שם יד). אוי נא לנו כי שֻׁדַּדְנוּ (ירמ' ד יג). כי שֻׁדְּדָה כל הארץ פתאום שֻׁדְּדוּ אהלי רגע יריעתי (שם כ). אהלי שֻׁדָּד וכל מיתרי נתקו (שם י כ). הוי אל נבו כי שֻׁדָּדָה (שם מח א). שֻׁדַּד זרעו ואחיו ושכניו ואיננו (שם מט י). שֻׁדַּד שדה אבלה אדמה כי שֻׁדַּד דגן הוביש תירוש אמלל יצהר (יואל א י). שָׁדְדָה נינוה מי ינוד לה (נחו' ג ז). אשר אדירים שֻׁדָּדוּ וכו' קול יללת הרעים כי שֻׁדְּדָה אדרתם קול שאגת כפירים כי שֻׁדַּד גאון הירדן (זכרי' יא ב—ג). — ואמר הפיטן: צאנך פקוד והשב הפוצתו, צפה כי ש ד ד ה מרעיתו (ר' שמעון בר יצחק, בבעי יה, קרוב' ז פסח). ש ד ד נ ו מדור לדור ומקץ לקץ (כפסי, סליחי לו"ג, ספרדי). — °משדד כמו

1) [הואיל ואין בנין זה במקום אחר, שיער העורך לפני שנים רבות (1912) בעתון ZDMG 66, כי א ל, המכוון כאן יְשֹׁדֵד, ז"א ישרף לשיד, כלשון הכתוב: והיו כל אבני מזבח כאבני גר מנפצות (ישע' כז ט), וקשה להוכיח מה הנכון.]

2) [אך כנראה כונת האותיות בעקר: כי שֻׁדַּד מִבָּתִּים בֹּא.]

מְשׁוֹלָל: המשודדים המהות האנושי (כליס הקנ, על הכשופים).

—הָפעל, יוּשַׁד, תּוּשַׁד — כמו פִּעֵל: כהתמך שודד תוּשַׁד כנלחך לבגד יבגדו בך (ישעי לג א). וכל מבצריך יוּשַׁד כשד שלמן בית ארבאל (הוש׳ י יד). — *הֻשְׁדַּד, כמו הוּשַׁד, ואמר הפיטן: שודד השדד וברשתו נוצד (ר׳ שמעון בר יצחק, אתה האל, סליח׳ מענ׳ אסתר). בכל להב וכדור וכיר נא אחריתך ביום תושדד (יעזיז רשע כתיבתו, סליחי שבת שובה, סדור ארס צובה, תקנוא).

—הִתְפ׳, *הִשְׁתַּדֵּד, — כמו פִּעֵל: שהיא השקפה לרעה כנגד המזלות והמערכות המשתדדים (רסב״ל דורלן, תפארת ישראל ב, כג:).

*שְׁדֵדוּת, ש״נ, — תכונת השודד: מרוב שודדות האנשים יגזלו היתום ויקחו למשכון הבגד אשר על העניים (רלב״ג, איוב כד).

*שָׁדָה, פ״י, — זרק, הטיל, שדה נרגא בדבר, זרק בו כאלו אַלָּה, הפריך אותו בטענה [1]), einwerfen; objecter; to object: מעתה יש לשדות נרגא בקידושין אילו ולומ׳ מאה׳ שאכשלום היה מכוסה מסנה ולא ראתה אותו לא היה כאן רק עד אחד ורוב הגאוני׳ פסקו דהמקדש בעד אח׳ אין חוששי׳ לקידושין (שו״ת הר״י מינץ והר״מ פדואה לב, כה.). אמנם דרך משא ומתן אדון לפני מעלתך כדן לפני רבותיו בקרקע להקשות קושיות ולשדות נרגא בראיות מעלתך (שם מ, קד.). מפח שיש לשדות נרגא ולומר שנדון זה לא יקרא נדר טעות (שם ע, פא:). לשדות נרגא (שו״ת חות יאיר ב).

*שֵׁדָה [2]), ש״נ, — נקבת השֵׁד, רוח רעה נקבה: עד שלא חטא שלמה היה רודה בשידה ושידות [3]) (פ׳ יק׳ ר״כ, החודש, בובר, מה:) — ובסהמ״א: דרך אחד מרם על צוארו של ר׳ אליעזר ויצאתה השידה מפיו (הלכות גדולות, פרק מע״לה, הוצ׳ הילדסהימר). שידה ששמה חמת ושורה על אותו כלי של שמן שלוחשין עליו (ערוך ערך רק). (דרך) שתהא שידה יכולה להלך בו (רש״י, פסחי קיא., ד״ה אלא דליכא). השידה מנשבת (הוא, גיטי לח:, ד״ה שדיא). שידה השולטת כששותה יין הרבה סגיתו (הוא, שם. סז:, ד״ה מי שאחזו). באותה שעה הלה ר״ש עיניו לתרן של ספינה וראה שדה יושבת עליו (מעשיות, ביהמ״ד ילינק ו, 129). ואמר (האר״י) לתלמידיו עתה אני רואה שתי שידות מלובשות בלבושי משי אדומים (שבחי האר״י, בספר תעלומות חכמה ליש״ר מקנדיא). — ואמר המשורר: במגלך תקצור את שדותי ובתוך הקבר ילחצוך שידותי (עזרא הב לי, תוכח׳ מוסר, תוכחה יד, פח.).

א. שִׁדָּה, ש״נ, שִׁדּוֹת — מלה מספקה [1]): עשיתי לי שרים ושרות ותענגות בני האדם שִׁדָּה

[1]) [ע״פ הארמ׳ שדא ביה נרגא בתו״ם (כ״ס יג. ועוד).]

[2]) [עי׳ שֵׁד.]

[3]) [בפסיק׳ רב׳ (החודש, סע.): עד שלא חטא שלמה רודה בשדים, דכתב בני האדם שדה ושדות, שדים ושדות.]

[1]) אין פרוש המלה במקומה ידוע, ואין אף נקודה, שבחרו בו הנקדנים בנראה כלשון שדה תבה וכגרל (עי׳ ב. שִׁדָּה), מסתבר לפי דרכי לשון המקרא; כי אמנם באים במקרא צרופים מרבים בלשון נופל על לשון כדגמת בני בנים בסמי׳ או כדגמת בן ובת, בנים ובנות, וכן באותו פסוק שרים ושרות, בחבור שני נושאים שאינם מוזהים ממש, אבל אין כצרוף זה של שדה ושדות, או בן ובנים, אשה ונשים בלשון, הואיל ובכלל הבנים כלול הבן, ובכלל הנשים כלולה האשה, וכן שִׁדָּה כלולה היא בכלל שִׁדּוֹת; והוא הדין אלו הבינונו בנקוד אחר, למשל שְׂדֵה וְשָׂדוֹת, כל עוד נראה כאן אותו ש״ע בשנוי המספר בלבד.
התרגומים הקדומים לא בטאו את המלה כנקוד שלפנינו. השבעים (οἰνοχόον καὶ οἰνοχόας) גרסו כאלו שֹׁרֵת (ז״א יוצק, כבארמית) יין ושֹׁרֶת יין, וכן בפשיטתא: שקיתא ושקיתא, משקים ומשקות. כלשון השקאת יין מתרגמים הדברים גם בולג׳: scyphos et urceos in ministerio ad vina fundenda, גביעים וכדים בשרות ליציקת יינות, בעוד שהתרג׳ הארמי רואה כאן ענין יציקת מים למרחץ: ודימסיא ובי בנין מרזבין דשדין מיא פשורי ומרזבין דשדין מיא חמימי.
גם חז״ל התקשו בהבנת המלה, ואלה דברי הבבלי (גיטין סח.): שדה ושדות הכא תרגימו שידה ושידתין (רש״י; שד זכר ושד נקבה), במערבא אמרי שידתא (רש״י: שידה, עגלה למרכבת נשים ושרים,

וְשִׁדּוֹת (קהלת ב ח). — ובספה"א בהוראות שונות לפי הפרושים השונים שנתנו למלה במקרא: לא נאיה לרשע להיות לו תענוגות בני אדם אנשים **ש ד ה ו ש ד ו ת** ובני בית אשר מתוך המס בא לו (הכרעי ר"מ נגד דוכס, 11). הסירותם לבבכם ממגנות הסופדות והצועקות לנגינות **ה ש ד ו ת** המצחקות (ר"י חריזי, איתיאל יח). —ואמר המשורר: ולו בתי מדות, **ו ש ד ה** עם **ש ד ו ת**, מקטרות קדות, וקנה עם מרים (דוכס, דעה לבי, אלוני, סז). ואמאם **ה ש ד ו ת**, וקרציף וקרידות (רלב"ע, אפרוס כף, כהנא א, 19). **ו ש ד ת** על שפת היאר **ו ש ד ת** צבאות הם, אבל שהם כבדות (ר"י הלוי, הזסע הזמן, זמורס א, 41). נעימות ידך **ש ד ה ו ש ד ו ת** וכנורות וצ־ורות ועופות (הוא, יפי קול, סס, 47). ויתענג כמצפון רבידה בשכבתה לנגדו **כ ש ד ה** (הוא, בלו כלו, סס סס, 76). **ש ד ו ת** ועלמות רבות ויפהפיות (מיכ"ל, קהלת). — ואמר המליץ: כי ירבו להם נשים **ו ש ד ו ת** (שקלאפינען) הכלואות בארמון (הארעם) בית הנשים (ר"מ בלוך, סבילי עולם א, מלכים, כ:). ועי' בערך הבא.

ב. *שִׁדָּה, ס"נ, —מין ארון, תיבה[1]), ;Kiste; caisse box: פורסין עור של גדי על גבי **ש י ד ה**

מן ב. שִׁדָּה), אמר ר' יוחנן שלש מאות מיני שדים היו בשיחין (נ"א בי שיחין) ושידה עצמה איני יודע מה היא (רש"י: מה דמותה ומה טיבה, ויש אומרים שידה עצמה, ראש כולן ואמן, איני יודע מאי היא), ע"כ. ועי' שֵׁדָה.

ושונים ומשנים גם דברי המפרשים והמדקדקים על מלה זו. דוד בן אברהם אלפאסי כותב: יקאל חמאמאת וליס לה נט׳יר, ע"כ, כלו' אומרים במרחצאות ואין לו רֵעַ. ובכ"י של תנחום הירושלמי (מגזין ברלינר XV, 20): פסר פיה קינה וקינאת וקיל מגניה ומגניאת וענד אלערב אלסדו טיב אלצות פהו אד׳א מת׳ל שרים ושרות פיסכן אן יכון שרים ושרות שערא מנשדון ואצפון וְשִׁדָּה ושדות אלמטרבון באגנא ותרכאת ואלאת מטרבה וקיל אלאת יוצ׳ע פיה אלקמאש אלרפיע שבה אלצנדוק ונחוה מן קול אלאואיל זל שידה תבה ומגדל. וקיל חמאם וחמאמיאת וקיל גואר מנהדאת מן שד וקיל אלה מן אלאת אלגנאם ואלמלהא אללד׳ידה אלמפתכ׳רה כאנת תערף פי זמאנהם קאלו מִשֶּׁחָרַב בית המקדש בטלו שִׁדָּה וקאלו שמונים חנויות של מוכרי שִׁדָּה של מתכת היו ושדה אחת לא נראתה בימינו, ע"כ. ובעברי: פירש בו מזמרת ומזמרות, ונאמר משוררת ומשוררות, ואצל הערבים אל־סדו הוא מיטב הקול והוא אז כמו שרים ושרות, ויתכן שיהיה שרים ושרות שיר משוררים מתארים, ושדה ושדות המענגים בזמר ובתנועות וכלי זמרה, ונאמר (שהן) כלים שיושם בהן הבגד המעלה בדומה לארגז, ודומה לו מלשון הקדמונים שידה תבה ומגדל. ונאמר (שהן) מרחץ ומרחצאות, ונאמר גומות(?) ממלאות, מן שד, ונאמר כלי מכלי השלל והשעשועים הנחמדים המפוארים שהיו ידועים בזמנם. אמרו משחרב בית המקדש בטלו שדה ואמרו שמונים חניות של מוכרי שדה של מתכת היו ושדה אחת לא נראתה בימינו.

וריב"ג בסה"ש בסוף ערך השין והדלת הכפולה כתב וז"ל: ומן הענין הזה שדה ושדות כבודה וכבודות, ע"כ. ומנחם בערך שד: מתחלק לה' מחלקות וכו' החמשי שדה ושדות ענין תענוג הפה, ע"כ. רש"י: מרכבות נוי עגלות צב ובלשון גמרא יש שדה תבה ומגדל, ע"כ. ראב"ע: ונחלקו המפרשים במלת שדה והטוב שבכולם שהוא מן שדד, הנשים השדודות הנלקחות בחזק בשוד ושביה שיבחר מהן כפי תאותו, וענין שדה ושדות אחת ורבות כמו רחם רחמתים לראש גבר, בעלת רחם, אשה אחת ושתים, והענין שלא תאמר אחת לבדה כי יש מי שתפש שתים, ע"כ. ורד"ק בשרשיו מסכם: ומן השרש הזה (שדד) והענין הזה שדה ושדות פירוש כבודה וכבודות, ויש מפרשים כלי זמר, ועוד מפרשים אותם נשים יפות תאר לקוחות במלחמה וענינם שדודה ושדודות, אבל להיותם כלי זמר הוא הנכון, וכן אמרו רבותינו ז"ל (גיט' סח.) מאי שדה ושדות, הכא תרגימו שדה ושדתין. ופירשו בו הגאונים שהוא כלי לניגון המוסיק"י היה נמצא בזמן שבית המקדש היה קיים, ע"כ.

גם החדשים לא הצליחו למצא פרוש מניח את הדעת, ויש מציעים תקונים כגון שָׂרִים וְשָׂרוֹת, או שרואים שדה ושדות כנוסח אחר שעל יד שָׂרִים ושרות שלפני כן, וכל הנסיונות האלה רחוקים הם. ולפי מבנת המשפט אין לבקש כאן אחרי הסכום במלים ותענוגות בני האדם עוד תענוג ותפנוק מיחד, אלא בטוי כולל, ואפשר שלפנינו שתי צורות תה"פ בסיום שונה, כשמוש הנוהג בערבי כגון מַרְחַבַ מרחבתין (שלום ושלומים) בברכה, כאן במשב' מאד מאד, יפה ויפות וכדומה. אבל כמו כן אפשר, שאין מלים אלו שיכות כלל לפסוק זה אלא עקרן בהתחלת פס' ט, ויש למצא פרושן בצרוף עם מה שאחריהן: שדה ושדות וגדלתי והוספתי, וצ"ע.]

1) [לא נתברר בדיוק מה ההבדל בין שִׁדָּה תיבת ומגדל, ואף פרושי הגאונים (אפשטיין, 62) והערוך

תיבה ומגדל שאחז בהן האור (שבת עז ה). נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם (ב"ק ע ב). אונקלי של דרגש טמאה וכו', של שידה טמאה (כלים יג ג). השידה והתיבה והמגדל וכו' הרי אלו טהורין (שם עו א). השידה, בש"א נמדדת מבפנים וב"ה אומרים נמדדת מבחוץ (שם יח א). השידה והתיבה והמגדל שניטלה אחת מרגליהן (שם שם ג). קערה שקבעה בשידה תיבה ומגדל כדרך קבלתה טמאה (שם כ ה). שידה שניטל העליון טמאה מפני התחתון (שם כב ח). אלו מביאין (את הטמאה) וחוצצין, השידה והתיבה והמגדל (אהל' ח א). לגין שהניחן בשידה בתיבה ובפלסגר הרי זה אסור (תוספת' תרומ' ז טז). נתנו (את הגט) בשידה תיבה ומגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ואחר כך מצאו כשר (שם גיט' ב יא). נגר שקבע מסמר בשידה בתיבה ומגדל (שם ב"ק י ח). שידה שהמגורות שלה מבפנים נמדדות עמה ומבחוץ אין נמדדות עמה, אבל מודד את חללה (שם כלים ב"מ ח א). ומן החמס אשר בכפיהם וכו' מה שהיה בכף ידיהם החזירו, מה שהיה בשידה תיבה ומגדל לא הדזירו (ר' יוחנן, ירוש' תענית ב א). שמנים שידות[1]) של מתכת היו בשיחין (ר' ירמיה בשם ר' חייה בר בא, שם שם ד ח). דלת של שידה ושל תיבה ושל מגדל נוטלין אבל לא מחזירין (שבת קכב:). אני ראיתי אביכן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל (קדו' ל.). לאחד שהיה לו קצצה של ארזין ומכרה בדבר קל והלך הלוקח ועשה בה תיבות ומגדלים שדה ושדות (מד"ר שה"ש ד, גן נעול). — ובסהמ"א[2]): ירכה, היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים (רש"י, במדי ח ד). — משהמלה נתיחדה בימינו במשמ' תבה

אינם מסתמכים בבאור המלה אלא על לשון הכתוב בקהל' בלבד: כדאמ' ותענוגות בני האדם שדה ושדות. ולא התברר מקור המלה.]

[1]) [ובהמשך שם: אמר ר' ינייו שידה לא היתה בימינו, וני"א שירה. ובבבלי (גיט' סח.): אמר ר' יוחנן שלש מאות מיני שדים היו בשיחין ושידה עצמה איני יודע מה היא. — ועי' בדברי תנה"ם ירושלמי הם באים בהערה לערך א. שִׁדָּה.]

[2]) [גם במשמ' מרכבה בצירת תיבה, ואלה דברי רש"י (ערוב' ל:): שידה מרכבת נשים, עגלה עשויה כקופסא.]

מיוחדת בעלת מגרות שמחזיקים בה לבנים וכדו', Kommode; commode; chest of drawers

***שִׁדּוּד**, ש"ז, — שה"פ מן שָׁדַד, כמו שְׁדִידָה, מעשה השודד במלחמה, Plünderung; pillage; plundering: והנה מלת הן עד משולת הבזה אך יאמר כד"א עד דיבין שהוא לשון ביזה ושידוד (אלבג, איוב כה ה). — ובפרט שָׁדַד מערכות השמים וכדו', בטול והריסה של סדרי בראשית, Umwälzung; révolution; revolution: אשר הוא (הקב"ה) עושה ההפכיות אם בשדוד המערכה אם בשנוי הטבע (רשב"ל דורון, מגלת ספר). ובין כך היו אובדים וכו' ים לולי ה' עזרתה לנו בשדוד המערכה (ר"י מוסקאטו, נפוצ' יהודה ז).

***שִׁדּוּךְ**[1]), ש"ז, מ"ר שִׁדּוּכִים, שדוכין — דברי פתוי ושדול לאשה למען תתרצה להנשא, Zureden; exhortations; persuasion: המקדש בלא שידוכים לוקה ותופסין קדושין (שמואל, ירוש' קידוש' ג י). — ובסהמ"א גם במשמ' קשירת קשרים להתחתנות וזווג בכלל, Heiratsvermittlung, Eheschliessung; (médiation des mariage; match-making, contracting marriage: וכשרגילין לעשות שדוכין צריך ליזהר בדבר יפה שיאמר הרי אני מקנה לך כך וכך בגוף החפץ וכו' ושמא בשדוכין לא אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן דכיון שכשהאחד מהן חוזר בו השני מתבייש בדבר (תוס' קידוש' ט:, ד"ה מנה). ויש מקומות שנהגו לכתוב תנאי השידוכין (ס' השטרות לר"י ברצלוני, שטר עג, 128). והמקדש בלא שדוך מכין אותו מכת מרדות (רמב"ם, איסורי ביאה כא יד). ועל דרך זו היינו עושין בכל התנאין שבין אדם לאשתו בשדוכין ובכל הדברים הדומין להן (שוח, מכירה יא יח). ואם יעבור החתן ויגמור השידוך מחויב להחזיר הכל (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 46). אף שאחר משך זמן הנ"ל

---

[1]) [עפ"י שְׁדוּכָא בארמ' שבתו"מ ועי' שָׁדַךְ. וכן מפרש למשל בדברי הגאונים: וזהו פיר' שדאכא, ריכוך, כאשר שנינו משדכין על התינוקות ליארס ול התינוק ללמדו תורה וללמדו אומנות וכן כל שידוך כמו ריכוך, ע"כ (שו"ת הגאוני' מהגני', 42).]

התחיל שם שדכן אחר לשדך השידוך קודם שהתחיל השדכן הראשון (שם, 68). אם המתחילים הם רחוקים ובשעת הגמר לקחו הקרובים לגמור השידוך אין להקרובים כלום בהשדכנות (שם, 468).

°שִׁדּוּל[1], ש"ז, — פִּתּוּי, מעשה הַמְשַׁדֵּל והמפתה, Überredung; persuasion: שדול בלשון ארמ' כפתוי בלשון עברי (רש"י, שמות כב טו). כשרואין איזה דבר שנעשה למכור ונראה בתחלת ההבטה שהוא טוב ויפה וכשמעיינין בו היטב נמצא שהוא גרוע ולא יצלח לכל, קורין אותו שדול, שהוא נעשה לפתות בו האדם שיקנהו (ר"ד מן הפסוקים, למח דוד, רכ, נכליות). — ובמשמ' התאמצות והשתדלות, Bemühung; effort: וברוב שידול ופצור הם נרשמים ונחקקים במחשבה (התרגום הקדום של אמונות ודעות לרסע"ג, MGWJ 1870, 453). הקנאה והשדול על השמירה (ספר היושר לישועה בן יהודה הקראי, 41). ולזה היה החוב כזו השאלה שתהיה משער השדול (שם, 51).

שַׁדּוּן[2], — מלה מסֻפקה: גורו לכם מפני חרב כי חמה עונות חרב למען תדעון שַׁדּוּן[3] (איוב יט כט). — ובספה"א: המה יעבדון שדי ולא ידעון שדון (ר' ידעיה הפניני, בחינות עולם יג). — ואמר הפיטן: על זאת אותם ידין למען ידעון שדון בדין (ר"א קליר, אמץ אדירי, מוסף א ר"ה). ולמען תדען שדון הן מול אלה יעידון יגידון וכו' (כנף רננים, פזמונים ליוה"כ, סז). — ואמר המשורר: על דעתך כי הנפשות יאבדו ולא ידעון שדון ולא ישערו (משלש דאביאירה, ירבו מזמורי, ידיעות מכון שוקן ד, קא). בשירים המפוארים על כמה אופנים מסודרים ובפי כל אדם יעידון יגידון למען תדעון שדון (ר"ז אלאלאהרי, ס' המוסר, מחבר מה, מעמוני נסתרים, כג).

---

1) [עי' א. שִׁדֵּל, הערות.]

2) [עי' בהערה הבאה.]

3) [כך הקרי; הכתיב: שדין. רב המפרשים ראו כאן צורה מן דין או דון בתוספת מלת הקשור שַׁ, שֶׁ, וכן למשל, בוולגי: scitote esse iudicium, בסור': דתדעון דאית דינא, בתרגום הארמ': דתנדעון דדין קשוט הוא מרא דינא. ואילו בשבעים: ποῦ ἔστον αὐτῶν ἡ ὕλη, כאילו איה שדיהם. אבל כנראה אין המשפט שלם בסופו, ויש להשלים, למשל: למען תדעון שדי נ[שְׂגָּב ואלוה שבשמים] או כדו'.

אך בספה"א השתמשו בצרוף ידע שדון כלשון הכתוב במליצות שונות.]

°שִׁדּוּר, ש"ז, — מִשְׁלוֹחַ דברים ששלחו אותו מן הישיבה וכדו': שדור מתיבתא[1] (אוצר הגאונים, תענית, 11; שם, 40). — °ונוהגת המלה בפרט במשמ' שדור דברים באלחוט, וגם בצרופים כגון שרות השדור, ועוד. ועי' שֶׁדֶר.

שַׁדַּי, ש"ז, — כנוי אלהי העברים בימי האבות[2]: וירא יי' אל אברם ויאמר אליו אני אל שַׁדַּי

---

1) [וכן: ושדרו ממתיבתא וכו' (אוצר הגאונים, תענית 39).]

2) [עקר השם הוא אל שדי, וכן כמעט בכל מקום בדברי הספור המקראי, ורק בסגנון המליצה והשירה שבתנ"ך חלק הצרוף בתקבלת, עד שנאמר תכופות במשפט אחד אל או אלוה, ובשני שדי, ואף בחלוקת הדברים לשני חרוזים. וגם במקום שנאמר שדי בלבד, יש לראות זאת כקצור מן אל שדי. שם זה, אל שדי, הוא שמשתמשים בו גם איוב ורעיו, שהכתוב רואה אותם כבני התקופה הקדומה, וכן בלעם בדברו על אלהיו, בעוד שהוא מדבר על אלהי ישראל בשם ה', שהודיע את שמו זה למשה. השם אל שדי, אשר לפי התורה עבדו בו אפוא את האלהים לא רק אבות עם ישראל אלא כל העברים, לא נתגלה עד כה בכל כתבת קדומה, וגם מטעם זה אין בידנו אלא השערות על פרושו ובונתו, וקשה לפרש את עצם העובדה, שלא נזכר שם זה מחוץ לישראל במקרא, אף בתוך רכבית השמות הפרטיים המרכבים בשמות אלהים, שבכתבות שבידנו. וכנראה יש לבאר עובדה זו על ידי כך, שאין אל שדי בעקר שם אלהות ממש, אלא, כמו אל עליון (שבמקומו גם אלוה ממעל ושדי ממרומים) אך תואר קדום לאלהות. אם כך הדבר, כי אז אולי הקרוב ביותר לראות בצורה שַׁדַּי מלה על משקל צַיָּד, סַלָּח (עי' גם בדברי ראב"ע המובאים בהמשך) במשמ' השודה והמשליך חצי ברק ורעם, שנולדה ראשונה בארמ' מן שדא, שבא כנגד ירה, השליך, רמה בעבר'. ועי' כך מתבטלים פרושים אחרים שהצעו בספרות (עי' Albright, JBL LIV, 180 וכו').

התרגומים הקדומים, כגון השבעים: παντοκράτωρ, שליט על כל, עקילס, תיאודטיון וסומכוס: ἱκανός, שהוא די, הולכים על פי דרשות

התהלך לפני והיה תמים (ברא׳ יז א). ואל שַׁדַּי יברך אתך (את יצחק) ויפרך וירבך (שם כח ג). ויאמר לו אלהים (ליעקב) אני אל שַׁדַּי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך (שם לה יא). ואל שַׁדַּי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין (שם מג יד). ויאמר יעקב אל יוסף אל שַׁדַּי נראה אלי בלוז בארץ כנען ויברך אתי (שם מח ג). מאל אביך ויעזרך ואת שַׁדַּי ויברכך (שם מט כה). וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שַׁדַּי ושמי יי׳ לא נודעתי להם (שמות ו ג). נאם שמע אמרי אל אשר מחזה שַׁדַּי יחזה (שם כד ד). נאם שמע אמרי אל וידע דעת עליון מחזה שַׁדַּי יחזה (במד׳ כד טז). ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שַׁדַּי בלכתם קול המלה כקול מחנה (יחזק׳ א כד). וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצנה כקול אל שַׁדַּי בדברו (שם י ה). ישב בסתר עליון בצל שַׁדַּי יתלונן אמר ליי׳ מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו (תהל׳ צא א–ב). הנה אשרי אנוש יוכיחנו אלוה ומוסר שַׁדַּי אל תמאס (איוב ה יז). למס מרעהו חסד ויראת שַׁדַּי יעזוב (שם ו יד). מדוע משַׁדַּי לא נצפנו עתים וידעו לא חזו ימיו (שם כד א). למה תקראנה לי נעמי ויי׳ ענה בי וְשַׁדַּי הרע לי (רות א כא). — ובמה״א: כי שמו נקרא [שדי] מסתפק אשר אין לו צרך במציאות זולתו (פרוש המשניות לרמב״ם פרק חלק, העקר הראשון, כמה מקראות גדולות, ויניה רע״ח). אמנם מלת שדי היא נעתקת מן השטיפה כאמרו כקול מים רבים כקול שדי (אמו״ל לרלב״ד ו א, 83). — ואמר הפיטן: יי׳ יי׳ אל רחום וחנון אלהי ישראל שדי איום ונורא (הככי העני, תחנות לס״ן קדם התפלה לר״ה ויוה״כ). אל מלך נאמן שדי מלך עליון (אל מלך נאמן, שם).[1] — ואמר המשורר: נקרא שמו שדי ומסתפק כי לא יהי נצרך לזולתי (עמנואל, מספרת בכנור, מחב׳ ז, הברמן, 146).

שֵׁדִי, ת״ז, — מתכונת הַשֵּׁד: ונקרא זה המין (של נבראים) השידיי, שהוא מין השֵׁדים (דרך ה׳ א ה). שנפשות הצדיקים יעתקו לעצם סיטניי ושדיי (הוס׳ לתגמולי הנפש, נה.).

***שְׁדִידָה,** ש״נ, — מעשה השודד וההורס: כהחסך, להיות שודד, ככלותך שדידתך באותם שנגזרה גזרה עליהם להיות שדודים על ידך תושד (רש״י, ישע׳ לג א). לשדי, לחלות שלי וכו׳ ומנחם חבר לשון שדידה, כמו משוד עניים (הוא, תהל׳ לב ד). — ואמר הפיטן: בלי פשיעה וכו׳ בלי שדידה (ינאי, בלי אסון, קרובי שמות, זולאי, קו).

***שדך** [2]), ממנו *שִׁדּוּךְ, *שַׁדְּכָן, *שַׁדְּכָנוּת, *שַׁדְּכָנִית.

***שָׁדַךְ,** קל לא נמצא בעבר׳ שבתו״מ[3].

— פעי, *שִׁדֵּךְ, — שדך ראובן את שמעון, הרגיע אותו, ובפרט שדך על התינוקת, שדך את אבי הנערה, הרגיעם שיסכימו לארוסים ולנשואים, beschwichtigen, zureden (zur Ehe); apaiser, persuader au mariage); to appease, persuade (to be

---

חז״ל (עי׳ מד״ר בראש׳ מו ובהערות תאודור שם, עמוד 460) או שהם משתמשים בשם העברי מבלי לפרש אותו (ת״א: שדי, ת״י: דמתקרי שדי; הסורי: אילשדי), ועי׳ גם בדברי הרמב״ם המובאים בפנים. בבהמ״א מסמן השם בביחוד את נוראות האל וכחו, והמדקדקים והפרשנים העברים התלבטו הרבה בבאור השם. ואלה, למשל, דברי ראב״ע בשמות ו ג: מלת שדי קשה בפירוש, והגאון אמר כי השי״ן נוסף כשי״ן שאתה מדבר עמי, ודעתו שאמר לעולם די. ולא אדע טעם לפירוש זה כי איך יקרא שם אשר די, רק להיותו תאר כמו טוב וסלח, עלי לבי דוי. והנגיד רב שמואל פי׳ בו בלשון ערבי אלקאהר, ופירושו מנצח ותקיף, והיו״ד תחת אות הכפל, כיו״ד דליו שוקים מפסח ואל״ף אשר בזאו נהרים, וכביהו כקול שדי, והיה שדי בצריך, ויפה פירש, ע״כ. — בתהל׳ סח טו (כפרש שדי מלכים) אולי צ״ל: בפרש ידי מלכים, בתנועת כניעה ותחנון.]

[1]) [עין גם, למשל, ברשימת הפיוטים הפותחים במלת שדי, דודזון, אוצר השירה והפיוט ג, 419 423.]

[2]) [עי׳ בהערה שאחר זו].

[3]) [אין פעל זה, הבא גם בארמ׳ שבתו״מ ובסורית מא״י בא תחת נשב׳ בצבושים כגון שדכן טולייא (שככו, נרגעו הדברים), שַׁדֵּךְ (השדיך והרגיע), אשתדיך (נרגע), ושלא התברר מקורו, בעקר אלא בנין שפעל מן דכי, שאול מן האשור׳ דכו(א), שפעל שֻׁדְּכוּ, באותה משמ׳ כמו שדך בתו״מ. השוה בפרט את הצרופים השכיחים באשור׳ כגון (האל) מרדוך אֻשַׁדְּכִּי לִבִּי, שִׁדֵּךְ את לבבי, נתן רצון בלבי, לעשות דבר זה או זה, הרשומים במלונים האשוריים בערך דכא, אבל כנראה יש לגזור אותם ביתר דיוק מן דכה במשמעות הכניע.]

married): אין משדכין את התינוקות לארס ולא את התינוק ללמדו ספר וללמדהו אומנות (שבת יב.). משדכין על התינוקות ליארס בשבת (שם קנ.). קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה וכו' צריכה גט וכו' והוא ששידכו[1] (קידוש' מד:).— ושדך בין איש לאשתו וכדו': ואין משדכין בין איש לאשתו (בשבת) (תוספת' שבת טז כב). — ובסהמ"א: וכן הנותן לבעלי מנאפים הרי כאילו סייע ושידך ביניהם (ספר חסידים תתתתכו). — ושדך את פלונית לפלוני, ושדך אותה לעצמו, (zur Ehe) antra en, vermi teln; proposer, faire un mariage; to propose (marriage), mediate: איעסק לבריה, שידך לו אשה (רש"י, כתוב' מ.). האחד ששדך אשה ולקח המשדך סבלונות ושם בחיקה (רשב"א תקנח). הלכה למעשה התיר אדוני אבי לאחד ששדך נערה אחת והכין צרכי חופה (שו"ת הרא"ש כז ה). ראובן שדך לו את לאה וקבלו קנין סודר שינשאו זה לזה (שו"ת תרומת הדשן, כז). והוא מנהג צנועים וקדושים שנהגו תושבי הארץ ההיא שהמשדך לא יהא רשאי לבא בבית אחד עם משודכתו ולא אפילו להתראות פנים עד שיגיע תור הזיווג והנישואין (שו"ת תמת ישרים סח, קי). התחיל שם שדכן אחר לשדך השידוך (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 63).— ושדך באשה: מי ששידך באשה ונתרצה וקדם ושלח סבלונות בעדים חוששין שמא קידושין הן (רש"י, קדוש' נ:). ואמר רבינו תם דמקידשת, ולא מיבעיא אם שידך באחת מהן בשם ואחר כך קידשה סתם וכו' אלא אפילו לא שידך בשם (תוס' שם נב., ד"ה והלכתא).— ושדך איש את בתו לפלוני וכדו': ששדכו אנשים בינינו והיה מן השבים ונתקיים המעשה ושדכתי אני פלוני את בתי פלונית לפלוני בן פלוני (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 128). אין לי כי אם בת אחת ושדכתיה ולאחר מבני עמי נתתיה (ר"י זבארה, שעשועים ה, דוידזן, 45). ראובן היו לו שתי בנות וכו' והשיא הגדולה בחייו לשמעון והקטנה שידכה בחייו ללוי (פרחי"ה, שו"ת תורת חסד עז).— שדך אח את אחותו לפלוני: ועבד שמעון המשדך הנ"ל ושלח כתב ללאת משודכתו יען אחיך שידך אותך עמי תשים לדרך פעמיך במזל (שם כב).

—קל, שָׁדַךְ,— הרגיע, השקיט, ביחוד בעו' שָׁדוּךְ, ואמר הפיטן: גלף ופתח בלוח לב, אזי נשקטת בטח בשלוה שדוכה על דרדיך (אליר בן אלעזר, ליון לפירת, קיני).

—פע', שִׁדֵּךְ, ביחו', מְשֻׁדָּךְ, נקי מְשֻׁדֶּכֶת,— ששדכו אותו (אותה): ומעשה באחת משודכת שמת אחיה לאחר הזמנת קרואים סמוך לחופה (תוס' יבמ' מג:, ד"ה סאני). אין לי כי אם בת אחת ושדכתיה וכו' ואתמול הבאתי הנער המשודך ואביו לביתי (ר"י זבארה, שעשועים ה, דוידזן, 45). שדך משודכת (סמ"ג מ"ע מח). שכל נתינת טבעת ממשודך למשודכת אינה אלא קידושין (רשב"א קפט). מי ששלח סבלונות למשודכת שלו כמנהג העיר כדי לפרסם המשודכין (רשב"ץ מג). ותנו לבננו יעקב ולמשודכתו שתלקח לו לאשה (ספר בר ששת תפח). ראובן ושמעון אחים שמת אביהם והניח ב' בנות, האחת משודכת בחיי אביה שהבטיח למשודך בזמן הנשואין ט' מאות סקודי לנדונייתה (פסקי ריקאנטי האחרונים לז). מעשה היה פה ק"ק קרא א באחד שמו אברם היה משודך עם בתולה אחת (שו"ת רמ"א ל). ושמעון שלח תכשיטין של זהב שתתקשט בהם משודכתו (פרחי"ה, שו"ת תורת חסד סט). ואם יתרפא שלמה קאסטילו משודכך מה תעשי (מורפורגו, שמש צדקה ב ו). וכמה צוחות צוחו רבנן קמאי ובתראי וכו' על המנהג הרע שנהגו קצת כי המשודך סובר שבעשיית שטר שידוכין הותרה לו משודכתו בנשוק וחבוק (לשכן שמיר ו, פ:). אם הפיק המשודכת רצון (רמח"ג, קל"ח ספו נג, 82).

—התפ', הִשְׁתַּדֵּךְ,— שדך את עצמו: ואם היתה כונתו על ענין בתו של כמ"ר זכריה וכו' שנשתדכת להר' מצליח (תשובות מהרי"ק ק:). נשתדכתי (שו"ת מהרשד"ם אה"ע לח). באם שאיזה איש ישדך את בתו לאיזה איש וכו' לא תשתדך ב"א ברצונה (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 58).

[1]) [כששידך בה לאביה קודם קידושין דאיכא לספוקי שם. נתרצה (רש"י).]

—הִפעִ׳, *הִשְׁדִּיךְ, — הרגיע, beruhigen; calmer; to calm (down): כל רוחו יוציא כסיל, זה אחשורוש, וחכם באחור ישבחנה, זה הקדוש ברוך הוא, שהוא משדיך אחשורוש, המד״א משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאומים (מד״ר אסתר ג, בהתחלה). — ואמר הפיטן: ראה שיח נדכו, כנגדי רובץ להשדיכו (ר״א קליר, יפתח ארץ, תפלת גשם).

°שַׁדְּכָן, תוא״ז, — שעסקו לשדך שדוכים בין איש לאשה: ורבי אברהם הנזכר שלח השדכן לרבי מנחם לקרוא לו לבא לנשואין (ספר בר ספת קלג). שיברח אדם מהיות שדכן, בי לא ידע מה ילד יום וכו׳ (פלא יועץ, אות יועץ, וין, קלד). ואפשר לעולם שיתקיים ע״י אחרים שיהיו שדכנים וכו׳ לא ירבה בהפצרות ושבחים כמנהג המשדכנים [1] (שם שם). באשר רבו הידיעו׳ של השדכני׳ שכל אשר פצו שפתיו לדבר דבר לתועלת השדוך שבין איש לרעהו וכו׳ היו מבקשי׳ לטול שכר כנגד כולם ובזה לקתה מדת הדין של השדכן גמור (פנקס במדבר פ ע, קע״י ז). — ואמר הפיטן: בהגיע זמן חפה כראשון לחדשים, בעדה שתה שדכנים ישרים וקדושים (יוסף בן שמואל, אז כאלפסת, זולת שבת הגדול).

°שַׁדְּכָנוּת, ש״נ, — מלאכת השדכן: בעסק השדכנות ינהגו כתקנות הנעשין בטישוויץ (פנקס קראקא סנ״ה, אולה״ם ז, 593). — ושכר שדכנות: שכר השדכנו׳ יהא ממאה ראשונה שני פראצענטי (פנקס במדבר ע, קע״י ז). ולמה יפטר לגמרי מן שכר השדכנות (לבוש, סלומים, קפה.). שכר שדכנות מכל מאה מזומנים (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 50). ומתיית הרב לגופו הרוב היה שכר שדכנות (ס׳ מהרי״ל, הלכי חנוכה). — ובכתיב מרשל: ועל דבר השדכונות נר׳ לפום ריהט׳ דאין לך זכות לתבוע (תרומת הדשן פס, פיורדא תקל״ח, יב:).

שדל [2], ממנו °הִשְׁתַּדְּלָה, °הִשְׁתַּדְּלוּת, °שִׁדּוּל, א. *שָׁדַל, °שְׁתַדְּלָן, °שְׁתַדְּלָנוּת.

---

[1] [אין עדות אחרת לצורה משדכן ואפשר שאינה אלא טעות־דפוס במקי׳ השדכנים.]

[2] [עי׳ א. שָׁדַל, הערות.]

א. *שָׁדַל [1], קל לא נמצא במקורות.

—פִעֵ׳, *שִׁדֵּל, — שדל ראובן את שמעון בדברים, הרניף לו כדי לפתותו, schmeicheln, überreden; flatter, persuader; to flatter, persuade: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מכבד אמו יותר מאביו לפי שהיא משדלתו בדברים (מכי׳ יתרו מסכתא דבחדש ח, מא״ש, ע.). בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו (ליוסף) בדברים (יומא לה:). שדילתני בסיני ואמרת לי וכו׳ חוקתני ותוכל (פסיקי רב׳, יי הדברות קמייתא, מא״ש, קז.). — ובסהמ״א, גם שדל בפלוני: בשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים (רש״י, שמות לח ח). כי הוא (סיסרא) לא היה מאנסה (ליעל) ואדרבה היא שדלתו בדברים להביאו עליה כדי להתיש כחו להציל ישראל (תוס׳ יבמ׳ קג., ד״ה והא). דבר נא באזני הר׳ חזקיהו ושדלהו בדברים שנלך ביחד (בו״ח הרא״ש ח יג). אם ילדה אשתו והיא מניקתו והיא משתוקקת אליו והוא מבין בה שהיא משדלתו ומרצה אותו (טוא״ח דרך ארץ רמ). והיתה (לאה) מתחמדת לינשא ליעקב ושדלה באחותה ויכלה (מדה״ג בראשי׳ כג א, מרגליות, תקעט). ארבעת פעמים הוא אומר בפיסוק הזה שובי שובי, בנגד ארבע מלכיות שהן משדלין את ישראל ואומ־ין להן שובו אצלינו ואנו עושין אתכם דוכסין ואפרכין (שם שם לב ד, שם, תקכז). וזו ראת באסטגנינות שלה שעתידה להעמיד זרע מיוסף לפי

---

[1] [הפעל שדל והנגזר ממנו בא בתו״ש כשאול מן הארמ׳, וכן בסור׳ שדל במשמ׳ החניף, וזאת הוראתו היסודית של השרש, וכמשמעות זו היתה המלה גם במקור הארמי של ס׳ איוב בעדות הכתוב (שם כד ח): מדוע משדי לא נצפנו עתים, שכונתו: מדוע מְשַׁדִּלָא, ז״א מן החנף, נצפנו עתים, והמתרגם לא הכיר את המלה. וכן כל לשון שדל בעקר לשון החנפה היא גם במקורות שבתו״ש; אלא שהחליפו אח״כ, ע״פ דמיון הצלצול והכתיב, שדל, השתדל גם בשדר, השתדר, שפרושו טרח ועמל, עד שגברה בספרות ובדבור דוקא הוראת זו של השתדל, שאיננה של פעל זה אלא של השתדר. ועי׳ בהערות לפעל ב. שָׁדַל.]

כך היתה משדלתו (שם שם לח ג, שם, תרמג). אבל יוסף עמדה לו בת מלכים ופרעה עצמה לו ושדלתו ולא שמע אליה (שם שם לט י, שם, תרסז).

—התפ', *הִשְׁתַּדֵּל — השתדל ראובן עם שמעון, התחנף לו: והוי משתדל[1]) עם אדם שהשעה משחקת לו (פסחי' קיג.). — ובמשמ' פתה עצמו לחשב: אוי לי אמי שהייתי משתדל ככבדך והריני מבוך (פסיק' רב', ויהי בעת שברחה, קכט:). —ובמשמ' סבילית, ששדלו ופתו אותו: הלב משתדל שנאמר וידבר על לב הנערה (מד"ר קהל' ח).[2])

—הפע', *הִשְׁדִּיל, — השדיל ראובן את שמעון ללוי, פתח את שמעון לידידות עם לוי, כמו שִׁדֵּל, — ואמר הפיטן: פתיגיל ועגיל בדלי, ענוק פנוק קדלי, פנים בפנים השדילי, דודי לי (שלמה הבבלי, חוץ ישע, יולר א פסח).

ב. *שָׁדַל[3]), קל לא נמצא במקורות.

—התפ', נתפ', הִשְׁתַּדֵּל[4]), נשתדל, — כמו השתדר, טרח ועמל: מה יעשה אדם, ישתדל וילמד את בנו אומנות קטנה (ירוש' קדוש' ד יא). לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל (ר' יוחנן, ברכ' ט:). —ובספה"א: והנבון המשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה לגלותו ולהראותו (ר"י א"ת, חו"ה, הקד'). כי יותר היו זריזים ומשתדלים בחובת עצמם ממה שהיו משתדלים בתולדות הדינים והשאלות הנכריות המסופקות (שם שם). והז' אנשים שהוסיפו על כל מה שזכרנו בעיון התלמוד והשתדלו בגרסתו וקריאת הלכותיו וכו' (שם, עבודת האלהים ד). שבע"ל הכימיא"ה אם יודע ענינו תהיה סיבת מותו מפני מה שהוא משתדל וטורח בו (שם, הבטחון א). אבל דאגתו ואבלו על מה שהוא מקצר בו מחובות הבורא ומשתדל לפרוע מה שיוכל לפרוע מהם (שם שם ה). ותחלת מה שיספק אותך בו היצר וישתדל לברר אותו אצלך הוא שנפשך אין לה קיום מבלתי הגוף וכו' וכאשר יתיאש מספק אותך בזה ישתדל לספק אותך בבורא יתברך וכו' וכאשר יתיאש ממך בפנים האלה ישתדל לפתותך מצד חיוב עבודת הבורא וכו' וכאשר יתיאש מפתותך בפנים האלה ישתדל לספק עליך בענין הנבואה וכו' וכאשר יתיאש לפתותך מן הפנים האלה ישתדל בזה מצד הגמול והעונש וכו' וכאשר יתיאש היצר וכו' בכל מה שקדם וזכרו ישתדל לעצל אותנו במעשי העבודה (שם, יחוד המעשה ה). השתדל אולי תגיע אל המדרגה הזאת (שם שם). השתדל בכחך וטרח בכל יכולתך (שם שם). תשתדל בעניני התורה השתדלות מי שנתברר לו כי במעשיו יהיה לו גמול ועונש (שם שם). וכאשר יהיו עניניך הולכים כרצונך יאמר לך (היצר) זה פרי השתדלך ותחבולותיך וחכמתך, על כן השתדל בעניני עולמך וטרח בהם (שם שם). ואם לא תשמע לו ותשתדל ותתחזק יורה אותך בחצי הקנאה בחביריך (שם שם). והשתדל במה שאתה צריך לו לאחריתך (שם, חשבון הנפש ג). וידע (הקראי) כי בעמים הרבה אנשים משתדלים יותר מהשתדלותו (הל', כוזרי ג כ). וכבר קם יהוא בן נמשי למחות את מעשי אחאב והשתדל ההשתדלה ההיא בתחבולה ההיא (שם ד יד). בכל מקום משתדלין שיהיה המקרא אותן ישראל (רמב"ם, תפילות כפים יד יד). מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם (הוא, ממרים ו י). ואנחנו אמנם השתדלנו לבאר עניני הדרשות וגלויי הנבואה להמון (ר"ש א"ת, מו"נ, פתיחי). הם כולם דעות בנויות על גזרות והקדמות לקוחות מספרי היונים והארמיים

---

1) [זאת הכונה כאן, כלשון חנפה והכנעה, לא כלשון טפול והתעסקות. וכן בארמ' שבתו"מ: אית כלבין ברומי דידעין למשתדלא (ר' פנחוס בר מרין, מד"ר ברא' כב).]

2) [בספה"א אין עוד שמוש זה, בהשפעת ב. שָׁדַל.]

3) [עי' בהערה שאחר זו.]

4) [כאמור בהערות לשרש א. שדל, נולד הפעל השתדל במשמ' טרח ועמל, מן השתדר, ואולי ביתר דיוק בתוך הצרוף המצוי השתדר ל, בהדמות ר להגה ל שאחריה. באותה דרך הפך, למשל, גם הפעל נתן, מתוך הצרוף השכיח נתן ל, בצורת העתיד בסור' ל־נתל. שנוי זה של השתדר ל־השתדל נולד כנראה כבר בתקופת האמוראים, עד שיש להניח צורה זו (השתדל) קיימת בגמרא, בעוד שאין להניח את קיומה בלשון המשנה. ואמנם חדר כתיב זה גם למקורות קדומים בטעות המעתיקים.]

אשר השתדלו לחלוק על דיעות הפילוסופים ובטול מאמריהם (הוא, כס א עא). כי הוא בעת ההיא משתדל עליהם בכחתיו כלם (אנוקרט ה, 5). שיהיה אחד מהם ישתדל שמירתו והאחר בטולו (כ. מלאכת ההגיון כ ז). אין ראוי לאיש אשר כזה להתבונות ש"צ וכו' וכל מי שיתפלל אחריו וכו' או מי שלא ישתדל על בטולו הוא עובר על התורה (תשובות הרמב"ם טז, פריימן, 16). ופירוש נפתולי אלהים נפתלתי, נתהפכתי ונשתדלתי עם אחותי לנצחה (רד"ק, סה"ש, פתל). כשנשתדל בזה נמצאהו בלתי מחויב (ר"ח קרשקש, אור ה' א, הכלל השני, בחקירה בהקדמה השמינית). שהיה דל ונקלה וברוב שבלו נשתדל וקנה ממון (ר"י בן נחמיאס, משלי יב ט). סוף דבר ישתדל אדם עם בנו[1]) בייסורין ותוכחות (אבוהב, מנוה"מ א נר ב פרק ג כלל ג, פג). על כל פנים ישתדל (הרופא) בחולה לרפאתו (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ג, ענעלאו, 551). הייתי משתדל בשובתו (שם ז, שם, 298). משתדלת בצרכי ביתה (שם שם, 448). והשתדלו עליו כל מה שיוכלו (ר"י אברבנאל, שופטים כ יז). והיו משתדלים לכבדני ולנשאני (חיד"א, מעג"ט, 25). — ואמר הפיטן: עובים וצלעות כלולי וסובי נשתדלה להצילי עמידת נזיר לגאלי ואת כל נפתלי (יהודה בירבי מנחם, אמרת רכן, מחזו' איטלי ב, קפט:). — ואמר המשורר: בעת אשר ישתדלו לבות לחקור יסוד הודו ומהותו, תשוב ידיעתם אזי סכלות (עמנואל, אפעה בבכור, מחב' ד, הברמן, 149—150).

—התפ', *הִשְׁתַּדֵּל, הושתדל, — שהשתדלו בו: כי ענין העבודה בלשון העברי אמנם הוא מה שהושתדל בו (אמו"ר ג, ק).

שדם

שדם[2]), ממנו שְׁדֵים ?[3]), *שֶׁדֶם, שְׁדֵמָה.

***שֶׁדֶם,** ש"ז, — כרם, כרם הגפן[4]), כמו שְׁדֵמָה, ואמר הפיטן: תקרא שפתי קינה על מחמודי קדם,

[1]) [על יסוד השמוש של א. שדל בתו"ס, בהוראה אחרת.]

[2]) [עי' שְׁדֵמָה, הערות.]

[3]) [עי' שֵׁד, הערות.]

[4]) [על פי שְׁדֵמָה במקרא.]

איך היו לשמה כרגע ונשחטו כרמי שדם (רקע"ג, הקרא ספתי, קליר' ת"ב, סדור רקע"ג, סכג).

שְׁדֵמָה, ש"נ, מ"ר שְׁדֵמוֹת, סמ' שַׁדְמוֹת, שַׁדְמַת, — כרם, כרם הגפן[1]), Weinberg; vigne, vignobles; vineyard: כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש אשכלת מררת למו (דבר' לב לב). ויצו המלך וכו' להוציא מהיכל יי' את כל הכלים העשוים לבעל ולאשרה וכו' וישרפם מחוץ לירושלם בשדמות קדרון (מ"ב כג ד). כי שדמות חשבון אמלל גפן שבמה (ישע' טז ח). וישביהן קצרי יד חתו ובשו היו עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדמה לפני

[1]) [הוראת המלה איננה יוצאת ברורה כל צרכה מן הכתובים, ועל כן בהרו התרגומים הקדומים וראשוני המפרשים בפרושים שונים. השבעים מתרגמים בדבר' לב: κληματίς, זמורה, זמורת הגפן, וביתר המקומות ע"פ רב: πεδία, מישורים, אך בישע' לז כו אין תמורת המלה בש-עים וכן בכל התרגומים הקדומים (ועי' בהערה שאחר זו) ובמ"ב כג העתיקו: σαδημώθ, ובירמ' לא: ἀσαρημώθ, כשע"פ. הוולג' בדבר' ובישע' יו: suburbana, פְּרוָרִים, במ"ב: in convalle, בנחל, בירמ' לא: regionem mortis, בלו' שדה מָוֶת (בהמשך אל: עמק הפגרים, ועי' עוד לקמן), ובחבק': arva, שדות. הסורי בדבר': שתלתא, צמחים, זמורות; במ"ב: נחלא; בישע' יו: חקלתא, שדות; שם לז: איך בוחשינא (מלה לא מבארת כראוי במלונים סוריים); ובחבק': ואד א, גרנות (בירמ' לא אין תמורת המלה). התרג' הארמיים לתורה מתרגמים את הענין בדרוש ולא את המלה, אבל ת"י למ"ב כג: במישר (לפי ריב"ג: נחלא) קדרון, וכן מישרא בירמ' לא. דוד בן אברהם אלפאסי במלונו מבאר שדמות עמורה, שדמות חשבון: דואלי, דליות הגפן, אבל שדמות קדרון, וכל השדמות: מזאבל, מקומות אשפה וזבל, ושדמה לפני קמה: נגפת רוח, כלשון שדפה ושדפון. מעין זה ריב"ג, אלא שבבאור שדמות קדרון הוא מביא את התרגום: נחלא דקדרון. מנדם על כל המקומות: ענין שורק המה. רש"י (במדבר לב): שדה תבואה, ובמקומות אחרים: כקש קני התבואה שנשארים בקרקע. ראב"ע בדבר': ומשדמות, כפול (ז"א הורה על ענין גפן שלפני זה) וכן אשכלות מרורות, ומעין אלו יתר המפרשים.

למעשה נראה לבאר שדמה בכל מקום כלשון כרם, כרם גפן, וגם בישע' לז כנראה הנכון לפי הענין: שדמה (ז"א כרם) לפני קדים (במק' קמה), ולא ושדפה כבמ"ב יט. משמ' זו מתאימה היא בכל מקום, ובמשמ' זו באה המלה גם באוגרית' (גינזברג, כתבי אוגרית, 78)

קמה [1]) (סם לז כז). וכל העמק הפגרים והדשן וכל השדמות על נחל קדרון עד פנת שער הסוסים מזרחה קדש לה' (ירמ' לא לט). כי תאנה לא תפרח ואין יבול בגפנים כחש מעשה זית ושדמות לא עשה אכל (חבק' ג יז). — ואמר המשורר: והגיעה לצדיה ועמדה עלי זנב כארז או **שדמה** (כ"ם הכגיד, סלכסל, הכרמן ג, 24). וסגור לבה הוא קורע יכת הירך ובנהרי נחלי דמה **השדמה** מצפת (יל"ג ו, מלחמות דוד בפלשתים, מח).

שדף, מבנו שָׁדַף, **שֶׁדֶף, שְׁדֵפָה, שִׁדָּפוֹן, **שִׁדְפוֹנִי.

שָׁדַף [2]), פ"י, בינ' פעו' מ"ר נק' שְׁדֻפוֹת, שְׁדוּפֹת, — שדף הרוח את הקמה, השבלים, השחיר אותם במחלת השדפון, schwärzen; noircir; to blacken: **והנה** שבע שבלים דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן (בראש' מא ו, וכעין זה שם שם כג). ושבע השבלים הרקות שדפות הקדים יהיו שבע שני רעב (שם שם כז). — ובתו"ם: ובלבד שבלין, היו דקות רואין אותן כאלו הן מליאות (רבי יוסי, ירוש' פאה ו ו). ואם אין אתם מוציאין מעשרותיכם כראוי, רוח אחד של קדים אני שולח והוא **שודפתן** (פסיק' ר"כ, עשר תעשר, לט:). שדך גדילה ובאה עד שנעשית שיבולים וכו' הריני מבשל את הגדיות במעי אמותיהם ורוח קדים באה ו**שודפת** (פסיק' רבי כה, עשר תעשר, מה"ם, קכז:). [1]) — ובסהמ"א: והן נכסים **שדופין** חרבין שהיו עידית ונשדפו ונתחתכו (תשו' הגאו' הרכבי לג). רב לנו דבר מהתלות יבשות ו**שדופות** קדים כי חובקי ידים ופושקי שפתים לא יצליחו (מחפו, אהבת ציון עז, 128). — ואמר המשורר: ושבתי מזרע הידידות בקצר **שדפה** רוח קציריו (רסב"ג, כתר עז, ביאליק-רבניצקי א, 21). ונשטפתי בשבלת יגונים והייתי כשבלת **שדופה** (הוא, שם שם, 123).

—נפע', *נִשְׁדַּף, — ששדפה אותו הרוח: המקבל שדה מחברו ואכלה חגב או **נשדפה**, אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו (ב"מ ע ו). פעם אחת **נשדף** כל העולם כולו ולא היו יודעין מאיכן (ר' יוסה בי ר' בון, ירוש' שקל' ה ח). חכך גדול נעשה באותו היום, כל מקום שהיתה עינו של רבי ליעזר מבטת היה **נשדף** ולא עוד אלא אפי' חיטה אחת הצייה **נשדף** וחצייה לא **נשדף** (רבי ירמיה, מו"ק ג ח). שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו, הלך וזרע ברביעה ראשונה, של כל העולם כלו **נשדף** ושלו לא **נשדף** (ברכ' יח:). **נשדף** תלם אחד על פני כולה (ב"מ קה:). אם ברית וזרעת ברביעה ראשונה ושנייה שוב לך וזרע ברביעה שלישית שמא יבא שדפון לעולם ו**ישדפו** ראשונות ויתקיימו אחרונות (אדר"נ ג). — ואמר הפיטן: ראשיתו מוץ נהדף, ואחריתו קש נדף, וכחייו כעשב **נשדף** (רסב"ג, כתר מלכות, ביאליק-רבניצקי ב, 75). — ואמר המשורר: עד אן **נשדף** וכמץ נרדף הבל נדף תהיה חמד (עמנואל, מחב' יא, הברמן, 329). עודם

בצרופים כגון: יזברנג זברם גפן, יצמדנג צמדם גפן, ישקל שדמתה כמגפן, כלו': יזמרוהו זומרי גפן, יקשרוהו קושרי גפן, יתלו (?) כרמיו כמו גפן.

לפי זה יש להבין גם את האותיות שדים בבראש' מט כה, ישע' לב יב (עי' שַׁד, הערות) כלשון כרם או בציר, כנראה במבטא שְׁדִים. אין למלה שדמה כמובן כל קשר אל שָׂדֶה.

באדר"נ ו בדפוסי התלמוד כתוב: ראה אבן **שדימה** ונטלה וכו' אך במהד' שכטר ע"פ כ"י עמ' 30 (נוסחה א, ו) נכון: ראה אבן, הרימה ונטלה, ואין כאן אלא ט"ס, במק' (ש) **הרימה**.]

1) [אמנם במקום זה אין תמורת המלה בשבעים כלל, ובת"י תרגם: דשלוק, כת"י למ"ב יט כו, שכתוב שם ושדפה, וממש כך בוולג' לשני המקומות quae exaruit, וכעת לפנינו הנסחה במגלת ישעיה מן הגנוזות: חציר גגות הנשדף לפני קדים (יו"ד נוספת מעל לשורה).]

2) [גם בארמ' שבתרגומים, כתמורת המלה בעבר': דאשתדפו, שדופנא, וכן בא הפעל אף בתלמוד (ב"ק קו.), ובערב' בא השרש שׁדף a) במשמ' היה שחור ואפל. אך עקר המלה כנראה כשפעל מן הדף, כהוראת המלה בארמ' (עי' התפע'), וע"ל כן הצרוף לרוח קדים. עי' על השדפון כמחלת הצמח במיחד בדברי א. הראובני, לשוננו ב, 176 וכו'.]

a) سدف

1) [במדרש תנאים לדברים כה ג כתוב: ד"א מכה רבה למה נאמ' לפי שהוא אומ' והפילו השופט והכהו שומע אני מכה **שדופה** ת"ל מכה רבה ע"כ, והעיר הופמן שם, עמ' 163: מכה חלושה כמו תבואה שנשדפה שהיא מלאה רוח בלי זרע, ע"כ, ואינו מסתבר, ונראה יש כאן שבוש במק' מכה **רפה**, או כדו'.]

באכם יבשו נשדפו (מלאכי הכהן, אוי כי ססון, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, שלט).

—פעי, *שִׁדֵּף, שִׁדֵּף, — כמו קל: שאם אין אתם מוציאין מעשר כראוי רוח אחד של קדים אני מוציא ומשדפתן (תנחומא כלה עז). — ובסהמ"א: שדפון מנקה הרך ואינו משדף הקשה (רש"י ברכ' יח:). — ואמר הפיטן: שדפו ברוח קדים והבריעו (אתה הארת, יוצר אחרון פסח).

—התפ', נתפ', *הִשְׁתַּדֵּף, נשתדף, — השתדפה התבואת וכדו', כמו נפע': מכת מדינה וכו' כגון שנשתדפו ד' שדות מד' רוחותיה (עולה, ב"מ קה:). נשתדפו כל שדותיו של מחכיר (שם קו.). — ובסהמ"א: השוכר או המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשתדפה וכו' מנכה לו מחכורו (רמב"ם, שכירות ח ה). והאריך זמן ללוה ובנתים נשתדפו הנכסים גובה מהע"ב (שו"ע חו"מ, ערב קלא). — *ובמשמ' נדחק ונרדף [1], ואמר המשורר: שעיר בחטאו נשרף, נשתדף ברגז ובחמה (ר"ש שבזי, לבי לחכמה, שירי תימן, 198).

—הפעי, *הִשְׁדִּיף, — גרם שנשדף, ואמר הפיטן: ש[כבת] טל תשליו שעשועים להשמין ולא להשדיף (ינאי ?, אור טל, זולתי, פסח). זור והצרי וחבוש ועטר זבת מלהשדיף ולהציר בזכרך שטר (רסע"ג, אגמי מוגרים, סדור רסע"ג, ח).

***שֶׁדֶף,** ש"ז, — כמו שִׁדָּפוֹן, שְׁדֵפָה, ואמר הפיטן: קטתם בשדף אל תאצל, ואל יירשה הצלצל (רסע"ג, אפק על פי, רשות, סדור רסע"ג, שלי).

שְׁדֵפָה, ש"נ, — תבואה שנשדפה: ויושביהן קצרי יד חתו ויבשו היו עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדפה [1]) לפני קמה (מ"ב יט כו).

שִׁדָּפוֹן, ש"ז, — מחלת התבואה שבאה בעקבות רוח הקדים, המשחירה את השבלים, (schwarzer) Brand; charbon; blight: יככה יי' בשחפת ובקדחת ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשדפון ובירקון (דבר' כח כב). רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה (מ"א ח לז). הכיתי אתכם בשדפון ובירקון הרבות גנותיכם וכרמיכם ותאניכם וזיתיכם יאכל הגזם (עמ' ד ט). הכיתי אתכם בשדפון ובירקון ובברד (חגי ב יז). ועי' שָׁדֵף. — ובתו"ם: על אלו מתריעין בכל מקום, על השדפון ועל הירקון על הארבה ועל החסיל וכו' מפני שהיא מכה מהלכת (תעני ג ה). מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון (שם ג ו). היתה שנת שדפון או ירקון (ערכי ט א). אדם שלא עמל ולא חרש ולא ניכש וכו' ובעת הקציר בא שידפון וירקון והילקה ואין בכך כלום, אבל אדם שעמל וכו' ובשעת קציר בא שדפון והילקה הרי שיניו קהות (ספרא בחקותי פרק ה). ד"א יערף, לא כמטר הזה שבא מן הדרום שכולו לשדפון, כולו לירקון, כולו לקללה, אלא כמטר הזה שבא מן המערב שכולו לברכה (ספרי דבר' שו). שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו (ברכ' יח:). — ובסהמ"א: התנה עליו בעל הקרקע שיזרענה חטים וזרעה שעורים וכו' אע"פ שבא הגב או שדפון והוכתה רוב המדינה אינו מנכה לו מחכורו (רמב"ם, שכירות ח ה). — *ובשם למחלה: ולי מרפא לכל איש נכפה ולכל לב נרפת ונספה ולתחלואי הפה ולנשיך מאפעה או שפיפון ולירקון ולשדפון (ר"י חריזי, תחכ' ל, 253). והנה הרופא ומרטו"ם הורה לנו ה' אופנים בסתומים, הא' יקרה לעת שהורידים אינם מוציאים את הקילוס כפי הנצרך מן צינורי המעים ותוזר לאחוריו ואז תחלת השדפון וכו' ולכן טוב דבר הרופא פאבל"ו ברביט"ו שלא יוסיא שדפון שאין מקורו מסתומי הגלאנדול"י הם זינדיריו"ם (טוביה כ"ץ, מעשה טוביה, בית חדש ו, קד:).

***שִׁדְּפוֹנִי,** ת"ז, — מתכונת השדפון: וממנו מה שנקרא (דפק) רעשי ומהם מה שירשם שדפוני, והדפק הרעשי יורה על הקווץ והנרשם בשדפוני דומה לו (פרוש אבן רשד על חרוזי אבן סינא, 14).

***שדר** [1]), ממנו *משׁדֵּר [2]), *שדור [2]), *שׁדֵּר.

[1]) [ע"פ שָׁדֵף בארמ' שבתו"ם, במשמ' דחף, הדף.]

[2]) [בישעי' לז כז שְׁדֵמָה, ועי' בהערה למלה זו.]

[1]) [עי' שִׁדֵּר, שֶׁדֶר, שִׁדְרָה, הערות.]

[2]) [שמות אלו, ושמוש הפעל שִׁדֵּר, נתקבל על

***שָׁדַר**[1], קל לא נמצא בעבר׳ במקרא ובתו״מ.

—התפ׳, ***הִשְׁתַּדֵּר**, — השתדר אדם לעשות דבר, **הזדרז**, טרח ועמל[2], sich bemühen; faire des efforts; to take pains: ובמקום שאין אנשים **השתדר**[3] להיות איש (הלל, אב׳ ב ה). **אל תרצה את חברך** בשעת כעסו ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל **תשתדר**[3] לראותו בשעת קלקלתו (ר׳ שמעון בן אלעזר, שם ד יח).

—קל, **שָׁדַר, — שלח: משעה ששדר לוי על ידי ראובן לשמעון זכה לו ע״י שמעון (תשו׳ הגאו׳ קוסטנדי מדי מכתבה תטו). **שליח שעבר על דברי משלחו לא עשה כלום וכו׳ שהרי הוא אומר לתקן שליחותי שדרתיך ולא לעוות** (רמב״ם, שלוחין א ב). **האגרת אשר שדרתי להרב כמהר״ר פלוני וכו׳** (ילקוט **עונדים**, אגרת דופי הזמן).

—פעי, **שִׁדֵּר[1], — **שלח והפיץ, ובפרט הפיץ דברים באל־חוט, נוהג בספרות ובדבור.**

***שֶׁדֶר**[2], ש״ז, — כמו שִׁדְרָה, שִׁזְרָה, קנה או חוט העובר בדבר לארכו, ובפרט קנה של חוליות שבגב בעלי חיים, Rückgrat; épine dorsale; spine: **עשרה דברים מביאים את האדם לידי תחתוניות, האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים ומוריגי** בהמה ושדרו של דג וכו׳ (ברכי נז.). **שדרו** של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח (ר׳ יוחנן, סכה לב:). **שדרו** של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים (ב״ק טז.). — ובסהמ״א: **אינו על שדרו של חמור אלא בצידי** החמור אני משפשף (ערוך ערך מגר). **נולד בתחלת** יצירתו בשדר ועצמו וגידו ועורו ועורקיו וקרמיו (ברללוני לילירה, 273).

***שִׁדְרָה**, ש״נ, — כמו שִׁזְרָה[3], קנה העובר לארכו של דבר, וביחוד שדרה שבגוף בעלי החיים, חוט השדרה, Rückgrat; épine dorsale; spine: **על** אלו טומאות הנזיר מגלח, על המת ועל כזית מן **המת וכו׳ על השדרה**[4] ועל הגלגולת (נזיר ז ב). **אלו** טרפות בבהמה וכו׳ נשברה **השדרה ונפסק החוט** שלה (חולי ג א). **היה חותך ויורד עד השדרה** ולא היה נוגע בשדרה עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות (תמיד ד ג). ושמונה עשרה חוליות **בשדרה** (אהל׳ א ח). כמה הוא הסרון בשדרה בית שמאי אומרים שתי חליות, בית הלל אומרים

---

*) הצעת טורטשינר בגליון הפסח של העתון Jüdische Rundschau משנת 1925 להפצת דברים באלחוט וכלי המשמש בהפצה זו.]

1) [עי׳ הִתפ׳, הערה.]

2) [כל שמושם של הפעל והשרש בעבר׳ שאולים הם מארמ׳. בלשון זו נמצא הפעל שדר בקל ובהתפ׳ בדגמאות קדומות מימי המקרא. בבנין קל במלי אחיקר, הוצ׳ קאולי, 165: שדר [סנ]יא לרמנא לם, כלו׳ שלח הסנה לרמון לאמר וכו׳. ובבנין הִתפ׳ בדני׳ ו ה: אדין מלכא וכו׳ שם בל לשיזבותה ועד מעלי שמשא הוה **משתדר** להצלותה, ובאיתו שמוש בתעודות יב 38, 4 וכו׳: צחא יחור וכו׳ **אשתדרו** עם וידרנג והרנופי בטלל אלה שמיא עד שזבוני, כלו׳ צחה וחור טרחו (השתדלו) אצל וידרנג וחרנופי בצל אלהי השמים עד שהצילוני; ועי׳ בסמוך, וגם בנאמר בהמשך על אשתדור (עזרי ד יח). ובאותם שמושים בא הפעל בארמ׳ שבתו״מ, ובסור׳ שַׁדַּר — שלח, אשתדר — נשלח, שׁוּדְרָא, תַּשְׁדִּירְתָּא — משלוח. בבאור הוראת ההתפ׳, טרח ועמל (בסור׳ איננה), היו שהבינו את הפעל כאלו במשמ׳ שלח את עצמו, ועל כל פנים אין להסכים עם דליטצש, Prolegomena 101 וכו׳, שהציע כאן גזירה מן האשור׳. כמו כן אין לקבל את הצעות החוקרים בהשואת הפעל לשרשים דומים בצלצולם בלשונות שמיות אחרות, הרחוקות מן שדר הארמי והעברי בהוראותיו.

לעומת זאת אפשר לראות בפעל שדר בעקר מבטא ארמי במק׳ שזר שבעבר׳, שכן בא שדר, שדרא בארמ׳ (ומכאן גם בעבר׳ שבתו״מ) במפרש במק׳ שִׁזְרָה שבעבר׳ ועל ידו. ועל כן יהיה שדר, כמו שזר בעקר לשון שזירת פתילים לחוטים, ובבנין הִתפ׳ לשון השתזרות והתפתלות בחוטים לחגורה, כמו הזדרז, שעקרו: הגר מתנים. והשתזרות כזאת ממש שמשה א״לי בנפתולי **אלהים**, וכן בתעודות יב (עי׳ לעיל): אשתדרו בטלל **אלה** שמיא. לפי זה יש אולי לבאר אשתדור בעזרי׳ ד יח וצ״ע.]

3) [כך נכון, בגרסת הע״וך. וכמבאר בערך ב. שדל הפך השתדר בלשון חז״ל ובמבא השתדל.]

---

1) [עי׳ בהערות לשרש.]

2) [ע״פ הארמ׳ שדרא.]

3) [עי׳ ערך זה, ובהערה שם.]

4) [כך ברב הדפוסים, ועי׳ על נסחת כתבי היד בערך שִׁזְרָה. ועי׳ גם שְׁדֵרָה.]

אפילו חוליא אחת (סס ג ג). **שדרה** שגורר רוב חליות שלה[1]) אף על פי שעלדה קיימת טהורה (תוספתא אהיל׳ ב ה). המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות **שבשדרה** (ברכ׳ כח:). **ששדרתו** עקומה (נדה כד.). שהלולב הזה דומה **לשדרה** של אדם (תנחומא אמור כח). — ומ״כ *שדראות: אין לו גבינים, אין לו אלא גבין אחד, הוא גבן האמור בתורה וכו׳ ר׳ חנינא בן אנטיגנוס אומר כל שיש לו שני גבים ושתי **שדראות** (בכורות ז ב). השסועה בריא בפני עצמה היא שיש לה ב׳ גבין ושני **שדראות** (חולי׳ ס:). המפלת בריה שיש לה ב׳ גבים וב׳ **שדראות** (נדה כד.). — *חוט השדרה: עד שלא ירתק חבל הכסף, זה חוט **השדרה** (שבת קנא:). — *שדרה של שבלת: **והשדרה** של שבולת והלבוש שלה וכו׳ הרי אלו מיטמאין ומטמאין ומצטרפין (עקצ׳ א ב). — *שדרה של לולב: **השדרה** של לולב דומה לשדרה של אדם (מד״ר ויקר׳ ל). — *לוז של שדרה, עי׳ ג. לוז, 2638. — ובפהס״א: ההוצין **שבשדרה** כשנחתכין מן **השדרה** נקרא הפיא (ערוך ערך הפס). עד היכן חוט **השדרה**, תחלתו מבחוץ לפולין שבתחלת העורף עד סוף פרשה שניה וכו׳ וחוט **השדרה** בעוף עד בין אגפים (רמב״ם, שחיטה ט ג–ז). ויש מבני אדם שיסבור שיסודות הארץ על **שדרת** הדגים הגדולים (קלונימוס, בעלי חיים ב י). — ואמר הפיטן: פלול תמידים שמונה עשרה כמו שמונה עשרה **שבשדרותיהם** (ר״א קליר, ואתם אזון, מוסף א ר״ה). — ואמר המשורר: יצרו יפה מראה ותאר והכין את צלעיו ומפרקתו וערך **שדרותיו**[2]) (רמב״ע, בשם אל, ברודי, רמא).

שדש, מטנו שֵׁשׁ[3]).

שָׁהָא, עי׳ שָׁהָה.

1) [בנזיר נב.: שדרה שגירד רוב עילעין (צלעות) שבה טהורה.]

2) [ברודי וכן כהנא, שירי ראב״ע א, 198 מנקדים שְׁדֻרוֹתָיו מן שְׁדֵרָה בשין שמאלית, ואינו נראה.]

3) [עי׳ א. שֵׁשׁ, הערה.]

*שהה[1]), מטנו *השהאה, *השהיה, *שְׁהָה, *שהוי, *שהות, *שהיה, *שהין.

***שָׁהָה**[2]), פ״ע, — עמד והמתין ללא מעשה, (untätig) abwarten, verweilen; attendre (sans faire rien), s'arrêter; to bide one's time (idly), linger: חסידים הראשונים היו **שוהים** שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוונו את לבם למקום (ברכ׳ ה א). שלשה משקין אסורין משום גלוי, המים והיין והחלב, ושאר כל המשקין מותרין, כמה **ישהו** ויהיו אסורין, כדי שיצא הרחש ממקום קרוב **וישתה** (תרומ׳ ח ד). הולכין מיל וחוזרין **ושוהין** כדי מיל ויודעין שהגיע שעיר למדבר (יומא ו ח). נשא אשה **ושהה** עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל (מפריה ורביה) (יבמ׳ ו ו). מי שלא **שהתה** אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון וכו׳ (סס יא ו). מעשה בסומא שירד לטבול במערה וירד מושכו אחריו **ושהו** כדי שתצא נפשם והשיאו נשותיהם (ר׳ יוסי, סס טז ז). בוגרת **ששהתה** שנים עשר חדש וכו׳ הואיל ובעלה חיב במזונותיה יפר (ר׳ אליעזר, נדר׳ י ה). נכנסה עמו לבית הסתר **ושהתה** עמו כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה (סוט׳ א ב). רבי הושיב בית דין ונמנו שאם **שהתה** (השדה) בפני סיקריקון שנים עשר חדש כל הקודם ליקח זוכה (גיט׳ ה ו). נעלם ממנו זה וזה והשתחוה או **ששהה** בכדי השתחואה, בא לו בארוכה חיב, בקצרה פטור (שבוע׳ ב ג). השחיז את הסכין ועף ובא חברו ושחט, אם **שהה** כדי שחיטה פסולה, ר׳ שמעון אומר, אם **שהה** כדי בקיר (חול׳ ב ג). דרסה וטרפה בכותל

1) [עי׳ שָׁהָה, הערה.]

2) [אין פעל זה בעקר אלא מבטא ארמ׳ שהא, שהי (וכן בסור׳ שהא, ובער״ב שהי[a] בטק׳ שָׁאָה בעבר׳ במשמ׳ היה ריק ובטל ממעשה כמו פָּנָה (במשמעית היה פנוי ממלאכת ומזה פְּנַאי), ומכאן בהרחבת המתין ובלה זמן בכלל; וכן בא שהי אשתהי בצדק כתרג׳ הארמי במק׳ השתאה שבמקרא, ועי׳ שָׁאָה.]

a) سهي

או שרצצתה בהמה ומפרכסת ושהתה מעת לעת ושחטה כשרה (שם ג ג). איזהו חורור הקבוע, כל ששהה שמינים יום (בכורות ו ג). וכמה ישהה האיכלן, כאילו אכלן קליות, ד"ר מאיר, וחכמים אומרים, עד שישהה מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס וכו' שתה רביעית יין ונכנס למקדש ושהה כדי אכילת פרס וכו' פטור (כרית' ג ג). כמה תשהה (הטומאה) במעיו שלשה ימים מעת לעת (אהל' יא ז). מצורע שנכנס לבית, כל הכלים שיש שם טמאין וכו' ר' יהודה אומר אם שהת כדי הדלקת הנר (נגע' יג יא). כל ששהא שלשים יום באדם אינו נפל (רשב"ג, תוספתי שבת טו ז). שאל בייתום בן זונין ל־כמי' מפני מה אין עושין סריקין המצויירין בפסח, אמרו לו מפני שהאשה שוהה[1] עליהן ומחמצ־ן (ר' יהודה, שם פסח' א לז). תמיהני עליך אם תאריך, לא שהה שלשה ימים עד שנתנוהו בקברו (שם יוה"כ א ח). קונם שאני נהנה לפלוני ושהא כדי דיבור יחזר ואמ' לפלוני אסור בראשון ומותר בשני (שם נדרי ה א). נפלה מן הגג ונתרסקו איבריה אם שהתה מעת לעת ושחטה כשרה (שם חול' ג ד). ולא סיף דבר עד שיהלך די אמות אלא אפי' שהא כדי הילוך ארבע אמות (רבי אבא, ירוש' ברכי ד ו). זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה (ר' חנינה, שם נדה ב ג). כמה ישהה בין תפלה לתפלה וכו' כדי שתתחונן דעתו עליו (ברכי לב). אתה (איוב) יושב ושוהה בתוך ביתך ואורחין נכנסים אצלך וכו' אבל אברהם לא עשה כן אלא יוצא ומהדר בעולם וכשימצא אורחין מכניסן בתוך ביתו (אדר"נ ז). מזגו לו את הכוס ישהה וישתהו (כלה רבתי י). ולא שהו ימים מועטים ובן זומא בעולם (מד"ר ברא' ב). מעשה באחד מגדולי בבל שהיה משיא את בנו וכו' אמר לבנו עלה והבא לנו חבית יין פלונית מן העלייה, עלה לעלייה, הכישו נחש בין החביות ומת, המתין אביו עם המסובין ושהה ולא בא (תנחומא שמיני ג). — *ועם פעל אחר, שהה לבא, לחזור, לירד, לצאת, וכדו', התמהמה, פגר: ומעשה ברי גמליאל

[1]) [ועי' התפ'.]

שהלך ליטול רשות מגמון בסוריא ושהה לבא (עד' ז ז). איזהו סימניה וכו' כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהא לחזור (ר' יוסי, נדה ה ח). מעשה באחד שאמר הרי עלי עולה ושהא להביאה וכו' (ירוש' נדרי א א). אוחז את הבזך בראשי אצבעותיו וכו' וחוזר ומחזירה לתוך חפניו וצוברה כדי שיהא עשנה שוהא לבא (יומא מט:). לילד וזקן שהיו מהלכין בדרך, כל זמן שהיו בדרך ילד שוהא לבא, נכנסו לעיר ילד ממהר לבא (נדה ס:). מכאן שהפרענות שוהא על הצדיקים לבא ומדת הטוב ממהרת לבא (מד"ר שמות ג). כיון שעלה משה התנה עם ישראל שירד לארבעים יום, כיון ששהא לירד וכו' נכנסו כל ישראל אצל הזקנים וכו' (שם במדי כו). פעם אחת שהת ר' עקיבא לבא לבית המדרש (שם שה"ש, לרים שנ"ג ך). —*וכבו פע' והפע': מפני ארבעה דברים בעלי בתים ישר' נמסרין למלכות, על ששוהין שטרות פרועין ועל שמלוין בריבית וכו' (תוספתי סוכ' ב ה). — ובספהם"א: וצוברה על גחלי המחתה כדי שתהא מעובה על גחלים, שיהא עשנה שוהה לעלות (ר"ח, יומא מט:). כשהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא ו' חדשים (רש"י, קידושי עט., ד"ה אי נימא). ואח"כ מתחלת (הלבנה) להתחסר ומאז שוהה לצאת תחילת כל הלילה ומוספת בכל לילה לשהות מלצאת יותר ויותר עד סוף החודש (תוס' ר"ה כ:). וירוקה שעל פני המים, זהוא הירק שגדל סביב הספינה כששוהה לעמוד במקום אחד על פני המים (טוא"ח ה' שבת רסד). אפילו ים שהה ביד האומן כמה שנים, בעל הכלי נאמן (טוש"ע חו"מ, חזקת מטלטלין קלד א). — ואמר המשורר: בחכמה לא זיחה, ומהאל רוהה, ובדינים שוהה (ד"ה סל יהודי מלכים וא"י ב, יעקב מן, 22). — *ובמשמ' פקפק, לא החליט דבר: ישהו או ימנעו מקרוא אותו משכיל (השכל והמושכלות לאלפראבי, רוזנשטין, א). — *ובינו' פעו' שָׁהוּי, בפרט מים חהויים, מים שעמדו זמן מה ועי"כ פגו מעמם וצנתם[1]), abgestanden; vieilli; stale.

[1]) [הצעת העורך.]

—פִּע׳, *שָׁהָה[1]), — שָׁהָה דבר, שהה בדבר, נתן לו לשהות, דחה אותו לזמן, המתין ולא עשה בו מה שהיה עליו לעשות[2]), stehen lassen, aufschieben; laisser (en place), suspendre, to defer, postpone: שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמינו, שלא לשהות את הטומאה (ר׳ יוחנן בן ברוקה, ערוב׳ • קו). מביא אדם את אבניו ומפרקן על פתח ביתו ברשות הרבים להעלותן לראש הדימוס, אם לשהותן הרי זה אסור (תוספת׳ ב״מ יא ה). מוציא אדם זיבלו וצוברו על פתח ביתו ברשות הרבים להוציאו לזבלתו, אם לשהותו הרי זה אסור (שם שם ח). ווידי משה כבדים, מכאן שלא ישהה אדם במצות (מכיל׳ בשלח, מסכ׳ דעמלק, מא״ש, כז.). אין הקב״ה משהא מתן שכרן של עושי מצות בגוים (ירוש׳ פאה א א). יין שנתגלה אסור לשהותו ואם שיהו והחמיץ מאיליו אסור, תאינים וענבים שניקרו אסור לשהותן ואם שיהן וצמקו מאיליהן מותרות (בשם ר׳ יוחנן, שם תרומ׳ ח ה). תבשיל שנתבשל כל צורכו מותר לשהותו על גבי כירה שאינה קטומה (ר׳ בון בר כהנא בשם רבנן, שם שבת א ט). כל המשהא טיבלו עובר (ר׳ יוסה, שם שקל׳ ג א). כירה שהסיקוה בקש ובגבבא משהין עליה תבשיל, בגפת ובעצים לא ישהא עד שיגרוף (שבת לו:). אשר ישכבון את הנשים, מתוך ששהו את קיניהן[2]) שלא הלכו אצל בעליהן מעלה עליהן הכתוב כאלו שכבום (שם כט:). אסור לשהות שטר פרוע (שם עמ:). לא מל (העבד העברי) חוזר ומוכרו לנכרים, רשב״א אומר אין משהין אותו בא״י מפני הפסד טהרות (יבמ׳ מח:). הכל משהין בפני השמש חוץ מבשר ויין (כתוב׳ קא.). ואע״פ שאמרו אין מגדלין בהמה דקה אבל משהה הוא קודם לרגל שלשים יום (ב״ק עט:). אסור לאדם שישהה מדה חסרה או יתירה בתוך ביתו (ב״ב פט:). ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו, הא כיצד משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו (סנה׳ מו:). מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון

[1]) [לפי המקורות שבידנו נראה כי שמש במשמ׳ זו בתקופת חז״ל בעקר בנין פִּע׳ ולא הִפְע׳, ואמנם לא בכל מקום אפשר להכריע.]

[2]) [את קרבנן, עי׳ קן.]

עזה דכתיב וידבר ה׳ אל יהושע לאמר וכו׳ תנו לכם את ערי המקלט וכו׳ מפני ששיהם[1]) (מכות י: - יא.). מתוך שמשהין עצמן בבטן כדי שיזריעו נשותיהן תחילה שיהו בניהם זכרים מעלה עליהן הכתוב כאילו הם מרבים בנים ובני בנים (נדה לא.–לא:). בשביל ד׳ דברים ממון בעלי בתים נמסר למלכות, על משהי שטרות פרועים וכו׳ (ד״א ג). חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות (מד״ר ברא׳ כד). כל מי שנודר ומשהה את נדרו סוף שבא לידי ע״ז וכו׳ ממי אתה למד כלהון מיעקב, על ידי שנדר ושהה את נדרו בא לידי כולן (ר׳ שמואל בר נחמן, שם ויקר׳ לז). בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו כל רובן בעלי מומין וכו׳ אמר האלהים כך היא כבודה של תורה שאתן אותה לדור בעלי מומין, ואם נמתין עד שיעמדו אחרים הרי אני משהא במתן תורה (שם במד׳ ז). כשם שהצירף הזה מכנים את הכסף לאש ואת הזהב לכור ואינו משהם בהם, כך הקב״ה צורף את הצדיקים כל אחד ואחד לפי מעלתו (פסיק׳ רבי, כי פקד ה׳ את חנה, קמא.). — ובסה״א: כל כלין המשהין בהן חמץ בשאר ימות השנה אסור ללוש בהן מצה (הלכ׳ פסוקי לתלמידי יהודאי גאון, הלכ׳ פסח׳, 14). וזה שחש בהדרוקין שהיה משהה את נקביו (סו״ת הגאו׳ מן הגני׳, 323). ומדת רחמנות היתה לשהות אותו (את העגל) אותה שעה (תשו׳ הגאו׳ הרכבי סעה, 191). הא למדנו שהקב״ה מקדים לרשעים. ומשהה לצדיקים (ברא׳ רבתי ל ח, אלבק, 134). ספר תורה שאינו מוגה אסור לשהותו יותר על שלשים יום (רמב״ם, ס״ת ז יב). משנגמר דינו אין משהין אותו אלא יהרג ביומו (שם, סנהדרין יב ד). ואם קיבל (המתגיר) אין משהין אותו אלא מלין אותו מיד (שם, אסור ביאה יד ה). — *וְשִׁהָה בעצמו, עצר בעצמו, sich zurückhalten; se retenir; to hold back: הנצרך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה, אמר רב זביד ואיתימא רב יהוד׳ לא שנו אלא שאינו יכול לשהות בעצמו אבל אם

[1]) [במדרש הגדול (ברא׳ יט כו, מרגליות שכג) 3: בשמשהינין עצמן בבטן תחלה.]

[2]) [שלא הפרישם לאחר שחלקו מיד עד שנאמר לו מפי הקב״ה (רש״י).]

יכול לשהות בעצמו תפלתו תפלה (ברכ' כג.).

—הפע', *הִשְׁהָה, — כמו פִּע': מביא אדם עפר וצוברו על פתח ביתו ברשות הרבים לשרותו לטיט, אם להשהותו הרי זה אסור (תוספת' ב"מ יא ו). כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי כירה (שבת כ.). מטלטלין וכו' מים מגולין מפני שהן ראויין לחתול, רשב"ג אומר כל עצמן אסור להשהותן מפני הסכנה (שם קכח:). — ובספה"א: מקצה ש"ש שנים, בא ולמד שאם השהת מעשרותיו של שנה ראשונה ושנייה לשמטה שיבערם מן הבית בשלישית (רש"י דבר' יד כח). במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שהו צלולים (תוס, ע"ז לח:). ולא היה בנו כח להשהות אותן השטרות עד שיגדלו היתומים מפני ייפוי כח דינם (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 10). לכן האדם המורה יש לו לישא וליתן בדבר ולהחמיץ המחשבה ולהשהותה (ר"י, אבות א א). ולפי דעת זה אסור להשהות את החמין על גבי כירה קטומה (ר"כ על הרי"ף, שבת כג.). יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מעוטין לפיכך השהה מזונותיו במעיו ג' ימים (רפאל מנורלי, מרפא לנפש, כה:). ואם הסריח ופחתה דמים (הנבלה) משעת מיתה עד שעת העמדה בדין פסידה דניזק הוא וטעמא משום שהיה לו ליטפל בה מיד שמתה ולא היה לו להשהותה עד שתפסד (לבוש, נזקי ממון תג ג).

—התפ', נתפ', *הִשְׁתַּהָה, נִשְׁתַּהָה, — התמהמה, התאחר: sich verweilen; s'arrêter; to abide פעם אחת, נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלוים בשיר (ר"ה ד ד). וכבר נשתהה ר' טרפון לבא לבית המדרש, אמר לו רבן גמליאל מה ראית להשתהות (ספרי במדי קטז). שאל בייתו' בן זונין את רבן גמליאל וחכמים ביבנה מהו לעשות סריקין המצויירין בפסח, אמרו לו אסור מפני שהאשה משתהא[1] בהן והן באין לידי חמץ (ר' יודה, ירוש' פסח' ב ד). כשהלך ר' יוסי לציפורי מצא חמין שנשתהו על גבי כירה ולא אסר להן (שבת לח.). המודר הנאה מבני העיר אם יש אדם שנשתהא שם י"ב חדש אסור ליהנות ממנו (ס"ה' קיז.). מעשה ונשתהא

1) [יעי' קל.]

הולד אחר חבירו ל"ג יום (ר' יצחק, נדה כז.). בשעה שחלק קרח על משה בא מלאך המות לצאת על ישראל ולחבל אותם וכו' מיד אמר (משה) לאהרן קח את המחתה וכו' מהרה בדילוג, זרז עצמך, מה אתה עומד ומשתהא (מד"ר במדי ה). להודיעך ענותנותו של משה שלא נשתהא לבקש עליהם רחמים (שם שם יט). בטרום כתיב, מלמד שנשתהתה שש שעות כמנין הוי"ו (שם רות ז). גדולה הצלת קטנים מהצלת גדולים, שהצלת גדולים פעמים שהיא משתהה עד ארבעה דורות, אבל הצלת הקטנים מכפרת מיד (מסכת רבי אליעזר ה, ענעלאו, 95). — ובספה"א: ואם לא יהיה ריוח לכים לקלח ולצאת ישתהו שם במזחילה ויקלקלו הכותל (רגמ"ה, ב"ב נט.). כגון שהיה חייט והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתהה בהשבתה כשיעור תפירת בגד (ר"ח, ב"מ לח:). אבל שאר בצלים שלא נשתהו בקרקע להוציא מהן זרע או שנשתהו אלא שלא נתקשו והגיע לזאת אין נמנעין מהן (ערוך ערך כחש). ובת ק"ל שנה היתה (בת לוי), שנולדה בבואם למצרים בין החומות ומאתים ועשר נשתהו שם (רש"י, שמות ב א). ולאחר שעצרן להוציא שמנן בבית הבד ומשתהה התפוח של גפת בעקלים שהוא אגוד בהן בבית הבד חוזר סוחל וזב מהן (תוס, שבת קמד:). ששהו את קיניהן, שהיו מביאין במלאות ימי לידתן ליטהר לאכול בקדשים והם היו בעלי גיאות והיו מתרשלין בהקרבתן והנשים ממתינות שם עד שיקריבום ומשתהות מלחזור למקומן אצל בעליהן (תוס, יומא ע:). נתעכבו במדבר שוב שלשים ושמונה שנה וכו' הרי שבע נשתהו לכיבוש (תוס, זבחי קיח:). מה יעשה מן הפרות שאכל ראובן מן השדה אם נשתהית בידו השדה (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 16). נשתהה המת ימים רבים ואח"כ נקבר, כל אותן הימים שאחר יום המיתה עד יום הקבורה הוא אינן מדבריהן (רמב"ם, מעשר שני ג ו). — ואמר הפיטן: שוקקה נפשי תוהי, שואלים בחסדך משתהַי[1], תפן לפנות מבלהי

1) [משתהי, השוהים בגלות. וי"מ כמו משתאי באל"ף ול' תמיה כמו והאיש משתאה (בראשית כ"ד, כ"א) (פר).]

(מנחס ברבי מכיר, אחור וקדם, בר, 662).

שָׁהוּי, עי' שָׁהָה.

***שְׁהוּי**, ס"ז, — מעשה המְשַׁהֶה והמאחר מעשה: וירא העם כי בושש משה, ואין בושש אלא שיהוי (תנחומא בובר בהעלותך כד). — ובספה"א: אבל להניח תפלין להתעטף בציצית יש שיהוי במצותן (מרדכי פסחים תקלח). אפי' השהוי בתנור ואפי' גרוף וקטום אסור (האגור לנדא, פיעטרקוב, סנג). בשהוי קדרה ע"ג כירה שאינה גרופה ואינה קטומה (ר"נ על הריף, שבת יז:) כי השהוי והמתון גורם שהאשה מזרעת תחלה (רא"ע מספרנו, אמרי עהור', העתים ד). וכן אמרו הרופאים כי השהוי סכנה גדולה לעקרות וצריך שלא ישהה רגע "לא יהיה סבה למנוע מצות פר' ורב' (ר' אליעזר אזקרי, ספר חרדים, מג:).

שָׁהוּק, עי' שָׁהַק.

***שְׁהוּת**, שְׁהוּת [1]), ס"נ, — תכונת הדבר השוהה, זמן הנתן לאדם לשהות, פנאי, Wartezeit; disponibilité; biding time: בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי (ב"ל ג ג). ההולך לשחוט את פסחו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בבית, אם יש לו שהות כדי שילך ויחזור חוזר (תוספתי פסחי ג יב). בנוהג שבעולם אדם מותח אהל, על ידי שהות רפה (רבי יוחנן, ירוש' ברכי א א). בנוהג שבעולם אדם נוסך כלים, על ידי שהות הוא מעלה חלודה (ר' שמעון בן לקיש, שם שם). נותנין לו שהות לפצע בה פעם ראשונה שנייה ושלישית, רבי יונה בשם רבי זעירא שאם ליקט את השנייה בתוך כדי שהות השנייה נטבלו שתיהן (שם מעשר' ג ח). רבי חגי בעי קומי רבי יוסי לא מסתברא נותנין לו שהות כדי טריפה (שם יבמ' עז ג). שני קדרים שהיו מהלכין כו' ר' יוחנן בעא מהו שיתן לראשון שהות כדי עמידה (שם ב"ק ג ה). (בור של שני שותפין) עבר עליו הראשון ולא כיסהו, השני ולא כיסהו השני חייב, ר' בא בר ביזנא ר' יסא בשם ר' יוחנן נותנין לו שהות לכרית ארזים מן הלבנון (שם שם ה ט). לא שנו אלא שיש שהות ביום ללבשן, אבל אין שהות ביום ללבשן עושה להן כמין כיס טפח ומניחן (ר' יעקב בר אחא בשם ר' זירא, ברכי כג.). התקינו שלא יהו מקבלין עדות החדש אלא כדי שיהא שהות ביום להקריב התמידין ומוספין ונסכיהן (ר"ה ל:). שלח לו (אדון אחד לנקדימון בן גוריון) שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך. שלח לו עדיין יש לי שהות ביום (ת"כ, תעני יט:).[1]) — ובספה"א: ביום השלישי, למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרף דעתו ואלו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה (רש"י, בראשי כב ד). איני ממהר לפרוע לפי שיש לי שהות בדבר, אני חי לעולם ובדורות אחרונים אני נפרע מהם (הוא, דברי לב מ, במשנה תורה). וכן בקריאת שמע לורז את האדם שלא יאמר יש לי עוד שהות ובתוך כך יעלה עמוד השחר (הוא, ברכי ב.). דבייתום היה יכול לסרוק חלותיו בלי שהות לפי שהיה לו דפים (הוא, מו"ק יד.). יש שהות הפסק בינתיים (הוא, ע"ז מח:). במה דברים אמורים, כשיש שהות ביום להתפלל אחר שיגמור, אבל אם אין שהות ביום צריך להפסיק מיד ולהתפלל (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ב, ענעלאו, 171). וחייב אדם להקדים בעשיית כל המצות, כל מצוה ומצוה בשעה שתחול, אע"פ שיש לו שהות ביום לקיימנה (שם שם, 174). — *ובמשמ' זמן, משך הזמן בכלל: ותחלת החרוש אינו שהות שתי עתות (אהרן בן אליהו הקראי, עץ חיים ד, טו). כל דבר מצוי בלב חכם בלא שהות ובלא זמן נקרא חכמה (ר"י אבן לטיף רב פעלים כט).

***שה"י פה"י**, ר"ת שהות היום, פסח היום (גי' יג:).

***שְׁהִיָּה**, שְׁהִיָּה [2]), ס"נ, מ"ר שְׁהִיּוֹת, — שה"פ מן שָׁהָה, מעשה השוהה והמתמהמה Abwarten; temporisation; biding one's time: בעי

---

[1]) [כך הנקוד במשנ' מנק' ליוורנו, וכן מנקד לוי במלונו ואחרים, אך במסרת הלומדים: שְׁהוּת.]

---

[1]) [ובתיך מימרה ארמית: אילימא סמוך למנחה גדולה אמאי לא, האיכא שהות ביום טובא (שבת ע:).]

[2]) [כן הנקוד בקטעים משניות בנקוד הבבלי.]

רבא, נזיר והוא בבית הקברות מהו, בעי שהייה למלקות או לא (נזיר יז.). בעי רב, צריך שהייה למלקות או אין צריך שהייה למלקות (שבועות יז:). בעי רבא, שהיות מהו שיצטרפו (שם יז.). מה לאדם שכן צריך שהייה בבית המנוגע (חולי' עח:). למה לי שהייה דקתני ושהה (כר תי יג:). — ובפרט, שהית השוחט בשעת שחיטה, הפוסלת את השחיטה: ואלו הן הלכות שחיטה, שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור (חולי' ט.). — ובסהס״א: שאם שהה בין תחילת אכילת השעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף עד שיאכל כל השיעור בתוך כדי שהיית סעודה והיא אכילת חצי ככר (רש״י, יומא פ:). מיסב, שהייה זו בהסיבה שערוה (הוא, ערובי' ד.). שחט מעט ושהה מעט וחזר ושחט מעט ושהה מעט עד שגמר השחיטה ולא שהה בפעם אחת שיעור השהייה, אבל כשתחשוב כל זמן השהיות יצטרף מכוון שיעור שהייה הרי זו ספק נבלה (רמב״ם, שחיטה ג ד). יצא בבצרה והלך מעט ועמד ושהה מעט עד שנצטרף מכל השהיות כדי השתחוויה, במזיד אינו לוקה, בשוגג אינו מביא קרבן מפני שהדבר ספק (הוא, ביאת המקדש ג כד). וכיון שהגיע יום השמיני והוליכו את הנער לב״ה להמול והיה אביו מסתכל לכאן ולכאן אם אליהו ז״ל שם ולא ראהו ועשה אביו שהיות בכאן ומכאן כמו חצי שעה (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, הקדי׳ ג פרק ב, י.). כי מטבע החולה שצריך לשתות סמני׳ לרפואתו וכו׳ נפשו סולדת עליו מלשתותם כי מרים הם ועושה הכנות ושהיות קודם שיניחם אל פיהו (ר״מ פפנהים, יריעות שלמה א, כג).

שַׁהְיָן, ס״ז, — מי שנוהג לשהות ולהאריך הרבה: שנים ממתינין זה לזה בקערה, והוא שלא יהיה שהיין הרבה ושלא יפסיק בדברי שיחה (לידה לדרך א ג).

שחם[1], ממנו שָׁהַם, שֹׁהַם.

שָׁהַם[2], — קל לא נמצא במקורות.

1) [עי׳ שֹׁהַם, הערה.]

2) [פעל שגזר רשב״ג מן שֹׁהַם.]

— פע׳, שָׁהַם, ניכוי מְשֻׁהָם, — מקֻשט כמו באבני שֹׁהַם, ואמר המשורר: תעדה עדי זהב ומיני בדלחים ובכל יקר אבן ספיר מעלפה, כסהר במולדו כתרה עלי ראשה, שהיא משהמת כלה מְיֻשְׁפָּה (רשב״ג, מי זאת, ביאליק-רבניצקי א, 61). ומדבריו משהמים בעת ינוב ועת יפצה (הוא, תנכך, שם, 113).

שֹׁהַם, ס״ז, — שמה של אחת מן י״ב האבנים הטובות שבאפוד הכהן הגדול, כנראה אבן אדמדמת[1]: וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן הַשֹּׁהַם (בראשי׳ ב יב). אבני שֹׁהַם ואבני מלואים לאפד ולחשן (שמות כה ז). ולקחת את שתי אבני שֹׁהַם ופתחת עליהם שמות בני ישראל (שם כח ט). והטור הרביעי תרשיש וְשֹׁהַם וישפה משבצים זהב יהיו במלואתם (שם שם כ). ויעשו את אבני הַשֹּׁהַם מסבת משבצות זהב מפתחת פתוחי חותם על שמות בני ישראל (שם לט ו). בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה ויהלם תרשיש שֹׁהַם וישפה ספיר נפך וברקת וזהב (יחזקי׳ כח יג). לא תסלה בכתם אופיר בְּשֹׁהַם יקר וספיר (איוב כח יו). ובכל כחי הכינותי לבית אלהי וכו׳ אבני שֹׁהַם ומלאים אבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה ואבני שיש לרב (דהי״א כט ב). — ובסהס״א, לפי הבנה שונה: ואשר יקבל אורה (של השמש) קבול שלם יותר, הפנינים והשוהם[2], על הדמיון, והאויר הצח והמים (ר״י הלוי, כוזרי ד טו). אין עושין משקלות לא של ברזל ולא של עופרת ולא של שאר מיני מתכות כאלו מפני שמעלין חלודה ומתחסרין, אבל עושין של צחית סלע ושל זכוכית ושל שוהם וכיוצא בהן (רמב״ם גנבה ח ד). כעבור אור השמש בשהם ובפנינים (עמנואל הרומי, פרוש התורה, Archiv Merx, 372) — ואמר הפיטן: אמוני שלומי ישראל גורתם כשהם נטשתם ונחתם (רי הלל ב׳ יעקב, אמוני שלמי, כליקי מוסף יוה״כ). — ואמר המשורר: והוא לאביונים כמו אב

1) [לא נקבע בברור לאיזו אבן הכונה. התרגומים הקדומים נותנים במקום זה את שמות האבנים Onyx, Sardonyx, Sardius, Beryllion, בירלא, בירליות חלא (של החול), ובמדר״ר: פראלוקין (במק׳ Beryllicum.) והחדשים משוים סַמְתּ, שם אבן אדמה באשורי.]

2) [במקור הערבי: אלבלאר.]

לבנים, וכפיו כענני לעורכי השירים, בזהב וכתמים ושהם ולשמים, בחרף מגשימים וקיץ ממטירים (דונש, דעה לבי, חלוני, ע). ופתי (היין) לו מ־וכה על חכמים במראהו וטוב טעמו וריחו והחבאו בכוסות השהמים (ר״ם הנגיד, התדע את פעלי, הברמן ג, 14). תלהט אש תבניתי צלעי ובת עיני בים דמעה ורומה, אשר היתה כעין ש הם והנה בדם לבי כעין אדם אדמה (רמב״ע, הרדה לנפש. ברודי, קיט). יין כמי אדם בכוס שהם (הוא, הענק ג, שם, של). ילדי ימים על פוך שערי שהם טחו כיום טח (שם ה, שם, שנו). מלב ימשה שהם אמר (שם י, שם, שלה). תחת לבוש קדרות תמצא לבן שהם (ר״י הלוי, לפני כרוב, זמורה ג, 105).

***שהק** ממנו ⁖שְׁהוּק, *שָׁהַק, ⁖שַׁהַק.

***שָׁהַק,** קל לא נמצא במקורות.

—פעי, *שִׁהֵק, — נהק החמור: והוציאוה (את החמור) והיתה משהקת[1]) והולכת עד שהגיעה אצל רבי חנינא בן דוסא וכו׳ שמע בנו קולה (אדר״נ ח, מכטר, נוסחא א, 38).

שו (שָׁו), — מלה מסֻפקה: אל יאמן בשו[2]) נתעה כי שוא תהיה תמורתו (איוי יה לא).

[1]) [בכי״ע וגם בנו״א שבספרים משחקת והנוסחה הרגילה היא משבשת, והמהדיר תקן: מנהקת, אך ברור שהנכון משהקת, כשמוש שַׁהַק a) בערב׳ במק׳ נהק (החמור). וכשמושי הפעל בערב׳ קבעו את הפעל שהק בימינו במשמ׳ הוציא מהפה בלי רצון קול מיחד ומשנה, אגב פרכוס הקרום הפנימי המבדיל בין החזה והבטן, וגזרו ממנו שְׁהוּק, שַׁהַק.]

[2]) [כך הכתיב, אך ברב הספרים קרי שָׁוְא, וגם הנקוד מכֻון בכל מקום לקרי זה ולא לכתיב. אבל המקום קשה (עי׳ בפרושו של העורך), ועל כן היו מדקדקים ופרשנים עברים, שהבינו כאן שָׁו (עי׳ במאמרו של ב. קלאר בס׳ היובל לש. קרוים, 5—9) כש״ע נגזר מן שוה, אולי גם מפני שלא היה בספרים שלפניהם הקרי שָׁוְא, שהנקוד מתכון אליו. ועי׳ *שָׁו.]

a) شهق

***שָׁו,** ש״ז, — דבר שוה ונכון, דבר אמת, Wahrheit; vérité; truth: והוא מחזיק בשוא ומניח השו. ועליו נאמר אל יאמן בשו נתעה וכו׳ (ר״י אית, האמונות והדעות, תחלת ההקדמה). — ואמר המשורר: וסור משמע שוא והאמן[1]) בשו (רסב״ג, שמר לבי, ביאליק־רבניצקי ג, 143). איך רכסי חשק יהי דרך אחי, אשר לא יאמין בשו (רמב״ע, הענק ד, ברודי, סנח). והאמן כי נדיב לב אין כשר ומי לא יאמין בשו (עדרוס אבו אלעאפיה, גן המשלים והחידות, ילין א, 69). וישם השוא אשר נשתו ונחשב כשם השו (למרחא ארבעה אבות נגעים, כ״י וינא, 218, לפי קלאר, ספר היובל לקרוים, 9). אל תאמן נתעה בשוא כי נחשב אל שו (אל חאמן, שם, 321). — ובמשמ׳ שֹׁוִי, מחיר, ואמר המשורר: עניים מצאו מים, עוללים לחם אבירים, שלחן מלא דשן מבלי שו ומחירים (אלחנן בירבי שמריהו, אשרי אדם, JQR 1913, עמ׳ 59).

שוא [2]), ממנו מְשׁוֹאָה (?), מַשּׁוּאָה, שָׁוְא, שׁוֹאָה.

שָׁוְא [3]), ש״ז, — א) שקר וכזב, Trug, Lüge; déception, mensonge; deception, lie: כי שכחני עמי לַשָּׁוְא יקטרו (ירמ׳ יח טו). שָׁוְא ודבר כזב הרחק ממני (משלי ל ח). אם הלכתי עם שָׁוְא ותחש על מרמה רגלי (איוי לא ה). אך שָׁוְא לא ישמע[4]) אל (שם לה יג). — ובפרט עם פעל, אלה, דבר, חזה, קסם, ראה שוא: אין קרא בצדק ואין נשפט באמונה. בטוח על תהו ודבר שָׁוְא[5]) הרו עמל והוליד און (ישע׳ נט ד). יען דברכם שָׁוְא וחזיתם כזב לכן הנני אליכם נאם אדני יי (יחזק׳ יג ח—ט). יען הכאות לב צדיק שקר וכו׳ לכן שָׁוְא לא תחזינה וקסם לא תקסמנה עוד (שם שם כב—כג). בחזות לך שָׁוְא בקסם

[1]) [עי׳ במאמר הנ״ל של קלאר, 7.]

[2]) [עי׳ שָׁוְא, הערות.]

[3]) [היא המלה שַׁוְא a) בערב׳, שפרושה רַע, רֹעַ, וכן בא שרש זה בערב׳ גם בפעל, וכוש׳ סֵיְא, רָשַׁע, ועי׳ בהערות שאחר זו.]

[4]) [הכונה, כנראה: אך שוא מה שאמרת, כי לא ישמע אל.]

[5]) [במגלת ישע׳ מן הגנוזות: שו.]

a) سوء

לך כוב (שם כא לד). ונביאיה טחו להם תפל חזים שוא וקסמים להם כזב אמרים כה אמר אדני יי' ויי' לא דבר (שם כב כח). דברו דברים אלות שוא[1] כרת ברית (הוש' י יד). כי התרפים דברו און והקוסמים חזו שקר וחלמות השוא ידברו הבל ינחמון (זכר' י ב). שוא ידברו איש את רעהו שפת חלקות בלב ולב ידברו (תהל' יב ג). שוא ידבר לבו יקבץ און לו (שם מא ז). העבר עיני מראות שוא (שם קיט לז). אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר (שם קמד ח, יא). נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שביתך (איכ' ב יד). — ובצרופים עם ש"ע, הבלי שוא, חבלי שוא, חזון שוא, מחזה שוא, מנחת שוא, משאות שוא, מתי שוא, נפת שוא, עד שוא, קסום שוא, שמע שוא: לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס (שמות כג א). ולא תענה ברעך עד שוא (דבר' ה ז). לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה היא לי (ישע' א יג). הוי משכי העון בחבלי השוא[2] וכעבות העגלה חטאה (שם ה יח). הנה שם יי' בא ממרחק וכו' להנפה גוים בנפת שוא[3] ורסן מתעה על לחיי עמים (שם ל כז—כח). כי לא יהיה עוד כל חזון שוא ומקסם חלק בתוך בית ישראל (יחזק' יב כד). הלא מחזה שוא חזיתם ומקסם כזב אמרתם ואמרים נאם יי' ואני לא דברתי (שם יג ז). והיה להם כקסום שוא בעיניהם שבעי שבעות להם והוא מזכיר עון להתפש (שם כא כח). משמרים הבלי שוא חסדם יעזבו (יונ' ב ט). לא ישבתי עם מתי שוא ועם נעלמים לא אבוא (תהל' כו ד). כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא יתבונן (איוב יא יא). ויחזו לך משאות שוא ומדוחים (איכ' ב יד). — ולשוא, במשמ' לשקר, נשא את שם האל לשוא: לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא כי לא ינקה יי' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ ז; דבר' ה יא). נקי כפים

1) [עי' הערת המחבר בעמ' 229.]

2) [במגלת ישעיה מן הגנוזות: השו. אמנם בא כאן חבלי השוא (בשבעים: μακρῷ, ארך) בהקבלה אל עבות העגלה (בשבעים: δαμάλεως, העגלה), ועל כן יש שמציעים כאן כעקר: בחבלי השור.]

3) [כפי שהראה ח. א. גינזברג, יש להבין נפה גם נוף בעקר כלשון על.]

ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה (תהל' כד ד). אשר ימרוך למזמה נשוא לשוא עריך[1] (שם קלט כ). — ב) במשמ' אכזבה[2], ומכאן גם במשמ' הבל וריק, Enttäuschung, Nichtiges; désillusionnement, futilité; disappointment, vanity: אם גלעד און אך שוא[3] היו בגלגל שורים זבחו (הוש' יב יב). אמרתם שוא עבד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו (מלא' ג יד). אל יאמן בשו נתעה כי שוא תהיה תמורתו (איוב טו לא). — ובצרוף עם ש"ע, ירחי שוא בהקבלה אל לילות עמל: כעבד ישאף צל וכשכיר יקוה פעלו כן הנחלתי לי ירחי שוא[4] ולילות עמל מנו לי (שם ז ב—ג). — ושוא, לשוא במשמ' תה"פ, חנם: לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו (ירמ' ב ל). ואתי שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי (שם ד ל). נחר מפח מאשתם עפרת לשוא צרף צרוף ורעים לא נתקו (שם ו כט). עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרביתי רפאות תעלה אין לך (שם מו יא). הבה לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם (תהל' ס יג; קח יג). זכר אני מה חלד על מה שוא בראת כל בני אדם (שם פט מח). אם יי' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו אם יי' לא ישמר עיר שוא שקד שומר שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אכלי לחם העצבים (שם קכז א—ב). — מ"ר שאים (?): אדני כמה תראה השיבה נפשי משאיהם[5] מכפירים יחידתי (שם לה

1) [אמנם כל לשון הכתוב קשה.]

2) [כך מתבארת ההוראה הבל וריק של המלה כהתפתחות מזו של שקר וכזב. כי כן בא גם כזב במשמ' אכזבה במקרא, כגון: וטוב רש מאיש כזב (משלי יט כב), שפרושו: טוב לזה שהוא עני כל הימים מאיש מתאוה שסופו אכזבה (עי' בספר העורך משלי שלמה 15 וכו').]

3) [ואולי במשמ' שקר וכזב.]

4) [אין הכונה כאן לירחים במשמ' חדשים, אלא בהקבלה אל לילות עמל, למ"ר מן ירח, כלו' הירח בעלותו בערב לא הביא לי אלא אכזבה.]

5) [במשמ' זו תרגמו השבעים: κακουργία, מעשים רעים, התרג' הארמ' משלתהין, וולג' malignitas, ויש גוזרים את המלה מן שאה. אחרים מגיחים כאן מ"ם במק' שאגים או שאפים, וצ"ע.]

ח). — ואמר בן סירא: טוב למות מחיי שוא ונוחת עולם מכאב נאמן (ב"ס גני' ל יז). — ובגנוזות ממדבר יהודה, גם בכתיב שוו: והמה סוד שוא ועדת בליעל (מגי' גנוז, סוקניק ב. לג). לגזרות יבקעו אפעה ושוא (שם שם, לד). על מטיף הכזב אשר התעה רבים לבנות עיר שוו בדמים ולקים עדה בשקר בעבור כבודה לוגיע רבים בעבודת שוו ולהרותם במ[ע]שי שקר (פשר חבקוק X). — ובתו"מ, שבועת שוא: שבועת שוא חייבין על זדונה מכת (שבוע' ג ז). איזו היא שבועת שוא, נשבע לשנות את הידוע לאדם וכו' (שם שם ח). הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין, אמר בן ננס, כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא (שם ז ה). החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא (ר' ישמעאל, אבי ד ז). ידוע לשנים זהו שבועת שקר, לג' זה שבועת שוא (ר' יוחנן, ירוש' נזר' ג ב). — *תפלת שוא: הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא (ברכ' ט ג). — *אנשים של שוא: אנשים הללו של שוא הם, של תהו הם (חנינא בן אח רבי יהושע, בבלי שם סג.). — ובספה"א, גם במשמ' הבל, בטול: דע שכל הנמצאים לא ימלטו מאחד מארבעה חלקים, או שיהיה עומד בעצמו, או שיהיה עומד בזולתו וכו' או שיהיה עומד בעצמו ובזולתו כאחד, ומן השוא להיות עומד בעצמו ובזולתו, שדבר זה אינו בנמצאים (עולם קטן, הורוין, ח). ואל יעלה בדעתך כי ידיעה זאת תשלם לאדם מאין דרישה וחקירה, שדבר זה שוא ברור (שם שם כח). כי שוא הוא שיתן החסר שלמות לזולתו (שם שם, לח). ובהצטרף הנפש לנפש אחרת ותנפש האחרת תצטרך ג"כ לנפש אחרת וכו' וזה עד לאין תכלית, וזה שוא, ואם זה שוא, גם שוא לווית הנפש גוף (שם שם, לג). ומן הצד האחד יתחייב קדמות החדש, ומן הצד השני יתחייב חידוש הקדמון, ושניהם שוא, ירחיקם השכל (שם שם, נג). וזה תכלית השוא (שם שם, עה). האמת הוא רחב על השוא (ר"י חריזי, מוסרי הפילוסופים ב ג). ואל תמנע האמת מבעליו, כי כל מונע האמת יפתח לו האל שערי השוא (שם ב יב). דע הפעלים נחלקים לפי התבוננות תכליתם על ארבעה חלקים או פעל ריק, או פעל שחוק, או פעל שוא ובטל[1], או פעל נכון ונאה, אך הפעל שיאמר כי הוא שוא הוא הפעל אשר כונת פועלו לתכלית אחת ולא ישיג התכלית ההיא (הוא, מו"נ ג כה). למה לא נשים כל יגיענו ועמלנו וכו' אלא בו עד אשר יגיע לנו מזוני האמת מן השוא (אברהם בן חסדאי, בן המלך והנזיר טז). שהאדם קודם שיוסר ויתחנך ירחיק דברים רבים וכו' וידמה בנפשו שהוא שוא, וכשיוסר בחכמה ויתחנך בנסיונות תסירנה ממנו אותם המחשבות וישובו הדברים אשר היו אצלו שוא אל האמת (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה, ס). ומנדיבות העולם הבא שהוא רחוק מן השוא (עמנואל, מחב' יט, הברמן, 536). — ואמר המשורר: בהביטך בעיני שוא לך הון וקנין רב וממשלה עצומה, והתבונן בהביטך בעיני אמת כי אין לך בכל מאומה (ר"ש הנגיד, בהביטך, בן קהלת עג, ששון, רכו). וסור משמע שוא וכו' ולא תשא לשוא שפתי היקרים (רשב"ג, ספר לבי, ביאליק-רבניצקי ב. 143). מצוף שפת עפר עלי אפי, אחי, ביום אגוע להחיות שו, וקחה לך מפיו לכל אמות וָעֶד, ואם כל דברתיו שוא (רמב"ע, הענק ד, ברודי, סכא). נטעי שוא נטעו וגדל עינם מנשוא (ר"י הלוי, ר"ה, רכח, זמורה ט, 537). דוד על ימינך שים וכום מלא ברכת אדני על שמאלך שו, ושמח והשתעשע ואזנך אל תט למוכיחים בדברי שוא ושמח, והאמן כי נדיב לב אין כשר, ומי לא יאמין בשו (עזרוס אבו אל עאפיה, דוד על ימינך, ילין א, 69). עלי חסד בשם חסד יכנה וגם חרש בשם הרם ארקים, ושם השוא אשר נשתו ונחשב בשם השו ונקשב אל מצוקים (למראות הרבעה רבות נגעים, כ"י וינה, 218, לפי הנחה, ספר היובל לקרויס, 9) אל תאמן נתעה בשוא כי נחשב על שו (אל האמן, שם, 321). ובעת אשר נטעו נטע חשק ושוא, זרע צדקה אהיה זורע (עמנואל, אלה זמני, מחב' ח, הברמן, 27–28). כל נמצא גשמי צריך אל מקום גשמי ימצא בו, אם כן אם המקום נמצא הוא צריך מקום למסבו, גם ילך זה אל לא תכלית היא נמנע על שוא.

[1] [בתרג' ר"ש א"ת: פעולת ריק.]

מצבו (הול, כל כמלח, מחב' כ, עס. 558—559).

שְׁוָא[1]), שְׁוָה, ס"ז, — שם הסימן המרכב משתי נקודות זו על זו, הבא בנקוד הטברני תחת האות או אף בתוכה, והמציין, ברב המבטאים, חסר תנועה או חסר תנועה מלאה: סדר שוא המשרתת לכל האותיות וכו' ואשר תצא בלשון ואשר לא תצא (דקדוקי הטעמים, בער-שטרלק, 12). וכן אם יהיו שתי שוויות בתבה כמו וישמעו וישלחו ויקראו נבראו נשלחה נשמחה (שם, 13, בהערה) ואם באות שני מן התיבה, ויקדם לה שוא נצבה וכו' כמו יפת נוף משוש כל הארץ, הלא ידעו וכו' (שם, 24). ויש געית בשוא ופתחה באות אחת כמו ויעשו, ויש געיה בשני אותות שיש בהם שתי שווית[1]) בתיבה אחת (שם, 31). שוא (התנועה) (רסע"ג, בגוף הערבי של פרושו ליצירה). ודע כי ההא שבלשון שאלה אם יהיה אחריה שוה תהיה דגש כמו הכצעקתה (דונש על רסע"ג 108 d). שתה עי"ן לענות חונה כמו בי"ת (לבנות) והיא נעה ונקודתה לא כנקודת בי"ת לבנות, כי נקודת הבי"ת שתי נקודות בלבד והם הנקראים אצלנו שוא (תשו' תלמידי מנחם 24). מבלי ספק שהיה (ספר התורה) שמור בלבבות בפתחא והקמ"ץ והשבר והנטיה והשו"א והטעמים (ר"י ח"ח, כוזרי ג לח). כי השוא יתחלק לשני חלקים האחת שתהי' תחלת המבטא בראש המלה או בתוכה כשי"ן שמע ומ"ם תשמעון כי השו"א איננו נקרא בעצמו רק בעבור תנועה אחריו או לפניו, ואם התנועה אחריו הנה שו"א מתנועע ואם התנועה לפניו הנו שו"א נח וכו' ואמר רבי יהודה המדקדק כי ראוי לקרוא תי"ו וישת מן היין שו"א מתנועע דבוק עם מלת מן, והנה מה יעשה במלת יפת אלהים, כי אין כח בלשון לחבר שני שואי"ן מתנועעים כי ניקוד אלהים שו"א עם פת"ח קטן, ויאמר החכם הנזכר כי אנשי טברי"א יקראו השו"א המתנועע אם אחריו יו"ד בתנועת החיר"ק יחזיהו ירמיהו ויקראו השו"א שאחריו קמ"ץ גדול כמו ברכה שמרים בפת"ח חטף והטעם שו"א עם פת"ח, ואם אחר השו"א המתנועע אחת מאותיות אהח"ע שהם אותיות הגרון לעולם תהיה תנועת השו"א כפי התנועה הבאה אחריו כגון דעו אפו שיקרא הדל"ת כדמות שור"ק ובמלת דעי כאילו הוא בחיר"ק, ובמלת דעה כאילו הוא בפתח קטן, וכן מנהג מקרא המדקדקי' כאשר אמר באותיות הגרון וביו"ד רק בתנועת השוא שהיא אחר שו"א לא תאבה לו ולא תשמע אליו, כי הנה העברים הוצרכו כאשר התחברו שני שואי"ן מתנועעים להניח השני והניעו גם הראשון בהכנס

---

1) [מקור השם בארמית מזרחית, בקרוב לשם שְׁוַיָּא, במ"ר, שנקרא בו בסורי' אחד מטעמי הפסוק במשפט, שגם צורתו שתי נקודות זו על זו, ועקר הוראת השם כנראה כמו שוא[a]), שוה בשוה, ביחד בערב'. הכתיב שְׁבָא (עי' ערך זה), שבחרו בו כמה ממדקדקי ספרד, אינו מקורי. בהתאם למקורו של השוא, כסימן פסוק, ולא כחלק מנקוד התנועות, אפשר לשער, ששמש הסימן בעקרו כדי לציין לא תנועה מן התנועות ואף לא חסר תנועה, אלא הפסקה במלה לפני הברה חדשה. בשמוש זה הורה השוא למשל, שאין לבטא את הברות השם אברם ביחד, אלא בהפסקה בין שתי ההברות, ובדומה לזה אין לבטא שְׁלמה או בְּני ביחד, אלא יש להפסיק אחרי האות הראשונה. ובעקר אפשר להבין בדרך זו גם את שמו של סימן השכון בערב', כמציין הפסקת מה בתוך הבעת המלה. ולפי זה אפשר כי קרוב סימן השוא במקורו לסימן הסלוק הבא בסוף פסוק. ומתוך מקור כזה נתן באור גם לעובדה זו, כי מה שבטא למעשה עם האות במקום השוא היה שונה לא רק לפי הבדלי המבטאים, אלא לפי שנוי עמדת השוא במלה, כאן כשוא נח בחסר תנועה, וכאן כשוא נע בתנועה קצרה או אף ארכה. ועי' בספרי המדקדקים ובדגמאות המובאות כאן ובערך שְׁבָא על דרכי מבטאו של השוא וסוגיו.

בנקוד העליון בא במק' סימן השוא סימן אחר הנקרא חיטפא, ומכאן בעבר' חטף (עי ערך זה). על מבטאה של המלה שְׁוָא ומקורה הובעו ע"י המדקדקים העברים דעות שונות, כגון אלו שהובאו כאן בדגמאות לשמוש המלה, ובערך שְׁבָא.]

---

a) سوا

---

1) המהדירים נקדו שְׁוָיוֹת, הואיל וחשבו שהכונה לשתי אותיות שוות במלה, והם מביאים בסוגרים תוספת שאינה בכתבי היד: כמו הללו צללו יללת, ואין זה נכון, וצ"ל שְׁוָיוֹת כמ"ר מן שְׁוָא. ועי' בדברי נ. ברגגרין, לשוננו יז, עמ' 177.]

אחת מאותיות בוכ״ל שהם משרתים לטעם כמו בְּשִׁמְעוֹן כְּשִׁמְעוֹן לְשִׁמְעוֹן וְשִׁמְעוֹן אמ״ו לִרְאוּבֵן בִּרְאוּבֵן כִּרְאוּבֵן והנה השו״א השני נח נראה ואם היה יו״ד יעלימוהו כמו בִּימִינוֹ כִּימִינוֹ לִימִינוֹ גם המ״ם מִימִינוֹ אש דת למו, גם הוא״ו וִימִינְךָ תסעדני וכו׳ ודע כי מלת שו״א מגזרת נִשְׁתָּוָה כי היא כנגד הגלגל העליון שיש לו תנועה אחת שוה (רחב״ע, לחות, א:—ג.) שוא נח ונע (הוא, מא כי לשון הקדש, הנחים והנעים). לא יתכן התחברות שני שואין נעים (שם, המוזין). דרך ידיעת השוא נחלק לשני מחלקות אחד נח ואחד נד, סמני הנח שהוא מישב את האות ומניחו ומושכו עם המלך שלפניו כמו יִשְׂרָאֵל, השוא שתחת השין נח והיא נמשכת עם היוד במלך היוד והיא החרק וכו׳ והשוא הנד נמשך עם האותיות שלאחריו כמו וַיִּשְׁכְּבוּ השוא שתחת השין נח לפי כך הוא נמשך עם היוד והשוא שתחת הכף הוא נד לפיכך הוא נמשך עם שלאחריו (הורית הקורא, 60—61). כל אות שיהיה תחתיו שוא והיה סמוך לאחד מאותיות אהחע יצא אותו השוא במלך שהוא תחת אות אהחע הסמוך והוא כמלך חטף קל כמו וְאִם-כֹּכָה, יצא הואו בחרק חטף, ואם יש עם השוא געיה יצא בחרק בשוה כמו וְאִם יותר, נקרא כאלו הוא נקוד וְאִם, וכן וְאָמְרוּ-לִי יצא השוא בקמץ חטף, ואם יש עמו געיה יצא כמלך בשוה כאלו הוא וְאָמְרוּ וכו׳ כל שוא שיהיה על אות חוץ מאותיות אהחע וסמוך לאותו האות יוד יצא היוד במלכו ויצא השוא הסמוך לו בחרק קל לעולם וכו׳ ואם יש עמו געיה יצא בחרק שלם כמו כי בְּיַד אשה, כאלו היא בִּיַד [1]) (שם 61—63). שאלה איך יכתב שוא או שבא וכו׳ כפי טעם הכותב שוא הוא היות שתי נקודות זו על גב זו מצבות ועומדות בשווי מנקדות וכו׳ הכותב שבא ומה טעם יש בו נאמר לו יתכן היותו על מכתב זה נגזר מלשון שבי וכו׳ יען היותו פעם שובה ופעם נשבת וכו דבר אחר על השוא, דע כי נקרא שוא וכו׳ כי הוא משוה למלכים ולקוראים בם (יוסף הקוסטנדיני, עדת דבורים, Zur Masoret. Grammatik, Kurt Lewy, לט).

---

1) [כל השיטה הזאת מפורשת בדגמאות מרבות בספר זכרון לר״י קמחי, עמ׳ 18.]

השוא יש בקריאתה שמנה כללים, הכלל הראשון כל שוא נע שאחריו אוז גרונית תנועתו נוטה לתנועת האות רגרונית ההיא וכו׳ (ר״א דבלמס, מקנה אברם, במשיגי הנקודות בהרכבם). וזה טעם השם „שוא״, שלא יטעה בה ההמון שהיא ג״כ איזו תנועה חדשה, יורה שמה זה שהיא לשוא ולחנם, ורק לאות על חריקות (אד״ס, יתרון לאדם, תלמוד לשון עברי, 8). וכן יאמר ההמון רֵצֵה תחת רְצֵה, ישֵׂמְחוּ תחת יִשְׂמְחוּ, ויקראו את הסדר רְאֵה בשם רֵאֵה, ואת השְּׁוָא עצמו בשם שֵׁוֵא — וממה שלא יטוהו במבטאם לתנועה אחרת, מוכח כי הוא בטבע ממין הציר״ה והסגו״ל; וכן יעתיקוהו כל סופרי העמים בסגו״ל, כנודע (שם שם). — ובמליצה, ואמר המשורר: לך הרוזנים כשוא [1]) ואמנם כמו שבע נקדות [2]) את במלים (אלעזר בן יעקב הבבלי, לך הרוזנים, דיואן, ברודי, לד).

א. שׁוֹאָה [3]), שֹׁאָה, ש״נ, סמי׳ שֹׁאַת [4]), —שמה ושאיה, חרבן ריק ותהו ; Verwüstung, Zerstörung : dévastation, destruction; devastation, destruction

ומה תעשו ליום פקדה וּלְשׁוֹאָה ממרחק תבוא (ישע׳ י ג). ובא עליך רעה לא תדעי שחרה ותפל עליך הוה לא תוכלי כפרה ותבא עליך פתאם שֹׁאָה לא תדעי (שם מז יא). ועלית כַּשֹּׁאָה תבוא כענן לכסות הארץ תהיה (יחזק׳ לח ט). יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שֹׁאָה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל (צפנ׳ א יה). תבואהו שׁוֹאָה לא ידע ורשתו אשר טמן תלכדו בשואה [5]) יפל בה (תהל׳ לה ח). בבא כְשׁוֹאָה [6]) פחדכם ואידכם כסופה יאתה בבא עליכם צרה וצוקה (משלי א כז). אל תירא מפחד פתאם וּמִשֹּׁאַת רשעים כי תבא (שם ג כה). כפרץ רחב יאתיו תחת שֹׁאָה התגלגלו (איוב ל יד).

---

1) [ז״א כשוים לך. עי׳ במאמר העורך, לשוננו יא, 276].

2) [ז״א כמלך בין המלכים.]

3) [מן א. שָׁאָה.]

4) [על מִשֹּׁאֵיהֶם (תהל׳ לה יז) עי׳ ערך שְׁיָא והערה שם (עמ׳ 6927).]

5) [במקום זה הנכון כדעת אחרים: בְּשׁוּחָה.]

6) [כך קרי; כתיב: כשאוה.]

להשביע שאה ומשאה ולהצמיח מצא דשא (שם לח כז). — ובסהמ"א: כי יבחרני מיתר שכני לצפני בסכה מרכסי מהומות מקריות, מרגשי שואות רצוניות (ר"י הפניני, בחינת עולם יג). שהחכם החוטא תבואהו שואת העונש מצד תאותו לא מצד חכמתו (דוד ברי"ע בן בילה, יסודות המשכיל, דברי חכמים, כח). — ואמר הפיטן: אהה לחטאים האלה בנפשותם, טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם, כי תבל שואות וגיליה תלאות (רמב"ע, החרסים סמעו, מחזור ספרדים ליו"כ). — ואמר המשורר: ירקב בקנאות, ויועד בשנאות, לשואות ומשואות, ומספד תמרורים (דונש, לדורש החכמות, אבוני, שם). ויש שואה בתוך טובה תבואה, ויש טובה מגוללה בשואה (ר"ש הנגיד, החרגז, בן משלי, אברמסון, 110). ימלא ימיך ושם נס לשמך ויעביר קמיך בשואות ועברות (רסב"ג, ואומר אל חמשה, ביאלק-רבניצקי א, 141). הרמות ימיני על חילי מצוקים גברו עלי ושואות (רמב"ע, אגרת אמת על הזמן, אוצר טוב, ברלינר, 1881). ותנשי כצביה שואתך ועתות שלוי תארבי לביא (ר"י הלוי, נפשי אם, זמורה ע, 570)

ב. **שׁוֹאָה**, ש"נ, — כמו שְׁוָא: והמה לְשׁוֹאָה יבקשו נפשי יבאו בתחתיות הארץ (תהל' סג י).

שְׁוָאִי, ת"ז, — שיך לשוא, מסמן בשוא: ובהתחברם עם הכנויים תשוב פא הפעל הקמוצה שואית (רד"ק, מכלול, הפעלים, ליק, כה.). ע"כ לא יתכן להיות האות השואית מרגשת במבטא לבדה (בן-זאב, תלמוד לשון עברי, מבוא, כלל ז).

שוב[1], ממנו *הֵשַׁב, *הֲשָׁבָה, *הִשָּׁבוֹן, ״הִשְׁתּוֹבְבוּת, *מָשׁוֹב[2], מְשׁוּבָה[3], ״מְשִׁיבָת, שְׁבוּת, שְׁבִית, א. שׁוּב, ב. *שׁוּב, שׁוּבָה, ״שׁוֹבְבוּת, שִׁיבָה, תְּשׁוּבָה.

א. **שׁוּב**, פ"ע, שָׁב, שָׁבָה, שַׁבְתָּ, שַׁבְתְּ, שַׁבְתִּי, שָׁבוּ, שַׁבְתֶּם, שַׁבְנוּ, שָׁב, שָׁבָה, שָׁבִים, שָׁבֵי, שָׁבֵיהָ, שׁוּבִי, שׁוּב, שׁוּב, שׁוּבִי, שׁוּבִי, שׁוּבֵנִי, שׁוּבְךָ, שׁוּבֶךָ, שׁוּבְכֶם, שׁוּבוֹ, שׁוּבוֹ, שׁוּב, שׁוּב, שׁוּבָה, שׁוּבָה, שׁוּבֵנוּ, שׁוּבִי, שׁוּבִי, שׁוּבוּ, שׁוּבוּ, שֹׁבְנָה, אָשׁוּב, אָשׁוּב, אָשׁוּבָה, תָּשׁוּב, תָּשׁוּב, תָּשֹׁב, תָּשׁוּבִי, יָשׁוּב, יָשׁוּב, יָשֹׁב, יָשֹׁב, יָשָׁב, תָּשׁוּב, תָּשֹׁב, נָשׁוּב, נָשׁוּב, נָשָׁבָה, נָשׁוּבָה, תָּשׁוּבוּ, תָּשֻׁבוּ, תְּשׁוּבוּן, תְּשֻׁבוּן, תְּשׁוּבֶן, תְּשֻׁבֶינָה, יָשׁוּבוּ, יָשֻׁבוּ, יְשׁוּבוּן, יְשֻׁבוּן, תָּשֹׁבְןָ, תָּשֹׁבְנָה, — שָׁב האדם, האל, וכדו' ממקום או מאדם, מעליו, מאחריו, למקום או אל מקום או אדם, שב עליו, עָדיו, שָׁב מצרים, מצרימה, הֵנָּה וכדו', הלך בדרך שהלך בה מקדם בכוון הפוך, חזר, zurückkehren—kommen; retourner, revenir; to return, come back: וַיָּשֻׁבוּ המים מעל הארץ הלוך וָשׁוֹב (בראשי' ח ג). ויצא יצוא וָשׁוֹב (שם שם ז). וַתָּשָׁב אליו אל התבה (שם שם ט). וַיָּשֻׁבוּ ויבאו אל עין משפט הוא קדש (שם יד ז). ודור רביעי יָשׁוּבוּ הנה (שם טו טז). וַיָּשָׁב אברהם אל נעריו (שם כב יט). שׁוּב אל ארץ אבותיך ולמולדתך (שם לא ג). וילך וַיָּשָׁב לבן למקמו (שם לב א). וַיָּשָׁב יוסף מצרימה הוא ואחיו (שם נ יד). וירכבם על החמר וַיָּשָׁב ארצה מצרים (שמות ד כ). וְשָׁב אל המחנה (שם לג יא). שׁוּב אל בלק וכה תדבר (במד' כג ה). וישבו שם שלשת ימים עד שָׁבוּ הרדפים (יהוש' ב כב). והוא שָׁב מן הפסילים אשר את הגלגל (שפט' ג יט). אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בְּשׁוּבִי מבני עמון (שם יא לא). וַיָּשָׁב מימים לקחתה (שם יד ח). ויהי כאשר שָׁב שאול מאחרי פלשתים וכו' (ש"א כד ב). ויואב שָׁב מאחרי אבנר (ש"ב ב ל). וְשַׁבְתֶּם מאחריו ונכה ומת (שם יא טו). ויואב שָׁב ירושלים אל המלך (שם כ כב). ומשם שָׁב שמרון (מ"ב ג כה). ושמע שמועה וְשָׁב לארצו[1] (שם יט ז). וְשָׁבוּ מארץ אויב (ירמ' לא טו). וְשָׁבוּ בנים לגבולם (שם שם טז). וְשָׁב אפרים מצרים ובאשור טמא יאכלו (הוש' ט ג). ויתר אחיו יְשׁוּבוּן על בני

---

[1]) [שרש זה בא ברֹב השפות השמיות, והוא באוגרית' ובערב' הדרומית והצפונית ת'וב a), בארמ' ובסור' תוב, אבל אינו באשור', ובמקומו בא שם לכל שמושיו השרש תור (תָּר).]

[2]) [צורה זו כשם הפעל מן שוב נתגלתה במגלות הגנוזות של יריחו: ואחר יתקעו להם הכוהנים בחצוצרות המשוב ובאו ליד המערכה הראישונה (מלחמת בני אור בבני חשך, דף ז, מגילות גנוזות, סוקניק א, כה). ירננו כולם את תהלת המשוב (שם דף יג, שם, כד). וכך צריך לקרא בהקבלה אל חצוצרות המקרא וכדו' (שם) ולא כפי שנדפס בהעתקה: המשיב.]

[3]) [עי' גם הערת המחבר בעמ' 8361.]

[1]) [בישע' לז: אל ארצו.]

a) ثوب

ישראל (מיכ' ח ג). ועדת לאמים תסובבך ועליה למרום שובה[1] (תהל' ז ח). ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב והמה באו בית לחם (רות א כב). בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני (אסת' ב יד). ובא במלכות מלך הנגב ושב אל אדמתו (דני' יא ט). — ובהשאלה, שב הגבול, נטה, פנה: ושב (הגבול) מזרח השמש בית דגן ופגע בזבולן וכו' ויצא אל כבול משמאל (יהוש' יט כז). ושב הגבול הרמה ועד עיר מבצר צר ושב הגבול חסה ויהיו תצאתיו הימה מחבל אכזיבה (שם שם כט). — ושב מעשות דבר, שב למקומו לאחר שעשה את הדבר: אחרי שובו מהכות את כדרלעמר (בראש' יד יז). וישבו מתור הארץ (במד' יג כה). בשוב דוד מהכות את הפלשתי (ש"א יח ו). וישב שאול מרדף אחרי דוד (שם כג כח). ודוד שב מהכות את עמלק (ש"ב א א). ויעש דוד שם בשבו מהכותו את ארם בגיא מלח (שם ח יג). — ושב לדרכו: וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה (בראש' לג טז). לך שוב לדרכך מדברה דמשק (מ"א יט יה). — ושב בדרך אשר הלך בה: ולא תשוב בדרך אשר הלכת (שם יג ט). בדרך אשר בא בה ישוב (ישע' לז לד). — ושב אחור, אחורנית: הלך הצל עשר מעלות אם ישוב עשר מעלות וכו' לא כי ישוב הצל אחרנית עשר מעלות (מ"ב כ ט–י). בשוב אויבי אחור יכשלו ויאבדו מפניך (תהל' ט ד). אז ישובו אויבי אחור ביום אקרא (שם נו י). גם היא נאנחה ותשב אחור (איכ' א ח). — והלך לשוב, נתן ראש לשוב, נתן ראש ושב: בלכתך לשוב מצרימה (שמות ד כא). נתנה ראש ונשובה מצרימה (במד' יד ד). ויקשו את את ערפם ויתנו ראש לשוב לעבדתם (נחמי' ט יז). — ושב עם פלוני, שב ובא את פלוני: ושוב עמי ואשתחוה לייי (ש"א יה כו). לא אוכל לשוב אתך ולבוא אתך (מ"א יג טז). — ושב לביתו, למקומו: ואברהם שב למקמו (בראש' יח לג). וילך וישב לבן למקמו (שם לב א). ושבה אל בית אביה כנעוריה (ויקר' כב יג). מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו (דבר' כ ה). שלחו את ארון

1) [אך אולי המכון: ועלה למרום שבה, כלשון תהל' סח יט: עלית למרום שבית שבי.]

אלהי ישראל וישב למקומו (ש"א ה יא). לא תעלו ולא תלחמון עם אחיכם בני ישראל שובו איש לביתו (מ"א יב כד). אלך אשובה אל מקומי (הוש' ה טו). לא ישוב עוד לביתו (איוב ז י). לכנה שבנה אשה לבית אמה (רות א ח). — ושב בשלום, שב לביתו בשלום: ושבתי בשלום אל בית אבי (בראש' כח כא). בשובי בשלום אתץ את המגדל הזה (שפט' ח ט). שבה העיר בשלום (ש"ב יט כז). אם שוב תשוב בשלום לא דבר יי' בי (מ"א כב כח). והאכילהו לחם לחץ ומים לחץ עד שובי בשלום (דה"ב יח כו). — ושב והלך בשלום: ועתה שוב ולך בשלום (ש"א כט ז). — ושב ללכת: וישמעו את דבר יי' וישובו ללכת[1] כדבר יי' (מ"א יב כד). כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא (קהל' ה יד). — ושב על סביבותיו: סובב סבב הולך הרוח ועל סביבתיו שב הרוח (שם א ו). — ושב ריקם: קשת יהונתן לא נשוג אחור וחרב שאול לא תשוב ריקם (ש"ב א כב). כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם (ישע' נה יא). באו על גבים לא מצאו מים שבו כליהם ריקם (ירמ' יד ג). חציו כגבור משכיל לא ישוב ריקם (שם נ ט). — ושב לא על, ללא הועיל[2]: ישובו לא על היו כקשת רמיה (הוש' ז טז). — ושב נכלם, בבשת פנים: אל ישב דך נכלם (תהל' עד כא). וישב (מלך אשור) בבשת פנים לארצו (דה"ב לב כא). — ושב הכסף: על דבר הכסף השב באמתחתינו בתחלה אנחנו מובאים (בראש' מג יח). — ובלי השלמה: כי עתה שבנו זה פעמים (שם שם י). שבו בירחו עד יצמח זקנכם ושבתם (ש"ב י ה). בא המלאך עד הם ולא שב (מ"ב ט יח). יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב (ישע' מה כג). שבו נא אל תהי עולה ושבו[3] עוד צדקי בה (איוב ו כט). שובי שובי[4] השולמית שובי שובי ונחזה בך (שה"ש ז א). ושבו

1) [בדהי"ב יא ד: מלכת אל ירבעם.]

2) [זאת משמ' הצרוף, וכן גם זו של אל־על (כמו אל־על): ואל על יקראהו יחד לא ירומם (הוש' יא ז).]

3) [כך קרי; כתיב: ו ש ב י .]

4) [כמבואר לאחרונה בספרו של העורך, הלשון והספר ב, עמ' 385, שיכות לפסוק זה גם האותיות האחרונות של הפסוק שלפניו, בקריאה: בת עמינדב שובי, שובי השולמית וכו'.]

העבים אחר הגשם (קהל' יב ב). — ובצרופים זוגיים, גם במשמ' הליכה ושיבה חוזרת כמה פעמים, הלך ושב, יצא ושב, עבר ושב, רץ ושב: ויצא יצוא וָשׁוֹב (ברא' ח ז). עברו וָשׁוּבוּ משער לשער במחנה (שמות לב כז). ודוד הלך וָשָׁב מעל שאול (ש"א יז טו). והחיות רצוא וָשׁוֹב [1] כמראה הבזק (יחזק' א יד). ונתתי את הר שעיר לשממה ושממה והכרתי ממנו עבר וָשָׁב (שם לה ז). והארץ נשמה אחריהם מעבר וּמִשָּׁב (זכר' ז יד). וחניתי לביתי מצבה מעבר וּמִשָּׁב (שם ט ח). — הלך ושב, במשמ' הליכה אחת בלבד: אל תאמר לרעיך לך וָשׁוּב ומחר אתן ויש אתך (משלי ג כח). — ובמשמ' של שיבה ממשכת אחת: וַיָּשֻׁבוּ המים מעל הארץ הלוך וָשׁוֹב (ברא' ח ג). — ובפתגם: ככלב שָׁב על קאו כסיל שונה באולתו (משלי כו יא). — והעבים אחר הגשם: עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים וְשָׁבוּ העבים אחר הגשם (קהל' יב ב). — ועל מות האדם, שב האדם אל העפר, אל האדמה, שאולה וכדו': כי עפר אתה ואל עפר תָּשׁוּב (ברא' ג יט). יָשׁוּבוּ רשעים לשאולה (תהל' ט יח). תסף רוחם יגועון ואל עפרם יְשׁוּבוּן (שם קד כט). תצא רוחו יָשֻׁב לאדמתו (שם קמו ד). ערם יצתי מבטן אמי וערם אָשׁוּב שמה [2] (איוב א כא). יגוע כל בשר יחד ואדם על עפר יָשׁוּב (שם לד טו). הכל היה מן העפר והכל שָׁב אל העפר (קהל' ג כ). כאשר יצא מבטן אמו ערום יָשׁוּב ללכת כשבא (שם ה יד). וְיָשֹׁב העפר על הארץ כשהיה והרוח תָּשׁוּב אל האלהים אשר נתנה (שם יב ז). — הלך ולא שב, ובתאור הַשְּׁאוֹל כארץ או כדרך שאין לשוב ממנה [3]: ויזכר כי בשר המה רוח הולך ולא יָשׁוּב (תהל' עח לט). כל באיה לא יְשׁוּבוּן ולא ישיגו ארחות חיים (משלי ב יט). בטרם אלך ולא אָשׁוּב אל ארץ חשך וצלמות (איוב י כא). וארח לא אָשׁוּב אהלך (שם טז כב). — ובנגוד לכך, שבה רוחו של

1) [עי' בהערה עמ' 6694.]

2) [כאלו בתערובת של שתי תמונות קרובות בענין: א) ערם יצאתי וערם אשוב, ב) מעפר יצאתי ושמה אשוב.]

3) [בכנוי האכדי לארץ המתים: אֶרְצַת לָא תָר, ארץ ללא שוב.]

אדם אליו וכדו': וישת וַתָּשָׁב רוחו ויחי (שפט' טו יט). ויאכל וַתָּשָׁב רוחו אליו (ש"א ל יב). תָּשָׁב־נא נפש הילד הזה על קרבו (מ"א יז כא). — ושב הממכר אל קונהו, והאדם אל אחזתו וכדו': וְשַׁבְתֶּם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תָּשֻׁבוּ (ויקרא כה י). בשנת היובל יָשׁוּב השדה לאשר קנהו מאתו (שם כז כד). וְשַׁבְתֶּם איש לירשתו (דברי ג כ). וַתָּשֹׁבְנָה הערים אשר לקחו פלשתים וכו' (ש"א ז יד). עתה תָּשׁוּב הממלכה לבית דוד (מ"א יב כו). יפקד יי' את צר וְשָׁבָה לאתננה (ישע' כג יז). כי המוכר אל הממכר לא יָשׁוּב וכו' כי חזון אל כל המונה לא יָשׁוּב וכו' (יחזק' ז יג). וכי יתן מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד שנת הדרור וְשָׁבַת לנשיא (שם מו יז). — ושב מעשה האדם והדם ששפך בגמול לו, בראשו וכדו': וְשָׁבוּ דמיהם בראש יואב ובראש זרעו (מ"א ב לג). כאשר עשית יעשה לך גמלך יָשׁוּב בראשך (עבד' א טו). יָשׁוּב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד (תהל' ז יז). ישוב [1] הרע לשררי (שם נד ז). מפרי פי איש ישבע טוב וגמול ידי אדם ישוב [1] לו (משלי יב יד). — ושב הגבול: (ועלה גבולם וכו') וְשָׁב משריד קדמה מזרח השמש (יהוש' יט יב). — ב) בהשאלה במשמ' מוסרית, שב האדם והעם אל האלהים, לאלהים, עד אלהים וכדו' [2], חזר אליו בתשובה, היטיב את מעשיו ואת דרכו: וְשַׁבְתָּ עד יי' אלהיך ושמעת בקלו (דב' ד ל). אשר יחטאו לך וְשָׁבוּ אליך והודו את שמך והתפללו וכו' (מ"א ח לג). וְשָׁבוּ והתחננו אליך בארץ שביהם לאמר חטאנו והעוינו רשענו וְשָׁבוּ אליך בכל לבבם ובכל נפשם וכו' והתפללו וכו' (שם שם מז—מח). וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שָׁב אל יי' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו (מ"ב כג כה). שאר יָשׁוּב שאר יעקב אל אל גבור (ישע' י כא). ונגף יי' את מצרים נגף ורפוא וְשָׁבוּ עד יי' ונעתר להם ורפאם (שם יט כב). שׁוּבוּ לאשר העמיקו סרה בית ישראל (שם לא ו). מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שׁוּבָה אלי כי גאלתיך (שם מד כב). ואמר אחרי עשתה את כל אלה אלי

1) [כך קרי; כתיב יָשִׁיב.]

2) [בהושי' יב ז כתוב: ואתה באלהיך תָּשׁוּב, אבל כדעת רבים הכונה כנראה: באהליך תֵּשֵׁב.]

תָּשׁוּב ולא שָׁבָה (ירמ׳ ג ז). אם תָּשׁוּב ישראל נאם יי׳ אלי תָּשׁוּב (שם ד א). לא יתנו מעלליהם¹) לָשׁוּב אל אלהיהם כי בנים זרים ילדו (הוש׳ ה ד). שׁוּבָה ישראל עד יי׳ אלהיך (שם יד ב). ולא שַׁבְתֶּם עדי (עמו׳ ד ו). יזכרו וְיָשֻׁבוּ אל יי׳ כל אפסי ארץ (תהל׳ כב כח). אם תָּשׁוּב עד שדי תבנה תרחיק עולה מאהליך (איו׳ כב כג). נחפשה דרכינו ונחקורה וְנָשׁוּבָה עד יי׳ (איכ׳ ג מ). כי בְּשׁוּבְכֶם על יי׳ אחיכם ובניכם לרחמים לפני שוביהם (דהי״ב ל ט). — ובלי השלמה, שב במשמ׳ חזר בתשובה: שׁוּבָה משבה ישראל וכו׳ שׁוּבוּ בנים שובבים (ירמ׳ ג יב–יד). — וביו׳ שָׁב, במשמ׳ שב אל האל: ציון במשפט תפדה וְשָׁבֶיהָ²) בצדקה (ישעי׳ א כז). — ובתוך שם עצם פרטי: אתה ושאר יָשׁוּב בנך (שם ז ג). — ושב האלהים אל עמו, לעמו: שַׁבְתִּי לירושלם ברחמים (זכר׳ א יז). שַׁבְתִּי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם (שם ח ג). — ולהפך, שב האדם מאחרי האלהים וכדו׳, סר מעליו: מה המעל הזה אשר מעלתם באלהי ישראל לָשׁוּב היום מאחרי יי׳ (יהוש׳ כב טז). כי אם שׁוֹב תָּשׁוּבוּ ודבקתם ביתר הגוים וכו׳ (שם כג יב). כי שָׁב מאחרי ואת דברי לא הקים (ש״א טו יא). אבי תקראו לי ומאחרי לא ת ש ו ב ו³) (ירמ׳ ג יט). — ושב האל מאחרי האדם: ולא יראה בך ערות דבר וְשָׁב מאחריך (דבר׳ כג טו). — ג) ושב מעצתו, שב מטוב, מרע, מדעתו, מחרונו וכדו׳, נחם מהם ועזב אותם: שׁוּב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך (שמות לב יב). פציתי פי אל יי׳ ולא אוכל לָשׁוּב (שפטי׳ יא לה). אחר הדבר הזה לא שָׁב ירבעם מדרכו הרעה (מ״א יג לג). אך לא שָׁב יי׳ מחרון אפו הגדול (מ״ב כג כו). על כי דברתי זמתי ולא נחמתי ולא אָשׁוּב ממנה (ירמ׳ ד כח). החזיקו בתרמית מאנו לָשׁוּב (שם ח ה). כי הזהרת רשע ולא שָׁב מרשעו ומדרכו הרשעה וכו׳ וּבְשׁוּב צדיק מצדקו ועשה עול וכו׳ (יחזק׳ ג יט–כ). אם אחפץ במות הרשע כי אם בְּשׁוּב רשע מדרכו וחיה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מדרכיכם הרעים (שם לג יא). מי יודע יָשׁוּב ונחם האלהים וְשָׁב מחרון אפו ולא נאבד (יונ׳ ג ט). — ובצרוף

¹) [אולי צ״ל: לא יתנום עַלְלֵיהֶם.]

²) [הכונה: וְשָׁבָה בצדקה, עי׳ בדברי העורך, הלשון והספר ב, 420.]

³) [קרי: תִּקְרְאִי, תָשׁוּבִי.]

שבכינ׳ פוע׳ ופעו׳, שָׁבֵי פשע, שׁוּבֵי מלחמה, ששבו מפשעם, שחזרו מן המלחמה: ובא לציון גואל וּלְשָׁבֵי פשע ביעקב (ישעי׳ נט כ). ממול שלמה אדר תפשטון מעברים בטח שׁוּבֵי¹) מלחמה (מיכ׳ ב ח). — ובנגוד, שב אדם על עֲוֹנוֹ, הוסיף לחטא: שָׁבוּ על עונת אבותם הראשנים אשר מאנו לשמוע את דברי (ירמ׳ יא י). — ובשנוי הנושא, שבה חמת האדם, כמו שב האדם מחמתו: וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תָּשׁוּב חמת אחיך עד שׁוּב אף אחיך ממך ושכח את אשר עשית לו (ברא׳ כז מד–מה). בכל זאת לא שָׁב אפו ועוד ידו נטויה (ישעי׳ ה כה). כי לא שָׁב חרון אף יי׳ ממנו (ירמ׳ ד ח). ארפא משובתם אהבם נדבה כי שָׁב אפי ממנו (הוש׳ יד ה). יָשָׁב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר קדשך (דני׳ ט טז). ובהכנעו שָׁב ממנו אף יי׳ ולא להשחית לכלה (דהי״ב יב יב). — ד) ושב ועשה האדם דבר, שב לעשותו וכדו׳, עשה את הדבר אחר כך, עוד פעם, nachher, nochmals tun; faire plus tard, de nouveau; to do afterwards, again: אָשׁוּבָה ארעה צאנך אשמר (ברא׳ ל לא). שֻׁבוּ שברו לנו מעט אכל (שם מג ב). והיה בשבתך חוץ והפרתה בה וְשָׁבְתָּ וכסית את צאתך (דבר׳ כג יד). לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לָשׁוּב לקחתה להיות לו לאשה (שם כד ד). וְשׁוּב מל את בני ישראל שנית (יהוש׳ ה ב). ויפצר בו חתנו וַיָּשָׁב וילן שם (שפטי׳ יט ז). לא קראתי שׁוּב שכב (ש״א ג ה). וַיָּשָׁב וישלח שר חמשים שלשים וחמשיו (מ״ב א יג). ועוד בה עשיריה וְשָׁבָה והיתה לבער (ישעי׳ ו יג). אם תבעיון בעיו שֻׁבוּ אתיו (שם כא יב). ונשחת הכלי וכו׳ וְשָׁב ויעשהו כלי אחר (ירמ׳ יח ד). שׁוּב קח לך מגלה אחרת (שם לו כח). לכן אָשׁוּב ולקחתי דגני בעתו (הוש׳ ב יא). לא אָשׁוּב לשחת אפרים (שם יא ט). יָשׁוּב ירחמנו יכבש עונתינו (מיכ׳ ז יט). וְשַׁבְתֶּם וראיתם בין צדיק לרשע (מלא׳ ג יח). הלא אתה תָּשׁוּב תחיינו (תהל׳ פה ז). כל יְשֻׁבוּן לכסות הארץ (שם קד ט). לא תָשׁוּב עיני לראות טוב (איוב ז ז). וְתָשֹׁב תתפלא בי (שם י טז). אך בי יָשֻׁב יהפך ידו כל היום (איכ׳ ג ג). — ה) במשמ׳ שב והיה, חזר והיה כאשר היה וכדו׳, wieder werden; redevenir;

¹) [אמנם יש מציעים: שָׁבֵי מלחמה.]

ויוצאה מחיקו: to become again, once more
והנה שָׁבָה כבשרו (שמות ד ז). ורחצת שבע פעמים
בירדן וְיָשֹׁב בשרך לך וטהר (מ״ב ה י). וַיָּשָׁב בשרו
כבשר נער קטן ויטהר (שם שם יד). כי עד צדק
יָשׁוּב משפט (תהל׳ צד יה). — ובמשמ׳ נהפך, נשתנה,
sich verwandeln; se changer, transformer; to change, transform: וְשָׁב לבנון לכרמל והכרמל ליער
יחשב (ישע׳ כט יז). — ז) בצרוף שׁוּב שְׁבוּת, שׁוּב שְׁבִית,
במשמ׳ השיב לקדמותו, קומם [1], wiederherstellen; rétablir; restore: וְשָׁב יי׳ אלהיך את שבותך ורחמך
ושב וקבצך מכל העמים וכו׳ (דבר׳ ל ג). בְּשׁוּבִי את
שבותיכם לעיניכם אמר יי׳ (צפני׳ ג כ). שׁוּבָה יי׳ את
שבותנו כאפיקים בנגב (תהל׳ קכו ד). ועי׳ שְׁבוּת,
ב. שְׁבִית. — ובתו״מ: האומר אחטא ואשוב
אחטא ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה
(יומ׳ ח ט). שיטול את דמיו מפני תקנת השבים
(גיט׳ ה ה). ושוב יום אחד לפני מיתתך (ר׳ אליעזר,
אבות ב י). השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו,
לא שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו
(ר״ש, הורי׳ ב.). תשובי לתשוקתך, תשובי
לתשוקת אישך (מד״ר בראשי׳ כ). ונטל ככר ואכלה
ושבת נפשו עליו (שם ויקר׳ לד). ואכל מן פירותיו
ושתה מן המעיין וערב לו ושבת נפשו עליו
(ר׳ יוחנן, שם במדי׳ ב). ועכשיו שניתנה לי רשות לא
אגביה את קולי ותשוב נפשי עלי (שם שם ד).
וראה בו שושנה אחת של ורד ונטלה והריח בה
ושבת נפשו עליו (שם שה״ש, כשושנה בין החוחים).
שהיתה ספיקא בידך לשוב ואילו שבתה היה
טוב לך (שם קהל׳, מעוות לא יוכל לתקן). — *עובר
ושב, עוברים ושבים [1], הולכי דרך: שלא יהו עוברין
ושבין אומרין ראו פלוני שקצר שדהו וכו׳
(תוספת׳ פאה א ו). שהקריא אברהם אבינו לשמו של
הקב״ה בפה כל עובר ושב (סוט׳ י:). עד שלא
מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי
(ר׳ ינאי, מד״ר בראשי׳ מח). — ובתפלה: ולירושלים עירך
ברחמים תשוב (תפלת י״ח). ותחזינה עינינו
בשובך לציון ברחמים (שם). שובה אלינו
בהמון רחמיך (או״א מלך רחמן, מוסף שלש רגלים). —
ובסהמ״א: יש לך חורש רעה וסופה לשוב עליו
(כפ״י, קהל׳ י ח). צדיק ורשע, ועובד וממרה, ושלם
ומקצר, וחוטא ומזיד, ושב וכופר (כ״י א״ת, או״ד ה).
שכל שב כבר היה צדיק קודם שיחטא, ואין כל צדיק
שב (הוא, מו״ה, תשובה, פתח השער). — *שב אליו, היה
יסודו ומרכזו בו: כי מי שרצה לבקש האמת אשר
אין גמגום עליו ראוי שילך דרך אריסט״ו והוא אשר
אליו ישוב הכל (שם עוז, פי׳ מו״נ ב ד). —
*ובמשמ׳ נהפך לדבר [2], נהיה, נעשה, werden; devenir; to become: ובענין ההתחלה יהיו הספקות
על דרך הדמיון עשרה ובענין השני ישובו
תשעה ובענין השלישי ישובו שמונה (כ״י א״ת,
או״ד, הקדי׳). הכת הראשונה האומרת כי קצת האל שב
גוף ורוח (שם ב). מפני שפשטה מלת היחוד בדברי
אנשי היחוד הרגילו בה הרבה בלשונם ובמלות׳ תמיד
עד אשר שבה אצלם ממלות התימה על הטוב ועל
הרע (הוא, מו״ה, היחוד ב). והתגדלם בטובות האלהים
העודפות והתגלגלם בהם עד ששבו אצלם רגילות
(שם, הבחינה, פתיחי׳). כל העולם מחובר מגשמיות
ורוחניות נמזגו ונתערבו עד ששב קצתם מעמיד
את קצתם כנפש וגוף בחיים (שם, שם ג). אחרי אשר

1) [כמבֹאר בערך שְׁבוּת אין כאן למעשה עדות
לשמוש של הפעל שוב בבנין קל במשמ׳ של פ״י, אלא
התפתחות של פעל בהכפלת השרש, שעקרה שבשב,
כדגמת גלגל, בזבז וכדו׳. והכפלה זו בלבד, ולא בנין
קל של הפעל הפשוט, באה כאן בשמוש מיחד זה.
ואין הוראת פ״י לבנין קל גם ביתר המקומות, שאמרו
למצא אותה שם, בבמד׳ י לו, שׁוּבָה יי׳ רבבות וכו׳
העקר: שְׁבָה יי׳ רִבְבוֹת (עי׳ בהערות לערכים רְבָבָה,
רִבּוֹ); בתהל׳ פה ה, שׁוּבֵנוּ אלהי ישענו, הכונה: שׁוּב
אלינו, כדגמת: בָּאתָנוּ, תבואנו, במקום באה אלינו,
תבוא עדינו וכדו׳. ואין בידי המקום הבודד בנחו׳ ב ג
(כי שָׁב יי׳ את גאון יעקב כגאון ישראל כי בקקום
בקקים וזמריהם שחתו) להוכיח שמוש כזה, וכנראה יש
לגרס כאן כי יָשִׁב, כבמקרים אחרים שהשמטה י בראש
תבה אחר זו שבסוף התבה הקודמת לה.]

2) [ברב השמושים נדחה הפעל שוב בתו״מ
עי׳ חזר, ועי׳ שם ובערך תְּשׁוּבָה.]

1) [בהרחבת השמוש שבמקרא, עי׳ עמ׳ 6933].

2) [כתרג׳ של הערבי׳ צאר a).]

a) صار

תשוב נפשו מטוהרה מן הספקות וכו' ותשוב כאילו היא מלאך ותשוב גם במדה המלאכותית הנפרדת מן הגופות (הוא, כוזרי א א). מפני ששב הוא ואותו דבר אחד (שם שם). ושב הקצף מתמיד עליהם ועל המונם (שם שם ד). שכל מי שנבדל ונפרש יאמר עליו ששב פילוסוף (שם ד יח). כאשר שבה ההא נחה הקלו הענין בדוחק (הוא, הקדמה ו, וילנסקי, פד). וכמו שהביאו משל מתיקון הסעיף קודם שיגדל, ובשישוב אילן יקשה לתקנו ולהעתיקו (תקון מדה"ג, כא:). והנה יהיה האות שהוא לפניו פתוח בפתח גדול וכו' ורק אם היה באתנח או בסוף פסוק ישוב אז קמץ גדול (ראב"ע, צחות, ה.). אם יכנים וא"ו על סימן העתיד והוא פתוח וידגיש אות הסימן ותשוב המלה לפועל עבר (שם יד:). והתידים אבנה תכנה וכו' ויפתח הוא"ו וישוב עבר ואבנה וכן חבריו (שם, לז:). וכן שוב נעדר הרגשת ההנאה נוהר וירא חטא יותר קל ויותר קרוב לשוב משוב בעל התאות נוהר (ר"ש א"ת, שמונה פרקים לרמב"ם ד). והאמצעי הוא שוב המים אויר או הארץ מים להיות הקר בשום חזק והחום באויר חלוש (ר"ש א"ת, יקוו המים ג). בתחלה היה בהכרח ובאחרונה שב טבע (מא כי לדק לאלגזלי באור יג, 80). אבל אשתו והוא חומר הנפש תשוב נציב מלח וכו' (ר"י אבטולי, מלמד התלמידים וירא, יט). שכל אדם שב מוטבע בדבר גופני אין ראוי שיעזב אותו (שם, תולדות, כד:). וימשיך את מינו מטיפה בזויה ונמאסת ומתבשלת בחדר מלוכלך עד שובה נקפאת ונקרשת (קלונימוס, בעלי חיים א ד). כשהמזון והשפע להם, המדבריות ישובו בייתיות (גרשון בן שלמה, שער השמים ד א). האם השכל ההיולאני אפשר בו שישוב נצחי אם לא (רלב"ג, מלחמי ה' א ח). כל איש לפניו שב נאלם (עמנו', מחב' יח, הבריגן, 482). והנה שבו יבלות כל הכוכבים שני אלפים ארבע מאות וחמשים שנה וכו' (אהרן הקראי, גן עדן, חג השבועות ע, כח.). קודם היה שלם בכח ואחר שב שלם בפועל (תכחת קנאות, קופמן, 1). ומי שלא השלים נפשו ויאבד הכח השכלי שנתן בו, הנה הוא שב במדרגת הבעלי חיים (רפאל מגורלי, מרפא לנפש, כד:).— ואמר המשורר: אתמה איך קרובי שבו הרגים (ר"י הלוי, דודים נסעו, זמ"ה ב, 298). ושבו השמחות צוחות ואנחות (הוא, ליעלת חן, שם 7, 155). כי שבנו לחוצים ודחוקים (ראב"ע, כדוד הקיר אוני כהכא א, 25). — *שב במשמ' התיחס בענין, היה מוסב, sich beziehen; se rapporter; to refer: וילדו, שב אל אשת אבימלך ואמהתיו, לא אל אבימלך (ראב"ע. בראשי' כ יז). אשר עבדתי אותך בהן, שב אל נשי, לא אל ילדי (הוא, שם ל כו). ויעכור ה' על פניו, ויהיה הכנוי בפניו שב לו יתעלה (ר"ש א"ת, מו"נ א כא). ומן החוב שלא ישוב זה אל העושה, אבל לעלה (ישועה בן יהודה הקראי, סריינר, 29).

—פֹּלע', שׁוֹבֵב, שׁוֹבְבִי, שֹׁבַבְתִּי, שׁוֹבַבְתִּיהָ, שׁוֹבַבְתָּהָ, שׁוֹבְבוּם, מְשׁוֹבֵב, יְשׁוֹבֵב, תְּשׁוֹבֵב, — עשה שישוב למקומו, zurückführen, — bringen; retourner; to return: ועתה אמר יי' יצרי מבטן לעבד לו לְשׁוֹבֵב יעקב אליו וישראל לא יאסף וכו' ויאמר נקל מהיותך לי עבד להקים את שבטי יעקב ונצירי ישראל להשיב וכו' (ישע' מט ה–ו). וְשֹׁבַבְתִּי את ישראל אל נוהו ורעה הכרמל והבשן (ירמ' נ יט). וְשׁוֹבַבְתִּיךָ [1]) ונתתי חחים בלחייך (יחזק' לח ד). בְּשׁוֹבְבִי אותם מן העמים וקבצתי אתם מארצות איביהם (שם לט כז). — ושובב לאדם באותה משמ': אלהים זנחתנו פרצתנו אנפת תְּשׁוֹבֵב לנו (תהל' ס ג).— ושובב נתיבות, שב וקומם אותם, wiederherstellen; restituer; to restore: ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקרא לך גדר פרץ מְשׁוֹבֵב נתיבות לשבת [2]) (ישע' נח יב). — ושובב את הנפש, השיב והחיה אותה: בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני נפשי יְשׁוֹבֵב (תהל' כג ב–ג). — ושובב את פלוני, הפך אותו מן הדרך הנכונה, עשה שיתקומם וימרד, abwendig machen; détourner, aliéner; to detach, alienate: ותבטחי ברעתך אמרת אין ראני חכמתך ודעתך היא שׁוֹבְבָתֶךְ ותאמרי בלבך אני ואפסי עוד (ישע' מז י). צאן אבדות היה עמי רעיהם התעום הרים שׁוֹבְבוּם [3]) מהר אל גבעה הלכו

---

1) [אמנם במקום זה קשה הפעל, ואולי העקר: ושביתיך כלשון לקיחה בשבי.]

2) [המלה לשבת שיכת, כדעת רבים, בקריאה לְשַׁבָּת, להמשך פס' יג: אם תשיב משבת רגלך.]

3) [כך קרי; כתיב: שובבים.]

שכחו רכצם (ירמ' כ ו). — ובשמוש מספק: בי־ם ההוא ישא עליכם משל ונהה נהי נהיה אמר שדוד נשדנו חלק עמי ימיר איך ימיש לי לְשׁוֹבֵב שדינו יחלק (מיכה ב ד). — ואמר בן סירא: באלוף ינהג וישובב[1]) בשור ושעיוהיו עם בני שור (ב"ס גני' לח כה). — ובתו"מ: וישב משה את דברי העם אל ה' וכתיב ויגד משה את דברי העם אל ה' וכו' בתחילה פירש עונשה דכתיב וישב משה, דברים שמשבבין דעתו של אדם[2]), ולבסוף פירש מתן שכרה דכתיב ויגד משה, דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה (ר', שבת פז.). ישר שישר את עצמו, שובב ששובב[3]) את יצרו (סוטה יב.). — וכסהמ"א: משבבין, כמו וילך שובב, שמוניעין מלקבל, שאם יקבלו יענשו, הדברים הללו משבבין את לבם מן המקום (רש"י, שבת פז.). כי לא כל בני אדם שוים בדעת המצוחצח ולשובב דעות עמי הארץ (ר"י ברללוני, פי' ילירה, 89). העפר ישובב בי לכבות אוד להבה (ר"י א"ח, תקון מדות הנפש לרסב"ג כ). הרתת הוא קור מקובץ בבת אחת בדחייה אחת כבדה ושובבה הגוף מענין טבעי לענין שיוצא חוץ מן הטבע (פרקי משה ז). יסובב וישובב את הבתולה עד שישכב עמה (רמב"ן, שמות כב טו). מי ישובב גולת הימים, מי ישלם לי נחומים (עמנואל, מחב' ג, הברמן, 103—104). אמר לו בוחן לבות (לראובן) איך שהתחלתה להשיב ילד לאביו, מבניך אעמיד משובב ישראל למוטב, ואיזה זה, זה הושע בן בארי שבת' בו שובה ישראל (מדה"ג ברא' לז כג, מרגליות, תרלה). ועתה האילי נא ודברי על לב תמר לשובב אותה אל עוזריקם בנפש הפצה (מפו, אהבת ציון יד). — ואמר הפייטן: שדודים נדודים לציון תקבץ, סכורים בלא הון תשובב למרבץ (רסב"ג, סדודים נדודים, ביאליק-רבניצקי ב, 9). שובב בלילי לראש בן חכלילי (שוח, שובב כלילי, שם ו, 85). מחנה גבורה אשר כח מעצימים עצום, משובבים בנתים בדברי כבושים בחרט לפצום (מנחם ברבי מכיר, אשמר אל אל, יולר שבת תשובה). הקץ לכנורי ופעמוני, וכסף ליין רקחי ורמוני, והצבי שובב למעוני (ר"י הלוי, יודעי הפילגי, זמורה ז, 217). שובב לבית קדשי עדיו ואת שאהבה נפשי (שוח, שובב לבית קדשי, שם שם, 238). וימין האל יצבי גבורתך לתלפיות, ונדהי אפסים שובבי מבין פריצי חיות (שוח, אלהים שהרחיק, ברודי ג, 159). יראתו רוחי שובבה (ראב"ע, אהבת אלי, איגר 115). מחנות קדש פזורים וכו' שובבו רוחם ספרים (שוח, אי גבורתך, שם 129). מה יחפשו לבות הפים הוא יסובבם, על שמו ינוסון נרדפים הוא ישובבם (שוח, אל אמת, שם 151). וסוד ספרים יום ליום נזכרים עלי שבתו כי תשובב אותו אל בית נבותה (שוח, אלוף נעורים, שם 163). ויהי לכך בין כה ובין כה אוחז דרכו פעם שבת ופעם שובבת (שוח, אוכיחה נפי, שם 206). אלהי קדם מעונה ישובב יונה הגלה (שוח, אלהי קדם, שם 211). — ואמר המשורר: ותוכה עד יכונן אל הדומיו לשובב לו תפוצת האנושים (ילחק אבן גיאת, יקר כוס, פעה"ש 16). ונעמתי בחזיוני עד כי הקיצותי והנה אין מאומה אבל ריח ישובב הנפשות ומור עבר יחיה הנשמה (יוסף בן חסדאי, הלבני מן, שם 28). גדודי צר מגלה הין ישיבם וכו' ואיכה תשובב את גדוד מראה לך טיב בלי לב או גדודי העשיך (ר"ש הנגיד, גדודי לר, בן תהלי, אברמסון, 79). צמח הגן אשר נפשי ישובב ואתענג בטוב ריח הדסו (רסב"ג, נחר מהחלי, ביאליק-רבניצקי א, 47). צבי חלו בנום פני יצריו והוא מקיץ לדבר בי ישובב ועבר בי כמו ברק וריחו צפון קבר אלי חיים ישובב (רמב"ע, הענק ד, ברודי, שמז). חילי זמן הרע בעת נהפך עלי בצר שובב וגם ששא (שם ט, שם, שלג. ידבר בה ולא יבוש לעולם במלכי גיא אשר לו הענודה וגם היא לו תחיה לעיפים משובבת לכל נפש אבודה (ד"ה של יהודי מלרים וא"י ב, יעקב מן, 85). אחבר חמודות משלים וחידות ועדרי תעודות אשובב למרבץ (ר"י חריזי, תחכי, הקד', 6). שמש בגיל סובב בזיו שובב תבל הכי חובב מאור שמשון (שמשון כהן מודון, קול מוסר, שיר ברא"ש הספר). כי מדי התקדרה נפשי ענני עצבת יחרהו בשמחה כנור דוד וישובבהו (שלום הכהן, כיר דוד ג, 50). כי חמלתם

---

1) [כלו' ירעה ויפנה את הכבש האלוף ואת השור. נ"א לשדד בשור מן שׂדד, עי' שם.]

2) [פרש ר"ח: שמשבבין לבו של אדם, פירו' ששוברין לבו של אדם ונפיק מן כי שבבים יהי' ומן לשון ארמ' נמי ידוע הוא, ע"כ, ואינו מסתבר.]

3) [כצ"ל; בדפוסים: ששיבב.]

עלי וישיבבתם נפש נעצבת היום גליתם מלבי אבן מעקת (סס ז, 141). — *ושובב כמו משובב, ואמר הפיטן: יעלה תחנונינו מערב ויבוא שובב[1]) מבקר (יעלה תחנונינו, מעריב יוה״כ).

—פעי, רק בינוי משובבת, — ששובבו אותו: באחרית השנים תבוא אל ארץ משובבת מחרב מקבצת מעמים רבים (יחזק׳ לח ח). — ואמר הפיטן: ויצא נועם מציון כי שובבנו[2]), וגואלנו הסגירנו, כי נכריות נחשבנו לו כי מכרנו (רחב״ע, ברחשית חדר מלכות, חיגר 173).

—הפעי, השיב, השיבני, השיבך, השיבו, השיבות, השבת, השבהו, השבתה, השיבותם, השיבותי, השיבתי, השבתי, השיבתיך, השבתיך, השבתים, השבותים, השבתים, השבותים, השיבו, השיבם, השבום, השבתם, השיבתם, השיבנו, משיב, משיבים, משיבי, משיבת, השב, השיב, השיבני, השיבו, השיבה, השיבם, השב, השב, השיבה, השיבני, השבני, השבהו, השיבהו, השיבו, אשיב, אשב, אשיבה, אשיבך, אשיבך, אשיבנו, אשיבנה, תשיב, תשב, תשב, תשבני, תשיבנו, תשיבנו, תשיבם, תשבי, ישיב, ישב, ישב, ישבני, ישיבנו, ישיבהו, ישיבה, ישיבנה, ישיבם, תשיב, נשב, נשב, תשיבו, תשבו, ישיבו, ישבו, ישבוני, ישיבהו, ישבהו, ישבום, תשבנה, — א) השיב את האדם, העם, בעלי חיים וכדו׳ ממקום זה אל מקומו הקודם, למקומו, על מקומו, השיב אותו שמה, השיבו מצרים, מצריםה, אל אדם אחר וכדו׳, עשה שישוב שמה, שישוב אליו, zurückführen, — kommen lassen; reconduire, faire retourner; to take back, make return: השב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם (ברחשי כד ה). רק את בני לא תשב שמה (סס סס ח). והשבתיך אל האדמה הזאת (סס כח יה). למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו (סס לז כב). תנה אתו על ידי ואני אשיבנו אליך (סס מב לז). והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבתיכם (סס מח כח). רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריםה למען הרבות סוס (דבר׳ יז יו). והשיבך יי׳

1) [כך במחזור הידנהים ועוד; בספרים אחרים: צויתנו, ובמחז׳ איטלי׳ (ג, עג:): שובב.]

2) כן לפי החרוז, וכן נקד איגר.]

מצרים באניות (סס כח סח). אם משיבים אתם אותי להלחם בבני עמון וכו׳ (שפט׳ יא ט). וילך אחריה לדבר על לבה להשיבה[1]) (סס יט ג). והנה דגון נפל לפניו ארצה וכו׳ ויקחו את דגון וישבו אתו למקומו (ש״א ה ג). לבלתי השיב המלך את נדחו (ש״ב יד יג). אם ישיב[2]) ישיבני יי׳ ירושלם ועבדתי את יי׳ (סס יה ח). ואשיבה כל העם אליך (סס יז ג). למה תהיו אחרנים להשיב את המלך אל ביתו (סס יט יב). והשבתם אל האדמה אשר נתת לאבותם (מ״א ח לד). השבהו אתך אל ביתך ויאכל לחם וישת מים (מ״א יג יח). וישמע הנביא אשר השיבו מן הדרך (סס סס כו). ישאם הרצים (את המגנים) והשיבום אל תא הרצים (סס יד כח). קח את מיכיהו והשיבהו אל אמן שר העיר (סס כב כו). להקים את שבטי יעקב ונצירי ישראל להשיב (ישעי׳ מט ו). והיה אחרי נתשי אותם אשוב ורחמתים והשיבותים איש לנחלתו ואיש לארצו (ירמי׳ יב יה). אקבץ את שארית צאני וכו׳ והשבתי אתהן על נוהן (סס כג ג). והשבתים על הארץ הזאת (סס כד ו). ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה אמר יי׳ והשבתים אל הארץ אשר נתתי לאבתם וירשוה (סס ל ג). והשבתים אל העיר הזאת ונלחמו עליה וכו׳ (סס לד כב). ואל תשבני בית יהונתן הספר (סס לז כ). וישב אתי דרך שער המקדש החיצון הפונה קדים (יחזק׳ מד א). וישבני אל פתח הבית (סס מז א). וישבני על שפת הנחל (סס סס ו). והשבותים מארץ מצרים ומאשור אקבצם (זכר׳ י י). אמר אדני מבשן אשיב אשיב ממצלות ים (תהל׳ סח כג). — והשיב המלך את עבדו על כנו: ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו (ברחשי׳ מ יג). וישב את שר המשקים על משקהו ויתן הכוס על כף פרעה (סס סס כא). אתי השיב על כני (סס מא יג). — ובהשאלה, השב האל את האדם אל העפר, המות: זכר נא כי כחמר עשיתני ואל עפר תשיבני (איוב י ט). כי ידעתי מות תשיבני (סס ל כג). — ובנגוד, השיב את המת לחיים: האוכל להשיבו עוד אני הלך אליו

1) [כך קרי; כתיב: להשיבו.]

2) [כך כתיב; קרי: ישוב, ופרש רד״ק: לשון ישיבה והוא מקור, ר״ל אם ישיבני ירושלם שאשב בה, ע״כ. אך ת״י: אם אתבא יתיבינני, עפ״י הכתיב.]

לא ישוב אלי (ש ב יב כג). — ובמשמ' רוחנית, השיב ראובן את שמעון (ואת לבו) אל אלהיו, אל תורתו, השיבו מעוון, מדרכו הרעה: וישמיעו דברי את עמי וישבום מדרכם הרע ומרע מעלליהם (ירמ' כג כב). השבני ואשובה כי אתה יי' אלהי (שם לא יח). ורבים השיב מעון (מלא' ב ו). השיבנו יי' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם (איכ' ה כא). ואת נביאיך הרגו אשר העידו בם להשיבם אליך (נחמ' ט כו). ותעד בהם להשיבם אל תורתך (שם שם כט). וישלח בהם נביאים להשיבם אל יי' (דהי"ב כד יט). — והשיב את פלוני, השיב אותו בדרך שבא, השיב אתו אחור, עשה שיסוג ויחזור כלעמת שבא: ושמתי חחי באפך ומתגי בשפתיך והשיבתך בדרך אשר באת בה (מ"ב יט כח). משיב חכמים אחור ודעתם יסכל (ישע' מד כה). תשיבנו אחור מני צר ומשנאינו שסו למו (תהל' מד יא). פרש רשת לרגלי השיבני אחור נתנני שממה (איכ' א יג). — והשיב אותו ריקם, עשה שישוב ריקם: אני מלאה הלכתי וריקם השיבני יי' (רות א כא). — ועל בהמה וגם על דברים שאינם בעלי חיים, השיב את האניה אל היבשה, כלים למקומם, חרב אל תערה, את המסוה על פני האדם, השיב דבר בידיו וכדו', zurückbringen; ramener; to return: וישב את כל הרכש וגם את לוט אחיו ורכשו השיב וגם את הנשים ואת העם (בראש' יד טז). וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה (שם כט ג). והשיב משה את המסוה על פניו עד באו לדבר אתו (שמות לד לה). ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם[1]) במשקל (ויקר' כו כו). השב את מטה אהרן לפני העדות (במד' יז כה). לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים וכו' השב תשיבם לאחיך (דבר' כב א). השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש (שם כד יג). השב את ארון האלהים העיר (ש"ב טו כה). יקם יי' את דבריך אשר נבאת להשיב כלי בית יי' וכל הגולה מבבל אל המקום הזה (ירמ' כח ו). חרב וכו' השב אל תערה במקום אשר נבראת (יחזק' כא לה). ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה

1) [המדבר כנראה על השבת הלחם האפוי מן

ולא יכלו (יונה א יג). אף תשיב צור חרבו ולא הקמתו במלחמה (תהל' פט מד). ויטהרו הלשכות ואשיבה שם כלי בית האלהים את המנחה והלבנה (נחמ' יג ט). וישמע תחנתו וישיבהו ירוש"ם למלכותו (דהי"ב לג יג). — והשיב את הצל, השיב אותו אחורנית: הנני משיב את צל המעלות וכו' אחרנית עשר מעלות (ישע' לח ח). — והשיב את האדם, את נפשו, משחת, מסכנה שעמדו לנפל בתוכה: השיבה נפשי משאיהם מכפירים יחידתי (תהל' לה יז). להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים (איוב לג ל). — והשיב שבות האדם, העם, העיר, השיב אותו למצבו הקודם[1]): שדות בכסף יקנו וכו' כי אשיב את שבותם (ירמ' לב מד). והשבתי את שבות יהודה ואת שבות ישראל ובנתים כבראשנה (שם לג ז). כי אשיב את שבות הארץ כבראשנה (שם שם יא). אשיב את שבות בני עמון (שם מט ו). עתה אשיב את שבית יעקב ורחמתי כל בית ישראל (יחזק' לט כה). בימים ההמה ובעת ההיא אשר אשיב[2]) את שבות יהודה וירושלם (יואל ד א). ולא גלו על עונך להשיב שביתך (איכ' ב יד). — השיב נפש, השיב רוח, כמו שובב: תורת יי' תמימה משיבת נפש (תהל' יט ח). לא יתנני השב רוחי (איוב ט יח). והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך (רות ד טו). נתנו מחמודיהם באכל להשיב נפש (איכ' א יא). כי רחק ממני מנחם משיב נפשי (שם שם טז). כי בקשו אכל למו וישיבו את נפשם (שם שם יט). — ובקצור השיב במשמ' השיב שבות, קומם: אלהים השיבנו והאר פניך ונושעה (תהל' פ ד, ומעין זה שם שם ח, כ). — השיב דבר, הלך כשליח והביא בשובו ידיעות אל שולחו[3]), Bescheid (zurück)bringen; rapporter (la réponse); to bring word, to report: לך נא וראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר (בראש' לז יד). וישב משה את דברי העם אל יי' (שמות יט ח). וישיבו אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ (במד' יג כו). לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר (שם כב ח). נשלחה

1) [עי' בהערות לערכים שבות, ב. שבית ולבנין קל בערך זה.]

2) [כך קרי; כתיב: א ש ו ב.]

3) [זאת עקר הוראתו של השיב (דבר) בשמוש זה, אף בהבאת מכתב כתוב ממש.]

אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וְיָשִׁבוּ אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן (דבר' א כב). דע וראה מה אָשִׁיב שלחי דבר (ש"ב כד יג). וַיָּשֶׁב בניה את המלך דבר לאמר (מ"א ב ל). ויבא שפן הספר אל המלך וַיָּשֶׁב את המלך דבר ויאמר וכו' (מ"ב כב ט). השב לעבדך דבר ביד קשביהו (תעודות לכיש ט 4-7, טורטשינר, 176). — והשיב דבר, מלים, אמרים, במתן תשובה מפי עצמו, ענה, antworten; répondre; to answer: חכמות שרותיה תעננה אף היא תָּשִׁיב אמריה לה (שפט' ה כט). ולא יכל עוד לְהָשִׁיב את אבנר דבר (ש"ב ג יא). מה אתם נועצים וְנָשִׁיב דבר את העם (מ"ב יב ט). ואשאלם וְיָשִׁיבוּ דבר (ישע' מא כח). והנה האיש לבוש הבדים וכו' מֵשִׁיב דבר לאמר עשיתי כאשר צויתני (יחזק' ט יא). מֵשִׁיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלמה (משלי יח יג). שפתים ישק מֵשִׁיב דברים נכחים (שם כד כו). חכם בני ושמח לבי וְאָשִׁיבָה חרפי דבר (שם כז יא). לכן שעפי יְשִׁיבוּנִי (איוב כ ב). אני אֲשִׁיבְךָ מלין ואת רעיך עמך (שם לה ד). וָאָשִׁיב אתם דבר ואומר להם אלהי השמים היא יצליח לנו (נחמ' ב כ). וישלחו אלי כדבר הזה ארבע פעמים וָאָשִׁיב אתם כדבר הזה (שם ו ד). — והשיב טעם, במשמ' השיב דברי טעם: חכם עצל בעיניו משבעה מְשִׁיבֵי טעם (משלי כו יז). — ובקצור הֵשִׁיב במשמ' השיב דבר: מה ידבר בי ומה אָשִׁיב על תוכחתי (חבק' ב א). וקרא ואנכי אענה או אדבר וַהֲשִׁיבֵנִי (איוב יג כב). ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקד מה אֲשִׁיבֶנּוּ (שם לא יד). ובאמריכם לא אֲשִׁיבֶנּוּ (שם לב יד). אם תוכל הֲשִׁיבֵנִי ערכה לפני התיצבה (שם לג ה). הן קלתי מה אֲשִׁיבֶךָּ (שם מ ד). ויאמר מרדכי לְהָשִׁיב אל אסתר (אסת' ד יג). וַיָּשִׁיבוּ [1]) העם את המלך לאמר (דהי"ב י יו). — ובתנועות הגוף, הֵשִׁיב אדם, או האל את ידו, את ימינו אחור וכדו', לאחר שהניע אותה, או לאחר שעמד להושיטה לפעלה: ויהי בלדתה ויתן יד וכו' ויהי כְּמֵשִׁיב ידו וכו' (בראש' לח כח-כט). ויבא ידו בחיקו ויוצאה וכו' ויאמר הָשֵׁב ידך אל חיקך וַיָּשֶׁב ידו אל חקו ויוצאה וכו' (שמות ד ו-ז). ויהושע לא הֵשִׁיב ידו אשר נטה בכידון (יהוש' ח כו). וַהֲשִׁבֹתִי את ידי ואעש למען שמי (יחזק' כ כב). הֵשִׁיב אחור ימינו מפני אויב (איכ' ב ג). חשב יי' להשחית חומת בת ציון נטה קו לא הֵשִׁיב ידו מבלע (שם שם ח). — והשיב ידו מעני, החזירה אליו שלא לעשות לעני רע, והשיב ידו מעָוֶל: בנשך לא יתן ותרבית לא יקח מעול יָשִׁיב ידו (יחזק' יח ח). מעני הֵשִׁיב ידו נשך ותרבית לא לקח (שם שם יז). — ובמשמ' משמשת, השיב ידו אל פיו, אל חיקו, על אדם או דבר, הפנה והעביר אותה שמה: וישלח את קצה המטה אשר בידו ויטבל אותה ביערת הדבש וַיָּשֶׁב ידו אל פיו (ש"א יד כז). וְאָשִׁיבָה ידי עליך ואצרף כבר סגיך (ישע' א כה). הָשֵׁב ידך כבוצר על סלסלות (ירמ' ו ט). לשלל שלל ולבז בז לְהָשִׁיב ידך על חרבות נושבות ואל עם מאסף מגוים (יחזק' לח יב). והכרתי יושב מאשדוד ותומך שבט מאשקלון וַהֲשִׁיבוֹתִי ידי על עקרון ואבדו שארית פלשתים (עמו' א ח). הך את הרעה ותפוצין הצאן וַהֲשִׁבֹתִי ידי על הצערים (זכר' יג ז). כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אָשִׁיב ידי (תהל' פא יה). טמן עצל ידו בצלחת גם אל פיהו לא יְשִׁיבֶנָּה (משלי יט כד). טמן עצל ידו בצלחת נלאה לַהֲשִׁיבָהּ אל פיו (שם כו יה). — והשיב פניו, הפנה אותם: ומעל כל תועבתיכם הָשִׁיבוּ פניכם (יחזק' יד ו). וְיָשֵׁב פניו לאיים ולכד רבים (דני' יא יח). — ובקצור, השיב, במשמ' כזו: שובו וְהָשִׁיבוּ מעל גלוליכם (יחזק' יד ו). שובו וְהָשִׁיבוּ מכל פשעיכם (שם יח ל). וְהָשִׁיבוּ וחיו (שם שם לב). — ובשמוש לא ברור: ויך דוד את הדדעזר בן רחב מלך צובה בלכתו לְהָשִׁיב [1]) ידו בנהר (פרת) [2]) (ש"ב ח ג). — והשיב אדם את רגליו אל דבר או מדבר: אם תָּשִׁיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי (ישע' נח יג). חשבתי דרכי וָאָשִׁיבָה רגלי אל עדתיך (תהל' קיט נט). — והשיב דבר אל לבו, על לבו, כאלו העביר ושם אותו אל לב: וידעת היום וַהֲשֵׁבֹתָ אל לבבך

1) [במקום זה במ"א יב יב: ו י ש י ב ו העם את המלך ד ב ר לאמר.]

1) [בפסק' זה בדהי"א יח ג: ל ה צ י ב ידו בנהר פרת, וכן בשבעים גם כאן (ἐπιστῆσαι), וכך כנראה נכון.]

2) [קרי ולא כתיב עפ"י הכתוב בדהי"א יח ג.]

כי יי' הוא האלהים וכו' (דבר' ד לט). והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה וכו' והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך יי' אלהיך שמה (שם ל א). והשיבו אל לבם בארץ אשר נשבו שם ושבו והתחננו וכו' (מ"א ח מז). זכרו זאת והתאששו השיבו פושעים על לב (ישעי' מו ח). זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל (איכ' ג כא). — והשיב על פלוני אופן: מורה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן [1]) (משלי כ כו). — והשיב רוחו אל אחר, הפנה אליו ויחס לו את דברי הרוח שלו [2]): כי תשיב אל אל רוחך והוצאת מפיך מלין (איו' יה יג). — והשיב הנביא לב אבות על בנים וכו', הפנה אותו: והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלא' ג כד). — ג) והשיב ראובן את שמעון, את פניו, השיב אותו אחור, דחה אותו לאחור, zurückweisen, abweisen; repousser, rejeter; to refuse, reject: שאלה אחת אנכי שאל מאתך אל תשבי את פני (מ"א ב יו). אמרי נא לשלמה המלך כי לא ישיב את פניך ויתן לי את אבישג השונמית לאשה (שם שם יז). ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני הקטנים (מ"ב יח כד, ישע' לו ט). משיב חכמים אחור ודעתם יסכל (ישעי' מד כה). בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך (תהל' קלב י). הן יחתף מי ישיבנו מי יאמר אליו מה תעשה (איוב ט יב). והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש (שם כג יג). פרש רשת לרגלי השיבני אחור (איכ' א יג). — והשיב את יד זולתו הנטויה למכה: כי יי' צבאות יעץ ומי יפר וידו הנטויה ומי ישיבנה (ישעי' יד כז). — והשיב הזכר את תאנת הנקבה, דחה אותה, סרב לקבלה: בכרה קלה משרכת דרכיה פרא למד מדבר באות נפשו שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה [3]) (ירמ' ב כג-כד). — והשיב מלחמה שערה: ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה (ישע' כח ו). — והשיב את חמתו, את חרון אפו, של אחר, דחה ובטל: פינחס

[1]) [לפי דברי העורך בספרו „משלי שלמה", עמ' 79 ראשי תבות במק' אור פניו.]

[2]) [זאת כונת הדברים, ועי' בנאמר בערך רזם.]

[3]) [הכונה: מי ידחה, מי יסרב להזדקק לה, בשמוש המלה תאנה (ז"א תאנה) כבטוי גם לאבר הנקבה. עי' בדברי העורך, „הלשון והספר" א 405 וכו'.]

בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל (במדי כה יא). ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית (תהל' קו כג). מענה רך ישיב חמה (משלי יה א). אנשי לצון יפיחו קריה וחכמים ישיבו אף (שם כט ח). אלוה לא ישיב [1]) אפו תחתו שחחו עזרי רהב (שם ט יג). עד להשיב חרון אף אלהינו ממנו (עזרא י יד). — והשיב את אף עצמו: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו (תהל' עח לח). — והשיב את חמתו מפלוני: זכר עמדי לפניך לדבר עליהם טובה להשיב את חמתך מהם (ירמ' יח כ). פן יראה יי' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו (משלי כד יח). — והשיב מחרון אפו: אספת כל עברתך השיבות מחרון אפך (תהל' פה ד) [2]). — והשיב מעשה, גזרה, פקודה ודו', בטל אותה, rückgängig machen; défaire; to undo: אפעל ומי ישיבנה (ישעי' מג יג). על שלשה פשעי דמשק ועל ארבעה לא אשיבנו (עמו' א ג וכו'). וכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר כתב לאבד את היהודים (אסתר ח ה). כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב (שם שם ח). — והשיב ברכה, במשמ' זו: הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה (במד' כג כ). — ד) והשיב ראובן דבר לשמעון, נתן לו בחזרה דבר שקבל או שלוה ממנו, השיב תמורתו, zurückgeben, zurückzahlen; rendre, repayer; to give back, repay: השב אשת האיש כי נביא הוא (ברא' כ ז). וישב לו את שרה אשתו (שם שם יד). אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו (שמות כב כה). והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק וכו' (ויקר' ה כג). והשיב את העדף לאיש אשר מכר לו (שם כה כז). ואם לא מצאה ידו די השיב לו והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת היובל

[1]) [הכונה: אפילו אחד האלהים לא ישיב את אפו של האל העליון, וכאלהים כאלה נזכרו בהמשך בחרוז: עזרי רהב.]

[2]) קשה הבטוי: כי הנה יי' באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו (במלה שבגנוזות: וגערתיו) בלהבי אש (ישעי' סו יה). יש מציעים לקרא להשיב מן נשב או להשב מן שבב מלשון שביב ולהבה.]

(סס סס כח). והשבתי לך את כל שדה שאול אביך (ש"ב ט ז). היום ישיבו לי בית ישראל את ממלכות אבי (סס טז ג). השיב את כל אשר לה ואת כל תבואת השדה (מ"ב ח ו). גזלות גזל חבל לא ישיב (יחזקי יח יב). חבל ישיב רשע גזלה ישלם (סס לג יה). אשר לא גזלתי אז אשיב [1]) (תהלי סט ה). בניו ירצו דלים וידיו תשבנה אונו (איוב כ י). — ובהעברת המושג גם על דבר הנתן, נוסף על המושב: והשיב את אשמו בראשו וחמישתו יסף עליו (במד' ה ז). אל תשלחו אתו (את ארון ה') ריקם כי השב תשיבו לו אשם וכו' מה האשם אשר נשיב לו (ש"א ו ג–ד). ואת כלי הזהב אשר השבתם לו אשם תשימו בארגז מצדו (סס סס ח). ואלה טחרי הזהב אשר השיבו פלשתים אשם ליי' (סס סס יז). — ובהשאלה, השיב האדם לזולתו את הרעה, השיב רעה תחת טובה: לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו (בראשי נ טו). וישב לי רעה תחת טובה (ש"א כה כא). — והשיב האל טובה, גמול ונקם, השיב את החטא, את הדם בראש האדם או על ראשו, אל חיקו, השיב לו כפעלו: כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו (דברי לב מג). ואת כל רעת אנשי שכם השיב אלהים בראשם (שפטי ט נז). ואת רעת נבל השיב יי' בראשו (ש"א כה לט). השיב עליך יי' כל דמי בית שאול אשר מלכת תחתו (ש"ב טז ח). והשיב יי' לי טובה תחת קללתו היום הזה (סס סס יב). יגמלני יי' כצדקתי כבר ידי ישיב לי (סס כב כא). וישב יי' לי כצדקתי כברי לנגד עיניו (סס סס כה). והשיב יי' את דמו על ראשו (מ"א ב לב). והשיב יי' את רעתך בראשך (סס סס מד). ופקדתי עליו דרכיו ומעלליו אשיב לו (הושי ד ט). ודמיו עליו יטוש וחרפתו ישיב לו אדניו (סס יב טו). קל מהרה אשיב גמלכם בראשכם (יואל ד ד). והשבתי גמלכם בראשכם (סס ד ז). גם היום מגיד משנה אשיב לך (זכרי ט יב). תן להם כפעלם וכרע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב גמולם להם (תהלי כח ד). ישיב [2]) הרע

---

[1]) [אמנם קשה כאן המלה אז, וקשה צרף „אשיב" אל „אשר לא גזלתי". ואולי הם יש „אז אשיב" שיבות לפסי ו. כלשון פניה לאלהים בדבור: אז אשיב אלהים אתה ידעת לאולתי.]

[2]) [כך קרי; כתיב ישוב.]

לשררי (סס כד ז). והשב לשכננו שבעתים אל חיקם חרפתם אשר חרפוך יי' (סס עט יב). הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים (סס צד ב). וגמול ידי אדם ישיב לו (מש' יב יד). והשיב לאדם כפעלו (סס כד יב). בלתי חרפתו ישיב לו (דני' יא יח). שמע אלהינו כי היינו בוזה והשב חרפתם אל ראשם ותנם לבזה בארץ שביה (נחמי ג לו). ושפטת את עבדיך להשיב לרשע לתת דרכו בראשו (דהי"ב ו כג). — ובמשמעות מטשטשת, השיב הנקד מן הצאן המשעבדות אשכר ומנחה [1]), הביא והגיש אותו כמגיע לאדון, abgeben, Abgabe bringen; payer (impôt), délivrer; to deliver, pay (taxes): ומישע מלך מואב היה נקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר (מ"ב ג ד). ויהי לו הושע עבד וישב לו מנחה (סס יז ג). בני דדן רכליך בנפש אדם איים רבים סחרת ידך קרנות שן והובנים השיבו אשכרך (יחזקי כז טו). מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו (תהלי עב י). והוא נלחם עם מלך בני עמון ויחזק עליהם ויתנו לו בני עמון בשנה ההיא מאה ככר כסף וכו' ואת השיבו לו בני עמון (דהי"ב כז ה). — וקרבן: כל קרבנם בכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך (במדי יח ט). — ה) ובשמוש כפ"ע, השיב כמו השיב את עצמו, את לבו, את פניו, שב: שובו והשיבו מעל גלוליכם ומעל כל תועבתיכם השיבו פניכם (יחזקי יד ו). שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהיה לכם למכשול עון (סס יח ל). — [2]) ובתו"ם: בפרקים (של קריאת שמע) שואל מפני הכבוד ומשיב (ר"מ, ברכי ב א). בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם (ר"י, סס סס). אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו (סס ה א). השיב ר' עקיבא ואמר (פסח' ו ב). עוברה שהריחה מאכילין

---

[1]) [הצאן שבידי הנוקד וכדו' נחשבות כקנין הבעלים, ועל כן אין המביא מהן בעיקר אלא כמשיב חלק מן השיך לבעלים, אשר בעצם הוא חיב להשיב להם בסיום החוזה את הכל. מעין שימוש זה גם בלשונות אחרות, כגון ברומי' debitum referre, reddere.]

[2]) [עי' בראש הערך בהערה על משוב, שבמגלות הגנוזות (עמ' 6931)]

אותה עד שתשיב נפשה (יומ' ח ס). עקיבא, דבריך בשני יבמין, מה אחת משיב על יבם אחד (ר' יהושע, כלכי י ו). והשבותו לו, ראה היאך תשיבנו לו (ב"מ ב ז). מפני שהוא כמשיב אבדה לבעלים (סס ג ו). למלכתו השיבו (ה' את מנשה) ולא לחיי העולם הבא השיבו (סנה' י ב). אין משיבין במרחץ (ר"ג, ע"ז ג ד). ודע מה שתשיב לאפיקורוס (ר' אלעזר, אבות ב יד), ואינו נבהל להשיב, שואל כענין ומשיב כהלכה (סס ס ז). שואל ומשיב, שומע ומוסיף (סס ו ו). א"ר עקיבא אם הלכה נקבל, אם לדין יש תשובה, אמר לו (ר' יהושע) השב (כריתו' ג ט). דבר חדש חדשו סופרים ואין לי מה אשיב[1] (ר' יהושע, כלים יג ז). מכאן ואילך היינו משיבין לפניו מי גשמים יוכיחו (ר"ט, מכשירי' ו ח). היך את משיבני (ב)דבר שהוא אסור משום גזל (מ)דבר שהוא מותר משום גזל (ירוש' כלא' ב ו). משיבין מק"ו ואין משיבין מגזירה שוה (סס פסח' ו א). שתחומץ משיב את הנפש (ר' ירמיה בשם ר' אמי, שם יומא ח ג). לאחר מיתתו של ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים להשיב על דבריו וכו' אמר להן ר' יהושע אין אתם משיבין את הארי לאחר מיתה, השיב[2] ר' טרפון וכו' (סס גיטי ט א). עלובין שומעין חרפתך ואינן משיבין (ת"כ, שבת פח:). מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע (פסח' לז.). עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן בי"ט ואל תשיבני (מענין) ביצה (ר' יוחנן, ביצ' ד:). שלשה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבו כהוגן ואחד השיבוהו שלא כהוגן (ר' יונתן, תעני' ד.). ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ואילו איהו (התך) לא אזל לגביה, מכאן שאין משיבין על הקלקלה[3] (מגי' טו.). אבל, ג' ימים הראשונים

1) [כך יש לגרס גם בטבו"י דו עפ"י כ"י ולא כבדפוס' שם, להשיב, והוא ע"ד הכתוב מה אשיב ליי'; ועי' אפשטין, מבוא לנוסח המשנה, 1130.]
2) [בתוספת' (גיטי ט א): אבר; בבבלי (סס פג.): נענה.]
3) [שהיתה אסתר מונעת לבא א' המלך לפיכך לא השיב התך את שליחותו ואסתר שלחה דבריה על ידי אחרים (רש"י).]

אסור בשאילת שלום, משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל, מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו (ת"כ, מו"ק כא:). השיבו חכמים לדברי ר' יוסי בר' יהודה (סוט' ג:). היקישא הוא ואין משיבין היקישא (ב"ק סג:). השיב רבי תחת ר' יוסי הגלילי מה לשוחט בפנים ומעלה בחוץ וכו' (זבחי' קח.). צהבו פניך שהשבת את הזקן (ר' עקיבא, מנחי' סח:). שאלה אחת נשאלתי ולא יכולתי להשיבה (ר"ג, מד"ר ברא' כ). — ובסהמ"א: ואם ישיב המשיב ויאמר וכו' (רב נסים גאון, הקד' למפ' ברכות). ואל תשיבני וילך וישב וירד ויצא, לפי שאינן מגזרתן של אלו (רש"י, שמות א כ). — ואמר המשורר: ירד כטל על גז ונפשות אוהביו משיב (רשב"ג, לבי בלימת, ביאליק-רבניצקי א, 83). השכל והדת שני מאורות נפש איש משיבות עיניו מאירה (לוי אלחבלון, השכל, סעה"ס 120). ענג קרא לשבת, והשנה משבחת כדת נפש משיבת (מנחם, מה ידידות, זמירי ליל שבת). ועי' מְשִׁיבַת. — °והשיב דבר לדבר אחר, הפך אותו, עשה אותו כמוהו[1]), werden lassen, verwandeln; faire devenir, transformer; to let become, transform: והוא"ו אם בא טרם פעל עבר יתכן היותו ויו חבור וכו' או וא"ו שישיבנו עתיד (ראב"ע, מאזנים, י.). ישיבנו הואו לעתיד (סס, לב:). מי דמעות מסלעי הצלעות השיבו נגב הלחי אפיקים (ר"י חריזי, תחכ' עז, 159). להשיב היופי דופי ורחסד חסד והגדולה נבלה (סס מב, 328). כי האור ישיב המראים נראים בפועל אחר שהיו נראים בכח במקרה (רלב"ג, מלחמ' ה' א ו). — °והשיב את הדבר, במשמ' חזר עליו, שָׁנָה ושִׁלֵּשׁ, wiederholen; répéter; to repeat: והשיבותי הדברים בהקדמה הזאת עם שנהגו לקצר (ר"י א"ח, או"ד ב ד). והפליג להשיב זה הענין וחזקו וכו' והשיב זה הענין לחזוק ולתוספת באור (סס ג ב). ובשאר ספרי הנביאים האריכו בענין והשיבו אותו[2]) בכמה מקומות ואינני צריך להביאם מפני שהם רבים וידועים (סוא, מו"ה, הקדמה). כמו שבארנו פעמים ולא נשיב

1) [עי' קל, הערה.]
2) [בערב': ומרדד פיהא (סולי יהודה, 10).]

זה[1]) תמיד (ר״ש א״מ, מו״נ ב מד). — והשיב ענין על ענין, יחס וצרף אותם זל״ז, beziehen; rapporter; to refer: כשתרצה להעלות בידך כל מה שכללו פרקי זה המאמר וכו' השב פרקיו זה על זה[2]) וכו' (הוא, שם, פתיח'). להשיב מנין על מנין (יסודי התבונה ומגדל האמונה לראב״ע. ע פ קלקין, אוצר המונחים הפלוסופיים 7, 68). — *ובמשמ' תרגם ללשון אחרת, wiedergeben, übersetzen; rendre, raduire; to render, translate: והיו קוראין לשנת הלבנה אשר יש בה י״ב חדש שנה בלשונם, אם אתה משיב אותו אל לשון הקודש תקרא אותה פשוטה (ראב״ח, ס' העבור, 39).

—הפע', הושב, מושב, מושב, מושבים, יושב, — שהשיבו אותו: הושב כספי וגם הנה באמתחתי (ברא' מב כח). את הכסף המושב בפי אמתחתיכם תשיבו בידכם (שם מג יב). האשם המושב ליי' לכהן (במד' ה ח). הנה כלי בית יי' מושבים[3]) מבבלה (ירמי' כז יו). — והושב את פלוני: ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אלהם וכ' (שמות י ח). — ובתו״מ: למעשר הושבה דבר שאין זרעו כלה (ירוש' ביכור' ב ב). כיצד השן מועדת וכו' ריש לקיש אמר על הראשונה הושבה, ר' יוחנן אמר על כולה הושבה (שם ב״ק ב ג). — ובספה״א: כי כל אשר יחפוץ להכזיב רעהו בפתרונו צריך לעמוד טרם השיבו על תוצאות הספר המושב עליו ודקדוקו (תשו' תלמידי מנחם, 35). — *ובמשמ' שכפלו ושלשו אותו, חזרו עליו: הדבר הטוב אין לחוש אם יושב פעמים רבות (אמו״ר לראב״ד ב 7 ג, 67).

ב. *שׁוּב, תה״פ. — עוד[4]), עוד פעם, wieder, nochmals; encore (une fois); again, once more: מעשה בסימא שירד לטבול במערת וכו' ושוב מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים וכו' (ר' יוסי, יבמ' עז ד). מעשה באחד שעמד על ראש ההר וכו' ושוב מעשה בצלמון באחד שאמר אני איש פלוני בן איש פלוני נשכני נחש וכו' (שם שם ו). מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני רבי אליעזר וקצר בברכותיו וכו' שוב מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני ר' אליעזר והיה מאריך ברכותיו וכו' (מכיל בשלח מסכ' ד, ויסע מסה א, מה:). מעשה בקולאר של בני אדם שהלכו לאנטוכיא וכו' שוב מעשה בששים בני אדם שירדו לברקום ביתיר וכו' (תוספת' יבמ' יד ז—ח). מעשה באשה אחת שהיתה אורגת בגד בטהרה וכו' שוב מעשה באשה אחת שהיתה אורגת מפה בטהרה וכו' (שם כלים ב״ב א ב—ג). מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפין אדומין וכו' שוב מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין שערות אדומות וכו' (שם נדה ד ג—ד). מעשה בתינוק אחד שהקדיש קרדום אחד לשמים וכו' שוב מעשה בתינוק אחד שהיו באין בספינה וכו' (שם שם ה טז—יז). מעשה במקום שבין אושה לשפרעם וכו' שוב מעשה ברום בית ענת וכו' (שם מקו' ו ב—ג). מעשה שנכנסו זקינים לעליית בית גדייא ביריחו וכו' שוב נכנסו זקנים לעלייה ביבנה וכו' (רבי יעקב בר אידי בשם ריב״ל, ירוש' הור' ג ז). מעשה בעכו״ם אחד שבא לפני שמאי וכו' שוב מעשה בעכו״ם אחד שבא לפני שמאי וכו' (ת״כ, שבת לא.). אמר לפניו (משה) רבש״ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכו' שוב מה כתיב בה לא יהיה לך אלהים אחרים וכו' שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו וכו' שוב מה כתיב בה לא תשא וכו' שוב מה כתיב בה כבד את אביך ואת אמך וכו' שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנוב וכו' (ר ב״ל, שם פח:—פט.). ראה (רבן יוחנן בן זכאי) ריבה אחת וכו' אמר לה בתי מי את, שתקה, שוב אמר לה בתי מי את, שתקה, אמרה לו המתן לי וכו' שוב אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי וכו' (אדר״נ יז). א״ל ר' יהושע לר' גמליאל ר' אלך ואקבל פניו של פולוסופוס חברנו א״ל לאו, שוב א״ל ר' אלך ואקביל פניו של פולוסופוס חברנו א״ל לך לשלום (כלה רבתי ז). למלך שהיה מבקש

1) [בערב': פלא נעיד הד'א (הוצ' יואל 279).]
2) [בערב': פרדד פצולהא בעצ'הא עלי בעץ' (שם, 9)]
3) [בישע' מד כו (האומר לירושלם תושב) הבינה להפע' מן ישב, כמו והושבתם לבדכם (שם ה ח).]
4) [כנראה נולד השמוש במלה זו כתרג' מארמית תוב, תו. המלה משמשת בתו״מ ממש כמו עוד בלשון המקרא בחלק מהוראותיה.]

לבנות וכו' בא ליתן היסוד והיו המים עולים מן התהום ולא היו מניחים לעשות את היסוד, שוב בא ליתן היסוד במקום אחר והיו המים מהפכים וכו' (מד"ר שמות טו). — ובפרט בשמוש בשלילה, שוב לא, שוב אינו וכדו': כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת (ר' יהודה, שביעית ב ז). כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק (שקלי' א ג). קדם אצל אשתו או ששלח אצלה שליח ואמר לה גט ששלחתי ליך בטל הוא הרי זה בטל, אם משהגיע גט לידה שוב אינו יכול לבטלו (גיט' ד א). פגה עודה תינוקת, בוחל אלו ימי נעוריה, בזו ובזו אביה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, צמל כיון שבגרה שוב אין לאביה רשות בה (נדה ה ז). מי שאינו מראה סימן ברכה במשנתו בתוך חמש שנים שוב אינו מראה (תוספת' שקלי' ג כז). לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו שוב (תעני' כה:). עולת תמיד העשויה בהר סיני, רבי אלעזר אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה, ר' עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה (חגי' ו:). כיון שיצתה שעה אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפר (יבמ' פז.). כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות (ב"מ יט.). כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אין צריך למחות (בשם רבי, ב"ב לט:). כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (שם קכח.). מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתי לדמו של הבל שוב לא פתחה (סנה' לז:). כל הנותן ד' דברים כנגד עיניו ועל לבו שוב אינו חוטא (ב עזאי, ד"א ג). כזה שהוא מברר הרעה מהיפה שוב אינו חוזר ומברר, אבל המברר היפה מן הרעה שוב חוזר ומברר (רבי יודן בשם רבי חמא ברבי חנינא ורבי ברכיה בשם רבי אבהו, מד"ר שה ש, חבו מתוקים). כיון שנשרף בית המקדש אמר הקדוש ברוך הוא שוב אין לי מושב בארץ (שם איכ' פתיח'). הניחך המלך והלך לו למדינת הים ושוב אינו חוזר עליך (שם שם, זכר עניי). — ובצרוף שוב פעם, שוב פעם אחרת, שוב פעם אחת: שוב פעם [1] היו עולים לירושלם הגיעו לצופים וקרעו בגדיהם (ספרי דבר' מג).

[1]) [וכעין זה במכות כד: שוב פעם אחת וכו'.]

שוב פעם אחת גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק (מו"ק טז.). ושוב פעם אחרת היו מסובין בעלייה ביבנה (סוטה מח:). — ובסהמ"א: ושוב הקשינו לו אם דמים הקנה היאך אמרו לו אין לך תקנה עד שתקנם על גבי קרקע (תשו' הגאו' מן הגני' הרכבי ר). ת"ח כיון שיוצא שמו בעולם שוב הולך וגדל בכל שעה (רגמ"ה, תעני' ד.). דהוו (הכהנים) כעסנים ומגרשין נשיהן מחמת כעס ושוב היתה אסורה לחזור לו (הוא, ב"ב קס:). ואם שוב היה זה מתגלגל ומתנונה בחוליו וכו' אינו מוסיף לו כלום (לבוש חו"מ תכ יח).

שׁוֹבָב [1]), ת"ז, מ"ר שׁוֹבָבִים, — סר מן הדרך הנכונה, הולך בדרך לבו, ausgelassen; effréné; unrestrained: שובו בנים שׁוֹבָבִים נאם יי' (ירמי' ג יד). שובו בנים שׁוֹבָבִים ארפה משובתיכם (שם שם כב). ובה"ס, הלך שובב: בעון בצעו קצפתי ואכהו הסתר ואקצף וילך שׁוֹבָב בדרך לבו (ישע' נז יז). — ובסהמ"א: בוז יבוז לשכל אביו ולקהת רבו ולעג מעוג והוא סכל ושובב (רסע"ג, ספר הגלוי, קטע כ"י מהגני'). אלמנה שבבית פי' שהולכת שובבת בדרכי לבה, שאינה צנועה בבית אלא הולכת בשוקים וברחובות (ערוך ערך סב). אף אם זה האיש שובב ומאבד ממונו בשחוק לא מצינו שתוכל אשתו למרוד בו (מרדכי כתובו' סי' רפו. גם מהרי"ו קיט). ולכן האיש הנלבב ילך שובב לא תמה אשורו מפחד הזמן אשר רשת יכל יטמן (לוי היגון, 5). איך דרך האיש השובב, בגאוה ובגדל לבב (עמנואל, מחב' ו, הברמן, 186). אלה השובבים, למדו תורה נביאים וכתובים וכו' אלא שעשו מן התורה והחכמות, עטרות וקרדמות וכו' (שם כח, 815). ועתה שים לבך לכל הדברים אשר אדבר אליך, ויסר בהם לבות האנשים השובבים במשליך (שם שם, 823). כי הוא מדריכנו בדרכים שובבים (נלחון ישו, Wagenseil, 259). — ואמר הפיטן: דין טרם הערך מראשית, קדמה למלט שובבים מחרישית (ר"א קליר, אף אתה, מוסף א ר"ה). שצף חרישית, אם חר להשית, שיבה אשר השית, לשובבים יזכר (הוא, זכר תחלת, שם). דלה שובב מתוך פחת ולא ימות לשחת (דונש, דלה

[1]) [עי' שוב, פוע'; המלה באה גם בשע"פ, כשם אחד מבני דוד המלך (ש ב ה יד) ועוד.]

סובב, אלוני, כו). תאות אנשי לבב תהלתך להביע, ומרוץ ישר ושובב מקום חפצך להגיע (יצחק אבן גיאת, יום כפ, מעה"ס 17). פקוד טעינה ופריקה עם חברך והתירא מן החכמים פן תחיה שובב (ר"י בר ראובן, אמנם כי אתה, אזהרות, יב:). שובב מה זה יענה יום במשפט יעונה (ראב"ע, אמונתך נודעה, אוצר 201). הכינות אדם בדמותך, ותשכינם גן חמדתך וכו' משם הוציאם שובב¹), להשיא האשה סבב (שם, אל מי נמשילך, שם 228). שופט בצדק חדלים, יום יום קרא לשובבים, שלח גם מלאכים קלים, בשר אסלח אל השבים (משה כהן בן סעדיה, מי מעומד, רשות לנשמת יוה"כ, מחז' איטל' ב, עז:). כפר מצאתי תשמיע לשובבים (יצחק הכהן הסבר, אדון נפקדך, סליחי ער"ה). ²) — ואמר המשורר: גבה לבב יקרא למשחרר עלי את בלב שובב (ר"ש הנגיד, גבה לב, בן משלי, אברמסון, 84). שם יתרו (התולעים) שובב אל חדרי לבב (אד"ם, הכל הבל). — *וסוס שובב, סוס פראי, ואמר המשורר: ובסוס שובב לעצור ידו השכילה (יל"ג, דוד ומיכל ד, 41). — *וילד שובב, ילד שטרם למד להתנהג כראוי, לא מנומס, אף כלשון חבה, נוהג בספרות ובדבור.

שׁוֹבֵב, ת"ז, נק' שׁוֹבֵבָה, — כמו שׁוֹבָב: עד מתי תתחמקין הבת הַשּׁוֹבֵבָה כי ברא יי' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר (ירמי' לא כא). — ואמר הפיטן: ותן אחרית טובה להתהלך לפניך ונפשי תשובבה תאור באור פניך (אלוה רם במלכותו, סדור ארם צובא, תלה.). נפש שובבה, די לך בפת חרבה, ושכחי מעצבה, וזכרי מצבה (רסב"ג, מכתבי יגונך, ביאליק-רבניצקי ג, 86).

***שׁוֹבְבוּת,** ש"נ, — תכונת האדם השובב: כשתעשו תשובה מעלה עליכם כאילו חזילת החטא ע"י נערות ושטות ושובבות (רס"י, יומא פו.). כי שבבים יהיה עגל שמרון, פתרונו אלא שובבים ושובבות ועון וחטא הוא עגל שמרון

¹) [הנחש.]

²) [בפיוט יעלה תחנוננו (מחז' ערב יוה"כ) נאמר לפי נוסח אחד: יעלה תחנוננו מערב ויבוא שובב (נ"א: שועתנו) מבקר. אך לפי מבנה הפיוט צריכה לבוא כאן מלה מסתימת בכנוי נו, ואולי הנכון: שׁוֹבְבֵנוּ.]

(ר"מ, הכרעות, סבנים, 36). כי שובבות ופרעית תושביה ואכזריות מושליה בעוכרה (ר"ש בלוך, שבילי עולם א, ים:).

***שׁוֹבָבִי,** ת"ז, — כמו שובב: בתולה צליינית ואלמנה שובבית¹) וקטן שלא כלו לו חדשיו הרי אלו מבלי עולם (ת"י, סוטה כב.).

שׁוֹבֶה עי' שָׁבָה.

שׁוּבָה, ש"נ, — מלה מספקה: כי כה אמר אדני יי' קדוש ישראל בְּשׁוּבָה²) ונחת תושעון בהשקט ובבטחה תהיה גבורתכם (ישעי' ל יה). — ואמר המשורר: וחליפות וצבא הטבעו ביצורים, יש לשעה קרובה יש לימים ספורים, עת לנחת ושובה עת להשפיל והרים (ר"י הלוי, יה אלכה, זמורה ז, 267). ביום גיל ותודה שבה דוד בשובה (עמנואל פר. סים, מתק שפתים, 43).

***שׁוֹבֵר**³), ש"ז, — כתב השיבר את כחו של שטר וגט כעדות לשחרור החיב מחובו, Quittung;

¹) [עי' מה שנאמר לעיל בערכים צילני, צימני, צמויני על ענין זה, ואת דברי הערוך המובאים בערך שׁוֹבָב.]

²) [התרגומים הקדומים תרגמו בשובה (ונחת) כלשון שיבה וחזרה ממש, כגון השבעים ὅταν ἀποστραφεὶς στενάξῃς, כאשר בשובך (או שובב) נֵאֱנָחְתָּ (!), ולג': si revertamini et quiescatis, אם תשובו ותנוחו, הסור': מן דחכתון ואתנתחתון, ת"י: די תתובון לאוריתא תנוחון; אבל לפי ההקבלה אל נחת השקט ובטחה דרושה גם כאן מלה באותה משמ', כלשון רש"י: „לשון ישוב ומרגוע", וכעין זה ראב"ע, שפת יתר, קנד, בשם הגאון. ואמנם אין הוראה כזאת לשרש שוב בעבר', ואפשר שהיה כתוב בעקר בְּשֵׁבֶת ונחת, כלשון משבית שאון ימים וכדו', וזה מה שנקרא בְּשֵׁבָה, בְּשׁוּבָה.]

³) [שם זה, שכנגדו בארמית תברא, מקורו בתקופה שכתבו שטרות על לוחות טין בכתב יתדות, כנסחה החוזרת בתעודות תשלום מבבל: כל שטר חוב שיעלה על חוב זה יִשָּׁבֵר (ihipi), והשוה את הנאמר בתלמוד על שטר בטל: חספא בעלמא הוא. ויש שהיו נוקבים חור בתעודות מסים וכדו' להורות על בטול פרט זה או זה בו (השוה בספרו של העורך על Altbab. Tempelrechnungen עמ' 75 וכו' על נהג זה). הנקוד שׁוֹבָר, הנמצא במשנ' מנקדות, אינו מכוון.]

quittance ; discharge : הוציאה וכו׳ כתובה ואין עמה גט, היא אומרת אבד גטי והוא אומר אבד שוברי וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא יפרעו (כתוב׳ ט ט). האשה כותבת את גטה והאיש כותב את שוברו (גיטי ב ה; עדי׳ ב ג). כתב ספר גט לאיש ושובר לאשה וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זה לזה ולאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש ושובר מיד האשה תצא מזה ומזה (גיטי׳ ח ח). כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו והשובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה (ב״ב י ג). מי שפרע מקצת חובו ר׳ יהודה אומר יחליף, ר׳ יוסי אומר יכתוב שובר, אמר ר׳ יהודה נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים (שם י ו). שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לאיש (תוספת׳ ב״מ א ז). כותבין שובר לאשה שלא מדעת האיש (שם ב״ב יא ח). מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל (ת״כ, ב״מ יט:). הרי שהיו נושין בו אלף זוז ופרע מהן ה׳ מאות זוז וכו׳ שטר זה יהא מונח במקומו ויכתבו שובר ומפני שני דברים אמרו כותבין שובר, אחת כדי שיכוף לפורעו ואחת כדי שיגבה מזמן ראשון (ר׳ יוסי, ב״ב קעא.). — מ״ר שוברים, שוברין: ואלו כותבין במועד קדושי נשים וגיטין ושוברין (מו״ק ג ג). מצא גטי נשים ושחרורי עבדים דיתיקי מתנת ושוברים הרי זה לא יחזיר (ב״מ א ז). — ובספה״א בפרט במשמ׳ שובר על שטר חוב וגם במשמ׳ תעודת קבלה על תשלום כלשהו ללא שטר, או כהודעה על קבלת הפרעון שרשמוה על השטר: מעשה בשובר אחד שהיה כתוב עליו רב ירמיה בר אבא [1] (הלכ׳ פסוק׳ לתלמידי יהודאי גאון, 54). פלוני זה אפוטרופוס של פלו׳ אחריות שטר שובר זה ופסקא זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כחומר כל שוברין ושטרי פסקאות (ס׳ השטרות לר״י ברצלוני, 38). והשטר האחד וששים הוא שטר שובר וכבר פירשנו לעיל בענין ספפון שאעפ״י שהשובר והספפון אחד הם מה בין שובר וספפון והשובר הוא נעשה על שטר חוב שנאבד שכותבין עליו שובר כי אולי שמא ימצא היום או מחר ויתבעוהו היורשין וכו׳ שכותי׳ לו שובר על השטר עד שילך למדינתו ויחזירנה לו וכו׳ (שם, 99—100). המדקדקים עושין שובר מכתב ידו של מלוה על שטר של נאמנות (שו״ע חו״מ הלואה עא ז). ראובן נפטר ונמצא באחד משטרותיו בכתב ידו שטר זה פרוע או שנפרע כך וכך עושין כמו שכתוב בשובר (לבוש הלכ׳ סטר סם כא). — ואמר הפיטן: פנקס חוב ימרק חסד צו סופר כתוב שובר (שלמה בן יהודה הבבלי, אך בך לדל, סליחו׳ ער״ה). — °וגם מ״ר שוברות [1]: ועתה יצאו שוברות על החובות שב״ד נתנו לשמעון כמה זמנים זה אחר זה להראות השוברים על החובות ועברו הזמנים כיון שאמרו לשמעון להראות שוברי השטרות ונתנו לו זמן אחר זמן ועברו הזמנים ולא הראה השוברים (עוקו״מ הוכאה ככז ה).

1) [על פי ב״ב קסז: בארמית: ההוא תברא דהוה חתים עלה רב ירמיה בר אבא.]

שׁוֹד עי׳ א. שֹׁד, ב. שֹׁד.

שׁוֹדֵד עי׳ שָׁדַד.

שׁוֹדְדוּת עי׳ שְׁדֵדוּת.

שוה [2], ממנו °הַשְׁוָאָה, °הַשְׁוָיָה, °הִשְׁתַּוּוּת, °מִשְׁוָאָה [3], °מְשַׁוֶּה, °מִשְׁוִית [4] °שָׁוֶא,

1) [כנראה בדמיון אל שטרית מן שטר.]

2) [כן גם בארמ׳ ובסורי׳ שוא, שוי, בת ודות יב גם בכתיב שיה, בערב׳ שוי a) באותה משמ׳ כבעבר׳. אמנם באוגרית׳ ובאשור׳ אין השרש שוה, אבל יש באשור׳ פעל אֵמוּ, שֻׁבְּטא אֵוּ, מקביל אל היה, הוה בעבר׳ ובארמ׳ וממנו בבנין שפעל שוּבּוּ, שוּוּ, בעבר אשמֵי, אשֵׁוִי, עשה (דבר) כמו (דבר אחר), שָׁוָה אותי, כגון אשֵׁוִי כרמֵש, עשה כתלי חרבות, מרצש אשֵׁוִי, עשה (שָׁוָה) אותי (כ)חולה, וכדו׳, ועל כן נראה, שאין השרש שוה בעקר אלא צורת שפעל קדומה מן הוה היה.

מכאן שאין יסוד לדעת חוקרים אלו, המבחינים מן השרש שוה במשמ׳ השויון והדמיון, שרש אחר, שממנו הם גוזרים את הפעל שִׁוָּה במשמ׳ עשה; ואין כאן אלא כאותו מעבר שבין התאר ar, (שָׁוֶה) לפעל parare (שִׁוֵּה, עשה, הכין) ברומ׳ וכדו׳.]

3) [Gleichung ; équation ; equation, גותג בחשבון.]

4) [מחלקי המקצועה. עי׳ עמ׳ 3287.]

a) سوى

*שָׁוֶה, שָׁוֵה, א. שָׁוָה, שְׁוֵה (?), שׁוֹה, ״שָׁווּי, ״שִׁוּוּי, ״שִׁוּוּת, ״שִׁוּוּי, *שְׁוִיָּה (?), ״שִׁוְיוֹן.

א. **שָׁוָה**, פ״ע, שָׁוֶה, אֶשְׁוֶה, תִּשְׁוֶה, יִשְׁווּ, — שָׁוָה ראובן אל שמעון, לשמעון, היה כמוהו, gleichen; se ressembler, être égal, to be alike: ואל מי תדמיני וְאֶשְׁוֶה יאמר קדוש (ישעי מ כה). אל תען כסיל כאולתו פן תִּשְׁוֶה לו גם אתה (משלי כו ד). — וְשָׁוָה בדבר, היה כערכו, תמורתו, gleichwertig sein; être équivalent; to be equivalent: יקרה היא מפניים וכל חפציך לא יִשְׁווּ בה (שם ג יה). כי טובה חכמה מפנינים וכל חפצים לא יִשְׁווּ בה (שם ח יא). ועי׳ שָׁוֶה. — וְשָׁוָה הדבר לאדם, היה כדאי לו, רצוי לו: חטאתי וישר העויתי ולא שָׁוָה לי (איוב לג כז). — ובמשמ׳ פ״י, שוה ראובן בנזק שמעון, שם ערך בנזק, התחשב בו, Wert legen auf; apprécier; to appreciate: ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שֹׁוֶה בנזק המלך (שם ז ד). — ובתו״ם, גם במשמ׳ שהיו יחד[2]: הזוציא תבן כמלא פי פרה, עצה כמלא פי גמל וכו׳ ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן (שבת ז ד). אחד גטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוין לסוליך ולמביא, וזו אחת מן הדרכים ששוו גטי נשים לשחרורי עבדים (גיטי א ד). ומה בין השפחה לבין כל העריות שלא שותה להן לא בעונש ולא בקרבן, שכל העריות בחטאת והשפחה באשם וכו׳ (כרית׳ ב ד). מאת נשיאי ישראל, מגיד שכשם ששוו כולם בעצה כך השוו כולם בברכות (ספרי במדי נג). ואת מלכי מדין וכו׳ מגיד הכתוב שכשם ששוו כולם בעצה אחת כך שוו כולם בפורענות (שם שם קנז). הרים ובקעות, מגיד שלא שוו טעם פירות הר לטעם פירות בקעה ולא טעם פירות בקעה לטעם פירות הר (שם דברי לט). וזאת תורת הבהמה והעוף, וכי באיזו תורה שותה בהמה לעוף ועוף לבהמה וכו׳ לומר לך מה בהמה בשחיטה אף עוף בשחיטה (חולי כז:). הצד השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה אף אני אביא מנחת חוטא ששוה להן לקמיצה תשוה להן להגשה (מנח׳ ס:). — *ובשמוש במדת גזרה שוה: אם שוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן (כרית׳ א ו). — ובתפלה: מי ידמה לך מי ישוה לך ומי יערך לך (נשמת). — ובספה״א: וכשהיה היסוד רקיק, פשוט, רחוק מהפזור והפרוק תשוה לו האחדות ותסכים עמו (לקוטי מקור חיים לרשב״ג ב כח). — ואמר המשורר: כי הון אנוש הכל ולא ישוה נוצת כנף יונה ולא כפתר (ר״י חריזי, הענק, אברונין, 48).

—פעי, שִׁוָּה, שִׁוִּיתִי, מְשַׁוֶּה, תְּשַׁוֶּה, יְשַׁוֶּה, — א) שוה את פני האדמה, עשה שוה, ישר וחלק, gleich machen; ebnen; égaliser, niveler; to equalize, level: הכל היום יחרש החרש לזרע יפתח וישדד אדמתו הלוא אם שִׁוָּה פניה והפיץ קצח וכמן יזרק (ישעי כח כד—כה). — ועשה דומה לדבר: מְשַׁוֶּה רגליו כאילות ועל במותי יעמידני (ש״ב כב לד; וכעין זה תהלי יח לד). אם לא שִׁוִּיתִי ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו (תהלי קלא ב).[1]) — ובתו״ם: אמרו להם בית שמאי השוו מדותיכם אם שיוה לו לטומאה ישוה לו לקרבן (נדה עב.). — ב) בשמוש ההוראה במשמ׳ עשה, שים: גפן בוקק ישראל פרי יְשַׁוֶּה לו[2]) (הוש׳ י א). שִׁוִּיתִי יי׳ לנגדי תמיד (תהלי יו ח). גדול כבודו בישועתך הוד והדר תְּשַׁוֶּה עליו (שם כא ו). אז דברת בחזון לחסידיך ותאמר שִׁוִּיתִי עזר על גבור הרימותי בחור מעם (שם פט כ). דרך אמונה

1) [בצרופים כגון ולמלך אין שֹׁוֶה להניחם (אסתר ג ה), וכל זה איננו שֹׁוֶה לי, יש לראות שָׁוֶה כנראה כש״ע. ועי׳ לקמן עמ׳ 6955.]

2) [כמעבר זה אשר על פיו בא בערב׳ המדברת שַׁוָא במשמ׳ ביחד.]

1) [בישע׳ לח יג: (מיום עד לילה תשלימני) שויתי עד בקר כארי כן ישבר כל עצמותי מיום עד לילה תשלימני, נתערבבו כנראה המלים, הבאות שלא כסדרן המקורי, ובכפילות התבות: „מיום עד לילה תשלימני״; ואפשר שיש להוציא מעקר המשפט את המלים „כארי כן ישבר כל עצמותי״, ולפי זה יהיה עקר הענין: שִׁוֵּיתִי (ז״א נוצרתי, נעשיתי) עד בקר מיום עד לילה תשלימני, והשוה תהל׳ קלט יה: אשר עֻשֵּׂיתִי בסתר רֻקַּמְתִּי בתחתיות ארץ. ואמנם במגלת ישע׳ מן הגנוזות כתוב במק׳ שויתי: שפותי או שפיתי, וכנראה אין כאן אלא שבוש.]

2) [הבונה: את הגפן בוקק (סריק) ישראל ועושה (מכין) לעצמו פרי ממנו.]

בחרתי משפטיך שִׁוִּיתִי (שם קיט ל). [1])—ואמר הפיטן: יה [לאש]ת איתן ציון ה שוויתה בניסוי ומסה אשר עליה שוויתה (ינאי, יה לאשת קרוב' ברא"ש, זולת', כט). ואם עוה ולא שוה דרכיו והיא רחום יכפר שגגתו (מחזור ספרד, שירי היחוד והכבוד, הברמן, קט). — ואמר המשורר: ובית דין משוה עניים ושרים (ר"ש הנגיד, אשלח בכנפי, בן תהלים, הברמן א, 119). בעת ירבו חלוקית בין אנשים ישלח אל משוה החלוקות (הוא, בעת ירבו, בן משלי, אברונסון, 53). מסבה נשו על שפת הברכה ונשים גבול ספרחים לגלות (רמב"ע, הענק ג, ברודי, סנא). מטר שחק בעת רדתו פני הגן לאט שוה [2]), ועל פניו כבות פסים ומשי הזמן שוה [3]), ונשא כל שתיל פריו ולא כחש ולא שוה (שם שם, שמג). וכרם ישוה לי אבר כמו יונה (ר"י הלוי, לפני כרוב, זמורה ג, 106). ישלט יקודה בצלעותי עדי שוהה כשחור לבבי וכשלג קוצתי (יהודה אבן גיאת, מבין עפאים, שגה"ם 124). והמשיב יהי מקשיב לשואלו, ולרבן ישו קרבן בשכלו (שלמה שרביט הזהב, מריבה נהיתה, לקו"ק, 19). דמעי אשו נסכי (יגוני, קונט' הפיוטים, ברודי, 45).

—הִפע', אִשְׁוֶה, תִּשְׁווּ,—השוה דבר לדבר, הקיש, דִמה והמשיל אותו אליו, vergleichen; comparer; to compare: למי תדמיוני וְתַשְׁוּוּ ותמשילני ונדמה (ישע' מו ה). מה אעודך מה אדמה לך הבת ירושלם מה אַשְׁוֶה לך ואנחמך בתולת בת ציון כי גדול כים שברך מי ירפא לך (איכ' ב יג). — ובתוה"מ, גם במשמ' בנין פִּע' ובמקומו, עשה שוה, חבר יחד, gleich machen, vereinheitlichen; égaliser, uniformiser; to equalize, unify: רואה אני את דברי ר' אליעזר מדברי ר' יהושע, שר' אליעזר השוה את מדתו ור' יהושע חלק (כ"ע, שקלי ד ז). המחלק נכסיו לבניו על פיו וכו' והשוה להן את הבכור, דבריו קימין (ב"ב ח ה). אליהו בא לטמא ולטהר, לרחק ולקרב וכו' ר' שמעון אומר להשוות המחלוקת (עד' ח ז). כל העריות אחד האיש ואחד האשה שוין במכות ובקרבן, וכשפחה לא השוה את האיש לאשה במכות ולא את האשה לאיש בקרבן (כרית' ב ד). אם עתיד להשוותו אפילו טפח מותר, משויהו לאורכו ואין משויהו לרוחבו (תוספת' ב"ק יא יד). זה שעומד ומתפלל צריך להשוות את רגליו (ירוש' ברכ' א א). השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה חמורה מן החמורות (ר' אבא בר כהנא, שם קידוש' א ז). לא מצינו שהשוות התורה בגניבה ואבידה בשואל לכן נשוה שומר חנם ונושא שכר שבויה ומתה (ר' מנא, שם שבוע' ח א). השוה פצימיה פסולה (ערוב' נג.). כשהשוה את קירויו (רבא, סוכ' יט.). חוזרני על כל צדדי חכמים ולא מצאתי אדם שהשוה מדותיו בקטנה כר"א (ר' יהודה בשם שמואל יבמ' קח.). איש או אשה כי יעשו מכל חטאת, השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה (רב יהודה בשם רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל, ב"ק טו.). ואיזהו סוף ראשו, זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו (מכות כ:). שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה ולאיסר ולבל יחל (נדה מו:). אמרו להם בית שמאי השוו מדותיכם, אם שיוה לו לטומאה ישוה לו לקרבן (שם עג.). שאל אנטונינוס את רבינו א"ל מאימתי יצר הרע נתון באדם וכו' אמר לו עד שלא יצא ממעי אמו, א"ל לאו וכו' והודה לו ר' שהשוה לדעת המקרא שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ועוד שאל אנטונינוס את רבינו אמר לו מאימתי נשמה ניתנה באדם וכו' וחודה לו ר' שהשוה דעתו לדעת המקרא וכו' (מד"ר בראש' לד). גוי אחד שאל את ריב"ק כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם מפני מה אין אתם משוין עמנו בע"ז, א"ל יש לך בנים וכו' אמר הרבה בנים יש לי, בשעה שהן יושבין על שולחני זה מברך לאלהי פלוני וזה מברך לאלהי פלוני ואינם עומדים משם עד שמפצעין את מוחן אלו את אלו, א"ל ומשווה אתה עמהן, א"ל לא, א"ל עד שאתה משווה אותנו לך השווה את בניך (שם ויקר' ד). לעבדו של מלך שעשה סעודה לחיילותיו וזימן כל לגיונותיו של מלך ולרבו לא קרא, אמר לו המלך הלואי השוית אותי בכל חיילותי (ר' לוי, שם אסתר, גם ופתי). והציף להם

[1]) [בתו"ם אין דגשה לשמיש הפעל בבנין זה, ואין לבקש גם במאמר המובא בערך שִׁוִּיָה כתנחומא נשא כח.]

[2]) [במשמ' א.]

[3]) [במשמ' ב.]

את הכבשן והעלה אותו והשוה אותו לארץ שהיה עמוק (תנחומא נח י). ומשוה להם את ההרים ואת העמקים (תנחו׳ בובר במד׳ ב). שבשעה שראה הקדוש ברוך הוא כל אותם הדורות שהיו עכו״ם ואברהם עמד ופירש מהם ולא השוה להם וכו׳ (פסיק׳ רבי לג, הלכי הלכי, קג.). — *והשוה את עצמו לאחר, עם אחר: מה לך להשוות עצמך למלכים השותים יין ומשתכרין וכו׳ (מד״ר במדי י). שהשוה הקדוש ברוך הוא עצמו עם לבבות הנמוכים (תנחו׳ בובר ויקרא ג). — *וכפ״ע במשמ׳ נעשה שָׁוֶה: הכסיף העליון והשוה[1]) לתחתון וזהו לילה (סבת לז:). עמק שוה וכו׳ ששם השוו כל אומות העולם וקצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנה והיו מקלסין לפניו (מד״ר ברלסי׳ מג). — ובסהס״א: טיט שעל רגליו מקנחו בכותל ואין מקנחו בקרקע שמא יבוא להשוות גומות[2]) (הלכי פסוק׳ לתלמידי רב יהודאי גאון ה). וקושו מעשיכם, השוו מעשיכם לדעת קונכם (רס״י, לפני ב ח). נמצא שהכלב משוה את (מחיר) כולם (הוח, בכורות כז.). נותר עוד שטר אחר שעושין זקני הקהל והדיינין להשוות ביניהן כמה יתן כל אחד ואחד בכך וכך מס או בכך וכך צדקה (ס׳ הסטרות לר״י ברצלוני, 137). המשוה פני השדה כגון שהשפיל התל ורדדו או מילא הגיא וכו׳ וכן כל המשוה גומות (רמב״ם, סבת ס ח). ויענו כל העם יחדו, לא בחנופה ענו ולא נטלו עצה זה מזה אלא השוו לב אחד (מדה״ג סמות יט ח, הופמן, 205). והעיבור נכנס להשוות ימות שנות החמה עם ימות שנות הלבנה והחם (פדר״א ז). והכונה הנה אמנם היא להשוות בין שני השמות (ר״ם א״ת, מו״נ א סט). והנה לשון חק הוא כנוי למשוה המאזנים (פלא הרמון ט ג, לד.). — ואמר הפיטן: מיללו כולם והשוו אומר לחלוק על עושה כל באומר (ינאי, אמדים בסים, קרובי ברלסי׳, זולאי, יג). יה [לאש]ת איתן ציון הישוויתה (הוא, יה לאסת, סס סס, כט). אין דומה [לך] ודימיתם לך ואין שוה [לך] והשוויתם ל[ך] (הוא, אהבת עול־, קרובי סמות, סס, קב). השווה ומשווה קטון לגדול[1]) (הוא, האוחז ביד, קרובי לימים נוראים, סס, סלא). הסכימו דעתם והשוו עצתם (סמעון בר ילחק, סעסוע יום יום, קרובי ב סבועות). — ואמר המשורר: ועל מלך להזהר ולשמור ולשוות דין גבוהים ־ם נמוכים (ר״ש הנגיד, לאסה בעלה, בן משלי, הברמסון, 211). הזמן הלוני ימים ימי עצב עדי השוני אל מחנות האל אשר פגשתי (עמנואל, המחלים אליך, מחברת יח, הברמן, 495). אנכי השויתי כיום את שריהם אל פרחחם (הוא, אסמע דבת, סס סס, 500). — *והשוה הדַּיָּן בין היריבים וכדו׳, חלקו ביניהם בשוה וכדו׳: וכדי לשכך עברתם וחמתם נכנסו שני אנשים יהידי׳ כדי להטיל שלום ביניהם ולהשוותם על ענין הפרשים הנ״ל (סו״ת תורת אמת ססון קכג, קלז.) — ובינו׳ מַשְׁוֶה, בפרט בצרוף הקו המשוה, המעגל הגדול על כדור הארץ, הנמצא במרחק שוה משני הקטבים במישור מאנך לציר, Äquator; équateur; equator: כי הגלגל התשיעי הידוע במשוה היום וכו׳ והוא המתיק לכל הגלגלים (רבנו נסים, פירוש יצירה, קונטרס המקורות, דוקס, 89). ומעתה אם תחשוב במחשבתך עגול גדול באמצע גבנונית הארץ ממזרח למערב המחלק אותה לשני חצאים שוים אשר חצי האחד הוא חצי הצפוני והשני חצי הדרומי, העגול הזה יקרא קו המשוה (עקוואטאר) או משוה היום (ר״ם צלוק, סבילי עולם ג, 8). ועי׳ קָו.

—הפע׳, *הֻשְׁוָה, — שֶׁהֻשְׁווּ אותו: א״ר יהודה אמר שמואל י״ח גזרו ובי״ח נחלקו, והתניא הושוו, בו ביום נחלקו ולמחר הושוו (סבת טו.). ומה במקום שלא הושוו קרבן לקרבן דהאי פר והאי שעיר הושוו מעשים למעשים וכו׳ מקום שהושוה קרבן לקרבן דהאי פר והאי פר אינו דין שהושוו מעשים למעשים (זבחי׳ מ:). — ובסהס״א: אם יש אדם חשוב ביניהם או הוא דבר שכל הסוחרים והתגרים ובני העיר הושוו ביניהם (ס׳ הסטרות לר״י ברצלוני, 90). והפעולה השנת אחר מציאות המצויר והוא שישימו בו מקרים אישיים עד שיהיה מקובצם בלתי מושוה ויתחייב מזה שלא ידמה

---

1) [כמו הלבין, השחיר, ואף הכסיף כפ״ע.]

2) [על פי לשון התלמוד, שבת קמא., בארמ׳: דילמא אתי לאשווי גומות.]

---

1) [במחזורים: וגדול.]

איש לאיש לעד ולעולמי עולמים (חמו״ר לרלב״ד ג ז, 66). ואיה מלך המשפט שהושוו שניהם בחטא וזה נענש וזה לא נענש (ר״ש ן׳ וירגה, שבט יהודה, שוחט-בר, לז).

—התפ׳, נתפ׳, נִשְׁתָּוָה, — היה שוה זה לזה, einander gleichen; être égal(es); to be alike: דלף טורד ביום סגריר ואשת מדונים נִשְׁתָּוָה[1] (משלי כז טו). — ובתו״מ: אין דעתי משתוית עמכם (מד״ר במד׳ ג). — ובספה״א, גם במשמ׳ נמשל, היה דומה ל: ואח׳ כך קבץ השבעים זקנים השניים וחל עליהם מאור הנבואה מה שנשתוו עמו בו (ר״י ה״ל, כוזרי ד יא). וכבר אמרו על אחד מן החסידים שאמר לחבירו הנשתוית? אמר לו באיזה ענין? אמר לו נשתוה בעיניך השבח והגנות? (הוא, חו״ה, יחוד המעשה ה). יש מן השבים שישתוה אחר התשובה עם הצדיק אשר לא חטא (שם, התשובה ח). כשיצטרפו עם ואו רבים כולם ישתוו (ראב״ע, מאזנים, לח:). עמק שוה, שנשתוו כולן להמליך את אברהם (מדה״ג ברא׳ יד יז, מרגליות, רכו). — ואמר הפיטן: אשר התוו התוות בתבות נשתוות במספר המצות (רשב״ג, שמר לבי, אזהרות, ביאליק-רבניצקי ב, 135). — ואמר המשורר: הישתוה אויל מחריש וחכם אשר שתק להטעיט באמרים (ר״ש הנגיד, הישתוה, בן משלי, הברמאן, 108). וישתוה לחומד טוב וחסד יבואוך ולו מיתה משונה (הוא, זבח זבחי שם שם, 145). הישתוה ידיד קדם בחבר יליד אתמול וישקל בשקלו (הוא, כפי אהבה, שם שם, 200). אשר לא יתוה במעון גם נוה לבלתי ישתוה בשבת הנוצרים (רשב״ג, תפלת החכמה, ביאליק-רבניצקי א, 70). שאול ירדו ושכבו ראש וזנב והשתוה בזוים עם נסיכם (ר״י חריזי, הענק קלג, אברונין, 64).

—נפעי[2], נִשְׁוָה, — נעשה שוה: ונשיב בזו הטענה ונאמר אילו חייב ר׳ סעדיה שלא יבוא מן המילין בלתי שהלפו בימוייו ונשוו טעמיו לא צירף מן מילה י״ט אלף מילה קס״ט מילה (תשו׳ דונש על רסע״ג, 122). — ואמר הפיטן: האל בחשבו העולם לישבו התיעץ במחשבו המשתקת במושבו ובה נשוה ודעתה השוה והסכימה במחשבה (שלמה הבבלי, אל נשא, יוצר שבת בראשית). נדמתי כחגור כלי זין וממלחמות יברח, נשויתי כאבוס פר ולאורח ירק ארח (אליה בר שמעיה, אנחתי בלחן, שירמן, מבחר השירה העברית באיטליה, מה). — ואמר המשורר: כי כל בני אדם כבר נשוו יחד והנשמר והשומר (אבן כלפון, הרכין ג, 505). כי כל בני אדם כבר נשוו יחד וחגעל והנגעל (ר״ש הנגיד, רעי המתאונן, תשובה לבן כלפון, הברמן ג, 19). נשוו מתי דורי ברשע (ר״י חריזי, ספר אנוקים, מחברות איתיאל ז, פרץ, 56).

—פע׳, שִׁוָּה[1], בינ׳ מְשֻׁוֶּה, — ששוו וישרו אותו, שקול בחלקיו, ebenmässig; proportionné; —ioned: ואם היתה השנה משווה ומיושרת ענניה ורוחותיה בלא זעף (אסף 127). כוורת זו עשויה ממחצלת של קנים והיא עגולה והיא צריכה ששה מפני שתחתיה לא יעשה משווה מרובע אלא מגלגל, ובהיות בין זוית לזוית ד׳ טפחים והוא משופע ועולה ימצא יתרונן ב״ט, ואילו היתה מרובעת משווה לא הצריכה אלא רוחב ד״ט, ולא הצריכה ו״ט אלא במשופע כדי שימצא בה ד׳ משווין (ר״ח, סכה ח.). אם לא ראיתי נחש בקורת בית חבד, אמר שמואל בטרוף[2], פי׳ רב שרירא גאון פי׳ טרוף משווה וכו׳ שפניו משווין דוגמת הכתוב הלא אם שוה פניה, כי משווין פני קורת הבד וכו׳ ובודאי לא נמצא נחש שגבו טרוף ומשווה ומרובע אלא גבות גבינים ומשופעים (ערוך ערך טרף).

ב. שָׁוָה[3], קל לא נמצא בספרות.

—פע׳, שִׁוָּה, כחש והכזיב, היה לשוא[4], (ent)täuschen; décevoir; to deceive, ואמר המשורר: מטר שחק

1) [אמנם תמוהה צורת נתפ׳ כזאת במקרא, ועל כן מניחים רב החדשים כאן שִׁכּוּל אותיות במק׳ נִשְׁתַּוְּתָה בבנין נִפְעַ׳ ובנקבה.]

2) [ועי׳ בהערה שלפני זו.]

1) [כאמור בהערה לבנין פִעֵ׳, אפשר שבא גם בנין פִעֵ׳ במקרא.]

2) [ז״א שטות, מלשון הטורף את גגו, ועי׳ עמ׳ 1933.]

3) [עי׳ בהערה שאחר זו.]

4) [שמוש זה מיֻסד על הבנה מטעית במשמ׳ זו בכתוב בהוש׳ י א (פְּרִי יְשַׁוֶּה לּוֹ), כלשון ריב״ג

בעת רדתו פני הגן לאט שוה, ועל פניו כמות פסים ומשי הזמן שוה, ונשא כל שתיל פריו ולא כחש ולא שוה (רמב"ע, הענק ג, בכורי סווג).

*שָׁוֶה, ת"ז, — שוה דבר לדבר, שוים הדברים, זה כמו זה בכל תכונותיו, equal ; égal ; gleich : מאימתי קורין את שמע בערבין כו' אנן תנינן משעה שהכהנים נכנסין לוכל בת-ומתן, תני ר' חייא משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבת ותני עלה קרובים דבריהן להיות שוין (ירוש' ברכ' א א). אָבֵל בשבת הראשונה אינו הולך לבית הכנסת וכו' ברביעית שוה לכל אדם וכו' ר"ש אומר אָבֵל בשבת הראשונה הולך לבית הכנסת ואינו יושב במקומו וכו' בשלישית שוה לכל אדם (שם מו"ק ג ס). — ושוים הדברים, שוה דבר לדבר בתכונה זו או זו: שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שניהם שוין במראה ובקומה ובדמים (יומא ו א). בניה של רחל נסן שוה וגדולתן שוה, נסן שוה ויהי בדברה אל יוסף יום יום, ויהי באמרם אליו יום ויום וכו' גדולתן שוה ויסר פרעה את טבעתו, ויסר המלך את טבעתו (כי יוד, בשם ר' בנימין, מד"ר בראשי פז). עד שלא עלה עליה עול עיניה שוות, עלה עליה עול עיניה שורות (פסיק' רבי, פרה, כו.) — והצד השוה שבשני דברים, הצד המשתף שבהם, ראה א. צַד, 5376. — ושוים בני אדם בענין זה או זה ש, מסכימים הם בדעתם, מאֻחדים, united, uni, unanime; einig, einstimmig; unanimous : ושוין אלו ואלו (בית שמאי ובית הלל) שטוענין קורות בית הבד ועגולי הגת (שבת א ט). בית שמאי אומרים שני תבשילין ובית הלל אומרים תבשיל אחד, ושוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין (ביצה ב א). ושוין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן (שם שם ג). הכל שוין שאין מתנה עמה לא על קודם שתהארס ולא מאחר שתתגרש (סוטה ב ו). המטה הכר והכסת של מת ר' מאיר אומר אין טמאין וחכמים אומרים טמאין מדרס מפני שהנשים יושבות עליהן ומכבות את מתיהן והכל שוין שהן טמאות טמאת המת (תוספת' כלים ב"ב ב ח). הכל שוין בבאר שירד לתוכה שטף של גשמים שהוא צריך להמתין לכמות שהיו (שם פרה ט ג). ושוין שבותשין את השתות בשבת ושותים זיתום המצרי (ברכ' לח.). וכן היה ר' אבין ור' אילעא וכל רבותינו שוין בדבר (ב"ב כח.). ושוין שאין פורסין בתוכן מגודות ואין מפשילין לתוכן חבלים (מכות י.). — ודברים שוים, דברים שהכל מסכימים עליהם: נפל הבית עליו ועל אמו אלו ואלו מודין שיחלוקו, א"ר עקיבא, מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן, אמר ל' בן עזאי, על החלוקין אנו מצטערים אלא שבאת לחרק עלינו את השוין (ב"ב ט י). — וגזרה שוה, משפט הבא לדמות שני ענינים זה לזה מפני שלשון הכתובים בשניהם שוה או המושגים שוים, וראה גְּזֵרָה, עמ' 745: אדם דן ק"ו לעצמו ואין אדם דן גזירה שוה לעצמו, לפיכך משיבין מק"ו ואין משיבין מגזירה שוה (ר' יוסי בן ר' בון בשם ר' בא בר ממל, ירוש' פסח' ו א). — ובסהמ"א בהשאלה: ודנת כל הצביות בגזרה שוה (עמנואל, מחב' ג, הברמן, 98). — והיה שוה בשמ' עלה במחיר זה או זה, נערך בכך וכך, to be worth ; valoir ; wert sein : אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה (כתוב' יא ד). שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור, שור שוה מאהים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום א"ר מאיר על זה נאמר ומכרו את השור

בערך השין והואו וההא: וראיתי על זה מה שאמר הכתוב גפן בוקק ישראל פרי ישוה לו אשר לא יתכן להיות פרושו בשום פנים (רצוני לומר ישוה לו) כי אם יכחש לו כאלו אמר פרי יכחש לו על ענין ותירוש יכחש בה, כחש מעשה זית ויהיה אמרו ישוה לו על זה מסכים לאמרו גפן בוקק וכבר פרשנו גפן בוקק בשערו ואם כן הוא ענין רביעי בשרש לא שם לבו אליו רבי יהודה ולא זולתו מאשר קדמוני ושם העלה בכחש הפירות להם מה שזכר אחר כן מאמרו כרוב לפריו הרבה למזבחות. והראיה על אמתת מה שביארנוהו בישוה לו השנות הענין הזה בנבואה הזאת וזה אמרו כי רוח יזרעו וגו' גרן ויקב וגו' הכה אפרים וגו'. ואין דברי מי שאומר שישוה לו בענין יעשה מאוסה והוא אומר כי הענין בו כי ישראל בתחלה גפן בוקק וכאשר רב פריו הרבה למזבחות כי זה ענין דק וביאור חלוש, ע"כ. ומעין זה גם רד"ק, שרשים, ואחרים. אך ר' את הנאמר על בתוב זה לעיל עמ' 69.8 ולשוננו יו, 113.]

החי וחצו את כספו (ב"ק ג ט). אמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור (שבועות ו ז). דמי ידי עלי שמין אותו כמה היא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד (ערכי ה ב). מכר לו חלוק שוה חמש בשש יד הלוקח על העליינה (תוספתי ב"מ ג טו). ר' ברכיה ורבי חייא דכפר תחומין, חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה, וחד אמר אפילו כל מצוותיה של תורה [1]) אינן שוות לדבר אחד מן התורה (ירוש' פאה א א). — ובצרוף שוה דינר, שוה פרוטה: האשה נקנית וכו' בדינר ובשוה דינר (ב"ש, ק וש' א א). חמש פרוטות הן ההודאה שוה פרוטה, והאשה מתקדשת בשוה פרוטה, והנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש מעל, והמוצא שוה פרוטה חיב לרכריז, והגוזל את חברו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי (ב"מ ד ז). — פחות משוה פרוטה: המקדש שתי נשים בשוה פרוטה או אשה אחת בפחות משוה פרוטה (קדוש' ב ו). בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה (רבי יוחנן, ערוב' סב.). — ומ"ר שוים [2]), מחיר שוה ומתאים Wert; valeur; value.: כיצד פודין נטע רבעי, מניח את הסל על פי שלשה ואומר כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע על מנת להוציא יציאות מביתו וכו' ובשביעית פודהו בשוויו (מע"ש ה ד—ה). אחד שהעריך את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל נותן חמשים סלע, ואם אמר הרי דמיו עלי נותן את שויו (ערכי ג א). אחד המקדיש בחולת המחוז ואחד המקדיש בפרדסות סבסטי נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, ובשדה מקנה נותן את שויו (שם שם ב). אחד שהמית את הנאה שבעבדים ואת הכעור שבעבדים נותן שלשים סלע, המית בן חורין נותן שויו (שם שם ג). אמר אחד הרי היא שלי בעשר סלעים ואחד אומר בעשרים וכו' חזר בו של עשרים ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של עשר מוכרין אותה בשויה וכו' (שם ח ב). לא ימכור לא את היפה בשויהא ולא את

1) [אמנם הענין קשה ואולי נשתבשה הגרסה.]

2) [כך נכון, ועי' שָׁוִי, הערה.]

הרע באמונה אלא או שתיהן בשויהן או שתיהן באמונה (תוספתי ב"מ ג כג). מישכן לו בית ומישכן לו שדה ואמ' לו כשתמכרם מוכרם לי בדמים הללו אסור, אם אמ' לו בשויהן מותר (שם שם ד ו). שלש עשרה נפה היו זו על גב זו, התחתונה שבכולן בשויה שהיא קולטת את הסלת (שם מכשי ה יד). אף המקבל מן הגוי אף על פי שאינו רשאי הרי זה מעלה בשוויו [1]) (שם בכורות ב א). הכנים לו זהב בשויין ותני כן וכו' דינר לעשותן תקשיטין בשויהן (ירוש' כתוב' ו ג). גזל מריש ובנאו בבירה, ב"ש אומרי' יקעקע כל הבירה ויתננו לו ובי' הלל אומרים נותן לו דמיו בשוויו (שם גיטי ה ה). והיתה הזקינה מוכרת לו את החפץ בשוויו והנערה אומרת לו בא וטול לך בפחות (שם סנה' י ב). הכניסה לו זהב שמין אותו והרי הוא כשוויו (רב שמן בר אבא בשם ר' יוחנן, כתוב' סז.). דינרי זהב הרי הן ככספים, רשב"ג אומר במקים שנהגו שלא לפורטן שמין אותן והרי הן בשוויהן (שם שם). יתר על כן מוכרה בשויה (ב"מ כב:). — ובשוה כתה"פ: מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובתה של זו מנה ושל זו מאתים ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא מנה חולקות בשוה (כתובי י ד). ישראל שקיבל שדה מכהן, תרומה לכהן, מעשר ראשון ושיני חולקין בשוה (תוספתי דמאי ז ב). האמר יחלקו בניי נכסיי בשוה והיה שם בכור אם זכו בנכסים בחיי האב אין נוטל פי שנים (שם ב"ב ז יא). יורשי הראשונה אוי' ליורשי השנייה אם כבעל חוב אתם טלו את שלכם וצאו ואם לאו אנו ואתם נחלוק בשוה (בן עזאי, ירוש' כתוב' י א). — ושוה כשוה במשמ' זו: שאיני נהנה מישראל מוכר בפחות אבל שוה בשוה לא (נדרי לא.) — *בשוה, במחיר שוה: אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן, זקינה אומרת לו בשוה וילדה אמרת לו בפחות ב' וג' פעמים (סנה' קו.). — ושוה דבר אחד ממשנהו, שוה יותר, עדיף, מוטב: רבי צדוק וכו' נטלתו מטרוניתא אחת ושגרה לו שפחה אחת יפה, כיון שראה

1) [כך נכון כמו בבבלי בכורות ב., ולא בשיוויו כנדפס בהוצ' צוק"מ, וכן צ"ל בירושלמי ע"ז א ו ולא בשוייו, כנדפס שם.]

אותה נתן עיניו בכותל שלא יראנה וכו׳ לשחרית הלכה והקבילה אצל גבירתה אמרה לה שוה לי המות משתתנני לאיש הזה (אדר״כ עז). —*שוה לכל נפש: אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש, דבר השוה לכל נפש (רב פפא, כתוב׳ ז.). — ובמשמ׳ ישר רגלים, לא פִּסֵּחַ: וכל פסח נעשה שוה (פסיקי רב׳ מב, מא״ש, קעז.). — ובמהמ״א: פעמים שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שוה עליו (רש״י, במדי כב עו). כסום יכסמו וכו׳ לשון מדת דבר השוה, לא גזיזות ראש ולא גדול שער אלא במדה שוה (הוא, יחזקי מד כ). ועלתה כאור כלה, ובמקום אחר הוא אומר ועלתה כיאור כלה, וי״ת שניהם בשוה (הוא, עמ׳ ח ח). אין נזהר בין מקום מום לשלא מקום מום דסבור שהכל שוה (הוא, פסח׳ יח:). שכבוד שניהם שוה עליך (הוא, קידוש׳ לא.). שלא היתה זקופה בשוה אלא משופעת ונוטה כלפי חוץ (הוא, מנח׳ לו:). עם השופי, בשוה לשופי יחתכנו (הוא, חול׳ לב:). והוא שאנו מוצאים אותו (את העולם) וכו׳ מתדמה בתולדותיו ושוה בחלקיו (ר״י אא״ת, הו״ה, היחוד ז). הלוקח מחבירו חפץ בשוהו (רמב״ם, מלוה ולוה ח ג). והמושכלות הראשונות שהכל גדול מהחלק וכו׳ ושהדברים השוים לדבר אחר בעצמם כלם שוים (מלות ההגיון ח). ואברהם ושרה זקנים וכו׳ וכיון שהן שוין בזקנה הרי יישובן נאה ומשובח (מדה״ג בראש׳ יח יא, מרגליות, ש). אמר לו (יעקב לעשו) וכו׳ בוא ונכתוב שטר אני ואתה שכל צרות הבאות נקבלם בשווה (שם שם לג ה, מרגליות, תקפא). והאנשים האלה שלמים הם, כלן שוים לטובה (מיד״א, מעגל טוב, 6). — ואמר המשורר: יעצך לבך מה לא יעצך אשר שכלו כמו שכלך בשוה[1], עצתו לך עשה, כי לך עצתו בלי אוה, ואת תיעץ באוה (ר״מ הנגיד, יעלך לבך, בן משלי, אברמסון, 183). לא אשר נוצרו בשוה יצורים, יש אשר לו שמאל כימין לזרים (הוא, לא אסר, שם שם, 222). — *וְשָׁוֶה במשמ׳ המדה השוה והנכונה: ואם משפיע אותה (את השפופרת) כלפי מטה וכו׳ צופה מדה קטנה כעשר וכעשרים וכשלשים אמה, וכל זמן שמחסר את שיפועה ומקרב אותה לשווה ולנכונה מוספת מדת מה שצופה ומביט בה (תשו׳ הגאו׳ הרכבי סיד, 147). — *ושוה במשמ׳ ישר: כל מקום שנאמר ונסב או ויצא מלמד שלא היה המצר שוה א״א הולך ויוצא לחוץ (רש״י, במדי לד 7). — *בשוה, במשמ׳ במישור: והענן שהיה הולך לפניהם היה משוה לפניהם הדרך, ממלא את הגומות ומשפיל את ההרים, והיו הולכין על הדרך בשוה (ר״י אלנקאוה, מנוה״מ ג, ענעלאו, 404). — *בשוין, כמו בשוה: אלו ת״ח, ששימשו חכמים הרבה ללמדם טעמי משנתם זה בזו וזה בזו שאין הכל בקיאין בשוין (רש״י, ב״מ לג:). — *ושוה דבר עם דבר, כמו שוה לדבר: את שנראה עם הגיזה, כשישחטנו ויגזזנו לאחר שחיטה יהא צמר מדולדל שוה עם שאר הגיזה (הוא, בכורות כה:). שאינו מתמעך, שאינו שוה עם הגיזה אלא נראה עולה למעלה (הוא, שם כו:). — *ושוה בערכו לדבר אחר גם בשמושים שאינם בתו״ם: דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא, ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו שוה אותן דמים (רש״י, ב״ק ו:). מה שעזי חולבית מכור לך וכו׳ מותר, שהרי קיבל עליו הפסד ושכר, הלכך אפילו ימצא יותר משוה הדמים אין כאן אגר נטר ליה (הוא, ב״מ סד.). בשויו, שנותן עשבים שוה דמי החמור לכהן (הוא, בכורות ט:). אין כל אשר חשב שוה חצי ערמון (ר׳ זכריה כהן, תורת אמת, Monatssch. 1894, עמ׳ 413). ועי׳ ערמון. — *והיה שוה את הדבר, היה בו כנגד ערכו: דאיהו לא מיכווין לחללו בדמים פחותין אלא סבור שיהו החולין שוין את דמי ההקדש (רש״י, תמורה כז:). — *ושוה במשמ׳ רחוק מן הקצוות, ממצע ומְכֻוָּן, ישר: כי הוא (האדם) שוה ומכוון במזגו מכל בעלי חיים (תקון מדות הנפש לרשב״ג ח). ועם היות האדם וכו׳ בין שאר החיים בקומה זקופה, וזה היה לשתי עלות, האחת להיות טבעו שוה וגופו זך ודק וכו׳ שטבע האדם יותר ביושר ושוה משאר בעלי חיים וצמחונים (עולם קטן, הורבי׳ץ, כד). אבל חזוק גופך ותקונו שתפקדנו במיני המאכלים הטובים הערבים והמשקים הראויים למזגו והרחיצה במים השוים (ר״י אא״ת, מו״ה, תקנון הנפש ג). ועבר היה סגולת

---

1) [לפי החרוז בצורת נקבה: בְּשָׁוָה, וכמובן אין ללכת אחרי נקוד כה״י בִּשְׁוָה, שלפי מבטא הספרדים לא הובחן בו בין פתח לקמץ.]

שֵׁם וָשֵׁם סגולת נח, מפני שהוא יורש האיקלימים השוים אשר אמצעיתם והמדתם ארץ כנען (הוא, כוזרי א לח). עד אשר ימצא אדם שוה הטבעים והפכי המדות אצלו ברשותו כמו שתי כפות המאזנים הישרים ביד השוקל, יטה אותם אל אשר ירצה (שם ה י). כמזג השוה אשר הוא תכלית שווי המין ההוא וכו' וכבר ידעת שענין צדיקים שוים (ר"מ א"מ, מו"נ ג לט). אלו הם המדות השוות בלא ספק אשר הם מכלל חוקים ומשפטים צדיקים (שם ג לט). המעשים הטובים הם המעשים השוים הממוצעים בין שתי קצוות ששתיהן רע, האחת מהן תוספת והשנית חסרון (ח' פרקים לרמב"ם 7). — *מהלך שוה במשמ' מהלך ממצע, מהירות ממצעת: החמה אינה הולכת בכל יום במהלך הזה השוה, אבל היא מוסיפה עליה וגורעת ממנה למראית העין, והחוקרים על סדר התוספת והגרעון מצאו תמיד הימים אשר בין מהלכה המתון עד סוף מהלכה השוה מוסיפין על מספר הימים אשר בין מהלכה השוה עד סוף מהלכה הנחוץ (ראב"ח, צורת הארץ, יג.). ואני מסדר בשני האופנים האלה מהלך החמה השוה והאמתי (שם, יג:). לבנה וכו' הולכת בכל סדרי המהלך, המתון והמהיר והשוה (שם, יז:). ותמצא הלבנה מהלכה פחות ממהלכה השוה בהיותה בפאת גובה הרום מגלגל הקפה, ומשם אתה אומר שהיא מהלכת יותר ממהלכה השוה בהיותה בשפל הרום מגלגל ההקפה (שם, יח:). והיא (החמה) וכו' פעמים היא הולכת במתינות פחות ממהלכה השוה ופעמים היא הולכת מהלך בינוני כמהלכה השוה ופעמים היא הולכת במריצות יותר ממהלכה השוה (הוא, ס' העבור, עז). וכל זה בא מפני מהלכם המתחלף, אשר הוא פעמים ממתין ופעמים מריץ, ואנו סדרנו החשבון על המהלך השוה (הוא, מגלת המגלה, קיז). — *קו השוה, כמו קו המשוה, עי' קָו, 5818. — *ובצרופים בסמ' כגון משלש שְׁוֵה הצלעות, שְׁוֵה השוקים: והמשלש נחלק לשלשה מינים, מהם משלש שכל צלעותיו שוות ונקרא משלש שוה הצלעות ומהם משלש אשר שתים מצלעותיו בלבד שוות ונקרא משלש שוה השוקים (ראב"ח, חבור המשיחה והתשבורת א, 10). — *מקח השוה, עין מֶקַח, 3278. — *באו לעמק שוה, השתוו והתפשרו ביניהם, על פי בראש' יד יז, עי' שָׁוֵה.

שֶׁוֶה[1], ש"ז, — ערך שכנגד, ערך שָׁוֶה, Gegenwert; équivalent; e— : ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפזר ומפרד בכל מדינות מלכותך ודתיהם שנות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך אין שֹׁוֶה להניחם (אסתר ג ח). ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי וגם למחר אני קרוא לה עם המלך וכל זה איננו שֹׁוֶה לי בכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך (שם ה יג). — ובמליצת הכתיב בשמוש חיובי, היה שֹׁוֶה, היה כדאי, יאמר המשורר: וכל זה יהיה שוה עדי כי תאדים שלבה (ראב"ע, הרקמה, כהנא א, 79).

שָׁוֵה, ש"ז, — מקום מישור[2], Ebene; plaine : ויכו את רפאים בעשתרת קרנים ואת הזוזים בהם ואת האימים בְּשָׁוֵה קריתים (בראש' יד ה). ויצא מלך סדם לקראתו וכו' אל עמק שָׁוֵה היא עמק המלך (שם שם יז). — *ובמליצה, הגיעו הצדדים לעמק (ה)שוה, השתוו, התפשרו, נוהג בספרות ובדבור.

***שָׁוִי**, ת"ז, — כמו שָׁוֶה, נוהג בספרות ובדבור בפרט בצרופים שבסמ', כגון שְׁוֵי־אַפָּה, שְׁוֵי כּוֹן, שְׁוֵי־מִדָּה, וכדו'.

***שִׁוּוּי**, ש"ז, — א) תכונת הדברים השוים זה לזה, שויון[3], דמיון מלא, Gleichheit: égalité;

---

[1]) [כנראה יש להבין את המלה כך, כש"ם על משקל קֶטֶל (כמו שֵׁיי, שַׁי בלשון חז"ל) ולא כבינ' פוע'; כי מן שָׁוָה, שהוא פ"ע, היה צ"ל בבינ' במשמ' זו שָׁוֶה ולא שֹׁוֶה, וגם הענין דורש ש"ע בכתובים המובאים. על אסתר ז ד עין שָׁוָה.]

[2]) [אין לראות במלה זו שע"פ בלבד אלא מלה קימת בלשון במשמ' מקום שוה וחלק (כל' עין שָׁוָה אניה בישע' כח כה), בקמץ כתקים בנטיה, כהנחת כמה חוקרים בבראש' יד ה במשמ' מישור קריתים אבל גם בפס' יז יש לפרש עמק שוה כלשון העמק שבתוך המישור הנ"ל, ולא כשע"פ.]

[3]) [אפשר שבכמה מן הדגמאות להוראה זו התכונו כותבי הדברים למלים שָׁוִים, שָׁוִי, שֹׁוִי, שנכתבו באותן האותיות.]

equality: וחכמת השווי כשם עם ההתחלפות בענין (ר״י א״ת, מו״נ א לה). יוציא תחלה המרה הירוקה, מפני שהיא יותר קלה שבליחות וכו׳ ויותר ממהרת בתנועתה, לשוויה לטבע האש, אחר כן יוציא הליחה הלבנה בעבור שהיא נגרה ונחכת, לשוויה לטבע המים, אחר כן יוציא המרה השחורה לעבית וכבדותה, לשוויה לטבע הארץ (אברהם בן חסדאי, ס׳ היסודות לר״י הישראלי, יט). וזו (התשברת העיונית) חוקרת הקוים והשטחים והמגושמים על דרך כלל וצורותיהם ושעוריהם ושווים ומותרם וכו׳ (רש״ט פלקירא, ראשית חכמה ו ג, 42). ניסן ותשרי שתי נקודות השווי, תמוז וטבת שתי נקודות ההפוכין (ר״א הקראי, גן עדן, ענין הבדל שנה משנה, יד.). — ואמר הפיטן: שיווי שפה אחת וישיבתם ישיבה [אחת] (ינאי, אמרים בשית, קרוב׳ בראשי׳, זולאי, יד). כי אם כתים ובשוויו[1]) וברצון (הוא, קרוב׳ שמ״ת, שם, קו). הוד כבוד הדרך, המולת שיווי הוגים (הוא, אשנ׳, קרוב׳ ליום כ ראיש, שם, שלא). — ״ועל השווי, ביחד: לא ימנעו אותם הסבות והעלות אם שיהיו על השווי נמצאות יחד, ואם בבוא זו אחר זו (מאמר אלגזאלי בתשובת שאלות, מַלטר, לט). —

ב) במשמ׳ מעמד הדבר המשֻׁוֶּה, המתאם והמישר בעמדתו ובמדותיו, השקול והמכֻוָּן במדותיו[2]), Gleichmaß; (belle) proportion; (right) proportion: שהשם שם אלו הי״ב אותיות במדת י״ב פאות וכו׳ והם מביטים אל ראש טלה וראש מאזנים מאופק השווי ואופק כלל מדינות הארץ (אבוסהל דונש בן תמים, פרוש יצירה, סו.) כמזג השוה אשר הוא תכלית שווי המין ההוא, כי כל מזג יוצא מן השווי ההוא יהיה בו חסרון או תוספת, כן הענין בזאת התורה כמו שנתבאר משוויה וכו׳, וכשנדבר בזה המאמר בתת עלת טעמי המצות יתבאר לך משוויה וחכמתה מה שצריך שיתבאר (ר״ש א״ת, מו״נ ב לט). או מי שלא ידע טבעי הענינים כולם, כמי שלא ידע שהבריאות בכלל הוא שווי אחד (שם ג י). שלמות תבנית הגוף יתכונתו וצורתו, ר״ל שיהיה מזג האיש ההוא בתכלית השווי ואבריו נערכים וכו׳ (שם שם כד). כמו שהגוף כשיצא משוויו נראה על איזה צד נטה ויצא ונעמוד כנגדו בהפכו עד שישוב אל השיווי, וכשישתווה נסלק ידינו מן ההפוך ונשוב לעשות מה שיעמידהו על שיוויו (שמונה פרקים לרמב״ם ד). ואמנם כונה (התורה) להיות האדם טבעי, הולך בדרך האמצעי, יאכל מה שיש לו לאכול בשווי וישתה מה שיש לו לשתות בשווי וכו׳ (שם שם). ומזג הרכבותיו בתכלית השווי (ר׳ משה נגרי, מאמר במערכה). בקו השווי (שם). שהיסודות הפכים, ואמנם ישארו בשווי והיושר אשר בין כחותיהם (אבן רשד, הבאור האמצעי לשמע הטבעי ג ג ד ב, כת״י, על-פי קלצקין-לובל, אוצר המונחים הפילוסופיים ד, 81). וכאשר יבחנו המינים יהי׳ היתר קרוב מהם אל השווי האמתי הוא האדם (קאנון א א ג א). כי קצת המזגים יהיה בהם מהרוע והמרחק מהשווי בענין לא יהיה אפשר שיקבל אלא צורת המחצבים לבד, וקצתם שהוא יותר קרוב אל השווי ויהיה אפשר שיקבל נפש הצמחים, וקצתם יהיה ג״כ אל השווי יותר קרוב ואפשר שיקבל נפש הבעלי־חיים, וקצתם והוא היותר קרוב מן המזגים אל־השווי וכו׳ אפשר שיקבל נפש האדם (אמו״ר לראב״ד א ז). משל העולם אצל כתות האנשים כפרדס נאה ונהג בעליו שישקהו בכל יום פעם אחת ותהיה ההשקאה ההיא ממוצעת כי השווי יועיל לצמחים והמותר יזיק (ר״י בדרשי, פרדס א, אולפ״ס ג). וכאשר הרבו לפשוע (היהודים) אז יותר ראוי לכבדם ולא לבקש עליהם עלילות ברשע יוצאות מהשווי וטבע השכל (אבן ויגא, שבט יהודה, עמד יג). — ״וכמו שוים, שֹוִי במשמ׳ ערך שוה, תמורה שוה, e—: Gegenwert; équivalent; ועפרון לא עזב דמי השדה לדעת אברהם שאולי לא יתן לו שיוויו (תולדות יצחק להרי״ץ קארו, חיי שרה, כא.). — ״שווי זכויות, היות זכיות כל אדם במדינה שוות, גם בצרופים כגון מתן שווי זכיות וכדו׳, נוהג בספרות ובדבור. — ״שווי משקל, Gleichgewicht; equilibre; equilibrium, נוהג בספרות ובדבור.

1) [כלם יחד, פה אחד.]

2) [שמוש המלה נקבע כתרג׳ הערב׳ תַשְׁוִיַה a), בשה״פ מן שִׁוָּה.]

a) تسوية

*שָׁוּוּת, ש"נ, — הצד השוה שבכמה דברים: ואנחנו והם מסכימים שהשוות (נ"א שהשותפות) אשר בינינו ובין שאר ההיות שאינם בעלי מכשא היא הגשמות והחיות (עולם קטן, הורוויץ, לה).

*שׁוּז, שוזות, עי' א. שָׁחַז.

א. שׁוּחַ, עי' שָׁחָה, שָׁחַח, שִׂיחַ.

ב. *שׁוּחַ, ש"ז, — רק בצרוף בת שוח, שם למין ממיני התאנים[1]: הקלי שבדמאי השיתין והריסין והעוזרדין ובנות שוח ובנית שקמה (דמאי א א). בנות שוח שביעית שלהן שניה. שהן עושות לשלש שנים, ר' יהודה אומר הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים, אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח (שביע' ה א). אלו דברים אסורים למכור לעכו"ם אצטרובלין ובנות שוח ופטוטרותיהן (ע"ז א ה). הנודר מן הכלכלה והיו בה בנות שוח שבע אמ' אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה לא הייתי נודר אלא בשאר כלכלה, הותר בבנות שבע ואסור בכלכלה (תוספת' נדר' ה א; וכעין זה נדר' כז).

ג. שׁוּחַ, ראה ערך אִשּׁוּחַ, הערה.

*שׁוּחַ (?) שבח, — מלה מספקה: ואינו מודד לא בחוט ולא בשלשלת ולא בשוח[2] של גמי אלא במשיחה (תוספת' ערובי' ו יג).

שׁוּחָה, ש"נ, — בור חפור באדמה, ובהשאלה גם גיא עמק בארץ, ערבה, Grube, Tieftal; fosse, vallée, basse; pit, hollow: המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם (ירמ' ב ו). הישלם תחת טובה רעה כי כרו שוחה לנפשי (שם יח כ). כי כרו שוחה[3] ללכדני ופחים טמנו לרגלי (שם שם כג). שוחה עמקה פי זרות זעום יי' יפול שם (משלי כב יד). כי שוחה עמוקה זונה ובאר צרה נכריה (שם כג כז). — ובספה"א, גם כתמונה לשאול: מהרה תהיה זו האילה שלוחה לאשמנים כמתים ויורדת לשוחה (רס"ע פלקירא, המבקש, לג). וראובן טוען שכבר עשה מקום בבית התבשיל שישפכו המים לשוחה שעשה בצד המעבר, והשכנים טוענים שגם בשוחה הנזכרה מוחין בידו (פרח מטה אהרן עג, קלט.). — ואמר הפיטן: ומהם אוצרות אש ונחלי גפרית, לעוברי ברית, ואוצרות שוחות עמקות לא תכבה אשם, וזעום יי' יפל שם (רשב"ג, כתר מלכות, ביאליק-רבניצקי ב, 71). צורריהם יפיל בשוחות, ונפשתם תהיינה שחות, בכל רע מוכחות (לוח זה הסדם, יולד לסבת הסדם). — ואמר המשורר: וסור מדין וסמדון ברחה, ובל תעמוד עלי הוף בור ושוחה (רה"ג, שירי מוסר השכל, לקו"ק, 66) ואל שת מן ימי ראשית לנפלם בקרית מעין שוחה חפורה (ר"ש הנגיד, הלוה עז, בן תהלים, הברמן א, 3). ותאמר לו להנחותך בעמק וישליכך בתוך שוחה עמקה (הוא, ידידוסך, שם שם ב, 56). יום תת פקדתם שנת ה"ת היתה ביום אשר שוחה לפניו כרו (רשב"ג, בימי יקותיאל, ביאליק-רבניצקי א, 56). — *וכבנוי גנאי לקבר קדוש של בני דת אחרת: וקלקלו השוחה (ספר נלחון ישן, Wagenseil, Tela ignea Satanae, עמ' 99).

*שׁוֹחֵט, ש"ז, — בפרט בצרוף שוחט ובודק, ובר"ת שו"ב, אדם מסמך לשחט בהמות ועופות, מי שפרנסתו משחיטת בהמות ועופות[1]), Sch(l)ächter; boucher; butcher: יש צורך לקבץ מנכבדי קהלתנו למנות שוחטים כפעם בפעם (תקנות קנדיאה, 48). עוד הסכמנו שהשוחטים יזהירו הקצבים לבל ישלחו יד בבית השחיטה להוציא שומן כמנהגם עד אחר הבדיקה (שם, 50). השוחטים והבודקים צריכים להיות יראי שמים ויבדקו החלפים היטב ובכ"מ יתמנו נאמנים שיבדקו פתאום סכין של שחיטה, כדי שיזהרו השוחטים בו היטב, גם לבדוק השוחטי' והבודקי' בכל הגליל, אם הם בקיאים בהלכתם וכו' (פנקס ועד ארבע ארצות, שנת תס"ז, היילפרין,

---

1) [עי' בנאמר לעיל עמ' 6857 בהערה על בת שבע.]

2) [כך בכ"י שאחריו הלך צוק"מ: שוח, בדפוסים: שבח (של גמי), והגר"א מגיה: בגמי. ובהוצאת ראב: חבל של גמי. אבל כנראה היתה הגרסה המקורית: שוחל (ז"א שֹׁחַל) של גמי כלשון חבל שחול, חבל משוחל בירוש' שבת טו ב, ועי' שָׁחַל.]

3) [כך קרי; כתיב: שיחה.]

1) [במקורות הקדומים בא שוחט רק כבינוני פועל כבנוי לכל אדם מישראל השוחט בהמה ועוף, ועי' שחט.]

16). ולא יהא (החשוד באמונה בשבתי צבי) סופר סת"ם, ולא שוחט ובודק (סס, 417).—ובפתגם: לפי השור השוחט [1]).

א. שוט [2]), ממנו ∴הַשְׁטָה [3]), מָשׁוֹט, מִשּׁוֹט, א. שׁוֹט, ⁘שׁוֹטְטוּת, ∴שׁוֹטֶטֶת, שָׁט, ⁘שְׁשִׁיטָה, שַׁיִט, *שַׁיָּט, *שִׁיטָה, ∴שַׁיֶּטֶת, ועי' שָׁטָן.

ב. שוט [4]), ממנו שׁוֹט, ב. שׁוֹטֵט.

שׁוֹט [5]), ס"ז, מ"ר שׁוֹטִים, — שבט, מקל שקשורה בו רצועה ושמכים בה את הסוס וכדו' כדי לזרזו לריצה: אבי העמים עליכם על כבד ואני אסיף על עלכם אבי יסר אתכם בַּשּׁוֹטִים ואני איסר אתכם בעקרבים (מ"א יב יא וכעין זה דהי"ב י יא). ועורר עליו יי' צבאות שׁוֹט כמכת מדין בצור עורב ומטהו על הים (ישעי' י כו). קול שׁוֹט וקול רעש אופן וסוס דהר ומרכבה מרקדה (נחום ג ב). שׁוֹט לסוס מתג לחמור ושבט לגו כסילים (משלי כו ג). אם שׁוֹט ימית פתאם למסת נקים ילעג (איוב ט כג). ועי' א. שׁוֹט, שׁוֹט־שׁוֹטֵף, שׁוֹטֵט. — ובתו"מ: שוט שישראל לוקין בו סופו ללקות (מכיי בשלח, מסכתי דעמלק ב).

1) [ע"פ הארמ': לפום תורא טבחא (פסיקי רבי, פסודם).]

2) [גם בארמ' כבעבר' בא שרש זה בפעל ובשם במשמ' הלך ועבר במקום בהליכה ברגל או בשחיה וברכיבה במים, וכן בא באשור' שָׁטוּ (מן שוט) במשמ' גרר וסחב, בדרך הפעל בלשון זו לבוא במשמ' פ"י בסק' זו של פ"ע בעבר' (עי' על סבת התופעה הזאת בספרו של העורך, הלשון והספר א, עמ' 251 וכו'). ומכאן יש לגזור גם שָׂטָן, שעקרו שָׁטָן, פקיד משוטט בארץ.

לעמת זאת אין לחבר עם שרש זה את הפעל הושיט בעבר', אושיט בארמ', שמקורו במבטא צלילי אוּשְׁט בארמ' במק' אפשט מן פשט (עי' ערך זה), ואין הושיט את ידו אלא הפשיט אותה. ואין כל שיכות לשרש זה גם לש"ע שׁוֹט, שיש לראותו במבטא מטשטש (ללא סגירה מלאה של השפתים) במקום שֵׁבֶט. על שוט־שטף עי' בערך שוט־שוטף.]

3) [פְּעֻלַּת הַשִּׁיט על פני המים, נהוג בספרות ובדבור.]

4) [עי' בהערה הקודמת.]

5) [בערב' שֹׁוְטa), ועי' בהערה לשרש א. שוט.]

a) سوط

א. שׁוּט, שָׁט, פ"ע, שָׁטוּ, שָׁטִים, שׁוּט, (בְּ)שׁוּט, יָשׁוּטוּ, — התהלך, הלך הנה והנה: שָׁטוּ העם ולקטו (במדי יא ח). ויאמר המלך אל יואב שר החיל אשר אתו שׁוּט נא בכל שבטי ישראל מדן ועד באר שבע ופקדו את העם וכו' ויצא יואב ושרי החיל לפני המלך לפקד את העם את ישראל ויעברו את הירדן וכו' ויבאו הגלעדה וכו' ויבאו מבצר צר וכל ערי החוי והכנעני ויצאו אל נגב יהודה באר שבע וַיָּשֻׁטוּ בכל הארץ ויבאו מקצה תשעה חדשים ועשרים יום ירושלם (ש"ב כד ב—ח). ויאמר יי' אל השטן מאין תבא ויען השטן את יי' ויאמר מִשּׁוּט בארץ ומהתהלך בה (איוב א ז, וכעין זה ב ב). בְּשׁוּט [1]) לשון תחבא ולא תירא משוד כי יבוא (שם ה כא). — ושט באניה, הוליך אותה במשוט: במים רבים הביאוך הַשָּׁטִים אותך (יחזק' כז כו). ועי' שָׁט. — ובתו"מ גם במשמ' עבר במים, שָׂחָה: לא עולין באילן (ביום טוב) ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים (ביצה ה ב; ר"ה ד א). אלו לא: מביאין (את הטומאה) ולא חוצצין, הזרעים והירקות המחוברים לקרקע וכו' וספינה שהיא שטה על פני המים (אהלי ח א). השט על פני המים, הנתזין אינן בכי יתן (מכשירי ה ב). מלאכה שאין חייבים על מינה כרת מנין שלא יעלה באילן ושלא ירכב על גבי בהמה ושלא ישוט על המים (ספרא אחרי פרק ז, ויק, פג.). כי גאו המים מי שחו, מהו מי שחו, מלשוט (ירוש' סקלי ו ב). מצות שהאב חייב לעשות לבנו למוהלו לפדותו וכו' ר' עקיבי או' אף ללמדו לשוט על פני המים (שם קדוש' א ז). ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו, אמרה חדא לחברתה, חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות באה לעולם, אמרה לה חברתה איני יכולה וכו' אלא לכי את וכו' הלכת היא ושטה ובאה (ברכי יח:). הבא ממדינת הים לא יגלח (במועד) וכו' אמר רבא לשוט [2]) דברי הכל אסור, למזונות דברי הכל מותר (מו"ק יד.). ויען השטן וגו' אמר לפניו רבש"ע שטתי בכל

1) [כמו בְּשׁוֹט הרים מן סוט, כדעת רסע"ג, בהקבלה אל כי יבוא שבצלע השניה, ולא כש"ע שׁוֹט.]

2) [רש"י: אם יצא שלא לצורך ולא יצא אלא כדי לשוט בעולם ולראותו וחזר במועד.]

העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך כאברהם (ב״ב טו:). אותן שנים שעתיד הקב״ה לחדש בהן את עולמו וכו׳ צדיקים מה הן עושין, הקב״ה עושה להם כנפים ושטין על המים (סנה׳ לב:). ובלילא מאי עביד וכו׳ רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלף עולמות (ע״ז ג:). עוף שנחבט על פני המים כיון ששט מלא קומתו דיו (חול׳ כח:). שלש מאות וששים וחמש חלונות ברא הקב״ה ברקיע וכו׳ מהן ברא לשמש ומהן ברא ללבנה שיהא העולם שט אחריו (מד״ר שמות טו). לאחד שהיה שט על פני הנהר, היה רץ ורצין אחריו (ר׳ שמעון בן חלפתא, מד״ר קהלת, סדרא אליתאה, שמח בחור). — ובמגלות הגנוזות: ותשוט בשביבי להוב (מגי׳ גנו׳ ב, סוקניק, מ). ומלחמת גבורי שמים תשוט בתבל (שם שם, מב). — ובסהמ״א: ופן תשא עיניך השמימה וכו׳ כלומר שמא תשוט בעין לבך תראה שאלו הן המנהיגים את העולם וכו׳ ובענין הזה צוה ואמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם (רמב״ם, עכו״ם ב א). אתה (איוב) יושב בתוך ביתך ועניים באין אצלך וכו׳ אבל אברהם אינו כן, אלא שט ומחזר בעולם וכשמוצא אורחין מכניסן לתוך ביתו (מדה״ג ברא׳ כא לג, מרגליות, שמד). מעשה בשלמה המלך אשר היה שט בכל יום לרקיע (מעשה בשלמה המלך, ביהמ״ד ילינק ב, 86). — ואמר המשורר: יהוסף כל אשר אשא ואסבל בעבורך, ולולא את כבר שטתי בתבל והייתי[1]) כמו רבים בדורך (ר״ש הנגיד, יהוסף כל אסר, בן תהלים, הברמן א, 39). יחידתי בעת תשוט מהומה נטי מעל דרכיה ושחי (הוא, יחידתי, בן משלי, אברמסון, 184). — ושוט על דבר במשמ׳ חפף על דבר: והצורות השכליות ישוטו על הצורות הנפשיות (אלל קופמן, ן׳ גבירול 24, ורא׳ שם 60).

— פוע׳, מְשׁוֹטְטִים, מְשֹׁטְטוֹת, שׁוֹטְטוּ, יְשֹׁטְטוּ, יְשׁוֹטְטוּ, — כמו קל: שׁוֹטְטוּ בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה (ירמ׳ ה א). ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח יְשׁוֹטְטוּ לבקש את דבר יי׳ ולא ימצאו (עמ׳ ח יב). עיני יי׳ המה מְשׁוֹטְטִים בכל הארץ (זכר׳ ד י). ואתה דניאל סתם הדברים וחתם

[1]) [כן צ״ל, ולא: וחייתי, כנדפס.]

הספר עד עת קץ יְשֹׁטְטוּ[1]) רבים ותרבה הדעת (דנ׳ יב ד). כי יי׳ עיניו מְשֹׁטְטוֹת בכל הארץ (דה״ב טז ט). — ובתו״מ: וציר שאין בה דגה (כלבית שוטטת בו) (ע״ז ב ו). שבעה, אלו שבעת הנרות, כנגד ז׳ כוכבים שמשוטטין בכל הארץ (מד״ר במדב׳ טו). ומה שינת הלילה אדם שוכב וישן ורוחו שוטטת בכל הארץ ומגדת לו בחלום כל דבר שיהיה וכו׳ כך המתים רוחן משוטטת בכל הארץ ומגדת להם כל דבר שיהיה (פדר״א לד). משיב הקב״ה ואומר להם (למלאכי השרת) לכו ושטטו בארבע רוחות העולם וכו׳ מיד הולכים וכו׳ ומשוטטים בארבע רוחות העולם וכו׳ (א״ב דר״ע, ע״ח, ביהמ״ד ילינק ג, 31). — ובסהמ״א, גם במשמ׳ עִיֵּן, הסתכל: כגלי הים שהאבנים משונים במראיהן זו מזו והעינים המסתכלות בהן שוטטות ונראות כאילו גלי הים הם נדים ונעים (כס״י, סוכה כא:). ולא תהא שיטה קצרה מזה כדי שלא יהא הדף כאיגרת, ולא ארוכה יותר על זה כדי שלא יהו עיניו מְשוטטות בכתב (רמב״ם, מזוזה ז ד). כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו וכו׳ ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת (הוא, עבודת כוכבים א ג). ואחר כן זכר הנביא ע״ה שמחשבתו שוטטה בזה עד שהתבאר לו שהדברים אין לעיין ולהשתכל בהם רק בסופם ולא בתחלתם (ר״ם א״ת, מו״נ ג יט). ויהי לימים וישוטטו האנשים לתור סביבות בית דניאל לדעת את אשר יעשה (יוסיפון גינצבורג, כב). היו משוטטים על הבתים כל יום (פי׳ המשנ׳ לרמב״ם פאה ח ז). וכשתשוט בציור העצם הרוחני תדע כי יחסו אל העצם הגשמי כיחס האור אל האויר (לקוטי מקור חיים לרשב״ג ה לט). אחר שיצא אברהם מן המערה היה לבו משוטט ביצירת העולם (מדה״ג ברא׳ יא כח, מרגליות, רד). והיה משוטט בדעתו ואומר עד מתי אנו משתחוין למעשי ידינו (שם יב א, שם, רי). כאשר הייתי מתעסק במלאכת המסחר הייתי משוטט בכל הארצות והולך בכל המדינות

[1]) [אמנם אין המלה במקום מובנת. לפי הענין דרוש פֹּעל כגון יַשְׂכִּילוּ, והשוה יא, לג: ומשכילי עם יבינו לרבים. ולפי זה השמוש בסהמ״א.]

(ר"י זגלרה, פעפועים ו, דודזוי, 56). אני הגבר, מִמבחר ילדי עבר, שוטטתי בכל עבר ועופפתי מִים ועד מזרח בלי אבר (ר"י חריזי, תחכ׳ כ, 202). סבבתי בכל העיר וכו׳ ושוטטתי על החצרים (שם כג, 215). וכל הנוסע הוא לחפצו נוגע, וכל ההולך הוא על חפצו מולך, והמשוטט פרי חפציו ילקט (שם כו, 235). וזה כי בשוטט השכל האינושי סביב הנמצא העיוני יקרא שכל עיוני ובשוטט סביב הנמצא המדעי יקרא מעשי ואם ישוטט לבד סביב הנהגת נפשו יקרא חסיד או משכיל (זכות אדם, 11, בקבץ יין לבנון). לרוב שוטט מחשבתו בדרוש אשר יתקור בו (רלב"ג, קהל׳ ז). שאין מודיעין לו לאדם בחלום אלא מה שמחשבתו משוטטת לדעת עניינו (ר"ש אלמולי, פתרון חלומות ד ג, כ:).

—התפ׳, הִתְשׁוֹטְטָה: הילילי חשבון כי שדדה עי צעקנה בנות רבה חגרנה שקים ספדנה וְהִתְשׁוֹטַטְנָה[1] בגדרות (ירמ׳ מט ג).

—הפע׳, *הֵשִׁיט, — עשה שישוט, לִמֵּד לשוט, לשחות: מי חטאת ואפר חטאת לא יעבירם בנהר ובספינה ולא ישיטם על פני המים (פרה ט ו). איזו היא מצות האב על הבן, חייב למולו ולפדותו וללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה ויש אומ׳ אף להשיטו בנהר (תוספתי קידוש׳ א יא). — ובסהמ"א: שוט לסוס, אלו דור המבול שהיו כסוסין שאינן נכשלין[2] השיטן במים (מדה"ג שמות ז טו, הופמן, 61; מרגליות, קטז).[3]

*שׁוּט, פ"י, — כמו שָׁאַט, בזה, הקל, לעג: חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, בא **ב.** על נערה מאורסה והרג את הנפש וכפר בעקר וכפר בתחיית המתים ושט את הבכורה (ר׳ יוחנן, ב"ב טז:). ועין שָׁאַט.

---

[1]) [אמנם קשה פעל זה במקומו, וכנראה צדקו המניחים כי עקר הנסח היה בקרוב: והשתרטנה בגדרות, כלשון לא תתגדדו (דבר׳ יד א), ובבשרם לא ישרטו שרטת (ויקר׳ כא ה) במנהגי אבלות.]

[2]) [בלי ספק ט"ס, וצ"ל: שאינן נבלמין. חשוה אדר"נ כד: לסוס שאין לו רסן לבלום.]

[3]) [בתוספת׳ צוק"מ כלים ב"מ ב יד: נתנו בחרמש שלא ישמט המשיט טמא, אך בדפוס׳: המסיט, ועי׳ מסיט. 3116.]

—פוע׳, *שׁוֹטֵט, — כמו קל: כן מצאנו החסידים וכו׳ משוטטים על דת השי׳ מן הקצוות הרחוקות (אגרת תימן, הספר 27). גם החשוד ישוטט על הזקנים (מַן II, 121).

*שׁוֹטְטוּת, ש"נ, — תנועה, מרוץ: כי הששון היא תנועה ושוטטות טבעי מחדש והחום הטבעי והתפשטו בגוף וכו׳ (ר"י היצהרי, ס׳ היסודות, לג). — ובהשאלה במשמ׳ עיון והסתכלות: כי העיון בעצמים הפשוטים וכו׳ היא המנוחה הגדולה והתענג הגדול לנפש המדברת וכפי כח הנפש בידיעתם והשוטטות בהם וכו׳ ירית כחה בידיעת הרבנות, כלומר האלהות (לקוטי מקור חיים לרשב"ג ג לא). וצורת הנפש המדברת תשיג מקצת הצורות השכליות ותכירם עם התנועה והשוטטות בהם (שם ד כח). פשוט שכלך מהעצם הגשמי והעמק השוטטות בעצם הרוחני (שם ה לט). אחר זה התיישרתי זה הזקן בדרך השוטטות, כלומר כאשר מצאתי השכל על זאת השלמות באופן הוא מתישר אל החכמות והידיעות, נזדרזתי להלוך בכמו דרכו ולקנות החכמה ולהשלימה (באור ן׳ זילא לאגרת חי בן מקיץ של אבן סינא, הוצ׳ קויפמן, ט). ולכן הסתפק בשוטטות מעורב בעמידה, כלומר השכלה בלתי נקיה מערוב הדמיון והחוש (שם שם). — ובפרט בצרוף, שוטטות נפש, מהלך הנפש, הלך רוח: כי כל נביא רוח נבואותיו כפי העת אשר הוא בו לקרבם מן הפועל ושוטטות נפשו עליהם (כרבוני, מו"כ מט).

שׁוֹט-שׁוֹטֵף[1]), ש"ז מרכב, — שטפון עז[2]), זרם מים כבירים שוטפים, Überflutung;

---

[1]) [כמגלת יצעיה מן הגנוזות בשני המקומות: שט שוטפ בפ"א כפופה, שלא כנוהג בכתיב המגלה במלים אחרות.]

[2]) [רב המפרשים ראו כאן לשון שׁוֹט ממש, אך אין שוטף תאר מתאים לשוט, ועל פי הענין הכונה לאיתו זרם מים כבירים שוטפים שמדבר עליו שם בפס׳ ב. ועל כן היה אף מי שהציע את הגרסה שֶׁטֶף שוטף, אך נוסחת המסרת מקים: היא בשני המקומות. וי. ברט (Et. Stud. 14 ועוד) מצא כאן מקור מן שׁוֹט במשמ׳ הליכת זרם מים, וכשמוש פעל זה בצורת סוֹט בכוש׳ במשמ׳ שפך ויצק. אך יותר נראה, שאין שוט

inundation: כי אמרתם כרתנו ברית את מות ועם שאול עשינו חזה שׁוֹט[1]) שׁוֹטֵף כי עבר לא יבואנו כי שמנו כזב מחסנו ובשקר נסתרנו (ישעי כח יה). וכפר בריתכם את מות וחזותכם את שאול לא תקום שׁוֹט שׁוֹטֵף כי יעבר והייתם לו למרמס (שם שם יח).

***שׁוֹטֶה**[2]), תוס"ז, — שאינו שפוי בדעתו, ובמשמ' מְחלשת, אויל, חסר דעת, toll, närrisch; insensé, fou; mad, fool(ish): חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה, החרש והשוטה והקטן וכו' (תרומ' א א). תלה בקטן עד שיגדיל וכו' או בחרש או בשוטה אין שומעין לו אלא אומרים לו עליך מצוה או חלץ או יבם (יבמ' ד ו). האונס והמפתה והשוטה לא פוסלים ולא מאכילים (שם ז ה). שור של פקח שנגח שור של חרש. שוטה וקטן חיב, ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור, שור של חרש שוטה וקטן שנגח, בית דין מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להם בפני אפוטרופוס, נתפקח החרש, נשתפה השוטה והגדיל הקטן חזר לתמותו (ב"ק ד ד). שאלו את הזקנים אם אין רצונו בעבודה זרה למה אינו מבטלה, אמרו להן וכו' הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולמו מפני השוטים?[3]) (ע"ז ד ז). והגם לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח (ר' ישמעאל, אבי' ד ז). הכושי והגיחור וכו' והחרש והשוטה והשכור וכו' פסולין באדם וכשרין בבהמה (בכורות ז ו). שוטה אחת בעיר או נכרית או כותית, כל הרוקים שבעיר טמאין (טהר' ה ח). החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה אם יש להן פקחות מתקנות אותן והן אוכלות בתרומה

שוטף אלא קצור לשני במקום שׁטֵף שוטף, בהבלעת הפ"א הראשונה, כדגמת קצורים כגון חפר־פרות, שחרחרת במק' חפר־חפרות, שחר־שחרת וכו', ואין לדון שׁוֹט במלה להיד, אלא כהתחלת הצרוף המכפל שוט(פ)שוטף, אשר בדבור מהיר השמיטו בו את הפ"א שבין ט — ש.]

1) [כך קרי, הכתיב: שיט.]

2) [מן שָׁטָה, עי' שם, וכן בארמ' שטיא מן שטי.]

3) [בתוספת' ע"ז ו ז נוסף כאן: אלא הנח העולם שינהגו כמנהגו והשוטים שקילקלו יבאו ויתנו את הדין.]

(נדה ב א). הרואה יום אחד עשר בין השמשות תחלת נדה וסוף נדה וכו' הרי אלו טועות. אמר ר' יהושע עד שאתם מתקנים את השוטות בואו ותקנו את הפקחות (שם ו יד). שוטה היה זה (סנחריב) שלא היה יודע לפתות (ר"ש בן יוחי, ספרי דבר' לז). איזהו שוטה, היוצא יחידי בלילה[1]) והלן בבית הקברות מקרע את כסותו והמאבד מה שנותנין לו, פעמים שוטה פעמים חלום זה הכלל כל זמן ששוטה הרי הוא כשוטה לכל דבר (תוספת' תרומ' א ג). המסרט על בשרו, ר' אליע' מחייב וחכמ' פוטרין, א' להם ר' אליע' והלא בן סטדא לא למד אלא בכך, אמרו לו מפני שוטה אחד נאבד את כל הפיקחין? (שם שבת יא טו). שוטה פעמים יש לו בושת ופעמים אין לו בושת (שם ב"ק ט יג). אין שוטה נפגע[2]) (שבת יג:). ר' יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא, אשכחה לברוריה אמר לה באיזו דרך נלך ללוד, אמרה ליה גלילי שוטה לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה, היה לך לומר באיזה ללוד (ערוב נג:). א"ר יצחק דבר תורה שוטה מתגרשת וכו' היכי דמי אילימא דיודעת לשמור גיטה ויודעת לשמור עצמה וכו' אלא דאין יודעת לשמור לא גיטה ולא עצמה דבר תורה שוטה מתגרשת (יבמ' קיג:). אמרו לו לרבי יהודה פקחת תנשא, שוטה לא תנשא? (יבמ' קיג:). מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים ונתנה לשוטים ולתינוקות (ב"ב יב:). וכי מפני ששוטה זה עושה שלא כהוגן אנו נאבד שבועתינו (ע"ז כח.). בעי מינה רב הונא מרב בחרוזין מהו, א"ל אל תהי שוטה, בחרוזין[3]) הרי זה סימן (חול' לה:). אמר להם שוטים וריקים, על שאני אומר לכם אתם מהזירין לי כך (הלל, אדר"נ יב). בשביל שוטה זה שעשה שלא כהוגן אנו נאסור כל המקלין (ר', חול' לה.). כהן שוטה וכו' ר"א ברבי צדוק אומר עושין לו כיס של עור, אמרו לו כל שכן שמביא לידי חימום,

1) [כנראה הכונה למי שיוצא בליל הירח כשהוא ישן, mondsüchtig; somnambule; lunatic.]

2) [אין פגע רע בא עליו, כלומר אינו מכיר בפגעיו (רש"י).]

3) [עין חָרוּז, עמ' 1745, הערה 4.]

אמר להן לדבריכם שוטה אין לו תקנה? (נדה יג:). נטפל להם רבי יוחנן בן זכאי א"ל שוטים, זו מניין לכם (מגי' תענית א, ג.). אמר להם ישמעאל, שוטים אתם, אני בכור ואני נוטל פי שנים (מד"ר בראש' נג). חלום קשה ונבואה קשה אבל שוטה אריכות ימים מבטלת וכו' מיצחק דכתיב ויהי כי ארכו לו שם הימים מיד והנה יצחק מצחק (שם שם סד). שאמרו המצרים לפרעה בא ונזדווג לאומה זו, אמר להם שוטים אתם עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך נזדווג להם, אלולי יוסף לא היינו חיים (שם שמות א). אחר ימים היה לו דין ובא אצלו והייבו, יצא מלפניו ואמר אין דיין שוטה הימנו (שם שם לא). שמעו נא המורים, שוטים, שכן בכרכי הים קורין לשוטים מורים (שם במד' יט). עשו אמר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו (ר' לוי, שם אסתר, ויקראו סופרי המלך). ראה הבן אדם אחד, א"ל ראית את אבי, א"ל שוטה, אתה רוכב על כתיפי וכו' (פסיק' ר"כ, זכור, כח:). כשילדה שרה כל סומא שהיה בעולם נפתח, וכל פסח [נעשה] שוה, וכל אלם נפקח, וכל שוטה נתרפא (פסיק' רב' מג, ופס' פקד את שרה, קעז.). ועי' חֵרֵשׁ, קָטָן. — ובצרופים כגון *שוטה שבעולם: שוטים שבעולם, בטובה שהשפעתי לכם אתם מתגאים (מכי' בשלח, מסכ' דשירתא ג, לה:). לאחד שהיה עומד וצוהב כנגד אביו, אמרו לו שוטה שבעולם, כנגד מי אתה [עומד] וצוהב, כנגד אביך (ספרי דבר' שט). אמר להם הקב"ה (למלכות רומי) שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם (ע"ז ב:). אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת וכו' (שם ג.). שוטה שבעולם, ולא תהא תורה שלנו כשיחה בטילה שלכם (מגי' תענית א, ג.). שוטה שבעולם, דרכן של מתים להיות נתבעין אצל חיים (ר' לוי, מד"ר ויקרי ו). אמרה לה אי שוטה שבעולם, ישמעו אזניך מה שפיך מדבר וכו' (שם פס"ט, אל תרחקי). אמר לו שוטה שבעולם, כל עצמו של אבא לא מסרני לידך אלא ע"י שלא הייתי שומע לו (שם שם, כרמי). והן משיבין לו ואומרין שוטה שבעולם, אין אתה יודע שעולם הזה דומה לשבת (שם רות ג). אמרה לו שוטה שבעולם, כבר קיימת כל המצות ולא נשאר לך אלא זו בלבד (שם איכה, אלפא ביתא קדמאה מעשה במרים). — ובנקבה גם *שוטית: ואמר לה אברהם הלא שוטית שבעולם את, אלמלא לא שפל הוא מכלם לא היה יושב למטה תחת כלם (אליהו זוטא כה). ועי' עוֹ‍ָם. — *שוטה שבשוטים, שוטה גמור, שוטה מפלג: אפילו שוטה שבשוטים אין מאבד כל מה שנותן לו (ירוש' תרומ' א א). — *חסיד שוטה: חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מכלי עולם (ר' יהושע, סוטי' ג ד). — *ופתגם, אין מביאין ראיה מן השוטים: אמר להן רבי אליעזר לחכמים והלא בן סטדא הוציא כשפים ממצרים בסריטה שעל בשרו, אמרו לו שוטה היה, ואין מביאין ראיה מן השוטים (שבת קד:). ואמר ר"ש אני ראיתי נחש ששתה ציר בצידן, אמרו לו שטיא הוה ואין מביאין ראיה מן השוטים (חול' מט:). אמר להם רבי ישמעאל מעשה בקלפטרא מלכת יונית וכו' אמרו לו אין מביאין ראיה מן השוטים (נדה ל:). — *וכלב שוטה, כלב חולה במחלת הכלבת: חמשה נהרגין בשבת, זבוב מצרי וכו' וכלב שוטה שבכל מקום (ירוש' שבת יד א). סימני כלב שוטה פיו פתוח, רירו יורד וכו' (שם יומא ח ה, וכעין זה בבלי שם פג:). — *צאן שוטה: צאן, לרבות כל משמע צאן, אף החרש, אף השוטה, אף הננסת (ספרא ויקרא, דיבורא דחובא סוף פרשה יב, ויס, כז.). — וכתאר לצמח לא תרבותי, *הדס שוטה, *לוף השוטה, הדס הבר, לוף הבר: הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב (רב חסדא, סוכ' יב.). כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור, ואיזה זה עלה הלוף השוטה ועלה הדנדנה וכו' כל שאינו מאכל אדם וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור, ואיזה זה עקר הלוף השוטה ועקר הדנדנה וכו' (שביעי' ז א–ב). הפיגם והירבוזין השוטים (שם ט א). ועלי הלוף השוטה אינן מטמאין טמאת אוכלים (עקצ' ג ד); ועי' הֲדַס, לוּף. — ובזהס"א, בכור שוטה[1]: בכור שוטה שאינו כל כך עיקר בכור כי הוא מן האם (רגמ"ה, ב"ב קכו:). —*ונאמר בפתגם: שאל שאלת השוטים,

---

1) [עי' בְּכוֹר, עמ' 540, הערה 1.)

ושטר שמירת חנדיבים (מבחר הפניניס ח מב, הנרמן, ט). השתיקה מענות השוטה טוב מעניתו (סס ג יד, סס, טו). הדעתן כשהוא מבקר מי שהא כבד עליו, אינו שונה לבקרו, והשוטה אינו מרגיש בבזיון (סס יח ו, סס, כח). טוב לסבל שוטה מחצי שוטח (סס יח כ, סס, ל). כל אהבה היא כלום ואהבת השוטה אינה כלום (סס כ ד, סס, לח). חברת השוטה סכנה, ושנאתו שמחה (סס כ כב, סס לג). ורוב השחוק סמן השוטה (סס מב יד, סס, כד). השוטה אין לו תקנה והוא מדוה שאין לו רפיאה (סס מב כח, סס סס). וכל ארוך שוטה (ר"י זבחרה, סעסועים ב, דודזון, 19). חזן בגימטריא שוטה[1] (סס ה, 48). אין לגנב טוב מן החבל ולשוטה טוב מן הכבל (עמנואל, מחב' יע, הברמן, 535). חלי השוטים לא ירפא כי אם כשוטים (עמנואל פרלכסים, ספור מעשה סבחי לבי, קבץ על יד ח, 133). לב השוטה בפיו (ר"י בן נחמיאס, פי' משלי י כ). סכין ביד שוטה סכנה (אליהו בחור, תשבי, סכין). שוטה אחד יכול להקשות מה שלא יוכלו אלף חכמים לתרץ (יעב"ץ, תורת הקנאות, מב). שוטה אחד יכול לקלקל מה שלא יוכלו אלף חכמים לתקן (בית יהונתן, ח:).

°שׁוֹטוּת, ס"נ, —תכונת השוטה: שבחולי תאוה יתרה כזו תמיד רחמה פתוח ותבקש המשגל וכו' ולפעמים תצא מן הדעת ונקרא בלטין פורו"ר אוטורינ"ו ר"ל שוטות הרחם (טוביה כ"ץ, מעשה טוביה ג, גן נעול ד, קיט:).

שׁוֹטֵר, שֹׁטֵר, מ"ר שֹׁטְרִים, סמי' שֹׁטְרֵי, כנ' שֹׁטְרֵיכֶם, שֹׁטְרָיו, שֹׁטְרֵיהֶם, — פקיד צבורי רושם וכותב[2]), Beamter; fonctionnaire; official: ויצו פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם ואת שֹׁטְרָיו לאמר לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים (שמות ה ו–ז). ויצאו נגשי העם וְשֹׁטְרָיו ויאמרו אל העם לאמר כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן (סס סס י). ויכו שֹׁטְרֵי בני ישראל אשר שמו עלהם נגשי פרעה לאמר וכו' ויבאו שֹׁטְרֵי בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך וכו' ויראו שֹׁטְרֵי בני ישראל אתם ברע (סס סס יד–יט). אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם וְשֹׁטְרָיו (במדי' יא יו). ואקח את ראשי שבטיכם וכו' ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת וְשֹׁטְרִים לשבטיכם (דברי' א יט). שפטים וְשֹׁטְרִים תתן לך בכל שעריך (סס יו יח). ודברו הַשֹּׁטְרִים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו וכו' ויספו הַשֹּׁטְרִים לדבר אל העם ואמרו וכו' והיה ככלת הַשֹּׁטְרִים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם (סס כ ה–ט). אתם נצבים היום כלכם לפני יי' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם וְשֹׁטְרֵיכֶם (סס כט ט). הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם וְשֹׁטְרֵיכֶם ואדברה באזניהם את הדברים האלה (סס לא כח). ויצו יהושע את שֹׁטְרֵי העם לאמר עברו בקרב המחנה וצוו את העם (יהוש' א י–יא). ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו הַשֹּׁטְרִים בקרב המחנה (סס ג ב). וכל ישראל וזקניו וְשֹׁטְרִים ושפטיו עמדים מזה ומזה לארון (סס ח לג). ויקרא יהושע לכל ישראל לזקניו ולראשיו ולשפטיו וּלְשֹׁטְרָיו (סס כג ב). לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שֹׁטֵר ומשל (משלי ו ו–ז). באלה לנצח על מלאכת בית יי' עשרים וארבעה אלף וְשֹׁטְרִים ושפטים ששת אלפים (דהי"א כג ד). ליצהרי כנניהו ובניו למלאכה החיצונה על ישראל לְשֹׁטְרִים ולשפטים (סס כו כט). ובני ישראל למספרם ראשי האבות ושרי האלפים והמאות וְשֹׁטְרֵיהֶם המשרתים את המלך (סס כז א). והנה אמריהו כהן הראש עליכם לכל דבר יי' וזבדיהו בן ישמעאל הנגיד לבית יהודה לכל דבר המלך וְשֹׁטְרִים הלוים לפניכם (דהי"ב יט יא). ויה לעזיהו חיל עשי מלחמה יוצאי צבא לגדוד במספר פקדתם ביד יעואל הסופר ומעשיהו הַשּׁוֹטֵר (סס כו יא). ומהלוים סופרים וְשֹׁטְרִים ושוערים (סס לד יג). — ובתו"מ: וכל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים וגבאי צדקה משיאין לכהונה ואין צריך לבדוק אחריהן (קדוש ד ה). — ובסהמ"א: מכאן אמרו לא תתירא מפני איש שוטר ומושל אלא מפני איש שאין בו יראת שמים (נלקס' רבתי לב

1) [עי' בהערתו המפֹרטת של דודזון למקום.]

2) [מן שטר (עי' שם), שעקר הוראתו כתב, רשם. ונקרא הפקיד הצבורי בשמות סופר, שוטר, ומעין זה בשפות אחרות, בעקר על פי תפקידו של הפקיד למנות, לספֹר ולרשֹׁם רכוש והכנסות לצרכי מסים.]

יג, אלנק, 147). — *וכמשמ׳ פקיד צבורי השומר על סדר בטחון, איש משטרה, Schutzmann : agent de police; constable, נוהג בספרות ובדבור, גם בצרופים כגון שוטר צבאי, שוטר תנועה וכדו׳.

***שָׁוֶי, שׁוִי**[1]**)**, ס״ז, — ערך שוה, Gegenwert; equivalent; equivalent.

***שְׁוִיָּה**, ס״נ, — מלה מספקה: ויהי איש מצליח, לא היה צריך לומר אלא (איש) צדיק, למה כתיב איש מצליח, אמר ליה הקדוש ברוך הוא שוית (אתה) מה שלא שוה אדם הראשון, שאין מצליח אלא (לשון) שויה[2]) שנאמר וצלחו הירדן (תנחומא נשא כח; תנחומא במדבר שם לב).

***שִׁוְיוֹן**, ס״ז, — א) ערך שוה, Wert, Gegenwert; (montant de la valeur; value, equivalent: ישומו ויחקרו הדיינים המשפט וכערך שויון זמן האד׳ וכבודו וכו׳ כן יגבו מן המכה ויתנו למוכה (ר״י הדסי, אשכול הכפר סע). משימים על המכה קנס וענש כשויון האיש או העבד כמה שישוה מומו בכחו וגבורתו ומלאכתו (שם סעח). צעד והדך ובכרו בלי שוויונו ודמיו שהרשהו וברור, רשאי עוד המרשה להשיב אותם הדמי׳ לקונה ויקח דברו (שם שם). וחצי הנזק כפי שבארנו יהיה לפי שויון הנזק (ר״א הקרלי, גן עדן, דין נזק השור, קפא.). ואם ראה שאם יפרנסנה (את הבהמה) תצא הפרנסה בשויונה והוא הפסד על הבעל ימכרנה וישמור המעות לבעליו (שם, דין האבדה, קפה.). נפסל המטבע שהליה מחזיר לו המטבע הנמשך לפי העת הותירוהו או פחתוהו פירע לו לפי שויון המעית שהיוה (שם, דין הכסף והתרבית, קפו:). כמו שאין שכר ושויון הזהב והמרגליות בארץ החבולה כך שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (מנחם מלזונזו, דרך חיים). ואעפ״י שמתהפך בשויון (מנ ס הגולה, לקוטי קדמוניות). ושאל עוד לרבו של השר באיזו שויון מכר והשי׳ לו שויון יותר ממה שאמר שמעון לראובן (שו״ת תמת ישרים סא, קפה). כאשר זה נודע לכל הנה מפני זה הוכרח למכור סחורותיו בשויון פחות מאד וכו׳ והפסיד ראובן מאותם הסחורות שקנה משמעון סך רב שכבר לקחם בהיות המטבע בעילויו עתה כבר נפחתו משויונם (שו״ת תורת אמת ססון, פג.). ובאה לאה אלמנתו וכו׳ ותובעת מיורשי בעלה שיפרעו לה פה תוגרמה שויון של אותם הדוקאדום בזמספרם וכו׳ ויורשי ראובן טוענים שאין להם לפרוע לה סכ׳ שטר כתובה בדוקאדום גרושום הנז׳ רק כפי השויון שהיו שוים בזמן שנשא ראובן את לאה (שו״ת מוהרש״ך חלק ג, כל). — ב) במשמ׳ תכונת הדבר השוה לזולתו, Gleichheit; égalité; equality: בקיום המעשה הרע יש דעית

---

[1]) [בצורה זו נוהגת המלה בלשוננו, וכן הנקוד בהוצאות מאחרות של המשנה, כגון: ואם אמר הרי דמיו עלי נותן את שָׁוְיוֹ (ערכין ג א וכו׳), אך אין נקוד זה בדפוסים ובכ״י קדומים. ובמשנ׳ מנקדת ליוורנו הנקוד: נותן את שִׁוְיוֹ, ובקריאה זו נקט קסובסקי, בעוד שלוי ויסטרוב גורסים: שְׁוִי, שְׁוְיוֹ וכו׳. אך למעשה אין הצורות המצויות בתו״מ מתאימות למבטאים אלו, והנכון במקורות הוא שָׁוִים, כמ״ר מן שָׁוֶה, ובכנ׳ שָׁוְיו וכדו׳, כלו׳ דמים שוים. ועי׳ שָׁוֶה, ואת הדגמאות המובאות שם.]

[2]) [אין בכתוב הנזכר, וצלחו הירדן לפני המלך (ש״ב יט יח), עדות להוראה זו של צלח כלשון שויה; ואמנם בא צלח במשמ׳ זו בכתובים אחרים כגון לא יצלח לכל (ירמ׳ יג ז), היצלה למלאכה (יחזק׳ יה ד), כלו׳ לא ישוה לכל, הישוה למלאכה, ועל כן אפשר היה לחשב, שהית כאן דרש כזה, שהסתמך על כתובים אלו, ואף אחר כך נזכרה, כדבר אחר, דרשה נוספת כגון זו המובאת במד״ר פו ועוד על ויהי איש מצליח: ר׳ ברכיה אמר גבר קפוז (קופץ, מדלג) היך דאת אמר וצלחו הירדן לפני המלך. ואולם אין שָׁוֶה בשמוש כזה במקום אחר בתו״מ, ודרשה זו גופא מובאת במקורות אחדים, בערוך ובמדרש הגדול (עי׳ מרגליות תרנח, ובמקורות הנזכרים בהערות שם) גם בנוסחה זו: ויהי איש מצליח גבר שוור (ז״א קפץ) כמא דאת אמר צלחו הירדן לפני המלך ע״כ, וקרוב להניח שיש כאן שבוש מלשון שְׁוַר, שוור אל שוה. ואף זו שהובא שם (ובילק ט) אחר דרשה זו: משל לדוב שהיתה עומדת בשוק והיא מקושטת בקישוטין הרבה, אמרין כל מן דקפז לה נסיב מה דעלה, היה שם פקח אחד אמר להון אתון מסתכלין במא דעלה ואנה מסתכל בגיבה, אמר ר׳ ברכיה כל אותה הדוב קפיז ואית קפיז רב מן דין, ע״כ. ולפי זה סופר בדרשה זו בעיקר (בארמית), כי שְׁוַר יוסף יותר מן אותה דוב, וברי״ת מן אד״ב, ואך כאן נולדה הניסחה: כי שוה יוסף יותר מן אדם (הראשון), שקשה להלמה בענין.]

נחלקות, מהם אומרים שכל המעשים שוי̇ון אחד יש להם וכו' (אהרן בן אליהו, עץ חיים פ. ק). — °שויון נפש, תכונת הנפש השוה בכל מצב, Gleichmut; égalité d'âme; equanimity, נוהג בספרות ובדבור.

°**שׁוּךְ**, פ"י, — כמו נשך, ואמר הפיטן: ישוך כשֶׁךְ שפיפון (מנחם בר מכיר, אין מושיע, זולת שבת ב חנכה).

שׁוֹבֵב, עי' שָׁבַב, שָׁבָב.

שׁוֹכְחָן, עי' שַׁכְחָן.

שׁוּל [2]), מסנו שול.

שׁוּל [3]), רק מ"ז שׁוּלַיִם [4]) או מ"ר שׁוּלִים, — שפולי הבגד, שֹׁבֶל, Schleppe; traîne; trail: ועשית את מעיל האפוד וכו' ועשית על שׁוּלָיו רמני תכלת וארגמן ותולעת שני על שׁוּלָיו סביב ופעמני זהב בתוכם סביב פעמן זהב ורמון פעמן זהב ורמון על שׁוּלֵי המעיל סביב (שמות כח לא–לד). ויעשו על שׁוּלֵי המעיל רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני משזר ויעשו פעמני זהב טהור ויתנו את הפעמנים בתוך הרמונים על שׁוּלֵי המעיל סביב בתוך הרמנים פעמן ורמן פעמן ורמן על שׁוּלֵי המעיל סביב (שם לט כד–כו). בשנת מות המלך עזיהו ואראה את אדני ישב על כסא רם ונשא ושׁוּלָיו מלאים את ההיכל (ישעי ו א). ברב עונך נגלו שׁוּלַיִךְ נחמסו עקביך (ירמי יג כב). וגם אני חשפתי שׁוּלַיִךְ על פניך ונראה קלונך (שם שם כו). הנני אליך נאם יי' צבאות וגליתי שׁוּלַיִךְ על פניך והראיתי גוים מערך וממלכות קלונך (נחום ג ה). כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה וכו' טמא־ה בְּשׁוּלֶיהָ וכו' (איכ' א ח ט). — ובתו"מ בהשאלה שולי הקדרה, הקערה, הכוס, הכלי, הבית, הספינה, תחתיתם, Unterseite; bas; undersi e: מזגו לו את הכוס אומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס הרי הוא מעשר (דמאי ז ג), ולא היו לבזיכים שולים, שמא יניחום ויקרש הדם (פסחי' ה ה). אינו מביא לא מפיה מפני הקמחין ולא משוליה מפני השמרים (מנח' ח ז). צבר את הגחלים על גבי המזבח ורודן בשולי המחתה (תמיד ו ג). וחבית דפונה בשולי המחץ (כלים ב ג). שולי קורפיות ושולי קוסים הצדונים אעפ"י שאינם יכולין לישב שלא מסומכין טמאין שלכך נעשו מתחלתן (שם ד ג). היתה (החבית) כפויה ופיה לאויר התנור, השרץ בתנור, משקה שופח שבשולי החבית טהור (שם ח ג). וכלי עץ הטהורים מצילים וכו' בין יושבין על שוליהן בין מוטין על צדיהן (שם י א). השדה והתבה והמגדל, כורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית שיש להם שולים וכו' הרי אלו טהורין (שם טו א). כף מאזנים שתליה על שולי המיחם מכפנים טמא (שם כד יז). המקצע וכו' משולי הקופה טפח על טפח טמא (שם כז ד). שולי קערה ושולי אסקוטלא של זכוכית שהתקינן לתשמיש טהורין (שם ל א). היתה (הכורת) יושבת על שוליה והיא בלי וכו' טומאה בוקעת ועולה (אהל' ט יג). חבית שהיא יושבת על שוליה באויר וכו' טומאה בוקעת ועולה (שם שם טו). חביות שהן יושבות על שוליהן או מוטות על צדיהן באויר וכו' טומאה בוקעת ועולה (שם טו ג). אין מקדשין לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ (פרה ה ה). הכר והכסת של עור וכו' מטבילן ומעלה אותם דרך שוליהם (מקו' ז ו). חבית שנקבה בין משוליה בין מצדיה ונגע בו טבול יום טמאה (טבו"י ג ז). קראו שם לשולי חבית לא ישתה מפיה, לפיה לא ישתה משוליה (תוספ' דמאי ח יד). ליטרא קציעות שדרסה על פי הכבית ואינו יודע באיזה חבית דרסה וכו' ר' יהושע אומר אם יש מאה פומין תעלה ואם לאו הפומין אסורין והשולים מותרין (שם תרומ' ה יא). שולי הקפראות ושולי הקיסום הצידוניים וכלי חרש ששוליו חדין (שם

1) [ע"פ הרומ' mens aequa, כלשון הורציוס aequam memento... servare mentem, וכזר לשמור על שויון הנפש וכו'.]

2) [עי' בהערה שאחר זו.]

3) [בערב' בא שׁוּל a), היה רופף ותלוי למטה, וכנראה אין כאן אלא מבטא מגשם, רפוי, במק' שפל, שבל, כדעת רבים.]

4) [כך מסרת הלומדים במבטא המלה במשנה.]

a) سول

כליס צ"ק ג יה). כוורת שעשאה מן החלמא ושוליה מן הגללין טהורה, עשאם מן הגללין ושוליה מן החלמא הכל הולך אחר שולים דברי ר' נתן, רבי אומר עד שיהא שולים מקבלין (שם שם צ"מ ה ד). באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה (סנה' ל., מו"ק ט., סנה' קז:). ערשים שבשולי קדרה סומך עליהן משום עירובי תבשילין (ביצה טז.). ופניהם דומין לשולי קדרה (ר' יצחק בר אבין, ר"ס יז.). שהשחיר פניהם של ישראל כשולי קדירה (ר' יהושע בן קרחה, מד"ר אסתר, ויהי בימי). ועי' קְדֵרָה. — *ושולי החיה, שפוליה: כלב שאכל בשר המת ומת הכלב ומוטל על האסקופה וכו' פיו לחוץ הבית טמא שהטומאה יוצאת דרך שוליו (אהל' יא ז). — ובספה"ס גם בשמושים נוספים: ויהי בהיות אורודוס נער וכו' ותפשו החכם (מנחם) ויכהו בידו בשוליו כאשר יכו את הנערים (יוסיפון, גינצבורג, טב). ווי"ן שי"ן סמ"ך צד"י כולן יוצאין מסוף הלשון ושולי השניים (רס"י, נחוס ג יח). ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור דהיינו מלמעלה או מסביבות הפת או משוליו אבל באמצע לא, שאם הביאו לפניו פרוסה של לחם לא יהא בוצע ומברך אלא משולי הפת ולא מאמצעיתו (הוא, סנה' קג:). ובלבד שלא יוציאו ידיהם מתחת שולי מעיליהם כדרך שעושין בחול (רמב"ם, תפילת עשור ג ו). ומכנים שני פתילי התכלת שבשולי החושן בשתי הטבעות שלמעלה מחשב האפוד (הוא, כלי המקדש ט י). אחז בכנף מעיליה והפך פניה על שוליה (ר"י זבארה, ס' שעשועים יג, דודזון, 140). ועל כן האנוש יאחז בשוליו ולפני כל יהי מסיך לרגליו (הוא, בתי הנפש, כס, 164). ולו ראו בזמנם אשה בבתוליה וכו' תכתב שוליה על פני הארץ כאמתים (עמנואל, מחב' כב, הברמן, 624). ולא ילבש בגדים ארוכים ביותר וכו' אלא שולי בגדיו עד עקיבו (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ג, ענעלאו, 191). נקראתי וכו' לכתוב הערה זו בפקודת הגאונים החתומים בשולי היריעה (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 25). אנכי עבדכם החתום בשולי היריעה (שם, 42). — ואמר הפיטן: אחרית לטהר שולים, מהר לשלש בבפלים (סלגים הבבלי, ממורה וכאוס, יוצר א פסח). בטהר שולים פצחו רננו יחדו חרבות ירושלים (מאיר בר יצחק, שור יום, מעריב ליל ב פסח). לעוטה אריות כמו כפי שחלים, לקה ומשתלמת בעון שולים (שמואל הכהן, מלאכי רחמים, סליחי יום ד). שובנו תוקף ליראתך ולא נחשף שולים (אל נא רפא נא, סליחי לתענית שני). — ואמר המשורר: ואת יונה חבצלת שרונים, ושוליך מלאים פעמונים (רסב"ג, ואת יונה, ביאליק-רבניצקי א, 48). עדרי המינך וכו' המחזיקים בשוליך ומתאמצים לעלות ולאחז בסנסני תמריך (ר"י הלוי, ציון הלא תשאלי, קיני ת"ב). לו אחרי מותי באזני יעלה קול פעמון זהב עלי שוליך (הוא, מה לך צביה, זמורה ב, 18). לך החם והישר כפעמנים לשוליך (הוא, סבבתני, שם ה, 190). שם תנחלי חמדת היכליך ותצלצלי בפעמני שוליך (הוא, ישע חכי, שם ז, 169).

שׁוּל, שׁל, עי' שלל.

שול (?), הפעי' השיל, עי' שחל.

שׁוֹלָל, תה"פ, — משולל[1]), נטיל, beraubt, entblösst; dépourvu, privé; deprived, stripped. א) במשמ' מוחשית, הלך שולל, נטול נעלים ובגדים, יחף, ערם: על זאת אספדה ואילילה אילכה שׁוֹלָל[2]) וערום אעשה מספד כתנים ואבל כבנות יענה (מיכה א ח). — ב) במשמ' רוחנית, משולל סגלות רוחניות שונות: מוליך יועצים שׁוֹלָל[3]) ושפטים יהולל

1) [מן שלל, עי' שם.]

2) [כך קרי; כתיב: שילל. השבעים כאן: ἀνυπόδετος, לא נעול; הולג': spoliatus, נטול בגדים, ופרוש זה בא גם בפרשנות העברית (עי' ראב"ע, רד"ק). אמנם רב הפרשנים העברים מבינים גם כאן כמו באיוב יב (עי' בהמשך) במשמ' משולל דעת, כלשון רש"י: משוגע כשוטה בתמהון לב וכו', ואין זה מתאים לענין כאן. ת"י, בשולליא, משתמש בלשון הכתוב מבלי לבארה.]

3) [השבעים (αἰχμαλώτους) הבינו שולל כאן כלשון שָׁלָל ושבי, וכן התרג' הארמי (בבזתא), והולג' (in stultum finem, ובמקום השני inglorios) והפרשנים העברים כלשון שטות של משילל דעת, כדברי רש"י: הוליכם בשטות, ראב"ע: שולל מדעת וכו', וכן נותג הצרוף בספה"א. אך אין דברים אלו מדיקים, ואין לפנינו אלא משפטים מקצרים בלשון השירה הקצרה, ועקר הכונה היא: מוליך יועצים שולל — מעמדם כיועצים, מוליך כהנים שולל — מכהנתם, כלומר: הוא נוטל מהם כל תפארתם, ולאו דוקא את דעתם. ובהקבלה

מוסר מלכים פתח ויאסר אזור במתניהם מוליך כהנים שׁוֹלָל ואיתנים יסלף (איוב יב יז-יט). — ובסהס״א: ותתכבד בסכל חבריך, ותזדיין בהכלים בני גילך, ותהיה שולל ממוסרי החכמים (ר״י א״ת, חו״ה, יחוד המעשה ה, ד״ה וכאשר יאבד סברו ממך). — ואמר המשורר: ונלאית ראות שולל ואיש חלל (ר״ם הכגיד, כמו זאת, הכרמן א, 67). ואהלך בשמחת לב כשולל (הוא, היום ילך, שם ז, 63).

***שׁוֹלְלוּת**, ש״נ,—תכונת מי שהוא שולל: שוללות והנגזר ממנו מושאל מענין ושלל שללה וכו׳ והשם ממנו יקרא שלילה ושוללות בשורק בואו (ר״מ א״ת, פי׳ המלות הזרות). אם היו הדברים אשר נחייבם לו יתברך נאמרים בו יתברך וכנו בשתוף גמור, לא יהיה כאן שם משמות הדברים אשר אצלנו שיהיה יותר ראוי בשוללות השם יתברך מבחיוב ובחיוב מבשוללות (רלב״ג, מלחמות ה׳ ג ג, קלד).

שׁוֹלְלִי, ש״ז, — שלילי: כי המדות מתחלקות וכו׳ לשלשה חלקים, שתהיינה מעשיות או טפליות או שולליות וכו׳ אבל השולליות, כמו חי ואחד ו אשון ואחרון, סופר עליו באלה כדי לשלול ממנו הפכם, לא לקיים לו אלה על הדרך שאנחנו מבינים מהם (ר״י א״ת, כוזרי ב ב). ונבאר שאחדות האל ית׳ שבה אל ענין שוללי (אמו״ר לרלב״ד ב ב ג, כ). וענין שהוא אחד הוא ענין שאין כמוהו דבר, והוא שב אל ענין שוללי (שם שם). השולליות הם צודקיות בהש״י יותר מן המחייבות (ר״מ בוטריל בפי׳ ס׳ יצירה, לבוב, כו). שבאשר תארנו הש״י בשום תואר הן שיהיה שוללי או חיובי מן התארים שאפשר שיתואר בהם הש״י (ר״י אלבו, עקרים ב כה).

א. שׁוּם [1]), ממנו א. שום, *שׁוּמָנִית.

ב. שׁוּם [2]) ממנו ד. *שוּם, ה. *שׁוּם, א. *שׁוּמָה, **שִׁימָה.

א. שׁוּם [1]), ש״ז, מ״ר שׁוּמִים, — שם ירק חריף ממשפחת הבצלים, allium sativum, garlic ; ail ; Knoblauch: וכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת הַשּׁוּמִים [2]) (במד׳ יא ה). — ובתו״מ: והשום והבצלים אינן מצטרפים לסאתים אלא של עניים הם (פאה ו ט). תבואה שנתנה לשחת או לאלומה וכן באגודי השום ואגודות השום והבצלים אין להן שכחה וכל הטמונים בארץ כגון הלוף והשום והבצלים ר׳ יהודה אומר אין להם שכחה וחכ״א יש להם שכחה (שם שם י). הלפת והנפוץ והכרוב והתרובתור התרדים והלעונים אינם כלאים זה בזה, הוסיף ר׳ עקיבא השום והשומנית הבצל והבצלצול והתורמוס והפלסלוס אינן כלאים זה בזה (כלא׳ א ג). איזהו דבר שאין זרעו כלה, כגון הלוף והשום והבצלים, ר׳ יהודה אומר השום כשעורים (תרומ׳ ט ו). עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת, יבשים כמלא פי גדי (שבת ז ד). הנודר וכו׳ מאוכלי שום אסור בישראל ואסור בכותים (נדרי׳ ג י). מן המקפה אסור בשום וכו׳ מן השום מותר במקפה (שם ו י). אמר קונם שום שאיני טועם עד שיהא שבת אינו אסור אלא עד לילי שבת שלא נתכון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול שום (שם ח ו). השום והבוסר והמלילות שרסקן מבעוד יום (עד׳ ב ו). המעלה את האגודות ואת הקציצות ואת השום לגג בשביל שימתינו אינן בכי יותן (מכשירי׳ ו ב). המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין שנגע טבול יום במקצתן פסל את כולם, המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה שנגע טבול יום במקצתן לא פסל אלא מקום מגעו, ואם היה השום מרובה הולכין אחר הרוב (טבו״י ב ג). שרשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן לחין (עקצ׳ א ב). היה עתיד ליקלע בשום ולאיגוד בבצלים אינו חיב עד שיקלע

לכך אין גם ושפטים יהולל אלא: הוא יהבלל (עי׳ על מלת הולל בספרו של העורך הלשון והספר ב, עמ׳ 397) אותם, הוא יהפכם להבל וריק.]

1) [עי׳ א. שוּם, הערה.]

2) [בעקר שמוש מיחד, שאול מבבל, של שוּם, שִׂים, עי׳ ג. שום, הערה.]

3) [בארמ׳ ובסור׳ תומא, ערב׳ ת׳ום a), אשור שוּם, באותה משמ׳.]

4) [נגד ספקות בהוראה זו של המלה ביש׳ הקדם עי׳ דברי לֵו, II Flora, 140.]

a) ثوم

ויאגד (תוספתי מעש"ר ח ו). משל אומר לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק (ספרי במדי סט). המינין האסורין בבית שאן הקצח והשומשום והחרדל והשום (ר' יוסי דכפר דן בשם ר' בן מעריה, ירוש' דמאי ב ח). אין לי אלא הבואה, קיטנית מניין, ת"ל וכל מעש' האוץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא, לרבות זרע שום שחליי' וגרגר (שם מעשרי ח ח). מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה (שם שבת יז ח). השום והשחליים והחרדל נידובין כדרבן (רב חונה רבי ירמיה ר' חימי בשם רבי יוחנן, שם ביצי ח ט). הוא (עזרא) התקין שיהו אוכלין שום בלילי שבתו' שהוא מכנים אהבה ומוציא תאוה (שם מגיי ד ח). מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף? (ברכי כח.). שום שריסקו מערב שבת למחר נותן לתבי פול וגריסין (שבת קמ.). שום ירק (ערוני כו.). המנכש בשומים ובבצלים הואיל ואין גמר מלאכה אין פועל אוכל בהם (ב"מ פט.). הלך משם (רבי יהושע) יותר ומצא תינוק אחד אמ' לו מימיה של עיר מה הן, אמר לו מה איכפת לך, השום והבצלי' מרובין (מד"ר איכ' ח, מעשה ברבי יהושע). — *קליפת השום, עין קְלִפָּה, 5970. — *ראשי שומים: וקראת לשבת עונג, במה מענגו וכו' בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין (בשם רב, שבת קיח:). לא יאכל אדם שום ובצל מראשו אלא מעליו (כלה רבתי י). — *שום בעל בכי [1]: שום בעל בכי ובצל של רכפא וכו' פטורים מן המעשרות (מעשרי ה ח). איזהו שום בעל בכי [2], כל שאין לו אלא דיר אחד המקיף את העמיר (תוספתי מעש"ר ג יד). — *צלע של שום: ברא דתומא, בן השום, צלע של שום (רש"י, תעני כה.).

ב. *שׁוּם, ס"ז, — כמו שֵׁם [3], name; nom; Name: אין לו עליהן אלא שתי פרות, חדא דשאלה וחדא דשכירות, שום שאלה אחת היא ושום שכירות אחת היא (תר בר רב חסי, ב"מ לה:). ועי' ג. שׁום. — ובפרט בצרופים כגון אמר ראובן משום שמעון: רבי אומר משום רבי ישמעאל (כלאי ג ז). אכטולמוס העיד משום חמשה זקנים (ערוני ג ד). משום ר' ישמעאל אמרו (סנה' ח ב). שלשה דברים אמרו לפני ר"ע, שנים משום ר"א ואחד משום ר' יהושע (עדי ב ז). העיד ר"ע משום נחמיה איש בית דלי (שם ח ה). ר' יוסי מטמא משום אביו (כלים כו ו). — וכמלת יחס עם למד של בבל"ם לשום [1], לשם, בשביל [2], für; pour; for: הכותב נכסיו לבניו ושייר לאשתו קרקע כל שהוא איבדה כתובתה, אמר ר' יוסי, במה דברים אמורים בזמן שקיבלה עליה לשום כתובה, אבל לא קבלה עליה לשם כתובה מה שנתן נתן וגובה כתובתה משאר נכסים (תוספת' פאה א יב). פועלים שהיו עושין אצל בעל הבית וכו' משיירין כדי פיאה ואינה פיאה עד שיפרשנה בעל הבית לשום פאה (שם שם ב ז). האומר איני מתפרנס

---

[1]) [שם מקום, היא כנראה Baalbek בלבנון, וכן עין בכי, ע"ז יא:. ועי' לוֹ, Flora II, 142.]

[2]) [כך בהוצאת ראם. בהוצאת צוק"ם נשמטה המלה בכי. ובירוש' מעשר' ה ז: בעל ביבי, אך במשנה שבירושלמי לנכון: בעל בכי.]

[3]) [היא המלה שֵׁם עצמה בצורתה הארמית (במקרא רק שְׁמַהּ, שְׁמְהָת וכו', ובארמ' שבתו"ם שום או שום). ואמנם ספק הוא אם אותה מלה ממש לפנינו בש"ע שֵׁם, שׁוּם ובשמושים עם בכל"ם, כגון לשים, לְשם, משום וכו'; כי כן בא, למשל, באשור' בסק' אַשוּם (בּשם' משום, מפני), כקצור מן אַנַ (ז"א אֶל) שׁוּם גם אַשֻׁ, או אַשַׁ, כאלו היתה המלה מרכבת מן אַנַ שַׁ (ז"א על שֶׁ) וכדו'. ואמנם באה גם צורה המקבילה לעבר' שֵׁם ממש בכמה שפות שמיות כמלת יחס, כגון בכוש' אַסְמֶ (= משום ש), בערב' המדברת בלהגים שונים אִסם אַן וכדו'. ועי' שֵׁם, הערות.]

[1]) [אך עי' בהערה שאחר זו.]

[2]) [בכמה מקמות (עי' אפשטין, מבוא לנוסח המשנה 1232, י. קוטשר, תרביץ כח, 203) בא לבאורה במק' לשום או לשם במקורות גם: לשון, כגון: או אל תקראני עבד לשום בזיון, מכילתא הורוביץ־רבין 247: לשון, וכדו'; ואמנם אפשר שיש כאן שנוי מבטא בין מ—נ כדעת אפשטין, אבל יתכן, כי בדגמאות כגון הנזכרת דוקא „לשון" הוא הנכון, וכן מסתבר, הואיל ואין עדות מסמכת לצורה לשום במשנה, וכנגד הכתיב לשום בקצת הוצאות בא ברב המקורות לְשם בלבד, וכן בא בתוספת כנוי רק לשמו, לשמה, כצורת המלה במקרא (ועי' שֵׁם, מִשׁוּם). ואף זו שבמקרה זה או זה היה כתוב בקצור לשו', והמעתיקים השלימו זה לשום וזה לשון, לפי הבנתם, וצ"ע.]

משל אחרים וכו׳ נותנין לו לשום מלוה, חוזרין ונותנין לו לשום מתנה (ר״מ, שם שם ד יב). תרם את השלישית ואמ׳ הרי זו לשום בכל ולשום מדי (שם שקל׳ ג ד). הבא על יבמתו לשום נוי ולשום נכסים הרי זו בעילת זנות (שם יבמ׳ ו ט). בא עליה לשום אישות (שם שם יא ה). נתעכבו בחולין תמימים יקדישום לשום אותו הזבח (שם זבח׳ ח ב). שתי קריבות הם, אחת קריבה שהיא לשום שמים ואחת קריבה שאינה לשום שמים (ספרי במד׳ קלו). מה אם זה שיגע בתורה שלא לשום שמים ראו מה העמיד, מי שהוא יגע בתורה לשמה על אחת כמה וכמה (ר׳, ירוש׳ חגי׳ ב א). אמר רבן גמליאל לר׳ יהושע מי זה שמראה עצמו באצבע, אמר לו, יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו לשום שמים (שם ב״ב ה א). פעם אחת הלך ר׳ חנינא בן עקיבא למקום אחד ומצא חריות של דקל שגדרום לשום עצים (שבת כ.) המפריש את פסחו ומת, אם בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח (פסח׳ לא.). המודר הנאה מחברו ואין לו מה יאכל נותנו לאחר לשום מתנה (נדר׳ מח.). אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשום פקדון (רב, ב״מ טו:). במתנה בקש ליתנו לה, ולמה כתב לה לשום מכר, כדי ליפות את כחה (ב״ב כא:). אדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשום דמים (מנח׳ עו.). השוחט לשום ימים, לשום נהרות, לשום מדבר וכו׳ הרי אלו זבחי מתים (ע״ז מב:). לשני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה (ר׳ יוחנן, הור׳ י:). עשה דברים לשום פעולתן לדבר בהן לשמים (דא״ז ב). שנים אוחזין בסכין ושוחטין, אחד לשום אחד מכל אלו ואחד לשום דבר כשר שחיטתו פסולה (חול׳ מא.). כל המתגייר לשום אשה, לשום יראה, לשום אהבה אינו גר וכו׳ וכל שאינו מתגייר לשום שמים אינו גר (מסכת גרים א, קירכהיס, 38). — ועם מ(ן) היחס, משום, במ״מ מפני, בגלל, wegen; à cause de; because of; וגם במשם במה שנוגע ל, was anbetrifft; quant à; as far as: הפרו תורתך משום עת לעשות לה׳ (ר׳ נתן, ברכ׳ ט ה). אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה ואם לאו אינו נותן אלא משום הפקר (ר״י, פאה א ג). אם היו מקצת העלין מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשרות (כלא׳ א ט). אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים (שם ט א). השירים והכלך אין בהם משום כלאים (שם שם ב). לולאות הגרדין ואותות הכובסין אסורות משום כלאים (שם שם י). עשה שני ראשיה (של תכיפה) לצד אחד חבור ויש בה משום כלאים (שם שם). מצא קציצות בדרך וכו׳ מותרות משום גזל (מעשר׳ ג ד). יוצאין בביצת החרגול וכו׳ משום רפואה (ר״מ, שבת ו י). יו״ט יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסרו בו משום שבות (ר׳ יהושע, פסח׳ ו ב). המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר (גיט׳ ד ז). יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום ח׳ לאוין (מכות ג ט). את שנוהג בה משום אלוה אסור ואת שאינו נוהג בה משום אלוה מותר (ע״ז ג ד). אלא שלא עלו לבעלים משום חובה (זבח׳ א ג). אכלה סם המות וכו׳ מותרת משום טרפה ואסורה משום סכנת נפשות (חול׳ ג ה). לא נחלקו על דבר שהוא משום שם אחד שהוא חייב ועל מה נחלקו על דבר שהוא משום שני שמות (כרית׳ ד ג). דכון וכו׳ טהור משום כירה וטמא משום כלי קבול (כלים ז ג). לא היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו וכו׳ ר׳ יוסי אומר לא משום זה וכו׳ (פרה ג ז). גזירה משום יום המעונן (רבה, פסח׳ יב:). גזירה משום סחיטה (ביצ׳ יח.). בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת, בקול ובמראה משום ערוה (סנה׳ לח.). יין תוסס אין בו משום גילוי (שם ע.). — ובפרט בצרוף לדברי התורה וכדו׳, כגון (עבר) משום בל תשחית: אפי׳ שום[1]) קורבה אסור משום[2]) לך לך אמרי נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב (שבת יג.). פרות המרכסות בתבואה וכו׳ אינו עובר משום בל תחסום (ת״כ, ב״מ פט:—צ.). — ועם ש, משום ש, כמלת קשור: שחטו (את הפסח) קודם חצות פסול משום שנאמר בין הערבים (פסח׳ ס.

---

1) [עי׳ ג. שום, הערה.]

2) [בדפוסים אחרים: משם, בכ״י מינכן: משום.]

ב). יוצא דופן והבא אחריו וכו' שניהן אינן בכור, הראשון משום שאינו פטר רחם והשני משום שקדמו אחר (ר"ע, בכורות ב ט). לא היתה פרה (אדמה) יוצה לצאת אין מוציאין עמה שחורה וכו' משום שנאמר והוציא אותה, לבדה (ר' יוסי, פרה ג ז). למה, מפני כבודו של מת או משום שאין לו מי שישא משואו (ירוש' ברכ' ג א). — ועל שום, על שום מה, על שום ש וכד' במשמ' זו: פסח על שום שפסח[1]) המקום על בתי אבותנו במצרים (פסח' י ה). ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים וביתוסין, צדוקים על שום צדוק, ביתוסין על שום ביתוס (אדר"נ ה). האומר הרי עלי מרחשת יהא מונח עד שיבא אליהו, מספקא להו אי על שום כלי נקראו אי על שום מעשיהן (מנחו' סג.). — ובסהמ"א: ואפילו מגילה שאין בה שום אינה כשרה עד שיכתוב אותה כהלכה (אוצר הגאונים מגילה, לוין ה, 23).

ב. *שׁוּם, — כנוי כולל, שום דבר, שום איש וכדו', כל מה שנקרא בשם איש[2]), כל סוג איש, any; n'importe quel; beliebig: אפילו שום קורבה אסור משום לך לך אמרי נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב (שבת יג.). מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול, מפני שלא היה בו שום דופי (רב יהודה בשם שמואל, יומא כב:). כל אשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר איש צרידה לא היה בהם שום דופי, מכאן ואילך היה בהם שום דופי (תמורה טו:). שום שרץ קתני ושום שכבת זרע קתני (רב אדא בר אהבה, נדה מג:). חנם, בלי שום פגע מבעלה שוחקת עם אחר (מד"ר במד' י). רך ויחיד לפני אמי, העת שהייתי רך והייתי יחיד, שלא היה שום אדם כחבורתי לפני אמי (תנחו' פקודי ג). — ובסהמ"א: מניין למתעסק בקדשים שפסול, כלומר שנתכוון לחתוך שום דבר ושחט בקדשים חטאת או עולה אינו כשר עד שיתכוין לשחיטה (רגמ"ה, חול' יג.). שיד העובד כוכבים באמצע שיש לו שום חלק בה (הוא, בכורות ג:). כגון שנתכוון לחתוך שום דבר אחר ושחט העור בלא מתכוון (הוא, שם יג:). והלכתא, כשיחלוקו בשום דבר הלכה הוצרכו לומר הילכתא כך וכך (מבוא התלמוד, והלכתא). ושנוי הוא כשיחלוקו על שום חכם (שם, ושנוי). והגדה היא כל פי' שיבא בתלמוד על שום ענין שלא יהיה מצוה (שם, והגדה). פן נפוץ, שמא יבוא עלינו שום מכה להפיצנו (רש"י, בראשי' יא ד). שהיה משפטם (של הולכי רכיל) לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה (הוא, ויקר' יט יז). כי כל סאון סואן ברעש, כל נצחון שום נוצח במלחמה (הוא, ישעי' ט ד). לשלשת, שום דבר מיאוס, כגון רוק או צואה (הוא, שבת קמג:). לאחר יו"ט לוקח ממנו שום חפץ ומעכבו (הוא, שם קמח:). היאך אנו אוכלים שום קדירות בלילי שבתות (הוא, ביצה כז.). לא אזמניה לבר קפרא, לפי שהיה איש בדחן ומתיירא שמא יעשה שום דבר שישחוק (הוא, נדר' נ:). אל תשאל לו בשעת נדרו, בזמן שהוא נודר שום דבר לעשות אל תשאל לו (הוא, אב' ד יח). עד שיעבדו בו שום עבודה לצורך עבודת כוכבים או משיכת קרון או שום דבר שאסור וכו' ל"א אין מוקצה אסור אלא עד שיעבדו בו שום דבר, שיעשו בו שום עבודה לצורך כומרי עבודת כוכבים אבל משיעבדו בו שום עבודה לא מיתסר (הוא, תמורה כט.). הסתכל (הקב"ה) והביט כל מעשיו וכל פעולותיו שעשה אם יש לתקן שום דבר בהם (רשב"ם, שמות ג ג). היכן מצינו שום פרשה שמתחלת כן (הוא, במד' ל ב). דמאחר שיוכל לבא לאוניו של מחזיק בשום ענין בעולם היא מחאה (הוא, ב"ב לט:). לנפילה דרבים חיישינן, כלומר שמצאו שום אדם בעולם, אבל לשמצאו יחיד יוסף בן שמעון לא חיישינן (הוא, שם קעג:). אבל בבאר חבלות אין הרוח מזיק כל כך שיכולין לשמור יפה מבלבל רוח לכרוך על המכה שום דבר (תוס' כתוב' לג., ד"ה דילמא). ושמא שום מדרש יש (שם מנחו' לה:, ד"ה וכמה). אל יעלה בלבך כי אפי' אמר שום חכם להזקיק ב"ד להרוג כל איסור הנאה וכו' הייתי תמיה (ס' היסוד לר"ת, חלק שו"ת, סימן פג). ואם תראה בו (בספרי) שום טעות, תקנהו (ר"י א"ת, הו"ה, הקד'). ונמנע שיהיה הדבר עושה את עצמו בשום פנים

1) [בהגדה של פסח: על שום מה, על שום שפסח.]

2) [בהתפתחות מן ב. שׁוּם במשמ' שֵׁם.

על שמוש חיובי זה העיר במיוחד י. בניאל (ברלינר) במאמרו בלשוננו ט, עמ' 317—319.]

(שם, היחוד ה). וכן מבלי ספק הייתי עושה למי שהיה שואל ממני שום חפץ (שם, יחוד המעשה ה). כשיראה שום קלקול הלא ישאר מתחרט על מה שקשר נפשו אליו (הוא, כוזרי ג א י). מי שמתחרט על מה שעבר כאילו לא חטא, וזאת המדה משובחת על הדרך הזאת, אך העניין המגונה שבה כגון שיאמר היום הן על שום דבר ואחר כך יתחרט (הוא, תקון מדות הנפש לט). אחר שיש שום צד אפשרות להיותו טוב (פיי המשני לרמב"ם אבי א ו). ויהפוך הימים האמיתיים ההם ויחזירם אמצעיים הן יהיו עודפים עליהם או חוסרים מהם בשום רגעים (ר"י הישראלי, יסוד עולם ג ז). והנה בפרק הרביעי א'—ח' למטיאו אמר כי השטן הביא ישו למדבר לחסיתו ולהדיחו וכו' וכל זה רחוק ומגונה הוא שייאמר על האלוה בשום פנים (פרופיט דורלן, כלמת מגוים). נשאל לר"ם על אדם שהיה רגיל בשום מצוה בגון בגלילה או בס"ת שניה (מרדכי, ב"ב תקל"ג). הלכך טוב הדבר לסתום פי החבית בנעורת או שום דבר (הוא, ע"ז תתמ"ז). אלו אירע לבני שום מקרה הייתי פודה אותו בכל נכסי (מכוה"מ לר"י אלנקאוה ג, ענעלאו, 81). נפלה לו ירושה או בא לידו שום ריוח וכו' מברך שהחיינו (שם שם, 465). היה אוכל עם אביו ובקשו ממנו לעשות שום דבר, או לילך לשום מקום, לא יאמר המתינו לי עד שאכל (שם 7, 23). ואם יארע לאב שום מריבה עם אדם ויחרפוהו, יסבול ויכסה הדבר (שם שם, 146). וטוב לו להיות נשכר לחפור או לטחון או לעשות שום מלאכה וכו' מלאכול על שולחן חבירו (שם שם, 240). ואפי' היו (חסידים ראשונים) רואין לאדם עושה שום דבר שהיה נראה לרבים שהיה עובר עבירה, היו מזכין אותו בלבן (שם שם, 315). ואם חטא לו חבירו, או עשה לו שום דבר שלא כדין וכו' יסיר מיד הכעס מלבו וימחל לו מיד (שם שם, 333). ומי שכופר בשום דבר ממה שנמצא בתורה וכו' נקרא כופר (ר"י אלבו, עקרים א א). שכאשר תארנו הש"י בשום תואר הן שיהיה שולליי או חיוביי מן התארים שאפשר שיתואר בהם הש"י (שם ב כה). כשמביאין לחכם שום שאלת איסור והיתר או שום עצה יאמר תחלה יהי רצון מלפניך (ספר חסידים תתתתקט); כגון שיש לו חוב או שום תביעה עליו (טוחו"מ, עדות לז ח). שכל אדם שיש בו שום חולי ילך וירחוץ בהם (במרחצאות מים חמים) וימצא מרפא ומרגוע (מקמות ר' בנימין, גריכהוט, 11). וכשהיו מפרשים שום פסוק בצד זה היו אומרים דרש פלוני (ר"י אבוהב, מכוה"מ, הקדי). ואם אשיג שום כוונה שיסבול העניין ושיתבאר הדבר יותר קרוב אל הדעת אפרשנו (שם שם). ובדברים שאמצא בו דעת מבואר משום פרשן ג"כ אכתבנו (שם שם). כשהאדם נהנה מן העולם הזה בשום פנים חייב לברך לאדון הכל (שם נר ג פרק ג כלל ג חלק ג). שאם באיזה קהלה יבא שום אדם ויגלה לאיזה ראש הקהל איך ששום בן ישראל מתחיל להתעסק בדברים האסורים, אז יתאספו ראשי ומנהיגי אותה הקהלה ויציע דבריו איתו הראש בפניהם וכו' (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 12). וכן כשיש לאדם שום יסורים ישמח (אורח' צדיקים, שער השמחה). ויהי אך יצוא יצא מאת פני ההגמון שם הדבר ללבו על אשר ככה יצא מפיו לשון ספק שהיה צריך שום עצה ומחשבה לכפור באלקים חיים (אור זרוע להרי"ן מוין הי ר"ה רעו, קג.). — ובמשפט תנאי: שאם יבא שום אדם ויערער עליו ויוציאה מידו שיחזור ויפול חצי מחלקו של חבירו (רגמ"ה, ב"ב ןג.). ואם נתגלתה לאחד ממנו לאחר היום על חבירו שום זכות (ס' השטרות לר"י ברצלוני ל, 50). אם חס ושלום יזדמן שום הפסד נמלא אותו (שם קד, 116). ואם חס ושלום ערערתי עליו בכלום ערעור או שום טענה בעולם (שם ע, 124). ואם נמצא בשכלנו או בהרגשותינו שום רבוי נדע ידיעה ברורה כי האחדות קדמתו (ר"י א"ת, חו"ה, היחוד ז). ואם תגיע לנו שום טובה על ידי מי שלא כיון בה אלינו יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו (שם, עבודת האלהים, פתיחי). מי שהוא בא מארץ מרחקים אל יספר בגנותם וכו' אם ראה שום דופי בהם (ספר חסידים תתתתסקט). והוצרכתי מפני זה להביא בחיבורי זה כמה עניני' נפלאים וכו' שמא שום אדם ידמה לו בתחילה וכו' שאין בהם שום תועלת (ר"י ישראלי, יסוד עולם א, ה.). הקדש של עניים וכו' אין להן חזקה שאין מוחה בעבור ההקדש שאם ירד בו שום אדם יאמרו העולם שירד בו לקבץ הפירות (טוחו"מ, סכנים קמט). אם באתם לשאול שאלת

משים אדם (בית מדות, מגלת הכדינות, סד.). אם עוות שום דבר יתוודה על הדבר בהויתו (ר"י אלנקאוה, מנורת"מ ג, ענעלאו, 110). וכל הכתבים והזמנות מה שהשיג או מה שישיג עוד וכו' הן מד"א יצ"ו הן בשום אופן בעולם, כולם בטילין ומבוטלין (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 471). — וכפרט במשפט שלילי: שמתירא אני שלא יכעוס עליו בשביל שום דבר (רגמ"ה, מעילה יז:). וכן מלת הנקודה אני אומר אותה על דבר שאין לו ערך כלל, לא אורך ולא רוחב ולא עומק ולא שום שיעור (ראב"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת א, 8). ואם יאמרו לכם שלא יחזירוה: בשום סמון מה תעשו (רש"י, ברא' מג יד). לא הטיבו להם שום טובה (הוא, דבר' כט כח). ואין שלטון של שום מלך ניכר ביום מותו (הוא, קהל' ח ח). שלום עליך נפשי, לא יאונך שום רעה (הוא, תהל' מט יט). שהרי אין צריך לבוא לו שום אדם מיהודה להמליכהו (מיוחס לרש"י, דה"א יב כד). שאינו רוצה לדבר בזה הספר שום זילות לבית דוד (הוא, סס יז יג). ואף כי הבהמה שאין לה שום שותפות עם רוח המלאך כבן אדם (ראב"ע, במדי כב כח). ועשה לו שטר מכר משדהו מעכשו בלא שום תנאי ושיור (טוש"ע חו"מ, מלוה ולוה כח). לא היה לו שום טענה נגד השטר (סס, בנ"מ מלוה לט א). כן יאות לכל צדיק להשים בטחונו בשם אלהיו בתכלית הבטחון, שלא יבטח שום בטחון בזולתו (ר"י בן כחנילאם, פי' משלי יח י). — וביחוד בצרופים שליליים כגון בשום אפן לא, בשום פנים לא[1], בשום אפן (ש)בעולם לא, וכדו': וצריך שלא ירגישו ההמון בשום פנים[2] במקום הסתירה ביניהם (ר"מ א"ת, מו"נ, פתיחה). אין הענין כן בשום פנים[2] (סס א כו). שלא ידפים שום אדם בעו"ם וכו' שום סדור וכו' כדי שלא יזיק את מהרר"ש הנ"ל בשום פנים (ועד ארבע ארצות, שכח סע"ז, היילפרין, 32. ועי' ב. פנים, 4995. — ואין שום אחד וכדו': ואם יש בידו שובר מאחד מהם אין שום אחד מהם יכול לתבעו (שוע חו"מ, הלואה מע ז) ושיוכלו היהודים לקנות מהשוק

[1]) [עי' אותם שמושים בחיוב בדגמאות שהובאו לעיל.]

[2]) [תרג' הערב': ב׳ג׳ה.]

כל זמן ועת שירצו ולא יעכב שום אחד בידם (תקנות קנדיאה, 40). עוד הסכמנו ששים א' מן הקצבים שלא יורשה לבתר שום בהמה וכו' עוד הסכמנו ששום אחד מן הקצבים לא יורשה להוציא בשר מן המטבחיים וכו' (סס, 61).

ד. *שׁוּם[1], פ"י, — העריך מחירו ושוויו של דבר: יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה וכו' שמין את הנכסים ונותנין לה (כתוב' ו ו). פירות התלושין מן הקרקע ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, והמחוברין בקרקע א"ר מאיר שמין אותן כמה היא יפה בפירות וכמה היא יפה בלא פירות והמותר ילקח בהן קרקע והוא איכל פירות (סס ח ג. ז). אם אמרו יתומים אנחנו מעלין על נכסי אבינו יתר דינר כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להן אלא שמין את הנכסים בבית דין (סס י ג). הניזקין שמין להן בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזבורית (גיטי ה א). כיצד משלם דמי ולדות, שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה, אמר רשב"ג אם כן משהאשה יולדת משבחת, אלא שמין את הולדות כמה הן יפין ונותן לבעל (ב"ק ה ד). כיצד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה (סס ו ב). בנזק כיצד, סמא את עינו וכו' רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה (סס ח א). אין מושיבין תרנגולין למחצה ואין שמין עגלין וסיחין למחצה (ב"מ ה ד). שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה (סס סס ה). שמין עגל עם אמו

[1]) [כן גם בארמ' שבתו"מ. בעקר אין כאן אלא התפתחות בבלית במבטא ובהוראה מן שום, שים, במשמע שים מסים על פלוני, ולשם שימת המסים באה ההערכה. וזאת כהתפתחות השרש עמד דרך האשור' אמד (עי' על כך במחמרו של י. קוטשר, לשוננו י, 295—299) במשמ' הטיל מסים, והעריך למסים, ומכאן אמד במשמ' העריך בלשון חז"ל. ואמנם בא באשור' פעל שמ (הוא שום) גם במשמ' קנה ומכאן שים, מחיר, ואפשר שגם עקרו כלשון קביעת המחיר והמסים, כשם שבא בלשון זו שקל (כלשון שקילה), ואף שקל בעבר' (שמות כב יו ועוד) במקום שלם, ועי' בהערה שאחר זו.]

זסיח עם אמו (רסנ"ג, סס סס). המקבל שדה מחברו והובירה שמין אותה כמה ראויה לעשות ונותן לו (סס ט ג). משקל ידי עלי וכו' שמין את היד כמה היא ראויה לשקול (ערכי׳ ה ח). דמי ידי עלי שמין אותו כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד (סס סס ז). אין שמין בכורות תמימים לישראל (תוספתי ב"מ ה ג). אין שמין לא את העיזים ולא את הרחילים (סס סס ד). השוכר את הפועל ומת לו מת או שאחזתו חמה הרי אילו שמין לו (סס סס ז ג). השוכר שדה מחבירו והיה בה תבואה לקצור וכו' הרי אילו שמין לו, תבואה קצורה וכו' אין שמין לו וכו' כיזה צד שמין לו, אם היה שכיר נותנין לו לפי שכירותו וקבלן נותן לו לפי קבלנותו (סס סס ט ח). המקבל שדה מחבירו משוכה בה הבירה שמין אותה כמה היא ראויה ליעשות ונותן לו ואין שמין איתה כנגד שדות שבצידה (סס סס יג). ובעלי החוב בבינונית מפני הרמאין וכו' מעתה לא ישומו לו אלא בזיבורית א"ר יודה וכיני אלא שלא לנעול דלת בפני בני אדם (ירוש׳ גיטי׳ ה ח). אין שמין בית כור מפני שהוא פוגם (סס ב"ק ו ג). אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום (ר"כ, כתובי לח.). אין שמין לפרה בפני עצמה ולולד בפני עצמו אלא שמין לולד על גב פרה, שאם אי אתה אומר כן נמצא אתה מכחיש את המזיק (רנח, ב"ק מז.). — ובהשאלה: כל השם אורחותיו בעילם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך אראנו בישע אלהים, אל תיקרי ושם אלא ושם דרך (ריב"ל, סוטי׳ ה:). — ובמיוחד, שם ראובן מחברו או לחברו לחלק דבר: ישראל ששם בהמה מכהן[1]) לא יאכילנה כרשיני תרומה וכהן ששם פרה מישראל מאכילה כרשיני תרומה (תרומ׳ יא ט). השמה תרנגולת מחבירת' מיטפלת באפרוהין כל זמן שצריכין לאימן (ירוש׳ ב"מ ה ו). השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל בה, סומכוס אומר באתונות שמונה עשר חדש, בגודרות ב"ד חדש ואם בא לחלוק בתוך זמנו חבירו מעכב עליו (ס"ר, ב"מ סט). השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל בולדות, בדקה ל' יום ובגסה נ' יום (סס :ס). — ובסהס"א: שהוא אוכל מנכסי מלוג שלה כגון נכסים שנפלו לה משניסת או שהיו לה קודם לכן שלא שמאתן לו בנדוניית כתובתה (רס"י, כתובי מז:). מאחר ששמאה ברמים וכו' הויא ליה מלוה גביה (הוח, ב"מ קט:). שאינו נודר אלא מה שישומוהו ב"ד (הוח, ערכי׳ כ.). כך היא שומא, בכך ובכך שמאוה ב"ד (הוח, סס כח:) אחר ששמנו לפלוני בשומה שהיתה בידו (רמב"ס, מלוה ולוה כב יח). אף על פי שהשאלה היא לנו נגדית, למעלת הנוקין נשום להם בעידי עידית (עמנוחל, מחבי׳ כג, הברמן, 662 . שמוה (את הקרקע) ואמר הליה ישומו אותה ג' אחרים שבקיאים יותר בשומא אין שומעין לו (סו"ע חו"מ, גבית מלוה קג ג).

—נפעי, *נִשׁוֹם, — נִשַּׁם אותו: החתן מקבל עליו עשרה דינר לקופה וכו' בעי רב אשי במנה הנישום או במנה המתקבל (כתוב׳ סו:). כל הנישום דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב בחליפין (קידוש׳ כח.). — ובסהס"א: והביאה זאת פל' מבית אביה לבית בעלה בגדים וכלים ונישומו על ידי אנשים יהודים נאמנים והעריכו אותם לפי דעתם (נוסח כתובה ירושלמית, סריד מעיר, ג). והיה לו עבד הנישום עכשיו עשרים זוז (רס"י, ער׳ כז.). כל הנישום כעבד אין גוכין אותו דייני חוץ לארץ (רמב"ס, סנהדרין ה י).

ה. *שׁוּם, שׁוּב, ס"ז, — שה"פ מן ד. שום, הערכה, ערך שכנגד, וכפרט ערכם של חפצי האשה הרשומים בכתבתה לפי הערכתם ושומתם: ואלו כותבין במועד וכו' אגרות שום ואגרות מזון (מו"ק ג ג). פסקה להכנים לו אלף דינר הוא פוסק כנגדן חמשה עשר מנה וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש, שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה, שום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר (כתוב׳ ו ג). שום הדינים שפחתו שתות או הוסיפו שתות מכרן בטל (סס יא ה). שום כסף ושוה כסף בפני בית דין וכו' (ב"ק א ג). מצא אגרות שום ואגרות מזון וכו' הרי זה יחזיר (ב"מ א ח). שום

[1]) [כלו' שקבע מחירה מבלי שקנה אותה. ואכן קרוב שמוש זה לשמוש הפעל שָׂם בלשון קניה באשור'.]

היתומים [1]) שלשים יום ושום ההקדש ששים יום (ערכ' ו א). הכניסה לו בין שום בין כספים ונתן עיניו לגרשה היא לא תאמר תן לי שומי (תוספתי יבמ' ה ח; שם כתוב' ו ה). מקום שנהגו שלא לפחות מן השום ושלא להוסיף על הכספים אין משנין ממנהג המדינה (ר' יוסי, שם כתוב' ו ו). השם קמתו של חבירו בעשת כורין חיטין ועשה בפחות או ביותר נותנין לו את שומו (שם ב"מ ע ע). אמר לאדם עילויין עלי, סידורו עלי, שומו עלי, ערכו עלי נותן את ערכו (ירוש' נזיר ג א). המכנסת שום לבעלה אם רצה הבעל למכור לא ימכור (יבמ' סו:). בסימניו ובמצריו פיחת שתות או הותיר שתות הרי הוא כשום הדיינין (ב"ב קו.). — ובספהמ"א: פשיטא שבתים שבחצר מתחלקין בית כנגד בית במדה בשום ואין חייבין על כל בית בפני עצמו (תשו' הגאו' הרכבי כה). ועוד כיון שיש שום שלשקר היאך אפשר לעמוד על שיעור שום זה (תשו' הגאו' מן הגני', 78). ראובן נשא אשה ונכתב מהשום והנדונייא דהנעלית ליה לראובן כך וכך זהובים (שו"ת הרי"ף רסג).

*שׁוּמָד, תוס"ז, — כמו מְשֻׁמָּד, מְשׁוּמָד, יהודי שהמיר דתו והתנצר [2]): שהיתה פגיעתם כי רעה מסיבת היותי רגיל מנעוריי להתוכח עם השומדים מאומתינו (רי"א מודינה, חיי יהודה ג, 9). שאחת מסיבות המניעה מעיון הזה היה מהרגל בוויכוח עם השומדים מנעורי (שם, פרק אחרון).

א. *שׁוּמָה [3]), שׁוּמָא, ש"נ, — הערכה, שימה, אֹמדן, ערך משער, בפרט הערכת תביעותיהם של שני צדדים במשפט לשם פשרה, Abschätzung; assessment; estimation: שלשה שירדו לשום, אחד אומ' במנה ושנים אומ' במאתים וכו' עושין אותה שומא [4]) ושמין אותה שליש (תוספת' כתוב' יא ג). — ובספהמ"א, גם שטר שומה: אשה שהכניסה נדוניא לבעלה ושמו אותם הנכסים עליו בשומה כך וכך (תשו' הגאו' מהד' מנטובא סי' לו). ואין להם מהם אלא שומת מה שהכניסה (שם שם). ודבר שאין יכול להביאו למקדש פודהו בשויו מאחרים ואם רצה ליטלו לעצמו יש עליו לתת שומתו ומוסיף חמש (רבנו נסים, מפתח ברכי א, גולדשמידט, ע.). שמין את האשה כמה האשה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה וכו' ונזקה של אשה אינו בכלל שומא זו (רש"י, ב"ק מט.). אלא שמין נזק בפני עצמו, היינו כחש הגוף מחמת מכה ודמיה פחותים משהיתה ריקנית בריאה ואין כאן שומת פחת ריקון (הוא, שם שם). ולאחר כתיבת האדרכתא מכריזין על שומת הנכסים וכותבין לו שטר שומא (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 3). וההכרזה בנתים בין האדרכתא והשומא ואותה השומא היא שטר אחד ידוע שהיא שטר שומת חוב (שם, 15). אמנם אשר הוא כפי השומה דברים צדיקים (ס' המדות לאריסטו ה ט). כי אם מצד השומה הדתית (שם שם). אבל אם היה חלק אחד ממנה (מן השדה) טוב או קרוב לנהר יותר או קרוב לדרך ושמו אותה היפה כנגד הרע ואמר תנו לי בשומא שלי מצד זה אין שומעין לו אלא נוטל בגורל (רמב"ם, שכנים יב א). לא מצאו מי שיעלה שומתה מוכרין אותה בכדי שומתן (טוחו"מ קג ז). אבל בשומת המקח אין בו כל כך אומנות ובל התגרי בקיאין בשומתו (שם רכז טו). ואחרי שטרף עושים שומה מה שוה מה שטרף וגובה מן הקרן ומן השבח להספיק חובו (אהרן הקראי, גן עדן, דין קיום הדברים, קפט:). הואיל ואין יד העניים משגת והדבר יבא ב"ב לידי שומת ממון תהיה פריעת השכר לפי הממון (הלבוש חו"מ כג כג). המלוה את חברו על טבעת שיש בו אבן ונאבד, אם הלוה מודה שאותו שביד השולחני שוה לשלי פשוט שנלך אחר שומת הבקיאים (סו"ע חו"מ, הלואה עב טז). צבור שהוטל עליה' מס והסכימו כולם לברור ח' אנשים להעריך כל איש ואיש ולתת המס לפי אותה שומה (תרומת הדשן שמד, פיורדא תקלא, קעז:). אסור למכור סחורה בהקפה יותר משויו בדבר ששומתו ידוע (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 21).

1) [ז"א נכסי היתומים כפי שנשומו בב"ד.]
2) [עי' בהערות לערכים מְשֻׁמָּד, ב. שָׁמַד.]
3) [בעקר ע"פ שומא, ש"ז במשמ' זו בארמ' שבתו"מ, ועי' שום.]
4) [בב"ב קז.: עושין שומא ביניהם.]

ב. *שׁוּמָה[1], שׁוּמָא, או שׁוּמַת, ש"נ, — בליטה וגדול בעור הגוף, Mal, Muttermal; marque (de naissance); mole: היתה בו שׁוּמָא, אם יש בה שיער פסול, אין בה שיער כשר, גדולה פסול, קטנה כשר, וכמה היא גדולה, רבן שמעון בן גמליאל אומר עד כאיסור האיטלקי (תוספת' בכורות ה ה). מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין שערות אדומות וכו' וקראו לרופאים ואמרו שׁוּמָא יש במעיה לפיכך היא מפלת שערות אדומות (שם נדה ד ד). בן תשע שנים ויום אחד עד בן שתים עשרה ויום אחד שהביא שתי שערות הרי זה שׁוּמָא (ירוש' יבמ' י יד). שכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים, הוסיפו עליהן באשה ריח הפה וריח הזיעה ושׁוּמָא שאין בה שיער, ר' חמה בר עוקבא בשם ר' יוסי בן חנינ' בעור הפנים שנו, (שם קידוש' ג ה). שׁוּמָא שיש בה שיער, בין גדולה בין קטנה, בין בגוף בין בפנים, הרי זה מום (שם שם). אין מעידין על השׁוּמָא, ר"א בן מהבאי אומר מעידין וכו' הכא בשׁוּמָא מצויה בבן גילו קמיפלגי וכו' ואיכא דאמרי הכא בשׁוּמָא העשויה להשתנות לאחר מיתה קמיפלגי וכו' ואיכא דאמרי וכו' בשׁוּמָא סימן מיבהק קא מיפלגי וכו' (יבמ' קכ.–קכ:). — ובסהם"א: תלתול כעין שׁוּמָא של בשר שתולה בעור (רגמ"ה, בכורות מ:). ולקץ מלכות ארבע זרועות יעמד מלך גדול וכו' ואלה הם אותותיו, אדמדם, שפוף העין ויש לו שלש שׁוּמוֹת[2], אחת במצחו, ואחת בידו הימנית, ואחת בזרועו השמאלית (נסתרות של רשב"י, מדרשי גאולה, אבן-שמואל, 198). וברודים, מגורת ברד, שיש לו שׁוּמוֹת לבנות (רחב"ע, ברכות' ל לט). ובהיר דשון צחות ונקיות, לפיכך נקראת השׁוּמָה הלבנה בהרת (מעין גנים' לאיוב לז כח).

1) [ע"פ שומא או סומא בארמ' שבתו"ם במשמו זו, כגון: דאי משתכחי לאחר הפרק שׁוּמָא נינה (נדה מח:), וכן בסור' שומא, שומתא, ובערבי שַׁאמַה a).]

2) [המהדיר נקד שֻׁמּוֹת, ואינו מסתבר.]

a) شامة

שׁוּמִירָה, עי' שׁוֹמְרָה.

שׁוֹמֵם[1], שֹׁמֵם, ת"ז, נקי' שׁוֹמֵמָה, מ"ר שׁוֹמֵמִים, שׁוֹמֵמִין, שֹׁמֵמוֹת, שֹׁמְמוֹת, — ריק ועזוב, leer, wüst; vide, désert; empty, waste: ותשב תמר וְשֹׁמֵמָה בית אבשלום אחיה (ש"ב יג כ). להקים ארץ להנחיל נחלות שֹׁמֵמוֹת (ישע' מט ח). כי רבים בני שׁוֹמֵמָה מבני בעולה (שם נד א). כה אמר אדני יי' להרים ולגבעות לאפיקים ולגאיות ולחרבות הַשֹּׁמְמוֹת ולערים הנעזבות (יחזק' לו ד). דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד כל שעריה שׁוֹמֵמִין (איכ' א ד). נתנני שֹׁמֵמָה כל היום דוה (שם שם יג). היו בני שׁוֹמֵמִים כי גבר אויב (שם שם טז). דרכי סורר ויפשחני שמני שׁוֹמֵם (שם ג יא). עד מתי החזון התמיד והפשע שֹׁמֵם[2] תת וקדש וצבא מרמס (דנ' ח יג). ואחרי השבעים ששים ושנים יכרת משיח ואין לו והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא וקצו בשטף ועד קץ מלחמה נחרצת שֹׁמֵמוֹת והגביר ברית לרבים שבוע אחד וחצי השבוע ישבית זבח ומנחה ועל כנף שקוצים משמם ועד כלה ונחרצה תתך על שׁוֹמֵם[2] (שם ט כו–כז). ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שֹׁמֵם ימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה (שם יב יא).

שׁוֹמֵמָה, שְׁמָמָה[3], ש"נ, מ"ר סמ' שֹׁמְמוֹת, כנ' שֹׁמְמֹתֵינוּ, — מקום שומם וריק, ארץ עזובה: כי חרבתיך וְשֹׁמְמֹתַיִךְ וארץ הריסתך כי עתה תצרי מיושב (ישע' מט יט). ובנו חרבות עולם שֹׁמְמוֹת ראשונים יקוממו וחדשו ערי חרב שֹׁמְמוֹת דור ודור (שם סא ד). הטה אלהי אזנך ושמע פקחה עיניך וראה שֹׁמְמֹתֵינוּ והעיר אשר נקרא שמך עליה (דנ' ט יח).

שׁוֹמְמוּת, עי' שְׁמָמוּת.

שׁוֹמֶן, עי' שֶׁמֶן, שָׁמָן.

1) [בינו' פוע' מן שָׁמֵם, שהפך לתאר.]

2) [אמנם קשה שמוש המלה בשני מקומות אלו. ואולי היא באה בכנוי למושג, שלא נקרא בשמו.]

3) [ת"נ שהפך ש"ע.]

***שׁוּמָנִית**[1], ס״נ, — מין ממיני השומים והבצלים, אולי allium sativum L. b. Ophioscordon Don, Perlzwiebel; Rocambole; pearl-onion: הוסיף רבי עקיבא השים והשומנית, הבצל והבצלצול והתירמוס והפלסלום אינן כלאים זה בזה (כלא׳ א ג).

שׁוֹמֵר[2], שֹׁמֵר, ס״ז, כנ׳ שֹׁמֶרְךָ, מ״ר שֹׁמְרִים, סמ׳ שֹׁמְרֵי, — מי שדרכו או אומנותו לשמר על אדם, על בית, שדה וכרם, עיר וכדו׳, Wächter; gardien; guard(ian): ויאמר יי׳ אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי הֲשֹׁמֵר אחי אנכי (בראשי ד ט). ויראו הַשֹּׁמְרִים איש יוצא מן העיר (שפט׳ א כד). ויבא גדעון וכו׳ בקצה המחנה ראש האשמרת התיכונה אך הקם הקימו את הַשֹּׁמְרִים (שם ז יט). וישכם דוד בבקר ויטש את הצאן על שֹׁמֵר (ש״א יז כ). ויטש דוד את הכלים מעליו על יד שׁוֹמֵר הכלים (שם שם כב). ויאמר אכיש אל דוד לכן שֹׁמֵר לראשי אשימך כל הימים (שם כח ב). ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקב חר בדלתו וכו׳ ונתנו שמה הכהנים שֹׁמְרֵי הסף את כל הכסף המובא בית יי (מ״ב יב י). עלה אל חלקיהו הכהן הגדול ויתם את הכסף המובא בית יי׳ אשר אספו שֹׁמְרֵי הסף מאת העם (שם כב ד). חלדה הנביאה אשת שלם בן תקוה בן הרחס שֹׁמֵר הבגדים (שם שם יד). ויצו המלך את חלקיהו וכו׳ ואת שֹׁמְרֵי הסף להוציא מהיכל יי׳ את כל הכלים העשוים לבעל ולאשרה (שם כג ד, וכעין זה דהי״ב לד כב). אלי קרא משעיר שֹׁמֵר מה מלילה שֹׁמֵר מה מליל אמר שֹׁמֵר אתא בקר וגם לילה וכו׳ (ישעי׳ כא יא–יב). כְּשֹׁמְרֵי שדי היו עליה מסביב (ירמ׳ ד יז). אם יי׳ לא ישמר עיר שוא שקד שׁוֹמֵר (שם קכז א). מצאוני הַשֹּׁמְרִים הסבבים בעיר (שה״ש ג ג). אל תתמה על החפץ כי גבה מעל גבה שֹׁמֵר (קהל׳ ה ז). ויקבצו את כל נערה בתולה וכו׳ אל יד הגא סרים המלך שֹׁמֵר הנשים (אסתר ב ג). ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני אל יד שעשגז סרים המלך שֹׁמֵר הפילגשים (שם שם יד). בימים ההם וכו׳ קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך מִשֹּׁמְרֵי הסף (שם שם כא). ואגרת אל אסף שֹׁמֵר הפרדס אשר למלך (נחמ׳ ב ח). ואחריו החזיק שמעיה בן שכניה שֹׁמֵר שער המזרח (שם ג כט). מתניה ובקבקיה עבדיה משלם טלמון עקוב שֹׁמְרִים שוערים משמר באספי השערים (שם יב כה). ושלום בן קורא וכו׳ ואחיו וכו׳ שֹׁמְרֵי הספים לא־ל (דהי״א ט יט). — ובצרוף שומר משמרת הקדש וכדו׳, עי׳ שָׁמַר. — ובכנוי לאלהים שומר ישראל: אל יתן למוט רגלך אל ינום שֹׁמְרֶךָ הנה לא ינום ולא יישן שׁוֹמֵר ישראל יי׳ שֹׁמְרֶךָ יי׳ צלך על יד ימינך (תהלי׳ קכא ג–ה). ועי׳ שָׁמַר. — ובתו״מ: שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה (שקל׳ ד א). רואין אותו כאילו הוא שומר קשואין (ב״ק ח א). אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב ולא משומרי פירות עצים ופירות (שם י ט). המפקיד מעות אצל חברו, צררן והפשילן לאחוריו וכו׳ חיב, שלא שמר כדרך השומרים (ב״מ ג י). כל האומנין שומרי שכר הן, וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם, שמר לי ואשמר לך שומר שכר (שם ו ו). ארבעה שומרים הן, שומר חנם והשואל, נושא שכר והשוכר (שם ז ח). שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה וכו׳ הדא דאת אמר בשומרי גייסות, אבל בשומרי ממון עשו אותן כשומר גנות ופרדיסין (ירוש׳ סוכ׳ ב ה). שומר שמסר לשומר חייב (רבא, ב״ק יא:). שומר אבידה, רבה אמר כשומר חנם (שם נו:). וכולן פטורין משבועת שומרין (רב, שבוע׳ מט:). מה גפן זו השומר שלה עומד למעלה, כך ישראל השומר שלהם למעלה (מד״ר ויקר׳ לו). — *שומר העולמים, כנוי לאלהים: אמר לו שומר מה מליל, מה מליל שומר העולמים (ירוש׳ תענ׳ א א). — *שומר הפתח: פתח עליה (על ר׳ יוחנן) ההוא ספרנא, אפילו שומר הפתח (של גיהנם) לא עמד לפניך, רבינו (חגי׳ טו:). — *שומר לפרי וכדו׳, חלק הצמח המגן על פריו וכדו׳: וערלתם ערלתו את פריו, את הטפל לפריו, ומאי ניהו, שומר לפרי (ברכ׳ לו:). שומרים לטומאה קלה ולא שומרים לטומאה חמורה, שומרין לטומאה קלה מנלן, דתנא דבי רבי ישמעאל על כל זרוע, כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה, חטה

---

1) [בארמ׳ שבתו״ם: תומניתא, ועי׳ לֹו, Flora II, עמ׳ 142 ועוד.]

2) [בינו׳ פוע׳ מן שָׁמַר שהפך ש״ע.]

בקליפתה ושעירה בקליפתה ועדשים בקליפתן, ולא שומרין לטומאה חמורה מנלן, דתנו רבנן בנבלתה ולא בעור שאין עליו כזית בשר (חול' קיז:). שני שומרין מהו שיצטרפו, היכי דמי, אילימא בזה על גב זה ומי איכא שומר על גב שומר וכו' (שם קיט:). — ובתפלה: שומר ישראל, שמר שארית ישראל וכו' (תפלת שחרית). — *שומר קרום המח, שם מכשיר רפואי: והכריחנו הענין וכו' שנכנים תחת גלגלת העצמות על דרך השמירה הכלי הנקרא שומר קרום המוח (פרקי משה כד). — *שומר המושבה, הקבוצה וכדו', נוהג בדבור ובספרות.

שׁוֹמָר, עי' שָׁמַר.

***שׁוֹמְרָה** [1]), שומירה, ש"נ, — סכת השומר בשדה וכרם: שומרה שבכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה זורעין בתוכה [2]) (כלא' ה ג). הגנה והקרפף וכו' מטלטלין בתוכה, ובלבד שיש בה שומרה או בית דירה (ר' יהודה בן בבא, ערוב' ב ה). המוכר את השדה מכר את האבנים שהם לצורכה וכו' ואת השומרה שאינה עשויה בטיט וכו' אבל לא מכר לא את האבנים שאינן לצורכה וכו' ולא את השומרה שהיא עשויה בטיט (ב"ב ד ח–ט). המוכר את השדה לא מכר לא את הגת ולא את השומירה אף על פי שהן כרם (תוספת' שם ג ז). למלך שהיתה לו שומרה [3]), כיון שעמד בנו מסרה לו (ר' יוסה בר חנינה, ירוש' ר"ה א ג). — ובספה"א: שומרה שבכרם אם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה מותר לזרוע בראשה ירק וכו' אבל אם היתה השומרה עגולה צריכה שיהיה בתוכה חלל ארבעה טפחים כדי שתהיה מופלגת מן הארץ (רמב"ם, כלאים ז כג). ואת השומרה שאינה טוחה בטיט אע"פ שאינה מחוברת לארץ (טור חו"מ, מכירה רטו).

1) [כן גם מדב"ם בכל המקומות. אמנם אפשר, שאין זה אלא כתיב מלא או צורת הפסק של המלה שְׁמֻרָה שבמקרא, ועי' שם.]

2) [מדב"ם: בראשה.]

3) [בקטעי הירושלמי מן הגניזה, עמ' 146: שומירה, וכן בפסיק' ר"ב ה, פרשת החודש, בובר, נג:, ובכ"י אוקספורד לפסיק' ר"ב, וכן בפסיק' רב': שומרים.]

שׁוֹמֶרֶת, עי' שָׁמַר.

א. **שׁוֹנֶה** [1]), ת"ז, מ"ר שׁוֹנִים, שׁוֹנוֹת, — שלא כזולתו, נבדל בתכונותיו מאחר, anders, verschieden; différent; different: והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שׁוֹנִים (אסתר א ז). ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שֹׁנוֹת מכל עם (שם ג ח). — ואמר בן סירא: כלם שונים זה מזה ולא עשה מהם שישאיר (ב"ס גנז' מב כד). ועי' שָׁנָה.

ב. **שׁוֹנֶה**, ת"ז, מ"ר שׁוֹנִים, — רע, פושע [2]): ירא את יי' בני ומלך עם שׁוֹנִים אל תתערב כי פתאם יקום אידם ופיד שניהם מי יודע (משלי כד כא–כב). — ואמר המשורר: ואל תתחר בנרגנים ושונים (רשב"ג, ענק הגיון, ביאליק-רבניצקי א, 50).

***שׁוֹנוּת**, ש"נ, — תכונת הדבר השונה מזולתו, שֹׁנִי, נוהג בספרות ובדבור.

שׁוֹנִית, עי' שֵׁנִית.

שׁוֹסֶה, עי' שָׁסָה.

א. **שׁוּעַ** [3]), ממנו א. שׁוּעַ, א. שׁוֹעַ, *שׁוֹעוּת.

ב. **שׁוּעַ** [4]), ממנו ב. שׁוּעַ, ב. שׁוֹעַ, ג. שׁוֹעַ, שֶׁוַע, שַׁוְעָה.

א. **שׁוֹעַ**, תוס"ז, — אדיר, עשיר [5]), mächtig(er), reich(er); puissant, riche; mighty, wealthy: אשר לא נשא פני שרים ולא נכר שׁוֹעַ

1) [עי' ב. שָׁנָה.]

2) [משמ' כזאת בקרוב מתאימה לענין הכתוב, בנגוד למי שירא אלהים ומלך, ואמנם אפשר, כדעת רבים, שאין כאן בעקר לא כתיב דסר אלף במק' שׂנאים, ולפי זה גם בפס' כב המכון: ופיד שׂנאיהם (של אלהים ומלך). והשבעים תרגמו גם בפס' כא כאלו היה כתוב שניהם.]

3) [עי' א. שׁוֹעַ, הערה.]

4) [עי' א. שׁוֹעַ, בסוף ההערה.]

5) [אין שוע בעקר לשון שר ומושל נדיב וכדו', אלא הוראתו היסודית היא חזק, וכהשאלה: אדיר ברכוש, עשיר. ועי' א. שׁוּעַ, הערה.]

לפני דל (איוב לד יט). [1] — ובספהמ"א, גם במשמ' אציל, נדיב, edel; noble: ויפלו במלחמה משועי המלך ח' מאות לבד מיתר העם (יוסיפון, גינצבורג, קכח). כי האיש הזה אנטיפטר משועי יהודה היה (שם, רז). וילך (אנטיגנוס) אל ארץ פרס ויד גדולה עמו משועי יהודה (שם, רכג). ויקראו את רוסיתיאוס אחד משועי יהודה ויאמינו בו ויגלו לו הסוד (שם, רעב). ובעת ההיא נהרג גם אריסטיוס הסופר מבני השועים (שם, הלג). כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם או חכם או סכל או רחמן או אכזרי או כילי או שוע (רמב"ם, תשובה ה ב). אדם שוע שהוא נותן צדקה יותר מן הראוי לו וכו' אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה (הוא, מתנות עניים ז יא). יסרוני כליותי לנטוש זמירות הידידים והרעים וכו' ולשמור לפי מחסום מלשבח הנדיבות והשועים (רש"ט פלקירא, המבקש, ט). אחר הדברים האלה בקש המבקש להתבונן במדות החמודות, ולדעת תכלית מעלת השועים הנכבדות (שם, מ). והפעלים הגופניים הוא בהם האדם נמצא, וברוחניים הוא בהם נדיב ושוע (הוא, ספר המעלות, 51). כי השוע הוא נדיב ואין כל נדיב שוע (ספר המדות לאריסטו ג). כילי, מי שנותן במדה או קצר היד וכו' וההפך הוא השוע, והממוצע הוא הנדיב (למח דוד, עבריות, ס:). נתתי כתב פקידי א"י וכו' ונמצא כתוב דברים קשים נגד הפקידים הישנים וכו' והם משועי הארץ ואין בהם חטא כלל (חיד"א, מעגל טוב, 4). דפקו שועי אפרים דלתותי (אברהם אלפו, אהבת ציון א). שאון קריה חלק אלהים לשועים (שם 7, 23). — ואמר הפיטן: קצובה היא זאת לשועים וקלים, קצינים ורשים יחד בה שקולים (ר"א קליר, אז מאז, קרובי שקלים). נבל בנדיב וכילי בשוע שלט (אליה בר שמעיה, אפס הוד, סליחי ליום ז). ספרים עת יקראו לברואי עולמך, שאת חיים יחלוף לשוע ומך (שלמה, אנא עוררה, סליחי ער"ה). הן אין לפניך משוא פנים, ושוע ודל בשוה נדונים (בנימין, אליך האל, סליחי ג עשי"ת). — ואמר המשורר: לישה ולא טרף רחליה, שועה ושנא את נבליה (ר"מ הנגיד, הנה ימידתי, הברמן ב, 9—10). הירע הזמן לך ויש לי הון ויד נדיב ושועים (הוא, דבריך בתוך לבות, שם שם, 54). ואיך תגרע ותמנע הידידות ואתה מנדיבי עם ושועיו (רשב"ג, תרבון אים, ביאליק-רבניצקי א, 125). חפרו פני יום נחברתי אל דוד נחשב עמי שוע (רמב"ע, הענק ו, ברודי, ספד). ולבי יחזה פנים בפנים בהתחבר שני ילדי נדיבים בני שועים נטעי נעמנים (ר"י הלוי, שאו שלום, זמורה ב, 115). מי זה ירחם דל יליד שועים צנח לארץ מגדלתו (ר"י הריזי, מי זה ירחם, תחכי כג, 215). אני אציל ובן שועים (עמנואל, אני ישן ולבי ער, מחבי ט, הברמן, 281). — [*] ונקבי: נכבדנו ושענו (שם כה, 702). — [*] ונקב' שׁוֹעָה, בת נדיבים: וילך אל פגורוס מלך פרס וידור לו אנטיגנוס אלף ככרי זהב וח' מאו' נשים מן השועות והיקרות אשר ביהודה (יוסיפון, גינצבורג, רכג). ואשר נדר לו לתת שמונה מאות נשים משועות יהודה (שם, רכה). — ואמר המשורר: נדיבה נבלה לא מדברת וכו' ושועה ואולם לא ביפיה או בלחם בהנה זר מכלכלת (ר"מ הנגיד, כמו זאת, הברמן א, 65).

[1]) [השבעים ראו אותה מלה גם בתהלי' עב יד (כי יציל עני משוע), שהמסרת קוראה שם: מְשַׁוֵּעַ, ותרגמו δυνάστης, אדיר, מושל. ועי' גם בהערה שאחר זו.]

ב. שׁוֹעַ, ש"ז, — שַׁוְעָה, צעקה: כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לאדני יי' צבאת בגי חזיון מקרקר קר וְשׁוֹעַ [1]) אל ההר (ישע' כב ה). — ובספהמ"א: כל עשרים ושמונה יום היה מקרקר ושוע אל ההר (סדר עולם רבא כז). ועי' גם ב. שׁוּעַ, שַׁוַּע.

א. שׁוֹעַ [2]), ש"ז, כנוי שׁוּעֲךָ, — כח, חיל, עשר, Kraft, Vermögen; force, fortune; strength, wealth: היערך שׁוּעֲךָ לא בצר וכל מאמצי כח (איוב לו יט).

ב. שׁוֹעַ, קל לא נמצא במקורות.

[1]) [כנראה אין כאן שוע שם עם, כדעת אחרים, אלא לשון צעקה ושועה, כפרוש רש"י: וקול שועה לנום אל ההרים. והשבעים והולג' תרגמו בקרוב כמו א. שׁוֹעַ. ובמגילות הגנונות: מקרקר קדשו על ההר!.]

[2]) [עקר הוראתו של השרש שוע היא כלשון חזק וכח, אלא שמלים במשמ' זו, כגון לח, חיל, בצר, פז, תועפות ועוד, מקבלות בכל לשון גם את המשמ'

—פע', שועתי, משוע, שועי, שועו, אשוע, אשוע, אשועה, תשוע, תשוע, ישועו, ישועו, — הגביר והרים קול בצעקה, צעק לעזרה, בפרט אל אלהים, (um Hilfe) schreien; crier (au secours); to cry out (for help): אז תקרא ויי' יענה, תשוע ויאמר הנני (ישע' נח ט). קראתי מצרה לי אל יי' ויענני, מבטן שאול שועתי שמעת קולי (יונ' ב ג). עד אנה שועתי ולא תשמע, אזעק אליך חמס ולא תושיע (חבק' א ב). בצר לי אקרא יי' ואל אלהי אשוע [1] (תהל' יח ז). ישועו ואין מושיע (שם שם מב). כי לא בזה ולא שקץ ענות עני וכו' ובשועו אליו שמע (שם כב כה). שמע קול תחנוני בשועי אליך (שם כח ב). יי' אלהי שועתי אליך ותרפאני (שם ל ג). כי יציל אביון משוע (שם עב יב). אליך יי' שועתי ובבקר תפלתי תקדמך (שם פח יד). קדמתי בנשף ואשועה (שם קיט קמז). הן אצעק חמס ולא אענה, אשוע ואין משפט (איוב יט ז). מעיר מתים ינאקו ונפש

של רכוש, עשר, ביכלת כספית. ועל כן אין שוע באיוב לו יט אלא כח ועשר, כהקבלה אל בצר ומאמצי כח באותה הוראה, וכנראה עקר שעורו של כתוב זה הוא: היערך (ז"א היספיק בערכו) שוע כלא (בעקר בארמ'), ז"א כל עשר, בצר וכל מאמצי כח (ז"א כל תועפות הון). וכן אין שוע בעקר אלא חזק, בעל כח ועז, ולא שר ממש. ועי' בהמשך על בת שוע.

ואמנם אפשר שאין גם השרש ב. שוע, שממנו שוע, שועה אלא גזירה מאותו שרש במשמ' הגביר וחזק את הקול, ומכאן כלשון צעק. כי כך קבלו גם מלים כגון נשא, אמר את הוראתן כפעלי הדבור בלשון קצרה במק' נשא קול, אמר (ז"א הרים) קול (בדבור), ואין גם זמר אלא הגביר (את הקול) מלשון עזי וזמרת יה וכדו'. ואכן קשה להכריע, הואיל ואין שוע בהוראות קרובות ביתר הלשונות השמיות. אמנם מפעל שוע במשמ' חזק אפשר לגזור גם כמה שע"פ כגון אבישוע, אלישוע (ז"א אבי הוא חזק וכו'), שכנגדן בבבלית קדומה אביאשוח', ובערב' דרומ' אבית'ע וכדו', מה שיורה על מציאות שרש כזה גם ביתר הלשונות האחיות. אחרים רואים בשמות אלו פעל שוע אחר כמק' ישע (שהוא ושע [a] בערב'), אך הכתיב בת' בערבי דרומ' סותר דעה זו.]

[1]) [בש"ב כב ז: אקרא.]

---

a) وسع

חללים תשוע (שם כד יב). כי אמלט עני משוע (שם כט יב). מי יכין לערב צידו כי ילדו אל אל ישועו (שם לח מא). גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי (איכ' ג ח). — ואמר בן סירא: וארים מארץ קולי ומשערי שאול שועתי (ב"ס גני' נא ט). — ובתו"מ: אם בפידו להן שוע [1]) וכו' בשכר שמשוועין לפני אני מושיע אותם (ע"ז ד.). — ואמר הפיטן: נתגלגלו רחמיו וכו' והטה אזן וסכת שיח משועים (משה בן קלונימוס, אדני חלד, קרוב' אחרון פסח).

ג. **שֶׁוַע,** ס"ז, — צעקה, צעקת עזרה: אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להם שוע [2]) (איוב ל כד). — ובתו"מ: היערוך שועך לא בצר וכו' ערוך שוע [3]) כלפי בוראך (ר"ש בן לקיש, מד"ר שמות כא). — ואמר הפיטן: אערך שוע ולא אפטר בניב המפטר (ר"א קליר, אפיק מען, תפלת גשם). שוע צקונם שעת (הוא, אסירים, קרובי ב פסח). לפידה נתן שוע (הוא, אז על כל חיתו, שם). ורצית שבח מהומי ברגש ועורכי שוע [4]) (אשר אומץ, יוצר ליו"כ). — ואמר המשורר: לזאת תערך שוע [4]) לאל (ר"ש הנגיד, אהלל אשר, בן תהלים, הברמן א, 45). — ואמר המליץ: בערוך שוע [5]) אל יצר רוחך (ב"ז, ב"ס ז י).

ד. *שֶׁוַע, עי' שעע.

ה. *שֶׁוַע [6]), פ"ע, — כמו שעה, פנה, ואמר הפיטן: והביט קדוש ללב ולא לעינים ושע ערך

---

[1]) [עי' ג. שוע.]

[2]) [כך לפי הנקוד, וכן הבינו את המלה גם באיוב לו יט, ולפי זה שמוש המלה בתפלה ואצל הפיטנים. אמנם לפי הענין נראה, כדעת רבים, שהכונה לצורת פעל (שוע) ולא לש"ע, ועי' בפרושו של העורך למקום.]

[3]) [ואולי בטאו כאן שוע, ואף בטאו שועה בכתוב, או שראו שועה כסמ' מן שוע.]

[4]) [צ"ל: שוע, על פי איוב לו יט, ולא שוע, כנדפס.]

[5]) [הצרוף ערך שוע בשמוש זה מקורו בהבנה זו באיוב לו יט.]

[6]) [כנראה פעל שיצרו הפיטנים במק' שעה, כדגמת פוץ במק' פצה וכדו'.]

ניחות צעיר (יוסי בן יוסי, עבודה). מדוע על הים מענם שעתי[1] (ינאי, תעו בפזרום, קרובי לתלת דפורענותא, זולתי, סו). חבבני כשוע געיתי (משלם בר קלונימוס, אפיק רנן, יוצר ב פסח).

שַׁוַע, ס״ז, כנ׳ שַׁוְעִי, — שועה, צעקה, קריאה לעזרה: הקשיבה לקול שַׁוְעִי מלכי ואלהי כי אליך אתפלל (תהל׳ ה ג). — ואמר הפיטן: יום עדיך שווע בזרקי[נו מנסתרו]ת נקינו (ינאי, קרובי ימים נוראים, זולתי, סכה). שוע פגיעות ארבע (ר״א קליר, סוסן עמק אימה). ממעמקים צועקת ושוע שופכת (יוסף בן אביתור, אלהים אמץ, הושענה, סעה״ם 15). בינה ידיד שועי (ראב״ע, אבעה ביום, איגר 64). שוע מחנניו ירץ (משלם בר קלונימוס, אמרו לאלהים, קרוב׳ יו״כ). רצוי תשורה לפניך העלה, רצית ניחוחו ושועו עלה (הוא, אפוחח כפלאותיך, Elbog., Stud., 127). סכת שועי וירץ (הוא, אפיק רנן, יוצר ב פסח). אזנך הטית שועי לקשוב (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יוצר שבת א חנכה). — ואמר המשורר: ולי אבות בעת כזאת בשוע וחתנונים פני אל מחלים (ר״ם הנגיד, הלי תעם, בי תהלים, הברמן א, 20). שבים אלי צורם בסתר ומפילים שוע (הוא, טובוה לאל, שם שם, 55). ממרומיך למען שמך הקשיבה לקול שועו (רסב״ג, שמע עליון, ביאליק-רבניצקי ב, 101). שעה שועה מגלה העלומות (הוא, סחורה הבחורה, שם שם, 104). לך תבא תפלתי ושועי (הוא, מעריך בדבקי, שם שם, 105). כי בא שועם לפניו ויושיעם כי חסו בו (ר״י הלוי, אפתחה שערי רנני, זמורה ז, 33). תמים שועם קבל (הוא, אשר שמענו ונדעם, שם שם, 97). אדני הט לשועי אזנך (הוא, אדני יום לך, שם ע, 508).

שַׁוְעָה, ס״נ, סמ׳ שַׁוְעַת, כנ׳ שַׁוְעָתִי, שַׁוְעָתָם, — צעקה, צעקת עזרה: ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שַׁוְעָתָם אל האלהים מן העבדה (שמות ב כג). והאנשים אשר לא מתו הכו בעפלים ותעל שַׁוְעַת העיר השמים (ש״א ה יב). בצר לי אקרא יי׳ ואל אלהי אקרא וישמע מהיכלו קולי וְשַׁוְעָתִי באזניו (ש״ב כב ז, וכעין זה תהל׳ יח ז). הנה קול שַׁוְעַת בת עמי מארץ מרחקים (ירמ׳ ח יט). עיני יי׳ אל צדיקים ואזניו אל שַׁוְעָתָם (תהל׳ לד טז). שמעה תפלתי יי׳ וְשַׁוְעָתִי האזינה אל דמעתי אל תחרש (שם לט יג). קוה קויתי יי׳ ויט אלי וישמע שַׁוְעָתִי (שם מ ב). יי׳ שמעה תפלתי וְשַׁוְעָתִי אליך תבוא (שם קב ב). רצון יראיו יעשה ואת שַׁוְעָתָם ישמע ויושיעם (שם קמה יט). קולי שמעת אל תעלם אזנך לרוחתי לְשַׁוְעָתִי (איכה ג נו). — ואמר בן סירא: שועת דל עבים חלפה ועד תגיע לא תנוח (ב״ס גנזי לב כא). — ובתו״ם: שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם (ר׳ יהושע, ברכ׳ כט:).[1] — ובתפלה: היה נא קרוב לשועתנו, טרם נקרא אליך אתה תענה (עננו, תפלת י״ח). יעלה תחנונינו מערב ויבא שועתנו מבקר (מעריב ליל יום כפור). שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלמות (אנא בכח). — ואמר הפיטן: ותקשיב לשועתה ודמעתה ברדתה (רסב״ג, לך נפשי, ביאליק-רבניצקי ב, 110). — ובמ״ר שועות, ואמר הפיטן: ואתה יי׳ אל למושעות, עליך נשפוך שיח שועות, לגאלנו ולעטרנו כובע ישועות (שמעון בר אבון, ברח דודי, יוצר שבת חוה״מ). שומע תפלות ומאזין עתירות ולחישות ומקשיב שועות (אתה יי׳ אל רחום וחנון, פזמון לתקיעת שופר. מחזי איטלי׳ ב, מג:).

***שׁוֹעוּת,** ס״נ, — תכונת השוע והנדיב, Grossmut; largesse; generosity: השועות שהיא הותרנות הגדול (ר׳ יוחנן אלימאנו, שער החשק, ליוורנו, כו:).

***שׁוּעִית,** — מלה מספקה: מקנחין בזנב הסוס ובזנב הפרה ובזנב השועל ובמפה של קוצים ובשיער של שועית[2] (תוספתי שבת עז ח).

---

1) [פניתי אל תפלתם.]

1) [ואמרו חז״ל: עשרה לשונות נקראת תפלה ואלו הן שועה צעקה נאיקה וכו׳ (מד״ר דבר׳ ב), הנה קול שועת בת עמי, א״ר יוחנן דבור זה משמש שלשה לשונות זעקה שועה נאקה וכו׳ רב הונא רבה דצפורין אומר לשון פרפור הוא וכו׳.]

2) [בדפוסים: שועל, ועי׳ ערך זה.]

שׁוּעָל [1]), שֻׁעָל, ס"ז, מ"ר שׁוּעָלִים, שֻׁעָלִים, — בעל חיים מן הטורפים הקטנים, Fuchs; renard; fox, וגם תַּן מדבר, Schakal; chacal; jackal: **וילך שמשון וילכד** שלש מאות שֻׁעָלִים ויקח לפדים ויפן **זנב אל זנב** וישם לפיד אחד בין שני הזנבות **בתוך** ויבער אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים (שפטי' טו ד–ה). **כְּשֻׁעָלִים** בחרבות נביאיך ישראל היו (יחזק' יג ד). **יגירהו על ידי חרב** מנת שֻׁעָלִים יהיו (תהל' סג יא). **אחזו לנו** שֻׁעָלִים שֻׁעָלִים קטנים מחבלים כרמים (שה"ש ב טו). **על זה היה דוה לבנו וכו' על הר ציון ששמם** שׁוּעָלִים **הלכו בו** (איכה ה יז–יח). **וטוביה העמני אצלו ויאמר גם אשר הם בונים אם יעלה** שׁוּעָל **ופרץ חומת אבניהם** (נחמ' ג לה). — **ובתו"מ**: כלב הכופרי **והשועל** וכו' **אף על פי שדומין זה לזה** כלאים **זה בזה** (כלאי' א ו). **יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל** (שבת ו י). **והוי זהיר בגחלתן** (של חכמים) שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת **שועל** (ר' אליעזר, אבו' ב י). **והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים** [2]) (ר' מתיא בן חרש, שם ד טו). **כשהיה ר' אלעזר בי ר' שמעון נכנס לבית הוועד היו פניו של ר'** מקדירות, **אמר ליה אבוי, ויאות, זה ארי בן ארי, אבל אתה ארי בן שועל** (ירוש' שבת י ה, וכעין זה בבלי ב"מ פד:). **שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר** (נדרי' פא:). **שלש מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר** (ר' יוחנן, סנה' לח:). — ***שבלת שועל**, עי' א. **שִׁבֹּלֶת, 6849.**

[1]) [היא המלה **תעלא** בארמ' ובסור', **בערב** (לנקבה) **ת'עאל, ת'על, ת'עאלה** a), **הבאה גם בתוספת** ב **בשם המקום** שַׁעַלְבִים (שפטי' א לה ועו'), וכשם החיה **בערב' ת'עלב** b), אשור' שֵׁלֵבֻ. **השם** מציין במקרא כנראה **גם את השועל** ממש **וגם את** תני המדבר. **הלועזית** Schakal, jackal מוצאה מן התרכית והפרכית (עי' נילדקי, ZDMG 30, **769**), **ואין** לה קרבה למלת **שועל השמית**. לדעת מ. ביטנר WZKM 23, **411** קרוב לשם **שועל** תֶּכֶל, שם הזאב בכוש', וצ"ע.]

[2]) [השוה ירוש' סנה' ד י: מתני' אמר **הוי זנב לאריו'** ולא ראש לשועלים, מת.א אמר **הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות.**]

a) ثعال، ثعل، ثعالة b) ثعلب

א. **שׁוֹעֵר** [1]), שֹׁעֵר, ס"ז, מ"ר שׁוֹעֲרִים, שֹׁעֲרִים, — שומר **השער**, Torhüter; portier; gate-keeper: **וירא הצפה איש אחר רץ ויקרא הצפה אל** הַשֹּׁעֵר [2]) ויאמר הנה **איש רץ** לבדו (ש"ב יח כו). **ויבאו ויקראו** אל שֹׁעֵ־ [3]) **העיר** ויגידו **להם לאמר באנו אל מחנה** ארם והנה **אין שם איש** וכו' **ויקרא** הַשֹּׁעֲרִים **ויגידו בית המלך** פנימה (מ"ב ז י–יא). **ויהי כאשר נבנתה החומה ואעמיד הדלתות ויפקדו** הַשּׁוֹעֲרִים **והמשררים והלוים** [4]) (נחמ' ז א). **כל הלוים** בעיר הקדש מאתים שמנים **וארבעה** וְהַשּׁוֹעֲרִים **עקוב טלמון ואחיהם** השמרים **בשערים** מאה שבעים ושנים (שם יא יח). **מתניה** ובקבקיה עבדיה משלם טלמון עקוב שמרים **שׁוֹעֲרִים** משמר **באספי השערים** (שם יב כה). וְהַשֹּׁעֲרִים **שלום ועקוב וטלמון ואחימן ואחיהם שלום הראש ועד הנה** בשער המלך מזרחה המה הַשֹּׁעֲרִים למחנות **בני לוי** וכו' **זכריה בן** משלמיה שֹׁעֵר **פתח** לאהל **מועד כלם הברורים** לַשֹּׁעֲרִים **בספים** מאתים ושנים **עשר** וכו' **לארבע** רוחות **יהיו** הַשֹּׁעֲרִים **מזרח ימה צפונה ונגבה** וכו' **כי באמונה המה ארבעת גברי** הַשֹּׁעֲרִים **הם הלוים** וכו' [4]) (דהי"א ט יז–כו). **למחלקות** לַשֹּׁעֲרִים **וכו' לאלה מחלקות** הַשֹּׁעֲרִים **וכו' ויפילו גורלות** וכו' לשער **ושער** ויפל **הגורל מזרחה** לשלמיהו וכו' **לעבד אדם** נגבה **וכו' למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה** וכו' **אלה** מחלקות **הַשֹּׁעֲרִים** לבני **הקרחי** ולבני מררי (שם כו א–יט). והלוים **על** משמרותם **להלל** ולשרת **וכו'** וְהַשֹּׁעֲרִים **במחלקותם** לשער ושער (דהי"ב ח יד). **זה הדבר אשר תעשו השלשית** מכם **באי** השבת **לכהנים וללוים** לְשֹׁעֲרֵי **הספים** (שם כג ד). **ויעמד** הַשּׁוֹעֲרִים **על שערי בית יי' ולא יבוא** טמא **לכל דבר** (שם שם יט). וקורא **בן ימנה הלוי** הַשּׁוֹעֵר **למזרחה על נדבות** האלהים **וכו'** (שם לא יד). והמשררים **בני אסף על**

[1]) [ועי' ב. שׁוֹעֵר, הערה.]

[2]) [השבעים בטאו: אל הַשַּׁעַר (πρὸς τῇ πύλῃ), **ואינו** מסתבר.]

[3]) [**השבעים בטאו גם כאן: אל** שַׁעַר (πρὸς τὴν πύλην) **העיר, אך** הנכון לפי **פס' יא** שֹׁעֵר **או** במ"ר שֹׁעֲרֵי.]

[4]) [**ואמנם** עי' **בנאמר בהערה לערך ב. שׁוֹעֵר.** ועי' ג. שׁוֹעֶרֶת, **הערה.**]

מעמדם במצות דויד ואסף והימן וידתן חוזה המלך והשֹּׁעֲרִים לשער ושער אין להם לסור מעל עבדתם כי אחיהם הלוים הכינו להם (שם לה יח). —ובספהמ״א: משם באנו לק״ק הענא ובפתח העיר לא הרשונו ליכנס השוערים ושלחתי פתקא להרב וכלו עיני מיחל וםפא דמילתא נתתי איזה מעות לשוערים ונתנו רשות (מיד״ח, מעגל טוב, 20).

ב. שׁוֹעֵר, ש״ז, מ״ר שׁוֹעֲרִים, שֹׁעֲרִים, — זַמָּר מקהלה המשמש עוזר למשורר, לזמר הראשי [1], Chorsänger; choriste; chorus-singer: הלוים (אשר באו עם זרובבל) בני ישוע וקדמיאל לבני הודויה שבעים וארבעה המשררים בני אסף מאה עשרים ושמנה, בני הַשֹּׁעֲרִים בני שלום בני אטר וכו׳ הכל מאה שלשים ותשעה (עזר׳ ב מ—מב, וכעין זה נחמ׳ ז מג—מה). וישבו הכהנים והלוים ומן העם והמשררים וְהַשּׁוֹעֲרִים והנתינים בעריהם (שם שם ע, וכעין זה נחמ׳ ז עג). ויעלו מבני ישראל ומן הכהנים והלוים והמשררים וְהַשֹּׁעֲרִים והנתינים אל ירושלם (שם ז ז).

[1]) [כמו שמבֹאר בקצור בערך צַעַר לגבי הצירוף צָעֲרֵי הלוים שבמשנה, שבמקומו בא גם סועדי (צ״ל סוערי, שוערי) הלוים, שמשה בלשון מלת שוער, שׁוֹעֵר שניה, המקבילה לערב׳ שַׁאעִר, משורר, ולמלה זו, ולא לשומרי שערים בספים, היתה הכונה במקורות קדומים אלו, שספרו על הלוים המשוררים והשוערים מבני אסף הימן וידתון ששמשו במקדש דוד, כיוצא מפורש מצרוף תדיר זה של משוררים ושוערים, המקביל לצרוף משוררים וצוערים שבמשנה. אלא שהמסרת המאחרת, שהרחיבה את הידיעות הקצרות שבמקורות הקדומים, לא הכירה את המלה, ועל כן הפכו בה המשוררים והשוערים מבני אסף (מבית האספים), לשומרים ושוערים בספים וכדו׳, וכן בארמית (עזר׳ ז כד): זמריא תרעיא, כלפי אותם הלוים, שלפי שרידי המסרת הקדומה שמשו בעוזרים למשוררים, ועי׳ על כל ההתפתחות הזאת בפרטים בספרו של העורך, הלשון והספר א, 420 וכו׳. לפיכך קשה הוא לקבוע בכל מקום, אם הכונה (כחלק מן העבוד המאחר) לשוערים שומרים בפתח הבית, או (כחלק מן המקור הקדום) לשוערים המזמרים במקהלה. ועי׳ גם בערכים ב. שַׁעַר, ב. שָׁעַר (כדברי הבריתא: משורר ששיער ומשוער ששורר אינן במיתה). לפי המבטא של תקופת המסרת יש לראות מלה זו בשין שמאלית, אבל כאמור בערך ש, לא היה הבדל ש—שׂ בלשון הקדומה.]

ומן הלוים יוזבד וכו׳ ומן המשררים אלישיב ומן הַשֹּׁעֲרִים שלם וטלם ואורי (שם י כג—כד). ויהי כאשר נבנתה החומה ואעמיד הדלתות ויפקדו הַשּׁוֹעֲרִים והמשררים והלוים (נחמ׳ ז א). ושאר העם הכהנים הלוים הַשּׁוֹעֲרִים המשררים הנתינים וכו׳ (שם י כט). ושם כלי המקדש והכהנים המשרתים וְהַשּׁוֹעֲרִים והמשררים וכו׳ (שם שם מ). וישמרו משמרת אלהיהם ומשמרת הטהרה והמשררים וְהַשֹּׁעֲרִים וכו׳ וכל ישראל בימי זרבבל ובימי נחמיה נתנים מניות המשררים וְהַשֹּׁעֲרִים דבר יום ביומו (שם שם מה—מז). ויעמידו (בהעלאת הארון בימי דויד) הלוים את הימן בן יואל ומן אחיו וכו׳ ועמהם אחיהם המשנים וכו׳ הַשֹּׁעֲרִים והמשררים הימן אסף ואיתן וכו׳ וברכיה ואלקנה שֹׁעֲרִים לארון ושבניהו וכו׳ הכהנים מחצצרים בחצצרות לפני ארון האלהים ועבד אדם ויחיה שֹׁעֲרִים לארון (דהי״א טו יז—כד). ויעזב (דויד) שם לפני ארון ברית יי׳ לאסף ולאחיו לשרת לפני הארון תמיד לדבר יום ביומו ועבד אדם ואחיהם ששים ושמונה ועבד אדם בן ידיתון וחסה לְשֹׁעֲרִים (שם טז לז—לח). ויאסף (דויד בהמליכו את שלמה) את כל שרי ישראל והכהנים והלוים וכו׳ וארבעת אלפים שֹׁעֲרִים וארבעת אלפים מהללים לה׳ (שם כג ב—ה). ומהלוים סופרים ושטרים וְשֹׁעֲרִים (דהי״ב לד יג). — ובספהמ״א: על כן נתתי אל לבי להשליך אחר גוי מחמד הזמן וכו׳ ולחבר אגרת סורה הדרך הישרה וכו׳ ולסדר דבריה הראשונים מדברי המשוררים, לדבר בלשון המליצם והשוערים (רמ״ע פלקירה, המבקש, הקד׳) אתה מן המשוררים ואני מן השוערים, השוערים בדמיונים מושלים ושרים [1]) (אברהם בדרשי, בס׳ מסכיות כסף למרדכי תמה, אמסטי׳ תקכ״ה, כג).

שׁוֹעָר, עי׳ שֹׁעָר.

°שׁוֹעֶרֶת [2]), ש״נ, — שומרת השער, נוהג בדבור ובספרות.

[1]) [השוה ב. קלאר, לדרכי הרחבת הלשון העברית בימי הביניים, לשוננו טו, 124].

[2]) [לפי תרגום השבעים באה מלה זו גם במקרא. במקום המלים: והנה באו עד תוך הבית לקחי חטים ויכהו (את איש־בשת) אל החמש (ש״ב ד ו)

א. **שוף**, מִמֶּנּוּ א. שׁוּף [1].

ב. **שוף** [1], מִמֶּנּוּ *מְשִׁיפָה, ב. *שׁוּף, *שׁוּפִין.

א. **שׁוּף**, פ"י, תקף, התקיף [2], angreifen; attaquer; to attack: ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא יְשׁוּפְךָ ראש ואתה תְּשׁוּפֶנּוּ עקב [3] (בראש' ג יה). ואמר אך חשך יְשׁוּפֵנִי ולילה אור בעדני גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה [4] (תהל' קלט יא–יב). אשר בשערה יְשׁוּפֵנִי והרבה פצעי חנם [5] (איוב ט יז). —

נאמר בשבעים בקרוב: והנה שֹׁעֶרֶת (ἡ θυρωρός) הבית הברה חטים ותנם ותישן. אבל קשה להניח שהיתה שוערת לבית המלך בימי הקדם, ומצד אחר אין קשר בספור לפסוק ה על מפיבשת (בן חמש) ואומנתו (שנאמר עליה שם: ותנס, בדמיון אל: ותנם) אלא אם כן מדבר בפס' ו על אותה אומנת ולא על אשה אחרת, שוערת הבית. ובכוון כזה יש לבקש את הנסח המקורי, שממנו נולדו גם גרסת המסרת וגם גרסת השבעים יחד. וצ"ע.]

[1]) [עי' בהערות שאחר זו.]

[2]) [אין הוראת הפעל ברורה כל צרכה. מפרשים ומתרגמים בארו אותו כקרוב אל שאף או נשף או אף כמו שפף, שפשף בארמ' ובעבר' שבתו"מ. אך אין הוכחה לכל הפרושים האלה. ועי' בהערות שאחר זו.]

[3]) [בכתוב זה יש להבין ראש ועקב (עי' בפרט בספרו של העורך, הלשון והספר א, 450) במשמ' מפנים ומאחור, מכל צד, ועל כן אין כאן הכונה לתכונה מתכוננות הנחש דוקא, אלא ליחס של שנאה ואיבה בכלל בין יריבים העוקבים ואורבים זה לזה מפנים ומאחור. ובודאי יש כאן בטוי שבפתגם, שנהג כלפי בני אדם. ואפשר שנבחר הפעל הזה דוקא בלשון נופל על לשון, הבא לבאר את המלה שפיפון כשם למין ממיני הנחשים. ואמנם לפי זה היה ראוי לבטא כאן צורה מן שפף או אף מן שאף (המשמש לגבי הנחש, עי' שָׁאַף) במשמ' זו או זו. וצ"ע.]

[4]) [לפי הענין והנגוד אל ההמשך: לילה (ז"א אבל הלילה) אור בעדני, גם חשך לא יחשיך ממך וכו', מסתברת כאן כמשמ' הפעל ישופני הוראה כגון: יסתיר ויחשיך עלי. ואולי כאן לפנינו בעקר פעל קרוב אל נשף במשמ' חשכת הלילה, וצ"ע.]

[5]) [אם המדבר כאן באמת על שְׂעָרָה, כי אז קרוב להכין תשופני כלשון נשיפה ברוח, כלו', אלו נסיתי לטען נגדו במשפט, היה דוחה טענותי כאלו ברוח והיה מרבה עוד יותר את פצעי חנם. ועי' גם בפרושו של העורך לספר איוב למקום].

ובתו"ם: ושם הנהר השני גיחון, זו מדי, שהיה המן שף עמה [1] כנחש, ע"ש על גחונך תלך וכו' (י"ד"ר בראש' טז). סחת, זו מדי שהעמיד המן הרשע ששף כנחש (שם וי"ר' טו). — *ושף דבר מן העקב: רבים אומרים מי יראנו טוב, אלו אומות העולם שאומרים לישראל מי יתן לספות עמכם באותה טובה של עולם הבא, וישראל אומרים להם, בכמה צרות, בכמה שעבודים, בכמה הריגות מסרנו עצמנו על קדושת השם, ואתם באים לשוף אותם על העקב [2] (מדרש תהלים ד י). — ובספהמ"א, כעקר במשמ' שאף והשמיד [3]: ורעיוני עטו על שפם, כי היצר שאפם ושפם (ר"י חריזי, תחכ' יד, 149). ואיך יאזור חלציו לדבר בגבורה ולשוף בסערה גבר אשר דרכו נסתרה (אהרן מלוניל, בכתב אלרפאל על רמ"ה, לג). — ואמר המשורר: באישי הזמן יהי חרץ וכלה וישוף הזמן ראשי צפעיו (רסב"ג, תרשון שם, ביאליק-רבניצקי א, 126). אוחיל עלות שחר בליל פרוד ואחזה חשך ישופני, אך בעלות אורו בלי מראית עפרי יגוני ראש ישופני (רמב"ע, הענק ז, ברודי, ססח). יליד ליל אשון חשך ישופו ובור האפל שבע צרפו (ר"י חריזי, יליד ליל, תחכ' ז, 52). קם בחרי אף בן לגבור כח שב מלאו ימיו ובניו שפו ראשי שנואיהם וגם לטבות את מחנות האויבים רדפו (סל ה אוליויירו, סרסות גבלת, ס). בני פרץ גרושך יפרצני ישופני (יסודם אברבנאל, זמן הכה בחן, אוצר נחמד ב, ענ). — ואמר הפיטן: תנומה תעופפנו, תרדמה תעופפנו, תהו ישופנו, עד מתי ימלוך (מלך עליון, מוסף א כ"פ). פתח לנו היום שער ואל

[1]) [כך הנוסחה ברב הדפוסים ובכ"י, או שף עמא, כלו' ארץ מדי אשר המן היה מדכא ומשכיד את עמה כנחש, בדרוש של הוא ישופך ראש וכו'. ואין לקבל את הגרסה שף עינים, אשר תיאודור ראה בה עקר.]

[2]) [בכ"י ו' לשוף אותם מן העקב, ובילקוט לשוף עצמיכם מן העקב, ובכ"י ב' ד' ז' ואתם באים לקבל מן העקב, ובכ"י ג' ובנדפס (בדפוסים הראשונים) ואתם באים לשוב אותה מן העקב, יש לתקן שצ"ל לשוף אותם על העקב, והוא מלשון ואתה תשופנו עקב, ות"י למעבד שפיותא בעקבא, ובכ"י ח' השמיט המלה לשוב, ומובא שם ואתם באים אותה מן העקב (הערת בובר).]

[3]) [בעקר בחקוי לשון הכתוב, ללא דיוק בכונת המלה.]

ישופנו סער (לכה אדון הרחמים, סליחו׳ ספרד׳ יוה״כ).

ב. *שׁוּף, פ״י, — שָׁף את הכלי וכדו׳, שף דבר מנקה על כלי וכדו׳, החליק או נקה אותו בחכוך, שפשף אותו [1], abreiben, verstreichen; polir, boucher; to rub off, smear over : שורין ושפין (כרשיני תרמה) בטהרה (ב״ם, מע״ש ב ד; עדי׳ א ח). מים כדי לשוף בהם את הקילור (שבת ח א). ואין שורין את הכרשינין ולא שפין אותן (שם כ ג). האשה לא תשרה את המרסן שתוליך בידה למרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש (פסח׳ ב ז). שפין את הסדקין ומעגילין אותן כמעגילה ביד וברגל (מו״ק א י). והסכין שפה והיא טהורה (ע״ז ה יב). הסיף מאימתי מקבל טומאה, משישופנו (כלים יד ה). המטה והעריסה משישופם בעור הדג, גמר שלא לשוף טמאה (שם טז א). שולי קערה ושולי אסקוטלא של זכוכית שהתקינן לתשמיש טהורין, קרטסן או שפן בשופין טמאין (שם ל א). שפין כלי כסף בקירטון (תוספת׳ יו״ט ד י). הסכינין והשפודין והאסכלאות מלבנן כאור והן טהורין, וכולם שנשתמשו בהן עד שלא שף יגעיל (שם ע״ז ח ב). ואלו הן גולמי כלי מתכות שהן טהורין, כל שהוא עתיד לשוף ולגרד ולכרכב לשבץ ולהקיש בקורנוס (שם כלים ב״מ ב י). הסייף והסכין שהעלו חלודה טהורין, שפן והשחיזן חזרו לטומאתן ראשונה (שם שם ג י). לגין שהוא מלא מים שאובין ונתון על פיו טיט טופח, אם היו המים שוקעין בטיט והטבילן טהור וכו׳ ור׳ יוסי מטמא בשל מריקה מפני ששפין בו סידקי כלים (שם מקו׳ ו יג). מה מחיקה היתה במשכן, זעיר׳ בר חיננא בשם ר׳ חנינא שהיו שפין את העור על גבי העמוד (ירוש׳ שבת ז ג). בורית כרשינה למה היתה באה, שבה שפין את הצפורן מפני שהיא נאה (שם יומא ד ה). מלח לשוף ומים לדיה (רב יהודה, שם ע״ז ג ו). השף בין העמודים בשבת חייב משום ממחק (שבת עה:). בורות שיחין ומערות של יחיד כונסין מים בתוכן אבל לא חוטטין ולא שפין את סדקיהן, ושל רבים חוטטין אותן ושפין את סדקיהן (מו״ק ה.). תנא, שף אחת בועט שתים, שף שתים בועט שלש (מנחו׳ עו.). היו מביאים אפופולסימון ושף באבן ובאים בלילה ומריחים והוחרים (מד״ר בראשי׳ כז). — ובפ״ע, שף דבר בדבר, חכך בו, התחכך בו, sich reiben (an); se frotter; to rub oneself : היה השרץ תלוי בין הקירות, שף בו ונפל על בגדיו או על ככר תרומה טהורה (תוספת׳ טהר׳ ד ג). שיהו חטים שפות זו בזו ונושרות סולתן בארץ ואתה בא ונוטל (ספרי דברי׳ שטו). דרך בני אדם להיות שפין בה (בדבילה) והיא נופלת (ירוש׳ שבת יא ג). א״ר לוי, ג׳ דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו והבריות בנתים ואינם מרגישים ואלו הן היום והגשמים והנפש בשעה שהיא יוצאה מן הגוף, היום מנין, א״ר יהודה את סבור שהוא שף ברקיע ואינו אלא כמסר הזה שהוא נוסר בעץ (מד״ר בראשי׳ ו). אין אנו יודעין אם פרחין הן (גלגל חמה ולבנה) באויר ואם שפין ברקיע ואם מהלכין הן כדרכן (רשב״י, שם שם). זה הכוכב שהוא שף ברקיע אינו אלא כמסמר הזה שהוא נתון בעץ (שם שמות ה). בשעה שהיו ישראל נוסעין היו שני ניצוצין של אש יוצאין מתוך שני בדיו של ארון וכו׳ וכיון שהיו הניצוצין יוצאין היתה האש שפה בטועני הארון והיו נשרפים ומתמעטין (ר׳ יוסי בן זמרא, שם במד׳ ה). אף בגדיהם (של ישראל) שהיו מעשה שמים היה הענן שף בהן ואינו מזיקן (שם דבר׳ ז). — ובפהמ״א: והנשים שפין מגנו פניהם (ערוך ערך מגיע). נתר, מין אדמה שחפין ושפין בה את הבגדים (רש״י, ירמ׳ ב כב). המזוהם וכהן שהוא מזוהם בזיעתו רוחץ ושף כל גופו בבושם ועובד (רמב״ם, ביאת המקדש ו יג). כסוי של מתכת ששפו ולטשו ועשאו מראה הרי זה מקבל טומאה (שם כלים ט ז). ותשוף ותקטיר פי הרחם במשיחה (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד).

—נפע׳, נִשּׁוֹף, — ששפו אותו: גזל וכו׳ מטבע ונישוף (תוספת׳ ב״ק י ד). בשעת זבלים מוציא אדם זבלו וצוברו על פתח ביתו ברשות הרבים כדי שיישוף [1] ברגלי אדם וברגלי בהמה (ר׳ יהודה, שם

---

[1] [כנראה ע״פ שמוש הפעל הזה בארמ׳ שבתו״ם, ובמשמ׳ קרובה בא שוף גם בסור׳. ועי׳ ברוקלמן, מלון סורי מהד׳ 2, 765. וקרוב לכך גם א. שָׁפָה, עי׳ שם.]

[1] [בבבלי (ב״ק ו.): כדי שיהא נישוף.]

ע"מ יח ח). בנות עשירים צד ימין נזהר לבוא שנישוף באפריסותן (ר"ם בן אלעזר, נדה מט:) — ובסהמ"א: אבק וקש שנשוף וזז ממקומו (ערוך ערך נסף). והאיכא ניצוצות קטנות הנישועות באחרונה מתוך הפסולת (רש"י, שבת קלט:).

שׁוֹפֵט, שֹׁפֵט, ש"ז, — **איש שתפקידו לשפט את העם, דַּיָּן** [1], Richter; juge; judge: והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך ויאמר מי שמך לאיש שר וְשֹׁפֵט עלינו (שמות ב יג–יד). ויאמר משה אל שֹׁפְטֵי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור (במדי כה ה). ואצוה את שֹׁפְטֵיכֶם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (דברי א יו). שֹׁפְטִים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר יי׳ אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק (שם יו יח). ובאת אל הכהנים הלוים ואל הַשֹּׁפֵט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט (שם יז ט). והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמע אל הכהן וכו׳ או אל הַשֹּׁפֵט ומת האיש ההוא (שם שם יב). ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני יי׳ לפני הכהנים וְהַשֹּׁפְטִים אשר יהיו בימים ההם ודרשו הַשֹּׁפְטִים היטב וכו׳ (שם יט יז–יח). ויצאו זקניך וְשֹׁפְטֶיךָ ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל (שם כא ב). והיה אם בן הכות הרשע והפילו הַשֹּׁפֵט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר (שם כה ב). וכל ישראל וזקניו ושטרים וְשֹׁפְטָיו עמדים מזה ומזה לארון (יהוש׳ ח לג). ויקרא יהושע לכל ישראל לזקניו ולראשיו וּלְשֹׁפְטָיו ולשטריו (שם כג ב). ויאסף יהושע את כל שבטי ישראל שכמה ויקרא לזקני ישראל ולראשיו וּלְשֹׁפְטָיו ולשטריו (שם כד א). ויהי כאשר זקן שמואל וישם את בניו שֹׁפְטִים לישראל וכו׳ שֹׁפְטִים בבאר שבע (ש"א ח א–ב). ואשיבה שֹׁפְטַיִךְ כבראשונה ויעציך כבתחלה (ישעי א כו). כי הנה האדון יי׳ צבאות מסיר מירושלם ומיהודה וכו׳ גבור ואיש מלחמה שׁוֹפֵט ונביא וקסם וזקן (שם ג א–ב). והוכן בחסד כסא וישב עליו באמת באהל דוד שֹׁפֵט ודרש משפט ומהר צדק (שם יו ה). והכרתי שׁוֹפֵט מקרבה וכל שריה אהרוג עמו (עמ׳ ב ג). בשבט יכו על הלחי את שֹׁפֵט ישראל (מיכ׳ ד יד). השר שואל וְהַשֹּׁפֵט בשלום והגדול דבר הות נפשו הוא ויעבתוה (שם ז ג). שריה בקרבה אריות שאגים שֹׁפְטֶיהָ זאבי ערב (צפנ׳ ג ג). מוליך יועצים שולל וְשֹׁפְטִים יהולל (איוב יב יז). ויקם את דבריו אשר דבר עלינו ועל שֹׁפְטֵינוּ אשר שפטונו (דני׳ ט יב). יעמדו נא שרינו לכל הקהל וכו׳ ועמהם זקני עיר ועיר וְשֹׁפְטֶיהָ (עזר׳ י יד). מאלה לנצח על מלאכת בית יי׳ עשרים וארבעה אלף ושטרים וְשֹׁפְטִים ששת אלפים (דהי"א כג ד). ליצהרי כנניהו ובניו למלאכה החיצונה על ישראל לשטרים וּלְשֹׁפְטִים (שם כו כט). ויאמר שלמה לכל ישראל לשרי האלפים והמאות וְלַשֹּׁפְטִים ולכל נשיא לכל ישראל ראשי האבות (דהי"ב א ב). ויעמד (יהושפט) שֹׁפְטִים בארץ בכל ערי יהודה הבצרות לעיר ועיר ויאמר אל הַשֹּׁפְטִים ראו מה אתם עשים כי לא לאדם תשפטו כי ליי׳ ועמכם בדבר משפט (שם יט ה–ו). [1] — ובמשמ׳ שופט מושל על עיר [2] או ארץ, גם בצרוף שופט ארץ, ובפרט שופטים מושלים אלו שהקים האל להושיע את ישראל ולמשל עליהם: ויקם יי׳ שֹׁפְטִים ויושיעום מיד שסיהם וגם אל שֹׁפְטֵיהֶם לא שמעו וכו׳ וכי הקים יי׳ להם שֹׁפְטִים והיה יי׳ עם הַשֹּׁפֵט והושיעם מיד איביהם כל ימי הַשּׁוֹפֵט וכו׳ והיה במות הַשּׁוֹפֵט ישבו והשחיתו מאבותם (שופטי ב יו–יט). ולמן היום אשר צויתי שֹׁפְטִים על עמי ישראל והניחתי לך מכל איביך (ש"ב ז יא, וכעין זה דהי"א יז י). כי לא נעשה כפסח הזה מימי הַשֹּׁפְטִים אשר שפטו את ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה (מ"ב כג כב). הנותן רוזנים לאין שֹׁפְטֵי ארץ כתהו עשה (ישע׳ מ כג). ואכלו את שֹׁפְטֵיהֶם כל

---

[1]) [בעקר בינו׳ פוע׳ מן שָׁפַט (עי׳ שם), שהפך לש"ע. ולא בכל מקום ברור, אם הכונה לפי הרגשת הכותב לש"ע או לצורת הפעל.]

[1]) [בתהלים קט לא: כי יעמד לימין אביון להושיע משפטי נפשו, אולי הנכון בקרוב: להושיע מִשֹּׁפְטֵי נפשו. במקום: נשמטו בידי סלע שפטיהם (שם קמא ו) הנכון בקרוב: שֶׁמֶן טוֹב יָרֹם עָלַי שֹׁט פִּיהֶם, עי׳ ט ר"ם ני, הלשון והספר ב, 144 וכו׳.]

[2]) [במשמ׳ זו שמש השם בידוע גם בערי הכנענים הפניקים, בעדות סופרי רומא, המספרים על suffetes שמשלו בקרת חדשה (Carthago).]

מלכיהם נפלו[1] (הושי ז ז). ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ (תהלי ב י). מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ (שם קמח יא). בי שרים ישרו ונדיבים כל שפטי ארץ (משלי ח יו). ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ (רות א א). — ובהשאלה על האל השופט, שופט האדם והארץ[2]: כי יי' שפטנו יי' מחקקנו יי' מלכנו הוא יושיענו (ישעי לג כב). כי עשית משפטי ודיני ישבת לכסא שופט צדק (תהלי ט ה). ויגידו שמים צדקו כי אלהים שפט הוא סלה (שם נ ו). כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים (שם עה ח). הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים (שם צד ב). ארץ נתנה ביד רשע פני שפטיה יכסה (איוב ט כד). שם ישר נוכח עמו ואפלטה לנצח משפטי[3] (שם כג ז). — ובתפלה[4]: השיבה שופטינו כבראשונה ויועצנו בבתחלה (תפלת י״ח, השיבה). — ובסהמ״א: אם מצאת צרכך ביד השוטר לא תלך אל השופט (סו״ת סוט המסלם).

***שופטה,** שופטת, ש״נ, — אשה שופטת את העם: נפתלי אילה שלוחה וכו' [מדבר בשופטתו][5] הה״ד ותשלח ותקרא לברק וגומ' (מד״ר ברא' פלודול-אלבק לט, 1267).

שופי, עי' שפי.

***שופין,** שופין[6], שופין, ש״ז, — פצירה, מגרדת, שולי קערה ושולי :Feile; lime; file

1) [עי' בס' העורך הלשון והספר א 89 על כתוב זה. בהושע יג י: אהי מלכך אפוא ויושיעך בכל עריך ושפטיך, הכונה, כדעת רבים: ושפטך.]

2) [השוה כצורת בינו' מן הפעל: השפט כל הארץ (ברא' יח כה).]

3) [יש מציעים לבטא: משפטי, כשבעים: τὸ κρίμα μου.]

4) [בתו״ם נדחתה מלה זו מפני דין, עי' שם.]

5) [כ״ה בכי״ו, וכן מדה״ג בראש' מט כא, מרגליות, תתנד.]

6) [מן הארמ' שופינא. ואלה דברי הגאון בפרוש המשנה כלים ל א (אפשטין, פירוש הגאונים, 78): ושפו באל מברד וכו' ושפן בשופין פ' ואבות אתו טחון תרגום ושפית יתיה בשופינא ואו' והיתה הפצירה פים (צ״ל הפצירה פים) ומתרגם רב יוסף והוה להון שופינא

אסקוטלא של זכוכית שהתקינן לתשמיש טהורין. קרטסן או שפן בשופין טמאין (כלים ל א).

שופכים, שופכין, עי' שפך.

שופע, עי' שפע.

שופר[1]**,** שפר, ש״ז, סמי שופר, מ״ר שופרות, שופרות, שופרתיהם, — קרן איל, ששמש כלי נשיפה בתקיעה להזעקת הצבא ולקריאת העם למקראי חג ומועד, Widderhorn; corne de bélier; a ram's horn: ויקח את צדה העם בידם ואת שופרתיהם (שפטי ז ח). ויתן שופרות ביד כלם (שם שם יו). ויחזיקו ביד שמאולם בלפידים וביד ימינם השופרות לתקוע (שם שם כ). קרא בגרון אל תחשך כשופר הרם קולך (ישעי נח א). אל חכך שפר כנשר על בית יי' (הושי ח א). יום שופר ותרועה על הערים הבצרות (צפני א יו). בדי שפר יאמר האח ומרחוק יריח מלחמה (איוב לט כה). וישבעו ליי' בקול גדול ובתרועה ובחצצרות ובשופרות (דהי״ב טו יד). — ובצרופים רגילים עם פעל, תקע בשופר, תקע שופר: והכהנים יתקעו בשופרות (יהוש' ו ד). הלוך ותקוע בשופרות (שם שם ט). ותקעתי בשופר אנכי וכל אשר אתי ותקעתם בשופרות גם אתם (שפטי ז יח). ויתקעו שלש מאות השופרות (שם שם כב). כנשא נס הרים תראו וכתקע שופר תשמעו (ישעי יח ג). יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור וכו' (שם

לחרפא, ע״כ. ואמנם מסתבר שעקר צורת המלה היא שפינא, ובעבר' שפין במק' שפין, אך המבטא שופין השתרש בשבטי ישראל. באותו תרגום ערבי, אל־מברד, מבאר גם הרמב״ם את המלה, וכן כל המפרשים.]

1) [גם בארמ' שופרא, בערבי' מ״ר שואפר[a] במשמ' זו. אך בעקר הוראתה באה המלה בשפות השמיות הקדומות כשם לזכר מן הכבשים והעזים, כמו שפר, תיש (הבר), באשור', קרוב אל צפיר עזים בעבר', וכנראה בא שפר במשמ' זו גם בעבר' הקדומה (עי' שפר, הערות), ואך קצור לשוני הוא בשמוש המלה שופר במק' קרן השופר, כשמוש המלה יובל (שעקר הוראתה איל, זכר בכבשים) במק' קרן יובל, קרן האיל.]

a) سوافر

 שופר

כז יג). ואמרו ותקעו שופר בארץ (ירמי׳ ד ה). ובתקוע תקעו שופר ועל בית הכרם שאו משאת (שם ו א). שאו נס בארץ תקעו שופר בגוים קדשו עליה גוים (שם נא כז). תקעו שופר בגבעה חצצרה ברמה (הושי׳ ה ח). תקעו שופר בציון והריעו בהר קדשי (יואל ב א). אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו (עמו׳ ג ו). תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו (תהל׳ פא ד). — העביר שופר, העביר שופר בארץ, תקע בשופר: והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם (ויקרא כה ט). — ובצרוף קול שופר: במשך בקרן היובל בשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה (יהוש׳ ו ה). כי קול שופר שמעתי נפשי תרועת מלחמה (ירמי׳ ד יט). עד מתי אראה נס אשמעה קול שופר (שם שם כא). ושמע השמע את קול השופר ולא נזהר (יחזק׳ לג ג). בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יי׳ (שם צח ו). — וקול שופר, כתמונה לקול רעם האלהים: ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד (שמות יט טז). ויהי קול השפר הולך וחזק מאד (שם שם יט). וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידים ואת קול השפר ואת ההר עשן (שם כ יח). עלה אלהים בתרועה יי׳ בקול שופר (תהל׳ מז ו). — תקע שופר: הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור (שם קנ ג). — שופר תרועה: והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש (ויקר׳ כה ט). — שופרות היובלים: ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות היובלים לפני הארון (יהוש׳ ו ד). — ובתו״מ: כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן, א״ר יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן (ר״ה ג ב). שופר של ראש השנה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות מן הצדדין, שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר (שם שם ג). דבק שברי שופרות פסול (שם שם ו). אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא (שם שם ז). ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין (מד״ר ויקר׳ כט). ובראש השנה נוטלין שופרותיהן ותוקעין (שם שם). — *שופר, פסוק שנזכר בו ענין שופר ותקיעה: אין פוחתין מי׳ מלכיות מי׳ זכרונות מי׳ שופרות וכו׳ אין מזכירין זכרון מלכות ושופר[1]) של פורענות (ר״ה ד ו). — *שופרות, ברכה שלישית משלוש הברכות האמצעיות של מוסף ראש השנה, שמובאים בה פסוקי שופרות: אומר אבות וגבורות וכו׳ זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע (שם שם ה). — *ובמשמ׳ קרן לפיסים ולנדבות: שלשה עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תקלין חדתין ותקלין עתיקין וכו׳ (שקל׳ ו ה). האומר הרי עלי קן מביא דמי קנו ונותן לשופר וכו׳ הביא ביותר כהן נוטל ונותן לשופר והמותר לא יפול לשופר של נדבה וכו׳ (תוספת׳ שם ג ב). — ובספה״מ: אלו כלי הדיינין מקל ורצועה סנדל ושופר[2]) וכו׳ מקל למכת מרדות עד שיחזור בו, רצועה להלקות, סנדל לחליצה, שופר לנדות (מנוה״מ לר״י אלנקאוה ד, 220, ע״פ והזהיר א, 106). העמדתי נביאים המשמיעים אתכם את הפורענות הבאה וכו׳ והוא כשופר תקיעות הצופה, הקשיבו לקול השופר הזה והחלצו (רש״י, ירמי׳ ו יז). ותקבל ברחמים וברצון סדר שופרותינו (תפלת שמתינו, מוסף ר״ה, אחר ברכת שופרות). — ואמר הפיטן, לרצותך בשופר (בשבת: בזכרון שופר) בזה ראש השנה (ר״א קליר, אומץ אדירי, מוסף א׳ ר״ה). — *ושם לאחדים מן הטעמים המשרתים מטעמי הנגינה במקרא, שופר מישב, שופר הולך, שופר ישר, שופר מורם, שופר הפוך וכו׳[3]): פזר הגדול טרפא רתק שופר שופר הפוך תרסא עגלה (דקדוקי הטעמים, 17). שביעי הוא שופר, תוארו בו יושפר, מנגה כשור ופר, נעימתו בל תופר, ושופר הפוך המשרת, עם חברו ברית כרת (שם, 19). כבר אמרנו שהשופר שהוא מכלל המשרתים נחלק לשלשה, שופר מיושב ושופר מורם ושופר מכרבל וכו׳ וכל המשרתים אי אפשר שיצמדו ויתחברו זה לזה אלא שופר מיושב ושופר מורם (הוריית הקורא, 87). המשרת השביעי שופר הפוך (שם, 89). ואחל

---

1) [בגמרה (ר״ה לב.): מלכיות זכרונות ושופרות, במ״ר.]

2) [בבבלי (סנהי׳ ז:) בארמ׳.]

3) [במסורת המאחרת, בעקר בזו של האשכנזים, בא במקום אחדים ממיני השופר השם מונח ובמקום השופר ההפוך השם מהפך.]

לבאר ענין ססוך במאריך ובשופר (סלסה כפרי דקדוק לר"י חיוג, נוט, 127). ולאלה הי"ב טעמים ח' טשרתים ואלה שמותם בלשון אנשי טבריא שופר ותלישא זעירא ותלישא רבא ושופר הפוך וכו' (סס, 128). — ועי' מֻנָּח, מְכַרְבֵּל, עִלּוּי.

שוק[1]), ממנו א. שׁוֹק, ב. ״שׁוֹק, א. שׁוּק, ב. שׁוּק, ״שׁוּ־אי, ״שׁוּקָאִית, ״שׁוּקָה, ״שׁוּקִי, תְּשׁוּקָה.

א. **שׁוֹק**[2]), ס"נ, מ"ז שׁוֹקַיִם, שׁוֹקֵי, שׁוֹקָיו, — א) עמוד רגל האדם הזקוף שמעל לכף הרגל, בפרט מן הברך ולמטה, (Unter)schenkel, Bein; (bas de la) cuisse, jambe: shank, leg: יככה יי' בשחין רע על הברכים ועל הַשֹּׁקַיִם אשר לא תוכל להרפא (דבר' כח לה). גלי צמתך חשפי שבל גלי שׁוֹק עברי נהרות (ישע' מז ב). לא בגבורת הסוס יחפץ לא בְשׁוֹקֵי[3]) האיש ירצה (תהל' קמז י). דליו שֹׁקַיִם מפסח ומשל בפי כסילים (משלי כו ז). שׁוֹקָיו עמודי שש מיסדים על אדני פז (שה"ש ה יה). — ובצרוף הִכה את האויב שוק על ירך, הכהו מכה שלמה,

[1]) אין בידנו לקבע בברור, אם לפנינו במלים אלו שרש אחד, גם מפני הטעם, שאין הוראתן המדיקת של הפעל שוק ושל ש"ע תְּשׁוּקָה ברורה כל צרכה. ועי' בהערות לכל מלה ומלה הנזכרות באן, שיש כנגד חלק מהן גם בשפות הקרובות.]

[2]) [גם בארמ' ובסורי שָׁקָא וגם שׁוֹקָא, בערב' שׂאק a) ובאשור' שִׁיק (ואולי גם שָׁק, עי' H. Holma, Die Namen der Körperteile im Assyr., עם 134 וכו') באותה משמ' כבעבר'. וקרובה הוראת ש"ע זה, שׁוֹק, שׁוֹקַיִם, אל הוראת הפעל שׂאק a), הוליך, נהג בערב', כ:רבת מלים כמו Glied(er), Gelenk(e), אברים, פרקים בגרמנית לפעלים leiten, lenken (באנג' to lead), הוליך, נהג; ואפשר לראות את המעבר שבין הוראות אלו במקרים כגון אלו, שראה ראובן, למשל, עדר נהוג, ושמעון, שראובן אמר לו זאת, הבין כי ראה חברו שוקיו נעות, וכדו'. ועי' בהערה שאחר זו.]

[3]) [בדגמה זו, שלפי ההכנה המאחרת בלשון הובאו בה השוקים כסמל למהירות הרץ, אפשר להכיר למעשה שריד של הוראתו הראשונה של השרש, כאלו הכונה: במרוצת האיש, ועי' בהע"ה הקודמת.]

a) ساق

מכרעת[1]): ויך אותם שׁוֹק על ירך מכה גדולה (שפט' יה ח). — ב) ושוק הבהמה: ואת שׁוֹק הימין תתנו תרומה לכהן (ויקר' ז לב). כי את חזה התנופה ואת שׁוֹק התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם ואתן אתם לאהרן וכו' (סס סס לד). ויקח את החלב ואת האליה וכו' ואת שׁוֹק הימין (סס ח כה. ואת החזות ואת שׁוֹק הימין הניף אהרן תנופה לפני יי' (סס ט כא). וירם הטבח את הַשּׁוֹק והעליה וישם לפני שאול (ש"א ט כד). — ובל"ס: וכשילין של ברזל בידירן וכל המבקש לחזור (מ המלחמה) הרשות בידן לקפח את שוקיו (סוט' ח ו). שהן טעונים מתן ארבע וסמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק (זבח' י ב). ואמורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן (מנח' ה ו). איזה הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד וכו' וכנגדו ברגל שוק, ר' יהודה אומר שוק מן הפרק של ארכובה עד סובך של רגל (חול' י ד). שתי קרניו שתי חצוצרות, שתי שוקיו שני חלילין (קנים ג ו). מאתים וארבעים ושמנה אברים באדם וכו' י' בקורסל, ב' בשוק, ה' בארכובה (אהל' א ח). הרואה כתם על בשרה וכו' על שוקה ועל פרסותיה מבפנים טמאה, מבחוץ טהורה (נדה ח א). שוק מארכובה ולמטה דברי ר' יהודה, וחכמים אומרים מארכובה ולמעלה (תוספת' חול' ט יב). המסמא את עינו והמנפח את שוקיו והמצבא את כריסו אינו נפטר מן העולם עד שיהי לו כן (ירוש' פאה ח ט). שוק באשה ערוה, שנאמר גלי שוק עברי נהרות וכתיב תגל ערותך (בב חסדא, ברכי כד.). למעלה מן חיות הקדש, רגלי החיות כנגד כולם, קרסולי החיות כנגד כולן, שוקי[2]) החיות כנגד כולן, רכובי החיות כנגד כולן, ירכי החיות כנגד כולן וכו' (חגי' יג.). עשית כפחזים שנשתברו שוקיהן במים (מד"ר בראשי' עח). — ובסהמ"א: והללו סימנין של חלדה שרצא וחרצא ושוקיה דקין[3]) (תשו' הגאו' מן הגני', גינצבורג, 249).

[1]) [כנראה, בעקר הכה אותו עד שכרע בנגיעת שוקיו בירכו.]

[2]) [רש"י: שוק, הוא עצם הנסכר עם הרגל, רכובי, הוא עצם הירך הסמוך לשוק, ירך הוא עצם הקולית התקוע במתנים.]

[3]) [בתלמוד (ב"ק פ.): דקטיני שקי.]

צעקה הנערה וכו' בא אלי העבד הכושי וכו' הוא כמו כהן מזה בן מזה, לקח לאכלו השוק והחזה, ונפל בחלקו חזה התנופה ושוק התרומה ות־בי האליה תמימה (ר"י חריזי, תחכי ז, 51). מה תרצה מן האלמנה, שוק הימין למנה (עמנוי, מחב' ז, הברמן, 184). — ואמר המשורר: כאלו אין לשוקיהם [1] בהונות ואין להם בצוארם גרמים (ר"ש הנג־ד, הרדע אם פעלי, ששון, ע). כנור דמות פעם ליד פחד בלי שוק דבקו יחד ולא נתחו (רמב"ע, אם קדמו, ברודי, עג). חבוק ונשוק ושוק על שוק ואזורע עלי שכמה (ראב"ע, הרחקת, כהנה ח, 78). — *בית שׂוֹק, המגף שעל השוקים: צריך לחלוץ את בתי שוקיו מעל רגליו ולהניח מנעליו (מעשה הגאונים מט). שעושין לבתי שוקים ולבתי ידים של חלוקי הנשים שמקמטין אותן על עץ חלק או על אגודה של קשים (רש"י, ביצ' כג., ד"ה אי קטורא). ראמי פוזמקי ומצלי, פירוש היה מתקשט בבתי שוקים בשעת תפלה (טור או"ח לח). מותר לאשה לקשור רצועות סביב בתי שוקים שלה (מרדכי, שבת שנג). ובבתי שוקים שקושרין במשיחה סביב שוקיה (שו"ע או"ח שג טו). קמטין שעושין הנשים בבתי זרועותיהם ובבתי שוקיהן אסור לעשות ביום טוב משום תיקון מנא (שם תקיט ז). למה עשה אדם בלבושו בתי שוקים ובתי ידים או בתי אצבעות (ר"שי גאליקו, עסיס רמונים א ח). — ושוקי הכלי: שני שוקים יש לה, פעמים שעשה הכלי אחד מחובר מעיקרו ופעמים נעשית של פרקים (ערוך ערך נגסטר). — *ובהנדסה, שוקי המשלש [2], ושוקי הזוית, ומשלש שוה השוקים: ואם תשים אלכסון עגול במספרו ותוציא יתר בשלישיתו יהיה המשלש שהוא שוה השוקים כמספר הקו המסובב (ראב"ע, שמות ג טו). והם משש אשר שתים מצלעותיו בלבד שוות ונקרא משלש שוה השוקים (ראב"ח, המשיחה והתשבורת א, 10). משלש שוה השוקים והמשלש הזה יש בו צלע אחת מתחלפת משאר הצלעות (שם ב, 0).

[1]) [בהוצ' הברמן (ג, 14): לרגליהם.]

[2]) [מ. שטינשניידר בספרו על ראב"ע עמ' 115 מעיר על כך, כי השתמשו אף הסינים בימי הקדם במלה המציגת את שוק האדם, בהשאלה לשוקי המשלש, כמו אחר כך בני יון ורומי (σκέλος ועיד).]

ואם תהיה יודע את העמוד ואת התושבת ותרצה לדעת את השוקים כגון האומר משלש שוה השוקים ־מודו י"ב ותושבתו י"ח, כמה אורך כל אחת משוקיו (שם שם, 41). אותו חלק מהקף העגול שהוא בין שוקי הזוית ושוקים אלו הם רביעי עגול וכו' (יס"ר מקנדיה, מעין גנים, מספר סוד היסוד, פרק ב).

ב. *שׁוֹק [1]), ש"ז, — דחיפה, תשוקה: ד' שוקים הן, אין שוקה שלאשה אלא על אישה, ואל אישך תשוקתך, אין שוקו שליצר הרע אלא על קין וחביריו, ואליך תשוקתו, אין שוקין שלגשמים אלא על הארץ, פקדת הארץ ותשוקקיה, ואין שוקו של הקב"ה אלא על ישראל, ועלי תשוקתו (מד"ר בראשי' כ, תאודור, 190–191, וכעין זה מד"ר שה"ש ז).

א. שׁוּק, קל לא נמצא.

—הפעי, הֵשִׁיקוּ, — השיק היקב תירוש ויצהר, היה מלא ושפע [2]), voll sein, überströmen; être plein, (se) déborder; to be full, to overflow: ומלאו הגרנות בר וְהֵשִׁיקוּ היקבים תירוש ויצהר (יואל ב כד). שלחו מגל כי בשל קציר באו רדו כי מלאה גת הֵשִׁיקוּ היקבים (שם ד יג).

—פולל, תְּשֹׁקְקֶהָ, — שׁוֹקֵק, שוקק האל את הארץ, השפיע עליה רב טובה [3]): פקדת הארץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ [4])

[1]) [שם הפעל מן שוק, שאולי נוצר בדרוש קדום על מלת א. שוק.]

[2]) [כך בקרוב לפי הענין וההקבלה אל מלאה גת, כרב המפרשים, אך אין לעמד על מקורה של המלה על פי שני הכתובים הבודדים האלה. ואמנם מובא במלונים ש"ע אשורי שוֹק בשמ' שפע, אך אין גם מקורו של שם זה ברור, וקשה לגזור הוראה כזאת מן השרש שוק בעבר' ובאשור'. ועי' שָׁקַק.]

[3]) [כך לפי ההבנה הרגילה, אך עי' בהערה שאחר זו.]

[4]) [י. הלוי הציע את הקריאה: וַתְּשֻׁקֶהָ (עי' גם ראב"ע), ואין זה מסתבר. ואפשר שיש להבין ותשקקה כאן כלשון תשוקה וזקה, בדמיון לתשוקת האשה לבעלה וכדו', כלו' פקדת (וז"א זכרת) את הארץ ונזדקקת לה, וצ"ע. ועי' תְּשׁוּקָה.]

רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים (תהלי סה י). **ועי' שָׁקַק.**

ב. שׁוּק[1], ס"ז, מ"ר שְׁוָקִים, — **דרך בעיר, חוצה, רחוב**, Strasse ; rue ; street : **עבר בַּשּׁוּק אצל פנה ודרך ביתה יצעד** (משלי ז ח). **אקומה נא ואסובבה בעיר בַּשְּׁוָקִים וברחבות** (שה"ש ג ב). **וסגרו דלתים בַּשּׁוּק** (קהלי יב ד). **וסבבו בַשּׁוּק הסֹפדים** (סס סס ה). — **ובתו"מ, גם במשמ' רחוב או רחבה למכירה ולקניה,** Markt(platz) ; marché ; market : **המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן נותן פאה לאלו לעצמם ולאלו לעצמם** (פאה ג ג). **הלוקח ירק מן השוק ונמלך להחזיר לא יחזיר עד שיעשר** (דמאי ג ב). **בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק בזמן שמביאין לו מגנותיו מעשר מאחד על הכל וכו'** (סס ה ז). **את שדרכו לאגוד אותו בבית אוגדין אותו בשוק** (מביע' ח ג). **נחתום שהוא עושה למכור בשוק וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק** (חלה ב ז). **מעשה בשוק של פטמין שהיה בירושלים שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח, ר' יוסי אומר, שוק של צמריב היה** (ערובי י ט). **שנים שנתערכו פסחיהם וכו' זה ממנה לו אחד מן השוק וזה ממנה לו אחד מן השוק** (פסחי ט יא). **ראוה מדברת עם אחד בשוק** (כתובי א ח). **ואיזו היא (העוברת על) דת יהודית, יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק** (סס ז ו). **היה עובר בשוק ושמע קול סופרין מקרין** (גיטי ג א).

1) [בארמי שבתעודות יֵב, בתו"מ ובסור' שׁוּקָא, וכנראה שאולה המלה מאשור' סוּק, רחוב, דרך, שעל ידה גם סֻקָּק באותה משמ' (מכאן שקקא בארמ' ובסורי), והמלה העבר' והערב' שׁוּק a) (במשמ' שוק ויריד (כבתו"ם) שאולות הן מצדן מארמ' וכן בערב' זֻקָאק b) (מן הארמ' שקקא). לעמת זאת אין לקשר עם מלים אלו, כדעת אחדים, את הכוש' סֻכֻּות, סֻכַּת, הקרובות לערב' שִׁכַּה c), דרך (גדולה). את מקור הוראתה של המלה באשור' יש לגזור ממשמ' השרש (עי' בהערות לערכים שוק, א. שׁוּק) נהג, הוליך, כבעבר', ואין מקום להצעות אחרת שהֻצעו.]

a) سوق b) زقاق c) سكة

שתוקי, כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו, ואסופי, כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא אביו ולא אמו (קדושי ד ב). **בנזק כיצד וכו' רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק** (ב"ק ח א). **פרע ראש האשה בשוק נותן ארבע מאות זוז** (סס ח ו). **אבל עושה כלים ויוצא ומוכר בתוך השוק** (ב"ב ב ג). **אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת** (שבועי ח ד). **שקרב העומר יוצאין ומוצאין שוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי** (ר"מ, מנח' י ה). **נבלת בהמה טהורה בכל מקום ונבלת העוף הטהור והחלב בשוקים אינן צריכין מחשבה ולא הכשר** (עקצ' ג ג). **שכן דרך השוק יהיות עומד בעיירות מערב שבת לערב שבת** (תוספת' ב"מ ג כ). **פתח שהוא פתוח לגג ולגינה וכו' הרי הוא כפתוח לשוק** (ירוש' מגלה ד יב). **אם לא הכירה משנתגייר כל עמא מודיי שהוא כנושא אשה מן השוק** (סס יבמ' יא ד). **אין בונין אותה (את עיר המקלט) אלא על השוק**[1] (ר' נחמיה, סס מכי ב ז). **כמה נאים מעשיהן של אומה זו, תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות** (ר' יהודה, שבת לג:). **הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום** (רב שמעיה בר זירא, פסחי ז.). **שותה כפלים דמו בראשו וכו' אימתי בזמן שלא ראה פני השוק אבל ראה פני השוק הרשות בידו** (סס קי.). **שלש מאות וששים וחמשה שווקין בכרך גדול וכו'** (סס קיח:). **אתהלך לפני ה' בארצות החיים, אמר רב יהודה, זה מקום שווקים** (יומא עא.). **האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב** (קדושי מ:). **כל זמן שבשוק אביו ואמו נאמנים עליו, נאסף מן השוק אין נאמנים עליו** (בסס רב, סס, עג:). **ערים הללו אין עושין אותן לא טירים קטנים ולא כרכין גדולים וכו' ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים** (מכ' י.). **והיה כאשר תריד, אם יש לך ירידים שווקים והוא יש לו שווקים וכו'** (מד"ר ברא' סז). **לחכם שפתח לבנו חנות של בשמים בשוק של זונות** (ר' הונא, סס שמות מג). **אם כן יעלו ששים וירד עמהם לשוק** (סס ויקרי לד). — **ובצרופים, *בית השוקים: כל האגודות של**

1) [במקום שיש שוק.]

בית השווקים טמאין (מכשירי ו ג). — *בעל השוק: לשולחני המשקר במשקלת, בא בעל השוק והרגיש בו (שם במדי׳ כ). — *זקני השוק: וקניך ויאמרו לך, יכול זקני השוק (סדר עולם רבה ל, דטנר, ע:). — *שער השוק: היה חייב לו מעות ובא ליטול ממנו פירות בגורן ואמ׳ לו צא ועשה עלי כשער השוק וכו׳ (תוספת׳ ב״מ ד כג). — *תקנת השוק, תקנה שהתקנה לשם החזרת גנבה שנקנתה בשוק: אם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק (רבה, ב״ק קטו.). — *אנשים שבשוק, אנשים סתם, שלא היו באותו מעמד: אל כל ישראל, אלו הוכיח מקצתם הרי אלו שבשוק היו אומרים כך הייתם שומעים מבן עמרם ולא הייתם משיבים לו דבר וכו׳ (ספרי דבר׳ א). — *לשוק, לכל אדם: התרת יבמה לשוק (יבמ׳ נג.). — ואמר המשורר: לך שיחים כמו נפת מתוקים, לך חידות ידועות בשוקים (ר״מ הנגיד, לך שיחים, בן תהלים, הברמן ג, 35). אדמה ליצורים שוק וכלם בעלי חנות (הוא, אדמה ליצורים, בן משלי, אברמסון, 32). כמסחר טוב ביד מאין שוקים מלא חכמה ואין דורש להבין, וכשוקים בלי מסחר כמו כן מבקש דת ואין מורה ומבין (הוא, כמסחר, שם שם, 202). לשוק סחרים יש ולו יובא יום שוק במרוץ אל אנוש חפצו (הוא, לשוק סחרים, שם שם, 225). קח את אשר תקה בשוקך (הוא, קח את, שם שם, 296). שוקים יש לכל ממכר וקנין ומושב החכמים שוק לתורה, ובשוק סוחרים רבים ובשוק מחיר נמצא לכל אבן יקרה (הוא, שוקים יש, שם שם, 319). ונבכה על ימי נער כסוחר אשר יבכה עלי רע שוקיו (רשב״ג, כאין נשאו, ביאליק-רבניצקי א, 84).—ומ״ר *שוקות: כנים, על שעשו ישראל מכבדין להם את הדרכים ואת השווקות[1] (מדה״ג שמות יג, הופמן, 79). — *ושוק שחור, שוק סתרים, נעלם מעיני הרשות, נוהג בדבור[2].

***שׁוּקַאי,** ס״ז, — איש שפרנסתו מן השוק, רוכל בשוק, נוהג בדבור.

1) [בסדר אליהו רבה ח, איש־שלום, 41: מכבדי רחובות.]

2) [ע״פ הלועזית black market וכדו׳.]

***שׁוּקָאִית,** ס״נ, — אשה שפרנסתה מן השוק, רוכלת בשוק, נוהג בדבור.

***שׁוּקְד,** פוס״ז, — שם או כנוי שנתכנה בו אחד האמוראים: מעשי ידי הבת של מי וכו׳ שוקד אמר לעצמה, מני שוקד שמואל[1] (ר׳ נחמן בר יעקב ור׳ אימי בר פפי, ירוש׳ כתוב׳ ד א). ועי׳ שָׁקַד.

***שׁוּקָה**[2], ס״נ, —כמו ב. שוק, ואמר הפיטן: בשעת שאין בני אדם מצויים בשוקה, אור הנר יפה לבדיקה (ריע״ע, אלהי הרוחות, יוצר שבת הגדול).

שׁוּקִי, עי׳ שׁקי.

***שׁוּקִי,** ת״ז, — שיך לְשוק: וישלח לאשקלון וקיסרין וחיפה וימנה במו שליחים שוקים פסולים ומשולחים, זבים ומצורעים ונאלהים (קטע מכתב לאביתר הכהן מזמן הגאונים, סעדיאנה שכטר, 91).

א. שׁוּר[3], ממנו א. שׁוּר.

ב. שׁוּר[4], ממנו ב. שׁוּר, ג. שׁוּר, תְּשׁוּרָה.

ג. שׁוּר[5], ממנו שׁוֹר.

ד. שׁוּר[6], ממנו ה. שׁוּר. ב. שׁוּרָה, ועי׳ שֵׁר.

1) [בבבלי כתוב׳ סג: הגרסה: א״ל אבימי בר פפי שקוד אמרה, שקוד מנו שמואל. הא רב אמרה, אימא אף שקוד אמרה, ע״כ, ופרש רש״י: הוו קרו לי שקוד על שום דהילכתא כוותיה בדין ושוקד על דבריו לאומרם כהילכתא, ובערוך: שהיה שוקד על דלתי תורה, ומעין זה גם מפרשי הירושלמי. ואולם אם קשה להבין, למה נקרא כאן, במסירת הלכה, שמואל בכנוי ולא בשמו, על אחת כמה וכמה קשה לראות פרוש של ממש בתרוץ זה, שנקרא כך מפני ששקד על דברי תורה. ואולם לא מן הנמנע הוא, שבא כאן שוקד או שקו״ד בעקר כראשי תבות של שם ממש כגון רב שמואל קפודקאה (עי׳ חולין כז:), ועל כך נשאלה השאלה שקו״ד זה, שמואל קפודקאה זה מנו, ונתנת התשובה שהוא שמואל (ירחינאה) הידוע (ולא, כדעת אחדים, מאחר לו). וצ״ע.]

2) [ע״פ הארמ׳ שׁוּקָא, ש״ז.]

3) [עי׳ א. שׁוּר, הערה.]

4) [עי׳ ב. שׁוּר, הערה.]

5) [עי׳ בהערה לא. שׁוּר.]

6) [עי׳ שׁוּרָה, הערה.]

א. שׁוֹר [1], שׁוֹרְךָ, שֹׁרְךָ, שׁוֹרֶךָ, שׁוֹרוֹ, מ״ר שְׁוָרִים, — הזכר מן הבקר, המשמש לעבודת השדה, למאכל האדם ולזבח לאלהים, Stier, Ochs; taureau, boeuf; bull, ox: כי באפם הרגו איש וברצנם עקרו שור [2] (בראש׳ מט ו). לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו וְשׁוֹרוֹ וחמרו וכל אשר לרעך (שמות כ יז). וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל הַשּׁוֹר ולא יאכל את בשרו ובעל הַשּׁוֹר נקי ואם שור נגח הוא מתמל שלשם וכו׳ הַשּׁוֹר יסקל וגם בעליו יומת (שם כא כח—כט). וכי יפתח איש בור ונפל שמה שור או חמור (שם שם לג). וכי יגף שור איש את שור רעהו ומת ומכרו את הַשּׁוֹר החי וחצו את כספו (שם שם לה). חמשה בקר ישלם תחת הַשּׁוֹר וארבע צאן תחת השה (שם שם לז). אם המצא תמצא בידו הגנבה מִשּׁוֹר עד חמור עד שה חיים (שם כב ג). על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה (שם שם ח). כן תעשה לְשֹׁרְךָ לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי (שם שם כט). כי תפגע שור איבך או חמרו תעה (שם כג ד). למען ינוח שׁוֹרְךָ וחמרך וינפש בן אמתך והגר (שם שם יב). כאשר יורם מִשּׁוֹר זבח השלמים (ויקר׳ ד י). כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו (שם ז כג). וישחט את הַשּׁוֹר ואת האיל זבח השלמים אשר לעם (שם ט יח). אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם (במד׳ יח יז). עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך הַשּׁוֹר את ירק השדה (שם כב ד). זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כבשים ושה עזים (דבר׳ יד ד). לא תעבד בבכור שׁוֹרֶךָ ולא תגז בכור צאנך (שם יה יט). לא תחסם שור בדישו (שם כה ד). שׁוֹרְךָ טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו (שם כח לא). ויחרימו כל אשר בעיר מאיש ועד אשה מנער ועד זקן ועד שור ושה וחמור לפי חרב (יהוש׳ ו כא). ולא ישאירו מחיה בישראל ושה וְשׁוֹר וחמור (שפט׳ ו ד). את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי (ש״א יב ג). ויזבח שור ומריא (ש״ב ו יג). ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו (ישעי׳ א ג). והיה למשלח שור ולמרמס שה (שם ז כה). אשריכם זרעי על כל מים משלחי רגל הַשּׁוֹר והחמור (שם לב כ). שוחט הַשּׁוֹר מכה איש זובח השה עורף כלב (שם סו ג). ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני שור מהשמאול לארבעתן (יחזק׳ א י). בגלגל שְׁוָרִים [1] זבחו (הוש׳ יב יב). וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשב (תהל׳ קו כ). הולך אחריה פתאם כְּשׁוֹר אל טבח יבא וכעכס אל מוסר אויל (משלי ז כב). באין אלפים אבוס בר ורב תבואות בכח שור (שם יד ד). טוב ארחת ירק ואהבה שם מִשּׁוֹר אבוס ושנאה בו (שם יה יז). הינהק פרא עלי דשא אם יגעה שור על בלילו (איוב ו ה). שׁוֹרוֹ עבר ולא יגעל תפלט פרתו ולא תשכל (שם כא י). ואשר היה נעשה ליום אחד שור אחד צאן שש ברורות וצפרים נעשו לי (נחמי׳ ה יח). — ובשמוש כולל, כמו בָּקָר: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה (בראש׳ לב ו). ויזבח שור ומריא וצאן לרב (מ״א א כה).—וגם העגל והעגלה הנולדים: שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו (ויקר׳ כב כז). — ובצרוף שׁוֹר־פָּר, פַּר־שׁוֹר: קח את פַּר הַשּׁוֹר [2] אשר לאביך ופר השני שבע שנים (שפט׳ ו כה). ותיטב לי״י מִשּׁוֹר פר מקרן מפרים (תהל׳ סט לב). — ובתמונה של גבורת האדם והשבט:

---

1) [כן באשור׳ שוּר (על יד אַלְפּ, המצוי יותר), באוגרית׳ ת׳ר, בארמ׳ וסור׳ תורא (עי׳ בהמשך), בערב׳ דרומית וצפונית תַ׳וּר [a], וכן בהעתקות מכנעני׳ ליוני׳ θωρ, ובמלה שאולה ליוני׳ ταῦρος, ברומ׳ taurus. בכתבת הארמ׳ הקדומה מסוג׳ין, המראה ש במקום ת׳ מאחרת, כבעבר׳, באה גם צורת הנקבה שרה, במשמ׳ פרה. המלה שור כלולה גם בשם המרכב שר־אל (באוגרית׳ ת׳ר־אל), שנקרא בו בימי המקרא האל המעצב בדמות עגל הזהב, עי׳ שֶׁבֶב, הערות.

מקור המלה בראשית הלשונות השמיות אינו ברור, ואף לא מן הנמנע הוא, שבאה המלה אל השפות השמיות מן החוץ.]

2) [רסע״ג פרש מלשון שור וחומה, וכך גם דעת ראב״ע (ספת יתר קמו, עמ׳ 38) ואחרים.]

a) ثور

1) [יש מציעים: לַשֵּׁדִים, בהשמטת למד שבראש המלה אחר זו שבסוף תבת גלגל, ואינו מוכח.]

2) [אמנם קשה להבין מה בין פר השור לבין פר השני שבע שנים שבכתב זה, ובהמשך מדבר על הפר השני (פס׳ כו, כח) בלבד, אשר הֹעלה על המזבח, ועל כן הצעו תקונים שונים, מבלי שנמצא דבר מניח את הדעת.]

בכר שׁוֹרוֹ[1]) הדר לו וקרני ראם קרניו (דברי לג יז). — ובתו"מ: כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך (פסחי ז יח). שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן, ב"ש אומרים הקדש (נזיר ה ח). החליף שור בפרה או חמור בשור (קידוש' א ו). שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון שבהם (ב"ק ד א). שור האצטדין אינו חייב מיתה (שם ד ד). שור שהיה מתחכך בכותל (שם שם ו). שור האשה, שור היתומים, שור האפוטרופוס וכו' שור ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשין, הרי אלו חייבין מיתה (שם שם ז). אמר לשומר חנם היכן שורי, אמר לו מת, והוא שנשבר או נשבה או נגנב או נאבד (שבועות ח ג). הרי עלי שור, יביא הוא ונסכיו במנה (מנח' יג ח). אפילו שור שוה אלף דינרין ואין לו ללוקח אלא דינר כופין אותו לשחוט (חולי ה ד). שור זה עולה ובית זה קרבן, מת השור ונפל הבית אינו חייב לשלם (ערכ' ה ה). שני שוורים מצאתי לך והחזרתי לך את שניהן (ר' בא, ירוש' גיט' ה ג). וראיתיך מושך שני שוורים קשורים (ר' יוחנן, שם שם). בשור שחור וביומי דניסן מפני שהשטן מרקד לו בין קרניו (שמואל, ברכ' לג.). שור בן יומו קרוי שור (רבא, ב"ק סה:). לא שנו אלא דאמר אחד משוורי הקדש, אבל אמר שור בשוורי הקדש הגדול שבהן הקדש (רבה בר אבוה, מנחי קח:). משור אחד יצאו שורים הרבה (ר' יהודה, מד"ר ברא' עה). —*ובפרט בדיני נזיקין, שור כאחד מאבות הנזיקין: ארבעה אבות נזיקין, השור והבור והמבעה וההבער, לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור (ב"ק א א). ג' אבות נאמרו בשור, הקרן השן והרגל (ת"ר, בבלי שם ב:). ואי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור (שם ג:). — *וסוגים שונים בדיני השור המזיק: ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק (משנה שם א ד). שני שוורים תמים שחבלו זה את זה משלמים במותר חצי נזק (שם ג ח). שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו, מועד לאדם ואינו מועד לבהמה (שם ד ה). — *ומיני שְׁוָרִים, שור הבר, שור המדבר: שור המדבר, שור ההקדש וכו' הרי אלו חייבין מיתה (שם שם ז). שור בר מין בהמה (ירוש' כלא' ח ו). — *ובצרוף, כתב על קרן השור[1]): שאמרו להן כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל (ירוש' חגיגה ב ב). — *ובלשון חידות, שור משפט: עשו לי שור משפט[2]) בטור מסכן[3]) (ר' יוסי בר אבין, עירובי' נג:). —

̇̇שור, שם לאחד מי"ב המזלות, taurus: שנים עשר מזלות ברא הקב"ה הסדירן ברקיע וכו' טלה שור תאומים סרטן וכו' (ברייתא דר' שמואל הקטן ה). המליך אות ו' וקשר לו כתר וצר בו שור בעולם ואייר בשנה ויד שמאל בנפש (יצירה ה ב). וכלם משרתים לי"ב מזלות וכו' טלה שור תאומים וכו' (פדר"א ו). סידורן דמזלות טלה בניסן ושור באייר (ערוך ערך כמה). ומזל שור משמאל לאיש, ממקומו לא ימיש (ראב"ע, מכתב לר"ם אבן גאמע, בהגא ב, 37). וג' מעפר והשם שור בתולה גדי (הוא, ספר לתחלת בקדרות, ז). וכנגדו קציר כשהחמה בשור ותאומים (ראב"ח, ס' העבור ב, 81). שמזל טלה ל' מעלות ומזל שור ל' מעלות (רמב"ם, קדה"ח יא ח). וקרני השור בלי עבות אקשור, ועזבתי תאומים בחיי האם יתומים (ר"י חריזי, תחכ' כב, 210). — ואמר הפיטן: יללה השמיע שור במרומים על כי בבור שור שחו קרניו (אז בחטאינו, קינ' ט"ב). ועל טלה ושור אצלת כחך בהתיחדם (רשב"ג, כתר מלכות). —

̇̇ועין השור השמאלי, כינוי לכוכב כימה שבמזל שור: והנכון בעיני שהוא (כוכב) אחד והוא כוכב גדול יקרא עין השור השמאלי וכסיל כוכב גדול הו' לב מזל עקרב (ראב"ע, איוב לח לא). —

̇̇שור הים, שם חיה שבים: וכן בשור הימים עמדו עליו דייגים פעמים רבים וכו' (ר"א קרשקש, מו"נ לרמב"ם ב, הקד' יב). שכן קבלו התלמודיים שיש

---

1) [אמנם לפי הענין והתקבלת נראה שצ"ל: בכֹרוֹ הֲדַר שׁוֹר לו וקרני ראם קרניו.]

1) [עי' א. קֶרֶן, הערה בעמ' 6193 וכו'.]

2) [כך בכ"י מ נכון, עי' ד"ס. בדפו-': במשפט.]

3) [כונת המליצה: תרדין בחרדל; שור משפט — תר־דין, טור מסכן — הר דל — חר־דל.]

שור בים ושור ביבשה, שור היבשה מותר לנו ושור הים אסור (שבט יהודה, השמד הל"ב, שוחט-בער, פט). — *וזנב השור: אחד מעשרה עגולי הכדור שלישי לך זנב השור קראתיו, והוא עובר בכל קוטב מקורים וכו' והושאל מלשון יון והזרים (ספר מרלה פלוספים, תרגום מרומית לשלמה אביגדור, כ"י בריטי מוזי').

א. שור[1], ש"ז, — חומה, Mauer; mur; wall: בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור[2] (ברלש' מט כב). כי בכה ארוץ גדוד באלהי אדלג שור (ש"ב כב ל; וכעין זה תהל' יח ל). — ובתו"ם: בשבעה באייר חנוכת שור (פי' חומת) ירושלים דלא למספד (מגי' תענית ב, ד.). — ובסהם"א: ולא היה מקום לקרב אצל החומה משום שחזק היה השור וגבוה מאד (מדרש ויסעו, ביהמ"ד ילינק ג, 2). — ואמר המשורר: השר לחומת אש סביב עמו בעת מצוק ושור, שוכן באספמיא וצל חסדו עדי שנער ושור (רמב"ע, הענק א, ברודי, סח). האל כונן אשורי ויסד בחסד שורי (ר"י הלוי, קראים בלבב, זמורה ח, 363). לשמע דאבה נפשי וכו' מצרה על קדוש אחים וכו' אשר נשגב ואין ביני ובינו שור ולא חומה (יוסף בן לדיק לראב"ע, קרא פיך, כהנא א, 77).

ב. שור, ש"ז, מ"ר כנ' שורי, — אויב, אורב, כמו שורר[3]: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה (תהל' צב יב–יג). — ואמר המשורר: האל כונן אשורי, ויסד בחסד שורי, ולחיק צרי ושורי נקם ושלם שלם (ר"י הלוי, קראים בלבב, זמורה ח, 363).

ג. שור[1], פיו"ע, אשור, אשורנו, תשורנו, תשורי, ישורנו, ישורנה, תשורני, תשורנו, — ראה, הביט, השקיף על: כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו (במד' כג ט). אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב (שם כד יז). לא תשורני עין ראי עיניך בי ואינני (איוב ז ח). ואיה אפוא תקותי ותקותי מי ישורנה (שם יז יה). עין שזפתו ולא תוסף ולא עוד תשורנו מקמו (שם כ ט). ועין נאף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין (שם כד יה). כי באחת ידבר אל ובשתים לא ישורנה (שם לג יד). והוא ישקט ומי ירשע ויסתר פנים ומי ישורנו (שם לד כט). הבט שמים וראה ושור שחקים גבהו ממך (שם לה ה). אך שוא לא ישמע אל ושדי לא ישורנה אף כי תאמר לא תשורנו דין לפניו ותחולל לו (שם שם יג–יד). — ובמשמ' ארב, שר הנמר על הדרך: ואהי להם כמו שחל כנמר על דרך אשור[2] (הוש' יג ז).

---

[1]) [מלה זו באה במקרא רק בשירה, ואפשר שהיא שאולה מארמ', שהיא באה בה בבתכות קדומות (זכר א, י, יז), וכן בארמ' שבתו"ם ובסור' שורא ובערב' שור a) באותה משמ'.]

[2]) [הכונה בקרוב: הבן (במשמ' כוללת: הבנים) הלך אל העין, אשר שם מקום הקרב, והבנות צעדו ועלו על החומה להסתכל משם. ועי' בדברי העורך, הלשון והספר ב, 211 וכו'.]

[3]) [כך הבינו התרגומים הקדומים ופרשני המקרא מלה זו, בהוראת שורר, אויב ואורב. ואמנם לפי זה קשה בתקבלת: בקום עלי מרעים תשמענה אזני, שאינו לשון ראית נקם. ועל כן הביע העורך בקבץ דביר ב 81 את ההשערה, שמא הכונה כאן לשרים ומרעים, הקמים לפני אומר המזמור; ומה הם שרים ומריעים? — צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה (פס' יג), וצ"ע.]

a) سور

[1]) [פעל זה אינו ידוע משפה שמית אחרת, ואמנם היה מי שהשוה באכדית בשירת, חלון, משקוף, כדגמת משקף על יד השקיף; וכן אפשר, שקבל הפעל את הוראתו זו מתוך בטוי מלא יותר בדגמת פעלים כגון אמר, נטל במשמ' ראה, הביט באשור', שהם במשמ' זו קצורים מן אמר (= הרים, נשא) עיניו, נטל עיניו וכו'. במקרא בא הפעל בלשון השירה בלבד, בדגמאות ודאיות בשירת בלעם, בס' איוב ובשה"ש ד ח, אבל פעל זה הוא גם מאחרי הפתגם שבמשלי כא ב: כל דרך איש ישר בעיניו ותכן לבות ה', שמובנו בחדוד הוא: כל דרכו של האדם הוא, שהוא ישר ויביט בעיניו בלבד, אבל תוכן לבות ה', בדומה לדברי שמואל (ש"א יו ז): כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב.]

[2]) [אין מקום לקריאת השבעים: כארץ אשור, ולתקונים שהצעו. במקומות אחרים, שחשבו למצא בהם פעל זה, אין זה מסתבר לפי תכן הכתובים. בירמ' ה כו: בי נמצא בעמי רשעים ישור כשך יקושים וכו', אין בכלל לראות פעל במלת ישור, ואולי יש להבין את המלה בלשון אנשי יש- היקושים בידי הרשעים. בהוש' יד ט יש לראות כנראה (שלא בהצעות אחרות שהצעו) אשורנו כשם עץ (כדגמת שראנ, ברוש באשור'), בהתאם להמשך

אחי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תָּשׁוּרִי [1]) מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממענות אריות מהררי נמרים (שה"ש ד ח). — ואמר הפיטן: שׁ ר הדבר כי [נח]וץ (ינאי, אתה מקרב רחוקים, קרובי ברלאם, זולצי, מג). יה שׁ ר רעתו מכלה (הוא אים אשר מכר, שם, נג). קימת לפידים שׁ ר ונמלא (הוא, חומותי, קרובי שמות, שם, עד). חוזק לבו כ שׁ ר לבת אש (הוא, שם שם, עו). וישיחו עם ישורון יום י שׁ ו ר ו ן היכלם (רלב"ע, וכבן בכב לבי, אינר 249). ה שׁ ר כל ומנו לא נעלם (משלם בר קלונימוס, אתן מחסה, ססרית יוה"כ). — ואמר המשורר: ראיתיך ואת תשאג כשחל וכו' ו שׁ ר ת י ך ואת תגאה ותצרח (ר"ש הנגיד, הלי תעם, בן תהלים, הברמן ה, 23). א שׁ ו ר שחקים עלי ראשי וכוכבים כדמית ערוגה בנצנים מפתחה (הוא, האצלור, שם שם 112). ומי שׁ ר בעין לבו דרכיו ומתעלם (הוא, תאומה, שם שם, 133). ומי לא שׁ ר כזאת לא שׁ ר גדלה (הוא, יהוסף יע, שם ג, 84). הלא שׁ ר ת אחי עשר קצר לב קצר דעת וגבהו כברושים וכו' וכמה תחזה מכה אלהים קצר קומה ולבב לו כלישים (הוא, בן משלי, אברמסון, 182). ו שׁ ר ת נ י בעין ק ין כ שׁ ו ר ך נבזה וחדל אישים ונכלם (רשב"ג, ואהבתי, ציאליק-רבניצקי א, 183). ואדע כי בעת א שׁ ו ר דמותך אזי ארף ויסור דאבוני (הוא, הלא גדל, שם, 198). עדי שׁ ר ת י בחקרי האהבים (הוא, חקר סיטיג, שם, 199). ראה אחי ו שׁ ו ר ה (הוא, המורת מעשה, שם, 206). שׁ ו ר את פני שמש בעת יעל (רמב"ע, הענק א, ברודי, סב). ואשו תנוצץ לעברי דרכים ומראש גבעות מאורה י שׁ ו ר ו ן (שם שם, סיג). העת יכרע לפני הכים שׁ ו ר עין שמש מפיו מצק (שם ג, שם, קלד). יאשי לעד מ שׁ ו ר אותו (שם ו, שם, קמא). איך סבלו לראות יאור יגר בתוך עיני ו ל שׁ ו ר אש בקרבי בערו (שם ז, שם, קמו). הביאני הלימי מקדשי אל ו שׁ ר ת י מלאכותיו החמודות (ר"י הלוי, אלהי משכנותיך ידידות, זמורה א, 6). לו שׁ ר בנו עמים פני דודי מתאדנים העת שחות יבר (ר"י חריזי, לו שר, תחכ' ג, 430). — ואמר המליץ: שׁ ו ר מראה הקשת בענן (נ"ז, נ"ס מד יג).

—פוע', שׁוֹרֵר, — כמו שׁוּר, הביט, ואמר המשורר: בת רמון ברב קנאתה תתנידד לבדה וכו' ו ת שׁ ו ר ר בעין תאותה לצבית חמודה (רמב"ע, במגורי ידידי, ברודי, רעט).

ד. **שׁוּר**, פ"ע, תָּשׁוּרִי, — פעל מספק: וַתָּשֻׁרִי [1]) למלך בשמן ותרבי רקחיך ותשלחי צריך עד מרחק (ישעי נז ט).

ת. **°שׁוּר**, ס"ז, — כמו שׁוּרָה, שורה כתובה במכתב או בספר: כתבתי שני שורי תנחומים על האב

אני כברוש רענן. במק' וישב לאנוש צדקתו יֹשֶׁר על אנשים (איוב לג כו), המכון כנראה: יְשֻׁרוֹ, בהקבלה אל צדקתו.]

[1]) [ויש מבארים תשורי כאן כלשון הליכה. ועי' ד. שׁוּר, הערה.]

[1]) [מן המפרשים העברים היו שראו כאן את הפעל שׁוּר כלשון ראית פנים, כמו אשורנו ולא קרוב (רש"י), ועם זה אף קשרו אותו כענין תשורה בהמשך הדברים, כפרוש רש"י: וכן ותשורה אין להביא, דורון של הקבלת פנים, ע"כ; ואחרים בארוהו כלשון הלכה בשִׁירָה, וכערב' שׂאר a) במשמ' הלך בשירה, אשור' שָׁרְ (מן שור) התהלך, ועי' גם בערך א. שָׁרָה, על שרותיך (יחזק' כז כה). ואלה דברי דונש בתשובתו (תשו' דונש על רס"ג 63): ופתר ותשורי למלך בשמן והמנחתה למלך השמן, והחליף פתרון הבי בהא, ואין פתרונו כשאמר אבל דימויו אשורנו ולא קרוב ופרשתי והרביתה לו הבישול בשמי בשמים ושנדמה לו כי היא מן מנחָה כמות ותשורה אין להביא, ואין התשורה אלא מן אשורנו, ע"כ. ואולם תרג' השבעים καὶ ἐπλήθυνας τὴν πορνείαν σου μετ᾽ αὐτῶν, כלו' ומלאת זנוניך בהם, שהוא על כל פנים רחוק מלשון המקור ·· לפנינו; הוולג' מתרגמת: et ornasti te regi unguento, כאלו: התקשטת למלך בשמן, וכן הסורי: ואשתבחתי למלכא במשחא, ות"י בדרשה: כד עבדת ליך אוריתא אצלחת במלכותא וכו'. א. גיגר, שחשב למצא כאן את ענין הקרבן למלך או למֹלך, הציע לגרס: ותשִׁירי במשמ' ותמליכי, ועי' כנגד זה בדברי העורך, הלשון והספר א, 89, המנמק את הקריאה: ותשרי לְמֹלֶךְ בשמן ותרבי רקחיך ותשלחי צִרַיִךְ עד מרחק; ואמנם הכתיב החסר ותשרי (כן גם במגלות ים המלח) מרשה גם את המבטא וַתָּשֻׁרִי מן שרה כלשון ותפתחי וכדו', ואולי כך עקר.]

a) سار

היקיר (ד"ה של יהודי מלרים וח"י ב, יעקב מן, 145). מגמת שורים אלה להדר כבודו (שם שם, 345).

א. שׁוּרָה, ש"נ, מ"ר כני שׁוּרֹתָם, — מלה מספקה: ערום הלכו בלי לביש ורעבים נשאו עמר בין שׁוּרֹתָם [1]) יצהירו יקבים דרכו ויצמאו (איוב כד יא).

ב. *שׁוּרָה [2]), ש"נ, — שורה של זרעים וכדו', סדרה של נטעים זרועים או שתולים בשדה ובכרם, rank; rang; Reihe: שנים שהתחילו מאמצע השורה, וכו' יחיד שהתחיל בראש השורה וכו' (פ"ה ו ג-ד). זית שנמצא עומד בין שלש שורות שלשני מלבנים (שם ז ג). הנוטע שתי שורות של קשואין, שתי שורות של דלועים, שתי שורות של פול המצרי, מותר, שורה של קשואין, שורה של דלועים, שורה של פול המצרי, אסור וכו' (כלאי' ג ד). הנוטע שורה של חמש גפנים, בש"א כרם, ובה"א אינו כרם עד שירו שם שתי שורות (שם ד ה). מאימתי שורפין הקשין שבשורות השדה (תוספת' פאה ב יט). מה הגפן הזה אין נוטעין אותה ערבוביא אלא שורות שורות (מד"ר ויקרי' לו). — ושורות של חביות במרתף וכדו': מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין ואמר שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא נוטל שתי חביות לוכסן, חצי שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא נוטל ארבע חביות מארבע זויות (דמאי ז ח). כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה, ולמה אמרו שתי שורות, במרתף, מקום שמכניסין בו חמץ, בש"א שתי שורות על פני כל המרתף, ובה"א שתי שורות החיצונות שהן העליונות (פסחי' א א). בעי ר' ירמיה (היו המטבעות מוטלים) כשיר מהו, כשורת כהו, כחצו ה מהו, כסולם מהו (ב"מ כה.). — ובמשמ' שרשרת של בני אדם המסדרים בזה אחר זה, סדרת אנשים: קברו את המת וחזרו, אם יכולים להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו וכו' העומדים בשורה הפנימים פטורים והחיצונים חייבין (ברכי' ג ב). הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זרב, שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב (פסחי' ה ה). אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים (מו"ק ג ז). ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהם (סנה' ד ד). נטל רגל השמאלי וכו' נמצאו כולן עומדין בשורה והאברים

---

[1]) [הפרשנים העברים, בין שהם מבארים את המלה ובין שעוברים עליה כעל דבר ידוע, רואים כאן את שורות בית הבד, אשר שם יצהירו את השמן, מן ב. שׁוּרָה שבלשון חז"ל, אך הוולג': acervos, עֲרֵמות. התרג' הארמי: אשותהון או אשיתהון, כלשון שור וחומה, וכן רס"ג: אשׂ·ארהם, אך הסורי: וכזבן נכפנין בשרותהון, ז"א בעת שירעבו בסעודתם, והשבעים ἐν στενοῖς, נ"א ἐν σκοτινοῖς (כהבדל שהיה יכל להולד ביונית או גם מתוך פרוש עברי או ארמי של המלה כלשון מחשכים בשין שמאלית או ימנית). אבל מה שהחא הגרסה הנכונה ביוני', מסתבר שלא ראו כמלה ראשונה: ובין, אלא כאלו ב—ינשורתם בבי"ת של בכל"ם. החדשים הציעו הצעות תקון שונות ומשנות. לפי ענין הכתובים שלפני משפט זה ואחריו (ורעבים נשאו עמר — יקבים דרכו ויצמאו) יש לבקש גם כאן לא קביעת המקום אשר בו „יצהירו" עלובים אלו שהכתוב דן בהם ושיצאו למדבר (פסי' ב), אלא הבעה לחוסר הצלחתם, לאמ׳ר: לא באשר יצהירו בני אדם המבורכים במעשיהם יצהירו אלה, אלא: כדבר, שאין בו יצהר של ממש. בבוון כזה נאמר בפסקה דומה לזו באיוב ל ד על העורקים ציה, אשר „עליהם אבד כלח", ז"א אשר אצלם אבד הקציר: הקטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם (ז"א לשם חִמּוּם), וגם כאן כנראה והכונה בקרוב, שיצהירו (ז"א ידליקו יצהר לנר) לא בשמן, אלא בענפי רֹתֶם, ובטוי בקרוב במשמ' בענף רֹתֶם, בשרשי רֹתֶם וכדו', הוא שמתחבא באותיות בינשו־רתם, שהמסרת נקדה אותן: בֵּין שׁוּרֹתָם. אפשרות אחרת היא, שדובר כאן על נשורות, שנשרו מן העצים, איך אין תמונה זו מתאימה כל כך לתאור המדבר, שאין בה עצים אלא שיחי רתמים בלבד. ואולי הקרוב ביותר הוא להניח כנוסחת המקור: בִּנְשׁוּי רֹתֶם, ז"א ברתם נשכח, שלא קטף אותו אחר, ידליקו להם נר, וצ"ע. והשוה בתהל' לב א: אשרי נְשׂוּי פשע, שעקרו: נְשׁוּי, והשוה גם: כי יַשֶּׁה לך אלוה מעונך (איוב יא ו), וצ"ע.]

[2]) [גם בארמ' שבתרגומים שורתא (ת"י שמות יח כ; תרגי' איוב כג כז), ואמנם כנראה שאול מעבר'. מסתבר שאין לראות את המלה כקרובה אל שׁוּר במשמ' חומה אלא אל שֵׂר, שרשרת במשמ' טבעת ושלשלת, ועי' שֵׂר, הערות.]

בידם (תמיד ז ג). כהן גדול וכו' עומד בשורת הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו וכל העם אומ' לו אנו כפרתך והוא אומ' להם תתברכו מן השמים עומד בשורה לנחם את אחרים הסגן והכהן שעבר מגדולתו מימינו ואבל משמאלו (הוספתי סנה' ד ח, וכעין זה בבלי שם יט.). מלך ישראל אין עומד בשורה להתנחם ואין עומד בשורה לנחם אחרים (שם שם ב). לא יטמא להם במותם, במותם אין מטמא, אבל עומד הוא בהספד ובשורה (ספרי במד' כו). היו כולם שורה אחת, העומדין משום כבוד חייבין, משום אבל פטורין (ר' יודה, ירוש' ברכ' ג ב'. דרש ר"א בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה, וכי כרם היה שם, אלא אילו תלמידי חכמים שהיו עשויין שורות שורות ככרם (שם שם ד ו). אב בית דין שנכנס עושין לו שורות[1], רצה נכנס כזו, רצה נכנס כזו (שם בכורים ג ג). עומד הייתי בין אחי הכהנים בשורה והטיתי אזני כלפי כהן גדול (ר' טרפון, שם יומא ג ז). אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו יעשה שורת בני אדם ויפייסני, דכתיב ישור על אנשים[2] (רב שם ב"ק ח י). אין שורה פחותה מעשרה בני אדם (רבי יאשיה רבה, סנה' יט.). כיון שראוהו מלאכי השרת (לאברהם) אף הם קשרו הספד שורות שורות (מד"ר איכ' פתיח' א). — ובצרופים כגון ראשי שורות: ומודים שאם היו ראשי שורות מעורבין שהוא נותן פאה מאחת על הכל (פאה ג א). ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכיח (שם ו ג). — ובהשאלה לדברים מפשטים, שורת הדין, מדת הדין, קנה מדה צודק: עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו, שורת הדין אין העבד חיב כלום אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו (גיטי ד ד). המוכר פירות לחברו ואמר לו פירות שמכרתי לך טבלים הם וכו' שורת הדין אינו נאמן (תוספתי תרומ' ג א). — לפנים משורת הדין, במדת החסד ולא במדת הדין: ואת המעשה, זה שורת הדין, אשר יעשון, לפנים משורת הדין (מכיי יתרו מסכ' דעמלק ב, מא"ש, נט:). ועי' פנים, 5006. — ונהג כשורה, שלא כשורה: אילו העושה דבר שלא כשורתך שמא כתירין ערוה שלו (ירוש' יבמ' יג א). מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגין כשורה, עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל (ב"ב קלג:). אמר להם הקב"ה אתם עשיתם שלא כשורה אף אני אעשה שלא כשורה (מד"ר ברא' לח). וכשהסתיר פניו מהם מי אמרו לו שלא עשית כשורה (שם שם לו). ולינו ורחצו, אברהם מקדים רחיצה ללינה ולוט מקדים לינה לרחיצה וכו' ויש אומרים אף זה עשה כשורת (מד"ר ברא' נ). ולא יכול יוסף להתאפק וגומר, רבי חמא בר חנינא אמר לא עשה יוסף כשורה שאילו בעטו בו אחד מהם מיד היה מת, ר' שמואל בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה וכו' (שם שם צג). — קלקל את השורה, הטה משורת הצדק, מן הדרך הישרה: אהבה מקלקלת את השורת ושנאה מקלקלת את השורה (ר' שמעון בן יוחי, מד"ר. ברא' נה). — ובמהם"א: ושאלת ראובן שמכר חצר וכו' מה שורת הדין (תשו' הגאו' הרכבי כח). אמר אחד לחבירו כמה פחוד השלטון, אמר לו וכו' ובלבד שתהא שורתך טובה (והזהיר נו, לד). שלשה שנכנסו לבקר את החולה ויש מי שחולק בדבר יודיענו שורת הדין (ס' המערות לברצלוני, 87). וכשם שהרקיע עשוי שורות שורות שלכוכבים כך גן עדן עשויה שורות שורות שלצדיקים (מדה"ג ברא' ב ח, מרגליות, סא). היתה שורת פוגעת בחברתה (מדה"ג שם מז יז, שם, תשלא). — ואמר המשורר: פתאים חשבו סבלות להשוות עצי עדן בשורות הארנים (רסב"ג, עטה הוד, ביאליק-רבניצקי א, 97). כל אורחותם דין ושורה (ר"י אלנקאוה, בשם אבהי, מנוה"מ א, 5). קבע בשורה עתים לתורה (נסח מלבם, וכסטין I. 200). — °ושורה של אותיות בכתב או בדפוס, Zeile; ligne; line: ומה שנוהגים לכתוב י"ב שורות שבגט אור"ת משום דגט גימטריא י"ב (תוס' גיטי ב., ד"ה המביא). ורציתי שתחבר שתי שורות (עמנואל, מחב' כ, הברמן, 568). — °וביחוד בצורה שורותים, שתי שורות: ויכתוב שורותים אחת בכרסה ואחת

1) [בדפוס': שירוה.]

2) [בבבלי, יומא פז.: אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר ישור על אנשים וכו'.]

בגבה (ספר נר מצוה, מצוה סח). ואכתוב לכם שורותיים להליץ בעדי (ר' יצחק בר שלמה בן אבי ספולה, הקד' לפרושו על שיר השירים, מטמוני כתבים, לב). הוזקקתי אני החותם בסוף שורותיים להודיע להדרת אדוננו כי הנני באתי (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מַן, 288). שהראני אביו הקצין נר"ו שורתיים מעשה אצבעותיו בשולי היריעה (סו"ת חות יאיר קלג. אחרי דרישת השלום כמשפט לאוהבי שמו שורותים אלה להשמיע במרום קדשו איך הגיעו לידי דבריו הנעימים (סו"ת תורת חסד פרחייא ח). ואת נפשי הצלתי בשורותים אלו (שם יז). הרימותי ידי אל אדוני בשורותים אלו על המעשה שבא לידי וכו' (שם קד). אמרתי לכתוב שורותים אלו (סו"ת תורת אמת ששון, ויניציא סו, עו:). אמרתי ארוצה נא ואבשרה בתשורות שורותים ובאותיות זה מטה אהרן (פרח מטה אהרן כג, קא.). ע"כ יצאתי כהיום הזה בשורותיים הבזויות הללו להשמיע למרום קדושת מכ"ת (מכתב שנמי האר"י משנת שסג, בספר תעלומות חכמה ליש"ר מקנדיא). — *וי"ב שורות ככנוי לגט, נוהג בדבור.

שׁוֹרִי, ת"ז, — מתכונת השור: צורה שורית לשור במה שהוא שור וצורת העופות לעוף במה שהוא עוף (הגמ' הנפש, כו:).

שׁוּרֻק, שֻׁרֻק, ש"ז, — א) שם כולל לתנועה הנוצרת בקבוץ השפתים[1]) והמסמנת בנקוד הטברני על ידי ו בנקדה בתוכה, וּ, או בשלוש נקדות מתחת לאות, כתובות באלכסון משמאל לימין, כגון אֻ, בֻ ובנקוד הבבלי ו קטנה מעל לאות, ובארץ־ישראלי הקדום שתי נקדות זו על יד זו, כמו צירי טברני, מעל לאות: שם הנקודות קמצה פתחה צרי סגול חלם שרק חרק (דקד' הטעמ', 12). השביעי והוא שרק מקבץ את השפתים ושורק בהן למעלה (הוריות הקורא, דרנבורג, 56). ועשה לדוחק המשקל תשפוט ותשמור ותעבור אמר בשלשתן שרק אם אתה צריך עליה לדוחק בחרוזה (דונש, תשו' על רס"ג 108, עמ' 33). והוא שורק בפירוש, כמו לשמוע שריקות עדרים, לפי שכשאדם שורק בשפתיו ומשמיע קול נשמע כמו או (טעמי המקרא לר"י בן בלעם, 15). הפועל העתיד מאלה הפעלים בהנחת העין והשיבה וו נחה נסתרת מונע האות אשר לפניה בשורק ברוב המלים או בחולם במעוטם (ר"מ גיקטיליא, אותיות הנח והמשך לר"י חיוג, נוע, 34). השורק מורכב מן החול"ם ומן החיר"ק על כן היא נקודה בתוך הוא"ו בעבור היות החול"ם עליון והחיר"ק שפל ובמקום שאין שם וא"ו ישימו צורתו שלש נקודות וכו' ונקרא שור"ק מגזרה שָׁרְקוּ כי כן הוא ויש שיקראוהו קיבוץ פו"ם (ראב"ע, צחות, ב:—ג.). ואם אמר האומר למה אינו בשור"ק כמו עלי שור נשיב כי החולם והשור"ק יתחלפו (הוא, שפת יתר קמו, 38). השורק[1]) נעזב על שלש תכונות, יבוא אחריו המשוך ויבא אחריו הדגש והנח הנראה (ר"י א"ח, כוזרי ב פ). קמוץ גדול והוא קמ"ץ וקמוץ בינוני והוא חול"ם וקטן והוא שור"ק (שם שם). ושוללות בשורק בואו (ר"ש א"ח, פי' המלות הזרות). הרביעית או ושמה שורק (רד"ק, מכלול, קלו.). האשכנזים קוראים לקבוץ שפתים שלנו שורק (ראב"ד ליליאה א ט, ורשה, ל:). — ב) בספרי המדקדקים המאחרים, שם לתנועת וּ הארכה בלבד, המסמנת בוי"ו ונקדה בתוכה, בנגוד לקבוץ המשמש כשם לתנועה הקצרה ֻ.

1) [במשמעות כוללת זו שמש השם שׁוּרֻק או שֻׁרֻק, שֻׁרֶק, אצל ראשוני המדקדקים, ויש מן החדשים שמנקדים שֹׁרֶק, שְׁרָק, שׁוּרֵק. ואלה דברי ד' ילין (דקדוק הלשון העברית, 74): ר' יוסף קמחי בספרו ספר הזכרון (17), בהבדילו בין התנועות הגדולות והקטנות (הוא הראשון בשיטה זו בין המדקדקים), קבע את השם שורק לנקודה הבאה בתוך הוי"ו, ולסימן ֻ נתן את השם קבוץ שפתים. אך הרד"ק בנו קורא עדין לסימן ֻ בשם שורוק כאשר קראוהו המדקדקים הראשונים, ע"כ.]

שׁוֹרֵה, עי' ג. שׁוּר, א. שִׁיר, שָׁרָה, שֹׁרֶה.

שׁוּשׁ[2]), ש"ז, — שם צמח שעצו מתוק מאד, שורש : glycyrrhiza, Süssholz; liquorice

1) [בגוף הערבי (הירשפלד, 132): אלשורק.]

2) [ע"פ שושא במשמ' זו בארמ' שבתו"ם, שׁוּשׁ a) בערב', ועי' לֵו, Flora II, עמ' 435 וכו'.]

a) سوس

ה ש ו ש המתוק הוא גליקוראז (אסף הרופא, 41.) [1].

***שׁוֹשְׁבִין**[2], ש"ז, — א) מֵרֵעַ וחבר לחתן או לכלה המטפל בנשואיהם והמשתתף בסעודת החתונה, Bräutigamsfreund, Hochzeitsbeistand; garçon d'honneur; best man, bride's friend:

האוהב והשונא, אי זה הוא האוהב, זה שׁ ו שׁ ב י נ ו, והשונא, כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה (סנה' ג ה). שׁ ו שׁ ב י נ י ם וכל בני חופה מפיסין על מנותיהן (ר' שמעון ב' אלעזר, תוספתי שבת יז ד). ביהודה היו מעמידין שני שׁ ו שׁ ב י נ י ן, אחד משל בית חתן ואחד משל בית כלה, אף על פי כן לא היו מעמידין אלא לנישואין, ובגליל לא נהגו כן, ביהודה היו שני שׁ ו שׁ ב י נ י ן ישינים מקום שחתן וכלה ישינין, ובגליל לא נהגו כן (שם כתוב' א ד). שׁ ו שׁ ב י נ י ן וכל בני חופה פטורין מן הסוכה (בא בר זבדא, ירוש' סוכ' ב ה). ולא יעשה ישראל שׁ ו שׁ ב י ן לגוי משום לא תתחתן בם (ר' יוסי בר חנינה, שם ע"ז א ט). ויביאה אל האדם וכו' מלמד שנעשה הקב"ה שׁ ו שׁ ב י ן לאדם הראשון (ר' ירמיה בן אלעזר, ברכ' סא.). מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשתו לגרשה והיתה כתובתה מרובה, מה עשה, הלך וזימן את שׁ ו שׁ ב י נ י ו והאבילן והשקן שיכרן והשכיבן על מיטה אחת והביא לובן ביצה והטיל ביניהן וכו' (גיטי נז.). יכולה היא שתאמר תנו לי בעלי ואשמח עמו, הכא נמי נימא תנו לי שׁ ו שׁ ב י נ י ואשמח עמו (בשם שמואל, ב"ב קמד:-קמה.). פעם אחת נעשה הקב"ה שׁ ו שׁ ב י ן לאדם, מכאן ואילך אדם קונה שׁ ו שׁ ב י ן לעצמו שנ' עצם מעצמי ובשר מבשרי [1] (אדר"נ ד). מיכאל וגבריאל הם היו שׁ ו שׁ ב י נ י ן של אדם הראשון (ר' יהודה ב"ר סימון, מד"ר בראש' ח). למלך שהיה משיא בתו ונמצא בּ שׁ ו שׁ ב י נ ה דבר של שמצא[2], אמר המלך אם הורגו אני עכשיו אני מערבב שמחת בתי וכו' (שם ויקר' כ). שני לוחות העדות, כנגד שמים וארץ, כנגד חתן וכלה, כנגד

---

1) [במלונים מובאת כמלה עברית הצורה שׁ ו שׁ ט או שׁ ו שׁ ט א במשמ' שומר דֻבים, מנהיג דב וכדומה, על פי המאמר במד"ר ויקרא ה: משל לשושטה (נ"א לשושיטה) של דוב שאכל סדורים של דוב, אמר המלך הואיל והוא אוכל סדורים של דוב תאכלנו הדוב, ע"כ. ואולם אין כאן מלה עברית ואין הכונה כאן כלל לאדם, אלא שושיט היא המלה היוני' σύσσιτος, ה א ו כ ל עם חברו יחד (עד כאן ראה זאת גם ר"ב מוספיא, ועי' בערוך השלם, ערך שישיטא) והכונה כאן לחיה או בהמה אחרת, האוכלת יחד עם הדב, והיא שאכלה מה שהיה סדור בשביל הדב.]

2) [בהוראה זו של מרע החתן, המטפל בחֻפה (עי' גם בהערתו של ל. לֵו, Graphische Requisiten, עמ' 202 ובדברי א. גיגר הנזכרים שם) ובסעודת החתונה באה המלה שושבין, שושבינא גם בארמ' שבתו"ם ובסור', אף בת"י בספור חג'גת שמשון בשופט' יד כ ובפשיטתא שם פס' יא ועוד, וכן גם כתרגום של רֵעֶה ש"ב יה לז; מ"א ד ה, ובשמוש דומה בת"י דבר' לב נ (זמין ליה שושביני וכו' ובעו שושביני למיכרך ריפתא) והיא המלה האשור' סוּסַפִּינֻ, שׁוּסַפִּינֻ או שׁוּסַבִּינֻ, שהחוקרים ראו בה ראשונה לשין פקידות, עד שהכרה וחותה במלת שושבין, שושבינא בעבר' ובארמ'. את חלופי ס—ש במלה באשור' יש לבאר מתוך הבדלי מבטא בין אשור ובבל (עי' בערך ש עמ' 6777 על כך), ואפשר שעקרה בצורת שפעל מן ישב (באשור' שׁוּשֻׁב) ככנוי לאיש המושיב חתן וכלה בחפתם או בביתם, והשוה בעבר' בפרט את לשון הכתיב: מ ו שׁ י ב י עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה (תהלי קיג ט). את משמ' המלה בסור' מגדיר המלונאי בר בהלול, כרך ב, עמ' 1590 במלים: שושבינא אלשושבין אלקרין, ואיך זכרנא אלעגאהן והם אלטבח'ון ואלקימון עלי אלאכלין פי אלאעראס, ובעבר': שושבינא הוא החבר והידיד, וכמו שהזכרנו: המחזר (בשביל החתן) על אשה, והם המבשלים והנצבים על האוכלים בחתונה, ע"כ.

בתו"ם באה על יד שושבין, שושבינא והמונח המפשט שושבינות, שושבינותא, גם בארמ' צורת הנקבה שושבינתא (קדוש' פא.), כנראה במשמ' הכלה אשר פלוני משמש לה שושבין. לעמת זאת אין שושבינה במשמ' רעית הכלה במקורות שבתו"ם. מן הארמ' והסור' עברה המלה (עי' ברוקלמן, מלון סורי מהד' 2 למלה) בצורה שַׁבִּינ a) גם לערב' באותה משמ', ובדבור היום גם בהוראת סנדק, וכן בנק' שַׁבִּינַה b) באותן המשמ'. על התפתחות נוספת של המלה בעבר' ובלועזית עי' בהערות שאחר זו.]

1) [עי' גם מדה"ג בראש' ב כב, מרגליות, פח.]

2) במד"ר במד' ב: ונמצא בשושבין שלה דבר של לוגמיא. בתנחומא בובר אחרי, לב: בשושבינו שלו דבר זוהמא (ומעין זה בילק"ש שמיני תקכה); בפסיק' ר"ב אחרי, קעג: בשושבין שלו דבר שלא זינומיא.]

---

a) شبين b) شبينة

שני שושבינין, כנגד העולם הזה והעולם הבא (תנחומא בובר מסח יב, 112; וכעין זה תנחו' הרגיל עז, תנחו' עקב י). ויצא משה למחנה ישראל והיה מעורר אותם משינתם אמר להם עמדו משינתכם כבר בא החתן ומבקש את הכלה להכניסה לחופה וממתין לה כדי ליתן להם את התורה, בא השושבין והוציא את הכלה כאדם שעושה שושבינות לחבירו שנאמ' ויוצא משה את העם לקראת האלהים וגו' והחתן יוצא לקראת הכלה ליתן להם את התורה שנאמר אלהים בצאתך לפני עמך (ר' חנינא, פדר"א מא). — ב) ידיד של אשת המלך, הדואג לה גם אחרי חתונתה[1]: למלך שהיה מכה לאשתו, אמר לו שושבינה עד מתי אתה מכה אותה (מד"ר שמות לא). למלך שקדש מטרונה וכו' עם שהיתה משחקת עם אוהבה אבדה את ב' המרגליות שנתן לה המלך, כיון שידע המלך שאבדה אותן טרדה מביתו, בא לו שושבינה לפיים למלך, אמר אדוני המלך אימתי אתה מוצא משובחת ונאה

[1]) [במשמ' זו של האיש המטפל באשה גם אחרי חתונתה בדברים שבינה ובין בעלה, אין המלה באה בת"ם לגבי אדם מישראל, אלא רק באותם מדרשים המביאים משל למלך, אשר רבם נאספו גם בספרו של א. ציגלר, D. Königsgleichnisse d. Midrasch beleuchtet durch d. römische Kaiserzeit, עמ' 336 וכו', וכן CXXII וכו', המשקפים מנהגים שנהגו ברומי בתקופת חז"ל, ועל פי המדרשים באה המלה בשמוש זר שוב בלשון הקבלה (עי' בדוגמאות לקמן). מנהג מעין זה, שהיה לאשת אצילים צעירה באיטליה ידיד, שעל תפקידו התנה אף בתעודות הנשואים, שלוה את האשה בצאתה לכנסיה ולנשפים, ידוע מתקופה מאוחרת, מסוף ימי הבינים וראשית הזמן החדש, וידיד זה של האשה נקרא בשם Cicisbéo (מכאן בצרפתית Cicisbée, Sigisbée) והמנהג גם בלשונות אחרות, Cicisbeat, Cicisbeism(us), בשם שלא התבאר בבאור מסתבר. אך אין ספק כי היו אלה יהודי איטליה שקראו ראשונה לאיש כזה במלה העברית שושבין ומכאן בפי האיטלקים Cicisbeo במבטא c (ז"א טש) במקום ש, שאיננה באיטלקית, ובסיום o, ברבוי i, כרגיל בלשון זו. וכנראה יש לבאר אף את הולדו של כל המנהג המוזר הזה מתוך נוהג זה המקים במדרשי חז"ל ובלשון הקבלה, שהשושבין שטפל בכלה בשעת חפתה המשיך לדאג לה ולטפל בה גם אחרי כן, באחראי לזווג זה שהוא בצע אותו.]

כמותה (ר"ש בשם ריב"ל, שם שם מד). למלך שנטל אשה וכתב לה כתובה ונתנה ביד השושבין[1], לאחר ימים יצא עליה שם רע, מה עשה השושבין קרע את הכתובה אמר מוטב שתהא נידונת כפנויה ולא כאשת איש (שם שם מו, וכעין זה תנחו' עקב יא). למלך שנשא את האשה וכתב לה גמיסקום משלו, לאחר ימים קלקלה וטרדה מביתו, בא שושבינה וריצה אותה למלך, אמר המלך לשושבין הרי נתרציתי לה וכו' (שם שם מז). למלך שנטל אשה ראשונה ולא כתב לה כתובה, גירשה ולא כתב לה גט, כך לשנייה ולשלישית ולא היה כותב להם כתובה ולא גט, ראה ענייה יתומה בת אבות, ביקש ליטול אותה, אמר לו שושבינה[2] אל תנהג בה כראשונות וכו' (שם במדב' א). למלך שנכנס לביתו וראה לאשתו מנשקת לסרים, אמר לשושבינה מגרשה אני וכו' אמר לו מארי למה וכו' (שם שם ג; פסיק' רב' יא, מו.). למלך שנטל אשה היה או' אין נאה הימנה, אין משובחת הימנה, אין מיושבת הימנה, נכנס שושבינת לבית, ראה איתה מנוולת וכו' אמר השושבין אם כשהיא מנוולת כך הוא משבחה, אלו היתה מתוקנת על אחת כמה וכמה (שם שם). לשושבין בתו של מלך שהיו עדותיה בידו, עמד אחד מן המסובין וקלל את השושבין ואמר לא היו בתולים לבתו של מלך, עמד השושבין כנגד המלך ואמר לו אם אין אתה תובע בנפקין שלך ואין אתה מוציא את זה והורגו בפני הכל אף אני אומר בודאי שלא נמצאו בתולים לבתו של מלך, אמר המלך מוטב לי להרוג את זה ולא יוציא השושבין שם רע על בתי (שם שם יא, וכעין זה תנחומא קרח כב, תנחומא בובר הוספה לפרשת קרח, 96). למלך שנשא אשה והיה לה שושבין, בכל זמן שהמלך כועס על אשתו השושבין מפיים ומתרצה המלך לאשתו, בא השושבין למות התחיל מבקש מן המלך בבקשה ממך תן דעתך על אשתך (שם שם כא). למלך שכעס על אשתו, טרפת

[1]) [כעין זה מד"ר שמות מג, ושם: הסרסור; אדר"נ ב: שליח.]

[2]) [כך צ"ל ולא: לשושבינו כגרסת הדפוסים, שהשתבשה מתוך הקצור א"ל שושבינ'.]

והוציאה מביתו, שמעו בו השושבינין, הלכו אצל המלך ואמרו לו הא מרי כך אדם עושה לאשתו, מה עשתה לך (שם דברי ח; ילק"ש שלב). למלך שנשא אשה וכו' ודבניסה לביתו, ראה אותה המלך שוחקת לעבד אחד משלו, כעס עליה והוציאה, בא שושבינה אצלו ואמר לו וכו' (שם שם ג). למלך שמכה את אשתו, אמר לו שושבינה וכו' (תנחו' משפטים יח). למלך שהלך למדינת הים והניח אשתו [1]) עם השפחות ומתוך שהיתה עמהם יצא עליה שם רע, שמע המלך ובא ובקש להורגה, שמע שושבינה עמד וקרע כתובתה אמר אם יאמר המלך כך וכך עשתה אשתי נאמר לו עדין אינה אשתך, בדק המלך אחריה ולא מצא בה ערות דבר וכו' מיד נתרצה לה, א"ל שושבינה מרי עשה לה כתובה אחרת וכו' (שם תשא ל). למלך שהיתה לו מטרונת וכו' פעם אחת כעס עליה המלך וכו' שושבינה שהיה שם עומד כיון שראה כן מיד בא אצל המלך וכו' (פסיק' כב', ותאמר ציון, קמד., וכעין זה ילק"ש ב, רלב, תע). — ובפהם"א: וכיון שיגיע יום כניסתה לחופה יבא ההתן בלילי אותו היום הוא ושושביניו אל בית אביה ומובילין אותה היא עם קרובותיה וקרוביה עמה בדברי שמחות והלל (תשו' הגאו' הרכבי סה). וחמשת כוכבי אל כשושבינים משוררים בקול המלה (עמנואל, מחב' כז, הברמן, 761). וישמחו עמו (עם החתן) כל שושביניו ורעיו ונאמניו (זכריה בן סעדיה, ספר המוסר ח). — ובקבלה, במשמעות מתַוך בין אשה לבעלה [2]): והיות המלכות תחת יסוד היא מוכרחה בי היא מקבלת ממנו, והיא השושבין בינה ובין בעלה (ר"מ קורדובירו, בתורת הקבלה של ר"מ קורדובירו לפ. א. הורודצקי, לח). כי השושבין אשר היה בינה (בין הלילית) ובין בעלה יאכל סם

1) [רש"י שמות לד א, בספרו את דברי המדרש, כותב: ארוסתו, בלי ספק משום שקשה היה לו ענין השושבין באשה נשואה. אך המדרש מדבר בפרוש על אשת המלך, שהיתה לה כתובה, והשושבין קורע אותה כדי שיוכל לאמר כי עדין אינה אשתו.]

2) [על יסוד שמוש המלה במדרשים הנזכרים לעיל. ולפי זה גם שושבינות, מעשה המתַוך בין אשה לבעלה, ע' שושבִינות.]

המות לעתיד לבא ע"י שר הגבורה (נפתלי בר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער קרית ארבע יד, פד.). — ואמר הפיטן: זמן אבי כלה שושבין בחור מורם מעם, וזהר אפריון חפה בענני נועם (ר"ל בר כלונן, אי זה מקום, אזהרות). זה חתן יקיפוהו שושביניו (שמעון הגדול, מלכות סוכן, מחז' ויטרי תסד). וישמח כחתן בתוך שושביניו (ענה עמך אלי, סליחי לאשמרת בקר, סדור אר"ל, תקעה.). — ואמר המשורר: באו וראו הוד חתן והוד ששביניו סביבו (ר"י הלוי, באו וראו, זמורה ב, 76). שושבינים בואו נחזה הוד רעיה (ר"ש שבזי, שושבינים, שירי סימן, 205) [1]).

***שׁוֹשְׁבִינָה** [2]), ש"נ, — רעית הכלה, Brautjungfer; demoiselle d'honneur; best girl:

ויברך את החתן ואת הכלה ואת השושבינים ואת השושבינות (מחזור ויטרי, 602). וריעי החתן דהיינו השושבינים שמחים וטובי לב ומרקדים במחולות עם השושבינות עד עת מנחת ערב (ספר אגריון עשה לו, פרק כח, בספר קאיזרלינג על היהודים בפורטוגל).

***שׁוֹשְׁבִינוּת**, ש"נ, — מעשה השושבין לחתן או לכלה, הקצבת מתנות השושבינים לחתן או לכלה: האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב חזרה שושבינות חזרה לאמצע, שהשושבינות נגבית בבית דין (ב"ב ע ד). מעשר עני אין פורעין הימנו מלות וכו' ואין עושין ממנו שושבינות (תוספת' פאה ד טו). אחד שביעית ואחד מעשר שיני אין פורעין מהן מלוה וכו' ואין עושין בהן שושבינות (שם שביע' ז ט). שילח האב שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת בעיניה, נשתלחה לאב שושבינות כשהיא נגבית נגבית מן האמצע (שם ב"ב י ז). השושבינות

1) [המלה באה בתעודות צרפתיות של יהודי אויניון, כפי שד"ר בצלאל רות מעיר לעורך, גם בתעתיק susvins במשמ' שבמשנה.]

2) [כאמור לעיל בהערות, אין שמוש המלה במשמ' זו בתו"ם.]

אין בהן משום רבית, חמשה דברים נאמרו בשושבינות אין בה משום רבית וחוזרת בעיניה וכו' (שם שם ח). עשה עמו שושבינות בפומבי ומבקש שיעשה עמו בצינעה יכ׳ל לומר לו כדרך שעשית עמי בפומבי אף אני אעשה עמך בפומבי, עשה עמו שושבינות בבתולה ומבקש שיעשה עמו באלמנה יכול לומר לו בבתולה אני עושה עמך כדרך שעשיתה עמי בבתולה, עשה עמו שושבינות בשתי נשים ומבקש שיעשה עמו באשה אחת יכול לומר לו לכשתינשא באשה אחרת אביא לך בשנייה (שם שם ט). ויביאה אל האדם. אמר ר' ירמיה בן אלעזר מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם הראשון, מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזיר גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו (ברכי סא.). ויביאה אל האדם, מלמד שעשה הקב"ה שושבינות לאדם הראשון (עירוב' יח:). שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו, נשתלחה לאביו שושבינות כשהיא הוזרת חוזרת מן האמצע (ב"ב קמד:). חמשה דברים נאמרו בשושבינות, נגבית בבית דין וחוזרת בעונתה וכו' (ת"כ, שם קמה.). — ובמהס"א: בא השושבין והוציא את הכלה כאדם שעושה שושבינות לחבירו (פדר"א מח). איני עושה עמך שושבינות אלא אם אשמח עמך שמחה גדולה כדרך ששמחת בי (סו"ת מהר"י מינאמ לו). ולקנות סנדקאות ושושבינות (פלא יועץ, דרך לדקה, רלא). — *ובקבלה, מעשה השושבין המתוך בין אשה לבעלה: והתנין העור הזה עושה שושבינות בין סמאל ולילית (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער קרית ארבע יג, פד.).

שׁוֹשַׁן, שׁוֹשַׁן, ש"ז, בהפסק שׁוֹשָׁן, מ"ר שׁוֹשַׁנִּים, שֹׁשַׁנִּים, — שם לצמח ופרח, ובמיוחד לצמח הפיפיאור (cyperus papyrus), לעליו ולכותרת הפרחים שעליו[1]: וכתרת אשר על ראש העמודים מעשה שׁוֹשַׁן באולם (מ"א ז יט). ועל ראש העמודים מעשה שׁוֹשָׁן (שם שם כב). ועביו טפח ושפתו כמעשה כוס פרח שׁוֹשָׁן (שם שם כו). למנצח על שֹׁשַׁנִּים (תהלי מה א; סט א). למנצח על שׁוּשַׁן עדות (שם ס

[1]) [מתרגמי המקרא (עי' בהערות שאחרי זו) ומפרשיו הביעו דעות שונות על זהוי הצמח הנקרא שושן, שושנה במקרא, גם לפי שמושם של שמות קרובים במצרית ובשפ׳ת השמיות, אשר אמנם בחלקם השפעו מלשון המקרא ומן המליצות שבעברית החדשה. רב החוקרים החדשים (עי' בדברי לֹו Flora בכמה מקומות) ראו במלה העבר' ובארמ' וסור' שושנתא את מיני ה־lilia (כרב שמושה של שׁוּשַׁן או שִׁושַׁן [a]) בערב' הספרותית והמדברת), אחרים את הלֹט (lotus) וגם את ה־ranunculus asiaticus (Spoor, AJSL 22, 298) כהוראת ש(ש)ן במצרית, שוֹשֶׁן בקופטית, בעוד שפרשנים עברים, על פי השמוש של שושנה של ורד בתו"מ, ראו בשושנים את הורד (rosa), גם משום שהיה פרח יפה זה ידוע להם ביותר ולא מצאו זהוי נאה ממנו לשושנה שבמקרא. סופרים יוניים מאחרים מזכירים מלה σοῦσον (עי' F. Lewy, Fremdw. 48) במשמ' lilia, שאינה מצויה בשמוש יוני ספרותי, ושאולי שאולה היא משמית. ואמנם היו גם מן החוקרים (עי' במלונם של גזניוס־בוהל מהד' 16–17 למלה), שחשבו כי שמש השם שושן בכנוי כולל לכמה צמחים, כדרך הלשון העממית בכל העולם. ואולם יש לשים לב לכך, שאין כונת הכתוב בדברו על השושנים לפרח יוצא מן הכלל ביפיו, ואין דברי הרעיה בשה"ש „אני חבצלת השרון שושנת העמקים" אלא דברי ענוה, לומר: אין אני אלא כצמחים רגילים אלו, ואך בתשובה לכך עונה דודה: אמנם אינך אלא שושנה, אבל כשושנה העומדת בין החוחים, בין צמחי קוצים, שאין בהם כל יפי וכ׳ תועלת. ומצד אחר העיר העורך (לשוננו טז, 253, ואחר כך הלשון והספר ב, 31) על כך, שאין לבאר את שמוש המלה בכותרות המזמורים בצרופים כגון: על שושנים, על שושן עדות, על שושנים עדות, אלא אם כן שמשו שושנים אלו הסר כתיבה; והרי באשור' שִׁישַׁנ, שִׁישַׁנ (עי' Holma, Kl. Beitr. z. assyr. Lexikon עמ' 87, ברוקלמן, מלון סורי מהד' 2, עמ' 775) וכן בסור' שישנא הוא מין קנה וסוף, וביתר דיוק קנה הגומא, פיפיאור (papyrus), שעליו שמשו חמר הכתיבה הרגיל והחשוב ביותר בתקופת המלכים בישראל. ועל כך מוסיף העורך הערה זו: כמובן היה אפשר לחשב, שלא בכל מקום שושן, שושנה הוא אותו צמח, ושנתערבבו כאן שני שמות. אבל למעשה אין זה מסתבר. הוראה זו של הצמח cyperus papyrus מתאימה במקרא בכל מקום. כי צמח זה, קנה הפפירוס הגבוה, עם כותרת העלים והפרחים בראשו, דומה לעמוד בעל כותרת ומצטין ביפי רב. מיפיו התרשם חוקר הצמחיה האפריקנית ג. שוינפורט (G. Schweinfurt) עד כדי

[a]) سوسن

ח). למנצח אל שֹשַׁנִּים (סס פ ח). דודי לי ואני לו הרעה בַּשׁוֹשַׁנִּים (סה״ס ב יו). שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה הרעים בַּשּׁוֹשַׁנִּים (סס ד ה). שפתותיו שׁוֹשַׁנִּים (סס ה יג). אני לדודי ודודי לי הרעה בַּשּׁוֹשַׁנִּים (סס ו ג). בטנך ערמת חטים סוגה בַּשּׁוֹשַׁנִּים (סס ז ג). ועי' שׁוֹשַׁנָּה. — ובתו״ט, במשמ' פרח בכלל [1]), Blume; fleur; flower: תינוק שנמצא בצד בית הקברות והשושנים בידו: אין השושנים אלא במקום הטומאה טהור (טהר' ג ז). למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות, זהו שאמר הכתוב דודי ירד לגנו וגו' וללקוט שושנים וכו' ובני קרח שהיו שושנים נלקטו מבין הקוצים וכו' למלך שנכנס למדינה וכו' יצאו ואמרו להם אין המלך מבקש מכם אלא עטרה של שושנים וכו' כך היו בני קרח ועדתו וכו' אמר להן הקב״ה וכו' מה אני מבקש שושנים אמרו בני קרח אנו שושנים וכו' (מדרש תהלים מה ח). בני קרח הלכו עם אביהם, בלעה הארץ לקרח, ובניו שעשו תשובה נעשו נביאים שושנים (סס סס ה). — ובסהמ״א: ושושן השפתים וכרד השנים (עמנואל, מחב' עז, הברמן, 430). נטלה פטותו והוא העץ שהשושן שבראשו פורח בו פסול (סלבוש או״ח תרמח ז). — ואמר המשורר: באו לגנתי ושושנים ריחם כריח מר דרור בצרו (ר״ש הנגיד,

כך, שהוא אומר: 'עיני לא יכלה לשבע ממראה הצורות הנפלאות האלה' (מובא אצל ע. לו, פלורה א, 560). ובודאי נאה לקרא לצמח זה, הגדל בעמקים על יד הנהר ובתוכו: שושנת העמקים, ולהשוות לעמת צמח יפה וגבה זה את החוחים (כשושנה — בין החוחים) הדלים, כהשואת עץ התפוח לעמת עצי היער. המלה שישנא היתה ידועה גם בארמית של יהודים ושמשה שם עצם פרטי (כגון רב דימי בר שישנא). אפשר, שעקר הוראת השם שושן, שישן, קרובה היא לזו של שושה, קוצת הראש, שערות הראש, בערבית המדוברת בארץ ישראל ובסוריה, אף בצירוף אבו־שושה, בעל הקוצה, קְוֻּץ; למעשה דומה עמוד עם שושן שבכתרתו לבעל שערות, בעל בלורית. על השם פפירוס ומקורו העברי עי' בספר העורך, הלשון והספר א, 411 וכו'. אפשר שגם המלה היונית σχοῖνος, קנה וסוף, שמקורה הלשוני לא הברר, שאולה היא מן השמית שישן, שושן.]

1) [ועי' שושנה.]

הנס ימי, בן תהלים, הברמן ג, 86). שושן עלי סעיף כמו צמרת (רשב״ג, סוסן, ביאליק-רבניצקי, 199). או תפרשי צצים נחשים ישבו בינות הדסיך ושושניך (רמב״ע, תבל תכי, ברודי, קכא). ורמונים בגן שושן ואבן בראשי משמרות בשם תפושים (הוא, הרי״ז מר, סס, קס). רוה צמאך כל ימי שושן במזרק יין וכום (הוא, הענק א, סס סח). צואר עפר ולחי שושן על עמוד משיש נצב (סס ב, סס סלה). קטף שושן לחי עפרה (סס ד, סס, סמד). ועקרבים סביב שושן לחיהם (סס סס, סמו). לחיה כשושן (סס סס, סמט). כשושנים דרים בין הדרדרים (ר״י הלוי, מבחר כזרים, זמורה י, 75). אם גולה לבנת מאור שמש או מעלי שושן מאספת (הוא, סלמה בהוד, סס, 203). שושן עמקים והדס שרון (הוא, עפר אסר, סס, 243). שושן חסדים וחבצלת (הוא, סוסן חסדים, סס, 368). לחיו לא בשושן יחד (הוא, עפר בין, סס, 375). ורד ושושן נזרעו כלאים (הוא, את לי, סס ו, 419). פרח בין באשים ססדר ושושן בין קוץ ודרדר (הוא, מי כמוך, סס ז, 95). מצא שושן בין דרדר (ראב״ע, אספרה בעד, איגר 231). חמודו כשושן פרח (הוא, אמוני לבב, סס 233). לקט שושן לחי עפרה (עמנואל, לקט סוסן, מחב' ז, הברמן, 56). עפרה בשושן הוד ונוי סוגת (הוא, אפקד לבא, סס יז, סס, 451). שכלי הביא גיל אל לבי יום שושן בינתי פרח (משה דרעי, סכלי הביא, לקו״ק ענ). — ובהשאלה, שושן, שושנים במשמ' ישראל שנמשלו בכתובים לשושנים, ואמר הפיטן: שושן עמק איומה (ר״א קליר, סוסן עמק, קרובץ מוסף יוה״כ). ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים (מרדכי, מעוז צור, לחנוכה).

שׁוֹשַׁנָּה [1]), ש״נ, כמ' שׁוֹשַׁנַּת, מ״ר שׁוֹשַׁנִּים, שֹׁשַׁנִּים, — כמו שׁוֹשַׁן: אהיה כטל לישראל יפרח כַּשּׁוֹשַׁנָּה ויך שרשיו כלבנון (הוש' יד ו). אני חבצלת השרון שׁוֹשַׁנַּת העמקים, כְּשׁוֹשַׁנָּה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות (סה״ש ב א—ב). ושפתו כמעשה שפת כום פרח שׁוֹשַׁנָּה (דהי״ב ד ה). — מ״ר שׁוֹשַׁנִּים עי' שׁוֹשָׁן. — ובתו״מ במשמ' פרח בכלל, ועל כן גם בצרופים כגון שושנת של ורד וכדו', Blume; fleur;

1) [ובמ״ר רק שושנים, ועי' שׁוֹשַׁן, הערה.]

flower: כשושנה בין החוחים וכו׳ מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללוקטה כך היתה גאולתן של ישראל (מד״ר ויקרי כג). בא המלך והציץ בפרדס וכו׳ וראה בו שושנה אחת של ורד, נטלה והריח בה ושבת נפשו עליה, אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס (רבי עזריה בשם ר׳ יהודה ב״ר סימון, שם שם). מה שושנה זו אינה אלא לריח וכו׳ מה שושנה זו עולה על שולחנן של מלכים וכו׳ מה שושנת זו מתוקנת לשבתות וימים טובים וכו׳ (רבי אבין, שם שם). — *ובמשל לדם הנדה: הוא בא לזקק לה והיא אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי ופורש ממנה מיד (מד״ר שה״ש, שרכך). — *ושושנת המלך[1], שושנת כרמל, שושנת העמקים[2], שושנת ההרים במשמ׳ זו: הארום והקיסום ושושנת המלך וכל (מיני) זרעים אינן כלאים בכרם (כלאי׳ ה ח). ושושנת המלך, קרינטון (ירוש׳ שם שם). אי זהו ירקרק שבירוקים, ר׳ לעזר או׳ כשעוה וכשושנת כרמל (שם סוכ׳ ג ו). שושנת העמקים אינה כמושה ושושנת ההרים כמושה (מדרש שה״ש ב, גרינהוט, יח:). — ובהשאלה, *שושנה של מסמר, כותרת המסמר שבראשה, Nagelkrone, — kopf; tête de clou; nail-head: שהמסמר של ברזל שיש לו שושנה אעפ״י שקשה נוח הוא ליעקר (מד״ר במדי יד). והמסמר שיש לו שושנה נוח לשלוף (שם שם). — *ושושנה של אתרוג, פטמתו: ניטלה פיטמתו, תמן אמרין שושנתו (ירוש׳ סוכה ג ו). — ובספה״א: יתן הרופא שבר פרי התותים וכו׳ או מימי השושנה (שבתי דונולו). השושנה הנקראת בערב׳ סיסאן (אבודרהם, הלכות ברכ׳, קיז.). — ואמר הפיטן: ותחת חרול וקימוש שושנתי החדיק (רסע״ג, אני נתקתי, סדור רסע״ג, תיז). כחזוית על דדו ונקבים החסרים מכל דבר, שושנתו קייצת בו ודמותו הדור כמדובר (אדבעה מינים בלולב, פזמונים של סכות, סדור מנהג ארם צובה, תשלח.). — *ושושנה בהשאלה בכנוי לכנסת ישראל: ביום ראש השנה בחר בשושנה (סדור רסע״ג, תכז).

[1]) [וכן בארמ׳ ובסור׳ שושנת מלכא (תרגום בן סירא כ).]

[2]) [על פי הבנה זו במקרא.]

אחדת יום זה בשנה, תרופה וצרי שמתו לשושנת (משלם בר קלונימוס, אחדת, קרובי יוה״כ). שושנת יעקב צהלה ושמחה (שושנת יעקב, פיוט לפורים). — *וברפואה, מחלה הנקראת שושנה, rosa (רשימת הרפואות של ספר רפואת העם, אגרות החכמה). — *שושנת הרוחות, ציור בדמות פרח ועליו המראה את כווני רוחות השמים, Windrose; rose des vents; compas-card, נוהג בספרות.

*שׁוֹשָׁף[1], ש״ז, — מעיל, ואמר המשורר: שבלי אזי התעטף כשושף (ר״מ עזי, לבי לחכמה, ש כי חימן, אידלזון-טורטשינר, 197).

שׁוּת, עי׳ שִׁית, שָׁתַת.

שֻׁתָּף, שֻׁתָּף[2], ש״ז, — חבר לאחר בקנין או בפעולה, Teilhaber; associé; partner (in business): השותפין שתרמו זה אחר זה ר׳ עקיבא אומר תרומת שניהם תרומה, וחכמים אומרים תרומת הראשון תרומה (תרומ׳ ג ג). בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אינם צריכים לערב, לזה ביין ולזה בשמן צריכים לערב (ערוב׳ ו ה). האחין השותפין שהיו אוכלין על שולחן אביהם וישנים בבתיהם צריכין עירוב לכל אחד ואחד (שם שם ז). עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן (פסח׳ ח א). השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר (נדרי׳ ה א). טוב שברופאים לגיהנום, והכשר שבטבחים שותפו של עמלק (ר׳ יהודה בשם אבא גוריא, קדוש׳ ד יד). בור של שני שותפין עבר עליו הראשון ולא כסהו

[1]) [ע״פ הארמ׳ שושיפא.]

[2]) [המלה נמצאת בצורה שֻׁתָּפוּ במשמ׳ חבר באשור׳, ונמצאת בכעבר׳ ובארמ׳ בצורה שׁוּתָּפָא, בנק׳ שֻׁתָּפָתָא באותה משמ׳ בסור׳, ומכאן בסור׳ גם השם המפשט שֻׁתָּפוּתָא, הפעל שַׁתֵּף, אשתַּתַּף וכו׳, אך במסרת היהודית (עי׳ פורס, לשון חכמים, עמ׳ 125) שׁוּתָּף בשורק ובסימן הרפה (קפיא) מעל לתי״ו, וכן נכון יותר, ולא שֻׁתָּף, כבמסרת הדבור המאחרת. ואמנם נגזר מן השם פעל, שצורתו בעבר׳ שִׁתֵּף (ולא שַׁתַּף, כבסור׳), ועי׳ שם.]

והשני ולא כסהו השני חיב (ב"ק ה ו). השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע (ב"ב א א). האומנין והשותפין והאריסין והאפוטרופין אין להם חזקה (שם ג ג). לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין (שם שם ז). הצבור והשותפים אינן עושין תמורה (תמורה א ו). שני שותפים שחלקו אחד נטל עשרה ואחד נטל תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסורין (שם ו ג). מטה שנגנב חציה או אבד חציה או חלקוה אחין או שותפין טהורה (כלים יח ט). ישראל וגוי שהיו שותפין בקמה חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור (תוספתי פאה ב ט). שותף כל זמן ששותף (שם כתובי ט ג). אם אמר לו בשליש את שותף לי והשליש עשוי לך בבטלה מותר (שם ב"מ ד יא). המוכר שדה לחבירו ואמר לו על מנת שאהא בה ארים, על מנת שאהא בה שותף וכו' מותר (ירוש' ב"מ ה ג). שותף שירד ונטע כנוטע ברשות (שם ב"ב ג ה). שותף ליסטים כליסטים (רבי יוחנן בן זכאי, שם ק:הי א ד). כיון שעשאה שותף בין הבנים אבדה כתובתה (ב"ב קלב:). אדם נברא בערב שבת וכו' שלא יהו צדוקים אומרים שותף היה לו להקב"ה במעשה בראשית (ת"כ, סנה' לח.). שלשה שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו (ת"כ, נדה לא.). מי היה שותף עמי בברייתו של עולם (מד"ר בראש' ג). כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף (שם שם לט). — ואמר בן סירא: על חשבון חובר (כשולי הספר: שותף) וארח ועל מחלקות נחלה ויש (ב"ס גניזה מב ג). — ובסהמ"א: השם ית' בורא העולמים אין שותף לו ולא חבר (אבוקהל דונש בן תמים, פי' יצירה כח). כל זמן שישראל בירידה כביכול הקב"ה שותף עמהם בירידה (בראשית רבתי מו ד, אלבק, 222). הנח לי החצר השותף ואתן לך שכירות כפי חלק המגיע ממנו (טוחו"מ סוכר סעז ב). השותפין שבאין להשתתף אין השתתף נגמר בדיבור (לבוש, סוחפין קעו). טענו עדין שותפי אתה נשאר לי אצלך כך וכך וזה אומר כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום או לא היית שותפי מעולם (טו"ע חו"מ שבועה לג). — ופתגם: קדרה של שותפים לא קרה ולא חמה (ע"פ החרמי ערוב' ג.). ועי' שָׁתַף.

***שׁוּתָפוּת,** שֻׁתָּפוּת, ש"נ, — חברות, יחס השותפים זה לזה, עסק ששנים או יותר שותפים בו: מכרו חוץ מאחד ממאה שבו או שהיתה לו בו שותפות (ב"ק ז ה) שותף כל זמן ששותף, יוצא משותפותו הרי הוא כאחד מכל אדם (תוספתי כתובי ט ג). ישראל וגוי שלקחו מקח בשותפות (שם ע"ז ג יז). לקרב כליל אינה יכולה מפני שותפות' של אשה, לאכל אינה יכולה מפני שותפותו של איש (ירוש' סוטי ג א). מה למעלה שאין בה שותפות אף למטה שאין בה שותפות (יבמ' קא.). אסור לעשות שותפות עם העכו"ם (סנה' סג:). אמרו אוי לנו שלא היה לנו שותפות במלאכת המשכן (אדר"נ יא). מתחלת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים (רי סמואל בר אמי, מד"ר בראש' ג). — ובסהמ"א: שאם שומר זה מקצת הממון שבשותפותם וזה מקצת ונגנב מבית אחד או אבד אינו כש"ח אלא חייב לשלם (רגמ"ה, ב"ב מב:). שותפות העכו"ם חייבת בתרומות ומעשרות (רמב"ם, תרומות א כ). כשתבע ראובן ללוי הלקו אמר איני חפץ ליתן הרי נעקר משותפותם (טו"ע חו"מ סותפים קעו מא). — *ובמחקר, תכונת הדבר המשתף לכמה נושאים, שתוף, יחס: שיסוד השותפות היחידות ויסוד החלוק הרבוי (עולם קטן, הורוויץ, מט). הצרעת הוא שם האמור בשותפות, כולל ענינים הרבה שאין דומין זה לזה (רמב"ם, טומאת צרעת טז י). כי שם המפורש הוא זה השם בן ארבע אותיות וכי הוא לבדו המורה על ישות הבורא מבלי שותפות לענין אחר (ר"י הכוזי, מו"נ א סא). ואין שותפות בין מדענו ובין מדעו, כאשר אין שותפות בין עצמנו ועצמו (שם ג כא).

***שׁוּתֶפֶת,** שֻׁתֶּפֶת, ש"נ, — חברה לעבודה, לעסק: אשרי מי שהוא רואה במפלתה של תרמוד שהיא היתה שותפת בחרבן הבית הראשון ובחרבן הבית השני (רי יוחנן, ירוש' תעני ד ח). — ובסהמ"א: וכל זמן של[א] חלקו היתה השותפת מ.ועבדת לכך (תשובות רש"י, קנול' קונטרסים, ז.). שאפילו אינו מודה שהיא שותפתו (שם שם).

***שזב** [1], ממנו *שָׁזַב.

***שָׁזַב** [2], קל לא נמצא.

—הִפע׳, הִשְׁזִיב, — הציל, retten; sauver; to save, ואמר הפיטן: הנך לא שניה ולא תאלמן מהשזיבך, ותחזור לחבתה הראשינה ספר כריתות בהכזיבך (מנחם בר מכיר, אדעה, זולת שבת תשובה).

***שזיף**, שָׁזָף, שיזף [3], — שם עץ קוצי, שעליו דומים לשל זית, ועל כן חשבו חז״ל בטעות כי נולד כתרכבת זית ברמון, Zizyphus vulgaris, jujube,—ier; Judendorn: הפרסקים והשקדין והשיזפין והרימין אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה (כלאי׳ א ד). השיזפין חייבין בפאה (ר׳ אלעזר בר לדוק, תוספת׳ פאה א ז). זיתין וריסון מה נפק מביניהון שיזפין (ירוש׳ כלא׳ א ד). — ובסהמ״א: זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן (רמב״ס, תרומות י ט). — *וּשְׁזִיף במשמ׳ plum; prûne; Pflaume, prunus, נוהג בדבור ובספרות היום [3].

א. *שְׁזִיפָה [4], ש״נ, — הבטה, ראיה: שזיפה לשון הבטה כמו לא שזפתה עין איה (רשב״ס, שה״ש א ו). — ואמר המשורר: נדיב רוח

---

1) [עי׳ בהערה שאחר זו.]

2) [פעל משני שגזר הפיטן מן הפעל הארמי שֵׁיזִיב, שֵׁזִיב, שמצדו שאול הוא מן האשו׳ שֻׁיזֻב, שוזבו, צורת שפעל מן אֲזַב (הוא עזב בעבר) במשמ׳ הציל.]

3) [לפי הבֵרור המקיף אצל לֵו Flora III 138 וכו׳ הובא עץ זה במאה הראשונה אחר סה״נ מסוריה לרומי ומכאן, מן שזיף, נולד שמו ביונ׳ ζίζυφον, ברומ׳ zizyphus; ואמנם גם לא״י וסוריה בא העץ הזה ושמו מן המזרח הרחוק. השם היוני-רומי חזר גם לשפות שמיות בצורות שונות, ועי׳ בדברי לֵו שם. ועי׳ גם שסק, הערות.]

3) [על פי צבעו השחום של הפרי, שהוא כאלו שזוף שמש, בגזירה עממית מן שָׁזַף.]

4) [מן שָׁזַף, על פי הבנה זו של הפעל במקרא, ועי׳ שָׁזַף.]

וכרוה ירחף וכברק אשר אין לו שזיפה [1] (רשב״ג, זרועי, ביאליק-רבניצקי א, 124).

ב. *שְׁזִיפָה [2], ש״נ, — השחרה, חריכה, חמום: שחורה אני על ידי שזיפת השמש (רש״י, שה״ש א ה). פגישת קצת מה שיחמם מחוץ כמו מה שיקרה משזיפת השמש (תרגום פרקי גליינוס, כ״י פריז). שכל הרואים היה ראוי יצטערו עליו באומרם איך קדרת בלא שזיפת חמה (ר״מ אלשיך, איוב ל כח). — ואמר הפיטן: והתיצב ב[ש]חרית שזיפת שמש [3] (ינאי, והתילב באימה, קרוב׳ שמות, זולאי, פה).

***שְׁזִירָה**, ש״נ, — שה״פ מן שָׁזַר, פתול של כמה חוטים יחד: דתיבת משור גמר ממשזר דהתם, מה להלן השזירה כ״ד אף כאן השזירה כ״ד (תוספות יומא עא:, ד״ה וילי׳). שש משזר פתיל וזה הלשון ידוע בלשון הערב כי השזירה היא הפתילה (ר״י א״ת, סה״ש לריב״ג, שזר). ויקשרהו (את המבור) בצמר נקי שיפתל שזירה דקה שלא יכאיב (קאנון א ג, בשמירת הבריאות). כופל את החוטים ונמצאת שזירתו שנים עשר (המאירי ליומא ז, עא:). ולפיכך המתינה רחל בקריאת שם נפתלי עד לידת בן השני כי בבן הראשון לא היתה השזירה מחוזקת עדין שהתיכף רכיפה אחת אינה חבור אבל בבן השני נעשה הגדיל שזור היטב (ר״ם פפנהים, יריעות שלמה א, מח:). — ובמשמ׳ שְׁזוּרָה, שְׁדֵרָה: מושכין אבריו של קטן ומיישב בידו חוליות של שזירה אחת על חברתה (ר״ח, שבת קמז:).

שזף [4], ממנו א. *שְׁזִיפָה, ב. *שְׁזִיפָה, שָׁזַף, *שָׁזוּף.

שָׁזַף, פ״י, שְׁזָפַתְנִי, — השיג, תָּפַשׂ [5], packen, erfassen; saisir; to seize: עין שְׁזָפַתּוּ ולא

---

1) [ביאליק-רבניצקי מבארים: וכברק אשר לא תשזפנו (תראהו) עין מרוב מהירות.]

2) [על פי הבנה זו של שָׁזַף במקרא. ועי׳ שם.]

3) [כלו׳ בעת תשזוף השמש את האדם.]

4) [עי׳ בהערה שאחר זו.]

5) [מתרגמים ומפרשים הבינו פעל זה או כלשון ראיה (לפי המקומות בס׳ איוב) או כלשון שריפה (ע״פ שה״ש א ו), ועל כן לא מצאו את המעבר בין הוראות אלו ואף לא כל דומה לו בשפות הקרובות. ואולם עקר

תוסף ולא עוד תשורנו מקמו (איוב כ ט). נתיב לא ידעו עיט ולא שְׁזָפַתּוּ עין איה, לא הדריכוהו בני שחץ וכו' (שם כח ז ח). אל תראני שאני שחרחרת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי השמש (שה"ש א ו). — ובמדרש, רק במליצת הכתוב: כך אנו אם שמשה של עבודה זרה שזפתנו אבל אתם שזופים ממעי אמכם, עד שאתם במעי אמכם עבדתם עבודה זרה (מד"ר שה"ש, אל תראוני). — ובסהמ"א בשמש' ראה, או שרף, השחיר, sehen, brennen; voir, bruler; to see burn: והיו בנות מצריות מצעדות על החומה ומשליכות עליו (על יוסף) טבעות זהב אולי יסתכל בהן את יופי תוארן ולא שזפתו עין אדם (פדר"א לט). מהו שאפרוש עליה סדין לצל שלא תשזופך[1] השמש (רש"י, סוכה כז:). אמר הלילה הה ליום וכו' ובמה יתגאה עלי כי אם בשמשו השזופת ואשו השורפת (ר"י חריזי, תחכ' לט, 310). ואם תפחד בפנים משינוי השמש שישזף העור (פרוש אבן רשד על מרוזי אבן סינא). והעם הזה (מעבר לנהר ממבתיון) שזופים מעט מחום השמש (מנשה בן ישראל, מקוה ישראל, ט:). את כל אשר רצו להעלים ולהסתיר לבלתי תשזפו השמש (יוסף, אגרת לשד"ל ו). שזופי השמש אבל לא משחתי תואר (הם המצרים) (ר"מ בלוך, שבילי עולם א, מצרים, יז:). — ואמר הפיטן: גויו שחף קרח וגופו שזוף קדח (ינאי, איסור והספכף, קרובי ברכאשי, זולתי, מג). שזופה נזופה בשבלת שטופה (רסב"ג, מזופה נזופה, ביאליק-רבניצקי ב, 13). שזופת שמש, לחוצת פתרונים (הוא, שזופת שמש, שם שם, 124). שזופי פליטי, אפופי עיטי (הוא, שזופי פליטי, שם שם, 220). עלי פשע אשר עתה סלול דרך אשוריה ועל צבאות קהליה שזופיה שחוריה (אלי ציון, קינ' ט"ב). מערכה גרושה שזופה בבירה לא קטומה וגרופה (ילחק ברבי פלוס, אין כמוך באלמים, יולר שבת א אחר פסח). והחמה שזפתני שאפתני שרפתני (ראב"ע, אני חמה, איגר 63). שודדים כשגעו המלת ההמון, שקדו להקיץ המלך ולכבון, שזפוהו מת מושכב בארמון (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יולר שבת א חנכה). — ואמר המשורר: שמש שזפת ותך עליה ומנוחה לא מצאה (מנחם בן סרוק, אפודת נזר, מכתב למלך הכוזרים). ועין מות מצפה אל עיני קהלות להשמידם ושזופת (ר"ש הנגיד, נגלים ישרם, בן תהלים, הברמן א, 141). ידידי, הלבן עשר וששה ספד ובכוה עלי יום האסיפה, אשר היה להמשך בילדות בלחי כחבצלת שזופה (רסב"ג, מליצתי בדאגתי, ביאליק-רבניצקי א, 3). וכוכבי הערגות זרחו בו בעין שמש לאם היו שזופים (רמב"ע, גדודי ליל, ברודי, קפו). ולו נשאו אלי חמה פניהם אזי עזבו פני חמה שזופות (ר"י הלוי, יפי קול, זמירות א, 44). האביד נצחי שחור מחלפות וכו' שחרו כי הם בשמשך שזופות (הוא, בא ידידי, שם ב, 52). עמדה כמסך בין ברק שמש ובין העם לבלתי תהיה שזפת (הוא, חפה עלי, שם שם. 102). עין אשר תשקיף כעין שמש אבל היא מענקת אור ולא שזפת (הוא, העוד לילדות, שם ג, 162). שלום לחמה משזופיה (הוא, טוס לבא, שם שם, 171). ונפשו בגן עדן בעין רצון שזופה (אלעזר הבבלי, יחידתי, ברודי, קכ). לזאת קדר והלהב שזפו (ר"י חריזי יליד ליל, תחכ' ז, 53). שזופה הדופה ורדופה (ר"י נגארה, פזמונים, מ"ל פרידלנדר כח). עיני ראשונה שם השמש שזפו (יל"ג, מלחמות דוד בפלשתים א, כל שיריו ג ו, 31).

—פעי, שֻׁזַּף, — ששזפתו השמש, ואמר הפיטן: ובעננים בארבעים סבבום, בלא שרב ולא מורב אפורים,

a) הוראת הפעל היא השיג, תפש, בשמוש הפעל שד'פ בערבית, המבואר במלון אלמנגד בלשון זו: יקאל מא שדפת מנה שיא אי מא אצבת, ולא ישתעמל אלא פי אלנפי, ובעבר': יאמר לא שזפתי ממנו דבר, כלו' לא השגתי, ואינו משמש אלא בשלילה, ע"כ. ושים לב לשמוש הדומה של שזף העברי בשלילה בס' איוב ובהקבלה אל הדריך באותה משמ'. ובשה"ש הכונה (עי' בדברי העורך, הלשון והספר ב, עמ' 382 וכו'): אל תראוני שאני שחרחרת כי תפשתני השמש כשהייתי נודדת בנות ירושלם.

ולפי צורת הפעל בערבית בד' במק' ז' העבר', אפשר שאין גם שָׁדַף והנגזר ממנו בעקר אלא מבטא ארמי של שזף בעבר', עד שיש לבאר שדפון כלשון שזיפת התבואה ע"י רוח השרב, וצ"ע.

על פי הבנת הפעל כלשון ראיה או שרפה בא שם שו בסהמ"א, וגם בש"ע א. שְׁזִיפָה, ב. שָׁזוּף, שֶׁזֶף.]

1) [צ"ל: תשופך.]

a) شذف

ואין שזף ואין מזף ונזף, כאלו העננים בם תפורים (ר׳ להלל גאון, לאור יעקב, שירי היחוד והכבוד, הברמן, קס).

—הִפעי׳, *הִשְׁזִיף, — עשה שתשזף השמש. ואמר הפיטן: צמאון צהרים כל ישזיף עדנים אחורים (ר״א קליר, אלים ביום מחסן, טל, א פסח).

—נִפעי׳, *נִשְׁזַף, — ששזפתו השמש, נוהג בספרות וכדבור.

***שֶׁזֶף**, ש״ז, — מראה, ואמר הפיטן: בשפר ספיר לדן מפליא, בשזף יהלם להזכיר נפתלי (רסב״ג. ונכון מה נהדר, ביאליק-רבניצקי ג, 215).

שֶׁזֶף, ראה שזיף.

שזר[1], ממנו *שְׁזִירָה, שָׁזַר, *שַׁזָּר, *שֶׁזֶר, *שְׁזוֹרָה.

שָׁזַר, אין בנין קל במקרא.

—הָפעי׳, רק בינו׳ בצרוף שֵׁשׁ מָשְׁזָר, פשתן לבן מפֻתל לפתילי חוטים[2], gezwirnt; (re)tordu; twined, twisted: ואת המשכן תעשה עשר יריעת שש משזר ותכלת וארגמן ותלעת שני (שמות כו א). ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר (שם שם לא). ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר (שם שם לו). ועשית את חצר המשכן לפאת נגב תימנה קלעים לחצר שש משזר (שם כז ט). ועשו את האפד זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר (שם כח ו). — ואמר הפיטן: פשטתי אדר כתנת משזרת (שבי שדיך, יוצר שבת חוה״מ פסח).

—קל, *שָׁזַר, — פִּתֵּל חוטים לפתיל, zwirnen; (re)tordre; to twine, twist: ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת טווי ושזור (ספרי במדי׳ קטו). אילו אמר חוט אחד, כפול לשנים, קליעה לשלשה, שזור לששה, משזר לשני׳ עשר (ירוש׳ שקל׳ ח ג). המוצא תכלת בשוק לשונות פסולוה חוטין כשרין, מאי שנא לשונות דאמר אדעתא דגלימא צבעינהו חוטין נמי נימא אדעתא דגלימא טוינהו, בשזירים, שזורים נמי נימא אדעתא דשיפתא דגלימא עייפינהו, במופסקין (ערוכי׳ לו:). חמשה קראי כתיבי, חד לגופיה וכו׳ וחד שיהיו שזורין (יומא עא:). כד שיהיו של בוץ, כד שיהו חדשים, כד שיהו שזורים (ת״כ, זבחי׳ יח:). מביא תכלת וארגמן ותילעת שני שזורין ועושה אתן כמין רימונים (שם פח:). המוצא תכלת אע״פ שהיא שזורה פסולה (מסכת ציצית, קירכהיים, 23). — ובסהמ״א: שוזר ב׳ קצות של הוצא ונעצן בהושענא עצמה (ר״ח, סוכ׳ לג:). טוין צמר לבדו ופשתים לבדו והזרין ושוזרין ב׳ חוטין זה עם זה (ערוך ערך סע). זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר, חמשת מינים הללו שוזרין וכו׳ שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט זהב עם כל אחד ואחד ואחר כך שוזר את כלם כאחד וכו׳ למדנו שחוט של זהב שוזר עם כל מין ומין (רש״י, שמות כח ו). נוז לשון דבר הנמלל ושוזר זה עם זה (הוא, ויקרי׳ יט יט). מנהג ששמנה חוטין שבציצית אינם שוזרים שנים יחד וכו׳ ונראה בעיניהם שאם ישזור שנים יחד נמצא שמרבה בחוטין אבל של מלכות לותיר מיהא שוזרין אותו (סדור רש״י תרעו). והקלקין השוזרין מן השיער (רמב״ם, כלים כא ג). כשחוט אחד ניתק פוצע ראשיהן ושוזרן ביד עד שיהיה נארג (ר״נ על הרי״ף שבת לא:, ניתקם). פתיל תכלת, חוט כפול ושזור (רד״ק, סה״ש, פתל). נפתלתי עם אחותי ג״כ מלי׳ פתיל וקליעה שנעשיתי שזורת עם אחותי (ר״ש פפנהים, יריעות שלמה א, מא:). — ואמר הפיטן: נרתקים בעבתות שזורם, בטחו ביי׳ עזרם (מנחם בר מכיר, אסור וקדש, זולת שבת של פסקא נחמו).

—פעי׳, שִׁזֵּר, — כמו הָפעי׳: מחרוזו חכמה ומפרדו ערמת ומכתבו רקמה ברקמת משוזרים (אם עי מרפא, תפוי תלמידי מנחם, 4). פאר בקוריה באגד משזר פעלתה בסגן בעדי משזר (ממרם סקת, יוצר פרה).

---

[1]) [השרש נמצא גם בא״מ׳ שבתו״מ ובסורי׳ סא״י וכן גם בערבי׳ שזר a) בהוראה דומה, אבל במקום זה בלשון חז״ל בארמ׳ ובעבר׳ גם שדר (עי׳ שְׁדָרָא, שְׁדֵרָה.]

[2]) [הז״ל, שהשתמשו גם בבינוני פעו׳ מבנין קל, ראו הבדל הוראה בין שזור לבין משזר, ועי׳ בדוגמאות המובאות בהמשך לבנין קל.]

a) شزر

*שַׁזָּר, ש״ז, — שמלאכתו לשזור חוטים, Zwirn(dreh)er; retordeur; twister, נוהג בספרות ובדבור.

*שֶׁזֶר, שֵׁזֶר, ש״ז, — כמו שזירה, מעשה השוזר חוטים, ואמר הפיטן: אשרי עין ראתה שושנת השרון והכבוד מחופף כ ש ז ר ענק על גרון (רסנ״ג, אסרי עין, ביאליק-רבניצקי ב, 215׳. זר בשש ש ז ר יהיה לכם (ד״ס של יהודי מצרים וא״י ב, יעקב מַן, 38).

*שִׁזְרָה [1], ש״נ, — פתיל השזור מחוטים, ובהשאלת שרשרת החוליות שבגב האדם ושל סוגי בעלי היים אחרים, Wirbelsäule; colonne vertebrale; vertebral column: אין כן ש ז ר ה [2] ממת אחד (ירוש׳ ברכ׳ א ב). אי זו היא נטף? תלויות ב ש י ז ר ה ויורדות (שם פאה ז ד). מיכן שמציינין על ה ש ז ר ה ועל הגולגולת (שם מע״ש ה א). שיזרתא דנונא מיתעביד נדל ודבר נשא חיוי, אימתי בזמן שאינו כורע כל קומתו עד ה ש ז ר ה (שם שבת א ג). ר׳ זעורא בעי לולב טפח מלבד ש י ז ר ה (שם סוכ׳ ג א). אי זו הטרית שאינה טרופה, כל שהראשים ו ה ש ז ו ר ו ת שלה קיימין, רבי לעזר בשם ר׳ חנינה מעשה בספינה אחת משל בית רבי שהיו בה יותר משלש מאות חביות ובדק רבי את כולהון ולא מצא אלא אחת שהראשים ו ה ש ז ו ר ו ת שלה קיימין (שם ע״ז ב י). אדריינום שחוק עצמות שאל לר׳ יהושע בן חננ׳ מאיכן הקב״ה מינץ את האדם לעתיד לבוא, אמר ליה מניץ ש ז ר ה (מד״ר ברא׳ כח, תאודור, 261). — ובסהם״א: ואילו טריפות בבהמה וכו׳ נשברה ה ש ז ר ה ונפסק החוט שלה (הלכי פסוק׳ לתלמידי יהודאי גאון, סמיטה, 139). ונשברה ה ש ז ר ה שנפסק החוט שלה מ ש ז ר ה (יהודה הדסי, אשכל הכפר ספר, סי׳ ואכי). עד אשר לא ירתק, טרם ינתק מכל ש ז ר ת ו של אדם (רסב״ס, קהלי יב ו). — ואמר הפיטן: בכפות לכפר ש ז ר ה מול לב (ר״א קליר, אקחה ברמשון, יוצר א׳ פסוח).

שַׁח [1], ת״ז, — מֻשפל למטה, נמוך, שפל, nieder-gesenkt; abaissé; bent down: כי השפילו והאמר גוה וְשַׁח עינים יושע (איוב כב כט). — ובסהם״א: ועצר כל ש ח ונקשר כל מיץ ויהי הקשר אמיץ (ר׳ יצחק ארדוטיל, מעשה הרבנין מספר דברי חכמים, ב).

שחד [2], ממנו שֹׁחַד, שִׁחֵד, *שִׁחוּד.

שָׁחַד, פ״ע, תִּשְׁחֲדִי, שִׁחֲדוּ, — נתן מתנה כדי להשפיע על אחר לטובתו או לטובת זולתו, (be)schenken; donner (comme cadeau); to present with: לכל זנות יתנו נדה ואת נתת את נדניך לכל מאהביך וַתִּשְׁחֲדִי איתם לבוא אליך (יחזק׳ יו לג). הכי אמרתי הבו לי ומכחכם שִׁחֲדוּ בעדי (איוב ו כב). — ובסהם״א, כמו פִּעֵ׳: והזוכרת מעשה נסים של נעילת דלת עזרה על הרב ידעתי כי לא לכבודו אך ל ש ו ח ד ו בדברים (ר״ת, ס׳ הישר, סו״ת מח).

—פִּעֵ׳, *שִׁחֵד [3], — שִׁחֵד ראובן את שמעון, נתן לו שֹׁחַד, bestechen; corrompre; to bribe: אילו לפני

---

[1]) [זאת צורתה העברית המקורית של המלה במקורות מא״י (גם בנוסח המשנה שבמדב״ם), כמובא בפנים, ואך כמבטאם של דוברי ארמית בבלית השתנתה המלה והפכה לשִׁדְרָה. ואלה, למשל, דברי י. נ. אפשטין בספרו מבוא לנוסח המשנה עמ׳ 1056 על המשנה חולין ג א (=ספרא ג ו וכו׳): פריז וק(אופמן) ופ(ארמה) וה״ר יהוסף: נפסק חוט של שדרה, "שזרה", וכן בת״כ שם: נפסק חוט השדרה, רומי: חוט של שזרה, ע״כ. והשוה גם בארמ׳ שבתו״מ שזרת א.]

[2]) [כך בשרידי ירושלמי מן הגניזה, גינצבורג, 2. ובדפוס: שדרה.]

[1]) [מן שחח.]

[2]) [גם בארמ׳ שבתעודות יב ובתו״מ ובסור׳ בא הפעל שחד, וש״ע שוחדא, באותה משמ׳ כבעבר׳. וכדעת רבים יש לראות גם שְׁכַד a) (נתן מתנה), שְׁכַד a), (מתנה, שֹׁחַד) בערב׳ כשאול מן הארמ׳. והמחבר באחת מרשימותיו השוה הערב׳ שׂחת b) במשמ׳ בֶּצַע בצע (מגנה).

ואמנם במשמ׳ העקרית, נתן, בא באשור׳ שוח׳ז, שהוא שפעל מן אח׳ז, שהוא בארמ׳ (שאחר המאה הח׳) אחד (ועי׳ במלונו הסורי של ברוקלמן), ועל כן אפשר שלפנינו בעקר מִנְּח שאול מן הארמ׳ של בבל, וצ״ע.]

[3]) [כן בארמ׳ שבתו״ם בבנין פַּעֵל: ש ח ו ד י ש ח ד י ה במילי (ק״ה׳ מג:).]

---

a) شكد b) سحت

מלך בשר ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר וכו' ואני יכול לפייסו בדברים **ולשחדו** בממון אעפ"כ הייתי בוכה (רבן יוחנן בן זכאי, ברכ' כח:). — ובסהמ"א: **אז אשיב**, כשהם נאספים עלי אני **משחד** אותם בממון מה שלא גזלתי מהם (כס"י, תהלי' קטו ה). אעשה רצינו להקריב לו קרבן וכו' **ואשחדנו** (הוא, מ:מ' קי.). — ובהשאלה במשמ' שכנע, לקח את הלב, נוהג בספרות ובדבור.

—הפעי', **הִשְׁחִיד**, — כמו פע': נתן שוחד כדי שלא יהיו מקריבין ומדרינין [1] אותו כיום אידם עצמו אלא למחר, ועוד **השחיד** שלא להדרינו להן חי אלא שחוט (ר"ח, ע"ז עז.). ויתנכלו עליו להפילו על ידי שוחד **שישחידו** את שריו לבגוד בו (כס"י, דניאל יא כה). דבידה **להשחידו** בממון וישאנה בהיתר (הוא, גיטי' פז:). שחדיה במילי, **השחידו** בשוחד דברים (הוא, סנה' מג:). ויש לו להתלות בשלטון **ולהשחיד** ולהפסיד וכו' וכל מה **שישחיד** ויפסיד עלי יצא משלי (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 13). שיהא רשאי להתלות בשלטון **ולהשחיד** ולהפסיד עלי בקנסות ובשחדים (שם, 68; וכעין זה שם, 83). ועל ידי היה מעשה על א' שקידש בת ר' שמואל וכו' **והשחידוהו** בממון ובדברים עד שגורש (תשו' ר"ח, 42). וצריכין לעשות הוצאה על זה **להשחידם** לבלום פיהם (רשב"א אלף לח). **והשחידו** הבת בדברים כדי שתודה בדבר (תשו' מהרי"ק פא). מעשה היה בשני בני אדם שהיו שונאים זה לזה והלך האחד **והשחיד** ערטילאי אחד שיוציא לעז על בתו של חבירו שקדשה (מרדכי קידושין תקסט). והעשיר קרץ לו (לדין) בעיניו **והשחידו** חרש (המאירי, משלי יז ח). שכמו שהוא ית' **השחידו** כדי שיניח בניו ביוה"כ גם אתם מכחכם שחדו בעדי (אלשיך, איוב ו כב).

—התפ', **נִשְׁתַּחֵד**, — לקח שֹׁחַד: נערה שנתפתתה על איש מריקי המח אשר **נשתחד** מצד אחד מקרובי הנערה (שו"ת רי"כ גירונדי לג).

—פעו', **שֻׁחַד**, בינ' **מְשֻׁחָד**, — מי שנלקח לבו (כאלו) בשֹׁחַד: ואין ספק לדעתי כי יראו בעינים בלתי **משוחדות** מאהבת נפשם (רמח"ג, קרית ספר כד, 35). אמנם אל ידמה מע"ל כי אזני **משוחדות** מאהבת ר' גרשון הנ"ל עד כי תתנגפנה לשמוע דבה קלה עליו (שם מג, 66). — **משפט מְשֻׁחָד**, משפט מברע מראש כאלו על ידי שֹׁחַד, משפט מֻקְדָּם, ללא דיון, Vorurteil; préjugé; prejudice, נוהג בספרות ובדבור.

1) [ניתנין בדורון.]

שֹׁחַד,

ש"ז, — מתן שאין כנגדו תמורה, Geschenk; cadeau; gift, ובמיחד מתן הנתן לשופט למען יטה את הדין לטובת הנותן, Bestechung; corruption; bribery: הנה שלחתי לך שֹׁחַד כסף וזהב לך הפרה את בריתך את בעשא מלך ישראל (מ"א טו יט). ויקח אחז את הכסף ואת הזהב הנמצא בית יי' ובאצרות בית המלך וישלח למלך אשור שֹׁחַד (מ"ב טז ח). הוא יבנה עירי וגלותי ישלח לא במחיר ולא בשֹׁחַד (ישעי' מה יג). — ובמשמ' מתן הנתן לשופט כדי שיכריע את הדין: וְשֹׁחַד לא תקח כי הַשֹּׁחַד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים (שמות כג ח). כי יי' אלהיכם הוא אלהי האלהים וכו' אשר לא ישא פנים ולא יקח שֹׁחַד (דבר' י יז). לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שֹׁחַד כי הַשֹּׁחַד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים (שם טז יט). ארור לקח שֹׁחַד להכות נפש דם נקי (שם כז כה). ולא הלכו בניו (של שמואל) בדרכו ויטו אחרי הבצע ויקחו שֹׁחַד ויטו משפט (ש"א ח ג). שריך סוררים וחברי גנבים כלו אהב שֹׁחַד ורדף שלמנים יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם (ישעי' א כג). מצדיקי רשע עקב שֹׁחַד וצדקת צדיקים יסירו ממנו (שם ה כג). הלך צדקות מאס בבצע מעשקות נער כפיו מתמך בַּשֹּׁחַד (שם לג טו). שֹׁחַד לקחו בך למען שפך דם (יחזק' כב יב). ראשיה בְּשֹׁחַד ישפטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו (מיכ' ג יא). בספו לא נתן בנשך וְשֹׁחַד על נקי לא לקח (תהלי' טו ה). אשר בידיהם זמה וימינם מלאה שֹׁחַד (שם כו י). לא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שֹׁחַד (משלי ו לה). אבן חן הַשֹּׁחַד בעיני בעליו אל כל אשר יפנה ישכיל (שם יז ח). שֹׁחַד מחק רשע יקח להטות ארחות משפט (שם שם כג). מתן בסתר יכפה אף וְשֹׁחַד בחק חמה עזה

(שם כא יד). כי אין עם יי׳ אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שֹׁחַד (דהי״ב יט ז). [1] — ובתו״מ: השר שואל איכן הוא השוחד ליקח (ירוש׳ תעני׳ ב א). בא וראה כמה סמויות עיניהן של מקבלי שחד (ר׳ אבהו, כתובי׳ קה.). ושוחד לא תקח אינו צריך לומר שוחד ממון אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור (שם קה:). תיפח נפשם של מקבלי שוחד, ומה אני שלא נטלתי וכו׳ כך, מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה (רבי ישמעאל ברבי יוסי, שם שם). — ובספה״א, גם מ״ר שחדים: יעזרו עזר מעט על ידי שחדים וממון (כפ״י, דכיאל יא לד). שאם עשו הקהל הוצאה לצרכי צבור כגון חלק השחדים של יום אידם (רסב״א תרמד). ואם יבא (אדם) אל חצר אחד ממלכי בשר ודם וכו׳ יתן שחדים לשוערים ולשרים (ר״י אבוהב, מנורת המאור, לט:). ושונא מתנות ר״ל השחדים (המאירי, משלי יח כט). למחרת נתנו שחדים למושלים ולשופטים לחקור ולפשפש ביד האנשים הנחשדים (מרדכי צ״מ רכז).

שחה[2], ממנו *הִשְׁתַּחֲוָאָה, הִשְׁתַּחֲוָיָה[3], *הִשְׁתַּחֲוּוּת[4], שְׁחָה, שְׁחוּת, *שְׁחִי, *שְׁחִיָּה, שַׁחַת, ועי׳ שׁוּחַ, שָׁחַח.

שָׁחָה, פ״ע, שְׁחִי, — הוריד את גופו לארץ, sich niederwerfen; se je er (aux pieds de); to prostrate oneself: ושמתיה ביד מוגיך אשר אמרו לנפשך שְׁחִי[5] ונעברה ותשימי כארץ גוך וכחוץ

1) [באיוב יה לד נאמר: כי עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי שחד. אך בהקבלה אל חנף דרושה מלה כגון כֹּפֶר ומשקר. וכנראה היה כתוב בארמ׳ כַּפְּרָא, והמתרגם הבין זאת כלשון כֹּפֶר וְשֹׁחַד. ועי׳ גם שַׁחַר, הערות.]

2) [גם בארמ׳ שחא באותה מ־מ׳, ובאשור׳ שְׁחוּ בשמוש כפ״י במשמ׳ שָׁחָה והכריע, ועי׳ שוח, שחח בהערות למלים הנגזרות מן השרש.]

3) [גם במקרא: בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בית רמן (מ״ב ה יח), ואמנם אפשר שצ״ל: בְּהִשְׁתַּחֲוֹתִי, כדעת רבים.]

4) [וכל ה־א אל בית השתחות אל יבוא טמא כבום (ברית דמשק יד ג, הםלם כו, 501).]

5) [אמנם במגלת ישעיה םים־המלח: שוחי.]

לעברים (ישעי׳ נא כג). — ובתו״מ: שחה לנסך והניף הסגן בסודרים (תמיד ז ג). השוחה לשתות המים העולים בפיו ובשפמו בכי יתן (מכשירי׳ ד א). אלו ברכות ששוחין בהן, ברכה ראשונה תחלה וסוף ובמודים תחלה וסוף, והשוחה בכל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה (תוספת׳ ברכ׳ א יא). מעשה שהלך ר׳ יוחנן בן ברוקה וכו׳ ומצא גבי וכו׳ ושחה ושתה הימנו (ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה, שם תרומ׳ ז יד). בן שמונה (ימים) הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו (שם שבת טו ח). מי שנתפזרו לו מעותיו לבית עבודה זרה לא יהא שוחה לפניו ומלקט מפני שנראה כשוחה לע״ז (שם ע״ז ו ד). ומהו אחד יורד לאמת בית השחי, שהיה שוחה[1] אמה עד שלא יפתח (ר׳ יוסי, ירוש׳ סוכ׳ ג ז). ישב לו קוץ בפני ע״א לא ישחה ויטלנה מפני שנראה כמשתחוה לע״א (ע״ז יב.).[2] — ואמר המשורר: יחידתי בעת תשוט מהומה נטי מעל דרכיה ושחי (ר״ש הנגיד, יחידתי, בן משלי, אברמסון, 184). שחי לאל יחידה החכמה ורוצי לעבוד אותו באימה (רסב״ג, שמי לאל, ביאליק-רבניצקי ב, 50). לו קוממיות הלכה אמר שחי (עמנואל, מחב׳ ז, הברמן, 207). — וביכוי פָּעוּ׳ *שָׁחוּי: ופעמים יבואו לידך הקרקעות התלויות בראש ההר ונגרות או שחויות ושפלות או עגולות ועקוסות (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ב ה, 79). ויש לך לחזור על הענין ולהתבונן בו ולשמור אותו ומתוכו אתה יכול לגדור מנהג התשבורת בקרקעות השחויות והנמוכות (שם שם, 81). שאל מלך אחד לזקן נכבד ראהו שחוי הקומה ולבן השער רב הקמטים כמה ימי שני חייך (המאירי משלי ס״ק ד). —

1) [בשרידי ירושלמי מן הגניזה: ואחד פותח כוון מהוא אחד יורד אמת שיתי ואחד פותח כוון שהיה שוחה.]

2) [במד״ר תנחומא בובר תולדות נאמר: אמר ר׳ יהושע כיון שאמר גשה נא הרתית גופו והיה שוחה כשעוה הזו וכו׳ ואמר לו יעקב למה אתה מתירא וגופך שוחה עליך וכו׳ ואל ישוח גופך ע״כ. אך המקומות המקבילים (עי׳ בובר נח): לבו רפה כשעוה וכדו׳. ואולי הנכון שׁוֹחֵחַ, יְשׁוֹחַ כלשון וליגת דמעות, וצ״ע.]

ואמר הפיטן: מעון לך למטה ישורון ישחרון שחויים שאויים שכוני תבל (רסנ"ג, מעון לך, ביאליק-רבניצקי ו, 39). אל תצוד בלשונך הרע נפשות השחויים ונצור פיך ושפתיך ובחרת לך בחיים (עזרא הבבלי, תוכחת מוסר ב, יג:).

—הפעי, יִשְׁחֶנָּה, — הִשְׁחָה, הוריד לארץ, niederbeugen; courber vers la terre; to bend down: דאגה בלב איש יַשְׁחֶנָּה[1]) ודבר טוב ישמחנה (משלי יב כה).— ואמר המשורר: ואיכה אנחם ארי עז ולחם בתוגות וישחם בנפש חפצה (רמב"ע, היעמד לנבי, ברודי, קלה).

—התפ', הִשְׁתַּחֲוָה[2]), הִשְׁתַּחֲוִית, הִשְׁתַּחֲוִיתִי, הִשְׁתַּחֲווּ, הִשְׁתַּחֲוִיתֶם, מִשְׁתַּחֲוֶה, מִשְׁתַּחֲוִים, מִשְׁתַּחֲוִיתֶם, הִשְׁתַּחֲוֹת, הִשְׁתַּחֲוִי, הִשְׁתַּחֲווּ, אֶשְׁתַּחֲוֶה, תִּשְׁתַּחֲוֶה, יִשְׁתַּחֲוֶה, יִשְׁתַּחוּ, יִשְׁתָּחוּ, תִּשְׁתַּחוּ, תִּשְׁתָּחוּ, נִשְׁתַּחֲוֶה, תִּשְׁתַּחֲווּ, יִשְׁתַּחֲווּ, תִּשְׁתַּחֲוֶיןָ, — הפיל את גופו והשתטח על הארץ, בפרט בפני אלהי ישראל או בפני אלהים אחרים, sich niederwerfen; se jeter (aux pieds de); to prostrate oneself: ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם (בראש' כב ה). ויקד האיש וַיִּשְׁתַּחוּ ליי' (שם כד כו). וירדו כל עבדיך אלה אלי וְהִשְׁתַּחֲווּ לי (שמות יא ח). לא תִשְׁתַּחֲוֶה להם ולא תעבדם (שם כ ה, דבר' ה ט). וראה כל העם את עמוד הענן עמד פתח האהל וקם כל העם וְהִשְׁתַּחֲווּ איש פתח אהלו (שמות לג י). ואבן משכית לא תתנו בארצכם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עליה (ויקר' כו א). ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ להם ועבדתם (דבר' ד יט). והיה כל הנותר בביתך יבוא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לו לאגורת כסף וככר לחם (ש"א ב לו). כבדני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי ליי' אלהיך (שם טו ל). וילך ויעבד את הבעל וַיִּשְׁתַּחוּ לו (מ"א טז לא). ויהי הוא מִשְׁתַּחֲוֶה בית נסרך אלהיו (מ"ב יט לז, ישעי' לז לח). ויקם מזבחת לבעל וכו' וַיִּשְׁתַּחוּ לכל צבא השמים ויעבד אתם (מ"ב כא ג). ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו אשר עשו לו לְהִשְׁתַּחֲוֹת (ישעי' ב כ). ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וְהִשְׁתַּחֲווּ ליי' בהר הקדש בירושלם (שם כז יג). אף יפעל אל וַיִּשְׁתָּחוּ עשהו פסל ויסגד למו (שם מד יז). והנה פתח היכל יי' וכו' כעשרים וחמשה איש וכו' והמה מִשְׁתַּחֲוִיתֶם[1]) קדמה לשמש (יחזק' ח טז). ואת הַמִּשְׁתַּחֲוִים על הגגות לצבא השמים ואת הַמִּשְׁתַּחֲוִים הנשבעים ליי' (צפני' א ה). והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלם ועלו מדי שנה בשנה, לְהִשְׁתַּחֲוֹת למלך יי' צבאות (זכר' יד טז). ואני ברב חסדך אבוא ביתך אֶשְׁתַּחֲוֶה אל היכל קדשך ביראתך (תהל' ה ח). הבו ליי' כבוד שמו הִשְׁתַּחֲווּ ליי' בהדרת קדש (שם כט ב). לא יהיה בך אל זר ולא תִשְׁתַּחֲוֶה לאל נכר (שם פא י). באו נִשְׁתַּחֲוֶה ונכרעה נברכה לפני יי' עשנו (שם צה ו). הִשְׁתַּחֲווּ לו כל אלהים (שם צז ז). רוממו יי' אלהינו וְהִשְׁתַּחֲווּ להדם רגליו (שם צט ה). רוממו יי' אלהינו וְהִשְׁתַּחֲווּ להר קדשו (שם שם ט). אתה הוא יי' לבדך וכו' וצבא השמים לך מִשְׁתַּחֲוִים (נחמ' ט ו). — ולפני המלאך: וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וַיִּשְׁתַּחוּ ארצה (בראש' יח ב). ויבאו שני המלאכים סדמה בערב ולוט ישב בשער סדם וירא לוט ויקם לקראתם וַיִּשְׁתַּחוּ אפים ארצה (שם יט א). ויגל יי' את עיני בלעם וירא את מלאך יי' נצב בדרך וחרבו שלפה בידו ויקד וַיִּשְׁתַּחוּ לאפיו (במד' כב לא). ויאמר לא כי אני שר צבא יי' עתה באתי ויפל יהושע אל פניו ארצה וַיִּשְׁתָּחוּ (יהוש' ה יד). — ולפני בן אדם, לאות הכנעה וכבוד: ויקם אברהם וַיִּשְׁתַּחוּ לעם הארץ לבני חת (בראש' כג ז). והוא (יעקב) עבר לפניהם וַיִּשְׁתַּחוּ ארצה שבע פעמים

---

[1]) [כנראה הכונה: יַשְׁחֶנָּה, את (לב) האיש, בנגוד לפעל שבצלע השניה: ישמחנה, שעקר הוראתו: ירים את הלב, עי' שמח, הערות.]

[2]) [בעבר' הקדומה בטאו כמה הגאים, וביניהם ח זו המקבילה לאות ח' בערב', בשרשים מסימים בתוספת ו, כנהוג למשל בפרט בכושי (ועי' בהערות לערכים ק, קוצה ועוד), ועל כן בטאו השתחוה במקי השתחה, וכן בכתבת הלוח מגזר: ירחו (ז"א ירחוי) במק' ירח (ז"א ירחי) וכדומה.]

[1]) [לדעת הפרשנות המסרתית הרכבה מבינוני ועבר, ולפי החדשים צ"ל משתחוים.]

עד גשתו עד אחיו [1]) (שם לג ג). ויאמר השבעה לי וישבע לו וַיִּשְׁתַּחוּ ישראל על ראש המטה (שם מז לא). ויצא יוסף אתם מעם ברכיו וַיִּשְׁתַּחוּ לאפיו ארצה (שם מח יב). ויצא משה לקראת חתנו וַיִּשְׁתַּחוּ וישק לו (שמות יח ז). ודוד קם מאצל הנגב וַיִּשְׁתַּחוּ לאפיו ארצה וַיִּשְׁתַּחוּ שלש פעמים וישקו איש את רעהו (ש"א כ מא). וַיִּשְׁתַּחוּ (מפיבשת לדוד) ויאמר מה עבדך כי פנית אל הכלב המת אשר כמוני (ש"ב ט ח). והיה בקרב איש לְהִשְׁתַּחֲוֺת לו (לאבשלום) ושלח את ידו והחזיק לו ונשק לו (שם יה ה). ויאמר יואב לכושי לך הגד למלך אשר ראיתה וַיִּשְׁתַּחוּ כושי ליואב וירץ (שם יח כא). ויקרא אחימעץ ויאמר אל המלך שלום וַיִּשְׁתַּחוּ למלך לאפיו ארצה (שם שם כח). וישלח המלך שלמה וירדהו (את אדניהו) מעל המזבח ויבא וַיִּשְׁתַּחוּ למלך שלמה (מ"א א נג). ותבא בת שבע אל המלך שלמה וכו' ויקם המלך לקראתה וַיִּשְׁתַּחוּ לה (שם ב יט). אפים ארץ יִשְׁתַּחֲווּ לך ועפר רגליך ילחכו (ישעי מט כג). וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כרעים וּמִשְׁתַּחֲוִים להמן וכו' ומרדכי לא יכרע ולא יִשְׁתַּחֲוֶה (אסתר ג ב). — ובחלום, השתחוו אלֻמות לאלמה: שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי והנה אנחנו מאלמים אלמים וכו' והנה תסבינה אלמתיכם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לאלמתי (בראש' לז ו—ז). — ובתו"מ: ומניחו (את סל הבכורים) בצד המזבח והשתחוה ויצא (בכורים ג ו). והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם (יומא ו ב). העובד כו"ם וכו' אחד המשתחוה ואחד המקבלו עליו לאלוה (סנהד' ז ו). עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש וכו' עומדים צפופים ומשתחוים רווחים (אבו' ה ה). בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות שלשה אוחזין בו וכו' נכנס והשתחוה ויצא ונכנסו אחיו הכהנים והשתחוו ויצאו (תמיד ז א). הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם (שם שם ג). המשתחוה לבהמה צמרה מהו לתכלת (כב ספא, ע"ז מז.). — ובתפלה: ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא (תפלת עלינו).

שְׁחוּד, ש"ז, — מתן שֹׁחַד, קנית לב בשחד, נוהג בספרות ובדבור.

שחוה, השתחוה, עי' שָׁחָה.

שָׁחוּז, עי' שָׁחַז.

שָׁחוּחַ, עי' שָׁחַח.

שָׁחוּט, עי' שָׁחַט.

שָׁחוּל, עי' שָׁחַל.

שחולית, שחולת, עי' שְׁחֹלֶת.

שָׁחוּם [1]), ת"ז, — חום, brown ; brun ; braun : ומה תקנה היה עושה לכבשים שילדו שחומים, היה נותן בראש הצאן כל העקודים, והשחומים היו עומדים אחריהם, והיה מעמיד הכבשים אחר השחומים כדי שיסתכלו העזים השחומות בעקודים שלפניהם וילדו כיוצא בהם שחומים (בראשית רבתי ל לט—מ, אלבק, 142). חום, שחום דומה לאדום רו"ש בלע"ז, לשון משנה שחמתית ונמצאת לבנה לענין התבואה, והיה שכרי, אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכבשים יהיו שלי (רש"י, בראש' ל לב). היה הצמר שלהן אדום או שחור או שחום חייבות בראשית הגז (רמב"ם, בכורים י ו). היו שני מיני גיזה כגון גיזה לבנה וגיזה שחומה (שם שם יא).

שָׁחוּן, עי' שָׁחַן.

שחום, עי' חֲסַחוּם, סַחוּם.

שָׁחוּף, עי' שָׁחַף.

שָׁחוּץ, עי' א. שָׁחַץ.

שָׁחוּק, עי' שָׁחַק.

שָׁחוֹר, עי' שָׁחֹר.

---

[1]) [השתחויה כזאת מצויה היא גם במכתבי עמארנה מארץ ישראל המתרגמים מעברית.]

[1]) [צורה עברית, כתמורת שחים, שחימא בתרגומים הארמיים (במק' חוּם העברי) ובבבלי.]

שַׁחֲוָר (?), עי' שַׁחֲוָ.

*שִׁחוּר [1]), ס"ז, — מין ממיני הדיו השחֹרים: כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר (ר' חייא, שבת קד:). אין כותבין וכו' לא בשחורו לא בשיחור (סופרי' א ה). אדם שנותנין לפניו מרגלית ושיחור מניח המרגלית ונוטל השיחור? (מד"ר שמות מג). — ובסהמ"א: חיי יותר קצרים מהקסת וגופי יותר כחוש מהשרטוט ולבי יותר אפל ממי שיחור (בן המלך והנזיר ה).

שְׁחוֹר, ס"ז, — צבע שְׁחֹר, פיח, פחם, Schwärze, Russ; noir(ceur), suie; black(en)ing, soot: חשך מִשְּׁחוֹר [2]) תארם לא נכרו בחוצות (איכה ד ח). — ובתו"מ: שחור שיש בו אפר כותשין אותו (פרה ג יא). נטל עצם או שחור וקדש בו הרי זה לא עשאת כלום (תוספת' פרה ג יג). כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר (ר' חייא, שבת קד:). אין מכסין אלא בעפר וכו' הוסיפו עליהן השחור והכחול ונקרת פיסולין (חול' פח:). אין כותבין וכו' לא כשחור ולא בשיחור ולא בקומים (סופר' א ה). — ובסהמ"א: לא תראה לובן שניך לקטן שיראה לך שחור ערותו (כס"ע פלקירה, אגרת המוסר, קע"י א, עה). — ואמר המשורר: לא חגרו שק כי לבושם משחור הלב ובדם הבכי צבעו (רמב"ע, כנפי דמעות, בכורי, קס). ילבין דיו פי את שחור כמל פתי ואתו יתנה אדון (הוא, הענק י, סס, סלד). ותאמרנה יהי חשך יהי אור באור פנים ובשחור מחלפות (ר"י הלוי, יפי קול, זמורה א, 44). עד נבקעו משחור טוריו שחרים (הוא, עין נדיבה, סס ג, 283). ישלט יקודה בצלעותי עדי שותה כשחור לבבי וכשלג קוצתי (יהודה אבן גיאת, מבין עפאים, סעפ"ם 124). שחורות משחור או זפת (עמנואל, כספי בקרבי, מחבי' עז, הברמן, 433).

[1]) [רגילים לבטא שִׁחוֹר ע"פ שם הנהרות שבמקרא, אבל לפי דרכיה של לשון חז"ל הכונה כנראה למשקל שִׁחוּר, וצ"ע.]

[2]) [ואמנם אפשר, שאין כאן אלא מקור מן עורי שָׁחַר מעלי (איו' ל ל, ועי' א. שָׁחַר) שהוא לשון שרפה, ושיש לפרש כאן: חשך תארם מפני שנשרף, בס"ם הסבה, וצ"ע.]

*שַׁחוּר, שחיר [1]), ס"ז (?), — מין ממיני המספרים: והשחור וזוג של ספרים שנחלקו הרי אלו טמאין (כלים יג א).

שְׁחוֹרִי, עי' שְׁחֹרִי.

שְׁחוּת, ס"נ, — בור, שוחה: משגה ישרים בדרך רע בְּשחותו הוא יפול (משלי כח י). ועי' שְׁחִית. — ואמר המשורר: ומלך אשר גאה רמיה ורמוהו שרפים והעמיקו שחותו [2]) ומשחתו (ר"ש הנגיד, אמת נעלה, בן תהלים, הברמן א, 128).

*שַׁחוּת, ס"נ, — תכונת האדם או הדבר השח והשפל, כניעה, שפלות: כל מרבע שהוא שוה בצלעותיו יכול הוא שיהיה שוה בזוויותיו או לא מפני שהזויות מספקות בראית העין ויכול הוא שלא יהיו נצבות ויראו לעין נצבות ויהיה בצלע הקרקע מעט שחות שאינו מתגלה לעין מהרה (ראב"ע הנסיא, חבור המשיחה והתשבורת ב א, 24). הכניעה היא שפלות הנפש ושחותה (ר"י א"ח, מו"ה, סכניעה א). ראש התשובה השפלות והשחות והכניעות (סס סז ח). ויתכן גם כן אצלי בויקד להיות דומה לדברי רבותינו ז"ל בקדירת הרים ובבליעת גאוות, כלומר שחותם ושפלותם (הוא, פה"ם לריב"ג, נקד). ועי' התנהגו בכובד ראש ושחות עינים (פלא יועץ, ערך שפלות, וין, רקא.) — ואמר הפיטן: נשאני נגדך עפעפים, נבחך נצבנו בשחות אפים (רמב"ג, אלהים אלי, ביאליק-רבניצקי ג, 179).

*שַׁחוּת, ס"ז, — מעשה המשחית, קלקול, ואמר הפיטן: תולדות נקי ומנובל, נקי לשירות ומנבל לשיחות (ינאי, תולדות אמוני, קרובי' ברא"י, זולאי, לז). — ובספרות הקראים, תכונת הדבר הבטל

[1]) [גם צורתה וגם גזירתה והוראתה המדויקת של המלה לא התבררו כל צרכן. בדפוסי המשנה והערוך כתוב: השחור, אבל במדב"ם ועוד, ובפרוש הגאונים (עי' אפשטין עמ' 28) השחיר: והשחיר פ' מספרים ולמה נקרא שמה שחיר שמשחירין את השער כדגרסינן משחילין פירות דרך, ע"כ. וכמשנ' מנק' כ"י פרמה: וְהַשְּׁחִיר. ואולם כנראה העקר הַשַּׁחַר, הַשְּׁחִיר, כשם הפעלה מן השחיר, ועי' ג. שָׁחַר.]

[2]) [לא שחותו, כנקוד המהדיר. ואמנם הדברים מיוסדים על לשון הכתוב בהוש' ט ט: העמיקו שִׁחֵתוּ.]

והנפסד בהגיון, —y ; Widersinn ; absurdité : ולא יתכן עוד שיהיה תלוי כל א׳ מכ׳ הדברים על האחר, לאשר יהיה בו מן השחות אשר ככר נודע (ישועה בן יהודה, ס׳ העריות, פתיח׳). ואם תאמר כי הצווי והרשות עמדו בעשיית הבטל וכו׳ היה שחות דברך גלוי (סס, עמ׳ XIV).

א. *שחז [1], ממנו א. *שָׁחַז.

ב. *שחז [2], ממנו *הַשְׁחָזָה, *מַשְׁחֶזֶת, ב. *שָׁחַז [3].

א. *שָׁחַז, פ״י, רק בינו׳ פָעוּ׳ שְׁחוּזָה [4], — (נקבת הצאן) שגבה קשור למעלה לשם עלית הזכר עליה [5]: זכרים יוצאין לבובין, רחלות [6] יוצאות שחוזות [7] כבולות וכבונות, העזים יוצאות צרורות (שבת ה ג). רחלים יוצאות כבונות למילת, שחוזות שיעלה (נ״א שעולות) עליהן זכר, כבולות שלא יעלה עליהן זכר (תוספתי שם ד (ה) ה). ועי׳ ב. שָׁחַז.

ב. שָׁחַז, קל לא נמצא בתו״מ.

—הפעי׳, *הִשְׁחִיז [1], — לטש, שנן, ; schleifen, schärfen : aiguiser, émoudre ; to grind, sharpen אין משחיזין את הסכין ביום טוב אבל משיאה על גבי חברתה (ביצה ג ז). השחיז את הסכין ועף ובא חברו ושחט וכו׳ פסולה (חולי ב ג). הסיף מאימתי מקבל טומאה משישופנו והסכין משישחיזנה (כלים יד ה). אין מוכרין להן (לעכו״ם) לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להם את הזיין (תוספת׳ ע״ז ב ד). הסייף והסכין שהעלו חלודה טהורין, שפן והשחיזן חזרו לטומאתן ראשונה (שם כלים ב״מ ג י). סכין שנפגם אין משחיזין את פגימתה (זבחי׳ פה.). — ובספהס״א: בסכין זה, כל זמן שמשחיזו במשחזת מתמרק החלודה שעליו ומתגלה צחצחות (ר׳ אליהו, ספר מוסר יח). — ואמר הפיטן: צוארה פשטה ומאכלת השחיזה וחדדה (קלונימוס הקטן, אמרתי סעו, קינ׳ ת״ב). — ואמר המשורר: עטי לו

---

1) [עי׳ א. שָׁחַז, הערה.]

2) [עי׳ ב. שָׁחַז, הערה.]

3) [שְׁחִיזָה, הרשום במלונים, לא נמצא במקורות.]

4) [אך עי׳ בהערה שאחר זו.]

5) [לפי הענין אמנם שחוזות לשון קשירה היא, אלא שקשירה זו באה לפי התוספתא והבבלי (שבת נג:): שאוחזין אליה [נ״א באליה] שלהן למעלה כדי שיעלו עליהן זכרים, ע״כ. ואולי צ״ל שוחזין ז״א קושרים (במק׳ שאוחזין) לשם הזדוגות הזכר בנקבה, ועל כן יש מקום להשוות בערב׳ שַׁחְז a), שהוא כנוי גם לזווג, כלשון לשאן אל ערב: אלשחז כלמה מרע׳וב ענהא יכני בהא ען אל נכאח, ובעבר׳: שחז היא מלה שירוחק ממנה, שיכונו בה הנשואים, ע״כ, וכנראה ראו בזה מלה גסה, הואיל ונתיחדה המלה, ככלשון חז״ל, להזדוגות הבהמה. אבל מקור המלה הוא, כפי שמסתבר, במלה שאולה מאשור׳ שֻׁחֻ׳ז, בנין שפעל מן אחז במשמ׳ נתן אשה לנשואים, בצרוף אַשְׁתָם אשחם (במק׳ אַשְׁאַתְ׳וּשׁ, האחיז אותו), נתן לו אשה בנשואים; ומכאן נולד פֹּעל בצרוף שחז רחל לזכר, הכין אותה לזווג לו, כפרוש הירוש׳ למשנה: מעתדן.]

6) [בירוש׳: רחלים.]

7) [בירוש׳ שם נאמר על המשנה: אית תניי תני שחוזות ואית תניי תני שוזות, מאן דאמר שוזות מעתדן כמא דתימר שית זונה ונצורת לב, מאן דאמר שחוזות כמא דתימר משחיזין את הסכין, ע״כ. ואמנם אפשר שאין כאן אלא משטוש במכתא הח״ת כדעת אפשטין, מבוא לנוסח המשנה, עמ׳ 103, אבל קשה להבין לפי זה, שמובא בהשואה לכך לשון הכתוב שית זונה דוקא. ואפשר שהיה עקר ההבדל בנסחה אחרת שתוזות במק׳ שתוזות, בחלוף ח—ת בכתב (עי׳ למשל בית מפויח במק׳ מפוית, והנאמר על כך עמ׳ 4906), ונשמטה ת של ש(ת)וזות בחזרת אותה אות באותה מלה ולפניה (אית תניי תני). ואשר לפרוש המלה שחוזות כלשון השחיז את הסכין (שכנגדו בערב׳ שחד׳ a)), אין כאן אלא באור עממי על פי דמיון האותיות בלבד. ועל כל פנים אין לראות שחוזות כלשון גִלוי, כדעת כמה מלמדים, ואין לשון גלוי כזו באה בדברי הבבלי.]

a) شحز

1) [פֹּעל זה בא גם בארמ׳ שבתו״ם, כתרג׳ חרבו ילטש (תהל׳ ז יג): חרביה שחיז, ועוד, וכן בערב׳ שחד׳ a) בקל ובאפעל, באותה משמ׳, ומקביל לו באשור׳ שאל, בחלוף א במק׳ ח, ול במק׳ ז, על יסוד צורות המסתימות בתי״ו, כגון מַשְׁלֶדֶת במק׳ מַשְׁוֶת, אבן משחזת, כרגיל בלשון זו. ועי׳ שְׁאוֹל, הערות.]

a) شحذ

צר עליו יוצר, עליו חרב פי אשחיזה (עמנואל פרנסיס, לבי מודה, 103).

—הפעי, *הֻשְׁחַז, — שהשחיזו אותו: והכבד כתער מלוטש, מחודד ומושחז (ר״י ח״ם, קה״ם לריב״ג, לטש).

—קל, *שָׁחַז, — לטש, גם בינוי, פָּעוּל, שָׁחוּז, — לטוש[1]: פי׳ משחזות נקראת (כן) בשביל ששוחזין בה ולוטשין הסכין (ערוך ערך שחז). מגלה נטושה, שחוזה מגלך להרוג את אלו (כ״י, סנה׳ לה:). שאין סכין חדה ושחוזה אבל אין בה פגימה (ספר ספרדם, הלכות שחיטה). — ואמר הפיטן: כלי קרב נשא וחרבות שחוזות (ר׳ משה ב״ר קלונימוס, אימת נוראותיך, יוצר אחרון פסח). — ואמר המשורר: וחדודיו ביום קהו שחזן (ר״י הלוי, הגם לכבש, זמורה ג, 808). — ובמשמ׳ רמחים שנונים, ואמר המשורר: אל תבקש להגיע בקניך שחוזיו (הנ״ל, כאם אחפש, שם א, 39). — *ובהשאלה, חרוזות שחוזות: ונפשו באהבת השירים בערה ובחרוזות השחוזות המאירות (ר״י חריזי, אימיאל ט, פרק, 74).

—נפעי, *נִשְׁחַז, — כמו הֻפְעָ׳, ואמר הפיטן: גמול נמלט מאבחי נשחז, בפשטו צוארו דמו לא נפחז (רשב״ג, אזי בהר המור, ביאליק-רבניצקי ג, 168).

א. שחח[2], ממנו שַׁח, *שַׁחוֹת, א. שַׁחַת.

ב. *שחח, ממנו ב. *שַׁחַת.

א. שָׁחַח[3], פ״ע, שַׁח, שַׁחֹתִי, שַׁחוֹתִי, שַׁחוּ, שַׁחְתּוּ, שְׁחוֹחַ, יָשֹׁחַ, תָּשׁוֹחַ, יָשֹׁחוּ,

— שפל וירד מגבהו, כפף קומתו: עיני גבהות אדם שפל וְשַׁח רום אנשים (ישע׳ ב יא). וְשַׁח גבהות האדם ושפל רום אנשים (שם שם יז). עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים ויתפצצו הררי עד שַׁחוּ גבעות עולם (חבק׳ ג ו). ודכה יָשֹׁחַ ונפל בעצומיו חלכאים (תהל׳ י י). כרע כאח לי התהלכתי כאבל אם קדר שַׁחֹתִי[1] (שם לה יד). נעויתי שַׁחֹתִי עד מאד כל היום קדר הלכתי (שם לח ז). כי שָׁחָה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו (שם מד כו). וימעטו וַיָּשֹׁחוּ מעצר רעה ויגון (שם קז לט). שַׁחוּ רעים לפני טובים (משלי יד יט). אלוה לא ישיב אפו תחתו שָׁחֲחוּ עזרי רהב (איוב ט יג). כי יָשֹׁחוּ במעונות ישבו בסכה למו ארב (שם לח מ). זכור תזכור וְתָשׁוֹחַ[2] עלי נפשי (איכה ג כ). ועי׳ התפעו׳. — ובשמוש המקור כתה״פ, הלך שְׁחוֹחַ, הלך בהורדת ראשו, כמשתחוה: והלכו אליך שְׁחוֹחַ בני מעניך והשתחוו על כפות רגליך כל מנאציך (ישע׳ ס יד). — ובתו״מ: בן תשעים לשוח (אבו׳ ה כא). מקום שאמרו וכו׳ לשוח אינו רשאי שלא לשוח, ושלא לשוח אינו רשאי לשוח (תוספת׳ ברכ׳ א ה). כאשה שאינה יכולה לשוח מפני עוברה (ספרי דברי כט). אלו ברכות ששוחחין[3] בהן, בראשו׳ תחילה וסוף ובמודים תחלה וסוף, השוחח[3] על כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישוח[3], ר׳ יצחק בר נחמן בשם ר׳ יהושע בן לוי כהן גדול שוחח על סוף כל ברכה וברכה (ירוש׳ שם א ה). הכל שוחחין עם ש״צ בהודאה וכו׳ ר׳ זעיר׳ סבר לקרוב׳ כדי לשוח עמו תחילה וסוף (שם שם). ובלבד שלא ישוח יותר מדאי (שם שם). ברוך א־ה שוחח, בא להשכיר את השם זוקף (שם שם). מעשה באחד ששחח יותר יותר מדאי והעבירו ר׳ (ר׳ שמואל בר נח, בשם ר׳ חמא בר חנינא, שם שם). נתפזרו מעותיו לפני עבודה זרה לא יהא שוחח ומלקטן (שם כלאי׳ ט ג). מניין לשחיטה שהיא מן הצואר, שנאמר ושחט את בן הבקר, ממקום ששח חטהו (חולי׳ כז.). — ובסהמ״א: וכמעט ששח עצמו לצד הארץ נפלה מתערה (כס״י, ס״ב כ ח). שברוב עונינו שחונו ונתמעטנו ונתדלדלנו (ס׳ הסערות לר״י ברצלוני, 7). אלו היינו (הבהמות) זקופים היה כבד לנו לשחות תמיד (קלונימוס, בעלי חיים א ה). השחות והיתם שני תאומים (ר״מ המאירי, משיב נפש). — ואמר הפיטן: שכבו שוחחים בני סיגונם (ר״א קליר, איכה אשמאו,

1) [עי׳ גם א. שָׁחוּ, הערות.]
2) [עי׳ א. שַׁחַת, הערה.]
3) [כנראה צורה אחרת מן שָׁחָה, ואמנם בא בהערות הכנעניות במכתבי עמארנה מא״י (עי׳ במלון שבהוצ׳ קנודטצון עמ׳ 1508) פעל אַשְׁתַּחַן, אִשְׁתַּחַן (אולי שפעל מן חוו) במשמ׳ אשתחוה, ואולי אף השתוו השרשים שחה ו־(ש)חח(ו) מפני הדמיון בצלצולם.]

1) [עי׳ א. קָדַר, הערות.] 2) [כתיב: ותשיח.]
3) [בתוספת׳ ברכ׳ א יא: שוחין, השוחה, ישחה.]

קיני ה״ב). הם שחחו לפסל כל מום ונענשו בו היות בע״י מום (הוא, אין לפוסח, פלוק פרה). שיר תשבחות לנצח נצחים בקריאתם זה לזה שוחחים (ואראלים גם גוללים, מיסף יוה״כ, מחז' איטלי' ב, קכו.). גם שנידם כפי אשר תרץ גבהים שוחחים (ר״י הלוי, זכרו פלאך, זמורה ז, 176). חרפה שברה לבי זאשרף חזותי של״ת שוחחי תרף (קלונימוס בר טבתי, אזעק אליך, מבחר השירה העבריה באיטליה, שירמן, סג). טפש לבבי מהלך שוחח, יגבה חטא ומעל כעוף פורח (ישעיה בר-מלי מטראני, איכה ספתי, שם, סה). — ואמר המשורר: שבת גאון עזם ושרים שחחו (רשב״ג, בימי יקותיאל, ביאליק-רבניצקי א, 53). התפצצו הרי חסדים שחחו (יעקב בן אלעזר, לא אחמהה, סעה״ם 164). ראה כי שחחו תחתך יצורים והיית לעדת אל כפירה (עמנואל, מחב' ח, הברמן, 228). — ובינ׳ פעו׳ ״שְׁחוּחַ, נמוך: לכן התרחק מן המנוחה ועבוד אלהיך בשמחה ויהיה לך לחמלה כי כי הדרך שחוחה (ראשית חכמה, שער היראה יג, כד: מרגניתא דר״מ, הובא בספר דברי חכמים שער הידידות ו, ס). [1]

—נִפְעַ׳, רק בעתיד, יִשַּׁח, תִּשַּׁח, יִשַּׁחוּ, — כמו קל: וַיִּשַּׁח אדם וישפל איש (ישעי׳ ב ט; ה יה). ושפלת מארץ תדברי ומעפר תִּשַּׁח אמרתך (שם כט ד). וְיִשַּׁחוּ[2] כל בנות השיר (קהל׳ יב ד).

—הִפְעִ׳, הֵשַׁח, — השפיל, erniedrigen; abaisser; to lower: ומבצר משגב חומתיך הֵשַׁח השפיל הגיע לארץ עד עפר (ישעי׳ כה יב). כי הֵשַׁח ישבי מרום קריה נשגבה ישפילנה (שם כו ה). — ובסהמ״א: לארץ מגרת, ושפלת והשחת (רס״י, תהל׳ פט מה).

—הָפְעַ׳, ״הוּשַׁח, — שֶׁהֵשַׁחוּ והשפילו אותו, ואמר הפיטן: ולנמשת אשר הושח כמו אניה בלי חובל (רשב״ג, סני זיתים, ביאליק-רבניצקי ב, 225). — ואמר המשורר: ושחתי וכן אני בן שח ומושחים

---

1) [בס' אמונה רמה א ו, 22 נדפס: יהיה קושי קצת חלקיה יותר ויהיה עצם, וקושי קצת חלקיה פחות ויהיה שחוחים ומיתרים, וצ״ל: שחוסים ומיתרים.]

2) [ואמנם כנראה צ״ל וַיֵּחַשּׁוּ, כדעת קמנצקי, ZAW 24, עמ' 239.]

ושפל ומשפלים (ר״מ הנגיד, טובות לאל, בן תהלים, הברמן א, 56).

—הִתְפ׳, הִשְׁתּוֹחֲחִי, תִּשְׁתּוֹחָח, — הֵשַׁח והשפיל את עצמו[1], sich erniedrigen; s'abaisser; to humiliate oneself: מה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נפשי ותהמי עלי (תהל׳ מב ו, וכעין זה שם יב, מג ה). עלי נפשי תִשְׁתּוֹחָח (שם מב ז). — ובסהמ״א: והיה כי יראה בננו כי נקעה נפש תמר ממנו והשתוחחה עליו נפשו והראיתיו אז את בת נעמה גברתנו (מאספו, אהבת ציון יג). נכמרו רחמי מאד לנפשך המשתוחחת (שם כו, 187). — ואמר הפיטן: מלל יהודה אחיה חנה למה תבכי, מה לך אפוא כשכורה תשתוחחי ותשתפכי (מנחם ברבי מכיר, אודך כי, יולר שבת ב חנכה). לא תבושי ולא תכלמי, מה תשתוחחי ומה תהמי (שלמה אלקבץ, לכה דודי). — ואמר המשורר: הצפור או דרור נפשי יקושה וכו' ומה תשתוחחי מרב יגונים ולמה תהיי לעד אנושה (רשב״ג, הלפור או דרור, ביאליק-רבניצקי א, 41).

ב. ״שָׁחַח, פ״ע, — הטיל מים, השתין (?)[2]: ואשר יוציא ידו מתוחת בגדו והואה פוח[3] ונראתה ערותו ונענש שלושים יום וכו' והמוציא את יד שמאולו לשוח בה ונענש עשרת ימים (מגלת סרך היחד ממדבר יהודה VII, 13—15).

שחט[4]), ממנו ״שׁוֹחֵט, שָׁחַט, שְׁחֲטָה (?), שְׁחִיטָה.

שָׁחַט[5]) פ״י, שְׁחָטוֹ, שְׁחַטְתָּ, שְׁחָטוּ, שְׁחַטְתֶּם, שׁוֹחֵט, שַׁחֲטֵי, שָׁחוּט, שְׁחִטָה, שְׁחִיטָה, שְׁחֹט, שׁחֹט,

---

1) [כך לפי נקוד המסרת. ואמנם, כפי שראה צ. פ. חיות, כונת הכתובים היא לשרש שִׂיחַ בלשון שיחה בבכיה, כמו אשיחה ואהימה (תהל׳ נה יח), אשיחה ותתעטף רוחי (שם עז ד), ועוד.]

2) [זאת כנראה הוראת הפעל כאן, כמו שַׁח' a) (בח' דגושה, מן שח'ח') בערב'.]

3) [כלו' והוא פוֹתֵחַ, ערם.]

4) [עי' בהערה שאחר זו.]

5) [גם באוגרית', בארמ' ובערב' שחט b) (כאן שאול מארמ'), אבל אולי בעקר צורת שפעל קדומה, שאולה כמונח דתי מלשון שמית אחרת, מן חטט (עי׳

a) شخ‍ b) شحط

שחוט, שחטם, שחטו, תשחט, תשחטי, ישחט, ישחט, ישחטהו, ישחטם, תשחטו, ישחטו, ישחטו, ישחטהו, ישחטום, ועי' שחטה, — א) המית בהמה ועוף ע"י חתיכת ורידי הצואר, schlachten, schächten; abattre, égorger; to slaughter: ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם (בראש' לז לא). ושחטת את הפר וכו' ולקחת מדם הפר ונתתה על קרנת המזבח (שמות כט יא–יב). ושחטת את האיל (שם שם טז). לא תשחט על חמץ דם זבחי (שם לד כה). וסמך ידו על ראש קרבנו ושחטו פתח אהל מועד (ויקר' ג ב). ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים את הצפר החיה יקח אתה ואת עץ הארז וכו' וטבל אותם וכו' בדם הצפר השחטה (שם יד ה–ו). איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה (שם יז ג). ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (שם כב כח). וישחטו את הפר (ש"א א כה). ויקחו צאן ובקר ובני בקר וישחטו ארצה וכו' ויאמר שאול וכו' הגישו אלי איש שורו ואיש שיהו ושחטתם בזה ואכלתם וכו' וישחטו שם (שם יד לב–לד). — ושחט את הפסח: שה תמים וכו' מן הכבשים ומן העזים תקחו וכו' ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים (שמות יב ה–ו). כי הטהרו הכהנים וכו' וישחטו הפסח (עזר' ו כ). — את דם הזבח: לא תשחט על חמץ דם זבחי (שמות לד כה). — ושחט אדם כקרבן: וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו (בראש' כב י). הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שחטי הילדים בנחלים תחת סעפי הסלעים (ישע' נז ה). ותשחטי את בני ותתנים בהעביר אתם להם (יחזק' טז כא). ובשחטם את בניהם לגלוליהם (שם כג לט). — ובהשאלה במשמ' הרג ורצח בני אדם ללא רחם כשוחט בהמה, schlachten, morden; égorger, massacrer; to slaughter, kill: והיה כי יאמרו פליטי אפרים אעברה וכו' ויאחזו אותו וישחטוהו אל מעברות הירדן (שופט' יב ה ו).

ויאמר אליהו להם תפשו את נביאי הבעל וכו' ויורדם אליהו אל נחל קישון וישחטם שם (מ"א יח מ). ויקחו את בני המלך וישחטו שבעים איש (מ"ב י ז). ויהו מצא את אחי אחזיהו וכו' ויאמר תפשום חיים ויתפשום חיים וישחטום (שם שם יג–יד). ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו (שם כה ז). וישחט מלך בבל את בני צדקיהו ברבלה לעיניו ואת כל חרי יהודה שחט מלך בבל (ירמ' לט ו). ויבאו אנשים משכם וכו' וישחטם ישמעאל בן נתניה אל תוך הבור (שם מא ה–ז). — והאלהים: מבלתי יכלת יי' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר (במד' יד טז). — וחץ שוחט[1] במשמ' זו[2]: חץ שוחט לשונם מרמה דבר (ירמ' ט ז). — ובתו"מ: מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי ולא בעל מום חי ושחוט (מע"ש א ב). הצד צבי השוחטו והמפשיטו (שבת ז ב). האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח, שחט גדי יאכל, שחט טלה יאכל (פסחי ח ב). השוחט חיה ועוף ביום טוב (ביצה א ב). הכל שוחטין ושחיטתן כשרה (חול' א א). לא היה השוחט שוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח (תמיד ג ז). השוחט עומד במזרח ופניו למערב (שם ד א). ולמחר רוצה האויב לשוחטם לישראל כבגדיים וטלאים (מד"ר אסתר, ויאמר המן אף לא הביאה). ועי' שוחט. — ב) שחט את המתכת, ורק בינוי פעו' שחוט, זהב שחוט, זהב מרדד בשכבה דקה, כאלו מחדדת ושנונה: ויעש המלך שלמה מאתים צנה זהב שחוט שש מאות זהב יעלה על הצנה האחת ושלש מאות מגנים זהב שחוט שלשת מנים זהב

ערך זה), שכנגדו הט, חטט, במשמ' היה חד, וגם דקר, כדברי חז"ל על שחיטה: מניין לשחיטה שהיא כן הצואר, שנאמר: ושחט את בן הבקר, ממקום ששח חטהו (חול' כז.).]

---

[1]) [כך הכתיב, קרי: שחוט וכן ת"י: כגיר דמחרף, והסור': איך גירא שנינא.]

[2]) [אמנם ע. לו (על פי לוניץ, לוח ירושלים ח, 103) ראה במלה שוחט את תמורת הערב' שוחט[a]), מין עץ, Grewia, שהיו עושים ממנו חצים (אך ראה את הקשיים הכרוכים בפרוש זה המובאים אצל לו, Flora II, 249). ואחרים רואים את העקר בקרי שחוט, כלשון זהב שחוט, במשמ' שנון ומחדד, ואולי כך נכון.]

---

a) شوحط

יעלה על המגן האחת (מ"א י טז–יז וכעין זה דה"ב ט טו–טז). — והיך שחוט: חץ שָׁחוּט[1]) לשונם מרמה דבר (ירמי׳ ט ז). — ובספה"א: נמצאת למד שמשקל של זהב י"ב של כסף וזה לפי משקל שלנו כשהוא מזוקק ושחוט (תוס׳ כתוב׳ לט., ד"ה כתן).

—נפע׳, יִשָּׁחֵט, תִּשָּׁחֵט, — נִשְׁחַט, ששחטו אותו: במקום אשר תִּשָּׁחֵט הע"ה תִּשָּׁחֵט החטאת לפני יי׳ (ויקר׳ ו יח). הצאן ובקר יִשָּׁחֵט להם ומצא להם (במד׳ יא כב). — ובתו"מ: הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, קהל ועדה וישראל (פסחי׳ ה ה). קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו, ולנשחט כנגד בית שחיטתו (יומא ד ב). האבר והבשר המדולדלין בבהמה וכו׳ נשחטה הבהמה הוכשרו בדמיה (חול׳ ט ז). שכל הקדשים נמכרים באטלס ונשחטין באטלס ונשקלין בליטרא (תמור׳ ג ה). אלו מבקש לי הקב"ה להשחט איני מעכב (מד"ר בראש׳ כה).

—הפע׳, הִשְׁחִיט, — פקד על אדם לשחט: בארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כרחו, אפילו שור שוה אלף דינר ואין לו ללוקח אלא דינר כופין אותו לשחוט (חול׳ ה ד).

שַׁחֲטָה, מלה מספקה[2]): כי פח הייתם למצפה ורשת פרושה על תבור וְשַׁחֲטָה שטים העמיקו ואני מוסר לכלם (הוש׳ ה א–ב).

***שֶׁחִי,** שֶׁחִי[3]), ש"ז, — מקום הכפיפה שבין הזרוע לכתף, armpit; aisselle; Achselhöhle: בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו (סנה׳ ז ז). ושתי מפתחות, אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון (תמיד ג ו). כיצד ראיית הנגע, האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים, האשה כעורכת וכמניקה את בנה כאורגת בעומדין לשחי ליד חימנית (נגע׳ ב ד). — ובית השחי באותה משמ׳: אלו מקומות באדם שאינן מיטמאין בבהרת, תוך העין, תוך האזן וכו׳ ובית השחי (שם ו ח). אלו שאין הוצצין, קלקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש וכו׳ (מקו׳ ט ב). המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה (נזיר נח:). בית השחי מהו שיחוף (זבח׳ יט.). — ובספה"א: לסרחון השחי ימשחנו במרתך שחוק (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד). — ואמר הפיטן: טרוד עד שחי פתוח כיון (מחז׳ ברכי יצחק, תהלה תקח, סליח׳ ער"ה).

***שְׁחִיָּה,** ש"נ, — שה"פ מן שָׁחָה, מעשה השוחה ומשתחוה: ולשון גחון שחיה שהולך שח ונופל על מעיו (רש"י, ויקר׳ יא מב). ואספי, לשון שחיה, שחי והשפילי יותר משפלות ארץ (הוא, ירמי׳ י יז). כל לשון שחיה בתרגום יונתן מגר (הוא, תהל׳ פט מה). — ובמנה בהגוי: והיו על פה כותבין תיבות הפיסוק בלא מלכים ולא טעמים וקורין אותו כתקון כמו ששמעו ממשה בדרך הרום ובדרך שחיה ובדרך נצב וכו׳ ודע כי יש לאלה המלכים דרכים נסוכים אחת באחת נסמכים ועיקר תולדותם על שלשה דרכים דרך הרום ודרך נצב ודרך שחיה, דרך הרום אוֹ אוּ, ודרך נצב אָ אַ, ודרך שחיה אֵ אִ (הורית הקורא, דרנבורג, 54–56). ויבא לשעבר כמו האכיל החזיק החשו ומשקלם הראשון מן השחיה והוא צירי יבאו לשעבר כמו הֵקִים הֵשִׁיב הֵעִיר (שם, 57). והטעמים השרים נחלקים לשלשה חלקים מהן דרך גובה ומהן דרך רום ומהן דרך שחיה ואינה שחיה אלא קול נצב שאינו לא למעלה ולא למטה (שם, 75).

שְׁחִיטָה, ש"נ, סמ׳ שְׁחִיטַת, — מעשה השוחט: והלוים על שְׁחִיטַת הפסחים (דה"ב ל יז). — ובתו"מ: אלו דברים בפסח דוחין את השבת שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו (פסח׳ ו א). בקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה וכו׳ ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה (יומא א ז). הביאו לו את התמיד, קרצו ומרק אחר שחיטה על ידו (יומא ג ד). קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית

---

[1]) [כך קרי, כתיב שוחט, ועי׳ לעיל.]

[2]) [הנקוד והמפרשים הבינו מלה זו כלשון שחיטה, ורב החדשים ראו כאן לשון השחתה או שגרסו וְשַׁחַת הַשִּׂטִּים, כלשון שׁוּחָה. אבל לפי ההקבלה אל הרשת פרושה על תבור דרושה כאן לשון שטיהה, וצ"ל: וּשְׁטִחַ הַשִּׂטִּים, ז"א שטיחת רשת בהשטים (טור־סיני, הלשון והספר ב, 138).]

[3]) [וכן בארמ׳ שבתו"ם שחיא.]

שלוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו (סס ד ג). כל היום כשר וכו' לשחיטה (מגי' ב ה). שהזבח נפסל בארבעה דברים בשחיטה ובקבול ובהלוך ובזריקה (זבח' א ד). איזהו מקומן שלזבחים, קדשי קדשים שחיטתן בצפון (סס ה א). ותכף לסמיכה שחיטה (מנח' ט ח). הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן שמא יקלקלו בשחיטתן (חול' א א). מה מצינו בטרפה ששחיטתה מטהרתה אף שחיטת בהמה תטהר את האבר (סס ד ד). השוחט את הבהמה וכו' מצא בן תשעה הי טעון שחיטה (סס סס ו). דם שחיטה בבהמה בחיה ובעופות וכו' חיבים עליו (כריתו' ס א). נטל את הפדר ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלן (תמיד ד ג). הראש בימינו וחוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלן (סס סס ג). שלושה עשר דבר בנבלת העוף הטהור וכו' שחיטתה ומליקתה מטהרת את טרפתה (טהר' א א). סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה (ר' יוחנן, ברכ' יז.). שמע מינה אינה לשחיטה אלא לבסוף דאי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כיון דשחט בה פורתא אסרה (רב מביני ומוזגאה, ב"ק עג.). כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו, ואלו הן הלכות שחיטה שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור (רב יהודה בשם שמואל, חול' ט.). הצאן ובקר ישחט להם וכו' נחירה שלהן זו היא שחיטתן (סס יז.). שחיטה העשויה כמסרק כשרה וכו' מהו דתימא בעינן שחיטה מפורעת וליכא, קמ"ל (סס יט:). כל הכשר בשחיטה בנגדו בעורף כשר במליקה (ר' ינאי בשם שמואל, סס כ.). אין שחיטה לעוף מן התורה (סס סס). מניין לשחיטה שהיא מן הצואר שנאמר ושחט את בן הבקר, ממקום ששח חטהו (סס כז.). — *ושחיטת קדשים (ב"מ קט:), **שחיטת חלין, כשמות למסכות זבחים, חלין, נוהגים בספרי הראשונים.

שְׁחִין, ס"ז, — פצע ממאיר ומחלת פצעים ממאירה, בפרט בצרופים שחין מצרים, שחין פורח אבעבועות, שחין רע[1], Geschwür, Aussatz; abscès, lèpre: abscess, leprosy: והיה (פיח הכבשן) על האדם ועל הבהמה לִשְׁחִין פרח אבעבעת בכל ארץ מצרים ויקחו את פיח הכבשן וכו' ויזרק אתו משה השמימה ויהי שְׁחִין אבעבעת פרח באדם ובבהמה ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה מפני הַשְּׁחִין כי היה הַשְּׁחִין בחרטמים ובכל מצרים (שמות ט ט–יא). ובשר כי יהיה בו בערו שְׁחִין ונרפא והיה במקום הַשְּׁחִין שאת לבנה וכו' נגע צרעת הוא בַּשְּׁחִין פרחה וכו' ואם תחתיה תעמד הבהרת לא פשתה צרבת הַשְּׁחִין הוא (ויקר' יג יח–כג). יככה יי' בִּשְׁחִין מצרים ובעפלים ובגרב ובחרס אשר לא תוכל להרפא (דבר' כח כז). יככה יי' בִּשְׁחִין רע על הברכים ועל השקים אשר לא תוכל להרפא מכף רגלך עד קדקדך (סס סס לה). ויאמר ישעיהו קחו דבלת תאנים ויקחו וישימו על הַשְּׁחִין ויחי (מ"ב כ ז, וכעין זה ישעי' לח כא). ויצא השטן מאת פני יי' ויך את איוב בִּשְׁחִין רע מכף רגלו ועד קדקדו (איוב ב ז). — ובתו"ס, בפרט בצרופים מֻכה שחין, מחית השחין: כיצד שותה בעציצי, אפילו היא חגרת, אפילו היא סומא ואפילו היתה מוכת שחין (כתוב' ג ה). ואלו שכופין אותו להוציא, מוכה שחין ובעל פוליפוס וכו' (סס ז י). שכך היו מוכי שחין שבירושלים עושין, הולך לו ערב פסח אצל הרופא וחותכו וכו' והלה עושה פסחו (כריתו' ג ח). היה בו שער וכו' אחת לבנה ואחת שחורה וכו' נסמך השחין לשתיהן או לאחת מהן, או חלקן השחין, ומחית השחין וכו' (נגע' א ה). השחין והמכות והקדח המורדין אינן מיטמאין בנגעים (סס ו ח). שאלו את ר' אליעזר מי שעלתה לתוך ידו בהרת כסלע ומקומה צרבת שחין, אמר להם יסגיר (סס ט ג). הקיטעין ומוכי שחין אף על פי שאין להם דמים יש להם ערכין (תוספת' ערכי' א ג). נחום איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמוי, פגע ביה מוכה שחין אחד וכו' (ירוש' פאה ח ט). פגע בי זקן אח' מוכה שחין מציפורן, אמר לי כ"ד מיני שחין הן (רשב"ג, סס כתוב' ז יא). ראה וכו' את הקטע וכו' ואת המוכה שחין ואת הבהקנים אומר ברוך דיין אמת (ברכ' נח:). עיר הסמוכה לבית הקברות כולהו לבית הקברות אזלי א"ר חנינא מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן

1) [עי' שְׁחֵן, הערה.]

מוכי שחין ורועותיהם (כתוב' כ:). שחין שהביא הקב"ה על המצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים (ב"ק פ:). והיו הדמעות יורדות על לחייהן וכו' ונושרות על לחייהם כצרבת השחין (מד"ר איכה א ג). ומצא מוכה שחין אחד מוטל בפרשת דרכים (שם קהל' סדרא תליתאה, לך אכל). — ובספהמ"א, גם מ"ר שחינים: בשחינים, מאמר כללי בשחינים והם הנגעים, ובלטין אולסיר, השחין יולד מחום ומיציאה שנבקעה ומצמחים, והנה פרוק החבור בבשר אם יתפשט ויתמגל יקרא שחין (קאנון ד ד ג א). ואם יהיה הקושי על השחין מחוץ יקרא שחין שרפיי (שם שם). נולד לי רכוך ושחינים זרים (לקוטים מדברי יוסף סמברי, ברל"נר, 26). — ואמר המשורר: יהוסף נחלה מלא שחינים (ר"ש הנגיד, יגוני לב, בן תהלים, הברמן א, 48). בו (בניסן) ירבו הסגורות והשחינים בבשר ונגעים בגרונים (ראב"ע, שמעו כח, כהנא א, 184). כי הכאיב לבי יום נדו, יום שובו לשחיני ימרת (עמנואל, אי זה הדרך, מחב' ד, הברמן, 118). — ואמר המליץ: המעיז צחנת שחינים בחמת תנינים אמצא מתוק (ר"י הספרדי, בחינת עולם י).

שָׂחִים, סָחִישׁ, ש"ז, — צמיחה ועשב הצומחת ללא זריעה מגרגרי זרע שנשארו בשדה[1]: וזה לך האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית שָׂחִים[2] ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו פרים (ישעי' לז ל). — ואמר המשורר: ודע כי בזמן אין די להשיג ספיח קציר אף כי שחיסו (רשב"ג, בחר מהחלי, ביאליק-רבניצקי א, 45).

שָׁחִיף, עי' שְׁחִיף.

שְׁחִיפָה, עי' שְׁחִיפָה.

[1]) [כן תרגמו השבעים במ"ב αυτόματα, ובישע' κατάλυμμα, ועקילס ותאודוטיון בישע' αὐτοφυῆ, וכן ולג': quae sponte nascuntur; ות"י תרגם לפי הענין ספיח: כַּתִּין, ושחים: כַּהְכַּתִּין. ואמנם לא התברר מקור המלה, ולא איזו צורה עדיפה, שחים שבישע' לז או סחיש שבמ"ב יט, אבל כנראה שחים עקר, ויש לחבר המלה עם ב. שחץ שבלשון חז"ל, שהיא לשון גנאי, ועי' שם. ובמגלת ישע' ממדבר יהודה הנוסחה: ובשנה השנית שעים, וצ"ע.]

[2]) [במ"ב יט כט: סָחִישׁ.]

***שַׁחִיץ,** ש"ז, — יהיר, גאותן[1]), hochmütig; haughty; hautain: הוא מלך על כל בני שחץ, הם סמאל וגו' שריו שהם שחיצים ויהירים (מסכת אצילות ח, אגדת בראשית, עז:).

***שְׁחִיצָה,** ש"נ, — תכונת בן שחץ, ואמר הפיטן: קש הושב תותח במתניו שחיצה[2]) (רשב"י הבבלי, אמץ דר, יוצר שבת ג אח"פ).

***שָׁחִיק**[3]), ש"ז, — שְׁחִיק עֲצָמוֹת, שֶׁיִּשָּׁחֲקוּ עצמותיו: אדרינוס שחיק עצמות שאל את ר' יהושע בן חנינא א"ל מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבא (מד"ר בראש' כח). מהו עת להשליך אבנים, עת הוא שיעלה אדרינוס שחיק עצמות וינפץ אבני בית המקדש (ר' תנחומא, שם דברי ג). אדריאנוס שחיק עצמות הושיב שלש משמרות (שם איכה א, על אלה אני בוכיה). בימי טרכינוס שחיק עצמות ילדה אשתו בליל תשעה באב (שם אסתר א). נבוכדנצר שחיק עצמות התחיל מזנב באשכולות (שם שם).—ושחיק מחיק[4]): המן הרשע שחיק מחיק התחיל עוקר בגפנים (שם שם). נבוכדנצר שחיק מחיק סיגל כל ממונו של עולם (ר' תנחומא, שם שם ב).

***שְׁחִיקָה,** ש"נ, — שה"פ מן שָׁחַק: בו ביום גזרו על פיתן (של גויים) וכו' ועל השחיקה[5]) (ר"ש בן יוסי, ירוש' שבת א ה). עושין ייניטילין בשבת, ר' יסא בשם ר' יוחנן יין ודבש ופילפלין, ר' יסא בשם ר"י מותר לערב ואסור לשחוק, ר' יוסי בשם ר"י את שהוא משום תערובת מותר, משום שחיקה אסור (שם שם יד ג). שום ששחקו אם היה מחוסר שחיקה אסור (ר' אבהו בשם ר' יוחנן, שם שם). גזירה משום שחיקת סממנין (עולא, בבלי שם נג:). שוחק וזורה לרוח וכו' עכו"ם דלים המלח קא אזלא

[1]) [ע"פ הכנה זו של שחץ בתו"ם.]

[2]) [ע"פ איוב מא כא (כקש נחשבו תותח) ושם פס' כו (הוא מלך על כל בני שחץ).]

[3]) [ע"פ הארמ' שחק, שחיק טמיא; ואולי הנכון במקורות העברים: שָׁחוּק, שְׁחוּק עצמות.]

[4]) [מן הארמ'.]

[5]) עכו"ם ששחק דברים המותרים ואין להכירם שאסור ליקח מהם דילמא ערבי בהו דברים אסורים (קרבן העדה).]

לא בעי שחיקה, חמץ דלשאר נהרות קאזיל בעי פירור (פסחי כח.). טחול שוחק[1]) כל מיני שחיקות, קורקבן שוחק כל מיני אכילות (מדרש אותיות דרבי עקיבא, למ״ד, ורטהימר, לח). — וכמשמ' מה שנשחק מדבר: אין לי אלא עפר, מנין בשחיקת אבנים, בשחיקת חרסים, בנעורת של פשתן דקה (ספרא אחרי, פרק יא, ויק, פד:, וכעין זה חולי פח.). — ובסהמ״א: עפר פלפלי, שחיקת פלפלין (רש״י, שבת כ:). שכל אלו וכיוצא בהן אין עישין אותן בסמנין כדי לחוש לשחיקה (רמב״ם, שבת כא לא). והדיכה אינה כל כך דקה כמו השחיקה (רד״ק, שה״ש, דוך). סוף דבר לא יכסה אדם כי אם בעפר ובשחיקת זהב (ר״א הקלאי, גן עדן, שמיטה יו, לג.). שידוק חלודי ברזל ועופרת שרופה בד בבד שחיקה טובה ויזרה על הטחורים (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד). — ״ובמשמ' עמל ודכוי נפש, ואמר הפיטן: טוב בשחיקתה[2]) ראה (שמעון הכהן, אבן מחוסה, מוצא ע״י זולאי, ידיעות מכון שוקן ו, רלא).

שְׁחִיקוּת, ש״נ, — דכוי נפש, עמל, ואמר הפיטן: שחיקותם אשר שמעו וידעו, שלותים השמיעו והודיעו (ינאי, קרובי במדי, זולאי, כה).

שְׁחִית, ש״נ, מ״ר כנ׳ שְׁחִיתוֹתָם, — שחת, שוחה, Grube; fosse; pit: ישלח דברו וירפאם וימלט מִשְּׁחִיתוֹתָם[3]) (תהל׳ קז כ). רוח אפינו משיח יי׳ נלכד בִּשְׁחִיתוֹתָם (איכה ד כ). — ובתו״מ: ששי, שמשים את הארץ בשחיתות (יומא י.). — ובסהמ״א: ואלהי חשכני משחיתותם ואת שלשת רעי הביאו אל כבשן האש לישרף

[1]) [כך נכון בשין ימנית, ולא כלשון שׂחוק, כדעת אחרים, ועי' שָׁחַק.]

[2]) [עי' בדברי זולאי במקום הנ״ל, ושם הובא גם לשון התרגום המאחר למשלי לא ז (ועמלו לא יזכר עוד): ושחקיהון לא נזכרון תוב. ועי' שְׁחִיקוּת.]

[3]) [יש מציעים לגרס: מִשַּׁחַת חַיָּתָם, ואינו מסתבר. יותר נראה להניח כאן כתיבת מ״ם אחת במק' שתים בהפלוגרפיה, ושהעקר: וימלטם משחיתותם, וכן בירמ' יה א שלח מעל פני במקום שַׁלְּחֵם מעל, באיוב ד יט: ידכאום לפני עש, מבקר לערב יכתו במק' ידכאו מלפני עָשָׁם, מבקר וכו'.]

(יוסיפון ג׳נצבורג לד). כי ההולך באורחותם לא ינצל משחיתותם (ראב״ע, חי בן מקיץ, אייגר, 140). — ואמר המשורר: ואתה העלית משחיתות יחידתי ומיון ובורות (ר״ש הנגיד, אלהים אהריך, בן תהלים, הברמן א 101). ורשת השחיתות המחישות אלי שחת עלי ראשי נתינה (הוא, התזכר, שם ג, 77). אוי לי כי נוקשתי בשחיתות חטא ופשע (יל״ג, ודוי, כל שיריו א, 39). ככה נפלה היא בשחיתות השחת טרם נפל גוה על הר גלבע (הוא, דוד ומיכל א, שם ג, 81).

***שְׁחִיתָה**[1]), ש״נ, — קלקול, ואמר בן סירא: אל תמשילהו בנעוריו ואל תשא לשחיתותיו (ב״ס גניי ל יא). — ובסהמ״א: וכשחיתות האלה הרבה יש בשירך אשר השחתה למען רוע משקלך (תשוי תלמידי מנחם 26). כי בעת ההיא יהיה (האדם) נעוה ונתעה משאר ב״ח ואפשר שישחית עצמו בשחיתות ובתמותות (ר״י א״ח, חו״ה, עבודת האלהים, פתיחה). וקודם שיחתמוה (את הכתבה) בדקוה והוגהו אותיותיה לראות אם יש בה עילה ושחיתה[2]) (אברהם גביסון, עמר השכחה).

״שְׁחִיתוּת, ש״נ, — תכונת מי שהוא משחת ברע, ואמר הפיטן: צואר עבדים בפרך אין פתות, לקונם כי לא נמכרו לצמיתות, כי בשביעית יצאו משחיתות, או בשנת יובל חפשי לחליטות (ילמק, יקוש בעניו, גאולה שבת ה אהה״פ). — ״שחיתות המדות, פריצות, נוהג בספרות ובדבור.

א. שחל[3]), ממנו א. שַׁחַל, ג. ״שָׁחַל, ״שַׁחְלָה, ״שַׁחְלוֹן, *שַׁחְלָנִית, ״שְׁחָלֶת, ״שַׁחֶלֶת.

ב. שחל[4]), ממנו א. *שָׁחַל, ב. ״שָׁחַל, *שִׁחֵל, שְׁחֶלֶת, *שְׁחֹלֶת.

ג. שחל[5]), ממנו ב. *שִׁחֵל.

[1]) [ע״פ הארמ', דנ' ו ה, והבנה זו בתהל' קז כ; איכ' ד כ, עי' שְׁחִית.]

[2]) [ע״פ דנ' ו ה: וכל עלה ושחיתה לא יכלין להשכחה.]

[3]) [עי' א. שַׁחַל, הערה.]

[4]) [עי' א. שָׁחַל, הערה.]

[5]) [עי' ב. שִׁחֵל.]

א. שַׁחַל 1), ש"ז, שַׁחַל,— אחד משמות האריה במקרא, lion ; Löwe : כי אנכי כַשַּׁחַל לאפרים וככפיר לבית יהודה (הוש׳ ה יד). ואהי להם כמו שַׁחַל כנמר על דרך אשור (שם יג ז). אמר עצל שַׁחַל בדרך ארי בין הרחבות (משלי כו יג). שאגת אריה וקול שַׁחַל ושני כפירים נתעו (איוב ד י). כַּשַּׁחַל 2) תצודני ותשב תתפלא בי (שם י טז). לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שָׁחַל (שם כח ח). — וגם במשמ׳ חיה גדולה אחרת, מזוחלי עפר: על שַׁחַל 3) ופתן תדרך תרמס כפיר ותנין (תהלי צא יג). — ובתו"מ: ששה שמות יש לארי אלו הן ארי כפיר לביא ליש שחל שחץ (ר׳ יוחנן, סנה׳ צה.). — ואמר הפיטן: חתני ברשפי גחל ושאג עלי כשחל (תכל אכמו, יוצר שבת איכה, ממזי איטלי א, קסד:). וגבורים וכבירים הרוגיו וכל שחל וכל ליש חלליו (ד"ה של יהודי מצרים וא"י, יעקב מן, ג, 18). — ומ"ר שְׁחָלִים: וערג לאילים כנחם לשחלים וגעת לעגלים (דונש, תשו׳ על מנחם, 3, 18, מובא בשם דונש גם ברש"י, יואל א כ). קנינך פרים ואילים, ותישים ושחלים באונך (ר"י גיאת, קנינך, סעה"ס 20). מגבר חילים בפי עט ומלים ולו עז שחלים וחן הצבאים (רמב"ע, לאכסי לבבות, ברודי, יז). מנוה השלום הגאה גורי שחלים נאספים לטרף השה דלת רחלים (ר"י הלוי, רם אשר, זמורה ז, 184). אובל דמותו באכזר טורף כמו השחלים (ראב"ע, אחוד לבנים, איגר 46). ופסו החסידים ונותרו המורדים ומתו השחלים וקמו אחריהם שועלים (ר"י חריזי, תחכ׳ מו, 369). ואלכוד שחלים כרחלים ואטרף פראים כטלאים (הוא, אגרת לשון הזהב, דברי חפץ). ומה יענה השועל בסוכת השחלים (ר׳ אבטולי, מכתב, חמדה גנוזה, כי.). — ומ"ר *שְׁחָלוֹת 1): והעונה לדניאל ברחמיו ומלאך חלצהו משחלות (רב האי גאון, שמע קולי, מנחה יום טבת, ספרד׳). — ומ"ז *שְׁחָלַיִם, שני אריות: אולי ירחם לקחת בכפלים לעוטה אריות כמו בפי שחלים (מלאכי רחמים, סליחי׳ לפני קמח). —*וכשם לחיה אחרת: שחל (פאנטר טיהר, פארדער) משכנו באפריקא וכו׳ וגם הוא ינהם בקול גדול (ר"ב ליכדא, ראשית למודים א ו, יג:).

ב. *שַׁחַל 2), רק מ"ר שְׁחָלִים, שַׁחְלִים, שם צמח מצמחי הירק, lepidium sativum, Gartenkresse; cresson; garden-cress : אינו מתעשר זרע וירק אלא השחלים והגרגיר בלבד (מעשרו׳ ד ה). השחליים והגרגיר שזרען לזרע מתעשרין זרע (תוספת׳ שביעי׳ ג ט). שחליים שטרפן 3) מערב שבת נותן לתוכן חומץ ושמן ואינו טורף (שם שבת יד יג). השחליים והגריסין בזמן שסגים בהן את הקדרה מטמאין טומאת אוכלין (שם טהרות ג ג). מזרע הארץ לרבות שום ושחליים וגרגירי (ספרי דבר׳ קח). השום והשחליים והחרדל נידוכין כדרכן (ירוש׳ ביצ׳ א ט). י׳ דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה, אלו הן האוכל בשר שור וכו׳ ותגלחת ושחליים (ברכ׳ נז:). התיר ר׳ חנינא לשתות שחליים בשבת (ר׳ יהושע ב"ל, יומא מט.). הקיז דם לא יאכל לא חלב ולא גבינה ולא ביצים ולא שחליים ולא עופות ולא בשר מליח (נדר׳ נד:).

---

1) [אפשר שהמלה קרובה אל זחל ומציינת בעקר בעלי חיים המתגנבים וזוחלים בסתר כדי להתנפל על טרפם או מלת חקוי לקול שאגת החיה, ואף אפשר שיש כאן מלה שאולה מלשון אחרת, כשמוש המלה לביא, שכנגדה lion, Löwe, λέων, leo בלשונות רחוקות וקרובות, שעברה מעם לעם ומלשון ללשון.]

2) [המלה ויגאה שבראש הפסוק נמשכת לחרוז שלפני זה: וראה (ז"א ורוה) עניי וִיגְאָה בשמ׳ יָגוֹן.]

3) [אף כפיר שבהקבלה לשחל אינו כאן אריה אלא חיה גדולה סתם. עי׳ בספרו של העורך, הלשון והספר א, 380-382.]

---

1) [עי׳ גם שְׁחֶלֶת.]

2) [הוא תַּחְלָא בארמ׳ וסור׳, שַׁחְלַת באשור׳. המלה כתובה במיטב המקורות שחליים ביו"ד כפולה, ויש מבטאים שחלים, ואין זה מסתבר. אין לקבל גם נקוד כגון שחליים, כאלו מן שַׁחְלִי או שַׁחֲלִיָּה (כרעת לֶו, Flora I, עמ׳ 507), ואולי אין כאן אלא מבטא למ"ד בתוספת יו"ד כמו ליליא בארמ׳ במק׳ ליל(ה) בעברי׳ וכדו׳. אין להשוות למלה זו שמות צמחים אחרים, הקרובים לבאורה בצלצולם, אך אינם דומים מצד ההגוי והענין. גם באוגרית׳ בא שחלת כשם צמח, שאינו מודהה בשחלים שבמשנה, שהם תחלא בארמ׳.]

3) [בבבלי (שבת קמ.): ששחקן.]

כפר שיחליים שהיתה פרנסתן מן שחליים (רב אסי, גיט' כז.). — ובסהמ"א: היו זהירין לשמרו (את הכהן הגדול) שלא להאכילו דברים המרגילים לידי קרי כגון סלתות מבושלות וכו' שום ושחליים ולגלוגות וכו' (ה איכי יומא א). או תקבל ברחם עשן השחליים או תטיף ברחם שמן שושן (כ"מ אלדבי, שבילי אמונה ד). שחליים הגדילים בשדה פשתן מותרים לכל אדם לטלם מפני שהן הפקר (טור חו"מ רעג).

א. *שָׁחַל[1]), רק בינ' פעו' שָׁחוּל, — נגרר ומחלחל דרך נקב, ובבטוי קצר בעל חיים שָׁחִיל, שאברו שמוט ויורד דרך נקב שבגופו: בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש ושרגליו קלוטות כשל חמור והשחול[2]) והכסול, איזה הוא שחול, שנשמטה ירכו, וכסול שאחת מירכותיו גבוהה (בכורות ו ז). — וחבל שָׁחוּל, מְשֻׁחָל: בחבל שחול היא מתני', חבל שהוא משוחל (רי בא, ירוש' שבת טו ב). — ובסהמ"א גם במשמ' משה והוציא, ואמר הפיטן: יפה היא לשחול, בשבת ובחול, ואם עונות כחו"ל, ביום הכפורים תמחול (לוי בן יפת הקראי, לקו"ק, נספח', 92). ואין צריך לומר בחול שיכול לשחול, לשחול קמח במדה התירו (מחזור ויטרי, 580). כח הסבל הכשיל נטל, כסול

1) [בארמ' שבתו"ם בא שְׁחַל בבסור' במשמ' נזל (נוזל) וירד דרך נקבים דקים, כגון: כסא דכספא מלא אסיר, חסר שרי, דפחרא אידי ואידי אסיר משום דמשחל שחיל (יומ' עח:), ופרש רש"י: פולט מים שבולע, ע"כ. ובת"א במק' מן המים משיתיהו (שמות ב י): מן מיא שחלתה, וכן ת"י. ולפי זה גם הבטוי כמשחל בניתא מחלבא (ברכ' ח.). וכן שמוש הפעל בסור', ועי' במלונו הסורי של ברוקלמן, מהד' ב, 768, המשוה גם בערב' שַׁחַל a), הוריד הענן מטר, שַׁחִיל b), גשם. וגם לגבי החבל השחול והמשחל לְ.נינו תמונת הנוזל המחלחל דרך הנקב, כנזילת המטר חוטים חוטים דרך נקבי העבים, לפי דעת הקדמונים. וכנראה יש לגזור גם את המלים שְׁחֵלֶת, שְׁחֹלֶת כהוראה יסודית זו.]

2) [עי' בהערה להפע' ובערך שָׁהוּר.]

a) سحل b) سحيل

ושחול הנשאר מקטל (שלמה הבבלי, אין כמדת, סליחי יוס ג). פזוריך שחול, קדש מחול (סוטענות יוס ז).

—פעו', רק בינ' *מְשֻׁחָל, — מורד דרך חור, עי' קל: בחבל שחול היא מתני', חבל שהוא משוחל (רי בא, ירוש' שבת טו ב).

—הפעי', *הִשְׁחִיל, — הִשְׁחִיל דברים דרך חלון וכדו', הגיר והוריד אותם דרך החור, כהגרת נטפי מים דרך עבי השחקים: משחילין[1]) פירות דרך ארובה ביום טוב (ביצ' ה א). סידר עד שלא תרם משחיל ותורם, מפרך ותורם (ירוש' יומא ב א). היה שם חלון משחילין דרך חלון (שם ביצה ה א). השחיל עשו עצמו ונכנס למערה וכו' נסהכל יהודה וכו' השחיל וצף הוא בעצמו ונכנס (מדרש תהלי' יח, ואוצר כתבי לי עורק). — והִשְׁחִיל חוט דרך מחט, זרק אותו דרך נקב המחט, ומכאן במשמ' העביר חוט בכלל, einfädeln; enfiler; to thread: חוט שהשחילו למחט[2]), אפילו קשור מיכן ומיכן

1) [כך בכ"י פרמה וב"י קופמן וכך מובא בפרוש הגאונים לטהרות (כליס יג א, הפ-טין, 28), עי' אפשטין, מבוא לנוסח המשנה, 318. ובדפוסי המשניות ושל הירושלמי והבבלי: משילין. ואמרו בבבלי על משנה זו: רב יהודה ורב נחן חד תני משילין וחד תני משחילין, אמר מר זוטרא מאן דתני משילין לא משתבש ומאן דתני משחילין לא משתבש, מאן דתני משילין לא משתבש דכתיב כי ישל זיתך ומאן דתני משחילין לא משתבש דתנן השחול והכסול וכו' א"ר נחמן בר יצחק מאן דתני משירין לא משתבש דתנן וכו' מפני שמשיר את השער, ומאן דתני משחירין לא משתבש דתנן השחור והזוג של ספרים וכו' ומאן דתני מנשירים לא משתבש דתנן מי שנשרו כליו במים מהלך בהם ואינו חושש, אי נמי מהא דתנן איזהו לקט הנושר בשעת קצירה (ביצ' לה:). ועי' גם בערך נָשַׁל (עמ' 3831) ובהערה שם ובדברי אפשטין, מבוא לנוסח המשנה 318–320. אולם למעשה אין לראות עקר אלא בנוסח משחילין, שהוא לבדו מתאים לשמוש המיחד בצרוף השחיל דרך ארבה, אף על פי שאין הבדל נכר בענין קבלת הנסחה משילין או משירין. בירוש' מגילה א ח מבאת משנה זו בנוסח משחילין.]

2) [ירוש' שבת ז: שהשחילו במחט.]

אינו חיבור לבגד (ירוש' כלא' ט ז) [1].—ואמר הפיטן: שמרו להנחילו, לעם נחילו, מן בהשחילו, חשמיעו התחילו (שלמה הבבלי, אל נשא, יוצר שבת בראשית). סיפי בראש זה אתחיל, סנגרון משנאי תמור השחיל (יוסף בר שלמה, אודך, יוצר שבת א חנכה). מראש אמנה ולפנים גליות משבים בהשחל (אמונתך, זולת שבת ר"ח). יראתי בפצותי שיח להשחיל (יקותיאל, ירא‍תי בפלותי, רשות שחרי א ר"ה) [2].

—נפעי, "נִשְׁחַל, — נגרר והורד, ואמר הפיטן: נקטה נפשי לעפר בוחלת, סמכה בטן לארץ נשחלת (שלמה הבבלי, אם עונינו, סליח' יום 3).

ב. "שָׁחַל, קל לא נמצא.

—הפעי, "הִשְׁחִיל, — נתן שְׁחֵלֶת לקטרת, ואמר הפיטן: לחשי ירצה כמנטיף ומשחיל, בטווי יומתק כצוף נחיל (יקותיאל, יראתי בפלותי, רשות שחרית א ר"ה).

---

[1] [בפסיקי רב', ויהי בחצי הלילה, מהד' מא"ש פו נדרשו דברי דויד בתהל' קיט על מעשה רות ובֹעז בלשון זו: ד"א על משפטי צדקך וכו' על צדקה שעשית עם זקיני ועם זקינתי שאילו השחיל לה קללה אחת מלמטה מהיכן הייתי עומד, ע"כ, ובחר מא"ש בגרסה זו ע"פ דפוס ישן, אך בהערה הוא מביא נוסחאות אחרות מדפוסים וכתבי יד וכן ממד"ר רות ג ומילקוט רות תריג כגון השאיל לה, התחיל לה, החיש לה, ומעיר גם כי מלת מלמטה (נ"א מלמטן) ליתא במד"ר ובילקוט. אך כנראה היתה הנוסחה המקורית: שאילו הטיח לה קללה אחת מלמטה (כלפי מעלה), כלשון הטיח דברים כלפי מעלה או כנגד מישהו, ומכאן שתי הגרסאות היסודיות השחיל לה מכאן והתחיל לה מכאן. וצ"ע.]

[2] [במלונים מובאת גם צורת הָפע', בינ' מְשֻׁחָל, ממד"ר ויקר' לו (בנוסח דפוס ויניציה): זרע צדיקים (נמלט) אין כתוב כאן אלא וזרע, זרע שמושחל מבין שני צדיקים נמלט, ע"כ. ובכתבי היד, כפי שמסר ד"ר מ. מרגליות לעורך, שנויי נוסחאות, כגון: זרע שהוא מושחל מבין וכו' שהיה מושחר בין (כ"י לונדון). אבל אותו מאמר נמצא גם בירוש' סנה' י בנוסח: וזרע צדיק אין כתיב כאן אלא וזרע צדיקים נמלט, זרע שהוא מוטל בין שני צדיקים נמלט, ע"כ, ואולם בשרידי ירושלמי מן הגניזה, עמ' 260 הנוסח: זרע שהוא מושתל מן שני צדיקים נמלט, וכך בלבד נכון, ועי' שָׁתַל.]

—פעי, "שִׁחֵל [1]),—כמו הִפע', ואמר הפיטן: נתחים הקריב. וחביתים שיחל, ניסוך היין ושיר החל (משולם בן קלונימוס, אשוחה, עבודת יוה"כ, Elbog., Stud., עמ' 129)

ג. "שָׁחַל, קל לא נמצא.

—הִפעי, "הִשְׁחִיל, — שאג כְּשַׁחַל, כארי, ואמר הפיטן: שאגי יערב ולא כמשחיל (יקותיאל, יראתי בפלותי, רשות שחרית א ר"ה).

"שַׁחֲלָה [2]), ש"נ, — אשכל הביצים בנקבת בעל חיים, נוהג בספרות.

"שַׁחֲלוֹן, ש"ז, — מלה מדמה, שפסלוה מדקדקים, מן א. שָׁחַל: ולכן לא יתכן לגזור מן אגם אגמון כמו שלא נגזר יאורון מן יאור ולא נחלון מן נחל ולא שחלון מן שחל (חסו' תלמידי מנחם על דונש, ערך אגמון. 92).

"שַׁחֲלָנִית, שִׁחְלָנִית, — ש"נ המצין כנראה את נקבת בעל החיים המעֻברת: ואין לי אלא הבא ואין לו גבחת, הבא ויש לו גבחת, חבא ואין לו זנב, הבא ויש לו זנב מנין, תלמוד לומר חרגול זה רשון, למינהו להביא את הכרספת [3]) ואת השחלנית [4]) (חול' סה:).

שְׁחֵלֶת, ש"נ, — שם אחד הסמים ששמשו בקטרת במשכן, לדעת רב התרגומים והמפרשים חמר נודף ריח דומה לענבר בהשרפו, והעשוי מקלפות חלזונים מסימים, צִפֹּרֶן השטן, unguis odoratus, onycha; ongle aromatique; Räucherklaue: ויאמר

---

[1] [באדר"נ נוסח ב מג (שכטר, 122) כתוב: ז' שמות נקרא אריה וכו' שחל שהכל משחלין לפניו. אבל כמאמר הזה הובא בילקוט משלי כ (תתקנט) ושם נאמר: שחל, שֶׁחָלִים לפניו, וכך נכון.]

[2] [ע"פ הארמ' שחלא (ב"ק כח.).]

[3] [עי' כַּרְסְפִית, עמ' 2525 ובהערה שאחר זו.]

[4] [כך בדפוסים, אבל בכ"י מינכן: השלחנית, ובעל ד"ס מעיר: וכ"ה בילקוט ובכ"י ר' א' השלחין ובכ"י ר' ב' השולטת ובכ"י ר' ג' השיחלנית, ע"כ, אבל הערוך גורס: הכרסנית השחלניה, ולפי זה תהיה הכונה לנקבת החגב כשהיא כרסנית, עבת הכרס, וכששק הביצים (כשמו"ש שחלא בארמ' שבתו"ס) מלא ביצים, ואולי כך נכון.]

יי' אל משה קח לך סמים נטף וּשְׁחֵלֶת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בד יהיה ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש (שמות ל לד–לה). — ובסהמ"א: והשחלת היא הצפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות (רמב"ם, כלי המקדש ב ד). נקרא (האריה) שחל מפני שהוא דורס בצפרניו, נגזר מן שחלת שהוא סם דומה לצפורן (חובת הלבבות לחיוב ד י, כס.). השחלת האמור בתורה מהו, הוא שורש בשם חלק ומצהיר כצפורן ובלשון המשנה קרוי צפורן ותרגום אונקלס וטופרא (בחר הגולה ב ב, קכה.). — ואמר הפיטן: ניבם ערוב אותו כמו שחלת (מדי גדולתו, סליח' כ"ה, סדור מנהג אר"צ, תסח.). שמעתי וגם ראיתי עמדך כדל על דלת, התבשר אותך רציתי כלבונה ושחלת[1] (מתי תמן, פזמונים של סכות, שם, תשלט.).

***שְׁחֹלֶת**, ש"נ, — פסלת כלים שכאלו נזלה ונפלה מהם בשעת עשיתם, Abfall; déchet(s); waste: העושה כלים מן העשת ומן החררה וכו' מן השחולת ומן הגרודת טהורין (כלים יא ג). אין מכסין לא בתבן ולא בקש וכו' ולא בשחולית ולא בגרודות ולא בקצוצות (תוספת' חול' ו יח).

***שַׁחֶלֶת**, ש"נ, נקבת האריה, לביאה, — ואמר הפיטן: למנצח על איילת, כנפול עצלות מתגבר כשחלת (ס' סיפר לכ"ח, חלק סו"ת, וין, סב.).

שחם[2], ממנו *שָׁחוּם, *שַׁחַם, *שָׁחֹם, *שַׁחַם, *שְׁחַמְתִּי.

***שָׁחַם**, קל אינו נוהג.

—פִּעֵל, *הִשְׁחִים, — א) פ"ע, הָפַךְ שָׁחֹם, נעשה חום־כהה. — ב) פ"י, צָבַע בצבע שחם, הקנה לדבר צבע חום־כהה, נוהג בספרות ובדבור.

***שָׁחֹם**, ת"ז, — שחר־חום, (dunkel)braun; brun; brown, עי' שָׁחוּם.

***שַׁחַם**, ש"ז, — אבן שַׁחַם, אבן הגרעניה, Granit; granit, נוהג בספרות ובדבור[1].

***שְׁחַמְתִּי**[2], ת"ז, — שחום מקצת, קצת חום, שהכה בשרפת השמש: שחמתית ונמצאת לבנה, לבנה ונמצאה שחמתית וכו' שניהם יכולין לחזור בהן (ב"ב ה ו). קצר חצי איגרו וחצי שמותית וכו' אינו מפריש מן האגרו על השמותית וכו' (ירוש' פאה ב ה). כל מין חיטין אחד לכן צריכה אפילו מאגרון על שמתית ומן שמתית על אגרו; (שם תרומ' ב ד). פודין מן החיטין על השעורין וכו' מן האגרו על השמתי' ומן השמתי' על האגרו (שם מע"ש ד ח).

***שחן**[3], ממנו *הִשְׁחָנָה, שְׁחִין, *שָׁחַן, *שַׁחַן.

---

1) [אמנם מנקד שם: שְׁחָלֶת.]

2) [ע"פ הארמ' והסור' שחם, היה שחר־חום, שחמא, כתם חום, בתו"מ. וכן בערב' שׁחם a), שׁח'ם b) במשמ' קרובה. ואפשר שיש כאן בעקר צורת שפעל קדומה מן חמם, ועי' א. שָׁחַר, הערות, וגם שָׁחַן, הערה. ובמדרש אגדה בובר (REJ 1893, עמ' 302) נדרש: ולמה נקרא חושים שוחם (במד' כו מב) שהיה שחור בגופו.]

a) سحم b) سخم

---

1) [עי' איינהורן, תורת עבודת האדמה, 211.]

2) [הנוסחאות שמתית, שמותית שבכמה מקומות אינן אלא סימן למבטא המטשטש של ההגה הגרוני, ובכל מקום הנסחה שחמתית עקר.]

3) [גם בארמ' וסור' שחן, ערב' שׁח'נ a), אשור' שח'נ היה חם, במכתבי עמרנה מא"י שׁח'נ חמם, ועי' שְׁחִין, הערה, ואף אפשר שאין שחן אלא מבטא אחר במק' שחם, ועי' שם. מן המפרשים העברים בימי הבינים היו (עי' רד"ק) שהבינו ע"פ הערב' שׁח'נ a), שמבטאו כמו סכנ, גם את השם סֹכֶנֶת במ"א א ב (יבקשו לאדני המלך נערה בתולה וכו' ותהי לו סכנת ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך) כלשון חמום, ולפי זה כותב, למשל, אלעזר הבבלי: לו יסכנו (ז"א יחמםו) תוגות כתנור נכמרו מעי (לשוננו יא, 278). בפעל זה בארמ' משתמש גם הפתגם הבא בנוסחאות שונות בספרות חז"ל, שעקר צורתו דבוק בשחין וישחון לך, כלו' דבק בדבר חם ויחם לך (עי' הערות תאודור למד"ר בראש' טז, עמ' 145, ומדה"ג דבר' א ז, הסגלה), ואין כל יתר הגרסאות כגון הדבק בשחור, בשחוור (ספרי דבר' ו, וכן רש"י) וישתחוון לך אלא שבושים. ואמנם בא בסור' מאחרת שחנא (בערב' שׁחנה) כלשון נציב ופקיד, אך אין גם זה עקר בפתגם.]

a) سخن

***שָׁחַן**, פ"ע, — היה חם, ציני פָּעוּ', שָׁחוּן, חם ביותר: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא השנה הזאת שנת שובע, שנת משא ומתן, שנת גשומה ו ש ח ו נ ה וטלולה (תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים, ירוש' יומא ה ג, וכעין זה מד"ר ויקר' כ, תנחומא אחרי ד, פסיק' ר"כ אחרי, קעא.). ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון וכו' יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא שנה זו גשומה ושחונה, ש ח ו נ ה מעליותא היא? אלא אימא אם ש ח ו נ ת תהא גשומה (יומא נג:, וכעין זה תעני כד:). — ואמר הפיטן: אסומה טלולה גשומה אם ש ח ו נ ה (תפן במכון, קרובי א ר"ה).

—פִּעֵ', *שִׁחֵן, — חמם: חמשה דברים נאמרו בשום משביע ו מ ש ח י ן [1]) ומצהיל פנים ומרבה הזרע וכו' [2]) (ב"ק פב.).

—הִפְעִ', °הִשְׁחִין, — השחין את בשר החולה, הכהו בשחין: וכשתשפך המרה השחורה אל הבשר ותהי' עוקצת אוכלת כל בשר הנלוה אליו ו י ש ח י נ ה ו (פרקי משה כג). [3]) ועי' הִתְפ'.

—הִתְפ', °הִשְׁתַּחֵן, — חֻכה שחין: וכשתשפך המרה השחורה אל הבשר וכו' וישחינהו אז נקרא סרטן ה מ ש ת ח ן, וכשיהי' שוה יחדש סרטן בלתי מ ש ת ח ן (פרקי משה כג). ושרשו לגרב ה מ ש ת ח ן (קאנון, לוח הסמים, סמאן).

°שַׁחַן, ש"ז, — כמו שחין, ואמר הפיטן: אם תם תחלואו יתאבינו, אם שכך ש ח נ ו ישיבינו (ינאי, אם תם, קרוב' ויקרא, זולאי, קמא).

שחם [4]), ממנו שְׁחִים.

---

[1]) [בבנין פִּעֵ' ולא הִפְעִ' (אפע') בארמ' שבתו"מ וגם בסור' ובבלית של מכתבי עמרנה מא"י (עי' בהערה לשרש).]

[2]) [השוה בארמ' שבתו"מ: תמרי משחנן משבען משלשלן וכו' (כתובי י:).]

[3]) [במדרש הגדול מרגליות לבראש' שכג מובא מאמרו של רב חמא בר חנינה בנוסח: ב ש מ ש ח י נ י ן עצמן בבטן תחלה ע"כ, אך הנוסחה הנכונה, המובאת גם שם בהערה ע"פ מקורות שונים היא זו שבבבלי: ב ש מ ש ה י ן, ועי' שָׁהָה, הִפְעִ'.]

[4]) [עי' שְׁחִים, הערה.]

א. **שחף** [1]), ממנו ב. °שַׁחַף, א. *שַׁחַף °שַׁחְפָן, שַׁחֶפֶת, °שַׁחַפְתָּן, ועי' שחף.

ב. **שחף**, ממנו א. שַׁחַף.

ג. **שחף**, ממנו ב. °שַׁחַף.

א. **שַׁחַף** [2]), ש"ז, — שם עוף טמא מן הטורפים, לפי הדעה המקֻבלת עוף הים המצוי בקרבת החוף [3]), Seemöwe; mouette de mer; sea-gull: ואת בת היענה ואת התחמס ואת הַשָּׁחַף (ויקר' יא יו, דברי יד יה). — ובסהמ"א: ובסגולות הראב"ע ז"ל נמצא כי עין העוף ש ח ף שקורין קוק"ו בלעז ולשונו מעושן עם קאסטורו אם יתלי' על האדם יועיל מאד נגד השכחה (כ"י מודינה, לב האריה א ו). ה ש ח ף (דער קוקוק) נקרא על שם קולו להיות קורא תמיד בראשי ההרים קוקוק קוקוק (ר"ב ליכדא, ראשית למודים ו, יז.)

ב. **°שַׁחַף**, ש"ז, — כמו שחפת, ואמר הפיטן: לא תענה עדות שקר ותודן בחלי ש ח ף ודילר (רסע"ג, אזכי הרחיתי, סדור רסע"ג, ספה).

א. ***שָׁחַף**, ציני פָּעוּ', שָׁחוּף, — שאין בו כח להוריע [4]), impotent; impuissant; impotent: איזה

---

[1]) [גם בארמ' בא שחפתא, שחפותא, וכן שׂחאף a) בערב', כמו שחפת בעבר'. ויש שרואים בשרש זה רק מבטא אחר במקום ס ח ף, אך אפשר שנגזר הפעל א. שָׁחַף שבתו"מ משם העצם שבמקרא.]

[2]) [אין לעמד על שרשו של שם העוף שַׁחַף, שאולי אף לא נולד בעבר'.]

[3]) [כך לפי השבעים והולג' (λάρος, larus). ת"א ציפר שחפא, ואחרים חשבו על עופות אחרים, ועי' בחמר המובא מן הסהמ"א. וכתב חזקוני וז"ל: השחף אשפר"א וי"א מויסו"ן מוליד שחפת, ע"כ, כנראה ע"פ ראב"ע, הכותב: מוליד השחפת.]

[4]) [כלשון הערוך: שחוף, הבועל כדרכו ואינו מזריע, ועי' שַׁחֶפֶת, הערות, ובספרו של פרוס Bibl. Talm. Medizin עמ' 187).

בנוסחאות המשנה חולין יא ב כתיב: היו לו שני מינים (גזות) שחופות ולבנות, מכר לו שחופות אבל לא לבנות וכו', ובכ"י מינכן (עי' ד"ס) סחופות, במדב"ם, בערוך ובכ"ר טחופות, ועי' טָחוּף, עמ'

---

a) سحاف

היא מרות אשך, זה הקולוטום שנכנסה רוח באשכיו ד"ר עקיבא, ר' ישמעאל אומר זה השחוף (תוספתי בכורות ה ז). ואת השחפת וכו' או עזים שהוא שחוף¹) אבל נוח ואינו מקדיח תלמוד לומר ואת הקדחת (ספרא בחוקותי פרק ז). שחוף מקנין על ידו ופוסל בתרומה (שמואל, סוטה כו:). שעשנו סרים המלך שומר הפילגשים שחוף היה והיה ממונה על הנשים (מד"ר אסתר, ויפקד המלך). — ובסהמ"א: ואסורה מלאכול בתרומה מפני שנעשית זונה או חללה וכו' אפילו היה שחוף (רמב"ם, תרומות ח יח). שבא עליו חלי שלא יתאוה כענין השחוף (רמב"ן, בראשי' לט יט). — ואף שאר מחלות, ואמר הפיטן: גויו שחף²) קרח וגופו שזוף קדח (ינאי, מזמור והספסף, קרובי בראשית, זולתי, מג). — ואמר המליץ: וישראל שחופים וסחופים באורך הגלות (רמס"ל, סוקר ומקבל, 52).

—נפעי, *נִשְׁחַף, — נעשה שחוף, חלה בשחפת: יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה ובשרו שמור עליו מה ת"ל ואת השחפת מלמד שהוא נשחף (ספרא בחוקותי פרק ז). — ובסהמ"א: בשחפת, שבשרו נשחף ונפוח (רש"י, דברי כח כב). שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין בו כח (הנ"ל, סוטי כו:, ד"ה סמוך). ואין אנחנו במעלת המת אך אנחנו במעלת החולה הנשחף שנתיאשו מרפואתו (ר"י ה"ל, כוזרי ב לד). קנה אותו במאתים ונשחף והרי הוא עתה שוה מאה (רמב"ם, עבדים ב י). ובסבת החום ההוא נשחף ובטל ממנו כח תאותו (ספר בר ססה, סלס ס"ע).

—פעי, *שִׁחֵף, — שִׁחֵף החלי את הבשר, גרם לו מחלת שחפת: חולי שמשחף את הבשר, אנפולי"ש בלע"ז, דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו ועופה (רש"י, ויקר' כו טז).

—פעי, ציני *משֻׁחָף, — חולה במחלת השחפת, נוהג בדבור ובספרות.

ב. *שָׁחַף¹), פ"ע, — זחל, kriechen; ramper; to creep, ואמר המשורר: בפעמי רגליך תדרוך יחף ועל גחונך תלך שוחף (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר, מ.).

*שַׁחֲפָן, ת"ז, — חולה במחלת השחפת, נוהג בספרות ובדבור.

שַׁחֶפֶת, ש"נ, — מחלה שעקר סימנה כליון בשר החולה²) Schwindsucht; consomption; consumption: והפקדתי עליכם בהלה את הַשַּׁחֶפֶת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש (ויקר' כו יו). יככה יי' בַּשַּׁחֶפֶת ובקדחת ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשדפון ובירקון (דברי כח—כב). — ובסהמ"א: וקשה כמו השחפת הרביעית וכל מיני שגעון (ר"ש דונולו, חכמוני ליצירה, ורסה, קד:). — ואמר המשורר: ובשחר חיי אכול אש שחפת על הריסותך נוספות אשיתה (יל"ג, הוי אח, א).

*שַׁחַפְתָּן, ת"ז, — משחף, חולה שחפת: אין ללכת ברחוב ובגן כי שם הלא יתהלכו גם השחפתנים הממלאים את האויר באקצילוסים (ד"ר פרנקל, הכהני עץ החיים, הצפירה 1900, גל' 216, עמ' 873.

א. שחץ³), ממנו א. שַׁחַץ.

1865. ואולם הרמב"ם בהלכות בכורים י יא כותב: היו שני מיני גזה כגון גזה לבנה גזה שחומה וכו', ונראה שכון לנוסח הנכון במשנה, וכן בשלחן ערוך (יו"ד סלג ח): שחומה, ובהגהה בצד: פי' אדומה.]

¹) [ברש"י לתורה (ויקר' כו יז): נשחף, עי' נפע'.]

²) [בנקוד המהדיר: שָׁחַף, ולא מן שחף.]

¹) [עפ"י שמוש הפעל בארמ' שבתו"ם במשמ' לא ברורה ובנסחה לא מסכמת כל צרכה. גם במקומות שבתרגומים כגון: על מעך תהא שחיף (ת"י ויקר' יא מב), ולאחריה שחיף ואזיל (תרגום קהלי א ה), הנכון כנראה שאף ולא שחף.]

²) [הקדמונים, אשר בפיהם נולד שם זה, לא ידעו על סיבות המחלה הזאת ולא הגדירוה אלא על פי תכונה אחת הנראית לעין, והיא כנראה כליון מהיר של בשר החולה; ובהבנה זו אפשר שקרובה משמ' המלה אל שחף, סחף, כלשין הסתחפות הגוף, ועי' שחף, הערה. ואמנם חז"ל הבינו את המלה כנראה כמורה על מחלה באבר ההולדה. ובסהמ"א נקבע השם למחלת ה־tuberculosis, והגורמת לכליון הגוף בחלקים שונים המותקפים ע"י מחלה זו.]

³) [עי' א. שַׁחַץ, הערה.]

ב. שחץ [1]), ממנו °שְׁחִיץ, ב. *שַׁחַץ, א.*שַׁחֵץ, *שַׁחֵץ, °שַׁחֲצוּת, *שַׁחֲצִית, *שַׁחְצָן, ∴שַׁחְצָנוּת.

א. שַׁחַץ, ס"ז, — רק בצרוף בן שחץ, ככנוי לבעל חיים גדול [2]), Grosstier; grande bête; large beast: נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה לא הדריכוהי בני שָׁחַץ לא עדה עליו שחל (איוב כח ז–ח). את כל גבה יראה הוא מלך על כל בני שָׁחַץ (שם מא כו). — וכתו"ם, במשמ' אריה: ששה [3]) שמות יש לארי אלו הן ארי כפיר לביא ליש שחל שחץ (ר' יוחנן, סנה' לב., וכעין זה אדר"נ לט; שם נוסחא ב מג, שכטר 122). — ואמר הפיטן: השריץ עייט ובני שחץ (כפור בלהב, Elbog., Stud. 158). — ואמר המשורר: ויראת כל אשר אראה באלו אני טלה וכל רואי שחצים (ר"ש הנגיד, חדשים, בן תהלים, הברמן ב, 122).

ב. *שַׁחַץ, ס"ז, — חרפה, שקוץ [4]) Schmach, Schande; ignominie, honte; ignominy, shame: אנשי ירושלים אנשי שחץ היו, אדם אומר לחבירו במה סעדת היום בפת עמילה או בפת שאינה עמילה וכו' (רב יהודה בשם רב, שבת קכ:). בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול וכו' לא תימא שמץ פסול אלא אימא שחץ פסול (פסחי ג:). את כל גבוה יראה הוא מלך על כל בני שחץ וכו' א"ר ברכיה אילו הגיותנין שעושין עצמן אלוהות והקב"ה עושה מהן שחצי' בעולם, וכן סנחריב נתגאה ונעשה שחץ בעולם שנאמר ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך יי' ויך במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף איש, לכך כתיב את כל גבוה יראה שהקב"ה מראת שחץ של גיותנין לכל הבריות וכו' א"ר חמא בר חנינא אני ממלא ממנו העליונים והתחתונים ומראת שחצו לבריות (מד"ר שמות ח). את כל גבוה יראה, אמר ר' ברכיה אילו הן הגוותנין שרוחן גסה עליהן, ומגביהין את עצמן, ועושין עצמן אלוהות, מה הקב"ה עושה להם, מראה אותם לבריות, ועושה אותן שחץ בעה"ב, שנאמר הוא מלך על כל בני שחץ, כגון נבוכדנצר שעשה אותו שחץ, שנאמר ומן בני אנשא טריד וגו', וכן סנחריב נעשה שחץ, שנאמר ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו', שהקב"ה מראה שחץ גיוותנין לכל בריה (תנחו' בובר וארא ח, 24). הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה', ומהו אני מלא, אמר ר' חמא ברי חנינא אמר הקב"ה אני ממלא ממנו

---

1) [עי' ב. שַׁחַץ, הערה.]

2) [הוראה זו היא היוצאת מלשון הכתובים, ומתאימה היא לשמוש המלה שַׁחְ'צ a), איש, אישיות, שַׁחְ'צַ a), היה גדול, בעל גוף, שַׁחִ'יצ b), גדול, בעל גוף ועוד בערב'. השבעים תרגמו בפרק כח בני גאותנים (ἀλαξόνων, ועי' על תרג' זה ב. שַׁחַץ, הערה) ובפרק מא τῶν ἐν τοῖς ὕδασιν, מאלה אשר במים; וולג': filii institorum, בני רוכלים (כח) או filos superbiae, בני גאוה; הסורי: חיותא (כח), רחשא (מא); גם התרג' הארמי: בני אריון (כח, כפרוש חז"ל המובא מתו"מ), בני כירי דגים (מא), ורב המפרשים העברים, בוחרים בפרוש שונה בשני המקומות, כגון רש"י, האומר בפרק כח: שחץ ושזל, משבעה שמות האריה הם, ע"כ, ובפרק מא: על כל בני שחץ, בני גסות הרוח שבראתי בעולמי, ע"כ. וראב"ע כותב בפרק מא: בני שחץ, מלה מפורדת והפי' כל נולד במים, ע"כ. אך כדי לצאת ידי שני הכתובים דרושה הוראה כללית יותר, כמבֹאר לעיל.

אפשר שיש לבאר מכאן גם את שם המקום שחצימה (יהוש' יט כב).]

3) [יש נוסחאות אחרות, בשנוי המספר, ועי' בהערותיו של גרינהוט, ילקוט מכירי עמ' יג, ובמנורת המאור לר"י אלנקאוה ד, ענעלאו, עמ' 604).]

1) [רק משמ' כזאת מתאימה באמת בדברי הז"ל ולא זו של יהירות וגאותנות שמצאו בה בטעות. ואך משום שנאמר בדרשותיהם כי סופם של הגאותנים להיות שחץ, להשתחץ, כלו' להיות לחרפה ולשקוץ, חשבו בטעות כי שחץ לשון יהירות הוא, ורק כרמז לדרשות אלו על הגאותנים יש להבין גם את דברי התרגומים הקדומים על שחץ שבמקרא (עי' א. שַׁחַץ, הערה). כדרך התרגומים האלה, שיש בהם רמזים קצרים במקו' הדרשות המלאות שביסודם (עי' על כך דברי העורך, הלשון והספר ב 94–101) ועי' בהערות שאחר זו.

לפי זה אין להכר כל לשון שחץ שבתו"ם עם א. שַׁחַץ שבמקרא אלא עם הערב' שַׁח'שַׁ a), המורה על חסר יפי וסדר (למשל של השִׁנַּיִם) ועם שְׁחִים שבמקרא, בחלוף צ במק' ם, בחשפעת תחי"ת שלפניה.]

---

a) شخص b) شخيص

a) شخس

את העליונים ואת התחתונים, ומראהו שחץ לבריות, למה שהן מתגאין ועושין עצמן אלוהות, ואת כל גבוה יראה הוא מלך על כל בני שחץ, שהוא מולך על כל אותן שמתגאין ועושה אותן שחץ (שם שם, 25). — ובסהמ״א גם במשמ׳ גאוה ויהירות: הבנים יוצאים בזגין הארוגים להם בכסותם, אבל אם אינם ארוגים לא, שגם הבנים יש להם שחץ ומשלפי ומחוי (הלבוש או״ח סמן כג). גאים ואנשי שחץ (סמכון בלוך, בצילי עולם א, מלרים, יז). — ואמר הפיטן: צהל לתת ידיו על שורו ובוקש צרי לשחצו ורשות לצלעו (קטע מעבודה, Elbog. Stud. 167).

א. *שַׁחַץ[1], בינוני פָּעוּל, שָׁחוּץ, — פרוץ במדותיו: תכשיטין למה הן אסורין, א״ר בא על ידי שהנשים שחצניות והיא מתרתן לחבירתה והיא שכוחה ומהלכת בהן ד׳ אמות וכו׳ והאיש על ידי שאינו שחוץ מותר (ירוש׳ שבת ו א). מה הארי הזה שחוץ כך היו סיחון ועוג שחוצים (וגבורים[2]) שלא היה בין זה לזה אלא מהלך יום אחד בלבד ולא זה בא לסיוע של זה ולא זה בא לסיוע של זה (מד״ר תה״ם, אחי מלבנון).[3] — ובסהמ״א שָׁחוּץ, בעקר במשמ׳ גאה, גאותן[4], ואמר הפיטן: נשק וצנה אל תרק בכפיר שחוץ (רסע״ג, אהא מרכבות, סדר לעלרת סדור רסע״ג, קלג). ענף עץ עבות חפות מבחוץ וכו׳ צפוי לכפר בעד לב שחוץ (ר״א קליר, אתנס מלוה, ג סכות). — ואמר המשורר: דברה הנחוץ כבר נרמס בחוץ, ואישה השחוץ ביד דומא נחבא (זכריה בן סעדיה, ספר המוסר יב). —

1) [עי׳ ב. שַׁחַץ, הערה.]

2) [בלי ספק הוספת המעתיק, שהרי רק על מעשה מגנה ולא על גבורה מדבר כאן.]

3) [באדר״נ נוסחא ב פרק מג, שכטר, 122 כתוב: שחץ שהוא שוחץ בפיו ע״ב, אבל אין זה אלא שבוש במק׳ שָׁחָץ בפיו (עי׳ מעין זה על א. שַׁחַל, לעיל עמ׳ 7000), כלו׳ שחוצץ שניו בפיו כנוסח הילקוט משלי כ, תתקנט: חץ בשניו, וזאת כלשון משלי כ יז: ואחר ימלא פיהו חצץ, שכונתו: ואחר שישבע וימלא, חצץ את פיהו ויאמר לא אכלתי (עי׳ בספר העורך, משלי שלמה, עמ׳ 37).]

4) [ע״פ הבנה זו בתו״ם.]

ואמר המליץ: ועל כל לב הומן שחוץ, ופי כל שר צבאו נחוץ (סגלי הלקט, הלכות שחיטה, קלג). — *וגם שלא בבינוני, ואמר הפיטן: זה שחץ וזה נחץ וזה לחץ וזה מחץ בלי ארך (אלעזר בן יהודה, יי יי, ברודי-וינר, מבחר השירה העברית, רסה).

—הפע׳, *הִשְׁתַּחֵץ, — היה לשקוץ ולחרפה: מלכות זו מתגאה ומשתחצת[1] (ספרי במדי׳ קלא). שחץ, שהכל משתחין (אדר״נ נוסחא ב פרק מג, שכטר, 122). ובסהמ״א במשמ׳ התגאה והתחצף: כי תחת יופי, כי זאת הוגנת להיות להם תחת יופי שהיו משתחצות בו (רש״י, ישע׳ ג כד). כבחור שארוסתו חביבה ועריבה עליו ועיניה נאות ואומר לה הסבי עיניך מנגדי כי בראותי אותך לבי משתחץ ומתגאה עלי ורוחי גסה בי כי איני יכול להתאפק (הנ״ל, שה״ש ו ה). כי אהבתיו אהבה רבה מאז הכרתיו ומשתחץ על אהבתו (ריב״ל, באר יצחק, 175). — ואמר הפיטן: הטה אלהי אזנך לדוברת אני ואפסי עוד ושמע גדופיה וחרופיה משתחצת עד כמאך עוד (ר״א קליר, סעה, קינ׳ ת״ב). — ואמר המשורר: כל בת משתחצת מנאצת (ר״א לויפל, שלום על ישראל, הקד׳).

—נפע׳, *נִשְׁחַץ, — נעשה שָׁחוּץ, ואמר הפיטן: אם זדונית השיאו לב טפש ונשחץ, נא כל מדה נכונה חלף אותם יי׳ ממחץ (שלמה בן מנחם, שלש עשרה, קלים׳ שמרי יוה״כ).

ב. שָׁחֵץ, קל לא נמצא.

—הפע׳, *הִשְׁחִיץ, — ברא בני שַׁחַץ, ואמר הפיטן: השרץ מעופף והשחיץ לנופף העיט לעופף השרץ לרפף (קטע מעבודה, Elbog., Stud. 177).

***שַׁחְיָץ**, ת״ז, — כמו שָׁחוּץ: אמ׳ ר׳ חנינה שחצית גדולה היתה בבני כהנים גדולים שיותר משמשים כברי זהב היו מוציאין בה וכו׳ אית לך מימר שמעון הצדיק שיחץ היה? (ירוש׳ שקל׳ ד ג)[2].

1) [כלו׳ משום שהיתה מתגאה, ולכן היא נעשית שחץ ושקוץ.]

2) [ובתנחומא בובר חקת כה, 118, באותו ענין: והתנן שמעון הצדיק עשה וכו׳ אית לך למימר על אותו צדיק שהיה שַׁחְץ. ובעין זה פסיק׳ ר״ב, פרה, מ.]

ויסת נדב ואביהוא וכו׳ רבי לוי אמר שחצים[1] היו, הרבה נשים היו יושבות עגונות ממתינות להם׳ מה היו אומרים אבינו מלך וכו׳ אין זו אשה הוגנת לנו (מד״ר ויקר׳ כ).

***שַׁחְצוּת,** ש״נ, — תכונת השחצן[2]: שהם (השדים) מתאיים לעבודת בני האדם לשחצותם (יש״ר מקנדיה, מצרף לחכמה, יח:).

***שַׁחֲצִית,** ש״נ, — נבזות, גסות הרוח: שחצית גדולה היתה בבני כהנים גדולים שיותר מששים ככרי זהב היו מוציאין בה, היה כבשה של פרה עומד ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו ובונה אותו משלו (ר׳ חנינא ירוש׳ שקלי׳ ד ג).

***שַׁחֲצָן,** ש״ז, — פרוץ במדותיו: תכשיטין למה הן אסורין א״ר בא על ידי שהנשים שחצניות והיא מתרתן לחבירתה והיא שכוחה ומהלכת בהן ד׳ אמות (ירוש׳ שבת ו א). — *ובמשמ׳ גאותן, נוהג בספרות ובדבור.

***שַׁחֲצָנוּת,** ש״נ, — מדתו של השחצן, גאוה, יהירות, נוהג בספרות ובדבור.

שחק[3], ממנו *שְׁחִיקָה, *שְׁחִיקוּת, שַׁחַק, שַׁחַק, *שַׁחֲקוּת, *שַׁחֲקִי.

שָׁחַק, פ״י, שָׁחֲקָה, שָׁחֲקוּ, אֶשְׁחָקֵם, — הכך ופורר, zerreiben; triturer; to grind (down) וְשָׁחַקְתָּ ממנה הדק (שמות ל לו). — ושחקו המים את האבנים: אבנים שָׁחֲקוּ מים תשטף ספיחיה עפר ארץ (איוב יד יט). — ובתמונה להשמדת אויבים: וְאֶשְׁחָקֵם כעפר ארץ[4] כטיט חוצות אדקם ארקעם (ש״ב כב מג). — ואמר בן סירא: ראה מי יבין ושחריהו ותשחוק בסיפי רגלך (ב״ס גכ״י ו לו). לכפירים שחק כגדיים ולדובים כבני בשן (שם מז ג). — ובתלמ׳: אם לא שחק (את הכמון) מערב שבת לועס בשיניו ונותן (שבת יט ב). וישוחקין את הפלפלין (ביום טוב) בריחים שלהם (ר׳ אלעזר ב׳ עזריה, ביצה ג א). כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן לצרכן אבל לא לשוחקן (ב״מ ג א). שוחק (כלים שיש עליהם צורות ע״ז) וזורה לרוח או מטיל לים (ע״ז ג ג). עני שנתנו לו פרוסות וגרוגרות מעשר מכל אחד ואחד, שחק את הפת ועשאו פירורין, גרוגרות ועשאן דבילה מעשר מאחד על הכל (תוספת׳ דמאי ה א). והביאו לפניו אניגרון ואכסיגרון ועליהן פלפלין שחוקות ומשך אבא את ידיו, אמר לו רבן גמליאל אל תחוש להן, מערב יום טוב היו שחוקות (ר׳ אלעזר בר׳ צדוק, שם יו״ט ב טז). שחקן אומר עליהן שהכל נהיה בדברו (ירוש׳ ברכ׳ ו א). ויין לא שחוק הוא וכו׳ שאר הדברים אף על פי ששחוקין בעינן הן (שם שם). השום והשחליים והחרדל ששחקו בשדה נטבלו (שם מעשר׳ ד א). שום ששחקו אם היה מחוסר שחיקה אסור (ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן, שם שבת יד ב). מחול שוחק[1]), קרקבן טוחן, קיבה ישנה, אף נעור (ת״ר, ברכ׳ סא:). הפת שעיפשה חייב לבער מפני שראויה לשוחקה ולחמע בה כמה עיסות אחרות (פסח׳ מה:). וכשהוא שוחק[2] (את הסממנים) אומר הדק היטב היטב הדק (כריתו׳ ו:). למה הוא קורא אותן (את העננים) שחקים וכו׳ שהם שוחקין את המים (ריש לקיש, מד״ר בראש׳ יג). הפסק לטחון והתחיל לשחוק (שם ויקר׳ ז). — ותאנה שְׁחוּקָה, במשמ׳ דלה וצנומה: והא דבילה בבוצרה, שחוקה היא (ירוש׳ דמאי ב א). — ובפהמ״א: כשהתיר רב לכחול בששחק הסממנין מאתמול אבל לשוחקן בשבת ולהביאן ארבע אמות בר״ה לא התיר רב (וסזסיר, בסלח, יז). מטבע היוצא ותמיד הוא שוחק וחסר (רש״י, ב״מ כח:, ד״ה כמה

1) [במדרש תהילים עח יח, בובר, 856: שקרנין, וראה הערת בובר שם.]

2) [קשה לקבע בדיוק באיזו משמ׳ השתמש כאן הכותב במלה.]

3) [גם בארמ׳ ובסור׳ בא שחק ובערב׳ שחק a) כמו שָׁחַק בעבר׳, ואולי גם שחק באשור׳ באותה משמ׳. ועי׳ שַׁחַק, הערות.]

4) [בפסוק המקביל בתהל׳ (יח מג): ואשחקם כעפר על פני רוח.]

a) سحق

1) [כך נכון ולא שׁוֹחֵק. עי׳ שְׁחִיקָה, הערה.]

2) [בירוש׳ יומא ד ה: וכשהוא מידק.]

פסח). היו יושבים כל בעלי המלאכה ובראשם שוחקי הסממנים (שבט יהודה, סמד ז). — ואמר הפיטן: רד בחופניו לתוכה שחוקה, רשפה פנימה ותימר כחוקה (משולש בן קלונימוס, אסופת כפלאותיך, .Stud. Elbog, עמ' 130). — ואמר המשורר: הנה העב הניק הגן ותלמיו כאבק שחק (רמב"ע, פרסים ג. ברודי, סתב). מימי דמעות לחכה אשך וגם אכני לבכות שחקו מימיך (ר"י הלוי, מה לך לביה, זמירה ב. 19). הכי יד הזמן תשחק גופך ולא תשאיר לך גרם (ר"י חריזי, הענק אות ג). — °שְׁחוּקֵי מים, עננים[1], ואמר הפיטן: וילון פרש והעמיסו שחוקי מים (רסע"ג, אכוין כליות. סדור רסע"ג, סלח). — °שְׁחוּק עֲצָמוֹת[2], לשון קללה לרשע גדול: וכשהקורא אומר נבוכדנצר הם אומרים שחוק עצמות וכשהוא אומר חרבונא אומרים זכור לטוב (מחז' איטל' א, פז:). — °נפש שְׁחוּקָה, עיפה: הפועל הזה עושה מלאכתו כל היום ונפשו יגעה עליו ושחוקה ושחרית היא הוזרת לגופו בריה חדשה (ילק' שמע' תהל' כח).

—נפע', *נִשְׁחַק, — ששחקו אותו: כיון שהיה הבכור מת לאחד מהן היו עושין לו איקונין ומעמידו בביתו ואותו היום נשחקות ונידקות ונזורות[3] והיה אותו היום קשה להן כיום הקבורה (מכי' מסכ' דפסחא יג). — *ועל רשע או בן רשע, נִשְׁחַק במשם' מת: נשחק[4] הולד (של טרכינוס) בחנוכה (רשב"י, מד"ר אסתר, ויהי בימי). — *ונשחקו עצמותיו: אל תבואני רגל גאוה זה טיטוס שנשחקו עצמותיו (אדר"נ א). — ובסהמ"א: העושה כלי כשברי כלי מתכות ומן הכלים שנשחקו מרוב הזמן (רמב"ם, כלים ח ב). שלא תמריץ בשחיקתו ולא יסכן כי אם ישחק היטב היה החלק הקטן ממנו אם יפגע הלחות יפקע ויסתבך בדפני האצטומכא (קאנון, לוח

1) [עי' שַׁחַק, הערה.]

2) [עפ"י הארמ' שחיק טמיא, ועי' נפע' והִתפ'.]

3) [בפסיק' ר"כ (ויהי בחצי הלילה, בובר, סד:): היתה נדקת ונשחקת ונזורת.]

4) [במד"ר איכה, על אלה: נשתחק, עי' התפ'.]

הסמים, סכנל). שגאלינוס הרופא ישחקו עצמותיו בדברו בתועלת האברים וכו' (ידעיה בדרשי אל רשב"א סיח). — ואמר הפיטן: לשוא בי טבח הוחק, והן זרעי נשחק ונמחק (ר"א קליר, אז בהלוך, קיני ת"ב).

—פִעֵ', *שִׁחֵק, — כמו קל: כלי נחשת משתמש בהם בחמין אבל לא באור מפני שהוא משחק[1] (תוספת' ב"מ ג כג).

—פֻעַ', ביכ' *מְשֻׁחָק, — ששחקו אותו: היו (בגדי הכהן) מרושלין ומסולקין או שהיו משוחקין ועבד, עבודתו כשרה (תוספת' מנח' א ח; מעין זה בבלי זבח' יח.).

—הִתפ', *נִשְׁתַּחֵק, — כמו נִפע': התחיל מחרק עליהם שיניו ואומר נרפים אתם, לשון טינוף, ישתחקו עצמותיו, קדושים הם (מד"ר שמות ה). טרכינוס שחיק עצמות ילדה אשתו בליל ט' באב והיו כל ישראל אבלים, נשתחק הולד בחנוכה, אמרו ישראל נדליק או לא נדליק (שם איכ', על אלה אני בוכיה). — ובסהמ"א: שהנחשת מעלה עיפוש ומשתחק (רש"י, ישע' מ טו). ראיתי אפיקורוס אחד ישתחקו עצמותיו (ראב"ע, שמות כ כא). קם דוכים גוטברהט שמו ישתחקו עצמותיו ברוחו הקשה כי התעתו רוח זנונים (שלמה בן שמעון, QGJD II, עמ' 3). ולקחו להם תועבה אשר נצלב עליו ישו הנוצרי ישתחקו עצמותיו והביאו התועבה עמהם לארץ ישמעאל (אלעזר בר יודא, שם. 76). ואמר התרגום ושף יתיה בשופינא כלומר נתשחקו עצמותיו ונדקדקו עד שלא היו נראין מרוב דקותם (מעין גניס כאיוב לג כא, 107).

—הִפעִ', הִשְׁחִיק, — כמו קל ונִפע': כלי נחשת משתמש בהם בחמין אבל לא ישים הכלי ע"ג האש מפני שמשחיקן[2] (טו"ע חו"מ רכז).

שַׁחַק, ס"ז, על פי רב מ"ר שְׁחָקִים, — בהשקפת הקדמונים עב הענן, המלא מים כנאד, שנשחק ונבקע בחם הקיץ עד שטפות הגשם יורדות

1) [כך בכ"י וינא ובדפוס'. צוק"מ: שמשחקין, כלו' שמְשַׁחֲקָן. ועי' הִפע'.]

2) [עי' פִעֵ', הערה.]

דרך בקעיו [1]), Wolkenfetzen, Regenwolke; (lambeau de nuage; ragged clouds, rainy cloud: אין כאל שרון רכב שמים בעזרך ובגאותו שְׁחָקִים (דברי לג כו). וישת חשך סביבתיו סכות חשרת מים עבי שְׁחָקִים (ש"ב כב יב, וכעין זה תהל' יח יב). הרעיפו שמים ממעל וּשְׁחָקִים יזלו צדק (ישע' מה ח). רפאנו את בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו כי נגע אל השמים משפטה ונשא עד שְׁחָקִים (ירמי נא ט). יי' בהשמים חסדך אמונתך עד שְׁחָקִים (תהל' לו ו). כי גדל עד שמים חסדך ועד שְׁחָקִים אמתך (שם נז יא, וכעין זה שם קח ה). תנו עז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בַּשְּׁחָקִים (שם סח לה). זרמו מים עבות קול נתנו שְׁחָקִים (שם עז יח). ויצו שְׁחָקִים ממעל ודלתי שמים פתח (שם עח כג). בדעתו תהומות נבקעו וּשְׁחָקִים ירעפו טל (משלי ג כ). בהכינו שמים שם אני וכו' באמצו שְׁחָקִים ממעל (שם ח כז–כח). אשר יזלו שְׁחָקִים ירעפו עלי אדם רב (איוב לו כח). תרקיע [2]) עמו לִשְׁחָקִים חזקים כראי מוצק (שם לז יח). מי יספר [3]) שְׁחָקִים בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב (שם לח לז). — ומ"י, שַׁחַק, כמו שְׁחָקִים, במשמ' מרומי העבים, שמים: כי מי בַשַּׁחַק יערך ליי' ידמה ליי' בבני אלים (תהל' פט ז). כירח יכון עולם ועד בַּשַּׁחַק נאמן סלה (שם שם לח). — וְשַׁחַק מאזנים [4]), מרום ענני הגשם: הן גוים כמר מדלי וּכְשַׁחַק מאזנים נחשבו הן איים כדק יטול (ישע' מ

[1]) [ראה גם את ההערות בערך רָקִיעַ, ואת דברי העורך, לשוננו טז, 12–19, על רקיע ושחקים.]

[2]) [כלו': האם תשים רקיע, מטלית, לעננים השחוקים, למען יהיו שוב חזקים כמראה (כראי) חמרום המוצק.]

[3]) ["יספר" זה פרושו: יְמַלֵּא, עי' בספר העורך, הלשון והספר א, 355.]

[4]) [כמבֹאר במאמרו הנזכר של העורך, לשוננו טז, 12–19, אין מאזנים כאן לשון משקל, אלא הכונה כאן למלה מזנים (כן הכתיב במגלת ישעיה א ממדבר יהודה), שפרושה בערב' מֻזְן [a]), עננים, וכל הצרוף שחק מ(א)זנים פרושו שחקי עננים, עננים שחוקים (כשמוש המלה במשמ' בגדים שחוקים בתו"מ), ענני הגשם. ואמנם המתרגמים ומפרשים הבינו צרוף זה במשמ' אבק שנשחק ממאזנים ממש, ולפי זה השמוש בסהמ"א.]

[a]) مزن

טו). — ואמר בן־סירא: על שחק מאזנים ופלס ועל תמהות [1]) איפה ואבן (ב"ס גניז' מב ד). — ובתו"מ, שחקים במשמ' בגדים שחוקים ובלויים [2]), abgenützte Kleider; vêtements usés; worn out clothes: בקרחתו אילו השחקים, בגבחתו אלו החדשים (ספרא תזריע פרק טו, ויק, סט.). ואינו נותן לה לא חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים אלא נותן לה כלים של חמשים זוז בימות הגשמים והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה והשחקים שלה (כתוב' ה ח). נתנו לו (לעני) חדשים ומחזיר להן שחקים מקבלין הימנו (תוספתי פאה ד י). בנה בית חדש וקנה כלים חדשים כו' אמר רבי חייא בר בא, לא סוף דבר חדשים אלא אפילו שחקים כאילו הם חדשים לו (ירוש' ברכי ט ד). אלא מה תלמוד לומר ילבש, לרבות את השחקין (יומא יב:). לבנים אבל לא צבועים, חדשים אבל לא שחקים (כי מא"ר, שמשי ז). — ובסהמ"א: לייתי בליתא, מעט שחק של בגד (רש"י, שבת קלד.). ברכה בטלית של צורפי נחשת שנותנים לפניהם לקבל עפרורית שחקי נחשת (הוא, חולי כז:). מעינים מנוזלי שחק שאובים (ר"י הלוי, אגרת לר' אהרן אלעמאני, זמורה א, 61). בגדים אלו שמקנחים בהן צריכין שיהיו של פשתן שחקים (רמב"ם, אסורי ביאה ד טו). הספר השלישי יתבארו בו ענין ההויה וההפסד וכו' ודקות המעשה האלהית בקשירת העפרים והשחקים וכו' (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה ז, 52). את חשבת להוריד מעלתה אל שאול תחתיה והיא הרימה מעלתך עד רום שחקים (עמנואל, מחב' כד, הברמן, 686–687). האלהים בשחקים והשרים רחוקים (בן זאב, מלון גרמני־עברי, ערך Herr). — ואמר הפיטן: הלת שחק וכסיליו לא הגהו (רסע"ג, אליל, סליחי מ"ב, סדור רסע"ג, שיט). — ואמר המשורר: ואיך ישפיל אשר ביתו בארץ למי שחק מעונתו וביתו (ר"ש הנגיד, סנרפא, בן תהלים, הברמן ג, 24). הבשחק בכי

[1]) [צ"ל תמחות בלשון מְחִיָּה, בדעת רבים.]

[2]) [כאמור בהערות שלפני זו אין כאן אלא שמוש אחר של המלה המקראית. וכן בארמ' שבתו"מ: הא בחדתי הא בשחקי (נדה יז.).]

וקולות ויחשה בן מררי (הנ״ל, הנשחק, שם ג, 135). כסיל השחקים נחזה כי קריב לעין והוא תלוי בחדרי מרום (הנ״ל, כסיל השחקים, בן משלי, אברמסון, 206). גביר דומה בשחק על אדמה וגם כפיו להמטיר כעננים (רשב״ג, ואת יונה, ביאליק-רבניצקי א, 49). בימי יקותיאל אשר נגמרו אות כי שחקים לחלוף יצרו (הנ״ל, בימי יקותיאל, שם 50). ירוו ארצכם עבי שחקים (הנ״ל, כאין נשאו, שם, 84). והיום גבהו מני שחקיו (שם שם, 85). וביום עצר שחק מטר בידו אור (רמב״ע, הענק א, ברודי, סג). עד כי חמד שחק ביתו גם בינתו חמדו אליו (שם שם, סד). תרו בני שחק עדי גנב להם יקר דרכו (שם שם, סט). היתכן עלות אישים לשחק ואם ירדו אלי ארץ כסילים (שם שם, סיד). למטרות עז ימינו נחשבו כל מטר נוזלי שחקים כשעירים (שם שם, סכ). נגדך יכרעו יונים בחכמת השחקים (שם שם, סכח). שפל לב ודרך עלי מפלשי עב ונפשו עלי גב שחקים ורוחו (שם שם, סכו). אראה צבאים על פני שחק (שם ב, שם, סלו). הנה העב הניק הגן ותלמיו כאבק שחק, עד כי שחקו פיות ציציו העת בכו עיני שחק (שם שם). יועץ ומקים במרום שחקים ועל ים רחוקים צדקו סרח (ר״י הלוי, יועץ ומקים, זמירות א, 28). מי כוננת שחק ואותו טפחה וכו׳ הלא ידך (עמנואל, אנת אדני, מחב׳ יט, הברמן, 541). — *כוכבי שחק, ואמר המשורר: בוש ממאור פניו והודה לו עם כוכבי שחק וכל אדם (רמב״ע, הענק א, ברודי, סב). כל כוכבי שחק זחילם נתנו החן והיפי בעזבוניך (עמנואל, לא יאמרו, מחב׳ כז, הברמן, 782). — *מטר שחק, ואמר המשורר: באו שתו עמי בצל קורה על קול מטר שחק בירח בול (רמב״ע, הענק ב, ברודי, סל). ביום רוה מטר שחק תלמים (שם שם). מטר שחק בעת רדתו פני הגן לאט שוה (שם ג, שם, סמג). — *ענן שחק, ואמר המשורר: חרבו מעוניהם במי עיני ובמי ענן שחק אשר הריק (שם שם ז, סמה). יתן ויתנדב כנדבת ענני שחק (ר״י חריזי, שואל בעד, תחכ׳ כ, 458). ויחמל עליו ענן שחק (רש״ע פלקירה, הן הספר, אגרת המוסר, הברמן, קבץ על יד א (י״א), סח). ומחת כעב פשעי וחטאי כענן שחק (עמנואל, אנה אדני, מחב׳ יט, הברמן, 541). היא נוזלת גשמי נדבות כענן[1] שחק (הנ״ל, עורי מלילתי, מחב׳ כ, שם, 551). — *שמי שחק, ואמר הפיטן: יושב שמי שחק ברום חביון ועוז (יוסף בן אברהם, יושב שמי שחק, סידור סימן, אידלזון-טורטשינר, 244). שמי שחק ואופנים וכוכבים ברון עונים (שמואל ב׳ יוסף הזקן, כרוזים כל בני עליון, כ״י כהנא פ״ז 55:, נזכר באוצר השירה והפיוט לדודזון כרך ג ערך שמי שחק). — *תלי שחקים, ואמר הפיטן: הישבי על תלי שחקים, הרכבי על כנף ברקים (ר״י הלוי, מודים לך, זמורה ח, 365). — *שחקים וארקים, ואמר הפיטן: בטרם שחקים וארקים נמתחו (קדר רב עמרם, ערבי יוה״כ).

שַׁחֲקוּת*, ש״נ, — תכונת הדבר השחוק, בְּלִיָּה: כלי פשתן הישנים אין הגיהוץ מחזיר אותם לחדושם ועדין ניכר בהן שחקות (תשו׳ הריב״ש סז).

שַׁחֲקִי*, ת״ז, — מצוי כשחק, במרום, מתכונת הדבר המורם: וחכמת הכוכבים הלמודית חוקרת הגרמים השחקיים (רש״ט פלקירא, ראשית חכמה, 45). הספר השלישי יתבאר בו ענין ההויה וההפסד וכו׳ והתמדת המינים בהפסד האישים כשתי התנועות השחקיות המזרחית והמערבית (שם, 52). שאלו העצמים הגופניים השחקיים והעפריים משועבדים לאלו העצמים הרוחניים (שם, 55). ובהגיעו בעיון אל הגופים השחקיים (שם, 64). ובלבשו צורותיו וכו׳ בתנועת הגרמים השחקיים קראו בהו (עמ ואל הרומי, פי׳ התורה, Archiv Merx, 374).

א. **שחר,** ממנו *הִשְׁחָרָה, מְשָׁחָר, *שִׁחוּר, שְׁחוֹר, א. שַׁחַר, שְׁחֹר, א. שָׁחַר, *שַׁחְרוֹן, *שַׁחֲרוּר, *שַׁחֲרוּרִית, שַׁחֲרוּת, שְׁחַרְחֹר, *שְׁחַרְחֹרוּת, *שַׁחְרִי, *שַׁחֲרִירוֹן, *שַׁחֲרִירוּת, *שַׁחֲרִית.

ב. **שחר,** ממנו ב. שַׁחַר, *תִּשְׁחֹרֶת (?).

א. **שָׁחַר,** פ״ע, — שָׁחַר העור מעל האדם, נשרף[2], verbrennen; brûler; to burn: עורי שָׁחַר

---

[1] [כן בכ״י ניו־יורק, ועי׳ לשוננו יז, 19.]

[2] [רק בהכנה זו, ולא כלשון צבע שחֹר בלבד, מובן צרוף הפעל במלת היחס מֵעַל, ובדומה לכך משמש גם הפעל קדר באיוב ו יו: הַקֹּדְרִים מני קרח עלימו יתעלם שלג, שיש לפרשו ביותר דיוק: (מי הנחלים) הנשרפים (מן קָדַר = שָׁחַר) מן רוח הסערה (כהוראת קרחא בארמ׳) שאצלם נעלם השלג. ואולי זאת, כלשון

מעלי ועצמי חרה מני חרב (איוב ל ל). — ובסהמ"א, במשמ' השחיר, נעשה שָׁחֹר, ואמר המשורר: האביד נצחי שחור מחלפות כי תניפם את לבבי מניפות, שחרו כי הם בשֹׁשך שזופות (ר"י הלוי, בא ידידי, זמורה ג, 52).

—הִפעי' *הִשְׁחִיר, — א) פ"ע, נעשה שָׁחֹר, schwarz werden; noircir; to blacken: היו (השערות) לבנות והשחירו, אחת לבנה ואחת שחורה והשחירו שתיהן (נגע' א ה). שתי שערות עקרן משחיר וראשן מלבין טהור, עקרן מלבין וראשן משחיר טמא (שם ד ד). כשרה הזקנה אלא שאין ממתינין לה שמא תשחיר (ר"מ, פרה א א). היו בה שתי שערות עיקרן משחיר וראשן מאדים, עיקרן מאדים וראשן משחיר, הכל הולך אחר הנראה (שם ב ה). איזהו סימניה וכו' משישחיר הפטומת (בן עזאי, נדה ו ח). כלי כסף משתמש בהם בצונין אבל לא בחמין מפני שמשחירין[1] (תוספת' ב"מ ג כג). בראשונה כשהיה הטל יורד על הקש ועל התבן היה מלבין וכו' עכשיו משחיר (שם סוטה טו ב). שחור כחרת, עמוק מכאן טמא, דיהה מכאן ואפילו ככותל טהור, לא מתחלת בריתו הוא משחיר, אלא שנעקר המשחיר, למה זה דומה לדם מכה שמשנעקר הוא משחיר (שם נדה ג יא). כל זמן שפני מזרח מאדימות זהו יום, הכסיפו זהו בין השמשות, השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה (ירוש' ברכ' א א). והשחירו שיניו מן הצומות (ר' חנינא, שם שבת ו ב). שהשחירו פניהן כשולי קדירה (שם חגי' ב ג). ועי' קדרה. בשל הזרע מבפנים השחירה הקדירה מבחוץ (ר"ש בן לקיש, שם סנה' ח א). דם המשחיר (כריתו' כב.). כיון שעלה מגיהנם פניו משחירים (פסיקי רבי, מתן תורה, לח:). לתנוקת בת מלכים שקלקלה בבית אביה ונזפה ויוצאת והיתה מלקטת בשבלים והשחירה (מד"ז שה"ש, סחורה אני, בובר, 13). — ב) פ"י, עשה לשָׁחֹר, צָבַע בְּצֶבַע שָׁחֹר,

שרפה, עקר הוראת שני השרשים קדר ו־שחר, שאך אחר כך קבלו מכאן את משמעות הצבע השח־ של רב הדברים הנשרפים.]

[1]) [בירוש' ב"מ ב י, וכן בבבלי ב"מ ל.: שמשחירן.]

ואמר בן סירא: רע אשה ישחיר מראה איש ויקדיר פניו לדוב (ב"ס גני' כה יז). — ובתו"ס: כלי כסף משתמש בהן בצונין אבל לא בהמין מפני שמשחירן[1] (ירוש' ב"מ ב י, בבלי שם ל.). שחורות כעורב, במי אתה מוצאן וכו' במי שמשחיר פניו עליהן כעורב (רבה במס רבי, ערובי כב.). כל המשחיר פניו על דברי תורה בעוה"ז הקב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא (ר' יהודה ברבי סימון, סנה' ק.). — ובסהמ"א: או שנשתנו תכונותיו שהיה לבן והשחיר (ר"י א"ת, כוס חן י). הוי אוהב את החסידים, כדי שתנצל ממלאך התשחירת, פי' מלאך המות, שמשחיר פני האדם במותו (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ד, ענעלאו, 432). — ואמר המשורר: ושלחו יד מתי ידות קצרות והשחירו צדקות הלבנות והלבינו רשעות השחורות (ר"מ הנגיד, אלהים האריך, בן תהלים, הברמן א, 98). ילדי ימים וכו' לא הלבינו מאפל ראשי עד השחירו לבנת מח (רמב"ע, הענק ס, ברודי, סנו).

—הָפעי' *הֻשְׁחַר, — שהשחירו אותו: שני ספלים של כסף היו בראשו של מזבח וכו' ר' יהודה או' של סיד היו אלא שהיו מושחרין מפני היין (תוספת' סוכה ג יד). בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים מפני שהיו מושחרין פניהן מפני בצורת (מו"ק כז.). כל ימיו (של ר' יהושע) הושחרו שיניו מפני תעניותיו (חגי' כב:). — ואמר הפיטן: הלא תראה עם נלאה אשר השחר כמו כבשן (רסב"ג, סעה נאסר, ביאליק-רבניצקי ב, 222). בושנו במעשינו ונכלמנו בעונינו כי הושחרו פנינו מפני חטאתינו (ר' אליה פילוסוף ב' אליעזר מקנדיא, יהי רצון מלפניך, סליח' ער"ה).

—נִפעי' *נִשְׁחַר, — נעשה שָׁחֹר: נחר, נשחר מן האש (רש"י, יחזק' יט ד).

—פִּעי' *שִׁחֵר, — עשה שחר: נדבר מן הסרים, אשר הוא מקרין מפרים, ומאשתו אשר הטחן לאחר, ואני אהיה במליצותי פניהם משחר (עמנואל, מחב' ה, הברמן, 157). — ואמר המשורר: וסוסים נכונים ליום השאונים לשחר לבנים ללבן שחורים (ר"ש הנגיד' אשלח בכנפי, בן תהלים, הברמן א, 122).

[1]) [בתוספת' ב"מ ב כב: שמשחירין.]

—הִתפ׳, *הִשְׁתַּחֵר,—נעשה שחֹר: אבל אם היו (הפולים) ישנים ונשתחרו נראים כזוּבים בקערה (כ״מ, סנה עו:). ולא ישאר זה השחרות אשר בראו השם בהתחבר המשתחר אל השחרות (כ״ס ח״ח, מו״כ ח עג). כי האדם המתהווה ישוב גדול וקטן ויצמח ויחסר ויתלבן וישתחר (סס ג, הקד׳ ה). שאשר עליו התלונה התאדם או השתחר (כ״י מסיר ליחון, כופת לופיס, 72). עורי נשתחר מעלי מעוצם החום (רלב״ג, חיוב לח).

ב. שָׁחַר [1]) רק בִּנ׳ שִׁחֵר, — בקש, דרש, aufsuchen; aller chercher; to search for: שֹׁחֵר טוב יבקש רצון ודרש רעה תבואנו (משלי יא כז). — ובתו״מ במשמ׳ קם בְּשַׁחַר: נבוכדנצר היה משתחוה לשמש וכו׳ ודניאל היה שוחר ומתפלל למקום וכו׳ ולמה היה שוהר ומתפלל כדי שירחם הקב״ה על ישראל, ועליו אמר שלמה שוחר טוב יבקש רצון (מד״ר שמות טו). — *ומדרש שוחר טוב כשם למדרש תהלים, על פי התחלתו. — ואמר המשורר: שחרתיך מחלל כל נפשים בזמרתי מקום קרבן ואשים (כ״ם הנגיד, שחרתיך, בן תהלים, הברמן ג, 150). שחרתיך בכל שחרי ונשפי, ופרשתי לך כפי ואפי (רשב״ג, שחרתיך בכל, ביאליק-רבניצקי ג, 47). ועתי ונעתי עת כי שחרתיך, וחלתי ותלתי יום זכרתיך (הוח, ואכן אספיל, שם, 184) ימים הפכו שער לבן אכן לבי להם שהר (רמב״ע, הענק ה, ברודי, שם). מרחץ יבש תבחר, בשר צלי תשחר (ראב״ע, שמעו כח, כהנא א, 184). — *ובצרופים שוחר שלום, שוחרי המוסד, נוהג בספרות ובדבור. — *ובמשמ׳ קם בְּשַׁחַר, בבקר, ואמר הפיטן: שַׁחֵר והשכים להלוך בבקר (עם סגרי רלון, סליחו׳ ר״ה, סדור אר״ל, תלב:).

—פִּע׳, שִׁחֲרוֹ, שִׁחַרְתַּנִי, שַׁחֲרוּ, מְשַׁחֲרֵי, לְשַׁחֵר, אֲשַׁחֲרֶךָּ, תְּשַׁחֵר, יְשַׁחֲרֻנְנִי, — כמו קל: נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אֲשַׁחֲרֶךָּ (ישעי כו ט). עד אשר יאשמו ובקשו פני בצר להם יְשַׁחֲרֻנְנִי (הושע ה יה). אלהים אלי אתה אֲשַׁחֲרֶךָּ צמאה לך נפשי כמה לך בשרי (תהלי סג ב). אם הרגם ודרשוהו ושבו וְשִׁחֲרוּ אל (סס עח לד). אז יקראנני ולא אענה יְשַׁחֲרֻנְנִי ולא ימצאנני (משלי א כח). על כן יצאתי לקראתך לְשַׁחֵר פניך ואמצאך (סס ז יה). אני אהביה אהב וּמְשַׁחֲרַי ימצאנני (סס ח יז). ומה לא תשא פשעי ותעביר את עוני כי עתה לעפר אשכב וְשִׁחֲרְתַּנִי ואינני (איוב ז כא). — ושחר אֶל אֵל: אם אתה תְּשַׁחֵר אל אל ואל שדי תתחנן (סס ח ה). — ושחר לטרף: הן פראים במדבר יצאו בפעלם מְשַׁחֲרֵי לטרף ערבה לו לחם לנערים (סס כד ה). — ושחר את פלוני מוסר, יסר אותו: חשך שבטו שונא בנו ואהבו שִׁחֲרוֹ מוסר (משלי יג כד). — ואמר בן־סירא: כל שיחה חפוץ לשמע ומשל בינה אל יצאך, ראה מי יבין ושחריהו ותשחק בסיפו רגלך (ב״ס גני׳ ו לו). דורש אל יקח מוסר ומשחרהו ישיג רצון (סס לה יז). — ובתו״מ: מרחם משחר, מרחמיו של עולם שחרתיך לי (מד״ר ברחס׳ לט). היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו (סס שמות א). אם עשית דברי בשמחה פמליא שלי תצא לשחרך (דא״ז ד). — ואמר הפיטן: וירא שבטים וישרוק וישחר לשחתם (ינאי, וילא אהוביס, קרובי במדבר, זולאי, ריג). — ואמר המשורר: נשחר את מקום שחת ורמה ונטש את מקור חיי נצחים (כ״י הלוי, דבריך, זמורה א, 12). הציקתני תשוקתי לאל חי לשחר את מקום כסאות משיחי (הוא, סליקתני סס בס, 19).

שָׁחֹר [1]), ת״ז, שְׁחֹרִים, שְׁחוֹרָה, שְׁחֹרוֹת, — קודר בצבעו, כצבע הפחם, black; noir; schwarz: והנה אין מראהו עמק מן העור ושער שָׁחֹר אין בו (ויקרי יג לא). ואם בעיניו עמד הנתק ושער שָׁחֹר צמח בו (סס סס לז). במרכבה הראשנה סוסים אדמים ובמרכבה השנית סוסים שְׁחֹרִים (זכרי ו ב). אשר בה הסוסים הַשְּׁחֹרִים יוצאים אל ארץ צפון (סס סס ו). שְׁחוֹרָה אני ונאוה [2]) בנות ירושלם כאהלי

---

[1]) [כנראה צדקו אלה הרואים בפעל זה וכשרש שיצא ממנו אך התפתחות מן א. שַׁחַר במשמ׳ השכים בבקר, כיחס הפעל בִּקֵּר (בִּקּוּם) אל בֹּקֶר וכשמוש הפעל בתו״ם. גזירות אחרות שהציעו, אינן מסתברות.]

[1]) [גם בארמ׳ ובסור׳ שְׁחַר, היה שָׁחֹר, ועי׳ א. שַׁחַר, א. שַׁחַר, הערות.]

[2]) [כמבֹאר בספרו של העורך, הלשון והספר ב, 281, הכונה: שחורה אני ונודדת כנוה (כהוראת

קֶדר כיריעות שלמה (שה"ש א ה). קיצותיו תלתלים שְׁחֹרוֹת כעורב (שם ה יא). — ובתו"מ: תאנים שחורות מעלות את הלבנות והלבנות מעלות את השחורות (תרומ' ד ח). זימן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים וכו' מותרים (ב"מ א ד). קונם שאיני נושא את פלונית כעורה והרי היא נאה, שחורה והרי היא לבנה וכו' מותר בה, לא מפני שהיא וכו' שחורה ונעשית לבנה וכו' אלא שהנדר טעות (נדרי' ט י). הנותן צמר וכו' לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום וכו' (ב"ק ט ד). אם היה השחור על גבי הלבן נוטל את הכל (שם י י). הרי עלי שור וכו' שחור והביא לבן, לבן והביא שחור וכו' לא יצא (מנחו' יג ח). בני ישראל, הריני כפרתן, הרי הן כאשכרוע לא שחורים ולא לבנים אלא בינונים (ר' ישמעאל, נגעי' ב א). יש לציירים סממנין שהן צרין צורות שחורות ולבנות ובינוניות (ר' עקיבא, שם שם). בהרת ובו שער לבן או שער שחור טמא, אין חוששין שמא מיעט מקום שער שחור את הבהרת (שם ד ד). חמשה דמים טמאים באשה, האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג וכו' איזהו אדום, כדם המכה, שחור כחרת (נדה ב ו—ז). תינוקת שהביאה שתי שערות אינה יכולה למאן, ר' יהודה אומר עד שירבה השחור על הלבן (שם ו יא). יש גפן שיינה אדום ויש גפן שיינה שחור (שם ט יא). לאדם שיש לו ב' נשים, אחת ילדה ואחת זקינה, ילדה מלקטת לו (שערות) לבנות, זקינה מלקטת לו שחורות (ב"ק ס:). (דם) שחור אדום הוא אלא שלקה (ר' חנינא, נדה יט.). שחורה אני במעשי ונאוה במעשי אבותי (מד"ר שה"ש, סמוכה אצי). תלמודות של תורה שנראו כעורות ושחורות מלאומרן ברבים (שם, לאמו). ועי' לָבָן. — *השָׁחוֹר שבעין, אישון העין, בת עין: הגלגל הזה של עין אין אדם רואה מתוך הלבן שיש בו אלא מתוך השחור (מד"ר ויקר' לא). אמו מורעת אודם שממנו הדמים והעור והבשר ושער ושחור שבעינים (שם קהל', ברכות מטובה). העה"ז דומה לגלגל עינו של אדם וכו' שחור שבו זה העולם, קומט שבשחור זה ירושלים (דא"ז סוף פרק ט). — *שְׁחֹרִים במשמ' בגדים שְׁחֹרִים: קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו (ר' לעזר, ירוש' נדר' ט ג). אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא (מו"ק יז.). — *שְׁחוֹרֵי הראש, במשמ' בני אדם [1]: הנודר משחורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות ומותר בנשים ובקטנים, שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים (נדרי' ג ח). רבי מאיר אזל לממלא, ראה אותן כולן שחורי ראש [2]), אמר להם תאמר ממשפחת בית עלי אתם דכתיב ביה וכל מרבית ביתך ימותו אנשים (מד"ר בראש' נט). — ובסהמ"א: משל למלך שהיו לו שני בנים ומת אחד מהם ולבשו כל בני המדינה שחורים, אמר המלך לבשתם שחורים עתה במיתתו של בני הראשון, אני אלבישכם לבנים בשמחתו של בני השני (פרקי משיח וס' אליהו, ביהמ"ד ילינק ג, 73). שחימי, שחורין בעין ישנים (רש"י, ב"ק לו:). הלבן שהוא מקיף לקרום הקרניית מכל צדדין סביב לשחור העין, ר"ל סביבות המקום הנראה מן העין שמתהפך למראה השחרות או התכלת (פי' המשניות לרמב"ם, בכורות ו ב). לסבות הליחות הקרות שהם השחורה והלבנה (מנחת קנאות, קופמן, 103). הבוסולא הוא קלפי אשר בתוכה נתנו הפולין דהיינו השחורים לסימן ההסכמה והלבנים לסימן הדחיה (שריד מעיר, 47, קובץ על יד ה). — ואמר המשורר: ואומר מה שחורים נאהבים ונשנאים לבנים או צהבים (ר"ש הנגיד, בן משלי, הברמקון, 130). אז יעמד הירח לפני השמש בעב שחורה ויסתיר מעין כל ראיה מאורה (רשב"ג, כתר מלכות, ביאליק—רבניצקי ב, 65). אמר זמן, חכם היה רופא הלבש לבוש שני בעד ערמה יתרון לך על כל נבוני לב כי ילבשו שחור בעד חכמה (ר' שלמה דאפיירה, מובא בספר מעשועים לר"י זבארה, דודזון,

חפעל נַוֵי a) בערבי) באהלי קדר וכיריעות שלמה השחרים והנודדים.]

a) نوى

[1]) [כך בא גם הצרוף צַלְמַת קַקֹד, שחורי הקדקד, בכתובת מאשור ומבבל.]

[2]) [ולא זקנים בעלי שיבה.]

123). — ומרה שחרה, גם בשמ' נטיה ליגון ודאגות, melancholia, עי' מרה, מרה. — והשחרה, כמו מרה שחורה: כי השחורה הפועלת המלנכוניה אמנם תהי' או שחורה טבעית או לכנה תשתנה אל השחורה (קאנון ג א ד ע). ולמחול ישלח השחורה לבלתי תהיה בדם פזורה (בתי הנפש, ס' מעמועים לר"י זבארה, דודזון, 161). ויראתי פן אפול בחולי השחורה שהיא חולי השטות אשר טוב ממנו המות (מלך ארטוס, מגזין לברליינר יב, א). — *שחר, בעל מרה שחרה: ומי שהוא קשה לשמוע הוא קר וכשהוא קשה לאבד הוא יבש וזהו טבע השחורה, אם כן מי שהוא שחור הוא קשה לקבל הדברים (כספ"ץ דוכן, מגן אבות ה יג, בשם ר' יונה).

א. שחר[1]), ש"ז, — שחר, דמדומי בקר, זריחת אור הבקר, Morgengrauen, Morgen; aube du jour, matin; early twilight, dawn: אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר[2]) (ישעי' ח כ). ונדעה נרדפה לדעת את יי' כשחר נכון מצאו (הוש' ו ג). ככה עשה לכם בית אל מפני רעת רעתכם בשחר נדמה נדמה מלך ישראל (שם י יה). כי הנה יוצר הרים וברא רוח וכו' עשה שחר עיפה ודרך על במתי ים (עמו' ד יג). יום חשך ואפלה יום ענן וערפל כשחר פרש על ההרים (יואל ב ב). עורה הנבל וכנור אעירה שחר[3]) (תהל' נז יה, קח ג). המסיך צוית בקר ידעתה שחר מקמו (איוב לח יב). מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה (שה"ש ו י). — ובצרופים הקדומים, נבקע השחר, עלה השחר, עלות השחר: וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט (ברא' יט יה). ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר וכו' ויאמר שלחני כי עלה השחר (שם לב כה—כז). ויהי ביום השביעי וישכמו בעלות השחר ויסבו את העיר (יהוש' ו יה). ויתעללו בה כל הלילה עד הבקר וישלחוה בעלות השחר (שופט' יט כה). וישכמו ויהי כעלות השחר ויקרא שמואל אל שאול הגג לאמר קומה ואשלחך (ש"א ט כו). אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח (ישעי' נח ח). וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת (יונ' ד ז). ואנחנו עשים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים (נחמ' ד יה). ועי' בקע, עלה. — ובתמונה, כנפי שחר, עפעפי שחר[1]): אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים (תהל' קלט ט). יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי שחר (איוב ג ט). עטישתיו תהל אור ועיניו כעפעפי שחר (שם מא י). — ובכתרת מזמור בצרוף אילת השחר: למנצח על אילת השחר[2]) מזמור לדוד (שם כב א). ועי' ב. שחר, ג. שחר, ד. שחר. — ובמגלות מדבר יהודה: וכשחר נכון לאורתום (מג"י גנוז ב, סוקניק, מג). — ובתו"מ, גם בצרוף עמוד השחר, אילת השחר: מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה וכו' עד שיעלה עמוד השחר (ברכ' א א). בשחר מברך שתים לפניה ושתים לאחריה (ברכ' א ד). שלש אבעיות ביום בשחר ובחצות ובמנחה (פסח' ד ה). נכנס להקטיר קטורת של שחר (יומא ג ד). קטורת של שחר

1) [באותה משמ' גם בכתבת משע 15: שחרת, באשור' שר (בסק' שחר), שרת, שאר, ובאוגרית' כנראה שחר כשם לאל השחר. אך בעקר אין שחר כנראה אלא לשון אפל שחרחר הפרוש על פני האדמה לפני עלותו, ואין שחר במשמ' בקר אלא קציר לשוני קדום בסק' הבקע השחר, עלות השחר, עלית השחר מעל האדמה, ועי' שחר, הערה.]

2) [לפי דברי העורך, הלשון והספר ב, 248 וכו' (עי' שם) אין הכונה כאן לדבר שבדבור, אלא שיאמרו האבות והידענים, כשישאלו אותם, לאמר: אם לא (יהיה רעב בא ץ) כדבר הזה אשר אין לו שחר, כלו' כמדבר חשך וצלמות שאין בקר זורח בו, והעובר בו ירעב ויתקצף. אך בפרשנות הובנה המלה בדרכים שונות, גם במשמ' (דבר שאין לו) מובן וענין ברור, ועי' ג. שחר, וגם כלשון דרישה וחפוש, ועי' ב. שחר. והשבעים גרסו כאן לשון שחד.]

3) [כנראה כונת הדברים: אעירה נבל וכנור בשחר, בבקר. וידועה דרשת חז"ל, המובאת בדברי רש"י: אני מעורר את השחר ואין השחר מעוררני.]

1) [גם עפעפים פרוש בעקר: כנפים לעוף, ואך בהשאלה נקראו גם גבות העינים בריסיהן: עפעפים, כנפי העין.]

2) [הצרוף קשה, ועי' אילת. ואפשר שיש כאן רמז למעשה שספר על דוד (עי' שחת, הפע', על אל תשחת), ואפשר שהוא הנרמז בתוך המזמור (פס' כ) במלים: אילותי לעזרתי חושה. ובתו"מ בא אילת השחר כשם לשחר, ע"פ מליצת הכתוב.]

היתה קרבה בין דם לאברים (שם שם ה). בשחר היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה וכו' ד"ר מאיר וחכ"א בשחר היה לובש של שמנה עשר מנה ובין הערבים של שנים עשר מנה (שם שם ו). עם תמיד של שחר היו קרבין (ר"ע, שם ז ג). אין פוחתין מאחד ועשרים תקיעות במקדש וכו' תשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים וכו' (סוכ' ה ה). מאילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבעת מילין (ירוש' ברכ' א א, שם יומא ג ב). ר' חייא רובא ור"ש בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצת' ראו אילת השחר שבקע אורה (שם יומא ג ב). — ומ"ר *שחרים, שחרין: מאימתי קורין את שמע בשחרים[1], משיכירו בין תכלת ללבן וכו' עד הנץ החמה (ברכ' א ז). — ובמהמ"א, ביחוד ע"ר שְׁחָרִים, ואמר הפיטן: שחר אבקשך צורי ומשגבי, אערך לפניך שחרי וגם ערבי (רשב"ג, שחר אבקשך, ביאליק-רבניצקי ב, 46). שחרים אקראת עורה כבודי (הוא, שחרים, שם שם). ליחד אל אים שתי פעמים ביום, להתפלל יום יום ערבים ושחרים (הוא, שמר לבי, שם שם, 136). זריחת שחרים בעלות עמוד השחר לשכני תדרשו ושמי תמליכו (רי"ל בר לאובן, את קולך שמעתי, אזהרות). דרשתיך במחשבי מצאתיך בשעפי ושחרתיך ערבי לילי ושחרי ונשפי (ר"י הלוי, רחמיך שאלתי, זמירות י, 582). ידידי בשחרים קחו נא הישרים עמכם דברים (הוא, בלבי ורעיוני, שם שם, 601). וטוב כי תעירין שחרים לעבדו ואל תישני עד יעירוך שחרים (הוא, ידועת אמונות, שם שם, 625). בהקת אור שחריך (משלם בר קלונימוס, אפיק רנן, יוצר ב פסח). טוטפי שיר לו להשיר בשחרים ובנשפים (ארוגי עוז, אופן שבת א אחש"פ). — ואמר המשורר: לדורש תחכמות ועצות ומזמות וגוער בתנומות נשפים ושחרים (דונש, דעה לבי, אלוני, עא). אשלח בכנפי שחרים ספרים (ר"ש הנגיד, אשלח בכנפי, בן תהלים, הברמן א, 118). וכנור לעורר ישיני שחרים (שם שם, 123). ושמתי מלבוש ליל לבושי ותפארתי כסות כבסות שחריו (רשב"ג, כשרש עץ, ביאליק-רבניצקי א, 20). ועל כנפי שחרים קול מבשר (רמב"ע, הריח מר, ברודי, קנט). ונצני שחקים נעלמו כי במי נחלי שחרים הם גרופים (הוא גדודי ליל, שם, קפו). ועורה כבודי והעיר שחרים (הוא, הענק ב שם, סלא). פני השחרים בעיניו שחורים (ר"י הלוי, היוכלו פגרים, זמירות א, 50). וקשרי בנפך בכנפי שחרים (שם שם, 51). אשרי מחכה ויגיע ויראה אורך ויבקעו עליו שחריך (הוא, ציון הלא תשאלי, שם שם, 57). ונשפי חשק שחריו (הוא, אגרת לרי כהן הצבר, שם שם, 70). שחריו קנאו לו בערביו (הוא, בנות ליל, שם ג, 141). צמה שחורה לחי שחר משחרת (הוא, עין כדיבה, שם, 282). עד נבקעו משחור טוריו שחרים וכן חברו כהתחברות אפל באשמרת טוריו כליל ועיניו כשחר (שם שם, 283). נפשי לרוח השחרים שחרה (הוא, ארץ כילדה, שם שם, 317). אשר התערבו בו מר וכפר בהתערב שחרים עם נשפים (הוא, התירא, שם שם, 321). מי זה אשר מחציתו מבני שם וחציו מבני חם ובו שחרו וגם ערבו (ראב"ע, גבר אשר דת, כהנא א, 96). שחריה חשכים ומאוריה נדעכים (ר"י חריזי, תחכי ב, 29). והבינו מברקיו מטריו, והבירו משחריו מאוריו (שם ג, 39). שחרים יישנו אישים והיא תעור באשמורת (שם שם, 49). לחית מעלה שחרים ושערה מעריב ערבים (שם ו, 71). — ומ"ז שַׁחֲרַיִם, ואמר הפיטן: יענו קדוש מבוקר לערבים, ידברו ברוך מערב לשחרים (רסע"ג, אכוין כליות, סדור רסע"ג, שלח).

ב. **שַׁחַר,** כמו שַׁחְרָהּ, מלה מספקה: ובא עליך רעה אשר לא תדעי שַׁחְרָהּ[1]) ותפל עליך הוה לא תוכלי כפרה (ישע' מז יא).

ג. **שַׁחַר,** שָׁחַר, מלה מספקה: איך נפלת משמים הילל בן שָׁחַר[2]) נגדעת לארץ חולש על גוים (ישע' יד יב).

---

[1]) [כך הגרסה במרב"ם, ובתוספת' ברכ' א ד: בשחרין, ובהוצאותינו: בשחרית.]

[1]) [לפי ההקבלה אל לא תוכלי כפרה רואים רב החדשים כאן עקר בקריאה שַׁחְדָהּ, כלשון שֹׁחַד ולפר, וכן בודאי נכון. והפרשנים המסורתיים ראו כאן לשון פרוש ומובן, ולפי זה השמוש בסהמ"א. ועי' ד. שַׁחַר.]

[2]) [פרשנים ומדקדקים ראו כאן שמוש של א. שַׁחַר

ד. **שַׁחַר**, ס"ז, — מובן, ענין [1]: ומה שמצאת נוהגים וכו' אני אומר שזה המנהג אין לו שחר (ריב"ש לח). ואשר אמרו אותו המדקדקים החדשים בסבת דבר זה הוא דבר שאין לו שחר (ריב"מ דורלן, מעשה אפוד י). ודבריהם (של המפרשים) בזה אין להם שחר (ר"י אברבנאל, מ"א יז, הלעה). על גבעה וכו' נראו עמודים וכו' אשר עליהם חרותים דברים לא נודע שחרם עוד (שמשון בלוך, שבילי עולם ג, לג:). אפס האיש אשר תכליתו רק לתאר את ארץ מצרים הנה יעלה בידו ציור בלתי שלם אשר לא ידע שחרו אם אפס קצהו נראהו לו (גוטלובר, ממלרים, ו).

שַׁחְרוֹן, ס"ז,—כמו א. שַׁחַר, בֹּקר, ואמר הפיטן: באנו לחלותך בעתות שחרון, קמים ושיר נואמים למול הארון (באנו לחלותך, סליחי ר"ה, סדור אר"ל תנז).

שִׁחְרוּר, ס"ז, — מעשה המשחרר את העבד, השבוי וכדו', גאולה מעבדות ושבי, בפרט בצרופים גט שחרור, שטר שחרור: אחד גטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוין למוליך ולמביא, וזו אחת מן הדרכים ששוו גטי נשים לשחרורי עבדים (גיטי א ד). כל גט שיש עליו עד כותי פסול חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים וכו' כל השטרות העולים בערכאות של נכרים אף על פי שחותמיהם נכרים כשרים חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים (שם שם ה). האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור בשניהם יחזור, דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים בגטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים וכו' האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה (שם שם ו). גופו של גט שחרור הרי את בת חורין, הרי את לעצמך (שם ט ג). מצא גטי נשים

במשמ' בֹּקר. אך לפי דברי העירך, הלשון והספר ב, 255 וכו' הילל בן שחר הוא שע"פ אשורי Ellil-ban-ishur, שפרושו: (האל) הילל (Ellil) הסב הסד, שמו של שר צבא אשור שנלחם בישראל.]

[1]) [על פי הבנה זו בלשון הכתוב בישע' ח כא ושם מו יא. ועי' א. שַׁחַר, ב. שַׁחַר, הערות.]

ושחרורי עבדים וכו' הרי זה לא יחזיר (ב"מ א ח). שחרור העבד שכתבו שלא לשמה פסול (תוספת' גיט' ב ז). האומ' לשפחתו הרי זה גט שחרוריך מן היום ולאחר מיתתו ר' אומ' הרי זה גט שחרור וחכמ' אומר' שחרורי עבדים כגיטי נשים (שם שם ז ג). גט שחרור[1]) בזמן שהרב מודה יחזיר לעבד (שם ב"מ א ז). קל הוא כשיחרור כהדא דתני העושה עבדו אפותיקי מכרו אינו מכור, שיחררו הרי זה משוחרר (ר' יודן, ירוש' פסחי ב ב). נראין דברים שיקבל העבד גט שיחרור ואל יקבל גט כוותיך (ר' יוחנן, שם גיט' ב ו). ולא כן תני וכו' האומר לשפחתו הרי שטר שחרוריך לפני מיתתי שעה אחת שהיא אסורה לוכל בתרומה כיד (שם שם ג ג). סימא שתי עיניו כאחת וכו' צריך לכתוב לו גט שחרור (שם שם ד ד). הרי גט שחרורך מעכשיו לאחר שלשים יום על דעתיה דרבי הרי זה גט (שם שם ז ג). נראין דברים שיזכה העבד בגט שיחרור שיש לו גט שיחרור ואל יזכה בגט אשה שאין לו גט אשה (ר' יוחנן, שם קדוש' א ג). הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד (יבמ' מו.). לא יגאל באלה, ר' יוסי הגלילי אומר באלה לשחרור, בשאר כל אדם לשעבוד, ר"ע אומר באלה לשיעבוד, בשאר כל אדם לשחרור (קדוש' טו:). — ובסהמ"א: אמנם בחג השבועות שהשיגו שחרור הנפשות מהעבודה הקשה ביום החמשים בהגיע השחרור לעבדים בשנת החמשים (ר"י אבטולי, מלמד התלמידים, קכח:).

א. **שַׁחֲרוּר**[2]), ס"ז, — צבע שחֹר: ונאה לחכם לידע עוד לבחור את הדבש שיחפץ לשום במשקיות להיות חדש ומתוק למאד ועב ושמן וריחו טוב ומראהו אדום כשחרור וכירוק וזך וטהור (סמי' דוכולו, I). ורמז ג"כ בזה כי זה השחרור איננו טבעי בו אלא מצד שזפתני השמש (לרוך המור על התורה, קלח.). — ואמר הפיטן: פנת מגדל עדר עפלה כשחרורי קדר (אכל תרב, זולת ג סכות).

[1]) [בבבלי ב"מ ט.: שטר שחרור.]

[2]) [ע"ע הארמ' שבתוי"ם.]

ב. "שַׁחֲרוּר, ש״ז, — שם עוף שָׁחֹר מנעים זמר, עי' ב. שַׁחֲרוּרִית.

א. *שַׁחֲרוּרִית, ש״נ, — כמו שַׁחֲרִירוּת, תכונת מה שהשחיר ונעשה שחרחר: תתייפי חנה ונתייפת וכו' תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה (תענ' כג:).—ובספה״א: והמכובשים היינו ששחרוריתם יבש עליהן (ר״ש, מקוי פ בק״ק). לכך יהא הספרים אצלו לאדם כדי לחתוך שחרורית צפורנים כי חלב וטנופת נשאר שם (ספר חסידים תתרעא). כגון שהיה הבית חדש וזה חסרו במה שהשחירו אע״פ שאין הפסד אותו שחרורית אלא מועט על ידו מגלגלין עליו כל השכר (שו״ע חו״מ, גזילה שסג).

ב. "שַׁחֲרוּרִית ש״נ,—נקבת הצפור שַׁחֲרוּר [1]), Amsel; merle; blackbird: לא ימצאו כמו שאמר אריסטו שני שחרוריות למשכן אחד [2]) (ר״י אברבנאל, מפעלות אלהים ב 7).

שַׁחֲרוּת, ש״נ,—תכונת האדם הצעיר שְׁחֹר השערות [3]), נעורים, Jugend; jeunesse; youth: והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כי הילדות וְהַשַּׁחֲרוּת הבל (קהלת יא י). — ובספה״א: והלב נעור מן הנערות וריק מן השחרות (ר״י הלוי, אגרת לר' אהרן אלעמאני, זמורה א, 64). ואנער לנערות, ואשחר את השחרות (הוא, אגרת לר' נתן הסבר, שם שם, 72). וכאשר פנו לערוב ימי עלומים וכו' וחשכו כוכבי נשף השחרות (רמ״ע פלקירא, המבקש, ע.). היתה התאוה סוחרתי, והשחרות אומנתי (עמנואל, מחב' טו, סבירמן, 423). — ואמר הפיטן: הרעתי בילדותי ומפשעי שחרותי נהייתי ונחליתי (רמב״ע, מזמרת, סעה״ש, 81). לא יחילו זקנה ובח־ות עליך, גם שיבה ושחרות (שיר היחוד ליום ג).—ואמר המשורר: ומימי שחרות דדי דבקים בדודיך כמו דבק רגבים (ר״ש הנגיד, אבא חס', בן תהלים, הברמן ב, 15). ולא ישב לבית ספר ודת עמי בשחרותי (הוא, ימהר יום, שם שם, 103). אהה על זמן יקרא למי השחרות חרב (רמב״ע, הענק ה, ברודי, שנה). עבדתיך שני ילדות ושחרות (ר״י הלוי, השמיר, זמורה ג, 7). הלעד ימי השחרות (הוא, ישנה בחיק ילדות, שם י, 646). לכה דוד מחלפות ילדות ושחרות נגלה בהער השבירה וכו' כבר חלפו ימי ילדות ושחרות ונפשנו עדן אחור נזורה (עמנואל, אבי חכמה, מחב' ח הברמן, 223). —"ובמשמ' צבע שְׁחֹר בכלל: אלו היה מבקש השחור החמור היה לו לומר אל תמאני שאני שחֹרת לפי שקושי השחרות שמי שחור (דונש על רסע״ג 35). האשה הכשית, מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי (רש״י, במדי יב א). קדרתי, לשון שחרות ואפל (הוא, ירמ' ח כא). ואקדיר, לשון שחרות (הוא, יחזקי לא טו). קבצו פארור, שחרות בקדירה (הוא, יואל ב ו). שחורה אני ונאוה וגו', אתם רעיותי אל אקל בעיניכם אף אם עזבני אישי מפני שחרות שבי (הוא, שה״ש א ה). שאני שחרחרת, לפי שאין שחרותי וכיעורי ממעי אמי אלא על ידי שזיפת השמש שאותו שחרות נוח להתלבן כשיעמוד בצל (הוא, שם שם ו). ולא ישאר זה השחרות אשר בראו השם בהתחבר המשתחר אל השחרות אבל יאבד לשעתו ויברא שחרות אחר (ר״מ א״ת, מו״נ א עג). וכל שה חום, הוא השחרות ויתכן שנקרא השחרות כן מפני החום כי השחרות יותר חום מן הלבן (ראב״ע, ברא' ל לב). עד עלות השחר, עד סור שחרות הלילה (הוא, שם לב כה). אל תראוני בעין קלון וחסרון, כי זה השחרות לא נולדתי בו (הוא, שה״ש א ה, פעם ב). השבע לי באשר ברא יפי הצורות ההדורות וכו' ויצר שחרות תקוצות (ר״י חריזי, תחכמוני איתיאל י, פרץ, 80. סביבות המקום הנראה מן העין שמתהפך למראה השחרות או התכלת

[1]) [ע״פ הערב' שַׁחְרוּר a). ואמנם כנראה מקור השם בצבעה השחֹר של הצפור, כהוראת השרש שחר בעבר'.]

[2]) [נוסחה אחרת של מאמר חז״ל (מד״ר ברא' עה): אין שני זרזירים ישנין בדף אחד.]

[3]) [לדעת אחרים כאלו שַׁחַר החיים, ואינו מסתבר. וי. ברט, Et. Stud. 49 חשב, שיש כאן מלה משרש אחר, מקביל אל שַׁאֲרִח' b) עֶלֶם, בחור, אך אין כאן אלא צבע שָׁחֹר של השערות ככנוי לנעורים, בנגוד אל שיבה ככנוי לזקנה.]

a) شحرور b) شارخ

(פי׳ המשנ׳ לרמב״ם, בכורות ו ב). ושחרות השיער הוא יופי באיש (עמנואל, פי׳ שה״ש ה יא, עפוועגע, 28). — ואמר המשורר: שחרות פטמת שד תימן (הנ״ל, אחות הענבר, מחב׳ יא, הברמן, 830). לא תלביני שחרות עורך עד תלביני את הזפת (הנ״ל, מה לך פה, מחב׳ כ, שם, 566). — ״ושחרות של בירה: קח מלח ושחרות של בירה ותכתוש שניהן ביחד וכו׳ (דרך ישרה, שער הסגולות, עט). — ״ובחכמת התכונה קו השחרות, כמו קו לקותי, ecliptic [1]): כי מסלות כל שאר כוכבי לכת בלתי נטויות הרבה ימין ושמאל ממסלת הארץ הנקראת בלשון לע״ז (עקליפטיק) ובלשונינו קו השחרות (ר״ד מפריזנהויזן, מוקדות תבל לו, כט:). — ״ובמשמ׳ תכונת בעל המרה השחרה: כי בעת שידאג האדם יתקבץ מותר הרבה במרה השחורה כי היא המושכת השחרות והדאגות (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד).

שְׁחַרְחֹר [2]), ת״ז, רק נק׳ שְׁחַרְחֹרֶת, — משחר בקרני השמש: אל תראני שאני שְׁחַרְחֹרֶת ששזפתני השמש (שה״ש א ו). — ואמר הפיטן: והכין חפה מיפה לכבוד ולתפארת, וחבקני ונשקני טרם היותי שחרחורת (רי״ל בר לאונן, יום זה הוריד, אזהרות ב:). ואני שחרחורת, תהלה בפי סודרת (לבעל התאחרת, יולר שבת ג אחה״פ). — ואמר המשורר: וכל נפש שחרחרת וכל לב כמו דונג וכל פנים צהבים (ר״ש הנגיד, שמואל קדמה, בן תהלים, הברמן א, 61). אזי אורו שתי עיני ואיבתי שהרחרת (הנ״ל, שלח יונה, שם שם, 42). קבל תהלתי מקום שירך ואם לא תתן שחרחרת מקום ברה ויפה (הנ״ל, לכל זמן, שם שם ב, 17). שמש שזפתנו מלהבי חשקך אל תחזה נא כי אנחנו שחרחרים (ר״י הלוי, לפני כבוד, זמורה ג, 105). טורים כמו אהלי קדר וגליון כמיריעות שלמה והיא נאוה שהרחרת (הנ״ל, עין גדיבה, שם שם, 283). ובת חיל שחרחרת בתוך בנות מאשרת (ר״י חריזי, ובת חיל, תחכ׳ ד, 49).

***שְׁחַרְחֹרוּת**, שְׁחַרְחֲרוּת, ש״נ, — תכונת מי שהוא שחרחר: כך אמרה כנסת ישראל לנביאים אל תראוני בשחרחרותי (מד״ר שה״ש, כאהלי קדר).

״שְׁחֹרִי, שחוריי, ת״ז, — בעל מרה שחרה, ומה אשר : melancholisch ; — colique ; — ic נגזר על מי שהגיע לקצה מחכמת הפילוסופיה וקרהו בלבול שחורי או ברסאם ושכה כל חכמתו (ר״י א״ת, כוזרי ה יד). ואמנם המורסות בלתי חמות הנם אם שתהיין מחמר שחוריי או לבניי או טימיי או רוחיי (קאנון א ב, למוד א פרק ה). והשחוריי יחשב ויתאוה לעמד יחידי ויעמד בדאגה ויגון ופחד (שם א ב ב ג, באותות המזגים). הליחה השחוריית מה שלא יתחדש ממנה בשתשפך על הארץ אבעבועות ונפיחות שחוריות הנה הוא יוצא מהטבע וכו׳ (פרקי משה ב). לפעמים יתהפך הדם וישוב אדומי או שחוריי (שם י). כל המורסות הסרטניות אמנם יהי׳ הולדם ממותר שחוריי (שם כג). במשפט האנשים השחוריים (ר״י אברבנאל, תולדות, וימלאו ימיה). ומהם אמרו שהי׳ (רוח הרעה של שאול) חולי טבעי שחוריי (הנ״ל, ש״א טז יד). על הרוב המשוררים והמנגנים הם שחוריים ואדומיים (הנ״ל, שם שם). והדמיי והשחוריי הם פועלים שני מיני האמצעים (הנ״ל, נחלת אבות ה). שיש ארבעה מיני המזגות דמיי אדומיי לבניי שחוריי וכל אחד מאלו מיני המזגות מכינה לחליים מיוחדי׳ וכו׳ והשחוריי לקדחת רביעית (תולדות יצחק להר״י קארו, תזריע, פו:). וכל הגולה ונודד ממקומו אפילו אינו נודד ללחם הוא ירוקיי שחוריי בערך השקט על שמריו (ר״י עמדין, בירת מגדל עז, לז.). — ובמשמ׳ שחרחר: ופריו הגדל עליו (על עץ הקאפעע) דומה בתארו לפרי הקירשע ירוק כעשב בראשונה וכאשר יבשיל יהפך מראהו לאדום שחורי (סינהק, תולדות הארץ ב, כח). קיזל שיפע״ר, הוא שחורי (הנ״ל, שם שם, ע).

---

1) [עי׳ קָו, עמ׳ 5818.]

2) [הכפלת השרש בצורות כגון אדמדם, ירקרק, שחרחר באה בלשון הקדומה בעקר לחזוק, ככל הכפלה שבלשון, כדברי רד״ק: ואפשר כי הכפל בא לחזק הענין ואינו מורכב כי כן דרך העברים כמו ירקרק או אדמדם (ויקרא י״ג) שְׁחַרְחֹרֶת (שיר א׳) (מכלול, הפעלים, ליק, ס:). וידועה המחלקת של המדקדקים בימי הבינים בענין זה, ואך אחר כך פרשו מלים אלו כאלו כונתן למעוט, במשמ׳ אדם, ירק, שחר במקצת.]

***שַׁחֲרִירוֹן**, ש״ז, — שם מלאך: השר הד׳ שחרירו״ן, גווניו כולו שחורים (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער קרית ארבע עו, סד:).

***שַׁחֲרִירוּת**, ש״נ, — כמו א. שַׁחֲרוּרִית: ואדומות כשחורות דמיין, דלאו מין ירוק הוא וזה שחרירותן ולכשיבשו מעט יותר יהיו שחורים (רש״י, סוכה לג:). תהו זה קו ירוק וכו׳ שאינו לבן ולא שחור וכו׳ אבל יש בו הלובן והשחרירות (ר״י אברבנאל, מפעלות אלהים ג ח). לכן יש לזהר שלא ללבוש שני חגוונים על גופו ביום השבת וכו׳ אלא לכוין ללבוש לבנים לרחוץ אדמימותו ושחרירותו (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער ריטא דזעיר אנפין, קנו:).

***שַׁחֲרִית**, ש״נ, — עת עלות השחר, בֹּקֶר: מאימתי קורין את שמע בשחרית, משיכיר בין תכלת ללבן (ברכ׳ א ב). נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון שלש סעודות, בשחרית מצילין מזון שתי סעודות, במנחה מזון סעודה אחת (שבת טז ב). בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים (יומא ד ד). אין רואים הנגעים בשחרית ובין הערבים (נגעי׳ ב ב). ובשחרית זרחה החמה והכיר פתחה של מערה (ר, ירוש׳ יבמ׳ טז ג). לשחרית בקרית הגבר הלכו ועמדו על פתחו של פולוספוס (כלה רבתי ז). בימי הורדוס המלך היו גשמים יורדין בלילות, בשחרית נשבה הרוח, נתפזרו העבים, וזרחה החמה (מד״ר ויקר׳ לה).—*וְשַׁחֲרִית, במשמ׳ תפלת השחר: בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום, בשחרית, במוסף, במנחה ובנעילת שערים (תענ׳ ד א). — *ובמשמ׳ תה״פ, כמו בשחרית: הכותב שתי אותיות בשתי העלמות אחת שחרית ואחת בין הערבים רבן גמליאל מחיב וחכמים פוטרין (שבת יב ו). בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעיר (ר׳ יהודה, פסחי׳ א ג). ערב יום הכפורים שחרית מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה (יומא א ג). לא נטל (לולב) שחרית יטול בין הערבים (סוכה ג ט). מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו (את הירח) שחרית במזרח וערבית במערב (ר״ה ב ח). כמה יגע אדם הראשון ולא טעם לוגמא אחת וכו׳ ואני עומד שחרית ומוצא אני את כל אלה לפני (תוספת׳ ברכ׳ ז ה). ויגש הפלשתי השכם והערב, אמר ר׳ יוחנן כדי לבטלן מקריאת שמע שחרית וערבית (סוטה מב:). — ובצרופים, *טוֹבְלֵי שחרית[?]: מה טובלי שחרית עושין פה (ר׳ חנינא, ירוש, ברכ׳ ג ד). — *פת שחרית: י״ג דברים נאמרו בפת שחרית, מצלת מן החמה ומן הצנה ומן הזיקין ומן המזיקין וכו׳ (ת״ר, ב״מ קז:). — *שֵׁנָה של שחרית: שנה של שחרית ויין של צהרים וכו׳ מוציאין את האדם מן העולם (ר׳ דוסא בן הרכינס, אבו׳ ג י). — *קריאת שמע של שחרית: מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו׳ שהיו מסבים בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית (הגדה של פסח). — *תפלת שחרית, עי׳ תְּפִלָּה.

***שְׁחֹרְנִי**, ת״ז, — שחֹר מקצת, וגם שחֹר־המרה: חעילה הנופכיית שבעליה כואב ועמום נואש מטוב וכל תוחלת ותקוה ובכלל בעלי בלבול שהורני בשביל השתתפות פי האצטומכא למוח ויחזק חוליים (פרקי משה ט, כג.). — ותה״פ שְׁחֹרְנִית: ולבשנו שחורנית והלכנו קדורנית (ד״ת של יהודי מלכים וח״י ב, יעקב מן, 89).

א. ***שִׁחְרֵר**[1], פ״י, — עשה לבן־חֹרין, גאל, befreien; délivrer; to deliver: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי אלו אוכלים בתרומה וכו׳ הגדילו התערובות ושחררו זה את זה נושאין נשים ראויות לכהנה וכו׳ (יבמ׳ יא ה). עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו וכו׳ כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו, רשב״ג אומר אינו. כותב אלא משחררו (גיט׳ ד ד). ממזר שנשא שפחה הולד עבד, שחררו נמצא הבן בן חורין (ר׳ טרפון, קדוש׳ ג יג). עבד של ב׳ שותפין צריך להימנות על הפסח, שיחרר אחד מהן חלקו צריך להימנות על פסח אחר (ירוש׳ פסח׳

---

[1]) [בעקר בנין שפעל מן חרר.]

ח ח). מעשה ברבן גמליאל שהפיל שן טבי עבדו, אתא גבי דר' יהושע א"ל טבי עבדי מצאתי עילה לשחררו (שם כתובי ג ט). היוצא בשן ועין הואיל ושחררתו התורה בניו עבדים (ר' יוסי, שם גיט' ד ז). אין לך משחרר (את העבד) אלא רבו הראשון בלבד (ר' יוחנן, שם שם). אדם משחרר חצי עבדו (כבי, שם שם ד ה). מעשה בר' אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה (ברכי מז:). — ובספהמ"א: ותנו לו לפלוני שהיה עבדי בתחלה ושחררתיו עכשיו לגמרי בגט חרות (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 29). ראובן משכן את ביתו לשמעון וכו' וקבל עליו לשחרר את הבית מיד שמעון (רשב"א תרפו). — *ושחרר את פלוני מחובת מעשה וכדו', נוהג בספרות ובדבור.

—פעו, *שֻׁחְרַר, — ששחררו אותו: ישראל וממזרים מתודים, אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים (ממ"ש ה יד). מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים הוא ובנו ועבדו משוחרר (ר"ה א ז). הכל חיבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים (חגי' א א). אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות (יבמ' ו ה). אין משקין לא את הגיורת ולא את שפחה המשוחררת (עד' ה ו). כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר, וממזר לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משוחרר (הור' ג ח). הכל מיטמאין בזיבה אף הגרים אף העבדים, בין משוחררין בין שאינן משוחררין (זבים ב א). מפני מה הכל קופצין לישא את הגיורת ואין הכל קופצין לישא את המשוחררת, מפני שהגיורת היא היתה בחזקת המשתמרת והשפחה המשוחררת היא היתה בכלל המופקרת (תוספתא הור' ב יא). יש לו תקנה, יכול הוא לישא גיורת, יכול הוא לישא משוחררת (יבמ' שבת ז א). שחרים, זה בועז שהיה משוחרר מן העונות (שם יבמ' ח ג). אל תראוני שאני שחרחורת וכו' אמרו ישראל לאה"ע כמה שאתם מיראין אותנו אנו משוחררין מכם, ק"ו מן ועבד ומה העבד ע"י שהוא מצטער בשנו או בעינו אחת יוצא לחרות ואנו שאנו מצטערים בכל אברינו על אחת כמה וכמה (מדרש שה"ש א ו, גרינהוט, ט:). — ובספהמ"א, חַיָל מְשֻׁחְרָר משרותו: שמה עומדים נושאי סבל וחבל עם אזור במתניהם אנשי צבא משוחררים וסנדלים מטולאים וסרבלים בלים בידיהם (ש"י אברמוביץ, מסעות בנימין ג).

—התפ' *הִשְׁתַּחְרֵר, — ששחררו אותו: הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגירה הרי זה לא יכנוס (יבמ' ב ח). הגיורות שנתגירו בניה עמה לא חולצין ולא מיבמין וכו' וכן שפחה שנשתחררו בניה עמה (שם יא ב). הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד כתובתן מאתים (כתוב' א ב). הרי את מקודשת לי וכו' לאחר שאשתחרר או לאחר שתשתחררי (קדוש' ג ה). העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהן חיב והם שחבלו באחרים פטורין וכו' נתגרשה האשה, נשתחרר העבד חיבין לשלם (ב"ק ח ד). עודה שפחה ונשתחררה, עודה נכרית ונתגירה (בכורות ח א). — *ובמשמ' שחרר את עצמו, נוהג בספרות ובדבור.

ב. **שחרר**, רק פע', *שִׁחְרֵר, — במליצה, לקח במרה שחֹרה: ואני הוא המשוחרר בשחורה גדולה (סיד"א, מעגי"ע, 96). משוחר"ר במרה שחורה (שם, 147). משוחרר ובוכה מהחולי (שם, 170).

שחת [1], ממנו *הֻשְׁחַת, *הַשְׁחָתָה, מַשְׁחִית, מַשְׁחֵת, מִשְׁחָת [2], מָשְׁחָת, *שְׁחוּת, *שְׁחִיתוּת, שָׁחַת, ב. שַׁחַת.

שָׁחַת [3], קל לא נמצא במקורות הקדומים.

---

1) [עי' שַׁחַת, הערה.]

2) [ישע' נב יד: כן מִשְׁחַת מאיש מראהו. ואמנם, כדעת רבים, אולי הנכון מָשְׁחָת. ובמגלת ישע' א מן המדבר: משחתי.]

3) [גם בכנעני' שחת (בכתבת כלמו מלך יאדי, 15—16: ומי ישחת הספר ז ישחת ראש בעל צמד אש לגבר וישחת ראש בעל חמן וכו'), וכן בארמ' ובסור' שחת (בסור' גם שחט), בערב'

—נפע׳, נשחת, נשחתה, תשחת, נשחתות, — נתקלקל, נפסד כליל, zerstört werden; être ruiné; to be destroyed: תשחת הארץ מפני הערב (שמות ח כ). והנה נשחת האזור לא יצלח לכל (ירמי׳ יג ז). — ובמשמ׳ מוסרית: ותשחת הארץ מלפני האלהים ותמלא הארץ חמס וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה (בראשי׳ ו יא-יב). לא כדרכיכם הרעים וכעלילותיכם הנשחתות בית ישראל (יחזקי׳ כ מד). — ואמר המשורר: ופרץ זמן כרמו ונשחתו זמירותיו (רמב״ע, בשם אל, כה״ח א, 203).

—פעל, שחת, שחתה, שחתו, שחתו, שחתם, שחתך, שחתה, שחתו, שחת, שחתה, שחתכם, — קלקל, נתץ והרס, zerstören; détruire; to destroy, בפרט שחת אדם או אלהים עיר או ארץ ויושביהן, שחת לארץ וכדו׳: לפני שחת יי׳ את סדם ואת עמרה (בראשי׳ יג י). כי גדלה צעקתם את פני יי׳ וישלחנו יי׳ לשחתה (שם יט יג). בשחת אלהים את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם (שם שם כט). ולא אמרו לעלות עליהם לצבא לשחת את הארץ אשר בני ראובן ובני גד ישבים בה (יהוש׳ כב לג). יבאו כדי ארבה לרב וכו׳ ויבאו בארץ לשחתה (שפט׳ ו ה). כי מבקש שאול לבוא אל קעילה לשחת לעיר בעבורי (ש״א כג י). וישלח ידו המלאך ירושלם לשחתה (ש״ב כד טז). ההצילו אתם אלהי הגוים אשר שחתו אבותי את גוזן ואת חרן וכו׳ (מ״ב יט יב). כי ארצך שחת עמך הרגת (ישעי׳ יד כ). רעים רבים שחתו כרמי בססו את חלקתי (ירמי׳ יב י). בשלחי את חצי הרעב וכו׳ אשר אשלח אותם לשחתכם (יחזק׳ ה טז). ותחס עיני עליהם משחתם ולא עשיתי אותם כלה במדבר (שם כ יז). ואבקש מהם איש גדר גדר ועמד בפרץ לפני בעד הארץ לבלתי שחתה (שם כב ל). בבאי לשחת את העיר (שם מג ג). לא אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים (הושע יא ט). — ושחת האל כל בשר: הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים (בראשי׳ ו יז). ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר (שם ט טו). — שחת אדם את זמורות הגפן: כי בקקים בקקים וזמריהם שחתו (נחום ב ג). — ושחת האל את מועדו: ויחמס כגן שכו שחת מעדו (איכ׳ ב ו). — ושחת פלוני את פלוני, הרג אותו: איך לא יראת לשלח ידך לשחת את משיח יי׳ (ש״ב א יד). — ושחת את עין פלוני: וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה (שמות כא כו). — ושחת זרעו ארצה, הוציא אותו לבטלה: והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו (בראשי׳ לח ט). — ושחת דבריו, במשמ׳ זו: פתך אכלת תקיאנה ושחת דבריך הנעימים (משלי כג ח). — ואת חכמתו: גבה לבך ביפיך שחת חכמתך על יפעתך (יחזקי׳ כח יז). — שחת לפלוני, במוסר: כי תשובן מאחריו וכו׳ ושחתם לכל העם הזה (במדי׳ לב טו). — ובהשאלה, שחת ברית, שחת רחמיו וכדו׳: על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו ויטרף לעד אפו (עמוס א יא). סרתם מן הדרך הכשלתם רבים בתורה שחתם ברית הלוי (מלאכי ב ח). — ובלי השלמת משא: יזכר נא המלך את יי׳ אלהיך מהרבית גאל הדם לשחת ולא ישמידו את בני (ש״ב יד יא). עלו בשרותיה ושחתו וכלה אל תעשו (ירמי׳ ה י). — ובמשמ׳ מוסרית, עשה מעשים רעים: לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים (שמות לב ז). שחת לו לא בניו מומם[1] (דברי׳ לב ה). העמיקו שחתו[2] כימי הגבעה (הוש׳ ט ט). שחתך[3] ישראל כי בי בעזרך (שם יג ט). — ובתו״מ: בני מה ראית לשחת[4] שער נאה זה (שמעון הצדיק, תוספת׳ נזירות ד ז, בבלי נזיר ד:). ושחתה (את העין), עד

שחת a), בכוש׳ סחת, ובמכתבי עמארנה מא״י בא תכופות הפעל שחת לגבי ערים וארצות במשמ׳ לא ברורה כל צרכה, לרעה. יש שראו בשרש זה גזירה מן שחת בלשון שוחה, ואינו נראה. אפשרות אחרת היא לראות שחת כצורת שפעל קדומה מן נחת במשמ׳ השפלה והורדה.]

a) سحت

1) [המשפט לא נתפרש בפרוש המניח את הדעת, ואין גם הצעת הקריאה לולא במק׳ לו לא פותרת את הקשיים שבו. ואולי הנכון בקרוב בקריאה: שחתו לו, לא בנו (כלו׳ לא הכינו) מומם, וצ״ע.]

2) [וי״א הרבו לשחת.]

3) [השבעים מתרגמים באלו היה כתוב: שחתיך ישראל, כי מי בעזרך. ואלי במק׳ ישראל הכונה: שר־אל, עי׳ שור, הערות.]

4) [עי׳ גם הפע׳.]

שיכוין לשחתת (רסב"ג, קידוש' כד:). כשבראו הקב"ה לאדם הראשון וכו' וירדו מלאכי השרת לשחתו[1]) ונטלו הקב"ה ונתנו תחת כנפיו (אדר"נ א). פרעה היה א' מד' בני אדם שעשו עצמן אלהות והרעו לנפשם וכו' ומנין ששחת לנפשו וכו' (מד"ר שמות ח). — ואמר הפיטן: שחת משולי קש באסר, שלום קרנות עשר (כ"ח קליר, קמי קהלך, קרובי ג פסח). רבו ידידים וגברו ומשחתים שוחה כרו (ר"י הלוי, מי כמוך יחיד, זמורה ז, 54).

—הפעי, השחית, השחתי, השחיתו, השחתם, משחית, משחיתם, משחיתים, משחיתם, משחתים, השחת, תשחית, השחיתך, השחתו, השחיתה, והשחיתם, אשחית, אשחיתך, אשחיתם, תשחית, תשחת, תשחתי, תשחיתהו, תשחיתם, ישחית, ישחת, ישחת, ישחיתך, תשחת, נשחיתה, ישחיתו, ישחתו, תשחתון, — כמו פעי, השחית האדם או האל עיר או ארץ, בית או חומה וכדו': התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה (בראשי יח כח). כי משחית יי' את העיר (שם יט יד). ועשיתם צלמי עפליכם וצלמי עכבריכם המשחיתים את הארץ (ש"א ו ה). המבלעדי יי' עליתי על המקום הזה להשחתו יי' אמר אלי עלה על הארץ הזאת והשחיתה (מ"ב יח כה). קומו ונעלה בלילה ונשחיתה ארמנותיה (ירמ' ו ה). בא יבוא מלך בבל והשחית את הארץ הזאת והשבית ממנה אדם ובהמה (שם לו כט). ונפצתי בך גוים והשחתי בך ממלכות (שם נא כ). והשחית להפיל החומה: וכל העם אשר את יואב משחיתים[2]) להפיל החומה (ש"ב כ טו). חשב יי' להשחית חומת בת ציון (איכה ב ח). — והשחית עץ, קציר וכדו': לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת (דברי כ יט). וישחיתו את יבול הארץ (שפטי ו ד). כאשר ימצא התירוש באשכל ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל (ישעי סה ח). נשחיתה[1]) עץ בלחמו ונכרתנו מארץ חיים ושמו לא יזכר עוד (ירמי יא יט). ופקדתי עליהם וכו' ואת עוף השמים ואת בהמת הארץ לאכל ולהשחית (שם טו ג). אם גנבים בלילה השחיתו דים (שם מט ט). וגערתי לכם באכל ולא ישחית לכם את פרי האדמה (מלאכי ג יא). — והשחית בן אדם, הרג אותו: כי בא אחד העם להשחית את המלך אדניך (ש"א כו טו). וישחתו את בני עמון ויצרו על רבה (ש"ב יא א). נאף אשה חסר לב משחית נפשו הוא יעשנה (משלי ו לב). בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו (שם יא ט). ועצם כחו ולא בכחו ונפלאות ישחית והצליח ועשה והשחית עצומים ועם קדשים (דני' ח כד). — והשחית ארצה, במשמ' זו: וישחיתו בישראל ביום ההוא שנים ועשרים אלף איש ארצה (שפטי כ כא). — ובכותרת לכמה מזמורים: אל תשחת[2]) (תהלי נז א, נח א, נט א, עה א). — והשחית את נחלתו: לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי (רות ד ו). — ואת פאת הזקן: ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרי יט כז). — וביחי' משחית כתאר לאריה: אכלה חרבכם נביאיכם כאריה משחית (ירמ' ב ל). — וככנוי לאדם או למלאך משחית והורג: ועבר יי' לנגף את מצרים וכו' ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף (שמות יב כג). ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ידך (ש"ב כד טז). ואנכי בראתי משחית לחבל (ישעי נד טז). הנני מעיר על בבל ואל ישבי לב קמי רוח משחית (ירמ' נא א). ועי' משחית. — ובמשמ' מוסרית, השחית האדם דרכו, עלילותיו וכו': כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ (בראשי ו יב). אכן השכימו השחיתו כל

1) [כך בהוצ' שכטר (עמ' 8); בדפוס: לשרתו.]

2) [אמנם בשבעים ἐνοοῦσαν, ות"י מתעשתין, כאלו: מחשבים. ואמנם אפשר שקרובה גרסתם למקורו אך לא כלשון מחשבה סתם, אלא כלשון דהי"ב כו טו (ויעש בירושלם חשבנות מחשבת להיות על המגדלים ועל הפנות לירוא בחצים ובאבנים גדלות) כמנת מלחמתי, וכן גם: חשב יי' להשחית (איכה ב ח).]

1) [עי' בהערת המחבר לכתוב בעמ' 2658, ואפשר שמשמ' מליצה זו כמו של ושברתי לכם מטה לחם (יחזק' ה טז) וכדו'.]

2) [כפי שהראה העורך בהלשון והספר ב, 26, וכו' פרוש המלים אל-תשחת בכותרתם של מזמורים הוא, שנכתבו מזמורים אלו בעמוד דבר"י דוד, שהשיב על בקשת עבדיו להמית את שאול אויבו: אל תשחיתהו וכו' (ש"א כו ט).]

עלילותם (תהל' יד א). אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו התעיבו עלילה[1]) אין עשה טוב (תהל' יד א). — והשחיתה האשה את עגבתה ואת תזנוניה מזולתה: ותרא אחותה אהליבה ותשחת עגבתה ממנה ואת הזנוניה מזנוני אחותה (יחזק' כג יא). — ובלי השלמה, השחית האדם בכשמ' השחית את דרכו ומעשיו: פן תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל (דבר' ד יז). כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם (שם לא כט). והיה במות השופט ישבו והשחיתו מאבותם ללכת אחרי אלהים אחרים (שפט' ב יט). זרע מרעים בנים משחיתים (ישעי' א ד). לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי (שם יא ט, סה כה). כלם משחיתים המה (ירמ' ו כח). — ואמר בן סירא: כי קל בעיניו דמים ובאין מציל ישחיתך (ב"ס גני' ח יז). — ובתו"ם[2]): וכל מצות לא תעשה וכו' אחד אנשים ואחד נשים חייבין חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל תיטמא למתים (קידוש' א ז). הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו וכו' חייב (מכות ג ה). אומר לאחד בשוק מה לך וזקנך מגודל והוא אומר יהיה כנגד המשחיתים (ירוש' ברכ' א ו). בני מה ראית להשחית[3]) את שערך זה הנאה (שמעון הצדיק, ירוש' נזיר א ו, בבלי נדרי ט:). וא"ר פפא האי מאן דאפשר למישתי שיכרא ושתי חמרא עובר משום בל תשחית, ולאו מילתא היא בל תשחית דגופא עדיף (שבת קמ:). וקבל (יואש) על עצמו לעשות אלוה והשחית[2]) לנפשו (מד"ר שמות ח). עמד דוד וזיין עצמו וכל גבוריו לילך אל נבל להשחיתו (תנחומ' תולדות ו). — ובסהמ"א: כשהיו באין אצל נשותיהן היו משחיתים מקור זרעם על הארץ וראה הקב"ה שהשחיתו את דרכם על הארץ וכעס עליהן (מדה"ג ברא' ו יב, מהגלילות, קכד).

1) [במקום זה בתהל' נג ב: השחיתו והתעיבו עול.]

2) [בעקר בענין מצות בל תשחית, ע"פ לשון המקרא. ביתר שמושיו נדחה הפעל בתו"ם מפני קלקל, הזיק, הפסיד וכדו'.]

3) [עי' גם פעי'.]

ובשחיתות האלה הרבה יש בשירך אשר השחתת למען רוע משקלך (תשו' תלמידי מנחם, 26).

—הפעי' ניכי משחת, — שהשחיתו אותו: מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע (משלי כה כו). — וזכר חבהמה משחת, מפרם: וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונדר נדר וזבח משחת לאדני (מלא' א יד). — ואמר בן סירא: בתאר אשה השחתו רבים וכן אהבה כאש תלהט (ב"ס גני' ט ח, מעין זה סנהד' ק:).

—קל, *שחת, כמו פעי', — ואמר המשורר: שוחתים לחסי והוני (שירי חימן, 374).

א. שַׁחַת, ש"נ, שַׁחְתָּם, — שוחה, שחית, בור, המשמש גם מצודה, Grube; fosse; pit: וישמעו אליו גוים בשחתם נתפש (יחזק' יט ד). ויפרשו עליו רשתם בשחתם נתפש (שם שם ח). בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת יפעל (תהל' ז טז). טבעו גוים בשחת עשו ברשת זו טמנו נלכדה רגלם (שם ט טז). כי חנם טמנו לי שחת רשתם חנם חפרו לנפשי (שם לה ז). להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת (שם צד יג). כרה שחת בה יפל וגלל אבן אליו תשוב (משלי כו כז). — ובתמונה לשאול, מקום המתים, בהקבלה אל מות, חשך, עפר וכדו' ובצרוף עם פעלים כגון ירד, קרב, עבר לשחת, אל השחת, ראה שחת, ועוד: מהר צעה להפתח ולא ימות לשחת ולא יחסר לחמו (ישעי' נא יד). לשחת יורדוך ומתה (יחזק' כח ח). לקצבי הרים ירדתי הארץ ברחיה בעדי לעולם ותעל משחת חיי יי' אלהי (יונה ב ז). כי לא תעזב נפשי לשאול לא תתן חסידיך לראות שחת (תהל' טז י). מה בצע בדמי[1]) ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך (שם ל י). ויחי עוד לנצח לא יראה השחת (שם מט י). הגאל משחת חייכי (שם קג ד). יחשך נפשו מני שחת וחיתו מעבר בשלח (איוב לג יח). ותקרב לשחת נפשו וחיתו לממתים (שם שם כב). ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר (שם שם כד). פדה נפשי מעבר בשחת וחיתי באור תראה (שם שם כח). להשיב נפשו מני שחת

1) [ו"א ברמי, במותי.]

לאור באיר ההיים (שם שם ל). — ובאר שחת: ואתה אלהים תורדם לבאר שַׁחַת (תהלי׳ נה כד). — שחת בלי: ואתה חשקת נפשי מִשַּׁחַת בלי (ישעי׳ לח יז). — ואמר בן־סירא: בתאר אשה השחתו רבים וכו׳ עם בעלה אל תט אציל ואל תסב עמה שכור פן תטה אליה לב ובדמים תטה אל שחת (ב״ס גני׳ ט–ט). המוריד מלכים אל שחת ונכבדים ממטותם (שם מח ו). חשכת בשרי משחת ומיד שאול הצלת רגלי (שם נא ב). — ובמגלות מדבר יהודה, בפרט אנשי השחת, אנשי החשך והרשע: ופקודת כול הולכי בה לרוב נגיעים ביד כול מלאכי חבל לשחת עולמים (סרך היחד IV, 11). ואשר לוא להוכיח ולהתרובב[1]) עם אנשי השחת ולסתר את עצת התורה בתוך אנשי העול (שם IX, 16). ואני אם אמוט חסדי אל ישועתי לעד וכו׳ ואם יפתח[2]) צרתי ומשחת יחלץ נפשי (שם XI, 11). אודכה אדוני כי שמתה נפשי בצרור החיים ותשוך בעדי מכול מוקשי שחת (מגילות גנוזות ב, סוקניק, לג). אודכה אדוני כי פדיתה נפשי משחת ומשאול אבדון העליתני לרום עולם (שם שם, לח). בהפתח כל פחי שחת ויפרשו כול מצודות רשעה וכו׳ בהתעופף כול חצי שחת (שם שם לט). — ובספר ברית דמשק: ולהבדל מבני השחת ולהנזר מהון הרשעה (ברית דמשק ח יז, הסלה כו, 491). — ובתו״מ: אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת (תפלה ביציאה מבית המדרש, ברכו׳ כח:). זה שהשפיל ישראל לבאר שחת (פסיק׳ רבו׳ פסא י, מח.). — ובסהמ״א: וזה האבדון הוא שקורין אותו הנביאים דרך משל באר שחת ואבדון ותפתה ועלוקה (רמב״ם, תשובה ח ה). המשקר במדה או משקל קרוי ע״ש שח״ת פי׳ (בראשי תבות) עול, משוקץ, שנוי, חרם, תועבה (ר׳ אליעזר אזקרי, ספר חרדים, מג.). — ואמר המשורר: אמת שחת כמו מכלה ומות כמו רעה וכל היקום כשבים (רמב״ע, הענק ח, מעט). — ומ״ר *שְׁחָתִים: ובעולם הבא להנצל מן הפורעניות ומן השחתים (מדרש תדשא, אפשטין, יב).

1) [ז״א לריב.]
2) [כך במקור, ולא: יפשה, בהעתקת המהדיר.]

ב. שַׁחַת, ש״ז, — השחתה וחטא: אם התרחצתי במו שלג וכו׳ אז בַּשַּׁחַת[1]) תטבלני ותעבוני שלמותי (איוב ט לא).

ג. *שַׁחַת, ש״נ, — קני התבואה הירקים ועשבים שמשמשו מספוא ירק לבהמה, Grünfutter; herbage; green fodder: ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית וכו׳ והקוצר לשחת מפסיק (פאה ב א). אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה (כתו׳ כד ב). קוצר לשחת ומאכיל לבהמה (מנחו׳ י ח). אבלה שחת לא הוי חזקה (ב״ב לו.).

שָׁט, ש״ז, מ״ר שָׁטִים, — מַלָּח, ספן, השט בימים, Matrose; matelot; sailor: ישבי צידון וארוד היו שָׁטִים לך חכמיך צור היו בך המה חבליך (יחזק׳ כז ח).[2])

שׂט, עי׳ שוט.

שטה[3]), ממנו *הִשְׁטָאָה, *שׁוֹטֶה, *שׁוֹטוּת, *שְׁטָה, *שְׁטוּת, *שְׁטוּתִי.

***שָׁטָה**, פ״ע, — נעשה שוטה: אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות שנאמר איש איש כי תשטה אשתו, תשטה כתיב (ר״ל, סוטה ג.). ועי׳ ערך שׁוֹטֶה. — ובסהמ״א: שטית לומר כי להלחם בנו מגדל, ודברך זה שקר יסוף ויזל (קסע״ג על חוי הבבלי, דודזון, 54).

—נִפעל, *נִשְׁטָה, — נעשה שוטה, נשתגע, נטרפה דעתו עליו: שור שנתחרשו בעליו או שנישטו בעליו (תוספת׳ ב״ק ד ד). שהיו באין בספינה ועמד עליהן נחשול והיו זועקין לאלוהיהן וכו׳ אמר להן אותו תינוק עד מתי אתם נשטין, זעקו למי שברא

1) [זאת כונת המלה במקום זה, כבאור העורך בעבודו החדש של פרושו לאיוב למקומו.]
2) [שם שם כו: במים רבים הבאוך הַשָּׁטִים אותך, בשמוש כבינוני מן הפעל.]
3) [מן הארמ׳ שטא, וכן בסור׳, ויש משוים בערב׳ שטא a), עלב, ואינו מסתבר. יותר מתקבל על הדעת לראות כאן צורת שפעל קדומה, אולי שאולה מאשור׳, וצ״ע.]

a) سطا

הים (שם כדם ס יז). נתחרש הוא או נ ש ט ה אינו מוציא עולמית (ירוש׳ תרומ׳ א א). — ובספה״מ״א: מי שיש לו ממון אצל אחרים ו נ ש ט ה ואשתו ובניו תובעין מזונות (ר״י ברצלוני, כספר השטרות, 61).

—פע׳, *שִׁטָּה, שִׁטָּה בפלוני, נהג בו כבשוטה, התל בו [1]. zum Narren haben, narren; faire le fou de; to make a fool of, ובפרט בנוסחה משטה אני בך, הבאה גם בתוך דבור בארמ׳: א״ל חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז, לבתר דחלץ לה אמר לה זיל הב ליה, א״ל מ ש ט ה אני בך עבדה ליה, מי לא תניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעברא לפניו ואמר ליה טול דינר והעבירני, אין לו אלא שכרו, אלמא א״ל מ ש ט ה אני בך, ה״נ מ ש ט ה אני בך (יבמ׳ קו.). אם אמר לו אציל את שלך וכו׳ אמאי ונימא ליה מ ש ט ה אני בך (ב״ק קטז.). אין אדם מ ש ט ה בשעת מיתה (כנ״ל, ב״ב קעה.). והיה סמאל עומד ו מ ש ט ה אותו כדי לבטל קרבנו של אברהם אבינו (פדר״א לא).

—התפ׳, נתפ׳, *הִשְׁתַּטָּה, נִשְׁתַּטָּה, — כמו קל ופִע׳, נעשה שוטה: פקח שנשא פקחת ונתחרשה, אם רצה יוציא ואם רצה יקים, נ ש ת ט י ת לא יוציא, נתחרש הוא או נ ש ת ט ה אינו מוציאה עולמית (יבמ׳ יד א). ואלו שבית דין מקנאין להן, מי שנתחרש בעל או נ ש ת ט ה (סוטה ד ה). שפוי ו נ ש ת ט ה (גיט׳ ג ו). השוכר את החמור והבריקה או ש נ י ש ט ת ה [2] אינו חייב להעמיד לו חמור (תוספת׳ ב״מ ז ז). אשתו שוטה היכי דמי, אי דאכלה כשהיא שוטה לאו בת קרבן היא, ואי דאכלה כשהיא פיקחת ו נ י ש ת ט ת הא א״ר ירמיה א״ר אבהו אכל חלב והפריש קרבן ו נ ש ת ט ה וחזר ונשתפה פסול (כדר׳ לו.). לאחר ימים נשתטית אותה האשה ונפלה מן הגג ומתה (מד״ר איכה א, מעשה במרים בת נחתום). והיה שלמה מחזר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואומר אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים והם אומרים לו שלמה המלך יושב על כסאו ואתה הולך ו מ ש ת ט ה (תנחו׳

1) [ועי׳ הִפְע׳.]

2) [בבבלי ב״מ עח: שנשתטתה.]

אחרי ג). פעם אחת נ ש ת ט ה ונטל אש והצית בבתים שלו (פסיק׳ רב׳, עשר תעשר, קכז.). אמר לו (השטן ליצחק) הא עלוב בנה של עלובה, כמה תעניות נתענית אמך וכמה תפילות נתפללה עד שלא באת לה והזקן הזה נ ש ת ט ה מזקנותו והולך לשוחטך (שם מ, קע:). — ובספה״מ״א: קול הראשון כל השומע אותו מיד משתגע ו מ ש ת ט ה (היכלות ד, ביהמ״ד ילינק ג, 86). כשירעב האדם י ש ת ט ה (דונש על רקע״ג 98). מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם וכו׳ ואם אי אפשר לו לעמוד מפני ש נ ש ת ט ו ביותר יניחם וילך לו (רמב״ם, ממרים ו י). [1]

—הִפע׳, *הִשְׁטָה, — כמו פִע׳: דהיכא שיושבין שני עדים וראובן מודה בפניהם לשמעון מנה אינה שוה אותה הודאה כלום שיכול הוא לומר ה ש ט י ת י בך, אבל אם אמ׳ להם הוו עלי עדים בהודאה זו הרי הן באין ומעידין ואינו יכול לכפור ולומר ה ש ט י ת י בו (ר״י ברצלוני, ס׳ השטרות, 41). כמו ש ה ש ט י ת בי לשאול ממני דבר שלא היה לך בידי כן אני ה ש ט י ת י בך להודות לך בדבר שלא היה לך בידי נאמן וכו׳ במה דברים אמורים בבריא אבל בשכיב מרע שתבעוהו והודה אינו יכול לומר מ ש ט ה הייתי בך שאין דרך האדם ל ה ש ט ו ת בשעת מיתתו (טוחו״מ פא א).

א. **שִׁטָּה** [2], ש״נ, — שם למינים שונים של עצי acacia, כגון Spina Aegyptiaca, שהיא a. Mimosa Nilotica L., או a. laeta a. albida, ועוד [3]: Farnesiana Willd. וערת תחשים ועצי שִׁטִּים (שמות כה ה). ועשו ארון עצי שִׁטִּים (שם שם

1) [בפרוש רש״י שבמקראות לאיוב יב יז כתוב: יהולל, ישטה, ובדפוס ויניציה: ושוטה. וכנראה אין כאן אלא ט״ס במק׳ ישטה, בפִע׳ או בהִפע׳.]

2) [שם העץ עבר לעבר׳ כנראה מן המצר׳ שנד׳ת, ובזמן מאחר שונת, והוא בארמ׳ שטתא, ערב׳ שַׁנְט a), שַׁמְט b), אשור׳ כנראה שַׁמְט (עי׳ מיסנר, OLZ 6, 266 וכו׳). השם בא במקרא גם בשמות מקום, כגון שִׁטִּים, בית הַשִּׁטָּה.]

3) [עי׳ בפרט אצל לֵו, Flora II, 377—390.]

a) سنط b) سمط

י). ועשית בדי עצי שִׁטִּים (שם שם יג). ועשית את הקרשים למשכן עצי שִׁטִּים עֹמדים (שם כו יח). ועשית את המזבח עצי שִׁטִּים (שם כז א). ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שִׁטִּים תעשה אתו (שם ל א). ואעש ארון עצי שִׁטִּים (דבר' י ג). — ובתו"מ, במליצה על ארון האלהים: רוני רוני השיטה (ר' יצחק נפחא, ע"ז כד:).

ב. שִׁטָּה, עי' שִׁטָּה.

***שְׁטוּחַ**, ש"ז, — מעשה השוטח: שטחן וכו' ובשטוח זה נפרש האוכל מאליו (רש"י, שבת עד.). שטוח העומרים בחמה (תוס', ב"מ עד.). ארצה, משמע לשון שיטוח (תוס', שבועות עז:). ושוטחה ע"ג מטה לצרכה בלבד ולא לצורכו ליהנות הוא בה אף על גב שגם היא צריכה לאותו שיטוח (לבוש, אבידה ומציאה רסז יח). — ואמר הפיטן: צרוף שטות פני טפית כמעלה אפר על גב תפות (ר' מאיר בר יצחק, תפלה תקה, סליחו' ער"ה).

***שָׁטוּחַ**, עי' שָׁטַח.

***שְׁטוּף**, ש"ז, — מעשה השוטף דבר במים, שטיפה: לא שרי להחם ביו"ט אלא לפניו, ידיו ורגליו, אבל לשיטוף כל גופו לא (רש"י, שבת לט:). אלא אגב ריהטא דחמי טבריה נקט מי מערת ומשום היתר שיטוף (תוס' ר"ח, 121). המשיל ר' אבהו משל לבנאי שנכנס תחלה לשיטוף במרחץ ואח"כ נכנס רבו (חזקוני, תולדות כה כח). — ובמשמ' תכונת מי ששוטף בזמה, באהבת ממון וכדו': בראותכם ממונכם מתמוטט תתאזרו ותשתקעו ביותר בשיטופו של ממון למלא חסרון נטיית היד (דברי חכמים ודעת חכמה ב יד; רב פנינים לאלשיך משלי א כה). כי ראה נא כמה הוא שקוע בעניני שטופו של ממון וטובות העולם (ר"מ אלשיך, איוב כח לב).

***שְׁטוּת**[1], ש"נ, — תכונת השוטה, המְשֻׁגע והכסיל, Narrheit, –etei, Irrsinn; folie; folly, foolishness: וישב ישראל בשטים, במקום השטות (ספרי במדב' קלא). בר פיקה שאל לר' עד כרון במערת מקורה וכו' א"ל רבי אדיין בר פיקה עומד בשטותו (ירוש' נזיר ט ב). אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות שנאמר איש איש כי תשטה אשתו, תשטה כתיב (ר"ל, סוטה ג.). מאי לשון שטים וכו' שנתעסקו בדברי שטות (רבי יהושע, בכורות ה:). א"ל מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומניח את פאת זקנו, א"ל מפני שגדל עמו בשטות, א"ל אם כן יסמא את עיניו וכו' ע"י שגדלו עמו בשטות (מד"ר בראשי' יא). וקרח שפקח היה מה ראה לשטות הזו (שם במד' יח). שיחה ה' מורה להם וכו' מהו מורה, הכנים בהם רוח של שטות (תנחו' בובר, וארא עז, עז.). אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מה הנאה יש לעולם מן השטות וכו', אמר ליה הקב"ה על שטות אתה קורא תגר, חייך שתצטרך לה וכו' לכך נאמר לדוד בשנותו את טעמו (מדרש תהלים לד א). — ובסהמ"א: אין החוטא נענש על עצם החטא אלא על שנתן מקום לרוח השטות ליכנס בו (ריא"ס, מדבר יהודה, יד:). החרון שטות שני (מלאכת מחשבת, פ' בשלח, סי' ז). ושאלו לחכם, מהי הגאוה? אמר: שטות שאין בעלית יכול להניחה (מבחר הפנינים נה א). מי שבני אדם שוים אצלו, אין לשטותו רפואה (שם נו ב). מרבה דברים מרבה שטות (מראה המוסר, לא:). מתפאר במה שאין בו, רוח השטות נוססה בקרבו (משלי שועלים כט). השטות אינו נוהג על סדר (מוקה"ש ב א). — ובסהמ"א: שהוא (הטחול) מקור המרה שחורה אשר הוא מולדת השטות, כי השחוק היא השטות (ר"י זבארה, שעשועים ט, דודזון, 106). לבל ישעו בדברי שקר ושטות כאלה (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 427). וצריכים העדים לחקור הדבר היטב שמא בסוף שטותו או בתחילת שטותו עשה מה שעשה (שו"ע חו"מ, הוכחה רלה). — ואמר הפיטן: שטות שאונם תיעבתה (ינאי, אחדים אחודים, קרובי' בראש', זכאי, טו). — *ודרך שטות: וששאלתם שיש מי שמברך ביום בורא פרי הגפן ומקדש השבת, הוא דרך שטות ובורות (אוצר הגאונים ג, לוין, הפירושים, 107). — *ומנהג שטות: יש שעושין כן שעומד שליח צבור בלילי יוה"כ ואומר כך כל נדרים ואסורים וחרמים וכו' אבל שדרו ממתיבתא הקדושה שמנהג שטות הוא ואסור

[1]) [מן הארמ' שטותא באותה משמ'.]

לעשות כן (אולס"ג נדרים, לוין, התסוכו ז, 22). מנהג כפרות בערב יום כפור מנהג של שטות הוא (ס"ע או"ח, יום הכפורים תרה). — ומ"ר ״שְׁטֻיּוֹת: והרי שטויות הרבה (רש"י, ערוב' נג:, ד"ה וכדו הוה). כמו שאם תרצה לזכור פסוק כוכב אבן ונטל החול וכ עם אויל כבד משניהם חדמה אבן על שכם וכו' ואיש לפניו עושה שטויות (רי"א מודינה, לב הארים ג א). — ומ"ר ״שְׁטוּתִים (מגיד סיחות, כז).

״**שְׁטוּתִי**, ת"ז, — מתכונת השטות, טפשי, נוהג בדבור.

שטח [1]), ממנו ״הִשְׁתַּטְּחוּת, מִשְׁטוֹחַ, מִשְׁטָח, *מְשַׁטֵּחַ ״מִשְׁטָחָה, ״שִׁטּוּחַ, שֶׁטַח, ״שָׁטֵחַ, ״שְׁטִחוּת, ״שִׁטְחִי, ״שִׁטְחִיּוּת, *שָׁטִיחַ, ״שְׁטִיחָה.

שָׁטַח [2]), פ"י, שְׁטָחוּם, שֹׁטֵחַ, שָׁטוֹחַ, תִּשְׁטַח, יִשְׁטְחוּ — פרש וישר, פשט, זרה, ausbreiten, ausstrecken; déployer, étendre; to spread, stretch: ויאספו את השלו וכו' וַיִּשְׁטְחוּ להם שָׁטוֹחַ [3]) סביבות המחנה (במדי יא לב). ותקח האשה ותפרש את המסך על פני הבאר וַתִּשְׁטַח עליו הרפות ולא נודע דבר (ש"ב יז יט). בעת ההיא נאם יי' ויוציא את עצמות מלכי יהודה וכו' מקבריהם וּשְׁטָחוּם לשמש ולירח ולכל צבא השמים (ירמ' ח א—ב). משגיא לגוים ויאבדם שֹׁטֵחַ לגוים וינחם [4]) (איוב יב כג). — ובתו"ם: מי שנשרו כליו במים מהלך בהם (בשבת

ואינו חושש, הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם (שבת כב ב). פרוכת שנטמאת וכו' מטבילין אותה בחוץ ושוטחין אותה בחיל וכו' ואם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיצטבה שהיא נאה (שקלי ח ב). בית הכנסת שחרב אין וכו' פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות (ר' יהודה, מגי' ג ג). מצא כסות מנערה אחת לשלשים יום ושוטחה לצרכה (ב"מ ב ח). שטחוהו (את העומר) בעזרה והרוח מנשבת בו (מנח' י ב). השוטח כלים ברשות הרבים טהורין (טהרי ח ג). כלים שטוחין ברשות היחיד למעלה מעשרה טפחים טהורין (ר' שמעון, תוספת' טהרי ט י). גגו של חבר בצד גגו של עם הארץ, חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות (שם שם יא). סדין ששטחו על גבי סילון של יוצר (שם מכשירי ג ב). אביה לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד לצורכו אבל שוטחה לצורכה על גבי מטה (פסח' כו:). ולא בבגדי צבע (של) אשה, א"ר יהודה אמר שמואל אפי' שטוחין על גבי כותל (ע"ז כ:). לנוכח אשתו, מלמד שהיה יצחק שטוח כאן והיא שטוחה כאן (מד"ר בראש' סג). והיו עצמותיהם שטוחין בדרך חמרים חמרים (שם שמות כ). כל אותו הלילה היה בעז שטוח על פניו (שם רות ז). שהמלך יושב במסיבו וכל העם שטוחין לפניו (ר' שמואל בר נחמן, שם אסתר, בשנת שלום למלכו). —ובספה"א: זמורות שמתוחין מקיר לקיר ושוטחין עליהם בגדים (ערוך ערך סגס). שהיו (המים) שטוחין ע' פני כל הארץ והקוום באוקינוס (רש"י, בראש' א ז). ששוטח הטיט בקרקע חלקה (הוא, ב"מ קיח:). וששוטחים עליו (על התרבוס) את הזיתים טהור מכלום (רמב"ם, כלים כז ה). וישטחו לחם שטוח בין ההדסים (אברהם מאפו, אהבת ציון כט). — ״ובצרוף, בקשתו שטוחה: על אלה בקשתי שטוח' מהם יצ"ו שלא ישגיחו לדברי המקילין ההם (מרדכי יפה, פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 28). — ״ובהנדסה, שָׁטַח שֶׁטַח: אלו שטחנו שטח מהקו החותך וכו' אחר כך שטחנו שטח אחר דבק בשטח הראשון (יסודות מח). — וכינוי פעו' שָׁטוּחַ, במשמ' רָדוּד, flat; plat; flach: וכל זמן שמחסר לה שיפוע מוספת המדה שצופה אותה עד שיעמידנה

---

1) [עי' שָׁטַח. הערה.]

2) [גם בארמ' ובסור' שטח, בערב' שטח a) ובא"י וסוריה גם שטח b), חבש' סַטַחַ.]

3) [אמנם בשבעים ובשומרוני ובדרשת אל תקרי בתו"ם: וישחטו להם שחוט, וכן מסתבר. לעמת זאת שם יד טז בשבעים: וישטחם, שלא כענין, במקי וישחטם. אך, כאמור בערך שַׁחֲטָה, יש לקרא בהושע ה ב בקרוב: ורשת פרושה על תבור וּשְׁטִח (ז"א שטיחת פח ורשת) הַשִּׁטִּים העמיקו במק' ושחטה שטים.]

4) [כמבֹאר בפרושו של העורך אין הנקוד לַגּוֹיִם מכֻון, אלא הכונה, בתאור סערת הים כמו בתהלי קז, לקריאה: משגיא לְגֵי יָם (ז"א גלי הים, כערבית לג') ויאבדם (את הנוסעים בים), שֹׁטֵחַ (ומשביח) לְגֵי יָם וינחם (אל מחוז חפצם).]

---

a) سطح   b) شطح

שטוחה ונבונה נבח עיניו (חסר' הגאו' מן הנבי' כס יד). וכן עור לפני הדריסה אם לא תתיר לו להניחו במקומו שטוח לא ישחוט תחלה (ר"ם, בילה יח:). ואין אדם יכול לחשוב על צורת הרקיע ותמונתו שהיא שטוחה ופרושה כיריעה נטויה ממזרח למערב וכו' (ראב"ם, לורת הארץ, ב:). הוי יודע כי כל תמונה שטוחה אשר צלעותיה ישרות מתחלקת למשלשים ישרים שהם חוסרים מן מנין הצלעות שנים (הוא, חבור המשיחה והתשבורת ב ה, 78). אמנם המגונה והנאה הוא במפורסמות לא במושכלות, כי לא יאמר השמים כדוריים נאה ולא הארץ שטוחה מגונה אבל יאמר אמת ושקר (ר"ם א"ת, מו"נ א ב). העין נברא משבע לוחות, קצתם שטוחות וקצתם עגולות ומוחות (ר"י חריזי, אגרת לשון הזהב ג, דברי חפץ, עדלמן). ויש מהם בצפרנים שטוחות או שסועות שתי פרסות, ויש מהם בצפרנים עקומות כאריה (שער השמים ד א). וכפות הרגלים אינם שטוחים אך הם חלולים מעט מפני כדורית הארץ שתכנס בחלל ההוא (שם ע; ר"א אלדבי, שבילי אמונה ד). ומהלך כל אותה עזרה שוה ושטוח על שיעור אחד (המאירי ליומא א, טז.). שטוחי המלתעות (זעע בראססן) בפיהם שני העין חזקות ומלתעות שטוחות וקהות (ש"י אברמוביץ, תולדות הטבע, כלב). — *זוית שטוחה: והזוית השטוחה היא פרוד שני קוים שנפגשו על נקודה אחת ונפרדו מעליה לשני צדדין שאינן על נוכח אחד (ראב"ח, חבור המשיחה והתשבורת א, 8). — *מספר שטוח, מספר הנולד מהכפלת ארכו ורחבו של השטח: והמספר המנוי במספר אחר הוא המספר הנכפל פעמים אשר מנינם כמנין האחדים אשר הוא נמנה בו כמו שתי פעמים שלש או שתי פעמים עשרה והוא הנקרא מספר שטוח (שם א, 10). — *תמונה שטוחה: התמונות השטוחות והמוגשמות (ר"א מזרחי, חכמת המספר, ג.).

—פעי, שִׁטַּחְתִּי, — כמו קל: קראתיך יי' בכל יום שִׁטַּחְתִּי אליך כפי (תהלי פח י). — ובסהמ"א: ובחשך רפדתי, שיטחתי יצועי בקבר (רס"י, איוב יז יג).

—התפ׳, *הִשְׁתַּטֵּחַ, — שטח את גופו, ובפרט השתטח בתפלה על קבר: עלה ספר משנה תורה ונשתטח לפני הקב"ה (ר"ש בן יוחי, ירושי סנהי ב ו). בשעה שנמנו ואמ"ו שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא וכו' ביקשו לצרף את שלמה עמהן, בא דוד ונשתטח לפניהן וכו' (ר' חנינא וריב"ל. שם שם י ב). כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו (תעני כ:). כל ימיו של יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו הרוג (חגי' טז:). מיד הלך ר' יהושע ונשתטח על קברי ב"ש אמר נעניתי לכם עצמות בית שמאי (שם, כב:). כשהיה רואה שני בני אדם שונאין זה את זה הולך אצל אחד מהן ואמר לו למה שונא אתה את פלוני, כבר בא אלי לביתי ונשתטח לפני ואמר לי חטאתי לפלוני (דא"ז פי השלום). לא זז משתטח והולך, משתטח והולך, עד שהכניס מדת הדין למדת רחמים (ר' חנינא בר יצחק, מד"ר בראשי עח). מיד עמד (קין) ונשתטח לבקש רחמים מלפני הקב"ה (שם לז, סיעה חדשה, תאודור, 1215). באותה שעה עלה יוד שבירבה ונשתטחה לפני הקב"ה (שם במות ו). בלעם וכו' היה משתטח על פניו ומיד היה גלוי עינים על מה ששואל (שם במדי יד). ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו, ידעו שדברו במשה ונשתטחו לפניו ואמרו התפלל אל ה' (שם שם יט). — ובסהמ"א: וישתחו לו אפים, נשתטחו לו על פניהם (רס"י בראשי מג ו). ולכן באנו עדיך בלב בוטח, בנפש כורעה וברעיון משתטח (עמנואל, מחבי כ, הברמן, 587). ובעיר ליוורנו נשתטחתי על מצבת מהר"ח כהן ז"ל (חיד"א, מעג"ט, 4). וזכיתי להשתטח על קברי הרמ"ע מפאנו והרמ"ז ז"ל (שם, 8).

—פעי, *שִׁטֵּחַ, בינוי מְשֻׁטָּח, כמו שָׁטוּחַ: ומחלוק מספר אל אחר יספרו אותו אחרי מספר אחר וזה כמו שיהיה המספר מרובע או משוטח (רס"ט פלקירא, ראשית חכמה ו א, 42). כל ד' מספרים נערכים הנה המשוטח[1]) הבא מכפילת הראשון ברביעי שוה למושטח הבא מכפילת השני בשלישי (ר"י ן' ביבגס, ספר המספ', כ"י בריטי מוז', קז:). — ואמר המשורר: על זאת דאג ודרוש פדות לי וישע מן

---

1) [ועי' הָפע'.]

צורך בידים אמונה משטחות (ר״ם הנגיד, גל מעלי, בן תהלים, הברמן א, 52).

—נפע׳, ״נִשְׁטַח, — ששטחו אותו: וכשם שהים הזה הגל שלו עולה ומתגבר כאלו מציף העולם וכשמגיע לשפת הים הוא נשטח לפני החול, כך אומות העולם שנמשלו לים (בראשית רבתי לב יג, אלבק 148). נשטח לפניו בבכיי׳ ואמר (מדרש אגדה גוריון ו, ביהמ״ד ילינק א, 16). אבל אנחנו הנשטחים לכל רוח נעמוד לעולם (ר״י אנטולי, מלמד התלמידים, ואתחנן, קסג:). — ואמר הפיטן: יראה פעלת בנות בוטחות, כחום היום ערומות לשמש נשטחות (ר׳ דוד בן משולם, אלהים אל דמי, סליח׳ מוסף יו״כ). — ואמר המשורר: ולמה זה לבד כלב על קברי אבות נשטח (ראב״ע, שלום, כהנא ב, 28).

—הפעי, ״הִשְׁטִיחַ, כמו קל ופע׳: שוטח, מרבה אותם להשטיח בארץ ולכסותם (רס״י, איוב יב כג). — ואמר הפיטן: ראשו דרומית המתיח, וגופו צפונית השטיח (שואל לידעה, Elbog., Stud. 173).

—הפע׳, ״הֻשְׁטַח, בינ׳ מְשֻׁטָּח, —מספר משטח, כמו מספר שטוח, משטח: ודע כי כל שוי מספרים מושטחים וכו׳ יש להם סגולה נפלאה והוא שערך הא׳ מהם אצל חבירו הוא מחובר מערך צלעו הא׳ אצל צלעו הא׳ של חבירו (ר״י הישראלי, יסוד עולם א ב, עא:). כל ד׳ מספרים נערכים הנה המשוטח הבא מכפילת הראשון ברביעי שוה למושטח הבא מכפילת השני בשלישי (ר״י ן׳ זרגה, ספר המספר, כ״י בריטי׳ מוז׳, קז:). וכל א׳ מהמספרים האלה שהוא נמנה ע״י מספר או מספרים הוא הנק׳ בשם מספר מושטח מפני שהוא בא מכפילת מספר במספר (ברוך משקלוב, עמודי השמים ע, ו.)

שֶׁטַח [1], ס״ז, — מושג הנדסי של מה שהוא פרוש, שיש לו ארך ורחב, בנגוד לקו, שאין לו אלא אֹרך, ולגוף שיש בו גם עֹמק, Fläche; face וגם פני הדבר, צד הלמעלה של גוף, Oberfläche; surface: והשטח או הפרוש, שהוא חצוב מן ופרשו השמלה, הוא ערך שש לו שיעור באורך וברוחב ואין לו עומק, ותכליותיו מכל רוחותיו הם קוים כלם, והגו או הגולם הוא ערך אשר יש לו אורך ורוחב ועומק או קומה, ותכליותיו מכל צדדיו ורוחותיו הם שטחים ופרושים וכו׳ הפרוש הישר הוא הנמשך כנגד הקוים אשר על תכליותיו וזהו הנקרא שטח (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת א, 8). והקו הנקרא אלכסון הוא הקו היוצא בשטח המרובע ובגופו מן זוית אחת אל הזוית אשר היא עומדת כנגדה וכו׳ ושטח העגול הוא המקיף אותו קו אחד ובאמצעיתו נקודה וכו׳ והשטח אשר כל קויו ישרים נחלק למשולש ולמרובע ולמרבה הצלעות, והמשלש הוא שטח אשר יש לו שלשה צדדים ושלש זויות וכו׳ והמשלש הוא ראשון לכל השטחים הישרים מפני שאין שני קוים ישרים יכולים להקיף את השטח אבל משלשה קוים ולהלן הם מקיפים את השטח (שם שם, 9). וחוש המשוש אין לו אבר מיוחד אך הוא נמצא לכל שטח הגוף (ר״י א״ת, כוס מן ב). וכן הקוים והשטחים הם הדברים מדומים (שם ה). קימת השטחים בגרמים (מקור חיים לרשב״ג ב, XXIII). וטעם בין השמשות רגע היות נקדת עגלת השמש כנגד שטח הארץ (ראב״ע, הקד׳ ב לפרושו על התורה, כהנא ב, 82). והגוף מורכב משטחים (הוא, ספר המספר ה). ודע כי האורך קו בין שתי נקודות, והרוחב שני קוים, והנה זה שטח (הוא, יסוד מורא יא). כסגולות ההבדל וההשתתפות בקוים ובשטחים (ר״ם א״ת, מו״נ א עג). והמעשית (התשבורת) מעיינת בקוים ושטחים הם בגשם עץ אם היה העושה זה נגר וכו׳ או בשטחי הארצות והזרעים וכו׳, והעיונית מעיינת בקוים ושטחים בגשמים על דרך כלל וע״ד דרך שבלול שטחי כל הגשמים ויצייר השטחים והרבוע והעגול והשלוש בדרך הכולל (רס״ע פלקירא, ראשית חכמה ו ב, 42). כי הקו והשטח אינם נמצאים אלא במחשבה ולא בחוש (הוא, המבקש, עז). השטח הוא מתפשט באורך וברוחב ואין לו שום שיעור בעומק (ר״י הישראלי, יסוד עולם א ב, ו.). ויקרא בזכוכית ובשטחים הקלים אור בהיר על הדמיון (ר׳ עמנואל מרומא, פרוש התורה, Archiv Merx,

1) [המלה נוצרה כתרג׳ הערב׳ שַׂטְחa) כמשמ׳ זו.]

a) سطح

872). ועשה מחיצה של נסרים בשטח החצר (סו"ס חולס ספד לפרחייא קצו). — ובמשמ' מכפלה של שני מספרים: כאשר היו שני מספרים מונחים וחולק המספר האחד לחלקים כמה שיהיו הנה שטח המספר האחד בשני שוה לשטח כל אחד מחלקי המספר האחד בשני מקיבצים (רלב"ג, מעשה חושב א, 3). — ובמשמ' שכבה, קומה בבית, Stockwerk; etage; flat, floor: עוד צוה בפירוש שמ' גיטל הנ"ל לא תווז מתוך ביתה מתוך שטח האמצעי ושל החדרים השייכים לשטח ההוא כל ימי חייה (פנקס קהלקא סנת ק, חולה"ס ז, 611). בבית של אבנים וכו' שהי' נוטה ליפול והי' סכנת נפשות הן על א' הנשאר בשטח התחתון הוא האלוף הר"ר אחרן אפטייקר הדר בשטח התחתון עם בני ביתו והן על בני ר"ה וכו' ולא היה באפשרי בשום אופן להציל שני שטחים דהיינו התחתון אשר בו דר האלוף הר"ר אהרן הנ"ל ושטח השני שעליו (סס חפלא, סס סס, 627). שאין ידו של הר"ר שמעון הנ"ל משגת לשלם להם הסך אלף זה' במזומנים רק בהנחלה השייך לו דהיינו בה"ח שטח של אבנים בבית שהשטח השני שייך לחאלוף (סס סק"י, סס סס, 638). מלבד זה לא פסקה ישיבה מתוך ביתי ומעל שלהני מיום היותי לאיש ושטח אחד מיוחד בביתי יחדתי להם (כי"ע הלר, מגלת איבה, 7). שנפטר איש א' והניח בית בירושה לשלשה בניו, שנים קבלו שטח העליון של הבית וא' מהם שטח התחתון (מסס קופר חו"מ לג). — ובהשאלה, שטח הדברים, מראיהם החיצוני בלבד, ללא חדירה לעמקם: והעמדנו בזה מופתים מלאכותיים יראו בראות עין בשנוי קצתם בקצתם בהלק לא בכל, ר"ל בשטחי היסודות הדבקים לשטחים זה לזה (אבוקהל דונס אבן תמים, פרוס ילירה, כח.). שחלקתי כל דברי חז"ל שנראה משטח דבריהם שתגמולי הנפש המה חומריים גופיים (תגמולי הנפש א, א:). כי החכמות וכו' היום לא נודע מהם כי אם השטחים (ר' יעקב פרווינקאלי, ספר דברי חכמים, עב). — ובמשמ' התחום של משג וכדו', שטח החנוך, התרבות וכדו', נוהג בספרות ובדבור.[1]

[1] [היילפרין, ועד ארבע ארצות, 541, בערך

שִׁטְחוּת, ש"נ, — כמו שִׁטְחִיּוּת, תכונת הדבר השטחי, תכונת השטח: שאי אפשר מבלתי היותו מקדמונו ואחרונו יוצא מגדר עקולות הכדור ושני צדדין יותר נכנסים ויותר קרובים אל השטחות (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ז).

שִׁטְחִי, ת"ז, — שיך לשטח, מתכונת השטח, שָׁטוּחַ, flach; plat; flat: וכל הענינים אשר למדת עד עתה הם במדידת הארצות השטחיות אשר הקרקעות פשוטית וישרות לא עולות ולא יורדות (רלב"ח ה סיא, חבור המשיחה והתשבורת ג ה, 78). כמו שיש תמונות שטחיות עד אין מספר וכו' כך יש כמה תמונות גופניות (ר"י היסראלי, יסוד עולם א, יג.). עמד ועיין בכלי ההוא שהוא עשוי ומחובר מב' טבעות נחושת שטחיות גדולות מאוד (סס ג ס, כז.). וזה הכח (המדמה) וכו' איננו מופשט מנושא או שום גודל מושכל, שהרי לא יוכל לדמות טבעו אלא בנושא שטחיי או גודל מושכל (תגמולי הנפש, יג.). ובספר הרמוז כתוב כי הארץ היא שטחית וכבר בא במופת כי היא כדורית (רשב"ל, קסת ומגן, חו"ע לברליינר 1881). — וכהשאלה במשמ' נוגע אך בשטח החיצוני של הדברים, לא מעמיק, oberflächlich; superficiel; superficial: המובן השטחיי (קרוכמל, מורה נבוכי הזמן ז). ובגוף הענין יש לענ"ד מקום התנצלות גם לדעת רז"ל הראשונה מצד שיקול הדעת בשגם הרחיקו אותה שני החכמים הגדולים והשקפה שטחית נוטה אליהם (רפפורט, מבוא להגיון הנפש לבר חייא יט, LX).

שִׁטְחִיּוּת, ש"נ, — תכונת הדבר השטחי: והכוונה בדבריהם אלה לפי שטחיותם לומר וכו' (רש"ל בן לאמח דורלאן, מגלת ספר, בספר תפלרת ישראל, עב). ונקרא שטח הכדור פני המים לפי ששטחיותו היותר נגלה הוא אשר ראוי שיכונה בשם פנים (ר"י אברבנאל, והארץ היתה תהו). שהרב

טאליר כותב: „בכתבי הקראים בליטה נקרא הטאליר— ולא האורט כפי ששיער יעקב מאן — בשם שטח". אך כנראה אין כאן השם שֶׁטַח, אלא או מלה זרה או ר"ת במק' שטר חוב, וצ"ע.]

הגדול רש"י ז"ל נסתפק בפירושיו לספרי הקדש ברוב הענינים עם מה שדרשו חז"ל והחכ' ראב"ע עם דקדוק המלות ושטחיות הפשט (הוא, סוף הקדמתו לנביאים ראשונים).

שֹׁטֵט, ש"ז, — כמו שוט: ידוע תדעו כי לא יוסיף יי' אלהיכם להוריש את הגוים האלה מלפניכם והיו לכם לפח ולמוקש וּלְשֹׁטֵט [1] בצדיכם ולצננים בעיניכם (יהוש' כג יג).

שטיון, עי' שְׁטְיוֹן.

***שְׁטִיחַ** [2], ש"ז, — עור בהמה או שמיכה ששוטחים ופורשים אותה על הארץ או על גבי בהמה כדי לשבת עליה וכדו', Decke, Teppich: couverture, tapis; cover(ing), rug: המפשיט בבהמה ובחיה וכו' לשטיח כדי אחיזה, ולחמת עד שיפשיט את החזה (חול' ט ג). שלשה עורות הן, העשוי' לשטיח טמא מדרס (כלים כד יב). אלו עורות טמאין מדרס, עור שחשב עליו לשטיח (שם כו ה). חמת שעשאה שטיח ושטיח שעשאו חמת טהור (שם כח ה). נודות של גוים וכו' אין עושין אותן אלא שטיחין לבהמה (תוספת' ע"ז ד י). עור שעשאו שטיח להיות נותנו על לבו בשעת הקציר מפני השרב (שם כלים ב"ב ד ד). עשה לך כלי גולה, זה נר וקערה ושטיח (רב אמי בשם רב, נדרי' מ:—מא.). אסור לעשות מהן (מהדרדורין והרוקבאות) שטיחין לחמור (ר' שמעון בן גמליאל משום רבי יהושע בן קפוסאי, ע"ז לב.). ומה טעם אמרו טמא, גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין (חול' קכב.). הרבה סייחים מתו ונעשו שטיחין על גבי אמותיהן (מד"ר במד' ג).

***שְׁטִיחָה,** ש"נ, — שה"פ מן שָׁטַח, מעשה השוטח: דבשטיחה זו קלי לה (רש"י, פסחי' כו:). שוטחין בגדים על גבי הקרקע ונסמכין ויושבין על ברכיהן כפופין וכו' ונמצא שטיחתו צורך י"ט (הוא, ביצה י.). התם לא מוכחא מילתא, שתהא שטיחתו לצורך עבוד דמיטר אמר וכו' מפני צורך יום טוב התירו שאף שטיחתו צורך י"ט (הוא, שם יא:). עור לפני הדורסן, הותרה שטיחתן משום שחיטתן (הוא, שם שם). שאני התם דקא קלי לה, בשטיחה זו הוא שורפה (הוא, ב"מ ל.). שטיחה היא התפשט החלקים לאורך ורוחב (ועומק) בהכאה (ס' הגדרים). היתה הקרקע צחיח סלע וכו' החזקה שקונה אותה שטיחת פירות או העמדת בהמה שם (שו"ע חו"מ, מקח קלב).

***שְׁטִיטָה,** ש"נ,— שה"פ מן שֹׁטֵט, מעשה המשוטט והמסתכל בדבר: גשם מה חמישי ישוטט בעגולה, והוא הנכבד, והוא ראוי בכל אחד מן הכוכבים גם כן וכו' אשר ימצא לו השטיטה (פי' אמאמטיפיזוק לס' השמים והעולם של ארסטו, לנדויאר, ענ). שהשטיטה אמנם תהיה במקום אחד בעצמו ועל מרכז אחד על יתד אחד (שם, עו). ותנועת הגשם הנקרא פוראטים היא גם כן תנועת ההפכפכות, וזה אינו רוצה בהפכפכות התנועה אשר תרוץ בשטיטת ההכלאה (שם, קלו). ואזי בשטיטת עין אחת ימצא איה איפוא בספר דבריהם חקוקים (ר' יהושע בעז ממגורשי קטלוניא בעהמ"ח עין משפט, בהקדמה לאלפס דפוס ויניס).

***שְׁטִיפָה,** ש"נ, — מעשה השוטף דבר במים: אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כבוס וכו' ומריקה ושטיפה בכלי נחשת (זבחי' יא ד). מריקה ושטיפה, מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס, מריקה בחמין ושטיפה בצונן (זבחי' יא ז). נטל לידו אחת משטיפה אחת ידו טהורה, לשתי ידיו משטיפת אחת ר"מ מטמא (ידים ב א). קדשים קלים אין טעוניו מריקה ושטיפה אבל טעונין הדחה משום נותן טעם (ר' שמעון, תוספת' זבח' י יא). כיצד מריקתן ושטיפתן במקום אכילתן מריקתן ושטיפתן עד זמן אכילתן מריקתן ושטיפתן, בשל בן קדשי קדשים מורק ושוטף לקדשי קדשים וכו' (שם שם יד). הנוטל ידיו משטיפה אחת צריך ליטול מי רביעית (ר"מ, שם ידים א ג). עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון הדחה ושטיפה וכו' הדחה

---

1) [אמנם כדעת רבים צ"ל כנראה: וּלְשֹׁטִים, מן שׁוֹט. הצעת אהרליך לגרס וּלְשֹׁטְן אינה מסתברת.]

2) [ע"פ שמוש' זה של שטיחא בארמ'.]

מבּפנים ושטיפה מבחוץ (ברכ׳ כח.).—ובסהמ״א: מברכין בפסח על נטילת ידים ועל רחיצת ידים ועל שטיפת ידים (סדר רב עמרם השלם ב, קט:). ובשלוליתו של נהר פי׳ תוך הנהר מקום שמי גשמים שוללים והוא מקום שטיפתו (ר״ח, ב״מ כח:). אמנם מלת שדי היא נעתקת מן השטיפה כאמרו בקול מים רבים כקול שדי (רמו״ר ו ה, 83). מן הדין ההוא אחת (משה) ראוי לשטיפה[1] מיד (מדה״ג שמות ד יג, מרגליות, סה). והכלים המשתמשין בהן בימות השנה בצונן וכו׳ די להם בשטיפה יפה יפה ובהדחה בצונ׳ (ר״י אלנקאוה, מנוה״מ ב, ענעלאוו, 219). מי שהולך בספינה ואין לו כלי ורוצה לאכול שוטף ידיו בנהר ודיו ומברך על שטיפת ידים (האגור, לנדא קלז, פיעטרקוב, יח:). שהוא כמו הלוקח כ״ים ישנים מן הנכרי, יש מהם שצריכים שטיפה בלבד ויש מהם שצריכים שטיפה והגעה (ר׳ אליהו, פטע מוקר, כו). — ובמשמ׳ תכונת השטוף בזמה וכדו׳: ולא הרזון שיביא אל זוללות ואל שטיפה בזמה (ר״ם א״ת, מו״נ ג לט). ומפני שהשטיפה ועוצם האהבה לזה הדבר נכנס בסוג החשק, חקר החשק מה הוא ומה סוגו וכו׳ והקר מיני השגעונות והשטיפה בדברים השלמים אשר הם אלהיים (רס״ע פלקירא, ראשית חכמה, 75). והיה א״כ ענין המצוה לאדם שלא ירדוף אחרי שטיפת תאותו בזימה (ר״י אברבנאל, ברא׳ א). כי לרוע מזגו (של אלישע בן אבויה) ושטיפתו אל התאוות הגופניות היה מבקש טענות מזוייפות (הוא׳, נחלת אבות יב). שלרוב שכרותם ושטיפתם במאכל ומשתה (הוא׳, נחלת אבות ג, ר׳ שמעון אומר). — ובמשמ׳ שטפון: גם המצרים המציאו בראשונה את חכמת מדידת השדות וגם זאת הסבה להם שטיפת היאור (ר״ם בלוך, שבילי עולם א, מלרים, לט.).

שְׁטִיפוּת, ש״נ, — תכונת מי שהוא שטוף בדבר: השטיפות במאכל ומשתה במועדי ה׳ ומשחקים בקוביא בהוה״ם (ר״י אברבנאל, נחלת אבות ג).

שְׁטִירָה, ש״נ, — כמו מִשְׁטָר: משטרו, שטירת המזלות המסומנים להביא על הארץ קור וחום קיץ וחורף (רס״י, אי״ב לם לג).

1) [כבמבול, ועי׳ שָׁטַף, קל ונפעל].

שטף[1], ממנו *שִׁטּוּף, *שְׁטִיפָה, *שְׁטִיפוּת, שֶׁטֶף, שֶׁטֶף, *שִׁטָּפוֹן.

שָׁטַף, פ״י, שְׁטָפַתְנִי, שְׁטָפוּנִי, יִשְׁטוֹף, יִשְׁטֹף, יִשְׁטְפוּ, תִּשְׁטְפֵנִי, שֹׁטֵף, שׁוֹטֵף, שְׁטֻפִים, — א) שָׁטַף הנהר וכדו׳ עפר או בני אדם, העביר עליהם את מימיו, הציף אותם, überfluten; inonder; to flood: וחלף ביהודה שָׁטַף ועבר עד צואר יגיע (ישעי׳ ח ח). כזרם מים כבירים שֹׁטְפִים הניח לארץ ביד (שם כח ב). ויעה ברד מחסה כזב וסתר מים יִשְׁטֹפוּ (שם שם יז). ורוחו כנחל שׁוֹטֵף עד צואר יחצה (שם ל כח). כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא יִשְׁטְפוּךָ (שם מג ב). הנני נוטה אליה כנהר שלום וכנחל שׁוֹטֵף כבוד גוים (שם סו יב). הנה מים עלים מצפון והיו לנחל שׁוֹטֵף וְיִשְׁטְפוּ ארץ ומלואה עיר וישבי בה (ירמ׳ מז ב). באתי במעמקי מים ושבלת שְׁטָפָתְנִי (תהל׳ סט ג). אל תִּשְׁטְפֵנִי שבלת מים ואל תבלעני מצולה (שם שם יו). אזי המים שְׁטָפוּנִי נחלה עבר על נפשנו (שם קכד ד). אבנים שחקו מים תִּשְׁטֹף ספיחיה עפר ארץ (איוב יד יט). מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא יִשְׁטְפוּהָ (שה״ש ח ז).—ב) שָׁטַף האדם כלים במים, רחץ אותם, ושטף את ידיו וכדו׳, spülen; laver, rincer; to wash, rinse: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שָׁטַף במים וכו׳ (ויקר׳ יט יא). וַיִּשְׁטֹף את הרכב על ברכת שמרון (מ״א כב לח). וארחצך במים וָאֶשְׁטֹף דמיך מעליך (יחזק׳ יז ט). — ג) ובלי השלמה, שָׁטַף הנהר, הנהל, הגשם, במשמ׳ הזיל את מימיו: היה גשם שׁוֹטֵף ואתנה אבני אלגביש תפלנה (שם יג יא). ובקעתי רוח סערות בחמתי וגשם שֹׁטֵף באפי יהיה (שם שם יג). ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שׁוֹטֵף ואבני אלגביש אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו וכו׳ (שם לח כב). הן הכה צור ויזובו מים ונחלים יִשְׁטֹפוּ הגם לחם יוכל תת (תהל׳ עח כ). ויסתמו את כל המעינות ואת הנחל הַשּׁוֹטֵף בתוך הארץ (דהי״ב לב ד). — ושוט שׁוֹטֵף במשמ׳ שֹׁטֵף שׁוֹטֵף[2]: שוט שׁוֹטֵף כי עבר לא

1) [גם בארמ׳ שטף, אשור׳ שַׁטָפוּ (?), ערב׳ שׁטף a), ואף במצר׳ סטף באותה משמ׳ כבעבר׳. ואמנם לא מן הנמנע הוא כי לפנינו בעקר צורת שפעל קדומה מן נטף או טפף במ״מ הטיף טפות טפוח.]

2) [עי׳ שׁוֹט, הערה.]

a) سطف

יבואנו (ישע' כח יח). שוט שׁוֹטֵף כי יעבר והייתם לו למרמס (שם שם יח). — ובתמונה, בדמיון לנחל, שֶׁטֶף מחנה צבא, שטפו סוסים: כלה שב במרצותם כסוס שׁוֹטֵף[1]) במלחמה (ירמי' ח ו). ואספו המון חילים רבים ובא בוא וְשָׁטַף ועבר (דני' יא י). ואכלי פתבגו ישברוהו וחילו יִשְׁטוֹף (שם שם כו). ובא בארצות וְשָׁטַף ועבר (שם שם מ). — וכליון שוטף: שאר ישוב בו כליון חרוץ שֹׁטֵף[2]) צדקה כי כלה ונחרצה אדני יי' צבאות עשה בקרב כל הארץ (ישע' י כב—כג). — ובתו"מ: **שוטף** נהר חמורו וחמור חבירו (ב"ק י ד). הגוזל שדה מחבירו וכו' **שטפה** נהר אומר לו הרי שלך לפניך (שם שם ה). **שטף** נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבירו (ב"מ ח ט). כלי נחשת שיצא חוץ לקלעים נכנס ומורקו **ושוטפו** במקום קדוש (זבחי' יא ו). **שטף** נהר עצים אבנים וקורות מזה ונתן לזה (תוספת' ב"ק י כד). ראה מים שהן **שוטפין** והולכין חייב לגודרן (שם ב"מ ג כח). נפלה עליה מפולת **שטפה** נהר או שנטלוה ליסטין (שם ע"ז ה ה). הגוזז עיזיו פטור מראשית הגז, **השוטף** רחליו חייב בראשית הגז (שם חול' י ד). מה יורה שמשיר הפירות **ושוטף** הזרעים ואת הגרנות (ספרי דבר' מג). **שטף** עמונים ומואבים שהיו מסייעין אותו כשצר על שומרון (סדר עולם רבה כג). **שטף** שבנא הסופר וסיעתו והלך לכוש (שם שם). בשנת עשרים ושלש לנבוכדנצר נתנה צור בידו **ושטף** את כל היהודים שהיו בעמון ומואב (שם כז). היתה בתו עוברת לינשא **ושטפה** נהר (ירוש' דמאי א ג). את שגררתו חיה ואת **ששטפו** נהר ואת שנפלה עליו מפולת (שם גיטי' ג ז). אם אין אתם מקבלין עליכם את הנסתרות המים באין **ושוטפין** אתכם (כשב"ל, שם סוטה ז ה). ראה אמת המים **שוטפת** ובאה לתוך שדהו (שם ב"ק ג א). פתק אמת המים עליו ובאו עליו המים **ושטפוהו** (שם קנהי' ט ג). **שטוף** בעיזים וטווי בעיזים (שבת עד:). אבא, הוליכני לרחצני בחמין, **שטפני** בצונן (תעני' כג). שטין את העזים מפני שחולבות ואת הרחלים מפני שגוזזות **ושוטפות** ומורטות (ב"מ סח:). גוזז את העזים **ושוטף** את הרחלים פטור (חולי' קלז). מי שמעיד פנים בגל הגל **שוטפו** (ר' לוי, מד"ר בראשי' מד). נתמלא עליהם חימה שר של ים ובקש **לשוטפן** (שם שמות כד). ויהי לנחל **שוטף** בשטף ים הגדול והולך **ושוטף** בכל הארץ (שם אסתר, ויגד לו מרדכי). אבל אילולי שאתה מחזיק בי כבר הייתי **שוטף** ביד השיבולת (פסיק' רב', ותאמר ציון, קמו.). ובהשאלה: **שטפוהו** רבנן לרבי אליעזר[1]) ואוקמיה בשיטתייהו (רבה, נזיר לב:). — ובפרט ביחס פנוי, *שָׁטוּף בעבודה זרה, בזמה וכדו', נתון ושקוע בהם בכל לבו, מסור להם: ומפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים, לפי שהיו ישראל **שטופין** בע"ז במצרים (מכיל', מסכ' דפסחא ה). שהיו הכנענים **שטופים** בזימה ובע"ז יותר מכל אומות העולם (ספרי דבר' ס). שהיו (ישראל) **שטופים** בדם קודם מתן תורה (שם שם עו). ברזילי הגלעדי **שטוף** בזימה הוה וכל **השטוף** בזימה זקנה קופצת עליו (רבה, שבת קנב.). ולפי שהיו **שטופים** בזנות לפיכך הרבה להן הקב"ה בנקיבות (מד"ר בראשי' כו). ולפי שהיו **שטופים** בגזל נימוחו מן העולם (שם שם לא). דור המבול נמחו מן העולם על ידי שהיו **שטופין** בזנות (שם ויקר' כג). כל זאת אירע להם לעשרת השבטים על שהיו **שטופים** בזנות אשת איש (שם במד' ט). שהיו עסוקין **ושטופין** בגזל (שם קהל', ונתתי את לבי). לפי שהיו **שטופין** בזנות לקו בצרעת (תנחו' תזריע טו). ויש נאים ויש מכוערים ויש צנועים ויש **שטופים** בזימה (שם בלק כו). — *וגם שֻׁטַּף במשמ' זו: מה לך לעזוב דברי אלהים חיים **ולשטוף** בדרך ארץ (מת"ח ב, חרם, אזר"ל א). — ובסהמ"א: כשהן חיים העזים **שטופים** (ר' חננאל, שבת לט.). דומה לזרם **השוטף** בקיר ומפילו (רס"י, ישע' כח ז). כל טהור שנגע בו הזב וידיו **שטופות** הוא יטמא (ראב"ע, ויקר' טו יא). וכן לא יהיה **שטוף** בנשים

[1]) [המלה סוס באה כאן במשג שברבוי, כמו סוסים.]

[2]) [פרלס, Analekten, עמ' 90 וכו' השב, שיש לגרס כאן שׁוֹפֵט. אבל לפי דברי העורך, הלשון והספר ב, 430 נתערבבו כאן שני משפטים: א) שאר ישוב בו [ישוב ב]צדקה; ב) כליון חרוץ שוטף כי כלה ונחרצה וכו'.]

[1]) [רש"י: והעבירוהו מדעתו כמו שטף מים (ב"מ דף קי:).]

(רמב"ם, מלכים ג ו). והם נלחמים עמו ושוטפים עליו ומנצחים אותו (ראב"ע, מגלת המגלה, 96). וצריך שיהיה מה שיבקש מזה מושל על נפשו לא יחשיב בזולתו ויהיה שטוף (רס"ט פלקירא, ראשית חכמה, 75). כי הפילוסופיה והשלמות אי אפשר שיושגו אלא בהיות נפש האדם שטופה בהם ובתכלית אשר יבוקש מהם (שם). שהשקה נפשו בדברים האלהיים והיה שטוף בהם (שם). ומלא את כרסו מעדנים והוא שטוף במשגל כחזירו (הנ"ל, הקדי המבקש). ומה יתרון לאדם על הבהמה בהיותו שטוף באכילה ומלא כרסו מאדמה (הנ"ל, המבקש, יח). ולהיות שטוף באכילה ושתיה (שם, כח). וקול הגשם בקול מים רבים בקול שדי ישטוף מדינות ישקיע מקומות וכל מחנות ישים לחרדה (ידעיה בדרשי, בחינת עולם יב). מי שהולך בספינה ואין לו כלי ורוצה לאכול שוטף ידיו בנהר ודיו ומברך על שטיפת ידים (האגור קלז).—ואמר הפיטן: שטופה חטופה וממות קטופה (יי' שטופה חטופה, סליחי' י"ז בתמוז, ספרדי). — ואמר המשורר: השר אשר לולי שטפך בענן ידיו שיפנוך באש קצפנו (רשב"ג, כוכב אשר דרך, ביאליק-רבניצקי א, 44). תשאף עפר ארץ בו מעתה כמעט ואהיה משטופיה (ר' יה הלוי, שלום לבת, זמורה ג, 173). ועפעפי במי דמעה שטופים (הנ"ל, התירה שם, 320).—°ני' שטוף אחר דבר, כמו בדבר, להוט אחריו: כל מי שאינו שמח בחלקו ושטוף אחר הממון וכו' ושאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו ושטוף אחר הנשים (רש"י, קהל' ה טו). — ובקמי' °שְׁטוּף זמה, כמו שָׁטוּף בזמה: שטופי זמה סתם זונות ושטוף הוא ענין מהירות (כ"ד מן החפוסים, למח דוד, רכב.).

—נִפְעַל, יִשָּׁטֵף, יִשָּׁטְפוּ, — נִשְׁטַף, ששטפו אותו: וכל כלי עץ יִשָּׁטֵף במים (ויקר' יא יב). וזרועות השטף יִשָּׁטְפוּ מלפניו וישברו (דני' יא כב). — ובתו"ם: מה ראו אנשי דור המבול שנשטפו[1] במים (ספרי דברי מג). — °ובהשאלה: אומר לה (הכהן לסוטה) הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה קירוסו ונשטפו (שם במד' יב). — ובפסה"א: ומה ראו אנשי סדום ועמורה להשטף[1] באש וגפרית (ילק' שמע' דבר' תתקמב), שלא נטה אל הנשים ונשטף בהם ונהיה כמו הבהמה (ר"י בן יהודה, ספר מוסר ב ה). אם נשטף אני (נח) עמהם יהיו משחקין עלי (מדה"ג בראשי' ו ז, מרגליות, קסו). התחיל מתחנן על לוט שלא ישטף עמהן (שם שם יט כח, שם, שכד). שנשטף העולם כולו בדור המבול (שם שם יט לא, שם, שכו); כדאי היו ישראל ראויין לישטף[2] במצרים (שם שמות ו ו, לו). — ואמר הפיטן: לכן לא יישטפו במים (יגלי, קרובי, זולתי, עח); על יד חקוקה וטוטפת, על מה אהבתה נשטפת (שלמה הבבלי, אין כמדת בשר, סליחי' יום ג). — ואמר המשורר: אבכה ולהיי נשטף בבכיי (עמנואל הרומי, רכב וביג, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, רטו).

—פֻּעַל, שֻׁטַּף, — כמו נִפְעַל: ואם בכלי נחשת בשלת ומרק ושֻׁטַּף במים (ויקר' ו כא).

—פִּעֵל, °שִׁטֵּף, — כמו קל: כהדין פרביטא שהוא משטף את בית המרחץ ואח"כ מרחיץ את בנו של מלך (ר' אבהו, מד"ר בראש' סג). — ובפסה"א: היו בני ישראל מביאין קרבנותיהן ובני עלי באין ומשטפין רגליהן על הקרבנות ואומרין זו חטאת וזו עולה וזה אשם (מדה"ג בראשי' כז א, מרגליות, תנט). — ואמר הפיטן: פורץ כי הים בגבולם ושטפם ואבדם מן העולם (משה בן קלונימוס, אם מועיל, קרובי' ח פסח).

—הִפְעִיל, °הִשְׁטִיף, — גרם לדבר שיִשָּׁטֵף: יורה וכו' שמשיר את הפירות ומשטיף[3] את הזרעים ומשטיף את האילנות (מ"ר, תעני ו.).

—הֻפְעַל, ציני' °מֻשְׁטָף — כמו נִפְעַל: לפי שראו פגרי מצרים שהיו מעבידים בהם בחומר ובלבנים מושטפים על פני המים, אמרו לא נשתייר אדם במצרים (ר' אלעזר, מד"ר שמות כד).

—הִתְפַּעֵל, °הִשְׁתַּטֵּף, — שטף את גופו: אין משתטפין בין בחמין בין בצונן (ר' מאיר, תוספתי שבת ג 7). ומה

1) [בילק' שמעי' (דבר' תתקמב): שישטפו.]

1) [בספרי (דבר' מג): להשתטף, עי' הִתְפ'.]

2) [לְהִשָּׁטֵף מן העולם, וכבר העיר מרגליות על דברי ש. ליברמן, מדרשי תימן 7 על שימוש זה.]

3) [כ"י מינכן (עי' ד"ס): משוטף; ילק' שמע' (יואל א,לה): ומשטף]

ראו אנשי סדום להשתטף[1]) באש ונפרית (ספרי דבר' סז). להשתטף בהן כל גופו (שבת לט:). למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון (שם מ.). רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן (שם מא.)·

שֶׁטֶף, ש"ז, שֶׁטֶף, — זֶרֶם הדבר השוטף והמציף, Strömen, Fluten; courant, inondation; streaming, flooding: וּבְשֶׁטֶף עֹבֵר כלה יעשה מקומה (נחום א ח). על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לְשֵׁטֶף מים רבים אליו לא יגיעו (תהל' לב ו). מי פלג לַשֶּׁטֶף תעלה ודרך לחזיז קלות (איוב לח כה). — ובהשאלה, שֶׁטֶף אף וכליון וְשֶׁטֶף מחנה צבא: אכזריות חמה וְשֶׁטֶף אף ומי יעמד לפני קנאה (משלי כז ד). והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא וקצו בַשֶּׁטֶף ועד קץ מלחמה נחרצת שממות (דני' ט כו). וזרעות הַשֶּׁטֶף ישטפו[2]) מלפניו וישברו (שם יא כב). — ובתו"מ[3]): הנותן עורות לעובדן הקצועין והתלושין הרי אלו של בעל הבית והיוצא עם שטף המים[4]) הרי אלו שלו (תוספת' ב"ק יא יג). הכל שוין בבאר שירד לתוכה שטף של גשמים שהוא צריך להמתין לכמות שהיו (תוספת' פרה ט ג). שירד שטף של גשמים ושטפו (ירוש' שקל' א א). במבוי שהוא מתכבד ושטף של גשמים עובר בו (שם כתב א א). ויהי לנחל שוטף כשטף ים הגדול (מד"ר אסת', ויגד לו מרדכי).—*כְּלֵי שֶׁטֶף, כלים שאפשר לטהרם ע"י שטיפה במים[5]): כלי נתר וכו' מטמאין מתוכן ומאוירן ככלי חרש ומאחוריהן ככלי שטף (תוספת' כלים ב"ק ג א). — *שֶׁטֶף עזים, צמר העזים שנשטף במים[6]): וראשית גז, ולא

[1]) [בילק' שמע' (דבר' תתקמב): להשטף, עי' כתע'.]

[2]) [ויש גורסים הַשֶּׁטֶף יִשָּׁטְפוּ.]

[3]) [גם בארמ' שִׁטְפָא.]

[4]) [הגוזז את העזים פטור ושוטף את הרחלים חייב (חולי' קלז.) ופרש רש"י: שוטף במים בנהר ליפותן והצמר נתלש מהם, ע"כ, ועי' לקמן.]

[5]) [רש"י (חולי' כה.): כל שאר כלים שאינם כלי חרס על שם שיש להם טהרה במקוה.]

[6]) [עי' הערה לעיל. ובתנחו' (תזריע ו): מי פלג לשטף תעלה וכו', בערביא קורין לשער שטפא, שכל שער ושער שבאדם ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו.]

ראשית השטף (ספרי דברי קסו). אין לך דבר שריחו קשה מן השטף הזה של עזים, ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו (ר' יוחנן, מד"ר בראש' סה; שם שה"ש, כפת תעפכה). — *וְשֶׁטֶף בדין, מהירות ופזיזות: ובזמן שהוא נותן ספיקלא, אין כל בריה מקלסת אותו מפני שהם יודעין שיש שטף[1]) בדינו (מד"ר ויקר' כז). — ובסהמ"א: כשבשר ודם מתגדל הכל עצבים שאינם יודעים אם יש שטף בדינו (רש"י, דהי"א טז לח). כגון שעבר שטף מים על שדהו (תשוה"מ לר"י אלנקאוה ג, 466). — *וְשֶׁטֶף הלשון: וכולן אותיות שמתחלפות ואין אנו יודעין איך הדבר אם בשטף הלשון או ד"א (ספר הקנה, סב:). — *אגב שטפי: ואגב שיטפי הנני לבאר שנראה דתשובת הגאונים הנ"ל אינם מחלקים וכו' (שו"ת ר"י מינץ ור"מ פאדווה עו, פה:).— ואמר הפיטן: יען כי משטף[2]) אתו פצית (יכאי, אפירי תקותך, זולתי, ג). הגשם הלף והשטף[2]) הלך, זעם שכך וזעף שקט (הוא, מוליך אפירים, שם, ג). פליטים מסגרירי שטף[2]) בהסכר מעינות וכו' (שם, מ). גרו פן יציפם שטף מבול (הוא, אז לעמקי ספה, שם, יב). — ומ"ר *שְׁטָפִים: כאפיק נחלים יעברו, שטפים, וכמהו כאפיקים בנגב, דמה עזר הבורא לעמו בצוק העתים ועת הצרה לשטפים יושיע בהם אנשי ארץ הנגב (ר"י אי"ת, הפרשים לריב"ג, תשק). ומקוה מים הוא מלא המים וקבוצו יתקבצו בו מן המטר או מן השטפים (שם, שרש צור). שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ר"ל מה שיגר מן המרזבים על השטפים (שם, שרש זחל). ויחסו קדרותם אל העת הזאת מפני שהשטפים המקדירים את המים יהיו בה (שם, שרש קדר). — ואמר המשורר: יום נבקעו לה עגני דמעות עין כמי דימון שטפיה (ר"י הלוי, סלוס לבת, זמורה ג, 171).

***שִׁטְפוֹן,** ש"ז, — שֶׁטֶף מים חזק, הֲצָפָה, Flut, Überschwemmung; inondation, déluge; flood, inundation: ונשארה אדמתו שממה וכו' ונהרס גדרה, ונשא השטפון את אילניה (ר"י אי"ת, תו"ס, הבחינה ג). — מ"ר *שִׁטְפוֹנוֹת, נוהג בספרות.

[1]) [בירושי ברכ' ט ז: ששטף בדינו.]

[2]) [כלו' המבול.]

°שְׁטְפָּה[1], ש"נ, — כמו שֶׁטֶף: וכן דרכי אז לאחוז בקולמוס לפי תומי ולעזבה לשיטפת שיגרתה מאליה (סעגוג, מודע לבינה ד, יח.).

שטר, ממנו מִשְׁטָר[2], °°מִשְׁטָרָה, °מִשְׁטַרְתִּי[3], °מִשְׁטַרְתָּן[4], שׁוֹטֵר[5], °°שְׁטִירָה, °°שָׁטַר, *שְׁטָר, °°שֶׁטֶר.

°°שָׁטַר, פ"י, — שָׁטַר משטר, הוציא משפטו לפעל, רדה בו: משפט משמש שלשה לשונות תחלת טענות וכו' וגמר הדין וכו' ומשטר ששוטרים אותו ביסורין יושטיצי"א[6] בלע"ז (רש"י, ישעי' לג ז). ימריצך, ישטרך פיך לחשב דברים נמרצים על אופניהם (הוח, איוב עז ג). — וביל' פעוי שָׁטוּר במשמ' נתון למשטרו ולשלטונו של אחר, רדוי, ואמר הפיטן: ושיומו היות רודים ושוטטים, ונהפך להיות כלם שטורים (רב להלל גאון, לגור יעקב, סידי היסוד והכבוד, הברמן, קסא).

—הפעי, °הִשְׁטִיר, — כמו קל, ערך בסדר ובמשטר, ואמר הפיטן: רבוא כוכבים לגסטרא כימות חמה ברה השטרתי (מכמס ב"ר מכיר, אל אל מדי, יוצר שבת נחמו).

[1]) [על פי שטפא, ש"נ, בארמ' שבתו"ם.]

[2]) [גם במשמ' מכתב: ושלח משטרי חסד רקומים בטורים מעצי בשם קצובים (אלעזר הבבלי, גביל נקרא, ברודי, קכא).]

[3]) [שַׁיָּךְ למשטרה.]

[4]) [איש משטרה, גם בדרגות גבהות מזו של שוטר, Polizist; agent de police; policeman (חדושו של העורך).]

[5]) [גם בבטויים כגון: דור דור ומנהיגיו, דור דור ומשניו, דור דור ושוטריו (מד"ר ויקר' כו). אם אין שוטר אין שופט (רי אלעזר, תנחו' בובר שופטים ג). השופט דן את הדין והשוטר מעשה את הדין (פסיק' רב' לג, קמט:). התורה איימה על הדיין שיהא עושה את הדין והשוטר שיהא מוצא את הגזל (שם שם, קנ.). טוב שוטר רשע מאויב צדיק (יוסיפון גינצבורג, שסט). אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו (רמב"ם, פירוש עמוס א ז). ומעמידין מאחורי כל מערכה ומערכת שוטרים חזקים ועזים (סוט, מלכים ז ד).]

[6]) [justicia.]

***שְׁטָר**[1], ש"ז, — תעודה כתובה, בפרט במשמ' של שטר חוב וכדו' וגם בקצור של צרוף זה, Dokument, (Schuld)schein; document, obligation; document, (promissory) note: שביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר (שביעי' י א). עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים וכו' כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו (גיט' ד ד). האשה וכו' נקנית בכסף בשטר ובביאה (קידוש' א א). כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו (ב"ב י ג). מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני תן לו שטרו (שם י ה). המלוה את חברו בשטר גובה מנכסים משועבדים (שם י ח). מודה ר' יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו (ירוש' ב"מ א א). וירד יהודה מאת אחיו, אמר בואו ונפזר עצמינו, שכל זמן שאנו מכונסין השטר מצוי להגבות וכו' (מד"ר ברא' פה). —ומ"ר שטרות: המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אינן משמטין (שביעי' י ב). מצא וכו' תכריך של שטרות או אגודה של שטרות הרי זה יחזיר, וכמה היא אגודה של שטרות, שלשה קשורין זה בזה וכו' מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו יהא מונח עד שיבא אליהו (ב"מ א ח). אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות (שם ד ט). שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון וכו' נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהן פרועין וכו' האומר לבנו שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע איזהו, שטרות כלן פרועין (ב"ב י ז). ערב היוצא לאחר חתום שטרות גובה מנכסים בני חורין (שם י ח). שבועה שלא פקדנו אבא וכו' ושלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע (שבועות ז ז). אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות (בכורות ח ח). את אחיך תשמט ידך, ולא המוסר שטרותיו לב"ד (ספרי דברי קיג). מתעסק היה בשטרותיו (ירושי תרומ' א א). ולעניין שטרות כותבין באדר הראשון ובאדר השני (שם נדר' ח ז).

[1]) [גם בארמ' שְׁטָרָא, כמלה שאולה מן האשורי' שַׁטָּרֻ, כתב, תעודה כתובה.]

לוקח אדם שטרות חברו בפחות וכו' ואינו חושש משום רבית (שם ב"מ ה א). מופס שטרות מקושרות כן הוא (ר' מגי, שם ב"ב י א). המוכר שטרות לבשם יש לו אונאה (שם שבוע' ו ו). התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות (ר"ה יח:). שנמצא בין שטרות קרועין (ב"מ כ:). לא יתננו על גבי הכסא ויהא תלוי וקורא כשם שקורין בשטרות (סופר' ג יג). למלך בו"ד כשהוא מחפש בשטרותיו ומצא שטר על עצמו הוא מחביאו (מדרש שה"ש א, גרינהוט, יז.). — ובסמיכות שְׁטָרֵי [1]: שטרי חוב המוקדמים פסולים (שביע' י ה). ואלו כותבין במועד וכו' שטרי חליצה ומיאונין ושטרי ברורין (מו"ק ג ג). אין כותבין שטרי חוב במועד (שם שם ד). הכותב וכו' שטרי מִלוה צריך שיניח מקום המַלוה מקים הלוה מקום המעות ומקום הזמן, שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח ומקום המוכר וכו' (גיט' ג ב). מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר (ב"מ א ו). אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין וכו' שטרי אריסות וקבלנות וכו' שטרי בירורין וכו' אלא מדעת שניהם (ב"ב י ד). המלוה את חבירו בריבית והלך המלוה וירש עליו שטרי ריבית (תוספת' ב"מ ה כד). בשטרי הקנאה (ב"מ יג.). — ובתפלה: אבינו מלכנו מחק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו (אבינו מלכנו, סחזי"ם). — ובצרופים, שטר אמנה: נאמנין העדים לומר שטר אמנה ושטר פוסיטים הוא, דרב אמר אסור לחתום בשטר אמנ' ובשטר פוסיטים וכו' כהדא אם און בידך הרחיקהו זה שטר אמנה ושטר פיסיטים, ואל תשכן באהליך עולה זה שטר פרוע (ירוש' כתוב' ב ב, ובעין זה בבלי שם יט:). — שטר ארוסין ונשואין: אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם (ב"ב י ד). — שטר אריסות וקבלנות: אין כותבין שטרי אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהם (שם שם). — שטר ברורין: אין כותבין שטרי בירורין וכל מעשה בית דין אלא מדעת שניהם (שם שם). ועי' בֵּרור, 614. — שטר גזרות: אפילו יש לו שטר גזרות של מאה שנה הקב"ה מוחל על כל עונותיו (מד"ר קהל' ג, ומלת גזרות איננה מכן). — שטר הדיוטות: מפני מה אמרו אין קורין בכתבי הקודש מפני שטרי הדיוטות (רי נחמיה, תוספת' שבת יג א). — שטר הלואה: במה דברים אמורים בשטרי הלוואות אבל שטרי מקח וממכר כותבין (ב"ב קסח:). — שטר חוב: שטרי חוב המוקדמים פסולין והמאוחרין כשרים (שביע' י ה). אין כותבין שטרי חוב במועד (מו"ק ג ד). לאדם שיצא עליו שטר חוב וכו' לאחר שפרעו הוא שמח (ר"ש בן אביטלוס, ברכי' ז.) כיון שנמצאו בגביע אמרו האלהים מצא את עון עבדיך, אמר רבי יצחק מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו (מד"ר ברא' פה). ועי' חוֹב, 1458. — שטר חליצה ומאונין: ואלו כותבין במועד וכו' שטרי חליצה ומיאונין (מו"ק ג ג). — שטר כים: שטר כים היוצא על היתומים וכו' (ב"ב ע:). — שטר מאונין, ראה למעלה, שטר חליצה ומאונין. — שטר מִלוה: הכותב וכו' שטרי מלוה צריך שיניח מקום המַלוה, מקום הלוה, מקום המעות ומקום הזמן (גיט' ג ב). — שטר מִקָּח: שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח ומקום המוכר ומקום המעות ומקום השדה ומקום הזמן (שם שם). — שטר פסטים, פוסטים: שטר פסטים הוא בידך, הכל הולך אחר חזקה (תוספת' ב"ב ב ג). וראה למעלה, שטר אמנה. — שטר שחרור: האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי (גיט' א ו). — ובסהמ"א: השכים פרעה בבקר וכו' וקרא לאברהם וא"ל הרי אשתך וכל שטרות מתנותיה עמה לך (פדר"א, כו). חקקי און, שטרי און, שטרות מזוייפין (רש"י, ישע' י א). ובאנו לפרש בכאן מנייני השטרות כולן ועניניהן לעניות דעתין, ומצאנו בחיבור רבי' סעדיה גאון ז"ל שהזכיר מנין השטרות ומנאן מ' שטרות חוץ מי"ד ש[טרות] אחרות קטנות וכו' ואנן לעניות דעתין מצאנו

[1]) [נקוד המלה במסרת קדמונינו היה שְׁטָרֵי, וכן גם בנקוד העליון (פורת, לשון חכמים 121: שְׁטָרֵי חוֹב), כבארמ' ובסור', ואף המדקדקים בימי הבינים הביעו את סברתם שיש לומר שְׁטָרֵי חובותינו בשקול כתבי הקודש (לשון ר"י קמחי בספר זכרון עמ' 22, וכן צמח דוד, מלון רכב ואחרים, ועי' פֶּר, עבודת ישראל, 110). ואולם יש להעדיף את המבטא שְׁטָרֵי, שנהג בלשון גם לפי עדות המדקדקים שהתנגדו לו; וכן נמצא בדברי הגאונים אף הכתיב שטארי, שאינו מתבאר אלא מתוך מבטא זה.]

חשבון כל השטרות והם ע״ג שטרות חוץ מי״ו שטרות אחרות קטנות וכו׳ וחלקנו השטרות האלו באל״ף בי״ת וכו׳ ואלו מנייניהן וכו׳ שטר אדרכתא, שטר אשרתא דדייני, שטר אפטרופסתא דיתמי, שטר אביזריא והוא פיסוי (פיצוי), שטר אמנה, שטר אירוסין, שטר אפותיקי וכו׳ שטרי בירורין, אגרות בקרות, בטול מודעי, מתנת בריא וכו׳ גט פיטורין, גט חליצה, גט מיאון, גט שחרור, כתובת גרושה שבויה ואלמנה וכו׳ שטר דיאתיקי, שטר דמירכסא, (כתובה דמירכסא), פסק דין, שטר על דמיעבד וכו׳ שטר הודאה, שטר הרשאה, שטר המחאה, שטר התפסת שטר וכו׳ שטר זביני אועא, שטר זביני ביהא שטר זביני שטרא, שטר זכותא וכו׳ שטר חלוקת שותפין, שטר חלוקת אחין, שטר חלוקת קרקעות וכו׳ שטר טירפא וכו׳ שטר יזפאתא והיא שטר חוב, שטר כתובת יבמין וכו׳ שטר כתובה וכו׳ שטר מתנה לחוד וכו׳ שטר מחאה, שטר מודעא, שטר מחילה, אגרות מזון, שטר משכונא וכו׳ שטר ניגריא (נטרא) וכו׳, שטר סלקאתא, שטר סימפון ואית דגרסי סינפון וכו׳ שטר ערבותא, שטר מכירת עבדים וכו׳ שטר פרוזבול, שטר, פסיקתא, שטר פקדון, שטר פסים, שטר פשרה שטר פסיקא וכו׳ שטר צואה וכו׳ שטרי קבלנות, שטר קבלת עדות וכו׳ שטר רגיעה וכו׳ שטר שמוש, שטר שומא דקבלנותא, שטר שתלא וסובר (ושוכר) ומקבל וחוכר, שטר שובר, מתנת שכיב מרע, שטר שכירות, שטר שיתוף, שטר שלישות, שטר שומא, שטר שליח לקבלת גט, שטר שליח לקבל קידושין וכו׳ שטר תמורה, שטר תנאי, שטר תנאי עכד, שטר תנאי כתובה, שטר תנאי הנעשה על הגט בשעת הגירושין. הרי אלו ע״ג שטרות וכו׳ ונשאר לנו עוד שטר אחר שעושין זקני הקהל והדיינין להשוות ביניהן וכו׳ והיא הנקראת שטר ההשוואה (ספר השטרות לר״י ברצלוני, 1–2). נהגו באלו הארצות שהנושא אשה כותב לה שטר חוב על עצמו קודם שישאנה וקורין לשטר זה שטר נדוניא (שו״ת הרא״ש כה ה). מצא לו (המלוה) נכסים משועבדים מאחר זמן שטרו טורף מהם וכו׳ וכותבין לו שטר הטרפה (לבוש חו״מ, גבית מלוה לח ט). אבל בעתי שיש מי שמעיים לתת המעות במקום אחר ונותן חליפין להפרע במקום אחר ומתנה עם בעל המעות שלא ישלח לגבות השטר חליפין במקום ההוא אלא שישהא אותן בידו עד זמן הפירעון (שו״ת מים רבים מלדולה, יו״ד לח). וכתוב בשטר הקאמבייו לפרוע לו (שו״ת דברי ריבות שמג). — ואמר המשורר: ויכתבו לנו שטר חרות (ר״י הלוי, ילדות, זמורה ו, 271). נפצו עון ועזבוהו ושטר חרות תקחוהו (הוא, כי אדני, שם ט, 442). — ואמר הפיטן: במי אהבה מחה חובה וקרע שטרי חטאות (רמב״ע, בלב בר). — וסמי׳ ⁎שטרות: לחטות על ידי שטרות שקר את הדלים מדין וכות הראוי להם (רס״י, ישעי׳ י ב). — ⁎ובמשמ׳ שטר כסף של מוסד או של שלטון, Banknote; billet (de banque); banknote: ושאל ראובן משמעון להחליף לו שטר (באנקנאט) מסך מאה כסף וליתן לו עבורו שטרות קטנים וכן עשה שמעון ונתן לו יו״ד שטרות של עשר עשר (חתם סופר חו״מ קפז). כי הכינו להמון שטרי רוסיא (אסיגנאטען) מזויפות לדלדל את אוצר רוסיא בהם (מ״א גינצבורג, הצרפתים ברוסיה, מבוא). — ומ״ר ⁎שְׁטָרִים: השטרים והכתובים ראויים להיות כתובים ביושר ובתקון רב ולא יהיו מחוקים (ר״י הדסי, האשכל, סע). הורו החכמים שיהיו השטרים נכתבין בלשון הקדש (ר״א הקרא, גן עדן, דין הערב, קל:). — ⁎ובחשוב השנים למנין שטרות משנת ג׳ ת״נ לבריאת העולם, היא שנת 812 לפני הספירה הכללית: שנה זו שהיא אלף ק״ז לחרבן שהיא אלף תפ״ז למנין שטרות שהיא ד״א תתקל״ג ליצירה (רמב״ם, קדה״ח יא, שמטה י).

⁎**שֶׁטֶר,** ש״ז, — כוכב במשטר שמים[1]), ואמר הפיטן: מזרות ושמשים וכל שטרי מזרח, עבורך קבעתי עולם בלי נקרח (שמואל כהן, אימתי, אזהרה סבת ב אסה״ם).

שַׁי, ש״ז, — מלה הבאה במקרא רק בצרוף הוביל שי, ושהובנה בתרגומים הקדומים ובפרשנות

---

[1]) [ואפשר שהשפע שמוש זה של המלה מן הלועזית ἀστήρ, Stern, star במשמ׳ כוכב.]

במשמ' מנחה ומתנה [1]), Geschenk; cadeau, présent; gift, present: בעת ההיא יובל שי [2]) לי"י צבאות עם ממשך ומורט ומעם נורא מן הוא והלאה וכו' אל מקום שם יי' צבאות הר ציון (ישעי' יח ז). מהיכלך על ירושלם לך יובילו מלכים שי (תהל' סח ל). נדרו ושלמו לי"י אלהיכם כל סביביו יבילו שי למורא [3]) (שם עו יב). — ובספה"מ: וירד (משה) ובידו תשורה יקרה מראמות וגביש ושי נכבד אשר לא עלה על לב איש, הם לוחות הברית וכו' (ר"י חריזי, תחכ' מח 156). — ואמר הפיטן: שבט תלוש מערימת חיטים, שיי מנחתם סלת חטים, תשורת מרבכת חביתים, תופני מנחת פיתים (ינאי, אהבן ונכיו, קרובי ויקרא, זולת, קכז). יגון ואנחה מבלי הנחה ואין שיי מנחה לכן אין מנוחה (שם שם). נשקד נטל עול פורכינו' ויתעב שי עורכינו (ר"א קליר, איכה אבפתו, קיני ת"ב). יה הודיעמו כי נחם בארח מישור, לכל עורכי שי הקדים קרבן שור (הוא, אז על כל חיתו, יוצר ב פסח). לריח כרכמי בשמים ושיי תשרים, לבה ניח, לקדשו פקודי יי' ישרים (הוא, אלהים אלי, אזהרות סדור רסע"ג, קפו). יה אשר אשפוך לפניו בשי שיחה, אולי אכפרה פניו במנחה (רמב"ע, יה, סעה"ם 78). שי מקריבים לבוחן קרבים (כי הוא רחום ורחמן, מוסף יו"כ, מחזו' איטל' ב, קכה:). — ואמר המשורר: אם אתנה לו כל אשר לי הלא לאל ארץ וקנינים ובתים ואהלים, או אעלה נפשי לשי לאל בידו כל נפש והוא שליט בלבות ובכסלים (ר"ש הנגיד, עוזות לאל, בן תהלים, הברמן א, 53). דלו עיני נגדך אדני ואת תחנוני שי אשיבה (ר"י הלוי, יוען תקים, זמורה א, 29). אקרבה כי יקריבני אליו בתקפי ואשו תחת שי נגדו נפשי בכפי (ראב"ע, אאמיר אל, איגר 72). יה פנה שי זמירי (ר"י נגיארה, אודך אל עולת תמיד, ריד). — *כני שַׁיִם, ואמר המשורר: ויקדמו אתך חרוזי שיר רצים באשברם וטוב שים (ר"י הלוי, מי יעבר, זמורה ג, 303). — מ"ר *שַׁיִים, ואמר הפיטן: מלכי איים לחצוך בפרך, יתנו שיים לראות הדרך (רמב"ע, אין בפי, סעה"ם 76). — ובשמוש הפיטנים גם במשמ' שֶׂה לעולה [1]): מיתמתך הצור תמים, נתאוויתה שיי תמים, שריפה כל נשף להעמיד, עולה חעשוייה להתמיד (ינאי, אז עשיית עולה, קרובי ויקרא, זולאי, קסד). לכל הנודבי בשיי נדבה וכו' אשר להגשת שיי יבוקר (שם שם, קסו). שמעו שמוע מילתי וארצה מכם שיי עבודתי (הוא, אזכירה ימים, קרובי לתלת דפורענותא, שם, רלח). שה המסכך לעקד צור, סים זכרו בפקד נצור, עמוסים כאתיו לעת בצור, עדימו לשי יהא עצור (ר"א קליר, מריעי עול, קרובי שבת פרשת החדש). בימים ההם עבודה היכן בברות לחם ושי תמים (רסע"ג, באדני ילדקו, עבודה, סדור רסע"ג, רסד). בר לבב חשב נעלב כזבה שי בקדש (יצחק ברבי משה, סלו לבבכם, אופן שבת לפני ר"ה).

[1]) [מלבד הצרוף הוביל שי במקומות הנ"ל יש להכיר צרוף כזה, כדעת רבים, גם במלים עד כי יבא שילה (בראש' מט י) כאלו היתה הכונה: עד כי יבא שי לה; אך למעשה אין כמלה הזאת בכל לשון קרובה, ולא היתה מלת שי לעצמה גם בעברית; והעורך (עי' הלשון והספר א 454—461) נטק את הדעה, שאין הוביל שי או הביא שי לו אלא הבנה עברית עממית של בטוי אשורי־בבלי, נגזר מן בֵּלְשׁ, אדוניו, ככנוי למלך גדול. בטוי זה, ששמש כלשון הכרה במלכות ולא כהבאת מנחה, ושהובן בעברית כאלו היה מרכב מפעל וש"ע, עבר מבבל דרך החתית גם ליון, הוא גם מקור המלה היונית βασιλεύς, מלך גדול, ובפרט מלך גדול שבארצות המזרח. ועי' בדברי העורך שם.

ואמנם נראה שפיטנים קדומים הבינו את המלה אף במשמ' שֶׂה וכבש לעולה ולפי זה שמוש המלה אצלם.]

[2]) [במגלת ישעיה א ממדבר יהודה: יובל שי מעם.]

[3]) [כנראה המכון: לְמָרָא, לאדון, כבארמ'.]

א. **שִׁיבָה**, ש"נ, רק סמי' שִׁיבַת, — שם הפעלה מן שוב, כמו שְׁבוּת: בשוב יי' את שיבת [2]) ציון היינו כחלמים (תהל' קכו א). — ובתו"מ: ושב הכהן ובא הכהן, זו היא שיבה זו היא ביאה (יבמ' יז:).

ב. **שִׁיבָה**, ש"נ, רק כני שִׁיבָתוֹ, — כמו יְשִׁיבָה, שֶׁבֶת: וברזלי זקן מאד בן שמנים שנה והוא כלכל את המלך בְּשִׁיבָתוֹ [3]) במחנים (ש"ב יט לג).

[1]) [עי' בהערות שלפני זו.]

[2]) [ואולי צ"ל שְׁבִית, כדעת רבים.]

[3]) [ויש גורסים: שִׁבְתּוֹ.]

***שיבאי**, מלה מספקה: נפל לתיכן עכשוב שיבא יביכאי[1]) דגה וצפרדע ונתבקעו ונשתנו הרי הן פסולין (תוספת׳ פרה ט ו).

שיה, רק בצורה תֶּשִׁי, פעל מספק במשמ׳ שכח, נשה: צור ילדך תֶּשִׁי[2]) ותשכח אל מחללך (דבר׳ לב יח).

***שִׁיּוּר**, ש״ז, — כמו שְׁאָר, שְׁיָר, מה שנשאר מדבר, יתרה, שארית, עדף, ;rest(e) ; Rest:

כל העריות מפורשות ומה שיור, אין לנו אלא שפ֗ציה שפחה וחצ֗ה בת חורין (ר׳ אליעזר בן עזריה, כריתו׳ ב ה). אין לוקחין מן הגרדי לא קוצין ולא אירין וכו׳ ולא שיורי פקעיות (תוספת׳ ב״ק יא יא, וכעין זה בבלי שם קיט:). אין כאן שיוף (ירוש׳ תרומ׳ ח ג). במה דברים אמורים בתחילת עירוב, אבל בשיורי עירוב אפילו כל שהו (ר׳ יוסי, ערוב׳ מו:). אותם שיורים שיצאו ממצרים (מד״ר במד׳ יט). — ובספה״א: אני רוצה עתה שתראה לי מעט משיורי החכמות הטבעיות אשר אמרת שהיו אצלכם (ר״י א״ת, כוזרי א כז). ויש מברכין במוצאי שבת על ההדס שהיה קשור על הלולב, מטעם שכבר נעשה בו מצוה אחרת, ושיורי מצוה מעכבין את הפורענות (ר״י אלנקאוה, מנורת״מ ב, עגעלאו, 195). נסדק (האתרוג) כולו מראשו ועד סופו אע״פ שלא חסר כלום פסול ואם נשאר שיור למעלה ולמטה אפי׳ כל שהוא כשר (שם שם, 423). — ואמר הפיטן: העיר הקדש והמחוזות היו לחרפה ולבזות, וכל מחמדיה טבועות וגנוזות, ואין שיור רק התורה הזאת (רגמ״ה, זכר ברית אברהם, סליחו׳ ער״ה). תופיני ששים ואחת במשטר, טעמו וארחו בשיור המנטר (ריט״ע, אמנם גדולה, יולר שבת הגדול). — ואמר המשורר: אין בוז היותו לשיוריו במסרת (ר״י הלוי, עין כדיבה, זמורה ג, 284).

***שיזף**, עי׳ שְׁזִיף.

[1]) [נ״א: עכשוב השואבי מובאי. אך כנראה אין האותיות שוב אלא כפל האותיות (עכ)שוב שלפניהן, ועקר הנסח היה: עכשוב או... או דגה וצפרדע, וצ״ע]

[2]) [כך לפי הנקוד כמו תֶּהִי מן הָיָה, אך, כדעת רבים, הכונה לצורה תִּשֶׁי, ז״א תִּשֶּׁה, מן נָשָׁה.]

א. **שִׂיחַ**, פ״ע, תשיח, פעל מספק: זכור תזכור ותשיח[1]) עלי נפשי (איכ׳ ג כ).
ועי׳ שָׁחַח, גם התפ׳.

ב. ***שִׂיחַ**, ש״ז, — כמו שׁוּחָה: וכן החופר בור ושיח ומערה (שביעי׳ ג י). אפילו אין בה אלא בור ושיח ומערה (ערוב׳ ב ב). נחוניא חופר שיחין (שקל׳ ה א). ירדו (הגשמים) לצאחין וכו׳ אבל לא לבורות לשיחין ולמערות (תעני׳ ג ב). התחילו גשמים מנטפין, אמר (חוני המעגל) לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות (שם שם ח). אחד החופר בור שיח ומערה חריצין ונעיצין חיב (ב״ק ה ה). לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו ולא שיח ולא מערה (ב״ב ב א). היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצם שלו (שם שם יב). חזקת הבתים והבורות והשיחין והמערות וכו׳ שלש שנים (שם ג א). אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות (שם שם ח). המוכר את החצר מכר בתים בורות שיחין ומערות (שם ד ד). המוכר את העיר מכר בתים בורות שיחין ומערות (שם שם ז). השבילים המפולשים לבורות ולשיחים ולמערות ולגתות רשות היחיד לשבת (טהרו׳ ו ו). אחד מי גבאים מי בורות מי שיחין מי מערות וכו׳ בשעת הגשמים הכל טהור (מקוו׳ א ד). זיעת בתים בורות שיחין ומערות טהורה (מכשיר׳ ב א). לא מכר לא את הבאר ולא את השיח ולא את היציעין ולא את הדותיות ולא את המערות שבתוכו (ר׳ אליעזר, תוספת׳ ב״ב ג א). המים בקרקעות ארבעים סאה, ר׳ נחמיה או׳ כדי שתהא חבית שיחין מתמלא מהן (ירוש׳ תרומ׳ א ו). ואם יעמוד במרדו מורידין אותו לשאול תחתית שאול וגיהנם כעקרב המוטל לארץ ולשיחין (תנחו׳ האזינו א).

שִׁיחָה, ש״נ, — כמו שׁוּחָה: כי כרו שיחה[2]) ללכדני ופחים טמנו לרגלי (ירמ׳ יח כב). רשת הכינו לפעמי כפף נפשי כרו לפני שִׁיחָה נפלו

[1]) [קרי: ותשח, אך באמור בהערה בערך שָׁחַח, כונת המקור: ותָּשִׂיחַ, תהמה ותבכה.]

[2]) [קרי: שׁוּחָה.]

בתוכה (משלי כז ז). כרו לי זדים שִׁיחוֹת (שם קיט פה).— ואמר המשורר: שימו לבבכם תדעו כי הזמן יבין לעם שיחות (רשב״ג, בימי יקותיאל, ביאליק-רבניצקי א, 52).

שַׁיִט, ש״ז, — שם הפעלה מן שׁוּט: כי אם שם אדיר יי׳ לנו מקום נהרים יארים רחבי ידים בל תלך בו אני שַׁיִט[1]) וצי אדיר לא יעברנו (ישעי׳ לג כא). — ובסהמ״א: שטו, אין שייט אלא לשון טיול (רש״י, במד׳ יא ח). למה יגאו רעיוניך לשית גאון גליך עד פה, ולשיט באני שיטך ומשיוטך עד ים יפו (אהרן מלכיאל, כתב אלרקאיל לרמה, ל.). — ואמר המשורר: ועטא שת עיט, ועוף הוא העיט, ולא ידע שיט, ונשלך בנהרים (דונש, לדורש החכמות, אלוני, פד).

***שַׁיָּט**, ש״ז, — סַפָּן, שמלאכתו לָשׁוּט בנהר או בים: וחבית של שייטין (כלים ב ג). ולא שטין על פני המים (בשבת) גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (ביצה לו:).

***שִׁיטָה**[2]), ש״נ, — א) דרך שאדם הולך ושט בה בעבודתו ובדעותיו, דרך הלמוד והעיון, Methode, System; méthode, système; method, system: בשיטתן השיבן (ירוש׳ פסח ז א; מד״ר ברא׳ ים). אמר רבי יוסי והוא בשיטת בנו, סוריא למדה מארבע עשרה שנה וכו׳ (ירוש׳ פאה ז ו). אתרוג הבוסר רבי עקיבה אומר אינו פרי, וחכמים אומרים פרי, רבי אילא רבי יסא בשם רבי לעזר אתיא דרבי שמעון בשיטת ר׳ עקיבה רבו, כמה דרבי עקיבה אמר אינו פרי כן ר׳ שמעון אומר אינו פרי (שם מעשרי א ד). ר׳ יוסי בי ר׳ בון בשם שמואל בר רב יצחק פתר לה בשיטת אפיוטות (שם מע״ש ד ד). רבנין דקיסרין אמרין אחת בשיטת אביו ואחת בשיטת חכמים, בשיטת אביו משום נותני טעם לפגם מתר, בשיטת חכמים משום שמות מצטרפין (שם ערלה ב י). ירדו לה בשיטת רבי ישמעאל (ר׳ יוחנן, שם שבת ב א). מחלפת שיטתיה דר׳ יהודה, תמן הוא אמר אינו כתב והכא הוא אמר כתב הוא, בשיטתו השיבוהו, בשיטתך שאת אומר כתב הוא אינו מן המובחר (שם שם יב ה). הכין כשיטתו השיבוהו, כשיטתך שאת אומר משום הילכות בהמה גסה אוף אית לן לבשיוקין הוא כודנו בריתיים (שם פסחי ד ג). בשיטתו השיבו, בשיטתך שאת אומר אף שתוקי סתם וכו׳ (שם כתוב׳ א ט). וירדו לה בשיטת הפעוטו׳ דתנינן תמן וכו׳ (ר׳ שמואל בר רב יצחק, שם גט׳ ה ט). הך ר׳ אליעזר בי ר״ש בשיטת אביו או בשיטת חכמים, אין בשיטת אביו יקרב למעלן, אין בשיטת חכמים לא יקמיץ (ר׳ בא בר ממל, שם סוטה ג ו). כשיטתו השיבוהו, כשיטתך שאת אומר אין משנין מהו שיקרבו זה כזה וכו׳ (שם שבועי׳ א ו). דברי חכמים שהן כשיטת רבי מאיר (רב, שם נדה ב ג). ר׳ יוסי ור׳ שמעון אומרים לאוכלין טמאין, לכלים טהורין, אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש ר׳ יוסי בשיטת ר״ע רבו אמרה (פסח׳ יח.). שמעון הצדיק ור׳ שמעון ורבי אלעזר הקפר כולן שיטה אחת הן (אבי״, נזיר׳ י.). רבי אלעזר בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה (ר׳ יוחנן, זבח׳ קי:). ירד ר״מ לשיטת עקביא בן מהללאל (שם, נדה יט:). רב ביבי ברי׳ דרבי אמי בשיטת רבי אליעזר (מד״ר ברא׳ כו). אמר הקב״ה, בשיטתו של אדם הראשון הלכתם, שלא עמד בנסיונו שלש שעות ובתשע שעות נקנסה עליו מיתה, אני אמרתי אלהים אתם, והלכתם אחר מדותיו של אדם הראשון (שם שמות לב). ר׳ אליעזר אומר בה ד׳ שיטין (שם שם לד). המורים, שיטין הרבה יש בו (שם ויקר׳ יט). שיטין הרבה יש למקרא הזה (תנחומא אמור ז).— גם בצרוף מְחלפת השיטה, ביחוד בלשונו של ר׳ יוחנן: קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל, א״ר יוחנן מוחלפת השיטה (ברכ׳ יז:). עד כמה הם חוזרים ר׳ מאיר אומר זה וזה בכביצה ור׳ יהודה אומר זה וזה בכזית, אמר ר׳ יוחנן מוחלפת השיטת (שם מט:). השוחט חיה ועוף ביום טוב בש״א יהפיך בדקר ויכסה ובה״א לא ישחוט אא״כ היה לו

1) [במגלת ישעיה א ממדבר יהודה: אני שט.]

2) [רק כך נכון, ולא שִׁטָּה, ככתוב בספרים רבים בטעות ע״פ שִׁטָּה, שם העץ. וכן שיטתא בארמ׳ שבתו״ם.]

עפר מוכן מבעוד יום, א״ר יוחנן מוחלפת השיטה (ביצ׳ ט:). ר״מ אומר אם אוחז בקטן וגדול עולה עמו הרי הוא כמוהו ואם לאו אינו כמוהו וא״ר יוחנן מוחלפת השיטה (חול׳ קכח.).—ובסהמ״א: ואונקלוס שתרגם וכו׳ לקח לו שטה אחרת (רש״י, שמות כב ב). וטרחתי מנעורי בכל צידי שיטת הש״ס לישבה כפי דבריהם ואיני יכול (הוא, סוכה מ.). ואין זו שטת גמרא שיכחיש המקשה סברת המתרץ בלא טענה אחרת (הוא, ב״ב קי:). אך האומרים לשון המהון לקחו שיטתם מן הקבלה אשר בידם (ר״ת, הכרעות על דונש, 38). וכלם שיטה אחת להם לכל עניניהם (שם, 39). ואין שיטת רבותי בזה מתחוורת בעיני (ריטב״א על ר״ה א, כו:). ויש מקשים לפי שיטה זו (שם שם, כג.). לכל השיטות האלו (שם שם, כה:). מסכת יומא וכו׳ כוללת שמונה פרקים, וסדרם לפי שיטתנו א׳ שבעה ימים ב׳ בראשונה, ג׳ אמר להם הממונה וכו׳ (ר״מ המאירי ליומא, פתיחה). יסוד ואבן הראשה בשטת החכם, המה מאמריו והנחותיו בענין הכל והחלקי הכללים והפרטים, המינים ואישיהם (רנ״ק, מורה נבוכי הזמן יז, רבידוביץ, רפה). ושניהם יחד החזיקו בשיטת המדינה (קאנטינענטאל-ויסטעם) להחרים את ענגלאנד שרתי בים ואת מסחרה מעל פני האדמה (מ״א גינצבורג, אלכסנדר ברוסיא, מבוא). — *ובשם ספר: שיטה מקבצת לר׳ בצלאל אשכנזי. —

ב) *במשמ׳ שורה, גם שורת אותיות שבכתב Linie; ligne; line: אני ראיתיו ברומי ולא היה כתוב עליו אלא שיטה אחת קודש לי״י (ר׳ אליעזר בר׳ יוסי, ירוש׳ יומא ד א). כתבו על טס של זהב ואמר לה מקום הכתב שליך ובין השיטים שלי (שם גיט׳ ב ג). חלק מקום שני שיטין (בגט) לעניין אחר אפי׳ כל שהוא פסול (ר׳ יוחנן, שם שם ג ב). צריך להרחיק מן המחק (בגט) מקום שתי שיטין (ר׳ ירמיה, שם ב״ב י א). בין חומש לחומש של תורה ארבעה שיטין וכן בין נביא לנביא, ובנביא של שנים עשר ג׳ שיטין (בבלי שם יג:). וצריך שיחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה וכו׳ לפי שאין למדין משיטה אחרונה (שם שם קסא:-קסב.). הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול, שיטה אחת כשר (שם קסב.). בין דף לדף, בין שיטה לשיטה מאי (רב יהודה בר אבא, מנח׳ לא:). איזהו פתוחה, כל שלא התחיל בראש השיטה, ואיזהו סתומה, כל שהניח באמצע השיטה (סופרי׳ א יד). מניחין בין שיטה לשיטה כמלא שיטה (שם ב ב). אבל עושין חומשין תורה, אימתי, בזמן שסדרתן ושטתן שוין (מס׳ ס״ת, קירכהיים ג ג). — *ובמשמ׳ פסקה, קבוץ של פסוקים: זו היא שיטה ראשונה (תנא דבי אליהו רבה ז, 33). — *ובמשמ׳ תקופה מתקופות העולם: ישב הקב״ה וברא את עולמו שתי שיטות, שיטה ראשונה שני אלפים רבבות כרובים שני אלפים וכו׳ (שם כט, 160). — ובסהמ״א: שכך שיעור יש בין אלו ג׳ אילנות שאם היו עוד שבעה סמוכין לאלו בשטה אחת וכו׳ (רגמ״ה, ב״ב עב.). בראש הקלף היו כותבין שיטה אחת זכרון עדות שהיתה בפנינו וכו׳ ואחר כך כותבין בשיטה שלישית בירח פלוני בכך וכך בו ומניחין שיטה ד׳ חלק (ערוך ערך גט). הגידין שבלחיים נופחין ונראית כמליאה גידין וגם בשרה נעשית שיטות שיטה של נפיחה (רש״י, סוטה כ.). והלא תראה אם ישפך לאדם דיו פתאום על נייר חלק שאי אפשר שיצטייר ממנו עליו כתב מסודר ושיטות נקראות כמו שיהיה בקולמוס (ר״י א״ת, חו״ה, היחוד ו). ומדה אחת לאלים מפח ומפה, פירשו בו שטות הבנין כמו גדרים (הוא, סה״ש לריב״ג, איל). וכן מנין השיטות שבדף יבאו לפי הכתב (רמב״ם, ס״ת ט ט). שכח לכתוב את השם כולו תולה אותו בין השטות אבל מקצת השם בשטה ומקצתו תלוי פסול (הוא, תפילין א יז). — ושיטה של שֵׂעָר: איזהו קרח, כל שאין לו שיטה של שער מקפת מאזן לאזן (בכורות ז ב). שני נתקין זה בצד זה ושיטה של שער מפסקת ביניהן (נגעי׳ י ו). — ואמר הפיטן: ציץ הוד שם במצח ועליו הציץ ושיטת שיער בינו למצנפת (יוסי בן יוסי, אזכיר גבורות, עבודה, סדור רסע״ג, רעב). — *ובמשמ׳ שיטה במים, שְׂחִיָּה: לא מצינו בכל התלמוד שרחיצה בנהר אסורה בשבת אלא שיטת בלבד ואפי׳ שיטה אין בה אלא משום שבות (שבלי הלקט שבת קי). ענין השחה היא השיטה על פני המים (רד״ק, סה״ש, שחה).

°שיך 1), ממנו °הִשְׁתַּיְּכוּת 2), °שִׁיּוּךְ, °שַׁיָּךְ, °שִׁיֵּךְ, °שַׁיָּכוּת.

°שָׁיַךְ 3), פ"ע, — נוגע בדבר, מתיחס לאדם או לדבר: **ושייך** פריסה במנעל ופתיחה וקיבול בסנדל (כס"י, יבמ' קב:). **איסור והיתר שייך לענין אכילה** (תוס. חולי' יח.). **שייך חילוק בין בית לשדה** (תוס, שם קלז.). **ובכל אותן שכנגדו שייך חילוף הכלב** (תוס, בכורות כז.). **והוא** (הספר) **בכל הדפוסים מוטעה מאד וגם הוא מודפ' בלא ציורי המונו' התוכניו' השייכו' לו** (הלבוש או"ח, הקדי, ג:).

°שִׁיֵּךְ 4), קל לא נמצא במקורות.

— פִּעֵ', °שִׁיֵּךְ, — יחס לדבר או לאדם, zuweisen; assigner; to assign, נוהג בספרות ובדבור.

— הִתפ', °הִשְׁתַּיֵּךְ, — היה שַׁיָּךְ, angehören; appartenir; to belong, נוהג בספרות ובדבור.

°שַׁיָּכוּת, ש"נ, — יחס הדבר השיך לזולתו. Zugehörigkeit; rapport; pertinence: דעד כאן **לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי אלא היכא דאין שייכות הבעלים כלל, כגון חפצי הפקר דקנו שביתה במקומן, אבל היכא דיש להם שייכות הבעלים, כגון במתניתן, אפילו רבנן מודו דאזלינן בתר בעלים** (תוס' ביצה לח:, ד"ה וכי תימא). **כי בן האח נמצא על הרוב בבית אחי אביו ושייכותו עם אשת אחי אביו כשייכותו באשת אחיו** (ר"ס א"ח, מו"נ ג מט). **ולפירכא תניתא דקאמרן מה הוא השייכות שראו ז"ל** בפסוק **זכרני ה'** מענין **אותה דרשא שדרשו ממנו וכו'** (רשב"ץ דוראן, מגלת ספר, בספר תפארת ישראל, לג:). **ואם תאמר שישראל לא הבינוהו עד סוף זה הזמן וכו' כיון שהוצרכו לפירוש מרע"ה א"כ מה שייכות יש לזמן מ' שנה יותר משנה אחת** (ר"י אבוהב, נהר פישון, עז.). **ולכן על יד היות דבר מתייחס אל אופל יהיה לו מבא ושייכות להשגיח בעולם האפל הלזה** (ר"מ אלשיך או"ב כב יג). **הנה הוכחתיך בל יעלה על רוחך כי אין שייכות לו יתברך בעולם הזה חלילה** (הוא, שם שם כג). **ושמא תאמר כי כאשר חומרנו מעכב מערוך לו יתברך תואר, כן יעכב מלהיות לו יתברך שייכות עמנו לשמוע מאמר פינו** (הוא, שם לז כ). **דאין שייכות לכלול בקר ועז יחד** (פענח רזא עה"ת, ויקרא, אמסטרדם תנח, לח.). **כי המת אין לו שייכות אל העולם** (מהר"ל מפראג, באה"ג ג, ט). **שהערונו על אופן התחבולה הזאת ובצדדי שמושה אם מצד יחס הסמיכות ואם מצד השייכות שהם עקרי המלאכה** (ר"י"א מודינה, לב האריה א ט). **והיה להם שייכות בחיתנות ממשפחתו וכו'** (שו"ת הרמ"ל סי' יב). **על כל מיני השייכות שאפשר שיהי' ל"ב דברים וע"ז הן שייכות עיוני כמו משור עד חמור עד שה וכו'** (ר"ם פפנהיים, יריעות שלמה א ג, יח:).

---

1) [עי' בהערות לערכים שַׁיָּךְ, שִׁיֵּךְ.]

2) [הכונת הדבר המשתיך לזולתו, נוהג בספרות ובדבור.]

3) [מבטא זה של המלה השתרש בדבור ובספרות, ע"פ הבנה לא מדיקת של שימושי הלשון הארמית שבתו"ם, שהמלה העברית שאולה מהם. אך למעשה אין אף בארמ' שבתו"ם אלא צורת בינו' שַׁיָּךְ במשמ' דָבֵק (ועי' שִׁיֵּךְ, הערה), כגון: אם אינו ענין להיכא דשייך (ז"א למקום שהוא דבק בו), תנהו ענין להיכא דלא שייך (קדושי מג.). כארמ' ולא כעבר' ישן לראות (עי' גם בכר, Exeg. Terminologie II 216) את המלה שייך בנאמר במד"ר בראשי' מה: הוא דהוא אמר ליה הבט נא השמימה אינו שייך (ז"א: אינו דבק, אינו מצטרף) לומר הבט אלא מלמעלה למטה ע"כ, וכנראה צ"ל לא (בארמית) במק' אינו. על יסוד שימוש זה נהגו לומר בדבור עסמי גם בשאלה: מה שייך (לומר), במשמ' כיצד אפשר לאמר זאת.]

4) [אמנם מסתבר שהיה פעל זה (שִׁיךְ או שׁוּךְ), שהוכנס לעברית אך כגזירה חדשה מן שַׁיָּךְ, בעקר קַיָּם בעברית שבמשנה, בצורת נפעל ובמשמ' דבק בדבר (כהוראת הפעל בארמ' בצרופים כגון: שכירות בשאילה מישך שייכא, ב"מ לח:). כי שימושי לשון אלו שבמשנה, כגון: העושה עיסתו קבים ונגעו זה בזה פטורים מן החלה עד שישוכו (חלה ב ז), קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה (שם ד ה), מקרצות נושכות זו בזו וככרים נושכין זה בזה (טהרי א ז, ועי' לעיל עמ' 3829), במשמ' דביקה, אינם מתבארים באמת כלשון נשיכה, וכן אין שימושים כאלה מן נכת, הבא בארמ' ובסור' במקום נשך בעבר'. וכנראה לפנינו צורות נפעל קדומות מן שוך, שיך במשמ' דבק, שלא הכרו כאלה, ושהשי"ן שבהן היא שי"ן קיימת אף בארמ', ואינה הופכת לתי"ו כבפעל נשך — נכת.]

שִׁין[1], מִמֶּנּוּ שִׁין, *שִׁין. ב. שֵׁנָה, ועי' שתן, והנגזר ממנו.

שַׁיִן, מ"ר שינים[2], ש"ז, — מי רגלים, שתן, ; Urin urine : ויאמר אליהם רבשקה העל אדניך ואליך שלחני אדני לדבר את הדברים האלה הלא על האנשים הישבים על החמה לאכל את חריהם ולשתות את שׁ י נ י ה ם[3] עמכם (מ"ב יח כז, וכעין זה ישעי' לו יב).

שִׁין[4], כמו הִשְׁתִּין, עין שָׁתַן.

***שִׁין**[5], ש"ז, — שם האות ש, עי' ערך זה: כתב אל"ף דל"ת מיי', אל"ף ה"א מאהיה, שׁ י " ן

1) [גם באשור' שָׁנ, ובבנין אפתעל אִשְׁתִּין (השתין), שְׁנָת (שתן), בארמ' ובסור' תון, בכוש' שֵׁנ (השתין) בערב' מת׳אנה a), כים השתן.]

2) [ברב המלונים נתנה כצורת המלה שֵׁין או שֵׁין, שֵׁינִים, וזאת כהשפעת הנקוד; ואולם נקוד המסרת אינו מתכון לכתיב המלה, אלא, כבכל מקום מעין זה, לקרי, שהוא: מימי רגליהם. ואמנם לפי האשור' נראה שבטאו שִׁינִים, וצ"ע.]

3) [קרי: מימי רגליהם. ובמגלת ישעיה א ממדבר יהודה: שיניהמה.]

4) [פעל זה היה קים בלשון המקרא וממנו השתין, בעקר כצורת התפַעל או התפָעל, כעדות האשורית אִשְׁתִּין מן שָׁנ. אך הנקוד כבר הבין פעל זה בצורת הִפע' מן שָׁתַן, ועי' שם.]

5) [כך גם בארמ', בסור' ובערב' וביונ' של שבטים דוריים, כעדות הרודוטוס: Σαν או Σεν, ואצל השבטים האַטיים Σιγμα, ובכוש' שֵׁות. מדקדקים ופרשנים נסו לפרש שם זה בדרכים שונות (עי' גם בדגמאות המובאות לשמוש השם). אך לדעת העורך, המנמקת בפרטים בהלשון והספר ב, 150–194, אין המלים אלף בית וכו' מראש שמות לאותיות, אלא הד של חרוז למודי דתי, שנולד בישראל, ושהָעבר מארץ כנען ליונים, ושחזר מפי היונים שוב לישראל. חרוז זה הסתים במלים קוף ראש שִׂים (נ"א בַק־וב שַׁכַן) תָו, כלו' אם תאלף ותלמד מדרכי האל, או בקרקפת ראשך מושָׂם (או שוכן) תָו אלהי שיגן עליך. ומכאן חלוף השמות Σεν (במקום שים) או Σιγμα (מן שכן), ומן היונית קבלו היהודים את קריאת האות במלה שִׁין.]

a) مثانة

דל"ת משדי, צד"י בי"ת מצבאות הרי אילו נמחקין ומוחק את טפילותיהן (ירוש' מגי' א יא). שׁ י ן שקר, תיו אמת (שבת קד.). שקליה לע"א ואנחיה בשׁ י " ן תי"ו[1]) שלו (מגי' כה:). כל מקום שנאמר שישת בשׁ י " ן וכאן בסמ"ך (מד"ר שה"ש, לקוטי). — ובסהמ"א: מ"ם דוממת שׁ י ן שורקת ורוח חק מכריע בנתים (יצירה ו). שׁ י " ן זה שיניהם של רשעים גמורים שעתיד הקב"ה לשוברן (א"ב דר"ע, ביהמ"ד, ילינק, ג, 47). אחל מחברת שׁ י " ן (מחב' מנחם, 167). ותשלם מחברת שׁ י " ן (שם, 183). שלמה, השׁ י " ן מקום אשר (רא"ב"ע, שה"ש א א). הנקודה ישימנו בתחילתו או קרוב מסופו שהוא תחילת השׁ י " ן השלישי כן מנהג חכמי טיבריא (הוא, צחות, ד.). כל האותיות שהן יוצאות בינות השיניים בעבור היותם כבדים חוץ מהשׁ י " ן שהוא הקל (שם, ע.). אות שׁ י " ן ישרת בראש המלה כטעם שֶׁבְּכָה שֶׁכּוּלָם (שם, כ:). והשׁ י " ן תשמש במקום אשר (רד"ק, מכלול, מג.). — ואמר הפיטן: שׁ י " ן שלשה ענפים יש לה כמו כסא משבר, כי שלשה פעמים שני רשעים ישבר (בנימין, אהלל בצלצלי שמע, יוצר שבת לפני שבועי). — ואמר המשורר: ושׁ י ן שם בשתים יסוד גם בשנים (דונש, לדורש החכמות, תשו' דונש על מנחם). אזי שׁ י ן יחרוק שניו וישרוק ועל פיו יהלך לפיד ויברק (ר"מ סרביע סזהב, מריצה נסיחה, לקוטי קדמונים, 20).

שֵׁינָה, עי' א. שֵׁנָה[2].

א. *שִׁיפָה[3], ש"נ, — סיבי קלפתם של עצים ששמשו לאגידה וגם האגוד העשוי מהם, Bast; écosse; bast, fibre: קסיא של שולחנות והשׁ י פ א[4]) של לבנים אינן בכי יותן

1) [עי' הערה בערך שׁ ג.]

2) [המלים שִׁיעַ וגם שִׁיף במשמ' הָלָק, הבאות בתו"מ ובסהמ"א הן ארמיות ולא עבריות.

בתוספת' צוק"מ (אהילות יח י): בשׁ י י ף או בפשיפס, אינו אלא טעות סופר במקום בשַׁיִשׁ, כבדפוס'.]

3) [כנראה בעקר שִׁיפָה במקום חֲשִׁיפָה, כדעת לוי במלונו.]

4) [מדב"ם: ותשׁ י פ ה.]

(מכשירי׳ ה ח). העקלין של נוצרין ושל בצבץ צריך לנגב, של השיפה ושל גמי צריך לישן (תוספתי טהרי יא טז). ופול המצרי הנאגד בשיפה ומינתה הנאגד בפני עצמה (ירוש׳ דמאי ב א׳). פורשין מחצלת על גבי שיפות[1] של לבינים בשבת (שם שבת ד א). גם שפקקה גוי מבפנים אסורה ומבחוץ מותרת, שאי אפשר שלא היה שם שיפה אחת טלולה ונוגע בה ומנסך כל הכור (שם ע"ז ד ח). מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה, קטנה אין מסככין בה (סוכ׳ כ.).

ב. *שִׁיפָה, ס"נ, — מעשה השָׁף והחוכך: כל המנחות מעונות שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה, והשיפה והבעיטה בחטים (מנח׳ ו ה). המטה והעריסה (מקבלין טומאה) משישפם בעור הדג, ואי מטה מסתרגת על גבה למה לי שיפת עור הדג (נדה׳ כו:).

*שִׁיפוֹן[2], ס"ז, — מין ממיני התבואה, avena sativa, Hafer; avoine; oats: השעורים ושבולת שועל הכוסמין והשיפון הפול והספיר הפורקדן והטופח ופול הלבן והשעועים אינם כלאים זה בזה (כלא׳ א א). חמשה דברים חייבין בחלתי החטים והשעורים והכוסמים ושבולת שועל ושיפון (חלה א א). אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבלת שועל ובשיפון (פסח׳ ב ה). במגופת החבית שניקבה שעורו מלא מיצה שנייה של שיפון (כלים ט ח). נסמן, זה השיפון (ירוש׳ חלה א א). יכול הביא מן הכוסמין ושיבולת שועל והשיפון, ודין הוא ומה אם החיטין שכשרו לשאר כל המנחות לא כשרו למנחת העומר, כוסמין ושיבולת שועל והשיפון שלא כשרו לשאר כל המנחות אינו דין שלא יכשרו למנחת העומר (שם שם). השיפון מין כוסמין, שיבולת שועל מין שעורים (שם שם). כוסמין מין חיטים, שיבולת שועל ושיפון מין שעורין (מנח׳ ע.). — "ונוהגת המלה במשמ׳ מין התבואה, secale cereale, Roggen; seigle; rye[1].

*שִׁיץ[2], ס"ז,—א) שׁוֹךְ, ענף קוצני, Dorn, dorniger Zweig; épine; thorn: אוכלין על בין הכיפין ואין אוכלין על של בין השיצים[3] (תוספתי שביעי ז טז, בבלי פסח׳ נג.) — ב) ומין תמרים[4]: שיצים שבכפים הרי אלו מותרין (דמ, ירוש׳ שבת א ז).

א. שִׁיר[5], ממנו מְשׁוֹרֵר, *מְשׁוֹרֶרֶת, א. שִׁיר, ב. שִׁיר, *שִׁיָּר, שִׁירָה, "שִׁירִי, "שִׁירִיּוּת, שָׁר, שָׁרָה.

ב. שִׁיר[6], ממנו שֵׁר.

ג. שִׁיר[7], פ"ע, שָׁר, אָשִׁיר, אָשִׁירָה, יָשִׁיר, יָשֹׁר, נָשִׁירָה, יָשִׁירוּ, תָּשַׁר, שִׁירוּ, שִׁיר, שָׁר,

1) [לפי הכנה כוו במשנה, וכן פרש רש"י (פסח׳ לה.): שיפון, שיגליא (והוא seigle בצרפת׳); וכן לשון מהרי"ל, הלכות תיקון המצות: שיפון פיר׳ קאר"ן או רוק"ן (Roggen), וכן קבע המחבר את שמוש המלה במלונו הקטן. ועי׳ בנאמר על שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל עמ׳ 6849]

2) [כן הארמ׳ שיצא שבתו"מ, וכן בארמ׳ שוציגא דתמרא (ב"מ לט:) באותה משמ׳.]

3) [ר"ח פרש: כגון שנסבכו על הקוצין שמבין היד שכל הרואה אותן מתיאש מהן ואין נכשרין אלא לעופות, ע"כ, והערוך: שוצים הן קוצים.]

4) [לֵוִי Flora IV, 74, על פי Zimmern Assyr. Fremdw. עמ׳ 54 רואה בשם מלה שאולה מאשור׳ שִׁיצְ, תמרה חסרת גרעין, אך לפי הענין ובדעת מפרשי הירוש׳ הכונה לשיחי קוצים, שמעין תמרים גדולות בהם.]

5) [עי׳ א. שִׁיר, הע"ה.]

6) [עי׳ שֵׁר, הערה.]

7) [השרש בא גם בארמ׳ פא"י של יהודים ולא"י נוצרים (עי׳ Schulthess, Lex. Syropalaest. עמ׳

1) [בירוש׳ מו"ק סוף פרק ב: שיפוף.]

2) [כך צורת המלה, בכתיב היוני σιφών(ιον), ובערב׳ שבסוריה שוּפאן, וכן מנקד גם בספר עלוי נשמות לר׳ נתן עמרם (ליוורנו תרכ"ח), ולא שִׁפּוֹן כנוהג בדבור. לפי דעת לֵוִי, Flora I, עמ׳ 687 וכו׳ יש לגזור את השם מן שוף במשמ׳ חכך, ואינו מסתבר. ואפשר שיש כאן מלה שעברה לעבר׳ ביחד עם הצמח מלשון אחרת, כבהרבה שמות של צמחי תרבות. על זהוי השם במקורות ב"א avena, עי׳ בדברי לֵוִי, שם.]

שָׁרִים, שָׁרוֹת, — הרים קול בנעימה, זמר, sin en; chanter; to sing: וַתָּשַׁר דבורה וברק בן אבינעם ביום ההוא (שפטי' ה א). ותצאנה הנשים מכל ערי ישראל לָשִׁיר[1]) והמחלות לקראת שאול המלך (ש"א יח ו). נכון לבי אלהים נכון לבי אָשִׁירָה ואזמרה (תהלי' נז ח). לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף יָשִׁירוּ (שם סה יד). וְשָׁרִים כחללים כל מעיני בך (שם פז ז). — ושר לפלוני, זמר לפניו ולכבודו: שגיון לדוד אשר שָׁר ליי' (תהלי' ז א). אָשִׁירָה ליי' כי גמל עלי (שם יג ו). שִׁירוּ לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות (שם סח ה). אָשִׁירָה ליי' בחיי אזמרה לאלהי בעודי (שם קד לג). — ובפרט בצרוף שָׁר שִׁיר, שָׁר שירה: אז יָשִׁיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי' (שמות טו א). אז יָשִׁיר ישראל את השירה הזאת (במדי' כא יז). אָשִׁירָה[2]) נא לידידי שירת דודי לכרמו (ישעי' ה א). שִׁירוּ ליי' שיר חדש (שם מב י, תהלי' לו א, לח א). שִׁירוּ לו שיר חדש (שם לג ג). איך נָשִׁיר את שיר יי' על אדמת נכר (שם קלז ד). אלהים שיר חדש אָשִׁירָה לך (שם קמד ט)[3]). — ושָׁר את גבורת האל וכדו', הלל אותה בשיר: רומה יי' בעזך נָשִׁירָה ונזמרה גבורתך (תהלי' כא יד). ואני אָשִׁיר עזך וארנן לבקר חסדך (שם נט יז). חסדי יי' עולם אָשִׁירָה לדר ודר אודיע אמונתך בפי (שם פט ב). חסד ומשפט אָשִׁירָה לך יי' אזמרה (שם קא א). — ושָׁר בדרכי האל באותה משמ': וְיָשִׁירוּ בדרכי יי' כי גדול כבוד יי' (שם קלח ה)[4]). ועי' שָׁר, שָׁרָה. — ובתו"מ: ועשית לנו נסים וגבורות על הים ו ש ר נ ו לך (ברכ' יד:).[1]) —ואמר הפיטן: ישע מציון שלח וחדש נ ש י ר, כתר לך ליתן כאז ישיר (משה בן קלונימוס, איום ונורא, קרובי' אחרון פסח). נחל קישון גרפם וזרועם נשברה אז לבשה רוח ו ש ר ה דבורה (הוא, חרשו, שם). יחד ו ש ר את השירה הזאת (הוא, קם על, שם). סלה בתוכו נ ש י ר שיר חדש (הוא, מכלל יופי, שם). — ואמר המשורר: העת ת שׁ י ר תחריש עגור, ונעים קולה יכלים קול תור (רמב"ע, תרשיש ד, ברודי, סכב).

— הפע', יוּשַׁר, — הוּשַׁר הַשִּׁיר, שרו אותו: ביום ההוא יוּשַׁר השיר הזה בארץ יהודה (ישע' כו א). — ואמר הפיטן: תיקר שירת רש בעיניך כְּשיר י ו ש ר על קרבניך (שיר הכבוד).

—פּוֹעֵ', שׁוֹרְרוּ, יְשׁוֹרֵר, מְשׁוֹרֵר, מְשֹׁרְרִים, מְשֹׁרְרוֹת, — כמו קל: קול יְשׁוֹרֵר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה (צפנ' ב יד). וכל הקהל משתחוים והשיר מְשׁוֹרֵר והחצצרות מחצצרים (דהי"ב כט כח). מְשֹׁרְרִים וּמְשֹׁרְרוֹת מאתים (עזר' ב סה). — ובתו"מ: כיון שלא פסקה האורה התחיל כל העולם כולו מ ש ו ר ר (ירוש' ברכ' ח ו). הושיבה באפריון ואהרן ומרים מ ש ו ר ר י ם לפניה (ב ב קכ.). אותן שהיו בוכין וכו' הרי הם מ ש ו ר ר י ן עכשיו (ר' אלעזר, מד"ר במדי' ג). המצריים בוכין מפני שהיו בזוזים וכו' וישראל היו מ ש ו ר ר י ם שהיו טעונים ביזת שונאיהם (ר' אלעזר בן עזריה, שם שם). אדונו של עבד בוכה שברח עבדו מפניו, ועבד מ ש ו ר ר שנפנה מן השעבוד (שם שם). אמרו להם אומות העולם עמדו ו ש ו ר ר ו לפני עבודה זרה כדרך שהייתם מ ש ו ר ר י ם בבית המקדש (פסיק' רב', על נהרות בבל, קלו.). — ובסהמ"א: קצצו אצבעותיהם כדי שלא יקישו בכנורות, וכשהיו אומרים שוררו היו מראים אצבעותיהם מקוצצים ואומרים

205, אבל כנראה אך כמ"ה שאולה מעבר', ואינו כך ביתר הלשונות השמיות. ועל כן אפשר שאין שִׁיר אלא מבטא מטשטש אשורי בבלי, של ש ע ר, בערבי' שָׁעַר a), שיר, זמר, ועי' ב. שׁוֹעֵר ובהערות לערך שַׁעַר.]

[1]) [כתיב: ל י ש ו ר.]

[2]) [עי' שִׁירָה, הערות.]

[3]) [בכתוב הסתום באיוב לג כז: יָשֹׁר על אנשים ויאמר חטאתי, שרבים מצאו בו לשון שִׁיר וזמר, אין כנראה הכונה לכך, אלא באיזה אפן לעויבת עָוֺל וחטא, וצ"ע.]

[4]) [במשלי כה כ כתוב: חמץ על נתר ושָׁר בַּשִּׁרִים על לב רע; אך כפי שהראה העורך בספרו משלי שלמה עמ' 59 וכו' לא כֻּוַּן הנקוד וצ"ל וְשִׁיר (ז"א וְסִיר) בְּשָׂרִים (הזמנה לסעודת בשר) על לב רע, כעדות ההמשך: אם רעב שנאך האכילהו לחם כי גחלים (אשר אתה חתה (לסעודתו, יהיו) על ראשו, וה' ישלם לך.]

[1]) [במקום פעל זה בא בתו"מ בדרך כלל תצרוף אמר שיר(ה), ועי' ב. שִׁיר, שִׁירָה. ובמנה' צאנ אמרו על אז ישיר (שמות יס א): שר לא נאמר אלא ישיר.

a) شعر

להם איך נשיר (ברלסי׳ רבתי, אלנק, 124). כמו מה ששורר הראב״ע בספר יסוד מורא וכו׳ כמו מה ששורר בן גבירול (סקל הקדש בס׳ לסון למודים לר״ד בן יחיא). — ואמר הפיטן: אמונים שוררו ביום ההוא (אחח האלה, יוצר אחרון פסח). שירה חדשה שוררו ואהבה ישנה עוררו (ר״י הלוי, מי כמוך יחיד, זמורה ז, 55). ברון וזמרה ישוררון איש בלי נעדר (יקודי אם, אופן סבת ה אחח״פ). נשמת שפלים מרודים במרים תשורר (נשמת לדודים, סבת דבר׳, ספכד׳). — ואמר המשורר: ראה מה נעמה עפרה תשורר עלי כנור ותופפות עלמות, יספרו נעים יפיה בשירים והיא להם תשורר שיר עלמות (רמב״ע, הענק ב, ברודי, סלו). ושוררתי ודברתי נגידות (ר״י הלוי, על משכבי בלילות, אגרת לרי אהרן אלעמאני, זמורה א, 65).

—הפע׳, הִשִׁיר[1]), — כמו קל: היתה עלי יד השיר לחדש אמרים נושנו ודברי שיר להשיר ודרך המליצה להיישיר (רפ״ע פלקירא, המבקש, ע.). ויהי בדרך וימצא להקת נביאי השיר ונהפך לאיש אחר והשיר (שם, כט.).

ב. **שִׁיר**[2]), ס״ז, שירי, שירו, שירים, שרים, שריך שריך, שיריכם, — א) הבעת דברים הנאמרים בהרמת קול בנעימה ואף בלווי נגון, זמרה, d. Singen, Musik; chant, musique; singing, music: היטיבי נגן הרבי שיר למען תזכרי (ישע׳ כג יו). השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר יי׳ אל צור ישראל (שם ל כט). אהללה שם אלהים בשיר ואגדלנו בתודה (תהל׳ סט לא). טוב לשמע גערת חכם מאיש שמע שיר כסילים (קהל׳ ז ה). לעשת חנכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתים נבלים ובכנרות (נחמ׳ יב כז). ואלה אשר העמיד דויד על ידי שיר בית יי׳ (דהי״א ו יו). וכל הקהל משתחוים והשיר משורר והחצצרות מחצצרים (דהי״ב כט כח). — ודברי שיר מדברים הנאמרים בנעימת זמרה: כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה (תהל׳ קלז ג). —

1) [בעקר ע״פ הבנת העתיד ישיר וכדו׳ כבנין הפע׳ כזה.]

2) [עי׳ בהערה לא. שיר.]

וכלי שיר, כלי נגון: הפרטים על פי הנבל כדויד חשבו להם כלי שיר (עמו׳ ו ה). ואחיו שמעיה ועזראל וכו׳ בכלי שיר דויד איש האלהים (נחמ׳ יב לו). ועמהם הימן וידותון חצצרות ומצלתים למשמיעים וכלי שיר האלהים ובני ידותון לשער (דהי״א יו מב). וכהרים קול בחצצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל ליי׳ וכו׳ (דהי״ב ה יג). והכהנים על משמרותם עמדים והלוים בכלי שיר יי׳ אשר עשה דויד המלך (שם ז ו). והלוים כל מבין בכלי שיר (שם לד יב). — בנות השיר, ככנוי לשפתי האדם ולשונו: וישחו כל בנות השיר[1]) (קהל׳ יב ד). — ב) יחידת דבור הנאמרת בהרמת קול בנעימה, Gesang, Lied; chant, chanson; song, air, גם בצרופים כגון שיר חדש וכדו׳, שיר עגבים, וגם במשמ׳ כוללת: ואשלחך בשמחה ובשרים בתף ובכנור (ברא׳ לא כז). וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף (מ״א ה יב). ביום ההוא יושר השיר הזה[2]) בארץ יהודה עיר עז לנו וכו׳ (ישע׳ כו א). שירו ליי׳ שיר חדש תהלתו מקצה הארץ (שם מב י). והשבתי המון שריך וקול כנוריך לא ישמע עוד (יחזק׳ כו יג). והנך להם כשיר עגבים יפה קול ומטב נגן (שם לג לב). הסר מעלי המון שריך וזמרת נבליך לא אשמע (עמו׳ ה כג). והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה (שם ח י). יי׳ עזי ומגני כי בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי[3]) אהודנו (תהל׳ כח ז). יומם יצוה יי׳ חסדו ובלילה שירה[4]) עמי תפלה לאל חיי (שם מב ט). שירו לנו משיר ציון איך נשיר את שיר יי׳ על אדמת נכר (שם קלז ג–ד)[5]). —

1) [עי׳ שחה, הערה.]

2) [במגלת ישעיה א: ישיר השיר הזואת.]

3) [קשה כאן מן היחס, והשבעים תרגמו ומשירי καὶ ἐκ θελήματός μου, ז״א ומרצוני, ויש מציעים לבטא: ומשירי, ז״א משארי, מבשרי.]

4) [אמנם בהקבלה אל חסדו דרושה לא מלת במשמ׳ שיר אלא במשמ׳ חן, עזרה, אור, אמת (השוה למשל בהמשך אותו השיר מג ג: שלח אורך ואמתך המה ינחוני) ואין המלים תפלה לאל חיי מתחברות אלא עם ההמשך: אמרה לאל סלעי וכו׳, ואולי צדקה השערתו הראשונה של העורך (הגרן י), שהמכון: יומם יצוה יי׳ חרסו (השמש) ובלילה שהרו עמי, וצ״ע.]

5) [על שר בשרים (משלי כה כ) עי׳ א. שיר, הערות.]

רַפֵּר שיר: עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שִׁיר (ספטי ה יב). ובכותרות המזמורים, שיר, שיר מזמור, מזמור שיר, שיר המעלות: למנצח לבני קרח על עלמות שִׁיר (תהל' מו א). שִׁיר מזמור לבני קרח (שם מח א). למנצח מזמור לדוד שִׁיר (שם סה א). למנצח שִׁיר מזמור (שם סו א). למנצח בנגינת מזמור שִׁיר (שם סז א). למנצח לדוד מזמור שִׁיר (שם סח א). מזמור שִׁיר ליום השבת (שם לב א). שִׁיר המעלות (שם קכ—קלד א). ועי' מִזְמוֹר. — ושִׁיר יְדִידוֹת: למנצח על ששנים לבני קרח משכיל שִׁיר ידידת (שם מה א). — ושיר השירים[1] כשם לאסף השירים שבמגלת שה"ש: שִׁיר הַשִּׁירִים אשר לשלמה (שה"ש א א). — ואמר ב"ם: חליל ונבל יעריבו שיר ומשניהם לשון ברה (צ"ק גני' מ כח). נגינות שיר הכין לפני מזבח וקול מזמור לנבלים תיקן (שם מז ט). ויתן השיר קולו ועל המון העריבו נרו (שם כ יח). — ובתו"מ: וטעונים קרבן ושיר ותנופה ולינה (בכורים ב ד). הגיע לעזרה ודברו הלוים בשיר (שם ג ד). אלו הן הממונין וכו' הגרום בן לוי על השיר (שקל' ה א). הגרום בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד (יומי ג יא). והלוים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר (סוכ' ה ד). פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלוים בשיר (ר"ה ד ד). שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא וכו' ובשתי תודות ובשיר (שבועות ב ב). אין קטן נכנס לעזרה ולעבודה אלא בשעה שהלוים עומדים בשיר (ערכי ב ו). מיריחו היו שומעין קול השיר (תמיד ג ח). ובן לוי שהוא שומע את קולה יודע שאחיו הלוים נכנסים לדבר בשיר (שם ה ו). השיר שהיו הלוים אומרים במקדש וכו' בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא וכו' (שם ז ד). וחמש עשרה מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים שעליהן הלוים עומדים בשיר (מדות ב ה). שער הקרבן שער הנשים שער השיר (שם שם ו). שיר השירים וקהלת מטמאין את הידים (ידים ג ה). שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים (ר"ע, שם שם). דוד אמר שירים ושלמה אמר שירים (מד"ר שה"ש א א). שיר השירים לישראל, שיר השירים, המשובח שבשירים המעולה שבשירים המסולסל שבשירים, נאמר שירים ונשבח למי שעשאנו שירים[1] בעולם (שם שם). כי קולך ערב זה השיר (שם שם, יונתי). אמרו עליו על הוגרא בן לוי בשעה שפותח פיו בשיר היה נועץ אגודלו לתוך פיו וכו' (שם שם, מי זאת עולה). — ובספהמ"א: כשהיו מנגנים בכלי שירים הללו היו מתנבאים (פרוש רש"י לדהי"א כה א). כי החכמה כפרי והשיר בעלים (רש"ט פלקירא, המבקש, כו). לקיים מאמר החכם מיטב השיר כזבו (עמנואל, מחב' א, הפרמן, 233). — ואמר המשורר: ונעים זמירות כל מתי שיר ואדון השיר ומבצר היקר קרע (רשב"ג, לבי בחימת, ביאליק-רבניצקי א, 83). ולו פגעו בנות שירי בנות עש עזבום שם באור אשם צרובות (ר"י חריזי, תחכי עז, 164). אסף והימן אם בדורי יהיו לא נודעו בשיר כמו נודעו, לא נכרו בשיר ואף כל נטעו וכו' מה לך ידותון שיר והימן מה לך כנור וכו' (עמנואל, מחב' ג, הפרמן, 82). — *וגם במשמ' חבור פיוטי בין שהוא מושר בנע מה או לא, Gedicht; poème; poem: בשירים המחוברים הנבנים על הנגונים (ר"י ה"ל, כוזרי ב סט). ומליצת הדברן ושירי המשורר (שם ה כ). כי אלו השירים שקורין להם ישמעאלים אשעאר מושחה[2]

---

[1]) [ע"פ רב הובן שם זה במשמ' המשבח שבשירים אשר לשלמה, אבל תֹּכן המגלה מורה שיש כאן שירים על שלמה ואליו ולא שיר מפי שלמה. ואף במדרשים קדומים, המובאים לאחרונה בספרו של העורך, הלשון והספר ב, 354 וכו', נאמר למשל: שיר השירים, ר' נתן או' מלאכי השרת אמרו אותה שנאמר שיר השירים המשוררים לפני הקב"ה וכו', ע"כ, ולפי זה כונת השם היא שִׁיר הַשָּׁרִים או הַשִּׁירִים אשר (היו) לשלמה, ולפנינו אסף של דברי שיר ששרו אותם המשוררים שבימי שלמה המלך, ועי' בספר הנזכר על פרטי באור השם הזה.]

---

[1]) [פרש מתנות כהונה: עשה אותנו שיר ושבח בעולם או י"ל עשה אותנו משוררים ומשבחים וקרי בית שִׁירים השי"ן פתוחה.]

[2]) [מוּשַׁחָה a).]

---

a) موشحة

שבהם משבחים היופי וכו' אסור לשיר בהן (ר"י בן יהודה, ספר מוסר ה יז). היש בכם מי יחבר שיר נצמד יהי בו לכל לב מחמד וכו' השיר הנצמד הוא אשר כל סוף שני בתים מלה אחת והמלה לא תשתנה אבל הענין ישתנה (ר"י חריזי, תחכ' לג, 274). חכמי ואת המלאכה גדרו השיר בשהוא מאמר מתיחס נקשר קצתו בקצתו (מקל הקדש בספר לשון למודים לר"ד אבן יחיא פרק יה). — ואמר המשורר: ישיריך שקולים וחזקים (ר"מ הנגיד, דבריך בתוך לבת, חברמן ב, 53). — *ומלאכת השיר, חכמת השיר, Poetik; art poétique; poetics: ונקראת זו המלאכה מלאכת השיר (ר"י בן יהודה, ספר מוסר ב עז). ומלאכת השיר מלאכתי מאז ועד עתה (רמ"ע פלקירא, המבקש, כט). ואמנם השמות אשר הסכימו עליהם בעלי מלאכת השיר הם אלה וכו' (מקל הקדש בספר לשון למודים פרק טו). — *ספר השיר, כשם ספר הפואיטיקה לאריסטו; והספר השמיני הוא ספר השיר (מלות ההגיון י).

***שִׁיר**, ש"ז, — משורר, זַמָּר: שיר השירים, שיר שאמרו אותו השירים השוררים שנא' קדמו שרים אחר נגנים [1] (ר' יודא בר' סימון, מד"ר שה"ש, ישקני).

***שַׁיַּר**, כמו שָׁאַר, קל לא נמצא.

—פעי, *שִׁיַּר, שִׁיֵּר, השאיר, הותיר [2], übrig lassen; laisser (de reste); to leave over: אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה (ר"ם, פאה א ג). המוכר את שדהו ושייר קלחים לחים וכו' נותן פאה מכל אחד ואחד (ר"ע, שם ג ב). המדל נותן מן המשואר על מה ששייר (שם שם ג). המוכר קלחי אילן בתו"ר שדהו נותן פאה מכל אחד ואחד, א"ר איסתי, בזמן שלא שייר בעל השדה, אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל (שם שם ה). הכותב נכסיו שכיב מרע, שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה (שם שם ז). מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס הרי הוא מעשר (דמאי ז ב). כמה יהא חורש וכו' כדי שלא ישייר רובע לבית סאה (כלאי ב ג). היתה כל שדהו בית ארבע סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין (שביעי ג ד). המרבה בתרומה וכו' עד שישייר שם חולין (תרומ' ד ה). האומר כל גרני תרומה וכו' לא אמר כלום עד שישייר מקצת (חלה א ט). לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ומה שמשייר יניחנו בצנעא (פסח' א ג). לעולם מכרה קיים עד שיהא שם כדי שתשייר בשדה בית תשעת קבין (כתוב' יא ד). שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר (גיטי ט ז). החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו (ב"ק י י). כיצד בודקים את העדים, היו מכניסין אותן (לחדר) ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן וכו' (סנהד' ג ו). וכולם שהקריבן בפנים ושייר בהן כזית והקריבן בחוץ חייב (זבח' יג ד). השוחט מתיך הטבעת ושייר בה מלוא החוט על פני כולה שחיטתו כשרה (חול' א ג). הלוקח גז צאנו של חברו אם שייר המוכר חייב, לא שייר הלוקח חייב (שם יא ב). כלי עור מאימתי מקבלין טומאה וכו' משיתפרם וישייר בהם פחות מחמשה טפחים (כלים טז ד). השלחן והדלפקי שנפחתו או שחפן בשש ושייר בהם מקום הנחת הכוסות טמאים (שם כב א). שרביט של תמרה שריקני טהור, שייר בו גרגר אחד טמא (עקצ' א ה). וכולן שגלחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות לא עשו כלום (נגעי יד ד). הגוסר את זיתיו ושייר קופה אחת יתננה לעיני הכהן (טהר' ט ד). פיעלים שהיו עושין אצל בעל הבית אינן רשאין לגזור את כל השדה אלא משיירין כדי פיאה (תוספתא פאה ב ז). סד אדם כל ביתו בסיד משייר בה דבר מועט זכר לירושלם, עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט זכר לירושלם (שם ב"ב ב יז, וכעין זה בבלי

1) [לדברי מד"ר שה"ש, בהתחלה: „שה"ש לישראל וכו' נאמר שירים ונשבח למי שעשאנו שירים בעולם, המד"א והלילו שירות היכל שבחות דהיכלא" כותב בעל מתנות כהונה: הי"ג בילקוט למי שעשאנו שירים בעולם ופירושו עשה אותנו שיר ושבח בעולם או י"ל עשה אותנו משוררים ומשבחים וקרי ביה שירים השי"ן פתוחה. ועי' בהערה על שם המגלה בערך ב. שִׁיר.]

2) [ע"פ הארמ' שַׁיַּר, בסק' שְׁאַר.]

שם ס:). המדייר את שדהו וכו' עוקר שלש רוחות ומשייר[1]) את האמצעית (ירוש' שביעי' ג ג, משנה). לאי זה דבר כתב בה לאחר מית', לשייר לו אבילת פירות (שם גיט' ז ג). ואין משיירין כפ־שה פחות מג' פסוקין (מגי' כח:). מכר לוקח בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו וכו' מכר עידית ושייר בינונית וזיבורית (ב"ק ח:). מכר קרקע ושייר אילנות לפניו יש לו קרקע (ב"ב לז.). כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם (ר' אלעזר, סנה' לג.).

—פִּעֵ', *שִׁיֵּר, — שְׁשִׁיְּרוּ אותו: קצר חציה והקדיש את הקציר נותן מן המשוייר על הכל (תוספתא פאה א ע). היו לו ארבעה וחמשה גפנים ובוצרן ומכניסן לתוך ביתו וכו' אם שייר נותן מן המשויר על מה ששייר (שם שם י). הטבל והמתוקן שנתערבו, אבד אחד מהם נוהג במשוייר וודאי (שם דמאי ד ח). היו בו שתי שערות צומחות הרי אלו מצילות וכו' אבל משוירת אינה מצלת (שם נגע' ד א). חרשת קנויה ומשויירת (יבמ' קיח.). אבלה חזיו וכו' נידון במשוייר שבו (ר' יוסי הגלילי, ב"ק כח:). — ואמר הפייטן: גזע כרביב טל משיר (ר"ה קליר, טל).

—הִתְפַּ', *הִשְׁתַּיֵּר, נִשְׁתַּיֵּר, — נשאר, נותר, übrig bleiben; rester; to remain (over): אלו הן פסקי ערים, ערים שחרב מאמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן (כלא' ו ו). אילן שנעקר ונשתייר בו שרש פטור (ערלה א ז). נשתיירו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות (סוכה ה ו). ואם נשתייר מהעשרה אפילו כחוט השערה כשר (יבמ' ה ב). אלו טרפות בבהמה וכו' נטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום (חול' ג א). נשתייר בה (במגרה) מלא הסיט במקום אחד טמאה (כלים יג ז). מסרק של פשתן שנטלו שניו ונשתייר בו שתים טמא (שם שם ח). נחלקה (המחצלת) לארכה ונשתיירו בה שלשה מעדנין של ששה טפחים טמאה (שם כ ז). אף כסא של כלה שנטלו חפוייו ונשתייר בו

[1]) [בהוצאות המשנה (שביעי' ג ז) וכן במדב"ם (שם ג ג): ומניח.]

בית קבלה טהור (ר' יהודה, שם כב ז). בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין (מקו' ג ג). ספר שנמחק ונשתייר בו שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים (ידים ג ה). סאה תרומה שנפלה לתוך המגורה וכו' במשתייר תעלה באחד ומאה (רשב"ג, תוספתא תרומ' ה יב). הרחוש שנפרץ וכו' נשתיירו בו אונקלאות מכאן ומכאן טמא (שם כלים ב"מ א ע). קופות גדולות וכו' במשתייר בהן (ר' נחמיה, שם שם ה א). מבכור פרעה, בא הכתוב ללמדך שהוא בכור והוא נשתייר מכל הבכורות (מכ"י בא, יג). ומשה מהיכן היה יודע היכן היה יוסף קבור, אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור וכו' (שם בשלח, פתיחתא). היו כורכים כל אחד ואחד בספרו ושורפין אותו ומכולם לא נשתייר אלא אני (רשב"ג, ירוש' תענ' ד ה). אשתו שהיתה צדקת ממנו אמרה לו נשתיירה לך שדה אחת לך ומכור חציית ותן להן (לגבאי הצדקה) (שם הורי' יג ז). שאלמלא בעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט (ברכ' ז.). נסדק (השופר) וכו' לרוחבו, אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר (ר"ה כז:). צא מהן טפח וכו' נשתיירו שם שני טפחים (ב"ב יז.). קרא לתשיעי עשירי ונשתייר עשירי בדיר (בכורות נט.). בסוף אלף (שנים) גופו (של החול) כלה וכו' ומשתייר בו כביצה (מד"ר בראשי' יט, עהודור, 175). אמר להם (יוסף לדורשי הקמח) לא נשתייר לכם קמח מאתמול (מד"ר בראש' לח). ואת מוצא שנשתייר אלעזר (מדרש תהלים א יד). וישראל לעתיד לבא משתיירין לבדם, שנאמר ה' בדד ינחנו (שם ב יד).

שֵׁיר, עי' שֵׁר.

*שְׁיָר, ש"ז, מרו"ז שְׁיָרִים, שִׁירַיִם[1]), — כמו שְׁאָר, מה שנשאר, יתר, rest(e); Rest:

[1]) [כנראה בטאו במרו"ז שִׁירַיִם או שֵׁיָרִים, כי כך לא רק מסרת האשכנזים אלא גם בנקוד הבבלי בכמה דגמאות (פורת, לשון חכמים, 95), ובמשני' מנקי' ליוורנו: שִׁירֵי הדם (זבחי' ה א), שְׁיָרֵי כנסת הגדולה

חלת עם הארץ וכו' ושירי המנחות פטורין מן הדמאי (דמאי א ג). הגנה והקרפף שהיא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים (ר' יהודה בן בבא, ערובי' ב ה). במה דברים אמורים בתחלת עירוב, אבל בשירי עירוב כל שהוא (ר' יוסי, שם ז ט). כבש פרה וכבש שעיר המשתלח וכו' וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה (שקלי' ד ב). מותר שירי הלשכה מה היו עושין בהן, לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש (ר' ישמעאל, שם שם ג). שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה (אבי' א ב). שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון (זבחי' ה א). שירי הדם היה מתמצה על היסוד (שם ו ד). הקומץ את המנחה לאכיל שיריה בחוץ או כזית משיריה בחוץ (מנח' א ג.) נתערב קומצה בשיריה או בשירים של חברתה לא יקטיר (שם ג ג). נטמאו שיריה, נשרפו שיריה, אבדו שיריה (שם שם ד). אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים מנחת סלת והמחבת והמרחשת וכו' ר' שמעון אומר מנחת חוטא של כהנים נקמצת והקומץ קרב לעצמו והשירים קרבין לעצמן (שם ו א). שאין שירין לשירין (כלים ד ב). תנור תחלתו ארבעה ושיריו ארבעה (ר"מ, שם ה א). שירי מזרן שבעה טפחים כדי לעשותו חבק לחמור (שם יט ג). זה חומר בשירי כלי עץ מבתחלתן וחומר בשירי כלי נצרים מבתחלתן (שם כ ב). השק שיריו ארבע ותחלתו משיגמר (שם כז ב). שירי המאור רום אצבעיים על רוחב הגדל, אלו הן שירי המאור חלון שסתמה ולא הספיק לגומרה (אהלי' יג א). נטל עץ ארז ואזוב ושני תולעת וכרכן בשירי הלשון (נגע' יד א). והנותר מן השמן וכו' שירי מצוה הן, בין שנתן בין שלא נתן כפר (ר' יוחנן בן נורי, שם יד י). מצות אזוב שלשה קלחים וכו' ושיריו שנים וגרדומיו כל שהוא (פרה יא ט). שהיא מתרת את השיריים לאכילה (ירוש' דמאי ד ג). אם אין קומץ אין

(אב' א ב). ושטרק מנק־: שִׁיָרֵי, וכן בֶּר בסדורו. ובסדורי ספרדים ואיטלקים שִׁיֵרֵי, וגם שְׁיָרֵי, וגם מִשְּׁיָרֵי כנסת הגדולה. וצ"ע.]

שיריים, אם אין שיריים אין קומץ (שם פסחי' ז ה). את שאר הכסף, איזהו כסף שיש לו שיריים הוי אומר זה תרומת הלשכה (דבי רבי ישמעאל, כתובי' קו:). ותשאר האשה וכו' נעשתה שירי שירים (רבי חנינא, מד"ר רות, וימותו גם שניהם).
—*ובפרט במשמ' מה שהשאיר הרבי מאכלו, ואמר המשורר: בפדיונות ימלאו כיסם ובמעדני מלך המעים ומחירם יתנו לצאן מרעיתם קמיעות בדוקות עם שירים (יל"ג, דור המדבר, כל שיריו ג, 37).

***שֵׁירָאִים,** שֵׁירָיִים [1]), ש"ז במ"ר, — בגדי משי, אריגי משי: השיריים והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים מפני מראית העין (כלאי' ט ב). עשה לפניו וכו' ספר תורה נאה וכו' וכורכו בשיראים נאין (שבת קלג:). השירין והסורקין והבולך והפיליון של ראש (תוספתא כלים ב"ב ה יא).

שִׁירָה, ש"נ, שִׁירַת, שִׁירוֹת, — יצירה פיוטית הנאמרת בנעימה, Lied; chanson; song: אז ישיר משה ובני ישראל את הַשִּׁירָה הזאת ליי' ויאמרו לאמר וכו' (שמות יה א). אז ישיר ישראל את הַשִּׁירָה הזאת (במדי' כא יז). כתבו לכם את הַשִּׁירָה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם (דברי' לא יט). וענתה הַשִּׁירָה הזאת לפניו לעד (שם שם כא). וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי הַשִּׁירָה הזאת (שם שם ל). וידבר דוד ליי' את דברי הַשִּׁירָה הזאת (ש"ב כב א). אשירה נא לידידי שִׁירַת [2]) דודי לכרמו (ישעי' ה א). מקץ שבעים שנה יהיה לצר כְּשִׁירַת הזונה

[1]) [ש"י אינו נמצא בעברי' שבתוים. השם בא גם בארמ' (שירא, שיראן) ובסור' (שיריא, שאריא) והיא נשאל. לפי O. Schrader, Ling. hist. Forschungen z. Handelsgesch. u. Waarenkunde, p. 233 (ועי' ברוקלמן במלון הסורי למלה) ממזרח אסיה (וכן בקוריאני' sîr), ומשם seres סינים, pannus sericus, משי ברומ', σηρικός ביוני', ובעברי' שאולה המלה מארמ'.]

[2]) [כמבֹאר ע"י העורך לאחרונה בהלשון והספר ב, 357 וכו', מביא הנביא דברים אלו כדברי הרעיה בנוסח קדום של שיר השירים, והיא האומרת: אשירת נא לידידי (ז"א לידידיה, לשלמה המלך) שירת דודי לכרמו. ועי' שם.]

(סס כג ח). — ומ"כ שִׁירוֹת: והילילו שִׁירוֹת[1]) היכל ביום ההוא (עמו' ח ג). — ואמר בן סירא: תשמח נפשי בישיבתי ולא תבושי בשירתי (ב"ס גני' כא כט). — ובתו"ם: קרי שירת הבאר ומברך לפניה ולאחריה (ירוש' מגי' ג ח). כל השירות טעונות ברכה לפניהן ולאחריהן (סס סס). אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת הים ועשרת הדיברות וכו' (סס סס). שירת הלוים[2]) לא יפחתו לה משׁשה קריאיי' (סס סס). שירת הים ושירת דבורה נכתבים אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח (סס סס). עד חצות הלילה היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותושבחות (ברכי' ג:). שלא אמרו (הלויים) שירה כל עיקר (ר"ה ל:). שאמרו שירה של חול עם תמיד של בין הערבים (ר' זירא, סס סס). דמ"ד עבדים היו קסבר עיקר שירה בפה וכו' ומ"ד לוים היו קסבר עיקר שירה בכלי (ערכי' יא.). ושרת בשם ה' אלהיו, איזהו שירות שבשם הוי אומר זו שירה (סס סס). — ובפרט בצרוף אָמַר שירה: דוד אביו שדר בחמשה עולמים ואמר שירה, דר במעי אמו ואמר שירה וכו' יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ומזלות ואמר שירה וכו' (ברכי' י.). שירה אתה אומר על מפלתו של שאול (מו"ק טז:). שאין אומרין שירה אלא על היין (ערכי' יא.). לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירת (מד"ר שמות כג). ובזכות האמנה שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירת (סס סס). לא מצינו אדם שאמר שירה אלא ישראל (סס סס). כל השירות שנאמרו בעולם לשון נקבות (סס סס). ועל ידי שירשו ישראל בנקבה אמרו שירה בלשון נקבה וכו' אבל לעתיד לבא הן עתידין לירש כזכר וכו' והן אומרין בלשון זכר שנאמר שירו לה' שיר חדש, שירה הדשה אין כתיב אלא שיר חדש (סס, סה"ס, סמורס אני). השמיעיני את קולך, זו השירה (סס סס, יונתי). — ובתפלה: משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה (אמת ויציב, תפלת סמכית), ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים (סס). שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על שפת הים (סס). אלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו (נשמת כל חי, שחרית לשבת). — ובספה"א: ושירה היא כשהיו בו (בשיר) עשרה בתים או יותר (שקל הקדש בפי' לשון למודים לר"י אבן יחיא). — ואמר המשורר: אלוה עז ואל קנוא ונורא מרומם את עלי כל שיר ושירה (ר"ם הנגיד, אלוה עז, בן תהלים, הברמן א, 8). משרה עלי שכמו בשירתי תגה בחוג שחק כסיליה (הנ"ל, הנה יחידתי, סס ב, 10). וישיר שירות ערבות (ר"י הלוי, יכונן מתני, זמורה ב, 75). ומתנודדים תחת זמריו ושירותיו (כאב"ע, בסס אל, כהנא א, 202). רחפה על ים גדול ורחב ידים וכו' על ים השירה היא בת השמים (יל"ג, אהבת דוד ומיכל ג).

1) [ואמנם אפשר שצדקו המציעים לגרם שָׁרוֹת או שֵׁירוֹת במשמ' מזמרות בשיר.]

2) [הכונה לשירת האזינו.]

*שְׁיָרָה[1]), שְׁיָרָה, ש"נ, — אורחה, קבוצת נוסעים במדבר, caravan(e); Karawane: שיירה שחנתה בבקעה והקיפוה בכלי בהמה מטלטלין בתוכה (ערובי' א ח). בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו, חזרו לומר אף המפרש והיוצא בשיירא (גיטי' ו ה). מהבין שיירא למחנה, אלא אוחלין שבשיירא חייבין בעירובין ושבמחנה פטורין מן העירוב (תוספתא עירובי' ג ה). היוצאין בשיירה והפורשין בספינה לפני שלשים יום אין צריך לבדוק (סס פסחי' א ד). אין שיירה פחות משלשה, אין הגוי משלים בשיירה (ירוש' ערובי' א ח). מעשה באחד שבא להעיד לפני רבי טרפון על האשה שנשאת וכו' אמר לו רבי עמנו היה בשיירת וירד הגיים עלינו ונחלה ביחור של זית וכו' (סס יבמ' טז ג). שיירה שנפל עליה גיים מחשבין לפי ממון ולא לפי נפשות (סס ב"מ ו ד). אין משנין על המנהג של שיירה (סס סס). כאן במקום שהשיירות מצויות, כאן במקום שאין השיירות מצויות (רבה, ב"מ עח.). — ובספה"א: ויצאו עלינו לסטין ותפשו השיירה כולה (סו"ת הגאו' מן הגניזה, 151).

1) [מארמ' וסור' שְׁיָרְתָא באותה משמ', וכן בערב' שַׁיָּארָה a), אולי מן שׁור.]

a) ساقير

ואם יש קרובין או שיארות שהולכין ובאין נסתין ונשהא אתו עד שנים עשר חודש[1] (הלכ׳ פסוקי לתלמידי רב יהודאי גאון, 64׳. מן הגדודיות, שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם (רס״י, ויקר׳ כו ל). — ואמר המשורר: ולא שתנו לבבנו לחילו, חשבנוהו כאלו הוא שירה (ר״ס הנגיד, אלוה עז, בן תהלים, הברמן א, 6). — ובמשמ׳ הליכה, דרך: תחת כל השמים ישרהו, תחת כל השמים היא שיירתו של גשם (אוהב משפט לאיוב לז ג).

שִׁירִי, ת״ז, — שיך לשירה, מתכונת השיר, פיוטי: והגזרות המולידות תולדות הכרחיות מופתיות או נצוחיות או הלציות או הטעאיות או שיריות (ר״י א״ת, כוזרי ה יב). ההקש השירי, והוא שהקדמותיו הקדמות מביאות דמיון בלב שומעיהם, יקרבם הדמיון ההוא לאהוב דבר או לשנא דבר, אע״פ שהם יודעים שאין אמת במאמרים ההם (ר״ס א״ת, פי׳ המלות הזרות, ערך מאמר הגדי). וכן כל הקש תהיה בו הקדמה לקוחה על צד הדמיון והחקוי הנה אנחנו נקראהו ההקש השירי (מלות הגיון ח). כל שיר וכל מאמר שירי הנה הוא אם בזיון ואם שבח (ביאור ספר הסיר לאר סטו). והמאמרות השיריות הן אשר דרכן לדמות בדבר אשר ידברו בו עניין כבוד או בזוי או שיאמרו כי הוא נאה או מכוער וכו׳, ואמנם ישתמשו במאמרות השיריות כשידברו עם אדם שירצו שיעשה פועל מהפועלים וירגילוהו מעט מעט לעשותו (רס״ע פלקירא, ראשית חכמה, 36—37). היאך אמרו המאמר השירי סבה להטעות עד שיחשוב האדם כי דמיון האדם הוא הדבר בעצמו (הוא, המבקש, ס). כי זה האיש לימודו היה לימוד שירי ותמיד היה ממשל משלים (כלמת הגויים, 107). כל תשבחים שאזכיר הם על צד הדבור השירי שכלו דמיונים בלתי אמתיים (ר״י אלבו, העקרים ג כג). כל הדבורים הכתובים בסה״ק הם שלשה הא׳ הוא ספוריי וכו׳ והב׳ הוא הלציי וכו׳ והג׳ הוא השיריי, כגון שירת הים, האזינו, שירת דבורה, תהלים ודומיהם, ואולם ההלציי והשיריי קרובים זל״ז אלא שהשיריי הוא יותר צח ומצוחצח (עמנואל פרא:סים, מחק ספסים, 29). אז נבין את הרעיון השיריי אשר כסה ירמי׳ בדבריו אלה (יל״ג, אגרות א, 38).

שִׁירִיּוּת, ש״נ, — תכונת הדבר השירי: מה שאין בם מענין השיריות אלא המשקל לבד (באור ספר הסיר לאריסטו).

שֵׁירִית, עי׳ שְׁאֵרִית, שֵׁרִית.

שִׁיֹּרֶת, ש״נ, — שארית, שאר: אבל שיורת[1] עורו וקרניה וגיזותיה לא הוי שיור (רס״י, ב״ק עח:).

שִׁישׁ[2], ממנו שַׁיִשׁ, ב. שֵׁשׁ, ג. שֵׁשׁ.

שַׁיִשׁ[3], ש״ז, — מין אבן גיר לבנה׳ weisser Marmor, Alabaster; marbre blanc, albâtre; white marble, alabaster: ובכל בחי הכינותי לבית אלהי הזהב לזהב והכסף לכסף וכו׳ אבני שהם ומלואים אבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה ואבני שַׁיִשׁ לרב (דה״א כט ב). — ובתו״מ: שלשה עשר שלחנות היו במקדש, שמנה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים ושנים במערב הכבש, אחד של שיש ואחד של כסף, על של שיש היו נותנים את האברים, על של כסף כלי שרת, ושנים באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שיש ואחד של זהב, על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו (שקל׳ ו ד). נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה (סוטה ג ב). בית המטבחים היה לצפונו של מזבח ועליו שמנה עמודים וכו׳ ומפשיטין על שולחנות של שיש שבין העמודים (תמיד ג ה). השולחן והדלפקי וכו׳ שהפן בשיש (כלים כב א).

---

1) [עי׳ ב״ק קיב:.]

---

1) [כך ברב הדפוסים, ואמנם בדפוס אמשטרדם: שיור, ועי׳ בהערת אבינרי, היכל רש״י, כרך א, קע, על מלה זו.]

2) [עי׳ שַׁיִשׁ, הערה.]

3) [באותה משמ׳ בא ב. שֵׁשׁ (שה״ש ה יה; אסתר א ו), בארמ׳ שישא, וכן בסור׳ שִׁישָׁא, אשור׳ שַׁשׁ, מצר׳ שש וכמלה שאולה מארמ׳ גם בארמנית שִׁישִׁי, פרס׳ שישה, וכנראה עקר הוראת המלה היא לבן, ואותה מלה היא אפוא בעצם ג. שֵׁשׁ במשמ׳ בד לבן.]

מבליות של עץ זו על גב זו אינן מביאות את הטומאה וכו' ואם היו של שיש טומאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת (אהלי' טו א). בית שאחד מצדדיו מחופה בשיש, אחד בסלע ואחד בלבנים ואחיד בעפר, טהור (נגעי' יב ג). גוי שנתן שמן על גבי טבלה של שיש להתעגל עליה, משעמד מותר לישר' לישב אחריו (תוספתא דמאי א יט). כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים, משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני (ח"ע חגי' יד:). הנכנס למרחץ אינו מתעמל ואינו מתגרגר ואינו משתכר על השיש ומעשה בר"ג שהיה תלוש חלפו לו שמן השיש ולא קבל, רשב"ג אומר המשתכר על השיש חבירו של חמור (דא"ר י). אם בשיטה הזו לא יקו בתיהם של גדולים שהיו עשויים בשיש ובפסיפס, אלא מלמד שהיה הצפרדע עולה מן התהום ואומר לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי והיה נבקע השיש וכו' (חזקיה בכ', מד"ר שמות י). ששי, שהיה בריא כשיש (תנחו' שלח ז). ועי' ב. שֵׁשׁ.

שׁית [1]), מכנו הִשְׁתָּה, שַׁיִת, א. שִׁית, ב. שִׁית, שִׁיתָה.

א. שִׁית [2]), פ"י, שָׁת, שַׁתֶּם, שַׁתָּה, שַׁתָּ(ה), שַׁתֵּנִי, שַׁתִּי, שַׁתָּה, שָׁתוּ, שַׁתּוּ, שַׁת, שִׁית, שִׁתִי, שִׁית, שִׁיתָה, שִׁיתֵמוֹ, שִׁתִי, שִׁיתִי, שִׁיתוּ, אָשִׁית, אֲשִׁיתוּ, אֲשִׁיתֵךְ, אֲשִׁיתֶךָ, אֲשִׁתֶנּוּ, אֲשִׁיתֵהוּ, תָּשִׁית, תָּשֶׁת, תָּשֶׁת, תְּשִׁיתֵהוּ, תְּשִׁיתֵמוֹ, תָּשִׁיתִי, יָשִׁית, יָשֵׁת, יָשֶׁת, יְשִׁיתֵהוּ, תְּשִׁיתֵהוּ, תְּשִׁיתוּ, יְשִׁיתוּ, יְשִׁיתֻהוּ, — שִׂים, שוה, שפת stellen, machen; placer, rendre; to put, make, שת משהו או מישהו במקום מסוים: והכשבים הפריד יעקב וכו' וַיָּשֶׁת לו עדרים לבדו ולא שָׁתָם על צאן לבן (בראשי' ל מ). כי ליי' מצקי ארץ וַיָּשֶׁת עליהם תבל (ש"א ב ח). — ושת מועד, חק, שם וקבע: וְשַׁתִּי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים (שמות כג לא). מי יתן בשאול תצפנני תסתירני עד שוב אפך תָּשִׁית לי חק ותזכרני (איוב יד יג). — ובמשא כפול, שת את פ' נשיא וכדו': ולא אקח את כל הממלכה מידו כי נשיא אֲשִׁתֶנּוּ כל ימי חייו (מ"א יא לד). וַאֲשִׁיתֵהוּ בתה (ישעי' ה ו). ישועה יָשִׁית חומות וחל (שם כו א). אם לא אֲשִׁיתְךָ מדבר (ירמי' כב ו). כי תְּשִׁיתֵמוֹ שכם [1]) במיתריך תכונן על פניהם (תהלי' כא יג). עברי בעמק הבכא מעין יְשִׁיתוּהוּ (שם פד ז). הרחקת מידעי שַׁתַּנִי תועבות למו (שם פח ט). — ושת דבר, הכין אותו: בחמם אָשִׁית את משתיהם והשכרתים (ירמי' נא לט). — ושת אותות, חשך: בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שִׁתִי אתתי אלה בקרבו (שמות י א). יָשֶׁת חשך סתרו סביבותיו סכתו (תהלי' יח יב, וכעין זה ש"ב כב יב). תָּשֶׁת חשך ויהי לילה (תהלי' קד כ). — ובצרופים שונים עם בכל"ם ומלות יחס; עם ב' היחס: משד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר יי' אָשִׁית בישע [2]) יפיח לו (שם יב ו). עד אנה אָשִׁית עצות [3]) בנפשי יגון בלבבי יומם (שם יג ג). שַׁתַּנִי בבור תחתיות במחשכים במצלות (שם פח ז). בשפתיו ינכר שונא ובקרבו יָשִׁית מרמה (משלי כו כד). מי שָׁת בטחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה (איוב לח לו). ותקח נעמי את הילד וַתְּשִׁתֵהוּ בחיקה ותהי לו לאמנת (רות ד יז). — ושָׁת פיו בשמים: שַׁתּוּ בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ (תהלי' עג ט). — ושת מחסו ביי': ואני קרבת אלהים לי טוב שַׁתִּי באדני מחסי (שם שם כח). — ושת את פלוני בבנים [4]), באנשי שלחנו: וַתָּשֶׁת את עבדך באכלי שלחנך (ש"ב יט כט). ואנכי אמרתי איך אֲשִׁיתֵךְ בבנים ואתן לך ארץ חמדה (ירמי' ג יט). — ושת לפ' (ו"א את פ') בחלקות: אך בחלקות תָּשִׁית למו הפלתם למשואות (תהלי' עג יח). — ועם ל' היחס או עם אל, שת את פ' לשר, לכסא: תחת אבתיך יהיו בניך תְּשִׁיתֵמוֹ לשרים בכל הארץ (שם מה יז). נשבע יי' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אָשִׁית לכסא לך (שם קלב יא). — שָׁת כתר לראשו, שָׁת פח לרגליו: כי תקדמנו ברכות טוב

1) [עי' א. שִׁית, הערות.]

2) [גם בכתבת כלמו הכנענית, שורה 11: שתי (ו"א שתי אותו), ובאוגרית' שית כבעבר', וכנראה גם בש"ע שִׁיתָא, תכונה, איכות בסור'; ועי' גם שֵׁת, שֵׁתָה. ביתר הלשונות השמיות נדחה השרש ע"י פעלים אחרים באותה משמ'.]

1) [עי' שְׁכֶם, הערה.]

2) [אמנם לא נתפרש הצרוף כל צרכו.]

3) [יש גורסים: עצבות.]

4) [באותה משמ', אבל בפעל אחר, בא בכתבת מקארא־מפה: אף באבת פעלנ כל מלך.]

תשית לראשו עטרת פז (שם כא ד). טמנו גאים פח לי וחבלים פרשו רשת ליד מעגל מקשים שתו לי סלה (שם קמ ו). — ושת שמרה[1] לפי האדם: שיתה יי׳ שמרה לפי נצרה על דל שפתי (תהל׳ קמא ג). — ושת האל זרע לאדם: וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין (בראש׳ ד כה). שיתה יי׳ מורה[2]) להם (תהל׳ ט כא). — ושת דבר לדבר, הפך אותו: עליו ישאגו כפרים נתנו קולם וישיתו ארצו לשמה (ירמ׳ ב יה). וקויתם לאור ושמה לצלמות ישית[3]) לערפל (שם יג יו). כי עלה עליה גוי מצפון הוא ישית את ארצה לשמה (שם נ ג). — וגם בלי למ״ד היחס: שב לימיני עד אשית איביך הדם לרגליך (תהל׳ קי א). — ושת פניו, עיניו, לבו לדבר או אל דבר: ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת (שמות ז כג). וירא בלעם כי טוב בעיני יי׳ לברך את ישראל ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו (במד׳ כד א). וכעת מותה ותדברנה הנצבות עליה אל תיראי כי בן ילדת ולא ענתה ולא שתה לבה (ש״א ד כ). ועתה אחותי החרישי אחיך הוא אל תשיתי את לבך לדבר הזה (ש״ב יג כ). הציבי לך צינים שמי לך תמרורים שתי לבך למסלה (ירמ׳ לא כ). אשורנו עתה סבבוני עיניהם ישיתו לנטות בארץ (תהל׳ יז יא). שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה (שם מח יד). אל תבטחו בעשק ובגזל אל תהבלו חיל כי ינוב אל תשיתו לב (שם סב יא). הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי (משלי כב יז). ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר (שם כד לב). ידע תדע פני צאנך שית לבך לעדרים (שם כז כג). — ועם על היחס, שת איש על ארץ: ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתהו על ארץ מצרים (בראש׳ מא לג). — ושת ידו, עיניו על אדם או דבר: ויוסף ישית ידו על עיניך (שם מו ד). וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים (שם מח יד). וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים (שם שם יז). אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה (תהל׳ קלט

[1]) [עי׳ שמרה.]

[2]) [אולי צ״ל שומרה, ככתה״י קמא ג: שיתה יי׳ שמרה לפי.]

[3]) [וישית קרי.]

ה). לא יש בינינו מוכיח ישת ידו על שנינו (איוב ט לג). — ושת דבר על פ׳ או על דבר, על הארץ: וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וכו׳ ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה (שמות כא כב). וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו (שם לג ד). אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו (במד׳ יב יא). כי מי דימון מלאו דם כי אשית על דימון נוספות (ישעי׳ יה ט). וימד שש שערים וישת עליה (רות ג יה). — ובקצור שתו עלי וכדו׳ במשמ׳ שתו עלי מחנה, מצור: לא אירא מרבבות עם אשר סביב שתו עלי (תהל׳ ג ז). ויהי מבחר עמקיך מלאו רכב והפרשים שת שתו השערה (ישעי׳ כב ז). — ושית על עפר במשמ׳ טמון בעפר: ושית על[1]) עפר בצר ובצור נחלים אופיר (איוב כב כד). — ועם תחת: תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו (תהל׳ ח ז). — ועם כ׳ הדמיון, שת דבר כדבר: שיתי כליל צלך בתוך צהרים (ישעי׳ יו ג). ושמתיה כמדבר ושתה כארץ ציה (הוש׳ ב ה). תשיתמו כתנור אש לעת פניך (תהל׳ כא י). — ועם עם היחס, שת ידו עם, עזר לו: אל תשת ידך עם רשע להית עד חמס (שמות כג א)[2]). — ואמר בן סירא: אלהים מבראשית ברא אדם וישיתהו ביד חותפו ויתנהו ביד יצרו (נ״ס גניי יה יד). המר בכי והחם מספד ושית אבלו כיוצא בו (שם לח יז). אל תשית עליו לב עוד (שם שם כ). — ובמהמ״א: וכי דרכו של אדם לשית את אשתו אחותו (מדה״ג בראש׳ כג ב, מרגליות, שעו). — ואמר הפיטן: עזים שת כסלע, ראשי תנינים לקלע (משלם ברבי קלונימוס, אפיק רנן, יוצר ב פסח). שתי בך מחסי בפחדי וחרדתי (רשב״ג, שפי נך, ביאליק-רבניצקי ב, 47). שתי רעיוני לשוכן במעוני (הוא, שפי רעיוני, שם שם, 134). שית שועי לנגדך ולפניך יוחק (ר״יל בר אחובו, אי זה מקום, אזהרות). רכבי

[1]) [כדעת העורך בפרושו לאיוב אין על זו, על יד עפר, מלת היחס הידועה, אלא לשון טמינה בעפר כלשון הכתוב ועללתי בעפר קרני (איוב יו טה).]

[2]) [באיוב י כ (ישית ממני ואבליגה מעט), לח יא (ופא ישית בהמון גליך), שרגילים להניח צורה מן שית, יש להכיר מלת ישית, מן ישת, במשמ׳ חדל, מקבילה אל אשת, מן, וגם אזל, הוצא באשור׳, ועי׳ בפרושו של העורך למקומות אלו. על תהל׳ מט יה עי׳ שתת.]

שתת ישועות, לשמרני מפרעות (ר״י הלוי, יום כפים, זמורה ז, 252). אלהי הרוחות לכל בשר אתה, וחכמה בטוחות בטובתך שתה (ראב״ע, אלהי סכוסות, איגר 83). דת לאדם שתה, החיות והסתה (הוא, אמונתך נודעה, שם 201). בארץ שת מתכונת להוציא דשא ועץ רטוב במאזני צדק מאוזנת (הוא, אמוני לבב, שם 233). — ואמר המשורר: או אם לדבר בטוב ארבה כסיל שתוני (ר״ש הנגיד, שם רם, בן משלי, אברמסו, 331). — *ושית כסימן בדקדוק: והחכם רבי אברהם אבן עזרא נתן סימנם (של האותיות המשמשות) כשתי״ל א״ב המו״ן או שי״ת לך א״ב המו״ן (מכלול לרד״ק, הפעלים, ליק, לח).

—הפעי, יושת, —ששתו אותו: אם כפר יושת עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר יושת עליו (שמות כא ל). —ואמר הפיטן: טבורי היה משתית ארץ והוצות ומשתית טבורי הושתו ארץ וחוצות (ר״א קליר, יוי קנני, יוצר א׳ שבועות). באתי והושת לי דרך בעזים (משלם בר קלונימוס, גן נעול, יוצר ב פסח). והושת אליל בהיכל בליל (רסב״ג, שעה נאסר, ביאליק-רבניצקי ב, 222). לזנב ולא לראש הושתנו (תכפו עלינו לרות, מוסף יוה״כ).

—ספעי, *השית, — כמו קל[1]: בא הכתוב להשית ראשון אחרון ואחרון ראשון (רסב״י, מכי׳ בא ה). — ובסהס״א: כאשר ישית עליו, כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו עונש על כך (רס״י, שמות כא כב). משתין בקיר, תרגם יונתן ידע מדע, משית בקירות לבו (הוא, מ״א יד י, וכעין זה ש״א כה כב). השית ידו עם רשע (טוסו״מ, עדות לד). מי נתן לך יד לעלות אל המרכבה וגאון גליך עד פה להשית (עמנואל, מחב׳ ח, הברמן, 245). — ואמר הפיטן: אבלום והשיתום משל בעמים (ר״א קליר, איכה אספתו, קינ׳ ט״ב). שצף חרישית אם חר להשית שובה אשר השית לשובבים יזכר (הוא, זכר תחלת, מוסף א׳ ר״ה). גזרה חקת מיצירת בראשית, ראש דבורך ת׳ יה להשית (הוא, אף אורח, שם שם). הם הי׳ תום כמו חללי קבר, לכן היתם סגרה לדבר אוא, בעשר מכות, קרובי ב פסח). הודו רזה נתן עליו לעשת לו עם שאול חוזה, השית מתחת לרגליו את כל הכבוד הזה (רסב״ג, אלהים אל דאסון, ביאליק-רבניצקי ב, 204). משמים מגדל הפך והשית לשונם הפכפך (ר״י הלוי, אל נעלה, זמורה ז, 24). אין תחלה אל ראשיתך ואין קץ ותכלה לאחריתך ראשון ואהרון מבלי ראשית ומבלי אחרית ואין לב להשית (שיר היחוד ליום ג. בנינו על תהו תשית (אל מהולל, קונטי הפיוטים ס). בטרם ירה פנה וברא שית, מצוקי ארץ עליהם תבל השית (מנחם ברבי מכיר, יוצר שבת הפסקה לחנוכה). — ואמר המשורר: כרם האל בית ישראל אך זה תוכו אשכל כפר, עולם ואשר נמצא תוכו בעדו האל השית כפר (רמב״ע, הענק ח, ברודי, סיג). ובראשית קץ תשית אל אוני (ראב״ע, אפרם כף, כהנא א, 17).

ב. **שִׁית,** ש״ז, — מטפחת ועטיפה, צעיף שהעושה מעשה בסתר ישית על פניו ויתעטף בו כדי להסתיר עצמו מעין רואים[1], Schleier; voile; veil: לכן ענקתמו גאוה יעטף שית חמס למו (תהלי עג ו). בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה והנה אשה לקראתו שית זונה ונצרת לב[2] (משלי ז ט–י). — ובסהס״א, במליצת הכתוב: ככה יהיה משפטן של בנות ישראל הארורות ההולכות כמשפט בנות הערלים בשית זונות ונצורות לב (חמדת הימים ב ד, לט). דרש רצון אל ימאסה תבל גם יחשב אתה כשית זונה (ר״י חריזי, הענק לו, אברונין, 34). ועי׳ שֵׁית.

ג. ***שִׁית,** ש״ז, — יסוד, תחתית[3]: הנסכים בתחלה מועלין בהם, יצאו לשיתין אין

---

[1] [הקדמונים (השוה למשל רד״ק, סה״ש, ערך שות) דמו למצא את ההפע׳ גם במקרא, ולפי זה תשמוש בסמה״א.]

---

[1] [משמ׳ זו של המלה יוצאת מן הכתובים ובפרט מהשואת הכתוב במשלי ז י (שית זונה) לנאמר על הנואף באיוב כד יה: ועין נאף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים. ותיו פרשנים (נזכרים בפרוש ר״י בן נחמיאש למשלי ז י) שפרשו את המלה אף כמו שֵׁת.]

[2] [לדעת העירך, משלי שלמה 100, המכון: והנת אשה לקראתו שית זונה ונצר תלך, כלשון הלוך וטפף תלכנה (ישעי׳ ג יז) ובהקבלה אל ועין נאף שמרה נשף (איוב כד יה).]

[3] [בעקר כנראה שֵׁת, מן שת זה שבמקרא, אך כנראה בפאו חז״ל במשמ׳ זו שִׁית, אולי כדי להבדיל מהוראתה של שת כאבר שבגוף.]

סועלין בהם (מעי׳ ג ג). למטה ברצפה באותו הקרן מקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שש וטבעת היתה קבועה בה שבו יורדין לשית ומנקין אותו (מדות ג ג). יורדין לשית ונב״עין בתוכו שנ׳ בקדש הסך נסך שכר ליי׳ עשה לו המקום שיבלע מקדושה, ר׳ יוסי אומר שית היה נקוב לתהום שנ׳ וכו׳ וגם יקב חצב בו זה השית (תוספתא סוכה ג טו). שיתין מששת ימי בראשית נבראו שנאמר חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן, חמוקי ירכיך אלו השיתין, כמו חלאים שמחוללין ויורדין עד התהום (רבב״ח בשם ר׳ יוחנן, סוכה מט.). בראשית, אל תיקרי בראשית אלא ברא שית (דבי רבי ישמעאל, שם שם). שיתין מחוללים ויורדים עד תהום שנאמר וכו׳ וגם יקב חצב בו אלו השיתין (ר׳ יוסי, שם שם). בזמן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין (ר״ל, שם שם). בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעי למשטפא עלמא אמר דוד חמש עשרה מעלות והורידן (שם נג.).—ואמר הפיטן: ואז בשיתים נסכים כסדר וסגן עומד ומניף כסודר (ר׳ אליר ב׳ ילחק, תפלה תקח, סליח׳ ער״ה). בן ביושבי נטעים וגדרה מראשית, בטרם ירה פנה ובר״א שית, מצוקי ארץ עליהם תבל השית (מ:חם ברבי מכיר, אור זרוע, יוצר הפסקה א). חנכו וכבדו היכל להעלות נר באמן, חפשו ומצאו בשיתין, פך שיש בטמן (הוא, אודך, יוצר שבת ב חנכה). היית לשית חוג יסוד (יעקב, ליון ידידות, קיני ת״ב).

ד. *שִׁית [1]), ש״ז, — תאנת אביב, תאנה מקדמת, הנובלת מבלי להבשיל: הקלים שבדמאי השיתין והרמין והעוזרידין ובנ״ת שוח ובנות שקמה ונובלות התמרה וכו׳ (דמאי א א). מהוצאת עלין ועד הפגין חמשים יום, מן הפגין ועד השיתין הנובלות חמשים יום, מן השיתים הנובלות ועד התאנים חמשים יום (ירוש׳ שביעי׳ ס א).

שַׁיִת, ש״ז, שַׁיִת, שִׁיתוֹ, — רק בצרוף שָׁמִיר וָשַׁיִת וכדו׳, שדה שהוא שמור ומושת כאלו הצדה עד

1) [לדעת לֹו, Flora I 236 ואח״רים כא שית, שיתין כמבטא מטשטש במק׳ שתיתין, ואין זה מסתבר, אך לא התברר מקור המלה.]

למועד אחר, ועל כן עלו עליו קוצים וקשה לגשת אליו [1]): ואשיתהו בתה לא יזמר ולא יעדר ועלה שמיר וָשָׁיִת (ישע׳ ה ו). כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולַשַּׁיִת יהיה בחצים ובקשת יבא שמה כי שמיר וָשַׁיִת תהיה כל הארץ וכל ההרים אשר במעדר יעדרון לא תבוא ש״ה יראת שמיר וָשָׁיִת (שם ז כג–כה). כי בערה כאש רשעה שמיר וָשַׁיִת תאכל (שם ט יז). ואכלה שִׁיתוֹ ושמירו ביום אחד (שם י יז). חמה אין לי מי יתנני שמיר שַׁיִת במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד (שם כז ד). — ובסהמ״א, במליצת הכתוב, במשמ׳ קוץ או סלע [2]): השמר מעצת האשה כי היא רעה ומורת רוח וקשה ולבה שמיר ושית (כ״י זבארה, סעסועים ב, דוידזון, 22). — ואמר המשורר: וגמלו אבנים שקדים ושית כעצים בגן אל יהי ציץ ושמיר (רמב״ע, הענק א, ברודי, סכז). מתי תסיר בני בית, ותמליך תחתם בני זית, ותלקוט שושן משית, ותבנה היכל ובית (סלסת ישיני חברונה, סליח׳ שבת שובה, סדור ארי״ל, הקמה:).

שְׁתָה, ש״נ, — שה״פ מן א. שִׁית, כמו הַשְּׁתָּה: ושתי, לשון השתה והתי״ו מודגשת מפני שבאה תחת שתים שאין שיתה בלא תי״ו והאח״ת לשמוש (רש״י, שמות כג לא).

שַׂךְ [3]), ש״ז, — שם לבעל חיים קטן, הנצוד בפח ומלכדת: כי נמצאו בעמי רשעים ישור כְּשַׁךְ יקושים הציבו

1) [תרגומים ופרשנים הבינו מלה זו או כלשון מין קוץ ותוח, או (כשבעים) כלשון חרבן ועזובה. אך, כפי שהראה העורך (הלשון והספר ב, 374 וכו׳), אין שמיר ושית אלא כנוי לכרם וזה שהנביא ישעיהו משתמש בו כמשל לבית ישראל, בתמונה אגדית של כרם מושת הצדה ושמור לעת מועד, ועד עת גאולתו קוצים עולים בו. ואין לראות לא שָׁמִיר ולא שַׁיִת כשם צמח, אלא כצורה נגזרת מן שָׁמַר ומן א. שִׁית. וכן באים שני שרשים אלו יחד גם בצרוף שִׁיתָה יי׳ שָׁמְרָה לפי (תהל׳ קמא ג), ועי׳ שָׁמְרָה.]

2) [ע״פ הבנה זו בכתובים.]

3) [בשבעים אין תרגום למלים יָשׁוּר כְּשַׁךְ, וגם הוולג׳ insidiantes quasi aucupes, כאלו: ישורו כמו יקושים, דולגת למעשה על שַׁךְ. וכן כנראה הסורי (ואקימו פחא איך סיגא, ו״א והקימו פחים כמו

משחית אנשים ילכדו (ירמי׳ ה כו). — וכסהמ״א, במליצת הכתוב, ואמר הפיטן: טומני פח כשך יוקשים, יועצי מרמה וכזב מלחשים (ר׳ שמעון בר יצחק, אמרי כזב, סדר ב שבועות). טמנו לנו פח ומוקש, ישור כשך יוקש (הוא, אל אל אי, זולת שבת ב אחה״פ). העמידו יון תרשישים, עקרבים כשך נחשים (מנחם ברבי מכיר, אין מושיע, זולת שבת ב חנכה).

שכב [1]), ממנו *אשכבה, *השכבה [2]), משכב, משכבה, שכב, שכב, שכבה, שכבת, *שכיבה.

שָׁכַב [3]), פ״ע, שכב, שכב, שכבה, שכבת, שכבת, שכבתי, שכבו, שכבתם, שכב, שוכב, שכבים, שכבי, שכבת, שכב, שכב־, שכבך, שכבו, שכבה, שכב, שכב, שכבה, שכבי, אשכב, אשכבה, תשכב, תשכב, ישכב, ישכב, ישכבנה (קרי), תשכב, תשכב, נשכבה, תשכבון, תשכבון, ישכבו, ישכבו, ישכבן, ישכבון, — א) שכב האדם [1]), היה מוטל ומנח, liegen, sich legen; se coucher; to lay down: אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו כי הוא כסותה לבדה וכו׳ במה ישכב (שמות כב כו). והשכב בבית יכבס את בגדיו (ויקר׳ יד מז). כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא (שם יה ד). כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו (במד׳ כד ט). ואם איש עני הוא לא תשכב בעבטו השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשלמתו (דבר׳ כד יב–יג). וילכו ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו שמה (יהוש׳ ב א). בין רגליה כרע נפל שכב (שופטי׳ ה כז). ויאמר לו יהונדב שכב על משכבך והתחל (ש״ב יג ה). וימת בן האשה הזאת לילה אשר שכבה עליו (מ״א ג יט). ויעל וישכב על הילד (מ״ב ד לד). ועתה שכב על צדך השמאלי ושמת את עון בית ישראל עליו מספר הימים אשר תשכב עליו תשא את עונם (יחזק׳ ד ד). השכבים על מטות שן וסרחים על ערשתם (עמ׳ ו ד). ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה אשה שכבת מרגלתיו (רות ג ח). — ובשמושים מיחדים, שכב לארץ, שכב ארצה: ויצם דוד צום ובא ולן ושכב ארצה (ש״ב יב טז). שכבו לארץ חוצות נער וזקן (איכה ב כא). — ובהשאלה, שכב האדם כבשתו, למעצבה, שכבה נפשו בתוך לבאים: לכו באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה זאת לכם למעצבה תשכבון [2]) שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יי׳ הביטו

מוקשים), ותי״י נותן באור חפשי (בנכלין אשדין דם וכאי כלבוש צידין); והפרשנים המסרתיים בארו שך כמקור מן שכך, ואינו מסתבר. כן אין ממש בהצעות התקון שהצעו. והמחבר ראה כאן מלת כשך במשמ׳ חבר אנשים. ועי׳ ערך זה. אך לפי ההקבלות שבמקרא (כגון בפרט קהלת ט יב: כדגים שנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחזות בפח כהם יוקשים בני האדם) וההמשך שבפס׳ כז (ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה), קרוב לראות כאן שם במשמ׳ בעל חיים הנצוד בפח, בקריאה: וישר (במקום ישור) כשך יקושים, כלומר והישרים נצודים כצפרים או כעכברים. וכנראה היא המלה שו, הבאה באשור׳ במשמ׳ בעל חיים קטן, בשמושים דומים לאלה שבכתוב (עי׳ לאחרונה Deimel, Akkad. Šumer. Glossar, עמ׳ 721), וצ״ע.]

1) [עי׳ שָׁכַב, הערה.]

2) [עי׳ לאחרונה במאמרו של ג. אלון על מלה זו, לשוננו טז, 144.]

3) [גם בארמ׳ ובסור׳ וכן באוגרית׳ שכב, בכושי׳ סכב באותה משמ׳ כבעבר׳, אך כדעת רבים אין כאן אלא שמוש כפ״ע, כפעל הבא בערב׳ בצורה שכב a) במשמ׳ יצק, שפך (ארצה) — ושים לב לנאמר על בנין הפע׳ ועל שכבה — ובאשור׳ בצורת סכפ, שכפ במשמ׳ הטיל ארצה. השערות אחרות על קרבת השרש אל שפך או אל הארמ׳ דמך באותה משמ׳ אינן נתנות להוכחה. כמו כן אין לקבע, אם יש כאן הרחבה בבנין שפעל משרש קצר כגון כב b), הפך בערב׳.]

a) سكب b) كبّ

1) [אין שכב לגבי חיה או בהמה במקרא. באיוב מ כא (תחת צאלים ישכב) הכונה ללויתן (עי׳ בפרושו של העורך) שהוא משרתו של האל שמרד בו, ולא חיה מן החיות. גם בבמד׳ כד ט (כרע שכב כארי) אין ליחס את השכיבה לארי.]

2) [במגלת ישעיה א מן המדבר: תשכבו. ואמנם אין הוראת הצרוף ברורה כלל, ואין זה מסתבר שידבר כאן, בקשר ל„אור אשכם וזיקות בערתם" על שכיבה, אלא, למשל, על כך, כי כבו או יכבו(ן) זיקות אור אלו, או על לשון שביבי אש, כגון תשבבון, ובנין כזה מסתתר בצרוף, שכונתו למשל: למען בה תשכבו, כלו׳ תשרפו, וצ״ע.]

אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם (ישעי' נ יח–כא ח). נִשְׁכְּבָה בְּבָשְׁתֵּנוּ ותכסנו כלמתנו (ירמי' ג כה). נפשי בתוך לבאם אֶשְׁכְּבָה (תהלי' נז ה). — ושכב בין המשפתים, כמו ישב בין (הם) שפתים, רבץ בחלק שלל על סיר הבשר 1): אם תִּשְׁכְּבוּן בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ (תהלי' סח יד). — ב) ובפרט שכב לישן בלילה: טרם יִשְׁכָּבוּ ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על הבית (בראשי' יט ד). ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וַיִּשְׁכַּב במקום ההוא (שם כח יא). ויהי ביום ההוא ועלי שֹׁכֵב במקומו וכו' ושמואל שֹׁכֵב בהיכל יי' וכו' ויקרא יי' אל שמואל ויאמר הנני וירץ אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויאמר לא קראתי שוב שְׁכָב וילך וַיִּשְׁכָּב ויסף יי' קרא עוד שמואל ויקם שמואל וילך אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויאמר לא קראתי בני שוב שְׁכָב וכו' ויסף יי' קרא שמואל בשלישת ויקם וילך אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי וכו' ויאמר עלי לשמואל לך שְׁכָב וכו' וילך שמואל וַיִּשְׁכַּב במקומו (ש"א ג ב–ט). וירא דוד את המקום אשר שָׁכַב שם שאול ואבנר בן נר שר צבאו ושאול שֹׁכֵב במעגל והעם חנים סביבתיו וכו' ויבא דוד ואבישי אל העם לילה והנה שאול שֹׁכֵב ישן במעגל וכו' ואבנר והעם שֹׁכְבִים סביבתו (שם כו ה–ז). וַיִּשְׁכַּב אוריה פתח 2) בית המלך את כל עבדי אדניו (ש"ב יא ט). ויצא בערב לִשְׁכַּב במשכבו עם עבדי אדניו (שם שם יג). וַיִּשְׁכַּב ויישן תחת רתם אחד והנה זה מלאך נגע בו ויאמר לו קום אכול וכו' ויאכל וישת וישב וַיִּשְׁכָּב (מ"א יט ה–ו). אני שָׁכַבְתִּי ואישנה (תהלי' ג ו). בשלום יחדו אֶשְׁכְּבָה ואישן (שם ד ט). אם תִּשְׁכַּב לא תפחד וְשָׁכַבְתָּ וערבה לך שנתך (משלי ג כד). מעט שנות מעט תנומות מעט חבק ידים לִשְׁכָּב (שם ו י). אם שָׁכַבְתִּי ואמרתי מתי אקום ומדד ערב ושבעתי נדדים עדי נשף (איוב ז ד). ויהי בְשָׁכְבוֹ וידעת את המקום אשר יִשְׁכַּב שם ובאת וגלית מרגלתיו ושכבתי 1) (רות ג ד). — ושכב את משכב הצהרים: וילכו בני רמון הבארתי רכב ובענה ויבאו כחם היום אל בית איש בשת והוא שֹׁכֵב את משכב הצהרים וכו' ויבאו הבית והוא שֹׁכֵב על מטתו בחדר משכבו (ש"ב ד ה–ז). — ובצרופים כגון שכב ואין מחריד: ונתתי שלום בארץ וּשְׁכַבְתֶּם ואין מחריד (ויקר' כו ו). — שכב בשק: ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וַיִּשְׁכַּב בשק (מ"א כא כז). — ושכב בעל חיים לשעשועים בחיק האדם: ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה וכו' מפתו תאכל ומכסו תשתה ובחיקו תִּשְׁכָּב ותהי לו כבת (ש"ב יב ג). — והנערה הסכנת: יבקשו לאדני המלך נערה בתולה וכו' וְשָׁכְבָה בחיקך וחם לאדני המלך (מ"א א ב). — ושכב החולה או המתחלה: וַיִּשְׁכַּב אמנון ויתחל וכו' ותלך תמר בית אמנון אחיה והוא שֹׁכֵב (ש"ב יג ו–ח). וישב יהורם המלך להתרפא ביזרעאל וכו' וירכב יהוא וילך יזרעאלה כי יורם שֹׁכֵב שמה (מ"ב ט יה–יו). — ושכב איש עם אשה, את אשה וכדו' לשם זווג: ויאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך והבאת עלינו אשם (בראשי' כו י). ותאמר לה (לאה לרחל) המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני ותאמר רחל לכן יִשְׁכַּב עמך הלילה תחת דודאי בנך וכו' וַיִּשְׁכַּב עמה בלילה הוא (שם ל יה–יו). וירא אתה שכם וכו' וַיִּשְׁכַּב אתה ויענה (שם לד ב). וילך ראובן וַיִּשְׁכַּב את בלהה פילגש אביו (שם לה כב). ויהי אחרי הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף ותאמר שִׁכְבָה עמי (שם לט ז). ואשה אשר יִשְׁכַּב איש אתה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב (ויקר' יה יח). ואם שָׁכֹב יִשְׁכַּב איש אתה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים (שם שם כד). איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל וְשָׁכַב איש אתה שכבת זרע (במדי' ה יב–יג). כי יהיה נער בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר וְשָׁכַב עמה וכו' ואם בשדה ימצא האיש את הנער המארשה והחזיק בה האיש וְשָׁכַב עמה ומת האיש אשר שָׁכַב עמה לבדו וכו' כי ימצא איש נער בתולה אשר

1) [עי' בדברי העורך, משלי שלמה 58, הלשון זה-פר א, 471, על צרופים אלו.]

2) [כמו כפתח, עי' פֶּתַח, הערות.]

1) [וְשָׁכַבְתְּ קרי.]

לא ארשה והפשה ושכב עמה ונמצאו ונתן האיש השכב עמה לאבי הנער חמשים כסף (דברי כב כג—כט). ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבן את הנשים הצבאות פתח אהל מועד (ש"א ב כב). ויחזק ממנה ויענה וישכב אתה (ש"ב יג יד). ואת תזנותיה ממצרים לא עזבה כי אותה שכבו בנעוריה (יחזק' כג ח). — ושכב אצלה להיות עמה: ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה (בראשי' לט י).—ועם כנוי, ישכבנה (קרי): אשה תארש ואיש אחר ישכבנה[1] (דברי כח ל). — ושכבה אשה עם גבר: ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע וכו' ותבא הבכירה ותשכב את אביה וכו' ויהי ממחרת ותאמר הבכירה אל הצעירה הן שכבתי אמש את אבי נשקנו יין גם הלילה ובאי שכבי עמו וכו' ותקם הצעירה ותשכב עמו (בראשי' יט לח—לה). ותגש אליו לאכל ויחזק בה ויאמר לה בואי שכבי עמי אחותי (ש"ב יג יא). — ושכב גבר את זכר: ואת זכר לא תשכב משכבי אשה (ויקרי' יח כב). — ועם בהמה: כל שכב עם בהמה מות יומת (שמות כב יח). ארור שכב עם כל בהמה (דברי' כז כא). — ושכב המת לעפר, על עפר בקבר: גם ברושים שמחו לך ארזי לבנון מאז שכבת לא יעלה הכרת עלינו (ישעי' יד ח). המוציא רכב וסוס חיל ועזוז יחדו ישכבו בל יקומו (שם מג יז). בתוך ערלים תשכב את חללי חרב (יחזק' לא יח, וכעין זה לב כא, כח—ל). במתים חפשי כמו חללים שכבי קבר (תהלי' פח ו). למה לא מרחם אמות וכו' כי עתה שכבתי ואשקוט (איוב ג יג). ומה לא תשא פשעי ותעביר את עוני כי עתה לעפר אשכב ושחרתני ואינני (שם ז כא). ואיש שכב ולא יקום עד בלתי שמים לא יקיצו ולא יעורו משנתם (שם יד יב). יחד על עפר ישכבו ורמה תכסה עליהם (שם כא כו). — ושכב עם אבותיו במשמ' זו: ושכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם (בראשי' מז ל). כי ימלאו

[1]) [הכתיב: ישגלנה, והוא עקר, וספק אם היה שמוש כזה מן שכב בלשון המקרא.]

ימיך ושכבת את אבתיך (ש"ב ז יב). וישכב דוד עם אבתיו ויקבר בעיר דוד (מ"א ב י). וישכב שלמה עם אבתיו ויקבר בעיר דוד אביו (שם יא מג). והימים אשר מלך ירבעם עשרים ושתים שנה וישכב עם אבתיו (שם יד כ). — ושכב לבו, שכבו ערקיו: לילה עצמי נקר מעלי וערקי לא ישכבון (איוב ל יז). כי כל ימיו מכאובים וכעס ענינו גם בלילה לא שכב[1] לבו (קהלי' ב כג). — ואמר בן סירא: וישכב שלמה מיואש ויעזב אחריו מנון (ב"ם גני' מז כג). — ובתו"מ: אין לו גבינים, אין לו אלא גבין אחד הוא גבן האמור בתורה, ר' דוסא אומר כל שגביניו שוכבין (בכורות ז ב). דדיו שוכבים כשל אשה (שם שם ה). הזב מטמא את המשכב בחמשה דרכים וכו' עומד, יושב, שוכב, נתלה ונשען (זבים ב ד). כדי שיהיו שתי שערות שוכבות (כב תקלה בשם מר עוקבה, נדה נב.). ומעשה ברבי יהושע שהשכים אצלו אדם ונתן לו אכילת ושתייה והעלהו לגג לשכב (ד"א ה). — ובספה"א גם לגבי דברים שאין בהם רוח חיים במשמ' היה מונח: וכשהכפרת שוכב על עובי הכתלים עולה הזר למעלה מכל עובי הכפרת כל שהוא (רש"י, שמות כה יא). פרשי כנפים, שלא תעשה כנפיהם שוכבים אלא פרושים (הוא, שם שם כ). ודף השלחן שוכב על אותה מסגרת (הוא, שם שם כה). ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו וכו' וקצותיו שוכבין עליו (הוא, שם כח כו). או גבן וב' שגביני עיניו שערן ארוך ושוכב[2] (הוא, ויקר כא כ). שיורד, מראשו אל זקנו אל פי ראש הכתונת שלו שהזקן שוכב ע"פ הכתונת (הוא, תהלי' קלג ב). ובדג גדול כשהוא מבושל נראות חתיכות כשהן שוכבות זו על זו וזו אצל זו (הוא, איוב מא יח). כשהיא רואה שתי שבלין שנפלו מן הקוצרים לוקטתן אבל שלש שוכבות יחד אין לוקטתן (הוא, פסח קיג:). בתנור אופין מעומד שהפת דבוקה בדופני התנור ועומדת ואינה מוטלת בשכיבה ע"ג שוליו כרעפים שהן שוכבות על רחבן (הוא, שם קכט.). שבו עמודים עומדים, שני עמודי כסף כמין עמודי ספר תורה

[1]) [אמנם אפשר שצ"ל לא שכך לבו, מלשון וחמת המלך שככה.]

[2]) [עי' במשנה המבאה לעיל.]

שוכבים לאורכו (תוס׳, ב״ב יז.). היד שוכב תמיד על הצלעות (תוס׳, זבח׳ יח:). שהצלעות אינן שוכבות על רחבן אלא על חודן (תוס׳, חול׳ כז.). — ובי ו׳, *שוכב במשמ׳ אפקי, horizontal: עצי שטים עמדים וכו׳ שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקרות המשכן ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש (רש״י, שמות כו יח). ושלש מיני זויות הם וכו׳ הנצב הוא זה והוא שקו א״ג העומד עומד על קו ב״ג השוכב כחוט המשקולת שאינו נוטה מעמדו לשום צד (עמנואל חי ריקי, אדרת אליהו, מי כדם ה). שקו גד עומד על קו אב השוכב (ברוך מש קלוב, עמודי השמים א, ד). כל קו העומד על קו שוכב עושה עמו ב׳ זויות (שם שם). — ובינוני פעול, *שכוב, כמו שוכב: ותעל שכבת הטל, עלתה תפלתן של אבותינו שהיו שכובים בעפר על פני הארץ (רבי אליעזר המודעי, מכי׳ בשלח, מסכתא ד פרשה ג, מט.). — ובסהמ״א: כי אסתוורא כעין השוק עד פיסת הרגל שחציה זקופה וחציה שכובה (ערוך ערך אסתוורא). רבוצים שכובים (רש״י, בכורות נח:). גם בגרעון לא חדלו מחשבי הכללי מלבחור להם סימן להורות בו על המעשה והוא קו שכוב כזה (—) (דוד פריזנהויזן, כליל החשבון א, יב). — *ושכובה במשמ׳ אשה בעולת בעל: ואשה שהיתה שכובה בעדות ואמרו לו שהיא בתולה וכו׳ מגרש בלי מוהר (כ״א הקראי, גן עדן, נשים יח, קנב.). והבתולה שהיא גרושה או אלמנה אף על פי שאינה שכובה מרבית החכמים דנו אותן הבא אליהן כדין הבא באשת איש שהוא מחוייב מות (שם שם, קנח:). — *ושכובת לדה, אשה שילדה ועודנה מוטלת במשכב, Wöchnerin; accouchée; woman in childbed, נוהג בספרות ובדבור.

— נפעי, תשכבנה [1]), — נשכב, ששכבו עמו: ועלליהם ירטשו לעיניהם ישסו בתיהם ונשיהם תשכבנה [2]) (ישע׳ יג יו). ונלכדה העיר ונשסו הבתים והנשים תשכבנה [2]) (זכרי׳ יד ב). — ובתו״מ: נשכב מן הזכר ומן הבהמה חייב שתים (ירוש׳ סנה׳ ז ט). אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לנשכב (סנה׳ טו). — ובסהמ״א: נקבה אחת נשכבת לכמה זכרים (רמ״י, סנה׳ קמ:).

— פעל, שכבת [1]), — כמו נפע׳: שאי עיניך על שפים וראי איפה לא שכבת [2]) (ירמ׳ ג ב). — ובסהמ״א: ועל כן אמר אם לא שכב איש אותך קודם וכו׳ אבל אפשר ששוכבה קודם (כ״א הקראי, גן עדן, נשים, קנז:).

— הפעי, השכיבה, השכבתים, השכב, ישכיב, ישכבהו, תשכבהו, ישכיבהו, — א) השכיב את פלוני, עשה שישכב: ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה (ש״ב ח ב). ותקח את בני מאצלי ואמתך ישנה ותשכיבהו בחיקה ואת בנה המת השכיבה בחיקי (מ״א ג כ). ויעלהו (אליהו את הילד) אל העליה אשר הוא ישב שם וישכבהו על מטתו (שם יז יט). ותעל ותשכבהו על מטת איש האלהים (מ״ב ד כא). ויקברהו בקברתיו אשר כרה לו בעיר דויד וישכיבהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים (דה״ב יו יד). — ב) במשמ׳ יצק, שפך: מי יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב (איוב לח לז). — ובתו״מ: מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה אחת בת ישראל ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו, למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו, אמר להם בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי במת חשדתוני וכו׳ (ת״כ, קדש קכז:). — ובתפלה: השכיבנו יי׳ אלהינו לשלום והעמידנו מלכנו לחיים (השכיבנו, תפלת ערבית) [3]). — ובסהמ״א, גם השכיב עצמו: מכבשין, משכיבין את האפר והעפר שיהא חלק (רש״י, ביצה לב:). שהוא סועד וסומך את הארץ, מוריד לה גשמים ומשכיב לה טללים וכו׳ (מדס״ג בראשי׳ ב יח, מרגליות, פד). חוס ושלום שלא היו בני עלי שוכבין את הנשים, אלא ואת אשר ישכיבון, שמשכיבין הנשים עם בעליהן טמאות (ר׳ קימון בשם ריצ״ל, שם שם כז א, שם, תקפא). ואם ילונו האורחים בביתו ישכיבם במיטב מטותיו וכו׳ ויותר נחת רוח עושה לו המשכיבו

---

1) [אין צורה זו במקרא אלא קרי במק׳ נשגל, ונראה אין להניח שהיתה צורה זו קימת בלשון הקדומה.]

2) [קרי; כתיב: תשגלנה.]

---

1) [גם קריאה זו באה רק בקרי במק׳ שגלת, ולא כצורה קימת בלשון המקרא.]

2) [קרי; כתיב: שגלת.]

3) [ובתו״מ: כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא (ברכ׳ ד:, ט:).]

במטה נאה מחמאכילו והמשקהו (ר"י אלנקאוה, מנוס"מ א, ענעלאו, 45). השכיבה עצמה בבית החורף ישנה (מרדכי ב"מ סעד). דכיון שעלה עמוד השחר לא שייך לומר השכיבנו, שאין דרך בני אדם להשכיב עצמן באותו פעם (הלבוש או"ח רלה 7). — ואמר המשורר: ועל עיני חמסי לא ילבי והדמעה לשון צדק לראים, כאלו נוצרו עיני נבלים להשכיב את לחיו או נשיאים (רמב"ע, הדמי הדרסו, בכודי, יח). כל צר בניב פיהו בשאול יי משכיב כאשר במי נדבת ידו לעב משכיב (הוא, הענק א, סס סעז). תטיף רביב חן ותשכיב טל אהבים כמן עת מרסים ליל כנפיה מנערת (ר"י הלוי, עין כדיגה, זמורה ג, 283).

—הָפְעַ, הָשְׁכַּב, מֻשְׁכָּב, הָשְׁכָּבָה, — השכיבו אותו: ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת מֻשְׁכָּב על מטתו (מ"ב ד לב). רדה והָשְׁכְּבָה את ערלים (יחזק' כב יט). והֻשְׁכַּב בתוך ערלים את חללי חרב (סס כס לב) [1].—ובתו"מ: המוצא מת בתחלה מושכב כדרכו (נזיר ע ג). — ובסהמ"א: מוטל, מושכב (רס"י, ערוני יז:). וראשו מושכב לתוכה (הוא, סוכה ג.). סואר של קורות המושכבות לארך של בנין (הוא, ב"ס לא:). אדם רובץ ומושכב (הוא, זבחי קב:).

***שֶׁכֶב,** ס"ז, — האבן התחתונה שברֵחַיִם, unterer Mühlstein; meule gisante; nether millstone: ומרחיקין את הריחיים שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב (ב"ב ב א). — ובסהמ"א גם נבלי שכבים במשמ' נאדות משכבים, ואמר הפיטן: אז טרם נמתחו נבלי שכבים [2] (רס"י, אז טרם, סליס').

שְׁכָבָה [3], ס"נ, סמי' שִׁכְבַת, — מה שיורד ומטפטף מנוזל, Erguss; effusion, ובפרט א) שכבת הטל, הטל המשכב טפות על הארץ: ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה שִׁכְבַת הטל סביב למחנה ותעל שִׁכְבַת הטל והנה על פני הארץ דק מחספס דק ככפר על הארץ (שמות יו יג—יד). — ב) שכבת זרע [1], זרמת הזרע: ואיש כי תצא ממנו שִׁכְבַת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שִׁכְבַת זרע וכבס במים וטמא עד הערב ואשה אשר ישכב איש אתה שִׁכְבַת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב (ויקר' יט יו—יח). ואיש כי ישכב את אשה שִׁכְבַת זרע (סס יט כ). או איש אשר תצא ממנו שִׁכְבַת זרע (סס כב ד). איש איש כי תשטה אשתו וכו' ושכב איש אתה שִׁכְבַת זרע (במד' ה יג). — ובתו"מ: זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע (ברכי ג ו). אבות הטומאות השרץ ושכבת זרע וטמא מת וכו' (כליס א ד). אלו מטמאין ומכשירין, זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו (מכשירי ו ו). שגזרו על פיתן של גוים וכו' ועל שכבת זרען (ירוש' שבת א ח). דיניה דההוא גברא במאי, א"ל בשכבת זרע רותחת (גיטי כז.). שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע (בכורות מד:). — *וגם במשמ' לבד של דבר המֻשכב על זולתו, Schichte; couche; layer: ג' אירסין הן, אחד צף ואחד שוקע ואחד עשוי כשכבה ועומד מלמעלה (ירוש' שבת א ה). — ובסהמ"א: כשנתגלה (המן) משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל (רס"י, שמות טז יד). רק זאת ידענו מחלקה העליון (של הארץ) כי הוא כולל מחצבות אבנים ועפרורית שונות ושכבותיהן מתחלפות על סדר נבון (כ"ד פר"ז הויזן, מוקדות חבל, עז.).

שְׁכֹבֶת, ס"נ, כנ' שְׁכָבְתְּךָ, שְׁכָבְתּוֹ, — כמו שְׁכָבָה [2]: ואל אשת עמיתך לא תתן שְׁכָבְתְּךָ לזרע לטמאה בה וכו' ובכל בהמה לא תתן שְׁכָבְתְּךָ לטמאה בה (ויקר' יח כ—כג). ואיש אשר יתן

---

1) [מן הארמ' שבתו"מ עבר גם לעבר' הצרוף הארמי שְׁכֵב מְרַע (שוכב חולה) במבטא שְׁכִיב מְרַע, ובפרט במשמ' הולה אנוש לפני מותו, כגון במשנה פאה ג ז, ב"ב ט ו ועוד, וכן מצויים צרופים כגון יקרא דשכבי, ככוד הנפטרים, וכדו'.]

2) [ע"פ לשון הכתוב: ונבלי שמים מי ישכיב (איוב לח לז).]

3) [כאמור בהערה לפעל שכב, עקר משמ' השרש היא כנראה לשון שפיכה ויציקה, ובלשון הדבור בימינו מקבלת הצורה: שְׁכָבָה.]

1) [לפי הנאמר בהערה שלפני זו קרוב מושג הפעל שָׁכַב לזה של השם.]

2) [בתו"ם נדרשה המלה כלשון שִׁיבָה בכלל, לרבוי: ויתן איש בך את שכבתו, להביא את הסרים (ספרי במדי יג).]

שְׁכָבְתּוֹ בבהמה מות יומת (שם כ יח). ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת ויתן איש בך את שְׁכָבְתּוֹ מבלעדי אישך (במד׳ ה כ).

שכה, שרש מספק [1].

***שְׁכוּחַ,** ס״ז, — פְּעֻלַּת הדבר המְשַׁכֵּחַ, נוהג בספרות.

***שִׁכּוּךְ,** ס״ז, — פְּעֻלַּת הדבר המְשַׁכֵּךְ: ישלם לה (לאביגיל) מה שקותה משכוך כעס דוד וחרון אפו (ר״י מסיר ליאון, כסא לוסים א ז, 27).

שְׁכוֹל [2], ס״ז, — מצב בני אדם שמתו ילדיהם: ועתה שמעי זאת עדינה היושבת לבטח האמרה בלבבה אני ואפסי עוד לא אשב אלמנה ולא אדע שְׁכוֹל ותבאנה לך שתי אלה רגע ביום אחד שְׁכוֹל ואלמן [3] כתמם באו עליך (ישעי׳ מז ח–ט). ישלמוני רעה תחת טובה שְׁכוֹל [4] לנפשי (תהל׳ לה יב). — ובסהמ״א [5]: ושכול הבנים נקרא מירור (מדה״ג שמות א יד, מרגליות, יד).

1) [משרש שכה כזה, כבינו׳ הפע׳ מן שָׂכָה (גם בהשואת סָכִי, נדד, תעה דרך בכוש׳) גזרו רבים את המלה משכים בירמ׳ ה ח: סוסים מוזנים מַשְׁכִּים היו איש אל אשת רעהו יצהלו, ואחרים גזרו מלה זו מן שֶׁכֶם (עי׳ רד״ק) או שראו כאן צורה מן אשך, או שנקדו מַשְׁכִּים, וכך כנראה גם עקילס והסורי, והשבעים דלגו על המלה הקשה. אך אין כל ההצעות מסתברות, ואמנם אפשר שצ״ל מְשֻׁכִּים, מ־לשון משובה ישראל, שירמיהו משתמש בה (ג ו ח, יא–יב) כלפי אשה בוגדת ומנאפת.]

2) [כמו שכול ואלמן במקרא בא באוגרית׳ (גינזברג, כתבי אוגרית 78 שורה 8 וכו׳): בדה ח׳ט ת׳כל בדה ה׳ט אלמן, ז״א בידו (של מת־ישר) שבט שכול, בידו שבט אלמון.]

3) [במגלת ישעיה א בפס׳ ט: שכול ואלמנה.]

4) [אמנם הצרוף קשה, כי מצפים כאן לפעל לא לש״ע.]

5) [בכתיב חסר־הנקוד שבסהמ״א קשה להבחין, אם כונת הכותב למלה זו או לצורה שִׁכּוּל, הבאה גם במ״ר שִׁכּוּלִים, ועי׳ שם.]

שָׁכוּל [1], ס״ז, — שמתו ילדיו, כמו שַׁכּוּל: ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שְׁכוּלָה וגלמודה גלה וסורה (ישעי׳ מט כא). — ובסהמ״א [2]: שכולה אכולה למה תבכי (רסע״ג, שכולה אכולה, ביאליק־רבניצקי 3, 11). שכולה בתולה לעירך שובי (הוא, שם ג א, 93).

שַׁכּוּל, ס״ז, נקי׳ שַׁכֻּלָּה, שַׁכֻּלוֹת, — שמתו בניו או בניה: אתה ידעת את אביך ואת אנשיו כי גברים המה ומרי נפש המה כדוב שַׁכּוּל בשדה (ש״ב יז ח). לכן תן את בניהם לרעב והגרם על ידי חרב ותהינה נשיהם שַׁכֻּלוֹת ואלמנות ואנשיהם יהיו הרגי מות (ירמ׳ יח כא). אפגשם כדב שַׁכּוּל (הוש׳ יג ח). פגוש דב שַׁכּוּל באיש ואל כסיל באולתו (משלי יז יב). שניך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות וְשַׁכֻּלָה אין בהם (שה״ש 7 ג, וכעין זה שם ו ו).

שִׁכּוּל, ס״ז, רק מ״ר כנ׳ שִׁכֻּלַיִךְ, מצב השַׁכּוּל, שְׁכוֹל: עוד יאמרו באזניך בני שִׁכֻּלַיִךְ צר לי המקום גשה לי ואשבה (ישעי׳ מט כ).—ובסהמ״א, גם במ״י: פתיל תכלת, על שם שיכול בכורות (כ׳ מעשה הדרשן, מכוסים למכ״ך). לשכלם, לגרש יושביך מקרבך הוא קרוי שכול (רש״י, יחזק׳ לו יג). שום שכול ומום אין בהם (הוא, שה״ש 7 ב). תיכלא ועיורא, שיכול בנים ועיורון הדמעה (הוא, שבת קכח:).

שָׁכוּן, עי׳ שָׁכַן.

***שִׁכּוּן** [3], ס״ז, — א) תכונת הדבר השוכן והשקט, מנוחה [4], Ruhe; repos; rest: ודבק

1) [בעקר בינו׳ פָּעוּ׳ מן שָׁכַל, עי׳ שם.]

2) [בסהמ״א קשה להבחין, אם הכונה לצורה זו או לצורה שַׁכּוּל באותה משמ׳. ועי׳ גם שם.]

3) [ע״פ הערבי׳ שָׁכוּן a) במשמ׳ זו, ואפשר שבטאו את המלה במשמ׳ זו שָׁכוּן.]

4) [במ״ר בראש׳ ל״א נאמר בנוסח הדפוסים: ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלהים כן עשה, זה

a) سكون

לשכון קור, כאשר דבקה לתנועה חמימות (יוסף בן לדיק, עולם קטן, הורוין, ינ). בבטול הת ועה תכף בא השכון ובבטול השכון תכף בא התנועה (סס סס, מע). — ב) פְּעֻלַּת המְשַׁכֵּן, המושיב דבר במקום: ולא הבטיחו בשיכון הכבוד עמהם (רסנ"ל דורלוו, מגן לבות, חלק סוסיכו פרק ג). וענין שכון השכינה בישראל היא שהשגחת הא"ם היא דבקה עמהם (סס סס). — ג) ושכון בני אדם במשכנות, סדורם במשכן ודירה, נוהג בספרות ובדבור.

*שְׁכוּנָה, ש"נ, — א) קבוצת בתים שכנים וקרובים זה לזה, quarter; quartier; Wohnbezirk:

הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה (מכות ב ז). גבאי קופה ביום טוב וכו' גובין בצינעא בתוך חיקן ומחלקן על כל שכונה ושכונה (תוספת' דמאי ג טז). רב אמר עשינו עצמינו בארץ ישראל לגיטין, ושמואל אמר אפי' משכונה לשכונה (ירוש' גיטין א א). זקן אחד היה בשכונתינו (ב"מ כח:, בכורות לח:). כפר קטן נירון כשכונה (כתוב' כח.). ובלבד שלא יעשנה שכונה, וכמה שכונה, תנא אין שכונה פחותה משלשה בני אדם (ע"ז כא.). רחל אחת היתה בשכונתנו (חולי' כז:). הרשת היתה בשכונתינו (ר', כדה יג:). מעולם לא קדם צד שמאל לצד ימין חוץ מאחת שהיתה בשכונתי (ר' יהושע, סס מח:). עשה שכונה בארץ ישראל (מד"ר בראשי סד). מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל וכו' וכיון שהרגישו בו תלמידיו עמדו ופנו אותה משכונתו (סס א"כי א ג, בלילה). — ובהשאלה, שכונת קברות, קבוצת קברות קרובים זה לזה: מצא שלשה (מתים) אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה הרי זו שכונת קברות (נזיר ע ג). אחד המוצא שלשה מתים ואחד המוציא שלשה כוכין וכו' יש להם תפיסה ואין להם שכונות קברות (תוספתא אהילי טז ג). מעשה בר' ישבב שבדק ומצא שנים בתחלה ואחד היה ידוע, עשה להן תפיסה עשה להן שכונת קברות (סס סס ג). מת שחסר אין לו רקב ולא תפיסה ולא שכונת קברות (עולא בר חנינא, נזיר נא:). — ובסהמ"א: מעריב לבולה מחוזה ערסתא פי' שכונות שכונות (ערוך ערס). יצאתי משכונה לשכונה (עמנואל, מחב' טז, הברמן, 434). ויגזרו על היהודים ללכת להם מהבתים אשר הם יושבים שם וכו' וללכת לדור בשכונת האשפות וכו' ומוכרי פרות וירקות וכו' לא יוכלו למכור סחורתם בשכונת היהודים כל עיקר (דברי הימים של האפיפיור פאולו הרביעי, הרבין ב, 477). (עד שבאו שני גרדיים) משער האשפות, הזכיר התנא שם אומנתן ושם שכונתן לומר לך שלא ימנע אדם עצמו מבית המדרש (רעמב"ע עד' א ג).— ב) ובמשמ' שכנות וקרבה, תכונת דברים קרובים זה לזה, Nachbarschaft, Verwandtschaft; voisinage, affinité; neighbourhood, kinship: לפי שהחבור יהיה על שני פנים, אם על דרך השכונה או על דרך המזג, ואולם חבור השכונה הוא כגון שטח הגוף ותכליתו לשטח גוף אחר ותכליתו על דרך השכונה, כגון חבור השמן במים והעצם בבשר, ואולם חבור המזג הוא חבור כל חלקי הגוף בכל חלקי גוף אחר וכו' (ר"י הישראלי, ס' היסודות, מד). ערם ז השם

שיכון לעשיית התיבה. ובמ"כ שם: פירש רש"י ז"ל פסוק זה שכינו כאן לעשיית התיבה כלומר מוסב ושייך על עשיית התיבה כמו שפירש רש"י בפי' החומש ולקמן בפי' נשא דף קע"ג ע"ג איתא כה"ג ממש וכן לקמן ע"ג גרס זה שיכון לכנוס בה וכו' ולקמן פל"ד זה שיכון בזכות הקרבנות כלומר פסוק זה נכתב כאן ומוסב על הקרבת הקרבנות, ע"כ. ובהוצ' תיאודור, עמ' 288: זה שיכן לעשיית התיבה. ובנסחאות שם: שכן, שוכן, שיכון, שכני, שביון, שוכה, שייך. וכתב תיאודור בפרושו: זה שיכן, זה שכאן כלו' זה שכתוב כאן ויעש נח וכו' נאמר לעניין עשיית התיבה וכן מפרש בפירש"י עה"ת ויעש נח זה בנין התיבה, ובאותו סגנון איתא לקמן פל"ב סי' ה' לפ' ויעש נח ככל אשר צוהו וכו' זה שכן לכינוס בהמה חיה וכו' ולקמן פל"ד סי' י"ב זה שיכן (וכ"ה שם בדפוסי') בזכות הקורבנות לפ' ויברך אלהים וכו' פרו ורבו וכו' (בראשית ט' א', ושם ח' י"ז כת' כבר ופרו ורבו על הארץ) ובפל"ט סי' ט"ו זו שיכן לבשורת ארץ ישראל (וכ"ה שם בדפ"ר) לפ' ויבן שם מזבח וכו' (בראשית י"ב ז', ועוד ויבן שם מזבח וכו' שם י"ב ח' וי"ג י"ח והדרש לקמן סוף פל"ט ג' מזבחות בנה וכו'). וכתיבת שיכן כמו לקמן פל"ח בכי"ל וזה שיכן סומכו מן המזרה ועי' במ"ח חלק ל"ז צד 207, ע"כ תיאודור. ועל כל פנים אין כאן לשון שִׁכּוּן, אלא כנראה מלה מורכבת ב־שֶׁ, וצ"ע.]

וחכמתו בבריאת בע"ח והדרגת תנועות האברים ושכונתם קצתם לקצתם וכו' והמשל בהדרגת תנועותיו ושכונת האברים המות, מה שלפניו רך מאד ואשר מאחריו קשה מעט וחוט השדרה יותר קשה ממנו (ר"מ א"ת, מו"נ ג לב). ואם לא תורישנו (את הכנעני) יזיק לך שכונתו אצלך ויהיה לצנינים בצדך (רד"ק, סה"ש, כי). כי יש לזקן שכונה עם הביצים וגידים יוצאים ממקום אחד אל המקום הא' כמו שיש שכונה בין השדים והרחם (גרשון בן שלמה שער השמים ט, לג:). ויש ירחם שכונה עם השדים בגידים חלולים ועל כן המעוברות והמניקות אינן זבות (שם שם, לח:). כי שיקנה הברזל מזג משכונת המגניטס וכו' הוא רחוק (ר"מ קרסקש, אור ה', כלל שני, פרק ששי, חקירה בהקדמה הששיעית).

שָׁכוּר, ת"ז, שְׁכֻרַת, — מי ששתה יין או שכר ולקה ברוחו משתיה זו, betrunken; ivre; drunk: שמעי נא זאת עניה וּשְׁכֻרַת[1]) ולא מיין (ישעי נא כא). — ואמר הפיטן: שכורת לא מיין השליכי תפיך קרחי נא וגוזי (שכורת לא מיין, קינ' ט"ב, ספרד'). — ואמר המשורר: שכורת יגוני חטאים נכתה (רמב"ע, יה אשר אספוך, סעה"ש 78). וכמה יריבם וכמה ישיבם ומה יעציבם והמה שכורים (ר"י הלוי, היוכלו פגרים, זמורה א, 50). אנחנו עבדיו ומקנת הסדיו השכורים ביין דודיו (יוסף בן תנחום ירושלמי, מטמוני מסתרים, 19).

שִׁכּוֹר, שִׁכֹּר, תוס"ז, שִׁכֹּרָה, שִׁכּוֹרִים, שִׁכֹּרֵי, שִׁכֹּרֵי, — מי ששתה הרבה יין או שֵׁכָר ולקה ברוחו משתיה זו, betrunken; ivre; drunk: ויחשבה עלי לְשִׁכֹּרָה (ש"א א יג). ולב נבל טוב עליו והוא שִׁכֹּר עד מאד (שם כה לו). והתעו את מצרים בכל מעשהו כהתעות שִׁכּוֹר בקיאו (ישעי יט יד). נוע תנוע ארץ כַּשִּׁכּוֹר והתנודדה כמלונה (שם כד כ). הוי עטרת גאות שִׁכֹּרֵי אפרים וכו' אשר על ראש גיא שמנים הלומי יין (שם כח א). הייתי כאיש

1) [במגלת ישעיה א ממגלות ים המלח: שכורת.]

שִׁכּוֹר וכגבר עברו יין (ירמי כג ט). הקיצו שִׁכּוֹרִים ובכו והילילו כל שתי יין (יואל א ה). יחוגו וינועו כַּשִּׁכּוֹר וכל חכמתם תתבלע (תהל' קז כז). חוח עלה ביד שִׁכּוֹר[1]) ומשל בפי כסילים (משלי כו ט). ימששו חשך ולא אור ויתעם כשכור (איוב יב כה). — ושותה שכור[2]): והוא בתרצה שתה שִׁכּוֹר (מ"א יו ט). ובן הדד שתה שִׁכּוֹר בסכות (שם כ יו). — ובתו"מ: חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה האלם והשכור והערום והסומא ובעל קרי (תרומ' א ו). מעשה באשה אחת שהיתה שיכורה[3]) ומזגו לה את הכוס ואמרה הריני נזירה ממנו (נזיר ב ג). מכאן לשכור שמתפלל כאילו עובד ע"ז (ר' אלעזר, ברכ' לא:). שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה, שיכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה (רבה בר רב הונא, עירובי' סד.). שתוי כל שיכול לדבר לפני המלך, שיכור כל שאינו יכול לדבר לפני המלך (מרי בר רב הונא, שם שם). משל לשנים שרגמו איקונין של מלך, אחד שכור ואחד בדעתו (תנחומ' בובר, ויקרא טו). השכור נותן עינו בכוס וההנוני בכים (שם שמיני ז). — ואמר המשורר: ויישן מלהרע לך כעיף או כשכרה (ר"מ הנגיד, אחי מוסר, בן תהלים הברמן ג, 52). והאני כשכור יתעתע ויהכר (ר"י הלוי, יועץ ומקים, זמורה א, 29). — ואמר המליץ: מה שבאדם שאינו מבוסס על תריאה הוא כשכור על הלשון (בוחן לדיק, מכתב ב, הערה). — ונק' ״שִׁכֹּרֶת: מי שלא ראה הצביה שכרת ומיד החשקים בקרת, לא ראה מעולם אש בנעורת (עמנו', מחב' כה, הברמן, 716). מי נשקני ואני שכורת (יוסף בן ישראל, מי נשקני, שירי תימן, 57).

שכח[4]), ממנו ״שִׁכּוּחַ, א. שָׁכַח, שָׁכֵחַ, •שִׁכְחָה, ״שַׁכְחָן, ״שַׁכְחָנוּת, ״שְׁכִיחָה, ועי' ב. ״שָׁכַח, ״שָׁכִיחַ, •שְׁכִיחוּת.

1) [אמנם כדעת העורך (משלי שלמה, 91) המכון: חוח עלה בְּשִׁדֵי כור, בשִׁכול האותיות ובחלוף ב—כ.]

2) [במקום אחר: שֹׁתֵי שֵׁכָר (תהל' סט יג).]

3) [בירוש' שם: שכורת.]

4) [במשמ' זו אין השרש אלא בעבר' בלבד, ובארמ' אשכח פרושו מצא, ואפשר שנולדה ההוראת

א. שָׁכַח, פ״י, שכחני, שכהה, שכחה, שכחת, שכחת, שכחתני, שכחתי, שכחתי, שכחו, שכחוני, שכחני, שכחוך, שכחתם, שכחנו, שכחנוך, שכחי, שלח, שכחי, אשכח, אשכחה, אשכחך, תשכה, תשכח, תשכחי, תשכחי, תשכחני, תשכחנו, ישכה, ישכחהו, תשכח, תשכחו, תשכחו, ישכחו, תשכחנה, — שכח האדם או בעל־היים דבר או אדם, לא זכר אותו עוד, נעלם הדבר וכדומ׳ מזכרונו, שכח את אשר עשה או ראה, vergessen; oublier; to forget: ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (בראשי׳ מ כג). זכר אל תשכח את אשר הקצפת את יי׳ אלהיך במדבר (דברי׳ ט ז). תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח (שם כה יט). כל מאהביך שכחוך אותך לא ידרשו (ירמי׳ ל יד). מהר אל גבעה הלכו שכחו רבצם (שם נ ו). חדלו קרובי ומידעי שכחוני (איוב יט יד). — ושכח האדם את רישו: ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד (משלי לא ז). — ואת עמלו: כי אתה עמל תשכח[1]) כמים עברו תזכר (איוב יא טז). — ובשמוש משפטי לשכחת עמר בשדה: כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו (דברי׳ כד יט). — וגם בשאלה שיש בה משום שלילה, על דבר שלא ישכח: התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך (ישעי׳ מט יה). התשכח בתולה עדיה[2]) כלה קשריה ועמי שכחוני ימים אין מספר (ירמי׳ ב לב). — ושכח מעשות דבר: הוכה כעשב ויבש לבי כי שכחתי מאכל לחמי (תהלי׳ קב ה). — ובלשון קצרה לגבי העתיד, שכח (את תוצאת מעשהו) כי יהיה דבר זה או זה: ותשכח כי רגל תזורה וחית השדה תדושה (איוב לט יה). — ושכח הרחם את האדם: ישכחהו[1]) רחם מתקו רמה עוד לא יזכר (איוב כד כ). -- ושכחה ימין האדם: אם אשכחך ירושלם תשכח[2]) ימיני (תהלי׳ קלז ה). — ושכח האדם את מעשי האל: פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך (דברי׳ ד ט). מהרו שכחו מעשיו לא חכו לעצתו (תהלי׳ קו יג).— ושכח את בריתו ומצוותיו: השמרו לכם פן תשכחו את ברית יי׳ אלהיכם (דברי׳ ד כג). לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (שם כו יג). ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני (הושי׳ ד ו). נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי (תהלי׳ קיט קט). העזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה (משלי ב יז). — ושכח האדם את האלהים[3]) ואת שמו: ורם לבבך ושכחת את יי׳ אלהיך המוציאך מארץ מצרים (דברי׳ ח יד). כי שכחת אלהי ישעך וצור מעוזך לא זכרת (ישעי׳ יז י). כי העוו את דרכם שכחו את יי׳ אלהיהם (ירמי׳ ג כא). ותלך אחרי מאהביה ואתי שכחה (הושי׳ ב יה). אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר (תהלי׳ מד כא). בינו נא זאת שכחי אלוה (שם

שבעבר׳ מתוך שמוש בשלילה כמשמ׳ לא מצא (עוד); ובמשמ׳ זו אולי קרוב (א)שכח אל ש ג ח, השגיח, ועי׳ שם. ואמנם לא מן הנמנע הוא כי בא שכח בעבר׳ בעקר כשכול הגאים מן כחש, וצ״ע. בלשון השירה שבמקרא ובלשונות האחיות בא במקום שכח השרש נשה ותמורותיו.]

1) [כאן אין הכונה כנראה לעניו ולסבלו של האדם אלא למעשי עמל ואון שעשה האדם, בהמשך לפס׳ ו: ודע כי ישה לך אלוה מעונך. ואפשר שלכך הכונה גם בשמוש הפעל נשה בבראש׳ מה נא: כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי.]

2) [אמנם אפשר, שאין כונת השאלה בעקר לבתולה מבנות האדם אלא לספור על אחת האלות. כי כך מריסה האלה הבתולה אשתר בעלילת המבול האכדית (גלגמש XI, 162 וכו׳) את תכשיטיה ואומרת: חו אלים, הנוכחים כאן, כשם שלא אשכח את אבן הספיר שעל צוארי, כן אזכר ימים אלו ולא אשכח לעולם.]

1) [אמנם המשפט קשה, ואפשר שאין חלקת המלים רחם מתקו מכונת, ואולי צ״ל: ישכחהו, רח מתקו, במשמ׳ כרוח זה המוצץ (כהוראת מתק בארמ׳) ומיבש את המים.]

2) [במקום זה הצעה הקריאה תכחש ימיני, אך גם בשבעים הנוסח תשכח (ἐπιλεισθείη), ואין כחש בא לגבי יד האדם. והעורך (הלשון והספר ב, 122) שוקל את אפשרות הקריאה תש (בצווי) פח ימיני, וגם זו של הבנת ימיני כלשון דבור (כמו אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר), כלו׳: ישכח ויאלם דבורי, בהקבלה אל: תדבק לשוני לחכי, וקשה להכריע.]

3) [בכמה מן המקומות המובאים לקמן יש לראות את הפעל ש כ ח בשמוש זה כתקון סופרים במקום כ ח ש, כלשון כפירה באלהים. אך כאמור בהערה לשרש אפשר שאין שכח וכחש בעקר אלא שרש אחד.]

כ כג). כן ארחות כל שֹׁכְחֵי אל ותקות חנף תאבד (איו׳ ח יג). — וְשָׁכַח האלהים את האדם ומעשיו, שכח האל את בריתו, את חסדו וכדו׳, בדרך כלל בשלילה, או בשאלה שפרושה שלילת דבר כזה: כי אל רחום יי׳ אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא יִשְׁכַּח את ברית אבתיך אשר נשבע להם (דבר׳ ד לא). נשבע יי׳ בגאון יעקב אם אֶשְׁכַּח לנצח כל מעשיהם (עמוי ח ז). כי דרש דמים אותם זכר לא שָׁכַח צעקת ענוים (תהל׳ ט יג). אמר (הרשע) בלבו שָׁכַח אל הסתיר פניו בל ראה לנצח (שם י יא). הֲשָׁכַח חנות אל אם קפץ באף רחמיו סלה (שם עז י).—ובתו״מ: העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעה״ב, שכחו בעה״ב ולא שכחוהו פועלים וכו׳ אינו שכחה (פאה ה ז). שנים שהתחילו באמצע השורה וכו׳ ושכחו לפניהם ולאחריהם וכו׳, יחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו וכו׳ (שם ו ד). תינוקות שטמנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו (מעשר׳ ד ב). לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו (מע״ש ה יא). לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא (שבת א ג). כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת (שם ז א). מי שהיו לו ב׳ תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב (שם יט ד). אם שכח אחד מהם ולא עירב מבטל את רשותו (עירוב׳ ו ז). שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה (פסח׳ ח ב). קרא אתה בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת (יומא א ג). (קונם) שאיני אוכל ושאיני שותה ושכח ואכל ושתה (נדר׳ ג ב). כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו (ר׳ מאיר, אבות ג ח). כך היתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים (ירוש׳ שביעית א ז). השוכח תבשיל על גבי כירתו בשבת, בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל (שם תרומ׳ ב ג). מפני שהאור נמשך לאחוריו והוא שוכח ומוציא את הפתילה (שם שבת ב א). שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש (ברכ׳ יג.). אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה וכו׳ אתה עזבתני ושכחתני וכו׳ אמר לה הקב״ה כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר (שם שם לב:). מנצפך צופים אמרום וכו׳ שכחום וחזרו ויסדום (שבת קד.). פ׳ הלכות למדתי מיהודה בן פדיא בחרישת הקבר וע״י שהייתי עסוק בצרכי רבים שכחתים (ריב״ל, מד״ר קהלת, כי תעשק). — וביני׳ פָּעוּ׳, *שָׁכוּחַ, ששכחו אותו: ובשעה שאתה רואה שהתורה שכוחה מישראל ואין הכל משגיחין עליה את הוי מכנס בה (תוספת׳ ברכ׳ ז כד). ותאמר ציון עזבני ה׳ וה׳ שכחני, היינו עזובה היינו שכוחה[1]) (ב״לי שם לב:). שכוח מעיקרו הוי שכחה, זכור ולבסוף שכוח אין שכחה (ב״מ יא.). — *ובמשמ׳ של ביני׳ פֹּעֵל[2]): ומודים חכמים לר׳ שמעון במניח ובשכוה ברשות הרבים וכו׳ שהן טהורין (תוספתא טהר׳ ט ט). והיא מתרתן (את התכשיטים) להבירתה והיא שכוחה ומהלכת בהן ד׳ אמות (ר׳ בא, ירוש׳ שבת ו א). — ובסהמ״א: לרבות שכחת קמה ששכח מקצתה מלקצור (רמ״י, דבר׳ כד יט). לא תנשני, לא תהית שכוח מיראתי (הוא, ישע׳ מד כא). לא שכחו מלנקום נקמתו (הוא, ירמ׳ כא ח). זכור הוא שנשבע עליה אם יאכל הבירתה, אבל שכוח הוא שנשבע על הבירתה אם יאכל זו וכו׳ שבאכילת ראשונה היו שתי השבועות ראויות לחול והרי שכוח הוא על שבועת חבירתה וכו׳ (הוא, שבוע׳ כח:, ד״ה אכל זו). שינה אדם סדר אחד או שנים ולא שנה אותן לאחרים ולא נתעסק בהן ושכחן (ר״י בן יהודה, ספר מוסר ד יח). על כן יש לנו לומר שמה שלא הוציאוהו היו הקהל שכוחים ממנו מצד שלא היה עומד ליבנות (ספר בר ששת, שאלת שלא). —ואמר הפיטן: ותאמר שכוחה לארך ימים ציון תביא אליה המון לאומים (ינאי, והאמר אלמנה, קרובי שבעה דנחמתא, זולאי, שיז). לזאת צוה בכל ימים ולילות לכך תזכור ולא תהיה שכוחה (במיטב שיר, פזמון של פסח, סדור ארם צובה, תשיד). — ואמר המשורר: הטוב שיהיו מתים זכורים והארון והלוחות שכוחים (ר״י הלוי, דברים, זמורה א, 12). זכור דודי ידידות יום פרידות ואל יהיו בעין שבלך

---

1) [נ״א: היינו עזובה היינו שכיחה.]

2) [בכמה מקומות אולי ביני׳ פָּעֵל. עין שָׁבַת.]

ש כ ו ח י ם (הוא, קעפי, שם ג, 54).

—נפעי, נשכח, נשכח, נשכחתי, נשכחו, ישכח, תשכח, תשכח, נשכחה, נשכחת, נשכחים, — ששכחו אותו, נשכח האדם, העיר, הדבר: וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשכח כל השבע בארץ מצרים (ברא' מא ל). והיה ביום ההוא ונשכחת צר שבעים שנה (ישעי' כג יח). קחי כנור סבי עיר זונה נשכחה (שם שם יו). כי נשכחו הצרות הראשנות וכי נסתרו מעיני (שם סה יו). כלמת עולם לא תשכח (ירמי' כ יא). ברית עולם לא תשכח (שם נ ה). כי לא לנצח ישכח אביון (תהל' ט יט). נשכחתי כמת מלב (שם לא יג). בשכבר הימים הבאים הכל נשכח (קהל' ב יו). כי נשכח זכרם (שם ט ה). — ונשכחה השירה מפה: וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו (דבר' לא כא). — ונשכח המקום מני רגל, לא הלכו בו: הנשכחים מני רגל (איו' כח ד).—ובתו"מ [1]): ברוך אתה ה' זוכר ה נ ש כ ח ו ת (תעני' ב ד).—ובתפלה: כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם (זכרונות, מוסף ר"ה).

—פע', שכח, — עשה שלא יזכר דבר, השבית אותו: שכח יי' בציון מועד ושבת (איכ' ב ו). — ואמר בן סירא: טובת יום ת ש כ ח רעה ורעת יום ת ש כ ח טובה (ב"ס גני' יא כה). עת רעה ת ש כ ח תענוג (שם שם כז). — ובתו"מ גם במשמ' עשה שישכח האדם: ולא אמרו לערב בהצרות אלא כדי שלא ל ש כ ח את התינוקות (עירובי' ז ט). יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם מ ש כ ח ת [2]) עון (ר"ג, אבות ב ב). בטובה שהשפעתי לכם אתם מ ש כ ח י ן את הרגל מביניכם, אני א ש כ ח אתכם מן העולם (תוספתא סוטי' ג יג, וכעין זה ספרי דבר' מג). הצרות האחרונות מ ש כ ח ו ת את הראשונות (ירוש' ברכ' א ט, בבלי שם יג). שונה הרבה ו מ ש כ ח קמעא (אדר"נ יח). — ובמשמ' שכח: ה גע

1) [בתו"מ וגם בסהמ"א נדחה בנין זה מפני התפ', עי"ש.]

2) [ואולי משכחת, הפע', כן במשני' מנקדות בהוצאות שונות עפ"י המסורת האשכנזית. במשני' ליוורנו: משכחת.]

תלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא מ ש כ ח (ר' יוחנן, ירוש' ברכ' ה א). כל אותן ארבעים יום שעשה משה בהר היה למד תורה ו מ ש כ ח ה (ר' יוחנן, שם הורי' ג ז). כל ה מ ש כ ח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו (ר' אליעזר, יומא לח:). הלומד תורה ו מ ש כ ח ה דומה לאשה שיולדת וקוברת (ר' יהושע, סנהד' לט.). בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלהיך נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדים ולא מ ש כ ח י ן (מד"ר שה"ש, ישקני). יש לך אדם שהוא למד תורה בנערותו ו מ ש כ ח ה ובזקנותו הוא חוזר עליה (שם קהל', טוב אחרית דבר). — ובסהמ"א: כשעמדה עליהם מלכות יון הרשעה ל ש כ ח ם [1]) מתורתך ולהעבירם מחקי רצונך (בימי מתתיהו, תפלה לחנכה, סדור רסע"ג הסלם ב, פב.). אל תקרא וישכחהו אלא ו י ש כ ח ה ו, כשהיה יוצא לשוק היה זוכרו וכשנכנס היה שוכחו (מדה"ג בראשי' מ כג, מרגליות, הרעט). — ואמר הפיטן: ש כ ה והסר קנאת אפרים (ינאי, כבוד יוס, קרובי' במדבר, זולאי, קסח). בקראי ענני יום שבחיך עצבי י ש כ ה ו נ י (רסע"ג, אלהים אלי, ביאליק-רבניצקי ב, 178); והסר יגוני ו ש כ ח אוני (ר"י סלוי, יוסב אמלל, זמורה ז, 274).

—הפעי, השכיח, — השכיח, עשה ששכחו: החשבים להשכיח את עמי שמי בחלומתם אשר יספרו איש לרעהו (ירמ' כג כז).—ובתו"מ [2]): זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו מאחר שבא ל ה ש כ י ח ו (שמואל, בילה טו:).—ובסהמ"א: שכח אדם מצוה אחת מ ש כ י ח י ן אותו מצוות הרבה (עדה"ג שמות טו כו, הופמ, 170). כשעמדה עליהם מלכות יון הרשעה ל ה ש כ י ה ם [3]) תורתך ולהעבירם מחקי רצונך (בימי מתתיהו, תפלה לחנכה, נוסח אשכנז).—ואמר המשורר: וכל אשר קרהו ת ש כ י ח (ר"י סלוי, לאן אבדוס, זמורס ה, 393).

—התפ', ישתכח, — כמו נפעי: ראיתי רשעים קברים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו

1) [כך גם בנוסח ספרד. בסדור רסע"ג (עמ' רנה): ל ש כ ח ם את תורתך, וכן גם בנוס' איטלי'. בנוס' אשכנז: ל ה ש כ י ח ם, הפע', עי' שם.]

2) [עי' בהערה לפע' בדבר הנסחאות באבות ב ב.]

3) [נ"א לשכחם, פע', עי"ש, הערה.]

(קהל' ח י). — ובתו"מ: בראשונה שהיתה תורה משתכחת מישראל היו זקנים מבליעין אותה ביניהן (תוספת' ברכ' ז כג). שסוף התורה עתידה להשתכח (מכי' מסכ' דפסחא יב). אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש שנ' נשכחתי כמת מלב וכו' (רב, בר-י נח:). כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו וכו' ותלמודו משתכח ממנו (פסחי' מט.). שלשה דברים עלו במחשבה לבראות וכו' על המת שיסריח ועל המת שישתכח מן הלב (שם נד:). מוטב תיעקר תורה ואל תשתכח תורה מישראל (תמורה יד:). שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה (תמורה, שם טו:). אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה (ר"י נפחא, שם טז.). והיתה ידך עמדי, שלא ישתכח תלמודי מלבי (שם). ששים הלכות למדני ר"י בן פדייה בחרישת הקבר וכולן נשתכחו ממני בשביל שהייתי עוסק בצרכי צבור (ריב"ל, מ"ר שמות ו).—ובסהמ"א: תלמודו עומד בידו ואינו משתכח ומבואר ומסולק מן הספק (ר"י בן יהודה, ס' מוסר א ה). — ואמר המשורר: מה תחשקי תבל והדרתה כמו רוח אשר עברה ומשתכחת (רמב"ע, נפש אסר לא תמעט, ברודי, עמ). איה אבותיך, אמור נבל, הלא נשתכחו מלב ומשפחתים (ראב"ע, באתי ביום לוס, כהנא א, 14).

—פע', *שִׁכַּח, — כמו נפע', ואמר הפיטן: תמור כסף נמאס דור נשכח קחת, קננו שנית כי שכחנו מזכרון (יוסי בן יוסי, אפחד במעשי, מוסף ב ר"ה). — ואמר המשורר: יזכר אסיפת אח יעילם אנוש ושאר מיתות קרובי איש לימים משכחות (ר"ש הנגיד, גל מעני ראשי, הברמן א, 52).

ב. שָׁכַח, קל לא נמצא.

—התפ', *הִשְׁתַּכַּח, — נמצא, היה מצוי[1]: — ואמר המשורר: ישתכחו[1]) שירי בעוד שמש עלי מזחו והם ישכחו שכח (רמב"ע, עד אן, ברודי, סז). ובסהמ"א: אך אם יום או יומים או יותר ישתכחו בעיר בה יאמרו למושל (סי"א, מעגל טוב, 26).

שָׁכֵחַ, ת"ז, מ"ר שְׁכֵחִים, סמ' שְׁכֵחֵי, —מי ששכח דבר ואינו זוכרו: ואתם עזבי יי' השכחים את הר קדשי הערכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך (ישעי' סה יא). — ושְׁכֵחַ אלהים: ישובו רשעים לשאולה כל גוים שְׁכֵחֵי אלהים[2] (תהל' ט יח). — ובתו"מ: היה עומד בשדה ואמר יודע אני שהפועלין שכיחין עומרין שבמקום פלוני ושבחוהו אין זו שכחה (ירוש' פאה ה ו). שבת שחלה להיות בחנוכה שאסור לראות מטבע לאור החנוכה הרי אינו שכיח ומוצא את הפתילה (שם שבת ג א). במה אשה יוצאה כו' רב נחמן בר יעקב אמר על ידי שהיא סתרתן וכו' והיא שכיחה ומהלכת בהן ארבע אמות (שם שם ו א).—ואמר המשורר: ולכל נטושי דת ונדחיו הביא במסרת ומחברת, ולכל שכחי דין ותושיה היתה תעודתו למזכרת (ר"ש הנגיד, שירה בפי, בן תהלים, הברמן ג 41). הלנו נחלה רק מקדשי אל ואיך נהיה להר קדשו שכחים (ר"י הלוי, דבריך. זמורה א, 12).

***שִׁכְחָה**, ש"נ, — א) שה"פ מן שָׁכַח, מעשה השוכח דבר, d. Vergessen; oubli; forgetting. גם בצרופים כגון שר שכחה: שאין לפניו (לפני האל) לא עולה ולא שכחה (ר' אלעזר הקפר, אב' ד כג). אמרה לפניו (כנסת ישראל) הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל, אמר לה גם אלה תשכחנה, אמרה לפניו רבונו של עולם הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני, אמר לה ואנכי לא אשכחך (ר"ל, ברכ' לב:). יודעין רשעים שדרכם למיתה

---

[1]) [בשמוש במליצת הכתוב בקהלת ח י בהוראת הפעל אשכח (מצא) בארמ'. ובפרוש רשב"ם (הוצ' ילינק) לכתוב הנ"ל: וישתכחו, לשון שכחה, ואי אפשר לפרש לשון מציאה שלא מצינו בלשון עברי לשון מציאה כזה שהרי לשון תרגום היא, ע"כ, ועי' א. שָׁכַח, לכתוב.]

[1]) [כך לפי ברודי, המעיר: ישתכחו, קהל' ח לדעת ריב"ג בשרש שכח, שפרשו מלשון תרגום = ומצאו; בכי"א הגיה שד"ל: וישתכחו, אבל משוררו התכון לצמוד הגזרי: ישתכחו — ישכחו שֶׁכַח, ע"כ.]

[2]) [גם כאן, כמו בצרוף זה בפעל, אפשר שלפנינו כנוי סופרים במק' כחשי אלהים, כופרים בו.]

וכו׳ שמא תאמר שכחה היא מהן ת״ל ואחריהם בפיהם ירצו סלה (רבה, סבת לח:). ואין שכחה לפני המקום (בן עזאי, מד״ר סה״ש ג, מי זאת). — ב) העֹמר הנשכח בשדה השיך לעני: נטל מקצת פאה וזרק על השאר אין לו בה כלום וכו׳ וכן בלקט וכן בעומר השכחה (פאה ד ג). נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה, ר׳ יהודה מחייב בשכחה, שאין השכחה אלא בשעת העמור (שם שם ו). המקבל שדה לקצור אכור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני (שם ה ה). העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית וכו׳ הרי זה אינו שכחה (שם שם ז). כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה, למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה (שם שם ח). כל שהוא בבל תשוב שכחה ושאינו בבל תשוב אינו שכחה (שם ו ד). שני עמרים שכחה, שלשה אינם שכחה (שם שם ה). — ובתפלה: כי אין שכחה לפני כסא כבודך (תפת זוכר, מוסף ר״ה). — ובסהמ״א: הלא תראה איך הושם באדם הזכרון והשכחה והמה מתחלפים ושונים זה מזה (ר״י א״ת, חו״ה, הבחינה ה). ו־היות לי לעזר לעת הזקנה אשר השקפנו עליה והיה קורא אותה אפלטון אם השכחה (הוא, הקד׳ הרקמה לריב״ג, וילנסקי, כד). מקבץ (ספר הרקמה) רוב שרשי הלשון הנמצאים במקרא, כי אם מה שמנעה ממנו השכחה המטונח על האדם או טרדת הלב (שם שם, כו). הזקנה אם השכחה (לואת ר״י א״ת, דרך טוב׳). — ״פורה שר של שכחה, עי׳ ב. פוּרָה, 4861.

*שַׁכְחָן, שַׂכְחָן, תוא״ז, — שדרכו לשכח, vergesslich; forgetful; oublieux: הקב״ה אין לפני שכחה כביכול הא מפני ישראל נעשה שכחן [1] שנאמר מי אל כמוך נושא עון, נושא כתיב (רבי הונא בשם רבי אבהו, ירוש׳ שבועות א ט). — ובסהמ״א: ואם שני תלמידים ואין לנו להספיק לשניהם נקדים הזכרון וכו׳ אל השכחן (רמב״ל דורלאן, מג״א ס יג). ועמנואל דודי בעיני לא יוחן, כי הוא בעונות שכחן, לא יזכר מה שאכל היום על השלחן (עמנואל, מחב׳ יח, הברמן, 482).

[1] [בשרידי ירושלמי מן הגניזה, גינצבורג, 267: שוכחן.]

שכיב מרע עי׳ שָׁכַב, הערות.

*שְׁכִיבָה, שה״פ מן שָׁכַב, מצב השוכב: מחצלת קנים עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה (סוכה א יא). שלש מטות הן, העשויה לשכיבה טמאה מדרס וכו׳ (כלים כד ח). שלשה סדינין הן, העשוי לשכיבה טמא מדרס וכו׳ (שם שם יג). בדין היה שיהו קורין פרשת בלק ובלעם וכו׳ מפני שכתיב בה שכיבה וקימה (ר׳ הונא, ירוש׳ ברכ׳ א ה). חריות שגידען לשכיבה אינן צריכות קישור (שם שבת ד א). עשה לו שני מחצלות אחת לשכיבה ואחת לאוהלים וכו׳ ר״ש מטהר עד שיפרישם בטומאה (שם גטין ג א). בשכבך ובקומך וכו׳ מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק״ש ואחר כך תפלה אף שכיבה נמי ק״ש ואחר כך תפלה (ר׳ יוחנן, ברכ׳ ד:). מאי בשכבך ובקומך, בשעת שכיבה שכיבה ממש ובשעת קימה קימה ממש (שם יא.). — ובמשמ׳ שכיבה עם אשה: ושכב איש איתה, שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחרת אוסרתה (ירוש׳ יבמ׳ י ה, וכעין זה מד״ר נשא ט). — ובסהמ״א: והנה השכיבה בהקיץ ובעבור שרוב השינה האדם שוכב אמר הכתוב וישכב במקום ההוא ולא הזכיר ויישן (ראב״ע, יסוד מורא י). — ״ובמשמ׳ מיתה: דוד שהניח בן כמותו נאמר בו שכיבה (מדרש שכל טוב, בראש׳ יח יט).

״שְׁכִיחַ [1], ת״ז, — מצוי, נמצא לרב, häufig; frequent; fréquent: ע״ב הסכמנו וחזרו לדפוס אותם שיהיו שכיחים ומצויים ביד כל (פנקס ועד ארבע ארצות, שנת שע״ד, הילפרין, 29).

*שְׁכִיחָה, ש״נ, — שה״פ מן א. שָׁכַח, שכחה: ארבעת דברים אמר ירמיה מאיסה וגעילה עזיבה ושכיחה וכו׳ עזיבה ושכיחה דכתיב למה

[1] [ע״פ שְׁכִיחַ בארמ׳ שבתו״ם במשמ׳ זו.]

לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים (ר' יהושע בר אבין, מד"ר איכה ה יט).

***שְׁכִיחוּת,** ש"נ — הכונת הדבר השכיח, Häufigkeit; fréqueux; frequency, נוהג בספרות ובדבור.

***שְׁכִיבָה,** ש"נ, — שה"פ מן שָׁכַב: בשוך חמת המלך אין כתיב כאן אלא כשוך חמת המלך, שכיבה שאינה שכיבה (מד"ר אסתר, וסמאן המלכה). — ובסהמ"א: וכאשר זכר הרגז לא הוצרך לזכור שכיבת החימה (אבוקה, פי' יצירה קד.).

***שְׁכִין,** ש"ז, — כמו שְׁכִינָה, ואמר הפיטן: ידעתיך בצר לצמצם שם שכיני (שמואל כהן, אימתי, מאורה שבת ב אחה"ס).

***שְׁכִינָה,** ש"נ, — שה"פ מן שָׁכַן, ובפרט ככנוי לאלהים השוכן במקום[1], נוכחות האלהים, Gottgegenwart; présence de Dieu; presence of the Lord: בשעה שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי (ר"מ, סנה' ו ה). שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים וכו' אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם (ר' חנניא בן תרדיון, אב' ג ב). עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם (ר' חלפתא איש כפר חנניא, שם שם ו). כשמת משה היה מוטל על כנפי שכינה (ר' יודא, ירוש' סוטה א י). בשעה שהיו אבותינו בים היה מוטל עולל על ברכה של אמו וכו' וכיון שראו את השכינה הגביה עולל את ראשו מברכה של אמו (ר' יוסי הגלילי, שם שם ה ו). שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל וכו' טורפין לו תפלתו בפניו וכו' ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל (אבא בנימין, ברכ' ה:). מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל (שם ו.). העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא יושבים צדיקים ועטרותיהם בראשיהם נהנים מזיו שכינה (רב, שם יז.). המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות כאילו דוחק רגלי שכינה (שם מג:). כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה (רבי אבין הלוי, שם סד.). היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה זוכה ומקבל פני שכינה (רבי לוי בר חייא, שם שם). הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא וכו' מפני ששכינה למעלה מראשותיו של חולה (שבת יב:). עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל (שם כב:). שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות וכו' אלא מתוך דבר שמחה של מצוה (שם ל:). עינוותן הלל, ינוחו לך ברכות על ראשך, שהקרבתני תחת כנפי השכינה (שם לא.). בעוון שפיכות דמים בית המקדש חרב ושכינה מסתלקת מישראל (שם לג.). גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה (רב יהודה בשם רב, שם קכז.). חס ושלום אמר אותו צדיק כך, ואם אמר מה אעשה לו, שכינה אמרה לו (פסחי' פז:). עשר מסעות נסעה שכינה וכו' (ר' יוחנן, ר"ה לא.). אין השכינה שורה אלא באהלי שם (יומא י.). אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים (רב שמואל בר איניא, שם כא:). מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום (רבי יוסי, סוכה ה.). מאחז פני כסא פרשז עליו עננו וכו' מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו (ר' תנחום, שם שם). בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן וכו', גלו לבבל שכינה עמהם וכו', ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן (רשב"י, מגי' כט.). שמחים, שנהנו מזיו השכינה (מו"ק ט.). כתוב אחד אומר כרסיה שביבין די נור וכתוב אחד אומר עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב וכו' אחד לו ואחד לדוד דברי רבי עקיבא, אמר לו רבי יוסי הגלילי, עקיבא, עד מתי אתה עושה שכינה חול (חגי' יד.). אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו וכו' ואני ארכב על החמור (רבן יוחנן בן זכאי, שם

---

[1]) [גם בתוך מאמרים ארמיים שבתו"מ באה תכופות המלה העברית, ועי' בדגמאות, אבל גם שכינתא בארמ'.]

יד:). לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו, וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה, א"א כל המשיא בתו לתלמיד חכם וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה (רבי, כתוב' קיא:). כל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו (נדרי' כב:). אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו (ר' יוחנן, שם לח.). הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה (רב יוסף, סוטה ה.). ותחל רוח ה' וכו' מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג (ר' יצחק דבי ר' אמי, שם ט:). ותפתח ותראהו וכו' שראתה שכינה עמו (ר' יוסי ברבי חנינא, שם יב:). איש ואשה זכו שכינה ביניהן, לא זכו אש אוכלתן (ר"ע, שם יז.). יש בכם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו (שם מח:). ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, ק"ו לשכינה י"ד יום (ב"ק כה.). ואף מבני בניו של אותו רשע (נבוכדנצר) ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה (סנה' לו:). דג ואדם ונחש וכו' האיל ודיברה עמהם שכינה (בכורות ח.). כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה' (רבי חייא, תמיד לב:). עד שלא חרב בית המקדש היתה שכינה שורה בתוכו, שנאמר ה' בהיכל קדשו, ומשחרב בית המקדש נסתלקה השכינה לשמים, שנאמר ה' בשמים הכין כסאו (ר' שמואל בר נחמן, מד"ר שמות ב). לא זזה השכינה מתוך ההיכל, שנאמר והיו עיני ולבי שם (ר"א, שם שם). אע"פ ששכינתו בשמים עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם וכו', אע"פ שהוא נראה כמסלק שכינתו מבית המקדש עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם (ר' ינאי, שם שם). כשגלו ישראל אף השכינה גלתה עמהם, אמרו לו מלאכי השרת, רבונו של עולם, כבודך במקומך, אל תבזה שכינתך (פסיק' רב' לא, ותאמר ציון, איש-שלום, קמד:). זמרו לה' אימתי כשיבא לחזור שכינתו בציון (ר' חנינא, מדרש תהלים ט יב). למען אספרה כל תהלתיך, כשתחזור שכינתך בשערי בתי ציון (שם שם יד). — ובתפלה: ברוך אתה יי' המחזיר שכינתו לציון (תפלת שחרית, רלה). השב שכינתך לציון עירך (והערב, מוסף ליו"ט). ומושב יקרו בשמים ממעל, ושכינת עזו בגבהי מרומים (עלינו). אל מלא רחמים שוכן במרומים המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה וכו' את נשמת פב"פ שהלך לעולמו (אל מלא רחמים). מימיני מיכאל וכו' ועל ראשי שכינת אל (סדר קריאת שמע שעל המטה). — *וגם בצרוף בית שכינה, מקום ראוי לשכינת האל בו: ארץ כנען כשרה לבית שכינה ואין עבר הירדן כשר לבית שכינה (מד"ר במד' ז). — ובסהמ"א: ומן היום ההוא שנכנסו אבותינו תחת כנפי השכינה אלהי ישראל הכניע לפניהם את כל אויביהם (מכתב חסדאי למלך הכוזרים). שהיתה חוזרת מרכבת השכינה מבבל (רש"י, ישע' מג כד). בית יעקב שמעו אקונן על כרוב נגנז ועמו אור שכינה נעלה (ד"ה של יהודי מצרים וח"י ב, יעקב מן, 333). — *ובמשמ' מנוחה: החבור וההפרדה והרחישה והשכינה (יוסף בן אברהם הרואה, מחכימת פתי ד). הדבר אשר יקרא בשם הויה אינו שכינה ולא נענוע (אהרן בן אליהו, עץ חיים ד, טו). — *ובמשמ' חניה: השוכנת בתוך צורה זו שכינה רוחנית (ר"י ן' לטיף, צורת העולם). — ואמר הפיטן: למען שכינתך הושע נא (הושענא, למען אמתך). שכינת כבודך (שם אבן שתיה). שכינתך שכנה בתוך לבות סגלתך (רסב"ג, לך אל חי, ביאליק-רבניצקי ב, 59). שם השכינה שכנה לך והיוצרך פתח לאול שערי שחק שעריך (ר"י הלוי, ציון הלא תשאלי, זמורה א, 55). כי השכינה שכנה לך עד נתנה ספה בספך וחדרה בחדריך (ר"י חריזי, קבר נביא האמת, תחכ' לה מ). ישתחוו אף יקדו עמים אז להדם רגלי שכינתו (עמנואל, אפתח בכנור, מחב' ד, הברמן, 148—149). — ואמר המשורר: בפניו מפני משה קרינה ועליו משכינת אל שכינה (ר"ש סנגיד, ראה זקן, בן משלי, אברמסון, 304). כבר שבתי לצל כנפי שכינה (יצחק אבן עזרא, ירידוני, בן-מנחם, עז). ולשיר שיר חדש לעלות לדוכן אין השכינה עתה עלי שורת (יל"ג, לשלום ראבינוביץ, שירים ג ה, 118).

*שְׁכִינוּת, ש"נ, —מצב חשוכן, חניה: השכינות אשר הקדושה ראויה לשמו הקדוש הוא

הנפרש והנכבד מכל תמורה (כאנ"ה, הגיון הנפש, ע:). אם יהיו לבני יפת יפיות ושכינות בעולם הזה אינן משכנותם ולא ירושתם, אבל הם אהלי שם (הוא, מגלת המגלה, לא). שהאדם הוא מלא בשכינות יסוד גדול ונורא השוכן בתוכו (ברוך תשקלוב, עמודי השמים, תפארת אדם, הקדי, א:).

א. שכך [1]), ממנו ״שְׁכוּךְ, ״שְׁכִיכָה, א. שָׁכַךְ, ״שָׁכָךְ.

ב. *שכך [2]), ממנו *מַשְׁכּוֹכִית, ב. *שָׁכַךְ.

א. שָׁכַךְ, פ"ע, שָׁכְכָה, שָׁךְ, יָשֹׁכּוּ, — שככו המים, שכך האף, רפה, נרגע, sich legen, : nachlassen; s'abattre, ralentir; to abate, calm ויעבר אלהים רוח על הארץ וַיָּשֹׁכּוּ המים (בראשי ח א). אחר הדברים האלה כְּשֹׁךְ חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה (אסתר ב א). וחמת המלך שָׁכָכָה (שם ז י). — ובתו"ם: ויחמם כגן שכו וכו' אמר ר' אבהו שכו כתיב, כיון שגלו ישראל שככה חמתו של הקב"ה (מד"ר איכה ג ו, ויחמום). — ובסהמ"א: וישמע המלך את דברי ארכוליאום ויאמן אל דבריו ותשכך מעט מחמתו מעל בניו (יוסיפון, גינצבורג, סיע, וכעין זה שם, סכ). — ואמר הפיטן: זעם שכך וזעף שקט (ינאי, אסירי תקוה, קרוב' בראש', זולאי, ג). לא שך הרון הצורר מעליהם (הלל ב' יעקב, אמוני שלמי, סליח' מוסף יוה"כ).

— הפעי, הֵשַׁכֹּתִי, — הֵשֵׁךְ, עשה שֶׁיָּשֹׁךְ: וַהֲשִׁכֹּתִי מעלי את תלנות בני ישראל אשר הם מלינם עליכם (במדי יז כ). — ואמר המשורר: במשכיל תעקר סלע ותבא במו צרה ותשך אף נפילים (ר"ש הנגיד, בזר את, בן משלי, אברמסון, 47). זכור משוי נעלה ונשא, מוריד המון בכניסה, והשיך מסך רוב בעיסה (זכור ברית ללוס גדליה, מחזי איטלי ב, סד.).

— פע', ״שִׁכֵּךְ, — כמו הפעי [3]): וכאשר כעסה אין המלך

---

1) [יש משוים בערב' תַשַּׁכַּכַ a) במשמ' נכנע, ואינו מוכח, ואפשר שיש כאן בעקר צורת שפעל קדומה. על שכך האזן עי' ב. שָׁכַךְ, ועל שַׁךְ (ירמי ה כו) בערך שַׁךְ. ועי' גם שָׁכַב, הערות.]

2) [עי' ב. שָׁכַךְ, הערות.]

3) [ע"פ הבנה זו של ב. שָׁכַךְ.]

a) تسكك

יכול לנהלה ולשככה למען הסר כעסה (יוסיפון גינצבורג, מב). ויאמ' המלך באת לנו כרופ' לחולה וירפאנו כן רפאת ושככת כל חמה שהיתה בלבי על בני ועל אחי (שם סכ–סכא). כשהדיבור למשה ממדת רחמים יוצא גם מפי השכינה להנעים הקול ולשכך אותו ולהחלישו כדי שיוכל משה לסבלו ולקבלו (הריקנטי ואהל ע"פ אבן יקרה ב). והנראה יותר משכך ומיישב השכל הוא מה שאמר לך (יש"ר, אלים, מעין חתום א). — ואמר הפיטן: שאג בעדי הומות, וישכך חמות (ר"א קליר, אספרה אל חק, קרוב' פורים). ומבתולה הומה, שכך חמה (הו', אמל ורבך, שם). וישכך חמת זעמך (הוא, שושן עמק, קרובי מוסף וה"כ). ותושיע עם עני ומתכך, חמתך מהם לשכך (משלם בן קלונימוס, ב"ח דודי, גאולה ב פסח). קצף שכך ורגז הניח (אליה בר שמעיה, איככה אפלה, סליח' ער"ה). שכך כעסך (שלמה הבבלי, אורח לדקה, סליחי מנח' יוה"כ). גשים מול ארון הקדש באימה, לשכך כעס וחימה (אוי"ה היה עם פיפיות, מוסף יוה"כ). — ואמר המשורר: כליל עמו ותפארת קהלו וכו' אשר שמו אדוננו שלוחו פני צורו לשכך את חמתו (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מן, 14). — ואמר המליץ: גם בימי משה טוב בעמו עשה הוא וכלב בן יפנה לשכך תלונות העם (ב"ז, ב"ם מז ח. [1])

— התפ', ״הִשְׁתַּכֵּךְ, — כמו קל: באותה שעה היו המשוררים של מעלה עומדים ומשוררים, גער בהם הקב"ה ונשתכך השיר (זהר שמות ד, וילנה תרמ"ב, רע.). שבעת עלות חמתו הניח לו הש"י ב"ה ובטלה גבורתו ונשתככה המתו (רשב"ל דורלא, מגלת ספר, בספר תפארת ישראל, קל:). למה ישראל בשעה שעוסקין בתורה הם מתנועעים, לפי שנשמתן בא מכח עליוני נשגב אשר אינו משתכך לעולם כמו אור הנר אשר לעולם מתנועע לכאן ולכאן (מנחת קנאות לר"י מפיסא, 89).

ב. *שָׁכַךְ, קל לא נמצא.

— פע', *שִׁכֵּךְ, — הבקיע, שבר ופתח [2]), בצרוף שכך את

---

1) [בספ' רפואות משככות בשבילי אמונה ד לר"ם אלדבי כתוב בדפוסים אחרים: מסכסות, וצ"ע.]

2) [זאת עקר הוראת הפעל הזה, ולקוח

האזן, to break open ; rompre ; aufbrechen : וקול שופר חזק מאד, מנהג הדיוט כל זמן שהוא הולך קולו נמוך, אבל כאן כל זמן שהוא הולך קולו מגביר, ולמה כך, מתחלה לשכך את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע (מכיי יחרו, מסכי דבחדש ג, סד:). ויעל עשנו כעשן הכבשן, יכול כעשן זה בלבד תלמוד לומ׳ כבשן, אי בכבשן יכול כבשן זה בלבד תלמוד לומר וההר בוער באש, ומה תלמוד לומר כבשן לשכך האוזן מה שהיא יכולה לשמוע, כיוצא בו אריה שאג מי לא יירא וגו׳ מי נתן כח וגבורה בארי לא הוא אלא הרי אנו מכנין אותו לשכך את האוזן, כיוצא בו והנה כבוד אלהי ישראל בָא מדרך הקדים וגו׳ מי נתן כח וגבורה במים לא הוא אלא הרי אנו מכנין אותו מבריותיו לשכך האזן (שם שם ד, סח.)—ובספהמ״א: וזהו דרך אנקלוס הגר ויונהן בן עזיאל ושאר חכמי ישראל שפי׳ כל הפסוקים שבאו בתורה ובנביאים מורים על ההגשמה באופן מסכים אל האמת וכו׳ ואמרו דברה תורה כלשון בני אדם וכדי לשכך את האוזן (ר״י אלבו, העקרים א א). וכן יחד נכמרו נחומי ויתר ההתפעליות הגשמיים ראוי שיובנו על זה הדרך שהם לתת הבנה אל בני אדם מן הפעל הנמשך ממנו כדי לשכך את האוזן (שם ב יז). ונראה שכיון בדבריו אלי אל הדיפי והכפירה לומר שמת שביאר בפרק ט׳ ה״א היה להעלים הדברים ולשכך את האזן (ר״י אברבנאל, מפעלות אלהים ג ט). ואף על פי שאנו עושים משל בדבר גשמי הוא כדי לשכך את האזן (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך ג, טו.). כל הטעמים אינם אלא להעלים ולהפליג עניין סוד העיבור והם סעיפים לטעם הזה שגליתי לך לשכך אזני השומעים שלא יבואו לחלוק ע״יהם (הלבוש או״ח תכז). ואין הכוונה שהיה ספק לפניו יתברך עד שהוצרך להחריט [1]) ולכסות הדברים א״א הכל לשכך את האזן השכיל אל גזרת חכמתו (עסיס רמונים ה ה). אלא מצד החוש והדמיון הרשו החכמים הראשונים לעצמם לצייר אותם (את הספירות) בכתיבה כדמיון אילן המתפשט בענפיו אילך ואילך כדי לחנך את החוש ולשכך את האוזן מה שיכולים לקבל ולסבול (שם ו א). והוא מופת או ראיה מה לשכך אזן המכחישים בו (משה אלבילה, ראשית דעת ג ה).

שְׁכָךְ, ס״ז,—שקט ונחת: ובאשר תמושש גיד הזרוע החולה השכל בו אם נודע לך כי ידפק בחוזקה בשכך וכנחת כחוק תמיד וכו׳ אחריתו לשלום (אסף, 120.). - ואמר הפיטן: לשכך חמתך, ולכבש קינאתך, ולטוב מעשיך, יענו כל ויאמרו קדוש וכו׳ (ינאי, קרוב׳ במד׳, זולאי, רכג).

שכל [2]), ממנו מִשְׂכֶּלֶת [3]), שְׂכוֹל, שָׂכוֹל, שַׁכּוּל, שִׁכּוּל, שָׂכֵל.

שמוש זה, כפי שהראה העורך ב„לשוננו" י״א 259—268, מתמונת פתוח האדמה בחרישה, כשמוש הפועל הזה, שכב באשור׳ לחרישת השדה אחר הקציר, ועל כן בא בסק׳ שכך את האזן במקורות מאחרים יותר שבר (עי׳ שם), בקע, פקע וכדו׳. משרש זה בא באשור׳ ש״נ משכבת במשמ׳ מחרשה, המפתחת, פולחת ובוקעת את האדמה, ובהשאלה מזה בא בעבר׳ מַשְׂכִּית, כמו פּוֹרֵץ (עי׳ ערך זה) כשם לתיש ההולך לפני העדר, בתמונת הכלי הביקע ופולח הארץ. ואין אזן בצרוף זה אזן ממש, אלא כנוי להבנת הלב, כשמוש המלה אזן במשמ׳ נפש באשור׳. ואמנם כל שמוש זה של שכך כלשון בקיעה קשור הוא בשרש שכך בשין שמאלית שממנו שֹׂךְ, שֻׂכִּים, סֻכָּה וכדו׳, ואפשר שבטאו גם בתקופת חז״ל שׂכך ולא שׁכך; אלא שלפי האמור בערך האות ש אין הבדל זה של שׁ—שׂ קדום וקבוע, ויש שבטאו צורות שונות של אותו שרש (כגון בשׁוא גליו, כנגד שְׁאוֹן ימים וע״ד) זו כשין וזו כשין ללא דיוק; ועל כן אין לשנות מנוהג הדבו׳, אע״פ שלפי זה חשבו בטעות, כאלו היה כאן שמוש מן א. שכך כלשון הרגעה. ועי׳ שׂכך.]

[1]) [לצרר ולטמן בחרט, ובמשמ׳ זו יש להבין בדגמה שהובאה מספר זה בערך ב. חָרַט, 1758: והנה החריט הרצון הנמצאות כלם בגולם הלב קודם צאתם למציאות היש העצמי (עסיס רמונים יג א).]

[2]) [בארמ׳ תכל. בערב׳ a) ובאוגרית׳ ת׳כל באותה משמ׳ כבעבר׳. ואמנם היו שרצו למצא קרבה לשונית אף אל אֶשְׁכֹּל, שהוא את׳כאל, עת׳כאל b) בערב׳ (עי׳ עמ׳ 417, הערה), ואין זה מסתבר, ואפשר שלמ״ד זו שבסוף שמות אלו היא סופית, נוספת לשרש, כגון גבעול מן גבע, מן אשך, את׳ך או עת׳ך.]

[3]) [כך, כש״ע, באת מלה זו מ״ב ב כא (מות ומשכלת), ועי׳ שַׂכֵּל, פִּע׳.]

---

a) شكل b) أشكال ، عثكال

שָׁכַל, פיו"ע, שָׁכֹלְתִּי, שָׁכָלְתִּי, אֶשְׁכַּל, תְּשַׁכֵּל, — שכל האדם, שכל את בניו, מתו עליו הבנים, d. Kinder verlieren; perdre ses enfants; to loose one's children: למה אֶשְׁכַּל גם שניכם יום אחד (ברא׳ כז מה). ואני כאשר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי (שם מג יד). כאשר שכלה נשים חרבך כן תְּשְׁכַּל מנשים אמך (ש"א יה לג). ועי׳ שָׁכוּל. — ובספה"מ״א: כדוב שכול, כמו ש ו כ ל, כאשר תאמר חנון ורחום (רש״י, הוש׳ יג ח). ועלהו לא יבול, שלא ש כ ל אחד מבניו בחייו (מדה״ג ברא׳ ו ט, מרגליות, קמח). — ואמר המשורר: לא אהיה מוכר יקר נפשי לעד כפת לחם ומי אשכל, כי מאכל עפר יהי טוב לי מהם ואת נפשי מאד א ש כ ל (רמב״ע, הענק ט, ברודי, ספז). יולדים ו ש ו כ ל י ם ונותנים ואוכלים והמה רוכלים בנפש אדם (ר״י הלוי, בערס תקונן, זמורה ז, 31).

— פע׳, שִׁכְּלָה, שִׁכֵּלוּ, שִׁכַּלְתָּה, שִׁכַּלְתֶּם, שִׁכְּלָךְ, תְּשַׁכֵּל, תְּשַׁכְּלִי, תְּשַׁכְּלִי, שַׁכְּלָם, מְשַׁכֵּלָה מְשַׁכֶּלֶת, מְשַׁכֶּלֶת, — א) שִׁכֵּל ראובן את שמעון, שִׁכֵּל אלהים את האדם, שִׁכְּלָה חיה רעה את האדם, שכלה החרב את אם הבנים וכדו׳, נטלו מהם את ילדיהם: אתי שִׁכַּלְתֶּם יוסף איננו ושמעון איננו (ברא׳ מב לו). והשלחתי בכם את חית השדה וְשִׁכְּלָה אתכם והכריתה את בהמתכם (ויקר׳ כו כב). כאשר שִׁכְּלָה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך (ש"א יה לג). שִׁכַּלְתִּי אבדתי את עמי מדרכיהם לא שבו (ירמ׳ ט ז). ושלחתי עליכם רעב וחיה רעה וְשִׁכְּלֻךְ ודבר ודם יעבר בך (יחזק׳ ה יז). לו היה רעה אעביר בארץ וְשִׁכְּלַתָּה והיתה שממה מבלי עובר מפני החיה (שם יד יה). והולכתי עליכם אדם את עמי ישראל וירשוך וכו׳ ולא תוסיף עוד לְשַׁכְּלָם (שם לו יב). יען אומרים לכם אוכלת אדם אתי וּמְשַׁכֶּלֶת גויך היית לכן אדם לא תאכלי עוד וגויך לא תְשַׁכְּלִי[1]) עוד (שם שם יג–יד). כי אם יגדלו את בניהם וְשִׁכַּלְתִּים מאדם (הוש׳ ט יב). — וגם בלי משא: מחוץ תְּשַׁכֶּל־חרב ומחדרים אימה (דבר׳ לב כה). מחוץ שִׁכְּלָה חרב בבית כמות (איכ׳ א כ). — וְשִׁכְּלָה הארץ, גרמה למות יושביה: והמים רעים והארץ מְשַׁכָּלֶת (מ"ב ב יט)[2]). —

ב) וכמו קל, שִׁכְּלָה האשה או החיה, מתו ילדיה בלדה: רחליך ועזיך לא שִׁכֵּלוּ (ברא׳ לא לח). לא תהיה מְשַׁכֵּלָה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא (שמות כג כו). שורו עבר ולא יגעל תפלט פרתו ולא תְשַׁכֵּל (איוב כא י). — ובהשאלה שִׁכְּלָה הגפן: ולא תְשַׁכֵּל לכם הגפן בשדה (מלא׳ ג יא). — ובתו"ם: לדוב שהיתה מ ש כ ל ת בחַיָּה ולא מצאה ל ש כ ל בחיה ו ש כ ל ה בבניה (ר׳ לוי, מד״ר ברא׳ מט). לדוב שהיתה מ ש כ ל ת בבני אדוניה (שם שם סו). בראתי אותך שתהיה מ ש כ ל באומות העולם חוץ מאומה זו שאין לך רשות עליה (שם במד׳ טז). — ובספה"מ״א: שהגין בעדו מן החיות ה מ ש כ ל ו ת שהיו עמו בתיבה (מדה״ג ברא׳ ז טז). יש בהן חיות מ ש כ ל ו ת עילות והורגות בכל שנה (שם שמות ח ח). בדם מפני המים המלוחין, בצפרדעים מפני החיות ה מ ש כ ל ו ת (שם שם א ג). — ואמר הפיטן: וישאג שודד וישלוף שנונה ל ש כ ל שתלי שבטים (פיוטי יניי, ויהם, זולתי, ספט).

— הפע׳, מַשְׁכִּיל, — רחם מַשְׁכִּיל, רחם שעובריו מתים בלדה: תן להם רחם מַשְׁכִּיל ושדים צמקים (הוש׳ ט יד[1]).

— נפע׳, *נִשְׁכַּל, — כמו קל, ואמר המשורר: גם אני נ ש כ ל שכול דומה לעץ האשכל אשר לא יצלח לכל (רמב״ע, סער עלי, ביאליק-רבניצקי ב, 92).

— פֻעַ׳, *שֻׁכַּל, — כמו קל: ושכלה אין בהם, כל מי שלומד מהן אינו מ ש ו כ ל (ילקוט במעי סה"ם מתקפת. מדרי שם"ם, גרינהוט, ד ב). באשכול, בדור ה מ ש ו כ ל (רש״י, ישעי׳ סה ח). — ואמר הפיטן: ש כ ל ו כמעט רגע לולי קם בפרץ (יוסי בן יוסי, אספד במעמ׳, מוסף ב ר״ח). נטיון רעות נבלו, כל יוכלו ש כ ל ו, כקש יבש אכלו, כלו כעשן כלו (סלמה הבבלי, אין צור חלף, זולת שבת א חנכה). והאיצו ופגעו לי בתנין אשר ש כ ל ויהיה לי לחבר (ר ש הנגיד, מתכתובים חדבר, הברמן ב, 108). לחוצה בארך גלות מ ש כ ל ת, מענה בפרך מראה ונגאלת (לוי אלתבאן, לחולה, סעה"ם 121).

---

[1]) [כך קרי, כתיב ת כ ש ל י. ובפסוק יה שם כתיב וקרי תְכַשְּׁלִי.]

[2]) [בפס׳ כא (לא יהיה משם עוד מות וּמְשַׁכָּלֶת) יש לראות צורה זו כש״ע.]

---

[1]) [בירמ׳ נ ט בנסחת קצת ספרים: כגבור מַשְׁכִּיל, אך נכונה גרסת ספרים אחרים: מַשְׁכִּיל.]

***שְׁכְלוּל,** ש"ז, — שה"פ מן שכלל, גמר, השלמה, Vollendung; achèvement; completion:

אם לביריה שמים קדמו ואם לשכלול הארץ קדמה, אם לביריא שמים קדמו בראשית ברא אלהים וגו', אם לשכלול הארץ קדמה ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים (ר' יוחנן בשם חכמים, ירוש' חגי' ב א, וכעין זה מד"ר ויקר' לו). — ובספה"א: **כסאך מעופף ועומד תחתיו משעה שתקעת יתד אריגת המסכת ששיכלול העולם ומסלולו עומד עליה שנים רבות** (היכלות רבתי ג, ביהמ"ד ילינק ג, 85). **ויזכינו עמך לראות בנין ביתו ושכלול היכלו** (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מן, 118). **ולהיות' דברים נבדלי הבריאה שהיתה ביום הראשון והעשוי' שהוא הקשוט והשכלול שהיה בשאר ימי בראשית ולכן תלה הכתוב התולדות בשניהם** (ר"י אברבנאל, בראש' א, אלה תולדות השמים וכו' אין ספק וכו'). — ואמר הפיטן: **בכבד יום מקדשי, שכלול מרגוע חפושי** (יהודה ליאונטי, אלהים בהבת לך, יוצר ב שבועות, מחז' איטלי ב, קנה.).

*שכלל[1], ממנו *שְׁכְלוּל, *שִׁכְלֵל.

***שִׁכְלֵל[2],** פ"י, — גמר והשלים, vollenden; achever; to complete: **למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן** (סנה' לח.). **בשעה שבנה (שלמה) את בית המקדש ושכללו עשה ז' ימים חנוכה** (מד"ר במדי' יג). **האתה תבנה שאתה מיסדו, לא אתה תבנה שאין אתה משכללו** (פסיק' רבי' ב, מזמור שיר חנוכת, ו:). — ובתפלה: **בנה ביתך, שכלל היכלך** (בשם שמואל, מנוה"מ לר"י אלנקאוה ב, ענגלאו, 137). — ובספה"א: **והאחדות היא משכללת צורת האחד ומקיימת תבניתו** (ראב"ח, יסודי התבונה ומגדל האמונה). — ואמר הפיטן: **בשלשה עולם שכלל, בחכמה ובתבונה ובדעת** (ר"י אבן אביתור, אלהים אל, עבודה, סעה"ש, 11). **שכלל עולמו מאור לבוש מדו**

---

1) [עי' שִׁכְלֵל, הערה.]

2) [בעקר צורת שפעל מן כלל, שֻׁכְלֻל באשור', שעברה לארמ' המקראית בצורת שַׁכְלֵל וכדו' (עזרא ד יב ועוד), ומכאן אף לעבר'.]

(רשב"ג, שכן עד, ביאליק-רבניצקי ב, 56). **שכלל בנוי לתלפיות** (אדון בינה סליחי' ב עש"ת). **שכלל הדרו** (מאיר בר יצחק ש"ץ אילת השחר, יוצר שבת ר"ח). **צווי כל פועל כגמר ושכ·ל, נעשה אדם בצלמנו מלל** (רי בנימין, אלהינו רצה ס אמת, מחז' איטלי א, סד.). **יוסף שכלל דבירו והיכלו מלכי** (משה בר יוסף, יוסף אסר מקדם, סליחה לשחרית לום כפור, סס ב, קב.). **קדוש שכלל טירת ארמוני** (לכורה גוזר, מקדמה לשופר ה, א:ר' סד"ל, 511). **באמינתך קיאתם עולם הטבע ובהם הספר שכללת** (יוסף אבן וקאר, יי' אחד, שירי היחוד והכ וד, הברמן קג).

—פעי', *שֻׁכְלַל, — ::שֻׁכְלְלוּ אותו, בפרט בינוי מְשֻׁכְלָל, גמור ומשלם: **ישכן לבטח עליו זה בנין ראשון, חפף עליו כל היום זה בנין אחרון, ובין כתיפיו שכן בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא** (ספרי דברי ס:ב). ואמר הפיטן: **בכבודו אות ברבואות משבחות ומפלאות, בהיכלות משכללות בסלסול הוד ונפלאות** (אברהם, כבודו אות, אופן שבת אחר שבועות).

—התפ', *הִשְׁתַּכְלֵל[1]) נשתכלל, — ששֻׁכְלְלוּ וגמרו אותו: **ויכולו השמים וכו' אמר ר' יהושע בן לוי נשתכללו שמים בחמה ולבנה ובמזלות ונשתכללה הארץ באילנות ובדשאין וגן עדן, ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי מכוללים היו המעשים והיו מותחין והולכין** (מד"ר בראש' י). **מציון מכלל יופי אלהים הופיע, מציון נשתכלל כל העולם כולו** (תנחומא קדושים י). **משם שנשתכלל בית המקדש שם ישבו השונאים ונטלו עצה האיך לשרוף את בית המקדש** (פסיק' רב' כו, ויהי בעת מקרחה, קלח.). —ואמר הפיטן: **ונשתכלל עולם במאמר פי** (נעזוז, יוצר א שבועות).

שכם[2], ממנו *הַשְׁכָּמָה, שָׁכַם, שְׁכֶם, שְׁכֶם (?).

שָׁכַם, קל לא נמצא במקורות.

—הפע', הִשְׁכִּים[3]), הִשְׁכִּימוּ, הִשְׁכַּמְתֶּם, מַשְׁכִּים מַשְׁכִּימֵי,

---

1) [גם בארמ' שבמקרא, עזרא ד יג וכו'.]

2) [ע' שְׁכֶם, הערות.]

3) [כבר העירו רבים על כך, כי עקר הוראת

הַשְׁכֵּם, אַשְׁכִּים, הַשְׁכֵּם תַּשְׁכִּים, יַשְׁכֵּם, נַשְׁכִּימָה, יַשְׁכִּימוּ. — א) השכים האדם לדרכו, השכים ללכת, הטעין מטענו על שכם הבהמות וקם ללכת: סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם וְהִשְׁכַּמְתֶּם והלכתם לדרככם (בראש' יט ב). לין פה וייטב לבבך וְהִשְׁכַּמְתֶּם מחר לדרככם והלכת לאהלך (שופטי' יט ט). וַיַּשְׁכֵּם דוד הוא ואנשיו ללכת בבקר לשוב אל ארץ פלשתים (ש"א כט יא). — ובפרט בצרוף השכים בבקר במשמ' מטשטשת, קם בבקר, früh aufstehen; se lever de bon matin; to rise early: וַיַּשְׁכֵּם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם (בראש' יט כז). וַיַּשְׁכֵּם אבימלך בבקר ויקרא לכל עבדיו (שם כ ח). וַיַּשְׁכֵּם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים (שם כא יד). וַיַּשְׁכִּימוּ בבקר וישבעו איש לאחיו (שם כו לא). וַיַּשְׁכֵּם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה (שם כח יח). וַיַּשְׁכֵּם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו (שם לב א). ויאמר יי' אל משה הַשְׁכֵּם בבקר והתיצב לפני פרעה (שמות ח טז). וַיַּשְׁכֵּם משה בבקר ויעל אל הר סיני (שם לד ד). וַיַּשְׁכִּמוּ בבקר ממחרת והנה דגון נפל לפניו ארצה (ש"א ה ד). ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך יי' ויך במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף וַיַּשְׁכִּימוּ [1] בבקר והנה כלם פגרים מתים (מ"ב יט לה). הוי מַשְׁכִּימֵי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם (ישעי' ה יא). — ובצרופים אחרים במשמ' זו, השכים בעלות השחר, השכים ממחרת: וַיַּשְׁכִּימוּ ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים (שמות לב ו). ויהי ביום השביעי וַיַּשְׁכִּמוּ בעלות השחר ויסבו את העיר כמשפט הזה שבע פעמים (יהוש' ו טו). וַיַּשְׁכֵּם ממחרת ויזר את הגזה (שופטי' ו לח). — ובהפוך הסדר: וידבר עם שמואל על הגג וַיַּשְׁכִּמוּ [1] ויהי כעלות השחר ויקרא שמואל אל שאול הגג (ש"א ט כה–כו). — והשכים, בלי השלמת הזמן, בקצור במשמ' השכים בבקר: והיה בבקר כזרח השמש תַּשְׁכִּים ופשטת על העיר (שופטי' ט לג). וְהִשְׁכִּים אבשלום ועמד על יד דרך השער (ש"ב טו ב). — והשכים במשמ' השכים והלך: וַיַּשְׁכֵּם שמואל לקראת שאול בבקר (ש"א טו יב). — וכפעל עזר לפני מקור או על יד פעל מסים, השכים קום, לקום, השכים הָלֹךְ וכדו' במשמ' קם השכם, הלך השכם: וַיַּשְׁכֵּם משרת איש האלהים לקום ויצא (מ"ב ו טו). מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בקר וכטל מַשְׁכִּים הלך (הושי' ו ד). לכן יהיו כענן בקר וכטל מַשְׁכִּים הלך (שם יג ג) [2]. אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר וכו' אכן הִשְׁכִּימוּ [3] השחיתו כל עלילותם (צפני' ג ז). שוא לכם מַשְׁכִּימֵי קום מאחרי שבת (תהל' קכז ב). — ובצורת המקור הַשְׁכֵּים במשמ' בראשית היום, רק בצרוף בבקר השכים: מברך רעהו בקול גדול בבקר הַשְׁכֵּים קללה תחשב לו (משלי כז יד). — והשכם, אשכים על יד פעל מחבר בוי"ו במשמ' (עשה) בכל בקר ובקר, בכל יום ויום [4]: ואדבר אליכם הַשְׁכֵּם ודבר ולא שמעתם (ירמי' ז יג). ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום הַשְׁכֵּם ושלח (שם שם כה). כי העד העדתי באבותיכם ביום העלותי אותם מארץ מצרים עד היום הזה הַשְׁכֵּם והעד (שם יא ז). ואדבר אליכם אַשְׁכֵּים ודבר ולא שמעתם ושלח יי' אליכם את כל עבדיו הנבאים הַשְׁכֵּם ושלח ולא שמעתם (שם כה ג–ד). לשמע על דברי עבדי הנבאים אשר אנכי שלח אליכם וְהַשְׁכֵּם ושלח (שם כו ה). תחת אשר לא שמעו אל דברי נאם יי' אשר שלחתי אליהם את עבדי הנבאים הַשְׁכֵּם ושלח ולא שמעתם (שם כט יט). ויפנו אלי ערף ולא פנים ולמד אתם הַשְׁכֵּם ולמד ואינם שמעים לקחת מוסר (שם לב לג). ואנכי דברתי אליכם הַשְׁכֵּם ודבר ולא שמעתם אלי ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים הַשְׁכֵּם ושלח וכו' ולא שמעתם אלי (שם לה יד–טו).

הפעל השכים היא הטעין משא (על שכם הבהמה), כהוראת טָעַן (היא צָעַן במקרא, טְעַן בתו"מ), אלא שהיתה זאת דרך הנוסעים להטעין ולנסוע השכם בבקר, ועל כן מצוי גם הפעל השכים על יד בבקר וכדו', עד שקבל הצרוף השכים בבקר, ובקצור ממנו השכים בלבד, את הוראתו השכיחה ביותר כלשון קימה בבקר. ועי' שְׁכֶם, הע"ה.]

1) [כל בני הארץ שבאו לראות ולא המתים, שלא כמובא גם בתרג' האנגלי (King James Version): And when they arose... they were all dead corpses.]

---

1) [אמנם יש גורסים וישכב בצרוף הפעל עם פס' ה, עי' בפרושו של מ. צ. סגל לכתוב.]

2) [על משכים בירמ' ה ח עי' שָׁכָה.]

3) [בשקידה לעשות מעשי עול.]

4) [שמוש זה מצוי ביותר בס' ירמיה.]

וישלח ייי אלהי אבותיכם עליהם ביד מלאכיו הַשְׁכֵּם ושלות (דהי"ב לו יח). — ובצרוף שבנגוד השכם והערב, (עשה) בכל בקר וערב: ויגש הפלשתי הַשְׁכֵּם והערב ויתיצב ארבעים יום (ש"א יז יו). — ובתו"מ: יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת, למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו (סוכה ג יג). מוליכין את לולביהן להר הבית וכו' למחר משכימין ובאין והחזנים זורקין אותם לפניהם (שם ד ד). שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעירות, ביום השני וביום החמישי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין (כתוב' א א). השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב, מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן (ב"מ ז א). וכשאין ונותנין (הדינים) כל הלילה ולמחרת משכימין ובאין לבית דין (סנה' ה ה). השוחט בלילה ולמחר השכים ומצא כתלים מלאים דם כשרה (ר' שמעון, חול' ב ו). מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממונה (תמיד א ב). השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה (פסח' קיב.). הקורא עם אנשי משמר לא יצא כי משכימין היו (ירוש' ברכ' א א). השכים לשנות קודם ק"ש צריך לברך (שמואל, שם שם ח). נשכים לפתחו של ר"ג (שם שם ד א, וכעין זה בבלי שם כח.). זה שהוא משכים לצאת לדרך נוטל לולב ומנענע (ר' חייה בר אבא, שם סוכה ג י). במשכים לפתחו (רבי אבא, ברכ' יד.). אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתו (רבנן דיבנה, שם יז.). מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים (תפלה ביציאתו מבית המדרש, שם כח:). והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו (שם נח.). השכם וצא, הערב וצא, כדי שלא תתרחק משמש (בן עזאי, שם סג.). אפילו מצאו חברו ואמר לו לין פה וכו' למחר משכים והולך (עירוב' נב.). האומר אשכים ואשנה פרק זה וכו' נדר גדול נדר לאלהי ישראל (רב גידל בשם רב, נדרי ח.). האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים (הוא, שם שם). מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעליה (סנה' יא.). ומעשה ברבי יהושע שהשכים אצלו אדם ונתן לו אכילה ושתייה וכו' (ד"א ה). היה משכים לצאת לדרך ומתיירא שמא יאבדו (התפלין), מניחן (מנחי' לו.). למלך שבנה פלטין והושיב בתוכה אלמים והיו משכימים ושואלים בשלומו של מלך (מד"ר ברא' ה). השכים אברהם ונטלו (ליצחק) בזריזות והוליכו והעלהו להר המוריה (שם שם יז). רבי יהושע ותלמידיו הוו נהיגין יתבין פשטין תחות חדא תאנה ובכל יום ויום היה משכים בעל התאנה ומלקט תאנתו, אמרון נשנה את מקומנו וכו' השכים בעל התאנה ולא מצאן (שם שה"ש, דודי ירד). —ובתפלה: אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבים ערב ובקר ואומרים פעמים בכל יום שמע ישראל (רבון כל העולמים, תפלת שחרית). —ובספה"א: אשכים לבית השר אומרים בבר רכב (ראב"ע, כהנא א, 3). השכמתי בטרם ישכימו המאורים (ר"י חריזי, תחכי מט, 380). כי אתה תוכל לאמר פלוני השכים את פלוני וכן נאמר פלוני הקיץ לפלוני (ר"ד יחיא, לשון למודים ב ג). — ותפ"ס, *למשכים, בהשכמת הבקר: כל העירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד ולנות ברחובה של עיר וכו' ולמשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו (בכורים ג ב). ולערב לקטו את השליו ולמשכים לקטו את המן (סדר עולם רבה ה, רטנר, יג:). אל ידבר (בשבת) בדברי המלאכה והעבודה לעשות למשכים (ברית דמשק יג ז).

שְׁכֶם[1] [2] (שֶׁכֶם), ס"ז, שִׁכְמִי, שִׁכְמְךָ, שִׁכְמוֹ, שִׁכְמָהּ, שִׁכְמָם, — חלק זה בגוף האדם

---

[1] [רק בצורה זו, ולא בצורה שֶׁכֶם, הנהוגה כדבור היום, באה המלה בדגמאות מסמכות במקרא. והשוה גם את שמו של המקום שְׁכֶם, שבני המקרא ראוהו כנראה בדמיון לשכם חמור, ואולי מכאן היחוס אל שכם בן חמור בתורה.]

[2] [שרש זה נמצא כלשון נשיאת משא בשבא' ת'כמ(ת) ובבוש' סכם, וכן באוגרית' בצרופים ת'כמם חמ[ית], ת'כמת מי, (יסודות) הנושאים החומות, (אשה)

והבהמה, שראשם מושת עליו, ושהם נושאים עליו משא, הערף עם הכתפים, Schultern; épaules; shoulders: ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שְׁכֶם שניהם [1]) וילכו אחרנית ויכסו את ערות אביהם (בראש׳ ט כג). וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שִׁכְמָהּ ואת הילד וישלחה (שם כא יד). ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת וכו׳ וכדה על שִׁכְמָהּ (שם כד יה). וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארתם צררות בשמלתם על שִׁכְמָם (שמות יב לד). עברו לפני ארון יי׳ וכו׳ והרימו לכם איש אבן אחת על שִׁכְמוֹ (יהוש׳ ד ה). ויקח אבימלך את הקרדמות בידו ויכרת שוכת עצים וישאה וישם על שכמו (שופט׳ ט מח). כי ילד ילד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה [2]) על שִׁכְמוֹ (ישע׳ ט ה). והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שִׁכְמֶךָ ועלו מעל צוארך (שם י כז). לשבר אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וסר מעליהם עלו וסבלו מעל שִׁכְמוֹ יסור (שם יד כה). ונתתי מפתח בית דוד על שִׁכְמוֹ ופתח ואין סגר וסגר ואין פתח (שם כב כב). הסירותי מסבל שִׁכְמוֹ כפיו מדוד תעברנה (תהל׳ פא ז). אם לא על שִׁכְמִי אשאנו אענדנו עטרות לי (איוב לא לו). — ובצרופים שונים, כגון: נטה החמור שכמו לסבל: יששכר חמר גרם וכו׳ ויט שִׁכְמוֹ לסבל (בראש׳ מט יה). —והפנה האדם שכמו ללכת, פנה ערפו: והיה בהפנתו שִׁכְמוֹ ללכת מעם שמואל ויהפך לו אלהים לב אחר (ש״א י ט). — ומַטֵּה שכם, מטה הנוגש הנופל על השכם: כי את על סבלו ואת מטה שִׁכְמוֹ שבט הנגש בו החתת כיום מדין (ישע׳ ט ג). — ועבדו אחדים יחד שכם אחד, כיחד, יד אחת, כאלו בצרוף שכם כלם לשכם משתף אחד: כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם יי׳ לעבדו שְׁכֶם אחד (צפני ג ט). — ונתן לזולתו שכם

נושאת מים, וכנראה כלשון נשיאת משא מקור שמוש השרש, הבא בעברי׳ בלבד כש״ע, המורה על חלק מגוף האדם. ועי׳ בנאמר על מקור המלים צַוָּאר, קֶרֶן בערכים אלו.]

[1]) [כנשיאת משא יחד, ועי׳ לקמן על הצרוף שכם אחד.]

[2]) [אין משרה כאן לשון שרה ושרות, אלא כלי מן הכלים, שנושאים אותו על השכם, ועי׳ בדברי העורך, הלשון והספר א, 357 על מלה זו.]

אחד על אחר, חלק נוסף: ואני נתתי לך שְׁכֶם אחד [1]) על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי (בראש׳ מח כב) [2]). —ובסהמ״א: עשה לו (הקב״ה לאדם) אב־יה וקשרים נדבקי׳ וחליות וכו׳ ושכמי הכתפים כדי שיוכל להתפשט ולהכפל (אבודרהם סדר ברכות של חול ופירושיה, טו.). — ואמר המשורר: סבל בקיעי הר שניר על שכם חולה נקל עלי נפשי וטוב מסבול פתי (ר״ש הנגיד, סבל בקיעי, בן משלי, אברמסון, 256). משרה עלי שכמו כשירתי תגה בחוג שחק בסיליה (הוא, הנה יחידתי, ב תה יס, הברמן ב, 10). נבער אשר לפיק רצון תבל ירוץ ואת עבדה [3]) יהי שכמו, פשע יאלם לו והיא תשים כל עת אלמתיו עלי שכמו (רמב״ע, הענק ח, ברודי, ססה). חבוק ונשוק ושוק על שוק ואזרוע עלי שכמה (ראב״ע, הרחקת, כהנא ח, 78). והם ואשר ילדו שכם אחד יעידו ודבר אחת יגידו אבן יש יי׳ (הוא, אמונתך, איגר, 201).

שֶׁכֶם, מלה מספקה [4]): כי תשיתמו שֶׁכֶם במיתריך תכונן על פניהם (תהל׳ כא יג).

[1]) [אונקלוס: חולק חד; יונתן: ואנא הא יהבית לך ית קרתא דשכם חולק חד למתנא; רש״י: שכם ממש היא תהיה לך חלק א׳ יתירה על אחיך; רשב״ם: באותה הארץ נתתי לך חלק אחד יותר על אחיך; אב״ע: יש אומרים כי על עיר שכם רמז וכו׳ הנכון בעיני שפי׳ שכם אחד חלק אחד, והוא ממשפחת על שכמם, ולעבדו שכם אחד.

ואמנם גם כאן אפשר להבין שמוש זה ע״פ תמונת אדם המוסיף שכם (שור או חמור) שני לשאת בעל. ואף לא מן הנמנע הוא, שבצרוף זה לפנינו מלת שכם אחרת, שעקרה ש־כמו, במשמ׳ מנה שהיא כמו אחרת, שווה לה, כשם שהתפתח שַׁ־כַּם באיתה משמ׳ באשורי׳ במשמ׳ סוכן, שלוחו של אדם שכמותו, ועיד (עי׳ שכן הערה). לפי זה אשר שכונת הצרוף היא: ואני יעדתי לתת לך מנה נוספת על אחיך ממה שאני עתיד לקחת בעבר הירדן ממלכי האמרי. וצ״ע.]

[2]) [כלשון שכם אחד הבינו כמה מפרשים גם את הצורה שִׁכְמָה בהושע ו ט (עי׳ רש״י). אך כמבֹאר לאחרונה בספר העורך, הלשון הספר ב 325, הכונה לרציחת אנשי שכם, בני אפרים, שספר עליה בשופט׳ יב.]

[3]) [גינצבורג משוה בראש׳ מח כב, ואולי צ״ל: ואת עֹ־דה יהי שכמו, ז״א חלקו.]

[4]) [המסרת נקדה כאן שֶׁכֶם, שלא ככל

שכ"ם, ר"ת, שכיב מרע, עי' שכב.

***שכמי**, ח"ז, — פרוש שכמי, הפורש מאשתו מפני איום, כמעשה שכם בן חמור [1]: שבעה פרושין הן, פרוש שיכמי (ו)פרוש ניקפי וכו', פרוש שיכמי טעין מצוותא על כיתפא וכו' (ירוש' ברכ' ט, פס קוטה ה ז). שבעה פרושין הן, פרוש שיכמי, פרוש נקפי וכו' פרוש שיכמי זה העושה מעשה שכם (סוטה כב:).

שכן [2], ממנו ״השכנה, *משכון, ״משכון [3], ״משכונה, משכן, *משכן, ״שכון, ״שכין, שכינה, ״שכינות, שכן, שכן, שכן, *שכנה, ״שכנות, ״שכנותי, ״שכני.

שכן, פ"ע, שכן, שכנה, שכנת, שכנת, שכנתי, שכנו, שכן, שכני, שכנת, שכנים, שכני, שכניהם, שכוני, שכן, שכני, שכן, שכן־, שכנו, אשכון, אשכו־, אשכנה, אשכנה, ישכן, ישכון, ישכן־, ישכנו, ישכנו, ישכונו, תשכנה, — שכן האדם, העם או בעל החיים במקום, העוף או הענן ואף האל הנסתר בענן, מעל למקום וכדו', היה נמצא ונחון שם ללא תנועה, sich niederlassen, verbleiben; s'établir, demeurer; to settle, abide: וישכן כבוד ה' על הר סיני (שמות כד יו). ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן (שם מ לה). ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו בני ישראל וכו' כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו (במדי ט יז–יח). בהאריך הענן על המשכן לשכן עליו יחנו בני ישראל (שם שם כב). וישכן הענן במדבר פארן (שם י יב). וירא את ישראל שכן לשבטיו (שם כד ב). ברוך מרחיב גד כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד (דברי לג כ). אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים (תהל' קלט ט). המיה היא וסררת בביתה לא ישכנו רגליה (משלי ז יא). יגאלהו חשך וצלמות תשכן עליו עננה יבעתהו כמרירי יום (איוב ג ה).—ושכן האדם במקום, באהל, לחוף ימים, על מפרציו, על מים, על ארץ, על פני זולתו, עם זולתו, ממקום עד מקום וכדו', ישב שם ישיבת קבע, דר, wohnen; demeurer; to dwell: יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם (בראשי ט כז). ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני ממרא (שם יד יג). ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכן (שם יו יב). שכן בארץ אשר אמר אליך (שם כו ב). ויהי בשכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וכו' (שם לה כב). זבולון לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות (שם מט יג). גלעד בעבר הירדן שכן ודן למה יגור אניות (שופט' ה יז). ואת כל מלכי הערב השכנים במדבר (ירמ' כה כד). עזבו

מקום אחר, ואין לדעת איך הבינו את המלה. ואין הפרושים, כגון השית אותם עורף ולא פנים, ועיד, מסתברים לפי הענין, ובהתאם להמשך, במיתריך תכונן על פניהם, אפשר שיש לחלק את האותיות ולקרא בקרוב: כי תשית משכם, כלשון משיכה בקשת, עי' מ"א כב לד; ישע' סו יט, וצ"ע.]

[1] [כמבאר במאמר העורך בס' היובל למרדכי קפלן (ושם שנויי נוסחה), כונת המשנה במניית שבעת הפרושים לאנשים שפרשו מדרך ארץ, מזקתם לנשיהם, כגון למשל פרוש נקפי זה, שכונתו: מי שלבו נוקפו ופורש מאשתו מחשש דם, או פרוש קזיי שבמקומו הנכון באדר"נ: פרוש מקנוי, ז"א בעל הסוטה, הפורש מאשתו מתוך קנוי, וכדו'. ולפי זה קרוב הפרוש הנתן למלים פירוש שכמי בבבלי (העושה מעשה שכם) יותר לאמת מאשר זה שבירושלמי, המבאר את המלה כלשון נשיאה על השכם (טעין מצותיה על כתפיה).]

[2] [גם בכנעני, בארמ' ובאוגרית' שכן ובערבי' שכנ [a] באותה משמ' כבעבר', ובאשור' בא שכנ כפ"ע במשמ' שים, השכן, ומכאן גם משכנ במשמ' משכון המושם ומפקד כערבון, ומזה משכון בעבר' כמלה שאולה מבבל. צורה אחרת מאותו שרש בלשון זו היא משכנת, אוצרות משכנים, במבטא ארץ אשור: מסכנת, ומזה ערי מסכנות בעבר'. לעמת זה לא נוצרו המלים העבריות סוכן, סגן משרש שכן זה באשור', אלא מקורן בכנעני' ובעבר' מתוך האשור' שכם, סכם, שכמותו, בא כחו (של המושל), שחזרו בצורה שכנ, סכנ המאחרת לאשור', ועי' בפרטים בספר העורך הלשון והספר ב, 275—296 על התפתחות מלים אלו והקרוב לה־ן. ואמנם לא מן הנמנע הוא, שנולד השרש שכן בתקופה קדומה בבנין שפעל במשמ' כונן, מן כון וכדו', המשמש במק' היה גם בכת־ות הכנעניות, כבערבי', וצ"ע. היו שחשבו שהמלה (חא... א־ל, משכן רועים ביונ', שאולה היא משמית, וא, אפשרות זו ־־נעת.]

[3] [שם הפעו־ה מן משכן, נוהג בדבור ובספרות.]

[a] سكن

ערים וישכנו בסלע ישבי מואב (סס מח כח). שכני בחגוי הסלע תפשי מרום גבעה (סס מט יו). שכנתי[1]) על מים רבים (סס נא יג). כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה (מיכי ד י). צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה (תהלי לז כט). אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר (סס קכ ה). רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום (סס סס ו).—ובלי מלת יחס, שכן הארץ, שכן צחיחה וכדו': הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו (ישעי לג יו). ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב (ירמי יז ו). בטח בה' ועשה טוב שכן־ארץ ורעה אמונה (תהלי לז ג). אך סוררים שכנו צחיחה (סס סח ז).—ושכן תחתיו במשמ' שכן במקומו: ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד (ש"ב ז י). — ובצרוף לתאור השקט והבטחה, שכן לבדד[2]), (ל)בטח: הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב (במדי כג ט). ידיד ה' ישכן לבטח עליו חפף עליו כל היום (דברי לג יב). שכני לבדד יער בתוך כרמל (מיכי ז יד). לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכן לבטח (תהלי יו ט). ושמע לי ישכן בטח ושאנן מפחד רעה (משלי א לג)[3]). — ובינוני פועל שכן במשמ' זו, ובינוני פעול באותה משמ': ויעל גדעון דרך השכוני באהלים (שופטי ח יא). כל ישבי תבל ושכני ארץ כנשא נס הרים תראו וכתקע שופר תשמעו (ישעי יח ג). אף שכני בתי חמר אשר בעפר יסודם (איוי ד יט).—ושכן בעל החיים בשמושים כאלה: ורבצו שם ציים ומלאו בתיהם אחים ושכנו שם בנות יענה (ישעי יג כא). ויירשוה קאת וקפוד וינשוף וערב ישכנו בה (סס לד יא). והיה לארז אדיר ושכנו תחתיו כל צפור כל כנף בצל דליותיו תשכנה (יחזקי יז כג). עליהם עוף השמים ישכון (תהלי קד יב).—ושכן המת עפר, דומה: יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר (ישעי כו יט). לולי יי' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי (תהלי צד יז).—ושכן האל במקום שבאדמה או במרומי שמים, בצרופים במלות יחס שונות: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה ח). ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם (במדי ה ג). ידיד יי' ישכן לבטח עליו חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן (סס לג יב). יי' אמר לשכן בערפל (מ"א ח יב). הנה אנכי והילדים אשר נתן לי יי' לאתות ולמופתים בישראל מעם יי' צבאות השכן בהר ציון (ישעי ח יח). וידעתם כי אני יי' אלהיכם שכן בציון הר קדשי (יואל ד יז). רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך (זכרי ב יד). זכר עדתך קנית קדם וכו' הר ציון זה שכנת בו (תהלי עד ב). הניח יי' אלהי ישראל לעמו וישכן בירושלם עד לעולם (דהי"א כג כה). — ובצרופים בלי מלת יחס, בפרט בבינוני שוכן ירושלם, שוכן מרום, שוכן עד, שכני סנה: ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף (דברי לג יו). נשגב יי' כי שכן מרום (ישעי לג ה). כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח (סס נז יה). ברוך יי' מציון שכן ירושלם הללויה (תהלי קלה כא).—ושכנה העיר, שכנו יושביה בה: לא תשב (בבל) לנצח ולא תשכון עד דור ודור (ישעי יג כ). בימים ההם תושע יהודה וירושלם תשכון לבטח (ירמי לג יו). ולא תשב עוד לנצח ולא תשכון עד דור ודר (סס נ לט).—ושכן מקדש ה': וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם (ויקר' יו יו). ואך אם טמאה ארץ אחזתכם עברו לכם אל ארץ אחזת יי' אשר שכן שם משכן יי' (יהושי כב יט).—ובהשאלה למשגים מפשטים, שכן אור, כבוד, שכנה חכמה וכדו': ושכן במדבר משפט וצדקה בכרמל תשב (ישעי לב יו). אך קרוב ליראיו ישעו לשכן כבוד בארצנו (תהלי פה י). אני חכמה שכנתי ערמה[1]) (משלי ח יב). אי זה הדרך ישכן־אור והשך אי זה מקמו (איוי לח יט).—ואמר בן סירא: כרשף יניף שלגו וכארבה ישכון רדתו (ב"ס גניי מג יז).— ובתו"מ: מה לך מקיף לשמאל, שאני אבל, השוכן בבית הזה ינחמך, שאני מנודה, השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך (כ"מ, מדות ב ב). אלו מביאין ותוצאין, השדה והתבה והמגדל וכו' והעוף ששכן (אהלי ח א). שכן עליה עוף בשרה (פרה ב ד). ויש לך אדם וזבוב שוכן על כוסו והוא נוטלו ומניחו

1) [כך כתיב; קרי: שכנת.]

2) [גם זה לשון בטחה, בטחון בעצמו, ללא צרך בזולתו.]

3) [בנחו' ג יח: נמו רעיך מלך אשור ישכנו אדיריך, צ"ל ישנו, כדעת רבים.]

1) [אמנם קשה הצרוף, ולדעת העורך, משלי שלמה, 83, יש כאן שבול אותיות במק' כנשתי, כלשון קהלת ב ח: כנסתי לי גם כסף וזהב.]

כמות שהוא (ר"מ, ירוש' סוטה א ז). אותו יום (של הקמת המשכן) וכו' ראשון לשכון שכינה (שבת פז:). דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים וכו' דכתיב כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו (ב"ק לב:). ושכנו שם בנות יענה, כיענה זו ששוכנת עם בניה (חולי' סד:). אין הקללה שוכנת במקום הברכה (רבי יהודה, תנחומא כח טו). — ובספה"א: הטוען על חבירו ואמר לו שני חדשים שכנת בחצרי (רמב"ם, טוען ונטען ח ה). אז התעוררנו לנסוע מנוה רבצנו, אל מחוז חפצנו, ולשכון כבוד בארצנו (ר"י חריזי, תחכ' כ, 484). — וגם במשגים מפשטים: אם היו המושכלות הכוללות שוכנות בדבר מתחלק הנה הם ג"כ מתחלקות (אמו"ר א ז, לד). — ושכנה נפשו, נחה ושקטה: וכל אחת משתי הכתות נחלקת לחלקים כפי שראה כל אחד שתשכון נפשו מדין החקירה (ר"א הקרחי, גן עדן, פסח ו, מא.). — ואמר הפיטן: ממרום קול עובר באזני לילה ותיכר, והקול ארזים שובר ועורר שוכני קבר (רמב"ע, ממרום קול עובר, תחנו' לעש"ת, סדור רומי, דוקס, 62). שוכני קברים מחכים ומצפים ליום ישעך (אלעזר בר משה הדרשן, ליון עטרת, קינ' ת"ב). — ואמר המשורר: לזאת אמאס שכן תבל לבלתי תסיתני (הוא, הקילותי, נבודי, קמח). שמענו קול שכני אשמן ובכית שחת מאז לנו (הוא, הענק ח, שם, שם). יתנו שכני עי בו זמירים (שם י, שם, שלה). וחטא הורים שכנוה כגרים (ר"י הלוי, דבליק, זמורה א, 11). ואם ציים שכנוה ואוחים (הוא, שם שם, 12). והאני כשכור יתעתע ויהכר, בלי הון ימכור שכני בתפיו (הוא, יועץ ומקים, שם, 29). ונטש חדרים ושכן חררים (הוא, היוכלו פגרים, שם שם, 49). יעלת חן רחמי לבב שכנתיו מעודך (הוא, יעלת חן, שם ב, 13). בגדתם בי מידעי ורעי באלו לא שכנתם בין צלע (הוא, בגדתם, שם ג, 27). בו ירבו הסגורות והשחינים בבשר ונגעים בגרונים מרב לחה עם דם השוכנים בבחורים אך לא בזקנים (ראב"ע, שמעו נא, כספא א, 184). — ובצרוף שוכן מעונה, תאר לאלהים השוכן בשמים, ואמר הפיטן: הננו חננו שוכן מעונה (ראב"ע, אין אלוה, איגר 226). ושם נגלה כבוד שוכן מעונה (ר"י חריזי, אני עכו, תחכ' מז, 373). זך שוכן מעונה, קומם קהל עדת מי מנת (ר"י טוב עלם, תפל סדור פסח, קרוב' שבת הגדול, ובהגדת ליל פסח של אשכנזים). שוכן מעונה עננו ומיד צרי פדני (שמואל ילמק, שוכן מעונה, רננת מזמור, 9). — ובינוי שָׁכוּן: אפונה, מתגלגלת ושכונה עלי (רש"י, סנה' קי:). בעוד שהיתה השכינה שמה שכונה (ר"י חריזי, תחכ' כד, 223). — ואמר הפיטן: סדר וחשף לכל כח גבורות טל, רמז כי שכונים יקיצו בטל (ר"א קליר, תפת אילת, טל). המונים דבקים בך שכוני צלך (ר"י הלוי, יגילון באור, זמורה י, 632). — ואמר המשורר: אדון נפשי אשר נפשי שכונה באהבתו ואל זכרו שממה (יוסף בן חסדאי, הלבני חן, שעה"ש 28). למד כבני עוף השכונים בראש סלע (ר"ש הנגיד, גמולה לגר, בן משלי, אברמסון, 84). ונעו מוסדותיה וכו' ונבהלו שכוניה (רמב"ע, חרדה לנפש, נבודי, קיז–קיח). בחר מאהובים, שכוני לבבים (הוא, הענק ב, שם, שכט). צאי יפה שכונה בלבבית (ר"י הלוי, לאי יפה, זמורה ב, 23). וארצי מימות עולם קדושה, ואנכי שכונה לשכינה[1] (ר"י חריזי, אני עכו, תחכ' מז, 373). נשמתה תהא שכונה בצרור החיים עליוני' (וכסטין, Inschriften, 384). — ושָׁכוּן, בסשמ' נמצא בשכנות, סמוך, גובל: על הענין הזה הוא מנהג הימים והלילות בכל העולם, הן על קו השוה אשר בארץ, הן על כל קו וקו מן האקלימים השכונים (ראב"ח, ספר העבור, כז). — ובתורת הדקדוק, שכנה האות, נחה, נרחבה ונקראה בלי תנועה או נכתבה ולא נקראה כלל[2]: כי כל נוע הוא שינוי, על כן כל שוכן ונח הוא עומד (ראב"ע, ס' השם א). — ובתורת הנגון: שלשה נגונים והא[3] שוכנת[4] ואחת נעה (ראב"ח, תרג' האמונות והדעות לרסע"ג, מובא במאמרו של ורנר וזנה, HUCA 17, 534).

— פִּעֵל, שִׁכֵּן, שִׁכַּנְתִּי, שַׁכֵּן, אֲשַׁכְּנָה, — שִׁכֵּן האל את פלוני, עשה שישכן פלוני במקום: אם אתם תבאו אל הארץ

1) [עי' כאותה מליצה בערך שָׁכֵן.]

2) [ע"פ הערבי שַׁכַּנַ a) במשמ' זו.]

3) [והא', והאחת.]

4) [כתרגום אבן תכון: אחת נעה ואחת נחה.]

a) سكن

אשר נשאתי את ידי לְשַׁכֵּן אתכם בה (במד׳ יד ל). היטיבו דרכיכם ומעלליכם וַאֲשַׁכְּנָה אתכם במקום הזה (ירמ׳ ז ג). וְשִׁכַּנְתִּי אתכם במקום הזה בארץ אשר נתתי לאבותיכם (שם שם ז).—ובפרט בצרוף שִׁכֵּן האל את שמו במקום, שָׂם אותו שָׁם[1]: והיה המקום אשר יבחר יי׳ אלהיכם בו לְשַׁכֵּן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם (דבר׳ יב יא). ואכלת לפני יי׳ אלהיך במקום אשר יבחר לְשַׁכֵּן שמו שם (שם יד כג). וזבחת פסח ליי׳ אלהיך במקום אשר יבחר יי׳ לְשַׁכֵּן שמו שם (שם יו ב). כי אם אל המקום אשר יבחר יי׳ אלהיך לְשַׁכֵּן שמו שם תזבח את הפסח (שם שם ו). ושמחת לפני יי׳ אלהיך וכו׳ במקום אשר יבחר יי׳ אלהיך לְשַׁכֵּן שמו שם (שם שם יא). ולקחת מראשית כל פרי האדמה וכו׳ והלכת אל המקום אשר יבחר יי׳ אלהיך לְשַׁכֵּן שמו שם (שם כו ב). כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו אשר שִׁכַּנְתִּי שמי שם בראשונה (ירמ׳ ז יב). והבואתים אל המקום אשר בחרתי לְשַׁכֵּן את שמי שם (נחמי׳ א ט). — וְשִׁכֵּן האל את אהלו באדם: שמע אלהים ויתעבר וכו׳ ויטש משכן שלו אהל שִׁכֵּן באדם (תהל׳ עח נט–ס).—ובתו״מ: משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה (יומא א ה). מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום ורעות (ר׳ אלבו, ברכ׳ יב.). — ואמר הפיטן: דק וצבאיו תכן וכו׳ וצבא במרום שכן (רסב״ג, מי כמוך סכן, ביאליק-רבניצקי ב, 131). אדון אמנני, אצלו שכנני (שמעון בר יצחק, אדון אמנני, יוצר א׳ שבועות). שובבם לחדריך, שכנם בעירך (אתה מלא רחמים, יוצר שבת זכור). שמרם ובצלך דבקם, שכנם וכאזור תדביקם (אפרי כל חוסי בך, זולת פרח). — ואמר המשורר: בניו ישכנוה בבניה (ר״י הלוי, ליהודים, זמורה ג, 80).— ובשמוש שִׁכֵּן את המשפחה, נתן לה מקום דירה, נוהג בספ׳ות ובדבור.

— הפע׳. הִשְׁכַּנְתִּי, תַּשְׁכֵּן, יַשְׁכֵּן, יַשְׁכִּינוּ — הַשְׁכִּין, עשה שֶׁיִּשְׁכֹּן: ויגרש את האדם וַיַּשְׁכֵּן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת (בראש׳ ג כד). ויקהלו כל עדת בני ישראל שלה וַיַּשְׁכִּינוּ שם את אהל מועד (יהוש׳ יח א). על פני השדה אטילך וְהִשְׁכַּנְתִּי עליך כל עוף השמים (יחזק׳ לב ד). ויגרש מפניהם גוים וכו׳ וַיַּשְׁכֵּן באהליהם שבטי ישראל (תהל׳ עח נה). אם און בידך הרחיקהו ואל תַּשְׁכֵּן באהליך עולה (איוב יא יד). — והשכין האל את כבוד האדם לעפר: ירדף אויב נפשי וישג וירמס לארץ חיי וכבודי לעפר יַשְׁכֵּן סלה (תהל׳ ז ו).—ובתו״מ: מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום ורעות (ר׳ חלבו, ברכ׳ יב.). צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה, הרשעים מה עשו תלויין באויר כי לא השכינו שכינה לארץ, אבל הצדיקים השכינו שכינה לארץ, מה טעם צדיקים ישכנו ארץ וישכנו לעד עליה, ישכינו לשכינה עליה (רבי יצחק, מד״ר שה״ש ה, באתי לגני). — ובספהמ״א, גם במשמ׳ נתן במשכון: וגוי שמשכין חמץ אצל ישראל אע״פ שמונח בבית ישראל אינו חייב לבערו (הלכו׳ פסוקו׳ לתלמידי יהודאי גאון, 14).— ואמר המשורר: אם תחזה תבל תרומם יד אחי סכלות ותשכינו עלי עש מעלה, אל תשאלה הונו ודע כי סלפה צדק בהעלותו ולמאד מעלה (רמב״ע, הענק ע, ברודי, סלא). הלא זדו והשכינו כבודה בתוך צורים ובסעיפי מצדות (אלעזר בן יעקב הבבלי, ספקים לבסו, ברודי, עו). — ובדקדוק, השכין האות: כשהוא משכין ומניח אות (טעמי המקרא יב.).

— נפע׳, נִשְׁכַּן, — שהשכינו אותו: אדם היה בגן עדן וגורש משם ואליהו היה חוץ ממנו ונשכן שם (ר״י אברבנאל, מ״ב ב).

— פע׳, שֻׁכַּן, ששכנו אותו, ואמר הפיטן: בימי משה שוכנו ביצבי ארץ (ינאי, אזכירה ימים, קרובי׳ לתלת דפורענותא, זולאי, רלו). — ואמר המשורר: בטח ישכן מישר שלשה (ר״ש הנגיד, בטח ישכן, בן משלי, אברמסון, 66).

— התפ׳, הִשְׁתַּכֵּן, — השכין את עצמו, הואיל לשכן במקום: מתחולל, משתכן, מחזר לשכון (רש״י ירמ׳ כג יט).

---

1) [כבר הוער על כך כי באשור׳ שבמכתבי עמארנה (60, 287—5, 288) מא״י בא באותו שמוש שַׁכַּן שומש או שושב זכר, במשמ׳ הַשַּׁכֵּן או הושב (המלך) את שמו או את זכרו על עיר מן הערים, על מוצא שמש ומבואו. וזאת בבנין קל, שַׁכַּן שהוראתו השכין, שים באשור׳, כנאמר בהערה לשרש.]

שכן, תוס"ז, סמ"י שכן, כנ' שכנו, שכני, שכנינו, שכניך, שכניך (קרי), שכניכי, שכניו, שכניה. — **א)** מי ששוכן ויושב במקום, אף בשמוש כולל, Einwohner; habitant; inhabitant: **וכל יאמר** שכן [1]) **חליתי העם הישב בה נשא עון** (ישעי' לג כד). **לעגלות בית און יגורו** שכן **שמ־ון** (הושי' י ה). — **ב)** השוכן קרוב לזולתו, סמוך לו, גם לגבי עמים ושבטים, Nachbar; voisin; neighbour: **ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו** (שמ יב ד). **פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו** (דבר' א ז). **לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניכי**[2]) (מ"ב ד ג). **הנני נתן אל העם הזה מכשלים וכשלו בם אבות ובנים יחדו שכן ורעו יאבדו** (ירמ' ו כא). **כה אמר יי' על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את יש־אל** (שם יב יד). **כי אני חשפתי את עשו וכו' שדד זרעו ואחיו ושכניו ואיננו** (שם מט י). **והיתה אדם לשמה וכו' כמהפכת סדם ועמרה ושכניה** (שם שם יז–יח, וכעין זה שם נ מ). **ותזני אל בני מצרים שכניך** (יחזק' טז כו). **מכל צררי הייתי חרפה ולשכני מאד ופחד למידעי** (תהלי' לא יב). **תשימנו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו** (שם מד יד, וכעין זה שם עט ד). **והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם** (שם שם יב). **תשימנו מדון לשכנינו ואיבינו ילעגו למו** (שם פ ז). **שסהו כל עברי דרך היה חרפה לשכניו** (שם פט מב). **טוב שכן קרוב מאח רחוק** (משלי כז י). ועי' שכנה.—ובתו"מ: **יהי רצון מלפניך וכו' שתצילנו וכו' מחבר רע, משכן רע וכו'** (רבי, ברכ' טז). **בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אינם צריכים לערב** (עירוב' ו ה). **השוקל על ידי עני ועל ידי שכנו ועל ידי בן עירו פטור** (שקל' א ז). **ואיזו היא קולנית כל שהיא מדברת בתוך ביתה ושכניה שומעין קולה** (כתוב' ז ו). **היו מעלין אותה (את הסוטה) לבית דין הגדול שבירוש־ים ומאימין עליה וכו' ואומרים לה הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה וכו' הרבה שכנים הרעים עושים** (סוטה א ד). **עד מתי חייב להכריז עד כדי שידעו בו שכניו** (ב"מ, ב"מ ב ו). **הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע** (פרקי אבות, אבי' א ז). **איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם וכו' שכן טוב וכו' איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם וכו' שכן רע** (ר' יוסי, שם ב ט). **אוי לרשע אוי לשכנו** (נגעי' יב ו). **כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי וכו' ולשכינו אין יכולין לכופו** (תוספתא ב"מ יא טז). **אף הן מחלקין אותו לקרובין ולשכינין ולמיודעין** (ירוש' מע"ש ה א). **האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו וכו' עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה** (יבמ' סב:). **מעשה בשני אחים עשירים שהיו באשקלון והיו להם שכנים רעים מאומות העולם** (מד"ר שה"ש, מה יפו). **אולי ימלא (המלך) אותו (את הסל) לך זהובים, כמו שעשה לשכננו הזקן** (תנחומא קדושים ח).—ובספהמ"א: **כי המלוי אשר הוא בין הגלגל ובין הארץ יקרא תהו והוא עולם הרוח השכן לעולם האש ויסמך בעולם המים אל צד עולם הארץ, ועולם המים שכן לעולם הארץ** (אבוקהל דונש בן תמים, פי' ילירה, מא). **והרוח יותר קל מן המים מצד היותו שכן אל האש, והמים יותר כבדים מצד היותם שכנים אל הארץ** (שם מג).

שכן, ש"ז, כנ' שכנו,—מקום לשכן בו, משכן: **כי אם אל המקום אשר יבחר יי' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו**[1]) **תדרשו ובאת שמה** (דבר' יב ה).—ואמר הפיטן: **שלום שכן שאנן** (יניי ?, זולתי, פח). **לבש שמנה בטבלו וקדש טרם לשכן רץ והקטיר והיטיב** (רסב"ג, בבכי גשו, ביאליק-רבניצקי ב, 213).

שכנה, ש"נ, כנ' שכנתה,—השוכנת ויושבת בקרבת זולתה, בסמוך לאחרים, Nachbarin; voisine; neighbour: **ושאלה אשה משכנתה ומגרת**

---

[1]) [שכן מקביל בכתוב זה אל העם היושב בה, ועל כן אין מקום לפרש המלה כאן במשמ' אחרת, כגון חולה, משתק (דוד ילין, לשוננו א, 24).]

[2]) [כתיב; קרי: שכניך.]

[1]) [כך לפי המסרת שבנקוד ובטעמים, ואמנם מסתבר, שכונת הכתוב היא לצורת מקור: המקום אשר יבחר יי' לשום את שמו שם לשכנו, ז"א לשכן בו, ובשבעים לא תרגמה המלה.]

ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות (שמות ג כב). — ובתו"ם: הנותן לשכינתו פת לאפות לו וכו' אינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשרות (ירוש' דמאי ג ו). שכינתו היתה[1]) ויש אדם נענש על שכינתו (שם שבת ה ג). הדירה שלא להשאיל נפה וכברה יוציא ויתן כתובתה מפני שהוא משיאה שם רע בשכינותיה (שם כתובי' ז ה). לא שלו היתה (הפרה שיצאה באיסור בשבת) אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו (ביצה כג.). הולכת אצל כל שכינותיה ואומרת להן תנו לי מלח שיש לנו אורחים (מד"ר בראשי' נא). למלך שנטל אשה וכו' כעס עליה והניחה והיו אומרים לה שכינותיה אינו חוזר עליך עוד (ר' ילקוט, שם שמות נא). למלך שכעס על אשתו וכו' הלך (אוהבו של מלך) ואמר לשכנותיה לא שמעתן שהמלך עושה מריבה עם אשתו (שם במדי' ב). לימים כעס עליה המלך וטרדה חוץ לפלטין וחזרה על כל שכינותיה ולא קבלו אותה (שם איכה א, שמעו כי נאנחה אני). הייתה אשה אחת מעוברת ורואה אחד מהם (מנביאי השקר) אומרת לו נביא מה בבטני זכר או נקבה הוא אומר זכר והיה הולך לשכינותיה ואומר נקבה תלד פלונית וכו' אם היא נקבה השכינות אומרות כך אמר לנו פלוני הנביא (תנחו' ויקר' י).—ובסהמ"א: בני הוי זהיר מלהרבות דברים עם שכנותיך (ר' אליהו, שבט מוסר, טז).

***שְׁכְנוּעַ,** ש"ז, — שה"פ מן שכנע, Überzeugung; conviction, נוהג בספרות ובדבור.

***שְׁכֵנוּת,** ש"נ, — ישיבה בסמוך לאחרים, יחס השכנים זה לזה, Nachbarschaft; voisinage; neighbourhood: שהם (היסודות) ימצאו קצתם בקצת על צד הערוב ועל צד השכנות (קלור אבן רשד לאותות השמים של אריסטו). — הרכבת שכנות: והשלישית היא הרכבת שכנות והיא הרכבת שני דברים שיעמוד כל אחד מהם בצורתו, אלא שהם שכנים זה לזה (ר"י א"ח, כוח מן ע). הדברים המורכבים הרכבת שכנות, ר"ל שימצא אחר

1) [של שכנתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה הפרה.]

ההרכבה כל אחד מהדברים ההם בעינו: בפעל (רלב"ג, מלחמות השם א ז, ל). והנה לפי דעתם הרכבתם (הרכבת הדקים) הרכבת שכנות, לא הרכבת מזג (אהרן בן אליהו הקראי, עץ חיים ד, יד).

***שְׁכֵנוּתִי,** ת"ז, — ביחס של שכנים, כמנהג שכנים, nachbarlich; de voisin(s); neighbourly, נוהג בספרות ובדבור.

***שְׁכֵנִי,** ת"ז, —של שָׁכֵן: באשר לא כל לשון מוכשר לכתוב בו כל הדברים מבלי עזר מלות שאולות מלשונות שכניות (מקירות על ספר איוב, ליון ג 26). — הרכבת שכנית: שאי אפשר שימצא גשם בשום פנים אלא מורכב מאלה החלקים השוים הרכבה שכנית (ר"ש א"ח, מו"נ א עג). כי הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבה שכנית יותר ראוי בהרכבה מן הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבה המזגית (שם ג כב). הרכבה שכנית שלא ימזגו הנפרדים אך יושם האחד בצד חברו, כבית על דרך משל המורכב מאבנים עצים ורעפים, יושם כל אחד בצד חברו ובשכונתו (הוא, פרוש המלות הזרות). הרכבתם היא הרכבה שכנית לא הרכבת מזג (אהרן הקראי, עץ חיים ד). ההרכבה תחלק לשני מינים, המין האחד הוא הרכבה שכנית (מעכאנישע פערמישינג) והמין השני הרכבה מזגית (כעמישע פערמישונג) (ליכטה, ראשית למודים ג א, 18).

***שכניה,** מלה מספקה: מומין אלו בין קבועין ובין עוברין פסולין באדם וכו' השכניה והסגרים, איזה הוא שכניה שגביניו שוכבין[1]) (תוספתא בכורות ה א—ג).

1) [מאמר זה בא בתוספתא במקום הנאמר במשנה (בכורות ז ב): אין לו גבינים, אין לו אלא גבין אחד זהו גבן האמור בתורה, רבי דוסא אומר כל שגביניו שוכבין, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר כל שיש לו שני גבין ושתי שדראות, ע"כ. ולפי זה נראה שבאה המלה שכניה בתוספתא במקום גבן שבתורה, הנדון במשנה, והיא שמתפרשת בתוספתא לפי דעת ר' דוסא שבמשנה. ובבבלי בכורות מד. מובאת כנראה אותה ברייתא שבתוספתא בנוסח זה: (מיתיבי) שכבנא

שכנע[1], פ"י,—שכנע ראובן את שמעון, שדל אותו בדברים והביא אותו לידי כך שנכנע והודה לדעתו, הביא אותו להכרה שצדקו דבריו, überzeugen; convaincre; to convince, נוהג בספרות ובדבור.

—פעי, שכנע,—ששכנעו אותו, וביחוד בינ׳ משכנע (הסקפה, שנה ע גליון סז, יא אייר אתתלט).

—התפ׳, השתכנע, — בא לידי הכרה מלאה בנכונותו של דבר, sich überzeugen; s'assurer; to convince oneself, נוהג בספרות ובדבור.

שכף, פ"ז, — כמו אשכף, רצען, סנדלר[2]: מכבש של שכף שהוא מותח עליו את העור ומניח עליו את האבן אף על פי שחקוק ומקבל טמא (תוספתא כלים בבא בתרא א טו).

שכר[3], ממנו שכור, שכור, שכר, שכר, שכר, שכר, שכרה, שכרון, שכרות, שכרן.

שכר[4], פ"ע, שכרו, שכרה, שכרו, תשכרי, ישכר, ישכרו, ישכרון,—שתה יין או שכר כדי רויה ושמחת הלב ובפרט עד לבלבול הדעת, היה הלום יין, sich betrinken; s'enivrer; to get drunk: ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה (בראשי ט כא). וישתו (אחי יוסף) וישכרו עמו (שם מג לד). התמהמהו ותמהו השתעשעו ושעו שכרו ולא יין נעו ולא שכר (ישעי כט ט). והאכלתי את מוניך את בשרם וכעסים דמם ישכרון (שם מט כו). ואמרת אליהם כה אמר יי׳ צבאות אלהי ישראל שתו ושכרו וקיו ונפלו ולא תקומו (ירמ׳ כה כז). גם את תשכרי תהי נעלמה (נחום ג יא). אכלו רעים שתו ושכרו דודים (שה"ש ה א). שישי ושמחי בת אדום יושבתי בארץ עוץ גם עליך תעבר כוס תשכרי ותתערי (איכה ד כא). ועי׳ שכרה.—ובספה"א: ויקנה דבש ותבלין ופלפלין, ושבע ילין, וישכר וירן וכו׳ והאיש אשר לא ישכר ואף אם הוא מבני אהרן, יכה בשגעון ובעורון (עמנואל, מחב׳ כח, הברמן, 701). כשישכר האויל יאמר הנחש השיאני (שם שם, 716).—ואמר הפיטן: כבוז נכר עדי שכר (ראב"ע, אני אני, אהבה, מעה"ס 149).—ואמר המשורר: עפר תנה אדם שפתיך מגדי ועשות שדך אשכר, ושקה לפי תמיד והשקני יין חכך הטוב עדי אשכר (רמב"ע, הענק ג, ברודי, בכט). אשכיר יום יום אישים אין קץ אך מימי לא שכרתי (עמנואל, יאמר יין, מחב׳ כח, הברמן, 724).

—פעי, משכרת, שכר, אשכרם, ישכרהו,—שכר ראובן את שמעון, שכרה כוס היין את האדם, עשו שישכר, ושתלקה דעתו מן השתיה, berauschen; enivrer; to make drunk: ויקרא לו דוד (לאוריה) ויאכל לפניו וישת וישכרהו (ש"ב יא יג). ואבוס עמים באפי ואשכרם[1] בחמתי (ישעי סג ו). כוס זהב בבל ביד יי׳ משכרת כל הארץ מיינה שתו גוים (ירמי נא ז). הוי משקה רעהו מספח חמתך ואף שכר (חבקי ב יה). — ובתו"מ: אשכיר הצי מדם וכו׳ הריני משכר לאחרים ממה שחצי עושים (ספרי דברי שלב). יין של אחר המזון משכר, שבתו׳ המזון אינו משכר (ירושי פסח׳ י ח). שתה יותר מרביעית כל שכן שדרך טורדתו ושינת משכרתו (רבה בר אבוה, ערובי סד:). הלך וזימן את שושביניו והאכילן והשקן שכרן והשכיבן על מטה אחת (גיטי כז.). עשתה סעודה גדולה ושיכרתו יותר מדאי (פסיק׳ ר"כ, סוף אסים, קמז.).—ואמר הפיטן: עשה וירם קדקד בני שאון, ודמי שכרני

שגביניו שוכבים, וגדום אחד שחור ואחד לבן, ע"כ. ואפשר שדבר בעקר, בפרוש המלה העבר׳ גבן על שגתן, או בארמ׳ שגתנא, שפרושו בסור׳ בעל עינים זולגות, lippus ברומ׳, אותה מלה הבאה בתרג׳ הכתוב (ויקרא כא כ) בוולג׳ si gibbus si lippus וכו׳. ואולי מלה זו היא שנשתבשה ע"פ הפרוש שגביניו שוכבין במשנה, וצ"ע.]

[1]) [פעל שנגזר כבנין שפע׳ מן כנע.]

[2]) [עי׳ אשכף עמ׳ 418. והמלה שאולה מאשור׳ אשכפ, השאולה מצדה משומר׳ באותה משמ׳.]

[3]) [עי׳ שכר, הערה.]

[4]) [גם בסור׳ שכר, ערב׳ שכר a), כוש׳ סכר, אשור׳ שכר באותה משמ׳ כמו שכר בעבר׳; שכרא בארמ׳ ובסור׳, שכר באשור׳ במשמ׳ שכר; אשור׳ שכור, ערב׳ שכראן b) במשמ׳ שכור; אוגרית׳ שכרן במשמ׳ שכרון, ועוד.]

a) سكر b) سكران

[1]) [מדנחאי: ואשברם. ויש גורסים: ואשכרם.]

בגיא צמאון (ר"א קליר, איכה תפארתי, קינ׳ ת"ב).—ואמר המשורר: הם שכרוני מעמים חכם בזוג בייני אחרי שכרו (ר"ש הנגיד, לקחו בני זהב, בן תהלים, הברמן ג, 93). מדמי צר ביום ק"ב שכרני (הנ"ל, על מרוס, שם שם, 95). תמ ת בחציה ומדמי אתם משכרת (רמב"ע, הענק ב, ברודי, קנח). — וגם בשמוש משאל, שִׁכְּרָה השמחה וכדו׳ את האדם, נוהג בספרות ובדבור.

—הפעי, הִשְׁכַּרְתִּי, הִשְׁכַּרְתִּים, הִשְׁכִּירֻהוּ, אַשְׁכִּיר, — כמו פעי: אַשְׁכִּיר חצי מדם וחרבי תאכל בשר (דברי לב מב). הַשְׁכִּירֻהוּ כי על יי׳ הגדיל וספק מואב בקיאו והיה לשחק גם הוא (ירמי מח כו). בחמם אשית את משתיהם וְהִשְׁכַּרְתִּים (שם נא לט). וְהִשְׁכַּרְתִּי שריה וחכמיה וכו׳ וישנו שנת עולם ולא יקיצו (שם שם נז). — ובספה"א: ויהי היום ואוהביך שותים, ואני אהביך חותים, השכירוני, והזכירוני, עד התעוררתי (ר"י הלוי, על משכבי בלילות, אגרת לר׳ אהרן אלעמאני, זמורה א, 65).—ואמר הפיטן: צבאיו במשתה שמנים השכר, צוארו לציד שחה וישכר (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יוצר שבת א חנכה).—ואמר המשורר: אשכיר יום יום אישים אין קץ (עמנואל, יאמר יין, מחב׳ כה, הברמן, 724).

—התפ׳, תִּשְׁתַּכָּרִין,—התנהג בשכור: וחנה היא מדברת על לבה וכו׳ ויחשבה עלי לשכרה ויאמר אליה עלי עד מתי תִּשְׁתַּכָּרִין הסירי את יינך מעליך (ש"א א יג–יד). — ובתו"מ, גם במשמ׳ היה שכור, נעשה שכור: אשכיר חצי מדם, וכי היאך אפשר לחצים שישתכרו בדם (ספרי דברי שלב). כלום אמרו שישתה לא שישתכר, אם הוא שותה אותן מפוסקין אף הוא אינו משתכר (ירוש׳ שבת ח א). שתה יין ונשתכר (שם ע"ז ב ב). בשביל שלא ישתכר (שם פסחי י א). אספרגוס וכו׳ יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו (ת"כ, ברכי נא.). י׳ כוסות תקנו הכמים בבית האבל וכו׳ התחילו היו שותין ומשתכרין וכו׳ (כתוב׳ ח:). ושתה ונשתכר (גיטי ע.). ולרוזנים אי שכר, העוסקין ברזו של עולם אל ישתכרו (רב אחא בר חנינא, סנה׳ מב.). מה לך להשוות עצמך למלכים השותים יין ומשתכרין וכו׳ מי שכל רזי עולם גלוים לו ישתה יין וישתכר (מד"ר במד׳ י). מהו למסך שכר, שהיו מוסכים יין חזק ביין קל כדי להשתכר בו (שם שם). שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו (ר׳ ישמעאל, שם אסתר ג ט, אס על המלך טוב).—ובספה"א: ויעמדו סביבות המלך עד בוש עד עת תעורתו והמלך כבד כי נשתכר ביין (יוסיפון גינצבורג, לו). ושותה יין (בפורים) עד שישתכר (רמב"ם, מגילה ב טו). נתיסר בפתבגיו, ונשתכר בתענוגיו (ר"י הלוי, אגרת לר"ש הנגיד, זמורה א, 67). ובעת יאמרו פלוני נשתכר בפורים יאמרו פלוני דרש ביום הכפורים (עמנו־ל, מחב׳ א, הברמן, 43). היה לי לחבר איש זולל וסובא וכו׳ ומדי יום יום ישתכר, עד אשר בין טוב לרע לא יבקר (הנ"ל, מחב׳ כה, שם, 699). יש מתאוה למאכלים רעים וכו׳ או להשתכר עם הריקים (ר"י אבוהב, מנו"מ א, הקדמה לנר א).—ואמר הפיטן: משתכר בכלי קודש נהרג בו בלילה (ינאי, אז רוב נסים, יוצר שבת הגדול). קדושו הזהיר מהשתכר (רי"ל ג׳יקטיליה, אזהרות, זולאי, ספר היובל לאפשטיין, 173). יום נשתכר נפרדה תאותו (שמעון בר יצחק, שעשוע יום יום, קרובי ב שבועות).

—פעי, *שִׁכֵּר,—שִׁכְּרוּ אותו: רבי ישמעאל מאחר שעה לפילפולו ורבי עקיבה מקדים שעה אחת לעיסוקו כדי שלא יכנסו למצוה משוכרין (ירוש׳ פסחי ה א). למה בשביל שלא ישתכר, כבר משוכר הוא (שם שם י א).

שֵׁכָר[1], ש"ז,—משקה מְשַׁכֵּר, שנעשה ממיני תבואה, פֵּרות ודבש, Rauschtrank; boisson; drink: וידבר יי׳ אל אהרן לאמר יין וְשֵׁכָר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד (ויקר׳ י ח–ט). איש או אשה כי יפלא לנדר נדר נזיר להזיר ליי׳ מיין וְשֵׁכָר יזיר (במד׳ ו ב–ג). ונתתה הכסף בכל אשר

---

[1]) [כמבֹאר בהערה לשרש בא שִׁכְרָא בארמ׳ ובסור׳, שִׁכְּרוּ באשור׳ באותה משמ׳ ובתעתיק יוני σίκερα, (Lewy, Fremdw. 81) ואף במלה שאולה למצרית, ואפשר שמקור המלה מאשור׳. במקרא נבדל השכר מן היין. חז"ל חלקו על משמ׳ המלה ועי׳ במובא לקמן מתו"ם. גם בבבל וגם במצרים נשמרו ידיעות מפרטות על עשית שכר משעורים ומתמרים, ועי׳ בעת L. Oppenheim, Beer and Brewing technique in ancient Mesopotamia (1950).]

תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובַשֵּׁכָר (דבר' יד כו). לחם לא אכלתם ויין וְשֵׁכָר לא שתיתם (שם כט ה). ועתה השמרי נא ואל תשתי יין וְשֵׁכָר (שופט' יג ד, וכעין זה שם שם ז). מכל אשר יצא מגפן היין לא תאכל ויין וְשֵׁכָר אל תשת (שם שם יד). אשה קשת רוח אנכי ויין וְשֵׁכָר לא שתיתי (ש"א א יה). הוי משכימי בבקר שֵׁכָר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם (ישע' ה יא). הוי גבורים לשתות יין ואנשי חיל למסך שֵׁכָר (שם שם כב). בשיר לא ישתו יין ימר שֵׁכָר לשתיו (שם כד ט). וגם אלה ביין שגו ובַשֵּׁכָר תעו (שם כח ז). שכרו ולא יין נעו ולא שֵׁכָר (שם כט ט). אקחה יין ונסבאה שֵׁכָר (שם נו יב). אטף לך ליין ולַשֵּׁכָר (מיכה ב יא). לץ היין המה שֵׁכָר (משלי כ א). אל למלכים שתו יין ולרוזנים או שֵׁכָר (שם לא ד). תנו שֵׁכָר לאובד ויין למרי נפש (שם שם ו). — ובצרופים, שֹׁתֵי שֵׁכָר: וישיחו בי ישבי שער ונגינות שותי שֵׁכָר (תהל' סט יג). — נֶסֶךְ שֵׁכָר: ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שֵׁכָר ליי' (במד' כח ז). — חֹמֶץ שֵׁכָר: חמץ יין וחמץ שֵׁכָר לא ישתה (שם ו ג). — ואמר בן סירא: חיי יין ושכר ימתקו וכו' יין ושכר יעליצו לב (ב"ס גניז' מ יח—כ). — ובתוה"מ, בפרט בצרוף שכר תמרים, שכר שעורים וגם בסתם, יין לא מזוג: אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים וכו' מערים ושותה מן החדש (סנה קלט:). אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי (פסח' ג א). אין מקדשין על השכר (ת"כ, בבלי שם קז.). אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואחד שמרי יין מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו (ת"כ, ב"ב לו:). אוכלין תרדין ושותין שכר (סנהד' קד.). מיין ושכר יזיר, למה כפל הכתוב יין ושכר והלא יין הוא שכר ושכר הוא יין (ר"י הגלילי, מד"ר במד' י). יין זה מזוג, שכר זה חי (ר' אלעזר הקפר, שם שם). — ובסהמ"א: מדינה שרוב יינה שכר אף על פי שהוא פסול לקדוש מותר להבדיל עליו (רמב"ם, שבת כט יז). שיכר שקורין ביר"א (ספר מהרי"ל, הלכות פסח). —

*בֵּית הַשֵּׁכָר: ומחרפים ומגדפים זה את זה בחוצפה גדולה יותר גרוע מבאטליז ובבית השכר (פלא יועץ ב, כבוד). — *בית בשול שכר: שֶׁשֵּׁכָר מהשר בית בשול שכר (ברייאהויז) (שמם קוסר, או"ח כט).

***שֶׁכֶר**, ש"ז, — שכרון, בלבול הדעת מן היין: דחהו חברו (את הטובל בנהר) לשכרו וכו' (מכשיר' ה א).

***שַׁכָּר**, תוא"ז,—הרגיל לשתות יין ושֵׁכָר: לאחד שהיה לו מרחץ והושיב בו שומרים מקצתם שכרים ומקצתם נזירים, כשהיה נותן להם שכרם היה נותן לשכרים שני חלקים ולנזירים חלק אחד וכו' אין דרכם של נזירים לשתות יין, ואלו שכרים דרכם לשתות יין (מדה"ג ויקרא, פתיח' פ' קדושים, רבינוביץ, 469).

שִׁכְרָה, ש"נ, — שה"פ מן שָׁכַר: אכול ואין לשבעה שתה ואין לְשָׁכְרָה (חגי א ו).

שִׁכָּרוֹן, ש"ז,—מצב השכור, Trunkenheit; ivresse; intoxication: הנני ממלא את כל ישבי הארץ הזאת וכו' שִׁכָּרוֹן (ירמ' יג יג). שִׁכָּרוֹן ויגון תמלאי כוס שמה ושממה (יחזק' כג לג). ואכלתם חלב לשבעה ושתיתם דם לְשִׁכָּרוֹן (שם לט יט).—ובסהמ"א: כי התאוה שתפות העורון, והיא משנה שכרון, ומשתה שכרון (עמנואל, מחב' יט, הברמן, 524).

***שִׁכְרוֹן**[1], ש"ז, — שם לעשב Hyoscyamus, Bilsenkraut; jusquiame; henbane, hog's bean (איזהורן, ישובה כל הארץ, 211).

***שִׁכְרוּת**[2], ש"נ, כמו שִׁכָּרוֹן: לא שנו (ששכור פטור מן התפלה) אלא שלא הגיע לשיכרותו של לוט, אבל הגיע לשיכרותו של לוט פטור מכולם (ר' חנינא, ערובי' סה.). שכר לשון שתיה,

---

[1] [ע"פ הבנה זו של שכרונא בא"מ' שבתו"מ, ואמנם לפי דעת לֹו 359 Flora I, 3 שכרונא Datura Metel L., בערב' שוכראן, שעשו ממנו משקאות משכרים.]

[2] [גם בארמ' שבתו"מ: שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות (תענ' כו.). כל יומא טעמא מאי לא פרשי כהני ידייהו במנחתא משום שכרות, האידנא ליכא שכרות וכו'.]

לשון שביעה, לשון שכרות (רב פפא, סוכה מט:, וכעין זה ירוש' שם ד ז). עשרה קבים שכרות ירדו לעולם, תשעה נטלו כושים וכו' (קדוש' מט:). יין ושכר אל תשת וכו' בבואכם וכו' בשעת ביאה לא תהא שכרות (ר' סימאי, ב"מ נ:). מנבל פיו דברים רעים בשכרות ואינו מתבייש (מד"ר במד' י). עמדו והכו זה את זה מתוך השכרות (שם שם).—ובסהמ"א: לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח (רש"י, ברא"ש ט יח). לאחר אכילה לא דרשו משום שכרות (הוא, שבת קיז:). שכור אל יתפלל וכו' לפיכך חוזר ומתפלל כשיתרוקן משכרותו (רמב"ם, תפלה ד יז). ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו (הוא, מגילה ב טו). וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש מפני השכרות כך אסור לכל אדם וכו' להורות כשהוא שתוי (הוא, ביאת המקדש א ג). והשכרות והפריצות ביום הזה ערמה (עמנואל, מחב' כח, הברמן, 697). ואני הייתי בחומת שכרותם שוכר (שם שם, 698). כי השכרות על כל אפיקיו גבר (שם שם). ולא נסור מזה עד אשר אדות חכרך תשמיענו, ושכרותו ותעתועיו תודיענו (שם שם, 699).—ואמר הפיטן: לא אחפוץ קרבתו, כי בשכרותו יצא מדעתו (שמעון בר יצחק, שעשוע יום יום, קרוב' ב שבועות).—ואמר המשורר: וכמה יש אשר העיר בשכרותו כלי זין (ר"ש הנגיד, בני אל תע, בן משלי, אברמסון, 73). אתמה על רואי מקרי השכרות מילדי העברים איך לא ישובו, בראותם מקריו, פרושים ונזירים (עמנואל, שמעו הרים, מחב' כה, הברמן, 709).

***שַׁכְּרָן,** תוס"ז,—מי שדרכו לשתות לשכרה, שַׁכָּר: לנזיר ושכרן, נזיר היה לו חבית של יין בתוך ביתו פקדון, ושכרן היה לו חבית של יין בתוך ביתו, בא יוה"כ ונתענו שניהם מן היין, איזה מהם גדול, לא זה השכרן (מדרש פעירת משה רבנו, אוצר מדרשים ב, איזנשטין, 383).

***שִׁכְשׁוּךְ,** ש"ז,—שה"פ מן שִׁכְשֵׁךְ: שיכשוך[1]) אין עושה יין נסך (ע"ז כח.). א"ל רב

[1]) [כך בכ"י מינכן (ד"ס). בדפוסים: שיכשך.]

פפא לרבא והא אמר רב חייא בר אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב ושכשיכי ליה מסאניה במיא, שכשוך אין אבל כבוס לא, הדר אוקי רבא אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הם בידי, ברם כך אמרו שכשוך מותר כיבוס אסור (זבח' לד:). לית בהו קרטופני בשיכשוך[1]) בעלמא סגי להו ככלי מתכות דמו (תנחו' חקת ב).—ובסהמ"א: וכיבוס המנעול בשבת אסור, שיכשוך מותר (הלכ' פסוקי לתלמידי יהודאי גאון, 5). יין נסך תשמישו בצונן וסגי ליה בשכשוך (ר"ח, ע"ז לז.). להתירם בשכשוך (סמ"ג קמח, ס:).

***שִׁכְשֵׁךְ**[2]), פ"י,—שכשך כלי במים, שטף אותו בהנעה הנה והנה, ausschwenken; rincer; to rinse: הפועלין שתרמו את הבור אין תרומתן תרומה ואם היה הבור קטן או שהיו הבעלין אחרים משכשכין בהן אין תרומתן תרומה מפני שאחרים משכשכין בהן (ירוש' תרומ' ג ד). שאלו את ר' אליעזר עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו, אמר להם כדי שיעמוד אדם בקרן אפל וישכשך רגליו במים (תעני' כב:). דבר שאין מכניסו לקיום הוא משכשכן וה, מותרין (ר' יהודה, ע"ז לג:). הני חצבי שחימי דארמאי כיון דלא בלעי טובא משכשכן במים ומותרין (רב עוירא, שם שם). הני פתוותא דבי מיכסי כיון דלא בלעי טובא משכשכן במים ומותרין (רב פפי, שם שם). שיכשך[3]) אין עושה יין נסך (שם כח.). משכשכו בשירי הלוג (ר"ל, מנח' כג.). כשהיה אחד מהן הולך אצל הגנן ואמר לו תן לי באיסר ירק, כשהוא נותן משכשכו ומוצא בעפרו זהב (מד"ר ויקרי ד). הסוס הזה שמתגו והוא בולם, מאכילו שעורים והוא בולם, משכשכו והוא בולם (תנחו' תלא ו).—ובסהמ"א: יושם בצלוחית וישכשך ויעשה בהם הצורך (קאנון ד ז א ב). המשכשך ידיו שחרית בתוך כלי של מים אע"פ שלא שכשך אלא פעם אחת עלתה לו (הלבוש או"ח, נטילת ידים ד יג).

[1]) [נ"א: בשפשוף.]
[2]) [גם בארמ' שכתו"ם באותה משמ', וכנראה נולד הפעל בחקוי קולם של המים המונעים בכלי.]
[3]) [עי' שִׁכְשׁוּךְ, הערה.]

—פעי', *שִׁכְשֵׁךְ,—ששכשכו אותו: דאי סלקא דעתך דאיתו נמי אסר דמי היין המשוכשך והתינוק השאר א"כ מאי הוי פריך ליה אביי ור' יוחנן דאסרו והא אינהו לא אסרו אלא דמי היין המשוכשך (תוס' ע"ז כח, ד"ה איקלע). ובתוספת' תניא מפני שטיפת יין אסורה ואוסר בכל שהוא אלמא משמע שהאיסור בא מחמת הטיפה המשוכשכת וכו' לכך פירש ר"י שריא רבא לזבוני לנכרי אפי' ליין המשוכשך משום דשיכשוך גרוע הוא שלא נתכוין לשכשך לניסוך וכו' (שם שם). וההפרש בין העב הספירי ובין הרקיק, שהעב הספירי כשישוכשך בהנעה לא יהי' הגלים הנעשים מחלקיו קטנים, אבל יתחדשו בו גלים גדולים (קאנון א ב למוד ג כלל ב פרק ג).

—התפ', *הִשְׁתַּכְשֵׁךְ,—השתכשכו דברים זה בזה, ששכשכו אותם: מפני שהקילוח משתכשך כשהבור משתכשך אבל בשכשוך הקילוח אין הבור משתכשך (ראב"ד, תמים דעים קי); שבמשכו האיש הנופל (לתוך הבור) היין משתכשך והוי בהתיז הצרעה בקנה (ספר בר ששת תשובה סי). במה שיהי' שם ממתיחה עם לחיצה בזולת לחות נוזלת משתכשכת (קאנון א ב ב ט, בלחות המעים על הרוחות). ואם יתישן אחר היניקה לא תנהגהו בכבדות להניע הערש בכח שישתכשך החלב באצטומכא (שם א ג ב, בהנהגת היונק).

שֶׁל, צרוף מרכב מן שֶׁ עם ל היחס כמשמ' אֲשֶׁר לְ-, הבא עם שמות עצם ועם כנויים, בעקר במצרף למלה שאחריו, ושהפך אך אחר כך למלה בפני עצמה חמורה על הקנין והבאה גם בנטיה שֶׁלִּי וכו' [1]: כרמי שֶׁלִּי לא נטרתי (שה"ש א ו). הנה מטתו שֶׁלִּשְׁלֹמֹה ששים גברים סביב לה (שם ג ז). — ועם ב היחס בְּשֶׁל, כמו בִּשְׁבִיל [2], בגלל, בעבור, wegen; pour; because of: בְּשֶׁלְּמִי הרעה הזאת לנו (יונה א ז). כי בְשֶׁלִּי הסער הגדול הזה עליכם (שם שם יב).—וכמלת קשור עם אשר, בְּשֶׁל אֲשֶׁר, כדגמת הארמ' בְּדִיל דִּ-, weil; parceque; because: לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בְּשֶׁל אשר [1] יעמל האדם לבקש ולא ימצא (קהל' ח יז). — ובתו"מ [2] לפני שם או כנוי פרוד: האמהות של בצלים חייבות בפאה (פאה ג ד). ערב יום טוב ראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור (דמאי ה ו). רבונו של עולם [3] בניך שמו פניהם עלי (תעני' ג ח). ונשברה כדו של זה בקורתו של זה

1) [בדומה לכך נולדה, למשל, המלה אֵת, כסימן המושא הישיר, בהברת סיום כפועל, בדוגמת עשה לעומת עשותו, והפכה למלה בפני עצמה, שבאה אף בכנויים, כגון אותי, אותך, וגם לפני ש"ע, את השמים וכדו'.]

2) [עי' ב. שְׁבִיל, הערות.]

1) [לדעת העורך (הלשון והספר ב, 402) יש להכיר איתו צירוף גם בפסוקים אחרים בס' קהלת: כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים מספר ימי חיי הבלו ויעשם כצל (צ"ל בְּשֶׁל) אשר מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו תחת השמש (ו יב); וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל (צ"ל בְּשֶׁל) אשר איננו ירא מלפני אלהים (ח יג).]

2) [גם בתו"מ בא שֶׁל לפני שמות עצם בעקר לא כתבה בפני עצמה אלא מצרף למלה שלאחריה, וגם במסרת התימנים, בקריאת פרקי תו"מ ובתפלה, באה המלה כמצרפת, כפי שמוכיח נקודה, אף על פי שבדרך כלל הושמה לחוד: בקדושתו שֶׁל אהרן, שֶׁל שִׁירִים, רבונו שֶׁל עולם (עי' בהערה הבאה), שפופרת שֶׁל בֵּיצָה, שֶׁל חֶרֶס, נר שֶׁל חֲנֻכָּה. ואף בכתבי יד שונים של המשנה, הירושלמי והבבלי, המדרשים והתפלות, בפרט בכתבי יד מן הגניזה (עי', למשל, שרידי הירושלמי מן הגניזה, סד"ר בראשית הוצ' תיאודור, ועוד) מצרפת שֶׁל לשם שלאחריה, כגון במשנה: שללקט (פאה, כ"י בודליאנה), שללפת ושלגמי, פיקה שלמתכת (כלים, שם), שֶׁלָּבֶן אבטיח (כלים, כ"י פרמה), שֶׁלְּתַנּוּר, שֶׁלְּעֵץ ושלחרס, שֶׁלְּבֵר (טהרות, שם); ובירושלמי מן הגניזה: כבודו שלמת, משלבית חשמוניי, דעתו שלאבא, וכוללן שלירושלים בשלארץ, שלטון משלמלכות יוון; ובסד"ר: מעשיהן שלרשעים, דינה שלסדום, בולמוס שלעריות, פלטין שלמלך, מברכתו שלזקן, קרבן שלציבור (בראשית רבה, הוצ' תיאודור). וכן נוהג כתיב זה אף בכמה ספרים בכתה"א (עי' בדגמאות המובאות לקמן). ואולם בדפוסים הרגילים של ספרות תו"מ כבר נהוג להפריד שֶׁל כמלה בפני עצמה, ולפי זה גם סדור הדברים שבמלון. אך אין סדור זה מעיד על הכתיב המקורי, שיש לראותו כשונה מזה.]

3) [כשבטוי כגון שלעולם, של עולם, בא אחרי ש"ע בכנוי (כמו רבונו) המקדים את השם ורומז עליו, בא השם במקורות כעקר בִידוע: רבונו שלעולם וכדו', בעדות כמה דגמאות שהובאו בהערה הקודמת.]

(ב"ק ג ה). שור של פקח שנגח שור של חרש שוטה וקטן (שם ד ד). ונגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית (שם ה ג). אלו דברים של עכו"ם וכו' היין והחומץ של עכו"ם (ע"ז ב ג). אף אנו מחזקים ידי עובדיהן של אלו (שם ד י). הוי מתלמידיו של אהרן (אבות א יב). שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם (שם ג י). איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים שחיטתן בצפון וכו' פר ושעיר של יום הכפורים שחיטתן בצפון (זבחי' ה א). שחטאתו של מצורע ואשמו טעונין נסכים (מנחי' ט ו). ומדליקין בפת ובשמן של תרומה (תמור' ז ה). בית המטבחים היה לצפונו של מזבח ועליו שמונה עמודים ננסין ורביעין של ארז על גביהן ואונקליות של ברזל היו קבועין בהן (תמיד ג ה). ועל חמור של ריחים של יד ועל סאה של ריחים של זיתים (זבים ד ג). בא וראה כמה גדול כח של מלאכה (ב"ק עט:). וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר ולשונות של ארגמן (ב"ב יע.). מיכאל היה מותח כדרומו של רקיע וגבריאל בצפון (מד"ר ברא' א). — ועם כנוי חבור: ושפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך (שבי' ט ב). אפילו חלמון שלה אסור וכו' מי שלקות ומי כבשים של תרומה אסורים לזרים (תרומ' י יב). זב שראה שתי ראיות שוהטין עליו בשביעי, ראה שלש שוחטין עליו בשמיני שלו, שומרת יום כנגד יום שוחטין עליה בשני שלה (פסחי' ח ה). איזהו פצ"ע דכא, כל שנפצעו הביצים שלו (יבמו' ח ב). כתבו (את הגט) על כוס של זהב ואמר ליה מקום הכתב שליך ובין השיטים שלי (ירושלמי, גנזי, גיט' ב, 223). — ובהשמטת העצם שעליו מוסב הקנין, בהפיכת המלה של כאלו לשם עצם במשמ' מה שהוא של פלוני, קנין, דבר השיך וכדו' [1], גם בשמוש של לואי וגם בשמוש של נשוא שני, וגם עם הברות ומלות יחס, כגון מִשֶּׁלּ, בְּשֶׁלּ, תוך שֶׁל, על שֶׁל, את שֶׁל, וכדו': תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום (ברכי' ד א). הכהו קוץ ונפל מידו לארץ הרי הוא של בעל הבית (פאה ד י). המחליף עם העניים בשלו פטור (שם ה ה). כשם שהוא מדל בתוך שלו כן הוא מדל בשל עניים (ר"י, שם ז ה). בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל עניים (ר"מ, שם שם). וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו (שם ח ט). חטים של אמש היו משל אחד ושל היום היו משל אחר (דמאי ז ג). ואם אמר שלי זה וזה של חברי ונתערבו חייב (שם ו יב). פיו של צמר בשל פשתן אסור (כלאי' ט ט). עכו"ם שתרם את של ישראל וכו' אין תרומתו תרומה (תרומ' א א). יוצאת אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה (שבת ו ה). היתה של עור נותנין עליה מים עד שתכלה (שם כא ב). הממנה עמו אחרים בחלקו רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן (פסחי' ח ד). אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלים עמו משלו (שם ט ט). אם שלנו הוא הפסח הזה ידיך משוכות משלך ונמנות על שלנו (שם שם י). ברך ברכת הפסח פטר את של זבח, ברך את של זבח לא פטר את של פסח (שם י ט). (חותם של) גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות חוץ משל אילים (שקלי' ה ג). בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב (יומ' ד ד). אין מוכרין של רבים ליחיד (מגי' ג א). והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה והשחקים שלה (כתובי' ה ח). מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה וכו' כשתה ופגמה שלה (שם ו א). התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש, של דבש ונמצא של יין, בדינר זה של כסף ונמצא של זהב, של זהב ונמצא של כסף וכו' אינה מקודשת (קידוש' ב ב). הריני נזיר ושמעה אשתו ואמרה ואני, מפר את שלה ושלו קיים (נזיר ד א). זה אומר כלה שלי וזה אומר

---

[1]) [באותה דרך נולדו מלים במשמ' רכוש וקנין גם ביתר השפות השמיות, כגון בערב' מאל a), רכוש, מתוך מַא לַהּ b), בעקר מה (שיש) לו, וכדו', וכן אף במקרא: ולא יטה לארץ מנלם (איוב יח כט), שפרושו: ממה שלהם, מרכושם, כמבֹאר בפרוט בפרושו החדש של העורך.]

a) مال   b) ما له

כלה שלי (ב"מ א א). אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם (ב"ב א א). אם נפל הכותל המקום והאבנים שלו (שם שם ב). סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה (סנה' א ו). גנב משל אביו ואכל ברשות אביו, משל אחרים ואכל ברשות אחרים וכו' (שם ח ג). יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך (אבות ב י). האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית וכו' שלי שלך ושלך שלי עם הארץ וכו' (שם ה י). תפלה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד (מנח' ד א). ושרגליו קלוטות כשל חמור (בכורות ו ז). שגלגל עינו עגול כשל אדם ופיו דומה לשל חזיר (שם שם ח). נברך שאכלנו משלו (ברכ' ז.).— ובסהמ"א[1]: שיעור רצועות תפילין שליד כדי שתגיע לאצבעו צרדה (הלכות פסוקי לתלמידי רב יהודאי גאון, 32). אפילו הועתק גופו שלגט ותורפו אל לשון אחר וכו' (תשו' הגא' הרכבי יז). ובהגדה שלויקרא תניא וכו' (שם כז). סופו שלקיץ קשה מאמצע הקיץ וסימן חרסו שלתנור מוסק קשה חומה מגיפה שלאש (שם לא). והחזיקו בנכסים שלאב ושלאם (שם לא). פרק גדרן שלבני מקימו (שם קפ). שלא אמר מקראות שלמלכיות זכל שכן שלזכרונות ושלשופרות (שם רכו). והיו רבותינו שלשתי ישיבות חלוקין (תשו' הגא' מן הגניזה, 30). חזין מהוא זרע שלחיטים או שלשעורים (שם, 246). חולק לשון של זהורית חציו קשר בסלע וחציו קשרו בין שתי קרניו (סדר עבודה, Elbog., Stud. 110). כי חרבות שלאויב תמו נכרתו לנצח (דונש, תשו' על רסע"ג, מו).

שַׁל, מלה מסֻפקה[2]: ויכהו שם האלהים על השַׁל וימת שם (ש"ב ו ז).—ואמר המשורר: ונוד דודי לו הץ לוחץ הכני שם על השל (ר"י נג'ארה, ישמח לבי, עולת תמיד קי, פרים-מורג, 150).

שֵׁל, ס"ז, עי' שָׁלֵו, הערה.

שַׁלְאֲנָן[1], תוס"ז, שָׁלֵו ושאנן: זה ימות בעצם תמו כלו שַׁלְאֲנָן ושליו (איו' כא כג).— ובתו"מ: ושיחתו נחת רוח והרהור לבו בטח ושלאנן (פסיק' רב', סוף אסיפ, קסד.)—ואמר הפיטן: פרחי חלד תשלֵו בטל שלאנן ושלו (ר"א קליר, אליס ביום מחסן, תפלת טל).—ואמר המשורר: ואז תשכון מנוחות שאננות ותהיה שלאנן מכל רגשות (ר"י א"ס, הקד' לתרגום תקון מדס"כ).

שלב[2], ממנו ־מְשֻׁלֶּבֶת, שָׁלֵב, שָׁלָב, *שַׁלְבִּית, *שִׁלּוּב, *שְׁלִיבָה, ־תַּשְׁלֶבֶת.

שָׁלַב, קל לא נמצא במקרא.

—פעו, מְשֻׁלֶּבֶת,—שָׁלַב, היה מְחֻבָּר ונעוץ זה לתוך זה, ineinandergefügt sein; être lié, emboîté; to be fitted into each other: שתי ידות לקרש האחד מְשֻׁלָּבֹת אשה אל אחתה (שמות כו יז).—ובסהמ"א: משלטי הדמיה אין בו משום אסופי, בפי' ר"ח כתיב משלבי הדמיה, כלומר איברים משולבות, משלטי

---

[1] [הכתיב הרווח בסהמ"א הוא בהפרדת תבת שֶׁל כתֵבה בפני עצמה. אולם נמצא בכ"י, בפרט מימי הגאונים, בחבור אל השם שלאחריה, כמובא בדגמאות.]

[2] [הפרשנות המסרתית בארה מלה זו, שאינה בכל מקום אחר, כש"ע בשם' שגגה וחטא כלשון ת"י על דאישתלי. רש"י: על השגגה שהיה לו לדרוש ק"ו וכו', ע"כ; רד"ק: על השגגה תרגום שגגה שלו וכו', ע"כ; אך בדהי"א יג י כתוב במקום המשפט שלפנינו: ויכהו על אשר שלח ידו על הארון, ולפי זה בסורי גם בש"ב: על דאושיט אידה; ובשבעים אין כל תמורה לאותיות על השל, וכדעת רֹב החדשים יש כאן ט"ס, אולי בטשטוש כמה אותיות של המשפט השלם על אשר שלח ידו וכו', וצ"ע.]

[1] [הפרשנות המסרתית ראתה כאן צורה מרחבת מן שאנן בתוספת אלף, כך ריב"ג (הקד' הרקמה, וילנסקי, כא ושם בשער ו, וילנסקי, נז) וראב"ע (צחות), או כהרכבת המלים שלו ושאנן, וכך מעין גנים לאיוב. ואפשר שנולדה צורה כזאת אף בדבור, עד שיתכן לראות את המלה כקיבת בלשון קדמונינו. אך לדעת רֹב החדשים אין כאן אלא ט"ס במקום שאנן ע"פ ושליו שאחריו, וקשה להכריע. ועי' Ružička, Konsonant. Dissimilation, עמ' 221).]

[2] [עי' שָׁלָב, הערה.]

גדולות (עירוך ערך הדס). ב' עצים צדיהן האחד דביק ומשולב זה בזה והצד השני שלהן ברזל בראשו (שם ערך פר ל). שלומים לרבבות לנדיב על נדיבות, זכרתיו ברוב חבות קשורות משולבות אחוזות וענובות ברשפי שלהבות (פי' היסר לר"ח ס"י כו). השניה חצי הראשון והרביעית חצי השלישית ושאר האחרות משלבות זו בזו (מסכת המדות א א). מהודק נעוץ משולב או מדבק וכו' ואמנם המשולב הוא אותו שיהי' לכל אחד מהעצמות פגימות ושנים (קאנון א א א א). יען כל הדברים במדרגות משולבות יתאצלו מהטוב הגמור וכו' (שער השמים לר' אברהם איריה ז ו). — ואמר הפיטן: תר לבוא ברביעי מקריבים, ומפסיקים לשבת הבאה מסרת דד מסימים, והשלש משלבות זו אחר זו משלימים (מנחה בני מכיר, אור זרוע, יולר הפסקה א).—ואמר המשורר: פני אדם משלבים ללבו וצד קרש לראוי לו ישלב (ר"ם הנגיד, פני אדם, בן משלי תתקכב, אברמסו, 274). להלל אל צור גואל בלבבות משלבות (רמז"ע, מתי סכל, סדור רומניא). כי מצאו בית אהבה בנוי וידות ידידות בה משלבות (ר"י הלוי, תומי לביה, זמורה ב, 119).— ואמר המליץ: שכל פרק ופרק הוא מאמר נפרד בלתי משולב במה שלפניו (ר"ש ספנהים, יריעות שלמה א, יח:).

—קל, שָׁלַב, כמו פע', וביני פעו' שָׁלוּב,—כמו פע', ואמר הפיטן: שלובות אחת לאחת (ינאי, קרובי, זולתי, קמ). — ואמר המשורר: כרועה האליל צאן מרעיתו חולב ובלשונו לכל עובר ושב שולב (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר ה, כג.).

—נפעי, נִשְׁלַב,—כמו פע': לפי שמלבנותיה וכרעיה דחוקין ואינן נשלבין אלא אם כן יתקע בהן (ערוך ערך קרמן). אש ומים איך דבקו בגוף רצוף שלהבת ועדים איכה ישקו בלי אהבה נשלבת (תקון מדש"ר לרשב"ג, יט). - ואמר הפיטן: חרפתם שומעים עלובים ולא עולבים, זר לא נשלבים[1] ועליך נצלבים (שלמה הבבלי, תערג אליך, סליחי' יום ג). יובבת מול מרכבתך הנשלבת, הנשכבת ברוח וענן וצרבת (רשב"ג, אאמיר אאדיר, ביאליק-רבניצקי ב, 198).—

[1]) [כלו' אינם מתחברים אל אֵל זר.]

וכשם' נסגר, ננעל, ואמר הפיטן: תמכתי יתדותי בשלש עשרה תבות ובשערי דמעות כי לא נשלבות[1] (אמתי, יי יי, סליחי' ה עשי"ת). פתחי תשובה לכל יהו נשלבים צעקתנו לפניך יהו מקורבים (יי אלהי הצבאות, סליחי' מנחי' יוה"כ).

— פע', שִׁלֵּב,—קשר יחד, חוק זה בזה[2], verbinden, verschränken; lier, croiser; to join, fold: אבל אינו אלא כמין שלב שמשלב את הקרשים ב' מיכן וב' מיכן (פירוש הגאונים, כלים י ו, אפשטין, 19). ומה ששאלתם באותן הסדרים איזה מהן שילב לחבירו (מעשה הגאונים כז, אפשטין, 48, תשו' ר' משולם). —ואמר הפיטן: כלב נבון חצית כנגמר תרומת דשן לשלב (רקע"ג, באדני ילדקו, עבודת יוה"כ, סדור רקע"ג, רפד). עד כמעט חקה אלב כתובת בשרד לשלב לאדם מערכי לב ומיי' משמחי לב[3] (הוא, אלהים א:ל, פתיחה לאזהרות שם, קצט).

—הפע', הִשְׁלִיב,—כמו פע': אומנם נהגו להשליב ויקהל ואלה פקודי ולא ויקחו לי תרומה ואתה תצוה (מעשה הגאונים כז, אפשטין, תשו' ר' משולם, 48). לפי שרצה להשליב אותן שני סדרין ויקחו לי תרומה ואתה תצוה על כן החזירוהו הקהל (שם שם). והנני הדיוט חופר כדרכי משליב בתפירה בלתי שוה (כפולות יהודה, דרוש י, לב.).—ואמר הפיטן: האמן כפי שחקים והקציבם, התכנג בזרת ועם רגב השליבם (האמן, שחרי' יוה"כ). מלך יושב על כסא דין, קטון וגדול מְשֻׁלָּב, ורואה מי שב בכל לב ומי שב בכלב (מלך אחד, סליחי' ער"ה).

—הפעי, הֻשְׁלַב,—כמו פע': ועל ראשו כתר מושלב אדום העינים (קלונימוס, בעלי חיים ב ז).

שָׁלָב[4], במקרא רק מ"ר שְׁלַבִּים,—בד נעוץ לתוך מוטות סלם וכדו', Sprosse, Querholz; échelon,

[1]) [עפ"י דברי התלמוד (ברכ' לב:): שערי דמעות לא ננעלו.]

[2]) [וכן בארמ': דמשלבי קרשים מלמטה זו עם זו (ר"ח, שבת לח:).]

[3]) [כלו' שכמעט תוחק על לב כתבת שיש לשלב ולחבר מערכי לב האדם עם פקודי ה' המשמחים לב.]

[4]) [באותה משמ' בכעבר' בא שליבא בארמ'

ranche; rung, rundle: וזת מעשה הּמכונה מסגרת להם ומסגרת בין הַשְּׁלַבִּים [1] (מ״א ז כח). — ובתו״ם: היה מביא עצים ועושה אותן כמין שלבין ועושה אותן כמין סולם (ירוש׳ תעני׳ ד ז). — ובסהם״א: בסינין יש או׳ עצי הסנה אבל אינו אלא כמין שלב שמשלב את הקרשים (פרוש הגאונים, כלים י ו, אפשטין, 19). — ואמר המשורר: לשורר ידבקו כל מאוייו בביתו דבק שלבים (ר״י הלוי, אוצר נעה, זמורם ג, 116). — ובהשאלה, במשמ׳ דרגה בהשתלשלותם של הדברים, נוהג בספרות ובדבור.

*שַׁלְבִּית, שְׁלַבִּית, ש״נ, מ״ר שלביות, — שני לוחות זכר ונקבה משׁלבים זה בזה: ר׳ בא חיננא בר שלמי׳ רב ירמיה בשם רב סיככה (את הסֻכה) בשלביות [2] פסולה, בזכרים כשירה, בנקיבות פסולה (ירוש׳ סוכה א ז). רבי יסא בשם רבי יחנן במשופין בכלים נחלקו, והא רבי ירמיה בשם רב בשיש בהן רוחב ארבע נהלקו הא אם במשופין לכלים דברי הכל מותר, מן מה דא״ר ירמיה בשם רב סיככה בשלביות פסולה, ואמרין כרבי מאיר הורי, הדא אמרה היא הדא היא הדא (שם שם ז).

*שִׁלְבֵּק [1], פ״י, — שלבק את השפה, העלה בה בועות נפוחות, Blasen bilden; former des bulles; to bubble (up): כופה לעשות בצמר אבל לא בפשתן מפני שהיא מסרח׳ את הפה ומשלבקת את השפיות (ירוש׳ כתוב׳ ה ו).

— **שְׁלֻבַּק, שעלו בו בועות: הכי יעצור כח ללכת כל ימיו הלוך ונסוע לסבב על פתחי הסופרים וכו׳ הלא רגליו יבצקו, סנדליו יסדקו ושפתותיו ישלבקו (החלוץ, מחברת ט מאמר א, תרלג, 81).

א. שלג [2], ממנו שָׁלַג, א. שֶׁלֶג, *שַׁלְגּוֹן, **שַׁלְגִּי, **שַׁלְגִּיאֵל.

ב. שלג [3] ממנו *אַשְׁלָג, ב. שֶׁלֶג.

שָׁלַג, קל לא נמצא במקרא.

— הפעי׳, הִשְׁלִיג, — ירד שלג, הוריד שלג [4], schneien (lassen); (faire) neiger; to (let) snow: כפ־ש שדי מלכים בה תַּשְׁלֵג [5] בצלמון (תהל׳ סח יה). —

שבתו״ם, ועי׳ שָׁלָב. אך אפשר שהמלה, ולפי זה כל השרש, שאולים מאשור׳ שׁלבו, קשר, חבר, בעקר שפעל מן לָבו, כדעת האופט, או שיש כאן מבטא מטשטש (ארמי) קדום במקום צרוף כגון שלחב, והשוה את דברי העורך בפרושו לאיוב יח ח: כי שלח ברשת ברגליו, וצ״ע. ואמנם אפשר שאין גם אֶשְׁנָב אלא שנוי מבטא מן שלב — אֶשְׁלָב, עי׳ ש. ייבין, אשנב ושבכה, לשוננו ט״ז, 136 והערת העורך שם, וגם באנציקלופדיה המקראית, ערך אשנב.]

1) [ש רפה, לא דגושה, כדברי דונש: ואילו האותיות שהן רפיין אפעלפי שהן נודעות, הלוים, השלבים (תשו׳ על רס״ג, עמ׳ 34).]

2) [המפרשים והמלונאים לא עמדו על הוראתה המדיקת של המלה ופ־שו מה שפרשו. אך משמ׳ המלה יוצאת בברור מדברי הבריתא דמלאכת המשכן פרק א (הוצ׳ איש שלום עמ׳ 12): ושני הסינין יוצאין מתוך הקרשים שנים לכל אחד ואחד שמשקיע הזכר בתוך הנקבה שנאמר משלבות אשה אל אחות דברי ר׳ נחמיה. שר׳ נחמיה אומר אין ת״ל משלבות ומה ת״ל משלבות שעשה להם שלבין כסולם המצרי ע״כ. וברור מכאן שאין שלביות אלא קרשים משׁלבים, כלו׳ נעוצים זת בזה.]

1) [מן שלבוקא, שלפוקא, בועה נפוחה בארמ׳ שבתרגומים, וכן בסורי׳ שולבגא.]

2) [עי׳ א. שֶׁלֶג, הערה.]

3) [עי׳ ב. שֶׁלֶג, הערה.]

4) [אך עי׳ בהערה שאחר זו.]

5) [הפרשנים והמתרגמים הבינו תשלג כאן כירידת שלג, ולפי זה השמוש בסהמ״א, והמחבר חפש דרך לפתרון, כעדות הערתו בשולי התנ״ך: „בהת? כמו הבט, הוריד?" בהעברת ת של תשלג למלה הקודמת ובהסתמך על שמוש הפעל הבט (אלת׳לג׳) a) בערבית. ואמנם אין הכנה זו מתאימה לענין הכתוב, שדבר בו לפני כן על חלוקת שלל ונצחון, ואח״כ, ללא קשר תחבירי נכר, על הר אלהים הר בשן ועל קנאתו בהר ה׳ — ומה ענין שלג לכאן? ולפי דברי העורך באנציקלופדיה המקראית, ערך גַּבְנֻנִּים, הכונה לראית ההרים צלמון, בשן וכו׳ שהם הררי געש קדומים, כגופות הלויתן, שר התהום והחשך (הוא צַלְמוֹן, ועי׳ צַלְמָוֶת), הבשן (ז״א הנחש הגדול, וכן בת׳ן הוא כנוי הלויתן

a) هبط الثلج

ובסהס"א: ובהיותו (מזל דלי) שמאלי הוא משליג (רלב"ע, ראשית חכמה, כ"י פריז). ומי שיגבר על מזגו הקר יראה (בחלום) כאלו ישליג עליו אם יטבל במים קרים (קאנון א ב ב ג, באותות המזגים). אך את ראשי ההרים ישלג החרף (קלמן שולמן, מוסדות הארץ, אוסטרליה, מזג הארץ).—ואמר הפיטן: הרים צח דלג, וגבעות בלג, יענם מלג, בצלמון משלג (כ"א קליר, אורח בט, קרובי פ ריס). כיתרי אש הציג במכון הנקרא שמים, כמום בו [אש וברד] ומשלגת מים (רסע"ג, אכוין כליות, סדר יצירה, סדור רסע"ג, שלח). לך ירננו תבור וחרמון שדי המשליג בצלמון (רשב"ג, שחק כדק, ביאליק-רבניצקי ב, 58). יונה בצלמון בהשליגה (יצחק הלוי בר זרחיה גירונדי, יונה בצלמון, קרובה לשבת שקלים).—ואמר המשורר: והפך אש עשתה כאש נדב בגופי והשליגה (ר"מ הנגיד, אספים, בן תהלים, הברמן ב, 131). ישלג ביין רקח ימי החם גופי ויחם בו ימי צנה (רמב"ע, הענק ב, ברודי, שלז). בעבי צואר ירוץ הצפעון בכח יתקצף ירים ראש דלתי פניו פחד הוא יברח ברוח ולחיו תשלג אימה (עימנ"ל, הכיסוס טרויה).

—קל, *שָׁלַג, פ"ע,—היה לבן כשלג, ואמר המשורר: שלום לבניך צ:יה תסגלי ובחן ושפע טוב היי שולגת (ר"ש שבזי, מי כסקני, שירי תימן, אידלזון-טורטשינר, 113).

—נפע', *נִשְׁלַג,—הלבין כשלג: בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון, כשפירש הקב"ה לפניהם תורתו אשר המלכים הולכים נשלגים ומתלבנים בה בארץ צלמות וחושך (רש"י, תהל' סח יד).—ואמר הפיטן: עד לא זורק שעיר נפלג אז זהר זהורים נשלג (רשב"ג, בבכי גשן, ביאליק-רבניצקי ב, 214).

—הפעי, *הָשְׁלַג,—כסה שלג: החם המחומם וקור המצונן והמושלג (קאנון א א ג א). לא יסור מלקחת המים הקרים המושלגים כפיו עת אחר עת (שם ג ט 7). — ובמשמ' הלבין כשלג: ואמר הפיטן: ישלגו אדמי שנים וכו' ילבנו כתמי שושנים (כ"א קליר, אסא דעי, שחרית לוס כפור). תגל בתתכשר הושלג אודם תולע (משלם בר קלונימוס, אמיץ כח, עבודת יוה"כ). — ואמר המשורר: אואיל להואל לבלתי ידעו אם סלדו צדי ואם השלגו (רמב"ע, זדו מתי האהבה, ברודי, לד).

א. שֶׁלֶג [1]), ש"ז, שְׁלַג,—גבישי קרח לבנים בצורת כוכבים קטנים היורדים כגשם מן העננים, snow; neige; Schnee: כי כאשר ירד הגשם וְהַשֶּׁלֶג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה (ישע' נה י). הנתן שֶׁלֶג כצמר כפור כאפר יפזר (תהל' קמז טז). אש וברד שֶׁלֶג וקיטור רוח סערה עשה דברו (שם קמח ח). כַּשֶּׁלֶג בקיץ וכמטר בקציר כן לא נאוה לכסיל כבוד (משלי כו א). לא תירא לביתה מִשָּׁלֶג כי כל ביתה לבש שנים (שם לא כא). הקדרים מני קרח עלימו יתעלם שָׁלֶג (איוב ו טז). כי לַשֶּׁלֶג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם מטרות עזו (שם לז ו).—ובפרט כדגמה לדבר לבן וצח: אם יהיו חטאיכם כשנים כַּשֶּׁלֶג ילבינו (ישע' א יח). תחטאני באזוב ואטהר תכבסני וּמִשֶּׁלֶג אלבין (תהל' נא ט). זכו נזיריה מִשֶּׁלֶג צחו מחלב (איכה ד ז).—ובדמיון לצבע המצורע: ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כַּשָּׁלֶג (שמות ד ו). והנה מרים מצרעת כַּשָּׁלֶג (במדי יב י). ויצא מלפניו מצרע כַּשָּׁלֶג (מ"ב ה כז).—ובצרופים שונים, יום הַשָּׁלֶג: והוא ירד והכה את האריה בתוך הבאר ביום הַשָּׁלֶג (ש"ב כג כ, וכעין זה דהי"א יא כב).—מֵימֵי שֶׁלֶג: ציה גם חם יגזלו מימי שֶׁלֶג (איוי כד יט)[2]).—צִנַּת שֶׁלֶג: כצנת שֶׁלֶג ביום קציר ציר נאמן לשלחיו (משלי כה יג). — ואמר בן סירא: כרשף יניף שלגו (ב"ס גני' מג יז). — ובתו"ם, גם מ"ר שלגים, במשמ' ירידות שלג, chutes ;Schneefälle

בעלילות אוגרית) ושל עוזריו, שהם נונים, ז"א דגי ענק, המתמרדים בה' השוכן בציון. ויש לקרא בְּקרוב: כה תַּשְׁל (מן שָׁלַל) גַּב צלמון, הר אלהים הר בשן, הר גַּב־נֻנִים)ז"א גוף הדגים, התנינים) הר בשן, למה תרצדון (ז"א תקנאו) הרים, גַּב־נֻנִים, ההר חמד אלהים לשבתו אף ה' ישכן לנצח וצ"ע.]

[1]) [גם באשור' שַׁלְגֻ, ארמ' וסורי תלגא, אוגרית' ת'לג, ערב' ת'לג' a) באותה משמ' וגם במשמ' קֶרַח (בשמוש המלה הזאת בסהס"א), ועי' שָׁלַג, הערה.]

[2]) [על איוב ט ו ועי' ב. שָׁלֶג.]

a) ثلج

snowfalls; de neige: אלו לא מביאין ולא חוצצין הזרעים והירקות המחוברים לקרקע וכו' וכפת הברד והשלג והכפור והגליד והמלח (אהל' ח ה). בהרת עזה כשלג (נגע' א א). הפתוך שבשלג כיין המזוג בשלג (שם שם ב). היתה כשלג ונעשית כסיד ההיכל, כצמר לבן וכקרום ביצה, נעשית מספחת שאת או מספחת עזה (שם ז ב). אלו מעלין (את המקוה) ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח והטיט הנרוק, אמר ר' עקיבא היה ר' ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה והעידו אנשי מידבא משמו שהיה אומר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה (מקו' ז א). אין מעברין את השנה וכו' לא מפני הצינה ולא מפני השלגים (תוספת' סנה' ב יב, וכעין זה בבלי סנה' יא.). או לפי ששותה מי שלחים אבל אינה שותה מי שלגים ת"ל למטר השמים תשתה מים, כשהוא אומר מים אף מי שלגים (ספרי דבר' לט). או שהטיל עליו שלג או צינים במקום שאינו נרא' חייב לרפותו (ירוש' ב"ק ח א). בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן איר וסיון מהלכת בהרים כדי לפשר את השלגין (פסח' לד:). ונוהגין טומאה וטהרה בשלגים (נדה יז.). מערב משם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום (מד"ר במדי' ג).—ובסהמ"א: מתלגא וממטרא, מחמת שלגים ומטרים וכו' וההרים יגינו עליך מן השלגים ומן המטרים (רס"י, סנה' לו:). היעזוב העוזב שלגים מצורים (ר"ת, הכרעות, היעזב, דוכס על מנחם, 81).—ואמר הפיטן: שערי מכון שבו שלגים יתכון, ומערת קטור וסער בו ישכון (שמעון בן ילחק, שערי שמים, סליח' ב עשי"ת). — ואמר המשורר: אקוה לסתו כי הוא יכלם בקר רוח שלגים או רביבים (ראב"ע, למי אנוס, כהנא א, 21). וזכו תמול משלגים (עמנואל, רואי ויודעי, מחב' כח, הברמן, 600). —ובמשל: כי השלג של אשתקד אינו בנמצא כך לא יזכרו ולא יפקדו לו עוונות של שנה העברה (ספר החיים, פ' סליחה ומחילה ד ו, כו).

ב. **שֶׁלֶג**,[1] ס"ז, שֶׁלֶג, — אשלג, קלי מחצבי, שיוציאו מאפר צמחי הים, ישתמשו בו לכבוס וכדומה, Alkali; alcali: אם התרחצתי במו שָׁלֶג והזכותי בבר כפי (איוב ט ל).

***שִׁלְגּוֹן**, ס"ז,—מפל שלג, שטפון שלג, Lawine; avalanche, ואמר הפיטן: דריכת עלק העמיק הרחיב משלגוני מים (רסע"ג, אכוין כליות, יליכה, סדור רסע"ג, שלח).

***שִׁלְגִּי**, ת"ז,—מתכונת השלג, וככנוי לעוף מן העופות: שלגית וביצית (העין) אם הן (הנשים) צעירות (חרוזי אבן סינא). השלגי (שנעעאממער) חזק מעט מהראשון (תולדות החיים, קח).

***שַׁלְגִּיאֵל**,—מלאך הממֻנה על השלג: שלגיאל שהוא ממונה על השלג (היכלות ביהמ"ד ילינק ה).

***שֶׁלֶד**[1], ס"כ, מ"ר שְׁלָדוֹת, — מערכת העצמות שבגוף האדם, Gerippe, Skelett; squelette; skeleton: שדרה שגורר רוב חליות שלה אף על פי ששלדה קיימת טהורה (תוספת' אהיל' ב ה). מה בינו (שפיר שנתקלקלה צורתו) לבין המת שנסרח ואין שלדו קיימת (ר"ש בן לקיש, ירוש' נדה ג ג). כאן ששלדו קיימת, כאן בשאין שלדו קיימת (מו"ק כה.). מת שנשרף ושלדו קיימת טמא (ר' סבתאי, נדה כז:). — ואמר הפיטן: לבן שק תפור על גלדיך, כי כליתה בהבל ימי חלדיך, מחר יבלה כרקב שלדיך (עזרא הבבלי, תוכחת מוסף ג, יו:). טכס זוכר שמו יהודי, טביח וקרוץ כמו גדי, טריה ובקרת להכביד בשלדי (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יולר שבת א חנוכה). תמט: היום יחד הורים

---

1) [כהערת Preuss, Bibl. Talm. Med., עמ' 431, ועי' גם לו, Or. Littztg. 15, 556; פֶּרלס שם 17, 179 וכו', כמו שלגא, אישלגא בארמ', וכמלה שאולת מאשור' אֻשְׁלַב, כובס. והפרשנות המסורתית ראתה גם כאן א. שָׁלֶג.]

1) [מן הארמ' שלדא: דפסקא לאורחיה כשלדא (ב"ק לא:), בסור' שְׁלָדָא, מנדע' שלאנדא, שהיא מלה שאולה מאשור' שַׁלַמְתֻּ, שַׁלַנְדֻ (משרש שלם), גופת המת.]

זוּלדים, תקפו במקרא עצרה למעט שׁ ל ד י ם (אחלה את, סליחי מנח' יוה"כ).

א. שׁלה [1], ממנו *אַשְׁלָיָה [2], שַׁל (?), שַׁלְאֲנָן (?), **א.** שָׁלָה, *שָׁלֶה, שָׁלֵו, שָׁלוּ, שַׁלְוָה, *שְׁלוּלוֹ, שְׁלִי [3].

ב. שׁלה [4], ממנו *מַשְׁלִית, ועי' שִׁלְיָה.

א. שָׁלָה, שָׁלַו, פ"ע, שָׁלַוְתִי, שָׁלוּ, יִשְׁלָיוּ, —ישב ללא דאגה, sorglos sein; être sans souci; to have no care: מדוע דרך רשעים צלחה שָׁלוּ כל בגדי בגד (ירמ' יב א). שאלו שלום ירושלם יִשְׁלָיוּ אהביך (תהלי קכב ו). לא שָׁלַוְתִי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז (איו' ג כו). יִשְׁלָיוּ אהלים לשדדים [5] ובטחות למרגיזי אל (שם יב ו). היו צריה לראש איביה שָׁלוּ (איכה א ה) [6].

— ואמר המשורר: מי יאו ראות כיום מתים חיו ויהי לאות כי נעים ישליו (יצחק אבן גיאת, את מחזה, סעה"ס 25). איך ישלו לבי ואיך ייטב ביום לא אחזה ציון ולא בניה (ר"י הלוי, הכוכבים, זמורה ג, 60). נאות שלום שלו למה שאיתם וכו' שלו כאשר ימי קדם שליתם (הוא, אמר ללבא שחקים, שם שם 88). יסוד עולם שלה ושלם בנעם (הוא, לתי בקעו. שם שם, 101). ואיך אשקוט ואיך אשלה ונפשי אל בני תבלה (ר"אב"ע, תוחלתי ככזבה, כהנא א, 32). איך ישליו בלבי קרבי אשר כים יהמיו (הוא, איך ישליו, שם, 50). מלחמות בך יהיו ובימי ישליו (הוא, אל אחד, שם, 112). אימות מות עלי נפלו בקרב עלי מרעים שלו (בנימן בן אברהם מהענוים, בלכתה לי, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, לז). כל היקום ייראו מיום תשוחה ולא יבטח וישלה אנוש כי אם בכור שחת (אלעזר בן יעקב הבבלי, מי זאת, ברודי, יב). ואיך ישלו בני תבל בחלדם ובשלום יבואומו פחדים (הוא, זמן בוגד, שם, קד).

— נפע', תִּשָׁלוּ, — נִשְׁלָה, לא שם לב, התרשל, nachlässig sein; être négligent; to be careless: בני עתה אל תִּשָּׁלוּ כי בכם בחר יי' לעמד לפניו לשרתו (דה"ב כט יא). — ואמר הפיטן: בנצח ירוץ ולא ישלה [1] (לפע"ג, באדני ילדקו, סדור רקע"ג, רפה). — ובמשמ' ישב בשקט, ואמר הפיטן: מי ישלו ומי יתיסר (ונתנה תקף, מוסף יוה"כ).

— הפע', תַּשְׁלֶה, — וַיַּשְׁלֶה ראובן את שמעון, גרם לו להיות שלו ושאנן, גם כשאין סבה לכך, sorglos machen, vertrösten; tranquilliser, amuser des belles promesses; to make careless, feed with promises: ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תַשְׁלֶה אתי [2] (מ"ב ד כח). —ובפהמ"א: להשקיט לחוצים, לשלח רצוצים, להשלות חלוצים (בלמה ראש הישיבה, אגרות ר' שמואל בן עלי ובני דורו, הרכבץ א ג, 22). —ואמר הפיטן: לשאננו להשליוו (יכתי, קרוב ברלמ' זולתי, מג). —ואמר המשורר: לולא

חכי לשאל באלה נפשו, ואין כל ההצעות יוצאות ידי כל הקשיים.]

1) [על פי דהי"ב כט יא, ולא: יִשְׁלֶה, בנקוד.]

2) [מעין זה בפס' יו: אל תכזב בשפחתך.]

1) [בארמ' שלא, שלה, לא דאג, לא שם לב' התרשל ובמשמ' זו גם שְׁלָא a) בערב'.]

2) [נוהג בדבור ובספרות.]

3) [ממפרשי המקרא היו שפרשו משרש שלה זה גם את המלה שִׁלֹה בבראש' מט י. ואלה דברי ראב"ע בשפת יתר (סי' כח, 26): עד כי יבֹא שִׁלֹה (בראשית מ"ט) אמר הגאון כמו שָׁלוּ ויאמר ר"א שטעה ג' טעיות, ולא אמר מאומה כי מצאנו ה' בסוף מלה תחת וי"ו לשון זכר שאינו נמצא כמו בתוך אהלה, ע"כ. אך עי' שַׁי, הערות.]

4) [עי' ב. שָׁלָה, הערה.]

5) [ז"א לעת בוא שודדים.]

6) [במשמ' בלתי ברורה בא באיוב כז ח: כי מה תקות חנף כי יבצע כי יֵשֶׁל אלוה נפשו. השבעים תרגמו: πεποιθὼς ἐπὶ κύριον ἆρα σωθήσεται נפשו, יבטח בו (ולזה הם מוסיפים et non liberet deus animum eius כלום יִנָּצֵל ?); והולג': (ולא יםלט אלוה נפשו); הסורי: בעדנא דישול לה א הא לנפשה, כאלו מן שול, שלל, או נשל, והתרג' הארמי: ארום ינתר אלהא נפשיה, וכן נחלקו המפרשים בפרוש הפעל, אף כגזירתו מן ב. שָׁלָה שבתו"ם בתמונת הדיג השולה דג מן המים (עי' בפרושו של העורך), וקשה להכריע, הואיל ואין גם שמוש דפעל יבצע, הקודם בכתוב, ברור בהוראתו. ואף אפשר שבא ישל (אלוה) במק' ישאל, כמו שֵׁלָה במק' שְׁאֵלָה, והשוה גם את הצרוף הבא בס' איוב לא ל: ולא נתתי לחטא

a) سلا

משה מנים עצבי בשפת נפת ובצוף מענה, ישלה מכתב ידו חרדת לבי ושלום נפשי יענה (יוסף בן קה״ן, איכה יועס, סעה״ם 86).

ב. *שָׁלָה[1], פ״י, —שלה האדם דג מן המים וכדו׳, העלה והוציא אותו, herausziehen; extraire, tirer; to pull out, extricate: הבורר קטנית ביום טוב בית שמאי אומרים בורר אוכל ואוכל וכו׳ רבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה (ביצה א ח). מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד (מו״ק ב ג). דג טמא שאין בו רביעית אמר ר׳ יוסי ב״ר יהודה במה דברים אמורים בזמן ששולה ומניח לפניו ומצא בו כשיעור הזה (תוספתי תרומ׳ ט א). אמר ר׳ אלעזר בר׳ צדוק של בית ר׳ גמליאל היו ממלאין דלי עדשים ומציף מים ושולה והצרורות יורדות למטן והאוכלין למעלה (שם יו״ט א כב). ירד לשלות החרצנין והזגין מן באר, וזה היה מעשה ובאו ושאלו לחכמים ואמרו ימכר כולו לגוים (שם ע״ז ז ד). מה ביניהון, אמר ר׳ יונה שולה ביניהון, ב״ש אומרים שולה בידים טהורות ובית הלל אומרים שולה בידים טמאות (ירוש׳ מע״ש ב ג). הבורר הטוחן המרקיד, בשבת נסקל, ביום טוב סופג את הארבעים, והא תנינן בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי א״ר חנינא ענתונייא דרבן גמליאל הוא דרבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה (שם שבת ז ב). דבי ר׳ ינאי אמרי קנה שהתקינו להיות בודק הזיתין כיצד היה יודע אם מלוכלך במשקה וכו׳ א״ל ר׳ מנא לא תני שמואל אלא להיות שולה בו הזיתין (שם יז ט). השולה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב (שמואל, בבלי שם קז:). משל לצייד ששולה דגים מן הים (ב״ק מז:). — ובסהמ״א: היין משיניחנו בחביות וישלה הזגין והחרצנין מעל פי החבית (רמב״ם, מעשר ג יד). ואם יתחבר שבתי עם סרטן יהיה הנולד עצל וכו׳ ותנומה על עפעפיו תמיד מתמיד וידו מלשלות מעמיד

[1] [כנראה שאול הפעל בעבר׳ שבתו״ם מארמ׳ שְׁלָא באותה משמעות, ואפשר שאין כאן אלא פעל שאול בשמוש מיחד זה מאשור׳ שׁוּלוּ, שפע׳ מן אֵלוּ, שהוא העלה מן עלה בעבר׳. ועי׳ גם שְׁלִיָּה, הערה.]

(קנז וכו׳מים. א:). —ואמר הפיטן: איכה שאפת בשאפך לשלות ביד שולים שלמיך (ר״א קליר, איכה אלח).

— נפע׳, *נִשְׁלָה[1], —הוצא, נעקר: והאדם ידע, ידע מאיזו שלוה נשלה[2], ידע מה עבדה ליה הות (מד״ר ברא׳ כב). ואמר הפיטן: פועל בפלא פלג מלא, פרץ להעלה פורח ונשלה (אליר בר יצחק ס״ן, אילת השחר, יוצר שבת ר״ח).

— פע׳, *שִׁלָּה, —כמו קל: המקדיש את הבור עד שלא שולה וקופה משולה וקופה בא גיזבר ופדאו חייב. הקדישו עד שלא שילה וקיפה ובא גיזבר ושילה וקיפה ואחר כך פדאו הואיל ושעת חובתו פטור פטור היין משיקפה אף על פי שקיפה קולט מן הגת העליונה ומן הצינור ושותת (תוספתי מעש״ר א ז). הדא דתימר בשניטמא משישלת ומשיקיפה שכבר נראו לתורמן בטהרה אבל אם ניטמא עד שלא שילה ועד שלא קיפה לא בדא (ר׳ יוסי בי ר׳ בון, ירוש׳ תרומ׳ ב א). והתני שילה וקיפה ברשות ההקדש פטור (שם מעשר׳ א ו). הדא דתימר כשנטמא בששילה ומשקיפה (ר׳ יוסי בי ר׳ בון, שם חלה ב ח)[3]. יין משירד לבור ויקפה ור״ע אומר משישלה בהביות (ב״מ לג:).

[1] [אך עי׳ בהערה שאחר זו.]

[2] [אמנם אין הגרסה במאמר זה מסכמת כל צרכה, ואף לא ברור מה כונתו המדויקת של המשפט. תיאודור בהיצאתו עמ׳ 502 גורס: והאדם ידע, הודיע דרך ארץ לכל, ידע מאי זו דרך שליווה גישלר, ידע מה עבדת ליה חוויה, ע״כ. ובשנויי הנסחאות: שלווה, שלוה, שיליא, שליה; נישלה, נשלה, נישלת (?); ופרש בעל מתנות כהונה: נשלה, נגרש ונפרד, כד״א כי ישל, ע״כ. ונקל לראות איך בא נסות עברי (עשתה וכדו׳) במק׳ הארמי (עבדת), ובא חַוָּה במק׳ חויא, נחש בארמ׳. וכן כנראה גם שלוה או שליווה במק׳ שיליא, ועל כל פנים נולד עקר הבטוי בארמ׳ ולא בעבר׳. ולפי זה אף קשה להניח שבאה צורת נפע׳ במקור המאמר, וצ״ע.]

[3] [בירוש׳ פסח׳ ז א נאמר, כנראה בארמ׳ לשבחו של תודוס איש רומי: דהוה משלה פרנסתהי דרבנין, ע״כ, במק׳ הנאמר עליו בבבלי פסח׳ נגן: שהיה מטיל מלאי בכיסם של ת״ח, אבל צ״ל משלח, וכן מפורש בירוש׳ מו״ק ג א.]

שְׁלָה, ס"נ, כנ' שְׁלָתָךְ,—כמו שאלה[1]: ויען עלי ויאמר לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את שְׁלָתֵךְ אשר שאלת מעמו (ש"א א יז).

***שְׁלֵה**[2], ס"ז,—כמו שְׁלֵו: מכסה את השמש בענן, יעמידך כנוה שלום ושאנן, ותהי בביתך שלה ורענן (קנץ אגרות זוקסטורף, 23).

***שְׁלֵהּ,** ס"ז, מ"ר שְׁלָהִים,—אפיסת כחות, לאות וחלשה[3], Müdigkeit, Erschöpfung; fatigue, extenuation; exhaustion, weakness: ואמר הפיטן: ידידות סגלת נערות חולת אהבת בלהלוהי, כמער איש וליות הוראות חבת שלהי (מנחם ברבי מכיר, אדעה כי אין, זולת לשבת תשובה, בר, 789).— ובמשמ' סוף וקץ[4], Ende; fin; end: אחת היא על כן כו' משיב על שלהי דברי בלדד האומר אליו הן אל לא ימאס תם (ר"מ אלשיך, איוב ט כב).

***שִׁלְהֵב**[5], פִע', לא נמצא במקורות הקדומים.

—פִע', שֻׁלְהַב, בינ' מְשֻׁלְהָב,—נשרף בשלהבת: לפי שהיו משולהבין מחמה של מעלן אמר הקדוש ברוך הוא לענני כבוד הזילו טל חיים על בני (מכיי, בחדש ט). גלגל חמה יש לו נרתיק וכו' ובריכה של מים לפניו ובשעה שהוא רוצה לצאת הוא משולהבת והקדוש ברוך הוא מתיש כחו במים כדי שלא ישרוף את העולם (ר' נתן, מד"ר קהל', וזרח השמש).—ואמר הפיטן: תתו קול עוז אל אלים, שלהבו לפידי גחלים (ר"א קליר, תתו קול, סדר א סבוע'). נבונים שלהבו מלהב המשמע (ר' שמעון בר יצחק, סבוית מרום, סדר ב סבוע').

---

1) [בהשמטת א׳ף במבטא ובכתיב כדוגמת רישון בסק' ראשון, והרבה כאלה במקרא.]

2) [ע"פ דניאל ד א: שְׁלֵה הוית בביתי ורענן בהיכלי.]

3) [ע"פ שמוש השפעל שלהי, מן להא, להי במשמ' זו בארמ' שבתו"ם, ועי' בהערת פַּר למקום ובאוצר נחמד, 122.]

4) [ע"פ הבנה זו של הארמ' שלהי דקיטא וכדו' בתו"ם.]

5) [עי' שַׁלְהֶבֶת, הערה.]

—פִע', *שִׁלְהֵב,—שרף בשלהבת, ואמר הפיטן: שחת משולי קש באסר, שלים קרנות עשר, שלהבם באכלו בקש בחסר (ר"א קליר, קמי קסלך, קרובי ב פסח). מעדני חבטחת למחוב ולשלהב, איה הקש ואיה הלהב (אודך ה' כי אנפת, סמרי יוה"כ, מחזי איט' ב, קו:).

—התפ', *הִשְׁתַּלְהֵב,—כמו פִע', ואמר הפיטן: ונשתלהבו מכת האש ורוחם עברה (ר' שמעון בר יצחק, וכל סעס רואים, סלוק ב סבוע').

***שַׁלְהֵב,** ס"ז,—כמו שַׁלְהֶבֶת, להבת אש: בלולי קרח ושלג ושלהבים אומרים קדוש (אילי פחק, סמרי יוה"כ). תהלה לכל ולא יכול מאור נוגה בשלהבו (אפרים ברי יצחק, אסר יגר, מאורה שבת ב חנכה).

***שַׁלְהָבִי,** ס"ז,—מתכונת השלהבת: ומרוב העובי קראו גם כן חשך מעורב כי כל הכחות השלהביות מתערבות בה ומשתנות בתוכה (ר' שם טוב פלקירא, ס' המעלות, ד יע).

***שַׁלְהָבִירוֹן,** ש"ז,—שם מלאך, שר האש: השר החמישי שלהבי"רון, גווניו כדמות שלהבת אש (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער קרית ארבע טו, פד:).

שַׁלְהֶבֶת[1], שַׁלְהָבָה, *שַׁלְהֶבֶת[2], *שַׁלְהוֹבִית[2], ס"נ,— להבת אש: הנני מצית בך אש ואכלה בך כל עץ לח וכל עץ יבש לא תכבה להבת שַׁלְהֶבֶת ונצרבו בה כל פנים (יחזק' כא ג). לא יסור מני חשך ינקתו תיבש שַׁלְהֶבֶת ויסור ברוח פיו (איוב יה ל). ועי' שַׁלְהֲבֹתְיָה.—ואמר בן סירא: כרכות צרות הושעתני וממצוקות שלהבת (ב"ס גניי נא ג).—ובתו"ם: הגחלת

---

1) [כדעת רבים כנראה בעקר צורת שפעל קדומה מן להב (עי' שם), שנולדה בארמ' ועברה לעברית, ואין לראות כנראה אף צורות כגון שהב, רוח הדרום במצר' מאחרת, שׁוֹהֵב, שרף, שלהבת בקופט' וכדו' אלא כתולדה מצורת שפעל קדומה כדגמת שלהב. ובתו"ם יצרו ש"ב ע"פ הארמ' מן שלהבת פעל שַׁלְהֵב, עי' ערך זה.]

2) [עי' בהערות לקמן.]

כרגלי הבעלים ושלהבת בכל מקום, גחלת של הקדש מועלין בה ושלהבת לא נהנין ולא מועלין (מעילה ה ה). רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה, משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת (ירוש' ברכ' ח ז). חמשה דברים נאמרו בגחלת וחמשה בשלהבת וכו' המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו (שם שם). שאין לך עושה שלהבת אלא פשתן בלבד (ר"ש בר יצחק, שם שבת ב ג). אי אש יכול שלהבת תלמוד לומר גחלי אש (שם יומא ד ו). בשמסר לו גחלת (לחרש שוטה וקטן פטור) אבל מסר לו שלהבת חייב (חזקיה, שם ב"ק ו ד). שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא שלהבת עולה על ידי דבר אחר (שבת כ.). עץ ארז ושני תולעת שקלטתן שלהבת כשרה (יומ' מא.). אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר (מו"ק כה:). כשהשלהבת נעקרת מן הגחלת פורחת והולכת היא למעלה (מד"ר במד' יד).—ובספה"א: עשר ספירות בלימה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת[1]) (יצירה א). וכשעה ששלהבת לבנה מגעת לחמה ביום במעלות ששים עובר בתוכן ומכבה את אורו (פדר"א ז). ולא הרשעים מכבוי שלהובתן[2]) של ישראל שהן דברי תורה (שם מ). בשלהוביח[3]) האשות כשהקול יוצא שם הם יכולים להביט ולראות האור שבסוף והקול היוצא (ברצלוני ליצירה, 49). ותזרח שמש הנפש הנשארת ותכבה שלהבת הבהלה (רש"ט פלקירא, המבקש, יא). בכח השלהבת שהיא גנוזה ונעלמת בגחלת (מנחם קנאות, קוסמן, 23). — ומ"ר *שַׁלְהֲבִיּוֹת, *שַׁלְהָבוֹת, *שַׁלְהָבִים, *שַׁלְהֵבוֹת, *שַׁלְהוֹבוֹת: כאישים, כשלהביות של אש (ר' יוסי, ירוש' נדרי א ג). שמוקף סביב לכסא כגשרין ובשלהביות שמתגברות ועולות בין גשר לגשר (היכלות יג, ביהמ"ד ילינק ג, 93). והסנה אינו מכבה את שלהבותיו של אש (פדר"א מ). לא אשן של צדיקים אוכלת הרשעים וכו' ולא הרשעים מכבין שלהבותן[1]) של צדיקים (שם שם). כאדם שהוא מכבה נרו בתוך המים כך מימי אוקינוס מכבין שלהבותיו של שמש ואין נוגה לו וכו' כאדם שהוא מדליק נרו בתוך האש ומדליק לנרותיו ולובש שלהובותיו[2]) ועולה להאיר על הארץ (שם כא). שלהביות שהיו סיות ויוצאות נמקו ודועכו (ערוך ערך שר). אלו תקח חרס נקוב נקבים נקבים והכסה בו האש ותנפח במפוח עד שיתלהב ימשכו מכל נקב ונקב חוטין שלהביות צבועות בכל מיני צבעים (ראב"ד, פירוש יצירה א ו). הסלעים ימסו ממדורותיה והצורים יזובו משלהבותיה (ראב"ע, חי בן מקיץ, כהנא ג, 49). — ואמר הפיטן: רביעית חיות ליקוד להיות רשף שלהביות כקול להב שופר (ר"א קליר, אפאד עי, מוסף א ר"ה). סדור על הדרום גן רטובים, עירך על הצפון תופת שלהבים (רש"י, אז טרם נמתחו, סליח' לו"ג). צעד מרכבות ונקדש בערבות, מימינו אש דת ולהב שלהבות (ר"ש בר יצחק, תורה הקדושה, סליח' לו"ג). מאה ואלפי רבבות מרכבות אש ושלהבות מקיפות וסובבות עלוי כם ערבות (בנימין בן זרח, בלולי אש, אופן שבת הגדול).

שַׁלְהֶבֶתְיָה, ש"נ, —מלה מרכבת, שעקרה שתי מלים שלהבת־יָה[3]): רשפיה רשפי אש שַׁלְהֶבֶתְיָה[4]) (שה"ש ח ו).—ואמר המשורר: מי יבקש מים במדבר ובלב ימים שלהבתיה (עמנו', מחב' י, 294).

שַׁלַו, עי' א. שָׁלָה.

---

[1]) [אפשר שביסוד הדברים דרשה לשונית, כגון: למה נקראה האש שלהבת, משום שהיא משַׁלֶּבֶת בגחלת, או נעוצה כזו. ועי' שלב, הערות.]

[2]) [מצורת משנה לשם זה: שַׁלְהֶבֶת, וממנה גם מ"ר שַׁלְהוֹבוֹת, עי' לקמן.]

[3]) [אף זו צורת משנה לְשַׁלְהֶבֶת.]

[1]) [כך בהוצאה עם פי' רד"ל, ועי' במה שהובא מפרק זה לעיל.]

[2]) [בדפוס אחר, עם פי' הרד"ל: שלהבותיו.]

[3]) [עי' בהערה הבאה.]

[4]) [כתב מנחת שי: שלהבתיה, מלה הדא לבן אשר לבן התי"ו בשוא וב"כ רד"ק בשרש אפל ושרש שלהב וה"א אחרונה רפויה בספרים כ"י מדוייקים וכן במסורת סוף פרשת בשלח במ"ג, ע"כ. ולפי כן נפתלי ומדנחאי וספר הללי ובכ"י ודפוסים שונים שתי תבות: שַׁלְהֶבֶת־יָה, עי' גינצבורג.]

שָׁלֵו, שָׁלֵיו, ת״ז, נקי שְׁלֵוָה, מ״ר סמי׳ שַׁלְוֵי,—שקט, שאנן ונטול דאגה, ruhig, sorglos; calme, sans souci; calm, without a care: וישבת על מטה כבודה ושלחן ערוך לפניה וקטרתי ושמני שמת עליה וקול המון שָׁלֵו[1]) בה (יחזקי כג מא—מב). הלוא את הדברים אשר קרא יי׳ ביד הנביאים הראשונים בהיות ירושלם ישבת וּשְׁלֵוָה ועריה סביבתיה והנגב והשפלה ישב (זכרי ז ז). הנה אלה רשעים וְשַׁלְוֵי[2]) עולם השגו חיל (תהלי עג יב). זה ימות בעצם תמו כלו שלאנן וְשָׁלֵיו[3]) (איוב כא כג). ועי׳ שָׁלֵיו.—ואמר בן סירא: הוי למות מה מר זכרך לאיש שוקט על מכונתו איש ש ל י ו ומצליח בכל (ב״ס גניי מא א—ב). — ובסהמ״א: כי טרם נתקו מיתרי ושדד אהלי, ש ל ו הייתי בביתי ורענן בהיכלי[4]) (עמנואל, מחבי א, הברמן, 24). בשר ודם מפקיד פקדון ביד חבירו ומחזירו בלוי ומקולקל, אבל אדם מפקיד נשמת בודי הב״ה עיפה מעבודה קשה, ומחזירה לו בבקר חדשה ו ש ל י ו ת ורגיעה (ר״י אלנקוה, מנוה״מ ב, ענעלאו, 48).—ואמר הפיטן: אמרה אין אלהים הן נפשה ש ל ו י ת (ר׳ נתנאל מקינון, י״ח מ, הקר״ן, שירי היחוד והכבוד, הברמן, פא).—ואמר המשורר: רדפוני התלאות והיינו לעין ימים שדודים, בזיתים ואני ש ל ו בביתי והם היו להנקם עתידים (רשב״ג, אהה כי מזמן, ביאליק-רבניצקי א, 63). ש ל ו מדמה כי בתחבלות סבב נפשו שיהי שקט (רמב״ע, הענק ח, ברודי, ספד). בכסלו אהית ש ל ו (עמנואל, במחברי, מחבי ח, הברמן, 260).

1) [אמנם קשה שמיש המלה כאן ועל כן הֻצעו הצעות שונות, בלתי מסתברות. אך לפי העניין וההמשך אל ושלחן ערוך לפניה בפס׳ מא, הכונה כנראה לאכילת שלל בשר (עי׳ שָׁלָל, שָׁלַל, ובהערות שאחר ז׳), ועל כן אפשר שיש לבטא: וקול המון שָׁלוֹ (ז״א אכלו שלל בשר) בה, וכנגד זה ההמשך: ואל אנשים מרב אדם מובאים ס ו ב א י ם, כלשון משלי כג, כ: אל תהי בסבאי יין בזללי בשר למו.]

2) [ואמנם צ״ל כדעת חיות בפרושו: הנה אלה רשעים שְׁלֵיו, עֲוָלִים השגו חיל.]

3) [מסרת הנקוד מצאה את המלה שָׁלֵו עוד בשני מקומות נוספים אלו בס׳ איוב: שָׁלֵו הייתי ויפרפרני ואחז בערפי ויפצפצני ויקימני לו למטרה (טז יב); כי לא ידע שָׁלֵו בבטנו בחמודו לא ימלט (כ כ). במקום הראשון סותר הבטוי שלו הייתי בהכנה זו וכמו שֶׁלֵּה הוית (דני׳ ד א) את דברי איוב המפורשים: ל א שלותי ולא שקטתי ולא נחתי (ג כו), ובכל תאור הציד הנערך נגד איוב דרוש כאן קו ממעשי הצַיָּד המספר את בעל החיים הנצוד, ולפי זה יש לנקד שָׁלוֹ הייתי, מן שָׁל במשמ׳ שלל: שלל הציד הייתי לו ויפרפרני. וגם במקום השני, שדבר בו בהמשך בפרוש (אין שריד לאכלו, פס׳ כא) על אוכל הרשע בפיו, יש לבטא: כי לא ידע שָׁלוֹ (ז״א שלל אכלו) בבטנו, בחמודו (ז״א במאכל חמדתו) לא ימלט, אין שריד לאכלו וכו׳.]

4) [על פי דנ׳ ד א: שלה הוית בביתי ורענן בהיכלי.]

שָׁלֶו, ת״ז, כמו שָׁלֵו, כמו שְׁלֵיָה[1]): ואני אמרתי בְשַׁלְוִי בל אמוט לעולם (תהלי ל ז).—ואמר המשורר: למה אהיה כל יום נגיע יד סבלות ויהיה הוא פקיד ש ל ו י (ר״י הלוי, למה לבשם, זמורה ג, 167). ותנשי כצביה שואחך ועתות ש ל ו י תארבי לביא (הוא, נפשי את לבבי, שם ע, 570).

°שָׁלוּ, ש״נ,—רשלנות, פשיעה[2]), ואמר הפיטן: כל ש ל ו אם הפיצותי אל אתחלף (רסע״ג, אהן על פי, רשות, סדור רסע״ג, שלו).

°שְׁלוּב, ש״ז, — קשיר וחבור, שחלק מדבר אחד נעוץ בו בנקב שבדבר השני, כשלב הסולם בכדיו: וכבר היתה חלוקת ה ש ל ו ב י ם בתחלה לארך שלשה ש ל ו ב י ם ולרחב שני ש ל ו ב י ם וכו׳ ושיהי ה ש ל ו ב אשר לרחב באמצע הרחב מן האזן אל האזן (קאנון א א, כלל א פרק ב). ויכוין שאמן גימטרייא ידו״ד אדונ״י ויכוין ב ש י ל ו ב אלא שבברכות יקדים אותיות ידו״ד (פלא יועץ ערך עניית אמנים, וין, ריג). ויבינו במקרה עולם התחתון תכונותיו מוצאיו ומבאיו איך נקשר זה בזה בשלוב (ר״מ פנחס, ארבע כוסות, כוס ביד ה׳ ז).

1) [כמו צֶדֶק על יד צדקה, והרבה כאלה, ואין מקום להצעת התקון: בשלותי.]

2) [ע״פ הארמ׳ (דניאל ג כט, קרי; ו ה; עזרא ד כב; ו ט) שָׁלוּ, שלות, שלותא, כמו מַלְכוּ, מלכות, מלכותא.]

*שָׁלוּב[1], ש"ז, — כמו שָׁלָב: שהיה ר' נחמיה אומר בטבעת הולכין אחר חותם, בעול ובסמנין[2] הולכין אחר הרוב הסמנין, בסולם ובקולב אחר השלובים וכו' ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' יוסי בסולם אחר העומדין ובקולב אחר השלובין (תוספת' כלים ב"מ ג יג).

שַׁלְוָה, ש"נ, סמ' שַׁלְוַת, כנ' שַׁלְוָתֵךְ, — מצב השָׁלֵו, השוכן בטח ללא מחסור ודאגה, ; Sorglosigkeit ; tranquillité: freedom from care דברתי אליך בְּשַׁלְוֺתַיִךְ אמרת לא אשמע (ירמ' כב כא). הנה זה היה עון סדם אחותך גאון שבעת לחם וְשַׁלְוַת השקט היה לה ולבנותיה וכו' (יחזק' יו מט). יהי שלום בחילך שַׁלְוָה בארמנותיך (תהל' קכב ז). כי משובת פתים תהרגם וְשַׁלְוַת[1] כסילים תאבדם (משלי א לב). טוב פת חרבה וְשַׁלְוָה בה (שם יז א). ועל שכלו והצליח מרמה בידו ובלבבו יגדיל וּבְשַׁלְוָה ישחית רבים (דני' ח כה). ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות ובא בְשַׁלְוָה והחזיק מלכות בחלקלקות וכו' בְּשַׁלְוָה ובמשמני מדינה יבוא (שם יא כא–כה). — ואמר בן סירא: שלמה מלך בימי שלוה ואל הניח לו מסביב (ב"ס גני' מז יג). — ובתו"מ: אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים (ר' ינאי, אבו' ד טו). מלמד שהראהו א"י מיושבת על שלוותה וחזר והראהו מציקים לה (ספרי דברי שכז). כתיב שליו וקרינן סליו אמר רבי חנינא צדיקים אוכלין אותו בשלוה (יומא עה:). שלשה הן שלא המתינו בשלותן שש שעות ואלו הן, אדם וישראל וסיסרא, אדם שנאמר ולא יתבששו, לא באו שש שעות והוא בשלותו (רבי אלעזר, מד"ר בראשי' יח). עיקר שלוותה של סדום לא היתה אלא חמשים ושתים שנה (שם שם מט). בשעה שהצדיקים יושבי' שלוה ומבקשים לישב בשלוה בעולם הזה השטן בא ומקטרג אמר לא דיין שהוא מתוקן להם לעולם הבא אלא שהם מבקשים לישב בשלוה בעולם הזה (ר' אחא, שם שם פד). ומה שלוה נתן להם, זרעם נכון לפניהם עמם וצאצאיהם לפניהם (שם ויקרי' ה). שכל מי שרואת לנואף שהוא עושה תאות לבו עם אשת חבירו אל יקנא בשלוותו (שם במדי' יא). מי יכול לראות שלותה של ירושלים כשירחיבנה הקב"ה (שם דברי' ד). בא וראה שלותו של אותו רשע מה הוא (רב נחמן, שם אסתר, סוף כרפס ותכלת). זכורה אני בטחון ושאנן ושלוה שהייתי שרוייה בו ועכשיו נתרחק ממני (שם איכה פתיח', ר' יוחנן פתח). בראשונה היו דורשין החכמים לישראל בתוכחות כשהיו הדורות בשלותן, כיון שרבו היסורין אמרו להן וכו' (מדרש שיר השירים ב, גרינהוט, כ:). — *ובמשמ' נוחיות, : Bequemlichkeit, commodité ; comfort מלך בשר ודם שיצא למדבר שמא מוצא הוא שם שלוה כשם שהיה מוצא בפלטין שלו (שם במד' א). ומה בעולם הזה שאינו שלך השפיע לך הקב"ה שלוה, עולם הבא שכולו שלך על אחת כמה וכמה (אגדת בר קפרא לרבי, שם קהלת א). כל שלוה שאדם רואה בעולם הזה הכל הוא לפני שלותו של העולם הבא, לפי שבעולם הזה אדם מת ומוריש שלותו לאחר, אבל בעולם הבא כתיב לא יבנו ואחר ישב (שם שם ב א, אמרתי אני בלבי). ומה ראה הכתוב לפרסם סעודה של ושתי, אמר רבי יהושע בן קרחה להודיעך לאיזו שלוה אסתר נכנסת (מדרש אבא גוריון א, ביהמ"ד ילינק א, 3). — *עשיר שלוה: קול ה' שובר ארזים וכו' שמשבר מפקיעי שערים ומקטיני איפות ועשירי שלוה שהן כארזים (מדרש תהלים כט ג).— ובספהמ"א: הטובה שלות נפשך ומנוחתה ממאפל קדרות העולם (ר"י א"ת, חו"ה. עבודת האלהים ה). אחר כך חקר אם צריך שיאהב האדם השלוה והחיים עם הסכלות וההנהגה הרעה (רמ"ע פלקירא, ראשית חכמה ג ב, 76). — ואמר הפיטן: והיא (נגה) מחדשת בעולם ברצון בוראה השקט ושלוה ודיצה והדוה (רשב"ג, כתר מלכות, ביאליק-רבניצקי ב, 66). אם רגע יעמוד בשלוה, פתע תבואהו הוה (שם שם, 75). — ואמר המשורר: וימית גמליהם אשר נשאו אותם ביען שלומי נשאו או ושלותי (הוא, ידידי מעו, שם א, 87). וחיון אשר היו תלוים בשלותו (שם שם).

[1]) [שנוי מבטא במק' שָׁלָב.]

[2]) [כנראה טעות המעתיקים. במק' סמנונים, שהוא שנוי מבטא של סמלונים, עי' סִמְלוֹן, עמ' 4111.]

[1]) [במקום זה כנראה במשמ' רשלנות פושעת בבארמ', וכלשון התרגום: וטועי דסכלי, ועי' בדברי פ. צ. חיות, GSA 19, 186.]

*שְׁלוֹהַ [1], ס״ז, מ״ר שְׁלוֹהִים, — שימת קץ לחיי אדם, כליה, ואמר הפיטן: חיים מספר ימחו גבל ומואב הגבוהים, לבול עץ סוגדים וקודים ומאליהים, כל יחן רשע המדכה ידון בשלוהים (חיים אלו-יס, סליח׳ ער״ה).

*שָׁלוּחַ [1], ס״ז, — זה שנשלח לעשות דבר כשם שולחו, delegate; envoyé; Abgesandter: המתפלל וטעה סימן רע לו, ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו, מפני ששלוחו של אדם כמותו (ברכ׳ ה ה). האומר לשלוחו צא ותרום, תורם כדעתו של בעל הבית (תרומ׳ ד ד). מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה וכו׳ ואומרים לו אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין וכו׳ (יומא א ה). שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה (סוכ׳ ב ד). על ששה חדשים השלוחין יוצאין (ר״ה א ג). מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל (כתוב׳ ד ה). והלא אומר אדם לשלוחו קח לי ירק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין (נדר׳ ז א). האיש מקדש בו ובשלוחו, האשה מתקדשת בה ובשלוחה (קדוש׳ ב א). מי שנתן רשות לשלוחו לקדש בתו והלך הוא וקדשה, אם שלו קדמו קדושיו קדושין ואם של שלוחו קדמו קדושיו קדושין (שם ד ט). הגוזל את חברו שוה פרוטה וכו׳ לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו אבל נותן לשליח בית דין (ב״ק ט ה). השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו, ביד עבדו, ביד שלוחו, או ביד בנו, ביד עבדו, ביד שלוחו של שואל, ומתה, פטור (ב״מ ח ג). וכותבין ושולחין שלוחים בכל המקומות איש פלוני בן איש פלוני נתחיב מיתה בבית דין (סנה׳ יא ד). שלוחי בית דין יוצאים מערב יום טוב ועושין אותו (את העמר) כריכות במחובר לקרקע (מנח׳ י ג). גם אתם לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית, אתם עושין שליח ואין הגוי עושה שליח (ירוש׳ דמאי ו א). וישר׳ מוכיחין על עצמן שהן שלוחיהן של ישראל (שם פסח׳ ד א). שלוחי מצוה אינן ניזוקין (ר׳ אלעזר, בבלי שם ח). אמר בעל הבית לשלוחו תן להן חתיכה לאורחין והוא אמר טלו שתים והן נטלו שלש כולן מעלו (כתוב׳ לח:). אתה הוא ה׳ לבדך וכו׳ שלוחיך לא כשלוחי בשר ודם, שלוחי בשר ודם ממקום שמשתלחים לשם מחזירים שליחותן אבל שלוחיך למקום שמשתלחין משם מחזירין שליחותן (ר׳ הושעיא, ב״ב כה.). וירא בלק כיון שבאו שלוחיו אצל בלעם אמר לו הקב״ה מי האנשים אמר לו בלעם בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי (מד״ר במדי כ). — ובספה״א: ויש בשלוחי ציבור מי שמחמיר על עצמו לפסוע (תשו׳ הגאו׳ הכו, הרכבי, 131). ישו הנוצרי ותלמידיו ושלוחיו אשר יקראו להם אפושטוליש (פרופייט דוראן, כלימת הגוים א, הצופה מארץ הגר ג, 401). — *ופתגם: בהתאחר שלוחך קוה לטוב (מאמר הש״ס, מכתב קבוצות לאבא מארי, מכתב פא). — *ושלוח, במשמ׳ נביא: ויצוה לישראל מצות חדשות באות ע״י השלוח (לקוטי קדמוניות, פנסקר, 59).

שְׁלוֹחַ, שִׁלּוּחַ, עי׳ שִׁלֵּחַ, שִׁלָּהַ.

שִׁלּוּחַ, ס״ז, במקרא רק מ״ר שִׁלֻּחִים, כנ׳ שִׁלּוּחֶיהָ, — שה״פ מן שִׁלַּח, מעשה המשלח את אשתו מאצלו [1], dismissal; renvoi; Entlassung: ויקח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שִׁלּוּחֶיהָ (שמות יח ב). — ובמשמ׳ נדוניה שהאב נותן לבתו בשלחו אותה מביתו אחר נשואיה [2], Mitgabe, dowry; dot; Mitgift: פרעה מלך מצרים עלה וילכד את גזר וכו׳ ויתנה שִׁלֻּחִים לבתו אשת שלמה (מ״א ט טז). — ובתו״מ: מה אדם הראשון הכנסתיו

---

[1] [עי׳ שֵׁהַ, הערה.]

[1] [בעקר, כמובן, בינו׳ פעו׳ מן שָׁלַח, בשמוש כש״ע, זה שנשלח, בהבדל מה מן שָׁלִיחַ, שתפקידו הקבוע הוא לשמש כנשלח בשליחות. ואמנם מפני דמיון האותיות ו—י בכתב שבמקורות, קשה לקבע בכל מקום לאיזו מלה הכונה, שלוח או שליח, ועי׳ שם.]

[1] [השוה את שמוש הפעל בפרט בירמ׳ ג א: לאמר הן יְשַׁלַּח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר. אלמלא כך היה אפשר להבין שלוחים גם כאן בקרוב לשמוש המלה במ״א ט טז. והשוה את דברי רש״י, לפי מאמרי חז״ל.]

[2] [באשור׳ בא uzubbu (מלשון עזיבה) במתן האיש לאשתו המשלחת, ועי׳ גם עִזָּבוֹן.]

לתוך גן עדן וצויתיו ועבר על ציווי ודנתי אותו בשלוחין ובגרושין וכו׳ ודנתי אתו בשלוחין שנאמר וישלחהו ה׳ אלהים מגן עדן, דנתי איו בגרושין דכתיב ויגרש את האדם וכו׳ אף בניו וכו׳ דנתי אותם בשלוחין ובגרושין וכו׳ שנאמר שלח מעל פני ויצאו וכו׳ (רבי אבהו בשם ר׳ חנינא, מד״ר בראשי׳ יט).—ובמ״י באותה משמ׳: ויהי בשלח, אין שלוח בכל מקום אלא לווי שנאמר ואברהם הולך עמם לשלחם (מכי׳ ריש בשלח). אין הקב״ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה (ר׳ חנינא בר פפא, סוטה ט.). על שעברו ישראל על המצות נתחייבו שילוח, זה גלות (מד״ר במד׳ ז). — ובצרופים שלוח הקן, צפרים, נחשים ועקרבים, שלוח טמאים, מצורעים, שלוח עבד: קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו ולשחט כנגד בית שחיטתו (יומא ד ב). שלוח הקן נוהג בארץ ובחוצה לארץ וכו׳ אבל אם קננו בבית וכו׳ פטור משלוח (חו׳ יב א). יכול אף לקיחת ציפרים ושילוח ציפרים וכיבוס בגדיו (ספרא מצורע, פתיחה). מה מצורע שהוחמרה טומאתו וחמור שילוחו משילוח חבירו אף כל שהוחמרה טומאתו חמור שילוחו (ספרי דבר׳ א). וכי תשלחנו חפשי, למי שאתה משלחו אתה מעניק ואי אתה מעניק למי ששילוחו מעצמו (שם שם קיט). קורא זכר ר׳ אליעזר מחייב בשילוח שנאמר שלח תשלח (שם שם רכח). לא פרשת נירות כהרי פרשת שילוח טמאין ולא פרשת שילוח טמאין כהרי פרשת נירות, אילו לא נאמר פרשת שילוח טמאין הייתי למד פרשת שילוח טמאין מפרשת נירות (ירוש׳ ב״ק א א). ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות כגון חיכוך חגב זבוב וכו׳ ושילוח נחשים ועקרבים וכו׳ (תענ׳ יד.). הרי עלי לשלח פרע הרי זה נזיר, ממאי דהדין שילוח ריבויא הוא דכתיב שלחיך פרדס רמונים אימא מידי דעבורי בדכתיב ושולח מים על פני חוצות (נזיר ג.).—*שלוח יד: ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, מכלל שהיו ראוין לשילוח יד (תנ׳ ומא בובר, בהעלותך כז).—*שטר שלוח: והיכן שטר שילוח שחילק (אברהם) בין בניו (מד״ר בראש׳ סא). — ובסהמ״א: הכל לפי גודל השדה הנזרעת ולפי רום העלין ושלוח היונקות (רמב״ם כלאים ג ח). שהוא (חדש אדר) סמוך לימי השלוח והבעיטה שהם ימי הקציר וחום וקיץ (ר״י אבטולי, מלמד התלמידים תשא, פ.). ומפני שמחודש האביב עד חג האסיף הם ימי השלוח והבעיטה וימי הגלות (שם, מתן תורה, קכא:). וברוך השם וכו׳ אשר סבב להיות הימים האלה מיוחדים לימי תשובה וכו׳ לפי שהוא זמן בעיטה וסוררות בעבור ימי הקיץ על האדם שהם ימי שלוח בני אדם בשדות וכרמים וגנות (שם, שנת סובה, קסב.). והנסיון התשיעי זה שילוח ישמעאל בנו (מדה״ג בראש׳ כא י, מרגליות, שלט). כי גם במלבותא דארעא הרים יד ונדון בשלוחין וגירושין מכל מדינת הקיר״ה (ר״י עמדין, ועד ארבע ארצות, היילפרין, 352).— ואמר הפיטן: קיניין כיבוד אבות, ריצוי שילוח א[ם עופות] (ינאי, קרוב׳ דבר׳, זולאי, רמה). גזרת שכחה ופאה באלו וכו׳ ושלוח עבד עברי ולהעניק לו חכה (רי״ל בר לאוני, אמנם, אזהרות). — ובפילוסופיה: וכבר ידעת שרב תאות ההמון ושלוחם אמנם הוא בהרבות במאכל ובמשתה ובמשגל (רמב״ם מו״נ ג לג). אמנם שיספיק לאדם נקוי הנראה ברחיצה וטהרת הבגדים לבד עם רוב התאוה בתענוגים והשלוח במאכלים ובמשגל הוא בתכלית הגנות (שם שם). והכונה בכל זה לפסיק רוב התאות והשלוח בבקשת הערב (שם שם לה). הדרוש הראשון הוא מדבר בהשגחה הבאה ממנו יתברך כפי דרך העולם וההנהגה הטבעית עד שהרואה כפי השלוח אומר שהדברים ההמה הם מדרך טבע העולם (רשב״ץ דורן, תפארת ישראל, דרוש א, פתיחה).—

*בְּשִׁלּוּחַ, בהחלט, בכלל, absolut, schlechthin; : absolument, tout simplement; absolutely, simply אחר כך הקנה האל ית׳ להומר צורת גשם בשלוח, איננו אויר ולא מים ולא אש ולא ארץ אך היא התדבקות לבד (אמו״ר לראב״ד א ג, 10). והמזג היותר נאות הוא אשר לו תוספת על מה שזכרנו שני כחות והם בשלוח השגה והנעה (שם שם, ו 26). והיושר

---

[1]) [מִנח זה נולד בתרג׳ הערב׳ מֻטְלַקָא a) בא תה משמ׳, מן אַטְלַקַ b) שַׁלַּח חפשי, וגם אטלק אל כלאם c), שִׁלַּח את הדבור, השתמש במלה במובן כללי.]

---

a) مطلق b) اطلق c) اطلق الكلام

אם כן הוא ראש המעלות כלם בשלוח (שם ג, 99). למה שנמצאו המתנועעים בטבע מתחלפים בצד, וזה שתנועת האבן אל המטה ותנועת האש אל המעלה, הוא מחייב שאין התנועה לו במה שהוא גשם בשלוח, שאם היה כן לא היו מתנועעים בצדדים מקבילים (מפלאי קרשקש, אור ה' א יז). הנה למה שהשנוי ממנו בזמן וממנו בזולת זמן, כשילקח השנוי סתמי בשלוח תתאמת זאת ההקדמה (שם א, בבאור ההקדמה הרביעית). וגם התכלית בשלוח אינו התחלה לדת האלהים אבל תכלית מיוחד (ר"י אלבו, העקרים א ג). כי התקיעה בשופר של איל אמרו שהוא זכר לאילו של יצחק אבל לא התקיעה בשלוח (שם שם ד). שראו שימצא לכל הקבוץ אשר במדינה וכו' סידור מה בו יתנהגו לשמור היושר בשלוח (שם שם ה). וזהו דעת רבותינו ז"ל שההמשך הוא הזמן בשלוח כי הם יקראו הזמן המשוער או הנספר בתנועת הגלגל סדר זמנים לא זמן סתם (שם ב יח). כי הזמן המשוער בתנועת הגלגל נקרא סדר זמנים לא זמן בשלוח כי ההמשך הוא הזמן בשלוח שאין בו קודם ומתאחר (שם שם). כי הנפש אחרי הפרדה מן הגוף ישיגה ענינים גופיים וכו' כמו יראה לנו בשלוח ובהעברה מפשוטי הפסוקים ופשטי ההגדות שבתלמוד (הלל מוירונה, תגמולי הנפש, א:). וכל איש משכיל שיקרא בו אני משביע בנפשו שלא יעבור עליו בשילוח רק יתבונן בו במתון (שם שם). ויראה שזה הלמוד כאלו הכרחי לבעל הדת החכם לא לבעל הדת בשלוח (שאול אשכנזי תלמיד אליהו דלמדיגו בהקד' ס' בחינת הדת לרבנו). כי אין חג המצות נקר' חג בשלוח אלא יום טוב ראשון ושביעי ממנו בלבד (רמ"ע מפאנו, מקור דין ב כז). היות שלא היה ללוט בנים זכרים הנה אמרו לו בניך ובנותיך לדבר בשלוח באומר בנים ובנות (ר"י אברבנאל, וירא, ויבואו שני המלאכים סדומה). ועי' עוד קלצקין־צובל, אוצר המונחים הפלוסופיים ד, 109—111. — ובמשמ' מנחה שלוחה, ואמר המשורר: ומהלליו בפי כל שב ועובר ושלוחיו בכפיהם צרורים (אלעזר בן יעקב הבבלי, לבי פניו, ברודי, עמ). ומתתו לאין חקר ותכלית ושלוחי נגידי דור קצובים (הוא, מבקשי הון, שם. סב).

שְׁלוּחָה, ש"נ, מ"ר כנ' שְׁלֻחוֹתֶיהָ, — זמורת הגפן המשתלחת לצדדים מן הגזע, Ranke, Ausläufer; sarment, branche; shoot, branch: כי שדמות חשבון אמלל גפן שבמה בעלי גוים הלמו שרוקיה עד יעזר נגעו תעו מדבר שלחותיה נטשו עברו ים (ישעי' טז ח). — ובשח־רחוק במשמ' מכשיר משנה שלוח מן הראשון, נוהג בספרות ובדבור.

***שְׁלוּט**, ש"ז, — מקום בכלי שיד האדם תשלט בו, אחיזה, תפיסה, Griff; appui, manche; handhold: תן ארכן של לוחות לרחבו של ארון, נשתייר שם שלשה טפחים חצי טפח מיכן וחצי טפח מיכן לשילוט (ירוש' שקלי' ו א, וכעין זה שם סוטה ח ג). — ובספה"א גם במשמ' חוצפה ועזות פנים [1], Frechheit; insolence, ואמר המשורר: ואיה כל תלנותם ורשעם ושלוטם (ר"ש הנגיד, ככר אבד, בן תהלים, הברמן א, 28).

***שְׁלוּי**, ש"ז, — שה"פ מן שָׁלָה, מעשה השולה דגים מן המים: ר' עקיבה אומר משיעלה בחביות פירוש גם זה קפוי הוא והוא מלשון שילוי מלשון השולה דגים (ערוך ערך קץ).

***שְׁלוּיאֵל**, ש"ז,—שר ממנה על מלאכי תרשישים: תרשישים תרשיש ושלויאל ממנה עליהם (הגדת בראשית, מסכת אצילות). חשמלים בראשם חשמ"ל, תרשישים בראשם שלויא"ל, אראלים בראשם מיכא"ל (ברית מנוחה, ניקוד הדי).

***שְׁלוּף** ש"ז,—שַׁלֶּכֶת, הַשְׁלָכַת עלי העץ, הַשָּׁרָה: כאלה וכאלון אשר בעת זמן שלכת שלהן משליכין עלין שלהן בימי הסתיו שילוף אחר שילוף (רש"י, ישעי' ו יג).

שָׁלוּל, עי' שָׁלָל.

***שְׁלוּלוּ**, ש"ז, — שלו ושאנן ביותר [2].

---

1) [מלשון אשה זונה שלטת (יחזק' יז ל).]

2) [חדושו של העורך בתרג' הלועזות Schlaraffenland; pays de cocagne; lubberland, ארץ השלולים. וכן בסור' שלמלם מן שְׁלֵם.]

***שלולית**[1], שלוית[2], ס"נ, — שטף מים עראי, ביחוד של מי גשמים: ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית וכו' (פאה ב ח). היה בודק והגיע לנחל או לשלולית או לדרך הרבים מפסיק (אהלי' טז ה). המציל וכו' משלוליתו של ים ומשלוליתו של נהר וכו' הרי אילו שלו (ר' שמעון בן אלעזר, תוספת' ב"מ ב ב). שלולית כל שהיא מושכת (מפסקת לפאה), נחל אעפ"י שאינו מושך (ירוש' פאה ב א). עברה (האש) נהר או שלולית רחבין שמונה אמות פטור (שם ב"ק ו ו). בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר (ב"מ כח:).

שָׁלוֹם, שלם[3], ס"ז, סמיי שלום, כנ' שלומי, שלמי, שלומך, שלמך, שלומה, שלומנו, שלמכם, מ"ר שלומים, שלמיו, — א) מצב טוב ובטוח ללא נגע וסבל[4], Wohlbefinden, Heil(sein); bien-être, bon é at; well-being, welfare, בפרט בצרוף שלום לאדם[5], לעיר וכדו': שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך (דברי כט יח). אם כה יאמר טוב שלום לעבדך (ש"א כ ז). כי שלום לך ואין דבר (שם שם כא). ולדוד ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום עד עולם (מ"א ב לג). אין שלום אמר יי' לרשעים (ישע' מח כב). השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר שלום יהיה לכם ונגעה חרב עד הנפש (ירמי' ד י). וליוצא ולבא אין שלום מן הצר (זכר' ח י). — ושלום על פלוני: וראה בנים לבניך שלום על ישראל (תהל' קכח ו). — ובשאלה: ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום (ברא' כט ו). ויאמר המלך השלום לנער לאבשלום (ש"ב יח כט, שם שם לב). השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום (מ"ב ד כו). — ומכאן הצרוף שאל לשלום לפלוני, כאלו שאל השלום לפלוני: וישאל להם לשלום ויאמר השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי (ברא' מג כז). וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום (שמות יח ז). ויבאו אל בית הנער הלוי בית מיכה וישאלו לו לשלום (שופטי' יח טו). ועי' שאל. — ובברכה: שלום לכם אל תיראו (ברא' מג כג). ויאמר לו יי' שלום לך אל תירא לא תמות (שופטי' ו כג). ויאמר האיש הזקן שלום לך רק כל מחסורך עלי (שם יט כ). — וכאלו בשמוש כתאר: השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי (ברא' מג כז). ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום (ש"א כה ו). כל העם יהיה שלום (ש"ב יז ג). השלום אתה אחי (שם כ ט). השלום זמרי הרג אדניו (מ"ב ט לא). וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא (איוב ה כד). בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם (שם כא ט). אתה עתה זה שלם (תעודות לכיש ו, טורטשינר, 138). — ובלי יחוס המלה לנושא מפרש, בחיוב ובשלילה או בשאלה: ויאמר אל המלך שלום וישתחו למלך (ש"ב יח כח). ויפל מעל המרכבה לקראתו ויאמר השלום ויאמר שלום וכו' (מ"ב ה כא—כב). ויאמר לו השלום מדוע בא המשגע הזה אליך (שם ט יא). וירפאו את שבר עמי על נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום (ירמי' ו יד). — ובצרוף אין שלום

---

[1] [משמ' זו יוצאת לפי ענין המקומות שבדברי התנאים, שהמלה נמצאת בהם, גם בנגוד אל נהר ונחל קבוע במקומו, וגם בצרוף שלולית של נהר ושל ים, שטף מים היוצא מן הנהר וכדו' למקום שאינו קבוע בו. ובימי הגמרא כבר לא היה פרושה המדיק של המלה ידוע. ואין נסיונות האמוראים (ב"ק סא.) לגזור את השם מן שלל (מקום שמי גשמים שוללין שם, אות המים שמחלקת שלל לאגפיה) אלא אטימולוגיה עממית, לפי דמיון בצלצול המלים, ולא גזירה מסמכת. כי לפי הענין מסתבר, שיש לראות שלולית בקרובה אל שבלת מים, שבלול (עי' שם) ומכאן שבלולית, ובטשטוש המבטא שולולית, והשוה בערב' שבל[a], גשם יורד.]

[2] [כך הנקוד במסרת הבבלית, עי' פורת, לשון חכמים 138, וכן במשנ' מנקי' ליוורנו.]

[3] [גם בארמ' ובסור' שלמא, בערב' סלאם[b], בכוש' סלאם, באשור' שלם, שלם, באוגרית' שלם באותה משמ', ועי' בהערה לשרש ש ל ם.]

[4] [זאת עקר הוראת המלה, כהוראת השרש בכל השפות, ואין שלום מלחמה אלא אחד משמושי המלה, שעל מקורו מדבר בהמשך.

בכמה מקומות במקרא נקד שלום, אך כונת הכתוב לשם שלום, ועי' בהערות לקמן.]

[5] [השוה באשור' שלם איאשי, שלום לי, לו שלם אנא אמי שה, יהי שלום לאם המלך וכדו'. בשה"ש ח י: אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום, הכונה לפי דברי העורך, הלשון והספר ב, 368, בקרוב: כמצודת שלם.]

---

[a] سبل [b] سلام

בעצמי: אין מתם בבשרי מפני זעמך אין שלום בעצמי מפני חטאתי (תהל' לח ד). — ועם פעלים שונים על שלום עושה המעשה, הלך לשלום, הלך בשלום [1], עלה לשלום וכדו': עלו לשלום אל אביכם (ברא' מד יז). לך לשלום (שמות ד יח). בשובי בשלום אתץ את המגדל הזה (שופט' ח ט). לכו לשלום נכח יי' דרככם (שם יח ו). לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את שלתך (ש"א א יז). עלי לשלום לביתך (שם כה לה). לך בשלום (ש"ב יה ט). — ועל שלום הזולת: לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר (ברא' לז יד). לא תדרש שלמם וטבתם כל ימיך לעולם (דבר' כג ז). ואת אחיך תפקד לשלום (ש"א יז יח). וישאל דוד לשלום יואב ולשלום העם ולשלום המלחמה (ש"ב יא ז). אחי אחזיהו אנחנו ונרד לשלום בני המלך ובני הגבירה (מ"ב י יג). או יחזק במעזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי [2] (יש' כז ה). מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה (שם נב ז). כל דרך בה לא ידע שלום (שם נט ח). ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה וכו' (ירמ' כט ז). ופחדו ורגזו על כל הטובה ועל כל השלום [2] אשר אנכי עשה לה (שם לג ט). קפדה בא ובקשו שלום ואין (יחזק' ז כה). דברי שלום עם רעיהם ורעה בלבבם (תהל' כח ג). סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו (שם לד יה). כי לא שלום ידברו ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשבון (שם לה כ). ישאו הרים שלום לעם (שם עב ג). כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה (שם עג ג). שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך וכו' למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך (שם קכב ו–ח). וליעצי שלום שמחה (משלי יב כ). אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום (שה"ש ח י). לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה (אסת' ב יא). דרש טוב לעמו

1) [ידועים דברי חז"ל: ואמר רבי אבין הלוי, הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום, שהרי יתרו שאמר לו למשה לך לשלום עלה (משה) והצליח, דוד שאמר לו לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה. ואמר רבי אבין הלוי, הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום, שנאמר ואתה תבא אל אבותיך בשלום (ברכ' סד).]

2) [ואולי צ"ל שלום, עי' בהערה הבאה.]

ודבר שלום לכל זרעו [1] (שם י ג). — וכשהנושא הוא האל: אלהים יענה את שלום פרעה (ברא' מא טז). ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד (ויקר' כו ו). ישא יי' פניו אליך וישם לך שלום (במד' ו כו). הנני נטה אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים (ישע' סו יב). כי שלום אמת אתן לכם במקום הזה (ירמ' יד יג). כי אספתי את שלומי מאת העם הזה וכו' את החסד ואת הרחמים (שם טז ה). ובמקום הזה אתן שלום (חגי ב ט). יגדל יי' החפץ שלום עבדו (תהל' לה כז). מה ידבר האל יי' כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו (שם פה ט). השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך (שם קמז יד). — ובצרופים כנסמך אל שם־עצם: וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות (ישע' לב יח). מלאכי שלום מר יבכיון (שם לג ז). דרך שלום לא ידעו ואין משפט במעגלתם (שם נט ח). ובארץ שלום אתה בוטח (ירמ' יב ה). ונדמו נאות השלום (שם כה לז). מחשבות שלום ולא לרעה (שם כט יא). הנבאים אל ירושלם והחזים לה חזון שלם (יחזק' יג טז). ועצת שלום תהיה בין שניהם (זכרי ו יג). כי זרע השלום הגפן תתן פריה וכו' (שם ח יב). אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם (שם שם טז). כי אחרית לאיש שלום ופשעים נשמדו יחדו אחרית רשעים נכרתה (תהל' לז לז–לח). גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב (שם מא י). יפרח בימיו צדיק ורב שלום עד בלי ירח (שם עב ז). ישמע יי' את אדני שמעת שלם [2] (תעודות לכיש ב, 1–3 טורטשינר, עמ' 26). — ומוסר שלום, במשמ' יסורים

1) [כמה צרופים במקרא, שהנקוד רואה בהם את השם שלום, הכונה למעשה למלה שלום (עי' שם) כלשון גמול ותשלום לטובה או לרעה. כן, למשל, בצרופים עשה שלום במרומיו (איו' כה ב) אחר המשל ופחד עמו, וכן: יי' תשפת שלום לנו כי גם כל (צ"ל כגמל) מעשינו פעלת לנו (ישע' כו יב), ואשלם נחמים לו ולאבליו בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישע' נז יח–יט), שכונתו: ואשלם נחמים לו ולאבליו בראון (ז"א בריאות) בשפתים (ז"א בשפתי להם) שלום, שלום לרחוק ולקרוב וכו', וכן במיכה (ה ד) יש להבין: והיה זה שלום אשור וכו', שלומו של אשור. ועי' בדברי העורך, הלשון והספר א, 462–472.]

2) [במק' זה בא במכתבים גם שמעת טב.]

שכשברם שלום לאחרים: מוסר שלומנו[1]) עליו ובחברתו נרפא לנו (ישעי' נג ה).—וכשם למזבח האל: ויבן שם גדעון מזבח ליי' ויקרא לו יי' שלום (שפטי' ו כד).—ובשמוש המלה שלום על יד מלים קרובות בהוראתן, כגון: צדק, צדקה, טוב, נעם, אמת, שלוה, כבוד, חיים, או בנגוד אל רע וכדו', ואף בסמיכות שלום אמת: הלוא אם שלום ואמת יהיה בימי (מ"ב כ יט). והיה מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט ובטח עד עולם (ישעי' לב יז). יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע (שם מה ז). ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים (שם מח יח). כי שלום אמת אתן לכם במקום הזה (ירמ' יד יג). וגליתי להם עתרת שלום ואמת (שם לג ו). והאמת והשלום אהבו (זכר' ח יט). בריתי היתה אתו החיים והשלום (מלאכי ד ה). ישאו הרים שלום לעם וגבעות בצדקה (תהל' עב ג). חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו (שם פה יא). יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך (שם קכב ז). כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך (משלי ג ב). דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום (שם שם יז). — ב) ובמשמ' של יחסים טובים בין איש לאיש[2]), Friede; paix; peace: וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלום[1]) (בראשי' לז ד). כי שלום בין יבין מלך חצור ובין בית חבר הקיני (שפטי' ד יז). ויהי שלם בין חירם ובין שלמה ויכרתו ברית שניהם (מ"א ה כו). בפיו שלום[2]) את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו (ירמ' ט ז). כל אנוש שלומי שמרי צלעי (שם כ י). הסיתוך ויכלו לך אנשי שלמך (שם לח כב). הנשכים בשניהם וקראו שלום ואשר לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה (מיכ' ג ה). ועצת שלום תהיה בין שניהם (זכר' ו יג). גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב (תהל' מא י). רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום אני שלום וכי אדבר המה למלחמה (שם קכ ז). — ובין עם לעם: ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום לאמר (דבר' ב כו). כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (שם כ י). ויעש להם יהושע שלום ויכרת להם ברית לחיותם (יהוש' ט טו). כי לקח ישראל את ארצי וכו' ועתה השיבה אתהן בשלום (שפט' יא יג). וידברו אל בני בנימן וכו' ויקראו להם שלום (שם כא יג). ויהי שלום בין ישראל ובין האמרי (ש"א ז יד). אם לשלום יצאו תפשום חיים ואם למלחמה יצאו חיים תפשום (מ"א כ יח). ונכרתה קשת מלחמה ודבר שלום לגוים (זכר' ט י). עת מלחמה ועת שלום (קהל' ג ח).—ובין אלהים לבין האדם: הנני נתן לו את בריתי שלום (במד' כה יב). וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט (ישעי' נד י). וכרתי להם ברית שלום והשבתי חיה רעה מן הארץ (יחזק' לד כה). — ג) ומ"ר, שלומים[3]) במשמ' אנשי שלום, החיים בשלום עם זולתם: שלח ידיו בשלמיו חלל בריתו (תהל' נה כא). יהי שלחנם לפניהם לפח ולשלומים למוקש (שם סט כג). — וכתה"פ במשמ' בשלום, בעת שלום[4]), או בשלמות, כליל: הגלת יהודה כלה הגלת שלומים (ירמי' יג יט).—

1) [כלו' ביסוריו שלום לנו.]

2) [משמ' מיחדת זו של שלום בנגוד אל מלחמה מתבארת יותר מתוך הוראתה העקרית של מלחמה והפעל לחם כלשון פחד ואיום, שכנגדו שלום כלשון בטחון ושלוה מאיום המלחמה. כי זאת הוראת השרש לחם בפרט בסור ומכאן בלשון זו לוחמא: איום, פחד וגערה. ובמשמ' זו נשמרה המלה אף במקרא, באיוב ג כג: כי לפני לחמי אנחתי תבא וכו', שפרושו: אף לפני בוא עלי הפחד נאנחתי ודאגתי, כהמשך שבפסיק כד: כי פחד (אשר) פחדתי גם (מקדם) ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי וכו'. וכן שם יה כה: נדד הוא ללחם, פרושו: נודד הוא מפני פחד ואיום (וכן בתרג' הסורי: לוחמא), כהמשך אל קול פחדים באזניו וכו' (פס' כא—כב).

ואמנם לא בכל מקום אפשר לקבע אם לפנינו באמת משמ' מיחדת זו של שלום מריב וממלחמה, או שלפנינו ההוראה היסודית של בטחה ושלוה ומצב טוב, ובעקר השפעה הכנתנו בכתובים המובאים לקמן ע"י שמושה המאחר של המלה, בעוד שהקדמונים לא הבחינו כלל בשמושה.]

1) [השוה ודבר שלום (אסתר י ג) במשמ' של דורש מצב טוב בכלל.]

2) [גם כאן אפשר להבין שלום במשמ' טוב בכלל.]

3) [אולי במקום שלמים במשמ' זו.]

4) [אפשר שזאת משמ' המלה על אף ההקבלה אל כלה, והשוה בשלום שודד יבאנו (איו' יה כא), ועי' שלם, הערות.]

ואמר בן סירא: הט לעני אזנך והשיבהו שלום בענוה (ב"ס גכ"י ד ח). אנשי שלומך יהיו רבים ובעל סודך אחד מאלף (סס ו ו).—ובתו"ם: **שואל מפני הכבוד** ומשיב שלום לכל אדם (ברכ׳ ב ח). **אפילו המלך שואל** בשלומו לא ישיבנו (סס ה ח). **שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם שנאמר וכ׳ ויאמר לקצרים ה׳** עמכם וכו׳ (סס ט ה). **והבאת שלום בין אדם לחבירו** (פאה א א). **ושואלין בשלומן** (של עכו"ם) מפני דרכי שלום (שביעי ג ד). יגיענו למועדים ולרגלים **הבאים** לקראתנו לשלום (פסחי׳ י ו). **ויום טוב היה** עושה (**הכהן הגדול**) **לאוהביו** בשעה **שיצא** בשלום **מן הקדש** (יומי ז ד). **ממעטין** (בתעניות) **במשא ומתן** וכו׳ ובשאילת שלום בין **אדם** לחבירו (תעני א ז). **האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים**, שלום בינו לבינה ושלום בעולם ובאתה ואמרה מת בעלי, תנשא וכו׳ שלום בינו לבינה **ומלחמה** בעולם, קטטה ביני לבינה ושלום **בעולם** ובאתה ואמרה **מת** בעלי אינה נאמנת (יבמי טו א). **אם יבוא בני מן המלחמה** בשלום **אהא** נזירה שבע שנים (נזיר ג ו). **אוהב שלום ורודף שלום** (אבות א יב). **על שלשה דברים העולם קים על הדין ועל האמת ועל** השלום (רשב"ג, סס סס יח). **מרבה צדקה מרבה שלום** (סס ב ז). **הוי מתפלל** בשלומה **של מלכות** (סס ג ב). **הוי מקדים** בשלום[1]) **כל אדם** (סס ד טו). **ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום** (סס ו ט). **התורם את הכור ואמר הרי זו תרומה על מנת שתעלה שלום**, **שלום מן השבר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה** וכו׳ (טבו"י ד ז). **לא** ראה הקב"ה כלי מחזיק ברכה **לישראל אלא השלום** (עוקצ׳ ג יב). **מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים** בשבת שואלין (תוספתי פסחי׳ ב טז). **חלה משלחו** (**של שעיר יוה"כ**) **מהו שישלחנו ביד אחר, אמר להם כך נהיה בשלום אני ואתם** (סס יוה"כ ד יד). **שלא יאמר לו צא ושאל שלום פלוני או דע אם בא איש פלוני ממקומו** (ספרי דברי רסב׳. **ומצאתי זקן אחד ושאלתיו בשלום** (סס סס סנד). **פורש** סוכת **שלום עלינו ועל עמו ישראל** (ירוש׳ ברכ׳ ד ס). **בוא וראה מה גדול הוא השלום** (סס פסחי׳ ג ז). **כמה הוא כדי דיבור** וכו׳ **כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד** (ר׳ יוחנן, סס מו"ק ג ז). **אין שלום בתוך ביתו לעולם** (סס כתובי ט ד). **קשת הריבית** שאף **שאילת שלום רבית, לא שאל לו שלום** מימיו **ועל שלווה ממנו הקדים לו שלום הרי זה ריבית** (ר׳ שמעון, סס ב"מ ה יג). **כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום** יקדים לו שלום (רב הונא, ברכי ו:). כל הנותן **שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה** (רב, ברכ׳ יד.). **אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם** (ברכ׳ יז.). **אלו היית** עומד **לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום** היית מחזיר לו (סס לב:). **א"ל מה שמך, א"ל שלמן, א"ל שלום אתה ושלימה** משנתך **ששמת שלום בין התלמידים** (רב נחמן בר יצחק, סס לט:). אמר לו (**הקב"ה למשה**) **משה אין שלום בעירך אמר לפניו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו** (שבת פט). **המתפלל צריך** שיפסיע שלש פסיעות **לאחוריו** ואח"כ יתן שלום וכו׳ **ומשים** שמעיה **אמרו שנותן שלום** ליטין **ואח"כ** לשמאל (יומי נג:). (**האבל**) שואל בשלום **אחרים** שאחרים שרויין בשלום, **אחרים אין שואלין** בשלומו **שהוא אינו שרוי** בשלום (מו"ק יח:). **גדול** השלום **שאף הקב"ה שינה בו, דמעיקרא** כתיב ואדוני זקן **ולבסוף** כתיב **ואני זקנתי** דבי ר׳ ישמעאל, יבמי סה:). **ביהודה נותנין שלום בכניסתם ובצאתם** (במח׳ ו). **כל הנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו** (כלה רבתי ב). **שהשלום לארץ** כשאור לעיסה (ריב"ל, ד"א, פרק השלום). **שכשברא הקב"ה את עולמו עשה שלום בין העליונים לתחתונים** (מד"ר ויקר׳ ט). **גדול שלום שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום** (סס במדי יח). **שעברנו כאן ולא שאלנו את שלומו** (סס דברי ד). **הוי שלום** בית מקדשי. **הוי שלום** בית מלכותי, **הוי שלום בית יקירי** (סס איכי פתיח׳).—ומ"ר *שְׁלוֹמִים, *שְׁלוֹמוֹת: **שכל מי שמכקר וזוכה יצרו לעשות ככל הכתוב בהן** (במקרא ובמשנה) **הוא עשה שני שלומות, שלום למעלה ושלום למטה** (מד"ר במדי יג). **ארבעה שלומים הן, שלום רב לאוהבי תורתך** וכו׳ (פסיק׳ רב׳, טנייס סוערס, קמט.). ועי׳

---

1) [נ"א לשלום.]

שְׁלוֹמָה.—*מֵשִׂים שלום (כבית), מטיל שלום, כנוי לאיבר התשמיש: סלעים נעשו גבוהים וכו' מגים שלום[1] בבית בטל (ר' שמעון בר חלפתא, שבת קנב.). — ובבטויי ברכה: אחינו אנשי מקום פלוני באתם לשלום (בכורים ג ג). ביא בשלום רבי ותלמידי (ר"ג לר' יהושע, ר"ה ב ט). הגיעו אלו ואלו, אמרו שלום הכל שלום (תמיד א ז). וכל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית שלום עליך, ניכר שהוא ישן חובטו במקלו (מדות א ב). אני איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומו (ירוש' ברכ' ב ז). מהו שואלין בשלומן, בשלום ישראל, שלום עליכם (שם שביעי' ד ג). גמרתה לצאת תבוא בשלום (שם שם ו א). ויאמר לו שלום עליך רבי (ר' יוחנן, שם מו"ק ג ז). לאחר שם ימתי תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי (ר' יוסי, ברכ' ג.). משמר היוצא אומר למשמר הנכנס, מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין בניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות (ר' חלבו, שבת יב.). בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר וכו' (שם יב:). הנפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום, הנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום (מו"ק כט.). שלום לכם עד אין חקר (מד"ר אסת', אם על המלך טוב).— ובתפלה: שים שלום טובה וברכה וכו' ורחמים וחיים ושלום, וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל וכו' בשלומך, ברוך אתה ה' המברך את עמו ישראל בשלום (תפלת י"ח). שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם, כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום (שם, מנחה וערבית). — וכשם הברכה האחרונה בתפלה: עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום (סוט' לט:).—*עליו הַשָּׁלוֹם, ברכה אחר הזכרת שמו של צדיק שנפטר: והספר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום (אבות ג יא). כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום (שם ה ג). — ובפהס"א: מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך הם ישראל שלום מתווך ביניהם (פרקי ר' אליעזר מו). ויפרוש מחבירו לשלום שניהם זה מזה

[1]) [במד"ר (קהל', יב ה, גם מגבוה); ומטיל שלום בבית (ויקר' יח).]

(תשוי הגא' חרכון ע). לאחינו שבדרום העליון והתחתון ולשחליל ולשבעת פלכי הדרום שלום[1] (מדרי תנאים דברים כו יג). וכראותם אשר עשו ביהודים ובכל אנשי שלומנו ידוע יהיה לכם הרגנו הרשעים וכו' (יוסיפון, גינצבורג, רנא). הגיעו אלו לאלו ואמרו שלום הכל שלום כלומר שלום שהכל מצאנו בשלום כל הכלים במקומן (רגמ"ה, תמיד כח:). לא אשקוט לא יהא שלום לפני עד יצא כנגה צדקה (רש"י, ישעי' סב א). שטרי שאלות ותשובות ושלומות (הוא, גיטי' לו., ד"ה בדיסקי). ואיגרות רשות, בירושלמי מפרש פריסת שלום (תוס' מו"ק יח:, ד"ה ואיגרות). שלא היה כותב אלא לשם איגרת שלומים (תוס' גיט' ו:). ואומרים אותו (את צדוק הדין) בחצר בית הקברות או על פי המערה בשלום תשכב (שבלי הלקט, שמח' יג). ואומר לו שלומך ישגה ולך לא תשגה (ראב"ע, חי בן מקיץ, אגר, 139). אחרי כן הראיתי עליו שלומי ונסעתי למקומי (ר"י חריזי, תחכ' ב', 34). ישאו משאות שלומים חסד ורחמים (שם ט, 155). ומהרתי אליו לקרוא שלומי עליו (שם כא, 205). אם יחזיר (החולה) פניו וידבר עמך ירפא, ואם לא, שלום על ישראל (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד ג).— ואמר הפיטן: אלי שומרי שבת שלומים כנהרים (מחז' ויטרי, 601. נמשכו ימי בגלות וארכו ואנשי שלומי ספו ונחשבו (קונט' הפיוטי, 28).—ואמר המשורר: לשואל על שלומך כל פעמים אמור שלום תהי מוצא שלומים (רב האי גאון, שירי מוסר השכל מז). ואם שטנה התלד עד זקנים ובת שלום המלדת השיבה (ר"ש הנגיד, לבי נעים, הברמ, ב, 66). אהוב נפשי ומאווי וחפצי, שלומים לך אני הולך לארצי (הוא, אהוב נפשי, שם, 111). ואם אתן לך שלום ולא אשמע תשובתך וכו' בכור אבי ובן אמי שלומים לך באחריתך (הוא, הים בינו, שם, 114). אם תאהב הרבות שלומים לך על תאותך הארך מענית (הוא, בן משלי, אברמסון, 19). יבורך המרפא בשלומים שאט נפשו ושמר את לשונו (שם שם, 187). והאלהים אנה לידי מכתב שלוח על כנפי רוח בהדסי שלומים רקוח (ר"י הלוי, על משכבי בלילות, אגרת לר"א אלעמאני, זמורה

[1]) [בתוספת' (סנה' ב ו) בארמ'.]

א, 61. ואסור היום לדרש שלומך ולשחר מקומך (שם שם, 63). ועושה שלום במרומיו ירבה את שלומיו (הוא, אגרת לר' נתן הבבלי, שם שם, 72). אי תשאי לשלום ידידך משאול אשאל בדודיך ובשלומיך (הוא, מה לך צביה, שם ב, 18). שלומים לרבבות לנדיב על נדיבות (מסו' ר"ח, מקנ"ר, 45). שלומים רבים כטל וכרביבים לאחו' חביבי ידידי וכו' (Landau-Wachstein, Jüd. Privatbriefe, 37).— *אנשי שלומנו, כנוי לידידים קרובים חברים לכת א למפלגה, מצוי בספרות החסידים.—*ובצרוף חס ושלום, חוס ושלום, כמו חס וחלילה: ועל שנתעצל (משה) במילה שעה אחת ביקש המלאך להורגו וכו' רבי יוסי אומר חס ושלום לאותו צדיק שנתעצל במילה (מכי' מס' דעמלק א).—ובספהמ"א: חס ושלום רבותינו ז"ל לא התירו לזלזל בחשבון (רחב"ח, חבור המשיחה והתשבורת, הקד', 4). שלא לעבור חוס ושלום על מאי דכתיב לא תוסיפו (ר"י ברצלוני, הלכ' ק"ש לא). אמרו לו המוכסין מה יש בתיבה זו, אמר להן מגדנות ואני מגבה עליהן אמרו חוס ושלום אין אלו מגדנות (מדה"ג, ברא' יב יד, מרגליות, רכד). ועי' חוס, עמ' 1470.— ומ"ר שְׁלוֹמוֹת[1]: פירש לו הקב"ה שלומותיו (רש"י, במד' כה יב). מנעמי השלומות ותצומי הנעימות (אגרות ר' שמואל בן עלי ובני דורו, תרביץ א ג, 28). ישא שרנו אדירנו שלומות ושמחת (שם, 49). שלומות לך צביה, שלומות לך בערש רעננה (עמנו', מחב' יח, הברמן, 307). ושלומותיו ושלותיו ירביון לעדי עד (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, מן, 92).—ואמר הפיטן: והעונה שלמה רב שלומות (רס"ג, שמע קולי, סליחי' יי' עטה, ספרד). עושה שלומות במרומות (ר"י הלוי, יקר אדון, זמורה ז, 128).—ואמר המשורר: למטנף יד ולבב אין שלומות (ר"ש הנגיד, טהור לב, בן משלי, אברמסון, 174). ורצו מרומות לעשות שלומות בין התהומות (ר"י הלוי, יועץ ומקים, זמורה א, 30). שלומותי מסובים בדמעות (הוא, שלומותי, שם ג, 16). לא חדעי כי אין לדודך מזמן בלתי שמע קול שלומותיך (הוא, מה לך לביה, שם שם, 18).— *שלומ"י א"ד חבנ"ה, סימן בדקדוק: האותיות

[1] [גם בתו"מ, עי' לעיל, ועי' גם *שְׁלוּמָה.]

שבעצם יהיו משיתים והן שלומ"י א"ך הבנ"ת (הורים הקורא, דרכנבורג, 31).

שִׁלּוּם, שִׁלֻּם[1]), ש"ז, מ"ר שִׁלּוּמִים,—גמול לטובה או לרעה, Bezahlung, Vergeltung; paiement, rétribution; payment, retribution: כי יום נקם ליי' שנת שִׁלּוּמִים לריב ציון (ישעי' לד ח). באו ימי הפקדה באו ימי השִׁלֻּם (הושע ט ז). השר שואל והשפט בַּשִּׁלּוּם (מיכה ז ג). ועי' שִׁלּוּמָה, שִׁלֻּם.—ובספהמ"א: כי הנפש אחרי הפרדה מן הגוף ישיגה ענינים גופיים במיני שלומים ותגמולין (הלל מוירונא, תגמולי הנפש, אמר המחבר, א). כי אהבת שלומים אהבתך לי שלומים לאהבה אשר נאצלה ממני (מסו, אהבת ציון, ח). — ואמר הפיטן: שחת משולי קש באמר, שלום קרנות עשר (ר"א קליר, קמי קהלך, יוצר ב פסח). ושבועת העלם דבר ושלום גזל והשב אבדה (שמעון בן ילחק, אתה הנחלת, מוסף א סוכות). ורב שלומים לך חיבתי (שיר היחוד ליום א).—*ושלום הקץ, במשמ' גמר: וכל הבאים אחריהם לעשות כפרוש התורה אשר התוסרו בו הראשונים עד שלום הקץ השנים האלה וכו' ובשלום הקץ למספר השנים האלה אין עוד להשתפח לבית יהודה וכו' (ברית דמשק ו ה—ז, סגל, השלח כו, 488).—ובספהמ"א: מתוך חמשה דברים נגאלו ישראל ממצרים מתוך צרה מתוך תשובה מתוך רחמים מתוך זכות אבות מתוך שילום הקץ (מדה"ג שמות ו ה, מרגליות לו)[2].

שְׁלוּם, רק מ"ר כנ' שְׁלֻמַי, — החי בשָׁלוֹם: דבר ידבר בראשונה לאמר שאול ישאלו באבל וכן התמו אנכי שְׁלֻמֵי אמוני ישראל[3] וכו' (ש"ב כ

[2] [וכעין זה בהרחבה שם ב כה, לט, ושם: מתוך שלום קץ מלכיות. ועי' שִׁלֵּם.]

[3] [אמנם קשה הצרוף, ואין ההצעות לתקון הנ"סה גם על יסוד השבעים, מסתברות. והואיל ולפי הענין כונת האשה לאמר, כי היה צריך לשאל בגורל האורים והתומים (עי' שָׁאַל, הערה בעמ' 6805), אפשר שנאמר כאן בעקר דבר דומה ליונה א ז: לכו ונפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו, וכן שים לב לדמיון המלים ישראל ו־ישאלו, וצ"ע.]

יח–יט). —וכסהס״א: אבדו שלמינו ואין דרש שלומנו (ר״י הלוי, הושיעה אדני, זמורה ט, 511). —ואמר הפיטן: שלומיך תנחה במישור (ינאי, אז ערות, קרוב׳ ברא״ש, זולא׳, כח). —ואמר המשורר: אני ארץ יסודעי אמוני שלומי (רסב״ג, והסגת׳ ושברי. ביאליק-רבניצקי א, 184).

שִׁלּוּמָה, ס״נ, רק סמ׳ שִׁלֻּמַת, — כמו שִׁלּוּם, שִׁלּוּמִים: רק בעיניך תביט וְשִׁלֻּמַת רשעים תראה (תהלי צא ח).

***שְׁלוֹמָה,** ס״נ, —כתוב מן המקרא שנזכר בו שָׁלוֹם: ולימרו (המטבים את רחלום) שלש הסיכות ושלש פדיות ושלוש שלומות (ברכי כה:).

שלוף, עי׳ שָׁלִיף, שָׁלַף.

שָׁלוּק, עי׳ שָׁלַק.

***שִׁלּוּק,** ס״ז, —מעשה הכובש והשולק פרות: שילוק לאבטיח כפיקום לקישואין (ר״ס, מעשר׳ א ה).

***שִׁלּוּשׁ,** ס״ז, —תכונת הדבר המשלש: שלשת ימים, שלוש של ימים, טרציינ״א בלעז (רש״י, שמות י כב). — ואמר הפיטן: ולשמך תקדישנו חלק וחבל וגורל וגם אנחנו נקדישך לנו אלוה ואדון ומלך בשלוש קודש (ינאי, לברכה מתכינו, קרוב׳ ויקר׳, זולא׳, קמז). זה לזה וועקים זי שילוש זמר (הוא, אמנן פילאך, קרוב׳ ימים נוראים סס, סלא). דברות אלה דברי הברית גלה בזכרון שלוש ברית[1] (ר״א קליר, תפן במכון, מוסף א ר״ה). שלוש צום פצתה (הוא, תמימים כרסו, קרוב׳ פורים). המשכו אחריך במדבר כבהמה וצוריהם המסת בשלוש מהומה (הוא, אסורים, יוצר ב פסח). קוראים ומשלשים בשלוש קדשה בקדש (אין קלבה, מוסף ר״ה). קמים כאפר פזר, קדושים הענד בנזר, רבדם בשלוש זר (מנחם ברבי מכיר, אסור וקדס לרם, יוצר שבת הפסקה א). זרזו להקדים שלוחים דיני גיא נבואות, צאת מבערב עשות כריכות מאביבי תבואות, חול ושבת כרבים מלאכותיו בשלוש באות (מאיר בר יצחק, אור יום הנף, מעריב ליל ב פסח). נחלה שפרה לי תקות שלוש גורלי (שלמה הבבלי, אור ישע. יוצר א פסח). ענדני שלוש כתרים (משלם ברבי קלונימוס אפיק רנן, יוצר ב פסח). — ובמשמ׳ אמונת הנוצרים בשלש דמיות קדושות שהן אחת, d. heilige Dreifaltigkeit; la sainte Trinité; Trinity: ואינני מבין בתשובה הזאת עמי הארץ שבהם (בין הנוצרים) כי הם אינם יודעים כי אם השלוש המוגשם (ר״י א״ת, אמונות ודעות ב). והוא האב והבן והא רוח הקדש וכו׳, ואם נראה על לשוננו השילוש, נאמין בו האחדות (הוא, כוזרי א ד). אמנם שאר הדברים אשר עמסו על שתי האומות האלה היעסק בהם כעסק האנשים ההם בענין השלוש (ר״מ א״ת, מו״נ א עא). הפרק השני לבאר עניין השילוש אשר יאמינוהו (פרופיט דורן, כלמת הגויים, הלוצה מלרץ הגר ג, 103). ואם יאמינו (הנוצרים) בשילוש אינו מפני כפירת האחדות כי אם מפני שאמרו כי הוא האחדות (שבט יהודה, עמד ז). — בהנדסה, תכונת השטח המשלש, Dreiecksform; triangularité; —ity: ויהיה לקצתם אצל קצת דבר מן היחסים המספריים הנמצאים לבעלי שנים עשר חלקים, כמו ההקבלה על החצי והשלוש והרבוע (אמו״ר ב ד ג, 10). כי תבנית שם נגזר מן בנה, ועניננו בנין הדבר ותכונתו, ר״ל תארו, ברבוע והעגול והשלוש (ר״מ א״ת, מו״נ א ג). — וכתאור דרך הליכת הפיל במשחק השחמט הישן, ואמר המשורר: והפילים הליכתם בשלוש, והסוסים לארבע רבעיהם (ראב״ע, אשורר שיר, כהנא א, 160). — ובמשמ׳ השלָשה, מסירת שטר לשלישי: ואיני מבין מה יועיל שלוש שטרות לענין שובר זה (טוש״מ, מלוה ולוה, מט).

שָׁלוֹשׁ[1]), שָׁלֹשׁ לנק׳, לזכר שְׁלוֹשָׁה, שְׁלֹשָׁה, סמ׳ (גם שלא במשמ׳ הסמיכות ממש) שְׁלֹשׁ, שָׁלֹשׁ לנק׳, שְׁלֹשֶׁת לזכר, ככ׳ שְׁלָשְׁתְּכֶם, שְׁלָשְׁתָּם, — מספר אחת ואחת ואחת, three; trois; drei: ויחי ארפכשד

1) [בברית משלשת לשלשת ה׳ ב ת.]

1) [בארמ׳ ובסור׳ תלת(א), ערב׳ ואוגרית׳ ת׳לת׳, ת׳לאת׳ a) (בשבאית קדומה גם שלת׳), אשור׳ שַׁלָשׁ, כושׁ׳ סַלָם.]

a) ثلاث

אחרי הולידו את שלח שְׁלֹשׁ שנים וארבע מאות שנה (בראש׳ יא יג). וישם דרך שְׁלֹשֶׁת ימים בינו ובין יעקב (שם ל לו). זה פתרנו שְׁלֹשֶׁת השריגים שְׁלֹשֶׁת ימים הם (שם מ יב). ושני חיי קהת שָׁלֹשׁ ושלשים ומאת שנה (שמות ו יח). שָׁלֹשׁ רגלים תחג לי בשנה (שם כג יד). שָׁלֹשׁ פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדן יי׳ (שם שם יז). חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח ושלש אמות קמתו (שם כז א). וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שָׁלֹשׁ שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל (ויקר׳ יט כג—כה). ויאמר יי׳ פתאם אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שְׁלָשְׁתְּכֶם אל אהל מועד ויצאו שְׁלָשְׁתָּם (במד׳ יב ד). מה עשיתי לך כי הכיתני זה שָׁלֹשׁ רגלים (שם כב כח). ותראני האתון ותט לפני זה שָׁלֹשׁ רְגָלִים (שם שם לג). אז יבדיל משה שָׁלֹשׁ ערים בעבר הירדן מזרחה שמש (דברים ד מא). זה שָׁלֹשׁ פעמים התלת בי (שופט׳ טז טו). מן הַשְּׁלֹשָׁה הכי נכבד וכו׳ ועד הַשְּׁלֹשָׁה לא בא (ש״ב כג יט).—ובצרוף שני דברים במנין: ויתנו לו פלח דבלה ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא אכל לחם ולא שתה מים שְׁלֹשָׁה ימים וּשְׁלֹשָׁה לילות (ש״א ל יב). ותאי השער דרך הקדים שְׁלֹשָׁה מפה וּשְׁלֹשָׁה מפה (יחזק׳ מ י). ותאו שְׁלוֹשָׁה מפו וּשְׁלֹשָׁה מפו (שם שם כא). ויהי יונה במעי הדג שְׁלֹשָׁה ימים וּשְׁלֹשָׁה לילות (יונה ב א). — ובמספר מרכב: שלוש מאות, שלשת אלפים: ויתהלך חנוך את האלהים אחרי הולידו את מתושלח שְׁלֹשׁ מאות שנה וכו׳ ויהי כל ימי חנוך חמש וששים שנה וּשְׁלֹשׁ מאות שנה (בראש׳ ה כב—כג). וזה אשר תעשה אתה שְׁלֹשׁ מאות אמה ארך התבה וכו׳ (שם ו טו). ויפל מן העם ביום ההוא כִּשְׁלֹשֶׁת אלפי איש (שמות לב כח). — ובפרט בבטויים שבפתגם, שלשה וארבעה, שלש וארבע: על שְׁלֹשָׁה פשעי דמשק ועל ארבעה לא אשיבנו (עמ׳ א ג). על שְׁלֹשָׁה פשעי עזה ועל ארבעה לא אשיבנו (שם שם ו). לעלוקה שתי בנות הב הב שָׁלוֹשׁ הנה לא תשבענה ארבע לא אמרו הון (משלי ל טו). שְׁלֹשָׁה המה נפלאו ממני וארבע לא ידעתים (שם שם יח). תחת שָׁלוֹשׁ רגזה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת (שם שם כא). שְׁלֹשָׁה המה מיטיבי צעד וארבעה מטבי לכת (שם שם כט). הן כל אלה יפעל אל פעמים שָׁלוֹשׁ עם גבר (איוב לג כט).—

ובצרוף עם עשר, עשרה, שלושה עשר, שלש עשרה: שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר וּשְׁלֹשׁ עשרה שנה מרדו (בראש׳ יד ד). וישמעאל בנו בן שְׁלֹשׁ עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו (שם יז כה). והקרבתם עלה אשה ריח ניחח ליי׳ פרים בני בקר שְׁלֹשָׁה עשר (במד׳ כט יג). ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בִּשְׁלוֹשָׁה עשר יום בו (אסתר ג יב). ביום שְׁלוֹשָׁה עשר לחדש אדר (שם ט יז).—ובצרוף למלה אחרת כשם כלי, שלש קלשון: והיתה הפצירה פים למחרשות ולאתים וְלִשְׁלֹשׁ קלשון (ש״א יג כא). ועי׳ קִלְּשׁוֹן.— ובצורת מ״ר שְׁלוֹשִׁים לזכר ולנקבה, במשמ׳ עשר פעמים שלוש, שלוש עשרות: ויחי אדם שְׁלֹשִׁים ומאת שנה (בראש׳ ה ג). ויחי מהללאל אחרי הולידו את ירד שְׁלֹשִׁים שנה ושמנה מאות שנה (שם שם טז). ויוסף בן שְׁלֹשִׁים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים (שם מא מו). ויפל מישראל שְׁלֹשִׁים אלף רגלי (ש״א ד י). וירדו שלשים[1] מֵהַשְּׁלֹשִׁים ראש ויבאו אל קציר אל דוד (ש״ב כג יג). מן הַשְּׁלֹשִׁים נכבד ואל השלשה לא בא (שם שם כג).—ובתו״מ[2]: שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה, עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר (שבת ב ז). כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור (ר״ג, פסחי׳ י ה). וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתים, אחת ושלש (יומ׳ ה ג). הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים, לא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה, היו שלשתן שלש פרשיות קורין אחד אחד (מגי׳ ד ד). מצות חליצה בשלשה דיינין ואפי׳ שלשתן הדיוטות (יבמ׳ יב א). אף שלשה אין נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין (מכות א ז). על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (שמעון הצדיק, אבו׳ א ב). שלשה כתרים הן, כתר תורה, כתר כהונה וכתר מלכות (שם ד יג)[3].—

1) [כך כתיב; קרי: שְׁלֹשָׁה.]

2) [בדפוסי תו״מ נהגו לכתב ג׳ במקום שם המספר, ועל כן אין בהם עדות מספקת מצד הלשון והכתיב.]

3) [ועי׳ עוד ר״י אלנקאוה, מנוה״מ ד, דברים שמנו חכמים במנין, ענעלאו, 567—590; קסובסקי, אוצר

שלשתים במשמ' כפול בשלוש: ובחדש הבא הכה את היל הישמעאלים הרבים ש ל ש ת י ם מאנשי חילו (קלמן שולמן, דברי ימי עולם ז, 633).

שלח [1], ממנו *השלחה, *השתלחות, משלוח, משלח, משלחת, *משלחת, שלוח, *שלוח, שלוח, שלוחה, שלח, א. שלח, ב. שלח [2], ג. *שלח, ד. *שלח, *שליח, *שליחות, *תשלחת.

שלח, פ"י, שלחני, שלחני, שלחנו, שלחה, שלחה, שלחו, שלחם, שלחה, שלחת, שלחת, שלחתני, שלחתנו, שלחתי, שלחתיה, שלחתיו, שלחתים, שלחו, שלחתם, שלחנו, שלח, שולה, שלחי, שלחה, שלחה, שלחים, שלחיו, שלוה, שלחה, שלוחה, שלח, שלח, שלחי, שלחה, שלח, שלחה, שלחני, שלחו, אשלח, אשלח, אשלחה, אשלחך, אשלחם, תשלח, תשלח, תשלחני, תשלחנו, תשלחם, ישלח, ישלחני, ישלחה, ישלחהו, ישלחנו, ישלחם, תשלח, נשלחה, תשלחו, תשלחו, ישלחו, תשלחנה, — שלח האדם את ידו, פשט, הושיט אותה ישר מלפניו, בפרט בתנועה ראשונה לפעלה מן הפעלות, aus(st)recken; étendre, avancer; to extend, stretch: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים (בראש' ג כב). ותשב (היונה) אליו אל התבה וכו' וישלח ידו ויקחה (שם ח ט). וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה (שם יט י). וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים (שם מח יד). ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים (שמות ג כ). ויאמר יי' אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו (שם ד ד). כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת האחד וכו' ושלחה ידה והחזיקה במבשיו (דבר' כה יא). ידה ליתד תשלחנה (שופט' ה כו). והיה בקרב איש להשתחות לו ושלח את ידו והחזיק לו ונשק לו (ש"ב יה ה). וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמר תפשהו (מ"א יג ד). ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו (איוב א יא). — ובלי פעל נוסף, בקצור במק' שלח ידו והכה, ונגע, והוציא וכדו', עם מלות יחס, כגון שלח ידו מן: דודי שלח ידו מן החור (שה"ש ה ד). — שלח ידו אל: וישלח דוד את ידו אל הכלי (ש"א יז מט). ואראה והנה יד שלוחה אלי (יחזק' ב ט). ויאמר יי' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך (איוב א יב). — שלח ידו על: וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמר תפשהו ותיבש ידו אשר שלח עליו (מ"א יג ד). ויחר אף יי' בעזא על אשר שלח ידו על הארון (דה"א יג י). — שלח ידו ב, בפרט לרעה [1]: ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו (בראש' לז כב). ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כב ז). ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו (שם כד יא). חלילה לי מיי' אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח יי' לשלח ידי בו (ש"א כד ו). לא אשלח ידי באדני כי משיח יי' הוא (שם שם י). אל

לשון המשנה, 1744—1751; הימן, אוצר דברי חכמים ופתגמיהם, 526—534; דודזון, אוצר השירה והפיוט ג, 471—472.]

[1] [כמו בעבר' בא הפעל שלח גם בארמ' ובסור' ובאוגרית' בצורת שלח, וכמלה כנענ' קדומה בה בנראה שלח'ת, משלות, שליחות, בכתב מכתבי עמרנא מא"י 265 8. יש משוים באשור' תשלית, פקודה, צו. במשמ' הפעל העברי בא בערב' רק שלח a) לשלוחי האש?, אולי כמנת משפטי שאול מארמ'. אבל גם כמה הוראות אחרות של שלח, כלשון נשק (שלח) או בפשיטת עור בארמ', וכפלג מים שלוח מן המעין, יש לראותן כהתפתחות מאותו שרש, בחלק גם בהשאלת מלה מלשון ללשון, ועל כן באים אף הלופי ח—ח' בהתפתחויות אלו. ועי' בהערות לערכים הבאים לצורת המלים ולבניני הפעל. השם שלחן אין לו שיכות לשרש זה, ועי' שלחן, הערה.]

[2] [במחב' עמנואל כז (הברמן, 759) נדפס: ומי בצדק מפתח שלחיה. אבל לפי הבריתא דשמואל הקטן (צדק ממונה על החיים והשלום ועל הטובה ועל השלוה וכו') צ"ל כנראה שלסיה, ועי' שם.]

[1] [כאמור בהגדרה רבע כוון הפעלה לרעה, לטובה וכדו' בעקר ע"י הפעל הנוסף, שהשמט אח"כ בקצור הלשון.]

תשחיתהו כי מי שלח ידו במשיח יי' ונקה (שם כו ט). כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם (תהלי' קכה ג). הנה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודיים (אסתר ח ז). ובבזה לא שלחו את ידם (שם ט י). וישלח ידו בארצות וארץ מצרים לא תהיה לפליטה (דנ' יא מב). אם תשנו יד אשלח בכם (נחמי' יג כא). — ושלח ידיו ב, באותה משמ': שלח ידיו בשלמו חלל בריתו (תהלי' נה כא). — ושלח בקצור במק' שלח ידו: וישלח עזה אל ארון האלהים ויאחז בו (ש"ב ו ו). ישלח ממרום יקחני (שם כב יז, תהלי' יח יז). ישלח משמים ויושיעני (תהלי' נז ד). אל תרא גם אתה ברעתו ביום אידו ואל תשלחנה בחילו ביום אידו (עבד' א יג).—ושלח אצבע בתנועת לעג[1]: אם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר און (ישע' נח ט). — ושלח פיו: פיך שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמה (תהלי' נ יט). — ושלח ראובן את שמעון, אלהים את מלאכו, צוה אותו ללכת אל מקום, או אל אדם, מצרימה וכדו', שגר, שדר אותו, to send ;envoyer ;schicken, senden: ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם (בראשי' לז יג). ועתה לכה ואשלחך אל פרעה (שמות ג י). יי' אלהי העברים שלחני אליך לאמר שלח את עמי (שם ז טז). מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי (ש"א טז א). וישלח דוד מלאכים אל אנשי יביש גלעד (ש"ב ב ה). אם טוב ואם רע בקול יי' אלהינו אשר אנו שלחים אתך אליו נשמע (ירמי' מב ו). — ובפרט בצרופים המורים על מילוי השליחות, כמו אל כל אשר תשלחני אלך וכדו': ויענו את יהושע לאמר כל אשר צויתנו נעשה ואל כל אשר תשלחנו נלך (יהושי א טז). וילך המלאך ויבא ויגד לדוד את כל אשר שלחו יואב (ש"ב יא כב). כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו (ישעי' נה יא). יהי יי' בנו לעד אמת ונאמן אם לא ככל הדבר אשר ישלחך יי' אלהיך אלינו כן נעשה (ירמי' מב ה).—ושלח אל פ' לדבר, במשמ' לדרש דבר: דעו נא וראו כי רעה זה מבקש כי שלח אלי לנשי ולבני ולכספי ולזהבי (מ"א כ ז). ואדיריהם שלחו צעוריהם למים (ירמי' יד ג).—ועם על, במשמ' אל, בהשפעת הארמ': ואשלחה עליהם מלאכים לאמר (נחמי' ו ג).—ועם עד: ויאמר אליהו אל אלישע שב נא פה כי יי' שלחני עד בית אל (מ"ב ב ב).—ועם ל: ויאמרו שרי בני עמון אל חנון אדניהם המכבד דוד את אביך בעיניך כי שלח לך מנחמים (ש"ב י ג).—ושלח לפני, מלפני[1]: ועתה אל תעצבו וכו' כי למחיה שלחני אלהים לפניכם (בראשי' מה ה). ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף (שם מו כח). הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך (שמות כג כ). ושלחתי את הצרעה לפניך (שם שם כח). וישלח (אלישע) איש מלפניו בטרם יבא המלאך אליו (מ"ב ו לב). ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים (מיכה ו ד). שלח לפניהם איש (תהלי' קה יז).—ושלח את ראובן את שמעון, או עם שמעון: ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי (בראשי' מג ח). וישלח עמי המלך שרי חיל ופרשים (נחמי' ב ט). — ושלח בכל בני ישראל: וישלח אחאב בכל בני ישראל ויקבץ את הנביאים (מ"א יח כ). — ושלח בים: השלח בים צירים וכו' לכו מלאכים קלים וכו' (ישעי' יח ב). — ושלח אותו שם: ויבא ירמיהו מהתפת אשר שלחו יי' שם להנבא (ירמי' יט יד). — ושלח בדרך: שמעתי בקול יי' ואלך בדרך אשר שלחני יי' (ש"א טו כ). — ושלח אחר כבוד: כי כה אמר יי' צבאות אחר כבוד[2] שלחני אל הגוים השללים אתכם (זכרי' ב יב).—ושלח לקראת פלוני: ויגידו לדוד וישלח לקראתם (ש"ב י ה). — ועם מקור, שלח ראובן את שמעון לעשות דבר, ללכת, לתור: אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ

---

[1]) [כאותו שמוש בא בחקי חמורבי 127 – 132 אבנ תרצ, וד מה לכך בשפות אחרות.]

[1]) [אולי בזה ראשית השמוש של שלח במשמ' זו, כלשון הושטה מלפני השולח.]

[2]) [לפי דברי העורך, הלשון והספר ב 139 ושם 143, יש כאן שבול במק' ארח כבד שלחני, וכן בתהל' עג כד: בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני, צ"ל: וארח כבוד.]

(שם שם יו). בזאת תדעון כי יי׳ שְׁלָחַנִי לעשות את כל המעשים האלה (שם יו כח). וַיִּשְׁלַח משה לרגל את יעזר (שם כא לב). ואת רחב וכו׳ החיה יהושע כי החביאה את המלאכים אשר שָׁלַח יהושע לרגל את יריחו (יהוש׳ ו כה). ויאמר שמואל אל שאול אתי שָׁלַח יי׳ למשחך למלך (ש״א יה א). יען משח יי׳ אתי לבשר ענוים שְׁלָחַנִי לחבש לנשברי לב (ישעי׳ סא א). — ובלי השלמה נוספת, שלח את פלוני: שְׁלַח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען (במד׳ יג ב). והנה אֶשְׁלַח את הנער לך מצא את החצים (ש״א כ כא). — וכמו פִּעֵ׳: ויאמר לכי וַיִּשְׁלַח אותה שני חדשים ותלך היא ורעותיה (שופט׳ יא לח. — ובינו׳ שׁלחיו של אדם: כחמץ לשנים וכעשן לעינים כן העצל לְשֹׁלְחָיו (משלי י כו). להודיעך קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לְשֹׁלְחֶיךָ[1] (שם כב כא). — ושלח לפלוני, כמו את פלוני, בהשפעת הארמ׳: הנני שֹׁלֵחַ לדוגים רבים נאם יי׳ ודיגום ואחרי כן אֶשְׁלַח לרבים צידים וצדום (ירמ׳ יו יו). וָאֶשְׁלְחָה לאליעזר לאריאל לשמעיה (עזרא ח יו). — ובפרט שלח האל את הנביא, עשה אותו שליח לדבריו: הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שְׁלָחַנִי אליכם ואמרו לי מה שמו וכו׳ ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שְׁלָחַנִי אליכם וכו׳ אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שְׁלָחַנִי אליכם (שמות ג יג—יה). אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא יי׳ שְׁלָחָנִי (במד׳ יו כט). ועתה אדני יי׳ שְׁלָחַנִי ורוחו[2] (ישעי׳ מח יו). יען משח יי׳ אתי לבשר ענוים שְׁלָחַנִי לחבש לנשברי לב (שם סא א). ויבא ירמיהו מהתפת אשר שְׁלָחוֹ יי׳ שם להנבא (ירמ׳ יט יד). ויאמר ירמיהו אל כל השרים ואל כל העם לאמר יי׳ שְׁלָחַנִי להנבא אל הבית הזה (שם כו יב). הנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שְׁלָחוֹ יי׳ באמת (שם כח ט). ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא שמע נא חנניה לא שְׁלָחֲךָ יי׳ (שם שם יה). חזו שוא וקסם כזב האמרים נאם יי׳ ויי׳ לא שְׁלָחָם (יחזק׳ יג ו). — ובפרט שלח ראובן או האלהים את שמעון (אל לוי) לאמר: היא מוצאת והיא שָׁלְחָה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה (בראש׳ לח כה). וַיִּשְׁלַח חירם אל שלמה לאמר שמעתי את אשר שלחת אלי וכו׳ (מ״א ה כב). וישבו המלאכים ויאמרו כה אמר בן הדד לאמר כי שָׁלַחְתִּי אליך לאמר כספך וזהבך ונשיך ובניך לי תתן (שם כ ה). וַיִּשְׁלַח יהואש מלך ישראל אל אמציהו מלך יהודה לאמר החוח אשר בלבנון שָׁלַח אל הארז אשר בלבנון לאמר (מ״ב יד ט). ויהי דבר יי׳ אל ירמיהו לאמר שְׁלַח על כל הגולה לאמר כה אמר יי׳ וכו׳ (ירמ׳ כט לא). — ושלח להגיד באותה משמ׳: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה וָאֶשְׁלְחָה להגיד לאדני (בראש׳ לב ו). — ובראש מכתב: עבדך הושעיהו שלח להג[ד] לאדנ יא[ש] ישמע יי׳ [את] אדני שמעת שלם (תעודות לכיש ג, טורטשינר, 53). — ובלי השלמת המקור לאמר, להגיד וכד׳ באותה משמ׳: ויאמר בלעם אל האלהים בלק בן צפר מלך מואב שָׁלַח אלי הנה העם היצא ממצרים וכו׳ (במד׳ כב י—יא). שמעתי את אשר שָׁלַחְתָּ אלי (מ״א ה כב). ויאמר (מלך ישראל) וכו׳ כל אשר שָׁלַחְתָּ אל עבדך בראשנה אעשה (שם כ ט). — ועם פעל נוסף מחבר בו, שלח וקרא, שלח ולקח וכדו׳: עד שוב אף אחיך ממך וכו׳ וְשָׁלַחְתִּי ולקחתיך משם (בראש׳ כז מה). וְשָׁלְחוּ זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם (דבר׳ יט יב). ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו וַתִּשְׁלַח ותקרא לסרני פלשתים לאמר עלו הפעם וכו׳ (שפט׳ יו יח). וַיִּשְׁלַח העם שלה וישאו משם את ארון ברית יי׳ צבאות (ש״א ד ד). והלכו בניו ועשו משתה וכו׳ וְשָׁלְחוּ וקראו לשלשת אחיתיהם (איוב א ד). — ושלוח קשה, במשמ׳ שלוח להגיד דבר קשה: ויהי כשמע אחיהו את קול רגליה באה בפתח ויאמר באי אשת ירבעם וכו׳ ואנכי שָׁלוּחַ אליך קשה (מ״א יד ו). — ושלח ביד פלוני במשמ׳ זו: ויאמר (משה) בי אדני שְׁלַח נא ביד תִּשְׁלָח (שמות ד יג). ויקח ישי חמור לחם ונאד יין וגדי עזים אחד וַיִּשְׁלַח ביד דוד בני אל שאול (ש״א יו כ). ויכתב דוד ספר אל יואב וַיִּשְׁלַח ביד אוריה (ש״ב יא יד). וַיִּשְׁלַח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה

---

[1] [בשבעים: לְשֹׁאֲלֶיךָ]

[2] [אבל השוה זכריה ז יב: **אשר שלח ה׳ צבאות ברוחו.**]

(סס יב כה). וישלח המלך שלמה ביד בניהו בן יהוידע ויפגע בו (באדניהו) וימת (מ"א ב כה). ועי' בהמשך.
— ושלח האדם או האלהים ספר או דברים: ולאביו שלח כזאת וכו' (ברא' מה כג). ולא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח אשר שלח אליו (שופטי' יא כח). הנה שלחתי לך שחד כסף וזהב (מ"א טו יט). ויאמר מלך ארם לך בא ואשלחה ספר אל מלך ישראל (מ"ב ה ה). ויקח אחז את הכסף ואת הזהב הנמצא בית יי' ובאצרות בית המלך וישלח למלך אשור שחד (סס טז ח). מקצה רגלים חמס שתה שלח דברים ביד כסיל (משלי כו ו).— ושלח דבר מן הדברים, צידה, עגלות וכדו' וגם בהשאלה, מכות, אש, רוח, חשך, מים, אותות וכדו': הנה שלחתי הגדי הזה (ברא' לח כג). ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים וכו' (סס מה כג). וירא (יעקב) את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו (סס סס כז). נפתלי אילה שלחה[1]) הנתן אמרי שפר (סס מט כא). כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לבך (שמות ט יד). לכל האתת והמופתים אשר שלחו יי' לעשות בארץ מצרים (דבר' לד יא). וישלח אלהים רוח רעה בין אבימלך ובין בעלי שכם (שופט' ט כג). וישלח חצים ויפיצם (ש"ב כב טו, וכעין זה תהל' יח טו). הנה שלחתי לך שחד כסף וזהב (מ"א טו יט). דבר[2]) שלח אדני ביעקב ונפל בישראל (ישע' ט ז). ושתו והתגעשו והתהללו מפני החרב אשר אנכי שלח בינתם (ירמ' כה טז). צידה שלח להם לשבע (תהל' עח כה). שלח חשך ויחשך (סס קה כח). שלח אתות ומפתים בתוככי מצרים (סס קלה ט). הנתן מטר על פני ארץ ושלח מים על פני חוצות (איוב ה י). ממרום שלח אש בעצמתי וירדנה (איכה א יג). ועי' שלוח.— ואמר בן סירא: כור נפוח מחם מוצק שולח שמש ישיק הרים

(ב"ס גבי' מג ד). — ובתו"מ: המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו (ברכ' ה ה). אמר לו מי כאן מוכר ישן ואמר לו מי ששלחך אצלי (ימא' ד ו). בראשונה היו שולחין אצל בע"ב שבמדינות מהרו ורתקינו פירותיכם (מע"ש ה ח). מעשה שעברו יותר מארבעים זוג (של עדים) ועכבן ר' עקיבה בלוד, שלח לו רבן גמליאל אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשילן לעתיד לבא (ר"ה א ו). השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם וחיב בדיני שמים, שלח ביד פקח הפקח חיב (ב"ק ו ד). וכותבים ושולחין שלוחין בכל המקומות איש פלוני וכו' נתחייב מיתה בב"ד (סנה' יא ד).— *וזיתים שלוחים, זיתים שנתרככו עד שהגרעין משתלח ונופל מהם: גלוסקאות המגולגלין, ר' יוסי אומר השלוחין אסורין (ע"ז ב ו). — ואמר המשורר: ויהי מעשה אבות חנוטים ופגריהם אלי ארצה שלוחים (ר"י הלוי, דבריק, זמורס א, 11). לנגדם שערי שחק פתוחים וכו' ובתי הנביאים השלוחים (סס סס, 12). מה יעשה אסור ביד הצור אשר פעם יהי עצור ועת שלוח (הנ"ל, זה רוסק, סס סס, 31).— ושלוח במשמ' מזין בשלח: לפני רכב ישראל פרשיו וכו' ראש הגבורים חמוש ושלוח במלחמתה של תורה (סלחי אנשי קירואן לר' צמח גאון, אלדד הדני, מהד' אפשטיין).

— נפעי, נשלוח, — ששלחו אותו: נכתב ונחתם בטבעת המלך ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך (אסתר ג יב—יג).

— פעי, שלח, שלחך, שלחו, שלחה, שלחם, שלחה, שלחה, שלחת, שלחתני, שלחתני, שלחתו, שלחתה, שלחתם, שלחתי, שלחתיך, שלחתיה, שלחו, שלחו, שלחו, שלחוך, שלחהו, שלחתם, שלחנו, משלח, משלחך, משלחים, משלחי, שלח, שלח, שלחי, שלחני, שלחנו, שלחך, שלחו, שלחה, שלחם, שלח, שלחני, שלחני, שלחו, שלחני, שלחוני, אשלח, אשלח, אשלחה, אשלחך, אשלחך, אשלחנו, אשלחהו, אשלחה, תשלח, תשלחני, תשלחנו, תשלחהו, תשלחם, תשלחי, ישלח,

[1]) [המפרשים פרשו כאן פרושים שונים, אבל בהתאם לנאמר לפני כן בפס' כ: מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך, מסתבר שגם כאן מדבר על משלוח אכל שמן, וגם אילה וגם אמרי שפר (מלשון אמר במשמ' כבש) מעדני מאכל הם, הנשלחים למלך, ועי' בדברי העורך, הלשון והספר ב, 210 וכו'.]

[2]) [אך כנראה צ"ל: שבר במק' דבר, ועי' בדברי העורך, הלשון והספר ב, 419 וכו'.]

ישלח, ישלחנו, ישלחנו, ישלחהו, ישלחה, ישלחם, תשלח, תשלחם, נשלחך, נשלחנו, תשלחו, תשלחו, תשלחוני, תשלחום, ישלחו, ישלחו, ישלחוה, ישלחום, תשלחנה,—א) במשמ׳ הושיט, כמו קל[1]: ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון (משלי לא יט—כ). — ושלח העץ את שרשיו, ענפיו: והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו (ירמ׳ יז ח). ותהי לגפן ותעש בדים ותשלח פארות וכו׳ והנה הגפן הזאת כפנה שרשיה עליו ודליותיו שלחה לו (יחזק׳ יז ו—ז). ותארכנה פארתו ממים רבים בשלחו (שם לא ה). תשלח קציריה עד ים (תהל׳ פ יב). — ושלח האל את בני ישראל, נטע אותם כשלוחת הגפן ברחב ידים: גוים הורשת ותטעם תרע לאמים ותשלחם (שם מד ג).—ב) ושלח ראובן את שמעון, האל חיה וחרב וכדו׳, כשמוש הקל[2] בצרופים מקבילים: כי משחתים אנחנו את המקום הזה כי גדלה צעקתם את פני יי׳ וישלחנו יי׳ לשחתה (בראש׳ יט יג). וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם לקחת לו משם אשה (שם כח ו). וגם את הצרעה ישלח יי׳ אלהיך בם (דבר׳ ז כ). ושן בהמות אשלח בם (שם לב כד). ויכרתו את ראשו ויפשטו את כליו וישלחו בארץ פלשתים סביב (ש״א לא ט). וישלח יי׳ בם את האריות (מ״ב יז כה). בגוי חנף אשלחנו (ישעי׳ י ו). למענכם שלחתי בבלה (שם מג יד). ותשלחי ציריך עד מרחק (שם נז ט). כי הנני משלח בכם נחשים צפענים (ירמ׳ ח יז). ושלחתי אחריהם את החרב (שם ט טו). ושלחתי בם את החרב את הרעב ואת הדבר (שם כד י). עשה לך מוסרות ומטות וכו׳ ושלחתם אל מלך אדום וכו׳ (שם כז ג). ושלחתי אפי בך (יחזק׳ ז ג). או דבר אשלח אל הארץ ההיא (שם יד יט). ושלחתי בה דבר ודם בחוצותיה (שם כח כג). שלחתי בכם דבר בדרך מצרים (עמו׳ ד י). ושלחתי בכם את המארה (מלאכי ב ב). ישלח בהם ערב ויאכלם (תהל׳ עח מה). תשלח רוחך יבראון (שם קד ל). ישלח בו חרון אפו (איוב כ כג). התשלח ברקים וילכו (שם לח לה).—ג) שלח אדם או חיה, עם או עבד, נתן להם ללכת לאשר ירצו ללא מעצור, entlassen; congédier; to dismiss: ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי (בראש׳ ל כה). ויאמר שלחני כי עלה השחר (שם לב כז). ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר יי׳ אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר (שמות ה א). ויאמר דוד אל יהונתן הנה חדש מחר וכו׳ ושלחתני ונסתרתי בשדה (ש״א כ ה). כי ייטב אל אבי את הרעה עליך וגליתי את אזנך ושלחתיך והלכת לשלום (שם שם יג). ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למטרה (שם שם כ). גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו (זכר׳ ט יא).—ועם קביעת הכוון, בצרופים שונים כגון שלח לביתו, לאהליו: ואת כל איש ישראל שלח איש לאהליו (שופט׳ ז ח). ויתר העם שלח איש לאהליו (ש״א יג ב). ביום השמיני שלח את העם וכו׳ וילכו לאהליהם (מ״א ח סו). — ושלח אותו פדנה ארם, המדברה, עד הגבול וכדו׳: וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם (בראש׳ כח ו). וסמך אהרן את שתי ידו על ראש השעיר וכו׳ ושלח ביד איש עתי המדברה וכו׳ ושלח את השעיר במדבר (ויקר׳ יו כא—כב). עד הגבול שלחוך כל אנשי בריתך (עובד׳ א ז).— ושלח את זולתו בדרך טובה, בברית: וכי ימצא איש את איבו ושלחו בדרך טובה (ש״א כד כ). ויאמר אליו (מלך ישראל לבן הדד) הערים אשר לקח אבי מאת אביך אשיב וכו׳ ואני בברית אשלחך ויכרת לו ברית וישלחהו (מ״א כ לד). — ובמשמ׳ לוה אותו בדרכו, נתן לו לווי: ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו (בראש׳ יב כ). ויקמו משם האנשים וכו׳ ואברהם הלך עמם לשלחם (שם יח טז). למה נחבאת לברח וכו׳ ואשלחך בשמחה ובשרים (שם לא כז). — ושלח את העני וכדו׳ ריקם: לולי אלהי אבי וכו׳ כי עתה ריקם שלחתני (שם שם מב). וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם (דבר׳ טו יג). אלמנות שלחת ריקם

---

1) [בשמושים אלו של בנין פע׳ במשמ׳ בנין קל אפשר שלא כון הנקוד בכל מקום, וצ״ע.]

2) [בכמה מקומות אפשר להרגיש תקיפות יתר המטבעת בבנין פע׳, ובמקומות אחרים אפשר שכונת הדברים אף לבנין קל, וקשה להכריע.]

זרועות יתמים ידכא (איוב כב ט). -- ושלח את בתו החוצה, השיא אותה למקום אחר: ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות שלח החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ (שופטי יב ט).—ושלח את העבד, את האסיר, חפשי: כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעת תשלחנו חפשי מעמך וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם (דברי יה יג–יד). הלוא זה צום אבחרהו וכו׳ התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים (ישעי׳ נח ו). וישובו אחרי כן וישבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחו חפשים ויכבישום לעבדים ולשפחות (ירמ׳ לד יא). — ובהשאלה, את פרא המדבר: מי שלח פרא חפשי ומסרות ערוד מי פתח (איוב לט ה). — ושלח חיה ובהמה ועוף, ואת רגל הבהמה: וישלח את הערב (בראש׳ ח ז). ושלח את הצפר החיה על פני השדה (ויקר׳ יד ז). אשריכם זרעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור (ישעי׳ לב כ) [1]. — ושלח מעינים, תעלות מים [2]: ואת תעלתיה שלחה אל כל עצי השדה (יחזק׳ לא ד). המשלח מעינים בנחלים (תהל׳ קד י). — ושלח לחם על פני מים [3]: שלח לחמך על פני המים כי ברב הימים תמצאנו (קהל׳ יא א).—ובהשאלה, שלח מדון וריב: תהפכות בלבו חרש רע בכל עת מדנים ישלח (משלי ו יד). יפיח כזבים עד שקר ומשלח מדנים בין אחים (שם שם יט). איש תהפכות ישלח מדון (שם יו כח). — ושלח חבלים או את התלוי בחבלים, התירם ונתן להם להשתלשל ולרדת: ויקחו את ירמיהו וישלכו אתו אל הבור וכו׳ וישלחו את ירמיהו בחבלים (ירמ׳ לח ו). ויקח עבד מלך את האנשים בידו ויבא בית המלך אל תחת האוצר ויקח משם בלוי הסחבות ובלוי מלחים וישלחם אל ירמיהו אל הבור בחבלים (שם שם יא).—ושלח פרע שער ראשו: וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו (יחזק׳ מד כ).

1) [כאיוב ל יב: על ימין פרחח יקומו רגלי שלחו, הכונה: רגל ישלחו, את רגל עצכם, בהתאם להמשך: ויסלו עלי ארחות אידם, ועי׳ פ־חח.]

2) [כשמוש בנין קל כאיוב ה י.]

3) [הכונה בעקר להשלכת לחם כמזון לדגים, כדי לצוד אותם, ועי׳ בדברי העורך, הלשון והספר ב, 407 וכו׳.]

—ד) וכמשמ׳ של חזוק הפעלה, כאלו זרק, werfen; jeter; to throw, שלח חצים, אש, בערה בדבר וכדו׳, ואף בהפוך הנושא, שלח דבר באש: כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם (שמו׳ כב ד). וילחמו בני יהודה בירושלם וילכדו אותה ויכוה לפי חרב ואת העיר שלחו באש (שופטי א ח). ואיש ישראל שבו אל בני בנימן ויכום לפי חרב וכו׳ גם כל הערים הנמצאות שלחו באש (שם כ מח). ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למטרה (ש״א כ כ). כי ידעתי את אשר תעשה לישראל רעה מבצריהם תשלח באש ובחריהם בחרב תהרג (מ״ב ח יב). ושלחתי אש במגוג (יחזק׳ לט ו). ושלחתי אש בעריו ואכלה ארמנתיה (הוש׳ ח יד). ושלחתי אש בבית חזאל ואכלה ארמנות בן הדד (עמ׳ א ד). שלחו באש מקדשך (תהל׳ עד ז). — ושלח רסן או חבל, פרק אותו מעליו: כי יתרו פתח ויענני ורסן מפני שלחו[1] (איו׳ ל יא). — ושלחו אילות את חבליהן, המליטו את ולדיהן: תכרענה ילדיהן תפלחנה חבליהם תשלחנה (שם לט ג). — ה) וכמשמ׳ גרש, שלח לבלתי שוב, verjagen, verstossen; chasser, expulser; to drive away, expel: וישלחהו יי׳ אלהים מגן עדן (בראש׳ ג כג). והכרתי את ישראל מעל פני האדמה אשר נתתי להם ואת הבית אשר הקדשתי לשמי אשלח מעל פני (מ״א ט ז). אין נפשי אל העם הזה שלח מעל פני ויצאו (ירמ׳ יה א).—ובפרט במנח משפטי במשמ׳ גרושי האשה מבית בעלה: כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו וכו׳ וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו וכו׳ לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה (דברי כד א–ד). אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה (ישעי׳ נ א). הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד (ירמ׳ ג א). כי על כל אדות אשר נאפה משבה ישראל שלחתיה ואתן את ספר כריתתיה אליה (שם שם ח).

1) [הכונה בודאי: שלחו את הרסן שעליהם מפני. ואפשר שהמכון: ורסנם מפני שלחו, בכתיב מ אחת במק׳ שתים.]

ושחרים הוליד בשדה מואב מן שלחו אתם (דהי״א ח ח). — ושלח האל את האדם למות: אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם [1] (איוב ח ד). תתקפהו לנצח ויהלך משנה [2] פניו ותשלחהו (שם יד כ) [3]. — ובתו״ם: בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות ובית הלל אומרים משלחין בהמה חיה ועוף וכו' משלחין יינות שמנים וסלתות וכו' משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין (ביצה א ט). אם אינן מכירין אותו משלחים אחר עמו להעידו (ר״ה ב א). היה נוטל שער ראש נזרו ומשלח תחת הדוד (נזיר ו ח). המביא גט בארץ ישראל וחלה הרי זה משלחו ביד אחר (גיט׳ ג ח). נתן עיניו ללוות ממנו והיה משלח לו ואומר בשביל שתלוני זו היא רבית מוקדמת (ב״מ ה י). אמר לו השואל שלחה לי ביד בני וכו' או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני וכו' (שם ח ג). הנוטל אם על הבנים ר' יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה (מכות ג ד). עירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכן את המצורעים (כלים א ז). השורף פרה ופרים והמשלח את השעיר מטמא בגדים (פרה ח ג). אחד שביעית ואחד מעשר שני אין פורעין מהן מלוה וחוב וכו' אבל משלחין מהן דבר גמילות חסדים (תוספת׳ שביעי׳ ז ט). גנב ושילח סבלונות לבית חמיו משלם תשלומי ארבעה וחמשה (שם ב״ק ז יד). לאחד ששילח את חמורו ואת כלבו לגורן (ספרי דברי שמג). מעשה באחד ששילח ביד בנו שתי מידות של כסף (ירוש׳ יומא א א). הרי שילחנו לכם אדם גדול (שם חגי׳ א ח). מטיבורו אדם נוצר ומשלח שרשין מיכן ומיכן (אבא שאול, שם נדה ג ג). אין משלחין איגרת ביד עכו״ם (שבת יט.). מן מה דכתיב ויאמר שלחני הוי המשלח גדול מן המשתלח (מד״ר ברא׳ עט).—ובפהם״א, גם במשמ׳ פשט, הפשיט: עמדי וערכי מלחמותיך נגד אחי איכה שלח אותי מכתנתי (ס׳ היסר, לבוב, מג:).—וברפואה, שלח את הבטן, שלשל [1]: ומועיל (היין) לחולי מעים וישלחם אם יעצר במעים (ר״י זבארה, ס׳ שעשועים א, דודזון, 12). מרק התרנגול הזקן ישלשל הבטן וישלחהו (משל הקדמוני ב).

—פעו׳, שֻׁלַּח, שֻׁלְּחָה, שֻׁלַּחְתִּי, שֻׁלְּחוּ, מְשֻׁלָּח, יְשֻׁלַּח,— ששלחו אותו: הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמריהם (ברא׳ מד ג). כה אמר יי' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה וכו' הן בעונתיכם נמכרתם ובפשעיכם שלחה אמכם (ישע׳ נ א). שמועה שמענו מאת יי' וציר בגוים שלח (עובד׳ א א). אך מרי יבקש רע ומלאך אכזרי ישלח בו (משלי יז יא). ויאמר אלי דניאל איש חמדות הבן בדברים וכו' כי עתה שלחתי אליך (דני׳ י יא).— ושלח בדבר ברגליו: ויששכר כן ברק בעמק שלח ברגליו [2] (שופט׳ ה טו). כי שלח ברשת ברגליו ועל שבכה יתהלך [3] (איוב יח ח).—בינ׳ משלח, נעזב: כי עיר בצורה בדד נוה משלח ונעזב כמדבר (ישע׳ כז י). — ובתו״ם, בינ׳ משלח: כל ימים שהיה שמעון הצדיק קיים היתה ברכה משולחת בשתי הלחם ובלחם הפנים (ירוש׳ יומא ו ג). מכה משולחת ממין אחד משולחת מכל המינין (תעני׳ כח:). חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת

[1] [ז״א בדי פשעם, בגלל פשעם.]

[2] [הכונה, בתמונת השכיר: משנה (זמן שכירות השכיר למספר שנים) פנה ותשלחהו, ועי' בפרושו של העורך.]

[3] בש״ב יח ב: וישלח דוד את העם השלשית ביד יואב והשלשית ביד אבישי וכו' יש גורסים וישלש, וכך נראה.]

[1] [על פי הערב׳ שלח a), יצא לנקביו. אשלח b), שלשל.]

[2] [כך לפי הנקוד, אך קשה צרוף זה של "שלח" עם שני שמות בבי״ת היחס; וקשה אף זה, שידבר כאן על רגליו של יששכר, בעוד שבכל הפסקה ד.ר על גבורי צבא לפלגותיהם, ולמעשה אפשר שיש לקרא, למשל: ויששכר כן ברק, בעמק שלח בדגליו, כלומר: מתפשט בדגליו בעמק. ואפשר אף להבין אף שלח (כך!) כבינוני במשמ׳ משלח, וצ״ע.]

[3] [קשה צרוף הפעל שלח עם שני מושאים בבי״ת היחס, ואפשר שלפנינו פעל בבנין שפעל שאול מארמ׳: שלחב רשת ברגליו, כשמוש שלחף (במשמ׳ שחלף) בתרגומים הארמיים ובבבלי במשמ׳ שבך, הסתבך. ועי׳ בפרוש העורך לכתוב.]

a) سلح b) أسلح

מתריעין עליה, אינה משולחת אין מתריעין עליה (שם כג.). כל ימיה שהיתה שרה קיימת היתה ברכה משולחת בעיסה (מד"ר בראשי ס). ועי' מְשֻׁלַּחַת, 3392. ובכל השנים האלה יהיה בליעל משולח בישראל (ברית דמשק ו ח, סגל, השלח כו, 488).—ובספהמ"א, במשמ' הנ"ל וגם במשמ' פרוע: העצמים הפשוטים עצמם אינם משולחים אלא כחותיהם ונצוציהם הם משולחים (מקור חיים ג). הזוהר המשולה מהשמש (שם שם). וידוע שקדוש שם לדבר שלם נכבד ומיוחד הפך שם הול שהוא מורה על כל דבר חסר משולח ומותר לכל (ר"י אבטולי, מלמד התלמידים, קכד.). והוא שאמרו ז"ל אין מזל לישראל שאינם משולחים ונעזבים לטבע ולממשלת הכוכבים (שם, קסב:). לפי שהייתי משולח ולא הייתי מתעסק בעבודת האדמה בנערות (רד"ק, זכרי יג ו). ידוע הוא שכל מי שנולד מטפה קרה יהיה לעולם פתי וסכל וכמו משולח (רמב"ן, אגרת הקדש ג). וכן התבונן בהיות הציורות מתחדשות והמכות המשולחות שהן ענין של הדין והעונש (גייקטיליה, גנת אגוז ב, סג.). זאת התיבה תשולח הנה על החרדים על הממון (ר"י מקיר ליאון, כוסת לוסיס ד לג, 170). ענין לצים ישולח לעולם על הדבור (שם שם). שמפאת שכלו ונשמתו לא היה ראוי שישולח אל תאוותיו (ר"י אברבנאל, בראשי, ויהי כי החל). אך מחבר הנ"ל לא שמר פיו ולשונו וכו' ישתאה העומד על דבריו המשולחים (מגילת יעבץ ב, כג.). שולחתי במלאכות ראשי עם קדש (ר"י עמדן, פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 353). ובן מכים העבדים אם הזיקו מכה רבה שלא יהיו משולחים להזיק (טו"ע חו"מ גניבה שמט). —ואמר המשורר: ביום נהיה נשואים על כתפות, משלהים אלי ארץ גזרה (עמנואל, אבי חכמה, מחבי ח, הברמן, 224). — וביבי מְשֻׁלָּה במשמ' שלית, במיוחד של מוסר צבורי, נוהג בספרות ובדבור. — ובפילוסופיה שָׁלֵחַ, שמש בשמוש סתמי ומֻחלט, וביבי מְשֻׁלָּח, סתמי, החלטי[1], absolut; —u; —ute: אחר יצירת גשם משולח נאצלה צורת מים וצורת אויר וכו' (אמו"ר לראב"ד א).

ועל מה זה שולח שם הטבע ראשונה ועל מה זה נעתק בהעברה ועל מה זה שולח שם הנפש (שם ג). ואמנם יהיו קשורי החבור כאשר ישולחו צודקים (כל מלאכת ההגיון, קלקין, אנתולוגיה, רסח). רחיוב ימצא בג' פנים וכו' והם הכרח, אפשר, משולח וכו' המשולח הוא דבר מכוסה בטבע האפשר (משל הקדמוני ב). כי החי לא ימצא לבדו בזולת התחבר עמו צורה אחרת מינית באלו תאמר חי צוהל או חי נוער או חי שואג אבל החיות המשולח לא ימצא לבדו (ר"י אלבו, עקרים ב ה). ואמנם תצדק בפועל הפרטי המעויין אבל בשם יתברך שהוא הפועל הכולל המשולח עד ששם הפועל יאמר עליו ועל זולתו בשתוף השם (שם שם יג). וחכמינו דנו שהכתוב דבר דבר משולח (ר"א הקראי, גן עדן, פסח ד, מ.). ויש יושר מוחלט ויושר משולח (ר"ם פפנהים, יריעות שלמה א ב, פתיחה, לז:).

—הפעי, הִשְׁלַחְתִּי, מַשְׁלִיחַ, הַשְׁלִיחַ, — כמו פעי: הנני מַשְׁלִיחַ בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב (שמות ח יז). וְהִשְׁלַחְתִּי בכם את חית השדה ושכלה אתכם (ויקרי כו כב). בימים ההם החל יי' לְהַשְׁלִיחַ ביהודה רצין מלך ארם ואת פקח בן רמליהו (מ"ב יט לז). ארץ כי תחטא לי למעל מעל וכו' וְהִשְׁלַחְתִּי בה רעב והכרתי ממנה אדם ובהמה (יחזקי יד יג). הנה ימים באים נאם אדני יי' וְהִשְׁלַחְתִּי רעב בארץ (עמי ח יא).— ובספהמ"א: ויתראה לו (לפליפוס) בתוך מלחמתו כאילו נחש נלחם בין ידיו ומשלית אימת לכל בני המדינה (יוסיפון גינצבורג, עג.).—ואמר המשורר: חצים בלב צריו שחוטים יהשלית (ר"ם הנגיד, בל אים אשר יעם, בן משלי, אברמסון, 204). אך הזמן עבדו ובי מיום ליום עברה וזעם מאנוש משלית (רמב"ע, אסיר אפר, ברודי, סה).

—הפעי, הָשְׁלַח, — כמו נפעי, ואמר המשורר: אך רע לרע ישלח, לא זה וזה יצלח (יוסף פיאמיטא, על מה בני הבל, מבחר השירה העברית באיטליה, שירמן, שלה).

—התפי, *הִשְׁתַּלַּח, — כמו פעי: מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח (פנח ט ג). נשפך הדם ימות (השעיר) המשתלח.

---

1) [תרגי הערבי מטלק a), ועי' שְׁלוּחַ.]

a) مطلق

שלח

מת המשתלח ישפך הדם (יומא ו א). נשפך הדם תמות (הצפור של צפורי המצורע) המשתלחת. מתה המשתלחת ישפך הדם (נגעי' יד ה). נשתלחה לאב שושבינות כשהיא נגבית נגבית מן האמצע (תוספת' ב"ב י ז). ומשתלחות חוץ לכל עיר למקום טמא (שם נגע' ו יח). אין לי אלא שיכול להשתלח, שאינו יכול להשתלה מנין, תלמוד לומר לחפשי ישלחנו תחת עינו (מכי' משפטים מסכת' דנזיקין ט, הוצ-שלום, פה:). שאלו את ר"א חלה השליח אמר להן כך תהו בשלום, ואם חלה המשתלח וכו' (ירוש' יומא ו ג). בעון הלה אין ברכה במכונם ומארה משתלחת בשערים (שבת לב:). שלוחי בשר ודם ממקום שמשתלחים לשם מחזירים שליחותן אבל שלוחיך למקום שמשתלחין משם מחזירין שליחותן (ב"ב כה.). מן מה דכתיב ויאמר שלחני הוי המשלה גדול מן המשתלח (ר' שמעוי, מד"ר ברא' עח). שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח שמשתלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיצלח בשליחותו, ואין לך בני אדם שנשתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן כאותם שנים ששלח יהושע בן נון (שם במד' יו). הרי אנו במדבר והנגף משתלה בנו (שם שם יח). שבוע שבן ד'יד בא שנה ראשונה מתקיים מה שנא' והמטרתי על עיר אחת, בשניה חצי רעב משתלחין בה וכו' (ר' יוחנן, שם שה"ש, התחלה חכעה). — ובתפלה. ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו כבית בחירתך וכו' מפני היד שנשתלחה[1]) במקדשך (ומפני חטאינו, מוסף לרגלים). — ובסהם"א: כי לא שלם עון האמורי, להיות משתלח מארצו עד אותו זמן (רש"י, ברא' טו טז). והיה ברכה, שנשתלחה ברכה במעשה ידיו (מדה"ג ברא' יב ב, מרגליות, ריח). באפס עצים תכבה אש וכו' כי אין לה עצים להשתלח בהם (ר"י נחמיאס, משלי כו כ). והדם משתלח מן הכליות אל מקום שמתקבץ בו השתן (ר"י

[1]) [העיר בֶּר בסדורו (עמ' 239): כן הוא בכל הסדורים ישנים ובי"י וכן הוא בס' רב עמרם וברמב"ם ואבודרהם, והנה בעל ויי"צ הדפיס במקומו תְּשֻׁלּוֹחָה והלך אחריו רוו"ה בסדורו וכו' וע"כ אין לנו לעזוב נוסחה הקדמונית, ע"כ.]

בן יהודה, ס' מוסר ג יג). — ״ובמשמ' עשה פרוע ומשֻלח: שהם יטהרו ויתקדשו במקומות המגולים והמפורסמים ואחר כן יתיחדו בחדרים ותוך בתיהם במרים וחטאתם בהשתלחם לאכל האסורים (ר"מ א"ת, מו"נ ג לג). ועם זו המלאכה (מלאכת הצייר) קרה לנו שהרגיל עם אנשים פוחזים קלי הדעת משתלחים אל קלות ראש ואל ההפקרות (הוס' לתגמ' הכסף, מו:). — ״ובמשמ' מי שאליו נשלח אדם שליח: שהשליח מליץ בין השולח למשתלח (מיוחס לרש"י, דהי' ב לב לא).

א. שֶׁלַח, ס"ז, שְׁלָח, שִׁלְחוֹ, — חֶרֶב, כלי נשק[1]), Schwert; épée; sword: באחת ידו עשה במלאכה ואחת מחזקת הַשָּׁלַח (נחמי' ד יא). ויעמד את כל העם ואיש שִׁלְחוֹ בידו (דהי"ב כג י). ויחזק את המלוא עיר דויד ויעש שֶׁלַח לרב ומגנים (שם לב ה). — ובצרוף עבר בַּשֶּׁלַח, נפל בחרב (של האלהים) ומת[2]): יחשך נפשו מני שחת וחיתו מעבר

[1]) [הוראה זו של המלה ברורה היא במקומות המובאים, וכן בא שִׁלַאח a) בערב', ובמובא בהערות שאחר זו גם שלח בא גרית'. משמ' זו של המלה אפשר לבאר גם מתוך זו של שָׁלַח כלשון שְׁלוּחַ חצים ורמח, כשמוש שַׁלַּח b) בערב' וכדו', כדעת אחרים, אבל שמוש המלה מורה על חרב דוקא ולא על חצים ורמח, ואולי עקר ההוראה כלשון יָשׁוּר ולטוש, גם זו כהתפתחות מן שָׁלַח. על כל פנים שלח הוא כלי נשק להתקפה ולא להגנה, ומשום כך קשה לקבל את נסיונו של ש. ייבין (לשוננו טו, 133—144) להעמיד את כל שמושי המלים, המחלקות כאן א. שֶׁלַח, ב. שֶׁלַה, על משמ' יסודית של כלי עור, כמגן וכדו', ואין שָׁלַח במשמעות פֶּשֶׁט עור בלשון המקרא. ועי' גם בהערות לערך שאול על חלוף שאל ושלח בשם מתושאל, מתושלח.]

[2]) [מן המקומות שבס' איוב ברורה רק הוראתו הכללית של הצרוף במשמ' מות, וזה השאיר מקום לפרושים שונים למלה שֶׁלַח בשמוש זה. אך באוגרית' בא נפל כשלח לא בהוראת מות בכלל, אלא כאחת מדרכי המות: מת'לת'ת כת'רם תמת מרבעת זבלנם מח'משת יתסף רשף מת'דת'ת ע'לם ים משבעת הן בשלח תתפל (עי' ח. א. גינזברג, The legend of King Keret, על מקום זה), כלו': השלישית בלדה תמות, רביעית

(a سلا (b سلح

בַּשָּׁלַח (איו' לג יח). ואם לא ישמעו בְּשֶׁלַח יעברו ויגועו בבלי דעת (שם לו יב). — ונפל בעד השלח, נפל כאלו שלא במקום החרב ההורגת ולא נפצע בה[1]: ואיש אחיו לא ידחקון גבר במסלתו ילכון ובעד הַשֶּׁלַח יפלו לא יבצעו (יואל ב ח)[2]. — ובסהמ"א: כי עוד השלח בידכם ואתם חגורים בכלי מלחמה (יוסיפון לה). ובעד השלח יפלו ולא יבצעו, יפלו על השלחים ולא יעשה בהם הבורה (ר"י א"ת, פרסיס, בלע). והכנת מיני שלחים מהחרבות והרמחים והקשתות והמגינים וכו' אין בהם דופי (ר"י בן יהודה, ס' מוסר ב עז). — ואמר המשורר: וישראל הכי בנו ברב עז חצי העם בשלחיהם חגורים (ר' לה"ל, סבא מפאר, שירי היחוד והכבוד, קסא). והולכים ברמחים לפניו (לפני חסדאי) הם שחים ומחזיקי שלחים כלי קרב נהגרים (לגבור בתעודה, תסו' תלמידי מנחם, 6). לחם בחץ ובחרב עלי הונך ואם תאבה תנה שלח להרגך ביד גבור ויד רובה (ר"ש הנגיד, בן משלי, הברמנן, 224). איכה עלי צירי שלחים יפלו לבות נפליהם ולא יבצעו (רמב"ע, נעפי דמעות, ברודי, קסו). ובלי שלח יפיץ חילו (הוא, הענק א, שם, סיא). בצאת גבור למלחמתו בשלח במקל יחריד אותו וקנה (שם שם, סכז). חלש יגבר בו רק גבור ישוב מאין שלח שחוט (שם ב, סלז). ותקל את פעמיה כאלו תהלך בם עלי צורי שלחים (שם שם). אבי אמר יהי חולש בשלח מָעֻניו מטה (שם י, סלח). אם תאהב לזון חזון אמר לדברי שיר קרב, יהיו שלחים לך תרוזיהם ביום תערך קרב

במחלה (?), חמישית יספה רשף (עי' ערך זה), ששית יכסה ים, שביעית בשלח תפל. לפי זה אין גם עבר בשלה אלא אחת מדרכי המות, וכנראה בהקבלה אל נפל בחרב, אלא שהכונה במקרא לחרב האלהים כמנת כולל למיתה חטופה בכלל. ועל ידי זה נתבטלו נסיונות אחרים של פרשנים ובלשנים.]

[1]) [זה כנראה פרושו של הצרוף, שאין להבינו אלא בהבעה לאמונה כזאת, שבדרכי קסמים אפשר כאלו ללכת בין חֲרבות, בדומה למספר על שמעון בן שטח, שאמר: ביני טיפייא הוינא מהלך (ירוש' חגי' ד ב).]

[2]) [הכתוב בנחמיה ד יז: אין אנחנו פשטים בגדינו איש שִׁלְחוֹ המים, לא נתברר בפרוש המניח את הדעת, ואין לקבע אם לפנינו צורה מן שֶׁלַח או מן הפעל שָׁלַח, ואך עי' ואיש שִׁלְחוֹ בידו (דהי"ב כג י).]

(שם שם, ח). פגשתני במדברים ערבים, בתוכם אורבים נושאי שלחים (ר"י הלוי, דבריך, זמורה א, 11). אדני לי ואיך אירא ואפחד, ומלאך רחמיו נשא שלחי (הוא, סליקתני, שם שם, 20). וללכוד מצדות התעודות במחשבות חצובי להכות לטושי חרבות ושיחים מרוקי שלחים אחוזי רמחים (ר"י חריזי, תחכ', תקד', 9). ובקרב שיר שבחיו הם שלחיו להלחם ושיחיו הם רמחיו (שם ג, 43). ובקרב בְּין שבחי הם שלחי ושמתי את לשוני קלשוני (שם יח, 191). הוא יהיה לחמי לעת ארעב ולריב לשונות יהיה שלחי (רד"ק, הסכל וידוע, סיר בסוף המכלול). שים לחלץ עם נושעים רמי הקומה גדועים במו שלח (ר"מ נג'ארה, יענני שדי, עולת תמיד יז, פרים–הורב, 30). ובלב אויבים חנית יתקע ויעבירם בשלחים (הוא, ללבי חים, שם רכה, 293).

ב. שֶׁלַח, ס"ז, שְׁלָחֶיךָ, — פלג, תעלה[1]), Bach, Kanal; ruisseau, canal; brook, channel: ואת חומת ברכת הַשֶּׁלַח לגן המלך (נחמ' ג יה). שְׁלָחַיִךְ[2]) פרדס רמונים עם פרי מגדים (שה"ש ד יג). — ובתו"מ: לפי ששותה מי גשמים אבל אינו שותה מי שלחים (ספרי דברי לט). — ובפרט בצרוף בֵּית־שְׁלָחִין[3]), שדה הצמא למים אשר פלגי מים נשלחים אליו כדי להשקותו, בנגוד אל בית־בַּעַל (עי' שם): מזבלין ומעדרין במקשאות

---

[1]) [מן שֶׁלַח, כפלגים שמעין או ברכת מים שולחים לכאן ולכאן, ויש משוים בקופטית שֶׁלֶח במשמ' זו, שׁוֹלֶח, פֶּלֶג תעלה, ובאשור' שִׁלִחְתּ, תעלה.]

[2]) [במשמ' זו הבינו פרשנים עברים (עי' רש"י) את הכתוב, כשמוש המלה בלשון חז"ל (ועי' לקמן), והשבעים מתרגמים ἀποστολαί כלשון שליחות, ולפי זה יש מבארים כשלוחות וזמורות של הגפן. ואמנם לפי הענין עדיף למצא כאן כנוי לחלק מגוף הרעיה, שהוא נמשל בכתוב לפרדס עם רמונים, ולפי זה הציעו נ. בריל ופ. פרלס קריאות כגון: ש(ני) לְחָיַיִךְ, אך אפשר שיש לבטא, בשנוי נקוד בלבד: שֶׁלְחָיַיִךְ פרדס וכו', בדומה אל ה ב: שראשי נמלא טל וכו'.]

[3]) [ואמנם היו שפרשו שלחין כלשון שלהין במשמ' לאות וחלשה של הקרקע (ערוך ב.), ואינו מסתבר; עי' דברי י' זנגר בהוצאת פרוש הרמב"ם למשנת בבא בתרא, עמ' 32.]

זבמדלעות עד ראש השנה וכן בבית השלחים (סבי׳ ב ב). משקין בית השלחין במועד ובשביעית (מו״ק ב ב). אם אמר לו חכור לי שדה בית השלחין זה או שדה בית האילן זה, יבש המעין ונקצץ האילן מנכה לו מן חכורו (ב״מ ט ב). המוכר את העיר מכר בתים בורות שיחין ומערות ומרחצאות ושובכות בית הבדים ובית השלחים (ב״ב ד ז). מאימתי שורפין הקשין שבשורות השדה וכו׳ בשדה בית השלחין מיד (תוספת שבה ב יט). המקבל שדה מחבירו והוא בית השלחין ובית האילנות וכו׳ (שם כתובו׳ ח ו). השוכר שדה בית השלחין מחבירו אין פחות משנים עשר חודש, שדה בית הבעל כונס את גורנו ומסתלק (שם ב״מ ט ב). כל שהיא פסידה והולכת זו היא בית השלחין (ירוש׳ מו״ק א ח). אמה בית השלחין אני מוכר לך נותן לו שתי אמות לתיכה ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה (ב״ב לט:).—ואמר המשורר: תרקד הצביה במסבה ועל לבה כרמוני שלחים (רמב״ע, הענק ב, ברודי, שלז). ואפריח במי ירדן נרדי ואשליח בשלח שְׁלָחָי (ר״י הלוי, הליקחני, זמורה ר, 20).

ג. *שֶׁלַח, ס״ז, — רֹחַב[1], Weite, Breite; largeur, ampleur; width, breadth:
רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה (מדות ב ג).

ד. *שֶׁלַח, ס״ז, — עור בהמה שנפשט מעליה, פֶּחַל, Balg, Fell; peau, dépouille; coat, skin: טומנין בשלחין ומטלטלין אותן (שבת ד ב). אפילו נשחטה אמו והשלח קיים אין זה יתום (בכורות ט ד). החובט על השלח חוץ למים בכי יתן (מכשירי׳ ה ו). שלחין של בעה״ב תנן אבל של אומן וכו׳ לא מטלטלינן להו (שבת מט.). הביאו שלחין ונשב עליהן (שם מט:).—ובמהמ״א: מפשיטין את המתה, השלח שלה, ומלבישין את החיה, היתום (רגמ״ה, בכורות כז:). ויש דברים שאם טמן בהם התבשיל ישאר כחמימותו לבד ואינם מוסיפים לו בשול אלא מונעים אותו מלהצטנן כגון מוכין זוגין וכו׳ ושלחין (אהרן סקלאי, גן עדן, שבת יח, לז:).

1) [כאלו שֶׁטח שדבר שלוח בו לצדדים.]

שִׁלֹּחַ, שִׁלֹּחַ, ס״ז, — נחל, Bach; ruisseau; brook:
יען כי מאס העם הזה את מי הַשִּׁלֹחַ[1] ההלכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו ולכן הנה אדני מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור (ישע׳ ח ו–ז).—ובשמוש במליצה זו אצל משוררי ימי הבינים: יתפארו המה בשלחם ולא זכרו פרת[2] שכלי אשר נבע (עמנואל, מחברות, מחב׳ א, הברמן, 27׳. אם יראי חדקל שכלי אז ימאסו מי שלחם (הוא, המחברת, שם יח, 501).

שַׁלְחוּפִית, ע׳ שַׁלְפּוּחִית.

שֻׁלְחָן[3]. ס״ז, סמ׳ שֻׁלְחַן, כנ׳ שֻׁלְחָנִי, שֻׁלְחָנְךָ, שֻׁלְחָנוֹ, שֻׁלְחָנָהּ, שֻׁלְחָנָם, מ״ר שֻׁלְחָנוֹת, סמ׳ שֻׁלְחֲנוֹת, — לוח או מפה פרושים על הקרקע[4], או נתונים על כרעים, שהאכל מושם עליו לפני האוכלים[5], וגם עצם האכל המושם עליו, Tisch; table: ויאמר אדני בזק שבעים מלכים בהנות ידיהם ורגליהם מקצצים היו מלקטים תחת שֻׁלְחָנִי (שופטי׳ א ז). נעשה נא עלית קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה (מ״ב ד י). כי כל שֻׁלְחָנוֹת מלאו

1) [במקום זה משמש השם במשמעותו היסודית כנחל שמים שלוחים בו, כנגוד אל נהר, שגם הוא שם כללי, ואך שמוש מיוחד הוא שהמלה שלוח, השלוח באה בו כדי להורות על הנחל שבירושלים.]

2) [כן נכון בהוצאת ברודי עמ׳ כ, ולא כהוצאת למברג עמ׳ 4: יתפארו המה בשירותם ולא זכרו פרם שכלי.]

3) [כל הגזירות שהציעו למלה זו מן שָׁלַח או שֶׁלַח במשמ׳ זו או זו, נתבדו כשנתגלתה צורת המלה באוגרית׳, ת׳לחן בת׳, באותו שמוש כבעבר׳, שלא כשרש שלח, הבא בכתיב זה גם באוגרית׳. ואף אפשר שאין לפנינו מלה עברית במקורה אלא מלה שאולה מלשון קרובה או רחוקה אחרת; וגם יתכן שאין כאן אלא מבטא שבלהג אחר על יד צלחת, צלחית וכדו׳ בהשפעת ה נחצית על מבטא ההגה השורק שלפניה. בהכנה זו אפשר לראות כהוראתה העקרית של שלחן את זו של קערה, כהתפתחות המלה פַּשּׁוּר באשור׳, פתורא בארמ׳ ובסור׳ במשמ׳ קערה ושלחן.]

4) [כך כנראה עִקר בנהג הקדמונים שישבו ברגלים מכנסות תחתיהם על הקרקע ולא על כסאות לפני שלחן גבה.]

5) [אין שלחן במקרא אלא לאכילה בלבד.]

קיא צאה (ישעי' כח ח). יהי שלחנם לפניהם לפח (תהלי' סט כג). בניך כשתלי זיתים סביב לשלחנך (שם קכח ג). ונחת שלחנך מלא דשן (איו' לו יו).— ובצרופים שכיחים המשמשים לגבי שלחן לאכילה, כגון אכל על שלחן, בוא אל שלחן, ישב עליו, ערך שלחן, קום מעל השלחן, מעם השלחן, קרב אל שלחן וכדו': ויען יהונתן את שאול נשאל נשאל דוד מעמדי עד בית לחם ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר וכו' על כן לא בא אל שלחן המלך (ש"א כ כח—כט). ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי אף ולא אכל ביום החדש השני לחם (שם שם לד). ויאמר לו דוד (למפיבשת) אל תירא וכו' ואתה תאכל לחם על שלחני תמיד וכו' ויקרא המלך אל ציבא נער שאול ויאמר אליו וכו' ומפיבשת בן אדניך יאכל תמיד לחם על שלחני וכו' ויאמר ציבא אל המלך ככל אשר יצוה אדני המלך את עבדו כן יעשה עבדך ומפיבשת אכל על שלחני וכו' ומפיבשת ישב בירושלם כי על שלחן המלך תמיד הוא אכל (ש"ב ט ז—יג). ותשת את עבדך באכלי שלחנך (שם יט כט). ולבני ברזלי הגלעדי תעשה חסד והיו באכלי שלחנך (מ"א ב ז). וכלכלו הנצבים האלה את המלך שלמה ואת כל הקרב אל שלחן המלך שלמה (שם ה ז). ותרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה וכו' ומאכל שלחנו (שם י ד—ה). וישב אתו ויאכל לחם בביתו וישת מים ויהי הם ישבים אל השלחן וכו' (שם יג יט—כ). ונביאי האשרה ארבע מאות אכלי שלחן איזבל (שם יח יט). ערך השלחן צפה הצפית אכול שתה (ישעי' כא ה). וישבת על מטה כבודה ושלחן ערוך לפניה (יחזק' כג מא). תערך לפני שלחן נגד צררי (תהל' כג ה). וידברו באלהים אמרו היוכל אל לערך שלחן במדבר (שם עח יט). טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה (משלי ט ב). והיהודים והסגנים מאה וחמשים איש וכו' על שלחני (נחמ' ה יז). — ושלחן המערכת, שלחן הפנים שבמשכן ובמקדש: ועשית שלחן עצי שטים וכו' ועשית את הבדים עצי שטים וכו' ונשא בם את השלחן וכו' ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד (שמות כה כג—ל). ושמת את השלחן מחוץ לפרכת ואת המנורה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן תתן על צלע צפון (שם כו לה). ומשחת בו את אהל מועד וכו' ואת השלחן ואת כל כליו (שם ל כו—כז). ועשו את כל אשר צויתך את אהל מועד וכו' ואת השלחן ואת כליו (שם לא ו—ח). ויעשו את כל אשר צוה יי' את המשכן וכו' את השלחן ואת בדיו ואת כל כליו ואת לחם הפנים (שם לה י—יג). ולקחת סלת ואפית אתה שתים עשרה חלות וכו' ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת על השלחן הטהר לפני יי' (ויקר' כד ה—ו). ומשמרתם הארן והשלחן והמנרת (במדי' ג לא). ועל שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו עליו את הקערת וכו' ולחם התמיד עליו יהיה (שם ד ז). ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית יי' את מזבח הזהב ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב (מ"א ז מח, ומעי' זה דהי"ב ד יט). ואת הזהב משקל לשלחנות המערכת לשלחן ושלחן וכסף לשלחנות הכסף (דהי"א כח יו).—ושלחנות שבמקדש גם לקרבן: ובאלם השער שנים שלחנות מפו ושנים שלחנות מפה לשחוט אליהם העלה והחטאת והאשם ואל הכתף מחוצה לעולה לפתח השער הצפונה שנים שלחנות ואל הכתף האחרת אשר לאלם השער שנים שלחנות ארבעה שלחנות מפה וארבעה שלחנות מפה לכתף השער שמונה שלחנות אליהם ישחטו וארבעה שלחנות לעולה וכו' ואל השלחנות בשר הקרבן (יחזק' מ לט—מג). ויעש שלחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין וחמשה משמאול (דהי"ב ד ח).— ושלחן בכנוי למזבח האלהים: המזבח עץ וכו' וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי' (יחזק' מא כב). המה יבאו אל מקדשי והמה יקרבו אל שלחני לשרתני (שם מד יו). מגישים על מזבחי לחם מגאל ואמרתם במה גאלנוך באמרכם שלחן יי' נבזה הוא (מלאכי א ז). ואתם מחללים אתו באמרכם שלחן אדני מגאל הוא (שם שם יב). — ובעבודת אלילים, ערך לגד שלחן: ואתם עזבי יי' השכחים את הר קדשי הערכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך (ישעי' סה יא). — ואמר בן סירא: יש אוהב חבר שלחן ולא ימצא ביום רעה (ב"ס גני' ו ז). בני, אם על שלחן איש גדול ישבתה אל תפתח עליו גרנך (שם שם לד יב). בעת שלחן אל תרבה דברים (שם שם לה יא).—וכתוים: בית שמאי אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השולחן ובית הלל אומרים על הכסת (ברכ' ח ג). בית שמאי

אומרים מגביהין מן השולחן עצמות וקליפין ובית הלל אומרים נוטל את הטבלא כולה ומנערה, מעבירין מעל השולהן פירורין פחות מכזית (שבת כא ג). ומפים עם בניו ועם בני ביתו על השולחן (שם כג ב). האחין שהיו אוכלין על שולהן אביהם וישנים בבתיהם צריכין ערוב לכל אחד ואחד (ערובי ו ז). שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים ושנים במערב הכבש, אחד של שיש ואחד של כסף, על של שיש היו נותנים את האברים, על של כסף כלי שרת ושנים באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שיש ואחד של זהב, על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו (שקלי ו ד). לא יאמר לה הרי כתובתך מונחת על השולחן (כתובי ח ח). ומסב עמו על המטה ואוכל עמו על השולחן אבל לא מן התמחוי (נדרי ד ד). הרי את מקודשת לי וכו׳ על מנת שאראך מאתים זוז הרי זו מקודשת ויראה לה ואם הראה על השולחן אינה מקודשת (קידוש׳ ג ב). העוף עולה עם גבינה על השולחן (עדי ה ב). היה אוכל עמו על השולחן והניח לגינה על השולחן ולגינה על הדולבקי והניחו ויצא, מה שעל השולחן אסור ומה שעל הדולבקי מותר (ע״ז ה ה). שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום, אבל שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משולחנו של מקום ב״ה שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי׳ (ר׳ שמעון, אבי ג ב). ואל תתאוה לשולחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם (שם ו ה). ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים (תמיד ז ג). כל הבשר אסור לבשל בחלב וכו׳ ואסור להעלותו עם הגבינה על השולחן וכו׳ באיזה שולחן אמרו, בשולחן שאוכל עליו, אבל בשולחן שסודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש (חולי ח א). כל עץ שנחלק לשנים טהור חוץ משולחן הכפול ותמחוי המזנון (כלים טז א). השולחן והדלפקי שנפחתו, או שחפן בשש ושיר בהם מקום הנחת הכוסות, טמאים (שם כב א). השולחן שנטלה אחת מרגליו טהור, נטלה שניה טהור, נטלה השלישית טמא (שם שם ב). השולחן והדלפקי יש להם אחורים ותוך (ר׳ יהודה, שם כה א). על השולחן ועל הטבלה ועל הדרגש (מקו׳ ט ה). אינו דין שיהא שולחן שלך מלא ושולחן של רבך ריקם (מכי׳ משפטים, מסכ׳ דכספא כ, איש-שלום, קא:). בני, אע״פ שלא נתתי לך מתנה, על שלחני אתה אוכל ועל שלהני אתה שותה (ספרי במדי׳ קיט). ויאמר ה׳ אליו זאת הארץ, ר״ע אומר מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את כל חדרי ארץ ישראל כשלחן ערוך (שם שם קלו). בשולחן של שיש ושל פרקים שאינו מקבל טומאה (ירוש׳ ברכ׳ ח ג). רבי חנינא בן דוסא הוה יתיב אכיל בלילי שבת, פתח פתורא קומוי וכו׳ והזכיר תיניין ועלה השולחן מאיליו (שם דמאי א ג). המתגייר לשם אהבה וכו׳ וכן גירי שולהן מלכים וכו׳ אין מקבלין אותן (שם קדוש׳ ד א). לא כל אדם זוכה לשני שלחנות (רבי יוחנן, ברכ׳ ה:). שלשה דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם, המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו וכו׳ (שם נד:). כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו (שם נה.). איזהו עשיר וכו׳ כל שיש לו בית הכסא סמוך לשלחנו[1] (ר׳ יוסי, שבת כה:). אנטונינוס ורבי שלא פסק משלהנם לא צנון ולא חזרת ולא קשואין (שם נז:). וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך (ר׳ יוסי בר יהודה, שבת קיט:). לעולם יסדר אדם שלהנו בערב שבת אע״פ שאינו צריך אלא לכזית (ר׳ אלעזר, שם שם). שלשה חייהן אינם חיים ואלו הן המצפה לשלחן הבירו וכו׳ (ביצה לב:). וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים וכו׳ אינן גרים (יבמ׳ כד:). בחוסר כל, א״ר אמי אמר רב בלא נר ובלא שולחן (נדרי׳ מא.). הרי שלחן והרי בשר והרי סכין ואין לנו לאכול (ר׳ יוחנן, קידוש׳ מו.). כי

[1] [הכונה: שיש בביתו חדר מסודר בכסא של כבוד הגוף מטמאה, שיוכל להשתמש בו סמוך לאכילתו, כדברי העורך, „הלשון והספר" ב 281 וכו׳.]

אמר רבי יוסי הגלילי מחיים אבל לאחר שחיטה אפילו ר"י מודה דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו (ב"ק יג:). כאן כשמסובים על שלחנו, כאן כשאין סמוכין על שלחנו (שם פז:). גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול (ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן, ב"מ יב:). שלחן של תלמיד חכם כיצד, שני שלישי גדיל ושליש גלאי ועליו קערות וירק וטבעת מבחוץ (ב"ב נז:). כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם (ר' אלעזר, סנה' צב.). כל המשייר פתיתים על שלחנו כאילו עובד עכו"ם שנאמר העורכים לגד שלחן וכו' (הוא, שם שם). והלא עולה על שלחן של מלכים (רב שימי מנהרדעא, ע"ז סח:). שלחן בצפון ומנורה בדרום (מנחו' פז:). ולא היה שולחנו חסר מכל מטעמים שבעולם (מד"ר במדי' כח). בשעה שהיה אחד מהן נושא אשה גדולה ממנו היה עושה שולחנה יותר מן היציאות, ירודה ממנו היה עושה הוצאות יותר מן השלחנות[1] (שם איכה ד ב, בני ציון היקרים). — *ובהשאלה, שלחן כלשון יפה לגבי תשמיש: תיגרין מפני מה הווין, מפני שהופכים את שולחנם (ר' יוחנן בן דהבאי, נדרי' כ.). ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמרה לו רבי ערכתי לו שלחן והפכו (שם כ:). — ובמהמ"א: ואמרו שלשה דברים ילאו את האדם והם נר שחשך אורו ושליח מתמהמה ושלחן מיחל למי שיבוא (ר"י זבארה, ס' שעשועים ז, דודזון, 76). —ובמשמ' שלחן בית דין, שלחן ראשי הקהל וכדו': ומכ"ש שהם לא יציעו דברים כאלה לפני שלחן ארצות (פ:קס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 71). מאחר שאין לאנשי מדינות ליטא יצ"ו שום ראש מדינה בוועד ר"ם היושבי' בשלחן גבוה וכו' (שם 73). ותשלחו כתב מכם ובכם לפני השלחן הטהור מושב זקני' גאוני ארץ (שם, 82). שמכמה שנים נתעוררו נגד כבוד ארצות יצ"ו לדבר משפט עמהם להיות להם מנהיג בשלחן הטהור דרוזני ד"א (שם, 138). באשר שהאלופים התורניי' המשולחי' מק"ק סעמייטיטש היו פה ימי' עשור וידוני עם כבוד אלפי' המכוררי' משלחן הטהור הקהל יצ"ו דכאן וכו' (שם, 245). אחרי אשר נסע במרד ובמעל לטורין, אעפ"י שהיה מצווה ומעוקל משלחן דטהור וכו' שלא יסע, והוא פער פיו וכו' וחירף וגידף נגד שלחן הטהור (שם, 255). כעת בהתועדותינו אתו עמו קם מלפני השלחן הטהור וסיפר אונקי דידי' (שם, 292). והא לך תוקף הכתב אשר ניתן לכתוב ולדפוס מה שעלה על שלחן גבוה בוועד יערסלב (שם, 395). ובאם שאיזה פ"ה וכו' אשר יעלה את שם א' מהאחים הנ"ל על השלחן וכו' אזי מחויב ליתן קנס וכו' מחויב המנהיג ההוא להציע דבריו לפני השלחן הטהור (שם, 494). —*שלחן מלא, במשמ' ישיבה מלאה, מליאה[1]; כ"ד המכוררי' משלחן מלא דרוזני ד"א (שם 184). כ"ד המאה"ג הרבנים היושבים כסאות למשפט ונבחרו משלחן מלא בנידון הנ"ל (שם, 279). אנחנו הח"מ הנבחרי' משלחן מלא רוזני' קהלתינו (שם, 289). האלופי' הקציני' מנהיגי הארצו' בפולין יצ"ו ב"כ של כל השלחן מלא דד"א (שם, 465). —*ושלחן ערוך כשם לספר שההלכות סדורות בו.

***שֻׁלְחָנוּת**[2], ש"נ, — מלאכת השלחני: אבל הלואה דשולחנות בקביעות וחילוף נראה דחשיב פרקמטיא (תוס' מו"ק י:, ד"ה פרקמטיה).

***שֻׁלְחָנִי**, שולחני, ש"ז, — פורט מעות היושב על יד שלחנו בשוק[3], Geldwechsler; changeur, banquier; money-changer: פודין מעשר שני בשער הזול וכו' כמות שהשלחני פורט ולא כמות שהוא מצרף (מע"ש ד ב). מצא וכו' לפני

---

1) [עץ יוסף: שהיה מרבה בסעודת הקרואים יותר מההוצאות שעושה בצרכי עצמו ואשתו כגון תכשיטים וחפצים.]

1) [ועי' בהערת היילפרין שם, 554.]

2) [בתלמוד (ב"מ כו:) נאמר: ליתני על שולחן אי נמי מצא בשולחנות וכו', ויש שראו כאן ש"נ שולחנות, אך כנראה אין כאן אלא בשולחנות, רבוי מן שלחן.]

3) [השוה גם בדברי האונגליונין מתאי כא יב (וכמעט באותן המלים מרקוס יא יח): ויבוא ישו אל המקדש ויגרש את כל המוכרים והקונים במקדש, ואת שולחנות השולחנים (τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν) ואת מושבות מוכרי היונים הפך. וכן בארמ' פתוראה (סול' כז:) באותה משמ', מן פתורא, שלחן.]

שולחני הרי אלו שלו, בין הכסא ולשולחני הרי אלו לשולחני (ב״מ ב ד). המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן וכו׳ ר׳ יהודה אומר חנוני כשולחני (שם ג יא). עד מתי מותר להחזיר, בכרכים עד כדי שיראה לשולחני (שם ד ו). המחהו (בעל הבית לשכיר) אצל חנוני או אצל שלחני אינו עובר עליו (משום לא תלין) (שם ט יב). אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו, אמר לו תן לי את הדינר, אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי ישבע בעל הבית, נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך ישבע שולחני, ר׳ יהודה אומר אין דרך שולחני לתן איסר עד שיטול דינרו (שבוע׳ ז ו). מסטר של שלחני טהור (כלים יב ה). (לא יצא) השולחני בדינר שבאזנו (תוספת׳ שבת ה ח). ריקועי זהב ציפוי לבית קודש הקדשים שמעון בן עזאי אומ׳ השולהנין נוטלין אותן בשכרן (שם שקל׳ א ט). הולך אצל שולחני ושולחני נוטל לו ממנו ונותן לו מן המטבע היוצא במדינתו (שם שם ב יג). משכיר אדם מעותיו לשולחני להתנאות בהן להתלמד בהן ולהתעטר בהן (שם ב״מ ד ב). היו חמרין ופועלין עומדין עליו בשוק ואמר לשולחני תן לי בדינר מעות ואיפרנסם נותן (שם שם ט). מה בין נבונים לחכמים, חכמים דומים לשולחני עשיר, כשמביאים לראות רואה, כשאין מביאים יושב ותוהה, נבון דומה לשולחני תגר כשאין מביאים לו לראות מביא משלו ורואה (ספרי דברי כג). לאיכן היו הקולבונות נופלין וכו׳ שולחנין היו נוטלין אותן בשכרן (בן עזאי, ירוש׳ שקל׳ א ז). נוטל מעות משולחני ונותן להוצבין ולסתתין (שם שם ד א). פתח עליו (רבי עקיבא על רבי אליעזר שנפטר) בשורה ואמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן (סנה׳ סח.). לטרפסטים של מדינה שנמצא אחריו דבר של זימטא וכו׳ נמצא אותו השולחני חייב קטבלטון (מד״ר במד׳ ד). וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה, עירו היה, ויש אומרים שולחני היה שהיו מלכי גוים נמלכים בו כשולחני שהכל מריצין לו (שם שם כ). לשולחני המשקר במשקלות, בא בעל השוק והרגיש בו אמר לו אתה משקר במשקלות, אמר לו כבר שלחתי דורון לביתך (שם שם). לשלחני שאמר לתלמידו אם יביאו לך סלעים לפרוט פרוט (שם שם כא). — ובספה״א: בורסי וחנוני וצבע ושלחני נאמן וזיפאי (ראב״ע, אגרת חי בן מקיץ, כהנא ב, 53). ובכל עיר ועיר אשר בה עסקים גדולים יושבים השלחנים לתת מעות למי שצריך אליהם (יחיאל נכים מפיסא, חיי עולם, הלוסה לחכמת ישראל ו א, 20). — ואמר המשורר: אני צרף ושלחני, אני בשם וחנוני (עמנואל, אני ישן, מחב׳ ט, הברמן, 278).

שלט [1]), ממנו הִשְׁתַּלְּטוּת, הַשְׁלָטָה, מַשְׁלָט, שִׁלְטוֹן, שַׁלָּט, שֶׁלֶט, שָׁלְטוֹן, שַׁלְטוֹנָה, שַׁלְטָן, שַׁלְטָנוּת, שַׁלִּיט, שְׁלִיטָה, שַׁלִּיטוּת.

שָׁלַט [2]), פ״ע, שָׁלְטוּ, יִשְׁלַט, יִשְׁלְטוּ, —משל בזולתו, עשה בו ברצונו, herrschen; reigner; to rule: ומי יודע החכם יהיה או סכל וְיִשְׁלַט בכל עמלי שעמלתי ושחכמתי תחת השמש (קהל׳ ב יט). עת אשר שָׁלַט האדם באדם לרע לו (שם ח ט). ונהפוך הוא אשר יִשְׁלְטוּ היהודים המה בשנאיהם (אסתר ט א). גם נעריהם שָׁלְטוּ על העם (נחמ׳ ה טו). — ובתו״מ: וכן אתה מוצא שכל אומה ולשון ששלטה על ישראל שלטה מסוף העולם ועד סופו (מכיל׳ בשלח א). מלך בשר ודם יש לו פטרון שולט באיפרכיא אחת ואינו שולט באיפרכיא אחרת וכו׳ אבל הב״ה שולט בים ושולט ביבשה (ירוש׳ ברכ׳ ט א). העמידו בנותיכם בזוית ואתם שולטין בהן (שם קדוש׳ י ב). אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר (מד״ר שמות כא). שכל אומה ששולטת בעולם היא שונאה לישראל ומשעבדת בהן (שם

---

1) [שרש זה שאול בעבר׳ מן הארמ׳ וכן בסור׳, ובאותה משמ׳ בא שלט גם באוגרית׳, ובאשור׳ שַׁלְטֻ, בעל גבורה, שַׁלִּיט, גבר. שֻׁלְטָאנ a) בערב׳, שַׁלְטָן בכוש׳ שאולות הן מארמ׳ ועברו גם ללשונות אירופה.]

2) [אין הפעל בא במקרא אלא אחרי גלות בבל, בהשפעת הארמ׳. עי׳ דני׳ ב לט, ג כט ועוד.]

a) سلطان

פיקר׳ יג). מה הגפן הזו נמוכה מכל האילנות ושולטת בכל אילנות (שם שם לו). אמרו לפניו רבש״ע והרי שיעבודם של מלכיות קשה הוא, אמר להם מפני שהעולם הזה לילה הוא ושולטים בו, יבא בקר ואתם רואים אותם שאינם אלא תולעת (פסיק׳ רב׳, אנכי אנכי, קנא:). — *ושָׁלַט בידיו, יכל להשתמש בהן: השולט בשתי ידיו רבי פוסל וחכמים מכשירין (בכורות ז ו). —*ושָׁלְטָה היד, יכלה להגיע ולעשות דבר: אבותי נכנסו במקום שהיד שולטת בו ואני נכנסתי במקום שאין היד שולטת בו (ירוש׳ פאה א א). כאן היד שולטת וכאן אין היד שולטת (ר׳ יוסי ב״ר בון, שם מעשר׳ א ו). מותר להפציר במקום שהיד שולטת (ר׳ יהודה, שם שבת ג ב). ששולטת היד מצד אחד (שם ב״מ י א). —*ושלטה העין, ראתה, יכלה לראות ולהזיק: מה דגים שבים מים מכסין עליהן ואין עין הרע שולטת בהן, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהן (ברכ׳ כ.). זה עדן שלא שלטה בו עין כל בריה (ר׳ שמואל בר נחמני, שם לד:). אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו (ר׳ ישמעאל, תענ׳ ח:). —*ושלט האור בדבר, היה הדבר עלול להשרף או להחרך: ואבוב היה מנוקב כדי שיהא האור שולט בכולו (מנח׳ י ד). מה בין פת מה בין המים, כאן האור שולט וכאן אין האור שולט (ירוש׳ תרומ׳ ח ה). המקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו התחתונות נושרות (שבת פב.). —*והרוח: ולמה היו נותנים קנים ביניהם (בין ככרות הפנים) כדי שישלוט הרוח בהם ולא יתעפש הלחם (מד״ר במד׳ ד). — *והמחרשה בקרקע: אפילו ג׳ טפחים שהמחרישה שולטת בארץ נימותו (שם ברא׳ לא). —*ושלט השטן, יצר הרע, מלאך המות, היה לו כח להזיק לאדם: על תנאי כך עמדו ישראל על הר סיני שלא ישלוט בהם מלאך המות (מכיי בחדש ט). ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו (ברכ׳ מו.). שלשה לא שלט בהן יצר הרע, ששה לא שלט בהן מלאך המות, שבעה לא שלט בהן רמה ותולעת (ב״ב יז.). לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט בהן יצר הרע (סנה׳ קג.). אין אנו יכולין (לחזור בתשובה), יצר הרע שולט בנו (שם קה.). —

*ופגעים שונים: באותה שעה שלטה בהם הצרעת (מד״ר במד׳ ט). מי שמעשיו באופל הדבר שולט בו וכו׳ ואינו שולט (הקטב) לא בצל ולא בחמה אלא בין הצל לחמה (שם שם יג). — *ושלט בעצמו, עשה מעשה אלמות לעצמו: שלטו (בנות לוט) בעצמן והוציאו ערותן ונתעברו כמביאה שנייה (ר׳ תנחומא, מד״ר ברא׳ מה). אתם שלטתם בעצמיכם וקטעתם אצבעותיכם (פסיק׳ רב׳, ותאמר ציון, קמד:). — ובסהמ״א: עדיין עשו שולט על יעקב (רש״י, פ״ז יא:, ד״ה אדם חיגר). החכמות הרבות אשר היו באומתנו באמתת אלו הענינים אבדו באורך הזמן ובשלוט האומות הסכלות עלינו (רמב״ם, מו״נ א עא). ובזמן הגלות ישלטו אותם (אגרת תימן לרמב״ם). כי בבוא למות עת וזמן אדע כי לא אמלט, ולו אהיה בכל העולם שולט (ר״י זבארה, שעשועים ס, 86). הצדיק קודם שלוט עליו הרשע דומה למעין קודם היותו נרפש (ר׳ זרחיה מברצלונה, פי׳ משלי כה כו, המחבר ב, 303). ולא היה יודע מה הן עושין לפי שלא שלטה בו התאוה עדין (מדה״ג בראש׳ ב כה, מרגליות, פו). וכי אשה מתעברת מביאה ראשונה, אלא מלמד ששלט׳ה בעצמה תחלה, לכך ותהר (שם שם לא יח, שם, תרמח). רב יש לך והרב שולט לעשות בתלמיד מה שהוא רוצה (שם דבר׳ ג כו, תקנלה). וצריך לכתוב אותן (את התפלין) בימין ואפילו הוא שולט בשתי ידיו, אבל אם הוא איטר יד ימינו כותב אותן בשמאל (מנוה״מ לר״י אלנקאוה ב, 73). —ואמר המשורר: פליאי צורה ולא תבנית אישים, לבלתי שְׁלָט בם יסוד חמשה רגשים (רי״ל גיאת, יקרו להלל, שעה״ש 24). ועל כן לא ישלוט עליה (על הנפש) בליון ותתקיים כפי קיום יסודה (רשב״ג, כתר מלכות, מי יכ״ל).

—הפע׳. הִשְׁלִיטוֹ, תַּשְׁלֵט־, יַשְׁלִיטֵנוּ, — הִשְׁלִיט[1]) ראובן את שמעון על לוי או בלוי, נתן לו לשלט עליו: פעמי הכן באמרתך ואל תַּשְׁלֶט בי כל און (תהל׳ קיט קלג). —ובהשאלה, השליט אותו לעשות דבר, נתן לו יכלת לעשות דבר כרצונו: אשר נתן לו האלהים עשר ונכסים וְהִשְׁלִיטוֹ לאכל ממנו

[1]) [כבארם׳, דנ׳ ב לח ו־מח.]

ולשאת את חלקו ולשמח בעמלו (קהלת ה יח). איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכבוד וכו' ולא יַשְׁלִיטֶנּוּ האלהים לאכל ממנו כי איש נכרי יאכלנו (שם ו ב).—ובתו״מ: כל טוב הוא עושה עמי חוץ מחבית זו שהיא מליאה נחשים ועקרבים שאינו משליטני עליה (ר' לוי, מד״ר בראש' יט). בשעה שברא הקב״ה את אדם הראשון השליטו על הכל (שם שם כה). בכל, שהשליטו ביצרו (שם שם נט). למלך שהיה לו בן והשליטו על כל נכסיו (שם שמות טו). על כל אומה שבעולם השלטתי אותך (את מלאך המות) חוץ מאומה זו (שם שם מא). למלך שהיה לו בן בית והשליטו על כל מה שהיה לו, הלך אותו בן בית והלוה לבני אדם וכו' ברחו הלווים אחר זמן, שמע המלך ורע לו אמר לו (לא) השליטיך על שלי אלא לאבדן (שם שם מג). מה שכר נתן לו הקב״ה על כך, השליטו על ארץ מצרים (שם במדי יד). מי שכבר השליטני על אדום הוא משליט אותי אף על זו (שם דבר' א). וסבר הקב״ה להשליטו (להאדם) בעולמו ולעשותו מלך על בריותיו (פסיק' רב', סוף פי' כסב, קלב.)—ובתפלה: ואל תשלט[1] בנו יצר הרע (ברכת המעביר שנה, שחרית). — ובספה״א: שהשליטו עליהן יצר הרע והלכו אחר מחשבותיו (מדה״ג בראש' ו ה, מרגליות, קמא). שנתתי לפלי ארבע אמות ואגבן הרשיתיו והשלטתיו אורכתיו מיניתיו על פלי בן פלי ליקח לי ממנו כך וכך זהובים (ספר' הגאו' הרכבי קלט). ומה אתה משליט את בני שבטך עליה (רס״י, דבר' כג ג ורהב רעך, כלומר פרע חובו ותשליטו בשלו (ר' א״ח, פרסים לריב״ג, רהב). ותשלט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר רע (רמב״ם, תפלה ז ד). כל משליט על שכלו תאותו לא יצליח בימי חיתו ולא ינוח אחרי מותו (ר' י' חריזי, תחכ' מד, 339). (ורהב רעך) ור' יונה המדקדק ז״ל פי' השליטנו ממונו מגז' ירהבו הנער בזקן ותרגום שלטון (ר' י' בן כספי...) שאין אורה של לבנה משלטת העין בכך (המאירי יומא ג, כח.). ולזה

1) [נ״א: ואל ישלוט בי, עי' בֶּר, עבודת ישראל.]

מקנים החירות לעוסקיהם ומשליטים אותם על הדברים הטבעיים (ר״מ בן גבאי, עבודת הקדש, סתרי תורה, לב). האדם המתלוצץ משליט ומגביר לדינין התקיפין (ר' נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער קרית ארבע קלב, קטו:). ועל כל ביתך אני משליטו (חמדת הימים ב, פורים, עט:).

— נפע', *נִשְׁלַט,—שלטו בו: עת היא לרע לו לשולט, ועת היא לרע לו לנשלט (מד״ר קהל', את כל זה ראיתי). — ובספה״א: עד שיהיה העבד מצווה לא מצוה ונהוג לא מנהיג ונשלט לא שולט (מאזני צדק, אלגזאלי 64). — ואמר הפיט: גזר עבודת העברים בעת ממך נמלטים גאולת חופש להמציאם ולהרגיעם במיתת אדון נשלטים (ר״י בר ראובן, אדברה ויכוח לי, אזהרות, יג:).

— הפע', *הָשְׁלַט,—שהשליטו אותו: אמרה כנסת ישראל הושלט בי יצר הרע (מד״ר שה״ש, הביאני). שחבבנו הקב״ה והשלטנו יותר מכל אומה ולשון (מד״ר שה״ש א, גריגהוט, ע:).—ואמר הפיטן: וביד אכזרים יושלטו וכמו עופות יושחטו (ינאי, אסף ריסמאסס, זולאי, רמז).

— התפ', *הִשְׁתַּלֵּט, נִשְׁתַּלֵּט,—עשה עצמו שליט, זכה לשלוט ולמשול: לא סוף דבר בנכסים שנשתלטה בהן בחיי בעלה, אלא אפילו בנכסין שנשתלטה בהן לאחר מיתת הבעל אין היורשין משביעין אותה (ר' יונה ור' יוסה, ירוש' כתוב' ט ה). נשתלטו[1] עליהן (על מעותיו) אסור משום ריבית (תוספת' ב״מ ד ב).

שֶׁלֶט, ס״ז, מ״ר סמ' שִׁלְטֵי,—נשק, מגן[2], Waffe, Schild; arme, bouclier; weapon, shield:

1) [נ״א נישתלם, נשתלשו.]

2) [אין משמ' השם ברורה כל צרכה במקרא. השבעים מתרגמים בש״ב χλίδωνας (תכשיטים), במ״ב τρισσοὺς (מגנים) ובירמ' φαρέτρας (אשפות לחצים), ובאחד מפרושים אלו בחרו גם יותר המתרגמים והפרשנים. ואבן נראה שאין שֶׁלֶט בעקר אלא לשון גבורה, כהוראת השרש שלט, ומכאן המשמ' של כלי גבורה של גבורי חיל, בין שאלה מגנים או כלים אחרים. ובספה״א גבר הפרוש במשמ' מגן, בודאי גם ע״פ דמיון המלה אל הלועזית Schild (בגרמנית עתיקה scild), shield.]

ויקח דוד את שלטי הזהב אשר היו אל עבדי הדדעזר ויביאם ירושלם (ש״ב ח ז). ויתן הכהן לשרי המאיות את החנית ואת השלטים אשר למלך דוד אשר בבית יי׳ (מ״ב יא י, וכעין זה דהי״ב כג ט). הברו החצים מלאו השלטים (ירמ׳ נא יא). בני ארוד וחילך על חומותיך סביב וגמדים במגדלותיך היו שלטיהם תלו על חומותיך סביב המה כללו יפיך (יחזק׳ כז יא). כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגברים (שה״ש ד ד). — ובסהמ״א: ולא ילבש (האיש) חלוק של צורות ולא טלית של שלטים (מדרש תהלים כב, ה מתן, ה.). —ואמר הפיטן: ויקחו איש רמח בידו ויחזיקו מגנים ונשאו קשת ומלאו שלטיהם חצים שנונים (אמץ, יוצר אחרון פסח). שלמו שליטי ונושאי שלטי (רשב״ג, מזומי פליטי, ביאליק-רבניצקי ב, 221). אבי אמר יהי חלש בשלח מעניו מטה ושלטי פיו ישיבון חיש בידם חץ חנית מטה (רמב״ע, הענק י, ברודי, שלח). מצאוהו כמגדל עז ושלטו (ר״י הלוי, אשר פזר, זמורה ג, 312). הבי מאמריך בלבות הוריך שלטים נמרקים (ראב״ע, כדוד הסיר, כהנא א, 27). — ובמשמ׳ טבלה תלויה לפני חנות, Aushängeschild; enseigne; sign-board.

שְׁלָט, ש״ז, — כמו שֶׁלֶט: ואי משכיל אשר צפה צפונן ואי גבור אשר נשא שלטן (ילחק אבן עזרא, פניני שיר, בן-מנחם, כז).

שִׁלְטוֹן, סוש״ז, — שולט ומושל[1]), mächtig, Machthaber; puissant, souverain; mighty, ruler: באשר דבר מלך שלטון[2]) ומי יאמר לו מה תעשה (קהל׳ ח ד). אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות (שם שם ח). —ובתו״מ: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל, דבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת (קדוש׳ ג ו). שהיה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו והיו לו שלטונים מסוף העולם ועד סופו (מכי״ בשלח, מסכ׳ ב פרשה א, איש-שלום, כו:). אמר הקדוש ברוך הוא (לאומות) שוטים שבעולם כמה מלכים מלכו מכם ולא כעסו ישראל וכו׳ וכמה שלטונות שלטו מכם ולא כעסו ישראל (שם שם, מסכ׳ דשירתא ט, שם, מג:). מלך יוצא ושלטון נכנס מלוין את המלך ואח״כ מכניסין את השלטון (רבי אחא בשם רבי שמואל, ירוש׳ ברכי ח א). שלטון משל מלכו׳ יון היה עובר לאלכסנדריאה וראה את ירושלם וחירף וניאץ וגידף (שם מגי׳ א ו). לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף וצפה או־ו השלטון באסטרולוגיאה שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך (מד״ר בראשי סג). להודיע שבחו של ביתו של אבינו אברהם עד היכן היו מלכיות ושלטונים רוצים להדבק בו, ומה היה לוטן, הוא היה אחד מן השלטונים (ר׳ שמעון בן יוחאי, שם שם פב). מעשה בשלטון אחד שהיה הורג הגנבים והמנאפים והמכשפים (שם ויקר׳ יג). לשלטון שעשה סעודה למלך (שם שם יט). עשה לו הקדוש ברוך הוא נס והחזיר לו אשתו ובניו ועשה אותן מלכים ושלטונים (מדרש עשרת הדברות, ביהמ״ד א, ילינק, 73). — ובסהמ״א: והרשות שהן משרתי השלטונים שהן תמיד בפחד ואימה ומתייראין על נפשם (ערוך ערך רשות). ההרגל[1]) על כל דבר שלטון (מבחר הפנינים מג לז). ולמה אין להם שר ושלטון (ראב״ע, חסבתי יראתי קדם, כהנא ב, 27). שלטונם איש מלחמה ובעל חמה (הוא, אגרת חי בן מקיץ, שם שם, 52). וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים והשלטונים (מגי׳ אנטיוכוס). ב״ח שנבה חובו מבתי שמעון בכתב שלטון העיר (עומו״מ קד ג). — ואמר המשורר: המלכות הוא בדמות שלטון הדת תשגיב את חלשתו (עמנואל, אמר החכם בינוסי, מחב׳ יט, הברמן, 537). — ובמשמ׳ שִׁלְטָן, ואמר הפיטן: שלטונך בכל ומה תעשה לך מי יאמר[2]) (שמואל החזן, שלטונך,

---

[1]) [וכן בארמ׳ (דנ׳ ג ב וכו׳), ועי׳ בהערות לשרש.]

[2]) [רש״י: בשביל אשר דבר הקב״ה מושל הוא. ראב״ע: בכל מקום שדבר המלך שם שלטון הוא עליך.]

---

[1]) [כן צריך לומר, ולא: להרגל. וכן מובא במחברות עמנואל יט, הברמן, 522: כי המנהג עם ההרגל מצא (אפלטון) על כל דבר שלטון. ובהוצאת אדם עמ׳ 60 נשמטה המלה ההרגל.]

[2]) [על־פי לשון הכתוב בקהל׳ ח ד. במשמ׳

הלופה לחכמת ישראל ס, 167).— ואמר רמליץ: לא תבקש שלטון מלפני יי' ויקר וגדלה מלפני מלך (ב"ז, ב"ס ז 7). ועי' שָׁלְטָן.

שַׁלְטוֹנָה, שַׁלְטוֹנֶת, שַׁלְטוֹנִית, ס"נ, — אשת המושל: שהיו השלטונים והשלטוניות מחסדות את שרה וקוראים אותה עקרה (פסיק' רב' מג, והי פקד את שרה. איש-שלום, קעז:).—ובסהמ"א: ובאתה אשה לרכוב ולילך אחרי השלטונה (ס ור רס"י. סמה, 168). שנת קע"ו תפשה השלטונא אשת פחת חון פורט כל היהודים אשר בטולושה (הוספת יוסף אבן וירגה לשבט יהודה, קעז).

שָׁלְטָן [1], ס"ז, — ממשל, ממשלה, Herrschaft; domination: כמה שידענו ה' אלהינו שהשלטן [2] לפניך עז בידך וגבורה בימינך (תפלת ר"ה).

שַׁלְטָנוּת, שולטנות, ס"נ, — ממשל, ממשלה, דרך הממשל הנכונה, Regierun(sform); gouvernement, régime; government: כל הצלמים אסורין וכו' אם דבר בריא של שלטנות דברי הכל מותר (ירוש' ע"ז ג א). באשר דבר מלך שלטון, זה הקב"ה בעת שידבר דבר להביא לעולם להודיע שלטנותו בעולם (שם במד' יד). נתת שלטנות לפרעה הרשע (מדרש ביום השמיני, ביהמ"ד ילינק ד, 187).—ובסהמ"א: ולא יטה לארץ מנלם, ענין שלטנות הם לפי הענין (מנחם, כל). וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל גסטרא של בית פעור הראוני היכן משה קבור, ענין שולטנות הזה (ערוך ערך גסטר). אם לא כארפד אשר הוא משלטנות חמת (רש"י, ישעי' י ט). הרמנא דמלכא, שולטנות המלך קבל עליו לעשות (הוא גיט' כז:). רכב, זאת המלה משותפת, הנחתה הראשונה ענינה רכיבת האדם על הבהמות וכו' ואחר כך הושאלו לשלטנות על הדבר כי הרוכב מושל שולט על מרכבו (ר"מ א"ת, מו"נ א ע). ענין השלטנות ידוע (רד"ק, סה"ש, שלט). השלטנות המדינית (ס' המדות לאריסטו א ו). הם מהמדינות מלכות ושולטנות (שם ג י). דברי האיש והאשה הוא דומה לשולטנות כי האיש לפי מעלתו ישלוט בדברים הראוים אשר לו (שם שם). יציאה מהשולטנות הוא אל שליטת מעט (שם שם). כשולטנות ההמונית (שם יא). רשות, שולטנות, ואע"פ שרוב ישראל דרך שולטנות לרחוץ באמבטי קטנה (ר"ש, מכשירי ג ה). שלא מצאו להם שום אלהות וכח שולטנות להם (רמב"ן, שמות ג). שאם היה זה כן הנה לא יתכן שיהיה אלא כשיהיה למונע ההיא שולטנות ושררה על השם יתברך (רלב"ג, מלחמות ה' ו א). ושולטנות זאת הליחה היא באחרית המח (ר׳ מ אלדבי, שבילי אמונה ד ח). הממשלה והשולטנות (ר"י אברבנאל, ס"א ט). ואנחנו וכו' נותנים למעלתם רשות ושולטנות וכח לדון ולגזור (פסק מסכת ס"נ, סריד מעיר, קבץ על יד, 5). אנכי ה' אלהיך, אנכי כל מיני אדונותיך ושולטנותיך וממשלותיך (חזקוני, בראש' א א).— ואמר הפיטן: יחוד אלהותו קבלו שוב חזר צווי גזרותיו כמלך בשלטנותו גזר (אליר ברבי יצחק אדיר ונאה, יוצר שבת ב אחר שבועות).

שֶׁלִי, במקרא רק בהפסק שָׁלִי, ס"ז, — שקט [1], Stille; tranquillité; — ty: וישב אבנר חברון ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בַּשֶּׁלִי (ש"ב ג כז).—ובמשמ' שלוה ורש נות, חטא, ומ"ר שְׁלָיִים, ואמר הפיטן: דרישות לדרוש בשכנך מקום כפור שלים, סלולי ציון מבקשים תפקידם הרם מכשולים (אליר בר יצחק, אור יום הנף, מעריב ליל ב פסח). עשת

שָׁלְטָן הבין כנראה גם רש"י את השם שִׁלְטוֹן בקהל' ח ח, בכתבו: ואין שלטון של שום מלך ניכר ביום מותו, בכל מקום אתה מוצא והמלך דוד וכיום מותו ויקרבו ימי דוד למות, לא הוזכר מלכות כאן. וכן ראב"ע: ואין שלטון, לא תועיל המלכות למלך.]

[1]) [ע"פ שָׁלְטָן, שָׁלְטָנָא בארמ' (דני ג לג ועוד).]

[2]) [וכן כתב בעל הלבוש (או"ח תקפב ה): ויאמר שהשלטן בחטף קמ"ץ תחת השי"ן השנייה שפירושו הממשלה. ועי' בהערת בר בסדורו עמ' 385. ואמנם בסדור רע"ג השלם ב, 292: שֶׁהַשִּׁלְטוֹן, וכן בס ד' איטלי'.]

[1]) [כך לפי ההבנה המקבלת, ואמנם יש מפקפקים בגרסה.]

בשליו[1] להשמיד קהל המוניו (משלם, נמשי מקפר סכיח' תענית אסתר).—ואמר המשורר: דבר שלי על הפליא (משלם בן שלמה דאפיאירה, אנשי אמנות, ידיעות מכון שוקן ד, צרודי, לג). נפגע הזמן כי לא בשלי[2] (הוא, נפשע, שם שם, מג). והמקרים במקרה לא בשלי (שם שם, מד). לכל פליא באין משגה ושלי טעמים משפתינו זרוקים (הוא, לעתיקים, שם שם, ל). ובמהרה פגעה בשממית מתפשת ובשלי נאחזה בסבך קוריה (יל"ג. ספר א משל 23). מבלי להוציא המכתב מתוך תיקו אוסיף פה מה ששכחתי שם בשלי (הוא, מוסף לדאמונג, כל שיריו ח"ג, 35).—*ובמשמ' אשליה: שהיא (חכמת הדבר) צריכה מאד לעמוד כנגד החולקים והטוענים בטענת השלי, ר"ל ההטעאה (ר"י אנטולי, הקדמה לתרגום ספרי ההגיון של אריסטו). איה מצרף מסיג שלי (עי' רשימת המגירה, קפא; קלאקין).

***שִׁלִּי,** שִׁלְיִי, ת"ז. — דומה לשִׁלְיָה: ואחריו העור וכו' ואחריו הקרום הרקיק השיליי (קאנון יג א ח א, בוסט ואלטומכא). אחריה (אחרי קלפת העין הזכוכית) השילית, דומה לשיליה שהיא בעלת גידים הרבה (לידה לדרך א יג).

שליא, עי' שִׁלְיָה.

***שְׁלִיב,** ש"ז, — בד הסלם, כמו שָׁלָב, שָׁלוֹב[3], Sprosse; échelon; rung: בטבעת אהר חותמה, בסולם אחר שליביו (רבי נחמיה, ירוש' שבת ו א).

***שְׁלִיבָה,** ש"נ,—כמו שליב, שלב, שלוב: צריך שיהא בין שליבה לשליבה פחות מג' (ירוש' ערוב' ז א). כופת שדריגו' ממעט מ"מ אין העמודין משלימין לעשרה נעשית כשליבה עבה (יפה, שם שם). בקולב הלך אחרי מסמרותיו, בסולם הלך אחרי שליבותיו

1) [כן צ"ל: עֹשֵׂת בַּשֶּׁלִי, כלומר: חשב בטעות, כהערת יעקב ריפמן, ציון א, 165, ולא בנדפס: בַּשְּׁלוֹ.]

2) [כלו' לא על חנם.]

3) [אין לדעת בכל מקום אם שליב עקר או שלוב או אף שליבה באותה משמ', ועי' בשנויי הנסח המובאים לקמן.]

(רבי נחמיה, שבת ס.). סולם ששליבותיו פורחות אם יש בשליבה התחתונה ד' ממעט, א"נ אין בשליבה התחתונה ד' ויש בשליבה העליונה ד' ואין בין זה לזה ג' ממעט (רב נחמן בשם רבה בר אביה, ערוב' עז:). היה עולה בסולם ונשמטה השליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו (רבי אבהו, מכות ז:). — ובספה"א: וגם אסור להניח רגליו העולה באותו סולם בעצים הנעוצים באילן מפני מעלות הסולם והן שליבותיו (ערוך ערך אמדלא). כדלי שחוצבין בו מים מן הנהר בסולם שמונחין מקצת זה על זה ויוצאין זה מזה כשליבות ובמעלות (שם ערך אלב). סולם ששליבותיו עילות בנין סגלגל סביבותיו כמין כבש ומשתפע ועולה בעיגולא (שם ערך מכנה). משכבת, עשויות כמין שליבות סולם מובדלות זו מזו ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם (רש"י, שמות כו יז). אל זה יביט נעים זמירות ישראל ואליו הוא נושא את נפשו כשליבות הסולם הזה אשר הציב לעומת פניו (ר"י מוסקאטו, נפוצות יהודה, דרוש ב, ה:). כי זה החלו לרמוז אל מראה הסלם וכו' הנצב למעלה למעלה על כל מעלותיו ושליבותיו (שם שם, ו.). שרגלו של רוכב הולך כשליבת האוכף (טור ח"מ נזיקין שעח).

***שְׁלִיגָה,** ש"נ,—מצב מי השלג הקרים, ואמר הפיטן: דבר והעריך תפחה משליגת מים (ר"א קליר, אקטעה כפל, תפלת גשם). שת מעטה לבושו כמחזה שליגת מים (שם שם).

שִׁלְיָה, ש"נ, כנ' שִׁלְיָתָהּ,—מעין כיס שהעֻבר נתון בו, היוצא מבטן היולדת אחר הלדה[1], Nachgeburt; secondînes; afterbirth: הרכה בך והענגה וכו' תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה ובשִׁלְיָתָהּ היוצת מבין רגליה ובבניה אשר תלד (דברי כח נו—נז).—ובתו"מ, גם בכתיב שליא: השוחט

1) [גם בארמ' ובסור' שליתא, שוליתא, ערב' שَلَا a), אשור' שַׁלִית, סַלִית (עי' H. Holma, Namen der Körperteile, עמ' 10.]

a) سلا

את המוקדשין לאכל שליל או שליא בחוץ לא פגל (זבחי׳ ג ה). השוחט את הבהמה ומצא בה שליא נפש היפה תאכלנה וכו׳ שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה, סימן ולד באשה וכימן ולד בבהמה, המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים (חולי׳ ד ז). סימן הולד בבהמה דקה טנוף ובגסה שליה ובאשה שפיר ושליה (בכורות ג א). המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם והיוצא מחותך, הבא אחריהן בכור לנחלה ואינו בכור לכהן (שם ח א). הפילה שליא תקבר (תמור׳ ז ד). המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה, שליא בבית הבית טמא, לא שהשליא ולד אלא שאין שליא בלא ולד (נדה ג ד). קושרין את הטיבור ור׳ יוסי אמר אף חותכין וטומנין את השיליא כדי שלא ייצן הולד כגון בספלי׳ של שמן ובכסות ובקופה של תבן (תוספת׳ שבת טו ג). שליה שאמרו תחלתה כחוט הערב וראשה כתורמס וחלולה כחצוצרות, אין שליה פחותה מטפח, רבן שמעון בן גמליאל אומר דומה לקרקבן של תרנגול, ולמה אמרו שליא והלא שליא שאין עמה ולד (שם נדה ד ט). הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שיליתו על פניו ולא יצא לעולם (ר׳ יוחנן, ירוש׳ שבת א א). השיליא הזאת בשבת עשירין טומנין אותן בשמן והעניים טומנין אותן בתבן וחול, אילו ואילו טומנין אותן בארץ כדי ליתן ערבון לארץ (שם שם יח, וכעין זה בבלי שם קכט:). בשומי ענן לבושו וערפל חתולתו, לבושו זה השפיר וערפל חתולתו זו השילי׳ (ריב״ל, ירוש׳ נדה ג ג). עיברה תאומים ונימוקה שיליתו של שפיר משפירה של שליתה (שם שם ג ד). אמר דוד לפני הקב״ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא (ברכ׳ ד.). יוצא הוא באגד שעל גבי המכה ובקשישין שעל גבי השבר ובשיליא המדולדלת בה (שבת כג.). יוצא הגמל במטולטלת הקשורה לה בשליתה (רבה בר רב הונא, שם כד.). שמא במות שפיר של שליה (חולי׳ עז:). והולד נתון בתוך מעיה והקב״ה משמרו שלא יעשה שפיר ושלא יעשה שליא ושלא יעשה סנדל (מד״ר ויקר׳ יד).— ובסהמ״א: החותלת העבה שהיא כמו חמת שבתוכה נוצר הולד וכו׳ וכשיגיע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא היא הנקראת שליא (רמב״ם, אסורי ביאה י יג). ופליאה גדולה היתה זאת הלידה (של עשו ויעקב) בעבור שכל בן אדם יוצא כשלייא שהיא מכסה עליו והנה שתי השליות נפתחו רגע אחד (ראב״ע, בראש׳ כה כה).—*ובהשאלה: ויש בעין שבע מחיצות ושלש ליחות, השבע מחיצות הם אלו הרשת והשליא והקשה וכו׳ (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד).

*שְׁלִיָּה, ש״נ, — מלה מספקה: שולה ביניהון, בית שמאי אומרים שו״ח בידים טהורות ובית הלל אומרים שולה בידים טמאות, תני זו דברי רבי מאיר אבל דברי רבי יהודה אומר בית שמאי אומרים כל מעשיה בטהרה חוץ מחפיפתה ובית הלל אומרים כל מעשיה בטומאה חוץ משליתה[1] (ירוש׳ מע״ש ג ג).

*שָׁלִיחַ[2], ש״ז, — כמו שָׁלוּחַ, ההולך בשליחות זולתו, Bote, Abgesandter; envoy; delegate, messenger: האפטרופים והשליח וכו׳ מביאין ולא קורין (בכורים א ה). המביא גט ממדינת הים וחלה עושה בית דין שליח ומשלחו וכו׳ ואין שליח אחרון צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם (גיטי׳ ג ו). השולח גט לאשתו והגיע בשליח או ששלח אחריה שליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא הרי זה בטל, קדם אצל אשתו או ששלח אצלה שליח ואמר לה גט ששלחתי ליך בטל הוא, הרי זה בטל (שם ד א). קטנה שאמרה התקבל לי גטי אינו גט עד שיגיע גט לידה וכו׳ שאין קטן עושה שליח (שם ו ג). וזו הלכה העלה ר׳ הנינא

---

1) [במשנה, אף במשנה שבירושלמי: משריתה; בתוספתא (ג א): משירייתה. וכן בתוספת׳ בסוגיה זו שורין וכדו׳ ולא שולין.]

2) [עי׳ שָׁלוּחַ, הערות. ואפשר שבא שגית בעקר בצורה ארמית שְׁלִיחַ, שְׁלִיחָא במק׳ שָׁלוּחַ בעבר׳.]

איש אינו מבית האסורין (משמו של רבי עקיבא) מקובל אני באוסר לשלשה תנו גט לאשתי שיאמרו לאחרים ויכתבו וכו' אמר רבי יוסי, נומינו לשליח[1]) אף אנו מקובלין שאפילו אמר לבית דין הגדול שבירושלים תנו גט לאשתי שילמדו ויכתבו ויתנו (סס סס ז). הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא ונכרי והעבד והשליח (מנחי' ע ח). השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל, לא עשה שליחותו השליח מעל, כיצד, אמר לו תן בשר לאורחים ונתן להם כבד, כבד ונתן להם בשר, השליח מעל וכו' הבא לי מן החלון והביא לו מגלוסקמא וכו' השליח מעל (מעילה ו א). הבא לי בחציה נרות ממקום פלוני ובחציה פתילות ממקום פלוני והלך והביא לו נרות מבית פתילות ופתילות מבית נרות השליח מעל (סס סס ג). והכתי, שומע אני על ידי מלאך או על ידי שליח תלמוד לומר ויי' הכה כל בכור, לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח (מכי' בא, מסכתא דפסחא ז, ז:). שאלו את ר"א חלה השליח אמר להן כך תהו בשלום, ואם חלה המשתלח וכו' (ירוש' יומא ו ג). הצירו של שליח מהו שתיעשי' בידו וכו' (ר' אלעזר, סס גיט' ו ג). ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח (ר' יוחנן, תעני' ב.). ושלח מלמד שהוא עושה שליח, ושלחה מלמד שהיא עושה שליח, ושלה ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח (קידוש' מא.). חזקה שליח עושה שליחותו (חולי' יב). — ושליח בית דין: ואומרים לו אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין (יומא א ה). המביא גט ממדינת הים וחלה עושה בית דין שליח ומשלחו וכו' ואין שליח אחרון צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא אומר שליח בית דין אני (גיט' ג ו). הגוזל את חברו שוה פרוטה וכו' לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו אבל נ:ת לשליח בית דין (ב"ק ט ה). יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין (שאי:ם גולים) (אבא שאול, מכות ב ב).—ושליח צבור במשמ' המתפלל בשם הצבור לפני התבה, וברי"ת

[1]) [אמרנו לר' הנינא שנעשה שליח בהלכה זו לאומרה בבית המדרש (ר-"ב).]

שַׁ"ץ: המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו (ברכ' ה ה). כשם ששליח צ:בור חיב כך כל יחיד ויחיד חייב, רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן (ר"ה ד ט). כל מה ששליח ציבור עובר לפני התיב' ותובע צרכי עמך לפניך (ר' אחא בשם רבי אבא, ירוש' ברכ' ד ד) לא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף אם יודע הוא שהוא מתחיל וגומ' עד שלא יתהיל שליח ציבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל (סס סס ד ו). אמרו לו לרבן גמליאל למה צבור מתפללין, אמר להם כדי להסדיר שליח צבור תפילתו (ר"ה לד:). אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום (סוטה לט:).— *שליח ציון: א"ל רב נחמן לחמא בר אדא שליח ציון כי סלקת להתם אקיף וזיל אסולמא דצור וכו' (ביצה כה:).—ובמהמ"א: שלשה דברים ילאו את האדם והם נר שחשך אורו ושליח מתמהמה ושלחן מיחל למי שיבוא (ר"י זבארה, ס' שעשועים ז' דודזון, 76). — ״וככנוי למשה רבנו: שכך היו מתנהגים קודם זמ השליח ע"ה ר"ל ע"פ האביב המסכים כמ לך השמש ובא מש: רבינו ע"ה והורה בו במשפט המגיד באמרו היום אתם יוצאים בחדש האביב וכו' או נאמר כי קודם זמן השליה היו מבדילים שנה משנה ע"פ מהלך השמש כפי שמורה פסוק והיו לא:תות וע"י השליח העתיק הענין על ידי האביב ובטל פסוק והיו לאותות כמו שהסיר פסוק קח את הלוים לפסוק קדש לי כל בכור (אהרן הקראי, גן עדן, מבדל שנה מסכת ד, יז:).—״ובמשמ' שליחו של ישו הנוצרי, Apostel; apostle; apôtre: לכן אמר השליח אל הרומאים (יוסף כיאנתים, קלור הומם אקוינו ז, 15).

*שְׁלִיחוּת[1]), ס"נ, — מעשה השליח ותפקידו, Sendung; mission: השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל, לא עשה שליחותו השליח מעל (מעילה ו א). שלח ביד חרש שוטה וקטן אם עשו שליחותו בעל הבית

[1]) [וכן בארמ' שליחותא.]

מעל, לא עשו שליחותו החנוני מעל (שם שם ג). השוכר את הפועל להביא שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם (תוספתי ב"מ ז ג). היה החנוני חרש על דעתיה דרבי זעירא לא חשש שאין שליחות לחרש (ירוש' דמאי ו יא). אין אדם מבטל שליחותו בדברים (ר' לקיש, שם תרומ' ג ד). אין השליח האחרון צריך שיאמר בפניי נכתב ובפניי נחתם אלא אומר שליח בית דין אני וצריך למסור לו כל שליחותו (שם גיט' ג ו). בשעה שקיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות לבעל המעות, לא קיים שליחותו נתכוון לזכות לרוקח (ר' נסא, שם ב"ק ט ה). אתי משלח (השעיר לעזאזל) מצא בשוק לכהן גדול אומר לו אישי כ"ג עשינו שליחותיך, מצאו בביתו אמר לו מחייה חיים עשינו שליחותו (יומא עא.) קטנים לאו בני שליחות נינהו (קידוש' מב.) חזקה שליח עושה שליחותו (חול' יב.). ובכל הקב"ה עושה שליחותו אפילו על ידי נחש, אפילו על ידי יתוש, אפילו על ידי צפרדע (מד"ר בראש' י). ר' ינאי היה יושב ודורש בפתח עירו, ראה נחש מרתיע ובא וכו' אמר זה הולך לעשות שליחותו. מיד נפלה הכרה בעיר פלוני בן פלוני נשכו נחש ומת (שם שם). והחיות רצוא ושוב וכו' רצין לשות שליחותן (רבי חייא, שם שם כ). אין מלאך אחד עושה שתי שליחות ולא שני מלאכים עושים שליחות אחת (שם שם). עד שלא עשו שליחותן קראן אנשים, משעשו שליחותן מלאכים (שם שם). בשעה שהיו הנביאים הולכים בשליחותו של הקב"ה רוח הקדש שהיתה שורה עליהם היתה נותנת להם אימה בעיני רואיהם (שם במדי י). לפי שאותם מלאכים כשנתראו תחלה לאברהם בדמות עוברי דרך נתראו לו והוא הכניסם לביתו כמנהגו והזמינם לאכול וכו' ואחר שאכלו אמרו שליחותן ולא נראה הדבר שיקבלו שכר על שליחותן, אבל זה המלאך בתחלה אמר שליחותו ואלו היה אוכל עמו היה נראה כאלו קיבל שכר על שליחותו לכך נמנע מלאכול (שם שם). שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח שמשתלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיצלח בשליחותו ואין לך בני אדם שנשתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן כאותם שנים ששלח יהושע בן נון וכו' פנחס וכלב והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן (שם שם טז). כל אותן הימים שהיה משה בסנה אמר לו הקב"ה לך בשליחותי (תנחומא שמיני ה). מי מקבל עליו מעכשיו לילך בשליחותי (פסיק' רב' לג, אנכי אנכי, קנ:).— ובספה"א: הסרסור שליח הוא אלא שהוא נוטל שכר שליחותו (רמב"ם, שלוחין ב ו). ולאהבת קרוביה הלך קשטילה והשיג ספר כריתות מבעלה אחר ההפצר הרב ואולם כבאו עיינת בלשון הגט ובשטרי השליחיות ונסתפקת בהכשרם (ספר בר ששת שאלה ס"ד). והיו א"כ בכאן שלשה שליחיות מחירם לשלמה ומשלמה לחירם ומחירם לשלמה פעם אחרת (ר"י אברבנאל, מ"א ה).—*שליחות יד, שמוש לרעה ברכוש אחרים, מעילה בפקדון: שליחות[1] יד שנאמר בשומר חנם אינו חייב עד שימשוך (ירוש' שבוע' ח א). משונה שליחות יד האמורה בשומר שכר משליחות יד האמורה בשומר חנם (ב"מ מא.). שליחות יד אינה צריכה חסרון (שם מג:).—*ושליחות יד, כמו משלח יד, אומנות, Beruf; occupation: למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך, קבע לו הכתוב ברכה בשליחות ידיו (ספרי דברי רסג).

שַׁלִּיט[2], תוס"ז, נק' שַׁלֶּטֶת — בעל יכלת לשלט, בעל עז, אדיר, mächtig; puissant; mighty: ויוסף הוא הַשַּׁלִּיט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ (בראש' מב ו). החכמה תעז לחכם מעשרה שַׁלִּיטִים[3] אשר היו בעיר (קהל' ז יט). אין אדם

---

1) [צ"ל שליחת?]

2) [מן הארמ' (דנ' ב י ועוד, עזרא ד יא ועוד).]

3) [הדברים קשים, ואלה דברי העורך הלשון והספר ב, 407: פ. פרלס סבר העיר שאין כאן מקום לכל מספר, ועל כן הציע לקרוא, בחלוקה אחרת: מֵעֹשֶׁר השליטים. אבל אם לעזו הכונה, אז גם השליטים אינם במקומם בכתוב. ואולי הנכון הוא: החכמה תעז לאדם מֵעֹשֶׁר הַשַּׁלָּטִים אשר היו בעיר, יותר משלטי הגבורים ושאר כלי הקרב, כמו בפס' ט, יח: 'טובה חכמה מכלי קרב'. ע"כ. וחז"ל דרשו: מעשרה שלטים. מעשרה דורות שמאדם ועד נח (מד"ר בראש' לד).]

שַׁלִּיט ברוח לכליא את הרוח (שם ח ח). יש רעה ראיתי תחת השמש כשגגה שיצא מלפני הַשַּׁלִּיט (שם י ה). — וכמשמ' עז, עז פנים [1]): מה אמלה לבתך נאם אדני יי' בעשותך את כל אלה מעשה אשה זונה שַׁלָּטֶת (יחזקי יו ל). — ואמר בן סירא: רחק מאיש [שלי]ט להרו[ג] ואל תפחד פחדי מות (ב"ס גני' ט יג). — ובתו"מ: אלכסנדר מקדון וכו' אינו שליט בים אבל הקב"ה שליט בים וביבשה (ר' יונה, ירוש' ע"ז ג ח). דיין אמת שופט בצדק לוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו (ברכ' מו:). למלך שהיו לו ב' איסטרטיגין א' שליט ביום וא' שליט בלילה (מד"ר ברחש' ג). המושל בכל אשר לו, שהיה שליט ביצרו כמותו (שם שם כט). מה הכוכבים שליטין מסוף העולם ועד סופו כך ישראל (שם דברי ח). בנפשותיהן של ישראל היו שליטין לא כל שכן בנשותיהן (פסיק' ר"כ, ויהי בשלח, פב:). אם יש בדעתך לשוב עשיה שליט הוא אדם באשתו (פסיק' רב' לא, קמד.). אמרת איש טמא שפתים אנכי הוהרה לך על שהית שליט בעצמך (שם לג, קנ:). — ובספה"א: שלטת שם תאר בפלס אדרת עורת, אמר לזכר שליט ולנקבה שליטה או שלטת (רד"ק, יחזק' טז ל). והנה אשה זקנה וכו' רעה ושלטת (ר"י חריזי, תחכמוני ו, טופורובסקי, 75). ומתגברים עליהם בנדוי וכחרם ובשליטי הנכרים וכו' ולוקחים מהם ונותנים לשליטים (קהל בן מלכים הקבלי, אגרי תוכח' לריב"ש, לקו"ק נספח', 31).

שְׁלִיט"א, ר"ת, שיחיה לאורך ימים טובים אמן.

***שְׁלִיטָה**, ס"נ, — שה"פ מן שלט, מעשה השולט: מהו וירד, זה מלך המשיח וכו' הוי אין

[1]) [כך ע"פ ולגטה (procacis) והסורי (מרחתא), וכדעת מפרשים הדשים, אבל אין הכנה זו מתאימה כלשון שליטה; והתרג' הארמי (דשליט לה בנפשה) והפרשנים העברים חפשו דרכים אחרות, כגון רש"י (שיצרה שליט עליה), רד"ק (שהיא שליטה בעצמה לעשות כל אשר תתאוה). וחשבעים מסימים את עקר המשפט אחר 'כל אלה', וממשיכים: מעשה אשה זונה שְׁלִשֻׁת (καὶ ἐξεπόρνευσας τρισσῶς), בשי"ן ולא כשי"ת, ועל כל פנים לא נמצא פרושו הנכון של המשפט.]

השליטה ניתנת ביד אומה הרשעה אלא עד שיבא משיח ויורד מיעקב (סיקי רב' יג. מני אפרים, כד.). שאין לקציני ד"א יצ"ו על המדינה ליטא שום עילוי והתנשאות ושליטה בעולם (פנקס ועד ארבע ארצות, היילפרין, 175).

***שַׁלִּיטוּת**, ס"נ, — תכונת השליט ומעשהו: רע קטן הוא בהמונים כי מעט תרחק מהשליטות אשר הוא מין מהמדינות (ספר המדינות לאריסטו ח"ב ח"י). מה שנאמר בראשונה לשון בקשה ובאחרונה אמר לשון פקידות ושליטות (רשב"ץ דוראן, מגלת ספר, בספר תפארת ישראל, לא.). ואלה ג' קניינים וכו' כאחת היו בשוה בגבורה ובשליטות ואלהות (כתור הכומר ג).

***שָׁלִיל**, שְׁלִיל, ס"ז, — עֻבר במעי אמו שלא נגמרה השלמתו [1]): השוחט את המוקדשין לאכול שליל או שליא בחוץ לא פגל (זבחי ג ה). גיד הנשה נוהג בארץ ובחוצה לארץ וכו' ונוהג בשליל, ר' יהודה אומר אינו נוהג בשליל (חול' ז א). אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם וכו' ועור השליל (שם ט ב). לרבות את השליל (בבלי שם קיג:). (אין מוכרין לכותים) לא כוסכום ולא שליל אע"פ שישראל איכלין כוסכום ושליל (כותים א, קירכהיים). — ובספה"א: הריון ראשון כלו' הביצים שנתקשרו בשליל (ערוך ערך שמלא). השליל הנמצא במעי הבהמה הרי דמו כדם הילוד (רמב"ם, מאכלות אסורות ו). תינקות ויש אומרים שלילים ונקראו עוללים לפי שהם מלוכלכים בדם ורירים (מעין גנים לאיוב ג, 13). ד"א עוללתי לשון לכלוך וגיעול לפיכך נקראו השלילים עוללים שהם מלוכלכים בדם ובירירים (שם טז 54). — ואמר הפיטן: יטבע בנחל שליליו והזרים יחלקו שללו (עזרא הבבלי, תוכח' מוס' ה, כג.).

א. *שְׁלִילָה, ס"נ, — שה"פ מן שָׁלַל, מעשה המכחיש באמתות דבר מן הדברים, בנגוד

[1]) [בערב' שַׁלִיל a), הוא ולד שנולד.]

a) سليل

לחיוב, négation; Verneinung: ויהיה החיוב והשלילה נמצאים יחד במאמר אחד, וזה בטל (אמונה רמה א ד). דע שהמאמרים או התארים היותר אמתיים על האל ית' וית' אמנם הם השלילות וכו' רק שהשלילות, ואם הם מסלקות ספקות רבות, אינם מודיעות דבר (שם ג ג, נא). ולו אחר כן תארים רבים, לא יחייבו רבוי בעצמותו, כל שכן שהם שלילות ולא יתרבה הדבר בשלילה (שם שם, נג). דע כי תאור האלוה ית' בשלילות הוא התאור האמתי וכו' אמנם תארו בחיובים יש בו מן השתוף והחסרון (ר"מ א"ת, מו"נ א נח). בזה הצד ישתתפו תארי השלילה לתארי החיוב שאי אפשר שלא ייחדו קצת התיחדות וכו' ואמנם הצד אשר נבדלו בו תארי השלילה מתארי החיוב שתארי החיוב וכו' הם מורים על חלק מכלל הדבר המבקש ידיעתו (שם שם). כי כל תאר שנתארהו בו הוא אם תאר פעלה או יהיה ענינו שלילת העדרו וכו' ולא תעשה גם כן אלו השלילות ולא תתירם עליו ית' אלא בפנים אשר כבר ידעת (שם שם). שאנחנו נאמר כי השמים לא קלים ולא כבדים וכו' וכיוצא באלו השלילות (שם שם). וכלל הדבר המורכב מהספור והמסופר ממנו, היה חיוב או שלילה וכו', יקרא משפט או גזרה (מלות ההגיון א). ואין הבדל אצלנו באלו שלש הלשונות בשלילה החלקיית (שם ג). ונקרא מה שיורה עליו מענין החיוב והשלילה איכות המשפט (שם שם). ונקרא החיוב והשלילה המתנגד (שם שם). שוללות והנגזר ממנו מושאל מענין ושלל שללה וכו' והשם ממנו יקרא שלילה ושוללות (הוא, פי' המלות הזרות). ויחס לאיש השלם שלש שלילות לכל פעלה מהשלש פעולות שלילה מיוחדת והן שלילת הליכה, שלילת עמידה, שלילת ישיבה (ר"י אבטולי, מלמד התלמידים, נצבים, קענ:). ומהם החכמה הנקראת אלכימיאה והכוונה בה שלילת העצמים המתצביים סגולותיהם וכו' (רש"פ פלקירא, ראשית חכמה ז, 53). אמנם השגתו ית' היא בדרכי השלילה והשלילות הנאות לכל בעל דתינו לשלול מהבורא ית' הם שלש שלילות מודעות לכל משכיל בענין האלהות והם גשמות ופירוד ושנוי (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה א), שהוא משולל מהם תכלית השלילה (שם שם ו). כי המאמין שכל השלילות צודקות עליו כפר יחדוהו מכל הנמצאים (ר"י אלבו, ס העקרים ב ל). — ואמר הפיטן: ולך דומיה תהלה אלקים בציון כי לך נאה שלילת התוארים והשבח כי לא יתמו עד נצח נצחים (רדב"ז, כתר מלכות, אור קדמון, א:). — וכמ"ז מ' מעשה השולל את נעלו: של נעליך, ע"ד הפשט הזהירו בשלילת הנעל לקדושת המקום (רבינו בחיי, שמות).

ב. ˚שְׁלִילָה, ש"נ, — מעשה השולל בגד בבגד במחט: הכובסין שוללין יריעות זו עם זו כדי שיהו נוחין לכביסה ואינה תפירה אלא שלילה (ר"ח, שבת מח:).

א. ˚שְׁלִילוּת, ש"נ, — תכונת הדבר השלול והתפור יחד: אבל שלל של כובסין אע"פ ששלמה כביסתם רוצה בשלילותן שמא יטנפו יחזור ויחוורום (ר"ח, שבת מח:).

ב. ˚שְׁלִילוּת, ש"נ, — אפיסה, חדלון: ובשביל זה אני קורא הרגע הזאת מכל יום ויום מימי עולם רגע מולד העולם הואיל וכו יצאה העולם מתחילה מדין האפיסה והשלילות לעין המציאות והויות (ר"י הישראלי, יסוד עולם ב יז).

שְׁלִילִי, ת"ז, — בלתי חיובי, verneinend; négatif; negative: תשובה שלילית, חשמל שלילי, מספר שלילי, נוהג בדבור ובספרות.

˚שְׁלִיָנִי, ת"ז, — מתכונת השליה, כמו שִׁלְיִי: ומכסה תחת המחיצה הקשה תקיף בכל העין כמו השליא בולד ולזה נקרא המחיצה השליינית וכו' תחת מחיצה השליינית כמין סבכא ותקרא המחיצה השבכית (רשב"ג דורן, מגן אבות, חלק יעקב ד, כא:).

*שְׁלִיף [1], ש"ז, — מין שק לתבואה וכדו' שעל גבי הבהמה, Futtersack; sac à fourrage;

[1] [בארמ' שבתו"ם שליפא במשמ' זו.]

fodderbag: היתה עליו שליף מלא נכנס תחתיו ומפרקו (ר׳ שמעון, תוספתא שבת יח א). בהמה שנכנסה מאיליה לרשות היחיד והזיקה בידה וברגלה ובקרנה ובעול שעליה ובשליף שעליה (שם ב״ק א ו). חמור וכליו אני מוכר לך מכר את המרדעת ואת האוכף ואת השליף ואת הקילקי ואת החבק וכו׳ ר׳ שמעון אומ׳ היה עליו שליף מלא נופצו ונותנין לו (שם ב״ב ד ג). בהמ׳ שנכנסה לרשות היחיד והזיקה בין בידה בין ברגלה וכו׳ בין בשליף שיש בה בין בעגלה שהיא מושכת משלם נזק שלם (ירוש׳ ב״ק א א). היתה בהמתו טעינה שליף של תבואה מניח ראשו תחתיהן וממלקו לצד אחר והוא נופל מאיליו (ר״ש בן יוחאי, שבת קנד:). שיור׳ שתנתה בבקע׳ והקיפות בגמלין באוכפו׳ בעביטין בשליפין בקנים וכו׳ מטלטלין בתוכה (ערובי׳ טז.). כיצד במסירה, אחזה בטלפה, בשערה, באוכף שעליה, בשליף שעליה, בפרומביא שבפיה, בזוג שבצוארה, קנאה (ב״ב עה:).

*שְׁלִיפָה, ש״נ, שה״פ מן שָׁלַף: באשונה היו קונין בשליפת המנעל, הדא היא דכתיב וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה שלף איש נעלו וגו׳ (ירוש׳ קדוש׳ א ה).—ובסהמ״א: למען היה לה ברק מרטה, ענין שליפה לפי הענין (מנחם, מחברת, מרט). ומהכתוב למען היות לה ברק מורטה תבין כי אין פתרון מורטה ענין שליפה בעבור כי השליפה לא תבריק החרב ואין הברק עקב השליפה כי אם עקב המריקה והלטישה (דונש על מנחם, מורטה, 75).—ואמר המשורר: כחרב בהרבות השליפה תכרת ותעל בהאריכה בתער חלד (ר״ש הנגיד, קטע ממכוחות, בן משלי, הברמפון, 258).

*שְׁלִיקָה, ש״נ, — שה״פ מן שָׁלַק, מעשה המבשל: כל גולמי כלי עץ טמאים חוץ משל פרשע מפני שהם מחוסרים שליקה, ר׳ יהודה אומר העושה כלים מגרפות של זית טהורין מפני שהן מחוסרים שליקה (תוספת׳ כלים ב״מ ג יט).—ובסהמ״א: הכובש זיתים או ירקות שכבשן ביין או בשמן הכבישה קובעת וכן שליקה באור או מליחה (ר״מ, מעשר׳ ד א). בשליקות והגרגרים (קלונ,

מסכת הרפו״ס מא נר ע).

א. שָׁלִישׁ, ש״ז, כנ׳ שָׁלִשׁוֹ, שלשה, מ״ר שָׁלִישִׁים, שָׁלִשִׁים, שָׁלִשָׁם, כנ׳ שָׁלִשָׁיו, —גבור מלחמה, רוכב הרכב ומלוה את המלך במרכבתו[1], Ritter, Adjutant; chevalier, aide de camp; knight, adjoutant: ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים וְשָׁלִשִׁם על כלו (שמות יד ז). מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שָׁלִשָׁיו טבעו בים סוף (שם טו ד). אלה שמות הגברים אשר לדוד ישב בשבת תחכמני ראש הַשָּׁלִשִׁי[2] (ש״ב כג ח). ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו וְשָׁלִשָׁיו[3] ושרי רכבו ופרשיו (מ״א ט כב). ויען הַשָּׁלִישׁ אשר למלך נשען על ידו (מ״ב ז ב). והמלך הפקיד את הַשָּׁלִישׁ אשר נשען על ידו על השער (שם שם יז). ויען הַשָּׁלִישׁ את איש האלהים ויאמר (שם שם יט). ויאמר (יהוא) אל בדקר שלשה[4] שא השליכהו (שם ט כה). ויאמר יהוא לרצים וְלַשָּׁלִשִׁים באו הכום וכו׳ וישליכו הרצים וְהַשָּׁלִשִׁים (שם י כה). ויקשר עליו (על פקחיה בן מנחם מלך ישראל) פקח בן רמליהו שָׁלִישׁוֹ ויכהו בשמרון בארמון בית מלך (שם טו כה). ותרא אנשים

---

1) [גם באשור׳ בא שַׁלְשֻׁ, ובאוגרית׳ תלת׳ באותה משמ׳, באוגרית׳ גם בצרוף ת׳לת׳ ססום, שליש סוסים, ואמנם לא התברר כל צרכו, אם יש להבין שליש בעקר כאיש שלישי שבמרכבה על יד המלך והמשנה, או שהשם מציין ראשונה את הדרגה, כמו ותלתי במלכותא ישלט (דנ׳ ה ז) בארמ׳, וצ״ע.]

2) [בדהי״ב שלושים (כתיב), שְׁלֹשִׁים (קרי). ואולי צ״ל הַשְּׁלֹשָׁה.]

3) [וכן צ״ל גם בדהי״ב ח ט.]

4) [כך כתיב; קרי: שָׁלִשׁוֹ.]

5) [יש מציעים לקרא גם בירמ׳ לח יד מבוא הַשָּׁלִישִׁים במק׳ הַשְּׁלִישִׁי. במשלי כב יט-כ: הודעתיך היום אף אתה הלא כתבתי לך שלשום (כתיב; שָׁלִשִׁים קרי), הצעו הקריאות: הודעתיך היום אף אתמול כתבתי לך שִׁלְשׁוֹם, או (על פי הקבלה מצרית מדמה): כתבתי לך שְׁלֹשִׁים (פתגמים), ואין אלו מניחות את הדעת; והעורך בספרו „משלי שלמה" 96 וכו׳ הציע בקרוב: הודעתיך היום, אף עתה אֵלֶּה כתבתי לך, שֵׂכֶל שום במעצות ודעת, וצ״ע.]

מחקה על הקיר צלמי כשדיים חקקים בששר חגורי אזור במתניהם סרוחי טבולים בראשיהם מראה שָׁלִשִׁים כלם (יחזק׳ כג יה). בני בבל וכל כשדים פקוד ושוע וקוע כל בני אשור אותם בחורי חמד פחות וסגנים כלם שָׁלִשִׁים וקרואים רכבי סוסים כלם (סס סס כג) [1]. — ובסהמ״א: דמיון על כנסת ישראל שזוכרת בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלח להם את שלישיו משה ואהרן להוציאם מתחת סבלות מצרים (רסנ״ס, סה״ש ח ח–י). וזה היה בסבת שנשבו ד׳ חכמים גדולים בספינה וכו׳ שבה אותם השליש אבן ראמאחיף (סעדיה חבן דחכחן, מחמר על ס ר הדורות, המדה גנוזה, כח). — ואמר המשורר: קמנו באלעזר בגבורי ילדיו עד אשר שבו כחלשינו, לא עמדו רגע למען שמעו כי הוא גבירנו ושלישנו (רמב״ע, לפני זמ׳, ברודי, רכט). ומרכבות ושלישים אחריהם יצאו דחופים בדבר המלך (רחב״ע, מי כמוך חפס ים מבלעדיך, חיגר 230). ועי׳ ד. שָׁלִישׁ.

ב. **שָׁלִישׁ**, ס״ז, רק מ״ר שָׁלִשִׁים, — שם לכלי נגון משלש, Triangel; triangle: ותצאנה הנשים מכל עָרי ישראל לשור והמחלות לקראת שאול המלך בתפים בשמחה ובשָׁלִשִׁים [2] (ש״א יח ו).

ג. **שָׁלִישׁ**, שָׁלִשׁ, ס״ז, — מדת הלח והיבש, כחלק שלישי ממדה אחרת, אולי של האיפה, Drittelmaß; tierçon; third (of a measure): מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בַּשָּׁלִשׁ עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים (ישעי׳ מ יב). האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שָׁלִישׁ [3] (תהל׳ פ ו). — ובסהמ״א: ואצרתי וכו׳ ויהי נועם ומזמור יענך ותפלות בדמעות שליש (סיד״ח, מעגל טוב 39). — ואמר המשורר: אתן לך סוף דבר שליש אשר בו תכל (ר״מ הנגיד, תזמר ותוסיר, בן משלי,

1) [ואמרו חז״ל: אין שלישים אלא גבורים שנאמר שלישים קרואים לבושי רוכבי סוסים כלם (יחזק׳ כג) (מכיי בשלח מסכתח ב פרשה ח).]

2) [השבעים תרגמו ἐν κυμβάλοις, כת״י בצלצלין, ואמנם קשה מקום המלה אחר בשמחה.]

3) [כנראה במשמ׳ ותשקמו דמעות בשליש.]

חברמסון, 341). יונים בתוך קנם יקוננו על תר לכלהם כמו שליש יבכו בלי דמע יבדעי אשתה עלי ניד אהבי שליש (רמב״ע, הענק ג, ברודי, סמג). ועי׳ שְׁלִישׁ.

ד. ***שָׁלִישׁ** [1], ס״ז, — איש נאמן המשמש כשלישי המתוך בין שני בעלי דין ודברים במשפט או בעסק, Vertrauensmann; homme de confiance; trusted person: המשרה את אשתו על ידי שליש לא יפחית לה משני קבין חטין (כתוב׳ ה ח). המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן בעלי עלי יעשה השליש מה שהושלש בידו (סס ו ז). הודאת בעל דין כמאה עדים והשליש נאמן משנירם (תוספתי ב״מ ח י). — ובסהמ״א: הניחו אחד מהם את השליש ואמר שלא עשאו שליש מעולם י״א שאין לו דין שליש (טוחו״מ, מלוה ולוה כו). וכקי ״שְׁלִישִׁית, עי׳ שְׁלִישִׁי.

***שְׁלִישׁ** [2], ס״ז, — חלק שלישי מדבר, Drittel; tiers; third: המקבל שדה לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני, אמר ר׳ יהודה אימתי בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש ולרביע אבל אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט ובשכחה ובפאה ואסור במעשר עני (פאה ה ה). הרוצה להפריש ותרומה ותרומת מעשר כאחת נוטל אחד משלושים ושלש ושליש ואומר וכו׳ (דמאי ה ב). האנס שורע את הכרם ויצא מלפניו קוצרו אפילו במועד, עד כמה הוא נותן לפועלים עד שליש (כלא׳ ז ו). זתים משיכניסו רביעית לסאה פוצע ואוכל בשדה, הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה, הכניסו שליש כותש בשדה וכונס לתוך ביתו (סביע׳ ד ט). אין תורמין בסל ובקפה שהם של מנין, אבל תורם הוא בהן חצין ושלישן (תרומ׳ א ז). הזורע תרומה שוגג יופך ומזיד יקים, אם הביאה שליש בין שוגג בין מזיד יקים (סס ט א). התבואה והזתים (חיבים במעשרות) משיכניסו שליש (מעשר׳ א ג). אלו חייבין בחלה וכו׳ הלקט והשכחה והפאת

1) [אולי בעקר אותה מלה כמו א. שָׁלִישׁ בשאילת המושג מעניני הצבא למשפט, או להפך.]

2) [אולי בעקר אותה מלה כמו ג. שָׁלִישׁ שבמקרא.]

וכו' ותבואה שלא הביאה שליש, ר' אליעזר אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה (חלה א ג). וכן שלש כפרים המשולשין אם יש בין שנים החיצונים מאה וארבעים ואחד ושליש עשת אמצעי את שלשתן להיותן כאחד (ערובי' ה ג). האונאה שמונה כסף לסלע, שליש למקח (ר' טרפון, ב"מ ד יג). ומכה אותו שליש מלפניו ושתי ידות מלאחריו (מכות ג יג). נמצא שלשה עשרונות ושליש לכל מין (מנחו' ז א). אינו מביא לא מפיה מפני הקמחין ולא משוליה מפני השמרים אלא מביא משלישה ומאמצעה (שם ח ז). קוצר לשחת ומאכיל לבהמה, אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שליש, ר' שמעון אומר אף יקצור ויאכיל אף משהביאה שליש (שם י ח). אם אמ' לו בשליש אתה שותף לי והשליש עשוי לך בבטלה מותר (תוספת' ב"מ ד יא). הבית והעליה של שנים ורצו שנים שלא לבנות, התחתון נוטל שני חלקים והעליון שליש (שם שם יא ג). בית פירות לי בידך וכים מלא מעות לי בידך, אין לך בידי אלא חציין ושלישן חייב מפני שבית מידה חציו ושלישו מידה, כים מידה חציו ושלישו מידה (שם שבועו' ה יז). באותה שעה ע"ה אוקיאנוס והציף שלישו של עולם (מכי' יתרו מסכ' דבחדש ו, סז:). שליש לרביכה, שליש לחלות, שליש לרקיקים (ירוש' סנה' יא ו). וכל היולדת לתשעה עוברה ניכר לשליש ימיה (יבמ' לז.). רביע בקרקע שהן שליש במעות (שמואל, גיטי' מח:). אכול שליש ושתה שליש והנח שליש (אליהו לר' נתן, שם ע.). לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא (קדוש' ל.). לעולם ישליש אדם את מעותיו שליש בקרקע ושליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו (ר' יצחק, ב"מ מב.). מגדל שליש נשרף, שליש נבלע, שליש קיים (ר' יוחנן, סנה' קט.). יחיד שפיטם לחצאין חייב וכו' אבל שליש ורביע לא שמעתי (כריתו' ו:). שהיו משלשין היום שליש לתורה, שליש לתפילה, שליש למלאכה (מד"ר קהל' ג, כח חיים). — ובסהמ"א: ויחלק האיסטוטכא לשלשה חלקים השליש למאכל והשליש למים והשליש שישאר ריקם (רמ"מ פלקירלה, אגרת המוסר, הכרמן, קבץ על יד א (י"א), ט).

***שְׁלִישׁוּת**, ש"נ, — תפקיד השליש, התיוך בין שנים בדין ובעסק: אם היתה קטנת בין מן האירוסין ובין מן הנישואין יעשה שליש שלישותו (ר' יוסי, תוספת' כתובו' ו ט). — ובמשמ' הדבר המשלש: זה אומר כך וזה אומר כך והשליש אומר כך השליש נאמן משניה, אימתי בזמן שהשלישות יוצאת מתחת ידו (שם ב"מ א י).

***שְׁלִישׁוּת**, ש"נ, — בהנדסה, תכונת המשלש: כי תבנית הוא שם נגזר מן בנה ועניינו תקון הדבר ותכונתו, ר"ל רבועו ועגולו ושלישותו (ר"י חריזי, מו"נ א ג).

שְׁלִישִׁי, שְׁלִשִׁי, מ"ר שְׁלִישִׁים, נק' שְׁלִישִׁיָּה, שְׁלִישִׁית, — שם מספר סדורי מן שְׁלשָׁה; dritte(r); troisième; third, בפרט בתאריכים, (ה)יום (ה)שלישי, חדש שלישי, שנה שלישית וכו': ויהי ערב ויהי בקר יום שְׁלִישִׁי (בראש' א יג). ביום השלישי וישא אברהם את עיניו (שם כב ד). ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב (שם לא כב). והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלשי ירד יי' לעיני כל העם על הר סיני (שמות יט יא). ביום השלישי נשיא לבני זבולן (במדי' ז כד). ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם האשה הזאת (מ"א ג יח). ודבר יי' היה אל אליהו בשנה השלישית (מ"א יח א). אכול השנה ספיח ובשנה השנית סחיש ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו פרים (מ"ב יט כט). יחיינו מימים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו (הוש' ו ב). — שלישי במשמ' החדש השלישי: ויהי באחת עשרה שנה בשלישי באחד לחדש (יחזק' לא א). — ובמנית בני אדם לפי גילם או לפי סדרם במעשה מן המעשים: אליאב הבכור ומשנהו אבינדב והשלשי שמה (ש"א יז יג). ויהי בכורו אמנון וכו' ומשנהו כלאב וכו' והשלשי אבשלום בן מעכה (ש"ב ג ג). וישלח אליו שר חמשים וחמשיו וכו' וישב וישלח אליו שר חמשים אחר וחמשיו וכו' וישב וישלח שר חמשים שלשים וחמשיו ויעל ויבא שר החמשים השלישי ויכרע על ברכיו (מ"ב א ט-יג). שם האחת ימימה ושם השנית

קציעה ושם השלישית קרן הפוך (איוב מב יד). שר הצבא השלישי לחדש השלישי בניהו בן יהוידע (דהי״א כז ה).—ובמנין דברים אחרים, גורל, דור, נהר וכו׳: ושם הנהר השלישי חדקל (בראשי׳ ב יד). והטור השלישי לשם שבו ואחלמה (שמות כח יט). בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל יי׳ (דבר׳ כג ט). ויעל הגורל השלישי לבני זבולן (יהוש׳ יט י)[1]. — ובשמוש מספק: ותכפל חרב שלשתה חרב חללים (יחזק׳ כא יט)[2].—שלישים, במשמ׳ קומה שלישית של בנין וכדו׳: תחתים שנים ושלשים תעשה (את התבה) (בראש׳ ו יז). — ובשלישית, במשמ׳ בפעם השלישית: ויסף יי׳ קרא שמואל בשלשת (ש״א ג ח). — ובמשמ׳ ביום השלישי, אחרי מחר: כי אחקר את אבי כעת מחר השלשית (שם כ יב).— ושלישיה במשמ׳ אחת משלוש יחד: ביום הזה יהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור ברכה בקרב הארץ (ישעי׳ יט כד).—ובתו״מ: מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו (פסחי׳ י ז). בין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה, בין שלישי לרביעי לא ישתה (שם שם). כל הכלים שבמקדש היו להם שניים ושלישיים (חגי׳ ג ח). אחד כותב דברי המזכין ואחד כותב דברי המחייבין והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחייבין (סנה׳ ד ג). שלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם גדולה בראשונה ושניים בשנייה ושלישיים בשלישית (תוספת׳ סנה׳ ח ב).—*ושלישי לקרבת משפחה: לא אעיד לו אני ובני וחתני, ואמאי הו״ל שלישי בראשון (סנה׳ כח.). — ולטמאה: וקורא לה שם מפני שהיא שלשי והשלשי טהר בחולין וכו׳ מפני שהיא שלישית והשלישית טהור בחולין (תוספת׳ טבול יום ב יד). — *לשון שלישי, כנוי ללשון־הרע: ולמה נקרא (לשון הרע) שלישי[3], שהוא חורג שלשה, האומרו והמקבלו והנאמר עליו[1] (מד״ר ויקר׳ יט, שם כה, תנחו׳ חקת ה, פסיק׳ ר״כ לג.).—ובסהמ״א: ושאר כל ישראל כשרים להעיד זה לזה ואפי׳ יש ביניהם צד קריבות כגון חמול וחצרון לגרשון וקהת והן שלישי בשני (תשו׳ הגא׳ שערי צדק ז כה, פט). כל מקום שיש ראשון בראשון ושני בשני פסולין מן התורה׳ שלישי בראשון פסיל מן החכמים, שלישי בשני כשר (והזהיר, לו כז). אבל הפרישות הנוהגת בפנים השלישיים והוא מה שיתיחד בנו במצפוננו ומחשבותינו וכו׳ (ר״י א״ת, חו״ה, הפרישות ה). והם מושכלות שניות או שלישיות או רביעיות או יותר מהם (כוס חן ג).—*וקדחת שלישית, עי׳ קדחת.—*ושלישי, אחד מששים בשניה שהיא אחד מששים בדק: וחלקו כל חלק ראשון לששים שניים וכל חלק שני לששים שלישיים (ראב״ע, העבור). קח לכל שנה נ״א שניים וששה ועשרים שלישיים ותגרע אותם ממקום הכוכב (הוא, כלי נחשת, שער כט). שהשעה האחת על דרך המשל ששים דקים והדק ששים שניים והשני ששים שלישיים (ר״ש א״ח, מו״נ א עג). וכשתחלק המהלך הזה על מספר ימי זמן החדש האמור ושעותיו ורגעיו ושניו ושלישיו וכו׳ (ר״י היצחקי, יסוד עולם ג יב, תט). ועוד יחלקו החלק לס׳ חלקים שווים ויקראו אותם שניות וכל שני׳ לס׳ חלקים ויקראו אותם שלישיים (ר״ב משקלוב, עמודי השמים ז.).—*שלישית, כק׳ מן ד. שליש: ונשארה הממשלה בידי השלישית דונה אשמניראץ (ס׳ הקבלה לראב״ד, ניבויאר 83; REJ Jan 1885, עמ׳ 107). — *ובתורת הנגינה, שלישית, tertia: ואם יערכו הקולות כמו ד׳ אל ג׳ נקרא רביעית (קווארטא) כמו ה׳ אל ד׳ נקרא שלישית הגדולה (גראסע טערציע) (יאוועל, למודי הטבע עא.).

שְׁלִישִׁית[2], ש״נ, שְׁלִישִׁית, שְׁלִשִׁית, שְׁלִשְׁתּוֹ, שְׁלִשְׁתֶּהָ, שְׁלִישְׁתָּה, — חלק שלישי, שְׁלִישׁ, 1/3, Drittel; tiers; third: ויין לנסך שלשית ההין (ויקר׳ יט יז), ת״י לשנא תליתאי.]

[1] [במקום מבוא השלישי (ירמ׳ לח יד) צ״ל השלישים, ועי׳ א. שליש.]

[2] [אפשר שיש כאן צורת פועל, כדעת רבים. שלישיה בישע׳ טו ה, ירמ׳ מח לד הוא שם עיר, ועי׳ בדברי א. שליט, ארץ ישראל, שנתון החברה לחקירת א״י, תשי״א, עמ׳ 104 וכו׳.]

[3] [בארמ׳: לישנא תליתאי; לא תלך רכיל

[1] [אולי פשוטו של הביטוי: אמירת דבר שבין שנים לשלישי.]

[2] [בעקר צורת ב׳ מן שְׁלִישִׁי.]

הקריב ריח ניחח ליי׳ (במד׳ יח ז). וישלח דוד את העם השלשית ביד יואב והשלשית ביד אבישי בן צרויה אחי יואב והשלשית ביד אתי הגתי (ש״ב יח ב). שלשתיך בדבר ימתו וברעב יכלו בתוכך והשלישית בחרב יפלו סביבותיך והשלישית לכל רוח אזרה וחרב אריק אחריהם (יחזק׳ ה יב). פי שנים בה יכרתו יגועו והשלשית יותר בה והבאתי את השלשית באש (זכרי יג ח–ט). לתת עלינו שלישית השקל בשנה (נחמי׳ י לג).—ובתו״מ: הין וחצי ההין, שלישית ההין ורביעית ההין (מנח׳ ע ב). וכיון שהוא בא (למנותן) מבן ל׳ שנה הוא מוצאן ב׳ אלף שבע מאות וחמשים הרי שהיו אפילו פחות משלישיתן קי״ז (מד״ר במד׳ ה).—ובשמושים מיחדים: והנה אם ערכנו זה המספר על שתי שלישיות עשרה שהוא הערך האות הראשון אל השם הנכבד והנורא או[1]) יהיה הקו הסובב ל״א מעלות (ראב״ע, ספר השם ו, קבולת קונטרסים). והלקות שבשלישית כי יפול דבר בפאת מערב (הוא, חזיונות על שנת ד״א תתקי״ד, כתבת ב, 117). שיש למאורות תועלות אחרות שהם סימנים בחלקי שעות היום בין ברביעיתו בין בשלישיתו (ר״א הקראי, גן עדן, קדה״ח א, ג:). אם רצית לחלק פ״ד וג׳ חמשיות וג׳ רביעיות על י׳ וב׳ שלישיות וג׳ שמיניות הנה המורה הראשון לכל אלו השברים הוא ק״ב (רלב״ג, מעשה חושב, 76).

שלך[2]), ממנו *השלכה, שלך, שלכת, *תשליך, ואולי שלך.

שָׁלַךְ, קל לא נמצא במקרא.

—הפעי׳, השליך, השליכם, השליכה, השלכת, השלכתו, השלכתי, השלכתיך, השלכתנה, השליכו, משליך, משליכי, השלך, השליך, השלכו, השליכו, השלך, השלכהו, השליכהו, השליכי, השליכו, אשליך, אשליכה, אשליכהו, אשליכהו, אשלכם, תשלך, תשלך, תשליכני, תשלכני, תשלכי, ישליך, ישלך, ישלך־, ישלכהו, ישליכהו, ישלכם, תשלך, תשליכהו, נשליכה, נשלכהו, תשלכון, תשליכהו, ישליכו, ישלכו, ישלכם, ישליכום,—השליך דבר מן הדברים, השליך אותו אל מקום, אל תוך דבר, אל פיו, במקום, שמה, ארצה, חוצה, וכדו׳, השליך על אדם או אליו, וכדו׳, זרק, הטיל, werfen; jeter; to throw: ויאמר אליו יי׳ מזה בידך ויאמר מטה ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש (שמות ד ב–ג). כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין (שם ז ט). וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינם (שם שם יב). ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו (שם כב ל). ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר (שם לב יט). ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשלכהו באש (שם שם כד). והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קדמה (ויקר׳ א טז). ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שרפת הפרה (במד׳ יט ו). ואם בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדיה וימת (שם לה כ). ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה (שם שם כב). ואתפש בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם (דברי׳ ט יז). ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אתו באש ואשלך את עפרו אל הנחל (שם שם כא). ויפרשו את השמלה וישליכו שמה איש נזם שללו (שופט׳ ח כה). ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך ותרץ את גלגלתו (שם ט נג). וישלך חלתי מידו (שם יה יז). מי הכה את אבימלך בן ירבשת הלוא אשה השליכה עליו פלח רכב מעל החומה (ש״ב יא כא).

---

[1]) [כנראה הכונה ליחס האחד (ערך האות אל״ף) לפעמים שלוש עשרה, כמנין יהוה (26) שהוא כפלים מן 13 כמנין מדות האל, וצ״ע.]

[2]) [אפשר שיש לחבר את הפעל שלך, עם הערב׳ שלך a), המשמש כמו הלך, ובבנין אפעל אשלך b), הוליך (בדרך); ואמנם לא מן הנמנע כי פועל זה בעבר׳ ובערב׳, הוא בעקר בנין שפעל נגזר מן הלך, באשור׳ אלך, וגם ממנו בשפעל שולך, הוליך. בכתבות הכנעניות באים שמות כגון בעלשלך (ובתעתיק יוני: Βαλσιλληχ), שמשלך, אולי במשמ׳ בעל־מוליך, שמש־מוליך, ובתעודות יב (קאוליי 10, כ ועוד) משלך, כנראה במק׳ שם כגון מרדוך־משלך, מרדוך מוליך, באשור׳.]

a) سلك b) اسلك

וירא האיש כי עמד כל העם ויסב את עמשא מן המסלה השדה וישלך עליו בגד (שם כ יב). ויכרתו את ראש שבע בן בכרי וישלכו אל יואב (שם שם כב). וימצא את אלישע וכו' וישלך אדרתו אליו (מ"א יט יט). ויצא אל מוצא המים וישלך שם מלח (מ"ב ב כא). והערים יהרסו וכל חלקה טובה ישליכו איש אבנו ומלאוה (שם ג כה). ויאמר וקחו קמח וישלך אל הסיר (שם ד מא). ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל (שם ו ו). ויצא את האשרה וכו' וידק לעפר וישלך את עפרה על קבר בני העם (שם כג ו). ואת המזבחות וכו' נתץ המלך וירץ משם והשליך את עפרם אל נחל קדרון (שם שם יב). גזי נזרך והשליכי (ירמ' ז כט). בשנו מאד כי עזבנו ארץ כי השליכו משכנותינו (שם ט יח). ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הספר והשלך אל האש (שם לו כג). והיה ככלתך לקרא את הספר הזה תקשר עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת (שם נא סג). ומהם עוד תקח והשלכת אותם אל תוך האש (יחזק' ה ד). כספם בחוצות ישליכו וזהבם לנדה יהיה (שם ז יט). השליכו מעליכם את כל פשעיכם (שם יח לא). איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו (שם כ ח). והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אתם עלה ליי' (שם מג כד). ויאמר זאת הרשעה וישלך אתה אל תוך האיפה וישלך את אבן העופרת אל פיה (זכר' ה ח). ויאמר יי' אלי השליכהו אל היוצר וכו' ואקחה שלשים הכסף ואשליך אתו בית יי' אל היוצר (שם יא יג). עת להשליך אבנים ועת כנוס אבנים (קהל' ג ה). ואשליכה את כל כלי בית טוביה החוצה מן הלשכה (נחמ' יג ח).—**והשליך פלוני אדם או את נבלתו אל בור, הבורה, בים, על ארץ האורה, וכדו':** ותשלך את הילד תחת אחד השיחם (בראש' כא טו). ועתה לכו ונהרגהו ונשלכהו באחד הברות (שם לז כ). ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה (שם שם כב). ויקחהו וישלכו אתו הברה (שם שם כד). ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו (שמות א כב). ויצעק (משה) אל יי' ויורהו יי' עץ וישלך אל המים וימתקו המים (שם טו כה). ויהי לעת בוא השמש צוה יהושע ויורידום מעל העצים וישלכם אל המערה אשר נחבאו שם (יהוש' י כז). ויאמר (יהוא) אל בדקר שלשה השליכהו בחלקת שדה נבות היזרעאלי (מ"ב ט כה). וישליכו את האיש בקבר אלישע (שם יג כא). ויציאו את אוריהו ממצרים ויבאהו אל המלך יהויקים ויכהו בחרב וישלך את נבלתו אל קברי בני העם (ירמ' כו כג). ויקחו את ירמיהו וישלכו אתו אל הבור (שם לח ו). הרעו האנשים האלה את כל אשר עשו לירמיהו הנביא את אשר השליכו אל הבור (שם שם ט). ופרצים תצאנה אשה נגדה והשלכתנה ההרמונה (עמ' ד ג). ועשרת אלפים חיים שבו בני יהודה ויביאום לראש הסלע וישליכום מראש הסלע (דהי"ב כה יב).—**והשליך האלהים דבר או אדם:** ויהי בנסם מפני ישראל הם במורד בית חורן ויי' השליך עליהם אבנים גדלות מן השמים (יהוש' י יא). על ארץ השלכתיך (יחזק' כח יז). ותשליכני מצולה בלבב ימים (יונה ב ד). ותשליך במצלות ים כל חטאתם (מיכה ז יט). והשלכתי עליך שקצים (נחום ג ו). כי נשאתני ותשליכני (שם קב יא). כפור כאפר יפזר משליך קרחו כפתים (שם קמז טז—יז). ישאהו קדים וילך וישערהו ממקמו ישלך עליו ולא יחמול (איוב כז כא—כב).—**ובפרט השליך אלהים אדם או עם מעל פניו, מפניו, מלפניו:** ויחן יי' אתם וכו' ולא השליכם מעל פניו (מ"ב יג כג). וימאס יי' בכל זרע ישראל וכו' עד אשר השליכם מפניו (שם יז כ). כי על אף יי' היתה בירושלם וביהודה עד השליכו אתם מעל פניו (שם כד כ, וכעין זה ירמ' נב ג). והשלכתי אתכם מעל פני כאשר השלכתי את כל אחיכם (ירמ' ז טו). אל תשליכני לעת זקנה (תהל' עא ט). אל תשליכני מלפניך (שם נא יג).—**ובשמושים מיחדים, השליך גורל, הפיל גורל:** לכו והתהלכו בארץ וכתבו אותה ושובו אלי ופה אשליך לכם גורל לפני יי' בשלה וילכו האנשים ויעברו בארץ ויכתבוה וכו' וישלך להם יהושע גורל בשלה לפני יי' (יהוש' יח ח—ט).—**והשליך חבל בגורל, חלק חבלים בהפלת גורל:** לכן לא יהיה לך משליך חבל בגורל בקהל יי' (מיכה ב ה).—**השליך האדם נעלו על מקום כסימן לבו:** מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי (תהל' ס י, קח י).—**השליך חכה ביאור, צד בו דגים:** ואנו הדיגים ואבלו כל משליכי ביאור חכה ופרשי מכמרת על פני מים אמללו (ישע' יט ח).—**השליך האדם דבר או את האל אחרי גוו, אחריו, עזב אותו ולא שם לבו**

עליו: ותלך ותעשה לך אלהים אחרים ומסכות להכעיסני ואתי השלכת אחרי גוך (מ"א יד ט). ואתה חשקת נפשי משחת בלי כי השלכת אחרי גוך כל חטאי (ישע' לח יז). לכן כה אמר אדני יי' יען שכחת אותי ותשליכי אותי אחרי גוך וגם את שאי זמתך (יחזק' כג לה). ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחריך (תהל' נ יז).—השליך האדם את עבותי הזולת מעליו, השתחרר מהם: ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבתימו (שם ב ג).—השליך האדם את יהבו על האל, בטח בו וסמך עליו: השלך על יי' יהבך והוא יכלכלך (שם נה כג).—השליך האדם את נפשו מנגד: אשר נלחם אבי עליכם וישלך את נפשו מנגד ויצל אתכם מיד מדין (שופט' ט יז).—השליך האל טרף משני הבולע: ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף (איו' כט יז).—השליך העץ את נצתו: יחמס כגפן בסרו וישלך כזית נצתו (שם טו לג).—השליך האל אמת ארצה: וצבא תנתן על התמיד בפשע ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה (דני' ח יב).—והשליך הס: והילילו שירות היכל ביום ההוא נאם אדני יי' רב הפגר בכל מקום השליך הס[1]) (עמ' ח ג).—והשליכה את האדם עצתו: יצרו צעדי אונו ותשליכהו[2]) עצתו (איו' יח ז).—ובתו"מ: הרוצה לחזום עלי ירק להקל ממשאו לא ישליך עד שיעשר (דמאי ב ג). גרעיני תרומה בזמן שהוא מכנים אסורות ואם השליכן מותרות (תרומ' יא ה). בראשונה היו עוקרין (הכלאים) ומשליכין לפניהם (הבעלים), משרבו עוברי עברה היו עוקרין ומשליכין על הדרכים (ר' יהודה, שקל' א ב). נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך ישבע שולחני (שבוע' ז ו). והסיר את המוראה ואת הנוצה ואת בני מעים היוצאים עמה והשליכן לבית הדשן (זבח' ו ה). המבכרת[3]) המקשה לילד מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים (חול' ד ג). המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים (שם שם ז). שלש על שלש שהשליכה באשפות טהורה (כלים כז יב). ברכן

1) [אמנם אין המלים השליך הס מצטרפות לענין הכתוב וקשה לבארן.]

2) [ואמנם כדעת רבים צ"ל: ותכשילהו.]

3) [מן הבהמה.]

בשירי הלשון והשליך לתוך שרפהה (פרה ג יא). לא היו קוברין (את הנפלים) אלא משליכין (ר' יהודה, נדה ז ד). מצא בה תינוק מושלך וכו' הולכין אחר רוב המשליכין (שם, מכשירי ב ז). כל שנותנין לו אגוז ומשליכו, צרור והוא נוטלו המוציא בידו כמוציא באשפה (בבא רב נחמן בר יעקב, ירוש' מע"ש ד ד). בן בוהיון נתן פיאה לירק ובא אביו ומצאן לעניים שהיו טעונין ירק ועומדין על פתח הגינה אמר להם בני השליכו מעליכם (ת"כ, פסח' נז.). והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות, אחת שמכבשין להם שדותיהן ואחת שמשליכין לפני בהמה (מו"ק י:). כאשת איש שיוצאת והיא מתביישת שלא יראה עוברה לזמן והיא משלכתו בלילה (מד"ר בראש' כח). אם משליכים אנו עצמנו לים אנו באים לחיי העולם הבא וכו' עמדה כת ראשונה וכו' והשליכו עצמן לים וכו' עמדה כת שנייה וכו' והשליכו עצמן לים וכו' (שם איכה א, על אלה אני בוכיה).—ובספהמ"א: שוב מעשה באוד שהיה מקושש תמרין, באת אשה אחת אמרה לו השלך לי מעט, אמר לה תתקדשי לי אמרה לו השלך השלכה אמר רב וביד כל השלך אינן הדושין (הלכ' פסוקי לתלמידי יהודאי גאון, 82). ואחר כך השיג השכל כי יש לאבן משליך השליכה (ר"י א"ח, חו"ה, היחוד י).—ובמשמ' נכה מן המנין: שכל קשת שהיא מוספת על חצי עגולה אם אתה משליך אותה מן הקו הסובב ישאר בידך הקשת שהיא חוסרת מחצי עגולה (ראב"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ב 7, 74). כשתשליך ימי חדש הלבנה שבעה שבעה שהן ימי השבוע ישאר יום אחד ושתים עשרה שעות ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים (רמב"ם, קדה"ח ו ס).

—הפע' השלך, השלכה, השלכת, השלכתי, השלכו, משלך, משלכים, משלכת, תשלכי, ישלכו, — שהשליכו אותו: והאמר האשה אל יואב הנה ראשו משלך אליך בעד החומה (ש"ב כ כא). ותהי נבלתו (של איש האלהים אשר בא מיהודה) משלכת בדרך וכו' והנה אנשים עברים ויראו את הנבלה משלכת בדרך וכו' וישמע הנביא וכו' וילך וימצא את

נבלתו משלכת בדרך (מ"א יג כד–כח). ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב (ישעי' יד יט). וחלליהם ישלכו (שם לד ג). והעם אשר המה נבאים להם יהיו משלכים בחוצות ירושלם (ירמי' יד טז). העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו וכו' מדוע הוטלו הוא וזרעו והשלכו על הארץ אשר לא ידעו (שם כב כח). לכן כה אמר יי' על יהויקים מלך יהודה לא יהיה לו יושב על כסא דוד ונבלתו תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה (שם לו ל). לא חסה עליך עין לעשות לך אחת מאלה לחמלה עליך ותשלכי אל פני השדה בגעל נפשך (יחזק' יו ה). ותתש בחמה השלכה (שם יט יב). עליך השלכתי מרחם (תהל' כב יא). ועד שר הצבא הגדיל וממנו הרים התמיד והשלך מכון מקדשו (דני' ח יא). — ובתו"מ: מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו (גיטי' ו ו). דבר אחר דמי אחיך, שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים (סנה' ד ה). מצא בה תינוק מושלך אם רוב נכרים נכרי ואם רוב ישראל ישראל (מכשירי ב ז). שלא עלת על דעת שתהא אשתו מושלכת לכלבים (ירוש' כתוב' יג ב). תינוק כל זמן שמושלך בשוק אביו או אמו מעידין עליו (כנ, שם ב"ב ג ח). המוצא פת בתחילה מושלך בדרכו נוטלו ואת תבוסתו (שם שם ה א). מצאוהו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך על גבי הסייף (שמחי ב ג). לגבור רוכב על הסוס והסוס רץ וראה תינוק אחד מושלך ומשך הסוס ולא הזיק את התינוק (מד"ר ברא' כב). מי היה מחכה למשה שהושלך ליאור שיהיה כמו שהיה (שם שם פח). כיון שהושלך משה למים אמרו כבר מושלך מושיען במים, מיד בטלו הגזרה (שם שמות א). אמר לפניו (החוטא בסותו) רבון העולמים אני לא חטאתי נשמה היא שחטאת, משעה שיצתה ממני כאבן שהושלך ע"ג קרקע אני נשלך[1]) (שם ויקר' ד). רבן גמליאל היה מטייל מן עכו לכזיב וכו' ראה ככר אחד מושלך בדרך (שם שם לז). ר' יצחק בן אלעזר הוה מטייל בשינותא בקיסרי מצא קולית אחת מושלכת בדרך (שם במד' יח). לתלמיד שהיה מהלך עם רבו וראה נחלת

[1]) [ועי' נפע', הערה.]

מושלכת (שם דבר' א). ואמרין לו שוטה שבעולם מנוול היית ומושלך לאחר מיתתך (שם רות ג). עלה ומצאו שהכישו נחש ומת מושלך בין החביות (שם קהל' א). לאחד שהיה מושלך לתוך המים (תנחו' שלח לח). — ואמר הפיטן: שמת ואמור האח בהתיוחך האח והנותר באח יהשלך על אורים (רסב"ג, שמר לבי מענה, ביאליק-רבניצקי ב, 138).

—קל, *שָׁלַךְ, — כמו הפעי', ואמר הפיטן: שלוך שרץ טבילה תעל (שלמה בן יהודה הבבלי, אך בך לבנ מעוז, סליח' ער"ה ויוה"כ).

—נפעי', *נִשְׁלַךְ[1]), — כמו הפעי': לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים (רש"י, שמות ז יט). עליך השלכתי מרחם, נשלכתי מרחם (הוא, תהל' כב יא). אינו רוצה שיהו פרורים נשלכים לדרס ברגל (הוא, פסח' קיא:). בשני רעבון, שהרבה נשלכין לא רצו חכמים לפוסלם מחמת יציאת קול (סוא, קידוש' עג:). ודניאל להיכן אזיל, כשהושלכו חביריו לתוך כבשן האש שלא נשלך עמהם (הוא סנה' צג.). וספרי תורות נקרעים וכזורעים נזרעים והחמשים נשלכים בכל מהלכים (ד"ה פ: יה די מלכיס ואו"י ב, יעקב מן, 39). — ואמר הפיטן: הן לך אני נשלך איך לא אקוה לך (רסב"ג, פתח להודות, ביאליק-רבניצקי ב, 45). שנואה ונשלכת כמוגרים בביב (רש"י, תפלה לקדמך, סליח').

—פעי', שֻׁלַּךְ, — כמו הפעי', ואמר הפיטן: זר וזד בשלכו יתן עז למלבו (ר"א קליר, אנסיכה, מוסף ר"ה).

[1]) [אמנם במד"ר ויקרא ד מובא בדפוסים: כאבן שהושלך ע"ג קרקע אני נשלך ע"כ, אבל כפי תשובת ד"ר מ. מרגליות על שאלתי אין יסוד לנוסחה זו, שבמקומה בכל כה"י ובהקבלות מושלך או מוטל. וכן יש לראות כת"ס נוסחה כזו גם במד"ר שמות כ (נשלכתי לתוכו) במק' הושלכתי. ולא נולדה צורת נשלך אלא בסהמ"א במקום שלא הבדילו במבטא בין חי"ת וכ"ף רפה ע"פ הדמיון אל נשלח מן שלח.]

שָׁלָךְ, ס״ז,—שם עוף טמא, טורף, שולה דגים [1], Sturzpelikan; pélican; pelican: **ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם את הנשר וכו׳ ואת הכוס ואת הַשָּׁלָךְ ואת הינשוף** (ויקר׳ יא יג–יז). **והקאת ואת הרחמה ואת הַשָּׁלָךְ** (דבר׳ יד יז). — ובסהמ״א: **והשלך הוא פפגא״י בלע״ז** (קלונימוס, בעלי חיים ב ט). **שהדג נענש והשם שלח בו השלך על ענשו** (הוהב משפט לחיוב יח, כה.). **עופות המים והאגמים לרוב כמו השלך [פעליקאן]** (סבילי עולם א, מלרים, טו:). **ולכן יציירו את הבראמ״א בב׳ ראשים וכו׳ והוא יושב על גיו שלך (שוואן)** (סם ג, הודו, מג.). **השלך (רייער) מיניה הם כמאה לכולם חרטום ישר ארוך ושטוח מעט וארבע אצבעות ברגליהם וזה דרכם לרדת במי נהר ומקוה מים לא עמוק שם יתיצבו מבלי אשר ינועו או ילכו רק בלאט** (תולדות החיים, קסד). —ואמר המשורר: **נפלתי במצוד אהבתך כנפל דגים לפני שלך** (מס יפו, מחברות עמנואל יז, הברמן, 471).

שַׁלֶּכֶת, ס״נ, —גדיעת העץ המש״ך: **ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בְּשַׁלֶּכֶת מצבת בם זרע קדש מצבתה** (ישע׳ ו יג).— ובסהמ״א גם במשמ׳ השלכת העץ את עליו, הַשָּׁרָה: וכשם שער אחד מן השערים שבירושלים: **לשפים ולחסה למערב עם שער שַׁלֶּכֶת במסלה העולה משמר לעמת משמר** (דהי״א כו טז). — ואמר המשורר: **בחוץ ובקרב עת כי הופיעי חיים ושמחות בכנפך תביאי ובבואך הה עצבון גם שלכת** (יל״ג, חג לאדני). **פה עץ החיים נצב בשלכת עליו נבלו ולפי בור יפזרו** (הוא, בית מועד לכל חי). **והאלה נצבת בשלכת שנשרו עליה** (הוא, העלמות היבסות). **לכה דודי לקראת כלה חמכרכת מצבתה קדש בשלכת** (לטרים, כסיא ביסכאל, סוף ממלרים, 2).

---

[1] [כך התרגומים הקדומים, כגון ת״א ות״י שלינונא ועוד, וכן בדברי חז״ל בחולין סג.: אמר רב יהודה שלך זה השולה דגים מן הים וכו׳ רבי יוחנן כי הוה חזי שלך אמר משפטיך תהום רבה. ועי׳ בפרושים אחרים המובאים מסהמ״א.]

תם כרך ארבעה־עשר

(ביחד עם „המבוא הגדול״ — כרך חמשה־עשר)